8. 52 Gg 14²

RVARDI TAPPERI AB ENCHVSIA, ECCLESIAE COLLEGIATAE S. PETRI LOVANIENSIS DECANI, ET EIVSDEM FLORENTISSIMAE ACADEMIAE CANCELLARII,

OPERVM TOMVS SECVNDVS.

Qui, quid contineat, vide lector post præfationem.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
In Officina Birckmannica.
cIↃ.IↃ.LXXXII.
Cum gratia & Priuilegio S. Cæſareæ Maieſtatis.

PHILIPPVS DEI GRATIA ANGLIÆ ET NEAPOLIS REX FIDEI DEFENSOR: PRINCEPS HISPANIARVM, DVX MEDIOLANEN. &cæt.

Venerabili, deuoto nobis dilecto Doctori Ruardo, Decano & Cancellario Louanienſi.

VENERABILIS deuote dilecte. Opus, quod nuper in lucem dederas contra eos errores, qui his temporibus oborti ſeu verius renouati ſunt, legimus libenter: fuitq; nobis ſupra modum gratum in eo perſpicere, & tuam pietatem cum ſingulari doctrina coniunctam, & intimam charitatem, & in veram religionem, ſtudium atq; conſtantiam. Quæ omnia nō potuimus non magnificare, præſertim in hoc rerum ſtatu, in quo tantum refriguit charitas, tantumque (quod non ſine dolore referre poſſumus) errorum atq; opinionum varietate laboratur, veritatiſq; viæ vndiquaque diſtorquentur & diſſipantur. Quum tamen intelligamus hunc tuum laborem non omnino abſolutum eſſe, multaq; adhuc ſupereſſe, quæ ſi ad huius mali remedium à te ſcripta manerent, & clariſſimam lucem poſteris, & maximum præſentibus commodum ſint allatura, te enixè hortamur, vt nō ſolùm in iſtis tuis tam pijs cœptis, & conſtanti in religionem animo, perſeueres, verùm etiam quantum vires & ætas tua ferre poterunt (quas nulla alia in re, aut melius, aut vtilius impendere potes) ſummam manum huic operi tam pio ac Chriſtiano imponas. Quod erit quidem certè tua probitate & eruditione dignum, Chriſtianæ Reip. non minus vtile, quàm neceſſarium, Deo optimo maximo imprimis gratum, nobiſque qui eius honorem omnibus (quæcunque illa ſint) anteferimus, quàm gratiſſimum. Canthuariæ Cal. Septembris, M.D.LVI.

PHILIPPVS.

G. Perezius.

SERENISSIMO AC PIENTISSIMO D. PHILIPPO HISPANIAE, ANGLIAE, FRANCIAE, HIBERNIAE, NEAPOLIS, REGI, DOMINO AC PRINCIPI noſtro.

QVANTVM pct occupationes meas quotidianas caſq;
plurimas licuit, præſtiti Sereniſsime Rex, quod me in lit
teris tuis, S. Maieſtas tua vt facerem adhortatur. Ecce of-
fero Maieſtati tuæ Secundum Tomum Explicarionis
Articulorum venerandæ Facultatis noſtræ Theologiæ
circa dogmata, quæ noſtro hoc ſeculo conttouertun-
tur, vnà cum reſponſione ad argumenta, quibus ab ad-
uerſarijs impetuntur. Complectitur autem hic Tomus articulos de impij
iuſtificatione (in qua præcipuus ſacramentorum Baptiſmi & Pœnitentiæ
fructus conſiſtit) & de reliquis quinq; catholicæ Eccleſię ſacramentis, Con-
firmatione, Extrema vnctione, Euchariſtia, Ordine & Matrimonio, ex qui-
bus aduerſarij noſtri, quatuor quaſi inanes cæremonias & ritus ab homi-
nibus inſtitutos à numero reijciunt ſacramentorum: de ſacra verò Eucha-
riſtia, quam inter ſacramenta retinent, implacabiliter contendunt & rixā-
tur, quibuſdam prorſus negantibus, alijs autem conſtanter defendentibus
in ea ſubſtantialiter & realiter corpus & ſanguinem Domini cōtineri, ſed
in vſu tantùm non permanenter, ſimilitudine aliorum ſacramentorum,
quæ in vſu & actione duntaxat conſiſtunt, deceptis: qui præterea docent ſa-
cram Euchariſtiam inſtitutā eſſe in peccatorum remiſſionem, ſicut Baptiſ-
mum & Pœnitentiam, non in cibum & potum animæ, cùm tamen Chri-
ſtus clariſſimis verbis teſtetur, carnem ſuam vere eſſe cibum, & ſuum ſan-
guinem verè eſſe potum. Quamuis igitur aduerſarij duo confiteantur & do
ceant eſſe ſacramenta, Baptiſmum videlicet & Euchariſtiam, eorum tamē
ita corrumpunt ſignificationem & operationem, vt nullum agnoſcant ſe-
cundum ſenſum Eccleſiæ catholicæ ſacramentum, ſed quaſi noui inſtitu-
tores & reſtauratores, vetera abolentes, noua inſtituunt ſacramenta, Baptiſ
mum nouum, & ſacram Euchariſtiam nouam: quæ omnibus noſtris ma-
ioribus ſpiritu ſancto illuſtratis, fuerunt ignota.

Oſtendit itaq; hæc quam offerimus operis noſtri pars Confirmationem
(quæ fit per ſacri chriſmatis conſignationem) Infirmorum vnctionem, Or-
dinem ſiue Sacerdotium & Matrimonium, vera & propria ratione eſſe ſa-
cramenta, per quæ ſalutem noſttam Chriſtus efficaciter operatur, & ſacrā
Euchariſtiam eſſę ſacramentum, ſiue ſignum corporis & ſanguinis Chriſti
realiter & eſſentialiter præſentis & permanentis, & animā reficere per mo-
dum cibi & potus, ac proinde non eſſe in peccatorum remiſſionem. In his
alijsq; dogmatibus Eccleſiaſticis hallucinātur & aberrant aduerſarij, ex per-
uerſa ſcripturarum intelligentia, quas detorquentes ſuis dogmatibus accō-
modant, cum magis deberent doctrinam ſuam ex ipſis ſcripturis colligere,
eisq; accommodare ſecundum eum ſenſum intellectis, quo veteres ſcripto
res Eccleſiaſtici eas ſunt interpretati: Quemadmodum docet [illegible] Clemens
papa & martyr, & in regimine Eccleſiæ B. Petri ſucceſſor, qui in hunc modū
ſcribit ad Eccleſiam Hieroſolymitanam: Relatum eſt nobis quòd quidam
in partibus veſtris commorantes aduerſantur ſanis doctrinis, & prout eis vi
detur non ſecundum traditionem patrum, ſed iuxta alium ſenſum docere
videntur: Multas enim quidam, vt audiuimus, ſecundum ingenium homi
num ex his quæ legunt, veriſimilitudines capiunt Et ideo diligenter obſer
uandum eſt, vt lex Dei cum legitur, non ſecundum propriam ingenij intel-

ligentiam

ligētiam legatur vel doceatur. Sunt enim multa verba in ſcripturis diuinis
quæ poſſunt trahi ad eum ſenſum quem ſibi vnuſquiſq; ſponte prę́ſumpſit,
quod fieri non oportet. Non enim ſenſum extrinſecus ab alteris alienum &
extraneum quærere debetis, aut quomodo ipſum ſcripturarum authorita-
re confirmetis, ſed ex ſcripturis ſenſum capere veritatis. Et ideo oportet ab
eo intelligentiam diſcere ſcripturarum, qui eam à maioribus ſecundum ve
ritatem ſibi traditam ſeruauit, & ipſe poſſit ea quæ rectè ſuſcepit competen
ter aſſerere. Nam Apoſtolus ad diſcipulum ſuum Timotheum, Quæ audi-
ſti, inquit, per multos teſtes hæc commenda fidelibus hominibus qui ido-
nei erunt & alios docere. Quæ ſancti Clementis doctina dum negligitur,
menſa Domini, hoc eſt ſcriptura ſacra, fit in laqueum, in captionem legen-
tium, in ſcandalum & retributionem, & obſcurantur eorum oculi ne vi-
deant claram ſcripturæ veritatem: Clauis namq; aperiens literarum ſacra-
rum intelligentiam, eſt maiorum interpretatio, & Eccleſiæ catholicæ per-
petuus conſenſus, vt docet Origenes circa præmonitionem Domini: Tunc
ſi quis vobis dixerit, Ecce hic Chriſtus: ecce illic, nolite credere. Exurgent
enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, &cæt. Quid eſt, inquit, Ecce hic eſt
Chriſtus, ecce illic, hic eſt inquiunt, non extra ſcripturam foras aſpiciendũ
eſt. Dicet enim qui ſeducere voluerit & defendere contraria veritati, Ecce
hic eſt Chriſtus, demonſtrans verbi gratia hunc vel alterum euangelij lo-
cum: alterius autem erroris author dicet, Ecce hic Chriſtus, offerens ad
exemplum textum alterum, qui videtur defendere mendacij illius verbum
quod propoſuit vindicare: Et ſic ex lege, & Prophetis, & ex Apoſtolis pro-
fert vnuſquiſq; quæ videntur defendere mendacium illud vt veritatem.
Quoties autem canonicas proferunt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtia-
nus conſentit & credit, videntur dicere, Ecce in domibus verbum eſt verita
tis, ſed nos illis credere non debemus, nec exire à patria & eccleſiaſtica tradi
tione, nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſsionē eccleſiæ Dei
tradiderunt nobis. Et definit illum eſſe habendum hæreticum qui Chriſto
ſe credere profitetur, & aliud de veritate Chriſtianæ fidei credit, quam ha-
beat definitio traditionis Eccleſiaſticæ. Et clariſſima eſt B. Petri ſententia,
quòd in epiſtolis Pauli ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & in-
ſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionē:
qui propterea ſubiungit ſalutarem monitionem: Vos, inquit, fratres præ-
moniti cuſtodite, ne inſipientium errore traducti excidatis à propria firmi-
tate. Hæc ſcribo, Sereniſsime Rex, vt intelligat Maieſt. tua qua ratione tra-
ctandæ ſunt ſacræ literæ, & qua forma ex eis inſtituendæ ſunt diſputationes
cum fidei ac religionis Chriſtianæ aduerſarijs, eaq́; forma & ratio præſcri-
batur in Colloquio obſeruanda quod Sereniſſimo Romanorum Regi Fer-
dinando, & Illuſtriſsi. Germaniæ Principibus placuit proximo menſe Au-
guſto, ſuper religionis & fidei controuerſijs VVormaciæ celebrari inter Ca
tholicos & doctrinæ veteris oppugnatores. Quæ diſputandi ratio ſi obtine-
ri non poteſt, verendum eſt ne ſine vllo fructu, imo potiùs cum religionis
detrimento, cum fidei hoſtibus concertatio ineatur. Si enim vnicuiq; per-
mittatur ſuo arbitratu intelligere ſcripturas, eiſq́; nunc hunc, nunc illum
tropum accommodare, quod defendetur ac ſuſtinebitur à parte vna, hoc
negabitur ab altera, & pari gradu pariq; altercatione incertior fiet veritas.
Propter quod antiquus doctor Tertullianus docet nō eſſe cum fidei aduer-
ſarijs ad ſcripturas prouocandum, nec cum eis ex ſcripturis conſtituendum
certamen, in quibus aut nulla eſt, inquit, aut incerta victoria, aut parum cer
ta: vt ſi fiat inter Collocutores diſceptatio, an in ſacra Euchariſtia ſit ſubſtā
tialiter & reuera corpus & ſanguis Chriſti, adducet Catholicus verbũ cœ-
næ Dominicæ, Hoc eſt corpus meum. Reſpondebit aduerſarius figuratum
eſſe hunc Domini ſermonem, & verbum, Eſt, non ſubſtantiuè intelligi, ſed
accipi pro Significat: Vel ſi ſubſtantiuè intelligatur, nomine corporis intel
ligi corporis figuram, ad quod adfert ſimiles locutiones ex ſcripturis. Ca-

tholicus

tholicus contra contendet ex ſcripturis alijs, non poſſe hæc verba ſecundũ tropum intelligi. Quid hic agas vbi quod defendis ex aduerſo negatur, & quod negaueris defenditur, niſi requiras quam verborũ iſtorum intelligẽtiam, propriam ne an figuratã, ſecuta ſit ſemper Eccleſia catholica, & quomodo hæc verba ſcriptores veteres ſemper concorditer ſint interpretati, eundemq; ſenſum ſequamur? Hanc igitur colloquẽdi rationem & formã, ſi ſuggerente Tua maieſtate, & præſcribentibus Sereniſſimo Roman. Rege & principibus, partes colloquentes ſequi conſenſerint, fructum aliquem ex futuro colloquio ſperare licebit. Lugendum tamen eſt Eccleſiam Catholicam in hunc veniſſe contemptum, eamq; calamitatem, vt cùm pertinaciſſimis ſuis aduerſarijs ſuper fide & religione ſua extra legitimum iudicium tractare & conferre oporteat. Faxit Dominus vt hi conatus cedant fœlicius quàm hactenus ceſſerunt. Corda enim hominum noſtrique ſermones ſunt in manu Domini, qui Sereniſſimam T.M. cunctis in rebus ſuo miniſterio ac Reipub. ſaluti ſeruet incolumem.

Louanij, Anno 1557.
18. Maij.

Tuæ ſereniſs. M. addictiſſimus

Ruardus Tapper ab Enchuſia.

ARTICVLI HOC SECVNDO TOMO CONTENTI ET EXPLICATI.

8. *Ad iuſtificationem ante omnia neceſſaria eſt in adultis fides, qua certò credimus Chriſtum Ieſum Dei filiū, nobis propitiatorem à patre propoſitum eſſe, pro peccatis noſtris in ſanguine ipſius, ſine qua nullis noſtris operibus, nullaq́; pœnitentia iuſtificatio obtineri poteſt, ſicut nec fide ſola, ſine pœnitentia & propoſito viuendi ſecundum mandatum Dei.*

9. *Fides qua quis firmiter credit, & certò ſtatuit, propter Chriſtum ſibi remiſſa eſſe peccata, ſeq́ue poſſeſſurum vitam æternam, nullum habet in ſcripturis teſtimonium, imò eiſdem aduerſatur: etiam ſi firma & certa ſpe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramentum Baptiſmi & Pœnitentiæ peccatorum remiſſionem, in ſeculo autem futuro, vitam æternam.*

10. *Itaq́;, quamdiu inter hoſtes noſtros & aduerſarias poteſtates hic viuimus, nulla nobis eſt ſecuritas: ſed cum timore & tremore (iuxta ſententiam Apoſtoli) noſtram ſalutem operari debemus. Et ſecundum varias animorum noſtrorum affectiones, nunc magis ſperare, nunc magis timere, ſimpliciter tamē magis & frequentius de miſericordia Domini ſperandum eſt, quam formidandum de ſeueritate.*

11. *Opera bona omnibus adultis ſunt ad ſalutē neceſſaria: & cū ex Fide & Charitatis ſpiritu proficiſcūtur, ita grata ſunt Deo, vt eis tanquam iuſtam mercedem vitam retribuat æternam.*

12. *Confirmatio & extrema Vnctio, Sacramenta ſunt à Chriſto inſtituta, ſed non vt duo præcedentia ad ſalutem neceſſaria: ex contemptu tamen illa omittere, mortale peccatum eſt.*

13. *In Euchariſtiæ Sacramento eſt reipſa verum corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti, illud ipſum, quod de virgine natum & in cruce paſſum eſt.*

14. *In Euchariſtia non manent panis & vinum, ſed hæc in corpus & ſanguinem Chriſti admirabili potentia verbi ipſius ſunt conuerſa, manentibus tantùm panis viniq́; ſpeciebus: vnde certa fide tenendum eſt ſacram Euchariſtiam ſanctè a nobis adorari, ſiue in Miſſa, ſiue extra Miſſam, vbicunque repoſita fuerit: aut quoties in ſupplicationibus publicis à ſacerdote circumfertur.*

15. *Non eſt laicis neceſſaria ad ſalutem communio ſub vtraque ſpecie, iuſtiſq́; de cauſis ab Eccleſia ſancitum eſt, vt illis ſub vna tantùm panis ſpecie ſacramentum communicetur: in quo carnem & ſanguinem, atq́; ita totum Chriſtum ſub vna ſpecie ſumunt.*

16. *Sacrificium Miſſæ ex inſtitutione Chriſti, tam viuis prodeſt, quàm defunctis.*

17. *Solis ſacerdotibus ſecundum Eccleſiæ ritum ordinatis, data eſt à Chriſto poteſtas conſecrandi verum corpus Chriſti & ſanguinem.*

18. *Matrimonium contractum & conſummatum inter Chriſtianos, eſt indiſſolubile qualiſcunque fiat alter coniugum, ſiue adulter, ſiue ſterilis, ſiue hæreticus.*

19. *Nunquam licet Chriſtiano poſt diuortium contrahere matrimonium, viuente eo, cum quo prius legitimè contraxerat.*

20. *Matrimonia contracta contra Canones ipſa dirimentes, ſimpliciter ſunt irrita & nulla.*

Præterea einſdem auctoris orationes Theologicæ & Quod libetica.

ARTICVLVS OCTAVVS.

De Iuſtificatione.

Ad Iuſtificationẽ ante omnia neceſſaria eſt in adultis fides, qua certò credimus Chriſtũ Ieſum Dei filium nobis propitiatorem à patre propoſitũ eſſe, pro peccatis noſtris in ſanguine ipſius, ſine qua nullis noſtris operibus, nullaq; pœnitentia iuſtificatio obtineri poteſt: ſicut nec fide ſola ſine pœnitentia & propoſito viuendi ſecundum mandata Dei.

Quid iuſtificatio.

IVSTIFICATIO eſt motus ſiue trãſitus ad iuſtitiam, Sicut calefactio motus eſt ad calorem. Et quemadmodum aqua calefit, atq; ad calorem alteratur, non tantum quando calorem primò accipit, verũ etiam quando iam calor in ea intenditur & perficitur: ita & homo etiam iuſtificatur, quando in iuſtitia creſcit, & non ſolùm quum ex impio fit iuſtus. Ait enim in Apoc. B. Ioannes: Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc, & ſanctus ſanctificetur adhuc, Et Eccleſiaſtic. Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari, quoniam merces Dei manet in æternum. Toto nanque peregrinationis noſtræ tempore mundamur, iuſtificamur, & renouamur, non ſolùm ab immũditia, peccatis, & vetuſtate, ſed per nouitatis, munditiæ, & iuſtitiæ perfectionem. Is, inquit Apoſtolus Paulus, qui intus eſt noſter homo renouatur de die in diem. Et ideò B. Aug. Mihi, inquit, videntur Stoici falli, quòd hominem in ſapientia & virtute proficientem nolint habere ſapientiam & virtutem, ſed tunc primum cùm omninò in ea perfectus fuerit, non quia profectum illum negant, ſed niſi ex profundo quodam ſtultitiæ emergendo, repentè emicet in auras ſapientiæ liberas, nulla ex parte eſſe ſapientẽ. Et paulò pòſt: Hæc, inquit, ſimilitudo, vbi ſtultitia velut aqua quaſi pręfocãs & opprimẽs & ſapientia velut aer ponitur, vt anim⁹ à præfocatione ſtultitiæ, tanquam emergens ſapientia, repentè reſpiret, nõ ſatis mihi videtur accõmodata noſtrarum ſcripturarum authoritati: ſed illa potius, vt vitium, vel ſtultitia tenebris, luci autem virtus & Sapientia comparetur. Non itaque ſicut de aquis in aerem ſurgens, vbi earum ſummũ tranſierit, repentè quantum ſufficit inſpiratur, ex inſipiente fit ſapiens, & ex iniuſto iuſtus, ſed ſicut de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediendo, illuminatur. Quod donec pleniſsimè fiat, iam eum tamẽ dicimus, tanquam de ſpelunca abditiſsima egredientem vicinia lucis afflatam, tantò magis, quãtò magis propinquat egreſſus, vt illud quod in eo lucet, ſit vtique ex lumine quo progreditur: illud autem quod adhuc obſcurũ eſt, ſit ex tenebris vnde egreditur. Itaque & non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuẽs, & tamen iuſtus ex fide viuit, & induti ſunt ſancti iuſtitia, alius quidem magis, alius minus. Et nemo hic viuit ſine peccato, & hoc alius magis, alius minus, optimus autem qui minimum. Dupliciter autem fieri poteſt in homine iuſtitia: Vno modo per modum ſimplicis generationis, quæ eſt ex priuatione ad formam, quomodo iuſtificatio competere poſſet ei etiam qui nõ eſſet in peccato, dum iuſtitiam à Deo acciperet, ſicut Adam accepit originalem iuſtitiam, & ſancti angeli, & Chriſtus Dominus. Poteſt etiam in homine hæc iuſtitia fieri ſecũdum rationem motus, qui eſt è contrario in contrarium. Atque hoc modo iuſtificatio importat tranſmutationẽ ſiue translationem è ſtatu iniuſtitiæ ad ſtatum iuſtitiæ. Et hoc ſenſu ſcripturæ ſacræ & Apoſtolus loquuntur de iuſtificatione impij, quæ eſt cum peccatorum remiſsione. Ait enim Apoſt. Ei autem qui non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſtitiam. Item: Notum ſit vobis viri fratres, quòd per hunc vobis remiſsio peccatorum annunciatur ab omnibus, à quibus non potuiſtis in lege Moyſi iuſtificari. In hoc omnis qui credit iuſtificatur. In hac iuſtificatione per quam ſcilicet hoſtis & mortis æternæ reus in filium & hæredem vitæ æternæ ſuſcipitur, multò maior eſt Dei gratia quàm in priori, qua purum & mundum Dei plaſma in filium adoptatur. Et illam quidem extollunt ſcripturæ ſacræ, quando dicunt, eam impij vel à peccatis iuſtificationem, quorum fit in ea remiſsio, nõ extenuant, quaſi in ſola peccatorum remiſſione conſiſteret. In articulo autem intelligitur iuſtificatio, qua ex impio & iniuſto efficitur quis pius & iuſtus, verè & ſimpliciter in conſpectu Dei. Adfert enim ſecum rectam atq; ordinatam hominis interioris diſpoſitionem, ſecundũ quã id quod in homine ſupremum eſt ſecundum fidem, ſpem & charitatem, ſubijcitur Deo, & inferiores animæ vires rationi, ne regnent & dominentur. Eſt autem ex nominis ratione iuſtum quod rectum, adæquatum, & ſuæ regulæ eſt reſpondens. Et hanc hominis diſpoſitionem Apoſtolus Paulus vocat iuſtitiam Dei, iuſtitiam quæ ex Deo eſt in fide, iuſtitiam fidei. Et propheta Dauid, iuſtos appellat rectos corde. Iuſtum adiutorium, inquit, à Domino, qui ſaluos facit rectos corde. Item: Lætabitur iuſtus in Domino, & ſperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde. Et alibi: Benefac Domine bonis & rectis corde. Atque Ariſtoteles hanc hominis diſpoſitionem ſecundum virtutes morales, iuſtitiam metaphoricè dictam appellauit. Nam propriè iuſtitia ſignificat ordinem rectum in actu qui eſt ad alterum, & eſt ſpecialis virtus, atque ap-

Marginal notes (left): *Cap. 22.* — *Cap. 18.* — *2. Corint. 4.* — *Epheſ. 29.* — *ad beatum Hieron.*

Marginal notes (right): *Pſal. 141.* — *Abacuc 2.* — *Dupliciter fit iuſtificatio in homine.* — *Rom. 4.* — *Actor. 13.* — *Iuſtitia eſt rectitudo interioris hominis.* — *Charitas totam hominis vitam rectã facit, omneſque eius operationes.* — *Rom. 1. 3. 4. & 10.* — *Gala. 2. 3. 4.* — *Pſal. 7.* — *Pſal. 63.* — *Pſal. 124.* — *5. Ethic. capi. vltim.*

pellatur iuſtitia particularis, ſi ordinat actũ hominis ſecũdum rectitudinem ad alterum particularem aut ſingularem hominem: legalis autem ſi ad bonum commune multitudinis, vt poſt Ariſtotelem docet etiam beatus Thomas. Nõ eſt igitur hæc iuſtitia quam ſcripturæ commendant, iuſtitia operum, ſiue ad operandum immediatè inclinans, ſed eſt forma dans eſſe diuinum, & mentem tranſmutans, vt ſit benè ad Deum diſpoſita, deiformis, cæleſtis, & noua creatura in Chriſto. Quod enim ex Deo & ſpiritu natum eſt, ſpiritus, nõ iam amplius caro aut terrenum eſt. Hanc mentis nouitatem, hoc eſt, rectam diſpoſitionẽ inſeparabiliter comitatur charitas, quæ per hunc ſpiritum, ex quo renaſcimur deiformes, in cordibus noſtris diffunditur, & facit in tota hominis vita, primò autem in amore & affectibus rectitudinem & conformitatem ad Dei voluntatem & legem eius æternam: Charitas enim patiens eſt, benigna eſt, &c. quæ ſequũtur. Et beatus Auguſt. Ille, inquit, iuſtè & ſanctè viuit, qui rerum integer æſtimator eſt: ipſe eſt autem qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligat, quod non eſt diligendum: aut non diligat, quod eſt diligendum: aut amplius diligat, quod eſt minus diligendum: aut æquè diligat, quod vel minus, vel amplius diligendum eſt: aut minus vel amplius, quod æquè diligendum eſt. Rurſus, quod ad rectè viuẽdum attinet, inquit, virtus eſt charitas, qua id quod diligendum eſt diligitur, hæc in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla eſt. Et alio loco dicit virtutem eſſe ordinem amoris. Item lib. 14. De ciuitate Dei, rectam voluntatem dicit eſſe bonum amorem. Et cap. 14. amorem illorum rectũ eſſe dicit, qui omnes affectiones rectas habent. Nam patiens eſt charitas, benigna, &c. Totum enim virtutum chorum ſecum adducit, per quas omnes animę vires in ſuis operationibus rectè diſponũtur. Complectitur itaq; nomen iuſtitiæ, qua impius iuſtificatur, vniuerſas has potentiarũ hominis virtutes, in eo quòd omniũ virium & totius hominis quaſi ſubſtãtialem & diuinã importat rectitudinem.

5. Eth. 12.
q. 114. art 1.
Lib 1 de doctrin. Chriſt. cap. 27.
Epiſt. 29.
De moribus Eccleſ. cap. 15 & libr. 83. q. cap. 7.

Vt igitur à peccatis iuſti vero Dei iudicio efficiamur, neceſſaria eſt fides intellectum illuminans ſuper propitiatione patris propter filij mortem nobis parata, à qua ab Apoſtolo nominatur iuſtitia fidei, quia ex fidei cognitione à Deo proficiſcitur. Nam iuſtitia legis eſt, quæ ex legis eſt cognitiõe, & virtute liberi arbitrij. Vtriuſque autem huius iuſtitiæ & iuſtificationis, fidei ſcilicet & legis, apud Apoſt. Paulum frequens fit mentio, & à ſe mutuo diſcretio. Ait enim: Quid ergo dicemus? quòd gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam autem quæ ex fide eſt, Iſrael verò ſectãdo legem iuſtitiæ, in legem iuſtitię non peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus. Et, ignorantes iuſtitiam Dei, & ſuã quęrentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Moyſes enim ſcripſit: Quoniam iuſtitiam quæ ex lege eſt, qui fecerit homo viuet in ea. Quæ autẽ ex fide eſt iuſtitia, ſic dicit, &c. Item alibi, Scientes quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti, & nos in Ieſum Chriſtum credimus, vt iuſtificemur ex fide Ieſu Chriſti, & nõ ex operibus, propter quod ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro. Vnde patet quod hanc legis iuſtitiam variè nominat Apoſt. Paulus. Aliquando enim iuſtitiam operum, quia ex operibus naſcitur, vel operũ rectitudo: Aliquãdo iuſtitiam hominis, vel ſuam iuſtitiam, quia ex virtute eſt liberi arbitrij: quandoq; iuſtitiam legis, ſiue quæ ex lege eſt, eiuſq; cognitione. Et eſt eadem cum iuſtitia morali, ſeu ea quam philoſophi vocant iuſtitiam legalem, complectens omnes virtutes, atque ab ipſa virtute ſola ratione differens. Per hanc iuſtitiam iuſta operantes, iuſti fiunt atque iuſtificantur: ſicuti temperata & fortia agentes, temperati fiunt & fortes. De hac & Apoſt. Paulus: Si Abraham, inquit, ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed nõ apud Deum. Sequitur enim hæc iuſtitia, nõ fidei, ſed naturalem hominis cognitionem, qua cognoſcimus, quod neminem lædere, nemini nocere, item quod iuſtè & temperatè viuere debeamus. Cui cognitioni in voluntate reſpondet naturalis affectus, quo inclinatur ſequi quod iuſtum eſſe cognoſcitur, atque ita in naturalibus hominis ſunt principia huius iuſtitiæ, quæ tamen ex operibus iuſtitia, nec vera eſt in Dei conſpectu, nec hominem verè iuſtum facit, ſed impium, iræ Dei & æternæ morti obnoxium relinquit. Nam qui incredulus eſt filio, non habebit vitã, ſed ira Dei manet ſuper eum. Nemo enim hac iuſtitia à peccatis liberatur, ſed magis operationes hominis dirigit, eaſque rectas facit, quàm ipſum hominem operãtem. Si enim, inquit Apoſt. per legẽ eſt iuſtitia, ergo Chriſt⁹ gratis mortuus eſt. Quod argumentum B. Aug. transfert etiam ad naturam: Si, inquit, per naturam vireſq; hominis naturales & naturale lumen rationis eſt iuſtitia, Chriſtus gratis mortuus eſt. Hæc autem iuſtitia, & in vniuerſum virtutes morales Ethicorum, an ſint verè virtutes, etiã omnibus circunſtantijs veſtitæ, an tantũ officio & materia, ſiue obiecto rectę ſint: fine autem debito deſtitutæ (vt dicere videtur B. Auguſtinus libr. 4. contra Iulianum. Item de ciuitate Dei libr. 5. & libro 19. Rurſum libr. 14. docet, quòd viuere ſecundum rationem, & optimum quod in homine eſt, ſit viuere ſecundum hominem, id quod improbat ſcriptura) tractat diligenter B. Thomas in varijs locis: & B. Auguſtinus de ſpiritu & litera. De quo etiam quædam diximus circa articulum præcedentem. Et quamuis verè officio & fine rectæ eſſent hæ virtutes, ſolum opera iuſtificant, & ſecundum habitus operum illorum, operantem: non autem abſolutè, aut ſimpliciter bonum aut iuſtum faciunt hominem (vt docet beatus Thomas) ne moraliter quidem, niſi iuſtitia legalis, quæ omnes

virtutes

Rom. 9.
Galat. 2.
Rom. 10.
Iuſtitia operum ſiue philoſophica nõ eſt vera iuſtitia.
Galat. 2.
Cap. 9.
Cap. 12.
Cap 25.
Cap 4.
1. 2. q. 65 artic. 2. & 9.
Et 2 q. 23. art. 7.

virtutes complectitur, non autem diſtributiua, nec comitatiua, nec aliqua aliarum virtutum, niſi vt coniunctę fuerint alijs & connexæ. Meminit autem frequenter Apoſtolus Paulus iuſtitiæ fidei, quam vbique mi- *Iuſtitia Dei quare in ſcripturis ſic vocetur.* rificè extollit, & quam ſolam appellat iuſtitiam Dei, tum quòd Deus eam ſolam reſpicit, & verè à peccatis iuſtum cõſtituit coram oculis Dei, eiuſq; tribunali, tum quia ſolus eam infundit, nec niſi ab eo eſſe poteſt per ſpiritum ſanctum in cordibus noſtris diffuſum: ſecundum hanc enim ex Deo naſcimur. *1. epiſt. ca. 4.* Charitas ex Deo eſt, & omnis qui diligit fratrem ſuum, ex Deo natus eſt, vt habet B. Ioannes. De qua etiam Apoſt. Omnia arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciã, & vt inueniar in illo, non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed illam, quę ex fide eſt Ieſu Chriſti. Per hanc ſolam diſcernitur filius à ſeruo, bonus à malo, qui manet in peccato mortali, & ira Dei ſuper illum. Et quia hæc iuſtitia non eſt ſterilis, ſua habet opera ab operibus legis diſtincta, & ſuos per fidem & charitatem parit fructus, quos Apoſt. Paulus *Cap. 5.* explicat in epiſtola ad Galatas. Iidem enim ſunt fructus ſpiritus & huius iuſtitiæ, per quā tanquam per vitam animæ, ſpiritus eos producit, ac eandem iuſtitiam perficit. Nam ſecundum ſententiam B. Auguſt. charitas me- *In 1. epiſtol. Ioannis.* retur augeri, vt aucta mereatur & perfici: Et *Coloſſ. 1.* Apoſtol. Paulus hortatur, vt in omni opere bono fructificãtes, creſcamus in ſciẽtia Dei, & in omni virtute confortati, in omni patientia & longanimitate. Item B. Petrus, vt *1. Petri 2.* quemadmodũ modo geniti infantes lac concupiſcamus, & in eo creſcamus in ſalutem. Ad quod ſanè non hortarentur, niſi noſtra operatiõe hic profectus perficeretur. Et propriè merentur iuſtitiæ ſiue charitatis opera eius augmẽtum & perfectionem (ſicut operationes virtutum moralium perfectionem ſuarum virtutũ faciunt) non autem efficienter operantur, maximè ſi charitatis augmentum fieri intelligatur per additionẽ gradus ad gradum: ſecus fortaſsis, ſi per maiorem in ſubiecto radicationem: de quo eſt diſputatio inter philoſophos. Omnem namq; naturæ facultatem hęc diuina qualitas, per quam Deiformes, & naturæ diuinæ participes naſcimur, excedit & ſuperat. Secũdum hos autem fructus ſiue opera iuſtitiæ, vnicuiq; retribuet Deus vitã æternam, & ſecundum diuerſos gradus, iuxta operum quibus rependet mercedem, diuerſitatem. Reddet enim vnicuiq; ſecundum opera ſua. Quæ quidem *Rom. 2.* opera ſunt Chriſti capitis per ſuũ ſpiritum in membris, & per membra ſua hæc operantis, quibus propterea Deo placemus, & vitã æternam promeremur, & coronam gloriæ. Et quemadmodum fide præparamur ad iuſtitiam, ita & per opera fidei, inter quæ præcipua ſunt pœnitentia, diſplicentia ſiue odiũ peccati cõtra Deum admiſsi: quæ opera tantum abeſt vt excludantur quando Paulus dicit nos iuſtificari ex fide, non ex operibus, vt magis excludantur cùm ſint fructus fidei: ac propterea aliquando addit idem Apoſt. non ex operib⁹ legis nos iuſtificari, ne fidei opera videatur excludere. Intelligit enim fidem non habitualem aut ocioſam, ſed actualem & operatoriam: non quidem operum ſpiritus vitæ, quem præcedit & adducit, ſed eorum quæ ad hunc ſuſcipiendum diſponunt & præparant, pœnitentię ſcilicet. Ex his itaque operibus, ſicut ex fide iuſtificamur, & naſcitur in nobis iuſtitia fidei. Id quod & forma ſermonis apoſtolici indicat, quẽ frequenter repetit multis in locis de hac iuſtitia agens. Iuſtitia enim fidei dicitur, quia fidei cognitionem & opera ſequitur. Nos (inquit Apoſtolus) ſpiritu & fide ſpem iuſtitiæ *Galat. 5.* expectamus. Quod igitur ait: arbitramur iu- *Philipp. 3.* ſtificari hominem per fidem ſine operibus legis etiam decalogi, vt interpretatur B. Au- *De ſpiritu et litera ca. 23. & 24.* guſtinus, non quælibet, ſed legis & naturæ opera excludit ab impij iuſtificatione: fidem autem & opera eius omninò includit, pœnitẽtiam ſcilicet, quæ ex fide procedit. Nam cor ex fide contritum & humiliatum, non deſpicit Deus, ſed iuſtificando in gratiã ſuſcipit. Et ideò poſtquam dixerat: Si ex operibus Abraham iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum: ſtatim ne putetur quælibet opera intelligere, addidit: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Credere autem, eſſe opus quoddã, docet ipſe ſaluator, Hoc eſt opus Dei, inquiens, *Ioann. 6.* vt credatis in eum quem miſit ille.

Hunc ſenſum verborum Apoſtoli Pauli *Cap. 14.* tradit B. Auguſt. lib. 83. quæſt. 76. Item libro *Rom. 1.* de fide & operibus, & oſtendit Apoſtolum *Cap. 2.* Paulum docẽtem hominem fide iuſtificari, non ex operibus, nõ aduerſari ſententiæ diui Iacobi, in eo quod dicit Abraham patrem noſtrum ex operibus iuſtificatum eſſe, offerendo filium ſuum Iſaac ſuper altare. Intelligit enim B. Paulum loqui de operibus quæ fidem antecedunt, & quę legis tantum ſunt, non autem gratiæ vel fidei: Iacobum verò agere de ijs operibus, quæ ex fide proficiſcũtur, vt clariſsimè eius verba teſtantur. Idem docet Auguſtinus in præfatione Pſalm. 13. Certum eſt enim Apoſtolum Paulum per fidem nolle excludere fructus & opera fidei. Nam ſcopus totius epiſtolæ ad Rom. hic eſt, quòd nec per legem Moyſi Iudæi, nec per legem naturæ, & vires liberi arbitrij, gentes ſalutem aut peccatorum ſuorum remiſsionem conſequi poterant, ſed per ſolam Chriſti fidem. Eſt igitur iuſtitia & iuſtificatio impij ex his fidei operibus, hoc eſt ex fide pro- *Aug. epiſt. 105. ad Sixtum.* pitiationis, agnitione offenſæ Dei, eiuſque pœnitentia atque diſplicentia: ſed diſpoſitiuè, non per modum meriti vel efficientiæ. Nuſquam enim in ſcripturis iuſtitia vel fides dicta eſt merces, ſicuti dicitur, quòd iuſtitiæ vel fidei redditur merces. Nam quemadmodum anima rationalis eſt ex corporis præparatione, ſed diſpoſitiuè tantum: niſi dicatur quod diſpoſitiões iſtæ effectiuè operantur nõ vt anima rationalis ſit, ſed vt corpus informet, ita vt ſint cauſæ effectiuæ non

animæ, ſed informationis eius. Similiter hic dici poſſet, quòd ex fide pœnitentes, cauſa ſimus nō iuſtitię vel qualitatis, per quam ſumus Deiformes, diuinæque naturæ conſortes, ſed quòd hęc forma nobis adſit atque inhæreat: augmentū autem iuſtitiæ ex his operibus eſt, vt ex merito. Porrò quia hæc opera fidei ſunt, ſunt etiam gratiæ: Gratia enim, ait Apoſt. eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ideò nec nos vnde gloriemur habemus, quamuis ex huiuſmodi fide operibus iuſtificemur, & quotidiè in nobis iuſtitia augeatur & perficiatur, ſed fit omnis mundus ſubditus Deo, quia ex operibus legis, aut virium noſtrarum non iuſtificabitur omnis caro coram illo: quoniam per legem cognitio peccati eſt, non ablatio aut remiſsio. Et nunc ſine lege, inquit, iuſtitia Dei, manifeſtata eſt, teſtificata à lege & prophetis. Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes qui credūt in eum, quem & Deus propoſuit propiatorem per fidem in ſanguine ipſius, vt ſit ipſe iuſtus & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti. Ex quibus quaſi concludit Apoſtolus & interrogat: Vbi eſt ergo gloriatio tua? & reſpondet: Excluſa eſt non per legem factorum, ſed per legem fidei, quæ eſt de credendo, & ex fide operando. Nam beatus Auguſtinus. Lex, inquit, fidei eſt, & ſpiritus viuificans dilectorem, cùm charitas diffunditur in cordibus credentium. Et lex Dei charitas eſt: opera autem & principia charitatis, quum in tabulis, vel chartis aut libris ſcribuntur, lex eſt operum, & litera occidens præuaricatorem. Habitus autē quos ex operibus iuſtitiæ, fidei, & charitatis acquirimus (Nam teſtatur experientia poſt frequens exercitium in his virtutibus nos reddi paulatim promptiores ad operandum, quamuis de hoc aliter B. Thomas ſentire videatur) ab actibus efficiūtur, ſicut virtutes morales. & quamuis hi Deo placeant, quia ex fide, quaſi proprij gratiæ ſuæ effectus proficiſcuntur, quemadmodum actus ex quibus naſcuntur, patiuntur tamen ſuper nos manere iram Dei & peccatum. Iuſtitia autem fidei & reliquæ virtutes, quæ eam quaſi naturaliter ſequuntur, à ſolo Deo efficiuntur, præcedente tamen per eius gratiam noſtra cooperatione, nec iram Dei compatiūtur, ſed ſemper Deo gratos & Dei amicos atque filios faciunt. Ex his patet eandem eſſe iuſtitiam fidei & operum quæ ex fide per Dei gratiam naſcuntur. Nam eandē Abrahæ iuſtitiam, quam Apoſt. fidei Abrahæ tribuit, aſſcribit B. Iacob. eius operibus, & quaſi interpretans ſententias beati Pauli: Vides, inquit, quoniā fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides conſummata eſt, hoc eſt, aucta & perfecta, & in fide eius iuſtitia, & ſuppleta eſt ſcriptura dicens: Credidit Abraham Deo & reputatum ei ad iuſtitiā, & amicus Dei appellatus eſt. Suppleta, inquit, eſt hæc ſcriptura per opera Abrahæ, & oblationem Iſaac filij ſui: quia quod deſiderabatur ꝑ eius intellectu, hoc eſt, quod de fide ad operandū parata & efficaci intelligebatur, quando dicit: Credidit Abraham Deo, hoc in opere oblationis ſuæ ſuppletum eſt & expreſſum. Et concludit: Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo: operibus, inquam, gratiæ & fidei, non ex fide tantum, hoc eſt ea, quæ ſine ſpiritu & operibus mortua eſt. Eſt autem ex his operibus Abraham iuſtificatus (priùs tamen iuſtus) in iuſtitia creſcendo & proficiendo. Nam & iuſtus erat, quando de eo dictum eſt: Credidit Abraham Deo, & reputatū eſt illi ad iuſtitiam. Sicuti enim ad iuſtificationem à peccatis, neceſſaria eſt fides, ita & ad profectum iuſtitiæ eiuſq; perfectionem: quamuis non eadem, hoc eſt fides propitiationis. Nam vnumquodque genus operum ſalutis, ſuam peculiarem fidē exigit: ꝓgreſſus enim in ſancta vita, requirit fidem remunerationis, in quam ſcripſit Apoſt. Paul. Moyſen reſpexiſſe: & cap. ſequenti hortatur, vt in certamine & tribulatione in authorem fidei, & conſummatorē Ieſum reſpiciamus. Recogitate, inquit, eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſum ſemetipſum cōtradictionem, vt ne fatigemini [illegible]nimis veſtris deficientes. Vult & memores nos eſſe exhortationis eius ſcripturæ, quæ dicit: Quem diligit dominus caſtigat, & flagellat omnem filium quem recipit: & in tota vitæ noſtræ militia requiritur fides Saluatoris, inſpectoris, nos obſeruātis, adiutoris & remuneratoris, ducis ſub quo militatur, quaſi exercitus præfecto: & ita fides parati nobis auxilij quādocunq; ad ipſum confugimus. Et homini morienti neceſſaria eſt certa fides vitę futuræ & promiſsionum Dei de peccatorum remiſsione noſtraque ſalute, vt ſpem ex eis concipiamus. Itaq; ſoli pœnitenti, cui nunc propitiandus eſt Deus, & à peccatis iuſtificādo, neceſſaria eſt fides propitiatiōis in ſanguine Chriſti. Propter quod in iuſtificatione primi hominis neceſſaria quidem erat fides, ſine qua impoſsibile eſt quamcunque creaturam etiam angelicam, quamdiu Deum non videt, vel aliquod eius opus, placere Deo. Imò pronūciat Apoſt. Paulus peccatum eſſe quod non eſt ex fide: Fides tamen propitiationis locum habere non poteſt, vbi nullum eſt peccatū, ſuper quo Deus propitietur. Nec requireretur hæc fides, niſi Deus pater propoſuiſſet Ieſum filium ſuū propitiationem per fidem in ſanguine ipſius. Et quia pro Angelis mortuus non eſt Chriſtus, nec eis propitiator propoſitus, ad eorum poſt lapſum iuſtificationem, ſi fieri potuiſſet, hac fide opus non fuiſſet, ſed miſericordiæ & pietatis Dei in gratiam recipientis, quotquot ad ipſum pœnitentes confugiunt. Nulli enim creaturæ vnquā contingere potuit iuſtificatio ex viribus naturæ quāuis integris, nec ex cognitione, aut operibus legis, vel naturæ, ſed ex gratia Dei per fidem tantum. Siquidē iuſtitiā Dei longè ſuperat virtutem etiā Angelicā, non enim in ſolis Epheſijs, ſed in vniuerſis

Epheſ. 2.

Rom. 3.

De ſpiritu & litera cap. 7.

Geneſ. 15.

Ad profectū iuſtitiæ neceſſaria eſt alia fides quam propitiationis.

Hebr. 11.

Hebr. 12.

Soli pœnitētī neceſſaria eſt fides propitiationis non autem legitimè certanti pro brauio.

Nulli creaturæ ne angelicæ quidem contingere potuit iuſtitia ex [illegible]ribus naturæ.

uerſis hominibus & in ſanctis angelis, vera eſt ſententia Apoſtoli Pauli: Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc nõ ea vobis, Dei enim donum eſt, non ea operibus, vt ne quis glorietur. Sed generalis eſt doctrina, qua tradit quo modo ſalui fiant & iuſtificentur electi à Deo patre, gratia ſcilicet ex fide, non ea operibus, ne quis etiam ſanctorum angelorum glorietur. Omnium enim qui ſaluãtur, ſicut electio & prædeſtinatio eſt ſecundum propoſitũ voluntatis Dei in laudem glorię ſuæ, ita & vocatio & inſtificatio, neque eſt volentis, aut currentis, ne angeli quidem ſancti. Nam quod de Iacob & Eſau dicit ſcriptura: Iacob dileai, Eſau autem odio habui, in eorum perſonis de omnibus electis & reprobis intelligitur, vt liceat dicere Michaelem dilexi, Luciferum autem odio habui. Ex electione igitur & prnpoſito voluntatis Dei eiuſq; vocatione, ſancti angeli ad ipſum conuerſi ſunt, ipſiusque ſunt factura, & creati io operibus bonis, quæ fecit Deus vt in illis ambulent. Et ex gratia eos credere oportebat ad Deum accedentes. Non enim ſufficientes erant in his quæ ad pietatem & verum Dei cultum attinent cogitare aliquid ea ſe, quaſi ex ſeſe, ſed omnis eorum, ſicut & noſtra ſufficientia erat ea Deo, qui & eos fecit ſua gratia idoneos miniſtros volũtatis ſuæ, charitatem per ſpiritum ſanctum quem largiebatur infundens. Eſt igitur commune omnibus quibus iuſtitia contingit, quod fide & perſuaſione ſpiritus Chriſti iuſtificantur, fide quidem propitiationis, qui in peccatum aliquod ſunt lapſi: Adam verò & ſancti angeli iuſtificati ſunt fide, qua crederẽt Deum eſſe Saluatorem, qui ſuos miniſtros eſſe vellet ſuæ naturæ conſortes, & in eadem gloria ac fœlicitate in qua eſt ipſe, eos quoque perpetuò manere, vt eſſent ipſi participatione, ſecundum cuiuſque capacitatem, quod ipſe erat per naturam: ea qua fide toto corde per amorem, ipſum complectebantur propter incaplicabilem hanc ipſius bonitatem. Certum eſt itaque omnibus & ſemper neceſſariam fuiſſe fidem Dei Saluatoris ad iuſtificationem. An verò fides Chriſti Domini ſui, & capitis in carne naſcituri neceſſaria fuerit etiam ſanctis angelis, oon ita certum eſt. De primo homine Apoſtol. Paulus hoc pronunciaſſe videtur, dum de coniugio in paradiſo inſtituto ait: Sacramẽtum hoc magnum eſt in Chriſto & in eccleſia. Quamuis autem de ſanctis angelis ex ſcriptura clarè doceri non poſsit, quòd hanc fidem Chriſti Domini ſui habuerint, ſcripturis tameo conſentaneum eſt, & multum veriſimile, quod oſtenſum ſit eis in lumine fidei, quòd Chriſt⁹ Dominus in carne, quam filius Dei aſſumpturus erat, à patre vniuerſis creaturis præponeretur, etiam angelicis, quem & ipſæ deberent agnoſcere atq; adorare tanquam dominum ſuum. Ait enim Apoſtolus: Cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Dedit enim Deus Chriſtũ caput ſuper omnem

Sine fide nec angeli ſunt iuſtificati nec beati.

Rom. 9.

Per Iacob et Eſau intelliguntur omnes electi & reprobi etiã angeli.

Qua fide primus homo & ſancti angeli ſunt iuſtificati.

Epheſ. 5.

An ſancti angeli iuſtificati ſint ex fide Chriſti naſcituri.

Hebr. 1.

Eccleſiam, conſtitucos eum ad dexterã ſuam in cœleſtibus ſuper omnem principatum, poteſtatem, virtutem & dominationem, & ſuper omne nomen quod nominatur, non ſolùm in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro: &c. Omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Quod ſuũ propoſitum æternum mentibus angelorum videtur ſuggeſsiſſe & propoſuiſſe, & iuſtificati ſunt, quibus hoc patris conſilium placebat, agnoſcẽtes Chriſtum Dominum ſuum, cique ea animo ac ſpontanea volũtate obedientiam deferentes, & ſe totos tanquam Domino & capiti ſuo ſubijcientes. Alij verò ſua ſuperbia quaſi indignantes, quòd omnia angelica natura humana ſic ſublimaretur, & quòd ipſi ipſorumque omnia, deberent homini ſubiecta eſſe, ei ſubeſſe & obedire recuſabant: indignum enim videbatur ſublimiſsimos ſpiritus ſubeſſe imperio hominis lutei, & ex terra formati. Quo ſuppoſito, iuſtificati ſũt angeli, & ſalui facti ex fide Chriſti Domini, & oblata ei obedientia, nõ ea fide propitiationis. Modum hunc, & quod per eum iuſtificati ſunt ſancti angeli, prolixè tractat Epiſco. Chriſtopolitanus Iacobus de Valentia, in comment. Pſal. 81. & 102. An verò qui Chriſto adhærebant, & ea fide quam acceperant, ſe ei ſpontè ſubiecerunt, ab eo eiuſq; merito ſint iuſtificati, an ea pura Dei patris gratia ſine Chriſti merito: & an Deo patri placeant, ſolum quia Chriſti membra ſunt, & in Chriſto, vt etiam eos elegerit pater ante mundi conſtitutionem in Chriſto, vt eſſent ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate, eoſque prædeſtinauerit in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, & gratificauerit in dilecto filio ſuo & in Chriſto ſic inſtaurauerit omnia quę in cælis, & quæ in terra ſunt in ipſo, ex ſcripturis quoque non omninò eſt manifeſtum. Ratio enim capitis, cuius eſt influere vitam, ſenſum, & motum in membra, hoc exigere videtur: eſt enim ſaluator corporis ſui. Et beatus Bernardus docet Chriſtum Dominum angelis ſicut hominibus fuiſſe redemptionem, iuſtitiam, ſapientiã, & ſatisfactionem. Redemptionem quidem, non à peccato (cui non erant obnoxij) ſed quia erexit, inquit, hominem lapſum, dedit ſtanti angelo ne laberetur, ſic hominem de captiuitate eruens, ſicut hunc à captiuitate defendens, qua ratione vtrique fuit redemptio, ſoluẽs illum, & ſeruans iſtum. Contrarium tamen, quòd ſcilicet ſancti angeli ſuam iuſtitiam & beatitudinem non debeant Chriſto Domino, videtur ſubindicare Apocalypſis, quæ refert turbas, quas videbat gratias egiſſe Deo & agno, angelos verò Deo ſoli, nulla facta agni mentione. Sed eius myſterij tractationem tanquam articulo impertinentem prætermittimus.

Ea quibus patet quòd ſententia Apoſtoli Pauli. Quis te diſcernit? quid habes quod nõ accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi nõ acceperis? vera eſt in ſanctis angelis

Epheſ. 1.

Corpus enim Chriſtus eſt caput complectitur etiam angelos

Ser. 22. ſuper Cantic.

Cap. 7.

1. Corint. 4.

 ſicut

ſicut in nobis: vt docet B. Anſelmus lib. de *Cap.2. & 3.* cauſa diaboli, inquirẽs, an angeli mali ideò non perſeuerabant, quia eis non dabatur à Deo, vt perſeuerarent (datum aũt fuerat vt perſeuerare poſſent) vel potius ideò nõ perſeuerabant, quia quod offerebatur non accipiebant. Difficultates igitur quæ nunc ſunt in nobis de concordia gratiæ & prædeſtinanonis cum libertate arbitrij, eædem ſunt in angelis ſanctis & in Adam ante peccatum. Hnc tamen (vt diximus) diſcriminis eſt in ſanctorum angelorum, primi parẽtis, & noſtra iuſtificatione (omittimus hic ſanctificationem & iuſtificationem Chriſti, de quo B. *Cap.1.* Lucas, ideò & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filiꝰ Dei) quòd nos ex peccatis iuſtificamur, illi autẽ diffuſione charitatis per ſpiritum inhabitantem, nulla peccati, à quo immunes ſunt, facta remiſsione vel expurgatione, per ſolam videlicet ſublimationem in cõſortium naturæ diuinæ, ſine vllius miſeriæ peccati aut damnationis ſublatione iuſti ſunt. *Maior eſt Dei gratia in noſtra iuſtificatione quam ſanctorum Angelorum.* Propter quod incomparabiliter maius eſt beneficium noſtra iuſtificatio, in qua filij iræ & æternæ damnationis ob ſcelera noſtra, in filios & hæredes adoptamur, omnibus condonatis peccatis, quàm quod is filium aut hæredem adoptetur, qui talis manet, qualis de manu creatoris eſt conditus, purum & mundum eius plaſma, nullo vitio contaminatum: Id quod ſingulariter (vt diximus) Apoſt. obſeruat loquens de iuſtifica- *Actor.13.* tione. Notum ſit, inquit, vobis viri fratres, quod per hunc vobis remiſsio peccatorum annunciatur ab omnibus, à quibus non potuiſtis in lege Moyſi iuſtificari. Et ad Roma. Credenti, inquit, in eum qui iuſtificat im- *Cap.4.* pium, reputatur fides eius ad iuſtitiam. Et commẽdat charitatem ſuam in nobis Deus: Quoniam cùm adhuc eſſemus ſecundũ tempus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus *Cap.5.* eſt: Item ad Epheſios, Deus qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuã, qua dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluati. Incomparabiliter igitur *Cap.2.* maiori gratia maiorique Dei miſericordia nos iuſtificamur, quàm ſancti angeli, aut primus homo. Noſtra enim iuſtificatio eſt cum redemptione à captiuitate & ſeruitute diaboli, peccati, & mortis æternæ, qua ex hoſtibus & inimicis adoptamur in filios. *Fides propitiatoris ſicut mediatoris ſemper poſt lapſum hominis ſunt neceſſaria.* Ex quibus manifeſtum eſt, quòd hęc fides propitiationis, vt modo eſt, ita ſemper fuit ad iuſtificationem neceſſaria poſt lapſum in peccatum, ſicut fides Chriſti mediatoris. Eadem namq; fides eſt propitiatoris & mediatoris. Nam mediator eſt Chriſtus, Deũ nobis propitiando & reconciliando: mediatoris autem fidẽ à tempore peccati Adæ, docet magiſter in ſentent. eſſe neceſſariam, ex doctrina B. Auguſtini in epiſtola ad Optatum. Et cap.7. lib. de corrept. & gratia, vbi ait. Sicut *Diſtinct 3. 3. ſentent.* veritas loquitur, nemo liberatur à damnatione quæ facta eſt per Adam, niſi per fidem *Epiſt.157.* Ieſu Chriſti, & tamen ab hac dãnatione non ſe liberabunt, qui poterunt dicere ſe non audiſſe euangelium Chriſti, cùm fides ex auditu ſit: quantò minus ſe liberabunt, qui dicturi ſunt, perſeuerantiam non accepimus. Iuſtior enim videtur excuſatio, dicentium, non accepimus audientiam, quàm dicentiũ, non accepimus perſeuerantiã. Quoniam poteſt dici homini, In eo quod audieras & tenueras in eo perſeuerares ſi velles: nullo modo autem dici poteſt, Id quod non audieras crederes ſi velles. Et paucis interpoſitis: quicunq; ergo ab illa originali damnatione iſta diuinæ gratię largitate diſcreti ſunt, non eſt dubium quod & procuratur eis audiendum euangelium, & quum audiunt credunt, & in fide quæ per dilectionem operatur, vſque in finem perſeuerant. Ad quod citat ſententiam B. Petri, Quid tentatis Deum imponere iu- *Libr. 2. de gratia ca. 2.* gum ſuper ceruices populorum, quod neq; *Actor. 15.* nos, neque patres noſtri portare potuimus. Sed per gratiam Domini Ieſu Chriſti credimus ſaluari, quemadmodum & illi. Et alio loco, Non eſt in alio aliquo ſalus, nec aliud ſub cœlo datum nomen hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Item, Huic omnes *Actor.4.* prophetæ teſtimonium perhibent remiſsio- *Cap.10.* nem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Habuerũt enim eundem ſpiritũ fidei & charitatis, quotquot iam inde à mundi conſtitutione facti ſunt ſalui. Nec ſufficeret fides natiuitatis, reſurrectionis & aſcẽſionis Chriſti, imò nec mortis aut paſsionis, niſi in ea intelligatur hæc propitiatio pro noſtris peccatis, vt iuſtificandi & peccatorum remiſsionem accepturi, quaſi eius ſanguine expectemus aſpergi & lauari, eiuſq; merito apud patrem reconciliari, & in gratiam redire: Sed fuit neceſſaria hæc fides vſq; ad euangelij manifeſtationem diſtincta vel velata, in aperto, vel in myſterio, vt docet Magiſter eadem diſtinct. poſt B. Auguſtinum: Nunc autem neceſſaria eſt di- *Libr. 6. contra Fauſt. cap.14.* ſtincta & expreſſa mediatoris & propitiatoris fides. Nam fidem ſemper creuiſſe docet B. Gregorius. Et Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacramentis. Item B. Bernardus in epiſt. ad *Hom. 29. ſuper Ezech. parte 10. ca. 4. & 6.* eundem Hugonem. Et videtur beatus Auguſtinus ſenſiſſe tam neceſſariam eſſe & fuiſſe hanc fidem, vt nulla ignorantia quantumcunque inuincibilis excuſare potuerit, vel poſsit à damnatione, etiam ſi Euangeliũ audiri non potuerit: vt ſonare videtur ſententia eius iam ſtatim citata ex cap.7. lib. de corrept. & gratia. Et de natura & gratia, cap. 2. 8. & 9. Rurſus de gratia Chriſti cap. 24. vbi dicit Pelagium eiuſq; diſcipulos contra veritatem ſcripturarum diſtinxiſſe tria tempora, & primũ vixiſſe iuſtos homines ex natura: deinde ſub lege: tertiò ſub gratia, quam diſtinctionem ex ſcripturis improbat. *Actor.10: Quamuis fides propitiationis ſit neceſſaria, non ſit neceſſaria quãdo iuſtificamur.* Certa eſt enim ſentẽtia Apoſt. Pauli: Omnes enim filij Dei eſtis per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu: & B. Petri: Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent, &c. Sed difficultatem magnam articulus hic habere videtur, dum dicit hanc fidem neceſſariam ad iuſtificationem,

Magiſter noſter Iacobus Latomus de fide & operibus. et Albertus Pighius cõtrouerſ. 2 circa finem

Heb 11.

Reſponſio ad conditionem.

nem, quaſi ab ea pendeat, vt ſine hac fide nemo iuſtificari poſsit. Videtur enim ſufficere fides quæcũq;, vt quidam Doctores catholici docent, & probant ex epiſt. ad Hæbr. Nã fide, Noe reſponſo accepto de his quę adhuc non videbantur metuens aptauit arcam in ſalutem domus ſuæ, per quam damnauit mũdum, & iuſtitiæ quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus. Ex quo colligunt fidem imminentis diluuij per timorẽ operantem iuſtificare. Item ex eo quòd fide plurimam hoſtiam Abel quàm Cain obtulit Deo, per quam conſecutus eſt eſſe iuſtus teſtimonium perhibẽte muneribus eius Deo. Et credidit Abrahã Deo, nullo habito reſpectu ad ꝓpitiationẽ, ſed ad promiſsionẽ & ſeminis ſui multiplicationem tantum, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Quibus reſpondetur, quòd articulus regulam ponit, ſecundum quam pœnitentes remiſsionem peccatorũ & iuſtitiam ſperare debent. Hæc autem eſt fidei regula, quòd ex Chriſti propitiatione in ſanguine ipſius, non ex pura patris cæleſtis gratia, nec ex ſuis operibus, niſi hoc ſanguine aſperſis peccator pœnitẽs veniam peccatorum conſequitur. Propriè igitur ſperanda eſt venia, conſideratione mortis Chriſti paſsi pro peccatis noſtris. Atqui neceſſaria eſt hęc fides in actu, ſaltem virtuali atque implicitè, ita vt pœnitentia ſaltem ſecundum ſpem veniæ ab eo procedat. Fides autem hæc in habitu tantum, ſufficere nõ videtur: ſed talis requiritur, quæ ſic dirigat pœnitentes, vt nõ quaſi ex operibus ſuis, aut mera patris gratia, ſine redemtionis per filium factæ interuẽtu, veniam aut iuſtitiam ſperent. Non enim pater peccata remittit, niſi reſpiciendo in faciem Chriſti filij ſui. Et doctores putantes quamlibet fidem ad iuſtificationem ſufficere, magis de ea loquuntur ſecundum eius augmentum & perfectionem, quàm quæ eſt à peccatis liberatio. Certum eſt enim de ſecunda hac iuſtificatione loqui Apoſtolum Paulum in locis quæ citantur ab iiſdem. Nam Abraham & Noë prius erant iuſti. Et fortaſſis fides hominis Chriſtiani cõplectitur hãc fidem propitiationis. Suſcepit enim quiſq; Chriſtianus ſacramenta ea fide, eoque ſine ac modo, quibus Chriſtus ea ſuſcipienda inſtituit, & maiores credunt & ſuſcipiunt. Porrò hæc propitiatio non tollit omnem reatum. Nam filij ſunt, quibus mãdatum eſt orare: Dimitte nobis debita noſtra. Item filius eſt, qui dicit ſe ſcire, quòd pater non parcit delinquenti. Rurſus, de Moyſe & Samuele ait propheta, Propitius fuiſti eis, tñ vlciſcens in omnes adinuentiones eorum.

Pſal. 98.

Secunda pars articuli.

SINE hac fide nullis noſtris operibus, nullaq; pœnitentia iuſtificatio obtineri poteſt: ea autem præſente noſtris operibus, noſtraq; pœnitentia inde procedentibus, & ſanguine Chriſti per eam tinctis, iuſtificamur, & à peccatis liberamur propter hanc fidem & Chriſti propitiationem. Facit enim hæc fides, vt noſtram pœnitentiam & cordis contritionem aſpiciat Deus. Teſtantur enim ſcripturæ, quòd propter pœnitentiam Deus diſsimulat peccata hominum. Et triſtitia quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam & ſalutem ſtabilem operatur. Niniuitarum quoque opera vidit Deus, quia conuerſi ſunt à via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitia, quam locutus eſt. In articulo autem intelliguntur opera & pœnitentia noſtra, nõ, quæ ſunt fructus fidei, quæque ex ea procedunt, ſed quæ ex naturali hominis cognitione & viribus liberi arbitrij proficiſcuntur. Ea enim propriè noſtra ſunt opera. Nam ex operibus fidei Abraham eſſe iuſtificatum, & ſimiliter Raab meretricem, apertè docet epiſtola B. Iacobi, declarans in ea parte Paulũ Apoſtolum in epiſt. ad Rom. de alijs operibus, quæ ex fide non proficiſcuntur eſſe locutum. Palam enim dicit Iacobus, Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, operibus ſcilicet Fidei, de qua ibi agit: ſed non ex fide tantum. Nec tacet opera ex quibus iuſtificati ſunt pater noſter Abraham & Raab meretrix: Abraham quidem ex oblatione Iſaac filij ſui: & Raab, quia ſuſcepit nuncios & alia via eiecit. Et his operibus dicit fidem eſſe cooperatam & conſummatam. Opponit enim Apoſtolus Paulus gratiæ & fidei, noſtra & legis opera, non gratiæ & fidei opera. Si autem gratia, inquit, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non eſſet gratia. Item, Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Et fidei opponit opera, dum ait, Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. Quid enim dicit ſcriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Eſt igitur iuſtificatio à peccatis & eorum remiſsio ex pœnitẽtiæ, fidei, & gratiæ operibus, non ſecundum rationem meriti. Nuſquã enim in ſcripturis fides, vel iuſtitia (vt diximus) merces dicitur ſicut vita æterna. Nã ex ſola Chriſti morte, quaſi ex merito, à peccatis iuſtificamur. Hic enim ſolus meruit, vt nos quaſi filij & hæredes in gratiam patris rediremus. Nec tamen ſolum ex his operibus tanquam conditione requiſita ex lege Chriſti, & iudicio naturalis rationis, ſecũdũ quod filius agnoſcere debet, & dolere de offenſa in patrem commiſſa, & ad emendam ſe ſubijcere ad eius voluntatẽ ſine qua conditione peccata nunquã cõdonarentur, ſed hæc opera efficaciter præparant ex Chriſti propitiatione & ordinatione mouentis cor peccatoris, vt ad Deũ conuertatur. Atq; huius cõſideratione, vera eſt ſentẽtia cõmunis, quòd iniquitas eſſet apud Deum, ſi ad ſe cõfugientẽ nõ reciperet. Opera verò quæ Chriſtus vt caput in nobis membris ſuis per ſpiritũ inhabitantẽ operatur, verè ſecundum rationẽ meriti iuſtitiam perficiunt, & efficerẽt niſi iuſtitiæ qualitas eſſet omnẽ naturæ creatæ virtutem excedens: Habitum tamen iuſtitiæ acquiſitũ alterius ſpeciei per mũdũ efficientiæ poſt ſe relinquũt. Dicimur autẽ & ab operibus his iuſtis iuſti,

Sapient. 11.

Iona 3.

Cap. 2.

Cap. 4.

Rom. 11.

Rom. 4.

Tho. 22. quæ. 13.

quemadmodum ab iniuſtis, iniuſti, & ratione maiorum & plurium operum magis iuſti & iniuſti. Qui facit iuſtitiam, ait ſcriptura, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. Qui facit peccatum ex diabolo eſt. Secundum quam operum iuſtitiam, eorumq; iniquitatem à Deo fiet retributio, non ſecundum habitus. Reddet enim Deus vnicuique ſecundum opera ſua: quamuis noſtra fides, hoc eſt fides catholica, vt ait B. Auguſt. non operũ, ſed ipſa fidei lege diſcernit iuſtos ab iniuſtis, mercedem aũt lege operum, quia iuſtus ex fide viuit & ſecundum opera ei retribuitur merces. Iuſtitia autem & iniuſtitia, habitus ſunt nomina, non actus. Ex his manifeſtum eſt, nos ex operibus iuſtificari à peccatis, & in iuſtitia perfici, quamuis ratione diuerſa. Manifeſtum eſt etiam, quòd multiplex eſt iuſtitia fidei, ſicut eſt multiplex operum iuſtitia. Eſt enim iuſtitia fidei habitualis, quæ à Deo infunditur per ſpiritũ inhabitantem, & facit naturæ diuinæ conſortes ac filios dei. Alia eſt, quæ acquiritur ex operum fidei frequentia, & ideo dicitur iuſtitia acquiſita, manens in peccatore. Eſt & actualis, quæ eſt rectitudo operum iuſtitiæ. Omnis autem iuſtitia eſt & operũ iuſtitia, quia ex operibus perficitur & gignitur: ex operibus autem quæ ex ſpiritu fidei procedunt. Sed retributio fiet ſecundum iuſtitiam operum. Paruulis autem & adultis, qui tempus operandi non habuerunt, retribuentur ſecundũ merita Chriſti, iuxta proportionem tamen ad eius imaginem, hoc eſt, Dei formitatem.

Lib.3. contra 2. epiſt. Pela. Cap.5. — *Rom.2.*

ADdit deinde artic. nec ſola fide, ſterili ſcilicet & otioſa, vel per timorem, non per amorem operante, quam Beatus Iacobus dicit eſſe dæmonum, id eſt, non ea fide quæ conſiſtat intra limites illuminationis intellectus ſe captiuantis in obſequium verborum Dei, quam non iuſtificare docet Apoſtolus Paulus, dum ait, In Chriſto Ieſu neque circuncifio aliquid valet, neq; præputium, ſed fides quę per charitatem operatur. De qua fide, euangelica ſcilicet, dicit B. Auguſt. lib. de fide & operibus loqui Apoſt. quando fide docet nos iuſtificari. Iuſtificamur enim fide non formata, ſed fœcunda, operumque pœnitentiæ feraci, ſine quibus non contingit peccatoribus iuſtificatio. Triſtitia, inquit Apoſtolus, quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Nec tamen hac fide iuſtificamur, niſi perfectam adduxerit pœnitentiam, vel ſacramentũ pœnitentiæ aut baptiſmi acceſſerit. Quapropter B. Paulus teſtificatus eſt Iudæis atque Gentibus pœnitentiam in Deum, & fidem in Ieſum Chriſtũ, clariſsimè docẽs vnũ ſine altero non ſufficere. Et Saluator in principio ſuæ prædicationis, Pęnitemini inquit, & credite Euãgelio. Itẽ Apoſtolis iuſſit prædicare in nomine ſuo pœnitẽtiam & remiſsionem peccatorum in omnes gentes. Rurſus B. Petrus ad Simonem Magum: Pœnitentiam itaque age, inquit, ab hac nequitia tua, & roga Deum ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Et B. Ioannes in Apocalypſi Angelo Epheſi: Mẽmor eſto vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Et angelo Pergami. Dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere: ecce ego mittam eam in lectũ, & qui mœchantur cum ea, niſi pœnitentiam ab operibus ſuis egerint. Sicut autem in his ſcripturis tantum mentio fit pœnitentiæ, non expreſſa fide, quæ tamen ex alijs ſcripturis ſimul intelligitur, ita nihil mirandum, ſi B. Paulus in epiſt. ad Rom. & Galat. ſolum fidei (de qua ſcopus diſputationis erat) expreſſè meminerit, ſuppreſsis interim operibus, quæ tamen propterea nõ excluduntur, ſed ex alijs ſcripturarum locis etiam intelliguntur. Et vtraq; hæc expreſsè requirit Dominus Saluator, Apoſt. Paulus quoque, locis iam citatis. Quòd autem pœnitentia formalis, qua diſplicet peccatum ob Dei offenſam, neceſſariò requiratur, & virtualis non ſufficiat, oſtendimus ſuperius, circa articulum de pœnitentia ex ſcripturis & ex doctrina beati Thomæ & Alexandri de Hales: quamuis multi doctores contrarium defendant, ſufficere nimirum dilectionem Dei ſuper omnia, in ea autem virtualiter contineri pœnitentiam, & odium peccati. Quam difficultatem latè proſequitur reuerendus M. N. Dominicus à Soto ſecundo lib. de natura & gratia. Nec obſtat his quæ diximus, ſcilicet, ſola fide non fieri iuſtificationem, ſententia Apoſtoli Pauli, Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum: Ex quo ſequi videtur, quod qui credit in eum eo ipſo iuſtificatur, quamuis ſola ſit fides ſine pœnitentia: quia argumentatio & intentio Pauli non requirit aliud, quàm quòd ſine fide in Chriſtum nemini contingere poteſt iuſtitia. Et ideo eodem ſermonis tropo intelligenda eſt, quo alia eius ſententia, Per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem. Item Sicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Et B. Petrus: Patienter agit propter vos nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Rurſus apud Ioannem. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sicut enim iſta intelliguntur ſecundum diſtributionẽ accommodam, quotquot ſcilicet illuminantur, per eum illuminari oportet. Et ſicut iuſtificatio vitæ non niſi per vnius hominis iuſtitiã propagatur, ita nec iuſtitia Dei alicui communicatur, niſi per fidem Ieſu Chriſti, & ei ſolum ſi credat in eum. Quòd autem ſimpliciter in omnes credentes veniat Dei iuſtitia, impertinens eſt huic loco Apoſtoli, & ſcopo diſputationis eius, nec patiuntur Euãgelia. Si tamẽ intelligitur eſſe abſoluta diſtributio, ſolum ſequitur modus quidam credendi eſſe, quẽ ſequitur ſemper iuſtificatio: de quo Apo. ad Romanos 10. cap. Item ad Galathas 5. vbi ea interpretatur quæ dixerat de fide iuſtificante. Et

Galat.5. — *Cap.14.* — *Fidei ſine pœnitentia non iuſtificat.* — *Mar.1.* — *Luc. vltim.* — *Act.8.* — *Apocal.2.* — *Cap.18.* — *Intellectus ſcripturarũ quæ ſonãt ſola fide iuſtificari impiũ.* — *Rom.3.* — *Rom.5.* — *2.Pet.3.*

te. Et hæc ſententia ſuperius citata, Iuſtitia Dei in omnes, &c. magis tradit efficaciam & virtutem fidei quam perpetuum eius effe-ctum & euentũ: virtute autem includit ſuos effectus, hoc eſt, vniuerſa quæ didicit eſſe neceſſaria ad iuſtificationom. Et in omnes credentes venit, ſed nõ ſtatim: verum præſtitis & perfectis fidei operibus, inter quæ eſt imprimis pœnitentia. Eſt autem hic difficultas, quum ab his duobus, fide nimirum & pęnitẽtia noſtra pendeat iuſtificatio, vtra principalius eam operetur, fides an pœnitentia. Nam hic articulus noſter tribuere videtur primas partes fidei, dum dicit: ante omnia neceſſariam eſſe hanc fidẽ. Videtur probabilius pœnitentiam eſſe cauſam immediatam remiſsionis peccatorum & iuſtificationis: ea tamen ratione quã ex fide procedit, nõ quidem propitiationis, ſed ex fide communi catholica, ſicut opera noſtra immeditatè Deo placent, vt quòd currimus & contendimus, ad brauinm ſupernæ vocationis, quod legitimè certamus, ſed placent propter charitatem & ſpiritum Chriſti, à quibus procedũt. Quia temne ex pœnitentia noſtra tantum iuſtificamur, tãquam ex diſpoſitione Deum inuitante & prouocãte, & ex Chriſti ꝑpitiatione tanquam merito, quæ ſola fide conſideratur, ideo fides hæc præ cæteris omnibus dicitur neceſſaria. Et deinde hæc fides principalior comparatione ad ſpem venię, quã pœnitentia includit. Sed ſecundũ quod pœnitẽtia odium peccati inclndit ex fide catholica procedẽs, expellit peccatũ, & principalior eſt in hominis iuſtificatione. Propria autẽ pœnitentiæ ratio, conſiſtit in odio peccati cõtra Deum eiuſq; mandatum cõmiſsi, ita vt dolendi ratio ſit Deus, fide cognitus: ad quam pœnitentiam odiumq; peccati, nõ eſt neceſſaria fides propitiationis: Attamen vt in ſe complectitur propoſitum Deum offenſum placandi, & veniæ expectationẽ, hac parte pœnitẽtia requirit fidem propitiationis, ſine qua efficax eſſe non poteſt. Nam per eam regulari debet pœnitentia, vt gratiam & peccatorum remiſsionem à patre quæramus ob redemptionẽ filij ſui, certò cognoſcentes, quòd ſine ea in gratiam non recipiemur. Proprius igitur pœnitentiæ effectus, eſt remiſsio culpæ, & impij iuſtificatio. Si impius, inquit Propheta, egerit pœoiteotiam ab omnibus peccatis ſuis, omoium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor. In iuſtitia ſua quam operatns eſt viuet. Conuertimini & agite pœnitentiam. Agite pœnitentiam, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Rurſus, Nullns eſt qui agat pœnitentiã ſuper peccato ſuo, dicens, Quid feci? Huiuſmodi plurimas ſententias ſupra citauimus, quæ pœnitentiæ tribuunt peccatorum remiſsionem. Fides verò magis oſtendit ad quem recurrere debeamus, vt iuſtificemur, & quo modo remiſsionem exſpectare nos oporteat, quàm vt immediatè taoquã cauſa proxima iuſtificet. Quemadmodum enim oſtendit quomodo orare, quodquę in nomine IESV petere debeamns (oratio tamen fide directa impetrat, non ipſa fides) ita pœnitentia eſt principalis & proxima cauſa ad remiſsionem peccatorum diſponens: fides autem oſtendit, qua ratione in gratiam patris quis redire poteſt. Cor enim contritum & humilitatum Deus propriè reſpicit, fide, vt diximus, dirigente, & oſtendente media, per quæ DEVM placare poſsimus, & cuius gratia ipſum placabimus.

An iuſtificatio impij magis à fide pendeat, an à pœnitentia.

Pœnitentia eſt ex fide catholica vniuerſali: ſpes autem veniæ, ex fide propitiatiõis.

Pœnitentia principalior eſt in hominis iuſtificatione.

Proprius pœnitentiæ effectus, eſt peccatorum remiſsio.

Ezech. 28.

Hierem. 8.

Et ſicut requiritur ad veram pœnitentiã propoſitũ amplius non peccandi, ita & propoſitum viuendi ſecundum mandata Dei. Reconciliatio namque amici & amicitię leges hoc requirunt, vt mutua fiat inter eos voluntatis beneuolẽtia, & potiſsimũ quando fili⁹ poſt offenſam patris & rebellionem atque inobedientiam contra eum admiſſam, reconciliatur, offerre debet obedientiã & propoſitum ſecundũ patris mandata viuendi. An verò requiratur ad iuſtificationẽ explicitum atque formale propoſitum viuendi ſecundum mandata Dei, ſicnt ad formalem pœnitentiam, non concorditer ſentiunt ſcholaſtici (qui diligentiores ſunt in omnium difficultãtum veritate inquirẽda.) Nec ſatis inter eos conuenit an requiratur formale propoſitum à peccatis abſtinendi, an ſufficiat virtuale. Docent enim quidam ſufficere, quòd non adſit relabendi propoſitum, aut ad peccandum affectus, beatus Thomas tanquam de quæſtione non parum dubia, dubie loquitur, & ſibi non ſatis conſtare videtur. Proponit enim argumẽtum. Pœnitentia ſecundum propriam rationem reſpicit præteritum: ergo non decet poni in eius definitione, plangenda non committere, Cui reſpondet, Quamuis ad pœnitentiã, in quantum pœnitentia eſt, non pertineat reſpectus ad futurum, tamen in quantum eſt emendatoria offenſæ commiſſæ in Deũ, exigit reſpectum in futurum, ſcilicet propoſitũ de cætero peccata cauendi. Et hoc propoſitum intelligitur in hoc quod dicit, flenda iterum non committere, id eſt, habere propoſitum non committendi. Vel intelligatur quantum ad perfectam pœnitentiam, & nõ ſit de eius eſſentia, ſed perfectione, quia ſine hoc uon conſequitur vltimum fructum ſuum. Vel referatur ad idem tempus, vt Magiſter dicit.

Propoſitũ viuendi ſecundum mandata Dei, requiritur in pœnitente.

Diſtinc. 14. ſent. q. 1. art. 1. quæſt. 6.

Diſtinct 7. q. 2. art. 2. quæſt 4.

Idem alio loco, dicit pœnitentiam reſpicere peccatum futurum ex conſequenti ſolum, ſecundum quod habet aliquid de actu prudentiæ adiunctum, & non ratione propriæ ſpeciei: propter quod ille qui conteritur, dolet quidem de peccato præterito & cauet futurum: ſed non dicitur eſſe contritio de peccato futuro, ſed magis cautio, quæ eſt pars prudentiæ adiunctæ cõtritioni, & cauere futura peccata, eſt actus pœnitentiæ, vt mota eſt & directa à prudentia. S. Bonauentura quoque eadem diſtinctione dicit propoſitum peccata cauendi vitamque mutandi non eſſe de neceſsitate pœnitentiæ,

ſed

ſed de bene eſſe eius, & actum pœnitentiæ annexum. Et Gabriel Biel conſtanter pronunciat, ſolam criminis deteſtationem ſine omni alio actu ſufficere ad peccati deletionem. Et ſatis videtur quòd hoc propoſitum magis ad charitatem & obedientiam Dei pertinet, quàm ad pœnitentiam. Sanctiſsimus autem Adrianus ſextus docet emẽdationis propoſitum in futurum requiri ad veram pœnitentiam, ex definitione quam diſt. prædicta tradit Magiſter, hac videlicet, Pœnitentia eſt virtus vel gratia qua cõmiſſa mala cum emendationis propoſito plangimus & odimus, & plangenda amplius committere nolumus. Quam definitionem colligit ex verbis B. Gregorij & Ambroſij. Oportet enim quòd verè pœnitens odiat diuinam offenſam: Ex quo conſequens eſt quòd ſaltem implicitè nolit in poſterum peccare. De quibus opinionibus loquens Gerſon de regulis moralibus. Mitis, inquit, eſt opinio pro peccatoribus, dicens ſufficere ad abſolutionis ſacramẽtalis fructuoſam ſuſceptionẽ, quòd confeſſus non habeat actuale propoſitũ peccandi. Hoc enim dicunt eſſe non ponere obicem: ſed alia opinio quòd actuale propoſitum poſitiuum non peccandi in futurum requiritur, eſt probabilior & ſecurior. Et quia in Concilio Florentino definitur ad cordis contritionem pertinere, vt pęnitens doleat de peccato commiſſo cum propoſito nõ peccandi de cætero: Rurſus in concilio Tridentino, quòd ſuſcepturus baptiſmum debeat proponere ſe inchoaturum nouam vitam ſeruaturumq; diuina præcepta: præſens articulus dicit propoſitum ſecundum mandata Dei viuendi quaſi in pœnitentia comprehenſum, aut ei inſeparabiliter annexum, ad iuſtificationem eſſe neceſſarium. Quæ autem diximus de iuſtificatione fidei, confirmat Concilium Trident. dum ait, Cùm Apoſt. dicit iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda sũt, quem perpetuus eccleſiæ catholicæ conſenſus tenuit & expreſsit, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari credamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: Gratis autem iuſtificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur: Si enim gratia eſt, iam nõ ex operib⁹, alioquin (vt idem Apoſt. inquit) gratia iam nõ eſt gratia. Quæ patrum doctrina ſumpta videtur ex cap.7. lib. Beati Auguſtini de prædeſt. ſanctorum, vbi inquit. Cum ipſam fidem Dominus opus Dei eſſe dicat, & hac vt operemur iubeat, ſic diſtinguit Apo. Paulus ab operibus fidem, quẽadmodum in duobus regnis Hebræorũ diſtinguitur Iudas ab Iſrael, quum & ipſa Iudas ſit Iſrael. Ex fide autem ideo dicit iuſtificari hominem, non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrẽtur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iuſtè viuitur. Et poſt pauca, Si Cornelius Centurio poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſaluus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apoſ. Petrus. Et dicitur à vobis, fides eſt à nobis, cętera à Domino, quaſi ad ædificandum non pertineat fides, quaſi ad ędificium, inquam, non pertineat fundamentum. Et in epiſto. ad Anaſtaſium quæ eſt 144. Fides iuſtificat, quia impetrat iuſtificationem. Similiter beatus Cyril. in Ioannẽ Ianua & via in vitam fides eſt, & recurſus quidam atque reductio à corruptione ad immortalitatem. Et Origenes in commen. epi. ad Rom. circa locum Credidit Abrahã Deo, &c. Puto, inquit, quòd prima ſalutis initia & fundamenta fides eſt. Item de acceptæ iuſtificationis incremento, idem Conc. Trident. ſic inquit: Sic ergo iuſtificati & amici Dei facti & domeſtici, euntes de virtute in virtutem, vt Apoſt. inquit, renouãtur de die in diem, hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ in ipſa iuſtitia per Chriſti gratiam accepta cooperante fide bonis operibus creſcunt, atq; magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt. Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc. Et iterum, Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Et rurſum, Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum? Hoc vero Iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia cum orat: Da nobis Domine fidei, ſpei, & charitatis argumentum.

[Margin: Eadem diſt. queſt. 1. & queſt. 2.] *[Margin: Homi. 84. in Euang. part. 2. alpha. 25.]* *[Margin: Cap. 8. ſeſ. 5]* *[Margin: Ioan. 6.]* *[Margin: Cap. 9]* *[Margin: Cap. 10]*

PRO maiori explicatione huius articuli cõſiderandum eſt, & oſtẽdendum, quod iuſtitia qua iuſtificamur, hoc eſt, quæ terminus eſt noſtræ iuſtificationis, ſit qualitas à qua intrinſeca denominatione, verè iuſti dicimur, quodque hæc qualitas vera ſit iuſtitia. ſicut formaliter ſapientes ſumus & temperati à qualitatibus ſapientia & temperantia quas ſpiritus Chriſti nobis communicat. De qua ſapientia B. Iacobus ait, Si quis indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat, & dabitur ei. Loquitur enim ſimiliter Sapiens de his virtutibus: Sobrietatẽ & ſapientiam docet & iuſtitiam & virtutẽ, quib⁹ vtilius nihil eſt in vita hominis. Sicut igitur fieri non poteſt vt homo ſit ſapiens niſi à ſapientia inhærente, nec ſobri⁹ aut fortis, niſi intrinſeca denominatione ab inexiſtentibus his qualitatibus, ita nec iuſtus, niſi in ſe habeat qualitatẽ quæ eſt iuſtitia participata & deriuata, ſicut à capite ad membra: à iuſtitia Chriſti, à qua ſola homo iuſtus eſſe non poſſet, ſicut nec ab eius fortitudine & prudentia, fortis & prudens, niſi eas participaret intrinſecè ſecundum formales earum rationes.

[Margin: Iuſtitia qua iuſti ſunt corã Deo qualitas eſt menti hominis intrinſeca, vel per modum qualitatis immanentis ſe habet.] *[Margin: Sapien. 8.]*

Quemamodum creaturæ bonæ non dicerentur à Dei bonitate, ſi in ſe non haberent bonitatis eius participationem. Multos autem dici & eſſe verè iuſtos, paſsim teſtantur ſcripturæ ſacræ. Nam iuſtus, inquit Abacuc propheta, ex fide viuit. Et Apo. Paulus, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccato-

[Margin: Multi ſunt vere iuſti.]

res conſtituti ſunt multi, peccato Adæ in poſteros transfuſo: ita per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi, per transfuſionẽ & communicationem ſpiritus & iuſtitiæ Chriſti. Et ideo non tantum extrinſeca denominatione iuſti ſumus: ſicut non dicimur peccatores extrinſecè ab inobedientia Adę, ſed intrinſecè tam à peccato Adæ peccatores, quàm à iuſtitia Chriſti iuſti dicimur, tãquam nobis inhærentibus & in nos transfuſis. *Rom. 5. Heb. 11.* Et Abel teſtimonium conſecutus eſt, ſe eſſe iuſtum, teſtimonium perhibente muneribus eius Deo. Item in Euãgelio dicit Chriſtus, ſanguinem iuſti Abel. Et Noë iuſtitiæ quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus, Adæ videlicet hæres & maiorum ſuorum. Itaque cum ſcriptura hos & infinitos alios ſimpliciter iuſtos pronunciet, non poſſunt ſecundum tropum & abuſiuè iuſti intelligi, tum quod nomen ipſum iuſtus non patiatur extrinſecam denominationem, ſicut nec nomina ſapiens, fortis, & temperatus, tum maximè quod ſecundum tropum nõ ſit intelligẽda ſcriptura ſacra, niſi ſermonis proprietas abſurdum ſenſum faciat, vt docet B. Auguſt.

Math. 21. Lib. 2. de doctrin. Chriſt. cap. 1. Præterea palam teſtantur ſcripturæ in iuſtificatione impij magnam fieri mutationem & alterationem qualitatiuã in interiori hominis diſpoſitione, quam diſpoſitionem vocant munditiem, nouitatem, cordis rectitudinem, conſortium, & eſſe naturæ diuinę, vitam ſpiritus, & alijs nominibus, à quibus denominatio fieri non poteſt, niſi intrinſeca. Non enim cor alicuius eſt rectum, niſi à rectitudine inhærente, nec mundũ nec nouũ nec viuum, niſi à munditia, nouitate & vita, quæ menti inhærent. Contra communem hominum ſenſum, diceretur linea eſſe recta, non à propria, ſed alterius lineę rectitudine. Nec minus abſurdum eſſet quòd homo qui intus in corde & impius & iniuſtus eſt, ab alterius extrinſeca iuſtitia iuſtus denominaretur: *1. Cor. 3.* Pronunciat autem Apo. Paulus apud Cor. Hæc aliquando fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, iuſtificati eſtis in nomine domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Eadem namq; iuſtitia per Chriſti gratiã nobis reſtituitur, quæ ablata eſt per primũ noſtrum parentem, quæ ei intrinſeca erat & inhærens. Similiter vita eadem ſicut idem ſpiritus. *1. Cor. 10. Rom. 5.* Ait enim, ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabũtur. Quoniam quidem per hominẽ mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et alibi, Sed non ſicut delictum, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui ſunt, multò magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantiã gratiæ & donationis & iuſtitiæ accipientes in vita regnabũt per vnum Ieſum Chriſtum. Igitur ſicut per vnius delictũ in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores cõſtituti ſunt multi, ita & per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi: Vt ſicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iuſtitiam & vitam æternam per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Quæ Pauli ſententiæ clare docent, per Chriſtum nobis reſtituta eſſe, quæ ablata ſunt per peccatum Adæ, & gratiam abundantiorem nobis eſſe factam, quàm fuit calamitas inflicta per Adam. Et ideo Corinth. ſcribit, quòd in omnibus erant facti diuites in Chriſto Ieſu, & quòd Chriſtus, *1. Cor. 1.* propter nos egenus factus eſt cum eſſet diues, *2. Cor. 8.* vt illius inopia vos diuites eſſetis: *Ephe. 1.* Et Benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus. Item: Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis Dei & non ex nobis. Has autẽ diuitias nobis explicat, dum dicit, *1. Co. 12. et 13* Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autẽ dominus. Quod proſequitur duobus capitibus. Vbi enim eſt ſpiritus Chriſti inhabitans, ibi eſt & *Rom. 12.* vita diuina, qua viuit in nobis Chriſtus potius quàm nometipſi. Eandem præterea vitã in membris eſſe oportet, quæ eſt in capite, ſicut idem eſt ſpiritus totum corpus viuificans. In vno ſpiritu oẽs nos in vnũ corpus baptizati ſumus, & oẽs vno ſpiritu potati ſumus. Vos autem eſtis corpus Chriſti & mẽbra de membro: omnia autem corporis vnius, cum ſint multa, vnũ tamen corpus ſunt: ita & Chriſtus, qui ſuo influxu toti corpori ſuum ſpiritũ cõmunicat, per quem diffundit charitatem & iuſtitiam in cordibus noſtris, & per charitatem vniuerſas virtutes, quæ ad rectè pieq; viuendum ſunt neceſſariæ, imò & dona ſancti ſpiritus, quæ propheta Eſaias *Cap. 11.* ſuper florem aſcendentem de radice Ieſſe filium Mariæ virginis vidit requieſcere, ſpiritum ſcilicet ſapientiæ, intellectus, ſpiritũ conſilij & fortitudinis, ſpiritũ ſapientiæ & pietatis, & ſpiritum timoris domini. Hæc enim omnia inſeparabilia ſũt à ſpiritu Chriſti nos viuificante. Et Sapiens aperte pronũciat. Venerunt mihi omnia bona cum ea, ſapientia ſcilicet, quæ indiuidua comes eſt ſpiritus Chriſti, & charitatis per ipſum in cordibus noſtris diffuſæ. Et fructus ſpiritus deſcribit Apoſtolus apud Gal. & Charitatis apud Corint. Nam ſicut patiens eſt charitas, *Cap. 5.* benigna, ita iuſta eſt, vnicuique reddens ꝙ ſuum eſt, imò & totius legis eſt impletio: Abſurda igitur eſt aduerſariorum ſentẽtia, & in copioſam Chriſti redemptionẽ impia *1. Cor. 13.* & blaſphema quòd in nobis ipſis, poſtquam in Chriſto ſumus renati, manemus iniuſti, iniqui, contaminati, & in conſpectu Dei abominabiles, & in Chriſto duntaxat iuſti, Deo placentes eique accepti, & ob illius tantum iuſtitiam: nec minus grati quàm ſi perſonaliter Chriſti iuſtitiam præſtitiſsemus. Magis certè copioſa eſt Chriſti redemptio, per quam non ſolùm à malis & inopia liberamur, ſed in omnib. per eã diuites facti ſumus. Qui proprio filio nõ pepercit, ait Apo.

ſed

ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo per illum non omnia nobis donauit? Natiuitatem enim qua in Chriſto ex Deo renaſcimur, per ſpiritum eius, vniuerſæ diuitiæ & dignitates filiorum & hæredum Dei *Iuſtitia qua vere iuſtiſumus eſt inhærens.* ſequuntur. Hanc autem ſentẽtiam, inhærentem ſcilicet eſſe nobis iuſtitiam, plurimis in locis ex ſacris ſcripturis manifeſtè oſtendit & docet B. Aug. nec tacet quæ ſit hæc fidei iuſtitia per quã impi⁹ iuſtificatur. Ait enim, *Ca. vlt. de natur. et gra* Charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt: charitas prouecta, ꝓuecta iuſtitia eſt: charitas magna, magna iuſtitia eſt, charitas perfecta, perfecta iuſtitia eſt: ſed charitas de corde puro, & cõſcientia bona & fide nõ ficta, quæ tunc maxima eſt in hac vita, quãdo ꝓ illa ipſa cõtemnitur vita. Ipſa eſt gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrũ. Charitatem autem ſiue dilectionem qua deum diligimus, *Cap. 38.* neceſſe eſt eſſe intrinſecã. Si, inquit, in Abel iuſto charitas Dei, qua vere iuſt⁹ eſt quicunque iuſtus eſt adhuc erat quo poſſet & deberet augeri, quicquid minus erat, ex vitio erat, *Cap. 42.* ſcilicet cupiditatis. Rurſus, neque illud nimis curo, vtrum fuerint hic aliqui, vel ſint vel eſſe poſsint, qui perfectam, cui nihil addendum eſſet, habuerunt, vel habeant, vel habituri ſint charitatem. Ipſa eſt enim veriſsima, pleniſsima, perfectiſsimaq; iuſtitia. Et iterum, Ex fide Chriſti ante eius paſsionem *Cap. 63.* iuſtos vixiſſe non dubiũ eſt, qui præſtat ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, per quẽ diffunditur charitas in cordibus noſtris, qua *Li. 1 de gra. Chriſti ca. 30* vna iuſti ſunt, quicunq; iuſti ſunt. Et loquẽs contra Pelagium. Iſtam quippe gratiam, inquit, qua iuſtificamur, id eſt qua charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, in Pelagij & Celeſtij ſcriptis nuſquam eos inueni quemadmodum confitenda eſt, cõfiteri. Item alio loco clariſsimè, Diſputans enim cõtra eundem Pelagium, docentem non propagatione in alios homines peccatum ex primo homine, ſed imitatione tranſijſſe: Aliud eſt, in- *Lib. 1. de peccatorũ remiſ cap. 5. & 10* quit, quod exemplũ eſt voluntate peccantibus, aliud quod origo eſt cum peccato naſcentibus. Nam & Chriſtum imitantur ſancti eius ad ſequendam iuſtitiam. Vnde & idem Apoſtolus dixit: Imitatores mei eſtote, ſicut *1. Cor. 4. et. 12.* & ego Chriſti. Sed præter hãc imitationem gratiæ eius, illuminationẽ, iuſtificationemque noſtram etiã intrinſecus operatur. Hæc enim gratia baptizatos quoq; paruulos ſuo inſerit corpori, qui certè imitari aliquem nondum valent. Sicut ergo ille in quo omnes viuificabuntur, præter quod ſe ad iuſtitiam exemplum imitantibus præbuit, dat etiam ſui ſpiritus occultiſsimam fidelibus gratiam, quam latẽter infundit & paruulis: ſic & ille in quo omnes moriuntur, præter quod eis qui præceptum Domini voluntate tranſgrediuntur, imitationis exemplum eſt, occulta etiam tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ, tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venientes. Et ca. ſequenti, Legimus iuſtificari in Chriſto qui credunt in eum, propter occultam cõmunicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, qua quiſquis hæret Domino, vnus ſpiritus eſt, quamuis eum & imitentur ſancti eius. Et circa verſic. Pſal. 10. Iuſtus domin⁹, & iuſtitias delexit, In multis iuſtis, inquit, multę ſunt iuſtitiæ, cùm ſit vna Dei iuſtitia, cui⁹ participatione omnes ſũt iuſti. Clariſsimè igitur docet B. Aug. iuſtitiã Dei qua iuſtificamur eſſe internã filijs Dei, & vniuerſis qui verè iuſti ſunt, vel qui in ſcripturis iuſti vocãtur. Idem docet B. Chryſ. & (vt palam confitetur Martinus Bucerus in explicat. cõcordiæ de iuſtificatione) vniuerſi patres. Ait enim. Alterũ ſignificatũ huius verbi Iuſtificari, eſt iuſtũ fieri & iuſtitia imbui, in qua ſignificatione ferè vtũtur patres hoc verbo. Latinis nonnullam occaſionem huius ſignificationis dedit forma verbi, ex qua ſtatim in mentem venit, quòd ſit idem quod iuſtũ fieri: vbi poſt pauca interpoſita, Chryſoſtomus in iuſtificatũ eſſe, plus intellexit, quàm accepiſſe remiſsionem peccatorum. Cùm enim cauſam reddit, cur Paulus agens de iuſtitia fidei, adduxit illud Pſal. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, cum in eo loco nihil inſit de iuſtitia fidei: dicit illum hoc de induſtria feciſſe, vt iuſtificationem fidei magis extolleret. Nam ſi ſcriptura, inquit, beatũ pronunciat, cui ex gratia remiſſa ſunt peccata, multò beatiorẽ eum qui iuſtificatus ſit & fidem exhibeat. Chryſoſtomum autẽ ſequuntur Theophilactus & OEcumenius. Docet præterea Aug. hanc iuſtitiam eſſe charitatem vel occultiſsimã gratiã, quam Deus latenter infundit, & communicat etiam paruulis: ſicut Adam occulta tabe in ſe omnem ſuam poſteritatem tabificauit & infecit. Quamuis non ita multũ referat inter quæſtiones fidei, an iuſtitia dicatur eſſe charitas, an gratia latenter inſpirata etiã paruulis, diligentiſsimè tamẽ hoc examinant & inquirunt doctores ſcholaſtici circa diſtinct. 26. 2. ſent. & variè de hac re ſentiunt. Nam B. Thomas & veteres ſcholaſtici probabiliùs eſſe putant, quòd peccatũ originale & iuſtitia iſta fidei, ſiue gratia gratum faciens, ſint in eſſentia animæ, quodq; per hãc gratiã conſortes ſumus naturę diuinę & deiformes, ſicut ferrũ candens, ignis habet conſortium. Horũ ſentẽtiam inſinuare videtur B. Aug. loco citato ex 1. lib. de peccatorum remiſ. Alij verò putant iuſtitiam eſſe in voluntate, & eſſe charitatẽ, vt tamẽ in ſe complectitur alias virtutes, quibus vires hominis rectè ordinantur, Requirit enim iuſtitia quę in cõſpectu Dei hominẽ Chriſtianũ verè iuſtum facit & ordinatum, rectam diſpoſitionem omnium viriũ animæ, quæ fit per virtutes theologicas, fidem, ſpem, & charitatẽ: & morales, quales ſunt fortitudo, temperantia, iuſtitia, & prudentia: atq; ita iuſtitia iſta moralis infuſa, pars eſt iuſtitiæ fidei qua iuſtificamur, quamuis propriè nos Deo gratos faciat charitas, ſiue gratia quæ eſt in animæ eſſentia, faciens diuinæ naturæ conſortes. Et hãc ſententiã apertè etiam proponit B. Aug. & docet locis ſupra citatis ex lib.

de

denat. & gra. In eadem diſt. latè quoque diſpurãt doctores, an gratia ſit aliquod creatũ, & qualitas animæ inhærens. De qua difficultate non opus eſt hic prolixius agere, quum parum referat (vt diximus) ſiue iuſtitia dicatur eſſe gratia, per quam naturæ diuinæ ſumus participes, ſiue dicatur eſſe charitas: sũt enim à ſe inuicem hęc duo inſeparabilia. Solum hoc nunc agitur, vt oſtendamus quòd iuſtitia qua iuſti dicimur, ſit intrinſeca animæq; inhæreat. Id quod definiuit ſacroſanctum Concilium Tridentinũ poſt B. Auguſt. Lentè nanq; & paulatim circa huius dogmatis definitionem (ne temerè quicquam ageretur) progreſſa eſt Eccleſia Catholica. Primò enim in cap. Maiores. Innocẽtius 3. quaſi problema vtrinque diſputabile commemorat, An paruulis fides, charitas, aliæ item virtutes infundantur: & apparet nihil dubitare quin adultis conferantur. Ait enim, Illud quod opponentes inducunt, fidem aut charitatem, aliasq; virtutes paruulis, vtpote nõ conſentientibus, non infundi, à pleriſq; non conceditur abſolutè, quum propter hoc inter doctores theologos quæſtio referatur, alijs aſſerentibus per virtutem baptiſmi paruulis quidem culpam remitti, ſed gratiam non conferri: nonnullis dicentibus remitti peccatum & virtutes infundi, vt habeant illas quoad habitum, non quoad vſum, donec veniant ad ætatem adultã. Propoſitum enim fuerat argumentum contra baptiſmum paruulorum, & ſupponi videtur tanquam certum, quòd gratia & virtutes in baptiſmo adultis infundantur. quamuis expreſsè hoc nõ dicatur. Opiniones iſtas circa baptiſmum paruulorum recitat Magiſter diſt. 4. 4. ſent. addens, quòd de adultis qui dignè recipiunt Sacramentum non ambigitur, quin gratiam operantem & cooperantem perceperint: De paruulis verò qui nondum ratione vtuntur, quæſtio eſt. Deinde in Concilio generali Viennenſi tempore Clementis V. narratis opinionibus contrarijs ſuper eo, an virtutes, ac informans gratia paruulis infundatur quoad habitum, & ſi non pro illo tempore quoad vſum. Nos attendentes (inquiunt patres) generalem efficaciã mortis Chriſti, quæ per baptiſma applicatur pariter omnib. &c. Opinionem ſecundam, quę dicit tam paruulis quã adultis conferri in baptiſmo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, & dictis ſanctorũ & doctorum modernorum theologiæ magis conſonantem, ſacro approbante concilio, diximus eligendam. In Concilio verò Tridentino de iuſtificatione clarè & apertè tanquã certum definitur, quòd vnica formalis cauſa iuſtificationis eſt iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur ſpiritu mentis noſtræ, & non modò reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes vnuſquiſque ſuam, ſecundum menſuram quam ſpiritus ſanctus largitur ſingulis, ſecundum propriam vniuſcuiuſq; diſpoſitionem & cooperationem. Et poſt pauca. In iuſtificatione cum remiſsiõe peccatorum hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtũ cui inſeritur, fidem, ſpem, & charitatem, quæ ipſi inhærẽt. Itẽ Can. 2. Si quis dixerit homines iuſtificari, vel ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola peccatorũ remiſſione, excluſa gratia & charitate quæ in cordibus eorum per ſpiritum ſanctũ diffunditur, atque eis inhęret, aut etiam gratiam qua iuſtificamur, eſſe tantum fauorem Dei, anathema ſit. Ante quã definitionẽ Reuerendus pater Guido Ellenenſis in Maiorica Epiſcopus, ordinis B. Mariæ de monte Carmelo, in ſumma de hæreſibus circa errores Petri Ioannis, eiuſque ſequacium, quorum primum ponit, quòd in baptiſmo paruulo gratia & virtutes non conferantur, audet pronunciare hæreticam eſſe hanc ſententiam. Id quod ex ſcripturis etiã probare videtur. Vnde patet quòd hæretica & ſcripturis contraria ſit ſententia, quòd iuſtificatio conſiſtat in ſola remiſsione peccatorum, vt docet Caluinus, aut in imputatione iuſtitiæ Chriſti, vt dicit Philippus, & gratiam Dei eſſe duntaxat Dei fauorem, vt idem tuetur.

De baptiſmo & eius effectu. (margin, beside "Primò enim in cap. Maiores")

Cap. vlt. (margin, beside "addens, quòd de adultis")

Cap 7. (margin, beside "ficatione clarè & apertè")

QVamuis autem vera ſit iuſtitia in hac peregrinatione, diuinarumq; literarũ teſtimonijs homines verè iuſti & veraciter laudabiles ſint, imò verè magni, teſte Auguſtino, ſine peccato tamen non ſunt, nec ſine vitio concupiſcentiæ, propter quod nec perfecta eſt in hac vita iuſtitia, vera tamẽ eſt. Charitatis. n. venenum, vt ait B. Aug. cupiditas nutrimentũ, imminutio cupiditatis, perfectio nulla cupiditas. Quiſquis igitur eam nutrire vult, inſiſtet minuendis cupiditatib. Et alio loco, Pleniſsima charitas, inquit, quę iam non poſsit augeri quamdiu viuit homo, eſt in nemine. Quamdiu autẽ augeri poteſt, profectò illud quod minus eſt quàm debet, ex vitio eſt. Ex quo vitio, nõ eſt iuſtus in terra qui faciat bonum, & nõ peccet ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuẽs, perfecta ſcilicet & pleniſsima iuſtitia. Item de ſpiritu & litera, Si quãto maior notitia, tantò erit maior dilectio: profectò nunc quãtum deeſt dilectioni, tunc perficiendæ iuſtitiæ deeſſe credendũ eſt. Impletur autem omnis iuſtitia, impletis pręceptis diligendi Deum & proximũ, quæ in hac vita perfectè non implentur. In multis enim offendimus omnes, dum putamus Deo quem diligimus placere, vel nõ diſplicere id quod facimus, & poſtea per ſcripturã eius, ſiue certa & perſpicua ratione cõmoniti, quum didicerimus quod ei non placeat, pœnitendo deprecamur vt ignoſcat. Et quibuſdã interiectis, In ea, inquit, quæ perficienda eſt iuſtitia, multum in hac vita ille profecit, qui quã longè ſit à perfectione iuſtitiæ proficiendo cognouit. Sed dici poteſt quædã iuſtitia minor huic vitæ competens, qua iuſtus ex fide viuit, quãuis peregrinus à Domino, & ideò per fidem ambulans, nondum per ſpeciem: Perficitur enim iuſtitia in vera & perfecta

Vera eſt in nobis iuſtitia (margin, beside "QVamuis autem vera ſit iuſtitia")

Libr. 83. q 36. (margin, beside "Charitatis. n. venenum")

Epiſt. 30. (margin, beside "Et alio loco")

Charitas augetur, quãdiu viuimus (margin, beside "Quamdiu autẽ augeri poteſt")

Cap. 26. (margin, beside "Item de ſpiritu & litera")

Iuſtitia imperfecta eſt magis ſecundum efficaciam et virtutem, quã ſecundum ſubſtãtiam, quæ hic & in alijs eadem eſt. (margin, beside "perfectè non implentur")

Lib. 3. cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 7.

Dei dilectione. Idē habet de perfectione iuſtitiæ. In plenitudine charitatis, inquit, implebitur iſtud, Diliges dominū Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nam cùm eſt adhuc aliquid concupiſcentiæ, quod vel continēdo frenetur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus. Et addit, Hæc eſt autem noſtra in ipſa peregrinatione iuſtitia, vt ad illā perfectionem plenitudinemq; iuſtitiæ, vbi in ſpecie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, nunc ipſius curſus rectitudine & perfectione tendamus. Hæc eſt nunc noſtra iuſtitia, qua currimus eſurientes & ſitientes ad perfectionem plenitudinemque iuſtitiæ, vt ea poſtea ſaturemur. Oportet autem imperfectam eſſe iuſtitiam, quando eius adhuc ſitis eſt & eſuries nō ſaturitas. propter quod alio in loco docet, nos in hac vita perfectos eſſe viatores, tametſi nondum ipſius itineris perfectione peruentores. Vbi etiā docet ex ſcripturis, quod Zacharias & Elizabeth, quibus teſtimoniū perhibet euangelium, quòd ambo iuſti erant apud Deum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini ſine querela, non habuerūt perfectam iuſtitiā, quia ſine peccato non vixerūt. Item cap. 15. multū referre docet, qua in re perfectio dicatur. Poteſt enim fieri vt iam ſit aliquis ſapientiæ perfectus auditor, cuius nondū eſt perfectus doctor. Poteſt eſſe perfectus iuſtitiæ cognitor, nondū perfectus effector. Et eodem loco Apoſt. Paulus ſe perfectū eſſe negat, & tamen perfectum confitetur, non quòd iam acceperim, aut perfect' ſim. Et ſtatim poſtea, Quicunq; perfecti ſumus, &c. Vera itaque & modo quodam perfecta eſt iuſtitia, quāuis non ſit ſine peccato. Quòd tamen perfecta iuſtitia, qua ſine peccato viuamus, manēte etiam carnis vitio, non ſit nobis impoſsibilis, docet eodem loco Aug. aſsignans etiā rationem, propter quam in nullo mortalium vnquam inuenta ſit, aut inuenietur. Ait enim, Fieret in hominibus perfecta iuſtitia, ſi tanta voluntas adhiberetur, quanta ſufficit tātæ rei. Eſſet autem tanta, ſi & nihil eorum quæ pertinent ad iuſtitiam nos lateret, & ea ſic delectarēt animum, vt quicquid aliud, ſiue voluptas, ſiue dolor, impedit, delectatio ſuperaret. Quod vt non ſit, non ad impoſsibilitatem, ſed ad iudiciū Dei pertinet. Rurſus, Quum volūtate humana, gratia adiuuante diuina, ſine peccato in hac vita poſsit homo eſſe, cur non ſit, ſi quæritur, poſſem facilimè ac veriſsimè reſpondere, Quia homines nolūt. Etſi quęritur, Quare nolint; ſine præiudicio diligentioris inquiſitionis, breuiter dicam. Nolūt homines facere quod iuſtum eſt, ſiue quia latet an iuſtū, ſiue quia non delectat. Non igitur ſimpliciter incompoſsibilis eſt perfecta iuſtitia, qua ſine peccato viuamus, vitio ſiue concupiſcentiæ carnis ex peccato innatæ: quāuis longè perfectior ſit futura quando Deum videbimus, quàm nobis hic eſt poſsibilis, ex qua tamen præcepta dilectionis implere poſſemus.

Quid requirat iuſtitia noſtræ peregrinationis.

Quæ iuſtitia peregrinantium à Domino.

Auguſt lib. 2. de pecca. merit. capit. 13.

Luc. 1.

Philip. 3.

De ſpirit. et lit. cap. 35. et 36.

Libr. 2. de pec. remiſſ.

DIſcrimen autem iuſtitiæ noſtræ à iuſtitia Adæ ante peccatum & vtriuſque à iuſtitia Dei & ſanctorum angelorum, docet B. Bernardus, quadruplicē diſtinguens iuſtitiam. Cernere eſt, inquit, quàm ſit iuſtitia ſublimis, quam ſicut mōtes Dei propheta miratur. Noſtra enim ſi qua eſt humilis iuſtitia, recta forſitan, ſed non pura: niſi fortè meliores nos eſſe credimus quàm patres noſtros, qui non minus veraciter quàm humiliter aiebant. Omnes iuſtitiæ noſtræ tanquā pānus mēſtruatæ mulieris. Quomodo enim pura iuſtitia, vbi adhuc non poteſt culpa deeſſe? Recta proinde interim videri poteſt iuſtitia hominum, ſi tamen peccato nō conſentiant, vt non regnet in eorum corpore. Nam primi hominis in initio quidem non modò recta, ſed etiam pura fuit, quàm diu ei datum eſt, nec ſentire peccatum: Ceterū & hæc ipſa quoniam firma non fuit, & puritatem facilè perdidit, & ne ipſam quoque retinuit rectitudinem ſuam: Sanè apud Angelos iuſtitia recta pura & firma eſt: ſublimis quidem, ſed adhuc longè inferior, quàm diuina. Non enim innata eſt eis, ſed à Deo collata, vt natura ipſa quòd ex ſe eſt, non modo iuſtitiæ, ſed etiam iniuſtitiæ capax eſſe inueniatur. Nunquid non iſta eſt prauitas quædā, quam in Angelis ſuis vera illa iuſtitia legitur inueniſſe? Non enim iuſtificabitur in cōſpectu tuo omnis viuens, ait is, qui Dei iuſtitiam minimè ignorabat. Nec ait, Omnis homo, ſed omnis viuens, fortè, vt ne ipſos Angelicos eū noueris ſpiritus excepiſſe. Viuūt enim & ipſi tantò verius quantò propius aſtant ei, apud quem fons eſt vitæ. Nihilominus etiam iuſti ſunt, ſed ex eo, nō coram eo, munere eius, non in eius comparatione. Ex quibus manifeſtum eſt, veræ iuſtitiæ & nomen & rationem ſaluari in nobis, quamuis à Domino peregrinātes, in carne adhuc ſeruiamus legi peccati, ſub peccato venundati, modò tamen mēte ſeruiamus legi Dei: ſicut vera eſt ratio vitæ, ſpiritus, fidei, ſpei, charitatis, & aliarū virtutum, quas iuſtitia, qua Deus nos ornat & imbuit, cōplectitur: quēadmodum vera eademq; ratione dicitur calor, tā is qui remiſſus eſt, quàm qui intenſus. Nam charitas nūquam excidit, nec nomine, nec ratione, quæ propterea eadem manet in patria. Aduerſatur igitur ſcripturis (vt diximus) quòd tropo quodam ſecundum extrinſecam denominationem dicamur iuſti: ſicut in ſcripturis Chriſtus dicitur eſſe peccatum vel peccator. Manifeſtum eſt præterea, quòd eadem eſt ſecundū ſpeciem & ſubſtātiam in nobis vita, ſpiritus, iuſtitia, & charitas, q̄ eſt in Chriſto capite, ſanctis angelis, & in Adā ante peccatum, ſicuti idem eſt ſpiritus vitæ, fidei, & charitatis. Nam copioſè ac abundè reſtituit & reparauit Chriſtus id quod perdidimus in Adam. Differētia autem eſt horum donorum ex diuerſa eorū perfectione ſecūdum menſurā donatiōis Chriſti, quæ perfectio, conditio eſt & qualitas à ſubſtantia ſeparabilis: Vel potius differentia eſt ſecundū

Ser. 5 de verbis Eſaiæ.

Pſalm. 35.

Noſtra iuſtitia habet veram rationem iuſtitiæ.

1. Corint 13.

exiſten-

exiſtētiam, & dominium cupiditatis in carne, & defectum cognitionis agēdorum, quæ ambo ſunt extra rationem iuſtitiæ. Ignorantia tamen agendorum & infirmitas faciunt, quòd non ſine peccato hic viuimus, ad quæ imperfectionem iuſtitiæ refert B. Auguſt. & aliquando ad defectum viſionis Dei, in locis ſupra citatis. Eſt enim veriſimile, imò indubitatum, quòd Adam iuſtitiā fidei, quā peccando perdiderat, per pœnitentiam reparauit, quodq; perpetuo pietatis exercitio aucta ſit, & intentior facta, quàm in creatione eam acceperat: erat tamen perfecta ante peccatum, & poſt ipſum admiſſum dicta eſt imperfecta. Et B. Paulus adhuc à Domino peregrinans, maiorem habebat charitatem & iuſtitiam, quàm paruuli & alij multi in cælo cum Chriſto regnantes, in quibus iuſtitia eſt perfecta & ſine vitio: niſi dicatur quòd gratia, vita ſpiritualis, & virtutes, in morte ſiue tranſitu ad gloriam augentur, prout docere videtur B. Thomas. Certum eſt enim magis amari, quòd melius cognoſcitur, & viſum Deum magis quàm ſolū fide cognitum, ſed ob hæc non oportet habitum eſſe intentiorem. Solam autem iuſtitiam perfectam ſernare nomen & rationem iuſtitiæ, improbat B. Auguſt. ad B. Hieronymū (vt diximus ſuperius) & docet eſſe dogma profectum ex ſcholis Stoicorum. Mihi, inquit, videntur Stoici falli, quòd hominem in ſapientia & virtute proficientem, nolint habere ſapientiam & virtutem, ſed tunc primum cum in ea omninò perfectus fuerit. Et reprobata ſimilitudine, qua ſuum errorem ſtabilire nitebantur, Potius, ait, virtus & ſapientia luci comparātur, vitium & ſtultitia tenebris. Et ſicut de tenebris in lucem procedens paulatim progrediendo illuminatur, ita non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, perfectè ſcilicet, vt ſine peccato viuat: Et tamen, inquit, iuſtus ex fide viuit. Et apertè docet Apoſt. Paul. ex fide nos iuſtificari. Sed abluti eſtis, ait, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis, in nomine Dñi noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Item, Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et, Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Rurſum, Videtis, quoniā ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Oportet igitur ſententiam prophetæ intelligere, quòd non plenè iuſtificetur, vt ſcilicet ſine peccato viuat in conſpectu Dei omnis viuens. Iuſtitiam autem luci comparari, apertè teſtantur ſcripturæ, Iuſtorum ſemitæ quaſi lux ſplendens procedit & creſcit vſque ad perfectum diem. Et Apoſto. Paulus, Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Non enim omne peccatum iuſtitiam tollit, ſed criminale tantum, vt docet B. Auſt. Iſtud apertè conuincit oratio dominica, in qua filij agnoſcunt, & apud patrem confitentur ſe eſſe debitores, petentes debita ſibi remitti. Et B. Aug. tractans locum, Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit. Quid eſt, inquit, iuſtificare? Audemus dicere iam hoc tertium habere nos? Et erit quiſquā noſtrum qui audeat dicere iuſtus ſum? Puto enim hoc eſſe. Iuſtus ſum, quod eſt, Peccator nō ſum. Si audes hoc dicere, occurrit tibi Ioannes, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quid ergo? nihil habemus de iuſtitia, an habemus? Sed non totum habemus, hoc ergo quæramus. Si enim aliquid habemus, & aliquid nō habemus, creſcat quod habemus & implebitur quod non habemus. Ecce enim baptizati ſunt homines, omnia illis peccata dimiſſa ſunt, iuſtificati ſunt à peccatis, negare non poſſumus: reſtat tamen lucta cum carne, reſtat lucta cum mundo, reſtat lucta cum diabolo. Qui autem luctatur, aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando perimitur: quomodo de ſtadio exeat, attendatur. Nam ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Item ſi dixerimus, quia iuſtitiæ nihil habemus, aduerſum Dei dona mentimur. Si enim iuſtitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si fidem non habemus, Chriſtiani non ſumus. Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iuſtitiæ. Ipſum aliquid, vis noſſe quantum ſit? Iuſtus ex fide viuit, quia credit quod non vidit: beati, inquit, Dominus, qui non viderunt & crediderunt. beati prædicti ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Omninò habemus. Grati ſimus ex eo quod habemus, & non perdamus quod habemus. Ergo & hoc tertium iam agitur in nobis. Iuſtificati ſumus, ſed ipſa iuſtitia cum proficimus creſcit. Quæ deinceps latè proſequitur, oſtendēs hanc iuſtitiam eſſe fidem, quæ per dilectionem operatur, & quę beatos nos facit, nos autē eam habere, & hoc debere agnoſcere, vt gratias Deo agamus.

Part. 3. q. 4. art. 4. & de veritate q. 7. art. 4. ad ſextum.
De ſpir. & lit. cap. vlt. epiſt. 29.
Ex ſcripturis probat Aug. quod ſumus hic verè iuſti, & tamen non ſine peccato, et ideo non plenè iuſti.
Prouer. 4.
Epheſ. 5.
Lib. 4. contra 2. epiſt. Pelag. cap. cap. 3 lib. 1. de ciuit. cap. 21. item lib. 22. cap. 26.
& epiſt. 29. lib. 2. de peccatorum meri cap. 11 & de dogm. eccleſiaſt. capite 89.
Serm 16 de verbis Apoſtoli.

EST autem circa prędicta difficultas non modica, videlicet quomodo homo iuſt' eſſe poſsit, hoc eſt, iuſtitia imbutus, & proinde rectus. Iuſtos enim vocat ſcriptura, Rectos corde. Et Eccleſiaſtes docet, quòd Deus hominem rectum fecit, & ipſe ſe infinitis miſcuit quæſtionibus, quum ſit per ſomitem & innatam ex peccato concupiſcentiam curuus & obliquus, & à regula ſibi à creatione præſtituta deuius atque deficiens. Nam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: nec quod volo (ait Apoſtol.) bonum hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio. Propter quod conqueritur propheta Dauid, Miſer factus ſum, & curuatus ſum vſque in finem, quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas &c. Prætere a amor qui ad Deum ſe rectū erigere deberet, curuus eſt & reflexus ad nos. Prauum enim eſt cor hominis & inſcrutabile, & cuncta cogitatio cordis intenta eſt ad malū omni tempore, quæ alioqui circa Deū, & ea quæ Dei ſunt occupare deberet. Item: Ab adoleſcentia in malum prona ſunt, ſenſus & cogitatio humani cordis.

Cap. 7.
Rom. 7.
Pſal. 37.
Hier. 17.

Geneſ.8. Huic quæſtioni reſpondetur, quòd idem homo rectus eſt ſecundum mentem, & obliquus ſecundum carnem. Ego ipſe, inquit Apoſtolus, mente ſeruio legi Dei: carne autẽ, legi peccati. Poſſunt autem contraria eidem ſecundum diuerſa ſubiecta ineſſe. Et ſi dicatur, quòd mens hominis iuſti etiam caro eſt, varijſque erroribus corrupta: cor ita obliquum per ſui & carnis immoderatum amorem atq; deſideria, quærens quæ ſibi & carni commoda & ſuauia ſunt, imò & carni naturaliter compatiens, eiq; grata amans, etiam ante peccatum. Nemo enim vnquam, nec ante peccatum quidem, carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut Chriſtus Eccleſiam. Eidem ergo animæ ſecundū idem hæc contraria rectum & obliquum conueniunt, ſi iuſtitia & rectitudo animam informent eique inhæreant.

Obiectionū ſolutio. *Ephes.5.*

Solutio argumẽtorum. Ad quod reſpondetur, quòd eidem quidem, ſed diuerſa ratione conuenire poſſunt contraria. Amor autem ſui & carnis coniunctæ, qui naturalis eſt, & hominis à Deo inſtitutam, imò & omnium animalium naturam ſequitur, niſi nimius fuerit & inordinatus, manens ſcilicet & hærens ſine relatione in amato, nullã adducit obliquitatem, nec aliquo modo contrarius eſt charitati. Inordinatus autem eſt, qui peccatū ſequitur, & creaturæ propter ſe inhæret. Non tamen ſtatim facit cor obliquum vel curuum: nec iuſtitiæ rectitudinem tollit, quamdiu Dei amor in hominis affectu præponderat, hoc eſt, quamdiu fundamẽtum cordis manet Chriſtus, vt docet B. Aug. Solus enim hic ſui amor ſuprà Deum iuſtitiæ rectitudinem, & Chriſtū fundamentum à corde hominis tollit. Nam coanguſtatū eſt ſtratum cordis, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumq; operire non poteſt. Præterea obliquitas, quæ eſt ſecundū habitualem propenſionem in carne vel anima vt caro eſt, & rectitudo oppoſita, qua homo creatus eſt rectus, ſunt alterius rationis, quàm rectitudo iuſtitiæ fidei, quæ pars erat originalis iuſtitiæ vel radix, & obliquitas ei oppoſita. Imò ſunt & alterius generis. Contraria autem ſunt ſub eodem genere, & proinde hæc non ſunt contraria. Iuſtitia namq; fidei, per quam fit mentis ad Deum conuerſio, non opponitur, niſi auerſioni & receſſui mentis à Deo, & ipſum ſequẽti obliquitati: non autem ei, quæ eſt rebellio, vel eſt ex rebellione virium contra rationem: vel rationis, aut volũtatis aduerſus Deum, ſi tantum habitualis ſit, & ſine peccato mortali. Solum enim peccatum mortale iuſtitiam tollit, & magis per modum demeriti, quàm realis cõtrarietatis. Nã nec motus quidẽ inuidiæ, vel odij Dei, aut fratris ſubreptitij tantum, imò nec venialiter culpabiles aduerſantur charitati vel iuſtitiæ, quæ eſt apud Deum, quanto minus pronitas ad hos motus, & curuitas, quę eſt per habitum ex peccato innatum, vel ex actibus acquiſitum, charitati aut iuſtitiæ repugnat. In anima igitur, vt caro eſt, pronitas eſt ad malum: vt autem ſpiritus eſt atq; à ſpiritu inhabitatur, pnitas eſt ad opera ſancta & pia, quæ in Deo fiũt. Habituales igitur pronitates ad bonū & ad malum, ſimul ſunt in eodem, ſed diuerſa ratione & reſpectu, & ſecundum diuerſas naturas diuinam ſcilicet & humanã. Nam & ſpiritus humanus ad optima deprecatur & aſpirat in homine etiam impio, ſecũdum quem eſt & tertia in homine pronitas & inclinatio. Explicari hæc poſſunt per varias ſimilitudines in rebus naturalibus. Ferrū enim habet inclinationẽ per grauitatẽ ſuã, imò & per naturã, vt deorſum feratur, ſimiliter & aqua: ſurſū tamen feruntur, & nata ac propẽſa ſunt moueri ex virtute ſuperiore, ferrum à magnete accepta virtute, & aqua ad vitandū vacuum virtute naturæ vniuerſalis. Itẽ cæli inferiores mouentur naturaliter ad Occidentem, & motu raptus ſuperiorū cælorum ad Orientem. Anima quoq; rationalis, vt deiformis eſt cõſors diuinæ naturæ, per ſpiritum ſanctū ſurſum mouetur ad Deum, imò vt rationalis eſt, quanquam alio modo. Vt tamẽ ſenſitiua eſt, aut corpori coniuncta, ſed deſtituta iuſtitia originali ſecundum partem inferiorem ſine ordine fertur ad commoda & iucunda, atq; ad malum propendet, non per aliquam qualitatem poſitiuam, ſed ſolum quia priuata eſt iuſtitia & gubernaculo rationis, ſicut docet B. Anſelmus lib. de concept. virgin. Nam B. Aug. circa particulam Pſal. 32. Rectos decet collaudatio, quærit qui ſunt recti corde. *Cap.5* Qui dirigunt, inquit, cor ſecundum voluntatem Dei, & ſi eos perturbat humana fragilitas, diuina conſolatur æquitas. Et quamuis corde mortali priuatim aliquid velint, quo ſuo negotio vel præſenti neceſsitati conſulant, vbi tamẽ cognouerint Deum aliud velle, præponunt voluntatem melioris voluntati ſuæ, & voluntatem Dei voluntati hominis. Quantum enim diſtat Deus ab homine, tantum voluntas Dei à voluntate hominis. Vnde gerens hominem Chriſtus, & regulam nobis proponens, oſtendit hominis priuatam quandam voluntatem, in quam ſuam figurauit & noſtram, quia caput noſtrum eſt, & ad eum nos ſicut membra pertinemus. Pater, inquit, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Hæc humana volũtas erat proprium aliquid & tanquam priuatum volens, ſed quia recto corde voluit eſſe hominem, qui quod in illa aliquantum curuum eſſet, ad illum dirigeret, qui ſemper rectus eſt. Verum non quod ego volo, ait, ſed quod tu pater. Gloſa itaque ex Aug. deſumpta, recti inquit, ſunt, qui dirigunt cor ſecũdum voluntatem Dei, quam ſuæ præponunt: vt & Chriſtus docuit, Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis, transfigurans in ſe ſuos. Quamuis igitur iuſti carne ſint obliqui: Carne enim ſeruiunt legi peccati, ſimpliciter tamẽ & abſolutè recti ſunt, & rectos ſine additione ſpiritus appellat eos ſcriptura. Recti, inquit, diligunt te, & rectos decet collaudatio. Quod autem carne obliqui ſunt, ex vindicta eſt diuinæ iuſtitiæ, & propterea hæc obliquitas recta eſt, ſecundum

Lib 21. de ciuit.ca.26. Item libr.4. contra Iulianum capit.14. *Eſai.28.*

dum regulam diuinæ iuſtitiæ vindicātis ho-
minis inobedientiam. Eſt tamen naturæ ob-
liquitas ſi referatur ad regulam ſecundum
quam Deus hominem in paradiſo inſtituit:
nec tamen baptizatis imputari poteſt in cul-
pam, imò nec Deo minus placet hoc modo
curuus, modò cordis rectitudinem ſtudeat
perficere, & contra obliquas & malas carnis
propenſiones bellum ſumat perpetuum. Eſt
enim homo iuſtus talis, qualem eum vult
Deus eſſe poſtquàm peccauit & Adæ pecca-
toris factus eſt filius. Nam rectiſsimum ac iu-
ſtiſsimum eſt, quòd caro ſit rebellis homini,
quando ipſe ſuo domino fuit inobediens.
Rom. 7. Ideò Apoſt. regulam diuinæ iuſtitiæ, ſecun-
dum quam eſt hæc carnis noſtræ rebellio ad-
uerſus mentem, vocat legem membrorum
quaſi ex lege diuina conſequuta. Ex quibus
patet, quòd iuſtitia fidei, etiam hoc ſtatu,
non ſolùm eſt mentis iuſtitia, ſed totius ho-
minis, imò & corporis, quãuis dicat Apoſt.
Paulus, Ego ipſe mēte ſeruio legi Dei, carne
autem legi peccati. Item, Scio quia in carne
mea nō habitat bonum, ſed peccatum quod
eſt fomes malorū. Aliud enim eſt caro, aliud
corpus. Nec habitat in ea bonum iuſtitiæ o-
riginalis, qua totus homo menti & Deo ſub-
ijciebatur. Nam corpus noſtrum ſanctum eſ-
1. Corint. 3. ſe & templum ſpiritus ſancti, teſtatur Apoſt.
& 6. Paul. Et virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt
ſit ſancta & corpore & ſpiritu. De quo Aug.
Lib. de bono ad Iulianam. Item alio loco, Virtus, inquit,
viduit. c. 6. qua rectè viuitur, ab animi ſede membris
Lib. 9. de ci- corporis imperat, ſanctumque corpus fit vſu
uit. cap. 4. ſanctæ voluntatis, qua incōcuſſa permanen-
te, quicquid alius de corpore vel in eo fece-
rit præter culpam eſt patientis. Nam mem-
bra ſunt ſancta, in quantum ſeruiunt iuſti-
tiæ, & ſunt organa ſanctæ voluntatis. Nec
mirandum eſt, quòd tam varia & diuerſa ſit
in homine inclinatio: Nam virtutes mora-
les, per quas proni ſumus ad bonum, ſunt in
parte etiam ſenſitiua ſimul cum fomite, quo
ad malum inclinamur. Et docent quidā phi-
loſophi probabiliter, quòd actus inuidiæ &
odij ſubreptitius, & inculpabilis eſſe poſsit
cum amore proximi deliberato. Nam quòd
actꝰ boni eſſe poſsint cum habitu malo, nul-
lum eſt dubium in philoſophia. Similiter,
quòd virtutes infuſæ compatiantur habitus
malos ex actibus acquiſitos, & naturalem ad
malum procliuitatem, non ambigitur. Iu-
ſtus igitur verè rectus eſt, ſecundum ſcriptu-
rarum teſtimonia, & ordinatum habet amo-
rem, reliquoſque affectus liberos, modo ta-
men quodam curuus eſt, & obliquè moue-
tur, ſed hoc ei in peccatum non reputatur.
Pleniùs hæc intelligentur, ſi conſideremus
rectitudinem & curuitatem per Metaphorā
nobis attribui. Conſiſtit enim hæc rectitu-
do in debito ordine actus, vel rei ad ſuum fi-
nem. Eſt autem ordo debitus, qui eſt ſecun-
dum regulam, ſiue legem rationis, vel diui-
nam. Porrò diuerſa eſt regula, ſecundum
quam creatus eſt homo rectus in iuſtitia &
veritate, cum plena omnium virium obedi-
entia, ſed ea per peccatum perdita, ab hac re-
gula omnes deuiamus & receſsimus, vnuſ-
quiſque in adinuentiones ſuas; atque ita fa-
cti ſumus curui, per varias concupiſcentiæ
motus, & malas pronitates. Eſt & alia regu-
la, ſecūdum quam homo lapſus & infirmus,
vitam ſuam debet inſtituere. Hæc autem re-
gula charitas Dei & proximi eſt, qua ſalua
manente, nulla eſt cordis obliquitas. Diuer-
ſa ſunt præterea obiecta formalia charitatis
& cupiditatis: quare nullo modo ſunt for-
maliter contraria, vt ſe non compatiantur
in eodem ſubiecto. Quanto tamen magis re- *Lib. 3. de do-*
gnū cupiditatis deſtruitur, ait Auguſtinus, *ctrin. Chriſt.*
tanto regnum charitatis augetur, ſed magis *cap. 10.*
per viam meriti & repreſsionis, quàm (vt di-
ximus) realis contrarietatis. Et quamuis o-
pera ad quæ inclinant ſint contraria, plerum
que tamen non ipſæ pronitates ſeu inclina-
tiones. Docet præterea Auguſtin. quis amor *Lib. 2. ſent.*
propriè ſit cupiditas, & quis charitas. Scho- *diſtinct. 1.*
laſtici verò diſputant, & inquirunt, an ſit
aliquis amor ſui, qui peccatum non eſt, ſi in
Deum non referatur. Vide Greg. Arminenſ.
quæſt. 3. Hæc autem iuſtitia, quia vera eſt &
recta, quamuis imperfecta, ferre poteſt ſeue- *Iuſtitia no-*
rum Dei iudicium, eique opponi: nec ſolum *ſtra ſeuerum*
habitualis, per quam naturæ diuinæ ſumus *Dei iudiciū*
conſortes & Chriſto conformes, verum et- *ferre poteſt.*
iam actualis, opera ſcilicet iuſta, quæ in Deo
ſunt facta merentur à iuſto iudice iuſtā mer-
cedem, quam etiam ab eo exigere poſſemus:
Omnes enim nos manifeſtari oportet ante *1. Corint. 5.*
tribunal Chriſti, ait Apoſtolus, vt referat v-
nuſquiſq; propria corporis prout geſſit, ſiue
bonum, ſiue malum. Et, Reddet vnicuique
ſecundum opera ſua. Item alibi. Vnuſquiſ- *Rom. 2.*
que propriam mercedem accipiet ſecūdum *1. Cor. 3.*
ſuum laborem.

Non ſolùm igitur opera iuſtorū ſeuerum
Dei iudicium ſuſtinent, vt reprehendi non
poſsint, etiam diligētiſsimè examinata diſ-
cuſsis circumſtantijs, ac diaboli accuſatione
audita. Nihil enim culpæ, nihil deformita-
tis habent: Nam in Chriſtum & ſpiritū eius
blaſphemia eſt dicere, opera iuſtorum opti-
mè facta ex ſpiritu Chriſti & in Deo, eſſe pec
cata. Quapropter nulla ratione reprehendi
poſſunt ſeueriſsimè etiā diſcuſſa, quum ſo-
lum peccatū Deo diſpliceat, & ab eo argua-
tur, verum etiam mercedem ſecūdum iuſti-
tiam, & non merè ex gratia accipiunt. Repo-
ſita eſt mihi corona iuſtitiæ, inquit Apoſtol. *2. Tim. 4.*
Paulus, quā reddet mihi Dominus in illa die
iuſtus iudex, miſericors pater: non ſolùm *1. Cor. 3.*
autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentū
eius. Et iniuria fieret legitimè currenti in
ſtadio, ſi non redderetur tandem brauium.
Hæc autem videtur eſſe aperta ſententia A-
poſtoli, dum ait. Vniuſcuiuſq; opus manife-
ſtum erit: dies enim domini declarabit, quia
in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus
quale ſit ignis probabit. Si cuius opus man-
ſerit, ferens ignis & diuini iudicij examen
mercedem accipiet: Suſtinent autem ignis
probationē, aurum, argentū, & lapides pre-

 cioſi,

cioſi,& eauritur ſi quid ſchoriç ſit admiatũ, ſalua tamen eorum ſubſtãtia. Quem locum tractans Oecumenius, diem iudicij dicit,inquit,in igne aũt dicit reuelari opera,hoc eſt, manifeſtũ fieri cuius ſint naturæ, verum aurum,verũ argenrum. Taliũ,inquit,ignis probatiuus erit. Si cuius opus exuſtũ fuerit, hoc eſt,vim ignis non tulerit, ſed probatum ac conuictum fuerit eſſe malum, damnum patietur.

Cap.3. Nam Malachiæ dictum eſt,quod tanquàm aurum in fornace, & tãquam herbam fullonum quoſdam abluet Deus &purificabit.

1.Ioann.4. Item apud Ioannẽ Apoſt. In hoc eſt perfecta charitas nobiſcum, vt fiduciam habeamùs in die iudicij apud Deũ iuſtum iudicẽ: quia ſicut ille eſt & nos ſumus in hoc mũdo, imbuti ſcilicet iuſtitia & charitate per ſpiritum inhabitantem: non quia miſericors eſt tantum. Nnn enim Chriſtus in iudicio repellerre eos poteſt, qui conformes ſunt imagini ſuæ,ornati ſcilicet charitate, pietate,& membra corporis, cuius ipſe eſt caput, & quæ ſecum adferunt arrabonem hęreditatis promiſſæ, ac ſpiritum adoptionis, quem in ea transfundit. Sed nec Deus pater filij ſui membra contemnere, vel repellere poteſt. Non enim in membris non placere poſſunt, quæ ſunt grata in capite: & veſte nuptiali

Ioan.6. induens ſecurè ad nuptias venit. Item, Qui facit veritatem, audacter venit ad lucem vt manifeſtentur opera eius, quia in Deo facta ſunt. Rurſum cum ſecuritate ad iudiciũ ve-

Matth 25. nit, quem propter opera laude dignum iudex iuſtus iudicabit & pronunciabit, vtpote cui dicet, Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis,&c. Sicut enim Chriſtus in ſua iuſtitia Dei patris iudicio ſe opponere poteſt, quia eſt plenus gratia & ſpiritu ſancto, quẽ ſine mẽſura accepit, ita & nos qui de plenitudine eius accepimus, & eiuſdem gratiæ atque iuſtitiæ facti ſumus participes. In hoc, inquit B. Ioannes, fiduciam habem' in die iudicij: quia ſicut ille eſt, & nos ſumus in hoc mundo, hoc eſt, conformes imagini eius. Nec hic quicquam mirãdum eſt quando conſideratur, quod iſta opera per ſuum ſpiritum Chriſtus in nobis magis operatur, quàm noſipſi. ita vt eius potius ſint opera quàm noſtra, eius iuſtitia, quam nobis infundit & communicat. Neceſſariò enim placent, quæ Chriſtus eiuſque ſpiritus operatur, propter quæ etiam ipſe patri placet, gratus eſt & acceptus.

2. Epiſt c.4. Ioann. 1. QVod autem merces eis debeatur ea iuſtitia, docet ſententia Apoſt. Pauli nũc citata ex epiſtola ad Timot. quam explicans B. Auguſt. tractans ſententiam Saluatoris, De plenitudine eius omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Audi, inquit, Paulum flagitantem debitum, qui primo indebitam ſuſceperat gratiam. De cætero, ait, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam

De merito operum. vide verba ſequentia, Quam mihi reddet Dominus in illa die iuſtus iudex, vt antè ſuſpiret gratiam miſericordiæ patrem opus habebat, vt præmium gratiæ iuſtũ iudicem.

Et alibi, audi, quia ille cui gratia donata eſt, *Pſal. 100.* tenet etiam Deum debitorem. Inuenit eum donatorem tẽpore miſericordiæ, tenet eum debitorem tempore iudicij. Bonum, inquit, certamen certaui, hoc tempore miſericordiæ. Audi de iudicio, In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Non dixit, Donabit, ſed, Reddet: quando donabat, miſericors erat: quando reddet, iudex erit, quia miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine: ſed donando delicta, fecit ſe coronæ debitorem, ibi miſericordiam conſecutus ſum: miſericors ergo Dominus: hic aut reddet mihi coronam iuſtitiæ. Vnde reddet? quia iuſtus iudex, Et explicans verſiculũ, Miſericordiã & veritatẽ diligit Deus: Qui tribuit miſericordiã, inquit, ſeruat veritatẽ. Vnde ſeruat *Pſal.84.* veritatẽ? quia dicente veritate, Illam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet. Donator eſt indulgentiæ, debitor coronæ. Vndè debitor? accepit aliquid? Cui debet aliquid Deus? Ecce videmus, quia tenet eũ debitorem Paul. Cõſequutus eſt miſericordiã, exigit veritatẽ. Reddet mihi, inquit, in illa die Dominus. Quid tibi reddet? niſi quod tibi debet? Non ei dicitur, Redde quod accepiſti, ſed redde quod promiſiſti. Rurſum, Cùm conuerteretur iuſtitia in iudicium tem- *Circa pſalmum 93.* pore extremi iudicij, quærit propheta, qui iuxta illum ſecurè tunc ſtare poterunt, & expectare eius ſententiam. Et reſpondet, quòd omnes qui recto ſunt corde. Tunc enim iuſti ſtabunt in magna conſtantia, & cum gaudio, & magna ſecuritate leuabunt capita ſua. Sicut igitur ſancti angeli, & primus homo ante peccatum iudicium Dei ferre poterant, propter ſpiritum inhabitantem, & diffundentem iuſtitiam & charitatem in cordibus eorum: ita & nunc iuſti, quamuis carne ſeruiant legi peccati: Hoc enim veram iuſtitiam nec tollit, nec minuit. Nam noſtra iuſtitia veram iuſtitiæ rationem habet, nec minus gratiæ apud Deum habet propter peccatum in carne habitans, aut frequẽtia quæ ex eo proficiſcũtur peccata, imò nec propterea minus iuſti ſumus. Chriſtus enim ad eũdem iuſtitiæ ſtatum nos reſtituit in quo eramus ante peccatum. Et ſicut paruulus nunc recens baptizatus iudicio Dei præſentari poteſt, ipſumque ſuſtinere ob gratiam Chriſti in baptiſmo ſuſceptam, ita & alij iuſti. Nam ſecundum opera ſua ſeuero Dei iudicio iudicabuntur digni vita æterna. Vt digni habeamini, inquit Apoſtolus Paulus, in regno Dei, pro quo & patimini: ſi ta- *2.Theſ.1.* men iuſtum eſt apud Deum retribuere vobis, qui tribulamini requiem vobiſcum,&c. Hæc omnia confirmantur ex pleriſque locis in ſcriptura ſacra ſæpius recurrentibus, vbi innocentiæ, ſuæque integritatis memoria ſe conſolantur, & confirmant ſancti, neque ab ea prædicanda abſtinent, imò in iuſtitia ſuiſque operibus in Deo gloriantur quaſi in

Deo

Deo & ex Deo factis. Nam Ezechias rex, *4. Reg. 18.* Obſecro inquit, domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te fecerim. Item propheta Dauid, *Pſal. 118.* In toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis. Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Sed & iuſtitiá ſuam Dei judicio examinandam offerunt ſancti Dei homines, & ſecundum eam de ſe ſtatui exigũt & iudicari, in quo Dauid (cuius magna erat in domino fiducia) omnium *Pſal. 17.* eſt frequentiſsimus. Retribuet mihi dominus, inquit, ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi, quia cuſtodiui vias domini, nec impie geſsi a Deo meo, quoniam omnia judicia eius in conſpectu meo, & iuſtitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cũ eo, & obſeruabo me ab iniquitate mea, &c. Nec ad ſolam Dei miſericordiam eiuſq; bonitatem oculos intendunt ſancti, huiuſmodi dicentes, quaſi ignorent iuſtitiam: Nam ſoliùs iuſtitiæ meminerunt, Retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum puritatem manuum mearum, in conſpectu etiam oculorũ eius retribuet mihi. Nec his obſtat quòd impura ſit noſtra iuſtitia, quamuis recta ſecundum B. Bernardũ: quia impuritas non contaminat iuſtitiam, quaſi ipſa maculis inficeretur, vel aliquid in ea deſideraretur. Sic enim recta nõ eſſet: Sed impuram dicit, propter coexiſtentiam macularum, quæ ſunt in operationibus animæ. Solius namque Dei eſt perfectè peccato ca-*Occam. in 1. epiſt. ad Cor. cap. 2.* rere, homines verò & ſi quàm maximè iuſti fuerint, non perfectè puri ſunt. Si quidem dictum eſt quòd in multis labimur omnes, Et, Nullus purus à peccato, ne ſi vnius quidem diei ſit vita eius. Propter quæ imperfecta quidem eſt noſtra iuſtitia ſecundum virtutem & efficaciam, ob carnis infirmitatem, non potens omne peccatum prohibere: vera tamen & recta eſt ac eiuſdem rationis eiuſdemque gratiæ apud Deum cuius iuſtitia Adæ ante peccatum, ſanctorum Angelorum, ac deniq; Chriſti domini, de cuius plenitudine ipſa noſtra iuſtitia emanat. Et ideo iuſtus iudex propter huiuſmodi filiorum peccata (quæ potius animi nitorem offuſcant quàm commaculãt) ſuos negligere aut deſpicere nõ poteſt, quaſi in eorũ iuſtitia aliquid ſit, quod deeſſe debeat: aut deſit, quod adeſſe oporteat. Nec propter imperfectiones filiorum eos repellere poteſt ab hæreditate. Nemo enim ſapiens abijcit lapidem precioſum, vel aurum, propter admixtũ aliquid ſchoriæ, ſed exurit illud, vt purum habeat. Nec pulchram imaginem quis reijcit propter maculas vel pulueres qui facilè abſtergi poſſunt. Et ſi iuſto ante tribunal Dei iudicis conſtituto à dæmonibus accuſatoribus huiuſmodi peccata obijciantur, vt repellatur tanquam indignus vita æterna, reſpondere poteſt, & rectè, quòd habeat arrabonem ſpiritus adoptionis, quodq; ex Dei gratia Chriſti ſit cohæres, eiuſq; membrum ac templum Dei, & quod ſecundum teſtimonia ſacri Euãgelij repelli non poteſt ab hæreditate, propter minutulas quaſdam maculas, quæ facilè lachrymis, oratione dominica, feruore charitatis in hac vita abſtergi poſſunt, in ſeculo autem futuro per ignem purgatorium: Non enim quælibet culpa & infirmitas filij exhæredationem meretur. Gladio, inquit B. Hiere. dignum ſcelus, ferula coercendum *Lib. 1. aduerſus Iouinianum.* non eſt, nec ferula dignum gladio vindicandum. Item B. Iob. Vtinam appenderentur, *Cap. 2.* inquit, peccata mea quibus iram merui, & calamitas quam patior in ſtatera quaſi arena maris, hæc grauior appareret. Improbabilis eſt enim eorum ſententia, qui dicunt ob quodlibet peccatum Deum poſſe hominem damnare, ſecũdum leges & regulas quas tradit Euangelium. Nam mortale peccatum & veniale ſecundum ſpeciem & genus amoris ab inuicem primò diſtinguuntur, vt docet *1.2 quaeſ 88* B. Tho. poſt. B. Aug. & non ex varia Dei im-*Lib. 21. de ciui. cap. 20 & in epiſ. ad Hila. quæ eſt. 86.*putatione. Quid autem præter has leges Euãgelij de potentia ſua abſoluta poſsit Deus, an ſcilicet filium, id eſt hominem iuſtum annihilare & repellere ne hæreditatem aſſequatur atq; damnare non ſolum ob minora illa peccata, ſed etiam ſi omnino pura eſſet iuſtitia ſine peccati coexiſtentia, qualis erat in ſanctis Angelis ante confirmationem, & in primis parentibus ante lapſum. Itẽ an ſanctos angelos & animas cum Chriſto in cœlis regnantes nunc annihilare & eijcere poſsit. Et an Chriſtum filium ſuum abijcere poſsit, & ſoluere vnionem hypoſtaticam naturę humanæ cum diuina, impertinens eſt huic propoſito, atq; adeo curioſę ac ſuperuacaneę sũt quæſtiones, quæ offendunt magis quàm fidẽ aut charitatẽ ędificent, niſi propter importunitatem hæreticorum ſuo loco & tempore proponãtur. Certæ quidem ſunt leges, ſecũdum quas orbem terræ Chriſtus eſt iudicaturus. Nec tamen mihi veriſimile ſit, quòd Deus ſupradicta facere poſsit, idq; propter immenſam eius bonitatem, & nimiam charitatem qua proſequitur nos omnemq; creaturam intellectualem quam elegit. Diſputat de his B. Tom. 4. ſent. 46. quæſt. 2.

Occurrit hic alia difficultas, an conſortium diuinæ naturæ, ſiue charitas Dei in cordibus iuſtorum per ſpiritũ inhabitantẽ diffuſa, neceſſariò faciat Deo gratum: ſicut albedo neceſſario facit album, & iuſtitia iuſtum. Vel an poſsit eſſe in eo qui Deo gratus nõ eſt, ſed diſplicens & ingratus. Hãc diſputant doctores ſcholaſtici in 1. ſentent. Mihi quidem vera videtur ſentent. B. Thom. quod *Diſt 17.* gratia hæc, per quam eſt ſocietas & participatio naturæ diuinæ, faciat Deo gratum ad vitam æternam, ſicut albedo album, quum per eam ex Deo naſcamur filij Dei & cohæredes Chriſti. Nam ſicut Chriſtus dominus *Quomodo ſit Deo patri beneplacitũ in Chriſto filio ſuo.* noſter patri ſuo placet ſecundum naturam aſſumptam, quia plenus eſt hac gratia & veritate, nec ei diſplicere poteſt: ita ſimiliter in membris Chriſti, quę de eius plenitudine

participant, neceſſariò eſt bene placitum patri per hanc gratiam, non tantum quia participatio eſt gratiæ Chriſti, ſed quia ex ſua ſpecie facit conſortes diuinæ naturæ. Nam ob ſolam vnionem hypoſtaticam (niſi per ſpiritum iſtius gratiæ plenitudinem, quaſi naturalem proprietatem huius vnionis hypoſtaticę accepiſſet) non ita vt modò fuiſſet patri in Chriſto beneplacitum. Nam ſine hac gratia, nec vnio ſuppoſitalis eum patri gratum reddidiſſet. Et probabilior eſt multorũ doctorum opinio, quòd Adam & Angeli in ſua creatione gratiam acceperunt, quæ tamen non fuit participatio gratiæ & iuſtitiæ Chriſti, per eam tamen grati fuerunt Deo ad vitam æternam. An verò noſtra iuſtitia ſit propriè participatio iuſtitiæ Chriſti: vel potius iuſtitiæ Dei transfuſa, tamen ex Chriſti merito, non operę pretium videtur hic diſputare. Certum eſt quod iuſtitia Chriſti ſit participatio iuſtitiæ Dei, & ex illius plenitudine nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Poteſt igitur noſtra iuſtitia ſuſtinere diuinum iudicium: & veriſimile eſt, quod etiam non innitens Chriſto aut eius iuſtitiæ, niſi fortaſsis vt capiti. Dogma autem contrariũ natũ eſt ex ea blaſphemia, quæ dicit omnia iuſtorum opera eſſe peccata.

Circa prædicta cõſiderandum eſt, quod in ſcripturis iuſtificari non ſolum ſignificat, iuſtitia imbui, donari, & ornari, ſed quandoque etiam iuſtum pronunciari,
Lib. De ſpir. & li. ca 26. declarari, iudicari, comprobari ac deputari.
Rom. 2. Secũdum quam ſignificationem interpretatur B. Aug. ſententiam Apo. Pauli,
Luc. 10. Factores legis iuſtificabuntur, id eſt, inquit, iuſti habebuntur, iuſti deputabuntur: ſicut de quodam dictum eſt, Ille autem volens ſe iuſtificare, hoc eſt, vt iuſtus haberetur & deputaretur. Vnde aliter dicimus, Deus ſanctificat ſanctos ſuos: aliter autem, Sanctificetur nomen tuũ.
Cap. 25. Adducũtur pro hac ſignificatione à Martino Bucero multa loca ex ſcripturis. Nam in Deut. vbi noſtra æditio habet,
Pſal. 10. illi iuſtitiæ palmam dabunt, Hebręi legunt,
Pſal. 91. Illum iuſtificabunt. Nam opponitur ei, Quẽ impij condemnabunt impietatis. Item, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. Rurſum, Pauperem & inopem iuſtificare. Et iterum, Et ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis, vbi hæc duo opponuntur.
Matt. 22. Et rurſum alio loco, Vos iuſtificatis vos coram hominibus, Et publicani dicuntur Deũ
Luc. 16. iuſtificaſſe. Et in Prouerb. Qui iuſtificat im-
Cap 17. pium, & qui condemnat iuſtum, abominabilis eſt vterq;. Sed in hoc ſenſu non vtuntur hoc nomine ſcripturæ, quando loquuntur de iuſtificatione impij, quæ fit ex fide, ſed vt ipſe Martinus Bucerus fatetur: intelligũt iuſtificari idem eſſe, quod iuſtitia imbui vel dominari. Tractans enim locum Apoſtoli,
1. Corint. 2. Et hęc quidem eratis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis per Dominum Ieſum, & ſpiritum Dei veſtri. Hic, inquit, apparet Paulum per ablutionem, ſanctificationem, & iuſtificationem, non ſolum remiſsionem prioris contaminationis, impuritatis & iniuſtitiæ, & imputationem mundiciei, ſanctitatis & iuſtitię Chriſti, ſed etiam inchoatam in ipſis ſanctis puritatem, ſanctimoniam & iuſtitiam, quam Chriſtus ſpiritu ſuo in credentibus efficit quaque illos induit, intellexiſſe. Quod ſi contẽdatur Deum impium iuſtificare, eſſe idem quod pronũciare, iudicare, & pro iuſto eũ habere, cùm iudicium Dei ſit ſecundum veritatem, nec procedere poſsit ex errore (ſicut hominis ſentẽtia) oportet reuera iuſtum eſſe, quẽ iuſtum declarat, iudicat, vel pro iuſto habet. ſecus autem eſt de ſententijs hominum, qui per falſos teſtes & defectum probationum, multis modis falli poſſunt, atque ita iuſtum declarare, qui iuſtus nõ eſt. Nam Chriſtus in *Ioan. 10.*
Euangelio, Pater, inquit, ſanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Et, Si filius vos *Ioan. 8.*
liberauerit, verè liberi eritis. Quare rectiſſimè definitum eſt in Concilio Tridentino ſeſſ. 5. cap. 7. quod cùm iuſtificamur, non modò reputamur, ſed verè iuſti ſumus, & nominamur, & anathema eum cenſet, qui inhærentem iuſtitiam negat. Cõtra hanc iuſtitiã, qua iuſtum imbui, & donari diximus, & intrinſeca denominatione fieri iuſtum, argumentatur Albertus Phighius, olim noſter condiſcipulus, ſub præceptore ſanctiſs. domino noſtro Adriano ſexto faſcinatus errore & ſeductus ex lectione inſtitutionum Ioannis Caluini.

Hoc, inquit, iuſtum dicimus in creaturis, *Argumenta*
quod exactè reſpondet ſuæ regulæ, & iuſti- *Pighij.*
tiam, exactam ad ſuam regulam correſpondentiam. In Deo autem eſt iuſtitia non hæc relatiua, ſed per eſſentiam. Secundum autem hanc regulam diuinæ iuſtitiæ, quatenus etiam noſtræ infirmitati attemperata eſt, non eſt inuenire iuſtum quenquam coram Deo inter Adę filios propter voluntatis humanæ inconſtantiam, & inclinationem ad carnis ſui hoſpitis amica deſideria, quę ab illa iuſtitiæ lege nos deflectere, & ad ſe attrahere, ac ſollicitare nunquam ceſſat. Et ita verum reperietur, quòd non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens, eò quòd non eſt exacta commenſuratio ad ſuam regulam *Cap. 2.*
in actionibus omnibus. Et qui partem vnam legis ſeruauerit, præuaricator in cæteris, hic præuaricator omnium eſt. imò quicunque, inquit Iacob. totam legem ſeruauerit, offenderit autem in vno, factus eſt omnium reus. Proinde ſcriptum eſt, Maledictus om- *Galath. 3.*
nis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis vt faciat ea, ſignificãte hoc diuino ſpiritu iuſtitiam eſſe exactam, & ſecundum omnes ſuas partes ad regulam diuinæ iuſtitiæ nobis præſcriptam correſpondentiam:: iuſtitiam verò, quæ maledictionem & iram, quòd ex ſe eſt mereatur, quacunq; parte ab eadem exorbitantia, etiamſi in multis illi partibus reſpondeat. Cùm igitur, ſi dixerimus quoniam peccatũ *1 Ioan. 1.*
non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: & ſcriptura apertè affirmet

non

Eccleſiaſt. 7. 3. Reg. 8. non eſſe hominem iuſtum in terra, qui faciat bonum, & non peccet, neceſſe eſt omnes homines iniuſtitiæ conuinci, & proinde maledicto atque iræ diuinæ, cui ſubiecti ſunt legis tranſgreſſores, inueniri obnoxios: aperſatur enim ille omnem iniuſtitiam. Et certiſſima eſt illa Apoſt. ſententia, quòd iniuſti & *1. Corint. 6. Sapient. 1.* iniqui regnũ Dei non poſsidebunt, cùm iniuſtitia ſit mortis acquiſitio. Planè itaq; cõſtat quæ de nobis omnibus foret ſententia, ſi Deus voluiſſet districto nobiſcũ iudicio agere: Si nõ miſericordiſsimè nobis ſuccurriſſet in filio, & noſtra iuſtitia vacuos eius inuoluiſſet iuſtitia. Quod veriſsimè intellexit ille, qui ait, Si iniquitates obſeruaueris *Pſal. 129.* Domine, Domine quis ſuſtinebit? Ne intres *Pſal. 142.* proinde in iudicium cum ſeruo tuo, quia nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuẽs. Nec min⁹ ille B. Iob: Verè, inquit, ſcio, quod ita ſit, quòd non iuſtificetur homo compoſi*Iob 9.*tus Deo: Si voluerit iudicio contẽdere cum eo, non poterit ei reſpondere vnum pro mille. Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem oſtendero, prauum me comprobabit. Quid igitur? Hoc *9. confeſ. cap. 13.* nempe quòd diuus Aug. vt libera, ita veriſſima voce pronunciat, Væ hominum vitæ quantumcunque laudabili ſi remota miſericordia iudicetur, cùm nemo, quem ſi ad regulã diuinæ iuſtitiæ exigas, illam etiam imperfectiorem, non iniquus & iniuſtus comprobetur: Nemini enim ſua conſtat iuſtitia. Vt igitur exterminium & mortem æternam quæ peccati ſtipendium eſt, effugiamus, neceſſarium eſt, vt diuina nobis miſericordia ſuccurrat, ignoſcens quotidie, quod ex parte noſtra minus eſt, quod deficit & exorbitat, & ſubſultat à diuina iuſtitiæ regula, & ipſe ſua nos impartiatur iuſtitia, qui noſtra planè deſtituimur, quæ noſtram iniquitatẽ & iniuſtitiam tegat. Hoc ergo nobis iuſtificari eſt, peccata nobis miſericorditer à Deo *2. Corin. 5.* remitti in Chriſto Ieſu, Quoniam quidem, inquit Apoſtolus Paulus, Deus erat in Chriſto mundũ reconcilians ſibi, non imputans hominibus ſua delicta. In illo ergo iuſtificamur in Deo, non in nobis: non noſtra, ſed illius iuſtitia, quę nobis cum illo iam communicantibus, imputatur, propriæ iuſtitiæ inopes extra nos in illo docemur iuſtitiam quę*2. Cor. 5.*rere. Eũ, inquit Apoſtolus Paulus, qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo, non *Iure amicitiæ omnia amicis communia.* noſtra, ſed Dei iuſtitia efficimur in Chriſto. Hanc enim nobis impa[illegible] iure amicitiæ, quæ communionem omnium inter amicos facit, noſtram facit ſuam iuſtitiam, qua tecti ornatiq; audacter & ſecurè iam diuino nos ſiſtamus tribunali & iudicio, iuſtique non ſolum appareamus, ſed etiam ſimus. Quemadmodum enim vnius delicto peccatores nos factos affirmat Apoſtol⁹, ita vnius Chriſti iuſtitiam iuſtificandis nobis omnibus ef*Rom. 5.*ficacem eſſe. Et ſicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ſic per obedientiam vnius, iuſti, inquit, cõſtituentur multi. Hæc eſt Chriſti iuſtitia, eius obedientia, qua voluntatem patris ſui perfecit in omnibus, in qua noſtra propterea collocatur iuſtitia, ꝙ nobis illi incorporatis, ac ſi noſtra eſſet, accepta ea fertur, ita vt ea ipſa etiam nos iuſti habeamur. Et velut ille quondam Iacob, cùm natiuitate primo*Geneſ. 27.*genitus non eſſet, ſub habitu fratris occultatus, atque eius veſte indutus, quæ odorem optimum ſpirabat, ſeipſum inſinuauit patri vt ſub aliena perſona benedictionem primogenituræ acciperet: Ita & nos ſub Chriſti primogeniti fratris noſtri precioſa puritate delitescere, bono eius odore fragrare, eius perfectione vitia noſtra ſepeliri & obtegi, atq; ita nos piiſsimo patri ingerere, neceſſe eſt, vt iuſtitiæ benedictionẽ ab eo aſſequamur. Et poſtea apertè dicit nos, nec fide, nec charitate noſtra iuſtificari coram Deo, ſi formali*Folio. 45.*ter & ꝓpriè loquamur, ſed vna Dei in Chriſto iuſtitia, vna Chriſti nobis communicata iuſtitia, vna ignoſcente nobis peccata noſtra *Folio. 177.* Dei miſericordia. De quo eius dicto mirificè gloriatur & exultat Bucerus in conciliatione concordiæ de iuſtificatione.

Hic ſane certò cognoſcimus, quãtum ſit *Reſp. ad Pighium.* erroris periculum in lectione librorũ hæreticorum, quando doctiſsimus ille vir Albertus Pighius firmiter ſtabilitus in regulis fidei Eccleſiæ catho. in tantum ſeductus eſt errorem & nouitatem, contra cõcordem omnium patrũ doctrinam, & aquilarum volatum ac quietem. Quando autem lapſus eſt vir tantus ex hæreticorum blanda ſuauiloquentia: nemo eſt qui ſibi hoc periculi timere non debeat, niſi ſingulari Dei gratia, ab huiuſmodi lapſu præſeruetur. Verum hic eſſe conſpicitur, quod S. Dionyſio Ale*Eccle. hiſt. Lib. 7 ca. 6.*xandrino à compresbyteris fuit ſuggeſtum, ne hæretica lectione tamquã cœni alicuius fætore pollueretur, quod legendo tractatus hæreticorum ad horam videbatur verbis eorum pollui. Nam mutuatus eſt ab hęreticis Pighius & à Ioanne Caluino hanc ſimilitudinem de veſtibus Eſau, & plurima alia, & verba & ſentẽtias. Verè dolendum eſt, quod occultum Dei iudicium in hunc errorem ipſum labi permiſerit, ſumpta tamen occaſione ex alio ſuo errore, in quo catholicis aduerſatur ſimul & hæreticis, ſuamq; ſingularem ſequitur ſententiam, docẽs ſolum Adę peccatum eius poſteritati eſſe peccatum originale, & non contrahi ab vnoquoq; proprium: de quo diximus ſuperius. Vt ſicut peccatores naſcimur ex Adam, extrinſeca tantum denominatione, ita & à Chriſto renaſcamur iuſti extrinſecè. Argumenta autem quibus in hunc de iuſtitia fidei errorem perductus eſt, ſophiſtica ſunt, nec vllam habent ſoliditatem, ſi diligenter expendantur: imò deprehendentur ex falſis principiis procedere. Quod enim primo aſſumit, iuſtitiam eſſe exactam ad ſuam regulam correſpõdentiam, vtcunque veritatem habere poſſet de iuſtitia operum, non autem de iuſtitia fidei.

Noſtra fides, inquit B. Auguſt, hoc eſt catholica fides iuſtos ab iniuſtis, non operum, ſed ipſa fidei lege diſcernit, Quia, inquit, iuſtus ex fide viuit, & eo ipſo iuſtus, quo viuit ex fide. Viuit autem per ſpiritum Chriſti inhabitantem. Nam paruuli per baptiſmum fiũt iuſti, qui nihil adhuc ſunt operati regulæ actionũ iuſtitiæ reſpondens. Quia tamen ipſi ſunt quales euangelium gratiæ Chriſti eos eſſe requirit, reſpondẽt ipſi non opera regulæ ſuæ: nec habent quod in ipſis reprehendi poteſt propter gratiam Chriſti eis communicatam. Paruulos autem per baptiſmum, ex Chriſti gratia verè iuſtos fieri, ſicut ex Adæ propagatione naſcuntur peccatores & iniuſti, docet Apo. Paulus epiſtola ad Romanos. Iuſtitia enim fidei non in actionibus cõſiſtit, ſed per modum habitus vel ſtatus ſe habet. Habet enim iuſtus vitam æternam in ſe manentem: habitus autem non tollitur per quamlibet à regula deuiationem: ſicut nec temperãtia, imò nec fides, nec charitas vt ex Apoſt. Paul. ſæpe docet B. Auguſtinus & in fine 2. Ethic. docet Ariſt. quod nõ multum eſt vituperandus, qui non multum exorbitat à medio. Item. 5. lib. Ethic. quòd non ſtatim iniuſtus eſt qui iniuſtum facit. Nam qui ignorans, vel ex infirmitate, vel ad damnum vitandũ, iniuſtum facit, non eſt, inquit, iniuſtus. Et B. Auguſt. docet non quæcunq; peccata facere filios diaboli, ſed criminalia tantum. Et ideo loquendo etiam de iuſtitia operum, hoc eſt, conformitate & correſpondentia eorum ad legem, hoc eſt, ſuam regulam, non quælibet iuſtitia eſt exacta ad ſuam regulam correſpondentia, ſed abſoluta & perfecta iuſtitia duntaxat. Eſt enim quædam operum iuſtitia minor, quæ tamen vera eſt iuſtitia, vt docet B. Auguſt. ad quam, inquit, non pertinet, Non concupiſces, ſed poſt concupiſcentias tuas nõ eas, nec ad eam, ſed ad vitam illam iam immortalem pertinet, Diliges Dominũ Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima, & ex tota mente tua, ad eam autem pertinet, Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ad obediendum deſiderijs eius. Neq; enim ait, Si eſſe nondum poteſt tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenè perfectéque debetur, iam culpæ deputandum eſt. Aliud eſt enim totam nondum aſſequi charitatem, & aliud nullam ſequi cupiditatem. Quamdiu namque ſalua manet ſubſtantia, hoc eſt, finis legis non excluditur, non violatur lex, nec eſt eius proprie tranſgreſsio, quamuis nec plena eius obſeruatio. Finis aũt pręcepti omniſque legis eſt charitas, cuius violatione lex ipſa proprie violatur. Nam plenitudo legis, eſt dilectio. De quo B. Aug. tractans locũ Iacobi, Quicunq; totam legem ſeruauerit, &c. De eodem & B. Hier. lib. 2. dialog. contra Pelag. Ezechias, inquit, non ex hoc quod parua peccauit iuſtitiæ nomen amiſit: ſed ex eo quod multa bona fecit, iuſti nomen poſsidet. Hoc totum dico, vt ſcripturarum ſanctarum teſtimonijs comprobetur, non ex eo peccatores eſſe iniuſtos, quod aliquando peccauerunt, ſed ex eo iuſtos permanere, quod multis virtutibus glorientur. Et hæc eſt perpetua ſententia B. Aug. inſuper clariſſima ſunt ſcripturarũ teſtimonia, quæ vocãt Abel iuſtum, & ſimiliter Zachariam. Elizabet, & alios innumeros, quos tamen ex ijſdem ſcripturis certiſsimè conſtat non vixiſſe ſine peccatis. Et de dogmatibus Eccl. c. 86. Nullus ſanctus & iuſtus caret peccato, nec tamen ex hoc definit eſſe iuſtus vel ſanctus, cum effectu teneat ſanctitatem. Præterea de iuſtitia etiam operum loquendo, ad quam tamen nihil pertinet ſermo de iuſtificatione impij, vt diximus, attamen cõceſſo, quòd in minimis peccatis, aliquo modo fieret iuſtitiæ operum violatio, hæc tamẽ reparatur, quaſi facta non eſſet, per orationem dominicam, vt dicit B. Aug. tractans. locum Matt. Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, &c. Hic, inquit, dici poteſt: Quis facit omnia verba domini quæ in ipſo ſermone euangelico conſcripta ſunt? quem concludens, ait ædificare ſuper petram, qui eadem verba audirent & facerent: ſuper arenam autem qui audirẽt & nõ facerent. Quia etſi à quibuſdã non implentur omnia, in eodem tamen ſermone poſuit medicinam dicens, Dimittite, & dimittetur vobis: & ſi dimiſeritis peccata hominibus, dimittet & vobis pater veſter peccata veſtra. Hinc & B. Petrus ait, Quia charitas cooperit multitudinem peccatorũ, quam vtique non habebant illi, ac per hoc ſuper arenam ædificauerant. Et alio loco retractans, id quod dixerat lib. 1. de ſermo. do. in monte, ſcilicet per verba Saluatoris, Vnũ iota aut vnus apex non pręteribit à lege, donec omnia fiant, nihil aliud poſſe intelligi, niſi vehementem perfectionis expreſsionẽ. Vbi, inquit, meritò quęritur, verum iſta perfectio ſic poſsit intelligi, vt tamen verum ſit neminem iam vtentem voluntatis arbitrio hic viuere ſine peccato. A quo enim vſq; ad vnum apicem lex perfici poteſt, niſi à quo fiunt vniuerſa diuina præcepta? Cui reſpondet. Sed in ijſdem mandatis eſt etiam, quòd iubemur orare, Dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos, &c. quam orationem vſque in finem ſeculi tota dicit Eccleſia. Omnia ergo mandata facta deputantur, quãdo quicquid non fit, ignoſcitur. Quam ſententiam multis alijs locis repetit potiſsimum ſerm. 3. circa Pſalm. 118. explicans verſiculum, Non enĩ qui operãtur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt. Quando autem ignoſcit Deus, tollit iniquitatem, & iuſtum fit, ac irreprehenſibile, quod prius erat iniquum. Hæc tamen omnia, vt diximus, ſunt extra diſputationẽ, quæ fit de iuſtificatione impij, in qua ſemper præ oculis habendum eſt, quod iuſtitia hominis Chriſtiani ſiue euangelica, non conſiſtit in rectitudine operis, eiuſq; ad regulam conformitate, ſed in ordine hominis ad Deum, proximum, & ſeipſum, quem ſupra oſtendimus fieri per charitatem (quæ eſt iuſta omnium rerum æſtimatrix) & ſpiritũ

Chriſti

Li. 2. contra 2. epiſt. Pela.

Cap 5. 1. Cor. 3.

Lib. 22. de ciui. cap. 36. cõtra 2. epiſ. Pelag. lib. 3. cap. 3. de dog Eccleſ. c. 80.

Li. 3. contra 2. epiſt. Pela cap. 3. & de natu. & gra cap. 62.

De ſpir. et li. ca. vlt. et li. 3. contra 2. epi. Pelag. cap. 7. & de perfec. iuſtis. ſtatim in initio.

Matt. 22.

Rom. 6.

1. Cor. 1.

Rom 13.

Epiſt. 39. ad Hieron.

In ep. ad Hylar. & 1 de ciuit. Dei c. 10. Itẽ li. 21. cap. 25.

Lib. 6. de baptiſmo cõtra Donatiſt. cap. 24. Cap. 6.

Matth 6.

1. Pet. 4.

Lib. 1. retra. Cap. 19.

Matt. 5.

Item. lib. 4. contra. 2. epiſt. Pela cap 7. & li. 1. cap. 7.

Aug. li. 1. de doctri. Chri. cap. 17. Chriſti inhabitantem. Prætereo hic multa paradoxa, quæ parum habent probabilitatis, & argumentationibus Pighij magna ex parte inſeruntur. Primò, quòd iuſtitia agni ſine macula, hoc eſt Chriſti domini conferri poteſt cum iuſtitia diuina, cuius comparatione in eius conſpectu nulla iuſtificatur creatura, imò & obtenebratur, Chriſti autem hominis iuſtitia creata eſt. Cùm enim ſit participatio, etiamſi infinita eſſet & ſine menſura, iuſtitiæ Dei, quæ per eſſentiam, imò ipſa eſſentia iuſtitię eſt, ad hanc conferri non poteſt quamuis maximè ad eam accedat, & multò magis quam iuſtitia ſanctorum angelorum: meritò tamē dici poteſt, quod Dei comparatione nō iuſtificabitur. Item, quòd dicit angelos non eſſe pares ferendæ iuſtitię Dei, ſic intelligatur, quòd diſtrictum eius iudicium ferre non poſsint. Item quòd noſtræ iuſtitiæ ſunt iniquitates, cum tamen ſingulæ legi reſpondeant, & ſint quales lex eas exigit. Porrò contrarietas eſt in ſermone, quod iuſtitia ſit iniquitas, quemadmodum ſi dicatur ꝙ calor ſit frigus. Et ſecundū B. Auguſt. non poteſt Deus ab angelo, vel ho-
ſermo. 61. mine exigere, maximè iuſtificato, quod præſtare nequit. Ait enim, Deus nec impoſsibile aliquid potuit imperare, quia iuſtus eſt, nec damnaturus eſt hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius eſt. Nec verum eſt, quòd iuſtitia vniuerſum hominem denominans requirat, vt omnes eius actiones
Cap. 2. legi reſpondeant: nec hoc docet Iacobus Apoſt. dum ait: Quicunq; totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus: quia ſecundum interpretationē B. Auguſt. epiſt. 29. quæ eſt ad B. Hieronymū,
Explicatio loci apud Iacobum, Quicunque totam legē ſeruauerit, offendat autē in vno &c. hoc vnum intelligenda eſt charitas, in qua tota lex pendet & prophetæ. Vnde, inquit, fiet omnium reus, ſi in vno offendat, qui totam legem ſeruauerit? An fortè quia plenitudo legis charitas eſt, & ideo meritò ſit re⁹ omnium qui contra illam fecit, in qua pendent omnia? ac per hoc quoniam totam legem ſeruauerit, ſi in vno offenderit, ſit omnium reus, quia contra charitatem facit, vnde tota lex pendet: Reus itaque ſit omnium, faciendo contra eam, in qua pendent omnia. Cur ergo non dicantur paria peccata? An fortè quia magis facit contra charitatem qui grauius peccat: minus qui leuius? Et hoc ipſo quòd admiſit, ſit quidē omnium reus: ſed grauius peccans, vel in pluribus, magis reus: leuius autem, vel in paucioribus peccātis, minus, tanto maiore ſcilicet reatu, quantò amplius: tantò minore, quantò minus peccauerit: tamen etiam ſi in vno offenderit, reus eſt, quia contra eam facit, in qua pē-
Lib. primo. Virtutes eſſe connexas eſt Philoſophorum non Apoſtolorum ſententia. dent omnia. Et beatus Hieronymus, aduerſus Pelagia Obſecro te, ait Critobolus, poſtquam dixerat Atticus, Philoſophorum, non autem Apoſtolorum eſſe ſententiam, omnes habere virtutes, qui habet vnam, hoc eſt, cōnexas eſſe virtutes. Nonne Iacobus Apoſt. ſcribit, Qui in vno offenderit, eum eſſe omnium reum? Ad quod Atticus, Ipſe locus ſe

ſe interpretatur. Non enim dixit vnde cœperat diſputatio, qui diuitem pauperi in honore prætulerit, reus eſt adulterij vel homicidij. In hoc enim delirant Stoici, paria contendentes eſſe peccata. Sed ita qui dixit, Nō mœchaberis, dixit & non occides. Quod ſi non occidis, mœcharis autem, factus es trāſgreſſor legis Leuia cum leuibus, & grauia cum grauibus comparantur. Nec ferula dignum vitium, gladio vindicandum eſt: nec gladio dignum ſcelus, ferula coercendum. Omnium itaque reus eſt, quantum ad hoc vnum, in quo omnia communicāt, quum declarat eſſe legis tranſgreſsionem, ſiue legiſlatoris contemptum, ſaltem interpretatiuum, & ipſius offenſam, ratione cuius cōtrahitur reatus. Nam qui mœchatur, non fit reus homicidij, ſi non occidat, niſi ſecundum quod homicidium cum adulterio communicat. Cōmunicat aūt in legis præuaricatione, & reatu ſupplicij æterni. Vtrunq; enim ipſum reum facit, & vtrumq; eſt legis tranſgreſsio: quod rectè declarat B. Iacobus. Et, vt quidam dicit, plurimum refert, an ſis legis trangreſſor in vno, vel altero, aut pluribus. Legem enim tranſgreditur, qui loquitur verbum otioſum, vel iocoſe mētitur, qui tamen ob materiæ & obiecti qualitatem, mortis æternæ non incurrit reatū. Alij interpretantur, quod omnium ſit reus, ſed quodam modo ęquiualenter, & in genere, in quantū per vnū mortale, gratiarum chariſmata perdūtur in pręſenti, & dona gloriæ in futuro, & ſequitur reatus pœnę, damni, & ſenſus, ſicuti per vniuerſa peccata, & omnium legum tranſgreſsiones. Reus eſt itaq; non omnium peccatorum, ſed malorum pœnę. Nam reſpectu ſupplicij, propriè dicitur reatus. Et conſiderandum Iacobū ſuam ſententiam expli- *Cap. 27.*
care, non de peccatis quotidianis & minutis, ſed de grauioribus & enormibus. Quod aūt ex Deuter. citat Apoſt. Paul. Maledictus oīs qui nō permanſerit in omnibus, quę ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea: certum eſt dictum eſſe his qui ſub lege ſūnt, & nihil pertinere ad filios promiſsionis. Præcedit enim, Igitur qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham, cui dictum eſt, Benedicam tibi, eriſque benedictus. Quicunque enim ex operibus legis ſunt, ſub maledictione ſunt. Ex operibus enim legis non iuſtificatur omnis caro: & ideo ſunt ſub maledictione, cui opponit Apoſtolus benedictionē promiſſam in ſemine Abrahæ. Scriptum eſt enim, Maledictus omnis, qui non permāſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis. Qui igitur ex operibus legis præciſè cōſtant, neceſſariò legē violant, quum ſine gratia Chriſti non poſsit impleri, nec peccatū admiſſum remitti. De filijs enim dicit, quòd *Pſalm. 88.*
in virga viſitabit iniquitates eorum, miſericordiam autem ſuam ab eis non diſperget. Nam ſpiritus adoptionis hoc operabitur vt peccantes iam non maledicantur, ſed in ſemine Chriſto benedicti à patre flagellentur ſi à lege exorbitauerint: & ideo tanquam

causam

cauſam addit Apo. quia iuſtus ex fide viuit:
lex autem non eſt ex fide, hoc eſt, iuſtitia le-
gis, vt talis non eſt ex fide:& ideo qui ſub le-
ge ſunt, alieni ſunt à fide, & tractantur vt
ſerui(vt re vera ſunt & manent)non vt filij.
Prætereo hic quod in ſcripturis maledictio
communis eſt ſupplicijs,& præſentis, & fu-
turæ vitæ. Nam authoritas Deutero. ſicut &
aliæ maledictiones legis, primo reſpicunt
mala temporalia, quomodo Chriſt⁹ dicitur
maledictio, quia atrociſsimis ſupplicijs eſt
adiudicatus, & à patre traditus. Sic maledi-
citur terra ob peccatum Adę:maledicitur &
Geneſ. 3. ſerpens, maledictus eſt & ſterilis. Item Male
dictus omnis qui pependit in ligno. Quia ta
Deutero. 21. men Apoſt. Paul. quaſi contraria ponit, Male
Galat. 3. dictionem legis, & Benedictionem Abra-
hæ, conformius eſt ſenſui apoſtolico, vt ma-
ledict⁹ intelligatur, futuri ſeculi ſupplicio
addictus, eiuſq; reus maledictus qui nõ per-
manſerit in his quæ ſcripta ſunt in libro le-
gis, non æqualiter, ſed ſecundum rationem
& grauitatem declinationis à lege vt inter
pretatur. B. Hierony. Et quia quarundam le-
gũ declinationes non merentur maledicti-
onem ſupplicij æterni, ſed obiurgationem
vel correptionem paternam tantum, ideo
non ſequitur, omnem legis tranſgreſsionẽ
mereri maledictionem. De qua Saluator a-
Cap. 25. pud Mat. Ite maledicti in ignẽ æternum. Ab
omni tamen maledicto legis, redemit nos
Chriſtus, factus pro nobis maledictum. Qui
autem ſub lege erant & ex lege conſtant, nõ
ex fide, nec ex gratia: ſimpliciter ſunt maledi
cti. Ex fide enim ſola & Chriſti gratia, legis
maledictio aboletur, & conſequimur bene-
dictionem Abrahæ promiſſam. Non igitur
his verbis Deuteronomij ſignificat diuinus
ſpiritus, ꝙ quælibet à lege exorbitãtia fit in
iuſtitia, quæ maledictionẽ, ꝙ ex ſe eſt, merea-
tur ſed ꝙ ſine Chriſto, nulli poteſt ex lege, cõ
tingere hæreditas æterna, quodq; per eius fi-
dẽ liberamur à legis maledicto. Hunc enim
ſenſum clare teſtantur verba Apoſt. Pauli.

Hallucinatur præterea Pighius in eo quòd
dicit, iuſtitiam eſſe correſpondentiam ad
ſuam regulam, & ideo eſſe relatiuam. Oſten
dimus enim ſuprà ipſam eſſe qualitatem
quam nomen ipſum ſignificat, cum relatio-
ne ad regulam: ſicut ſcientia qualitas eſt cũ
relatione (vt dicit Ariſt.) ad ſcibile. Qua-
propter iuſtitia eſt ſuæ regulæ reſpondens,
non autem ipſa reſpondentia, quemadmo-
dum ſcientia reſpondet ſcibili, ſicuti menſu
ræ ab ipſa menſuratum. Nec differentia eſt
in iſto, inter iuſtitiam Dei & noſtram. Nam
& illa relatiuè dicitur ad rationes ſuæ ſapi-
entiæ: Operum tamen iuſtitia, dicit relatio-
nem commenſurationis ſiue conformitatis
ad rectam rationem & legem Dei.

Pſal. 142. De verbis prophetæ, Non intres in iudi-
Epiſto. 29. cium cum ſeruo tuo Domine, quia non iuſti
Epiſt. ad Cte ficabitur in conſpectu tuo omnis viuens:
ſiphontem et diximus ſuperius Auguſtinum ea interpre-
lib. 1. contra tari de iuſtificatione perfecta, virtute ſcili-
Pelagia. cet ſua excludente omne peccatum. Simili-
ter interpretatur beatus Hieronymus Circa Li. 1 cõmen.
locum epiſtolæ ad Epheſ. Vt eſſemus ſancti in Epiſt. ad
& immaculati in conſpectu eius: quæritur, Epheſ.
Quomodo ſanctus quis & immaculatus ſit Epheſ. 2.
coram Deo; quum propheta teſtetur, quòd
non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis
viuens. Aut enim ſancti & immaculati co-
ram Deo Epheſij ſunt, & falſum eſt quod di-
citur, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo
omnis viuens. Aut ſi nemo iuſtificatur in cõ
ſpectu Dei, falſum eſt quod præceſsit, San-
ctos & immaculatos eſſe in conſpectu Dei.

Ad quod bifariam, inquit, eſt reſponden-
dum. Non enim ait Paulus. Elegit nos cùm
eſſemus ſancti & immaculati: ſed elegit, vt
ſancti & immaculati eſſemus, qui ſancti &
immaculati non fueramus: quod & de pec-
catoribus ad meliora conuerſis dici poteſt,
& ſtabit illa ſententia, Non iuſtificabitur in
cõſpectu tuo omnis viuens, id eſt in tota vi-
ta ſua, in omni quo in mũdo iſto verſatus eſt
tempore, hoc eſt, nemo eſt qui totam vitam
ſuam ducat ſine peccato & iniquitate. Et pau
cis interpoſitis. Non enim Paulus & qui ei ſi-
miles ſunt, quia erant ſancti & immaculati
eliguntur, ſed vt in conſequenti vita per o-
pera atq; virtutes ſancti & immaculati fiãt.
Deinde ſentiendum eſt, quia non dixerit,
Non iuſtificabitur in conſpectu tuo quiſpi-
am viuens: ſed, Omnis viuens, & id eſt, non
iuſtificabũtur omnes iuſtificabũtur verò a- Lib. de per-
liqui. Et Auguſtinus, cùm Celeſtius allegaſ- fectione iu-
ſet, Quoniam non iuſtificabitur in cõſpe- ſtitiæ.
ctu tuo omnis viuens, nec ſoluiſſet Auguſt.
inquit, Aperta ſententia eſt de ſuperiore ver
ſu illuſtrius declarata. Non intres, inquit, in
iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtifica-
bitur in conſpectu tuo omnis viuens. Iudici
um timet, quia miſericordiã deſiderat, quę
ſuperexaltat iudicio. Hoc eſt enĩ, Ne intres
in iudicium cum ſeruo tuo, noli me iudica-
re ſecundum te qui es ſine peccato: quia non
iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuẽs,
quod de hac vita dictum, ſine difficili quæſti
one intelligitur. Et quòd ait, Non iuſtifica-
bitur ad illam perfectionem iuſtitiæ retulit
quæ in hac vita non eſt. Vbi conſiderandum
eſt aliud eſſe, Nullus viuens iuſtificabitur: a- Rom. 3.
liud Nullus viuens in conſpectu Dei iuſtifi et 4.
cabitur. Primum enim falſum eſt, & contra
ſcripturas. Alterum verum ſecundum com-
parationem iuſtitię hominis ad iuſtitiã Dei,
quia tota vita Dei eſt ſine peccato, non autẽ
tota vita iuſti viatoris. & pro tanto inueni-
tur diſcordans à iuſtitia Dei ſecundum quã
nõ vult iudicari. Eſt præterea in huiuſmodi
ſcripturarum ſententijs conſideranda quali
tas perſonæ loquentis, & quid in ſermone
ſuo ſpectauerit. Nam peccator de profundis
impietatis ſuæ clamat ad Dominum, Si ini- Pſalm. 129.
quitates obſeruaueris Domine, Domine
quis ſuſtinebit. Et ante oculos ponunt ple-
rumq; homines iuſti peccata ſua, quib⁹ quo-
tidie Deum offendunt, & propter magnam
eius maieſtatem, contra quem admittuntur,
aſſumũt formam ſermonis peccatorum. Has
ſcriptu-

ſcripturarum ſententias, & teſtimonia patrum, quę aduerſarij huc adferunt, exactiſsimè diſcutit, eiſque reſpondet reuerendiſsimus & glorioſus Chriſti martyr Ioann. Roffenſis circa articulum 31. & 35. aſſertionis Lutheranæ. Et in ratione articulorũ per Theologos Louanienſes damnatorum M. N. Iacobus Latomus circa articulum primum. Ex quibus patet, quòd nullam habet probabilitatẽ doctrina Alberti Pighij, qua dicit, quòd in Chriſto iuſtificamur coram Deo, non in nobis: non noſtra, ſed illius iuſtitia, quæ nobis iam cũ illo communicãtibus imputatur. In Chriſto enim iuſtificamur coram Deo effectiuè, per eius meritum, victimam, eiuſq; contemplationem, in cuius quaſi filij, in quo ſibi beneplacitum eſt, faciem ſemper reſpicit Pater. In illo etiam tanquam omnis iuſtificationis exemplari, imò & propter ipſum corã Deo iuſtificamur, ſed non in illo eiuſq; iuſtitia, tanquam noſtræ iuſtificationis cauſa formali, ſed in nobis, in quos ſpiritũ ſuum, ſpiritũ iuſtitiæ & charitatis transfundit abundè, quoſque verè iuſtos facit, verùm non à nobis, noſtroque merito, ſed Chriſti duntaxat: noſtra tamen iuſtitia, hoc eſt nobis immanente, & noſtra per Chriſti gratiam facta. Ac propterea Chriſti iuſtitia non ſolùm nobis imputatur, & iure amicitiæ communicatur, ſed in nos verè & realiter tranfunditur, ſicut ſpiritus & vita à capite in membra. Sumus enim nõ tantum amici, ſed & membra corporis, cui⁹ ipſe eſt caput, imò & filij eiuſdem patris, quamuis ipſe ſit primogenitus. Hoc enim clariſsimè docet B. Auguſt. quòd dat ſui ſpiritus occultiſsimam fidelibus gratiam, quam latẽter infundit & paruulis, ſicut occulta tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ primus Adam tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venientes. Nõ igitur propriæ iuſtitiæ, in nobis inopes ſumus, quos in omnibus per Chriſti inopiam diuites factos teſtatur Apoſtolus Paulus. In illo itaq; tanquam iuſtitiæ authore, fonte & largitore, docemus iuſtitiam quærere, ſed quam in nos transfundat cum ſpiritu ſuo, per quem ipſi nos in nobis habemus iuſtitiam immanentem. Et Deus pater filium, qui nõ nouit peccatum, peccatum fecit, hoc eſt, peccatorem pœniſque obnoxium crucifigi permiſit, vt tanquam peccator crucifigeretur, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo, hoc eſt, vt nos iuſtificaremur, non ex operibus & lege, ſed ex gratia Dei. Hæc enim eſt Dei iuſtitia, cùm quis gratia iuſtificatus fuerit, vt nullus in eo neuus, nullaque macula inueniatur. Propterea neque dixit, Vt efficeremur iuſti, ſed iuſtitia Dei, excellentiam gratiæ oſtendens, hoc eſt, excellẽter iuſti: quo ſenſu interpretatur etiam B. Chryſoſt. id quod dicit Corinthijs: Ex ipſo enim vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui fact⁹ eſt nobis ſapientia & iuſtitia: intelligẽdum eſſe ſecũdum prædicationem cauſalem, hoc eſt, inquit, Chriſtus nos ſapientes, iuſtos & ſanctos reddidit: maluit tamen dicere quòd factus eſt nobis ſapientia, quã ſapientes nos fecit, vt muneris liberalitatem ſignificaret. Nam neque Chriſtus ſecundum naturam aſſumptam eſt ſua iuſtitia. Hoc enim Deo eſt proprium, quòd ſit ſua iuſtitia, ſapientia, & eſſentia. Similitudo autem aſſumpta à veſtimentis Eſau, quibus Iacob indutus fuerat, vt Iſaac pater deciperetur, & pro Eſau fratre benediceretur Iacob, nullum habet ex ſcripturis fundamentum, ſed noua & humana eſt adinuentio, & contra ſcripturas huc adaptata. Non enim Deo quaſi homo eſſet, imponi poteſt. Omnia enim aperta ſunt oculis eius, atque ſecundum veritatem eſt eius iudicium. Et ideo eos pro iuſtis & mundis habere non poteſt, qui reuera ſunt iniuſti, immundi, & abominabiles. Hoc ipſum intellexit etiã Mart. Lutherus, dum in explicatione Pſal. 9. circa verſiculum, Et ipſe iudicabit orbem terræ in æquitate. Regnũ, inquit, Chriſti in veritate, iuſtitia, æquitate, & ſapientia conſiſtit, non quia ſolus ipſe, ſed & fideles ſui per eum ſunt veraces, iuſti, æqui, pacifici, ſapientes. Eſſet enim infœliciſsimus, ſi ſui eſſent mẽdaces, peccatores, iniqui, inquieti, quale eſt diaboli regnũ. Sic Eſaias prædixit, Non adijciet vltrà, inquit, vt pertranſeat per te immundus & incircunciſus. Vos mundi eſtis, & palmites mundos ipſe adhuc mundat: de quibus ſatis dictum eſt in ſuperioribus. Et in annotationibus circa Eſaiam, idẽ Mart. Lutherus dixit ſententiam Eſaiæ. Facti ſumus immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, nihil ad hoc pertinere quòd iuſtitia noſtra impura ſit: & recantat quod aliquando illum ſenſum vſurpauerit. Nam propheta, inquit, ipſe videns optimos viros in captiuitatem ductos, & in ea detineri propter aliorum impietatem, dolet quòd omnes ſunt habiti tãquam impij, cùm Dominus Sodomis pepercíſſet propter paucos iuſtos, & nunc omnes ſunt reputati tanquam immundi & iniuſti, ferentes ſcilicet pœnam etiam iuſti propter aliorum impietatem. Atq; ita intelligit eos immundos factos nõ verè immundiciei ſubſiſtentia, ſed imputatione Dei, qui ſæpè vindicat in cõmunitatem ſcelera paucorum: ſimili ſenſu vniuerſas eorum iuſtitias quaſi pannum menſtruatæ. Docet & beatus Chryſoſt. quòd ſanctos nos eſſe oporteat, albos, pulchros, & non tantum à peccato mundatos. Sumus igitur aduerſariorum etiam confeſsione iuſtitia propria & nobis inhærente verè iuſti ex gratia patris & merito Chriſti, quæ vt participatio eſt iuſtitiæ Dei, quæ per eſſentiam iuſtitia eſt, omnemque in ſe iuſtitiam eminenter & virtualiter continens, ita emanatio eſt à iuſtitia Chriſti, quaſi exemplari effectiuo principio. Sumus enim in nobiſipſis iuſti, ex merito victimę quam in cruce obtulit Chriſtus, hoc eſt, ob eius iuſtitiã, qua fuit patri vſque ad mortem crucis obediens, quam pater acceptat, & in premium nobis imputat ad peccatorum remiſsionem, iuſtitiam immanentem, imò & ad vitam æternam. Hæc enim ſunt premia, quæ pater

Quomodo in Chriſto iuſtificemur.

Aug. de ſpiritu & lit. libr. 1. 32.

Lib. de peccat. meritis. cap. 9.

1. Cor. 1.

2. Cor. 8.

1. Cor. 1.

Geneſ. 27.

Deus pro iuſtis habere non poteſt qui ſunt reuera impij & iniuſti.

Cap. 35.

Cap. 64.

Aug. lib 1. de ciuit. c 9.

Eſai. 64.

Homil. 17. in epiſt. ad Heb.

filio ſuo in nobis retribuit ob eius obeditionem. Hac itaque conſideratione denominamur, & reuera iuſti ſumus iuſtitia Dei, & Chriſti iuſtitia, quæ tamen & noſtra eſt, diuerſa tamen ratione: vt quemadmodum iuxta doctrinam B. Auguſtini, peccatum originale eſt alienum, non proprium proprietate actionis, ſed contagione ac propagatione proprium, ſic noſtra iuſtitia aliena eſt, nobis non propria, ſi actionem & meritum ſpectemus, propter quod nobis communicatur: eſt autem propria gratioſa in nos transfuſione.

Lib 9 contra Iulian. libr de remiſs. peccat. cap. 7. & 8.

Lib 1. retract. ca. 23.

Quomodo etiam dicit, quod credere noſtrũ eſt & Dei: noſtrum, propter liberum arbitrium: & Dei, ob gratiam, ex qua ipſum eſt nobis donatum. Cum autem iuſtitia Chriſti ſiue habitualis, per quã ſanctiſsima eius anima eſt deificata & conſors diuinæ naturæ, ſie qualitas ei inhærens, non poteſt per eſſentiã eſſe iuſtitia, cuius cõparatione eſt quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ, cum ſinita ſit & terminata.

Eſai c. 20.

Et ideò non poſſumus ab ea ſicut à iuſtitia Dei dici vel eſſe iuſti, vel bonitate boni: eadem ratiõe nec ab operibus iuſtitiæ eius, quæ tamen Deo patri infinitè placent, & immenſi ac inexhauſti ſunt meriti propter hypoſtaticam vnionem perſonæ diuinæ. Humana enim opera diuinè operabatur, vt docet B. Dionyſius de diuinis nominibus: & Damaſcenus libr. 3. orthod. fidei.

Cap 2. Cap. 15. & 18.

A iuſtitia igitur Chriſti, ſolũ ſecundum meriti imputationem, & ita magis ſecũdum efficientiam, quam ſecũdum rationem cauſæ formalis nos iuſti ſumus. Conſiſtit autem hæc Chriſti iuſtitia, nõ tam in habitu, quàm in ſanctis eius operationibus, & potiſsimũ ea qua patri vſque ad mortem obediuit, quæ erat effectus iuſtitiæ eius, hoc eſt, plenitudinis gratiarum. Sola autẽ Dei iuſtitia æterna, q̃ omnis iuſtitiæ fons eſt & ſcaturigo, ſicuti eius ſapientia & bonitas omnis ſapientiæ & bonitatis creaturarum, iuſti ſumus, quemadmodum eius bonitate & ſapientia boni ac ſapientes ſecundum aſsimilationem, ratione videlicet participatæ ſimilitudinis. Ex quo principio accepit & ſanctiſsima Chriſti anima ſuam iuſtitiam ratione hypoſtaticæ vnionis, quæ ex puriſsima Dei patris gratia præ omnibus ſingulariter ei eſt donata, vt dicit B. Aug.

De prædeſt. ſanct. c. 15. in Enchir. c. 40. de correp. & gra. cap. 11.

Harum namq; diuinarum perfectionũ, noſtra, imò & Chriſti Domini chariſmata ſunt participationes, qua ratione ab eis tanquam cauſis formalibus ſeparatis, iuxta Platonicorum philoſophiam (quam beatus Dionyſius Areopag. & beatus Auguſt. ſequũtur) extrinſecè denominamur & ſumus iuſti & ſapientes, per aſsimilationem ratione ſimilitudinis participatæ: intrinſecè autem à qualitatibus participatis, ſine quibus à diuinis illis perfectionibus extrinſecè denominari non poſſemus, prout beatus Thomas, & dominus Cardinalis Caietanus docent & declarant.

1. part. q. 6.

Quatuor modis Chriſti

PRO maiori autem huius iuſtitiæ imputatitiæ intelligentia, conſiderãdum eſt, quòd quatuor modis intelligi poteſt, quòd iuſtitia & obeditione Chriſti ſumus iuſti:

iuſtitia iuſti ſumus.

Primò in genere cauſæ efficientis, ad quam meritum reducitur. Secundò, in genere cauſę formalis ſecundum extrinſecam denominationem, quomodo medicina dicitur ſana ab animalis ſanitate. Tertio ex mutua communicatione perfectionum, & proprietate membrorũ eiuſdem corporis. Singulorum enim membrorum dona, toti corpori & omnibus membris ſunt communia. Nõ enim ſibi duntaxat oculus videt, & auris audit, ſed & membris alijs.

1. Cor. 12.

Nam manifeſtatio ſpiritus datur ad vtilitatem aliorum etiam fidelium. Quo ſenſu dona quæ ſunt capitis noſtri Chriſti Domini, ſunt & noſtra, hoc eſt, omnium eius membrorum: &, quæ ſponſo data ſunt, ſunt etiam ſpõſæ cõmunia. Quartò intelligi poteſt, quòd Chriſti iuſtitia ſumus iuſti ſecũdum aſsimilationem, propter iuſtitiam ab eo participatam: ſicut Dei iuſtitia diximus nos eſſe iuſtos. Primus autem intellectus, quo ſecundum imputationem iuſtitiæ Chriſti quaſi meriti eius nobis à patre ad peccatorum remiſsionem, & ad bonam voluntatem (qua recti ſumus & ad Deum ordinamur) hoc eſt, ad veram iuſtitiam nobis imputari, verè iuſti ſimus & dicamur, iuſtitia in nobis permanente, ſcripturis ſacris eſt conformis. Sua enim obedientia nobis meruit peccatorum remiſsionem, iuſtitiam, ac cordis rectitudinem, ad quæ tãquam præmium & mercedem illa nobis à patre imputatur. Meritum namque deputatur ad retribuendum præmium illi ad quod ab eo qui meretur ordinatur, & pro quo ab alio acceptatur: quomodo peccata parentum imputantur filijs in tertiam & quartam generationem, & miſericordiam facit Deus in milia his qui diligunt eum.

Exod. 20.

Et Dominus recordatus Abrahæ, liberauit Loth.

Geneſ. 19.

Magis tamen & efficacius nobis meritꝰ eſt Chriſtus, eò quòd caput noſtrum eſt, totiuſque Eccleſiæ, quàm alius homo alteri. Sicut enim homo pro ſe & omnibus membris vitam æternam meretur, ita nobis Chriſtus quaſi ſuis membris (pro quibus gratiam merẽdi ipſe acceperat & influendi) peccatorum remiſsionem & iuſtitiam meruit vitamque æternam, vt Apoſtolus Paulus docet ad Romanos quinto. Nam de plenitudine eius omnes accepimus, gratiam eandem & vitam, quam accepit ipſe à patre ſuo.

Thom 3 parte quæſt. 8. et q 46. artic. 3. & 48. art. 2.

Atque propterea, ſicut ei noſtra ſcelera à patre ob ſpõtaneam eorum aſſumptionem, & corporis myſtici intimam vnionem imputantur, ita eius iuſtitia quaſi capitis, nobis eius membris ad iuſtitiam & vitam æternam imputatur. Poſuit enim pater ſuper eum volentem & ſpontaneum, omnium noſtrum iniquitates, & oblatus eſt, quia voluit. Et maledictum & peccatum factus eſt pro nobis. Iuſtitia itaque Chriſti nobis à patre imputatur, vt propter eam nos formaliter iuſtos faciat à iuſtitia inhærẽte, ſine qua nemini Chriſti iuſtitia, quaſi meritum imputatur, ſicut ad reconciliationẽ non imputatur,

Putatur, niſi amicis ei acceptis & reconciliatis. Extendimus autem hic nomen Imputationis, ad ordinationem aut deputationem, ſiue ſecundum gratiam, ſiue ſecundum iuſtitiam fiat. Nam obedientia Chriſti ſecundum debitum & iuſtitiam, noſtram meretur & operatur iuſtificationem, tanquam veram & iuſtam eius mercedem. Secundus ſenſus, vt ſuperius diximus, aduerſatur ſcripturis, maximè ſi intelligatur per excluſionem iuſtitiæ propriæ nobis inhærẽtis. Fieri enim non poteſt, quòd pater iuſtos nos habeat, reputet, declaret, aut approbet, quando iuſti non ſumus: quum eius iudicium ſit ſecundum veritatẽ, & nos alios declarare aut reputare nõ poteſt, quàm reuera ſumus: quamuis iniuſtos quaſi iuſti eſſent ſecundum bona potiſsimum externa tractare poſsit, iuxta ſententiam Eccleſiaſt. Eadem cunctis eueniunt, ſicut bonus, ſic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verũ deierat: vnde & corda filiorum hominũ implentur malitia, vniuerſa æquè eueniunt iuſto & impio. Quomodo Deus pater filium ſuũ dereliquit, & quaſi ſceleratum tractauit, quem tamẽ non reputauit nec declarauit verè ſceleratum: ſed in eo tanquam in filio chariſsimo ſemper ei complacitum fuit, ab patre tamẽ derelictus fuit, vt inter ſceleratos reputaretur ab hominibus. Quòd autem quidam aduerſariorum non verẽtur ſcribere, quòd hac iuſtitiæ imputatione, ęquè grati ſumus Deo patri, vt ipſe Chriſtus, tanquam nobis propria eſſet, & in nobis eſſet ſicut in Chriſto hæc eius iuſtitia atque obedientia, ipſiq; paſsi eſſemus pro Deo & mortui, vera eſt in Chriſtum & Deum patrem blaſphemia, tum quod nos patri placeamus propter Chriſtum, tum quòd iuſtitia eius nobis nõ imputetur, niſi ſecundum mẽſuram qua Deus ſpiritum ſuum nobis eſt impartitus, & ſecundum menſuram donationis Chriſti. Propter quod ſcriptura hortatur vt iuſtus iuſtificetur adhuc, & in iuſtitia creſcat, quemadmodum in patientia alijſque virtutibus. Et ſicut multæ ſunt in cælis electorum manſiones, & maior gloria capitis quàm membrorum, ita & gloria maior, quemadmodum ſtella à ſtella differt in claritate, & ſol ſuperat vniuerſas. Nec omnia membra eundem actum nec eandem gratiam habent. Tametſi enim Dei bonitate ſumus boni, non tamen infinitè, nec æquè boni vt ipſe, ſed ſecundum gradum in quo bonitas in nos transfunditur, ita eſſet de iuſtitia Chriſti, ſi ea iuſti dicamur & ſimus. Etſi in reipſa eſſet conſenſio, non eſſet multum de verbis ſermoniſque forma pugnandum, quę ob varios tropos, quibus ſcripturę & etiam nos plerumque vtimur, permitti & diſſimulari poſsit, quòd videlicet Chriſti iuſtitia nobis imputata, iuſti ſumus formaliter: tametſi noſtra iuſtitia nõ ſit iuſtitiæ Chriſti participatio, niſi in genere cauſæ efficientis. Vocat enim Apoſtolus Paulus Chriſtum peccatum, hoc eſt, inſignem peccatorem, vt interpretantur poſt Chryſoſtomum Theophilactus & Oecumenius. Eum peccatum, inquit Oecumenius, fecit, id eſt, tanquam peccatorem aliquem, pœniſque obnoxium crucifigi permiſit vt tanquam peccator condemnaretur, ita factus eſt execratio, ſiue maledictum, quæ tamen ei non tribuuntur, niſi ea ratione, quòd noſtra peccata & execrationẽ ſponte aſſumpſit: quo tropo vtẽs & Bethſabee, ait ad Dauid, Erit cùm dormierit dominus meus rex cum patribus ſuis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores. Simili itaq; tropo & nos iuſti nominari poſſumus, imputatione iuſtitiæ Chriſti: ſicut figurata eſt locutio, quòd Chriſtus nobis factus eſt ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio, & redẽptio. Item quòd eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatũ fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. Item apud Hieremiam, Hoc eſt nomen quod vocabunt eum, Dominus iuſtitia noſtra, vt interpretãtur Septuaginta. Super hac igitur ſermonis forma & loquẽdi modo, non multũ eſſet contendendum, ſi nobis concederent aduerſarij, quòd propria iuſtitia nobis inhæreat, ſicut proprium ex Adam contrahimus peccatum nos intrinſecè commaculans. Hic inquiri poſſet, An fieri potuerit noſtra redemptio & recõciliatio, eo modo quem aduerſarij docent, videlicet, vt nobis manentibus in peccato immũdis, & in nobis execrabilibus, Chriſti iuſtitia imputaretur ad iuſtitiam, remiſsionem peccatorum, & vitam æternam, ita vt in nobis impij Deoque diſplicentes, in Chriſto grati ad vitã æternam, in nobis autem iniuſti, in Chriſto verò iuſti eſſe poſſemus: quo modo Deus filium ſuum fecit peccatũ & maledictum imputatione peccatorum noſtrorum, in ſe autem innocentem, iuſtum, & ſuper omnia benedictum manentem. Eſt enim veriſimile, quòd Deus pater potuerit talem facere noſtram redemptionem: ſed lõgè copioſiorem factam eſſe, quòd nos in nobiſipſis diuites fecerit in omni gratia ſpirituali, nobiſque abundè ſpiritum ſuũ infuderit, ex ſcripturis & patribus in ſuperioribus docuimus. Tertius ſenſus verus eſt & catholicus, ſed ex hac communicatione vſus & proprietatum ac membrorum vnione ac vnitate, nõ ſequitur communicatio ſecũdum denominationẽ. Quamuis enim oculus videat pro manibus membriſque alijs, & aures pro eis audiant, non tamen oculus audit, nec auris videt, nec vis oculorũ viſiua eſt in auribus, nec in oculis auditus, nec capitis virtutes ſecundũ prædicationem, vel realem inhærentiam membris alijs tribuuntur: tametſi mutuo ſibi ſeruiant, & operentur ſingula in totius corporis ſalutem. Quamuis igitur Chriſtus capitis gratiam & iuſtitiam pro nobis acceperit, vt vitam & gloriam in nos influeret, & nobis mereretur, non propterea eſt in membris, nec ea denominari poteſt extrinſeca prædicatione, ſicut nec capitis naturales proprietates ſui corporis membris attribuuntur. niſi ſecundum participationem & gradum in quo ſunt transfuſæ: quamuis tamen

Cap. 9. *1. Cor. 5.* *1. Reg. 1.* *Cap. 23.* *Thomas & Ioannes Capreolus, & Greg. de Ariminio. diſtinct. 17.* *Pſal. 18. 85. 119. & 128.*

men maxima ſit hęc vnio Chriſti capitis cum fidelibus, & inexplicabilis: propter quam ſecundum ſententias B. Auguſtini, Chriſtus & Eccleſia dicũtur vnus homo, vna perſona, vnus Chriſtus, imò & corp' Chriſti, & quodlibet eius membrum Chriſtus, vt docet dominus Cardinalis de turre Crem. Pro hac vnitate ſupplex patrem rogauit filius. Pater ſerua eos quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut nos vnum ſumus. De qua vnitate latè agit reuerendus dominus Decanus S. Mariæ Traiectenſ. M. N. Hermannus, de reſtauranda religione. De quarto modo dictum eſt, quòd non propriè iuſti ſumus hoc ſenſu iuſtitia Chriſti, ſicut ſum' iuſtitia Dei, cuius illa eſt etiam participatio, & non iuſtitia per eſſentiam: modo tamen quodam iuſti denominari poſſumus à iuſtitia Chriſti tanquam cauſa effectiua, ratione aſsimilationis per iuſtitiã ab eo acceptam. De hac Chriſti iuſtitia imputatitia prolixè agit reuerendus pater Andreas de Vega.

Lib. 1. de eccleſia, cap. 63. cum ſequentibus.
Ioann. 7.
Lib. 4.

Circa decretum Concilij Tridentini de iuſtificatione.

MAnifeſtum eſt ex ſuperioribus iuſtificationem impij duo tantũ complecti, impietatem ſcilicet ſeu peccatum tanq̃ terminum à quo, qui tollitur. Fit enim in ea peccatorum remiſsio: & iuſtitiam fidei ad quam terminatur. Atq; ita complectitur peccatorum remiſsionem, & infuſionem iuſtitiæ, quæ eſt qualitas immanẽs, vel per modum huiuſmodi qualitatis ſe habens. Nam mãſionem, inquit Saluator, apud eum faciemus, & eſt vita manens. Et hæc duo includit, ſiue fiat per baptiſmum, ſiue per pœnitentiam. Iuſtificatio verò, quæ eſt perfectio iuſtitiæ, nõ includit in ſua ratione peccati ablationem, ſed ex minori iuſtitia ad maiorem acceſſum ſiue alterationem. Simili namque modo hic dicẽdum eſt de partibus & terminis, ex quibus conſtat iuſtificatio, ſicut de partibus & terminis calefactionis. Infuſionem autem iuſtitiæ per ſpiritum inhabitantem comitatur reconciliatio, reſtitutio amicitiæ, & adoptio in filios & hæredes. Ex Deo enim naſcendo primum accipimus eſſe diuinum & Chriſtiforme, ſecũdum quod ſumus filij & hæredes Dei. Quare dici non poſſunt partes iuſtificationis, ſed effectus iuſtitiæ, quæ ſola eſt per ſe terminus iuſtificationis. Et ſicut nouitas mentis eſt iuſtitia, ita eius renouatio eadem eſt cum iuſtitiæ infuſione, & natura prior adoptiõe filiorum, quam ius ad hæreditatem cæleſtem ſequitur. Iſta ſequuntur ex ijs quæ ſupra citata ſunt ex libro de peccatorum meritis: &, de natura & gratia. Eadem docet Synodus Tridentina. Nam poſt modum præparationis impij. Hanc, inquit, diſpoſitionẽ ſiue præparationem, quæ ſcilicet fit per fidem & pœnitentiam, iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſsio, ſed & ſanctificatio & renouatio interioris hominis, per ſuſceptionem gratiæ & donorum. Vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit ſecundum ſpem hæres vitæ æternæ. Item in Canone 11. dicit Anathema ei, qui dixerit homines iuſtificari, vel ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola peccatorum remiſsione, excluſa gratia & charitate, quæ in cordibus eorum per ſpiritum ſanctũ diffunditur, eiſque inhæret: de quo etiam eſt dogma Eccleſiaſticum. Declarat prętcrea eadem ſacroſancta Synodus cauſas iuſtificationis, quæ etiam ex dictis ſunt manifeſtæ. Huius, inquit, iuſtificationis cauſæ ſunt, finalis quidẽ gloria Dei & Chriſti, ac vita æterna: efficiens verò miſericors Deus, qui gratuitò abluit & ſanctificat, ſignãs & vnguens ſpiritu vnctionis ſancto, qui eſt pignus promiſsionis noſtræ: Loquitur enim de iuſtificatione, quæ fit per baptiſmum. De incremento verò iuſtificationis cap. 9. de lapſi reparatione, cap. 14. Meritoria autem Dominus Ieſus Chriſtus, qui cùm eſſemus inimici propter nimiã charitatem qua dilexit nos, ſanctiſsima paſsione in ligno crucis nobis iuſtificationem meruit, & Deo patri pro nobis ſatisfecit. Inſtrumentalis item ſacramentũ baptiſmi: & quoad relapſos, ſacramentum pœnitentiæ. Demum vnica formalis cauſa eſt, iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur ſpiritu mentis noſtræ, nõ modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus, iuſtitiã in nobis recipientes, vnuſquiſque ſuam, ſecundum menſuram quam ſpiritus ſanctus partitur ſingulis prout vult, & ſecundũ propriam vniuſcuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poſsit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſsionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicãtur, id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſsimæ paſsionis merito per ſpiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iuſtificantur, quæ & ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione cum remiſsione peccatorum hæc omnia ſimul infuſa, accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur, fidem, ſpem, & charitatem.

Iuſtificatio vt eſt perfectio, habet alios terminos, quam iuſtificatio impij.

Cap. 10.
Cap. 7. ſeſ. ſion. 5.

De Eccleſ. dogmat. capit. 86.

Epheſ. 1. & 1. Petr. 1. & 3.

Vnuſquiſque ſuam et propriam accipit iuſtitiam.

EXplicato Articulo, tractandæ veniunt obiectiones aduerſariorum, qui ſingulas eius partes fortiter impugnant, inter ſe tamen non minus, quàm à nobis diſſentientes: quo nobis certum ſit argumẽtum fundamentum eſſe infirmum quo nituntur. Sed tamen quantum habeant momenti ipſorum ratiocinationes conſideremus. Ioannes Caluinus in illo ſuo peſtilenti Antidoto aduerſus 8. cap. 6. ſeſs. Concilij Tridentini, vbi totus hic noſter articulus probatur, primùm conatur confirmare, quòd iuſtificatio impij ſit in ſola peccatorum remiſsione, quodque natura præcedat regenerationẽ ſpiritus ſancti, mentis nouitatem, cordiſque rectitudinem, quam tamen ex nomine, iuſtificatio ſignificat. Ait autem.

Ioannes Caluinus contra Concilium Tridentinũ.

Iuſtificatio impij incipit à remiſsione peccatorum, non autem conſiſtit in ea ſola.

Quæſtio eſt verbi, quid ſit iuſtificatio. Negant ſolam eſſe remiſsionem peccatorũ, ſed renouationem & ſanctificationem ſimul contineri volunt.

Caluinus.

Nam-

Nunquid hoc verũ ſit videamus. Verba Pauli ſunt cap. ad Rom. 4. Dauid beatitudinem hominis dicit, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Si ex hac Dauidis ſententia, Paulus gratuitæ iuſtitiæ definitionem rectè elicit, ſequitur in remiſſione peccatorũ eſſe poſitã. Sic enim interpretatur Paulus iuſtum à Dauide nuncupari, cui Deus iuſtitiam imputat, non imputando peccata.

Reſponſio. Non colligit Apoſt. Paulus ex hac Dauidis ſentẽtia definitionem iuſtitiæ gratuitæ, ſed oſtendit, quòd ſine operibus credenti, iuſtitiam Deus imputat, hoc eſt, accepto fert, & gratioſè largitur iuſtitiam, vt iuſtus fiat qui credit in Chriſtum. Hoc enim eſt Pauli inſtitutum. Sicut enim merces ſecundum debitum imputatur & confertur operanti vt fiat eius, ipſamque accipiat: ita credenti imputatur, & ſecundum gratiam tribuitur quòd fiat iuſtus. Nemini enim ad iuſtitiam quicquam imputat Deus, quem iuſtum nõ faciat, cum ſecundum veritatem ſit eius imputatio & iudiciũ efficax, & non vanum. Et B. Chryſoſt. & poſt eum Theophil. & Oecumen. cauſam reddentes, cur Paulus agens de iuſtitia fidei illud pſal. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, adduxerit, cum nihil ſit eo loco de iuſtitia fidei, dicunt hoc illũ de induſtria feciſſe, vt iuſtitiam fidei magis extolleret. Nam ſi ſcriptura cum pronunciat beatum, cui ex gratia remiſſa ſunt peccata, multò beatior ille qui ex gratia iuſtificatus ſit, & filius Dei factus remiſsis peccatis. Ex qua eorum ſententia manifeſtè patet, quòd nomine iuſtificationis plus intelligunt, quàm peccatorum remiſsionem. Id quod ex nomine ipſo etiam facilè conuincitur. Non igitur iuxta eorum interpretationem deſcribit iuſtitiam, ſed magis oſtendit, in quo ſita ſit hominis iuſtitia apud Deũ. nec ſunt plenè remiſſę iniquitates, niſi impio iterum in priorem gratiam recepto, vt Abſoloni non eſt remiſſum peccatum, niſi quãdo licebat videre faciem Dauid. Præterea ſi remiſsio peccatorũ eſt gratuita ex ſententia Dauidis, multò magis iuſtificatio, quæ ſine ea fieri non poteſt. Nec interpretatur Paulus iuſtum à Dauide nuncupari, cui Deus iuſtitiam quaſi alienam imputat, quia reuera iuſtum facit, cui ob fidem imputat iuſtitiam. Eſt enim hæc imputatio cum acceſſu & largitione iuſtitiæ. Sic enim ait B. Aug. Spiritus ſanctus illuminationem iuſtificationemq; noſtram etiam intrinſecus operatur illo opere, de quo Paul. Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Sicut ergo ille in quo omnes viuificabuntur, præter hoc quòd ſe ad iuſtitiam exemplum imitantibus præbuit, dat etiam ſui ſpiritus occultiſsimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis. Et capite ſequẽti legimus iuſtificari in Chriſto, qui credunt in eo, propter occultam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis. de quo ſatis in ſuperioribus. Teſtimonium igitur Dauidis adducit Paulus, vt oſtendat beatitudinẽ hominis in eo ſitã eſſe, quòd Deus accepto fert iuſtitiam credenti (quicquid tandem ſit iuſtitia) ſine operibus, hoc eſt, gratis, ſine vllo operum præcedenti merito. Pronũciant igitur propheta & Apoſtolus, beatitudinẽ hominis conſiſtere in eo quòd credenti gratis, hoc eſt, ſine operum meritis, remiſsis, & non imputatis peccatis, fides eius imputatur ad iuſtitiam, hoc eſt, gratuitò acceptatur, vt per eam conſequatur, & apprehendat iuſtitiam.

(Margin: *Pſal. 31.* — *Lib. 1. de peccatorũ meritis, cap. 9.* — *1. Cor. 3.*)

Sic & idem Apoſt. non adducto alterius teſtimonio, alibi loquitur, Erat Deus in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non imputando hominibus peccata, Deinde continuò poſt adijcit, Eumq; peccatum non nouerat, pro nobis peccatũ fecit, vt eſſemus iuſtitia Dei in illo. Quid apertius requiras, quàm nos coram Deo iuſtos cenſeri, quia Chriſti ſacrificio expiata ſunt peccata noſtra, ne ampliùs ſub reatu nos teneant. Nec locus vulgari cauillo, de iuſtificationis initio ipſum agere. Nam vtroque loco tractat, non qualiter incipiant iuſti eſſe, qui fuerant hactenus infideles, ſed quomodo iuſtitiam quã ſemel conſecuti ſunt, contineãt toto vitæ curſu. Dauid enim de ſe loquitur, poſteaquam inter filios Dei fuerat cooptatus, & Paulus aſſerit hanc eſſe perpetuã legationem, quæ in Eccleſia quotidiè auditur. *Caluinus. 2. Cor. 5.*

Hæc Apoſto. ſententia requirit præter remiſsionem, ſiue nõ imputationem peccatorum impij reconciliationem. Erat, inquit, Deus in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non imputando hominibus peccata: quod explicans B. Chryſoſtomus: Reconciliauit, inquit, hoc eſt, amicos ſibi fecit per Chriſtũ. Hoc eſt enim admirabile, non quòd amicus factus eſt ſolum Deus, ſed quòd ſic amicus factus. Quomodo, inquit, ſic? Quia dimiſit illis peccata? aliter enim non fuiſſet factus amicus, Vnde & ſubdit, non imputans illis peccata eorum. Vbi docet reconciliatum eſſe mundum Deo, maius eſſe, quàm nõ imputare peccata. Qui enim reconciliatur, iuſtificatur, & in priſtinam redit gratiam & amicitiam. Non reconciliamur Deo, inquit B. Aug. niſi per dilectionem, qua etiam filij Dei appellamur. Nec dicit Apoſt. quòd Deus filium ſuum peccatum fecit, vt coram eo iuſti cenſeamur aut reputemur (quamuis neminem ipſe iuſtũ reputat, qui reuera iuſtus non eſt) ſed vt eſſemus iuſtitia Dei in illo, Quod explicans Oecumenius ait, non dixit, Iuſti efficeremur, ſed ipſa iuſtitia: quod maius erat, Deiq; ipſius iuſtitia, Dei autẽ iuſtitia, non quæ eſſet ex operibus, ſed vt eo remittẽte, ac veniam dante, iuſtificaremur per ipſum. Et Theophil. Propterea, inquit, neq; dixit: vt efficiamur iuſti, ſed iuſtitia Dei, excellentiam gratiæ oſtendens. Similiter beatus Chryſoſt. rurſus Ocumen. exponens locum Apoſt. Paul. Qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſtitiaque & ſanctificatio, ac redemptio. Qui fecit, inquit, nos, & iuſtos, & ſanctos, cũ nos redemiſſet ab illis, quæ ſunt

(Margin: *Reſponſio. 1. Cor. 5.* — *Lib. de fide & ſymbolo ca. 9.* — *1. Cor. 1.*)

iſtis contraria. Primũ quidem ſapientes efficiens ab errore liberauit, & tũc iuſtos & ſanctos ſuperuentione ſpiritus ſancti reddidit: & ita à cunctis malis liberauit: nam hoc eſt redemptio. Hi apertè ex Apoſtolo docent ex his ipſis locis quæ citant aduerſarij, nos verè iuſtos eſſe, participatione iuſtitię Chriſti, & non ab hac formaliter. Neque ſolùm quod Chriſti ſacrificio expiata ſunt noſtra peccata, ſed quòd & facti cõſortes diuinæ naturæ, filij Dei, amici & hæredes. Nec dicim' Apoſtolũ in his locis iam citatis de iuſtificationis initio agere, nec tamen etiam de eius cõſummatione, ſed de iuſtificatione impij, quę fit cum peccatorũ remiſsione. In loco namque priore apertè dicit, ei qui non operatur, credẽti autem in eum qui iuſtificat impium, *Rom 4.* reputatur fides eius ad iuſtitiam. Et in poſteriori *2. Cor 5.* agit de reconciliatione: nemo autẽ recõciliatur, niſi qui inimicus eſt. Vtroq; enim loco docet, quomodo impij Deo patri recõciliãtur per victimam filij eius, hoc eſt, quomodo incipiunt eſſe iuſti. Sed quomodo iuſtitiam, quã ſemel conſecuti ſunt, retineãt toto vitæ curſu, ne attingit quidẽ. Nec de ſe ſolo loquitur Paulus, ſed in genere de peccatore, & docet beatum eſſe, cui à Deo peccata non imputantur. Deflebat tamen propheta *Homil. 4. de pœnit.* Dauid perpetuò quæ admiſerat peccata. Ait enim B. Chryſoſt. *Pſalm. 6.* Olim patratum peccatum poſt tot tempora quaſi nuper accidiſſet, lugebat: Lauabo, inquit, per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis ſtratum meum rigabo. Atque ita ad tempus illud quo peccatum commiſerat, ſpectabat. Et perpetua eſt hæc legatio Apoſtolorum & ſucceſſorum ad pœnitentiam inuitantium peccatores, qui perpetuò inculcant, pro Chriſto legatione fungimur, *2. Cor. 1.* tanquã Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto reconciliamini Deo. *Rom 11. 1. Cor. 9. Heb. 12.* Sed alia ſunt verba legationis, quibus exhortantur ad iuſtitiam retinẽdam, quam ſemel ſunt conſecuti quæ paſsim in ſcripturis ſunt obuia.

In eundem quoq; ſenſum ad Rom. 10. Moyſes *Caluinus. Actor. 13.* *iuſtitiam legis deſcribit, quòd qui fecerit ea, viuet in ipſis. Fidei autem iuſtitia ſic dicit. Qui crediderit, &c. Videmus ideò legis iuſtitiæ opponi fidei iuſtitiam quòd operibus minimè conſtet, ſicut illa. Idem ſibi volũt verba quibus Lucas apud Antiochenos ipsũ eſſe vſum refert. Per hunc vobis annũciatur remiſsio peccatorum, & ab omnibus à quibus nõ potuiſtis iuſtificari in lege Moyſi, in hoc omnis qui credit iuſtificatur: Nam & remiſsioni peccatorũ iuſtificatio velut interpretationis loco ſubijcitur, & abſolutionem proculdubio ſignificat, & legis operibus detrahitur, vt ſit gratuita, & fide percipi dicitur.*

Reſponſio. Moyſes deſcribens diſcrimen iuſtitiæ legis, magis oſtendit legis iuſtitiam à iuſtitia fidei deficere, quàm eam illi opponat. Nam eadẽ opera ſunt iuſtitiæ fidei, & iuſtitiæ legis ſiue operum. Lex Dei, inquit Aug. eſt charitas: opera autem charitatis ſcripta in tabulis, lex eſt & iuſtitia operũ, & ſcripta in corde, lex fidei eſt & Dei. Plenitudo, inquit, legis eſt charitas, ſed hęc non ſcripta in tabulis lapideis, ſed deſcripta in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui habitat in nobis, cui prudentia carnis non eſt ſubiecta, neque enim poteſt. Sed ad hanc prudentiam carnis terendam, cùm in tabulis ſcribuntur, lex eſt operum, & litera occidens præuaricatorem. Cùm autem ipſa charitas diffunditur in corde credentium, lex eſt fidei, & ſpiritus viuificans dilectorem. Nam iuſtitia legis ea eſt, quæ ex legis eſt cognitione & viribus liberi arbitrij. Theophylactus enim exponens id quod dicit Apoſtolus, Si ex operibus iuſtificatus eſt, *Rom. 4.* habet quidem quod glorietur, ſed nõ apud Deum, hoc eſt, gloriari poteſt quòd ſuis ex viribus, atq; adeò proprijs operibus rectè egerit. Fidei autem iuſtitia eſt, quæ per fidẽ diuinitus cordibus noſtris infunditur. *Iuſtitia fidei ex operibus fidei conſtat ſicut iuſtitia legis ex eius operibus.* Iuſtitia itaque legis ſiue operum eſt iuſtitia moralis, de qua gloriabantur Romani: iuſtitia verò fidei eſt, quam morte ſua nobis impetrauit Chriſtus Dominus. Et hæc iuſtitia fidei conſtat ex fidei & gratiæ operibus, cùm ocioſus eſſe non poſsit ſpiritus Chriſti, ſicut legis iuſtitia ex operib' arbitrij & cognitionis quam ex lege habemus. Per legem enim cognitio peccati. Opera autem ſua legem fidei habere eodem hoc loco docet Apoſtolus Paulus. Sed quid dicit ſcriptura de iuſtitia quæ ex fide eſt? *Lex fidei eſt charitas quæ ocioſa eſſe non poteſt.* Propè eſt verbum in ore tuo & in corde tuo, hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus, quia ſi cõfitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, quod Deus ſuſcitauit illũ à mortuis, ſaluus *Rom. 10.* eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem. Vbi audimus opera iuſtitiæ fidei, credere & confiteri, & quòd creditur ad iuſtitiam, & non ſolùm ad remiſsionem peccatorum. Et verbum hoc fidei, de quo Moyſes, & quod citat Apoſt. Paulus *Deut. 40.* eſt, vt diligamus Dominum Deum noſtrum ex toto corde, & ad ipsũ ex toto corde noſtro, & tota anima reuertamur, quæ ſunt opera iuſtitiæ fidei, vt hic docet Apoſtolus. Acquiritur autẽ hæc fidei iuſtitia gratuito patris dono in filij ſui gratiam, ſed ſolum à præparatis per veram pœnitẽtiam, ad quam ex fide ſuorum corda excitabit. Augetur tamen ex operibus iuſtitię, qua ſumus ab eo donati. Conſtat itaq; falſa eſſe, quæ Caluinus aſſumit, & ſi vera eſſent non probant iuſtificationem cõſiſtere in ſola peccatorum remiſsione. Et ſententia Apoſtoli Pauli, quã deſcribit Lucas manifeſtè diſtinguit iuſtificationem à remiſsione peccatorum. Dicit enim, Notum ſit vobis quòd per hunc vobis *Actuum 13.* remiſsio peccatorum annunciatur, ab omnibus quibus non potuiſtis in lege Moyſi iuſtificari, in hoc omnis qui credit, iuſtificatur. Magnificat enim & extollit B. Paulus hanc in Chriſto iuſtificationem, quòd fiat cum remiſsione peccatorum, vt diximus ex Theophilacto & Chryſoſtomo. Deſcribit itaque eam à termino iniquitatis, vt doceat multò

maius

maius eſſe beneficium, quo ex hoſtibus amici & filij facti ſumus, quam fuit primi hominis vel angelorum iuſtificatio, imò quàm Chriſti domini: quamuis ſine menſura hic gratiam acceperit: noſtra tamen iuſtificatio propter cõtrariam diſpoſitionem maius eſt beneficium, & maior gratia. Quod explicat Apoſt. Pau. cum ait, Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, ſecundum tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Item alio loco, Deus qui diues eſt in miſericordia propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos, & cum eſſemus mortui peccato, conuiuificauit nos Chriſto. Rom 5. Cor.2.

Caluinus. *Quid? Iuſtificatio publicani Luca 17. quid aliud ſonat, quàm iuſtitiæ imput. tionem, dum gratis acceptus eſt Deo? Et quoniam de verbi proprietate lis eſt, cum Chriſtus à Paulo iuſtitia & ſanctificatio noſtra prædicatur, certè inter hæc duo ſtatuitur diſcrimen, quod Tridentini patres confundunt. Nam ſi duplex eſt gratia, quod nos Chriſtus iuſtificat & ſanctificat iuſtitia vitæ innouationem ſub ſe non complectitur. Nec aliter poteſt exponi illud ad Romanos octauo, Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat, quã de gratuita acceptatione.*

Reſponſio. Confundit hic Caluinus imputationem iuſtitiæ, & Deo eſſe acceptum, cum remiſſione peccatorum, vel potius ei addit, quaſi non in ſola peccatorum remiſſione conſiſteret iuſtificatio, niſi hæc duo ſimul accedant. Hæc enim diuerſa eſſe, vt reuera ſunt, intellexit etiam Martinus Bucerus, qui in Didagmate ſuo docet iuſtificationem ex duobus conſtare, nempe, remiſſione peccatorum, & donatione ſiue imputatione iuſtitiæ Chriſti. Qui enim acceptus eſt Deo, eius amicus eſt & iuſtus, eiq; placet, quaſi ſimilis & conformis filio eius. Et in publicani iuſtificatione, ne verbum quidem de iuſtitiæ imputatione habetur. Ait enim B. Lucas, Publicanus à longè ſtans nolebat nec oculum ad cælum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori: Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuã ab illo. Quia omnis qui ſe humiliat, exaltabitur: & omnis qui ſe exaltat, humiliabitur. Quid precor hic ſonat peccati imputationem? Nam manifeſtè ex his verbis ſequitur, quòd Deus requirit præparationem per humilitatem & orationem in eo quem iuſtificat, hoc eſt, iuſtum facit. Sic enim vbique (vt & nomen ipſum ſonat) interpretatur beat9 Aug. Et diſcrimen eſt inter iuſtitiam, & ſanctificationẽ, ſed rationis tantum, non quaſi rerum diuerſarum. Eadem namq; res à peccatis abluit, iuſtos facit & ſanctos iuſtitia ſcilicet fidei, quæ per ſpiritum ſanctum in gratiã Chriſti nobis donatur. Hæc enim tenebras pellit peccatorum, & maculas, ac ſordes ex eis ſecutas abluit, ſicut lumen ſolis pellit tenebras, & aerem illuminat. Et eadem iuſtitia animam quaſi templum Deo conſecrat. Sicut igitur illuminatio aeris eſt expulſio tenebrarum, & purgatio rei contaminatæ, ſordium eſt ablutio: ita iuſtificatio complectitur remiſſionem peccatorum & ſanctificationem. Nã Theophilactus locum Apoſtoli: Sed abluti eſtis: ſed ſanctificati eſtis: ſed iuſtificati eſtis, interpretatur quaſi ſanctificatio in iuſtificatione includeretur, Intelligite, inquit, à qualibus malis nos liberauerit, quantaq; nobis bona largit9 ſit. Habebatis enĩ vos hæc omnia commemorata, verùm ab his vos mundauit Deus, imo & ſanctificauit. Quomodo? iuſtificans, inquit, vos. Abluit enim vos, deinde iuſtificans ſanctificauit. Et OEcumenius explicans quod dicit Apoſt. quod Chriſtus factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, & ſãctificatio. Hoc eſt, inquit, iuſtos nos & ſanctos ſuperuentione ſpiritus ſancti reddidit. Item Theodoretus. Ipſe vobis dedit ſapientiam, ipſe dedit remiſſionem peccatorũ, et iuſtitia dignatus eſt, & ſanctos effecit à diaboli tyrannide liberatos. Et iterum Rupertus in Euan. ſecundum Ioannem, circa locum, pater ſanctifica eos in veritate. Quid eſt, ait, Sanctificari in veritate, niſi iuſtificari per fidem? Hæc omnia manifeſtiora fient, ſi conſideremus quid ſit ſanctum eſſe, & quid ſanctificari. Sanctus eſt, inquit Origenes, qui ſegregat ſe è malis actibus & mancipatus eſt atq; dedicatus Deo, eiuſque ſeruitio. Et B. Dionyſius: Sanctitas eſt omni ſcelere libera, perfectaq; mundiitia. Hęc autem tribuit charitas Dei, ſiue iuſtitia fidei per ſpiritũ ſanctum in cordibus noſtris diffuſa. Et Caluinus ipſe in commen. 1. epiſt. ad Corint. nõ diuerſas, ſed eandem rem eſſe dicit ablutionem, ſanctificationẽ, & iuſtificationem. Exponens enim verba Apoſt. prædicta, Sed abluti eſtis, &c. Trib9, inquit, vocabulis vtitur ad rem vnam exprimendam, quo magis eos deterreat, ne rurſum eodem reuoluãtur vnde exierant. Deinde docet eſſe rationis tantũ diſcrimen, non rei. Quod, inquit, dixi tribus nominibus exprimi rem vnam, non ſic accipio quaſi nihil ſignificatione differant. Nam proprie loquendo, iuſtificat nos Deus, dum peccata nobis non imputando, nos à peccato liberat, purgat, dum peccatorũ memoriam abolet. Ita hæc duo nihil differunt, niſi quòd alterum ſimplex, alterum trãſlatitium eſt. Siquidem in verbo abluendi eſt metaphora. Vbi tamẽ in explicatione diſcriminis rationum horum nominum fallitur Caluinus, eò quòd Deus nos iuſtificãdo verè iuſtos faciat, & in veritate ſanctificet ac filios faciat: quod longè amplius eſt, quàm peccata non imputare, & liberare à reatu. Et verè purgat non ſolum peccatorum memoriam abolendo, ſed mundos faciendo à peccatorum ſordibus. Iam vos, inquit Dominus ſaluator, mũndi eſtis, propter ſermonem quem dixi vobis. Item alibi: Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Et vos mundi eſtis, ſed non omnes. Porrò Henricus Bullingerus circa eundem locũ Diuerſis, inquit, verbis eandem rem ſignificat, cum ait, Abluti, ſanctificati, iuſtificati

1. Cor. 6.
1. Cor. 1.
Cap. 17.
Homil. 11. Leuit.
Ca. 12. de diuinis nomin.
Cap. 2.

Ioan.13. eſtis: abluti propter ſacrum baptiſma: ſanctificati propter ſpiritum ſanctum: iuſtificati autem propter fidem. Iuſtitia enim ſicut Deo mentem ſubijcit, ita & ipſi eam conſecrat, mundat, & a prophanis ſegregat. Templum, inquit, Dei ſanctũ eſt, quod eſtis vos. (1. Cor. 3.) Non igitur patres Concilij hæc duo confundunt, ſed iuxta morem ſcripturæ iuſtificationem diuerſa ratione commendant & prædicant. Et duplex quidem eſt gratia, quæ his duobus nominibus ſignificatur, ſed eiuſdẽ rei effectus. Fallitur autem Ioannes Caluinus, dum ſcribit quòd iuſtitia vitæ innouationem ſub ſe non complectitur. Eſt enim vitæ Chriſtianæ nouitas, ſicut eius vetuſtas eſt peccatum.

Nollem de verbo litigare, niſi inde totus cauſæ Caluinus. *ſtatus penderet. Verum cum tunc iuſtificari hominem tradunt, cùm in obediẽtiam Dei reformatur, totum illud Pauli argumentum euertunt. Si ex lege eſt iuſtitia, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Intelligit enim neminem inuentum iri in-* Rom 4. *ter homines, in quo ſalutis promiſſio compleatur, ſi innocentiæ conditione ſit implicita, & ruituram mox eſſe fidem, ſi operibus fulciatur. Quod ideo verum eſt: quia quãdiu reſpicimus quales ſumus, neceſſe eſt nos coram Deo trepidare: tãtum abeſt, vt certa & inconcuſſa vitæ æternæ fiducia nobis conſtet. De regeneratis loquor. Quantum enim abeſt à iuſtitia, quæ in hac vita inchoatur, vita nouitas?*

Verè ex eo quòd iuſtificatio in ſola pec- Reſponſio. catorum remiſſione, vel in hac & iuſtitiæ infuſione cõſiſtere dicitur, magna ex parte totus cauſæ huius, imò & multorum dogmatum ſtatus pendet. Illud enim docentes, neminem agnoſcunt gratia Chriſti reuera iuſtum eſſe, & filios Dei docent æquè vt prius iniuſtos, immundos, & ſceleratos, & Deo in ſe odibiles manere: peccata verò, quibus cõtaminati manent propter Chriſtum eis non imputari: cui dogmati ſcripturas atque vniuerſos doctores Eccleſiaſticos aduerſari oſtendimus, & hominem verè iuſtificari in cõſpectu & iudicio Dei, & per ſpiritum ſanctum inhabitantem iuſtitia Dei donari, per quam verè in ſe iuſtus ſit à Chriſto & ſpiritu eius, ſicut per eius illuminationẽ verè fidelis eſt, & ſapiens ſapientia & fide immanẽtibus. Legimus, inquit B. Auguſt. in Chriſto Li.1. de pec. iuſtificari, qui credunt in eum propter oc- merit.c.10. cultam communicationem & inſpirationẽ gratiæ ſpiritualis, ſicut Adam occulta tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venientes. Hoc enim docet Apoſ. Paulus. Hinc etiam pendet aliud Rom.5. aduerſariorum dogma, quòd omnia opera iuſtorũ ſunt peccata, eò quòd coinquinatis, quorũ inquinatæ ſunt mens & conſcientia, nihil eſt mundum. Item & aliud, quòd om- Titum.1. nes iuſti æqualiter ſunt iuſti, quia non diuerſa participatione iuſtitiæ à Chriſto transfuſæ, ſunt iuſti, ſed ab vna & eadem Chriſti iuſtitia, qua ipſe formaliter eſt iuſtus. Hinc

Mart. Luth. in ſerm. de natiuitate B. Mariæ Blaſphemia hanc tradit blaſphemiam, Omnes, inquit, Lutheri. Chriſtiani æquè magni ſumus, ſicut mater Dei, & æquè ſãcti ſicut ipſa: & tua oratio mihi tam chara, quàm illius, ſi credis Chriſtum habitare in te æquè ſicut in illa, quia per ſanguinem Chriſti pariter mundati omnes ſumus à peccatis. Huiuſmodi impia dogmata ex hoc peſtilenti fonte Lutheri ſcatere latè deducit R. Pater Dominicus à Soto. Multarum enim abſurditatum hoc dogma de iu- Li. 2 de na. ſtificatione imputatitia origo eſt. Per hanc et gra. c.20. autem iuſtitiam per ſpiritum Chriſti in cordibus noſtris diffuſam docemus hominem in obedientiã Dei reformari. Nolite, inquit Apoſtolus Paulus, conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri, Rom.12. vt probetis quæ ſit voluntas Dei, &c. nouitas enim hominis Chriſtiani eſt iuſtitia, vt diximus. Et probat, quæ ſit voluntas Dei bona, benè placens & perfecta. Omnium enim rectiſsima ipſa eſt æſtimatrix: vt de charitate docet B. Aug. quę eſt ipſa iuſtitia, vel ab ea Li 1. de doc. inſeparabilis, id quod idem Apoſt. docet, Chriſt. c.27. quando ait, Deponite vos ſecundum priſti- Ephes.4. nam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris: renouamini autem ſpiritu mẽtis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Nec propterea B. Pauli argumentum euertitur, ſed ſtabilitur magis. Nec ſequitur ex eo quòd hominem iuſtificari eſt ipſum in Dei obedientiam reformari, ex lege aut eius operibus eſſe iuſtitiam, imò nullam habet apparentiam illatio quam Caluin. hic facit, adeo vt dormitaſſe videatur, quum iſtud ſcriberet. Quæ enim eſt hæc conſequentia? Tunc homo iuſtificatur, cùm in obediẽtiam Dei reformatur, ergo ex lege eſt iuſtitia. Nã antecedens quidem apertè docet ſcriptura, hominem in Dei obedientiam reformari, imò & hoc ipſum docet Caluinus: conſequẽs Rom 6. autem ſcripturis & noſtræ fidei principijs omnino eſt contrarium. Si enim per legem iuſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt. Nec Galat. 2. tamen dicimus hominem iuſtificari ex obedientia Dei, vel ex eo quòd in eam reformatur, quomodo Caluinus intelligere videtur, ſed iuſtificari, & per ipſam iuſtitiam reformari, vt Deo obediat. Factores enim legis, ait B. Auguſtinus, iuſtificabuntur, vt ſint & fiant legis factores. Per iuſtitiam enim vires perditas recuperamus, hoc eſt per ſpiritum charitatis, per quem Deo obedimus. Si quis, ait Saluator, diligit me, mandata mea ſeruabit. Ioan 14. Item charitas patiens eſt, benigna eſt, omnia ſuffert, omnia ſuſtinet, omnia credit. Frequens namque eſt ſermo B. Auguſtini, Fides impetrat, quod lex imperat. Nec tamẽ doce- De ſpi. et lit. mus, quòd innocentiæ conditione implici- c.29. & 30. ta eſt ſalutis promiſſio. Mundat enim hic perpetuò Chriſtus ſuam Eccleſiam, & pater agricola palmitem ferentem fructum continuò purgat vt fructus plus adferat: filij quoq; quibus facta eſt hæreditatis promiſſio, quotidie

Matth.6. tidie orant, Dimitte nobis debita noſtra. *Iacob.3.* Nam in multis offendimus omnes. Nihil tamen coinquinatum intrabit in ſanctam ciuitatem Hieruſalem, ſed pater electos ſuos prius purgabit,& ipſi per ſpiritum inhabitantem ſe emundant & purgant. Si quis emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſãctificatum,& vtile Domino,ad omne opus bonum paratum. *Timot.2.* Vbi aduertere conuenit hominem ſanctificatũ, eſſe paratum ad omne opus bonum & Dei obedientiam. Implicitã tamen eſſe ſalutis promiſsionem conditione non innocentiæ, ſed operum, clarè docet Apoſt. Paulus, dum ait: Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei: Si autem filij,& hęredes, hęredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & glorificemur. *Rom.8.* Item alio loco: Tribulationem ſuſtinetis, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini, ſi tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem hijs qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem nobiſcum,&c. *1.Theſſ.1.* Sicut enim comminatio damnationis implicitam habet conditionem, ita & promiſſio ſalutis. Nec propterea ruit fides promiſſionis, ſi operibus fulciatur, in quibus ex electione Deus eos ambulare fecit. Ait enim vnus electorum: Ipſius ſumus factura creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis quæ pręparauit Deus, vt in illis ambulemus. *Epheſ.2.* Quos enim prædeſtinauit, hos & vocat, iuſtificat, & conformes facit imagini filij ſui. Sunt enim hæc opera non legis, de quibus loquitur ſententia Pauli à Caluino ſuprà citata, ſed fidei & gratiæ, quæ vt bonam voluntatem, ita & hæc opera Deus in nobis operatur: & fulciuntur promiſsiones Dei, & iuſtitia augetur, atq; ad iuſtitiam huiuſmodi operibus præparamur. In hoc, ait beatus Ioannes, perfecta eſt charitas nobiſcum, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia ſicut ille eſt & nos ſumus in hoc mundo. *1.Ioan.4.* Rurſus, Magis ſatagite, vt per bona opera certam vocationem veſtram faciatis. *2.Pet.1.* Hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter miniſtrabitur vobis introitus in æternum regnum. Et quæ in eadem epiſtola præcedunt. Et nos verè agnoſcimus quod neceſſe eſt nos coram Deo trepidare, quamdiu reſpicimus quales ſumus ex nobis: docemus tamen certam & inconcuſſam vitæ æternæ fiduciam nobis conſtare, ſi reſpiciamus quales ſumus ex patris gratia & merito Christi, ei videlicet cõformes, naturæ diuinæ conſortes, filij & hæredes Dei, quales ſumus etiam in nobis. Egenus enim factus eſt propter nos, vt illius inopia nos diuites eſſemus. *2.Cor.8.* Et alio loco, Nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, multo magis ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cùm inimici eſſemus reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, multò magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius: non ſolum autem, ſed & gloriamur in Deo per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconcilia- *Rom.5.* tionem accepimus. Porro dici ſolet, quòd bene ſecurus eſt, qui pignori incumbit. Nos autem ſignati ſumus ſpiritu promiſsionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. *Ephe.1.* Horum igitur conſideratione quæ à patre propter Chriſtum accepimus, & ſpectato theſauro quem habemus in vaſis fictilibus in nobis manentem, certa & inconcuſſa vitæ æternæ fiducia nobis conſtat, quam etiam à nobis requirit & mãdat Deus: quamuis in multis offendamus, attamen non quodlibet peccatum ab hæreditate excludit, & miſericors Deus ad multos filiorum defectus conniuet, & ſupplicantibus veniam indulget. *2.Cor.4.* Et ſicut vitæ nouitas in hac vita augetur, & progreſſum habet: Is enim qui intus eſt homo noſter, renouatur de die in diem, ita & iuſtitia. Nã iuſtorum ſemitæ, quaſi lux ſplendens procedit & creſcit vſque ad perfectum diem. *1.Cor.13.* Nec perfecta eſt in hac vita iuſtitia, ſicut nec etiam vitæ nouitas. Ex parte enim hic cognoſcimus, ex parte diligimus, omnia hic ex parte & imperfecta ſunt. Nihil igitur abeſt à iuſtitia, quę in hac vita inchoatur, vitæ nouitas, ſed eadem eſt, & quantum creſcit, vel deficit vna, tantum & altera. Apoſtolus Paulus vult nos renouari de die in diem. Et ſi in Chriſto, inquit, noua creatura, vetera tranſierunt. Ecce noua facio omnia. Item alijs in locis frequenter meminit Apoſtolus nouæ creaturæ & noui hominis. Et hortatur Apocalypſis, Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & qui ſanctus, ſanctificetur adhuc. *Cap.22.* Nihil igitur diſcriminis eſt inter huius vitæ iuſtitiam & nouitatem: nam vtraq; eſt hic imperfecta.

Calvinus *Neque tamen interea negandum eſt, quin perpetuò coniunctæ ſint & cohæreant duæ iſtæ res, ſanctificatio & iuſtificatio: ſed perperam inde infertur vnam ac eãdem eſſe. Exempli gratia, Solis lumen etſi nunquam ſeparatur à calore, non tamẽ calor exiſtimandus eſt, nemoq; tam rudis inuenitur, qui non vnum ab altero diſtinguat. Fatemur ergo ſimul atq; iuſtificatur quiſpiam, neceſſario innouationem quoque ſequi, Neq; verò de eo ambigitur, an ſanctificet Chriſtus, nec ne, quoſcunque iuſtificat. Hoc enim eſſet lacerare Euangelium, adeoq; Chriſtum ipſum diſcerpere, ſi quis iuſtitiã quam fide conſequimur, ſeparare velit à pœnitentia. Sed tota noſtra diſceptatio eſt de cauſa iuſtificationis. Hanc Tridentini patres duplicem eſſe fingunt, ac ſi partim remiſsione peccatorum, partim ſpirituali regeneratione iuſti eſſemus: vel, vt alijs verbis exprimam quod ſentiunt, ac ſi partim imputatione, partim qualitate iuſtitia noſtra conſtaret.*

Reſponſio. Oſtendimus etiam ex aduerſariorum, Ioannis Caluini ſcilicet & Henrici Bullingeri confeſsione, vnicam & eandem rem eſſe ſanctificationem & iuſtificationem: quamuis rationis ſit inter ea diſcrimẽ. Propter quod non eſt ſimile quod adducitur de lumine ſolis, & calore eius. Et ſi ratio nominis ſpectetur, iuſtificatio requirit iuſtitiæ infuſionem

Et ſi ſanctificatio impuritatis abolitionem ſignificet, ſine ea poteſt eſſe iuſtificatio. Et reuera fuit in Chriſto Domino, ſanctis angelis, & Adam primo parente noſtro: quamuis vt deſtinationem ſiue conſecrationē ad cultum Dei dicit, ab inuicem ſeparari non poſſunt. Eſt enim tunc à iuſtitia inſeparabilis ſanctificatio noſtra, & ediuerſo. Et ſicut lumen ſolis lucidum facit aerem, & illuminat ac apparere facit omnia quæ ſunt in aere (hi enim luminis ſunt effectus) ita iuſtificare & ſanctificare effectus ſunt iuſtitiæ, eaque ratione magis quam re ipſa differunt. Ex quo patet falſum eſſe quòd iuſtitia vitę innouationem non complectitur, quam intelligit Caluinus nomine Sanctificationis. Sunt enim iuſtitiæ effectus formales, ſi ſecūdum habitum intelligantur: & ſi ſecundū actum iuſtitia virtute eas complectitur, ſicut cauſa ſuos effectus. Hoc enim ſenſu ſanctificatio ſiue innouatio & iuſtificatio progreſſus ſunt in operibus iuſtitiæ & ſanctitatis. Quomodo ſcriptura intelligitur quæ habet *Apoc.22.* Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc, & qui ſanctus eſt ſanctificetur adhuc. Sic intelligit Magiſt. Sententiarum in commentarijs epiſtolę *1.Cor.6.* ad Corinth. id quod dicit Apoſtolus, Sed abluti eſtis, &c. Abluti, inquit, in baptiſmo, & ideo turpius eſt ſi reditis: & non ſolum abluti, ſed ſanctificati eſtis, id eſt confirmati ad bene operandum ſpiritu ſancto dato, & non modo ſanctificati, ſed & iuſtificati eſtis, bene operando: vbi ſanctificationem refert ad infirmitatem ad bene operandum, & iuſtificationem ad iuſtitiæ profectum. Neque ſolum neceſſario innouatio ſequitur eum qui iuſtificatur, ſed & neceſſe eſt vt ex eadem ſequatur iuſtitia quæ eſt nouitas ſpiritus, vt diximus, vel eius cauſa. Miſcet autem hic Caluinus pœnitentiam quaſi iuſtificationem ſequatur. Hanc enim inſinuat vitæ eſſe innouationem, cùm tamen ſcriptura vbique doceat ex pœnitentia impium iuſtificari. Propter quod vt iuſtificationis, ſic & innouationis pœnitentia eſt cauſa. Propter pœnitentiam enim Deus peccata diſsimulat. Cum autem dicit Caluinus totam ſuam diſceptationem eſſe de cauſa iuſtificationis, oblitus videtur ſcopi quem in diſceptādo propoſuit. Non enim de cauſa iuſtificationis, inſtituta eſt hæc eius digladiatio, ſed de partibus iuſtificationis, & in quibus iuſtificatio cōſiſtat. Hunc enim ſcopum ſuæ diſputationi prępoſuit, id quod ipſe quoq; inſinuat, dicens patres fingere, ac ſi partim remiſsione peccatorum, partim ſpirituali regeneratione iuſti eſſemus. Nec tamen hoc patres dicunt. Nam iuſtificatio quæ fit in baptiſmo, eſt ipſa regeneratio ſpiritualis, qua ex impio regeneratur pius, & in filium adoptatur. Peccatorum autem remiſsio quaſi natura pręcedit, & peccata ſunt termin⁹ à quo fit mutatio hæc, quæ eſt regeneratio. Nec docent patres partim imputatione, partim qualitate conſtare noſtram iuſtitiam, ſed docent iuſtificationem, mutationem eſſe, qua ex iniuſto fit iuſtus & iuſtitiam ipſam eſſe qualitatem, qua viuimus in Chriſto, & diuinæ naturæ ſumus conſortes, Chriſtoq; conformes: ſicut docemus eam in Chriſto eſſe qualitatem permanentē qua ipſe deiformis eſt ſecundum naturam aſſumptam: Nam ſuper eum requieuit ſpiritus domini. *Eſa.9.* Et Ioannes vidit columbam manentem ſuper eum. Simili eademq; ſecundū ſpeciem qualitate nos iuſti ſumus & deiformes, quam ex plenitudine Chriſti eiuſq; influētia accipimus. Manſionem, inquit Dominus *1.Ioan.3.* apud eū faciemus qui me diligit. Et omnis homicida non habet vitam æternam in ſe manentem, inquit B. Ioan.

Caluinus. *Ego autem vnicam & ſimplicem eſſe aſſero, quæ tota cōtinetur gratuita Dei acceptione. Eam præterea extra nos conſtituo, quia in ſolo Chriſto iuſti ſumus. Proferant ſi quod habent ex ſcriptura teſtimonium, vt perſuadeant quod docent. Ego cùm totam habeam ſcripturam mihi ſuffragantem, hac vna ratione nunc contentus ero, quod cū mentio fit iuſtitiæ operum, eam lex & Euangelium in perfecta legis obedientia conſtituunt: Ea cùm nuſquam appareat, nihil aliud faciunt reliqui, niſi vt confugiamus ad ſolum Chriſtum, vt in ipſo iuſti cenſeamur, quod in nobis non ſumus. An mihi locum vnum proferent, qui inchoatam nouitatem pro iuſtitia apud Deum probari teſtetur, vel in totum, vel ex parte? Quòd ſi authoritate deſtituuntur, cur non liceat repudiare quòd hic obtrudunt figmentum de partiali iuſtitia.*

Reſponſio. Aſſerit Caluinus iuſtificationem vnicam eſſe & ſimplicem, totamque contineri gratuita Dei acceptione, & extra nos eſſe, eò quòd in ſolo Chriſto iuſti ſumus. Sed & nos eam dicimus vnicam & ſimplicem eſſe mutationem ab iniuſtitia ad iuſtitiam: ſicut aquæ frigidæ calefactio vnica & ſimplex eſt mutatio, qua à frigore fit alteratio ad calorem. Hæc autem duos complectitur terminos: quamuis apud Philoſophos ea de re ſit diſceptatio, an videlicet corruptio frigoris, videlicet mutatio ab eſſe frigoris ad non eſſe, alius ſit motus quàm introductio caloris quæ eſt à non eſſe caloris ad calorem, & propterea calefactio frigidi quaſi duplex mutatio vtramque complectatur. Similis diſputatio fieri poſſet, imò & iam agitatur de iuſtificatione impij: ſed quæ ſunt extra ſcopum præſentis negotij, in quo impertinens eſt, an iuſtificatio hoc modo vnica ſit mutatio, an plures: Miſcet hîc Caluinus gratuitam Dei acceptionem quaſi eādem cum peccatorum remiſsione, quæ tamen ab ea non minus diuerſa eſt quàm ipſa iuſtificatio. Et ſcopus diſputationis qui à Caluino præfigitur, in eo verſatur: an tota iuſtificatio conſiſtat in peccatorum remiſsione. Gratuita enim Dei acceptio, qua Deo accepti ſum⁹ & grati eſt per iuſtitiam & charitatem ſiue gratiam in cordibus noſtris diffuſam, tanquàm cauſam formalē, ſicut per albedinem aliquid eſt albū. Vt quid precor hic homo rem apertam tenebris inuoluit & mutat omnia & formā ſer-

monis

monis ſui? Non debet nos mouere quod iſte iuſtitiam extra notanntum conſtituit, quando, vt docuimus, ſcripturæ & vniuerſi ſcriptores catholici cōcorditer aliud docent. Abſurdū eſt quòd vita ponatur extra viuentem iuſtitia autem ſiue charitas, ſiue deiformitas vita eſt iuſtorum. Et libenter confitemur, quòd in Chriſto iuſti ſumus & viuimus, vt vitæ & iuſtitiæ authore. In ipſo enim Deo nimirum viuimus, mouemur & ſum⁹. In nobis tamen vita eſt, motus & eſſe: Similiter & ſpiritum vitæ, iuſtitiæ, & charitatis in nobis habemus, per quem Chriſtus in cordibus noſtris habitat, & in iiſdem Chriſto authore vita, iuſtitia, rectitudo, & diuinæ naturæ participatio diffundūtur. Et per has ſcripturas ſecundum veterum ſcriptorum interpretationem, docemus iuſtos eſſe & rectos, iuſtitia & rectitudine nobis inhærentibus, ſecundum nominum horum ſignificationem, quibus repugnat denominatio extrinſeca. Repugnantia enim eſt rectum eſſe, quod in ſe rectitudinem non habet. Nihil aūt eius errori ſuffragari ſcripturas, adeo vt fruſtra de ſcripturarum teſtimonijs glorietur, ſuperius oſtendimus. Nec cauſam habet Caluinus nobis inſultandi, vt dicat, Proferant, ſi quod habent ex ſcripturis teſtimonium. Multa enim huiuſmodi ſcripturarū loca in ſuperioribus protulimus. Sed expendamus rationē qua in concluſione huius diſputationis ſe dicit fore contētum. Cùm enim dicit, quòd mentione facta in ſcripturis iuſtitiæ operū eam lex & Euāgelium in perfecta legis obedientia conſtituunt, falſum aſſumit: & impertinens eſt ſcopo huius diſputationis, ſi etiam verum eſſet. Conſtituunt enim ſcripturæ iuſtitiam operum in legis obediētia, non in obedientia perfecta: perfectam autem iuſtitiam in perfecta legis obedientia. Qui diligit proximum, ait Apoſt. legem impleuit, & quo perfectius diligit, hoc eam perfectius implet. ſicut B. Aug. dicit de iuſtitia & charitate, quòd inchoata iuſtitia, inchoata charitas: perfecta iuſtitia, perfecta charitas. Et transferens ſe Caluinus ad iuſtitiam operū, egreditur totius diſputationis inſtitutum, in qua de iuſtificatione impij agitur, quæ nō in operum iuſtitia, ſed iuſtitia fidei cōſiſtit, iuxta Apoſtolum Paulum ad Rom. & Galat. qui ait, Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis: & ſi Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. Hanc duplicem iuſtitiam clariſsimè diſtinguit idem Apoſtolus Paulus ad Rom. 10. cap. Et beatus Auguſtinus Noſtra fides, inquit, hoc eſt catholica fides, iuſtos ab iniuſtis, non operum, ſed ipſa fidei lege diſcernit, quia iuſtus ex fide viuit. Iuſtitiā itaque operum, nihil pertinet ad diſputationem, in qua agitur de impij iuſtificatione. Nihil etiam momēti habet ratiocinatio Caluini aduerſus iuſtificationem operum, ad probandum quòd ea nuſquam appareat, eò quòd in nulla ſit perfecta legis obedientia. Nam B. Auguſt. explicans id quod dixerat libro primo de ſermone Domini in mōte circa locum iota vnum, aut vnus apex non tranſiet, &c. Nihil ſcilicet aliud poſſe his verbis intelligi, niſi vehementem perfectionis expreſsionem. Vbi, inquit, meritò quæretur, Vtrum iſta perfectio ſic poſsit intelligi, vt tamen verum ſit, neminem iam vtentem voluntatis arbitrio hìc viuere ſine peccato (pro eodem enim habet ſine peccato viuere & implere omnia mandata) A quo enim vſque ad vnum apicem lex perfici poteſt, niſi à quo fiunt vniuerſa diuina mandata? Sed in iiſdē mandatis eſt etiam quòd iubemur orare, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Omnia ergo mandata facta deputantur, quādo quicquid non fit, ignoſcitur. Quam ſententiam & alijs in locis repetit. Et hoc eodem c. mandata Dei dicit completa eſſe in Apoſtolis, ea menſura perfectionis humanæ, quanta in hac vita poteſt eſſe perfectio. De perfectione viatoris & peruentoris ad terminum itineris, multa ex Auguſtino ſuprà diximus. Et eodem loco Apoſtolus ſe perfectum dicit, & iterum negat. Erroris autem ſui radicem oſtendit hic Caluinus, ex qua conſequenter iuſtificationem conſiſtere putat in ſola peccatorum remiſsione, hāc ſcilicet, quòd nulla eſt in his qui iuſti dicuntur, vera iuſtitia, & hoc propterea, quia in nullo eſt perfecta legis obedientia. Inſinuat enim nec inchoatam quidem hic eſſe iuſtitiam, quamuis tamen fateatur inchoatam eſſe nouitatem.

Rom. 13. *Rom. 4.* *Gala 2.* *Lib. 3. cōtra 2. epiſ. Pela. cap. 5.* *Li. 1. retra. cap. 19.* *Matth. 5.* *Lib 6. cōtra Dona. c. 24. Item lib. contra 2. epi Pela c. 7. & li. 2. cap 7. Rurſus ſermo 3. ſuper Pſal. 118. in ver. Non enim qui operantur, &c.*

Porrò argumentis quibus impugnatur iuſtitia filiorum Dei, ſuperius reſpondimus, cùm tractaremus de errore Alberti Pighij, quem ex lectione Ioannis Caluini ſeductus, incautus imbiberat. Et quamuis filios Dei verè in ſe iuſtos eſſe doceamus, non tamen ſegnius ad ſolum Chriſtum tanquam ad caput membra confugimus, à quo eiuſdem ſpiritus, eorundemque donorum, quibus patri ipſe placuit, accipimus influxum, & eadem in nobis continuo cuſtodiuntur, à quo etiam proficiſcuntur, non aliter quàm radij lucis à ſole. Nec ſolū iuſti cenſemur, ſed reuera iuſti ſumus coram Deo, vt diximus. Chriſtus enim egenus factus eſt, vt illius inopia nos diuites & abundantes in omni gratia ſpirituali eſſemus. Blaſphemia eſt in Chriſtū, quòd membra atq; filij eius ſocietatē habeant, cum Deo & peccatis obnoxij ambulent in tenebris. Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate, & quæ ſocietas luci ad tenebras? Hoc enim Iulianus obijciebat beato Auguſtino. Cui reſpondet Auguſtinus: Vbi me audiſti, vbi me legiſti dicentem, non innouari hominem per baptiſmum, ſed quaſi renouari: non liberari, ſed quaſi liberari: non ſaluari, ſed quaſi ſaluari. Abſit, vt ego dicerem inanem gratiam lauacri illius, in quo renatus ſum. Vbi etiam declarat, quomodo gratia hominem perfectè nouum faciat. Et alibi purgat ſe ab obiectione Pelagianorū, quòd Apoſtoli & Prophetæ non dicerentur ſancti vel

1. Cor. 6. *Lib. 6. cōtra Iul. cap. 5.* *Li. 2. contra 2. epiſt. Pela. cap. 3 & 5. & li. 4. c. 7 & 10.*

ſti vel iuſti, niſi cõparatione peiorum. Rurſus ad beatum Hieronymnm tractans locũ
Epiſt. 29. Apoſtoli Iacobi: Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus, docet eos Stocios babere authores, qui dicunt ſolam perfectam iuſtitiã mereri nomen inſtitiæ, nec iuſtum eſſe, qui non eſt ab omni peccato immunis. Magna eſt igitur aduerſariorum contra Chriſti gratiam & beneficia ingratitudo, qui ne agno-
Cap 3. ſcunt quidem, imò & multum impugnant hanc eximiam Dei patris in Chriſto gratiam
2. Pet. 1. qua nos verè iuſtos, rectos corde, verè filios ex Deo naſci facit, non ſolum ſecundum adoptionem, hominum more, ſed ſecũdum eiuſdem naturæ diuinæ conſortium, quod ex ſpiritu naſcẽdo ſuſcipimus. Quamuis enim
Li. 3. contra 2 epiſt. Pela. cap. 3. (vt ait beatus Auguſtinus) diabolus ſit author & princeps omnium peccatorum, non tamen filios diaboli faciunt quæcunq; peccata. Peccant enim & filij Dei: quoniam ſi dixerint ſe non habere peccatum, ſeipſos ſe
1 Ioan 1. ducunt, & veritas in eis non eſt: ſed peccant ea ratione, qua ſunt filij huius ſeculi: qua verò gratia ſunt filij Dei, non vtique peccant: quia omnis qui natus eſt ex Deo non peccat. Et, Quicquid peccati ex humana infirmitate iuſto ſubrepſerit, pietate fidei continuo deletur. Nec tamen pudet Ioan. Caluinum gloriari, & nobis inſultando dicere. An mihi locum vnum proferent, qui inchoatam nouitatem apud Deum pro iuſtitia probari teſtetur vel in totum, vel ex patre?ne partẽ quidem, hoc eſt ne inchoatã iuſtitiã, imò nihil iuſtitiæ in filijs Dei agnoſcens. Oſtendimus autem ſuperius multis ſcripturarum teſtimouijs filios Dei verè iuſtos eſſe iuſtitiæ Chriſti participatione. Conſecutus eſt enim
Matth. 23. Heb. 1. Abel à Chriſto teſtimonium, quòd fuit iuſtus: A ſanguine, inquit, Abel iuſti. Et beat⁹ Ioan. Filij nemo vos ſeducat, Qui facit iuſti-
1. epiſt. 3. ca. tiam, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt, eadem ſcilicet ratione, & ſimili denominatione. Item, In hoc perſecta eſt charitas nobiſcum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: qnia ſi-
1. Ioan. 4. cut ille eſt, & nos ſumus in hoc mundo. Rurſum, Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & qni ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc. De qnibus ſa
Apoca. 22. tis prolixè ſuperius egimus, & pudet (quod tamen aduerſarij facere cogunt) eadem tamen ſæpe repetere.

Inchoatam autem iuſtitiam in Concilio
Conciliũ Ratiſponenſe. Ratiſponenſi Proteſtantes palam agnoſcũt. Nam circa ſecundum atticnlum qui eſt de lib. arb. vbi liber Domino noſtro Imperatori oblatus habet, quòd per gratiam quæ eſt in Chriſto Ieſu poſsit quis ſe nunc continere à peccato, obedire Deo, ac facere eius mandata, maluerunt Proteſtantes hoc modo dici, poſsit nunc reſiſtere peccato & præſtare inchoatam iuſtitiam. Et in explicatione capitis de inſtificatione hominis, Mart. Bucerus eodem libro palam docet iuſtitiã inchoatam & inhęrẽtem eſſe veram iuſtitiã, & ab ea verè iuſtos denominari: quamuis no lit ea iuſtitia nobis eſſe nitendum coram tribunali iuſti iudicis, propterea quod oon ferat iudicium Dei: ea tamen ratione eſſe iuſtitiam, qua per eam iuſti ſumus, & quæ iuſta ſunt operamur. Ait enim hic liber, Et ſi quis iuſtificatur, iuſtitiam accipit, & habet per Chriſtum etiam inhærentem, ſicut dicit Apoſt. Abluti eſtis, ſanctificati eſtis, iuſtificati eſtis: qnare ſancti patres iuſtificari etiam pro eo quòd eſt inhærentem iuſtitiam accipere vſurparunt, tamen anima fidelis huic non innititur, ſed ſoli iuſtitiæ Chriſti nobis donatæ ſine qua omnino nulla eſt, nec eſſe poteſt iuſtitia. Et ſic fide in Chriſtum iuſtificamur ſeu reputamur iuſti, id eſt, acceptĩ per ipſius merita, non propter noſtram dignitatem aut opera, & propter inhærentem iuſtitiã eo iuſti dicimur, quia quæ iuſta ſunt operamur, iuxra illud Ioan. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt. Quæ explicans Marr. Bucerus in conciliatioue articuli iuſtificationis, *Folio 178.*
De inchoara, inquit, in nobis iuſtitia maximè controuertitur: An ea dum pollemua veſtitiq; ſumus iuſtificatos nos iuſtosq; eſſe, idq; coram Deo in iudicio Dei dici conueniat. Cum enim nos ſecundum verbum Domini docemus homines quantumuis hac cõmunicata & quodammodo propria iuſtitia in hac quidem vita præſtent, tamen eos iſta tãtum iuſtitia fretos in iudicio Dei ſubſiſtere haberique iuſtos non poſſe: quia nimirũ in conſpectu Dei nemo viuens ſua quidem virtute iuſtificabitur. Id per calumniam à multis eò rapitur, qnaſi doceamus propriam hanc iuſtitiam, nec eſſe hominibus neceſſariam ad ſalutem, nec etiam haberi eam in iudicio Dei pro iuſtitia: quod vtrnmque cum ſcriptura pugnat, quæ docet iſtam inchoatã in nobis inſtitiam, & neceſſariam ad ſalutẽ, & à Deo iuſtitiam cenſeri. Vbi aduertendũ eſt, quòd Caluini ſententiam (quòd videlicet inchoata nouitas apud Deũ, ne ex parte quidẽ pro iuſtitia habetur, ꝙq; in filijs Dei nihil ſit inſtitiæ) cũ ſcriptura ſacra dicit pugnare. Et addit Bucerus: Liber ergo iſtam currrouerſiam quamuis breuiter, certò tamen & ſecundnm ſcripturas decîdir, clatè ac diſertè docens primùm oportere, & hanc nobis ineſſe inhærentem iuſtitiam, cum ait eum qui iuſtificatur principe ſcilicet iuſtificatione, accipere & habere per Chriſtum in ſe manẽtem & viuentem vitam Dei & iuſtitiã inhærentem. Deinde cum ſubijcit nos iuſtos dici, & in ſcripturis cũ iuſta operamur, adducto ad hoe teſtimonio Ioannis, docet hanc iuſtitiam à Deo pro inſtitia reputari. At quia hac ipſa iuſtitia inchoata per ſe iuſti haberi Deo non poſſumus, propter eius imperfectionem. (Nam legi Dei ſatisſacere nõ poteſt) adiecit illud, neceſſariò animam fidelem niti oon hac communicata, ſed ſola Chriſti iuſtitia nobis donata, & ſine hac nullam omnino eſſe iuſtitiam, hoc eſt hanc ipſam in nobis excitatam iuſtitiam, quamuis donum Dei & opus ſit ſpiritus ſancti, nobis tamen ſuo merito pro iuſtitia in iudicio Dei deputari non poſſe, propter admixtas

noſtras

noſtras ſordes, & tam languidè accommodatam motui ſpiritus ſancti noſtram & mentem & voluntatem. Ad hoc autem offendiculum, quod hac iuſtitia Dei, merito Chriſti nobis communicata, in Dei iudicio ſubſiſtere & haberi iuſti non poſſumus, & hoc propter eius imperfectionem & admixtas ſordes, propter quas legi Dei ſatisfacere non poſsit, impegerunt, & lapſi ſunt viri pij & catholici inſigniter etiam eruditi, credētes iuſtitiam noſtram non poſſe ferre iudicium Dei, & ideo noſtram iuſtitiam eſſe iuſtitiam Chriſti nobis applicatā, & in ſola remiſsione aut nō imputatione peccatorum noſtram ſubſiſtere iuſtificationem. In hoc enim lapſum diximus inſignem theologū Albertum Pighium, & pium illud & doctū Antididagma venerabiliū virorum Eccleſię Colonienſis, qui docēt à Deo iuſtificari iuſtitia dupli-

In princ. lib.

ci, tanquam per cauſas formales & eſſentiales, quarum vna & prior, vt ſcribunt, eſt conſummata Chriſti iuſtitia, non quidem quomodo extra nos in ipſo eſt, ſed ſicut & quando eadem nobis (dum tamen fide apprehenditur) ad iuſtitiam imputatur: hæc ipſa nobis ita imputata iuſtitia Chriſti præcipua eſt & ſumma iuſtificationis noſtræ cauſa, cui principaliter inniti & fidere debeamus. Aliter verò, inquit, iuſtificamur formaliter per iuſtitiam inhærentem, quæ remiſsione peccatorū ſimul cum renouatione ſpiritus ſancti & diffuſione charitatis in corda noſtra ſecundum menſuram fidei vniuſcuiuſque nobis donatur, infunditur, & fit propria: atque ita per fructus ſpiritus exercetur: efficiturq; in nobis propria quędam iuſtitia qua afficiamur: cui tamen inhærenti iuſtitiæ quòd ſit imperfecta nō innitimur principaliter, ſed ea tanquam interiori quodam experimento certificamur nobis (qui talem renouationē ſpiritus noſtri in nobis ſentimus, & experimur) remiſsionem peccatorum factam, atq; ita Chriſtū per fidem in nobis habitare. Hactenus illi. Cùm autem iuſtitia hæc inhærēs ſiue habitualis ſiue actualis eſſe dicatur, & vere ſit iuſto Dei iudicio, & apud Deum iuſtitia, & faciat iuſtos, propria Martini Buceri confeſsione, & à Chriſto nobis communicetur: Item donum Dei & opus ſit ſpiritus ſancti, quod infunditur ſecundum fidei menſuram, non poteſt nō placere in membris, propter quā in Chriſto capite noſtro patri ſummè eſt beneplacitum. Eadem namque eſt in membris, quæ eſt in capite, ſicuti eadem vita & idem vitæ ſpiritus: ſecundum quam iuſtitiam & opera eius, in veritate & æquitate orbem iudicabit iuſtus iudex, qui reddet vnicuiq; iuxta opera eius. Neceſſe eſt igitur, quòd ſuſtinere poſsit iuſtum Dei iudicium, iuſtosque hac iuſtitia fretos ſecūdum quam Chriſto cōformes ſunt, in iudicio Dei poſſe ſubſiſtere & haberi iuſtos. Et quamuis in cōſpectu Dei nemo ſua virtute iuſtificetur, vtique tamen virtute & iuſtitia Dei per Chri-

Bern ſer 5. de verbis Eſaia.

ſtum communicata. Nec ob peccatorum venialium ſordes quas in eadē anima admixtas habet ab hæreditate repelli poteſt, propterea quòd iuſtitiā non attingant nec inficiant, quum vera & recta maneat in hac conſcientiæ impuritate, ſicut in ea manet ſpiritus promiſsionis quem habet tanquam pignus hæreditatis æternæ. Eadē ratione, nec eius imperfectio impedit, quò minus ſubſiſtere poſſit in iudicio, cum hæc ſit ob has ſordes duntaxat & malum in carne habitans. De quibus multa diximus in explicatione articuli. Et Antidagma ob ſuauiloquētiam aduerſariorum a veritate deuiaſſe, & incōſideratè eſſe locutum, docet Reuerendus M. N. Dominicus à Soto, lib. 3. de natura & gratia. *Epheſ. 1.*

QVòd ad iuſtificationem neceſſaria eſt fides, qua certò credimus Chriſtum Ieſum Dei filium nobis & omnibus propitiatorem à patre propoſitum eſſe, nobiſcū idem ſentiūt aduerſarij. Eſt enim aperta ſententia Apoſtoli. Nam ſicut omnibus propoſitus eſt Saluator, redemptor, & mediator, ita & propitiator. Eſt enim ipſe propitiatio pro peccatis noſtris, nec pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mūdi. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. Nobis etiam conſentiunt, quòd iuſtificatio ſine hac fide nullis noſtris operibus, nullaque pœnitētia obtineri poteſt. Et cōtra Caluinum etiam conſentiunt Mart. Bucerus, & Philipp. Melanchthon poſt Confeſsionem Auguſtanam, quòd ſine præcedenti pœnitentia ſola fide non iuſtificamur, Sed diſſentiūt à nobis, eò quòd concorditer docent, non ſolum neceſſariam eſſe fidem propitiatoris à patre nobis propoſiti, ſed & eam qua certò quaſi ex verbo Dei agnoſcimus & crēdimus Deum eſſe nobis propitium patrem reconciliatione per Chriſtū facta. Verè fidelis, inquit Ioan. Caluinus, non eſt, niſi qui ſolida perſuaſione Deum ſibi propitium beneuolumq; patrem eſſe perſuaſus, de eius benignitate omnia ſibi pollicetur. Vbi docet hac fide nos in poſſeſsionē iuſtitiæ & hæreditatis æternæ mitti, eamq; nihil noſtrū adferre ad Deum, ſed recipere qđ ipſe vltrò nobis offert, & hinc fieri, vt fides quamuis imperfecta, perfectam nihilominus iuſtitiam poſsideat, quia non alium quàm gratuitę Dei bonitatis reſpectū habet. Docet præterea per hanc fidem Chriſtum totum, remiſsionem peccatorū, iuſtitiam, omnia deniq; beneficia ei collata, noſtra fieri, & Deo nos commendare, quaſi verè & intrinſecè in nobis eſſent. De qua fide dicit articulus ſequens quòd aduerſatur ſcripturis: hi autem ponūt eam primum noſtræ religionis principium & fundamētum, ſine quo nec grati Deo eſſe, nec vtiliter orare poſſumus: at eam ſolam ſufficere docent ad iuſtificationem. Hanc igitur aduerſariorum fidem, in cuius ſubſtantia omnes conueniūt, tametſi in multis circa eius explicationem varient, diligentius explicare oportet. Multa enim eorum dogmata ab ea tāquam principio proficiſcuntur & pendent: & futurum

De fide qua iuſtificamur

Rom 3.

1. Ioann 2.

1. Tim. 2.

In inſtit. ca. 15 & 9.

In Antidoto cap. 9.

Cal. in inſt. cap. 5. Bucerus in explic. & Concil. controuerſiæ de iuſtificatione.

ſpero, quòd hac explicatione clariſsimè apparebit, id quod habet articulus ſequens, eam eſſe non ſolum contra patrum concordem doctrinam, ſed & contra ſcripturam, & nouam eſſe Mart. Lutheri adinuentionem. Et quia eam exactiſsimè explicat Ioan. Caluinus, & Mart. Bucerus, primum de hac fide iuſtificante & apprehendente miſericordiã Dei, omniaque dona quæ per Chriſtum pater largitus eſt, cõplectemur ſententiam Ioannis Caluini, quibuſdam propoſitionibus, vt certius & clarius quid ipſe voluerit, conſtare poſsit, ſeruatis tamen quãtum fieri poterit verbis iiſdem.

Eſt autem prima eius propoſitio.

Caluinus ca. 2. inſtit.

Fides qua miſericordiam Domini amplectimur cuius q; beneficio, quicunque ſunt in filios Dei cooptati, regni cæleſtis poſſeſsionem adeunt, non eſt opinio qualibet nec perſuaſio. Non enim qualibet huiuſmodi perſuaſio tantæ rei faciendæ par eſſe poteſt. Nec eſt vulgaris Euangelicæ hiſtoriæ aſſenſus, vt multi putant & hallucinantur à ſcholaſticis ſophiſtis seducti.

Secunda propoſitio.

Ad huius fidei cognitionem non conducit diſtinctio fidei in formatam & informem, quum nugatoria ſit hæc diſtinctio, & ſcripturis aduerſetur. Tota enim ſcriptura reclamat, quòd perſuaſio timore Dei & pietate vacua, digna habeatur vera fidei nomine.

Tertia propoſitio.

Duas eſſe fidei formas docendi cauſa concedimus, dum volumus oſtendere, qualis ſit in impijs Dei notitia, vnicã tamen piorum fidem cum Paulo agnoſcimus.

Quarta propoſitio.

Multi credunt Deum eſſe, euangelicam hiſtoriam, & reliquas ſcripturæ partes veras eſſe arbitrantur, quale ferè iudicium eſſe ſolet de his, quæ vel olim geſta narrantur, vel ipſi præſentes ſpectauimus. Sunt etiam qui vltrà procedunt, nam & Dei ſermonem pro certiſsimo habent oraculo, nec eius præcepta prorſus negligunt, & minis ac promiſsionibus vtcunque commouentur: talibus quidem fidei teſtimonium tribuitur, ſed per abuſum, quoniam Dei verbum non impugnant manifeſta impietate, nec aſpernantur, nec contemnunt, ſed quãdam obedientiæ ſpeciem præ ſe ferunt. Sed hæc fidei ceu vmbra, ceu imago, vt nullius eſt momenti, ita indigna eſſe fidei appellatione, à cuius ſoliditate quàm procul abeſt.

Quinta propoſitio.

Act. 8. *Credidiſſe in Actis dicitur Simon Magus, qui tamen ſuam incredulitatem paulò pòſt prodit, nec tamen verbis fidem ſuam ſimulauit, quam in corde nullam haberet, vt quidam dicunt, quin potius maieſtate Euangelij victus, qualemcunque fidem ei adhibuit, atque Chriſtum vitæ ac ſalutis authorem agnouit, vt libenter illi nomen daret. Eodem modo ad tempus quidam credere dicuntur, in quibus verbi ſemẽ antequam fructificet præfocatur, aut etiam nullis dum actis radicibus mox areſcit ac deperit. Tales, inquit, non dubitamus quodam verbi guſtu affectos ipſum auidè arripere, & diuinam eius virtutem perſentiſcere, vt fallaci fidei ſimulatione non hominum oculis modo imponant, ſed ſuis ipſorum animis. Ipſiſsimã enim pietatem eſſe ſibi perſuadent illam quam Dei verbo deferunt reuerentiam, quia nullam eſſe impietatem reputant, niſi manifeſtum & confeſſum eius vel probrum vel contemptum.* *Lucæ 8.*

Dictorum tradit rationem ac diſcrimen ſolidæ fidei à vana & ſimulata.

Sexta propoſitio.

Qualiſcunque illa eſt aſſenſio ad cor ipſum vſque minimè penetrat, vt illic defixa reſideat, & quanquam radices egiſſe interdum videtur, viuæ tamen illæ nõ ſunt. Tot vanitatis receſſus, tot mendacij latebris ſcatet cor humanum, tam fraudulenta hypocriſi obtectũ eſt, vt ſeipſum ſæpè fallat. At verò qui talibus fidei ſimulacris gloriantur, intelligant diabolũ nihilo ſe in hac parte præcellere. Priores certè illi ſunt, multò inferiores qui ſtupidi audiunt & intelligunt, quorum notitia diabolicõ tremiſcũt. Alij in hoc pares ſunt, quòd qualiſcunque ſenſus quo tangũtur, in terrorem tandem exit & conſternationem.

Hactenus oſtẽdit quæ notitia vel aſſenſio non mereatur nomen fidei. Quamuis autem has propoſitiones expendere, & vbi falſæ ſint ac deficiãt, annotare non oporteat, quum eas ſolum in medium adducamus, vt intelligatur, qualem Caluinus velit eſſe fidẽ, cui apprehendenti, iuſtitia, peccatorum remiſsio, & vniuerſa ſalus noſtra tribuatur, per quam etiam nos docet intrare omnium bonorum poſſeſsionem, paucis tamen & obiter eas attingam.

Prima autem propoſitio falſum ſupponit, aliquam videlicet eſſe fidem, cuius beneficio ab æterno electi, iuſtitiæ & cæleſtis regni poſſeſsionem conſequuntur. Confitemur quidem nos fidem, cuius ſcriptura frequenter meminit, nõ eſſe opinionem vel perſuaſionem tantum probabilem. Docemus enim fidem rectè definiri ab Hugone de ſancto Victore, quòd ſit certitudo animi de rebus abſentibus, ſupra opinionem & infra ſcientiam conſtituta. Perfectiùs namque cognoſcunt, qui rem ipſam vt eſt, in ſua præſentia comprehendunt, quales ſunt ſcientes: Et minus eſt opinari ſiue æſtimare quæ certitudinem nõ habent quàm credere: & minus credere quàm ſcire: Minus, inquit Hugo, non quantum ad meritum, ſed quantum ad cognitionem. Cui addere audeo, Non quãtum ad puram certitudinem minus, ſed quãtum ad euidentiam. Nihil certius, nihil conſtantius tenemus, ait Richardus de ſancto Victore, quàm quod fide apprehendimus. Et tandem, Domine ſi error eſt à te ſumus decepti. Ait enim Apoſtolus, Cùm accepiſſetis per fidem ſcilicet à nobis verbum auditus Dei, illud non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt, *Lib. 1. de ſacrament. part. 10. c. 2.* *Lib. 1. ca. 2.* *1. Theſ. 2.*

vere

verè verbũ Dei: Nihil autem certius verbo Dei eſſe poteſt. Quare certius eſt quòd Deo credimus, quàm quod oculis noſtris vidimus, perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt. Atque hac ratione B. Ioannes dicit nos ſcire quod credimus, de quo B. Tho. in 22. *1 Ioan 3. Quæſt. 4. art. 8.* Vulgarem autem Euangelicæ hiſtoriæ aſſenſum quali credimus hiſtorijs prophanis per orbem vulgatis, vel etiam ſacris, vt apud Ioſephum, Oroſium, & Euſebium ſcribuntur, nulla habita canonicæ ſcripturæ cõſideratione, nemo Scholaſticorum dignatus eſt nomine fidei, qua diuinitus illuſtrati & moti verbo Dei aſſentimur. Hic autem aſſenſus, de quo in propoſitione, non excedit limites opinionis & fidei, quæ nititur hominis veracitate, quum fides vera & Catholica ſit aſſenſus firmus & certus, qui verbo Dei adhibetur. Sed an peccatum ſit, quando bis quæ ad fidem pertinent æſtimando vel opinando ſolum aſſentimur, hic inquiri non oportet. Veriſimilius tamen eſt non eſſe peccatum, quando auertere non tenemur, quòd de eiſdem eſt verbum Dei. Non enim aliter eis aſſentiri poſſumus quàm opinãdo, ſi nulla habeatur verbi Dei conſideratio. Nam ſicut non ſcimus actu concluſionem, cuius habitualem habemus ſcientiã, niſi in ſuis principijs actu vel virtute conſideratis, ita nec credimus, niſi in verbo Dei actu vel virtute conſiderato. Vnde patet, quòd credere articulos fidei, quia homines Chriſtiani paſsim ſic credunt, nõ eſt fides Chriſtiani hominis. quum huiuſmodi aſſenſus ex medio & modo aſſentiendi, nec certus eſt nec inſallibilis: quãuis ex pietate vel pertinacia effectus firmitas acceſſerit, & certitudo ex parte aſſentientis, quemadmodum dicit Ariſt. *7 Ethicor.* quod quidam firmius adhærent ſuis opinionibus, quam alij propoſitionibus demõſtratis: imò & certius, quum certitudo ſit aſſenſus firmus & verus. Et regulariter benè facit, qui benè affectus multitudini fidelium firmiter aſſentitur ijs quæ ſunt fidei, perſuaſum habens, quòd falſum eſſe non poſſit, quòd tanta communitas conſtãter tradit, & hactenus ſemper concorditer & tradidit & tenuit. Quòd autem certitudo adhæſionis magna ex parte pendeat à libero hominis arbitrio & affectu, docet B. Thomas in Quodlibetis: *Quodlib 6. art. 6. quæſt 6. art 4. et 2. q. 4. art. 2.* quamdiu tamen non aſſentimur quaſi verbo Dei, & ex Deo mouente, non eſt actus fidei quam commendant ſcripturæ. Exempli gratia, aſſentiendo huic ſcilicet, quòd peccata ſint mihi remiſſa, fallor ei aſſentiendo tanquam verbo Dei, quod reuera verbum Dei non eſt: atque ita hic aſſenſus fidei eſſe non poteſt, licet verum ſit, quòd mihi ſint remiſſa. Idem eſt iudicium de actibus ſpei & charitatis, qui hominis Chriſtiani propriè non ſunt, nec virtutum theologicarum, niſi ſub formali obiecto ſuo exerceantur, ſpes videlicet ſub conſideratione gratiæ & liberalitatis ac diuini auxilij ad obtinendam beatitudinem, vel aliud bonũ, & charitatis actus ſiat ob ſummam Dei bonitatem, ad quam tanquam finem omnia ſunt referenda. Quapropter ardui & difficiles ſunt huiuſmodi, actus, nec ſemper cuiuis Chriſtiano obuij, cùm in eorum exercitio ſupra ſe eleuare debeat quiſquis eos exercebit, & quaſi quandam vim ſibi inſerre. Nam ſicut de Abraham *Rom. 4.* legitur, quòd contra ſpem in ſpem credidit, ita còntra ſpem ſperare, & quaſi contra naturam credere & intellectũ in captiuitatem redigere in obſequium Chriſti atque in obedientiam fidei oportet, in charitate autem ſe totum abnegare, & Deo ſubijcere in omnem eius voluntatem, vt nihil quod ſuum eſt quærat, ſed quæ ſunt Ieſu Chriſti duntaxat. Difficillima ſunt hæc & vires humanas longè excedunt, niſi iuuentur, vt virtute atque impulſu ſpiritus Chriſti ſupra ſe leuentur. Attamen huiuſmodi actus fidei & ſpei etiam perfecti poſſunt eſſe in homine peccatore, ſicut in eo manere poſſunt fides & ſpes, ſed nõ actus charitatis perfectus, qui omnia peccata ſuo ardore ſtatim abſumit. Non igitur mirũ videri debet, quòd vulgatis aſſenſus quo creditur articulis fidei, non habita verbi Dei conſideratione, non ſit propriè actus fidei diuinæ, ſed opinio tantum & æſtimatio humana.

De ſecunda propoſitione. Secunda propoſitio prodit magnam Ioannis Caluini arrogantiam, qua aduerſus concordem veterum ſententiam, atque ſcripturarum teſtimonia, & ea ipſa quæ hic ſtatim ipſemet adducit, mirè extollitur. Adſert enim ſcripturas, quæ manifeſtè teſtantur impios credere, ſed interpretatur eas loqui per abuſum. Nam credidiſſe dicitur, inquit, Simon Magus. *Actuum 8.* Tunc Simon, ait Lucas, & ipſe credidit. Item Dominus Saluator palam docet quoſdam ad tempus credere, quos tamen *Luca 8.* hic noſter Caluinus dicit manſiſſe impios: *Cap 12.* de quo loco ipſum ſtatim audiemus. Et B. Ioannes in ſuo Euangelio, Veruntamen ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter phariſæos non confitebantur, ne extra Synagogam eijcerentur. Dilexerũt enim gloriam hominum magis, quam gloriã Dei. Sed & hic dicit iſte Caluinus, Ioannem impropriè loqui, dum fidẽ à confeſsione ſeparat, & ita ſcripturas ſuæ opinioni aduerſantes per abusũ & impropriè loqui dicit, quũ tamen propriam & verã nominis rationem, quæ propriæ intellectum reſpicit ſpectent, & quæ aliter loquuntur, fidei perfectionem magis quam nominis propriã rationem conſiderant, vt frequenter notat B. Auguſtinus. Et ipſe Caluinus hic docet omnem fidem, quæ verbo Dei, tanquam baſi ſuſtentatur, ſine vera pietate inueniri, excepta ſola fide ſua ſpeciali, quæ vnicum dũtaxat & ſpeciale reſpicit fidei obiectum. Docet præterea duas fidei formas, vt oſtendat qualis ſit in impijs Dei notitia. Non igitur ipſe docere poteſt nugatoriam eſſe diſtinctionẽ formatæ & informis fidei. Quæ enim caret charitatis perfectione quã in pijs ſiue iuſtis habet, rectiùs informis dicitur, quaſi ſine forma & perfectione, quam addit charitas, quàm dicatur

aliam habere formam ſiue perfectionem. Varias namque fidei conditiones magnam ſcilicet eſſe fidem, paruam, infirmam, fortem, imò & mortuam, & ſine vita, quam dicimus informem, paſſim tradit ſcriptura. In qua varietate ſalua manet propria fidei eiuſque obiecti ratio. Nam Apoſtolus Paulus, Si habuero omnem fidem, inquit, ita vt montes transferam, charitatem autem nó habuero, nihil ſum. Inſinuans fidem ſeparari aliquando à charitate. Et quia fides miraculorũ operatrix fide catholica nititur, magis hæc à charitate ſeparari poteſt quàm illa. Itẽ epiſtola ad Galatas commendat fidem quæ per charitatem operatur: ad illins nimirum differentiam, quæ otioſa eſt & ſine affectu, quæ ſolú per timorem operatur. Quod igitur perſuaſio quæ pietate (quæ propria charitatis eſt comes) & quæ timore Dei eſt vacua, propriè ſit fides, licet informis & imperfecta, nó ſolùm non reclamant ſcripturæ, ſed apertè ſuperius citatæ id teſtãtur & docent. Nec adeo ſpectamus formam ſermonis huius, fides ſcilicet informis & formata (quam tamen magiſter ab Ambroſio deſumptam dicit) quàm rei veritatem. Controuertitur enim an fides & eius actus ſecundum propriam nominis sationem & ſcripturarnm vſum, à charitate ſeparari atque in impio eſſe poſsint. Et id certum eſſe videtur propterea quòd firmiter, certò & infallibiter verbo Dei aſſentiri poſsit, & pro eo mori etiam homo impius. De quo apertæ ſunt ſententiæ B. Auguſtini. Ait enim quod ipſam fidem nó facit vtilem, niſi charitas, Sine charitate, fides poteſt quidem eſſe, ſed non prodeſſe. Propter quòd Apoſtolus Paulus, in Chriſto, inquit, Ieſu, neque circuncisio, neque præputium aliquid valet, ſed fides quæ per dilectionem operatur: ſic eam diſcernens ab ea fide qua & dæmones credunt & contremiſcunt. Item tractans ſententiam Ioannis, Omnis qni credit quòd Ieſus ſit Chriſtus, ex Deo natus eſt, & omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eũ qui genitus eſt ab ipſo. Statim fidei, inquit, coniunxit dilectionem, quia ſine dilectione fides inanis eſt: cum dilectione fides Chriſtiana, ſine dilectione fides dæmonis: Qui autem non credunt, peiores ſunt quàm dæmones & tardiores. Neſcio quis non vult credere in Chriſtum, adhuc nec dæmones imitatur. Iam credit in Chriſto, ſed odit Chriſtũ. Habet confeſsionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronę. Nã & illi puniri timebunt. Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides qualem dicit Apoſtol. Paulus, fidem quæ per dilectionem operatur. Inueniſti Chriſtianum, inueniſti ciuem Hieruſalem. Vbi ſatis demóſtrat eandem eſſe fidem in homine pio per acceſſum dilectionis, quæ prius erat cum impietate. Et certè veriſimilius eſt, quòd nó rantum ſit idem ſpecie, ſed & idem numero actns fidei formatæ & informis, quum vtriuſque ſit idem obiectum, nec ad fidei ſpeciem pertineat, quòd ſit vel formata vel informis. Hæc autẽ diſtinctio quam ſub

1. Cor 3. — *Aug. de ſpir. & lit. c. 32.* — *Diſtin. 23. 3. ſenten.* — *Lib 15. de Trin ca 18* — *Galat 5.* — *Tract. 10. in epiſt. Ioan.* — *Thom 2. 2. quaeſt. 4. ar. 3. & 4. & q. 6. art. 2.*

bis nominibus contemnit Caluinus plurimum facit ad cognitionem naturæ fidei & proprij eius obiecti, & ea plerunque vtitur beatus Auguſtinus ad conciliandum ſententias beati Pauli & B. Iacobi, quãdo hic dicit Abraham ex operibus iuſtificatum & non ex fide tantum, ille verò ex fide & non operibus. Et alibi dicit eſſe quandam fidem eſurientem & ſitientem quæ per dilectionem & aliam quæ per timorem operatur, eandem autem eſſe fidem, quæ per dilectionem operatur, & quę per timorem, ex Auguſtino oſtendimus. Et facilè conſpici poteſt, ſi conſideremus actus fidei varios & varia eius obiecta, & quomodo ſe ad opera habeat notitia, ſiue perſuaſio intellectus. Quando enim perſuaſi ſumus aliquod eſſe bonum, inclinamur ad eius amorem: quãdo autem malum, ad fugam & timorem: neceſſario quidem in appetitu ſenſitiuo, & liberè in voluntate, vt ſequi poſsimus, & non ſequi. Nec efficax eſt boni notitia, niſi volnntas intellectus perſuaſionem ſequi velit. Fides itaque proponens Deum eſſe miſericordem, omnis bonitatis fontem, & facilem ad condonandum, inclinat ad eins amorem & fiduciam: proponens autem eum ſeuerum iudicem, & ſcelerum vltorem, terrorem incutit & timorem, ſi tamen hanc inclinationem ſequi velit. Ita etiam ait Ioannes Caluinus, vbi ſolam indignationem & vindictam in verbo Dei conſcientia noſtra conſpicit, qnomodo non trepidabit & exhorreſcet? Si autem beneuolentiam ſeu miſericordiam, ad eum quærẽdum allicimur. Ipſe autem qui voluntatis libertatem & contingentiam negat, ad huiuſmodi conſpectum neceſſariò voluntatem quaſi mancipium ſequi intelligit, ſiue ad trepidationem ac timorem, ſiue ad Deum amãdum atque quærẽdum. Fides igitur dilectionem primo operatur, Denm conſiderans bonum & amabilem, ſed per voluntatem, cuius actus eſt dilectio, & per hanc hoc modo à conſideratione fidei procedentem ipſa operatur, adeò vt operationis principium ſit dilectio ſiue bona voluntas, per fidei conſiderationem excitata, Dei gratia cooperante. Ab alia autem voluntate bona, efficitur fides, quum nemo credat niſi volens, vt docet B. Auguſtinus. Dirigit præterea fides in operibus charitatis, ſicut prudentia in actibus virtutum moralium, quamuis aliter, vt dicit B. Thomas. Eſt enim dilectio opus fidei, intercedente tamen voluntate, quæ per Dei gratiam pręuenta, ex fidei conſideratione, dilectionem efficit. Nam voluntas eſt omnium operum pietatis principinm, per charitatem in cordibus noſtris ex fide per ſpiritnm ſanctum diffuſam. Charitas enim patiens eſt, benigna, & omnium bonorum parens & mater. Hic enim eſt ordo virtutum, quòd fides præcedat ſpem: ſpes charitatem, quamuis etiam modo quodam charitas ſpem præcedat. Nam motus appetitiuus non poteſt in aliquid ſperando vel amando tendere, niſi apprehẽſum fuerit ſenſu vel intellectu.

De fide & ope. cap. 14. & de ſpir. & lit. c. 32. — *Iacob. 2.* — *Rom. 4.* — *De ſpiritu et litera. ca 13. & ſequent.* — *1. 2. quaeſt. 66. artic. 6. ad 1.* — *1. Corin. 13.*

Lib. 8. ſuper Lucā, c. 17. Ex fide, inquit B. Ambroſius, charitas: ex charitate, ſpes: & rurſus in ſe ſancto quodam amore reflectuntur. Sicut igitur dilectio eſt opus fidei, ita alia conſideratione eſt & finis, & perfectio eius: ſubſeruit etiam fides charitatis imperio, ſicut omnes reliquæ virtutes ei eiuſque fini, ad quem omnium virtutum fines ordinantur, militant & ancillantur. *2. 2. quæſt. 23. artic. 6. & 5.* Fides igitur dilectionem, & per eam omnia pietatis ac præceptorum Dei exercitia operatur, ad quæ tamen nō immediatè concurrit, ſed ſolum mediante dilectione, quæ immediatum eſt eorum principium: Quemadmodum notitia proponendo obiectum amabile vel odibile, ad amorem vel odium incitat, & per hos effectus cauſa eſt perſecutionis & fugæ, *2. Phyſicor.* ſicuti apud Ariſtotelem conſilium eſt cauſa conſiliati. Hoc modo interpretatur beatus Auguſtinus ſententiam Domini, *Ioann. 6. Tract. 26. in Ioannem.* Nemo poteſt ad me venire, niſi pater qui miſit me traxerit eum. Trahitur, inquit, animus amore. Ramū viridem oſtendis oui, & trahis illam: Nuces puero demōſtrantur, & trahitur, & quo currit trahitur. Si autem voluntas hanc obiecti amabilis oſtēſionem, quaſi ſeruum ſequeretur mancipium, & proinde magis ageretur quàm ageret, vt docet Ioann. Caluinus, iam fides per dilectionem quaſi inſtrumentum naturale operaretur, & principale operationis principium eſſet fides, non charitas, & fides eſſet maior charitate atque perfectior. Nunc autem liberè ſequitur ipſa voluntas principale operationū principium, in poteſtate ſua habens poſt fidei oſtenſionem agere & non agere: & ideò tota efficacia & virtus operandi eſt in volūtate per charitatem informata: Propterea etiam fides non per ſe immediatè, ſed per effectum, bonam ſcilicet voluntatem operatur. Et quia finis ad quem omne præceptum etiam de credendo refertur, eſt charitas, ipſa præcipit exercitium fidei, quando hoc gratum eſt Deo ad eius gloriam & fratrum ſalutem. Fides igitur per dilectionem operatur, quia eius imperio, virtute, & efficacia fide excitante & dirigente operamur. Atque hac ratione charitas dicitur forma fidei in quantum ipſa ad finem eius, ſicut reliquæ omnes virtutes, refertur. A fine autem in moralibus ſpecies ſumitur, & ſpecies à forma. *2. 2. quæſt. 4. art. 2. & de verit. q. 14. art. 4.* Nam beatus Thomas tractans hunc locum Apoſtoli, Fides quæ per dilectionem operatur, &c. Quia veritas, inquit, prima quæ eſt fidei obiectum & finis omnium deſideriorum & actionum noſtrarum: vt patet per B. Auguſtinū lib. 1. de Trinitate. Inde eſt quod fides per dilectionem, quamuis ſit in intellectu ſpeculatiuo, qui extenſione ad opus fit practicus: Item alio loco docens charitatem eſſe excellentiſsimam virtutum obijcit. Illud per quod aliud operatur, videtur eo eſſe inferius, ſicut miniſter per quem Dominus aliquid agit, eſt ſuo domino inferior. Sed fides per charitatem operatur, ergo fides excellentior charitate. Reſpondet quod fides non operatur per dilectionem, ſicut per inſtrumentū, vt dominus per ſeruum, ſed ſicut per formā propriam, extrinſecam tamen, & quadam ratione intrinſecam, vt docēt idem B. Thom. & Cardinalis Caietanus: *Quæſt. 4. artic. 3. ſeſſ. 6.* fidem autem informem non mereri nomen fidei, & ſcripturas reclamare, non probat in ſua inſtitutione Caluinus, ſed ibi hoc tantum dicit, quòd à ſolida eius veritate longè abeſt: ſed probat in Antidoto. Ait enim.

Caluinus. Epheſ. 3. *Si verum eſt quod dicit Paulus, Chriſtum habitare in cordibus noſtris per fidem, nihilo magis fidem charitate ſeparabūt, quàm Chriſtum à ſpiritu ſancto: ſi fide purificantur corda, quemadmodum Petrus affirmat: ſi quicunque credunt, habent vitam æternam: Si fide obtinetur æterna vita hæreditas, longè aliud eſt fides, quam mortua neſcio quæ perſuaſio. Viua nos fide Chriſti membra effici negant,* *Actuum 15.* *quantò melius Auguſtinus, qui fidem appellat animæ vitam, ſicut anima vita eſt corporis. Quanquam non tam Auguſtinus hic citandus author eſt, quàm Paulus qui fatetur ſe fide Chriſti viuere. Meminerimus fidei naturam à Chriſto æ-* *In c. Ioan. 11* *ſtimandam eſſe: quia quod nobis offert Deus in Chriſto, non niſi fide recipimus. Proinde quicquid nobis eſt Chriſtus, id ad fidem transfertur, quæ nos compotes et Chriſti, & omnium eius bonorum facit. Neque aliter verum eſſet illud Ioannis, fidem noſtram eſſe victoriam qua mundus vinceretur, niſi nos in Chriſtum inſeret qui ſolus eſt mundi victor. Ad patrum, inquit, ſtuporem animaduertere operæpreciū eſt,* *Galat. 5.* *quod dum citant illum Pauli locum, Fides quæ per charitatem operatur, non cogitant ſe hoc quaſi gladio iugulari. Nam ſi fructus eſt ac effectus fidei charitas, quis non videt informem illam fidem quam fabricarunt, inane eſſe figmentum? Erit enim perabſurdum, ſi filia matrem interimat.*

Reſponſio. Scripturis iſtis & argumentis ex eis deductis à Caluino reſpondetur per diſtinctionē fidei informis & formatæ, hoc eſt fidei, quæ charitati tanquam ſuæ vitæ coniuncta eſt, & quæ ab ea eſt ſeparata, ſiue (vt loquitur Caluinus) per diſtinctionem duplicis formæ fidei, ſicut ipſe reſpondet ſcripturis, quæ teſtantur peccatores credere. Nam B. Bernardus tractans locum Apoſtoli, Chriſtum habitare per fidem in cordibus noſtris. *Serm. 2. de reſurrect. Domini. Epheſ. 3.* Non incongruè, inquit, intelligi poteſt tam diu Chriſtum in nobis viuere, quàm diu viuit fides. At quādo fides in nobis mortua eſt, quodāmodo Chriſtus mortuus eſt in nobis: porrò fidei vitam opera atteſtantur. Et Apoſtolus Iacobus, fidem ſine operibus mortuam eſſe aſſerit in ſemetipſa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu ſuo dinoſcimus, ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis eſt anima, per quam mouetur & ſentit: vita verò fidei charitas eſt, quia per illam operatur, ſicut in Apoſtolo legis, *Cap. 2.* Fides quæ per dilectionem operatur. Vnde refrigeſcente charitate, fides moritur, ſicut corpus anima recedente. Nam fidei vitam, vt

iam diximus, in charitate conſtituit, qui fidem per dilectionem perhibuit operari. Igitur ſine charitate fides manet, ſicut corpus anima iam deſtitutum. Non ergo per quamlibet fidem Chriſtus in cordibus noſtris habitat, ſed per eam tantũ, quæ viua eſt & charitati coniuncta. Et corda gentium Petrus Apoſtolus dicit Deum fide purificare, non operibus legis, contra quæ eam diſtinguit. Act 15. Infert enim, Quid tentatis Deum imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod nec nos, neque patres noſtri portare potuerunt? Dixit autem hæc verba occaſione quorundam, qui docebant fratres, quod ſaluari non poſſent, niſi ſecundũ morem Moyſi circunciderẽtur: contra quos docet idem Apoſtolus Petrus, quòd ſine operibus legis, fide credentium corda purificantur, ſed non ſterili, verum adducẽte pœnitentiam, ſine qua à ſordibus peccatorum cor non abluitur. Includit enim fides opera, quæ ex ea naſcuntur. Act 2. Nam idem Apoſtolus Petrus compunctos corde & iam credentes hortatur ad pœnitentiam & baptiſmum, vt remiſsionem peccatorum accipiãt & donum ſpiritus ſancti, hoc eſt, à peccatis purificentur. Et Simo- Actuum 8. nem Magum, cui ſcriptura teſtimoniũ perhibet quòd credit, adhortatur vt pœnitentiam agat à ſua nequitia, & roget Deum, ſi fortè remittatur ei cogitatio cordis ſui. Eodem itaq; ſenſu Petrus corda fide purificari dicit, quo Apoſt. Paulus ex fide nos iuſtificari, non ex operibus. Sententia autem B. Petri quam hic citat Caluinus, multũ aduerſatur noſtris aduerſarijs, qui docent iuſtorum corda immunda & peccatis contaminata manere. At Petrus fidei tribuit cordis munditiem & purificationem, non apprehenſionẽ munditiei alienæ. Nec qualibet fide corda purificari docet beatus Ioannes Euangeliſta, dicẽs Cap. 11. multos principes in Ieſum credidiſſe, & magis dilexiſſe gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Item Deum dediſſe eis poteſtatem filios Dei fieri, non autem ſtatim iuſtos ac filios Dei eſſe, ac mũdos à peccatis. Idẽ tamen Ioannes alio loco ſcribit, Quicunq; credunt in eum, habent vitam æternam, & obtinent vitæ æternæ hæreditatem. Sed has ſcripturas Ioann. 1. inter ſeſe conciliant patres, vt ex B. Bernard. audiuimus, per diſtinctionem fidei viuæ ex charitate, & mortuæ: qui etiam docet charitatem eſſe vitam, quia fides per dilectionem tanquam formam operatur. Eſt enim idem principium vitæ & operationis, & per eandem formam viuitur, per quam fit operatio. Cap. 6. Item B. Bernard. ad Henricum Archiepiſcopum Senonenſem, trifariam ponit fidei diuiſionem, vt dicatur fides mortua, ficta, & Epiſtol. 42. probata: Fidem mortuam, inquit, definit Apoſtolus Paulus, eam quæ non operatur ex dilectione, quaſi non habens animam, videlicet dilectionem ipſam, qua vegetetur & moueatur ad opera. Fictam autem ego arbitror illam fidem, quæ ſuſcepta quidẽ ex charitate vita moueri inchoat ad benè operandum, ſed nõ perſeuerans, deficit & moritur tanquam abortiua. Hactenus ille. In hac autem trifaria fide, ratio fidei communis eſt ei quæ viua eſt, & ei quæ ficta eſt, hoc eſt, non permanens (qualem dicit eſſe eorum qui ad tempus credunt fide etiam viua, & in tempore tentationis recedunt) & etiã fidei probatæ, ſicut eadem eſt ratio corporis viui, & poſtea vita & virtute deſtituti. Et conformiter ſcripturis negamus viua Chriſti membra effici fide mortua. Neque enim quę mortua eſt fides, ait beatus Bernardus, vitam dare poteſt, membra tamèn corporis in quibus mortua eſt fides, manent. Nam palmitem aridum Dominus foras mitti iubet & amputari. Et beatus Auguſtinus dicens caput Eccleſiæ eſſe Chriſtum, & corpus eius Eccle- Sermo. 49. ſiam, addit in hoc corpore vnitatem mem- De ver. Do. brorum & compaginem charitatis eſſe eius ſanitatem, & ideo eum qui in charitate friguerit, in corpore infirmari: ſed potens eſt, inquit, infirma membra ſanare, dum tamen non nimia impietate præcidãtur, ſed hæreant corpori donec ſanentur. Quicquid enim adhuc hæret corpori, nõ deſperatæ ſanitatis eſt: quod autem præſciſum fuerit, nec curari, nec ſanari poteſt. Idem plurimis in locis docet malos in quibus mortua eſt fides, pertinere ad compagem corporis Chriſti tanquam membra. Confitemur etiam fidem ratione charitatis coniũctæ eſſe animæ vitam: Contra epiſt. & hac fide fatetur ſe Paulus viuere, quamuis Petil. de v- ſpectando ſcopũ diſputationis intendat nos nitat. eccle. viuere non operibus legis, ſed fide eſſe filios cap. vltim. Dei, quæ eſt vitæ initium, & ſine qua nullis & lib. q. in operibus in Chriſto viuere cõtingit. Quod Matt ca. 11. autem frequenter repetit Caluinus, quod & lib. 3. cõ- non niſi fide recipimus id quod nobis Deus tra epiſtol. in Chriſto offert, & ideo ad fidem transfe- Permeni. rendum quicquid nobis eſt Chriſtus, quod- cap. 2. que ipſa nos compotes & Chriſti & omnium eius bonorum faciat, obſcurum habet ſenſum: nec tamen vllo ſcripturarum teſtimonio probat, imò ſcripturis aduerſatur ſenſus, quem frequenter in hoc loco explicat, quod videlicet credendo accipimus, quod in Chriſto nobis offert, hoc eſt, quod per ipſam fidem apprehẽdimus donum oblatum. Oſtendimus enim ſcripturarum teſtimonio multos credere, qui hæc beneficia non conſequuntur, ſicut teſtantur etiam propoſitiones ſuperius ex Caluino deſumptæ. Et brachijs amoris & deſiderij poti' amplectimur, quod fide cognoſcimus nobis offerri, & credentes ſuſcipimus, modò accedat pœnitentia. Ait enim beatus Petrus, Pœnitentiã agi- Act. 2. te & accipietis donum ſpiritus ſancti. Et certum eſt, quod donum fidei accipimus, non tamen fide apprehendente: atque in donis quæ accipimus, plerunq; ſolum paſsiuè nobis habemus: Eadem hæc viua fides ſecũdum doctrinam B. Ioannis, vincit mundum. Ait namque Bernardus: Quid ait Ioannes? Quis Serm 1. in eſt qui vincit mundum, niſi qui credit, quia octaua Paſ- Ieſus eſt filius Dei? cùm & ipſe iam mundus cha cap. 5. credat. An non ipſi quoque dæmones & credunt & contremiſcunt? Cui reſpondet. Por-

rò ſi-

ro fides ſine operibus mortua eſt in ſemet-
ipſa. Nec ſane mirum videri poteſt, ſi ne-
quaquam vincit, quæ nec viuit quidem.
Quæris quænam ſit viuida & victorioſa fi-
des? Illa ſine dubio per quam Chriſtus habi-
tat in cordibus noſtris. Chriſtus enim & vir-
tus eſt & vita noſtra. In ipſo vincimus & nos.
Denique ſi his tantùm data eſt poteſtas fi-
lios Dei fieri, qui ſuſcipiunt Chriſtum, de
his quoque ſatis intelligendum eſt quod
dicitur, Omnis qui natus eſt ex deo vincit
mundum. Et certè rectè patres citant lo-
Galat. 5. cum Pauli: Fides quæ per charitatem ope-
ratur, pro diſtinctione fidei. Non enim di-
ceretur fides quę per charitatē operatur, niſi
eſſet & alia quæ per charitatem non opera-
tur, ſed vel otioſa eſt, vel per timorem ope-
ratur, vt docet Beatus Auguſtinus, & Beatus
Bernardus locis ſupra citatis. Bernardus qui
dem colligit, quod fides per charitatem vi-
uit, ex eo quòd per eam operatur, cùm idem
ſit & vitę & operationis vitalis principium.
Et charitas modo quodam fructus ſiue effe-
ctus fidei eſt, ſicut amor fructus eſt notitiæ,
ſed intercedente & principaliter efficiente
voluntate, cuius operatio eſt dilectio, magis
efficit notitia amorem ratione obiecti quod
proponit, & ita in genere cauſæ finalis po-
tius quàm efficientis: propter quod charitas
propriè fructus fidei dici non poteſt, ſed re-
liquæ virtutes charitatis fructus. Ait enim
Tract. 26. ſu per Euang. Ioan. beatus Auguſtinus, Fructus ſpiritus, inquit
Apoſtolus, eſt charitas, ac deinde cetera tan-
quam ex iſto capite exorta & colligata con-
texuit, quæ ſunt gaudium, pax, longani-
mitas, benignitas, bonitas, fides, ſpes, man-
ſuetudo. Ea autem ratione qua charitas di-
citur fructus fidei, dici poſſet & pœnitentia
ac odium peccati eſſe eius fructus, quæ ta-
men ad Dei gratiam & hominis volunta-
tem tanquam ad radicem & principium re-
ferenda ſunt vt fructus: ad fidem autem tan-
quam initium. Supponit autem hic Calui-
nus principalem cauſam charitatis eſſe fidē,
& hanc neceſſario charitatē ſequi, quaſi nul
la eſſet in diligendo libertas in hominis vo-
luntate: quod falſum eſt & erroneū, vnde et
iam multa alia peſtilentiſsima dogmata ſca-
turierunt. Et ridiculum eſt, quòd filia matrē
interimeret, ſi ponatur fides aliqua infor-
mis. Non enim charitas accedens ad fidem
(cuiꝰ filiam vult Caluinus eſſe charitatem)
& eam perficiens interimit, eo quod manet
fides cum charitate ſed formata & perfectā.
Hic ſtupiditatem Caluini animaduertere li
cet, non patrū. Nec hi ſe gladio iugulant dū
citant locum Pauli: fides quæ per dilectionē
operatur, tametſi fructus & effectus fidei
eſſet charitas. Manifeſtum eſt ex dictis quòd
huic diuiſioni fidei in formatam & infor-
mem non reclamant ſcripturæ, imò potius
eam conuincunt & per eam concordantur,
ſicut monſtrauimus ex Auguſtino & Bernar
do, Nec per ſermonis abuſum, fidei teſtimo-
niū eis in ſcripturis tribuitur, qui ſermonē
Dei pro certiſsimo habent oraculo & minis
ac promiſsionibus plurimum commouen-
tur. Tales enim magnificè commendat Apo-
ſtolus, quum ait Theſſalonicēſibus, Cum ac- *1 Theſſ. 1.*
cepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, acce-
piſtis illud, non vt verbum hominum, ſed
vt verè eſt verbum Dei. Nec vmbra ſeu ima-
go fidei eſt huiuſmodi fides, ſed res magni
momenti. Nam Beatus Hieronymus: Qui
peccator eſt, inquit, & tamen in illum cre-
dit, cadit quidem ſuper lapidem & confrin-
gitur, ſed non omnino conteritur: Reſer- *In comment. in Matth. cap. 2.*
uatur enim per patientiam vel pœnitenti-
am ad ſalutem. Super quem verò ille ceci-
derit, hoc eſt qui Chriſtum penitus negaue-
rit, conterit eum, vt nec teſta quidem rema-
neat in qua hauriatur aquæ puſillum. Nam
ſolidam fidei veritatem habere poteſt pec-
cator, ſed non perfectionem quamdiu deeſt
dilectio. Et exempla ſcripturarum quæ ha-
bet quinta propoſitio ſupra poſita, docent
ſcripturæ etiam vſu, eos credere, qui Dei ti-
morem & veram pietatem non habent. Et
mirum eſt quod dicit Caluinus in 4. & 6. pro
poſitione, falſam eſſe fidei ſimulationem in
peccatore, cùm dicat Simonem non ſimu-
laſſe verbis fidem quam in corde nullam ha-
beret, ſed eum Euangelij maieſtate victum,
Chriſtū authorem vitæ & ſalutis agnouiſſe,
& qualemcunque fidem ei adhibuiſſe. Mani-
feſtum eſt etiam quòd hæc fidei diuiſio ad
multa conducit, ad concordiam videlicet
ſcripturarum, & veram naturæ fidei eiuſq;
obiecti cognitionem.

Eſt autem conſiderandum circa propoſi- *Reſponſio ad Caluinum*
tionem ſextam ſuperius poſitam, quòd ob-
ſcura, incerta, & imperceptibili nota diſ-
cernat fidem ſolidam (quam ſolam fidei no-
mine dignam arbitratur) à fidei vmbra, quā
dicit eſſe in peccatoribus. Illa, inquit, aſſen-
ſio quæ ſolida fides nō eſt, ad cor ipſum vſq;
minimè penetrat, vt illic defixa reſideat: &
quanquam radices egiſſe interdum videtur,
viuę tamen illæ nō ſunt. Tot vanitatis receſ-
ſus habet, tot mendacij latebris ſcatet cor
humanum, tam fraudulenta hypocriſi ob-
tectum eſt, vt ſeipſum fallat. Si enim tot va-
nitatis receſſus habeat, & tanta hypocriſi ob
tectum eſt cor humanum, quis per hanc fi-
dem, vel quamcunque certus eſſe poteſt de
remiſsione peccatorum & futura hæredita-
te? & quæ haberi poteſt certitudo, quando
ſine hac fide nec peccata emittuntur, nec ſa
lus cōtingit? Item, quæ mens hac cordis hy-
pocriſi infecta certò & infallibiliter ſe ſo-
lidè credere iudicabit? Nam ſecundum eun-
dem Caluinum plerumque hæc aſſenſio ad
cor venit, guſtu ſuo afficit, & quū cum gau-
dio & auidè ſuſcipitur, virtus eius ſentitur.
Qua precor nota igitur intelligitur, quod
non ſic penetrat aſſenſio, vt illic defixa reſi-
deat, & an viuæ ſint radices quas agit? Soli-
da tamen non eſt perſuaſio, niſi habeat om-
nes has conditiones. Radices enim figit ver-
bum quod poſtea ſpinis ſuffocatur. Quis ho-
minum intelliget an viuæ ſint radices? Nul-
lus igitur omnino hominum certò & infal

libiliter cognoſcere poteſt hanc fidem ſe habere, & ita nec certus eſſe de peccatorum remiſsione & futura ſalute. Incertum etiam ſignum eſt quod inſinuat Caluinus pro huius cognitione, quòd ſcilicet verbum Dei in corde firmas ac viuidas habeat radices, dum ait. Qualiſcunq; ſenſus quo tanguntur, qui fidei ſolum habent ſimulachrum, in terrorem tandem exit & conſternationem: ſolidæ autem fidei ſenſus in fiduciam & conſolationem de Dei benignitate. Incertum namq; eſt quis ſenſus & apud quos tandem & finaliter in fiduciam ſit exiturus, & apud quos in conſternationem, quum hoc pendeat ex gratia Dei cuſtodentis & electis ſuis perſeuerantiā largientis: nec eſſe poſsit ex natura vel vlla cōditione fidei. Et quod quidam ad tempus credunt, ad voluntatem ipſorum magis refert dominus Saluator, quā
Luca. 8. ad fidei qualitatem. Quod autem in terram bonam, ait, hi ſunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent,
Sapiens. 8. & fructum adferunt in patientia: Et omnia in futurum nobis ſeruantur incerta. Strenuè expugnat hanc fidem, hoc ipſum quod omnibus ſectis ſit communis. Nam Anabaptiſtæ, Zuingliani, & Lutherani perſuadēt ſibi omnia peccata eſſe remiſſa, vna tamen aliam ſectam damnat, & apud quaſdam hanc fidem falſam haberi oportet. Quare rectiſſimè diſtinguitur fides viua ab informi ſiue mortua, per præſentiam & abſentiam charitatis, non per diuerſas fidei formas, nec per fixas viuas radices aut exitum in timorem aut conſolationem: Hæc ſunt quæ de fide & credentibus loquentes noſtri hæretici, ſcripturas omnes obſcurant & eneruant.

Deinde Ioannes Caluinus proſequitur quæ perſuaſio ſit ſolida, vera, & Chriſtiana fides, & vt cœpimus eius ſententiam in propoſitiones contrahemus.

1. propoſitio Caluini. *Vera & Chriſtiana fides, quæ ſola fides haberi meretur, neq; ſimplici contēta eſt hiſtoriæ cognitione, & cor hominis abſterſo inde fictionis ſimulationiſq; fuco penitius inſidet atque occupat, quàm vt temere euaneſcat.*

Reſponſio. Quæ precor hæc obſcura verborum portenta? Quis vnquam cognoſcet abſterſum eſſe omnis ſimulationis fucū, & penitiùs hāc fidem cor hominis inſidere atque occupare, quàm vt temerè euaneſcat? Pudet eum hic dicere id quod ſentit. Sentit fidem veram nuſquam euaneſcere, & ex fideli non poſſe fieri incredulum, nec fidem ſemel habitam poſſe amitti, iuxta primam partem propoſitionis. Diximus & nos ſuperiùs Chriſtianam fidem non eſſe contentam ſimplici cognitione hiſtoriæ, ſed certam eſſe & infallibilem quaſi ex verbo Dei cognitionem, & omnem huiuſmodi cognitionem ſecundum ſcripturarum vſum mereri nomen fidei. Vt autem vis & natura fidei melius elucescat, ſequentium admonet lectorem Caluinus.

Obiectum & ſcopus huius catholicæ fidei, ad quod correlationem habet, & perpetuò collimare *2. propoſitio Caluini.* *debet, eſt verbum Dei, quod eſt & baſis qua fulcitur & ſuſtinetur: & corruit, ſi ab ipſo declinat. & incerta ſit incredulitas & vagus mentis error, ſi vel minimum ſeſe ab eo deflectit. Eſt enim verbū Dei inſtar ſpeculi, in quo fides intuetur, & contemplatur Deum, & omnia quæ ſcire nobis expedit, & ideo eſt rerum præteritarum, futurarum, & omnium quæ in ſcripturis traduntur. Omnia namque veritati Dei ſubſcribit, quicquid quocunque modo & quoties loquitur. Et quamuis hominis miniſterio plerumque Dei verbum vnde fides concipitur ſeminatur, ſemper tamen per ſuum verbū ſe, ſuamq; voluntatem repræſentat, his quos vult ad ſe trahere.*

Catholica eſt tota hæc propoſitio & vera. *Reſponſio.* Nō enim fides noſtra eſt in ſublimitate ſermonis, aut perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis: non in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Sed non oportet hoc Dei verbum cum quo fides correlationē habet, eſſe ſcriptum, eò quòd plerumq; habeatur ex traditione. Ait enim B. Chryſ. circa locum, Tenete *In comment. 2. epiſtolæ ad Theſ. ca. 2.* traditiones quas didiciſtis. Hinc, inquit, patet quod non omnia per epiſtolam Apoſtoli tradiderint, ſed multa etiā ſine litteris. Eadem verò fide digna ſunt tam illa, quam iſta. Itaq; traditionem quoq; eccleſiæ fide dignā putamus, quum ſit verbum Chriſti per ſpōſam ſuam loquentis. Traditio eſt, ait ipſe, nihil quæras ampliùs.

Fides vera & ſolida, & Chriſtiana propriè *3. prop. Cal.* *tanquam obiectum & ſcopum reſpicit miſericordiam, bonam voluntatem, & beneuolentiam, quibus erga nos eſt Deus pater: non autem totum Dei verbum. Nam hæ Dei voces, Morte morieris: &, Sanguis fratris tui clamat ad me de terra, per ſe fidem non niſi quatefacere poſſunt, tantum abeſt, vt ſtabiliendæ ſint idoneæ. Solum autem verbum beneuolentiæ & amoris Dei erga nos, propriè hanc fidem erigit, et propriè ab ea reſpicitur, quo etiam nititur & tranquilla recūbit. Hoc autem verbum eſt, quòd clemens eſt, benignus. propitius, miſericors Deus pater, & vnicum eſt verè fidei Chriſtianæ obiectum.*

Vbi conſcientia noſtra in verbo vel voce Dei ſolam indignationem & vindictam conſpicit, quo- *4. prop. Cal.* *modo nō trepidabit & exhorreſcet? Deum autem quem exhorreſcit quomodo non refugeret? Solam igitur miſericordiam & beneuolentiam, quæ nos ad Deum trahunt, fides reſpicit in verbo Dei, hoc eſt, quòd erga nos ſit optima & beneuolentiſſima voluntate, quod & teſtatur omnia nobis in filio promittendo & donando, hoc pacto clariſſimè oſtendens, quòd ei noſter ſtatus curæ ſit, & tāquam filios nos amet. Cuius etiam cōſideratione ad eum allicimur quærendum, cognoſcētes totum noſtrum bonum in eo ſitum eſſe. In hac gratia promiſſione & bona Dei voluntate reclinat & tranquillum quieſcit cor noſtrum.*

Plurimum

Reſponſio. Plurimum hic laborat Ioannes Calui-
nus, vt ſpecioſam ſuam fidem, quam ad iu-
ſtitiam & ſalutem æternam ſolam ſufficere
& requiri docet, commendet & perſuadeat,
& hanc quidem ſpecialem & diſtinctam à fi-
de catholica & Chriſtiana, quæ correlatiuè
dicitur ad verbum Dei, & ſuſcipit quicquid
locutus eſt Deus. Illa verò nullum agnoſcit
Dei verbum niſi quod eſt de bona & gratui-
ta eius erga nos voluntate quam in Chriſto
& gratiæ promiſsione teſtatus eſt, ob quam
ſecūdum eius doctrinam, omnia de eo nobis
polliceri poſſumus, & certiſsimè ac infalli-
biliter expectare, nulla indignitatis noſtræ
vel operum habita ratione. Quis precor ſan-
ctorum ſic contraxit nomen fidei generale,
vt vnicum duntaxat Dei verbum reſpiciat?
Quis à fide quam Deo debemus, quæ ſcriptu
ra aliquod Dei verbū excepit? Quis feret Cal
Geneſ.2. uiuum dicētem, vox Dei dicentis ad Adam,
Geneſ.4. Morte morieris: & ad Cain, Sanguis fratris
tui clamat ad me de terra, nihil per ſe niſi fi-
dem quatefacere valet, tantum abeſt, vt ſta-
biliendæ ſit idonea? Quis feret hiſtoriam
Euangelij non pertinere ad fidem? Nemo ſo
la fide nos iuſtificari & ſaluari legens hanc
fidem ſpecialem tantum, ac ſpecialis, imò
vnici obiecti intelliget, & tunc ſolum ſi
cor ipſum penetrat, & illic defixa reſideat,
viuas habens radices, & cor ita occupet, vt
non temerè euaneſcat, & alienum ſit à ſimu-
latione & fuco. Quis gloriabitur talem ſe
habere fidem & hanc inſeparabilem vt a-
mitti non poſsit, & neceſſariò comitem ha-
beat charitatem? Hanc tamen ſolam docet
Ioannes Caluinus ſe intelligere quādo ſcri-
bit ſola nos fide iuſtificari, & apprehendere
peccatorum remiſsionem ac ſalutem æter-
nā, & ſine ea nemini peccata remitti. Certè
tota hæc Caluini de fide tractatio magno ar
tificio, & ſuauiloquentia compoſita eſt ad
ſeducēdam ſimplicē plebeculam. Viros do-
ctos quos in hunc errorem etiam abduci vi-
demus, mirandum eſt has fraudes atque im-
poſturas non aduertere. Non poſſum mihi
perſuadere quòd Caluinus ſe hanc fidem in-
telligere arbitretur, & ſe ea eſſe præditum,
vt certò & infallibiliter credat ſibi remiſſa
eſſe peccata, cùm non ſit veriſimile, quòd ar-
bitretur cor ſuum à mendacij latebris & frau-
dulēta hypocriſi, quibus ſcatere docet omne
cor humanum, eſſe exemptum, quodq́; prop
terea fallaci fidei ſimulatione animo ſuo nō
imponatur: neque eam vllo tempore amit-
tet, quæ tamen amiſſa charitate non manet.
Nos prædicamus & confitemur vnam eſſe
fidem, ſicut vnum baptiſmum, vnum media-
torē Dei & hominum: quæ ſubſcribat omni
verbo Dei, & ſcripto, & per manus ſine ſcrip
tura tradito, qualecunque fuerit ſiue com-
minationis, ſiue promiſsionis, præcepti vel
prohibitionis & narrationis hiſtoriarum,
& ſecundum variam qualitatem verbi va-
rias eſſe fidei conſiderationes & diuerſos
ſequi affectus, amorem, odium, metum, fidu
ciam, vel pudorem. Alium enim affectum
parere natū eſt verbū cōminationis irati do
mini, quam blandientis, inuitantis, & pro-
mittētis. Ad verbū enim domini in ſuo Apo *2. Cor.5.*
ſto. Pro Chriſto legatione fungimur tanquā
Deo exhortāte p nos. Obſecram' pro Chri-
ſto reconciliamini Deo, inclinamini ad pœ-
nitentiam. Et ex verbo domini. Non te deſe- *1. Pet.5.*
ram, neque derelinquam. Item, Omnem ſo-
licitudinem veſtram proijcientes in eum,
quoniam ipſi cura eſt de vobis, ad ſpem & fi-
duciam de Deo. Alia verò verba incutiunt
terrorem: Iam ſecuris ad radicem arboris
poſita eſt: Omnis ergo arbor, quæ non facit
fructum bonum, excidetur, & in ignem mit *Serm.66. in*
tetur. Et ob actuū diuerſitatem dicit B. Bern. *paruis.*
tractās locum Pſa. Dixit inſipiēs in corde ſuo *Pſal.13.*
non eſt Deus: Deus licet vnus ſit, & vnum
ſit, inquit, tamen non ſui varietate, ſed ani-
mi noſtri mutatione, guſtantibus nobis, di-
uerſos videtur habere ſapores. Sapit enim ti
menti iuſtitiam & potentiam: Sapit amanti
bonitatem & miſericordiam, At is penitus
inſipiēs eſt, cui nec timorem Deus ſapit nec
amorem. Diſcat quantum vult, ego ſapien-
tem nō dixero, dum nec timebit nec diliget
Deum. Sequuntur autem hi affectus in vo-
luntate non neceſſariò, ſed liberè & contin-
gēter, q̄uis cōplacētia & diſplicentia quædā
naturaliter ferè ſequātur & neceſariò, niſi p
voluntatis libertatē impediantur. Paululū
hic expendamus quæ hoc loco dicit Cal. de
beneuolentia & miſericordia Dei erga nos:
de quibus ſolis vult eſſe verā & Chriſtianā
fidem. Affectus qui hanc fidei conſideratio-
nem ſequitur & certa fiducia de Deo, quòd
propitius erit nobis, & peccata dimittet, ex
amore noſtri priuato naſcitur, quo Deū pro
pter noſtrum commodū diligimus, nō ex di-
uino amore, quo eum propter ſe amare de-
bemus, noſtriſq́; cōmodis renunciare, modò
eius fiat voluntas ſicut in cœlo & in terra.
Hic aūt amor & ex ipſo naſcens fiducia cō-
munis eſt & impijs: & ideo non poteſt in hac
fide & fiducia cor pacatum & tranquillum
quieſcere. In ſe enim ſuoq; commodo extra
Deum quieſceret. Quia feciſti nos ad te, ait
B. Aug. inquietū eſt cor noſtrum, donec re- *1. Lib. cōfeſ.*
quieſcat in te, nec ex huiuſmodi fide nata eſt *cap.1.*
ſequi dilectio Dei & proximi, mentes reno-
uās, & per ſpiritum ſanctum corda purificās.
Hæc enim non quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ
aliorum. Contingit namq; plerumq; perſua
ſum eſſe filio quòd pater ei bene velit, & i-
deo bene ei fidat, ſibiq́; de eo optima quæq;
polliceatur, non tamen patrem diligat, ſed
eum mori cupiat, vt in eius ſuccedat hæredi
tatē. Similiter & de Deo huiuſmodi cogni-
tio & fiducia ſine vera eius charitate eſſe po
teſt. Imò & in eo qui ſibi peccatorū mortali-
um cōſcius eſt, quorum ipſum necdum pœ-
nitet, & peccare cōtigit huius miſericordiæ
cōſideratione. Ex ſimili affectu, ſui videlicet
amore, proficiſcitur pœnitentia cōfeſsionis
Auguſtanæ & Apologiæ, eiuſq́; fides qua ſe
impius poſt terrores ex conſideratione iræ
Dei incuſſos, erigit ad apprehendendam
pecca-

peccatorum remiſsionē. De hoc duplici genere amatorum confitentium Deum loquitur B.Bernard.tract.de diligendo Deo,& epiſt.11.circa verſ.Confitemini domino quoniam bonus.Confitetur quidam,inquit,domino,quia fortaſsis bonus eſt ſibi, non autem quoniam bonus eſt in ſe. Quapropter nouerit in ſe dirigi illud ab eodem propheta opprobrium,Confitebitur tibi cum beneſeceris ei.Eſt qui confitetur domino,quoniam potens: & eſt qui confitetur quoniam ſibi bonus:item qui confitetur quoniam ſimpliciter bonus eſt.Primus ſeruus eſt & timet ſibi:Secundus mercenarius,& cupit ſibi.Tertius filius,& defert patri.Itaq; & qui timet, & qui cupit,vtriq; pro ſe agunt. Sola quæ in filio eſt charitas, non quærit quæ ſua ſunt, quamobrem puto de illa dictū Lex domini immaculata, conuertens animas, quòd ſola ſit,quæ ab amore ſui & etiam mundi auertere poſsit animum & in Deum dirigere. Timor enim nec amor priuatus mutāt animū. Mutant interdum vultum & actum, affectū nunquam. Non igitur poteſt ex huiuſmodi fide & fiducia priuati amoris mens renouari, vel impius iuſtificari, & niſi ex hac fidei conſideratione animus quaſi per gradum aſcenderit ad contemplationem Dei, quod bonus eſt in ſe & omnium perfectionum abyſſus,vt ſic eum propter ſe diligamus, & ex vero ac ſyncero corde ei dicamus,Sanctificetur nomen tuum,Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Propter quæ nec ferendum eſt quod dicit Caluinus, quod noſtra non ita referat ſcire,quod Deus ſit,& qualis ſit tantum,ſed qualis nobis eſſe velit, cùm imprimis Apoſt. hoc requirat in accedente ad Deum, vt credat Deum eſſe,& eſſe remuneatrorem inquirentibus eum . Et mirum certè quod non conueniat ad vitam rectè inſtituendam ſpectare Deum quaſi iuſtum iudicem, qualem eum ſcriptura frequenter nobis proponit. Si ego,inquit,dominus,vbi eſt timor meus?Et ad Dei timorem & ſeuerum iudicium meditādum ſæpenumero inuitat ſcriptura, Vt probaret vos & vt terror illius eſſet in vobis, & non peccaretis,ait Moyſes populo, Deum eis terribilem apparuiſſe.Et,Memorare nouiſsima tua & in æternum non peccabis.Item,Si non in timore domini tenueris te inſtanter, citò ſubuertetur domus tua. Rurſus propheta, A timore tuo domine cōcepimus & peperimus ſpiritum ſalutis.Et B.Aug. Sicut ſeta introducit linum,ita timor charitatē. Item Rariſſimè,inquit, accidit, imò ferè nunquam, vt quiſquā veniat volens fieri Chriſtianus, qui non ſit aliquo Dei timore perculſus. Et per malorum timorē ad pœnitentiam peccatores inuitat B.Ioānes præcurſor domini. Multum igitur refert ſcire,quòd Deus eſt & qualis eſt in ſe, ſine qua cognitione nunquam erit dolor de peccatis propter eius offenſam, nunquam amor eius propter ſeipſum. Sed ait Caluinus, *Quando in verbo reſpicimus ſolam indignationem, timebimus & exhorreſcemus.* Hoc & nos confitemur, ſed miſericordiæ & propitiationis conſideratione, quòd videlicet propitiabilis eſt ſuper malitia,reſpirabimus, & certa fiducia veniæ ad iratum & indignantem dominum confugiemus.Ad hoc enim iratum ſe dominus oſtendit,vt ab eius clementia à malo quod exhorreſcimus,liberari petamus. Si occiderit me, inquit Iob,in ipſo ſperabo.Ex dictis propoſitionibus Caluinus colligit definitionem fidei, quam etiam prolixè declarat. Ait enī,

Pſal.117. Pſal.49. Pſal.18. Heb.11. Aug. tract. 9 ſuper epi. Ioan. De cathechiſan.rudibus. Matt.13.

Caluinus. *Fides eſt diuinæ erga nos beneuolentiæ firma certaque cognitio,quæ gratuitæ in Chriſto promiſſionis veritate fundata per ſpiritum ſanctum & reuelatur mentibus noſtris, & cordibus obſignatur.*

Reſponſio. Abſurdum eſt quòd Caluinus fidem, quæ in genere verbum Dei,vt & ipſe dicit, correlatiuè reſpicit, definiat per ſolius beneuolentiæ eius cognitionem, non veracitatis, quæ eſt fidei obiectum formale. Nam & ipſe Caluinus dicit,quod fidei fundamentum eſt præſumta de veritate Dei perſuaſio. Neque tamē, vt ipſe addit,ſufficit Deum credere veracem,niſi cōſtituas procul dubiò quicquid ab ipſo prodit, ſacroſanctam eſſe & inuiolabilem veritatem.Hac tamen Dei veritate præterita, definit fidem eſſe beneuolētiæ ſolius cognitionem, vt ſola cognitio eius quòd Deus nobis beneuolus eſt,fides ſit Chriſtiana.Quis Chriſtianorum feret quod non eſt Chriſtiana fides qua credimus Deum patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ? nec iſta qua credimus Ieſum Chriſtū filium eius vnicum dominum noſtrum, & hunc conceptum de ſpiritu ſancto & natum ex Maria virgine,paſſum,crucifixum & mortuum reſurrexiſſe. Hæc enim omnia ad hiſtoriam ſolum pertinere dicit (quam tanquam Dei oraculum ſuſcipiūt etiam impij) non autem ad ſolidam & Chriſtianam fidem.Nec ſecundum Caluinum credimus ſolida fide vnam eſſe ſanctam Eccleſiam catholicam ,peccatorum remiſsionem & vitam æternam:quum fides definiatur eſſe certa & firma cognitio beneuolentię Dei,& ea duntaxat quæ gratuitæ in Chriſto promiſsionis veritate fundata eſt. Nec hæc ſufficit, niſi & cordibus obſignetur . Verbum enim Dei de iuſtitia & potentia eius, fidem, inquit, quatefacit:tantum abeſt, vt idoneum ſit ad eam ſtabiliendam. Ita hęc definitio fidem reſtringit,vt figmentum potius & hominis huius imaginatio eſſe videatur, quam Dei donum ad ſalutem conducens. Talis fidei nuſquam meminit Apoſt. Paulus, qui impium iuſtificari dicit credentem in eum qui iuſtificat impium. Item in eum qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis. Et alio loco, Sic confitearis in ore tuo Dominum Ieſum,& in corde tuo credideris quòd Deus illum ſuſcitauit à mortuis, &c. *Rom.10.* Meminit & fidei propitiationis in ſanguine ipſius,quem & articulus dicit requiri ad iuſtificationem,Fidei verò beneuolentię Dei,

nuſ-

nuſquam meminit. Et ſi in genere intelligãtur beneuolẽtia & miſericordia Dei, conſpiciuntur inter alia inuiſibilia eius: à creatura mũdi per ea quæ facta ſunt, ſicut ſempiterna eius virtus & diuinitas, cuius iu ot quaſi proprietates: & propterea earum notitia magis eſt euidens, quàm fides ſiue cognitio ænigmatica. Si autem intelligãtur beneuolentia hæc & miſericordia, ſicut intelliguntur à Caluino, erronea eſt huius beneuolentiæ cognitio & ſcripturis contraria. Non enim erga omnes homines efficax eſt & abſoluta Dei miſericordia & beneuolentia, vt eorum peccatis propitietur & ſaluet, quamuis modo & ſenſu quodam omnes homines velit ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Addit autẽ prolixam huius definitionis declarationem, quæ ſi diligenter expendatur, multæ apparebunt abſurditates ſcripturis contrariæ. Hanc quoq; eius declaratio oẽ in propoſitionibus complectemur.

Caluinus.

Fides eſt firma certaq; cognitio non comprehenſio, nec plena intelligentia eorum quæ creduntur, & plus ipſa perſuaſionis certitudine intelligit, quàm ſi humanum aliquid ſua capacitate perſpiceret. Et ob hanc certitudinem fides dicitur comprehendere quæ ſit longitudo profunditas, & cognoſcere ſuper eminentem cognitione dilectionem Chriſti. Et apud Ioannem vocatur ſcientia quando teſtatur fideles ſcire ſe eſſe filios Dei. Et certò ſciunt ſed diuinæ veritatis perſuaſione magis confirmati, quàm rationali demonſtratione edocti. Vnde ſtatuimus, inquit fidei notitiam certitudine magis quã apprehẽſione cõtineri. Et ideo in definitione addimus, Certam & firmam, quò ſolidior perſuaſionis conſtantia exprimatur. Nam vt dubia & verſatili opinione non eſt contenta fides, ita nec obſcura perplexaq; conceptione, ſed plenam & fixam, qualis de rebus compertis & probatis eſſe ſolet, certitudinem requirit, vt nulla ſit in intellectu, nec in voluntate formido, ſed certa quieſcentia, tranquillitas & ſecuritas.

Epheſ. 3.
1. c. Ioan. 11
Galat. 2.

Reſponſio.

Totam hanc propoſitionem libenter ſuſcipimus, imò docemus fidei certitudinẽ ſuperare ſcientiam & euidentiam, quam de rebus compertis & probatis habemus. Certius enim cognoſcimus quæ fide creduntur, quã quæ audiuimus, oculis noſtris vidimus perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt. Nihil enim certius eſſe poteſt, quã Dei verbum cui fides innititur. Cœlum, inquit Dominus, & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Contingit enim falli in his quæ oculis noſtris videmus, & manus contrectant: non autem ſequendo verbum Dei, & ideo pro his quæ fidei ſunt eorumq; veritate moriendum eſt nobis, non autem pro veritate eorum, quę videmus vel per demonſtrationem ſcimus. Fallitur hic Ioãnes Caluinus, quòd ſoli miſericordiæ & clemẽtiæ Dei hanc fidei certitudinem, quæ verbo Dei in genere eſt communis, appropiat.

Caluinus.

Sũt permulti qui Dei miſericordiam ſic concipiunt, vt quàm minimum conſolationis inde recipiant. Simul enim miſera anxietate conſtringuntur, dum dubitãt an ſibi miſericors ſit futurus, quia illam ipſam de qua perſuaſiſſimi ſibi videntur clementiam nimis exiguis finibus terminant. Sic quidẽ ita ſecũ cogitant, & reputant magnã quidẽ Dei clementiam eſſe copioſam effuſam in multos, obuiam omnibus & paratam, ſed incertum eſſe an ad ſe quoque peruentura ſit, vel potius an ſint ad eam peruenturi. Hæc cogitatio dimidia tantũ eſt, nec tam ſecura ſpiritum tranquillitate confirmat, quàm inquieta hæſitatione ſollicitat. Longè eſt alius ſenſus plerophoriæ, quæ fidei ſemper in ſcripturis tribuitur, nempe, quæ Dei bonitatem perſpicuè nobis propoſitam extra dubium ponat. Id autem fieri nequit, quin & ſuauitatem vere ſentiamus, & experiamur in nobiſipſis. Quare Apoſt. ex fide deducit fiduciam, & ex hac, audaciam, quũ dicit per Chriſtum nos habere audaciã & aditum in fiducia, quæ eſt per fidẽ illius, & ideo nomine fidei pro fiducia ſæpe vtuntur ſcriptura.

Reſponſio.

Fidei officium eſt, vt diximus, certum facere & ſic firmare intellectum, in eo quod locutus eſt Deus, vt nihil titubet, nihil formidet de eius veritate, ſed certi' adhæreat, quã ſi oculis conſpiciat, aut manibus contrectet. Non patitur quod mens cogitet, fortè ſic eſt, fortè non ſic eſt. Nam Auguſt. li. 8. de Trinit. Credimus, inquit dominum Ieſum Chriſtum natũ de virgine, quæ Maria vocabatur, Verum autem illa facies Mariæ fuerit, quæ occurrit animo, cum iſta loquimur, aut recordamur, nec nouimus omnino nec credimus. Itaque hic ſalua fide licet dicere, Fortè talem habebat faciem, forte non talem: Fortè autẽ de virgine natus eſt Chriſtus, nemo ſalua fide Chriſtiana dixerit. Et Richardus de S. Vict. oſtendit, quod nihil firmiùs tenetur, quam quod cõſtanti fide apprehenditur, nihil certius, nihil cõſtantius. Vtinã, inquit, attẽderent Iudæi, vtinam animaduerterent Pagani, cum quanta conſcientiæ ſecuritate pro hac parte ad diuinum iudicium poterimus accedere. Nonne cum omni cõfidentia Deo dicere poterimus? Domine ſi error eſt, à teipſo decepti ſumus. Nam iſta in nobis tantis ſignis & prodigijs confirmata ſunt, & talibus, quæ non niſi per te fieri poſſunt. Certè à ſummæ ſanctitatis viris ſunt nobis tradita, & cũ ſumma & authentica atteſtatione probata, teipſo operante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Hinc eſt vtique quòd perfectè fideles paratiores ſunt mori pro fide, quam fidẽ abnegare. De hac autem fidei certitudine diligẽter diſſerit Sanctiſs. Adrianus 6. in 2. quæſt. quodlib. obijciens dictum doctoris ſubtilis Ioãnis Scoti ex diſ. 23. 3. ſententia, quod fides non excludit omnem dubitationem, ſed tantum vincentem, & trahentem in oppoſitum credibilis. Et M. noſter Conrardus Koelin quodlib. 7. parag. 30. Fides itaque eſt firmitas intellectus per bonam voluntatem Dei gratia paratam. Nec in minimo ſermonis Dei limites egreditur.

Cap. 5.
Cap. 8. 1. lib.

Recte

Recte nanque dicit Caluinus, quod verbum Dei obiectũ & ſcopus eius eſt, in quem perpetuo collimare debet, a quo ſi minimum deflexit, non iam fides ſed incerta eſt credulitas, & corruit ſi ab eo declinat, quę ad inuicem dicuntur correlatiuè. Quapropter quãdo Dei verbum eſt generale, in generalitate ſe continet fides, ne verbo Dei aliquid vel addat vel demat Item quod in genere credẽtibus vel perſeuerantibus in ſcripturis promittitur, nulli perſonæ in ſpecie tribuit fides quamdiu non conſtat ipſam eſſe in numero credentiũ vel perſeuerantium. Et quãdo hoc certa fide conſtat, tunc primum credit in ea impleri Dei promiſsionẽ: vt quod iuſtificatus eſt, quem certò & infallibiliter conſtat ex fide verè pœnitere, & ſaluum fore in vita æterna, quem ſic nouit in ſanctitate perſeueraturum. Cùm itaque verbum Dei non habeat quod verè propter Dei offenſam pœniteat me peccatorum, vel quod perſeuerabo vſq; in finem abſque mortali peccato, temerarium eſt credere, quòd remiſſa ſint mihi peccata, vel quòd ſaluabor. Spei autem hoc peculiare eſt, quòd ſibi applicat indiuidualiter, ſiue ſpecificè, quod generaliter promittitur & proponitur omnib^9, & ideo ſe erigit & extendit ad brauiũ ꝓpoſitũ quaſi ſibi ſoli ꝓponeretur. Eſt enĩ certa expectatio futuræ beatitudinis, ſicuti fides certiſſima eſt cognitio eorũ quæ locut^9 eſt De^9. An aũt hæc certitudo ſpei ſit participatio quædã certitudinis fidei, ſicut dicit B. Thomas, eò quòd certitudo ad cognitionem pertineat, non propriè ad affectionem: Vel an propriã habeat certitudinem conſiſtentem in virili adhæſione (vt dicit beatus Bonauentura poſt Albertum Magnum) non eſt opus hic differere, ſed ſeruãdũ loco magis oportuno. Hic autem ſatis fuerit quod de alio ſit fidei certitudo, quàm de quo eſt certitudo ſpei.

1.2.q.20 ar. 1.ad 3. & 1. 2.quæſt. 18. art.4.

2.Tim.2.

Illa namq; eſt de Dei promiſsione, quòd fidelis eſt Deus, & ſeipſum negare non poteſt, atque ita quòd credentes fide operatoria pœnitentiæ verè iuſtificantur, quodque ſalui fient, qui in finem vſque perſeuerant, & quod omnibus obtemperantibus ſibi factus eſt cauſa ſalutis æternæ. Certitudo autẽ ſpei de eo eſt, quòd quis ex animo ob Dei offenſam de peccatis dolens, peccatorum recipiet remiſsionẽ, & perſeuerans vitam æternam, ſine vlla affectus vacillatione aut formidine: quanquam concurrere poſsit circa idem obiectum intellectus incertitudo & formido, eò quòd hic ſolum habeant probabilem pręſumptionem & opinionem pœnitẽtiæ, iuſtitiæ, & ſalutis, & non certam & infallibilem, quaſi ex verbo Dei cognitionẽ quum nullum ſit de eo in ſpeciali Dei verbum. Et in hoc Caluinus errat, nihil diſcernens inter fidei & ſpei certitudinem, & quæ ſpei ſunt tribuit fidei. Non igitur mirandã ſi permulti miſericordiam Dei certa etiam fide ſic concipiant, vt quàm minimum inde percipiant conſolationis, imò ſimul miſera conſtringantur anxietate, quum fides ſit

Thom. 2.2. q.20. art.2. Et Bonau. diſt.43.2. ſenten. circa literam.

notitia intellectum quietum & tranquillum reddens, non affectum, niſi fortè circa virtutem eius quod creditur, de cuius tamẽ aſſecutione nulla eſt intellectus certitudo, ſicut de ea non eſt verbum Dei, nec fides. Poteſt enim cum vera fide ſalutis & iuſtitiæ eſſe deſperatio. Quòd ergo hi non recipiant cõſolationem, eſt ex defectu ſpei, & de Deo confidentiæ, non ex defectu fidei quæ eſt notitia intellectus. Spes enim eſt quæ non confundit, & quę operatur ne miſera anxietate conſtringamur. Nam anxietas, anguſtia & conſtrictio, cordis ſunt, non intellectus. Nec ex eo naſcitur hæc anxietas, quod dubitetur, an ſibi miſericors ſit futurus Deus, ſed quia vt ad brauium propoſitum currat, ſe non viriliter extendit. Nam & hic videmus cum gaudio multos currere ad propoſitam coronam, quam tamen non certò ſciunt ſe aſſequuturos, imo dubitant, & plerumque magis arbitrantur ſe non aſſequuturos. Hoc ipſum videtur poſſe contingere currẽtibus ad coronam æternam, qui tamen certiſsimò credunt Deum miſericordem ſibi futurum peccata remittendo, ſi verè eorum pœniteat, & à ſacerdote abſoluantur, vel baptiſmũ ſuſcipiant. Nec in hac cordis anguſtia neceſſarium eſt, quòd Dei clementiam finibus nimis exiguis terminent credendo, ſed ſperando tantùm. Et reuera quiſque de ſe rectè cogitat, quòd magna Dei clementia copioſè effuſa eſt in multos, imò in vniuerſos qui ad eum vero corde confugiunt (quod tamen vt faciant ipſa operatur) quæ omnibus parata eſt & obuia, incertum tamen habet, an ad ſe quoque peruentura ſit hæc clementia, vel potius, an ipſe ſit ad eam peruenturus, quia de eo nullam habet Dei promiſsionem, nullum Dei verbum perſonaliter ipſum compellãs. Nuſquam enim mei vel tui meminit. Et quiſq; ſuæ infirmitatis & ad peccandum procliuitatis, atque liberi arbitrij flexibilitatis, ob frequentem lapſum, etiam poſt firmum propoſitum vitãdi peccata ſibi eſt conſcius, & nouit profundum cordis humani eſſe inſcrutabile, vt nec ipſe quidem ſatis ſe noſcat. Nouit etiam ſcriptum eſſe, quod vnuſquiſq; tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Horũ aũt cogitatio quæ fidei non eſt, ſed noſtræ fragilitatis & experientiæ, nõ permittit nos eſſe ſine metu, nec habere certitudinẽ infallibilem iuſtitię pręſentis aut futuræ ſalutis. Et ideo B. Gergòr. Hom.38. Euãge. explicans verba Saluatoris, Multi ſunt vocati, pauci verò electi: Tremẽdũ eſt valde fratres chariſsimi, inquit, quod audimus. Ecce non omnes iam vocati per fidem ad cœleſtis regis nuptias venimus. Incarnationis eius myſterium & credimus & confitemur. Diuini verbi epulas ſumimus, ſed futuro dei iudicij rex intratur^9 eſt: Quia vocati ſumus, nouimus: ſi ſumus electi, neſcimus. Tãto ergo neceſſe eſt vt vnuſquiſque noſtrum in humilitate ſe deprimat, quanto ſi ſit electus, ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiũt, non nulli verò in bonis quæ

coepe-

cœperunt, minimè perſiſtunt. Altera penè
totam vitam ducere in prauitate cóſpicitur,
ſed iuxta finem vitæ à prauitate ſua per di-
ſtrictę pœnitentię lamenta reuocatur. Alter
electam vitam videtur ducere, & tamē hunc
contingit ad erroris nequitiam in fine vitæ
declinare. Alter bonum benè inchoat, me-
lius conſummat. Tantò ergo ſibi vnuſquiſq;
ſollicitè metuat, quātò ignorat quod reſtat,
quia quod ſæpè dicendum, & ſine obliuione
retinendum: Multi ſunt vocati, pauci vero
electi. Nemo ergo ſcit quid de ſe in oculis
Dei iudicis agatur. Quia ergo nulli de ſe cer
tum eſt electum ſe eſſe, reſtat vt omnes tre-
pident, omnes de ſua actione formident. O-
mnes in ſola diuina miſericordia gaudeant.
Et ideo Apoſtolus, Noli, inquit, altum ſape-
Rom 1. re, ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis
non pepercit, ne fortè nec tibi parcat. Vide
ergo bonitatem & ſeueritatem Dei, in eos
quidem qui ceciderunt, ſeueritatem: in te
autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bo-
nitate (vbi nota quam apponat conditio-
nem) alioqui & tu excideris. Nōn enim, vt
diximus, mei vel tui meminerūnt ſcripturę,
ſed in genere duntaxat credentium, pœni-
tentiam agentium, & vſque in finem perſe-
uerantium. In reliquo, inquit Apoſt. repoſi-
Tim 4. ta eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mi-
hi Dominus in illa die: nō ſolùm autem mi-
hi, ſed & his qui diligunt aduentum eius. Et
Iacob. 1. alio loco, Beatus vir qui ſuffert tētationem,
quoniam cum probatus fuerit, recipiet co-
ronam vitæ, quam repromiſit Deus diligen-
tibus ſe. Neminem hæ ſcripturæ complectū-
tur, niſi ſubſumptio fiat quod diligat, cre-
dat, aut fidem habeat, quam ſcriptura requi-
rit: qualem autem deſcribit Ioannes Calui-
nus, eſt impoſsibile habere ſine ſpeciali Dei
reuelatione. Nihil igitur mirū eſt quòd hæc
cogitatio, quæ ſolum humanæ fragilitatis
eſt, non fidei, nec ſpei, tranquillam nō faciat
conſcientiam, nec ſecura ſpiritum tranquil-
litate confirmet, ſed irrequieta ſollicitudi-
ne adhuc ſollicitet, quum ſpes quæ differtur
1. Cor. 5. affligat animam, & amore langueat anima
ſancta & fidelis, quamdiu dilectum ſuum
non cōplectitur. Ingemiſcimus enim quam-
diu à Domino peregrinamur. Quia feciſti
nos ad te, ait beatus Auguſtinus, inquietum
Lib 1. con- eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. A fi-
feſſ. cap. 1. dei tamē certitudine proficiſcitur certitudo
A certitudi- ſpei, quę conſolatur nos in omni tribulatio-
ne fidei, ſpei ne, & certos nos facit, quod iuſtitiam & hæ-
certitudo
proficiſcitur. reditatem à Deo promiſſam accipiemus, ſi
tamen eius teſtamentum, & eo modo, quo
hæredum inſtitutio facta eſt, ſeruemus, vt
ſeruaturos nos certò ſperamus. Ait enim A-
poſtolus: Si filij, & hæredes, hęredes quidem
Rom. 8. Dei, cohęredes autem Chriſti, ſi tamen com-
2. Theſſ. 1. patimur. Et iuſtitia illius in filios filiorum
Heb. 11. his qui ſeruant teſtamentum eius, & memo-
res ſunt mandatorum eius ad faciendum ea.
Item, Credere oportet, quòd Deus remune-
rator eſt, ſed inquirentibus ſe. Iudicium autē
infallibile quod eſt regula ſpei (ſecundum

B. Thom.) non eſt, quòd ego ſaluabor (quod 2. 2. quæſt.
incertū eſt) ſed quòd ego ſaluari poſſum ex 18. artic. 4.
meritis & gratia Dei. Nam ſpei obiectū non
eſt bonum arduum poſsidendum, ſed quod
poſsideri eſt poſsibile. Hic diſputari poſſet,
an ſpei certitudo eſſe poſsit, cum dubitatio-
ne aut vacillatione intellectus de beatitu-
dine conſequenda, aut cū æſtimatione, quod
quis eam nunquam aſſequetur, modò tamen
iudicetur quòd ipſam aſſequi poſsimus: &
econtrà: an cum certitudine intellectus in
credendo conſiſtāt timor, ſcrupulus, aut hæ-
ſitatio voluntatis de veritate eius quod cre-
ditur, niſi huius rei diligens diſcuſsio alibi
commodius tractanda eſſet. Et quidem fidei
certitudo extra dubium nobis ponit Dei bo
nitatem, & miſericordiam, quia tamē cuius
vult miſeretur, & quē vult indurat. Miſere-
bor, inquit Moyſi, cui miſertus ſum, & mi-
ſericordiam præſtabo, cui miſerebor, per fi-
dem extra dubium non ponitur, quod mei
miſerebitur. Et quia fides ſimul proponit ꝙ
iuſtus eſt Dominus, de effectu miſericordiæ
conſequēdo, nulla eſt nobis certitudo. Qua-
re de eo dubiū eſſe poteſt, & hæſitatio affe-
ctus, & etiā intellectus. Nec verum eſt quod
dicit Caluinus, quod ꝓpoſita nobis Dei bo-
nitate, per fidem illam ſentiamus, & in no-
bis capiamur. Nam propter palati cordis
noſtri indiſpoſitionem, nihil ſuauitatis ſen-
tire cōtingit. Id quod ipſe fatetur de Simone
Mago, & his quos Euangelium dicit ad tem-
pus credere, & in tempore tentationis rece-
dere. Nec fidei notitiam ſequitur ſuauitas &
delectatio, niſi libero volūtatis amore con-
ſequente. Nam fructus ſpiritus eſt charitas,
gaudium, & pax, ex charitate profecta. Non
enim ſapiūt cæleſtia, quàm diu peccati ama-
rulentia corruptus eſt affectus. Et rectè Apo-
ſtolus, vt ait Caluinus, ex fide deducit fidu-
ciam, ad quam inclinat mediante libera vo-
luntate: ex fide inquam omnipotētiæ Dei &
miſericordiæ, & ex fiducia audaciam. Agno-
ſcens enim Deum patrem poſſe nobis bene-
facere, & velle, ſicut pater filijs, audaciam ha
bemus ad eum accedēdi, & certam fiduciam
obtinēdi quod deſideramus. De nomine au-
tem Plerophorias quod non ſemper ſignifi-
cat certitudinem fidei, apud Apoſtolum Pau
lum in comment. ſuper epiſt. ad Romanos.
declarat noſtræ ſcholæ Magiſter Ioānes Haſ-
ſelanus, circa locum, Vnuſquiſq; in ſuo ſen-
ſu abundat. loco, abūdare, Græcè eſt, inquit,
Plerophorias, quod tametſi frequenter in
ſcripturis ad certitudinem cognitionis per-
tineat, alias tamen etiam importat cuiuſque
rei iuxta ſuam naturam perfectionem, quæ
quidem in diuerſis diuerſa eſt. Perfectio ſi-
quidem fidei eſt certitudo, ſpei verò perfe-
ctio, eſt ſecuritas. Sic charitatis eſt ipſa eius
radicatio. Et in officijs charitatis perfectio-
nem dicimus, ſi cumulatè præſtētur. Nam ad
Rom. 4. iuxta naturam rei cuius fit mentio,
nempè fidei, importat certitudinē. Vnde lo-
co eius quod habet noſter interpres pleniſ-
ſimè ſciens, quia quæcunque promiſit Deus,

potẽs eſt & facere, rectè vertit Eraſmus, Cer-
tiſsimo perſuaſus, vel certa perſuaſione con-
cepta, quod is qui promiſerat, idem potens
eſſet & præſtare. Sic quoqne ad Coloſ.2. cum
dicitur, Inſtructi in omnes diuitias intelle-
ctus, quoniam de cognitione ſermo eſt, re-
ctè intelligitur certitudo ſignificari, quæ co
gnitionem perficit. Verùm in alijs locis nõ
2. Tim 4. idem importat: vt cum ait Apoſtolus: Vt per
me prædicatio impleatur, nõ eſt ſenſus, hoc
efficiatur vt omnes certiſsimo videãt meam
prædicationem veram eſſe & certam. Et ſi-
militer cum ait, Miniſterium tuum imple:
non ſignificatur, Ita doce, vt omnibus con-
ſpicuum ſit te vera docere: ſed iuxta mẽtem
Pauli, & veterũ commentarios ſignificatur
perfectio & cõſummatio ipſius prædicatio-
nis Euangelicæ ceu miniſterij, vt hæc videli-
cet ſint ita omnibus numeris abſoluta, vt ni-
hil eis deſit. Rurſus ad Theſſ.1. Euangelium
fuit ad vos in plenitudine multa, id eſt, ni-
hil defuit omniũ eorum, quæ cõſpicua ſunt
in prædicatione aliorum Apoſtolorum. Sic
igitur & hoc loco, cùm ait Apoſtolus, Vnuſ-
quiſque in ſuo ſenſu abundet: non ſignifica-
tur vnumquemq; certum eſſe debere de eo,
quod agit, verum liceat an non. Verum iuxta
omnium veterũ interpretationem, ſignifica
tur liberrima copia, & copioſiſsima libertas
in obſeruationibus legalibus circa vſum ci-
borum, dierum ſolennitates, & alia huiuſ-
modi. Sic interpretatur B. Ambr. Chryſ. Oe-
cumenius, & Theophyl. qui ait: quando ſer-
mo eſt de dogmatibus vel doctrina, nõ opor
tet nos proprio ſenſu abũdare, ſed quod ac-
cepimus firmiter tueri, etiam ſi Angelus de
cælis aliud prædicaret. Hic autem de cibis &
ieiunio fiunt verba, & conſimilib. Et quam-
uis hoc verbum, Plerophorias, ſemper fidei
certitudinem apud Paulum ſignificaret, ni-
hil propoſito conduceret, quando non eſt
hic fidei obiectum ſiue materia, quod ad me
pertinent miſericordiæ promiſsiones, ſed
ad piam duntaxat præſumptionem.

Caluinus. *His præcipuus fidei cardo vertitur, ne quas do-
minus offert miſericordiæ promiſsiones, extra nos
tantùm veras eſſe arbitremur, in nobis minimè, ſed
potiùs eas intus complectendo noſtras faciamus.
Hinc naſcitur fiducia illa, quam alibi pacem dicit
Apoſtolus, niſi quis velit dicere, pacem eſſe huius fi-
duciæ effectum.*

Reſponſio. Non ſolùm hic cardo fidei non vertitur,
quòd promiſsiones miſericordiæ fide intus
complectendo noſtras facimus: quin potius
extra fidei rationem eſt, quòd in nobis ſunt
implendæ, cùm de eo nullũ ſit Dei verbum,
quòd promiſsiones eæ ad me pertinent, niſi
ſubſit modus ſiue conditio, ſub qua fiant. So-
lis namque ex animo pœnitentibus promit-
titur peccatorũ remiſsio, & legitimè in finẽ
Matth.17. vſque certantibus & currentibus, corona vi-
tę & brauium. Vertitur autem cardo fidei in
Dei veritate, & in voce patris: Hic eſt filius
meus dilectus, in quo mihi cõplacui, ipſum
audite. Ideò fallitur qui credit extra ſe tan-
tum veras eſſe miſericordiæ promiſsiones,
& in ſe minimè. Sũt enim verè in omnibus,
ſi intelligãtur, vt eas verbum Dei proponit,
vt de pœnitentibus, diligẽtibus, & in finem
vſque perſeuerantibus: qui autem ſimplici-
ter eas intelligit, & ſuas facit, quaſi ſibi pe-
culiariter factas abſolutè, ſine modo & con-
ditione, limites verbi Dei excedit & falli-
tur. Verè fideles eas complectuntur brachijs
ſpei & fiduciæ. Hoc enim, vt dixi, ſpei offi-
cium eſt, quod generales promiſsiones ſuas
faciat, & proſequatur quaſi ſibi ſingulariter
factas, hoc autem non eſt fidei quę in notitia
conſiſtit. Et pax amoris ſiue charitatis effe-
ctus eſt potius, quàm fiduciæ. Pax multa, in-
quit propheta, diligentibus legem tuam. Et
in epiſt. ad Gal. ponitur pax eſſe fructus ſpi-
ritus mediante charitate. Et Angeli cantant Thom. 2.2. q.24. art. 8. & 12.q.70. art.3.
pacem hominibus bonæ voluntatis. Bona
autem voluntas eſt charitas.

Eſt aũt fides ſecuritas, quæ conſcientiã coram Cap.5. Caluinus.
*Dei iudicio ſedat ac ſerenat, ſine qua, tumultua-
tione & trepidatione vexatur & dilaniatur, niſi
fortè Dei vel ſui oblita ad momentũ obdormiſcat.
Nam memoria diuini iudicij ſubinde occurrit quæ
lancinetur: Ideo ad momentum tantùm ſedatur.
Verè fidelis non eſt, niſi qui ſolida perſuaſione
Deum ſibi propitiũ beneuolumq; patrem eſſe per-
ſuaſus, de eius benignitate omnia ſibi pollicetur.
Verè fidelis non eſt, niſi qui diuinæ erga ſe beneuo-
lentiæ promiſsionibus fretus indubitatã ſalutis ex-
pectationem præſumit, vt Apoſtolus his verbis de-
monſtrat, ſi fiduciam & gloriationem ſpei ad fi-
nem vſque firmam tenuerimus: Sic enim nos benè
ſperare in Domino exiſtimatur, niſi qui confiden-
ter ſe regni cæleſtis heredem glorietur. Fidelis nõ
eſt, niſi qui ſuæ ſalutis ſecuritati innixus diabolo
& morti confidenter inſultet cum Paulo. Confiſus
ſum, inquit, quod neque mors, neque vita, &c. nos
poterũt ſeparare à charitate Dei, quæ nos comple-
ctitur in Chriſto Ieſu. Nec aliter benè illuminãtur
oculi mentis noſtræ, niſi cernamus, quæ ſit ſpes æter* Rom.8.
*næ hæreditatis ad quam vocati ſumus. Nec aliter
Dei bonitatem comprehendimus, niſi magna ſe-
curitatis fructum inde colligamus.*

Hic aperiuntur huius fidei myſteria, quæ
alijs generationibus, nec prophetis quidem, Reſponſio.
nec Apoſtolis fuerunt agnita, imo nec Mar-
tinn Luthero, nec Philippo, reuelata ſunt au
tem Ioãni Caluino & Martino Bucero, qui-
bus ſolis datũ eſt huius libri ſignacula ape-
rire. Conſiſtunt autem primum in eo quod
verè fidelis non eſt, ſed infidelis & incredu-
lus (cuius pars erit in ſtagno ardente igne & Apocal.21.
ſulfure quod eſt mors ſecunda) niſi qui ſoli-
da perſuaſione, ac fide infallibili nouit Deũ
ſibi eſſe propitium, beneuolumq́ue patrem,
& eadem fide qua perſuaſus eſt futuram eſſe
corporum reſurrectionem, vt ſicut hic dice-
re non licet, fortaſsis corpora noſtra non re-
ſurgent, itá nec dicere liceat, fortaſsis non-
dum propitius eſt mihi Deus ſuper peccatis
meis. Eadem namque fide Chriſtiana & Ca-

tholica, vtraque hęc ſecundum eum creduntur. Eademque fide credunt ſe in gloriam & vitam reſurrecturos, qua ſe reſurrecturos credunt. Omnia enim ex hac fide ſibi futura perſuaſi ea ſibi pollicentur, iuſtitiam ſcilicet, perſeuerātiam, & vitam æternam. Nam fidelis, inquit Caluinus, nō eſt qui indubitatam ſalutis expectationem certò perſuaſus, quod eam obtinebit, non prǽſumit. Imò nec fidelis qui non de ſua ſalute ſecurus & ſecuritate innixus diabolo & morti confidenter cum Paulo inſultet: Confiſus ſum, quia neque mors, neque vita, neq; angeli, neq; principatus, neque poteſtates, neque præſentia, neq; futura nos poterunt à charitate Dei diuellere, qua nos complectitur in Chriſto Ieſu. (Rom. 8.) Et vt paucis hæc myſteria explicētur, qui ſemel fidem habet, nec eam perdere poteſt, nec damnari, nec charitatē perdere, ſine qua fidem eſſe non contingit, qui eam ſemel accepit. Contra quem errorem ſcribunt Magiſter in ſent. & in Decretis Gratianus. Sequitur enim ex eo, quod qui ſemel eſt per baptiſmum in ſpiritu ſancto renatus, propterea non poſsit ſpiritum extinguere, mortaliter peccare, ac tandem damnari. (2. ſent. diſt. 31. apud Gratian. tota diſ. 2. de pænitent.) Contra quem errorem ſcribit B. Auguſt. lib. 2. aduerſus Iouinianum. Item quod Dauid non peccauerit damnabiliter, nec charitatem perdiderit in adulterio & homicidio Vriæ: Nec Petrus iuramento Chriſtum negādo: Nec etiam diſcipuli qui reliquerunt Chriſtum, & abierunt retro. (Ioan. 6. Rom. 11.) Contra hos errores eſt aperta ſententia Apoſtoli Pauli: Noli, inquit ille, altum ſapere, ſed time: Si enim Deus naturalibus ramis non pepercerit, nè fortè nec tibi parcat. Vide ergo bonitatē & ſeueritatem Dei, in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autē bonitatem, ſi permanſeris in veritate, alioquin & tu excideris: ſed & illi ſi nō permanſerint in incredulitate, inſerentur. Potens eſt enim Deus iterum inſerere illos quos teſtatur ramos eſſe prius propter incredulitatē fractos & amputatos. Ex qua ſententia certiſsimū eſt, quòd qui fidelis eſt in incredulitatem recidere poſsit, & ex hac rurſum ad fidem reuerti. Porrò huius rei eſt clariſsimum teſtimonium ex libro Sapientiæ, (Cap. 4.) Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum, aut ne fictio deciperet animam illius. Errores iſtos latiſsimè conuellūt doctores ſcholaſtici circa diſt. Magiſtri ſupra dictam commentantes. Et ſanctus Bonauentura. Hæc poſitio, inquit, quòd ſcilicet charitas amitti nō poteſt, non eſt opinio, nec rationalis ſententia, imò error & inſania potius eſt dicenda, qa repugnat ſacrę ſcripturæ, repugnat experimento noſtrę fidei, repugnat nihilominus rationi rectæ. Omnia autem hæc abſurda ex eo ſequuntur quod Caluinus docet, quod fide vera & Chriſtiana omnes Dei promiſsiones noſtras faciam⁹, quaſi peculiariter nobis factæ eſſent, ſicut Chriſtus ad Magdalenam dixit, Remittuntur tibi peccata: Et Paralytico, Confide fili, Remittuntur tibi peccata tua. Quo ego vado, non potes me modò ſequi, ſequeris autem poſtea. (Luc. 5. Matt. 9. Ioan. 13. Ioann. 14. & 17.) Et Apoſtolis, Si abiero & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad me ipſum, vt vbi ſum ego & vos ſitis. Cùm enim fidei falſum ſubeſſe non poſsit, ſicut nec verbo Dei, neceſſe eſt ita eſſe & fore, ſicut Chriſtiana fide credimus, nempe iuſtos nos eſſe, & poſſeſſuros vitam æternam. Nec in hoc falli poterimus ſi fide Chriſtiana hæc credimus. Teſtatur autem Apoſtolus Paulus, quòd ab oliua excidi poſſumus per incredulitatē, & amputati iterum inſeri. (Rom 18.) Et nos poſſe confidētiam amittere, idem Apoſtolus apertè docet, Nolite, ait, amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. (Hebr. 10.) Patientia enim vobis neceſſaria eſt, vt volūtatem Dei facientes, reportetis promiſsionem. Et poſt pauca: Quod ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ. Nos autem non ſumus ſubtractionis filij in perditionem, ſed fidei in acquiſitionem animæ. Idem, Recogitate eum qui talē ſuſtinuit à peccatoribus aduerſum ſemetipſum contradictionem, vt non fatigemini animis veſtris deficientes. (Heb. 11.) Iterum, Remiſſas manus & ſoluta genua erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris, vt non claudicans quis erret. Et rurſum, Contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei, hoc eſt, deſtituatur, & quaſi laſſus deficiat. (Heb. 4.) Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, exiſtimetur aliquis ex nobis deeſſe. Et Ioannes in Apoc. monet Angelum Philadelphiæ, Ecce venio cito, tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Vnde colligit B. Auguſt. Credendum eſſe quoſdā de filijs perditionis, non accepto dono perſeuerandi vſq; in finem in fide, quæ per dilectionē operatur, incipere viuere, & aliquandiu fideliter ac iuſtè viuere, & poſtea cadere, neque de hac vita, priuſquam hoc eis contingat, auferri. Vbi etiam dicit ex iiſdem Apocalypſis verbis: (Cap. 3.) Quis ex multitudine fidelium, quandiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorū ſe eſſe præſumet? quia id occultari op⁹ eſt in hoc loco, vbi ſic cauenda eſt elatio, vt etiā per Satanæ angelum ne extolleretur tantus colaphizabatur Apoſtol. (De correpti. & gratia cap. 13.) Ex quibus manifeſtè conſtat, quòd non ſolum fides non ſit ſecuritas ſalutis, ſed nec fiducia, nec ſpes, quamuis hæc certa ſit beatitudinis expectatio. Nihil enim in hac peregrinatione ſecuram aut quietam facere poteſt conſcientiam. Nuſquam eſt, inquit B. Bernardus, ſecuritas, neque in cœlo, neq; in paradiſo, multò minus in mūdo. (Sermone, de ligno, fæno, & ſtipula.) Intelligit autem in cęlo non eſſe ſecuritatem, in angelis antequam confirmarentur. (Aliaco Cardin. Camerac. 1. ſent. quæſt. de prædeſt.) In cælo enim, inquit, cecidit angelus ſub præſentia diuinitatis: Adam in paradiſo de loco voluptatis: Iudas in mundo de ſchola Saluatoris. Eſt enim ſecuritas iudiciū firmum & certum ſine formidine de aliqua veritate. Nam qui firmiter & certò alicui vero aſſentitur, eſt ſecurus: quamuis etiam temerè aſſentiretur. Securitas autem quæ eſt ex fide & verbo Dei, fruſtrari non poteſt, & timorem excludit, qua-

dit, qualem docet Caluin. Scriptura autem docet eſſe ſecuritatem, quæ ſequitur temerarium iudicium. Cùm enim dixerint, pax & ſecuritas, tunc repẽtinus eis ſuperueniet interitus. Nã ſunt impij qui ita ſecuri ſunt, quaſi iuſtorum facta habeant. Viderunt populum ſecurum & quietum. Omnis aũt hæc ſecuritas vel temerariũ, vel fallibile ſequitur iudicium: ſecuritas autem Ioan. Caluini errorem hæreticum ſequitur. Spes verò noſtra, vt ſuperius ex Thoma diximus, infallibile ſequitur iudicium, quod videlicet ſaluari poſſumus, nõ autem quòd ſaluabimur. Quare ſpe noſtra etiam fruſtrari poſſumus. Nec tamen ſpes tunc confundit, ſed noſtra ſegnities & ignauia. Charitas autem ſola (ſi perfecta eſt nobiſcũ) foras mittit timorem, & facit nos fiduciam habere in die iudicij, quia ſicut ille eſt & nos ſumus in hoc mundo: timor non eſt in charitate.

1. Theſſ. 5.

Iudic. 28.

Obijcit deinde ſibi Caluinus cõtra hanc fidei ſecuritatem permanẽtiam & infallibilitatem.

Caluinus.

Atqui, inquit, dicẽt quiſpiam, longè aliud experiuntur fideles, qui in recognoſcenda erga ſe Dei gratia non modò inquietudine tentantur, ſed grauiſſimis etiam terroribus interdũ quatiuntur. Tanta eſt ad deturbandas eorum mentes tentationum vehementia, quod non ſatis videtur cum illa fidei certitudine cohærere. Proinde nodus hic ſoluendus eſt. Nos certè dum fidem docemus eſſe debere certam & ſecuram, non certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla tangatur dubitatione, nec ſecuritatẽ, quæ nulla inquietudine ſollicitatur, quin potius dicimus perpetuum eſſe fidelibus certamen cum ſua ipſorum diffidentia. Tantum abeſt, vt eorum conſcientias in placida aliqua quiete collocemus, quæ nullis omninò turbis interpelletur. Rurſum tamen qualemcunq; in modum affligentur, deſidere ac deſciſcere negamus à certa illa, quã de miſericordia Dei conceperint, fiducia: id quò intelligatur neceſſe eſt redire ad illam carnis & ſpiritus diuiſionẽ, cuius alibi meminimus. Sentit ergo hanc in ſe diuiſionem pium pectus, quod partim ob diuinæ bonitatis agnitionem ſuauitate perfunditur: partim ob ſuæ calamitatis ſenſum amaritudine angitur, & ob ſuæ iniquitatis teſtimonium trepidat & mortẽ exhorreſcit, quæ variatio ex fidei imperfectione contingit. Iſtius tamen certaminis ſemper hic finis eſt, quod fides iſtas difficultates, quibus ita circunſeſſa videtur periclitari, tandem eluctatur. Summa hæc ſit, vbi primùm vel minima fidei gutta mentibus noſtris inſtillata eſt, iam faciem Dei placidam & ſerenã nobiſq; propitiã contemplari incipimus. Procul quidem & eminus, ſed ita certo intuitu, vt ſciamus nos minimè hallucinari. Et cõcludendo ait, Ergo quod iam ſuperius dictum eſt, rurſum aſſerimus, fidei radicem nunquam è pio pectore auelli, quin ima in parte defixa hæreat, vtcunque concuſſa huc aut illuc inclinare videatur, eius lumen nũquam ita extingui ac præfocari, quin ſaltem velut ſub fauilla deliteſcat.

Hæc citamus, vt clariſsimè conſtet in hoc errore (quem S. Bonauentura inſaniam vocat) eſſe Ioannem Calu. quòd fides ſemel habita amitti non poteſt, nec item charitas, à qua fides eſt inſeparabilis ſecũdum eiuſdem doctrinam. Interpretatur autem hic quæ ſuperius dixit de ſecuritate & certitudine fidei, tranquillitate & quiete cõſcientiæ eam ſequentibus, intelligenda eſſe ſecũdum ſpiritum, non ſecundum carnem, quam intelligit eſſe hominem, vt corpus eſt per peccatũ. Confundit autem fiduciam cum fide & notitia, inter quas & earum certitudinem magnum poſuimus diſcrimẽ. Quemadmodum enim caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, ita Caluinus vult carnem dubitare, diffidere aduerſus ſpiritum, & etiã deſperare: ſpiritum autem credere, fidere, & ſperare aduerſus carnem. Et verè mirandum eſt, imò contra omnem experientiam ſtabilitatis mentis noſtræ, quòd in hoc certamine carni nunquam cedat ſpiritus dubitãdo aut diffidendo de miſericordia Dei, & quod nunquam decidamus: aut deſciſcamus de certa illa, quam de miſericordia Dei concepimus fiducia. Decidimus enim plerunque à reliquis virtutibus: nam ex humilibus fiunt ſuperbi: ex liberalibus erga pauperes, auari aut prodigi: ex virginibus Deo dicatis, incontinentes. Cum enim luxuriatæ fuerint cum Chriſto, inquit Apoſtolus Paulus, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Et poſt pauca, Iam enim quędã conuerſæ ſunt retrò poſt Satan. Fiant etiam hæretici & apoſtatæ, qui prius erant fideles, vt Tertullianus, de inſignibus etiam magiſtris, qui lumina Eccleſiæ prius eſſe videbantur, & tamen quaſi ſtellæ de cælo ceciderunt: inter quos fuit & ipſe Tertullianus, Arrius, Pelag. & Iulia. Quod autem ex fidentibus & ſperãtibus ſuper miſericordia Dei, nũquam fiant deſperantes, nec de eo Deo diffidentes, reclamat experientia ob magnam liberi arbitrij mutabilitatem & inconſtantiã, & reclamant etiã ſcripturæ ſuperius citatæ. Vnuſquiſque, inquit beatus Iacobus, tentatur à concupiſcẽtia ſua abſtractus & illectus. Incredibile igitur eſt, quòd nũquam vincatur à dubitatione & diffidentia abſtractus & illectus. Et quòd hæc dubitatio & fiducia non poſsint concipere & parere peccatum, ſicut concupiſcentia. Sed dicet Caluinus, quod nec hic ſpiritus fidelis à tẽtatione ſeducatur in peccatum, vt protinus à iuſtitia & virtute diuellatur. Sic enim ait de fide, quòd varijs cogitationibus diſtracti, non protinus à fide diuellimur, quum huius certaminis ſit ſemper hic finis, quòd fides eas difficultates & dubitationes tandem ſemper eluctetur. Nunquã, inquit, ſic auellitur è pio pectore, quin ima in parte radix defixa hæreat, & eius lumen nũquam ita extinguitur, quin ſaltem veluti ſub fauilla deliteſcat. Sed quæ precor radix, quo lumen fidei aut fiduciæ de miſericordiæ Dei manet in hæretico, apoſtata, & homine de mi-

Reſponſio.

1. Tim. 5.

Iacob. 1.

de miſericordia Dei deſperante: qui dicit, Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniã merear. Nam Apoſtolus Paulus prolapſos eſſe docet etiam eos qui non ſolùm illuminati fuerunt, ſed etiam guſtauerunt donum cœleſte, & participes facti fuerunt ſpiritus ſancti, & guſtauerunt bonum Dei verbum, virtutesque futuri ſeculi. Quæ igitur perſeuerantia, quæ ſalutis eſt certitudo & ſecuritas? Idem teſtatur B. Iob, Ecce qui ſeruiunt ei nõ ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem. Quam ergo ſecuritatem, quam de ſalute æterna certitudinem nos qui domos luteas habitamus, nobis polliceri poterimus? Quæ obſecro eſt hæc radix, hoc lumen, ſub fauilla deliteſcens, & quæ fauilla? An habituale eſt hoc lumen, an actuale? Sermo hic compoſitus videtur ad ſolam animarum in errores ſeductionẽ. Nam ſi hæretici, apoſtatæ, & homines deſperantes aliquando reſipiſcãt, & ad beatitudinem perueniant, operatur hoc vocatio & electio Dei fulgentis per illuminationem Euangelij, in mentibus eorum quę prius infidelitatis tenebris tenebantur excæcatæ. Eratis enim aliquando tenebræ, ait Apoſtolus, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate. Dicet etiam hic Caluinus, nunquã eos verè Chriſtianos fuiſſe, nec eam quã ipſe deſcribit fidem habuiſſe illos, qui in apoſtaſiam, infidelitatem, & deſperationem labũtur. Credo certè quòd nec hęretici quidem hanc fidem vnquam habuerint, nec puto ipſum Caluinum arbitrari ſe hanc fidem habere, aut ſi habet amitti non poſſe. Eſt enim noſtri ſeculi hęreticorum adinuentio, imaginatio & figmẽtum, vt ſuprà oſtẽdimus quæ in ſcripturis aut rei veritate nullum habet fundamentũ. Et ideo nec Auguſtinus, nec aliquis ſcriptorum Eccleſiaſticorum eam agnouit, vt ſtatim oſtendemus, citatis eorum ſententijs. Nos quidem ab hac fide, hoc eſt peſtilẽtiſsimo errore ſeruet Dominus Ieſus. Grauiter hîc etiam fallitur Caluinus, quòd à carnis corruptione dicat eſſe ſenſum ſuæ calamitatis, teſtimoniũ ſuæ iniquitatis, ac mortis meditationẽ, & Dei irati & indignantis conſiderationẽ: & hæc fidem quatefacere, non ſtabilire. Ad hæc enim omnia frequentiſsimè nos hortatur ſcriptura. Memorare, inquit, nouiſsima tua, & in æternum non peccabis. Vide vbi nunc proſtrata ſis, ſcito iniquitatẽ tuam, quia in Dominum Deum tuum præuaricata es. Vide vias tuas in conualle, & ſcito quid feceris. Et niſi inceſſanter tenueris in timore Dei, cito ſubuertetur domus tua. Timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Horum namque conſideratio non eſt tentatio ex carne proficiſcens, ſed plerunque ex ſpiritu Dei. Eſt enim & ſpiritus ſeruitutis in timore, ſicut eſt filiorum Dei. Itaque quod conſcientia incumbente peccatorum mole oppreſſa nunc ſecum querulatur, ac gemit, nunc ſe arguit, nunc facilè fremit, nũc apertè tumultuatur, gratia Dei eſt aperientis oculos mẽtis, vt videat vbi proſtrata ſit, quòd in Dominum ſuum eſt præuaricata, & quòd in magnam Dei iram, & indignationem, & æternæ pœnæ reatum deuenerit. Prodeunt etiam aliquando ex cognitione fidei vel naturali voluntate noſtra, vt natura eſt, non ex carnis corruptione, quomodo Chriſtus contriſtatus eſt, & mortem horruit. Ex carne autem naſcuntur quę ſunt ex ſubreptione præter rationis deliberationem, ſicut inuidia, accidia, & odium fratris, quando rationem præueniũt. Quòd autem, vt dicit Caluinus, ſciant ſe minimè hallucinari in hoc quòd contemplantur placidam Dei faciem, ſibiq; propitiam, qui vel minimam fidei guttam mentibus habent inſtillatam, non ſolùm eſt incredibile (imò aliquoties merum eſt ſomnium, in quo etiam iudicamus nos minimè hallucinari circa ea quæ videntur) quãdo & ipſe fatetur tam fraudulẽta hypocriſi obtectum eſſe cor humanum, & ſeipſum ſępè fallat. Et hanc fidem habent vel habere ſe arbitrantur, qui negant liberum arbitrium, & corpus & ſanguinẽ Chriſti eſſe in Euchariſtia, è quorũ numero eſt ipſe Caluinus. Item qui poſt votum ſolenne fidem priorem irritantes manent in cõiugio, Anabaptiſtæ omnes, omnes deniq; noſtri temporis ſectarij, per hãc ſpecialem de peccatorum remiſsione & Dei miſericordia in Chriſto perſuaſionem, omnia ſibi pollicẽtur, & certò aſſequi ſe credũt, qui tamen cùm ſint fidei tam contrariæ & inuicem aduerſantis, vt ſe mutuò etiam damnent, ſaluari omnes non poſſunt per hanc fidem, ſed partim eos falli oportet, imò falluntur vniuerſi, qui per hanc fidem, quæ temeraria eſt præſumptio, iuſtificari, aut ſe iuſtitiam apprehendere arbitrantur. Nam & propheta Michæas ſcribit quòd princeps domus Iacob, & iudices qui abominabantur iudicium, & omnia recta peruertebant, & prophetæ, qui in pecunia diuinabant, ſuper dominum tamen requieſcebant dicentes, Nunquid non dominus in medio noſtrum? Et Ioannes Baptiſta ad Saducæos & Phariſæos ad baptiſmum venientes, Ne velitis, inquit, dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Et Hiere. nolite confidere in verbis mendacij, dicẽtes, Templum Domini. Templum Domini. Templum Domini. Bonas facite vias veſtras & ſtudia veſtra, & habitabo vobiſcum in loco iſto. Ecce vos confiditis in ſermonibus mendacij, qui nõ proderunt vobis. Et reuera hic ſermo mendacij eſt, Credite in miſericordia & beneuolentia Dei patris, quam in Chriſto nobis oſtendit, & apprehendetis iuſtitiam, vitam, & vniuerſa dona quæ Chriſto largitus eſt pater. Omnis namque huiuſmodi fides & fiducia compatiuntur vitam malam & iniquitatem, qua pleni erant illi ad quos ſermo erat Michææ prophetæ, Hieremiæ, & Ioannis Baptiſtæ. Atqui Caluinus ipſe docet hãc fidem inanem eſſe, niſi charitas diffuſa in corda per ſpiritum ſanctũ eam comitetur. Nec patitur natura notitiæ (quam Caluinus definit eſſe fidem) vt producat ex ſe vitæ innocentiam,

Cap. 4. Ephes. 5. Eccleſ. 4. Hierem. 3. Hier. 2. Matt. 10. Cap. 4. Cap. 7.

charitatem, cum reliquis virtutibus. Nunquam autem probabit Caluinus fidei certitudinem infallibilem de remiſsione peccatorum, aut ſalute æterna per ſententiã hanc Apoſtoli Pauli, Confiſus ſum, quia neque

Rom.8.

mors, neque vita, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, poterunt nos à charitate diuellere, quæ nos cõplectitur in Chriſto Ieſu. Non enim ſecundum B. Chryſoſtomi interpretationem hæc ſententia intelligitur de omnibus charitatẽ habentibus. Ait enim, Magna dicit Apoſtolus, quæ nos non agnoſcimus, quandoquidẽ tantã dilectionem non habemus. Item Orig.

Eodem modo interpretatur Aug. lib de gratia & lib. arb. cap.17.

Habuit, inquit, aliquando ipſe Apoſt. Paulus metum, & timuit ne forte caderet, & iſte qui modò cæleſtium virtutum aduerſum ſe, ſi commoueantur bella, non metuit, carnem ſuam aliquando metuit, & ex ea conſurgentes inſidias formidauit, quando dicebat: Macero corpus meum & in ſeruitutem ſubijcio, ne forte cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Et ideo præ cæteris omnibus carnis inſidiæ formidãdæ ſunt. Et ille qui de nobis procedit hoſtis cauendus eſt, donec in tantum profectum proueniat anima, vt dulcedine charitatis Dei aſtricta corporis blandimenta & carnis illecebras abhorreſcat, vnus cũ Deo ſpiritus facta. Et ſi legatur apud Paulum, Confiſus ſum, ſicut legit Caluinus, & beatus Hieronymus in epiſtola ad Algaſiam, & beatus Ambroſius, nihil commune habet cum infallibili fidei certitudine, quæ alia eſt (vt diximus) à ſpe & confidentia: Si aũt legatur ſicut noſtra æditio habet, Certus ſum, vel perſuaſum habeo, vt legit Eraſmus, nullam habet hæc ſententia difficultatem, ſi ſpei certitudo intelligatur, quæ eſt certa expectatio remiſsionis peccatorum per pœnitentiam, & æternæ beatitudinis. Vox quidem Græca qua hic vtitur Paulus ad omnem perſuaſionem pertinet etiam non certam. Ita enim ea vtitur cùm ait, Certus ſum autem quòd & in te habitet fides, ſcilicet non ficta. Et alio loco, Certus ſum autem fratres mei & ego de vobis, quoniam & ipſi pleni eſtis dilectione. Nemo enim dicet Paulum fide credidiſſe Rom. fuiſſe plenos dilectiõe, aut Timotheum fuiſſe verè fidelem. Nam talium rerum non ſolet eſſe reuelatio, ſed tantum probabilis perſuaſio. Quare nimis confidenter ex hoc loco pronũciat Ioannes Caluinus, quòd fidelis non eſt, niſi qui ſuæ ſalutis ſecuritati innixus diabolo & morti confidenter inſultet cum Apoſtolo Paulo, Confiſus ſum quòd neque mors, neque vita, neque quæuis alia poterunt nos à charitate Dei diuellere, intelligendo autem de certitudine probabili, vel de fiducia, omnibus iuſtis competere poteſt: quomodo intellexiſſe videtur Liberius Papa, quãdo ait, Confidimus autem de vobis fratres chariſsimi, meliora & viciniora ſalutis, quia neq; mors, neq; vita, neq; creatura alia, poterit nos ſeparare à charitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & quæ in ipſo eſt recta fide. Alijs autem

1.Corin.9.

Quæſt.9.

2.Tim.1.

Rom.8.

Epiſt.1. ad omnes epiſc.

ſcripturis quas hoc quinto capite de fide, & cap.14. de prædeſt. citat Caluinus ſuper certitudine & ſecuritate iuſtitiæ & ſalutis æternæ, quodque ſemel in familiam & corpus Chriſti ſuſceptus, excidere nequeat & damnari, reſpondebimus articulo ſequenti, qui dicit, quòd hæc fides in ſcripturis nullum habet teſtimonium. Habet præterea hic Caluinus multa alia paradoxa. Primum quòd promiſsio ſalutis non eſt conditionalis, ſed merè gratuita & abſoluta, nullo operum reſpectu habito: quod etiam in Antidoto circa Canonem 10. ex ſcripturis probare conatur. Secũdum, quòd Scholaſticorum dogma eſt pernicioſum, videlicet nos de gratia Dei erga nos non aliter ſtatuere poſſe, quam ex coniectura probabili, prout ſe vnuſquiſque non indignum ea reputat. Tertium, quod electi certò ſciunt ſe in gratia perſeueraturos. Aiunt enim, inquit, etiam ſi ſecundum præſentem iuſtitiæ ſtatum de gratia Dei iudicium ſumere liceat, manere tamen in ſuſpenſo finalis perſeuerantiæ notitiam: egregia verò ſalutis fiducia nobis relinquitur, ſi ad præſens momẽtum nos eſſe in gratia coniectura morali æſtimamus, quid in craſtinũ ſit futurum neſcimus. Longè aliter Apoſtol. Certò, inquit, perſuaſus ſum, quòd neque Angeli, neq; poteſtates, &c. Quartum quòd figmentum de fide implicata veram fidem nõ modò ſepelit, ſed penitus deſtruit. Quintum, quòd perſpicuum firmumque teſtimonium habemus nos in libro vitæ ſcriptos eſſe. Sed & de his commodiùs tractabimus articulo ſequenti. Imponit inſuper Caluinus ſcholaſticis falſa: primò, quòd iudicant paradoxum, quòd fides eſt donum Dei. Secundo, quòd fides formatur accedente ad aſſenſum pia affectione. Tertio, quòd dicant charitatem fide priorẽ. Concorditer enim ſcholaſtici omnes contrariũ docent, & in primis ex ſcripturis & Auguſtino Thomas. Nam fides ſine pia affectione, hoc eſt, bona voluntate credendi, conſiſtere non poteſt: cùm nemo credat niſi volẽs. Et perfectiſsimam virtutem eſſe charitatem, ac fide poſteriorem, docet idem Thomas quæſt.23. art.7.

Cap.2. inſtit. part.22.

Parag.8.

Parag.38.

Rom.8.

Parag.3.

Cap.14. pareg 27 et 29

Parag 32.

2.2. quæſ.6. quod donum Dei eſt. & q.4. art 7. de ordine fidei ad alias virtutes.

PHilippus Melanchthon in locis theologicis Baſileæ impreſsis, Ann. 1546. intelligens impiam eſſe & contra ſcripturas doctrinã hanc Ioannis Caluini de fide, multos eius articulos ex ſcripturis improbat & cõuellit. Et primò quod dicit, fidei radicem nunquam è pio pectore auelli, quin ima in parte defixa hæreat, vtcunq; decuſſa huc atq; illuc declinare videatur, quodq; eius lumen nũquam ita extinguitur ac præfocatur, quin ſaltem velut ſub fauilla deliteſcat, & tandẽ emergat & eluctetur. Ait enim Philippus.

Philippus aduerſus dogmata Ioannis Caluini.

Dixi quæ peccata maneant in renatis, ſcilicet quædam interiora mala quibus ipſe repugnat: ſed cum peccata contra conſcientiam admittũtur, effunditur & perturbatur ſpiritus ſanctus, et amittitur gratia, & excutitur fides, id eſt, fiducia miſericordiæ. Hos vult Paulus cum inquit, Si ſecũ-

Melãchthon in locis de bonis operibus q.6.

dum

dum carnem vixeritis, moriemini, i. ſi obedieritis vitioſis cupiditatibus, eritis rei iræ Dei & mortis æternæ. Et eodē loco Qui aguntur ſpiritu ſancto, hi ſunt filij Dei, ruētes cōtra conſcientiā, effundūt & eijciunt ſpiritū ſanctū. Deſinūt igitur eſſe filij Dei, ſicut & ſententiæ ſupra citatæ teſtantur. Item 1. Cor. 6. Ne erretis, quia neq; ſcortatores, &c. Et Ioannes inquit, Qui peccatum facit, ex diabolo eſt, id eſt, eſt iam captiuus diaboli, reus iræ Dei & æternæ pœnæ. Hæ triſtiſſimæ comminationes hortantur nos ad frenādos vitioſos impetus, ne excidamus à donata gratia. Et paulò ſuperius, inter cauſas ob quas facienda ſunt bona opera, ponit neceſsitatem retinendæ fidei. *Quia inquit, ſpiritus ſanctus expellitur & perturbatur, cùm admittuntur peccata contra cōſcientiam, ſicut clarè dicitur 1. Ioan. 3. Nemo decipiat vos: Qui facit peccata ex diabolo eſt. Et ad Rom. 8 Si ſecūdum carnem vixeritis, moriemini. Et excutit fidem: per mala opera teſtatur hoc dictū Pauli, Si quis ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Item fides eſſe non poteſt in his qui indulgent prauis voluptatibus, nec agunt pœnitentiam quia ſcriptum eſt: Vbi habitabit dominus? in ſpiritu contrito, & tremente ſermones meos. Item cum fides adferat pacem conſcientiæ, nō poteſt ſimul eſſe cū propoſito retinente delictū, quod condemnat cōſcientia. Excuſsit igitur Dauid fidē & ſpiritum ſanctum, cum raperet alterius cōiugē.*

De bonis ope. quæſt. 5.

1. Tim. 5.

Secundò contra Caluinum docet, quod apud B. Paulum cum dicit, fide nos iuſtificari, intelligatur per fidem, fiducia voluntatis, & nō cognitio firma ac certa quaſi ex verbo Dei (vt ſentit Caluinus) imò dicit potius moriendum eſſe, quam ſic Apoſtolum Paulum interpretemur. Docens enim cognitionem fidei generalem eſſe, & fiduciam nobis illam applicare: Sic ait.

Melanchthō q. 1 de bonis operibus.

Profectò dolendum eſt ita deprauari doctrinā Prophetarum & Apoſtolorum: ac potius acerbiſſimi cruciatus perferendi ſunt, quàm concedendū in his dictis (de fide iuſtificante loquitur) *fidem non ſignificare fiduciam miſericordiæ Dei. Credidit Abraham Deo, &c. Item, Iuſtificati fide pacem habemus, item, Per Chriſtum habemus acceſſum fide. Item, Nunc aūt viuo in fide filij Dei. Nō ſinamus eludi & deprauari hæc dicta, ſed certo ſciamus ea nobis concionari de fiducia miſericordiæ. Et alio loco, cùm B. Paulus dicit, Iuſtificamur fide, vult te intueri filium Dei ſedentē ad dexteram patris mediatorem interpellantem pro nobis. Proponit enim hanc victimam, & docet propter hunc filium Dei dari remiſsionem & reconciliationem, non propter noſtras virtutes. Vt igitur vocabulum Fides, monſtret illum mediatorem, & nobis applicet, ſignificat fides non tantum hiſtoriæ notitiam, ſed fiduciam miſericordiæ promiſſæ propter filium Dei.* Et paucis interpoſitis. *Si conſiderent pauores, qui in vera pœnitētia exiſtunt, ſcirent mentes perterrefactas quærere conſolationem extra ſeſe. Et hanc conſolationem eſſe fiduciam, qua voluntas acquieſceret miſericordiæ propter mediatorem donatæ. Complectitur autem fiduciam miſericordiæ, & notitiam hiſtoriæ, quâ fides intuetur Chriſtum quē agnoſci neceſſum eſt eſſe filium æterni Dei, pro nobis crucifixum, reſuſcitatū, &c. Eſtq; referenda hiſtoria ad promiſsionem ſeu effectum qui in articulo proponitur, Credo remiſsionem peccatorū. Ac rurſus articulus monet, vt fides intelligatur fiducia. Nam illi qui non cōfidunt ſibi remitti peccatum, hæc verba, Credo remiſsionem peccatorum, fruſtra dicuntur. Item ſi fides nō eſt fiducia intuens Chriſtum, & acquieſcens propter Chriſtū, certè non applicamus nobis, neq; vtimur eiꝰ beneficio Neceſſe eſt igitur fide intelligi fiduciam applicantem nobis beneficiū Chriſti. Item iuſtificati fide pacem habemus. At notitia hiſtoriæ non adfert pacem, imò auget pauores & deſperationem, ſicut in diabolis Quod enim terribilius eſt ſignū iræ Dei quàm placari Deum non alia victima potuiſſe, niſi filij morte? Huius hiſtoriæ notitia auget pauores, ſi fides non eſt fiducia applicans hoc beneficium, Si non eſt ſtatuēdum, quòd ideo paſſus eſt filius Dei, vt tibi ignoſcatur, quantumuis male merito, &c. Hæc fiducia cōſolatur mentem perterrefectam, & pacē adfert.*

In locis cap. de vocabulo Fidei.

Multas hic adducit rationes, ob quas nomine fidei intelligere oportet fiduciam. Et ad argumentum quod ſibi proponit. Impoſſibile eſt ſola iuſtitia iuſtum fieri. fides tantū eſt notitia, ergo impoſsibile eſt ſola fide iuſtū fieri. Reſpondet ad minorem ꝙ fides non ſignificat tantum notitiā, qualis eſt in diabolo, de qua dicit Iacobus Apoſt. Dæmones credunt & contremiſcunt: ſed ſignificat in intellectu notitiam & aſſenſum promiſsionū de Chriſto, ac in voluntate fiduciam, qua volūtas vult & accipit oblatam miſericordiā, & in ea quieſcit. Et ideo definit fidem, vt ſit aſſentiri vniuerſo verbo Dei nobis propoſito, & quidem promiſsioni gratuitæ reconciliationis donatæ per Chriſtū mediatorē, ſitq; fiducia miſericordiæ Dei promiſſæ ꝓpter Chriſtum mediatorem. Nam fiducia eſt motus in voluntate neceſſariò reſpondens aſſenſioni. Et interpretatur ſententiam B. Bernardi: neceſſe eſt primò omnium credere, quod remiſsionem peccatorum habere nō poſsis, niſi per indulgentiam Dei, ſed adde, vt credas & hoc, quòd per ipſum peccata tibi donantur: quòd per credere intelligit conſidera, vt ſit ſenſus: ſed adde, vt cōfidas & hoc quòd peccata tibi per ipſum donantur. Corrigit autem in his locis Phil. & explicat articulum quartum Confeſsionis Auguſtanæ, & ea quæ dixit in eius Apologia, vbi fidē iuſtificationem refert ad notitiam, magis quàm ad fiduciam. Quod tamen ne fiducia hæc iuſtificare poſsit, iiſdem argumentis cōuincitur, quibus ſuprà egimus aduerſus Caluinum, dē fide quæ eſt certa & firma notitia: Nam & hāc confidentiā habere poſſunt, qui

In locis de vocabulo fidei.

Cap. 2.

In concione de annunciatione.

obnoxij

obnoxij ſunt peccato mortali & ſupplicio pœnę æternæ: eandem etiam habent hęretici, & anabaptiſtæ, imò vniuerſæ ſectæ, quas innumeras, & quidem inter ſe pugnãtes, peperit hoc noſtrum infelicisſimum ſeculũ. Tertio contra Caluini ſententiam oſtendit Philippus non eſſe promiſsionẽ iuſtitiæ & ſalutis, eo ſenſu gratuitam, vt nullum requirat opus ex parte hominis qui iuſtificabitur & ſaluabitur, atq; ita nullo modo eſſe condicionatam, ſed docet neceſſariam eſſe conditionem pœnitentiæ. Quapropter exponens particulam Gratis ſæpe repetitam à Paulo, ait:

Philippus.

Significat hæc excluſiua dari reconciliationem propter filium Dei mediatorem, non propter noſtram dignitatem, non propter noſtra merita, non propter noſtras virtutes aut facta, Nec tamẽ excludit hæc particula virtutes ipſas, ſed cõditionem dignitatis ſeu meriti excludit & transfert cauſam reconciliationis in filium Dei. In Petri conuerſione neceſſe eſt exiſtere pœnitentiam & fidem, quæ ſtatuat ſibi ignoſci, & neceſſe eſt ſequi alias virtutes, & tamen propoſitio vera eſt & neceſſario retinenda, Gratis remitti peccatum, quia non propter virtutes Petri, ſed propter filium Dei remittitur. Et alio loco. *Promiſsiones additæ legi, habent conditionem legis, hoc eſt, exhibentur propter impletionem legis. Promiſsio autem Euangelij non habet conditionem legis tanquam cauſam, hoc eſt, non promittit propter impletam legem, ſed gratis propter Chriſtum. Hæc eſt promiſsio remiſsionis peccatorum reconciliationis ſeu iuſtificationis, de qua concionatur præcipuè Euangelium. Vt enim hæc beneficia eſſent certa, non pendent ex conditione impletæ legis.* Et poſt pauca. *Paticula gratis non excludit fidem, ſed conditionem noſtræ dignitatis, & transfert cauſam beneficij à nobis in Chriſtum. Itaque neque obedientiam noſtram excludit, ſed tantum cauſam beneficij à dignitate noſtræ obedientiæ transfert in Chriſtum, vt beneficium ſit certum. Nam Deus pollicetur ſe propter Chriſtum remittere peccata, & donat ſpiritum ſanctum, modò vt credamus, hoc eſt confidamus hæc nobis propter Chriſtum certò contingere.* Et obijciens ſibi *Remiſsio peccatorum pendet ex conditione pœnitentiæ: igitur eſt conditionalis. Antecedens probatur, quia impoſsibile eſt peccatum actuale remitti, niſi accedat mutatio actus. Igitur mutatio actus ſaltem aliqua partialis cauſa eſt iuſtificationis, & aliqua ex parte meritum.* Cui reſpondet. *Neganda eſt conſequentia. Cum enim de conditione loquimur, intelligimus cõditionem noſtræ dignitatis. Cæterum concedimus quòd promiſsio habeat conditionem noſtræ pœnitentiæ, & quòd mutatio actualis peccati ſit neceſſaria, ſed tamen detrahimus huic mutationi dignitatem, vt maneat certitudo. Et clare docemus oportere in homine exiſtere notitiam articulorum fidei: Item contritionem, bonum propoſitum, & inchoari dilectionem. De his dimicant aduerſarij, quæ tamen fatemur ipſi in homine oportere exiſtere, ſed addimus oportere accedere fidem, id eſt, fiduciam miſericordiæ, quod propter filium Dei habeamus remiſsionem peccatorum non propter has noſtras virtutes.*

Cap. de euã.

In dilutione agumẽtorũ in locis, impreſsis an. 41

Reſponſio.

Manifeſtũ eſt ex hiſce ſuperioribus, quòd in pręcipuis articulis ex firmis ſcripturarum teſtimonijs Philip. Melan. aduerſatur Ioan. Caluini doctrinæ, quam tamen ipſe Caluinus toti orbi tanquam euangelicam & diuinam audet proponere. Manifeſtum quoq; eſt quòd Philippus Melan. multum accedat communi doctrinæ ſacroſanctæ Eccleſiæ catho. (quam ſequuntur doctores ſcholaſtici, & definit Concilium Trident.) nondum tamen plenè cum ea conuenit, ſed manet adhuc in ſuo fermento, quo corruptus & imbutus iam pridem eſt de fide ſpeciali, quam nunc notitiam ſiue aſſenſum facit, nunc fiduciam, frequentius autem vtrumque horum docet complecti. Atq; hanc fidem, hoc eſt fiduciam docet apprehendere, quaſi oblatam remiſsionem peccatorum, iuſtitiam, ſpiritum ſanctũ, & per ipſum charitatem, nouitatem vitę & inchoatã legis obedientiam, veram pro peccatis pœnitẽtiam, & reliquas virtutes, quæ ſi fidem non comitantur (ſecundum Philippi ſententiam) nulla fit peccatorum remiſsio nec iuſtificatio. Docent enim etiam alij aduerſarij fidem à charitate, pœnitentia & obedientia legis inchoata eſſe inſeparabilem. Sed toto errant cœlo. Non enim talis eſt hæc fides vt verè apprehendat remiſsionem peccatorum, & iuſtitiam Chriſti, ex eo quòd quis credat ſibi remitti peccata, Deum ſibi propitium eſſe & placatum, & quidem nudo & ſolo aſsenſu & fiducia, qua velit. imo quantum in ſe eſt, accipiat hæc dona, hoc eſt, ſe extendat ad ea apprehendenda. Nam hęc plerumq; contingere poſſunt, ſine eò ꝙ cor accendatur vero Dei amore. Quod ſi ita eſt, quantumcunque fides ad ſe apprehendendum extendat, ſemper fruſtrabitur. Diximus autem circa articulum primum, quòd voluntas in iuſtificatione impij magis paſsiuè ſe habeat ſiue ſuſceptiuè, quã apprehenſiuè vel actiuè. Id ꝙ clarè patet in iuſtificatione paruulorum, & in Salomone, quando in ſomno accepit à Deo ſapientiam, grata tamen eſt ei qui iuſtificatur huiuſmodi gratiæ & remiſsionis peccatorũ ſuſceptio, voluntate comitante ſiue ſequente, non præcedẽte. Miſcet Philip. hic etiam alia quædam contra catholicam doctrinam quæ prætermittimus, eo quòd hæc ſingula tractare prolixius eſſet, quum ad hoc tantùm eius ſententias adduxerimus, vt oſtenderetur & ipſe offendi his dictis Caluini, eaq; ſcripturis ſacris contraria iudicare. Tradit autem Concilium Triden. de hac fide & fiducia, quam iuſtificatio impij requirit, veram & catholicã doctrinã, quum ait, Nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans ſola fide

Vera ſententia de fide iuſtificante.

fide hæredem ſe eſſe conſtitutum, hæredita-
temq;, conſecuturum, etiam ſi Chriſto non
compatiatur, vt & glorificetur. Nam & ip-
ſe Chriſtus, vt inquit Apoſt. Paul. cum eſſet
Heb. 5. filius Dei, didicit ex his quæ paſſus eſt obedi
entiam: & conſummatus, factus eſt omni-
bus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æter-
næ. Adducit præterea ſententiam Apoſto.
Cor. 9. Pauli, Neſcitis quòd hi qui in ſtadio cur-
runt, &c. & B. Petri, Satagite vt per bona ope
2. Pet. 1. ra &c. Item Cano. 12. Si quis dixerit fidem iu
ſtificantẽ nihil aliud eſſe quàm fiduciam di-
uinæ miſericordiæ peccata remittẽtis prop-
ter Chriſtum, vel eam ſolam eſſe qua iuſtifi-
camur, Anathema ſit.

QVod autem fide & quidem ea ſola iuſti
ficatur & ſaluatur impius, probare co-
natur Caluinus in Antidoto 6. ſeſsio-
nis circa cap. 9. Intelligit autem tam ipſe
Philip. cum reliquis aduerſarijs, fide & hac
ſola impium iuſtificari, tanquam inſtrumen-
to quo quaſi manu ſpiritus noſtri iuſtitiam
Chriſti apprehendimus, imò & totum Chri
ſtum nobis à parte oblatum ſine vllo mo-
do vllâve conditione. Et ideo non eſſe o-
pus, niſi extenſione & apprehẽſione affect⁹,
quaſi ſpiritalis manus oblatum manus ap-
prehendentis, ſicuti manu pomum accipi-
mus, vel ſicut baptiſmum, aut certè quemad
modũ ſacram Euchariſtiam ſola oris aperti-
one ſuſcipim⁹, & deinde ipſum claudimus.
Atq; hanc perſuaſionem quòd Chriſtum, &
in eo peccatorum remiſsionem accipiunt cũ
voluntate (ea tamen quam nouitas vitæ ſe-
quitur, & charitas diffuſa per ſpiritum ſan-
ctum) idipſum accipiendi, nomine fidei in-
telligi volunt apud Apoſt. Paulum: quamuis
& ipſi doceant conformiter ſcripturis, fidẽ
correlatiuè dici ad verbum Dei, eiuſq; offi-
cium eſſe veritati Dei ſubſcribere, quoties,
quicquid, & quocunq; modo loquitur. Sta-
tuunt enim Deum per omnia eſſe veracem,
ſiue iubeat, ſiue promittat, ſiue minetur. Cũ
aũt hæc perſuaſio quaſi certa & infallibilis
aduerſetur ſcripturis, ſicut habet ſequẽs no
ſter articulus, non poteſt huiuſmodi perſua
ſio intelligi nomine fidei, de qua loquũtur
ſcripturæ. Si verò talis oblatio quam ipſi i-
maginantur, ſecundum ſcripturas & Dei
promiſsionem omnibus fieret, ſine vlla cõ-
ditione, aut modo, adhuc improbabilis eſſet
hæc Caluini & aliorum aduerſariorum ſen-
tentia, cùm ſecundum eos fides non appre-
hendat iuſtitiam, niſi comitantẽ habeat cha
ritatem, obedientiam, & reliquas virtutes.
Docent autem ſcripturę Deum patrem offer
re, imò & largiri peccatorum remiſsionem,
& ſpiritum ſuum, non quidem omnibus, ſed
pœnitentibus, & corde contritis tantùm: vt
etiam docet Martinus Bucerus de iuſtifica-
tione circa librum à Cæſarea Maieſtate ob-
latũ, rei & veritatis euidentia ſuperatus. Et
Philippus vbiq; docet ſolum poſt ſerios ter-
rores ex conſideratione iræ Dei ob peccata
incurſæ, peccatorũ fide reſpirare, & iuſtiti-
am oblatam apprehẽdere. Hi igitur docent
contra Caluinum, fidẽ & promiſsiones Dei,
quas Euangelium proponit, habere conditi-
onem pœnitentiæ, & ſolis pœnitentibus of
ferri: Catholica autem veritas requirit pœ-
nitentiam fieri ob Dei offenſam de admiſsis
peccatis: non autẽ requirit, vt ait Philip. con
ditionem dilectionis, quia ſi inde penderet,
noſtra fides certa non eſſet, quia nunquam To. 2. fol.
certi ſumus, quòd ſatis diligimus. Sed an cer 40.
ti eſſe poſsimus quòd credendo ſatis diligi-
mus, qualis dilectio tamen niſi fide adduca-
tur, non accipimus per fidem peccatorũ re-
miſsionem. Scripturæ igitur quas adducunt
pro ſolæ fidei iuſtificatione, quòd ſola iuſtifi
cet, cũ de fide catholica loquantur, quæ cum
verbo Dei conuertitur, impertinentes ſunt,
nec quicq̃ ad eorum propoſitum conducere
poſſunt, quum ex ea doceant impiũ non poſ
ſe iuſtificari. Quomodo autem ſecundũ ve-
ritatem catholicã fide & gratis iuſtificemur,
clarè explicat ca. 8. ſextæ ſeſſ. Concil. Triden
tini, quod ſic habet. Cùm Apoſtolus dicit iu
ſtificari hominem per fidem & gratis, ea ver-
ba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem per-
petuus Eccleſiæ catholicæ conſenſus tenuit
& expreſsit, vt ſcilicet per fidẽ ideo iuſtifica
ri dicamur, quia fides eſt humanę ſalutis ini
tiũ, fundamentũ, & radix omnis iuſtificatio-
nis, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo &
ad filiorum eius conſortium peruenire. Gra
tis aũt iuſtificari ideo dicamur, quia nihil e-
orũ quæ iuſtificationẽ pręcedunt, ſiue fides,
ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam
promeretur. Si enim gratia eſt, iam nõ ex o- Rom. 11.
peribus: alioquin, vt idem Apoſt. inquit, gra
tia iam non eſt gratia. Ex quibus patet nos
fide catholica iuſtificari, tãquam diſpoſitio-
ne animum præparante ad pœnitentiã & iu
ſtitiam, ſine qua nec pœnitentia, nec vlla ho
minis opera Deo ſunt grata, vt peccata re-
mittant, vel impiũ iuſtificent. Non aũt iuſti
ficamur fide tanquã inſtrumento iuſtitiam
apprehendente, etiam quando fides viua &
parit iuſtitiam ac vitæ nouitatem ſine quib⁹
inaniter (vt etiam aduerſarij fatentur) & fru
ſtra ſe extendit ad apprehendendam pecca-
torũ remiſsionem. Viuam autem fidem eſſe
volunt non à charitate quam ex ſe gignat,
ſed à vi & efficacia ſpiritus ſancti planè per-
ſuadentis ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij In cap. 8.
& hæredes Dei per Chriſtum, atque huiuſ- ſeſ. 6.
modi fidem non tantùm viuam eſſe, ſed &
vitam animæ. Ait enim Calui.

Longè aliud eſt fides quàm mortua neſcio quæ Caluinus.
perſuaſio. Viua nos Chriſti membra fide effici ne-
gant: quantò melius Auguſtin. qui fidem animæ
vitam appellat, ſicut anima vita eſt corporis, non
tamen eſſe iuſtitiam, quaſi anima prius natura vi- In cap. 12.
uere poſsit, quam ſpiritum vitæ habeat, quem fide Ioann.
apprehendit. Philippus verò docet hanc ip-
ſam fidẽ eſſe iuſtitiam: *Fides,* inquit, *eſt illa* Philippus in
res quã Deus pronunciat eſſe iuſtitiam, & addit Apol. de iu-
gratis imputari. Docet, inquam, hanc viuã ſtificat.
fidem eſſe ipſam iuſtitiam, & non tantùm

iuſtificationis initium ſeu præparationem, vult tamen nos hac fide iuſtitiam & peccatorum remiſsionem apprehendere, quæ inter ſe pugnant. Organum enim apprehenſionis prius eſt quam res apprehenſa. Igitur ſecundum nouos hos doctores, fides parit charitatem & vitæ nouitatem ex ſua fœcunditate, ac veluti parens eas gignit: & ideo quia ipſa per ſe viua eſt, reliquæ virtutes quaſi fructus & proles (ſecundum aduerſarios (ex ea prodeunt, ſicut veritas catholica docet charitatem omnium bonorum eſſe matrem & radicem. Sed quàm hic fallantur aduerſarij, oſtendimus vbi docuimus, quomodo fides per dilectionem operatur. Quòd autem fide iuſtificamur tanquàm inſtrumento, quo Chriſtũ & in eo omnia alia apprehendimus, docet Philip. in locis ſuis,

Philip. 1. de bonis operi. *Non dicimur, inquit, fide iuſti, quia tanta ſit huius virtutis dignitas, vt mereatur remiſsionem, ſed quia oportet aliquod eſſe inſtrumentum, quo apprehendimus mediatorem pro nobis interpellãtem, propter quam æternus pater eſt propitius.*

Cui obijci poſſet: Quare non potius hũc mediatorem apprehendimus, & complectimur brachijs amoris, qui indiuiduus fidei eſt comes? Et Calui.

Caluinus. *Neque enim, inquit, quicquã noſtrum adfert fides ad Deum, ſed quod vltrò nobis offert Deus, recipit. Hinc ſit vt fides, quamuis imperfecta, perfectam nihilominus iuſtitiam poſſideat, quia non alium, quàm gratuita Dei bonitatis reſpectum habet, Atq; ita fides iuſtificationem præcedit, vt tamen reſpectu Dei ſequatur.*

Reſponſio. Monſtroſi certè ſunt hi ſermones, quòd fides apprehendit, vel recipit id, quod offert Deus, quòd perfectam poſsidet iuſtitiam, & non potius anima, vel ſpiritus hominis, quẽ inhabitat ſpiritus Chriſti in eo diffundens dona ſua & perfectam iuſtitiam. Sed mirum quomodo Dei reſpectu fides iuſtificationem ſequatur, quam tamen ſola fide apprehendimus & accipimus, cùm Dei reſpectus ſit ſecundum rei veritatem. Et circa Canonem 11.

Caluinus. *Quoties in hac quæſtione nominamus ſolam fidem, non mortuam à nobis fingi, & quæ per charitatem non operatur, ſed ipſam ſtatui vnicam iuſtificationis cauſam, Ergo ſola fides eſt quæ iuſtificat, fides verò quæ iuſtificat non eſt ſola: quemadmodum ſolis calor ſolus eſt qui terram calefaciat, non tamen idem in ſole eſt ſolus, quia perpetuò cõiunctus cum ſplendore. Quare totam regenerationis gratiam, non ſeparamus à fide, ſed vim ac facultatem iuſtificandi, fidei in ſolidum, vt neceſſe eſt, vindicamus.*

Reſponſio. Item circa Canonem præcedentem hac ratione iuſtificationem noſtrã & iuſtitiam, docet eſſe in prædicamento Relationis. *Si quis, inquit, formaliter, hoc eſt, non qualitate, ſed imputatione iuſtos eſſe doceat, vt ſignificet in Prædicamento Relationis eſſe ſitam noſtram iuſtitiã, nihil erit in eo reprehenſione dignum.*

Oſtendimus ſuperius ſcripturæ aduerſari hanc doctrinã, quæ teſtatur nos regeneratione accipere naturæ diuinæ conſortium & participationem, & hanc non eſſe ſine qualitatis infuſione, noſtramque iuſtitiam eiuſdem eſſe Prędicamenti cum iuſtitia Chriſti, ſicut idem ſpiritus, eadem vita in capite & in membris. Sed audiamus quibus ſcripturarum teſtimonijs cogatur Cal. vt reijciat doctrinam & interpretationem Concilij de iuſtificatione fidei. Ait autem. *Reſponſio.*

Quoniam in promptu erat ſcripturæ doctrina eorum placitis repugnans, vt hanc ſuſpicionem auertant, primum quid ſit fide iuſtificari hominẽ exponunt, nempe quod fides ſit ſalutis initium & fundamentum iuſtificationis: quaſi hac ſolutione eſſent expediti, mox ad alteram conuolant, Gratis nos iuſtificari, ideo Apoſtolum docere, quia quæcunque iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam non promerentur. *Caluinus.*

Nullam ſcripturam aduerſari patrum doctrinæ ſuperius recitatæ oſtendimus in ſuperioribus, & nunc rurſum oſtendemus reſpõdendo ſcripturis, quas Ioan. Caluinus hic adfert. Fidem autem iuſtificare, quia ſalutis eſt initium, non primi docent hi patres, ſed ante eos ſic interpretati sũt literas ſacras b. Auguſt. & b. Ambr. Auguſtinus quidem de prædeſtinatione ſanctorum: Ex fide, inquit, ideo Apoſt. dicit iuſtificari hominem nõ ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iuſtè viuitur. Et ſtatim poſtea vocat fidem fundamentum totius ædificij ſpiritualis. Idem alio loco, Poſſunt quidem dicere remiſsionem peccatorum eſſe gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur, ſed nec ipſa remiſsio peccatorũ ſine aliquo merito eſt. Fides hanc impetrat. Neque enim nullum eſt meritũ fidei, qua fide ille dicebat, Deus propitius eſto mihi peccatori: & deſcendit iuſtificatus, merito fidei humiliatus, quoniam qui ſe humiliat, exaltabitur. Reſtat igitur vt ipſam fidem, vnde omnis iuſtitia ſumit initium: de quo in Canticis, Venies & pertranſies ab initio fidei, nullis tribuamus præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque ſunt merita. Nec dicat ſibi quiſquã ſi ex fide quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur quàm donatur? Non dicat iſta homo fidelis, quia cùm dixerit, vt mereat iuſtificationem, habeo fidem. Reſpondetur ei. Quid enim habes quod non accepiſti? Cùm ergo fides impetrat iuſtificationem: ſicut vnicuique Deus partitus eſt etiam ipſius menſuram fidei, non gratiam aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa gratia augetur, vt aucta mereatur perfici, comitante non ducente, pediſſequa non præuia voluntate. Et b. Amb. Principium, inquit, hominis Chriſtiani eſt fides, & plenitudo, iuſtitia. Item, Fides eſt quædam ſalutem, quam niſi mens tota ſuſceperit voluntate, non modò nihil proderit, ſed etiã obedi-

Reſponſio. *Cap. 7.* *Epiſ. 105. & 100.* *Luca 18.* *Aug. epiſt. 105 ad Pau.*

oberit. Fidei enim gratia hanc habet poteſtatem, vt deuotis ſibi diuinam infundat medelam: indeuotis verò cõferat morbum, per quem totus [illegible]o intereat. Cognitio namq; morbi & medicinæ, ſalutis eſt initium. Nec tamen patres dicunt fidem iuſtificare, quia initium duntaxat eſt ſalutis, ſed addunt ipsã eſſe ſimul fundamentum, & radicem omnis iuſtificationis, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo. Et ideo non initium quaſi tranſiẽs, ſed quo modo fundamentum ſuper quo tota ædificij fabrica erigitur: & quemadmodũ radix per quam arbor tota ſuccum & viriditatẽ ſuam ſuſcipit, dicitur eſſe initium arboris. Eſt enim à fide non tantùm ſalutis & iuſtificationis initium, ſed & incrementum & cõſummatio. Nec ſine ea aut opus aut operãs, Deo placere poteſt. Nam omnia bona ſuper ea ſtabiliũtur, & viriditatem & gratiam ſpiritus accipiunt. Et meritò quidem fides initium dicitur, ſecundum B. Auguſt. quia prima gratia eſt, quæ nobis à Deo confertur. Quare gratis iuſtificamur, quia nec fides nec opera eam promerentur, non quia eam non præcedunt fides & pœnitentia. Id quod etiam contra Caluinum Philippus Melanchthon ſupra docuit. Non enim peccatorum remiſſionem & donum ſpiritus ſancti acceperunt, qui Petri prædicationem audierant, niſi prius corde compuncti pœnitentes & baptizati.

Circa verſ. Pſal. 208. Principium verborum veritas.

In locis theologicis.

Caluinus. *Quæſo ſi in re ſeria verſari ſe putarent, non adeo leuiter quaſi oſcitantes perfungerẽtur. Omitto quod hominum iudicia nihil veriti ſunt, quaſi ſacroſancto hoc decreto omnium oculos confodiſſent, Fides iuſtificat, quoniam incboat iuſtitiam. Primo hoc commentum ſenſus communis reſpuit Quid enim magis puerile quàm totum effectum velle reſtringere ad ſolum actum inchoãdi? Si inſpiciamus pauliſper, nunquid verba Pauli patiantur ſe tam facilè peruerti. Euangelium, inquit, potentia Dei eſt in ſalutem omni credenti, quia in eo reuelatur Dei iuſtitia ex fide in fidem. Quis non videt principium & finem pariter hic diſignari? Alioqui dicendum erat, Ex fide in opera, ſiquidem perficerent quod fides incboat. Eodem faciat Habucuc teſtimonium, Iuſtus ex fide victurus eſt: quod impropriè dictum eſſet niſi fides perpetuaret vitam.*

Rom. 1.

Reſponſio. Patres hic grauiter, nimirum ex perpetuo Eccleſiæ conſenſu & ſcripturis conformiter hanc faciunt interpretationem, & Cal. potius lectoris oculos hoc loco confodere videtur, vt quaſi cœcus malitiam eius non aduertat. Nam mera malitia eſt, quod ex hac patrũ explicatione dicat eos totũ fidei effectũ velle reſtringere ad ſolũ actũ inchoandi, quodque dicant fidem iuſtificare, quoniam inchoat iuſtitiam. Docent enim concorditer ad eccleſiæ catholicæ doctrinam, ex fide eſſe initium ſalutis, progreſſum, & totius iuſtitię & ſalutis conſummationem. Aiunt enim, per fidem ideo nos iuſtificari, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis. Ex fide itaq; ſalutis noſtræ initium eſt per pœnitentiam, & in ea quaſi quodam lumine iuſti ambulant & proficiunt in operibus, quàm diu caligi noſo hoc loco à domino peregrinantur: & per charitatem ipſa fidei Chriſtianæ eſt conſummatio. Finis enim præcepti eſt charitas ex fide nõ ficta, & vinculum perfectionis, ſine qua inania & inutilia ſunt reliqua Dei dona imò & opera ipſa fidei & pietatis, vt docet. Apo. Paulus. Falſum igitur imponit Caluin⁹ patribus, quando dicit patres docere fidem iuſtificare, quoniam inchoat iuſtitiam. Cùm enim dicant fidem iuſtificare non tñ quia eſt ſalutis, ſed etiam quia fundamẽtum & radix omnis iuſtificationis: fidei tribuũt etiã incrementum & conſummationẽ iuſtitiæ. Nam opus pietatis vel Deo placens eſſe non poteſt, quod ex fidei cognitione nõ proficiſcitur. Sicut enim prudentia & lumine naturali dirigimur in operibus vitæ ciuilis & morum, ita per fidem & prudentiam, quę ei innititur, per ſpiritum Chriſti dirigimur in tota vita Chriſtiana. Et libenter agnoſcimus locum quem citat Cal. ex Apoſtolo, quod Euangelium potentia Dei eſt in ſalutem omni credenti, & hoc quia in eo reuelatur Dei iuſtitia ex fide in fidem: ſed ex eo non ſequitur, quòd opera pœnitentiæ ex fide profecta non pręcedant iuſtificationẽ, & quòd credentes in nomine eius ſtatim ſunt filij Dei, cùm dicat Euangelium, & poteſtatem dedit eis filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. Nec etiam inde proficiſcitur quòd augmentum iuſtitiæ non eſt ex operib⁹ iuſtorum ſed ab ea eſt omnino impertinens. Nam Theodoretus, OEcumenius, & alij veteres hunc locum declarantes, Oportet, inquiunt, credere prophetis, & per illos deduci ad fidem Euangelij. Reuelatur igitur in Euangelio iuſtitia, quæ eſt ex fide in fidem: ex fide prophetarum, in fidem Euangelij: & hoc ordine interpretantur quoque alij eundem locum quòd iuſtitia, quæ eſt ex fide primò iuſtificante, in fidem alentem ex ercentemq; primam iuſtitiã, imo & per opera perficientem, in euãgelio reuelatur. Creſcite, inquit Apoſt. in omni bono opere fructificantes. Et ſic intelligi poteſt hic locus, Ex fide in opera, quorum ferax eſt fides per charitatem. Nam per charitatem operatur & ſeipſam perficit, ne perpetuo maneamus quaſi modò geniti infantes. Libenter etiam ſuſcipimus ſententiam prophetæ Abacuc, quam citat Apoſt. Paulus, quòd iuſtus ex fide viuit. Non enim ſolum ex fide iuſtus eſt, ſed poſtquam factus eſt iuſtus, toto ſuæ peregrinationis tẽpore ex fide victurus eſt, & in ſemitis mandatorũ Dei progreſſurus. Itaq; fides vitã perpetuam reddit, ſed per charitatẽ per quã & operatur, & vita eſt animæ. Nihil igitur hæc probant inſtitutũ Cal. quòd videlicet ſoli fidei eſt vindicanda vis & facultas iuſtificandi nõ pœnitentię nec ſacramentis.

1. Cor. 13.

Rom. 1.

Coloſ. 1.

Cap. 2.

Caluinus. *In Abrahæ perſona relucet præcipuũ iuſtificationis ſpeculũ. Audiamus ergo quo tempore fides illi ad*

illi ad iuſtitiam imputata fuiſſe prædicatur. Non erat certè nouitius, ſed relicta patria iam annos complures dominum ſecutus fuerat, vt eſſet non vulgare ſanctitatis omniũq́ virtutum exemplar. Non ergo aditum illi ad iuſtitiam patefecit fides, vt aliunde poſtea iuſtificatio compleatur. Satis quidem ſuperq́, ex his paucis liquere arbitror. non minus iuſtitiæ complementum, quàm initium fidei tribuendum eſſe.

Reſponſio. Agnoſcimus Abraham iuſtum fuiſſe, quãdo de eo teſtata eſt ſcriptura, Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam, & ideo hanc iuſtitiã fuiſſe iuſtitiæ augmentum. Nam ſicut diximus iuſtitiæ augmentũ imo & cõſummatio ex fide eſt, & ex fidei operibus: quemadmodum & initium, non ex opreibus liberi arbitrij vel legis. Quãuis enĩ propoſitum Apoſtoli ſit oſtendere, ex fide impiũ iuſtificari, docet tamen per hanc occaſionem omnem iuſtificationem eſſe ex fide, & nullam ex naturali hominis cognitione. Nam initio primi capitis dixit iuſtum ex fide viuere, hoc eſt progredi in obſeruatione mandatorum Dei, non autem dixit ex fide eſſe iuſtum, quod tamen ei erat propoſitum. Hic aſſumit Abrahæ iuſto ad iuſtitiam eſſe imputatum quòd Deo credidit. Et quãuis credẽdo meruerit iuſtitiæ augmentum, hoc tamen ei imputatum dicit quaſi ex gratia propter ſpiritum fidei & charitatis in corde eius gratioſè diffuſum ac manentem, ex quo fides & opera proficiſcebantur. Hac enim ratione ſecundum beatum Auguſtinum eſt imputatio, non merum meritum. Nam oportet cognitionem quam requirit iuſtitia eiuſdem cum ea eſſe ordinis, vt cognitio ſit diuina & ſupernaturalis: quam ſequitur iuſtitia Dei, hoc eſt, qua Deus hominem imbuit, & quæ apud eum valet & gratiam habet. Confitemur etiã & nos, quòd hîc adfert Caluinus de Abraham, quòd non erat nouitius, ſed iam annos complures relicta patria Dominum ſecutus fuerat, quando ei fides ad iuſtitiam imputata fuiſſe prædicatur, quodq́; ei propterea non ſolum aditũ ad iuſtitiã fides patefecit, vt aliundè ſine fide iuſtitia compleretur: ſed fides illi per pœnitentiã ingreſſũ patefecit: ſicut Publicanus fide aſcendebat ad templũ vt oraret, qui à longe ſtans nolebat oculos ad cœlum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum dicẽs: Deus propitius eſto mihi peccatori, & deſcendit fide iuſtificatus in domum ſuam, ſed per pœnitẽtiam ſpiritus afflicti ſuper peccatis ſuis: Ita per opera charitatis iuſtitia completur ex fide. Et ſicut diximus, alia fidei conſideratione eſt opus in iuſtificatione prima, quæ eſt à peccatis, alia in eius progreſſu, quando in lege domini ambulamus: ibi enim agnoſcimus Chriſtum propitiatorem, hic verò Deum adiutorem, protectorem, remuneratorem, qui brauium propoſuit, & obſeruat eos qui legitimè currunt & certant. Confitemur itaque non minus iuſtitiæ complementum, quam initium eius fidei eſſe tribuendum, quum ſit radix omnis iuſtificationis. Nec in hoc diſsentimus ab aduerſarijs, ſed in eo ꝙ ſoli fidei (pœnitentia charitatis reliquarumq; virtutum operibus excluſis) initium, progreſſum & conſummationem totãq; perfectionem ipſi tribuunt: ad quod nihil conducunt hęc loca Apoſtoli adducta.

Rom. 4.

De gratia et lib. arbitrio cap. 8. 9.

Luca 18.

Caluinus. *Secundum membrum eſt gratuitam ideo iuſtificationem vocari à Paulo, quia nullum meritum præcedat. Quid ergo? cum idem Paulus clamat, excludi omnem carnis gloriationem lege fidei, an ad ante vitæ duntaxat merita reſpicit? ac non potius admonet nihil eſſe quò glorientur homines vſque ad vitæ finem, qui fide iuſti ſunt?*

Reſponſio. Gratuita ideo à Paulo vocatur & verè eſt impij iuſtificatio, quia nullo ei⁹ merito prouocatus Deus ex ſola miſericordiæ ſuæ abũdantia iuſtum facit, remiſsis eius peccatis: Et ideo merè gratis, ſi impium ſpectemus, cuius non niſi mala ſunt merita. Eſt autem hîc meritum victimæ filij Dei qui nos apud patrem emit, & redemit precio ſoluto. Empti eſtis, inquit Apoſt. precio magno, & non eſtis veſtri. Et B. Petrus, Non corruptibili auro vel argento redempti eſtis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni immaculati. Mera tamẽ gratia patris eſt, quod ob hanc victimam in cruce oblatam, nos à peccatis liberat, & in filios aſſumit, multis alijs præteritis & neglectis, quibus nihilo ſumus meliores. Et quãuis non iuſtificemur à peccatis niſi pœnitentes, cum propoſito vitæ melioris, nulla tamen poteſt eſſe peccatori carnis gloriatio, quod ſic liberetur, & adoptetur niſi in domino, in quo certè ei magna eſt cauſa gloriandi. Qui gloriatur, inquit Apoſtolus, in Domino glorietur. Quam ſententiam tractans beatus Bernardus, Nõ gloriari, inquit, Apoſtolus vetat, imo præcipit potius, docens in quo & quomodo ſit gloriandum. Omnia poſſum (inquit Apoſt. gloriando) in eo qui me confortat. Et gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Quare falſum eſt quod dicit Ioã. Caluinus, Apoſtolum nos admonere, nihil eſſe quo glorientur homines, vſque ad finem vitæ, qui fide iuſti ſunt. Reſpicit autem Apoſtolus ad anteactæ vitæ merita, eaque excludit in iuſtificatione à peccatis, non opera fidei & pœnitentiæ, ſed hæc reſpicit. Ait enim ſcriptura, quod Deus propter pœnitentiam diſsimulat peccata hominum. Et de Niniuitis loquitur Ionas propheta: Vidit Deus opera eorum quia conuerſi ſunt de via mala, & miſertus eſt ſuper malitia quam locutus fuerat, vt faceret eis & non fecit. Porrò quoties apud Ezechielem: Si impius, inquit, egerit pœnitẽtiam ab omnib⁹ peccatis ſuis, & cuſtodierit omnia præcepta mea, vita viuet & non morietur. Et alio loco: Ad quem, inquit Domin⁹ reſpiciam, niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos. In augmento quoque & perfectione iuſtitiæ Deus merita reſpicit, propter quæ etiam in domino gloriari oportet, quòd per nos tanquam

1. Corin. 6.

1. Petri 1.

1. Corint. 1.

Philip. 4.

2. Corin. 10.

Sapient. 11.

Cap. 3.

Cap. 18.

Eſaia. 66.

tanquam organa huiuſmodi operari dignetur, & noſtro vti miniſterio.

Caluinus. *Nam cum ex Dauide aſſerit imputari abſque operibus iuſtitiam, perpetuu fidelium ſtatū declarat. Quemadmodum & Dauid ſe ac reliquos omnes Dei filios, non in vnum diem, ſed tota vita peccatorum remiſsione beatos eſſe exclamat. Nec de vnius momenti iuſtificatione loquitur apud Lucā Petrus, cum dicit, Per gratiam Ieſu Chriſti credimus nos eſſe ſaluos, quemadmodum & patres noſtri.* Act. 15. *Ille enim erat quaſtionis ſtatus, An exigenda foret à gentibus legis obſeruatio? Id fieri debere negat, quòd non alia ſit ſalus in Chriſtiana Eccleſia, quàm per Chriſti gratiam, nec alia vnquā fuerit: & meritò. Nec enim aliter firma erit promiſsio, niſi ex Dei gratia pendeat, ac fide nitatur, inquit Paulus, An illic etiam de præcedentibus meritis agi garrient? Imò ſelectiſsimis quibusq; ſalutis fiduciā poſſe conſtare negat, niſi recumbat in Chriſti gratiam: Fidem igitur abolet, qui non retinet hanc vnicam iuſtitiam vſque ad mortem.*

Reſponſio. Propriè agit hoc loco Propheta Dauid de beatitudine eius cui peccata remittūtur, nó de ea quæ eſt beatitudinis ſiue iuſtitiæ profectus, de qua Saluator: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum, &c. quæ ſequūtur. Matth. 5. Et idem Dauid: Beati immaculati in via, Pſal. 118. qui ambulāt in lege Domini. Hæc autem non eſt in peccatorum remiſsione, ſed in perfectione iuſtitiæ, aut operū pietatis. Non enim indiget iterata remiſsione, cui ſemel remiſſa ſunt peccata. Ideò verū non eſt quod dicit Caluinus. Dauidem ſe & reliquos Dei filios nō in vnum diem, ſed tota vita peccatorū remiſsione beatos eſſe exclamaſſe, cū non in ea ſola ſit beatitudo, ſed etiam quando creſcimus & fructificamus in omni opere bono. Ideò nō perpetuum fidelium ſtatū declarat Paul. cum ex Dauide aſſerit imputari abſq; operibus iuſtitiam, ſed pœnitentiā tantum, qui ex fide propitiatoris abſq; operibus legis & liberi arbitrij iuſtificantur. Nec excludit opera gratiæ ad iuſtitiam præparantis. Et peccatorum remiſsio ſolum eſt terminus à quo, iuſtificationis: iuſtitia verò terminus ad quem. Quapropter filij Dei non poſſunt tota vita ſola peccatorum remiſsione eſſe beati. & B. Petrus de iuſtificatione à peccatis loquitur. Credimus tamē per gratiā Domini noſtri Ieſu Chriſti nos & vniuerſos ſaluari omni ſalutis & iuſtitiæ gradu ac progreſſu, quatenus ex hac gratia eſt nobis ſpiritus pœnitentię, fidei, & Act. 15. charitatis omniumq; virtutū, quas propterea nō excludit, imò magis tanquam effectus & quaſi quoſdā fructus ſecum adfert & largitur. Docemus etiā nos quæſtionis propoſitæ Apoſtolis ſtatum fuiſſe, An exigenda foret à gentibus legis Moſaicæ obſeruatio, cuius ſolius & circunciſionis meminit principium capitis. Non aūt ſtatus quæſtionis fuit, an impium ex fide pœnitere debeat ſuorum peccatorum. Dixerat enim B. Petrus Simoni Act. 8. Mago, pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum ſi fortè remittatur tibi hęc cogitatio cordis tui. Item Paul. teſtificabatur Act. 10. Iudæis atq; gentilibus in Deū pœnitentiam & fidem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ideò autem negat à gentibus exigendā huius legis obſeruationem, quod nō alia ſit ſalus in Chriſtiana Eccleſia, quàm per Chriſti gratiam. Credebant enim quidam & docebant, quòd niſi circuncidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis ſaluari, quaſi ex operibus legis ſine gratia Chriſti, ſalus contingere poſſet, vel Chriſti gratia non eſſet ſufficiens: de quibus etiam Apoſto. dum ait, Rom. 9. Gentes quæ non ſectabātur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam: iuſtitiā autem quæ ex Deo eſt. Iſrael verò ſectando legē iuſtitiæ, in legem nō peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus, legis ſcilicet Moſaicæ. Hic enim erat ſcopus diſputationis Apoſto. 1 Corin. 7. cum Iudæis, quòd lex Moyſi non eſſet ad Galat. 5. ſalutē neceſſaria, ſed fides ſufficeret, modò nō eſſet ſterilis, Circūciſio, ait Apoſtolus, nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Et alibi: Sed fides quæ per charitatem operatur. Rurſus. Neq; circunciſio aliquid valet, neq; præputium, ſed noua creatura. Idem intelligens per hæc tria, nouam creaturam, fidem per dilectionem operantem, & mādatorum obſeruationem. Nos quoq; docemus ex Apoſt. Paulo nō aliter firmam eſſe promiſsionem, quam quia ex gratia Dei pendet & fide nititur. Ex Dei enim gratia voluntas humana conſequitur inſuperabilem fortitudinem. Aug. de cor. & gratia c. 8. & cap 13. Ita enim ſubuentum infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & inſeparabiliter agatur, vt dicit B. Auguſt. De correp. & gratia cap. 12. Et præcedētia merita hic excludit, nó opera pœnitentiæ ante peccatorum remiſsionem. In iuſtitiæ verò incremēto nec merita excludit, quæ ex fidei ſpiritu & gratia proficiſcuntur. Quapropter & ipſa ſunt dona & gratia Dei. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, Ephes. 2. quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Propter quam præparationē quæ fruſtrari non poteſt, certiſsimè & inſeparabiliter in illis ſumus ambulaturi. Quocirca firma manebit Dei promiſsio, quamuis ſine his operibus non impleatur. Et ſanctiſſimos recūbere in Chriſti gratia ſalutem expectando nos etiam confitemur. Ex Chriſti enim gratia expectāt etiā opera, quæ præparauit eis Deus, vt inde ſalutē conſequantur.

Caluinus. *Iuſtificamur gratis, inquiūt, quòd nulla opera quæ iuſtificationem præcedāt, ipſam promerentur. Atqui dum Paulus Abrahæ materiam adimit gloriandi, eò quòd fides ſit illi imputata ad iuſtitiam, probationis loco mox ſubijcit, Vbi ſunt opera, illic debitum præmium rependi. Fidei autem quod datur, gratuitum eſt. Notemus de ſancto Patriarcha verba fieri. Negat Paulus quo tempore mundo renunciauerat, vt ſe totum Dei obſequio adduceret, vllis operibus fuiſſe iuſtum. Nonne ergo ter cœci iudicandi ſunt, qui gratuitā Dei iuſtitiam non vident, niſi in ipſo veſtibulo: regnare autem in ipſo*

ædificio putant operum merita? Hoc quippe modo ſatisfactum pronunciant Apoſtoli ſententia, Si ex gratia, ergo non ex operib. Atqui Paulus quod ſalua ſunt reliquiæ et ab æterni exitij periculo mirabiliter à Deo conſeruantur vſque in finem, id acceptum refert Dei gratia. Multum igitur abeſt quin ad tantulam portionem, hoc eſt ad ſolum principium reſtringat.

Reſponſio. Rectè patres aiunt gratis nos iuſtificari, quod nulla opera ipſam iuſtificationẽ promereantur: Nam & Ariſtoteles ita gratiam (*2. Rhet. c. 7. de grat.*) & gratis facere deſcribit. Sit, inquit, gratia per quam dicuntur roganti gratis aliquid facere, non pro re aliqua, nec vt ſibi quicquam qui faciunt, ſubueniant, ſed vt cui faciunt. Qui autem ſui cauſa faciunt, aut quoniã coacti, aut quoniã reddiderunt, non dederunt, gratia nõ eſt. Vtroque enim modo quid pro quo. Nec Apoſt. Paulus tollit Abrahæ gloriandi materiã, ſi ex operibus iuſtificatus eſt, iuſtitia quam docent in Ethicis Philoſophi, niſi apud Deum duntaxat. Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. Et vbi opera legis ſunt vel liberi arbitrij, ibi debitum præmium ſecundum Apoſtolum exigi poteſt. Vbi autem opera ſunt fidei & gratiæ (quia hęc dona Dei ſunt) gratuitum eſt quod eis datur, imò & quod redditur, vt docet beatus Auguſt. Nec Paulus negat ſanctum Patriarcham vllis operibus fuiſſe iuſtum. Apertè enim docet eum (*De grat. & lib. arb. ca. 8. De correp. & gra. cap. 7. & in epiſ. ad Sixtum.*) iuſtum fuiſſe credẽdo, & ita operibus fidei. Et clariſsimè B. Iacob. eum ex operibus eſſe iuſtificatum docet: Nam filium ſuum Iſaac ſuper altare fide obtulit. Falſum patribus imponitur, quod gratuitam Dei iuſtitiã non vident, niſi in ipſo veſtibulo: regnare autem putent in ipſo ædificio operum merita. Nouerunt enim Dei iuſtitiam, vt initio, ita in progreſſu & cõſummatione eſſe gratuitam, ipſamq́; cum fide in toto ædificio, cuius fundamentum eſt fides, regnare. Nec tamen minus regnãt operum merita, quæ gratiam, valorem, & dignitatẽ ex fidei & charitatis ſpiritu accipiunt. Et plenè ſatisfactum eſt per hãc diſtinctionem operum legis & operum gratiæ, ſentẽtiæ Pauli Apoſtoli. Si ex gratia, ergo nõ ex operibus. Cùm enim opera fidei & iuſtorum merita, ſint Dei dona, nõ diſtinguũtur contra gratiam, ſed contra opera legis & liberi arbit. tantum. Et B. Aug. vertit Opera, in merita operum, vt ſenſus ſit, Si ex gratia, non ex operum meritis. Et quia loca (*De bono perſeuer. cap. 18.*) ex B. Paulo citata agunt de gratia electionis & promiſsione facta Abrahæ, quod videlicet in eius ſemine eſſent benedicendæ omnes gentes, nihil faciũt ad fidem ſpecialem, qua quis ſibi certò & infallibiliter perſuadet ſibi remiſſa peccata, Deumq́; propitium: ad quam ſolam tamen à Caluino torquẽtur.

Martinus Bucerus in explicatione libri à Maieſt. Cæſarea Ratiſponæ collocutoribus propoſiti, circa articulũ de iuſtificatione ſententiam libri ſequens, propius ad veritatẽ acceſsit, qui contra Caluinum docet pœnitentibus duntaxat de peccatis ob Dei offenſam, Dei miſericordiam & peccatorum remiſsionẽ offerri, & ideo eos ſola fide eam apprehendere, hoc eſt, fidem eſſe proximam diſpoſitionem ad iuſtificationem, non pœnitentiã ſecundum Deum, nec Dei amorem, quãuis ſine his, & ſine propoſito vitam emendandi fides non ſufficiat (*Folio 165. in fine.*) ad iuſtificandum, ad eam tamen ſolam, proximam iuſtificationis cauſam eſſe referendam, & ideò non eſſe relinquendam ſolitam loquendi, Sola fides iuſtificat: vel ſola fide iuſtificamur. Ait enim Bucerus.

Quamuis Chriſtus non ſaluet nec iuſtificet niſi (*Bucerus.*) *peccatores, eos tamen ſolùm, ſiquidem rationis vſum habeant, quos ſuorum peccatorum & impietatis verè pœniteat, quos ante peccatorũ remiſsionem, & de beneuolentia Dei, certam fiduciam, vera commoueat animos de peccatis pœnitentia, pungat dolor de offenſa Dei, & certa exiſtat peccatorum deteſtatio, ita vt eorum corda compungebantur, qui audito Petro dicebant Apoſtolis, Quid faciemus viri fratres? Et audiebant, Pœniteat vos, & baptizetur quiſque in nomine Ieſu Chriſti ad remiſsionem peccatorum, & accipietis donum ſpiritus ſancti. Vt ergo remiſsio peccatorum non niſi à pœnitentibus percipi poteſt, & donatio iuſtifica-* (*Act. 2.*) *tionis ijs modò promiſſa eſt, qui ſunt corde propter offenſum Deum contriti, et Dominus ad eos tantùm reſpicit, qui afflicti ſunt & ſpiritu conſternato, pauentq́; ad verba eius. Nam ſumma Euangelicæ prædicationis vtrumque complectitur, pœnitentiam per nomen Chriſti, & remiſsionem peccatorum. Nec eſſe poteſt hæc pœnitentia, niſi præ-* (*Eſaiæ 6. Eſaiæ 60.*) *ueniente motu ſpiritus ſancti, quo mens & voluntas moueatur ad deteſtationem peccati. Nam omnino vera & ſalutaris peccatorum pœnitentia (quam neceſſe eſt, ſi non tempore, natura tamen iuſtificationi in nobis perfectè, hoc eſt, remiſsionẽ peccatorum præire) excitari in nobis, niſi per ſpiritum ſanctum non poteſt, qui ſua virtute cor noſtrũ aperiat, vt verbo ſuo ſiue illato auribus, ſiue ad mẽtem reuocato auſcultemus, & fidem accommodemus, omnemq́; liberi arbitrij motũ præueniat. Oportet enim à ſpiritu ſancto nos præueniente mo-* (*Lucæ 14.*) *ueri, cum mentem, vt peccata mala & deteſtanda eſſe certò iudicet, tum voluntatem, vt ea plenè oderit & deteſtetur. Prædicamus igitur in Chriſto nõ ſolùm remiſsionem peccatorum, & in filios Dei adoptionem, ſed etiam veram viuamq́; pœnitentiam: nec ſolum animi de gratia Dei conſolationẽ, & in ſpem vitæ erectionem, ſed etiam cordis propter offenſam Dei contritionẽ & ſpiritus compunctionem, ſed etiam ſummã omnis praui ſtudij deteſtationem, & à iudicio Dei trepidationem. Non conuerſionem modò ad Deũ, & nouæ vitæ meditationem, ſed etiam ab omni peccato ſollicitam auerſionem et peccati in nobis aſsiduam et ſeuerã mortificationem. Atqui hæc omnia quæ veræ ac ſalutaris pœnitentiæ opera ſunt, prædicabimus in no-*

mine ac virtute Ieſu Chriſti, nō in nomine ac virtute generis humani, teſtificātes vnum eſſe Dominum Ieſum, qui hæc omnia in nobis ſuo efficit ſpiritu, quo nos vero de admiſſis peccatis dolore, & certa animi contritione ſic afficit, vt acri ac perpetua contritione omnem veterem hominem exuere ſtudeamus. Hæc enim ſola eſt vera & ſalutaris, ac non pœnitenda pœnitentia. Hæc eſt quam Apoſtol. Paulus cum collegis ſuis teſtificatus eſt Iudæis & Græcis pœnitentiam in Deum.

Reſponſio. Multum certè promouit Mart. Bucerus ex hoc libro à Cęſare oblato. Nihil enim in hac eius doctrina deſiderari poteſt, ſed per omnia conſentit cum doctrina Eccleſiæ Catholicæ. Verùm hanc poſtea relinquēs atque ab ea deficiens, errare incipit in perſecutione argumenti, dum tandē addit: Cui pœnitentiæ fides in Dominum Ieſum deeſſe non poteſt, ſicut nec huic illa.

Bucerus. *Vno enim Euangelio, & eodem Chriſti nomine & pœnitētia in Deum, & remiſſio peccatorum per Chriſtum annunciatur: Vno opere ſpiritus cor aperitur electis, vt auſcultātes Euangelio, vna eademq; fide agnoſcamus nos in Deū, non modo turpiter ingratos, ſed etiam contumelioſè in Deum fuiſſe impios, æternamq; eius iram et abiectionem meritos eſſe, & nihilominus in Chriſto Ieſu propitiationem nobis Dei, & remiſſionem peccatorum, adoptionemq; in filios Dei, & vitam æternam, vltronea & obuia bonitate, certiſſimáque voluntate offerri. Ex qua fide, quia mens videt agnoſcitque ſuam fœdiſſimam turpitudinem & horrendam iram Dei, verus de peccatis dolor, certáque impietatis noſtræ deteſtatio, & ſolidus diuini iudicij terror generatur in animis Euangelium auſcultantium. Et rurſus quia eadem fide animus firmiter credit Euangelio etiam ea parte, qua annunciat, non modò oblatam peccatorum omnium veniam & remiſſionem omniū et offenſæ, & pœnæ, verùm etiam paternam Dei charitatem, & in vitam beatam adoptionem, non poteſt in eodem animo nō exiſtere, & fiducia huius miſericordiæ amplißimæq; beneuolentiæ Dei, atq; ſpe promiſſæ ſalutis & hæreditatis indubitata, cum qua fide, fiducia, & ſpe neceſſaria ardet in eodem animo, vera quoque in Deum charitas, ſtudium flagrans, et veneratio cultusq; ſolidè pius & ſedulus.*

Reſponſio. Hic fraudulēter agere incipit & errat Bucerus, docens omnium horum neceſſariam eſſe connexionem. Nam cum obiecta pœnitētiæ, fidei, ſpei, & charitatis ſint diuerſa, & virtutes iſtæ, & earū actus multum ab inuicem diſtinguantur. (Nam pœnitentiam in Deum, & fidem in Chriſtū diſtinguit Apoſt.
Actuum 20. Paulus) non eſt neceſſaria omnium horum connexio. Et quamuis eadem fide credātur, horrenda videlicet ira Dei, & peccatorum remiſſio, ac præcipua Dei charitas, diuerſæ tamen ſunt Euangelij partes, vt ipſe Bucerus hic ſcribit, aliæq; fidei conſiderationes. Poteſt enim impietas eſſe deteſtatio & cōſideratio ſine aſſenſiōe oblatæ veniæ, & è diuerſo, & contemplari poſſumus paternam Dei erga nos charitatem, non conſiderata peccatorū turpitudine, nec oblata venia, nec gratuita peccatorū remiſſione, & ſibi inuicem hæc poſſe ſuccedere, & ita ab inuicem ſeparari, experientia teſtatur, & quæ in Bucero ſequuntur manifeſtant. Poſſunt tamen hæc omnia quæ Bucerus hic ponit concurrere in iuſtificatione impij, ſicuti & nos in ea multa requirimus, & tunc impij iuſtificatio, non fit per fidem, ſed per veram pœnitentiam ex fide procedentem. Addit enim.

Si ex prædicatione Euāgelij animus id tantùm apprehendat, quàm ſit fœda & inuiſa Deo, gehennæque obnoxia noſtra anteacta vita, & non ſimul remiſſionem peccatorum, et gratiam Dei in Chriſto, nihil profectò ille quàm deſperare poterit, vti de Cain et Iuda legimus. Proinde ſi ſpiritus Domini mentem magis deſigat in eam partem Euāgelij, qua illud detegit vitæ noſtræ turpitudinem, & denunciat meritam iram Dei, quàm in eam qua offert condonationem peccatorum, eò maior quoque ſentitur à iudicio Dei trepidatio. At niſi idem ſpiritus animum & in hanc alteram Euangelij partem de venia & remiſſione peccatorum, atq; cœleſti hæreditate, vel aliquantulum erigat, nec credere in Chriſtum & Deum poterit, nec veram & emendatricem peccatorum pœnitentiam concipere. Deſperabit potius & odiſſe Deum incipiet. *Bucerus Folio 186. in princip.*

Ex his Buceri dictis clariſſimum eſt quòd ſeparari poſſunt apprehenſio fœditatis & iræ Dei, & conſideratio Euangelij de venia & remiſſione peccatorum. Alteram enim in deſperationem adducere dicit: alterā ad fiduciā miſericordiæ & remiſſionis peccatorum, ſine qua fiducia ſiue ſpe veniæ agnoſcimus non eſſe veram & emendatricem peccatorum pœnitentiam, nec concipi poſſe. Sed quid hæc commune habent cum fide quam ex libro Cæſ. Maieſt. adducit & probat Bucerus? Non enim ex eis ſequitur quod hęc fides pœnitentiæ deeſſe non poſsit, nec verum eſt quòd non poſſumus in Chriſtum & Deum credere, niſi ſpiritus erigat in partem Euangelij de remiſſione peccatorum. Credūt enim in Chriſtum & Deum, qui obliti eorum quæ retro ſunt, ad ea ſe extendūt, quæ ſunt priora & brauium proſequuntur ſupernæ vocationis Dei. Et vera pœnitentia ſpem veniæ complectitur, & ex fide verbi Dei, quàm ſcilicet placabilis eſt ſuper malitia, proficiſcitur, & ideò ſine ea docemus & nos pœnitentiam non eſſe emendatricem: Nec eum fiducia & ſpe in eodē animo eſſe oportet flagrantem in Deum charitatem. Nunquam igitur veræ pœnitētiæ, fiducia veniæ, gratiæq; Dei abeſſe poteſt, fiducia tamen beneuolentiæ Dei ſine pœnitētia haberi poteſt: in quo iterum errat Bucerus, dicens hāc fiduciam ſine pœnitentia peccatorum haberi nō poſſe, ſicut nec vera pœnitentia ſine fiducia beneuolentiæ. Hæc enim fiducia toti iuſtorum vitæ qua ad brauiū currunt adeſt, atq; eam ſemper comitatur. Intelligēs autem Bucerus hæc ab *Reſponſio.*

inuicem poſſe ſeparari, ſcilicet veram peccatorum pœnitentiam & fiduciam beneuolentiæ, callidè addit eas non poſſe ſeparari, quanquam nunc pœnitētia, nunc fiducia in animis fidelium vim ſuam magis explicet, peccatorũ & iræ Dei conſideratione. Quamuis igitur ſecūdum Bucerum verè pœnitentibus ſolum offeratur in Chriſto Dei miſericordia, docet tamen ſeruandam eſſe hanc loquendi formulam, Sola fides iuſtificat, & ſola fide iuſtificamur. Fidem autem intelligit motū ſpiritus ſancti, quo verè pœnitentes veteris vitæ eriguntur ad Deum, & verè apprehendunt miſericordiā in Chriſto promiſſam, vt iam verè ſentiant quod remiſsionem peccatorū & recōciliationem propter meritum Chriſti, gratuita Dei bonitate acceperunt, & clamant ad Deum, Abba pater, hac ſola nos docet iuſtificari, non per excluſionē pœnitentiæ (hanc enim præcedere docet) nec charitatis, aut ſtudij nouitatis vitæ, quę fidei inſeparabiles comites dicit, nec etiam per excluſionem bonorū operum. Alienus enim eſt ab hæreſi, quam B. Aug. improbat, quòd ſine bonis operibus per ſolā fidem quæ eſt firma & certa aſſenſio verborum Dei (ea enim ſola ad hæc vſque tempora cognita fuit apud hæreticos) peruenire poſſumus ad æternam vitam. Docet enim hanc fidem, bonorum operum eſſe feracem, & ſine ipſis nō poſſe ſubſiſtere, nec compari peccatū vaſtans conſcientiam, quod nos mortale dicimus. Eadem enim pręddicat ipſe & noſtri aduerſarij reliqui de fide, quæ nos de charitate, cui illam dignitate proponunt. Nam ſicut Apoſtol. Paulus dicit finem præcepti eſſe charitatem, & plenitudinē legis eſſe dilectionem, ita hi conuenientius dicere poſſent finem & plenitudinem legis eſſe fidem, eò quòd charitatē & legis obſeruationē in ſe contineat. Quemadmodū ergo nos rectè dicimus nulla opera veram charitatem habētis eſſe tam mala, vt eum cōdemnare poſsint, ita ipſi docent nulla opera credentis in Chriſtum tam mala eſſe, vt ipſum condemnare poſsint. Et rectè dicerent, ſi eſſet ea fides quam imaginantur & fingunt. Sola ergo fide nos iuſtificari aſſerit Bucerus, propterea quòd ad eam ſolam transferenda ſit tanquam ad cauſam, vis & efficacia iuſtificādi, & ipſa ſola ſit diſpoſitio immediata & proxima, per quam iuſtificamur, & ſine qua nemo iuſtificetur. Excludit itaq; particula, Sola, veram pœnitentiam, Dei amorem, item quodlibet aliud hominis opus, ab efficacia, vi, & proxima diſpoſitione ad iuſtificationē. Agit enim hic Bucerus non de cauſa iuſtificationis formali, ſed diſpoſitiua tantùm. Contra quem errorē ſuperius citauimus Prophetam Dauid, qui Domino ait, Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies: quodq; Deus vidit opera Niniuitarum, quia cōuerſi ſunt & eorum eſt miſertus. Et ſcripturæ paſsim tribuunt pœnitentiæ & à peccatis auerſioni peccatorum remiſsionem, nō facta mentione fidei, quam tamen ſupponūt præcedere, & pœnitentiam ab ea proficiſci, ſicut Apoſt. Paulus & Euangelia plurima tribuunt fidei, vbi nō faciunt mentionem pœnitētiæ vel operum, quæ tamen propterea non excludunt, quum ſint fructus fidei, ſine quibus viuida eſſe non poſsit, non magis quàm corpus ſine ſpiritu. Atque hoc modo ſeipſum declarat Apoſtol. Paulus dicens, Hoc verbum (de quo Moyſes in Deuteron.) quod propè eſt in corde, & in ore, eſſe verbum fidei quod prædicauit: Verbum autem Deutero. certum eſt fuiſſe de reuerendo ad Dominum Deum ex toto corde & tota anima. Et certum eſt Auguſtinū peccatorum remiſsionem ad amorem Dei tanquam cauſam retuliſſe, quādo ſcribit in Enchirid. Charitas quam duabus iſtis, id eſt, fide & ſpe maiorem dixit Apoſtolus, quanto in quocunq; maior eſt, tanto melior eſt is in quo eſt. Cum enim quæritur, Vtrum quiſquam ſit homo bonus, non quæritur quid credat aut ſperet, ſed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubio rectè credit & ſperat: Qui verò non amat, inaniter credit, etiamſi ſint vera quæ credit, inaniter ſperat. Idem oſtendit fidem non habere vitam, niſi à charitate, nec ex ſe viua, nec vita eſſe poteſt ſine ea: ſicuti corpus ex ſe viuum nō eſt quod vitam amittere poteſt. Hac autem ſimilitudine vtitur B. Iacob. Ad fidem verò quam fingunt aduerſarij, & ad hanc ſolā iuſtificationis cauſam referre, perniciosa nouitas eſt, & peſtilens fons multorum errorum.

Lib 21. de ciuit. Dei, cap. 26. & toto lib. de fide & ope. — *1. Tim. 1.* — *Pſal. 50.* — *Iona 3.* — *Ezech. 18.* — *Deuter. 30.* — *Cap. 117.* — *1. Cor. 13.*

Bucerus. *Ea formula loquendi, Sola fides iuſtificat, ſancti & patres vſi ſunt, Origenes, Hilarius, Ambroſius, Baſilius, Auguſtinus, Chryſoſtomus, et qua nos ſignificatione, iuſtificationē ſcilicet nos nullo merito, ſed ex ſola Dei gratuita miſericordia, fide in Chriſtum percipere, fidemq; ſolùm, vt diuus Chryſoſtomus ſcribit, adferentes apprehēdere ſalutem in Chriſto. Cùm itaque iuſtificari ſola fide, prorſus idem polleat, atque ex fide & non operibus, quod Paulus dixit, nos illa loquendi formula vſi ſumus, nec eam ſophiſtis concedere potuimus. Etenim ne quis id intelligat de fide, quæ ſola, id eſt ſine charitate maneat, ac proinde mortua ſit, diligenter ſtudemus monere nos de fide loqui viua, quæ charitatem & totam hominis innouationem neceſſariò coniunctam habet.*

Reſponſio. Agnoſcimus patres vſos eſſe hac formula ſermonis, ſed lōgè alia ſignificatione, quàm Bucerus & collegæ eius, quod ipſe non ignorans fallaciter addit, patres non ſolùm vſos eſſe hoc ſermone, ſed & qua nos ſignificatione vſi ſumus, quam ſignificationē etiam explicat, iuſtificationem ſcilicet nullo noſtro merito, ſed ex ſola Dei gratuita miſericordia fide in Chriſtū nos percipere. Hanc quidem ſignificationem patres reuera intellexerunt, & nos eandem ſequimur, ſed quis patrum vnquā intellexit fidem immediatè apprehendentem iuſtitiam, & per ſe ſine charitate viuam, per quam verè ſentiamus nos peccatorū remiſsionē accepiſſe, ſicut ex fide certi ſumus futuram eſſe corporum reſurrectionem?

ctionem. Non enim aliam nouerunt fidem, quàm quæ tribuitur verbo Dei, quicquid etiam Deus loquatur, ſiue ſupplicium comminando, ſiue ſalutem promittēdo. Nec verum eſt quod dicit Bucerus, quod ex tota fide iuſtificari, prorſus idem polleat, atque ex fide & non operibus: quia ipſe intelligit, ex ſola fide nos iuſtificari, fidem eſſe immediatam & efficacem diſpoſitionem ad iuſtificationem: eſſe aūt poteſt, imò reuera ita eſt quod non fides, ſed ex fide pœnitentia talis ſit diſpoſitio. Præterea ſola fides, omnia alia excludit. Fide autem & nō ex operibus, opera

1.Cor.13. fidei & gratiæ non excludit, quibus ad iuſtitiam diuinitus præparamur, & non ex ſolo fidei motu. Solum autem excluduntur opera legis vel naturæ apud Apoſt. Paul. Monet Buc. ſe loqui de fide ex ſe viua, non à charitate viuida, quum Apoſtolus Paulus clarè teſtetur ſe nihil eſſe ſine charitate. huic tātum acceptum ferens, quòd ſit aliquid, & quòd fides aliaque Dei dona ei proſint. Fatemur autem patres quos ſuperius citauit Bucerus, aliquando dicere ſola fide impium iuſtificari, ſed ſenſu longè alio, quàm intelligit noſter Bucerus. Nam pro diuerſitate argumēti

Aug. 4. de baptiſmo. quod tractat, particula, ſola, nunc vnum nūc aliud apud eos excludit: excludit enim aliquando tantum opera ſacramētorum externa, quando neceſsitatis articulus ea adhiberi non patitur: quandoq; opera cæremonialia, vel iudicialia veteris legis: nōnunquam opera quæ fiunt ante fidem, vel per legem, aut per naturam: aliquando opera quæ ſunt

Bernard. in epiſtola ad Hug. merita iuſtificationis. Et ſicut dicit B. Chryſoſtomus, fides per ſeipſam plena eſt operibus, & vbi primum credimus, niſi eam impediamus, opera ſtatim ſequuntur. Ideò patres omnia quæ fidem comitantur, quæque iuſtificationem, neceſſaria præſcribit, nomine fidei comprehendunt, & fide ſola nos iuſtificari dicūt, quia ipſa per ſe & per alia quæ in nobis efficit & præſcribit, iuſtificat. Ho-

Ser. de fide & lege nat. rum ponamus exemplum. Origenes in comment. circa locum Apoſtoli, arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis, dicit apoſtolus, inquit, ſufficere ſolius fidei iuſtificationem, ita vt credens quis tantummodò iuſtificetur, etiamſi nihil operis

Rom.3. ab eo ſit expletum, & ſola fide ſine operibus dicit latronem iuſtificatum, & Magdalenæ ex nullo legis opere, ſed ex ſola fide dixiſſe Chriſtum, Remittuntur tibi peccata tua. Et mox ſubdit, Fides tua te ſaluum fecit, vade in pace. Hoc ſermone vſum legimus Saluatorem, vt credētis fidem diceremus cauſam ſalutis ipſius. Et paucis interpoſitis ſeſe explicās addit, Igitur vt ad propoſitum redeamus, iuſtificatur homo per fidem cui ad iuſtificandum nihil conferunt opera legis: vbi verò fides non eſt quæ credentem iuſtificet, etiam ſi opera quis habet ex lege, tamē quia non ſunt ædificata ſuper fundamentum fidei, quamuis videantur eſſe bona, operatorem ſuum iuſtificare non poſſunt, ſi eis deeſt fides quæ eſt ſignaculū eorum qui iuſtificantur à Deo. Vbi apertiſsimè explicat ſe intelligere ſola fide iuſtificari impium, quia per fidem & non per quæcunque opera ſine fide. B. Amb. Sicut, inquit, ſuffecit Iudæ ad ſcelera Chriſtū deſeruiſſe, ita ſuffecit latroni ad innocentiam, Domino credidiſſe. Et ad Irenæum atq; in alijs locis ſimilia, vbi, inquit, quis credit, ira Dei diſcedit, vita aūt accedit. Sed explicat in eodem ſermone ſe nō excluſiſſe opera interiora à fide procedētia, quum mirificè commēdet deuotionem fidei, ſpem & deuotionem ipſius, & ſua oratione latronem iuſtificatum apertè dicit. Et in ſerm. 44. expreſsè dicit latronem plus amaſſe Chriſtum, quàm Iudas amauerat in cœna, ipſumque deſpexiſſe vitam præſentem, & pro ſola futura Chriſtum oraſſe. Item & grauiter ſe accuſaſſe, imò & dicit plus amare ipsū Chriſtum cœpiſſe, ex quo intellexit vulnera illi⁹ eſſe vulnera ſua ipſius non Chriſti. Similem ſenſum habuiſſe alios patres, quando ſola fide impium dicunt iuſtificari, conſtare poterit, ſi circumſtantiæ locorum quæ citantur, diligenter expendātur. prout eruditè & copiosè docet venerabilis pater Andreas à Vega ordinis fratrum Minorum, in expoſitiōe Tridentini Decreti de iuſtificatione.

Serm. 45 de ſancto latro. Epiſt. 71. lib. 1. de pœni c. 10. & 11. & le. 2. cap. 8.

Libr. 11. cap. 23.

Quamuis autem ſola viua fides, ſicut charitas ſola ad ſalutem & iuſtitiam ſufficiat. (Eſt enim iuſtitia formalis, & ea manente, ſumus filij Dei & hæredes) ipſa tamen fides ſola non iuſtificat impium, nec charitas, ſed propriè pœnitentia ſola, hoc eſt ſacramentū baptiſmi vel pœnitentiæ. Hæc enim à Chriſto ſunt inſtituta ad impij iuſtificationē. Atqui ipſe Martinus Lutherus quāuis impius, hanc formam ſermonis, ſola fide iuſtificamur, ſæpius improbauit: quia ex huiuſmodi prædicatione dicebat multa ſcandala naſci, & homines fieri carnaliter ſecuros. Proſequitur autem Martinus Bucerus.

Eckius in apol. aduerſus calumnias Bucer. fol. 1, 2.

Bucerus.

Pighius aduerſus nos pugnat de cauſa iuſtificationis receptiua, quam charitatem facit, negat eſſe fidem, etiamſi in genere ſuo perfecta ſit: ſed dicit amorem ſyncerū Dei, habentem amorem filialem ſibi coniunctum, eſſe diſpoſitionem ad iuſtificationem proximam, efficacem, & inſeparabilem ab illa, vt quæ ſola nos Deo coniungat, & virtutem Chriſti mortiſq; eius nos iuſtificantem & ſanctificantem deuocet & illiciat, & miſericodiā Dei reſidere ſuper nos faciat. Ad quam ſententiam probandam, hanc adfert Pighius demonſtrationem. *Dilectione Dei & timore filiali deſtitutus, quiq; non ſeruat pactum Dei, nec eſt memor præceptorū eius vt faciat ea, is manet in morte, non habet Deum patrem, non diligitur à Deo, non eſt particeps teſtamēti illius: Ergo amor Dei ſyncerus habens coniunctū timorem Dei filialem, & obſeruationem mandatorum eius, eſt quo iuſtificationem recipimus, non fides.* Cui demōſtrationi reſpondens Bucerus, dicit huic argumentationi ſimilem *Sine vſu ſenſuum cibi potusque concoctione, digeſtione, & motu nemo vi-*

uit, ergo vis qua per ſe primo vitam recipimus, eſt vſus ſenſuum & motus.

Reſponſio. Diſpoſitio proxima & efficax ad iuſtificationem, propriè non eſt ſecũdum ſe amor Dei, ſed vera pœnitentia ex Dei amore ſuſcepta, qui in iuſtificatione perficitur accedente ſacramento, & per ſpiritum ſanctum diffunditur ipſa hominis iuſtitia, qua formaliter intrinſeca denominatiõe fit iuſtus. Pergit Bucerus.

Bucerus. *Fatemur hominem in morte manere & eſſe à Deo alienum quamdiu eſt abſque dilectione Dei & proximi, abſque ſtudio & obſeruantia praeceptorum Dei, verum amorem vel Dei vel proximi illud eſſe, quo primum homo coniungitur Deo, vel inſeritur Chriſto, & donatur induiturque iuſtitia Chriſti, non negamus & authoritate Chriſti, qui ipſe Apoſtolo ſuo teſtatus eſt. hæc recipi fide, tum ilem ratione etiam euidenter demonſtratur. Nec enim amare Deum vt Deum quiſquã poteſt, niſi adgnoſcat eum velle & ſibi Deum eſſe, id eſt ſeruatorem, vitæq; æternæ largitorem. Hoc verò opus fidei eſt, quo creditur Euangelio. id eſt certæ perſuaſionis, qua ſpiritus ſanctus perſuadet, & nobis Chriſtum à Deo donatum redemptorem, & cum eo omnia. Cui perſuaſioni neceſſariò adhæret quidem, ſe nõ præit ſyncerus amor Dei, timor filialis, ſtudium Deo ſe approbandi per omnia. Qui enim homo perſuaſus ex Euangelio Chriſtum ſibi eſſe, et adferre ſemel expetenda omnia, eum nõ ſimul atque in animo eius iſta Euangelij perſuaſio exiſtit, amet ſynceriter, colat, obſeruet?*

Reſponſio. Amorem Dei in pœnitentia ipſamque ex amore pœnitentiam, eſſe illud quo homo induitur, atq; reuera imbuitur iuſtitia Chriſti, & fit diuinæ naturæ conſors, oſtendimus ex verbo Saluatoris, de Magdalena, qui cauſam propriam remiſsionis peccatorũ refert ad dilectionem in pœnitentia, quam eius lachrymæ teſtabantur. Pœnitentia itaq; ex fide & Dei amore procedens, proxima & immediata ac totalis fuit diſpoſitio, per quam eſt iuſtificata. Nec ignoramus Chriſtum per ſuum Apoſtolum teſtari, quòd fide iuſtificamur, imò hoc ipſum docemus, ſed nulla ſcritura habet quod iuſtificamur ſola fide. Nam
Actor.20. ipſe Apoſtolus Paulus. teſtatur Iudæis & Gentibus pœnitẽtiam in Deum & fidem in Ieſum Chriſtum. Item Chriſtus iuſsit ſuos Apoſtolos prædicare in ſuo nomine pœni-
Ioann.14. tentiam, & remiſsionem peccatorum. Atq;, vt iam aliquoties diximus, ignota fuit Chriſto & eius Apoſtolis fides hæc quam tamen ſolam prædicant, & ſic vrgent aduerſarij, vt ſine ea fide neminem iuſtitiã conſequi poſſe doceat. Tandem Martinus Bucerus diffiſus ſcripturarum authoritatibus, trãsfert ſe ad ratiocinationem, per quã euidenter demonſtrari iactat, quòd ſola fide iuſtificamur, quæ ſi diligentius perpendatur, inuenietur futilis paralogiſmus, nihil ſoliditatis habens, cũ ex falſis procedat, nec tamen inde ſequitur concluſio quam putat.

Ait enim, *Nec enim amare Deum, vt Deũ quiſquam poteſt, niſi agnoſcat eum velle & ſibi Deum eſſe, id eſt, ſeruatorem vitæq; æternæ largitorem.*

Quid ſi amet Deũ quamuis non vt Deum, ſed vt miſericordem, & quomodo eum nobis proponit propheta, Cõuertimini ad Dominum Deũ veſtrum, quia benignus & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia: ſicut Hiere. Eſaias, & Paulus. An is amare non poterit, quomodo eum dilexit Magdalena, quæ ex hoc amore ad eum acceſsit, vt acciperet peccatorum remiſsionem? Et quod propoſito conducit hic implicare & ſpecificare cum clariſſimæ rei obſcuratione Deũ amare vt Deum. Et falſum eſt, quod nemo Deum vt Deum amat, niſi agnoſcat eũ velle & ſibi Deum eſſe, hoc eſt ſeruatorem, & vitæ æternæ largitorem. Nec enim nomen, nec ratio Dei hoc habet, quod ſit ſeruator, vitæque æternæ largitor, multò minus quòd Deus ſit mihi ſeruator, & æternæ vitæ largitor. Ethnici enim & philoſophi gentes cognouerunt vnum eſſe deum: nam quod notum eſt Dei manifeſtum eſt illis. Inuiſibilia enim Dei per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Nec ſine teſtimonio ſemetipſum apud eos reliquit. Nam B. Tho. ex authoritate Dionyſij & Damaſceni, dicit hoc nomen Deus eſſe nomen impoſitum ab operatione vniuerſali, ſcilicet rerũ prouidentia, & omnes de Deo loquẽtes hoc intendunt nominare, quod habet prouidentiam vniuerſalem de rebus. Ait enim B. Dionyſ. Id quod Deus eſt, omnia videt prouidẽtia & bonitate perfecta. Item B. Ambr. Deus & Dominus nomen magnificentiæ, nomen eſt poteſtatis, ſicut ipſe dicit, Dominus mihi nomen eſt: Dominus ergo & Deus, vel quòd dominetur omnibus, vel quòd ſpectet omnia, & timeatur à cunctis. Igitur Deus ſecundum propriam rationem includit quod is qui Deus nuncupatur, habeat omnium curam & prouidentiam ex ſua bonitate. Hac autem ratione eum amari non poſſe, niſi ſimul ſpecificè apprehendatur, vt ſeruator & æternæ vitæ largitor: quis Bucero concedat, niſi qui cũ inſano ſimul inſanire velit? Porrò multis alijs rationibus Deum amari poſſe natura charitatis teſtatur, qua Deum propter ſeipſum amamus, & quia bonus eſt, & omnium bonorum fons, habens ipſum eſſe veluti quoddam pelagus ſubſtantiæ infinitum. Item alia multa ſunt beneficia, quæ ad eius amorem inuitant, vt docet B. Baſilius. Subſumit autem Bucerus. *Hoc opus fidei eſt, agnoſcere videlicet eum velle et ſibi Deum eſſe, id eſt, ſeruatorem, vitaq; æternæ largitorem: & quidem fidei eſt qua creditur Euãgelio.* Quod queſo Euangelium & apud quem euangeliſtã inuenias, quod habet Deum ſe velle eſſe Deum credenti, hoc eſt Deum velle, quod ſit Deus credenti, id eſt, ſeruator eius, vitæq; æternæ largitor. Nec hoc perſuadet ſpiritus ſanctus, quod vnicuiq; noſtrum Chriſtus donatus ſit à Deo

Reſponſio. *Ioelis 3.* *Cap.49.* *Cap.3.* *1. Corin.3.* *Rom.1.* *Act.14.* *1. part. q.13.* *lib.1.cap.12.* *Cap.12. de diuin. nomi.* *Lib. de fide.* *Cap.1.* *In regu. monach. cap.2.*

à deo redemptor, & cum eo omnia ſecundũ intellectum Buceri. Intelligit enim non ſolum paratum eſſe deum ad nos ſeruandum & largiendum vitam æternam noſq; redimendum, ſed quod omnino hæc ſola fide in nos transferat. Deinde falſum eſt quod huic perſuaſioni neceſſariò adhæreat ſyncerus Dei amor, timor filialis & ſtudium Deo ſe per omnia approbandi. Experimento enim nouimus, quod homines ingrati ſuos benefactores non diligunt, nec ingratus filius ſuum parentem: ita is qui perſuaſus eſt Chriſtum à Deo uobis eſſe donatum redemptorẽ & cum eo omnia: poteſt nihilominus terrena & temporalia ei proponere, vt Chriſtũ in corde fundamentũ nõ habeat, poteſt & animam magis q̃ Chriſtum diligere. Et quia ad hoc probandum ſcripturis deſtituitur Bucerus, loco ꝓbationis interrogationẽ ſubijcit.

Reſponſio.

Quis enim homo ex Euangelio perſuaſus Chriſtum ſibi eſſe & adferre ſemel expetenda omnia, eum non ſimul atq; in animo eius iſta Euangelij perſuaſio extitit, amet ſynceriter, colat, obſeruet.

Huic reſponderi poteſt, quod is qui diligit mundum, & patrem & matrem magis quã Chriſtum, perſuaſus eſſe poteſt Chriſtũ ſibi eſſe omnia, tamẽ poteſt Deum non amare nec Chriſtum eius ſicut filij amant parentem. Præſupponit enim amorẽ Dei ſyncerũ eſſe naturalem fidei fœtum & ipſam neceſſariò ſequi: quod falſum eſt. Peculiaria enim ſunt hæc Dei dona, & Deum amare ex libertate pẽdet arbitrij, cui nulla cognitio neceſſitatem imponere poteſt. Attamẽ vt hæc omnia concedantur Bucero, non tamen hinc ſequitur, quod ſola fide iuſtificemur. Id quod apertius conſtabit, ſi ad formam aliquã hæc eius argumentatio redigatur. videlicet: Nemo poteſt Deum vt Deũ amare, niſi agnoſcat eũ velle & ſibi Deum eſſe vitęq; æternę largitorem. Hoc verò agnoſcere opus fidei eſt, cui neceſſario adhæret, non pręit amor Dei: ergo ſola fide iuſtificamur, & amor natura poſterius fidem & iuſtificationem comitatur. Cuius argumentationis antecedens eſt falſum: & conſequentia non valet, nec valet conſequentiæ probatio quam ſubdit.

Non accipit ille, amor ſcilicet, hæc bona: verum quia fide accepta ſunt, in donantem accenditur, illum ſuſpicit, illum colit. Petit enim hæc probatio principium. Nã oſtendimus quod hæc bona fide accipiuntur, ſed per pœnitentiam quæ ex Dei amore procedit & ſcripturæ aduerſatur, quòd amor hæc bona accipiat. Dicit enim quòd Magdalenæ condonata ſunt peccata multa, quia dilexit multum. Et quãuis hæc fide ſuſcipiantur, non cõtinuo ſequitur ſola fide ea ſuſcipi. Id quod erat probandũ. Cũ enim nihil aſſumptum ſit in probatione de ſola fide, de ea ſola etiam concludi non poteſt. Tametſi aũt nihil efficaciæ habeat hæc Buceri argumentatio, quia ex falſis & ſine legittimo ordine argumẽtationis ad cõcluſionẽ infirmã procedit, in ea tamen tan-

Lucæ 7.

quã efficaciſsima demonſtratione gloriatur quem etiam non pudet (non dubito quin reluctante conſcientia) huic ſuæ rationi amplius annectere.

Bucerus

Hæc vt ſcripturis, inquit, ita omni verè credentium ſenſui & perpetuæ doctrinæ Eccleſiæ, quam ſancti patres nobis tradiderunt, conſentanea eſſe nemo dubitauerit, qui iſta ex ipſis ſcripturis & ſanctorum patrum ſcriptis, & vera in Chriſtum fide, cognoſcere voluerit.

Reſponſio.

Fallaciter hæc dicis de verè credentibus, & de vera patrum doctrina. Nam huius rei quam nobis perſuadere conaris, experimentum vel ſenſum nemo vnquam habuit, niſi prius hæretica illuſione faſcinatus. Non enĩ quiſquam patrum docuit ſola fide apprehendi iuſtitiam prius natura quam adſit charitas, ſicut tecum docent Caluinus, Lutherus, & Philippus. Sed docent patres per veram in Deum pœnitentiam ex fide in Chriſtum proficiſcentem nos iuſtificari. Eiuſdem momenti, hoc eſt, nullius eſt quod adferunt & proponunt tanquam euidentem demonſtrationem, quòd non cõtingat amare Deum priùs quàm fide iam facta ſit reconciliatio & peccatorum remiſsio obtenta.

Bucerus.

Cùm enim lex, inquiunt, peccatorum noſtrorum & diuinæ offenſæ conſcientia illum nobis velut iratum & terribilem vindicem & iudicem ingerat, ac nos terrefaciat, non poteſt in hunc modum perterrefacta conſcientia amare Deum ita apprehenſum, imò neceſſariò refugit ab eodem.

Reſponſio.

Cui reſpondet Albertus Pighius, quod cùm hac peccatorum & diuinæ offenſæ & iræ conſcientia conſiderare poſſumus infinitam Dei bonitatem omnibuſq; ad ſe confugientibus obuiam miſericordiam, quæ erigit, & prouocat ad ſpem ab eo licet offenſo impetrandæ veniæ peccatorum. Si enim conſternatis & perterrefactis loquitor. Apoſto. Paulus, Pro Chriſto legatione fungimur tãquam Deo exhortante per nos: obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. Et Hieremias, Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me dicit Dominus. Poſſumus igitur ante iuſtificationem Deum amare, & ex hoc amore peccata noſtra odiſſe, ſed hic amor perficitur, quando charitas Dei per ſpiritum ſanctum in cordibus noſtris diffunditur. Manifeſtum eſt itaq; infirmam eſſe Buceri argumentationem: & nihil habere ſoliditatis, quæ adfert ad probandum ſola fide impium iuſtificari. Nec ſoluit argumenta Alberti Pighij, quibus ex ſententijs B. Auguſtini & Greg. oſtendit veram de peccatis contritionem ac pœnitentiam non ex ſui, ſed ex Dei amore proficiſci, ac peccata non per aliam pœnitentiam remitti, niſi accedente ſacramento, oſtendimus circa articulum tertium.

2. Cor. 5.

Cap. 3.

Contr. 2.

IOannes Brentius docet nos non eſſe iuſtos per has virtutes, fidem, ſpem, & charitatem

tatem, & idololatras eſſe qui in his virtutibus dicunt conſiſtere noſtram iuſtitiam. Ait enim in catechiſmo ſuo poſt explicationem ſymboli.

Brentius.

Docent & ſomniant monachi & hypocritæ, quòd cùm homo faciat quod in ſe eſt, Deus infundat ei has tres virtutes, fidem, ſpem, & charitatē, quas vocant gratiam. Et per fidem non intelligūt propriè fiduciam miſericordiæ Dei in Chriſto, ſed talem notitiam articulorum fidei, qualem habent & dæmones, de quibus B. Iacobus ait. Etiam dæmones credunt & contremiſcunt. Quum igitur homo acceperit has virtutes, dicunt ipſum iuſtū eſſe coram Deo, & poſſe ex ipſis non ſolum legem Dei ſeruare, ſed etiam plus bonorum operum facere, quam diuina legē præceptum eſt, quæ vocant opera ſupererogationis: & tamen fatentur iiſdem penè verbis hominem iuſtificari per gratiam: non autem intelligunt quod Paulus in diſputatione intelligit, videlicet gratuitum Dei fauorem, gratuitam Dei clementiam & miſericordiam, ſed intelligunt nomine gratiæ, tres illas virtutes, propter quas homines Deo accepti & iuſti fiunt. Sed hæc eſt mera impoſtura & impia doctrina.

Reſponſio.

Per fidem intelligimus id quod omnes veteres ex ſcripturis intellexerunt, nimirū certam & infallibilem notitiam ſiue aſſenſum per quem mens ſe totam ſubijcit verbo Dei, & eius veracitati. In ſolum enim verbū Dei tanquam ſcopum à quo ſe nuſquam deflectat, fides reſpicit: fiducia autem miſericordiæ ad ſpem pertinet, non ad fidem. Nec tamen eam fidem intelligimus, quæ communis eſt dæmonibus: hæc enim coacta eſt, non ſpontanea, ex pio erga verbum Dei affectu profecta. Per has enim virtutes, vires animæ intellectualis ordinatæ ſunt, & vt oportet ad Deum finem ſuum diſpoſitæ: quem ad modum in ſuperioribus docuimus. Et propterea B. Auguſt. apertè fatetur charitatem eſſe iuſtitiam noſtram & gratiam euangelicā. Ipſa, inquit, charitas eſt gratia Dei per Ieſū Chriſtum Dominum noſtrum. Et nos legem Dei ex his virtutibus ſeruare poſſe cum gratia Dei, docet Apoſ. Pau. dum ait plenitudinem legis eſſe dilectionem, & eum qui diligit, legem impleuiſſe. Nam qui diligit me, inquit Saluator, mandata mea ſeruabit. Per fidem enim cognoſcimus quam magna nobis promiſit, & quam bonus ſit Iſrael Deus iis qui recto ſunt corde, qui propterea in eum ſperant, & omnia ſalutaria ab eo ſibi polliceantur obtinenda, quem tanquam patrem filij amant, ardentiſsimo affectu clamantes in ſpiritu adoptionis filiorum, Abba, Pater. Cùm igitur plenitudo legis ſit dilectio, ex charitate & virtutibus reliquis eſt impletio legis. Id quod clariſsimè docet beatus Auguſt. Per fidem, inquit, eſt impetratio gratiæ cōtra peccatum: per gratiam animę ſanatio: à vitio peccati per animę ſanitatem, libertas arbitrij: per liberum arbitrium, iuſtitiæ dilectio: per iuſtitiæ dilectionē, legis operatio, ac per hoc ſicut lex non euacuatur, ſed ſtatuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam qua lex impleatur: ita liberum ar. nō euacuatur p gratiā, ſed ſtatuitur, quia gratia ſanat voluntatem qua iuſtitia liberè diligatur. Et paucis interpoſitis: Gratia dicit, Ecce ſanus factus es: Iam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. Sanitas dicit, Domine Deus meus clamaui ad te, & ſanaſti me. Item capite precedenti, Præceptū, Non concupiſces, & cætera mandata Dei ſancta & bona vt poſsit homo facere, Deus operatur in homine per fidem Ieſu Chriſti. Nā charitas patiens eſt & benigna, non agit perperam, nec malum operatur, imò ne cogitat quidem, niſi vt bene mereatur de omnibus. Ex his igitur virtutibus legē Dei ſeruare poſſumus, plus etiam bonorum operum facere, quàm diuina lege præceptū eſt. Magis enim ſpectant quid Deo gratum ſit & placitum, quidve fratri ad ſalutem conducat, quā quæ præcipiuntur. Quędam aūt eſſe opera ſupererogationis quæ à Deo conſuluntur, & non quaſi pręcepta exiguntur, clarè docet Apoſ. Paul. dum de virginitate ait, ſe præceptum Domini non habere, ſed dare conſilium. Itē, Porrò ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis inijciam, ſed quòd facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi. Rurſum. Qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit, & qui non iungit melius facit. Et de vidua, Beatior erit ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſiliū. Docemus autem & nos non ſolum iiſdem verbis, ſed eodem ſenſu, quo Paulus hominem iuſtificari per gratiam & gratuitum Dei fauorem. Tres autem illas virtutes intelligimus non tam in nomine gratiæ, quā in nomine iuſtificari, quod eſt iuſtum fieri. Sumus aūt his virtutibus vt rectè diſpoſiti, ita iuſti formalitate, vt ſanitate ſani, & ſapientia ſapientes: quēadmodū etiam docet B. Aug. Hic non diſtinguimus has virtutes à gratia, per quam contortes ſumus naturæ diuinæ. De facere quod in ſe eſt, multa diximus articul. 7. Audiamus argumenta quibus hallucinatus Brentius putauit hanc doctrinam B. Auguſtini & noſtram eſſe impoſturam & impiam. Primum enim ait:

B. Tho. 2. 2. quæſt. 5. ar. 2. — *Lib. de nat. & grat. cap. vlt.* — *Rom. 13. et 8* — *De ſpiritu et lit. cap. 30.* — *Nota quòd gratia nō dicitur fauor Dei, ſed anima ſanitas quæ eſt per virtutes.* — *1 Corinth. 7.* — *De ſpir. et lit. cap. 12.*

Brentius.

Quantumcunque homo priuſquam regeneratus eſt fide, faciat quod in ſe eſt, opera tamen eius non ita placent Deo, vt propter ipſa faueat ei, & conferat in eum æterna bona. Quicquid enim, inquit Paulus, non eſt ex fide, peccatum eſt. Et pro dicit Auguſt. ea ipſa opera quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Et iterum, noli præſumere de operibus ante fidem. Noueris quia peccatorē te inuenit fides, & ſi tę data fides fecit iuſtum, impium inuenit quē faceret iuſtum. Sed hæc ſunt certiora, quam quæ pluribus confirmari debeant.

Reſponſio.

Multa hic falſa aſſumit Brentius, nec tamen ſi vera eſſent, cōuellere poſſent doctrinam ſuperius traditam. Nō enim fides, ſpes, & charitas opera noſtra ſunt, ſed Dei dona, ſiue nobis à ſpiritu ſancto infuſa. Diffuſa eſt, in qui

Rom. 5. inquit Apoſtolus, charitas Dei in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Et authore B. Auguſtino, virt⁹ eſt qualitas mentis, quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Eſt enim per virtutes in nobis vita manens, nouitas, rectitudo, munditia mentis, & diuinæ naturæ cõſortium, nõ quę tráſeant cũ operatione, ſed quæ fixa permaneãt nobis etiã dormientibus. Ait enim Domin⁹
Ioan. 14. Saluator, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum & apud eum veniemus, & manſioné apud eum faciemus. Tráſfert aũt ſe Brétius à virtutib⁹, de quibus eſt diſputatio, ad earum operationes, quæ nihil ad pręſentem controuerſiam
Lucæ. 18. ſpectant. Et falſum eſt, peccatum eſſe quicquid homo facit, quamdiu non eſt fide regeneratus. Nam publicanus ad templum aſcendens, & à longè ſtans & dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori, non peccabat, ſed iuſtificatus in domũ ſuã deſcédit: Quia omnis, inquit Saluator, qui ſe humiliat, exaltabitur. Item nec filius prodigus in ſe conuer-
Lucæ 15. ſus, dũ dixit, Surgam & ibo ad patrem meũ, & dicam: Pater peccaui in cœlum & coram
Act. 10. te, &c. Et B. Lucas teſtatur de Centurione, quòd orationes eius & eleemoſynæ aſcende
Lucæ 15. runt in memoriã in cõſpectu Dei anteq̃ fide eſſet regeneratus. Et teſte Saluatore, gaudiũ eſt in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Per pęnitentiam autẽ ad regenerationem præparamur. Deo igitur placet hominis impij pœnitentia ad reconciliationé, eiq; fauet, vt perducat ad amicitiam, & in filium recipiat: nondum tamen vt ei conferat æterna bona priuſquã in filiũ adoptauerit. Et impertinens eſt ſentẽtia Pau. Apoſ. Quic-
Rom. 14. quid non eſt ex fide, peccatum eſt. Nam regenerationem fides præcedit, ſine qua non eſt pœnitentia, nec bonus cogitatus de reuertẽdo, & Deum offenſum placando. Impertinẽtes etiam ſunt authoritates quas ex Aug. citat. Oſtendimus enim ex varijs ſcripturarũ ſententijs, & etiam ex Aug. quod fides poteſt manere in peccatore, & quòd reconciliationem præcedat. Quomodo inuocabunt in
Roman. 10. quem non crediderunt? ait Apoſtolus. Item credebant beati Petri ſermonibus, qui cor-
Act. 2. de compuncti dicebant, Quid faciemus viri fratres, qui nondum erant regenerati. Non minus in intellectu ſcripturarum noſtrum Brentium cœcutire oſtendit ſecunda ratio. Ait enim.

Brentius. *Deinde ſi homo dicendus eſt iuſtus coram Deo propter has virtutes fidem, ſpem, & charitatem, tunc neceſſariò fatendum eſt iuſtitiam eſſe ex operibus legis. Lex enim exigit fidem, ſpem & charitatem, cùm dicit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine tua. Hac enim voce præcipitur nobis vt credamus ſine vlla dubitatione promiſſis Dei, vt ſperemus certiſſimè nobis ea euentura quæ ſunt diuinis promiſſa, & vt ea tota mentis dilectione complectamur. Cui legi & illud de proximi dilectione additur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Manifeſtum igitur eſt quod hæ virtutes ſint opera legis, & ſiue ea ſuſcipiuntur humanis viribus facienda, aut lege cogente, ſiue gratia diuini ſpiritus cor accendente, manent tamen ſemper legis opera, quippe quòd diuina lege præcepta ſunt & nobis facienda per legem impoſita. Niſi enim diuina lege præſcriberentur & mandarentur, ſpiritus ſanctus non operaretur ea in cordibus noſtris. Vniuerſa autem doctrina Pauli eò tendit, vt doceat hominem non iuſtificari ex operibus legis. Quare hoc ſomnium quod homo propter tres illas virtutes ſit coram Deo iuſtus, excogitatum eſt à Sathana, ad euertendã vniuerſam Pauli, adeoq; veri Apoſtolici Euangelij, de vera hominis iuſtificatione doctrinam.*

Iterum de his virtutibus loquitur quaſi Reſponſio. de operibus. Manifeſtum, inquit, eſt, quòd hę tres virtutes ſint opera legis, quum reuera virtutum harũ fructus ſint opera. Nam B. Aug. explicans verſiculum, Feci iudicium & Pſalm. 118. iuſtitiam, nõ tradas me calumniantibus me. Iuſtitia, inquit, virtus eſt animi magni præcipueq; laudabilis: Iudicium verò virtutis eſt operatio. Qui enim habet iuſtitiam, rectè iudicat. Hoc tamen loco iuſtitiæ nomine non ipſa virt⁹, ſed opus ei⁹ ſignificatum eſt. Quis enim facit in homine iuſtitiam, niſi qui iuſtificat impium, hoc eſt, per gratiam ſuam ex impio facit iuſtum? Vnde ait Apoſt. iuſtifi- Rom. 5. cati gratis per gratiam ipſius. Facit ergo iuſtitiam, id eſt, opus iuſtitiæ, qui habet in ſe iuſtitiam, id eſt, opus gratiæ. Non agitur in hac diſputatione ex quib⁹ fiat iuſtitia, an ex operibus, an ex fide, ſed quæ ſit iuſtitia qua iuſti ſumus coram Deo. Impugnat enim catholicam doctrinam quæ habet quod coram Deo iuſti ſumus fide, ſpe, & charitate, vel intrinſeca denominatione, quodq; in his vel naturæ diuinę conſortio ac conformitate Chriſti (quæ ab inuicem ſeparari nequeunt, ſicut nec à ſpiritu inhabitante & viuificante) noſtra conſiſtit iuſtitia. Vt enim diximus ſuperius, inter hæc non diſtinguimus propter varietatem ſententiarum ſuper hac re ſcholaſticorum doctorum. Tota enim hæc diſputatio in eo verſatur, An per aliquid in homine iuſto exiſtens & permanens intrinſeca denominatione homo ſit iuſtus. Non igitur ex harum virtutum operibus iuſtitia naſcitur, ſed augetur tantum. Oſtendimus enim ſuperius ex fide & pœnitentię operibus quaſi diſpoſitionibus naſci in nobis iuſtitiam, non ex operibus legis. Opera autem charitatis nõ eſſe legis opera, niſi vt ſcripta ſunt in tabulis lapideis, vel atramento, ſed eſſe opera gratiæ, vt ſcripta ſunt in viſcerib⁹ noſtris, docet B. Auguſt. Lex Dei, inquit, cha De ſpi. et lit. cap. 17. ritas eſt, huic prudentia carnis non eſt ſubiecta, neque enim poteſt: ſed ad hanc prudentiam carnis terrendam, cùm in tabulis ſcribuntur opera charitatis, lex eſt operum, & litera occidens præuaricatoré: cùm aũt ipſa charitas diffunditur in corde credentium, lex eſt fidei, & ſpiritus viuificans dilectoré.

Et gra-

Et grauiſsimus multumq; pernicioſus eſt error in ſcripturarũ intelligentia, quẽ Brentius hic docet, apud B. Paulum opera legis dici quæ diuina lege ſunt præcepta & nobis per legem impoſita, quando etiam facienda ſuſcipiũtur gratia diuini ſpiritus cor accendente. Longè aliam eſſe intelligentiam Pauli, quam plurimis locis explicat B. Auguſt. & prolixè contra duas epiſt. Pelag. Tractãs enĩ ca.3. ad. Philipp. Quomodo quę lucra Paulo fuerant, detrimenta eſſe dixerit, atq; vt ſtercora æſtimauerit, tandem ait, Abijcit B. Paulus illa præterita iuſtitiæ ſuæ tanquam detrimenta & ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciat, & inueniatur in illo, nõ habẽs ſuam iuſtitiã, quæ ex lege eſt, neque enim lex illa Dei non eſt. Cùm ergo lex illa Dei ſit, iuſtitiam ſuam dicit eſſe, quæ ex lege eſt, quam iuſtitiam ſuã noluit habere, ſed proiecit vt ſtercora, Cur ita niſi quia hoc eſt, quod etiam ſuperius demonſtrauimus, eos eſſe ſub lege, qui ignorãtes Dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Putant enim ſe arbitrij ſui viribus implere legem iubentem, & iſta implicati ſuperbia ad gratiam non conuertuntur iuuantem. Sic eos litera occidit, aut apertè etiam ſibi reos, non faciendo quod præcipit, aut putando ſe facere quod ſpiritali, quæ ex Deo eſt, non faciunt charitate: Ità remanent, aut apertè inquit, aut fallaciter iuſti, in aperta iniquitate euidenter eliſi, in fallaci iuſtitia inſipenter elati: ac per hoc miro quodam modo, ſed tamen vero, iuſtitiam legis non implet iuſtitia quæ in lege eſt, vel ex lege, ſed quæ in ſpiritu gratiæ. Iuſtitia quippe legis impletur in eis, ſicut ſcriptum eſt, qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum. Secundum iuſtitiam verò quæ in lege eſt, ſe fuiſſe ſine querela in carne, non in ſpiritu, dicit Apoſt. & iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſuam dicit fuiſſe, non Dei. Intelligendũ eſt igitur iuſtitiam legis non impleri ſecundum iuſtitiã quæ in lege eſt, vel ex lege, id eſt, ſecundum iuſtitiam hominis, ſed ſecũdum iuſtitiã quæ eſt in ſpiritu gratiæ. Ergo ſecundũ iuſtitiã Dei, hoc eſt quæ homini ex Deo eſt. Quod planius & breuius ita dici poteſt, iuſtitiam legis Dei nõ impleri cùm lex iubet, & homo quaſi ſuis viribus facit, ſed cùm ſpiritus adiuuat, & hominis non libera, ſed Dei gratia liberata voluntas facit. Legis itaque iuſtitia eſt iubere quod Deo placet, vetare quod diſplicet. In lege autem iuſtitia eſt, ſeruire literæ, & extra eam nullum Dei adiutorium ad rectè viuendum requirere. Obſerua in hac Auguſti. doctrina ad has ſermonis formulas, iuſtitiam quæ eſt ex lege, & iuſtitiam quæ eſt per legem addi tertiam, iuſtitiã in lege ex Apoſtolo dicente, Secundum iuſtitiam quæ in lege conuerſatus ſine querela, & cæt. Item ad Galathas. Quod autem in lege nemo iuſtificatur manifeſtum eſt, & cęt. Quę loquendi formæ idem valent quod hæc, iuſtitia quæ lege ipſa ſit vel pręſtatur: & & iuſtificari lege, ex lege, vel per legem iuſtificari, hoc eſt ex legis, aut per legis opera. Omnibus aũt iſtis loquendi formis non aliud intellexiſſe Aug. in Apoſt. ſententijs, quã iuſtitiam, quam ſuis viribus per literam ſiue doctrinam legis aut operum adiutus facere & pręſtare conatur homo, eſt euidentiſsimum. Obſerua etiam ſecundo in hac Aug. doctrina non eandem eſſe Apoſtolo iuſtitiã legis, & iuſtitiam in lege, ſiue ex lege aut per legem. Iuſtitia enim legis intelligenda eſt, vt dicit, iubere quod Deo placet, & vetare quod diſplicet, hoc eſt iuſtitia legis eſt illa rectitudo & iuſtitia, quam lex præſcribit & requirit. Vnde Apoſ. dicit iuſtitiam ſiue iuſtificationem legis impleri in his qui non ſecundum carnem ambulant. Item, Si præputium iuſtitias legis cuſtodiat nonne præputium illius in circuncifionem reputabitur? Quam Apoſtoli ſententiã ſequutus Aug. acutè dixit. Miro quodam modo ſed tũ vero, iuſtitiã legis nõ implere iuſtitiã quę in lege eſt vel ex lege, ſed quę eſt in ſpiritu gratię. Et contra Fauſtum dicit legis iuſtitiam opere quidẽ factorum, ſed per dilectionem & gratiam. Hoc autem admonemus propterea, quod iuſtitiam legis nonnunquam eã intelligere cõſueuimus, quæ eſt ex lege vel p legem. Dicetur fortaſsis, Sicut Apoſ. aliquando iuſtitiã legis vocat iuſtitiam quæ ex lege præſcribitur, & ſpiritu gratiæ pręſtito legem verè implet & iuſtificat, ita opera legis Apoſtolo eſſe opera quæcũq; & quomodocũq; facta ſiue ſpiritu Dei, ſine liberi arbitrij viribus & poteſtate, quæ lex præcipit & pręſcribit, quodq; his omnibus operibus Apoſtolus detrahit vim & rationem iuſtificãdi. Quæ obiectio partim ex eo diſſoluitur quòd iuſtitiã quæ eſt ex legis operib⁹ neget Aug. eſſe iuſtitiam Dei, ſiue quæ ex Deo eſt. Atqui manifeſtum eſt quod iuſtitia quæ eſt ex operibus per ſpiritũ ſanctũ & dilectionẽ factis ſit ex Deo iuſtitia. & Apoſt. ea inter ſe opponit. Non ergo per opera legis intelligit opera quæ fiunt à renatis per gratiã ſpiritus ſancti. Et ſtatim oſtendemus quòd Apoſ. legem ſemper opponat fidei & gratiæ, Non igitur legis opera eadem eſſe poſſunt cum operibus fidei. Eandem hanc doctrinam clariùs tradit idem Auguſt. de gratia Chriſti cõtra Pelagium, vbi dicit. Qui nouit quid fieri debeat & non facit, nondum à Deo didicit ſecundum gratiam ſed ſecundum legem, nõ ſecundum ſpiritum, ſed ſecundum literam: quamuis multi quod imperat lex facere videantur timore pœnæ, non amore iuſtitiæ, quam dicit Apoſt. iuſtitiam ſuam quæ ex lege eſt tanquã ſit imperata, non data. Si autẽ data eſt non dicitur iuſtitia noſtra, ſed Dei, quia ſic ſit noſtra, vt ſit nobis ex Deo. dicit enim, Vt inueniar in illo non habens meam iuſtitiã, q̃ ex lege, ſed eam quæ eſt ex fide Ieſu. Tantum igitur inter legem diſtat & gratiam, vt cum lex eſſe non dubitetur ex Deo, iuſtitia tamen quæ ex lege eſt, nõ ſit ex Deo, ſed iuſtitia quæ per gratiam conſummatur ex Deo, quia ex lege iuſtitia dicitur quæ ſit prop-

De ſpi. et lit. cap. 19.
De grat. et libero arb. c. 8
in epiſt. 200. ad Aſellicũ
Lib. 3. ca. 7.
Rom. 8.
Philipp. 3.
Cap. 3.
Rom. 8.
Rom. 2.
Li. 19 c. 18
Rom. 10.
Cap. 13.

propter legis mandatum: iuſtitia ex Deo dicitur, quæ datur per gratię beneficiũ, vt nõ ſit terribile, ſed ſuaue mandatum, ſicut oratur in Pſal. Suauis es Domine, & tua ſuauitate doce me iuſtitiam tuam, id eſt, vt non formidine pœnę ſeruiliter cogar eſſe ſub lege, ſed libera charitate delecter eſſe cũ lege. Pręceptum quippe liber facit qui libens facit. Et hoc modo quiſquis diſcit, agat omnino quicquid agendo didicit. Et alio loco explicãs quid ſit, Nõ ex fide, ſed ex operibus, ait ad Rom. Apoſ. Iſrael perſequens legem iuſtitię in legẽ iuſtitię non peruenit. Quare? quia nõ ex fide ſed tanq̃ eo operibus, id eſt, tanquam eã per ſemetipſos operantes, nõ in ſe credentes operari Deum: non ex fide, ex Deo eam impetrando. Nam quid dixerit, quia non ex fide, ſed tãquam ex operibus apertiſsime expoſuit dicens, Ignorãtes Dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiã omni credenti. Et adhuc dubitamus, quæ ſint opera legis, quib⁹ homo nõ iuſtificatur, ſi ea tanquam ſua crediderit ſine adiutorio & dono dei quod eſt ex fide Ieſu Chriſti? Et cum inter opera legis poſuerit Apoſt. Non concupiſces: Certum eſt eum inter opera legis totum decalogum intelligere, & non ſolum cæremonialia: vt latius declarat ipſe Auguſ. eodem libro de ſpiritu & litera. Conſtanter ergo & perſpicuè interpretatur Auguſt. iuſtitiam quę ex lege, ſiue per legem aut in lege eſt, iuſtitiam quæ præſtatur aut præſtari videtur humanis viribus legis doctrina adiutis, non autem iuſtitiam quæ ſpiritu Dei in renatis ac iuſtificatis, qui non ſecundum carnem ambulant, verè præſtatur ac impletur. Cum ergo ſine vlla controuerſia eadẽ ſint, Ex iuſtitia legis iuſtificari, & ex operibus legis, conſequens eſt opera legis ex quibus nemo iuſtificatur, ea eſſe apud Apoſtolum Paulum quæ fiunt per literam & doctrinam legis, humani arbitrij facultate aut præſumptione ſine ſpiritu gratiæ aut fidei. Vnde paſsim pro eodem habet Apoſt. Paul⁹, ex lege iuſtificari, & ex operibus legis iuſtificari. Et oſtendimus ex lege iuſtificari, non eſſe aliud, quàm virtute & efficacia legis, ſicut apertè idem ipſe teſtatur, dum dicit: Si data eſſet lex quæ poſſet iuſtificare, verè ex lege eſſet iuſtitia. Obſerua tertio & hoc, ꝙ Auguſtinus interpretatur iuſtitiam fidei, non quæ fide quaſi organo oblata apprehenditur, vt docet Brentius, ſed quæ ex ſpiritu diffundente charitatem in cordibus noſtris. Ex hac enim fidei quaſi organi apprehẽſione, natus eſt hic peruerſus error de operibus legis, propterea quod ea intelligantur quæcunque lege ſunt pręſcripta, ſiue ſpiritu fidei & charitatis, ſiue ex ſola legis doctrina præſtentur: Summa itaq; inſcitia eſt exiſtimare Paulo opera legis dici, quæ ſunt ſecundum legis pręſcriptum, quacunq; tandem ratione, ſiue ſpiritu Dei, ſiue humanis tantum viribus per litteram legis. Eandem hãc peruerſam intelligentiam dictarum ſententiarum Apoſ. Pauli tradit Ioã. Calu. in Antidoto, & etiã in Inſtitutione. Ipſe aũt Paulus clariſsimè docet, quæ vocet opera legis, tum ex ſermonis forma qua opera legis deſignare ſolet, dũ iuſtitiam operũ deſcribit eſſe iuſtitiã ex lege, ſiue per legem, tum quod legẽ fidei & gratiæ operib⁹ ſemper opponat. Certum eſt enim quod iuſtitiã quæ ex lege eſt, ſiue per legem, eam vocet quæ per doctrinam & cõminationem legis viribus & poteſtate humanæ voluntatis præſtatur, aut præſtari videtur. Vnde eandem vocat propriam iuſtitiam, videlicet quæ ex Deo accepta non ſit, ſed hominis proprijs viribus præſtita: Quæ, inquit, mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus propter Chriſtum detrimenta. Veruntamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eximiam ſcientiam Ieſu Chriſti, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam, & inueniar in illo non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed eam quæ ex fide eſt Ieſu Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide. Vides opponi propriam iuſtitiam iuſtitiæ quæ ex Deo eſt: & iuſtitiam quæ ex lege eſt iuſtitiæ quæ ex fide eſt. Cũ igitur iuſtitia quę ex Deo eſt, ea ſit quæ à Deo authore eſt, & ab eo largitore donatur credenti, ex oppoſito propria iuſtitia ea eſt quæ eſt ex homine & non eſt à Deo donata. Similiter cũ iuſtitia quæ ex fide eſt Chriſti, ea ſit quę ex fide in Chriſtũ obtinetur & impetratur, ex oppoſito ea eſt iuſtitia ex lege, quæ ex legis doctrinã præſtatur: & eadem eſt prorſus Apoſ. doctrina ad Rom. ca. 10. Teſtimonium enim perhibeo illis ꝙ ęmulationem Dei habent, ſed non ſecundũ ſcientiam. Ignorantes enim iuſtitiam Dei & ſuam volentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei nõ ſunt ſubiecti. Eundem ſenſum clariſsimè indicat altera illa ſermonis forma, iuſtitia quæ eſt per fidem, & quę eſt per legem. Nã ex operibus non iuſtificatur, inquit, omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati, nõ iuſtificatio. Rurſum. Nõ enim per legem promiſsio Abrahæ & ſemini ei⁹, vt hæres eſſet mũdi. Si enim ex lege hæredes ſũt, exinanita eſt fides, abolita eſt promiſsio. Lex enĩ iram operatur, intellige rurſum, non aũt iuſtitiã. Et clariſsimè in epiſt. ad Galat Si enim per legem iuſtitia, ergo gratis mortuus eſt Chriſt⁹. Rurſum, Si data eſſet lex quæ poſſet viuificare, verè ex lege eſſet iuſtitia. Quis hic non clariſsimè cernit eam Apoſt. eſſe iuſtificationem per legẽ, ſiue ex lege, quæ per legem præſtatur, & quę legis poteſtate adiutorio & miniſterio ab homine pręſtatur?

Præterea ſi homo iuſtus eſt coram Deo propter has virtutes, debet & his in iudicio Dei confidere, & propter eas mercedem æternæ ſalutis ſperare. Hoc aũt eſt manifeſtũ idolatriam docere, Confidere enim ad æternam ſalutem, eſt cultus qui ſoli vero Domino Deo noſtro, & nulli creaturæ debetur. Sic enim confidere eſt adorare & ſolus Deus eſt adorandus. Hæ autem virtutes ſunt quidem dona Dei, non ſunt autem Deus ipſe, ſed tantum

De ſpi. et li. cap. 19. — Cap. 9. — Cap. 14. — Galat. 3. — Seſ. 6. ca. 8. de iuſtificatione. — Philipp. 3. — Cap. 2, — Cap. 3. — Brentius.

creatura Dei. Quare qui ſentit ſe propter ipſas eſſe iuſtum, & confidit eis ad conſequendã æternã ſalutem, adorat eas tanquam Deum ſeruatorem ſuum, & deſignat in corde ſuo manifeſtam coram vero Deo idololatriam.

Reſponſio. Tertia hæc ratio palam oſtendit hominis huius imperitiam. Nam quòd vir iuſtus in iudicio confidere poſsit ob has virtutes, aperta eſt ſcriptura: In hoc enim perfecta eſt
Ioan.4. charitas nobiſcum, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia ſicut ille eſt & nos ſumus in hoc mundo. Nã ſicut in Chriſto propter plenitudinem gratiæ & virtutũ, quę eum inhabitabat, patri eſt beneplacitum, item in Angelis & primo homine ante peccatũ propter has virtutes, ita & in nobis ob earundem virtutum participationem eidem patri cœleſti eſt beneplacitum, & vt illi iat & nos in iudi
Pſalm. 44. cio confidere poſſumus. Aſtitit, inquit Propheta, regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circũdata varietate, cuius decorem rex concupiſcit, cuiuſq; ſpeciẽ & decorem diligit. Meritò confidit ſe brauium regni cœleſtis accepturum, qui legittimè nunc currit in ſtadio. Bonum certamen certaui, inquit
1.Cor.9. Apoſ. Pau. repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi Domin⁹ in illa die iuſtus iudex, nõ ſolũ aũt mihi, ſed & his qui diligũt aduentũ eius. Certiſsimè confidere poſſum⁹ qui in vinea Domini laborauimus, ꝙ denariũ de quo cõuentũ eſt recipiemus, quodq; mercedẽ promiſsã dabit paterfamilias. Hic quidem inſanire videtur Brentius, dum ait manifeſtam eſſe idololatriam, propter has virtutes earumq; opera mercedem ęternę ſa
Rom 2. lutis ſperare. Nam & B. Pau. idololatram facit, qui ait, quod vnicuiq; Deus reddet ſecundum opera, his qui ſecundum patientiã
2.Theſ.1. boni operis gloriam & honorẽ & incorruptionem quærũt vitam æternam. Itẽ alibi. Tribulationes ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicij Dei, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini, ſi tamen iuſtũ eſt apud Deũ, tribuere tribulationem his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem vobiſcũ. Confidere aũt alicui quod ob merita tanquam iuſtus iudex ęternam retribuet vitam, cult⁹ eſt ſoli Deo debitus. Confidimus aũt operibus tanquam meritis, quibus ex eius promiſsione & pacto vita reddetur æter-
Thom 22. q 17. art. 4. na. Hoc aũt non eſt opera adorare vel creaturam, ſed Deum ſolum, ſicut latriæ cultus, eſt timere eum qui poteſt & animam perdere in gehennam: ſed hic cultus nõ defertur malis operibus propter quæ mali in gehennam mittuntur, ſed Deo ſoli. Ratione longè alia
Iacob.5. in Deo confidimus, & in operibus. Nã ſicut agricola expectat ſpecioſum fructum terræ: & qui in benedictionibus ſeminat, metere ſperat etiam in benedictionibus: Ita qui ſeminat in ſpiritu de ſpiritu metere confidit vitam æternam. Certè imperita & indocta eſt tota hæc tertia Brentij ratiocinatio, nec vllum bonæ conſequentiæ habet colorem.

Brentius. *Ad hæc, vniuerſa ſcriptura tribuit filio Dei Domino noſtro Ieſu Chriſto hunc honorem, quod ipſe ſit victima pro peccatis noſtris, et propitiatio noſtra, nec ſit aliud nomen in quo oporteat nos ſaluos fieri. Si ergo tres illæ virtutes, de quibus nunc loquimur, tanti reputantur; quòd Deus propter eas remittat nobis peccata & ſit nobis propitius, & conferat in nos æternam ſalutem, quid aliud agitur, quam quod honor ſoli filio Dei debitus auferatur ei, & trãsferatur in creaturas Dei? quod vt eſt ſacrilegum, ita eſt et in vnigenitum & æternum filium Dei contumelioſum.*

Reſponſio. Libenter has ſcripturas ſuſcipimus, quæ ſoli Chriſto hunc tribuunt honorem, quòd ſolus ipſe ſit victima pro peccatis noſtris, nec ſit aliud nomen in quo oporteat nos ſaluos fieri. Nã per hanc ipſam victimam, hanc
1.Cor.6. corporis Ieſu oblationem abluti ſumus, ſanctificati, & iuſtificati. Cõſiſtit autem hęc noſtra ſanctificatio & iuſtificatio in his tribus virtutibus (potiſsimum autem in charitate) quas de plenitudine Chriſti tãquam capitis, in nos eius membra defluentes ſuſcipimus, vt ſupra ex B. Aug. ſatis docuimus. Quemadmodum ſanctitas & iuſtitia Chriſti, & ſanctorũ angelorum in virtutibus & præcipuè in charitate conſiſtit. Magni igitur eas Deus pater etiam in nobis reputat, quòd per has conformes ſumus imagini filij eius, ipſum per eas induti, & diuinæ naturę facti conſortes. Has tanti æſtimat, vt propter eas nos filios & hæredes habeat. Quòd autem honor ſoli Dei filio debitus non propterea in creaturam transferatur, iam diximus. Agnoſcimus enim ſolum filium Dei, iudicem venturum viuorum & mortuorum, & redditurum vnicuique ſecundum ſua opera vitam vel mortem: in quo proprius eius cultus conſiſtit, nullus autem cultus propterea tribuitur vel bonis vel malis operibus.

Brentius. *Solent quidem aduerſarij hic reſpondere, quòd ſentiãt & fateantur ſolum Chriſtum filium Dei eſſe victimã pro peccatis, ac impetraſſe nobis propitiũ Deũ. Hoc autẽ non eo valere, quòd Deus reputet nos iuſtos tantùm per fidem, ſed quod donet nobis ex gratia & fauore has tres virtutes propter quas ſumus iuſti. At enim ſi Chriſtus impetrauit tãtum, vt Deus donet nobis has tres virtutes, propter quas iuſtificemur, certè non impetrauit nobis perfectã iuſtitiam, nec abſoluit ſalutẽ noſtrã. Hæ enim virtutes etſi donãtur nobis à ſpiritu ſancto tamẽ nunquã sũt in nobis perfectæ propter carnẽ noſtrã. Nunquã enim in hac vita tantum credimus, tantum ſperamus, tantum diligimus, quantũ lex, quæ eſt diuina voluntas, à nobis exigit, & quantum nos debemus. Manifeſtum autem eſt, quòd Chriſtus impetrauerit nobis perfectam iuſtitiam, & abſoluerit veram noſtram ſalutem.*

Reſponſio. Agnoſcit Brentius hic ſuam inſipientiam & veram catholicorum ad ſuas rationes reſponſionem, nos ſcilicet iuſtos eſſe per has virtutes. Sed videamus reſponſionis impugnationem.

Si Chri-

Brentius. *Si Chriſtus,inquit, impetrauit tantum vt Deus donet nobis has virtutes, ꝓpter quas iuſtificemur, certè non impetrauit nobis perfectam iuſtitiam, nec abſoluit ſalutem noſtram. Nuſquam enim hæ virtutes in nobis perfectæ ſunt propter noſtram carnem.*

Reſponſio: Lib.2. de pec.merit. cap.13. Tenebras ac fumos offundere conatur lucidæ veritati ſua multiplici ſignificatione perfectæ iuſtitię.Nam ſupra ex Auguſt.diximus eſſe multiplicem iuſtitiæ perfectionē. Eſt enim in iuſtitia perfectus viator,qui nōdum eſt ipſius itineris perfectione peruentor. De perfecti. iuſtit.contra Celeſtium. Nam hæc eſt noſtra in ipſa peregrinatione iuſtitia,vt ad illam perfectionem plenitudinemque iuſtitiæ, vbi plena & perfecta charitas erit,ipſius curſus noſtri rectitudine tendamus. Noſtra iuſtitia hic perfecta, eſt eſurire & ſitire iuſtitiam. Perfectam autem iuſtitiam, imo perfectiſsimā qua ſatiemur, Chriſtus nobis impetrauit, ſed poſt huius peregrinationis miſeriā. Pertinet enim hęc iuſtitiæ perfectio ad mercedem iuſtorum quæ hic ab eis non exigetur, ſecundum frequentes B.Auguſtini ſententias.Hîc,inquit, præceptum eſt,vt non peccemus, ibi premium, non poſſe peccare: Hic præceptum eſt, vt deſiderijs peccati non obediamus,ibi pręmium vt deſideria peccati non habeamus.Et tandem: Lib.3. cōtra 2.epiſt.Pel. cap.7. Quis igitur ita nō ſolum à diuino, ſed à ſenſu quoq; abhorret humano, qui dicat in homine tantam eſſe poſſe iuſtitiam cū ab illo eſuritur & ſititur,quanta erit cùm ex illa ſaturabitur? Et paucis interiectis: Ex quo factum eſt virtutem quæ nunc eſt in homine iuſto perfectam hactenus nominari,vt ad eius perfectionem pertineat etiam ipſius imperfectionis & in veritate cognitio, & in humilitate cōfeſsio.Tunc enim eſt ſecūdum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta iſta parua iuſtitia, quādo etiā quid ſibi deſit intelligit: ideoq; Apoſ. Paul. & imperfectū & perfectū ſe dicit.Imperfectum ſcilicet cogitādo quantū illi ad iuſtitiā deſit, perfectū autem quod & ſuam imperfectionem confiteri non erubeſcit, & vt perueniat bene procedit: ſicut poſſumus dicere perfectum eſſe viatorem cuius bene promeretur acceſſio,quamuis non perficiatur intentio,niſi fuerit facta peruentio.Idem circa finē capitis. Iuſtitia ſecūdum quam iuſtus ex fide viuit, Iuſtitia qua viuimus, vera iuſtitia eſt. quoniam per ſpiritū gratiæ homini ex Deo eſt,vera iuſtitia eſt,quæ, licet non immerito in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate perfecta dicitur,parua tamē eſt ad illam magnam quam capit ęqualitas Angelorum.Sed plane maior iſta iuſtitia facit meritum, maior illa fit premium.Vnde qui iſtam non ſequitur,illam non aſſequitur.Et illa perfecta magnitudo iuſtitiæ ijs qui hic mandata fecerunt premium dabitur,non & ipſa facienda mandabitur. Sed ita dixerim mandata fecerunt, vt ipſa mandata meminerimus pertinere ad orationem,in qua quotidie veraciter dicunt ſancti filij promiſsionis, Fiat voluntas tua, & dimitte nobis debita noſtra. Nam ſi quid etiam in eius præceptis minus ſeruatur ignoſcit.Impetrauit itaq; nobis victima Chriſti perfectā iuſtitiam, noſtramq; abſoluit ſalutem, ſed tunc primum euacuabitur quod ex parte eſt,cū venerit quod perfectum eſt.Quam diu enim ex parte cognoſcimus & videmus per ſpeculū in ęnigmate, ex parte diligimus & imperfecta eſt noſtra iuſtitia.Iniquum autem eſt à paruulo exigere quod eſt viri perfecti. Et quam precor iuſtiam, quā eius perfectionem vos docetis nobis ex victima Chriſti eſſe donatam, qui docetis filios Dei amare iniquos, & vt antea in in ſuis mentib.& cōſcientijs contaminatos, ſed ob Chriſti victimam eis non imputari? Nos aūt docemus verè iuſtos eſſe,mundos & rectos corde,ſicut ob Adę inobedientiā oēs naſcimur peccatores. Nec mirandū eſt quòd hæ virtutes,quamdiu per fidē à Domino peregrinamur,hoc eſt,quamdiu paruuli ſumus, ſint in nobis imperfectæ. Iniquum enim eſt à viatore & puero exigi,quod proprium eſt peruentori & viro perfecto,& à currente in ſtadio poſtulari brauium nondum obtentū. Rerum igitur natura reclamat,& abſurdum eſſe conuincit quod à nobis hic exigunt Brētius, Caluinus,& reliqui aduerſarij. Nec patitur ratio fidei quòd ſit cognitio perfecta, nec ſpei, quòd ſit ſine imperfectione. Nā ꝙ quis videt,inquit Apoſtol. quid ſperat? Falſum tamen eſt quòd nunquam in hac vita tātum credimus,tantum ſperamus, tantum diligimus,quantum lex quæ eſt diuina voluntas à nobis exigit,& quantum nos debemus. Rationabilis namq; eſt Dei voluntas non exigens à paruulis & infantibus quod eſt viri perfecti, à peregrinantibus, premiū beatorum.Paruulus enim ſi loquitur,ſi ſapit & cogitat, quemadmodum paruulo pro ea ætate conuenit,omnia facit vt debet:Et nos ſi eſuriamus iuſtitiam,eamq; pro noſtra infirmitate præſtemus,ſi legittimè in ſtadio ad brauium curramus,& aſpirādo ad patriam progrediamur,credimus,ſperamus & diligimus quantū lex à nobis requirit. Exigit enim lex Dei, vt verbum eius infallibili & certa fide ſine vacillatione ſuſcipiamus,ſine examine, quāuis oculis etiā noſtris appareret cōtrarium captiuantes intellectū noſtrū in fidei & Chriſti obſequiū,quaſi primę & infallibilis veritatis,vt certò ſine hæſitatione expectemus ea quæ promittit tanquam ea in manib. teneremus,quantum ex parte promiſsionis eius: ſicut de Abraham dicitur quòd contra ſpem in ſpem credidit, vt fieret pater multarum gentium,pleniſsimè ſciens,quia quęcunq; promiſit Deus potens eſt & facere.Requirit præterea vt Deum diligamus, atq; ad eum tanquam ſcopum vitam noſtram dirigamus,quamuis ex toto corde & tota anima diligatur. Chriſto enim ſatis eſt quòd ſuper omnia diligamus ipſum,ſuper patrem,& ſuper animam. Qui enim amat animam, aut patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus. Et Iacobus beatum prædicat,qui Cap. 1. ſuffert tētationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronā vitæ quā repromiſit

2.Timoth.4 Deus diligentibus ſe. Item Paul. Apoſt. Reddet coronam iuſtitię bis qui diligunt aduentum eius, nulla totius cordis aut totius animæ facta mentione. Et ipſe Saluator, Si vis perſectus eſſe, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo. Matt.19. Rurſum, Omnis qui reliquerit domum vel fratres aut ſorores, & cęt. propter nomē meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſsidebit. Item, Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſta- Iohan.14. bo ei meipſum. Secundū has leges Chriſtus eſt iudicaturus mundū, nō ſecundū ſomnia & adinuentiones Brentij aut Caluini: Hanc rem latiſsimè proſequitur B. Auguſt. de ciui- Lib 1.ca.10 & li.21.ca. 26. tate Dei: & in epiſt. ad Hilarium, quæ eſt. 89. Tantum igitur viri iuſti hic credunt, ſperāt & diligunt, quantum lex diuina requirit. Et veriſimile eſt, quòd maior & perfectior fides, ſpes & charitas fuerit in Apoſt. Paulo, quàm ante peccatum fuit in Adam. Si igitur Adam tantum credidit, ſperauit & dilexit, quantum lex Dei exigebat, nō dubium, quin & Paulus, quamuis ex tota anima dilexerit Adam, & non ita Apoſt. Paulus. Quamdiu enim eſt adhuc aliquid carnalis concupiſcentiæ, quod continendo frenetur, non omni- Aug. de perfect. iuſtitia. modo ex tota anima diligitur Deus. Quod ergo dicimur ex toto corde diligere, nō pertinet ad rationem, ſubſtātiam, vel quantitatem dilectionis, ſed potius ad potentiam & efficaciam dilectionis, imò verius ad efficientiam & imperium. Diligimus enim ex toto corde, tota anima & viribus, imperio, nō proprio charitatis actu. Et motus concupiſcentiæ inordinati ſunt contra charitatis imperium, non contra ipſam charitatem, ſed contra temperantiam tantùm. Virtus nanq; quæ eſt reſpectu finis, imperat vniuerſis quæ ſunt circa media ad finem. Et quando circa iſta peccamus, defectus eſt in imperio, non in dilectione. Obligat autem hoc præceptū magnum de diligendo Deo ex toto corde, & tota anima, ad effectum, amorē & deſideriū eius, hoc eſt eſuriem & ſitim iuſtitiæ, non vt opere hęc præſtemus, quemadmodum docet B. Auguſtinus lib. de perfect. iuſtitiæ. Præceptum eſt, inquit, vt ſciamus quò currendum ſit nobis, quomodo autem hoc ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur?

Brentius. *Poſtremò ſi ſentiendum eſt quod propter tres illas virtutes ſimus Deo accepti, & coram eo iuſti, tunc nunquam poſſumus certò & firmiter de fauore Dei erga nos cōfidere, ac Deū vera & firma fide inuocare. Hæ enim virtutes ſemper ſunt in nobis in hac vita imperfecta, nec vnquā ſatiſfaciunt diuinæ legi. Quare ſi Deus iudicaret de nobis ſecundū has virtutes, ſemper dubitaremus de fauore eius erga nos, nec auderemus alacri & certa fiducia eū inuocare, quippe quòd conſcij imperfectionis noſtræ, fugeremus ſeueritatem iudicij eius.*

Reſponſio. Oſtendimus nos coram Deo iuſtos & acceptos eſſe per iſtas virtutes, eò quòd per eas imagini filij eius ſumus cōformes, & diuinæ naturæ conſortes, hoc eſt, quia ſumus qualis ipſe eſt. Nec propter harum virtutum imperfectionem non ſatisfaciunt ipſę virtutes legi diuinæ, vt iam ſtatim diximus. Illam enim imperfectionem requirit ratio ſtatus & pegrinationis noſtrę in fide à Domino. Non requirit iā à nobis Deus, quæ donaturus eſt in præmium. Non igitur propter hanc imperfectionē de fauore eius erga nos, de quo quidem ſemper certiſsimè confidimus, dubitamus, ſed vera & firma fiducia inuocam⁹. Nec propriè de nobis iudicabit Deus ſecundum has virtutes, ſed ſecundum earum opera, niſi vbi hæc deſunt ob impotentiam, vt in paruulis, quos ſecundum has virtutes iudicabit dignos regno ſuo, quia filij ſunt & ſuo corpori tanquam mēbra coniuncti. Mirabor ſane ſi Brentius dicat eum qui de fide ſua, ſpe & dilectione dubitat, certò confidere poſſe de Dei erga ſe fauore. Nec conſcij noſtrę imperfectionis fugimus ſeueritatem diuini iudicij, ſcientes quòd bonus ſit Dominus, qui propitiabitur cunctis qui ex toto corde requirunt eum, & non imputabit, 2.Paralip.3 quòd minus ſanctificati ſunt. Addit in fine Brentius.

Brentius. *Obſeruabis quòd Paulus per opera legis non intelligat tantum cæremonialia, ſed etiam moralia, & quæcunq; lege diuina mādata ſunt. Dicit enim, Lex iram operatur, quod maximè omnium de lege morali eſt intelligendum. Quare cùm dicit hominem iuſtificari fide abſque operibus legis, excludit à ratione iuſtificandi, non tantum cæremonialia, ſed etiam moralia opera. Quòd ſi libet de hac re etiam ſententiam Auguſtini audire, conſulat librum eius de ſpiritu & litera, & epiſtolam ducenteſimam.* Roman.4.

Hoc ipſum diximus ex Auguſtino ſuperius, quòd per opera legis intelligit etiā totum decalogum, & opera moralia, ſed vt ex Reſponſio. legis fiunt cognitione, virib. arbitrij humani, nō autem vt fiunt ex ſpiritu dilectionis, vt in ſuperioribus docuimus ex Auguſtino de ſpiritu & litera, Nam Paulus ipſe manifeſtè ſignificat ſe loqui de ea lege, per quam eſt agnitio peccati, & quæ iram operatur. Nulla autem legis pars magis in agnitionem nos adducit & iram operatur quam moralis: Et omnia nominatim adfert legem, Non concupiſces, Deniq; Apoſtolus quod crebrò di- Roman.4. cit, Ex operibus legis neminem iuſtificari, interdū generali ſermone dicit, Ex operib. neminē iuſtificari. Abrahā, inquit, ſi ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriā, ſed non apud Deū, Et rurſum: Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iuſtitiam, ſine operibus: Et, Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam: Iſrael autem ſeruando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus: clarè inſinuans ſe loqui de cuiuslibet legis operib.

CONfirmatur deniū hic articul⁹ & tota doctrina ſuperius tradita per definitionē cōcilij Triden. Ait eni inter Canones,

nes, Si quis dixerit ſola fide hominem iuſti-
Cano. 9. ficari: Ita vt dicat nihil aliud requiri quod
ad iuſtificationem cooperetur, & nulla ex
parte neceſſe eſſe eum ſuæ voluntatis motu
Cano. 10. præparari atque diſponi, anathema ſit. Et ſi
quis dixerit homines ſine Chriſti iuſtitia,
per quam nobis meruit iuſtificari, aut per e-
am ipſam formaliter iuſtos eſſe, anathema
Cano. 11. ſit. Item ſi quis dixerit homines iuſtificari,
vel ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſo
la peccatorum remiſſione, exclusa gratia &
charitate, quæ in cordibus eorum per ſpiri-
tum ſanctum diffunditur, atq; illis inhæret,
aut etiam gratiam qua iuſtificamur, eſſe tan-
Cano. 12. tum fauorem Dei, anathema ſit. Rurſus, Si
quis dixerit fidem iuſtificantem nihil aliud
eſſe quàm fiduciam diuinæ miſericordiæ
peccata remittentis propter Chriſtum, vel
eam fiduciam ſolam eſſe qua iuſtificamur, a-
Cano. 28. nathema ſit. Item, Si quis dixerit, amiſſa per
peccatum gratia ſimul & fidem ſemper amit
ti, aut fidem quæ remanet non eſſe veram fi-
dem, licet non ſit viua, aut eum qui fidem ſi-
ne charitate habet, non eſſe Chriſtianum, a-
Cano. 29. nathema ſit. Poſtremò, Si quis dixerit eum
qui poſt baptiſmum lapſus eſt, non poſſe per
Dei gratiá reſurgere, aut poſſe quidem, ſed
ſola fide amiſſam iuſtitiam recuperare, ſine
ſacramento pœnitentiæ, prout ſancta Roma
na & vniuerſalis Eccleſia à Chriſto Domino
& eius Apoſtolis profeſſa eſt, ſeruauit & do-
cuit, anathema ſit.

Finis Articuli octaui.

ARTICVLVS NONVS.

Fides qua quis firmiter credit & certò ſtatuit propter Chriſtum ſibi remiſſa eſſe peccata, ſeq; poſſeſſurum vitam æternam, nullum habet in ſcripturis teſtimonium, imo iiſdem aduerſatur, etiam ſi firma & certa ſpe expectare debemus in hac quidem vita, per ſacramentum baptiſmi & pœnitentiæ peccatorum remiſſionem, in ſeculo autem futuro vitam æternam.

INTER aduerſarios quidam priorem tantum huius articuli partem docent, ſcilicet quòd fide certa & firma vnumquemque credere oportet propter Chriſtum eſſe ſibi peccata remiſſa, maximè quando per ſacramentum baptiſmi vel pœnitentiæ promiſſiones generales ei applicantur & annunciantur. Cuius ſententiæ eſt Philippus Melãchthon, qui improbat ſententiam Martini Buceri, & Ioannis Caluini, in eo quod docent certo & firmiter ſtatuendum eſſe, propter Chriſtum nos ſaluos fore in regno cęlorum, & ab æterno electos & prædeſtinatos eſſe, vt diximus articulo præcedenti. Plurimi tamen hæreticorum docent quòd vnumquemque ſimpliciter credere oportet peccata ſibi eſſe remiſſa etiam nullo ad ſacramenta reſpectu habito. Dupliciter autem intelligi poteſt hæc fides qua firmiter & certò quis quaſi ex verbo Deo ſtatuit ſibi propter Chriſtum remiſſa eſſe peccata, vel fore beatum. Primò quod hoc ſic ſtatuat, quia hoc ipſum credit, & ſola fide remiſſionem peccatorum & vitam æternam, quæ ei à Deo offeruntur ſine vllo operum vel conditionum reſpectu, apprehendit. Quo ſenſu loquûtur aduerſarij: Secundò intelligi poteſt, quòd firmiter quis credat ſibi remiſſa eſſe peccata, quaſi ea verbo Dei, non quia credit tantùm, ſed quia ſuſcepit ſacramentum baptiſmi vel pœnitentiæ, de peccatis ob Dei offenſam dolens, nec vllius obicis aut impedimenti ſibi cõſcius, & proponens nunquam amplius peccare. De qua ſententia diſputatur à doctorib9 catholicis, & huius diſputationis paucis quædam poſtea attingemus, licet articulo præſenti impertinẽtia. Probatur verò hæc prima articuli pars, quia fides noſtra nititur verbo Dei, quod eius & obiectum & ſcopus eſt, in quem perpetuò collimare debet, à quo ſi minimũ deflectit, non iam fides, ſed incerta eſt credulitas, & vagus mentis error: vt rectè dicit Ioannes Caluinus. Idem verbum baſis eſt qua fulcitur & ſuſtinetur, vnde ſi declinat corruit. Tolle igitur verbum, & nulla iam reſtabit fides. Non enim eſt fides noſtra, vt ait Apoſt. Paulus in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. (1. Corint 2.) Et Theſſalonicenſes commendat quod verbum ab eo acceperunt, non ſicut verbum hominũ, ſed ſicut erat verè verbum Dei. (1. Theſſal. 2.) Cùm igitur nullum ſit Dei verbũ de eo quod Ioannes, vel quiuis alius accepit remiſſionem peccatorum, vel quod ſaluus erit in vita ęterna, aut quod ſit à Deo electus ac prædeſtinatus. Item quod Petrus à Deo reiectus perpetuò ſit damnandus, non ſine magna temeritate & graui verbi Dei iniuria certò & infallibiliter quaſi ex verbo Dei quia credere poteſt ſe eſſe iuſtificatum, aut eſſe è numero electorum Dei. Nam generales ſunt ſcripturę de pœnitentibus, de Deum diligẽtibus & præcepta tranſgredientibus. Generales etiam ſunt promiſſiones & comminationes Dei. Non enim ſit mentio in ſcripturis Petri vel Pauli aut alicuius particularis perſonæ. Non igitur poteſt de remiſſione peccatorum vel ſalute æterna alicui in ſpeciali eſſe certa & infallibilis fides, quæ ſoli verbo Dei, quod nec fallit, nec fallere poteſt, debetur. Alioqui enim addimus verbo Dei ſi dicamus. Locutus eſt Dominus, quod non eſt locutus, & incurrimus maledictionem, de qua Apocal. vltimo. & Deuteron. 12. Nullum ergo in ſcripturis teſtimonium habet hæc fides, Nec ſatis facit huic rationi reſponſio Martini Buceri, qui ait:

Quamuis ſcriptura nec mei, nec tui ſpeciatim meminerit, Chriſtus tamen iuſſit prædicari Euangelium ſuum omni creaturæ, & ſalutem promiſit omni credenti, & in ſuum nomen baptizato. Præcepit Apoſtolis, vt ſibi omnes gentes diſcipulos facerent & docerent baptizatos quæcunq; ipſis mãdaſſet. Et tamen Pighius, inquit, audet ſubſanna- (Bucerus. De iuſtificat. aduerſus Pighiũ fol. 148)

g 2 re hanc

In Inſtit. ca. 14. parag. 30 rogantiſsimũ aſſerere, pernicioſe B. Gregorium docuiſſe populum, electionis ſcilicet nos eſſe incertos, quum tamen ante B. Gregorium eandem ſententiam tradiderit B. Auguſtinus. Quis, inquit, ex multitudine fidelium, quàm diu in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat? quia id occultari opus eſt in hoc loco, vbi ſic cauenda eſt elatio, vt etiam per angelum Sathanæ, ne extolleretur, tantus co-
2. Corint. 12. laphizaretur Apoſtolus. Hinc Apoſtolis di-
Ioan. 15. cebatur, Si manſeritis in me, dicente illo, qui illos vtiq; ſciebat eſſe manſuros. Et per prophetam, Si volueritis & audieritis me, cùm ſciret ipſe in quibus operaretur & velle. Et ſimilia multa ſub conditione dicuntur. Nam propter huius vtilitatem ſecreti ne fortè quis extollatur, ſed omnes etiã qui bene currunt, timeant, dum occultum eſt quò perueniant. Propter huius ergo vtilitatem ſecreti credendum eſt quoſdam de filijs perditionis, non accepto dono perſeuerandi vſq; in finem in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere quidem viuere, & aliquãdiu fideliter & iuſtè viuere, & poſtea cadere, neq; de hac vita priuſquam hoc eis contingat, auferri. Quorum ſi nemini contigiſſet, tam diu haberent homines iſtum ſaluberrimum timorem, quo vitium elationis opprimitur, donec ad Chriſti gratiam, qua pie viuitur, peruenirent, deinceps iam ſecuri nun quã ab illo ſe eſſe caſuros: quæ præſumptio in iſto tentationis loco nõ expedit, vbi tanta eſt infirmitas, vt ſuperbiam poſsit generare ſecuritas. Deniq; etiam hoc erit, ſed tunc, quod iam eſt in Angelis, erit etiam in hominibus, quando ſuperbia eſſe non poterit. Idẽ
Lib. 11. de Ciuit. Dei, cap. 12. B. Auguſtinus alio loco. Iuſti licet de ſuę perſeuerantiæ præmio certi ſunt, de ipſa tamen ſua perſeuerantia reperiuntur incerti. Quis enim hominũ ſe in actione profectuq; iuſtitiæ perſeueraturum vſq; in finẽ ſciat? niſi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iuſto latentiq; iudicio non oẽs inſtruit, ſed neminem fallit? An non beatum Auguſtinum contemnet Caluinus, & peſsimã pernicioſamq; hanc eius doctrinam clamare audebit? Sed contemnat quos velit ab his duabus columnis (Auguſtinum loquor & Gregorium) ego nunquam auellar. Ex apertis enim ſcripturarum teſtimonijs quę citãt, ſuam ſententiam confirmant. Nam ait & Ec-
Cap. 5. cleſiaſticus, De propitiatu peccati, vel vt alij de propitiatione & placatione peccati, noli eſſe ſine metu. Item Eccleſiaſt. Sunt iuſti &
Cap. 9. ſapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo, vtrum amore an odio dignus ſit, ſed in futurum omnia ſeruantur incerta. Vbi Hieron. Porrò, inquit, hic ſenſus, etiam in hoc dedi cor meum, & ſcire volui quos Deus diligeret, quos odiſſet, & inueni iuſtorum quidem opera in manu eſſe, & tamen vtrum amentur à Deo an non, nunc eos ſcire non poſſe, & ambiguo fluctuare, vtrum ad probationem ſuſtineant quæ ſuſtinent, an ad iudiciũ. In futuro igitur ſcient, & in vultu eorum ſunt omnia, id eſt, antecedet eos, cùm de hac vita deceſſerint, notitia iſtius rei, quia tunc eſt iudicium, nunc certamen. Et quicunque aduerſa ſuſtinent, vtrum per amorem Dei ſuſtineant vt Iob, an per odium vt plurimi peccatores, nunc habetur incertum. Et quia Eccleſiaſtes apertè loquitur de iuſtis & ſapientibus, locum non habet interpretatio Martini Buceri, quod de odio & amore, ſecundum pręſentem impietatem & iuſtitiam intelligi poteſt, eo quòd certum eſt ex fide, quòd impij ſunt in odio Dei ſecundum præſentem iniquitatem. Nec verba Eccleſiaſt. patiuntur ſe intelligi, neminem ex his quæ extrinſecus apparent, certum poſſe habere argumentum æternæ ſuæ charitatis. Abſolutè enim pronunciant,
Neſcit homo vtrum amore an odio dignus *Eccleſiaſt. 9.*
ſit: & legit B. Hieron. Et quidem charitatem & odium, Dei ſcilicet non eſt cognoſcens homo, ſed omnia in futurum ſeruantur incerta. Hoc enim eſt quod Salomonem maximè in admirationem & ſtuporẽ adducebat, quod neque iuſti, neque ſapientes, tametſi Deo chari ſint, & omnia alia probæ dijudicare nouerint, poſsint in hac militia de ſe ſcire, an ſint Deo chari an exoſi. Vnde patet quòd fide certa & infallibili nemini citra reuelationẽ conſtare poteſt ſibi remiſſa eſſe peccata, aut ſe iuſtum eſſe & ſaluandum, cũ de hoc nullum ſit Dei verbum, tum propter liberi arbitrij inſtabilitatem & flexibilitatem. Nec hoc probari poteſt, niſi per ſubſumptionem propoſitionis, quæ non eſt verbum Dei, ſed ſingularis, de qua non niſi experientia poteſt conſtare. Subſumunt autem aduerſarij ſub generalibus propoſitionibus, quales ſunt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, *Marc. 16.*
ſaluus erit. Qui credit in filium habet vitam æternam. Vt omnis qui credit eum, non pereat, ſed habeat vitam æternã: & iuſtitia Dei *Ioan 3.*
per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper oẽs qui credunt in eum. Subſumunt inquam, Ego in eum credo hac fide quam ſcriptura re- *Roman. 3.*
quirit, hoc eſt ea quæ totum me regenerat, & facit me verè Deũ amare, eiuſq; præceptis obedire: de quo nullum eſt verbum Dei, nec id certò nouiſſe poſſum⁹ propter cordis, vt diximus, profunditatem. Minus certò igitur cognoſcere poſſumus cõcluſionem, ſcilicet mihi remiſſa eſſe peccata. Quapropter B. Au *Auguſt. circa Pſal. 50.*
guſtinus explicans verſiculum: Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi: ponit peccatorum remiſsionem inter iſta incerta. Quæ, inquit, occulta, quę incerta? quia Deus ignoſcit, nihil tam occultum, nihil tam incertum. Quis nouit, dicebant Niniuitæ, ſi Deus flectat in melius ſententiam ſuam & miſereatur. Incertum erat cùm dicitur, Quis nouit: hoc incertum patefecerat *Ionæ 3.*
Deus ſeruo ſuo Dauid, qui cum dixiſſet, Peccaui: ſtatim audiuit à Propheta, id eſt, à ſpiritu Dei qui erat in Propheta, Dimiſſa ſunt *2. Reg. 12.* *Pſam. 50.*
tibi peccata tua, Incerta & occulta ſapientię tuæ manifeſtaſti mihi. Et B. Chyſoſt. explicans ternã interrogationem domini factam *Hom. 77. in Ioannem.*

Ioan.21. Petro, Simon Iona amas me? contriſtatus eſt Petrus, q̃a dixit ei tertiò, Amas me. Propterea, inquit, in perſona Petri contriſtatus ſum, ne forte me amare arbitratus non amem, vt antè, cùm me fortem & conſtantem putarẽ, imbecillis inuentus ſum. Plerunq; enim affectibus noſtris illudimur. Vnde manifeſtũ eſt quod huiuſmodi fides ſcripturis aduerſatur, quodq; temerariè pro verbo Dei amplectitur, quod humanum eſt figmentum. Nam præſupponit promiſsiones Dei nobis offerri ſine vllo modo & conditione operũ fidei. Si ſcripturæ ſingulariter dicerent ali- *Luca 5.* cui remiſſa eſſe peccata, ſicut dixit Saluator *Luca 7.* Paralytico & Magdalenæ, is cui hoc ſingula- *Ioan. 14.* riter diceretur, obligaretur credere ſibi peccata eſſe remiſſa, & ſe ſaluandum. Si cui diceretur, Vado tibi parare locum, & iterum venio & accipiam te ad meipſum, ſicut dictum eſt à Chriſto Apoſtolis, huic remiſſa eſſent, etiam priuſquam hoc crederet. Catholici autem ſub generali propoſitione, quòd per ſacramentum baptiſmi & pœnitentiæ remittuntur peccata, quando nullum inuenitur impedimentum, ſubſumunt nullum in ſe eſſe impedimentum, & ideo ſibi peccata remitti. Vbi tamen concluſio etiam certa eſſe non poteſt, propter incertitudinem mi- *Quæ.112.& in quæſt. de veritate. quæſt.10. art.10.* noris. Iſta diligenter explicat B.Thomas 1.2. Abſurdior autem eſt ſententia Martini Buceri & Ioannis Caluini de certitudine prædeſtinationis, quàm Philippi aut aliorum ſequacium Confeſsionis Auguſtanæ, de certitudine ſolius remiſsionis peccatorũ & præſentis iuſtitiæ. Sed quia articulo præcedente de his multa diximus: & quia diligentiſſimè contra certitudinem gratiæ ſcripſerũt venerabilis pater Andreas de Vega, in expoſitione Decreti De iuſtificatione in Concil. Tridentino: & reuerendus Magiſter noſter Dominicus à Soto: & M. N. Richardus Smytheus Anglus in ſua Diatriba, ca.19. nos à prolixiore huius rei tractatione ſuperſedebi- *Lib.9 ca.6. & multis ſequentibus, et cap.13. & ſequentibus. Lib 3 de natura & gratia ca.10. & cap.11.* mus, addita tãtum definitione Concilij Tridentini, in qua tota doctrina ſuper incertitudine gratiæ conformiter ad ſcripturas, & patrum ſententias ſuccinctè traditur. Sic autem habet definitio.

Quamuis neceſſarium ſit credere, neq; remitti, neq; remiſſa vnquã fuiſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtũ, nemini tamen fiduciam & certitudinem re- *Ca.9. ſeſſ.5.* miſsionis peccatorũ ſuorum iactãti, & in ea ſola quieſcenti, peccata remitti, vel remiſſa eſſe dicendum eſt, cũ apud hæreticos & ſchiſmaticos poſsit eſſe, imò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam catholicã contẽtione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neq; illud aſſerendũ eſt, oportere eos qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos, neminemque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum qui certò credat ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe, atque hac ſola fide abſolutionẽ & iuſtificationem perfici: quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſsis, deq; Chriſti mortis & reſurrectionis efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia & Chriſti merito, deq; ſacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: ſic quilibet dum ſeipſum, ſuamq; propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere debet, cum nullus ſcire valeat certitudine fidei (cui non poteſt ſubeſſe *Cano.12.* falſum) ſe gratiam Dei eſſe conſecutum. Rurſus idem Cõcilium, Si quis dixerit fidem iu- *Cano.13.* ſtificantem nihil aliud eſſe, quàm fiduciam diuinę miſericordię peccata remittẽtis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe *Cano.14.* qua iuſtificamur, anathema ſit. Et ſi quis dixerit omni homini ad remiſsionem peccatorum aſſequendam, neceſſarium eſſe vt credat certò & abſq; vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi *Cano.15.* eſſe remiſſa, anathema ſit. Rurſus, ſi quis dixerit hominem abſolui à peccatis, aut iuſtificari, ex eo quod ſe abſolui, aut iuſtificari certò credit, aut neminem verè eſſe iuſtificatum, niſi qui credit ſe eſſe iuſtificatum, & hac ſola fide abſolutionem & iuſtificatio- *Cano.16.* nem perfici, anathema ſit. Et iterum: Si quis dixerit hominem renatum & iuſtificatum teneri ex fide ad credendum, ſe certò eſſe ex numero prædeſtinatorum, anathema ſit. Poſtremò, Si quis magnum illud vſq; in finem perſeuerantiæ donum ſe certò habiturum abſoluta & infallibili certitudine dixerit, *Cap. 12.* niſi hoc ex ſpeciali reuelatione didicerit, anathema ſit. Et in Decretis Concilij Tridentini, Nemo quamdiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædeſtinationis myſterio vſq; adeo præſumere debet, vt certò ſtatuat ſe omnino eſſe in numero prædeſtinatorum, quaſi verum eſſet, quòd iuſtificatus, aut amplius peccare non poſſit, aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcentiam promittere debeat. Nã niſi ex ſpeciali reuelatione ſciri nõ poteſt, quos Deus ſibi elegerit. Item cap. ſequenti. De perſeuerantiæ mune- *Cap 13.* re nemo ſibi certi aliquid abſoluta certitudine polliceatur, tametſi in Dei auxilio firmiſsimam ſpẽ collocare & reponere omnes debeant. Deus enim niſi ipſe illius gratiæ defuerit, ſicut cœpit opus bonum, ita perficit. Veruntamen qui ſe exiſtimant ſtare, vi- *Iacob.5.* deant ne cadant, & cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur. Formidare enim debent (ſcientes quòd in ſpem gloriæ, & nõdum in gloria renati ſunt) de pugna quæ ſupereſt cum carne, cum mundo & diabolo. Rurſus cap. vlt. Quia in multis offendimus omnes: Vnuſquiſq; ſicut miſericordiam & bonitatem, ita ſeueritatem & iudicium ante oculos habere debet. Neque ſeipſum aliquis, etiamſi nihil ſibi conſcius fuerit, iudicare, quia omnis hominis vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda, ſed Dei qui illuminabit abſcondita tenebrarum. Et *Cap. vlt. de purgat. cano.* Innocentius 3. definiuit, quòd non paruæ temeritatis eſſet, quòd Archiepiſcopus Biſontinus ſe purgando, iuraret ſe immunem fuiſſe

Cap. 9. iſſe ab illis criminibus de quibus erat infamatus, tanquam dimiſsis per pœnitentiam, cum beato Iob dicat, Etiã ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Quam purgationis formam improbat vt temerariam. Non igitur tanta certitudo haberi poteſt de peccatorum remiſsione, vt iurare liceat ea ſibi eſſe remiſſa. Attamen quamuis de hac peccatorum remiſsione, & in bono perſeuerantia infallibilem fidei certitudinem ſine ſpeciali Dei reuelatione habere non poſſumus, vt iam ex Concilio Tridentino oſtendimus: probabili tamen notitia ex ſignis & coniecturis electos ſuos Deus non deſtituit, vt ſciendo neſciant, & neſciendo ſciant. *Serm. 2. de o Sa. Paſcha. & in Canti. ſer. 16 et 74. et in epiſt. 42* Nã B. Bernard. de his ſignis tractãs: Eſt aliud teſtimoniũ, inquit, quod datur in terra ad diſcernendos qui in ea ſunt exules, ab indigenis, hoc eſt, cæli ciues, à ciuibus Babylonis. Quando enim ſine teſtimonio electos ſuos deſerit Deus? aut certè quænã eis eſſe poterat conſolatio inter ſpẽ & metũ ſollicitudine anxia fluctuantib. ſi nullum omnino electionis ſuæ habere teſtimoniũ mererentur? Nouit Dominus qui ſunt eius, & ſolus ipſe ſcit quos elegerit à principio. Quis verò ſcit hominũ, ſi eſt dignus amore vel odio? Quod ſi, vt certum eſt, certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tantò delectabiliora erunt, ſi qua forte electionis huius ſigna poſſimus inuenire? Quam enim requiem habere poteſt ſpiritus noſter, dum prædeſtinationis ſuæ nullum adhuc teſtimonium tenet? Quæ prolixè proſequitur, & tandem concludit, A ſanguine, aqua, & ſpiritu ſancto habes teſtimonium, ſi contines à peccatis, ſi dignos agis pœnitentiæ fructus, ſi facis opera vitæ: ſanè nouum ſuperueniſſe ſpiritum, certiſsimè conuerſatio noua teſtatur. *1. 2. quæ. 112. Art. 5.* Et varia ſigna diuinæ gratiæ & electionis probabilia docet B. Thomas, videlicet, quòd homo percipiat ſe delectari in Deo, contẽnere ea quæ mundi ſunt, nec alicuius mortalis peccati ſibi eſſe conſcium. *Apocal. 2.* Secundum quem modum dicit intelligi id quod habet B. Ioannes, Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit, niſi qui accipit. Hic autẽ nouit per quandam dulcedinis experientiam, quam nec habet, nec experitur, qui gratiam iuſtificantem nondum accepit, hanc tamen cognitionem imperfectam dicit. *1. Corint. 4. Pſalm. 18.* Vnde Apoſt. Nihil mihi conſcius ſum, non tamen in hoc iuſtificatus ſum: quia & propheta, Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Alia aũt probabilia ſigna ponit Cancellarius Pariſienſis Ioannes Gerſon in trib. veritatibus conſiſtere, quarum in ſuperioribus meminimus. *In opere tripartito circa finem.* Cardinalis Caietanus duo ſigna tradit, quorũ prius eſt amor Dei promptus ad obſequendum ſpiritui ſancto, quem hic efficit in his qui ſpiritu Dei aguntur: Alterum eſt, experta cõtinuatio diuinæ gratiæ gubernatricis in cuſtodiendo à damnabilibus peccatis, illuſtrando, inſpirando, excitando, monendo, & huiuſmodi. *In comment. ad Rom. 8.* Cùm enim experimur, inquit, tam promptè nos diligere Deum, & tali tantaq; cura à Deo gubernari, teſtimonium à ſpiritu ſancto & noſtra habemus ſufficientiſsimum, vt credamus nos eſſe filios Dei. *Lib. 3.* Alia ſigna habet Guilhel. Altiſsiodorenſis in quæſt. An quis ſcire poſsit quòd habeat charitatem, vel quòd peccata ſint ei remiſſa. *1 lib. ſenten. diſtinct. 17. Quodli. 7. artic. 4. in argument.* Quam quæſtionẽ diligenter etiam diſputat S. Bonauentura, & ſanctiſsimus dominus Adrianus ſextus. Sed in hoc omnes Scholaſtici conueniunt, quòd omnimoda certitudo gratiæ à nobis haberi nõ poteſt, ſed probabiliter eã aſſequi licet per ſigna, quæ hoc ſunt certiora quò clariora & manifeſtiora. Aliquãdo autem tam aperta ſunt, vt nulla formido, nulla vacillatio ſit coniũcta huiuſmodi cognitioni. Nam firmam & certam huius rei cognitionem ex temeritate quoque concipere poſſumus, ſicut hæretici firmius aliquando ſuis adhærent erroribus, vel ſaltem eadem firmitate, qua nos ſententijs fidei. Nonnulli enim eorum qui opinantur non ambigũt, ſed arbitrantur ſe exactè ſcire, nec minus ſuæ opinioni quàm alij ſcientiæ credunt, vt de Heracleo dicit Ariſtoteles. Nam firmitas aſſenſus dependet magna ex parte à volũtate vel pia, vel in malo obſtinata. Certitudo autem eſt aſſenſus firmus & verus. Si igitur verè ſunt remiſſa peccata, certitudinem habet, quamuis temerariam, de peccatorum ſuorum remiſsione: quia tamen fallibilis eſt huiuſmodi aſſenſus, fidei eſſe non poteſt. Nam ijſdem argumentis & probabilitatibus aſſentiendo falli poſſumus, & caſus eſt quòd modò non fallimur. Et credo veriſimile eſſe, quòd fides hæc temeraria, imò & Lutherana iuſtificare poteſt, nõ per apprehenſionẽ iuſtitiæ, vt ipſi docent, ſed ratione pœnitentiæ, & amoris Dei, ſine quibus docent eam eſſe non poſſe. Eſt enim hæc fides primò de bona voluntate patris erga nos propter filiũ, in quo donauit nobis omnia. Si itaq; ſimplex aliqs perſuaſus credat ex hac Dei voluntate ob Chriſtũ ſibi eſſe peccata remiſſa, & hoc certò, & quaſi ex verbo Dei, & ob id compungitur vero erga Deum amore, ſe totum ei ſubijciens, qui tanto amore ipſum præuenit, vitæ præteritæ pœnitentiam agens, quia tam magnũ amatorem offendit: veriſimile eſt quòd huiuſmodi ita affectus verè conſequatur peccatorum remiſsionem, & filius Dei efficiatur. Et fortaſsis ſi Deo placuiſſet, poterat hũc modum iuſtificationis impij inſtituiſſe, imò & quod ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti iuſtificaremur: ſed eum modum non patiũtur ſcripturæ. Diximus autem omnimodam præſentiæ gratiæ certitudinem, cui falſum ſubeſſe non poteſt, citra reuelationem ſpecialẽ haberi non poſſe. Omnibus enim argumentis, ſignis & experimentis præſentiæ gratiæ, non repugnat falſum ſubeſſe: nec etiam repugnat his modis certum in ſuo iudicio falli. Proprium eſt enim fidei catholicæ ſiue reuelationi diuinæ, quòd falli non poſsit qui ei aſſentitur. An verò multo tempore in vitæ ſanctimonia exercitati, imò & pœniten-

tes,ſine reuelatione Dei ex ſignis,ſcripturarum teſtimonijs, & experimentis viſitationum ſpiritus ſancti, certitudinem habere poſsint ſine temeritate, iuſtaq; ratione, non quidem infallibilem, ſed quæ ſit ſine metu & formidine, ne fortaſsis ita non ſit ſicut arbitrantur, hoc eſt, gratiam non habeant, inter catholicos controuertitur, & videtur eſſe quæſtio problematica vtrinque probabiliter diſputabilis. Nam Concilium Tridentinum ſolum definiuit, quòd nullus ſcire valet certitudine fidei, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum. Andreas de Vega docet partem affirmatiuam eſſe veram, quòd ſcilicet multi iuſti hanc certitudinem habent, non ſolum fiduciæ & affectus, ſed notitię. Fieri enim poteſt, quòd efficaciſsima habeantur argumenta pro præſentia gratię, & nulla occurrat cauſa veriſimilis dubitandi vel formidãdi. Illa, inquit, quies, & ſecuritas, qua plerique migrant de hac vita, illud ardens deſiderium, quo charitas cum perfecta fuerit clamat, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto: & lætitia qua exultant, dum intelligentes ſibi propinquum eſſe diem mortis, dicunt cum Dauide. Lętatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum domini ibimus. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Alacritas etiam & admiranda conſtantia martyrũ, & deſpicientia tormentorum, quid aliud ſunt, quàm teſtimonia apertiſsima huiuſmodi certitudinis, quam de ſua iuſtitia & gratia apud Deum habent. Non ſic exultarent, adueniente morte, non ſic illam deſiderarent, non ſic lætarentur in tormentis, neque tanta quiete & placiditate animi de hac vita diſcederent, qui hæſitarent & dubij ſeu ancipites eſſent, de ſuo ſtatu vel quouis modo formidarent. Vnde & Ambroſius in expoſitione verſiculi, Memor fui iudiciorum tuorum Domine, & conſolatus ſum. Quis noſtrum, inquit, huiuſmodi, vt ſe diuinorum iudiciorum ſerie conſoletur, terribilia ſunt peccatoribus etiam humana iudicia, quanto magis diuina formidini ſunt. Et reſpondet: Videmus in hoc ſeculo innocentes lætos ad iudicium feſtinare, odiſſe moras, celeritatẽ affectare iudicij, reos autem refugere & pauere, vitare, mœſtificari, cùm diem iudicij audierint conſtitutum. Beatus itaq; ille, qui illud cæleſte iudicium lætus expectat, Scit enim ſibi regnum cælorum, angelorum conſortium, coronam quoq; bonorum repoſitã eſſe meritorum. Quam ſententiam clariſsimè etiam docet B. Bernardus ex profeſſo tractans, an ſint aliqui viri ſpirituales, qui fiducialiter ſibi arrogare poſſent voces illas ex Canticis & alijs libris ſacris, quas certi ſumus eccleſiæ cõuenire, quales profectò ſunt iſtæ, Dilectus meus mihi & ego illi. Expectãs expectaui Dominum & intendit mihi. Dominus ſollicitus eſt mei: & ſimiles, Et non auſus ingredi ſcrupuloſam iſtam quam vocat diſputationem, niſi prius ſuper verbo abſcondito oraculo illo, Aperit & nemo claudit: tandem præmiſſa vnius diei oratione ita ſcribit, Si quis alicui licere crediderit eas voces ſibi arrogare, ego nõ abnuo, ſed intereſt tui. Non enim cuicunq; prorſus habet Eccleſia Dei ſpirituales ſuos, qui non modo fideliter, ſed & fiducialiter agant in eo, cum Deo quaſi cum amico loquentes, teſtimoniũ illis perhibente cõſcientia glorię eius. Quinam illi ſunt? Id quidem penes Deum. Tu verò audi, qualem te eſſe oporteat ſi vis talis eſſe: Quod tamen dixerim, non quaſi expertus, ſed quaſi experiri cupiens. Da mihi animam nihil amantem præter Deum, & quod propter Deum amandum eſt, cui viuere Chriſtus non tantum ſit, ſed & diu iam fuerit, cui ſtudium ſit prouidere Deum in conſpectu ſuo ſemper, & ſollicitè ambulare cũ Domino Deo ſuo. Da, inquam, talem animã, & ego non nego dignam ſponſi cura, maieſtatis reſpectu, dominantis fauore, ſollicitudine gubernantis: Et ſi voluerit gloriari, nõ erit inſipiens, tantùm vt in Domino glorietur. Et alio ſermone, Ideo ſpes non confundit, quia charitas certitudinem infundit. Item de pœnitente loquens, Spiritum nouũ aduenilſe certiſsimè noua conuerſatio teſtatur. Et epiſt. 107. Si ſuperna eum miſeratio reſpexerit, immiſeritq; ſpiritum compunctionis, vt ingemiſcat, reſipiſcat, mutet vitã, domet carnem, amet proximum, clamet ad Deum, proponatq; de cætero viuere Deo: ex hac ſuperni luminis gratuita viſitatione & ſubita mutatione dextrę excelſi, agnoſcat ſe meritò quidem, non iam iræ, ſed gratiæ filium, quippe qui paternum erga ſe diuinæ bonitatis experitur affectum, & cætera quæ ſequuntur. Sicut autem hi certi ſunt ſecundũ hanc Bernardi ſententiam, ſine metu & formidine de gratiæ præſentia, ita certò nouerunt ſe certos eſſe, neq; in aliquo falli ita arbitrando. Nec tamen hic vlla contingit temeritas. Verùm ſi iudicarent ſe falli nõ poſſe, nec aliter eſſe poſſe quàm credunt, magna eſſet temeritas, eò quòd argumenta quibus nituntur, certitudinem iſtam non conuincant. Quæ quidem certitudo quamuis multò ſit inferior certitudine fidei, quia tamen à ſententijs ſcripturæ pendet, ideo fides quæ eſt virtus infuſa, mediatè ad illam inclinat. Et ſi accedat confidens voluntas, illa magis firmare poteſt aſſenſum, ſed non adeo vt liceret pro eius veritate, quod ſcilicet in gratiã ſit, mortem ſubire. In quo eſt differentia ab aſſenſu fidei. Signum reprobationis tradit B. Grego. in comment. ſuper Iob, & Cancellarius Pariſienſis, Ioãnes Gerſon, in tractatu de ſignis in bonum & malum.

Addit articulus, Etiam ſi firma & certa ſpe expectare debemus in hac quidem vita, per ſacramentũ baptiſmi & pœnitentię peccatorum remiſsionem, in ſeculo autem futuro vitam æternam. Quòd hæc certa ſpe expectare debeamus, demonſtrant certiſsimæ promiſsiones, quas ex verbo Dei habemus. Ait enim Chriſtus. Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis. Et, Niſi quis

Marginal notes: Lib. 9. c. 46 circa Decretum Concilij Tridentini de iuſtificatione. — Pſalm. 121. — Pſalm. 129. — Pſalm. 118. — Serm. 68. in Cantica. — Pſalm. 39. — Serm. 69. — Serm. 37. Cantica. — Ser. 1. in oct. Paſcha. — Lib. 21. c. 16. lib 26 ca. 33 et 34. par. 4. alph. 17. ff. — Ioan. 20. — Ioan. 3.

quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,
Matt.16. non poteſt introire in regnũ Dei. Item, Qui
crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.
Spes enim Deum & omnia eius promiſſa re-
ſpicit, quamuis generalia ſint, ſibi tamen
vendicare & poteſt, & debet, tanquam vni-
cuiq; & ſibi ſingulariter & peculiariter fa-
cta eſſent. Hoc enim diſcriminis eſt inter fi-
dem & ſpem, quòd fides non tranſcendat li-
mites verbi Dei. Nam nec plus nec minus
credere oportet quàm locutus eſt Deus, cu-
ius verbo nec iota vnum addit aut demit fi-
des. Credit igitur Chriſtianus brauium cæ-
leſte in vniuerſum omnibus ſine diſcrimine
Hiero. in epi propoſitom legitimeq; certantes ipſum ap-
ſto. ad Dard. prehenſuros. Agnoſcit propoſitum eſſe ſub
de terra pro- modo & conditiooe legitimi curſus & certa
miſsionis. minis, qnare credit ꝙ multi eo fruſtrabun-
tur, qui ſecundum leges præſcriptas vſq; in
finem non currunt, & quod ipſemet quoque
forſitan fraudabitur, quia eſt incertum an
perſeuerabit. Non igitur ſimpliciter ex ver-
bo Dei credit ſe ſaluandum, aut peccatorum
remiſsionem conſequuturum. Spes verò ita
certò fertur in ipſum brauium & ita ſe ad i-
pſum erigit, quaſi ſine vllo dubio ſit aſſecu-
tura. In quibuſcunq; enim eſt Dei promiſsio
vel generaliter, vel etiam ſub modo & con-
dirione propoſita, ſpe certa & firma in ipſũ
tendere & audacter ferre debemus. De hac
ſpei certitudine frequens ſit mentio in ſcri-
Hebr. 6. ptura ſacra. Nam Apoſt. Paulus: Fortiſsimũ,
inquit, ſolatium habeamus, qui confugimus
ad tenendam propoſitam ſpem, quam tan-
quam anchoram habemus animæ tutam &
firmam, & incedentem vſque ad interiora
velaminis. Et propbeta Dauid, Si conſiſtant
aduerſum me caſtra, non timebit cor meum,
Pſalm.26. Si conſurgant aduerſum me, &c. Quiſqnis i-
gitur ſecum conſideret qua teuerentia, fide,
& fiducia debeamus Eccleſiæ ſacramenta ſuſ
cipere, & quanta æternæ beatitudinis expe-
ctatione, qua item fiducia ſit homini Chri-
ſtiano moriẽdum. Quæ quidem fides primo
eſt circa ſacramenta, Dei gratiam & beneuo-
lentiam erga nos exercenda, tum etiam cir-
ca ſacramentorum promiſsiones eorumq́ue
effectus. Deinde certò & infallibiliter cre-
dere oporter, quòd hos effectus aſſequimur,
ſi præparati fuerimus, vt nullum ſit in nobis
gratiæ impedimentum. Sed quod iam ſatis
pręparati ſumus, adeò vt nullum ſit in nobis
grariæ impedimentum, de eo nullam habe-
mus ex Dei verbo certitudinem, verum ex
noſtræ conſcientiæ ſcrutinio & probatione,
nunc maiorem, nuoc minorem, nunquam
autem infallibilem habere poſſumus. Nam
experientia & conſcientiæ examen multos
fallunt, quum idem opus ſecũdum ſpeciem
ex Dei inſpiratione eſſe poſsit, & ex viribus
naturæ, & bonum ac ſanctum opus ex circũ-
ſtantia aliqua vitiari & hoc ipſum latere po-
teſt: Imò & peccatũ mortale aliquando ho-
minem latere poteſt, ob quod ſacramentorũ
effectus impediátur. Quando aũt ſecundum
noſtram conſcientiam pręparati ſacramenta
ſuſcipimus, certa & firma ſpe expectare poſ-
ſumus, imò & debemus, quod eorum effect⁹
nobis cõringet. Atq; huic expectationi poſt
ſacramenta ſuſcepta reſpõdet apprehenſio,
ſiue tentio affectiua, certa & firma eius quod
conferunt, hoc eſt, certa illius fiducia, ſi ſuſ-
cipiens ſibi conſcius ſit legitimæ præpara-
tionis, modò tamẽ talis affectus ſiue fiducia
reſpectu præſentis & iam poſſeſsi eſſe poſ-
ſit. Nam vis iraſcibilis, in qua ſpes & timor
locantur, circa bonum præſens & habitum,
eò quòd ardui deeſt ratio, non habet opera-
tionem, iuxta doctrinã B. Thomę. Quare alij *2.2. quæ 18. ar. 1. 2. & 3.*
dicũt hanc tenrationẽ non eſſe aliquã opera
tionem intellectus vel voluntatis, ſed eorũ
actualem habitudinem ad grariam præſen-
tem, ſiue habitam, vel huius firmam credu-
litatem cum affectu reſpondente. Nam in
intellectu ex conſideratione promiſsionis
Dei reſpondet certa & firma credulitas, om-
ne dubium de peccatorum remiſsione ex-
cludens, non tameo infallibilis, quaſi de eo
haberetur verbum Dei pecnliariter ad ali-
quem ſactum, ſicut ad paralyticum ſactum
eſt. Nam huiuſmodi verbum nullam vacil-
lationem aut fallibilitatem admittit, ne for
tè non ita ſit quemadmodum creditur. Atq;
ita ſequitur quies, pax, tranquillitas conſci-
entiæ, incomparabiliter maior, quàm ſi ami-
cus mei amantiſsimus & fideliſsimus mihi
aliquid ſub iurameoto promiſiſſet. Hinc ta-
men non ſit, quin cum timore & tremore no
ſtram operemnr ſalutem. Pro cuius rei intel
lectu conſiderãdum eſt, quòd obiectum ſpei
eſt bonum arduum non habitum, poſsibile
tamen. Quandocunq; igitur iudicamus eſſe
aliquod bonum quod poſſumus aſſequi &
obtinere, tametſi cum difficultate, illud ſpe
rare poſſumus: poſſumus & deſperare, pro-
pter aſſecutionis difficultatem. Non enim
certi ſunt de brauio obtioẽdo, qui in ſtadio
currunt, ſed de hoc dubitare poſſunt, imò &
iudicare quod non aſſequentur, ſperant ta-
men, modò iudicent quod apprehẽdere poſ
ſunt, & fortaſsis apprehendent. Non opor-
tet ergo ob ſpei certitudinem, remiſsionem
peccatorum vel ſalutem æternam, certò ſe
apprebenſurum iudicare, ſed fieri poſſe vt
apprehendat, concurrere tamen oportet cer
tam & infallibilem fidem, vt ſpei noſtræ cer
titudo conſiſtat. Nam ad certam expectatio-
nem beatitudiois requiritur fides omnipo-
tentiæ, miſericordiæ & largitaris Dei, qui
vult omnes homines ſalnos fieri, & quod mi
hi pro viribus conanti diuinum auxilium
non deerit. Et quo ad ſpem veniæ, quòd om-
nem ad ſe confugientem, potiſsimum au-
tem per ſacramenta baptiſmi & pœniten-
tiæ, ipſe in gratiam recipit: ſine qua fide etiã
ſi huius opinio habeatur, certitudo ſpei cõ-
ſiſtere non poteſt. Ex parte autem ſperanria
requiritur, vt ſe per odium peccatorum &
propoſitum vitæ melioris præparet ad dig-
nam horum ſacramentorum ſuſceptionem,
& vt remiſsis pectatis proponat & conetur
in finem vſque vitæ ſuæ ita perſeuerare. At-

que

que horum ratione & conſideratione quiſq; ſibi appropriare & accommodare poteſt & debet generales Dei promiſsiones. Vbi aũt hæc deſunt, ibi præſumptio eſt hæc promiſſa expectare. Et quia hic falli contingit, & arbitrium noſtrum flexibile eſt, cras etiam diſplicere poteſt id quod hodie placet, ideo fruſtrari cõtingit: & plurimi fruſtrãtur beatitudine, quam aliquando certò expectauerunt ex meritis & Dei gratia. Ex alia verò parte qua creduntur quæ fidei ſunt, impoſſibile eſt nos falli vel fruſtrari, ſicut fidei falſum ſubeſſe non poteſt. *2.2 quæſt.3. art.4.* Vnde B. Thomas. ad argumentum quod proponit. Multi viatores habentes ſpem, deficiunt à conſequutione beatitudinis, ergo ſpes eorum non habet certitudinem. Reſpondet quòd aliqui habentes ſpem, deficiant à conſecutione beatitudinis, contingit ex libertate arbitrij ponentis obſtaculum peccati: nõ autem ex defectu diuinæ potentiæ vel miſericordiæ, cui ſpes innititur. Vnde hoc nõ præiudicat certitudini ſpei. Et B. Bonauentura ponens hãc certitudinem à fide participatam propriam ſpei, quam vocat virilis adhæſionis affectus ad ſimile argumentum quo obijcitur, quòd nullus eſt certus de aſſecutione illius ad quam nunquam perueniet: reſpondet quod eſt certitudo ordinis & euentus, & quod ſpes in ſuo actu certitudinẽ ordinis habet, quia efficaciter & infallibiliter vera ſpes ordinat ad ſalutem, non autem habet certitudinem euentus. Nam certitudo euentus ſpei ſolum probabilis eſt. Et in ſolutione argumenti ſequentis dicit infallibilitatem ſpei eſſe tantum conditionatam hac cõditione, ſi perſeuerauerit vſque in finem in gratia & bonis meritis, non abſolutam: virtutes autem perficientes partem appetitiuam non excludere totaliter falſum, ſicut virtutes quæ intellectum perficiunt, docet etiam B. *1.2. qu art.3* Thom. quamuis propriè, qui ſpe ſua fruſtratur, non habuit ſperando obiectum falſum, cum ſpes ſit circa incomplexum, nõ propriè circa enunciationem in qua ſola verum & *Spes duo reſpicit.* falſum inueniuntur. Spes itaque duo reſpicit, Deum tanquam regulam & principium ſiue cauſam, cuius auxilio annititur promiſſa aſſequi. Reſpicit etiam bonum deſideratum, & ſecundum priorem reſpectum nec fruſtrari, nec confundi poteſt, ſecus ſecundũ alterum, ob defectum liberi arbitrij, cuius cooperationem requirit Dei promiſsio. Eſt autem certitudo, determinatio ſiue intellectus, ſiue voluntas ad aliquid vnum. Quando enim ad vnum determinata ſunt & firmata intellectus in vero & in bono affectus, certus eſt vterque. Quomodo autem certitudo intellectus & affectus excludat formidinem, vacillationem ac timorem, an tantum ſecundum conſiderationem qua credimus & ſperamus, an ſimpliciter, magis pertinet ad articulum ſequentem. Vtraque autem huiuſmodi determinatio magna ex parte pendet à voluntate. Nam ad firmiter & ſine formidine credendum verbo Dei, neceſſaria eſt pia voluntatis affectio, quę intellectum verbo Dei omnino ſubijcit, ipſumq́; in eius & fide obſequium captiuat. Nam miracula & probabiles rationes nõ ſunt efficaces ad certò aſſentiendum ei quod locutus eſt dominus. Similiter in ſperando voluntas ſe determinat & firmat ob Dei promiſsionem in expectando vitam æternam. Nemo enim credit vel ſperat niſi volens, & quando credit vel ſperat, non credere & non ſperare poteſt. Et ſicut determinatio iſta pendet à voluntate, ita & maior eſt & minor, & ſecundum hoc ſequitur in homine maior quies & tranquillitas. Quod firma & certa ſpe expectare debeamus Dei promiſſa, quæ animæ noſtræ ſalutem concernunt, per ſe eſt manifeſtum. Frequenter enim multis in locis ſcripturæ repetitur præceptum de ſperãdo in dominum: ſed non æquè conſtat quando hoc præceptum obliget: ſicut nec certum eſt pro quo tempore obliget præceptum diligendi Deum & credendi. An ſcilicet ſperare debeamus quando iam exercemus actũ qui habet Dei promiſsionem, quòd promiſſum aſſequemur: An potiùs quando proximè ſequuturus eſt & ſuſcipiendus effectus promiſsionis, & quando confitemur peccata noſtra, vel ea ſumus confeſſuri, vel quando ſuſcipimus abſolutionem. Oportet enĩ tunc adeſſe ſpem veniæ, ſaltem virtualem, tamen dubitari poſſet, an hæc ſufficiat. Item an toto curſu noſtræ peregrinationis oporteat habere ſpem brauij propoſiti. Nõ enim fortiter in ſtadio curremus, ſi ipſum ante oculos non habeamus nos ad id extendentes, ſicut in Dei gloriam, vitam & opera noſtra tanquam in finem non dirigemus, niſi eum tanquam vitæ noſtræ ſcopum conſtituamus. Sed quia hæc non vſque adeo controuertuntur ab aduerſarijs, alij loco has difficultates reſeruabimus. Peccatorum autem remiſsionem certa ſpe expectamus ex Chriſti inſtitutione & pura Dei gratia, ſine alicuius meriti noſtri concurſu per ſacramenta baptiſmi & pœnitentiæ, vitam verò æternam in altero ſeculo, non ex pura Dei gratia, ſed ex operũ noſtrorum meritis, quæ fieri non poſſe agnoſcimus ſine Dei gratia, non ſolum inhærente & nos viuificante, verum etiam ex gratia, quę eſt ſingulare Dei auxilium, nos dirigendo, mouendo ad ſalutẽ, & protegendo. Atq; hæc gratia intelligitur in definitione *3. Lib. diſt. 16.* ſpei, quam ponit magiſter ſententiarum: Spes eſt expectatio futuræ beatitudinis ex gratia Dei & noſtris meritis proueniens. Eo nanq; modo expectãda eſt nobis beatitudo, quo Deus eam conferre conſtituit. Proponit *Defin. ſpei.* autem eam dare tãquam brauium quòd currendo apprehendamus, & tanquã coronam, quam legittimè certando, & tanquam mercedem laboris noſtri accipiamus. Reddet enim Deus eam quaſi mercedem laborum no- *1. Corin. 9.* ſtrorum, & vnicuique ſecundum opera ſua, his quidem qui ſecundum patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt vitam æternam. Et vnuſquiſque

quiſque

Rom. 2. quiſque mercedem accipiet ſecũdum ſuum laborem. Et in iudicio aſsignans cauſam, propter quam benedicti patris poſsidebũt regnum paratum a conſtitutione mundi, ait: Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. & quæ ſequuntur. Sicut cauſam ob quam maledicti ibũt in ignem æternum, aſsignat eorundem operum omiſsionem. Quemadmo-
2. Corint. 3. dum igitur damnatio non eſt timenda niſi ob merita mala: ita ob bona duntaxat merita, ſperanda eſt vita æterna, his maximè qui operandi opportunitatem habent. Eſt ergo beatitudo à Deo ſuis cultoribus propoſita tanquam corona, quæ certando & laborando obtineri poſsit, quaſi palma atq; merces laboris & certaminis, adeoque ad eam contendendum per iuſta opera, & ſanctæ vitæ certamina, vt videlicet per ea beatitudinem promereamur, eaq; tanquam noſtra mercede digni reddamur. Verùm quia hoc arduũ & difficile eſt, & vires humanas excedit, neceſſarium eſt auxilium diuinum, quo ſolo legitimè certare, & ad brauium venire contingit. Sicut igitur qui in certamine aliquo publico certat, ſperat & contendit ſui certaminis labore atq; meritis, propoſitam palmam aſſequi: ita hic cõtendere oportet pro brauio cœleſti, quod ſoli curſui noſtro eſt tribuendum propter labores, bonam vitam & curſum ſecundum leges à Domino præfixas. Veniam autem peccatorum Deus pollicetur pœnitentibus in ſacramento baptiſmi & pœnitentiæ, & merè gratis. Sicuti igitur præſumptio & temeritas eſſet, expectare à Deo eorum remiſsionem ſine his ſacramẽtis, quando neceſsitas ea non excludit: ita temeraria eſt præſumptio ex Dei promiſsione & largitate expectare vitam æternã ſine merito operum noſtrorum & bonę vitæ. Quia tamen ex ſua benignitate & clementia Deus remittit nobis peccata ſine his ſacramentis,
Pſalm. 31. quando neceſsitas ea excludit. (Tunc enim locum habet, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti, etc.) hoc ipſum ſperare poſſumus, modò tamen animum habeamus confitendi, quando erit oportunitas. Ita & vitam æternam ex ſola Dei gratia & miſericordia peccator in extremis iam poſitus verè dolẽs ſuper vita ſua damnabili, nulla meritorum (quæ nulla haber) habita ratione, ſperare poteſt, imò & debet, cum propoſito tamen operandi & eam merendi, hoc eſt, in ſtadio ad brauium currendi, ſi tempus & opportunitas Dei gratia ei contingat. Definitio autem ſuperius ex Magiſtro citata, ſcilicet, Spes eſt expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia & meritis: ſolum pertinet ad ſpem, qualem per noſtræ peregrinationis curſum habere oportet, non autem ad ſpem in genere, ad quam nos frequenter hortantur ſcripturæ. Solum etiam definitur ſpes reſpectu obiecti ſui primarij. Non enim de ſola beatitudine, cuius ſolius meminit definitio, eſt ſpes Chriſtianorum, verùm etiam de omnibus ad eam
Galat. 5. conducentibus. Ex fide, inquit Apoſt. Spem iuſtitiæ expectamus. Et alio loco quamlibet promiſsionem euangelicam facit Apoſtol. Paulus ſpei noſtræ obiectum. Eratis, inquit, *Epheſ. 2.* illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum promiſsionis ſpem non habentes. Item, Im- *Coloſſ. 1.* mobiles à ſpe Euangelij quod audiſtis. Nec tamen etiam generalis eſt definitio Magiſtri, reſpectu primarij obiecti. Eſt enim ſpei ad quam ſcriptura fideles hortatur, eſſentiale & de eius ratione, quòd nitatur auxilio gratiæ Dei in genere. Quòd verò auxilietur Deus in dirigendo per opera bona ad ſalutem, & hoc toto curſu & certamine noſtro, vel aliter largiatur quod promittit, eſt extra rationem ſpei, magisq; pertinet ad ſpei perfectionem & imperfectionem. Nam B. Tho. *1. 2. qu. 65.* Actus ſpei, inquit, eſt expectare futuram beatitudinem à Deo, qui quidem actus perfectus eſt, ſi fiat ex meritis quæ quis habet. Si autem ſit expectatio ex meritis quæ nondum habet, ſed proponit in futurum acquirere, erit actus ſpei imperfectus, & quidem imperfectiſsimus, ſi merendi nulla ſupereſt facultas. Vnde patet quòd hæc Magiſtri definitio ſolum eſt de ſpe, vt reſpicit obiectum primarium, nec tamen vt ipſum vniuerſaliter reſpicit, ſed ſolum ſecundum actum eius perfectum, qui conſiderat vitam æternam tanquam glorioſam coronam & eximium brauium fidelibus propoſitum, non tamen apprehendendum, niſi per certaminis laborem & merita. Patet præterea quod de ratione ſpei theologicæ non eſt, vt per merita apprehendamus id quod Deus nobis largiri conſtituit, ſed vt in genere apprehendamus per media quæ ordinauit, vel merè liberaliter & gratioſè. Per quæ ma- *Reſpõſio ad difficultates.* nifeſta fit reſponſio ad difficultates quæ hic proponi ſolent: primum de latrone, qui nulla prorſus bona merita habebat, & ſperauit futuram beatitudinem ex ſola miſericordia & gratia Dei. De baptizatis, qui ſtatim à baptiſmo moriuntur: & his quos in fine vitæ primum pœnitet ſcelerum ſuorum. Secundò de iuſto habente merita bonorum operum, qui ad ea non reſpiciens, expectare poteſt futuram beatitudinem cultoribus Dei promiſſam, ex ſola gratia & bonitate Dei. Item, eam expectare poteſt, tanquam filius & hæres Dei patris, quaſi ex iure adoptionis.

Ad primã enim aperta eſt reſponſio, quod expectatio futuræ beatitudinis non eſt ex meritis, neque pro curſu vitæ præſentis, niſi quando operandi tempus & oportunitas adeſt, non autem quando deeſt. Non enim merita requirit vniuerſaliter expectatio etiam beatitudinis: ſed iuſtus expectare debet ſalutem virtualiter, beatitudinem per media quæ conſtituit dominus, vt ad eam perueniamus. Quare in curſu huius vitę eam expectare ex ſola Dei gratia nõ licet, ſed ex ſola filiorum adoptione: propter quod dicit Apoſt. Si autem filij, & hæredes, &c. ſi tamen

compati-

Expectatio certa beatitudinis ſiue meritis, pertinet ad ſpē theologicā.

compatimur, vt & glorificemur. Nam filiorum adoptio fit ſecundum certas leges, modos, & conditiones. Quando autem deſunt merita, imò & merendi facultas, expectatio beatitudinis tum etiam pertinet ad ſpem, ſed quæ eſt virtus theologica: ſicut expectatio veniæ in ſacramento pœnitentiæ & baptiſmi & aliorum beneficiorum, quæ nobis à Deo gratis cōferuntur, expectatio, pertinet ad ſpem, vt eſt virtus theologica. Hoc autem fit per extenſionem & erectionem animi ad Dei miſericordiam & auxilium, non in certando, ſed conferendo quod pœnitentibus gratioſè promiſit. Spei enim quæ eſt virtus theologica, obiectum eſt Deus, non ſolum vt principium beatitudinis, ſed etiā cuiuſcunque alterius beneficij, & ſecundum magnitudinem omnipotentiæ & pietatis eius, quaſi obiecti formalis regulariter: obiecto autem formali ſalno manēte, eadem eſt virtus, idem & eius actus.

Thom. 2. 2. q. 19. ar. 5. ad 3. argum. & 1. 2. quæ. 64 art. 4.

Obijcietur fortaſsis, quòd nemo tanti debeat æſtimare opera ſua, vt propter ea Deus ſit retributurus vitam æternam, quodq́; ob hoc magis debeat reſpicere neglectis operibus in miſericordiam & largitatem Dei, quàm ad opera ſua.

1. Ioan. 3.

Cui reſpōſum ſit quod ſcribit B. Ioannes, Qualem charitatem dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur & ſimus: in quo magna conſiſtit dignitas quam mundus non nouit, imò nec ipſi nouimus. Nundum enim apparuit quid erimus, imò nec quid ſimus. Si igitur opera noſtra conſiderentur vt noſtra ſunt, non magni ſunt æſtimanda. Si verò conſiderentur vt ex ſpiritu fidei, ſpei, & charitatis procedunt, atque vt Chriſti opera ſunt, in nobis quaſi ſuis membris per ſpiritum ſuum operantis, inæſtimabilem habent dignitatē & valorem, & iuſto Dei iudicio remunerantur vita æterna. Sunt enim verius Chriſti opera per nos ea operantis, quàm noſtra. Sicut igitur in redēptione noſtra per Chriſtum facta, non eſt reſpiciendū in ſolam patris clementiā & miſericordiam, ſed & victimam & ſacrificium in cruce oblatum, labores item atque ſudores, quos toto peregrinationis ſuæ tempore Chriſtus ſuſtinuit, vt nobis apud patrē mereretur redemptionem, ita in remuneratione vitæ æternæ, reſpicere oportet ad opera quæ Chriſtus in nobis operatur. Ipſius enim, patris ſcilicet, ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus, non ad ſolam Dei miſericordiam & largitatem. Abſit vt iuſti vitam æternam expectent, ſicut pauper eleemoſynam. Multò namq́ue glorioſius eſt ipſos quaſi victores & triumphatores eam poſsidere tanquam palmam & corona ſuis ſudoribus debitam. Atq; hoc modo reſpicit ſpes Dei iuſtitiam, ſecundum quam vnicuique retribuit iuxta opera ſua. Gratiam aūt & liberalitatē atq; magnificentiam eius reſpicit in eo quod brauiū proponit precij inæſtimabilis, & gratiā qua adeſt currenti, & operāti vt brauium apprehendat. Certè multò alacrius & ardentius viam mandatorū Dei currimus, quando nobis præ oculis conſtituitur tanti præmij ſpes pro noſtris laborib⁹; nimirum quòd ad rationem noſtri laboris, fiat nobis remuneratio.

Cogitamus enim eximium & excellentem oportere eſſe laborem, & magnum erga Deum affectum, cui tanta merces reſpondeat. Quare videtur propriè magis ſperandum eſſe in decurſu huius vitę tanquam ſtadij cuiuſdam, quo legittimè abſoluto iam animum extendere oportet ad ſuſcipiendum brauium certātibus propoſitū, ad quod per mortem vocamur. Suſpicite, inquit Dominus, & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra. Sunt tamen viri etiā ſanctiſsimi, qui peccatorum ſuorū (ſine quibus hæc vita nō ducitur) & ſeueri iudicij cōſpectu vehemēter in mortis articulo terren[illegible] licet conſideratione miſericordiæ Dei, & vitæ innocenter per dei gratiam prius actæ, in ſpem tandem ſe erigant, & gaudeant de ſuo tranſitu ad Dominum. Iuſtus igitur plurimi æſtimare debet opera ſua vt in deo facta ſunt, & agnoſcere ea quæ, ſibi à Deo data ſunt. Quòd autem ex bonis operibus ſpes æternæ beatitudinis proueniat, copioſè & efficaciter probat cōtra Mart. Lutherum reuerendus pater Alfonſus de Caſtro, ex parabola de operarijs conductis à domino, vt operentur in vinea: ex qua docet vitā æternam iuſto eſſe debitā, ſicut merces mercenario debetur, cùm dicat dominus, Nonne ex denario cōueniſti mecum? Tolle quod tuum eſt & vade. Amice non facio tibi iniuriam: ſine dubio iniuriā cenſens, ſi iuxta cōuentionem denarium non dediſſet. Hinc apud Iob dicitur, quòd militia eſt vita hominis ſuper terrā, & ſicut mercenarij dies eius. Quæ verba pertractans beatus Gregorius ita ait, Conſiderandum eſt, quòd mercenarius in alienis laborib. exudat, ſed tamen ſibi præmium ꝓprium pręparat, & ſollicitè curat inſpicere, ne vnquā dies vacuus labatur ab opere, & expectatus finis temporis ne inanis veniat ad remunerationem. In laboris namque ſtudio conſpicit quid percipere in tempore remunerationis poſsit. Nam cùm opus creſcit, præmij fiducia proficit. Cùm verò opus torpuerit, ſpes à remuneratione labaſcit. Vnde & electus quiſque vitam ſuam quaſi mercenarij dies penſans, tantò fidentius ſpe tendit ad præmium, quantò nunc robuſtius perdurat ad laboris incremētum. Qui ſit decurſus præſentis temporis pēſat: dies cum operibus numerat. Ne à labore vacua tranſeant vitæ momenta formidat. Aduerſis gaudet, paſsione reficitur, mœrore fouetur, quia ſubſequētis vitæ præmijs tantò ſe remunerari largius cōſpicit, quātò pro amore illius quotidianis ſe mortibus verius impendit. Hinc namque eſt quòd ciues ſupernæ patriæ conditori eius Pſalmiſtæ vocibus dicunt, Propter te mortificamur tota die. Hinc Paulus ait, Quotidie morior propter

Luca 21.
Grego in cōment. Iob. li. 24. cap. 11. & ſequens li. 3. cap. 5.
Matth. 20.
Cap. 7.
Lib. 8. ſuper Iob.
Pſalm. 43.

pter veſtram gloriam fratres. Hinc iterum
2. Tim. 1. dicit, Ob quam cauſam hæc patior, ſed non
confundor. Scio enim cui credidi, & certus
ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. Sancti igitur viri quot labores nunc veritati cômendantes exhibent,
tot iam remunerationis ſuæ pignora intra
ſpei cubiculũ clauſa tenent. Adducit & alias
Lib. 1. de doctrin. Christ. cap. 37. & 40. & in præfat. ſcripturæ authoritates: item beatum Ambroſium, Hieronymum, & Anſelmum, quibus probatur ſpem æternæ beatitudinis peruenire ex ſanctis operibus. Idem docet &
beatus Auguſtinus. Et eſt aperta ſententia
Pſalm. 31. Ioannis Apoſtoli, cùm dicit, quòd in hoc
perfecta eſt charitas nobiſcum, vt fiduciam
habeamus in die iudicij: quia ſicut ille eſt &
nos ſumus. Poteſt etiam ex dictis facilè intelligi, qua fiducia opus ſit in noſtris orationibus. Debemus enim in fide poſtulare ſapientiam, nihil in ea hæſitando. Item qua fiducia ſuſcipienda eſt ſacra Euchariſtia & reliqua Eccleſiæ ſacramẽta, ea nimirum, quòd
etiam effectus eorum ſuſcipiemus. An etiam
eadem fiducia orandi ſint ſancti, qua orandus eſt nobis Deus pater, dicemus circa articulũ 27. Quòd autem liceat modo quodam
ſperare & confidere in operibus bonis, ſicut
mercenarius ſperat in ſuo labore cui merces
debetur, & in ſemine iacto in terram agricola, quòd meſſem ex eo aliquádo colliget,
paſsim teſtantur ſcripturæ ſacræ. Nam iuxta
Ephes. 6. ſententiam Apoſtoli Pauli, Qui ſeminat in
carne ſua, de carne & metet corruptionem,
qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Et beatus Iacobus. Ecce,
Cap. 5. inquit, agricola expectat precioſum fructũ
terræ, patienter ferens, donec accipiat ſerotinum & temporaneũ. Patientes igitur eſtote & vos: Ecce, iudex ante ianuam aſsiſtit.
Apoc. vlt. Rurſus, Ecce venio citò, & merces mea mecum eſt reddere vnicuique ſecundum opera
ſua. De quo multa diximus in articulo ſuperiore, reſpondentes catechiſmo Ioannis
Fol. 48. Brentij. Prolixè etiam docet quomodo in operibus bonis fidendum eſt in libro de hæreticis Reuerend. Pater Alſonſus de Caſtro:
& Venerab. Pater Andreas de Vega in explicatio. Decreti Concilij Tridentini de iuſtificatione: Et beatus Thomas. Vnde facilè
2. 2. queſt. 17. art. 4. et 21. articu. 1. ad 3. reſponderi poteſt ijs quæ Martinus Lutherus obijcit contra definitionem ſpei, in eo
quòd dicitur eſſe expectatio æternæ beatitudinis ex meritis proueniens. Addam hic
In operatiõe circa Pſal. 5. Hom. 66. in Matthæum. ſententias B. Chryſoſt. qui explicans reſponſum Saluatoris ad filios Zebedæi, Sedere autem à dextetis & à ſiniſtris, nô eſt meum dare vobis, ſed quibus paratũ eſt à patre meo.
Quibus, inquit, paratum eſt? Illis videlicet,
qui fulgentiſsimis operibus euaſuri ſunt,
non eſt meum id dare, ſed quibus labore &
ſudore præparatum eſt. Vndique illos compellebat, in gratia Dei primum, deinde in
laboribus proprijs omnem ſalutem & gloriæ ſpem reponere: ideò dixit, Quibus paratum eſt. Nam ſi alijs præſtantiores videbuntur, ſi excellentiora quàm vos opera facturi
ſunt, quomodo illis expulſis vos locum illorum occupabitis? Et alibi, Vnuſquiſque no- *Hom. 1. in Matth.*
ſtrum nulla in re alia ſpem ſuã, niſi poſt Dei
miſericordiam, in morum ſanctitate conſtituat. Itẽ, In nullo alio niſi in ſolis ſuijpſius
virtutibus poſt diuinam gratiam de ſalute
cuipiam ſperandum eſt. Et manifeſta eſt ſen-
tentia Pauli, Patientia probationem, proba- *Hom. 20. in Ioann. & homil. 2. in Matth.*
tio autem ſpem operatur: & beatus Ioannes,
Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum, Et quicquid pe- *Rom. 5.*
tierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius cuſtodimus. De hac autem confidentia in operibus, docet & Sapiens, in timore Domini eſto, & habebis ſpem. Et Thobias, Fiducia, inquit, magna erit coram Deo
Eleemoſyna omnibus facientibus eam. Hinc
memorabilis eſt ſententia ſancti Hilarionis
Abbatis, qui moriturus, authore Hieronymo, ad animam ſuam timentem dixit. Egie- *Prouerb. 10. & 23.*
dere ô anima mea, quid times? Nonaginta *Cap. 4*
tribus annis Chriſto ſeruiuiſti, & mori ti- *In vita Hilarionis.*
mes? Item Eſaias rex Iuda moriturus, orauit
Dominum dicens, Obſecro Domine mom- *4. Reg. 39.*
to, quæſo, quomodo ambulauerim coram
te in veritate, & in corde perfecto, & quod
placitum eſt coram te fecerim. Et nouit Cicero Philoſophus ille gentilis, quòd iucundiſsima eſt recordatio, maximè morituro,
conſcientia benè actæ vitæ. Sicut autem in
operibus confidere licet, eadem ratione &
gloriari licet, modò in Domino & in operibus tanquam ex Deo factis, gloriemur.

HIC aduertendũ non heri aut nudiuſtertius natum eſſe, ſed iam olim antiquum ſupereſſe errorem, quòd videlicet nô
poſſumus ex noſtris operibus vitã æternam
tanquam mercedem à Domino expectare.
Quam hæreſim per Malachiã prophetam in *Cap. 3.*
Iudæis reprehendit Dominus. Dixiſtis, ait
Dominus, Quid loquuti ſumus contra te?
Dixiſtis, Vanus eſt qui ſeruit Deo, & quod emolumentum, quia cuſtodiuimus præcepta
eius, & quia ambulauimus triſtes coram Domino exercituum? Conuertimini & videbitis quid ſit inter iuſtũ & impiũ, & inter ſeruientem Deo, & non ſeruientem ei. Et apud
Hierem. dicit Dominus in conſolationem *Cap. 31.*
Rachel plorãtis, Quieſcat vox tua à ploratu,
& oculi tui à lachrymis, quia eſt merces operi tuo. Sed alio ex fonte noſtri aduerſarij errorem hunc peſtilentem hauriunt & exuſcitant. Docent enim opera noſtra impura &
peccata eſſe, & ideo apud Deum abominabilia. Ex quo conſequens eſt, quòd operibus
ſuis nemo fidere, vt mercedem à Deo pro eis
expectare poſsit. Nam totam ſalutis ſpem in
ſola fide collocant, qua omnia Dei dona apprehendunt. Deumque omnia conferre putant nullo operum habito reſpectu, quum
ſcriptura tota reclamet, quòd Deus vnicuique iuxta opera ſua retribuet. Et Apoſtolus
Paulus articulum fidei, ſine quo nô contingit ad Deum accedere, eſſe docet, quòd inquirentibus ſe Deus ſit remunerator.

In inſtitut. cap. 19. et 30. Seſſ. 6.

IOannes Caluinus conatur ꝓbare ex ſcripturis primò certitudinem gratiæ & remiſsionis peccatorum, deinde certitudinem futuræ ſalutis, electionis atque prædeſtinationis noſtræ æternæ. Nam in Antidoto contra caput decimum de iuſtificatione, ita ſcribit.

Caluinus.

Cap. 10. in vanam, vt ipſi patres iactant, hæreticorum fiduciam inuehuntur, ea autem eſt ſecundum eorum definitionem, dum certò ſtatuimus nobis remiſſa eſſe peccata, in eaque certitudine acquieſcimus.

Reſponſio. Matth. 9.

Rectè patres hoc definiunt, quoniam nullum eſt Dei verbum, quo vnicuique annunciatur, peccata tibi eſſe remiſſa. Non enim alicui noſtrum dicitur quod paralytico dictum eſt, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Acquieſcimus tamen & tranquillo, ac pacato ſumus animo poſt ſuſceptum ſacramentum pœnitentiæ, certa fiducia & indubitata perſuaſione, quæ formidinem & metum non excludunt. De propitiatu peccatorum ait ſcriptura, Noli eſſe ſine metu.

Caluinus.

Verùm ſi hæreticum facit talis certitudo, vbi erit fœlicitas quam Dauid prædicat? Imò vbi erit pax illa, de qua Paulus concionatur, 5. ad Roman. cap. ſi alibi quàm in ſola Dei beneuolentia acquieſcimus? Vnde porrò Deum habemus propitium, niſi quia non intrat nobiſcum in iudicium?

Reſponſio. Rom. 4.

Dauid nullius certitudinis meminit, Beati, inquit, quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Et beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Item capitulo ſequenti, Iuſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum: ſiue vt Græci codices habēt, Pacem habemus. Quam lectionem interpretatur Ambroſius & ſequuntur Ioann. Caluinus & Philippus, Chryſoſto. autem & Theophylactus legunt, Habeamus. Et ſenſus ſecundum aduerſarios eſt, Hactenus oſtendi omnes abſq; fide Chriſti ſub peccato & ira Dei eſſe, & peccati reatum aboleri, & iram Dei euitari per fidem. Iuſtificati ergo, id eſt iuſtitiam fidei conſecuti, pacem habeamus, hoc eſt animo ſimus tranquillo, non timeamus anxij & irrequieti damnationem. Chryſoſtomus autem & Theophylactus aliter interpretantur, videlicet. Cùm iam ſemel per fidem ſumus iuſtificati, ne amplius peccemus, verum pacem conſeruemus cum Deo, in iuſtitia ſemel accepta perſiſtentes. Iuxta lectionem Ambroſij (quam valdè vrgent aduerſarij, & pacem interpretantur conſciētiam prorſus ſecurā) ſenſus eſt, Pacem habemus ad Deum, hoc eſt, Deum nobis habemus placatum & reconciliatum, qui priùs propter peccata nobis erat infenſus. Ait enim Ambroſi. Fides nos Deo reconciliat ſublatis peccatis, quæ nos Deo fecerant inimicos. Hoc modo intellecta ſententia Apoſtoli, vt pax ſit reconciliatio inimicitiæ, nihil facit pro aduerſarijs. Similis locus eſt apud Ioānem, Hæc locutus ſum vobis, vt in me pacem habeatis, Rurſum in Actis. Eccleſia per totam Iudæam & Galilæam & Samariā pacem habebat, hoc eſt tranquillè viuebat. Vbi exhortatur Paulus ad tranquillitatem ſpei & fiduciæ. Reſpondemus igitur Caluino quòd pax illa de qua Paulus concionatur, eſt reconciliatio patris, nō certitudo infallibilis de peccatorum remiſsione. Ex fide enim iuſtificati Deum habemus placatum, & in ſola eius beneuolētia acquieſcimus, ſed non ſine formidine, ob cordis noſtri profunditatem. Nam ſicut ait B. Iob. Si ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Vbi B. Gregorius, Plerumque ſi ſcimus bona quæ agimus, ſuperbim⁹: ſi ignoramus, gratias non agimus. Aliud non reſtat, niſi vt ſciendo ignoremus, & ignorando ſciamus. Quod ipſum alio loco etiam dicit de virtutibus. Et ideo Deum habemus propitiū, imò & patrē ex eo quod aſpiciat in faciem Chriſti ſui, qui victimam in cruce ſe ei obtulit, vt noſtris peccatis ꝓpitietur. Quapropter nec amplius intrat iudiciū cum ſeruis ſuis. Sed quid hęc faciunt ad remiſsionis peccatorum omnimodā certitudinem? Poteſt enim Deus nobis eſſe propitius, & in iudicium nolle nobiſcum intrare, vt tamen hoc ipſum nos ignoremus. Nam ſecundū ſententiam B. Auguſt. inter occulta & incerta ſapientiæ Dei, quę ſibi reuelata dicit, remiſsio peccatorum cenſetur, dum ait Propheta, Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. *Cite. Pſal. 50*

Cap. 19. Cap 9.

Caluinus.

Fatentur nunquàm niſi gratis remitti peccata propter Chriſtum, ſed hic in ſuſpenſo relinquunt, quibus et quando remittantur, dum omnes conſcientias tranquilla fiducia ſpoliant. Vbi igitur audacia illa, de qua alibi docet Paulus, & acceſſus cum fiducia ad patrem per fidem Chriſti? Non contentus fiducia nomine, audacia nos inſtruit, qua certè plus quidquam eſt quàm certitudo. Quid etiam quod certitudinis vocem aliquoties vſurpat? Neque alibi eam fundat, quàm in ſola gratuiti Dei amoris perſuaſione. Imò omnem verā Dei inuocationem iſti auertunt, cum piorū animos trepidatione ſuſpendūt, qua ſola nobis ianuam præcludit. Qui hæſitat, inquit Iacob. ſimilis eſt fluctui maris qui à vento circūfertur. Non ergo exiſtiment tales ſe quicquam impetraturos à Domino. Sed qui vult exorare, nihil hæſitet, Notanda eſt Antitheſis inter fidem & hæſitationem. Vnde colligere promptum eſt fidem deſtrui ſimul ac tollitur certitudo.

Reſponſio.

Non in ſuſpenſo relinquimus quibus & quando peccata remittātur. Docemus enim omnibus qui de commiſsis peccatis dolent cum propoſito non peccandi in poſterū, per ſacramētum baptiſmi & pœnitentiæ peccata remitti, in hoc conſcientiæ noſtræ tranquilla fiducia nos pacante: Et quidem ratione multò iuſtiore quàm veſtra fide cōſcientiæ veſtræ. Solum enim perſuadetis remiſſa eſſe peccata ea fide quā nō certò nouiſtis eſſe fidem. Propter abditiſsimos enim vanitatis receſſus, qui ipſummet hominem latent, ignorantis an fides veſtra radices fixerit & has viuas, vt euelli nequeat, qua tamen ſola docetis peccatorum remiſsionem apprehendi. Tot, inquit Caluin. vanitatis receſſus habet,

tot

tot mandacij latebris ſcatet cor humanum,
tam fraudulenta hypocriſi obtectum eſt, vt
ſeipſum ſæpè fallat, & fidem habere credat
quam non habet. Et audacia de qua Apoſto-
lus atque acceſſus cum fiducia ad patrem, &
per fidem Chriſti & promiſsionem eius, in-
Ioan.14. ter quas eſt, Quicquid petieritis patrem in
nomine meo, hoc faciam: non autem eſt ex
certa & infallibili credulitate & aſsēſu: Vel
vt alij interpretantur, Hæc fiducia eſt qua
animus nihil malorū ſibi conſcius & Chri-
ſto fretus, audet ſibi polliceri amicitiā cum
1. Ioan.3. Deo. De qua apud Ioannem. Si cor noſtrum
non reprehenderit nos, fiduciam habemus
ad Deum, & quicquid petierimus, accipie-
mus ab eo. Facit autem hæc fiducia ſumma
quæque magno animo ſperare, excutit ſcru-
pulos omnes & lætū ſubminiſtrat ſpiritum.
Atque intelligunt hunc acceſſum quaſi adi-
tum ad principem, de quo cap. præcedenti.
Per ipſum habemus acceſſum ambo in vno
ſpiritu ad patrem: ad mores principum al-
ludens, ad quos non niſi per alium patet ac-
Ephes.3. ceſſus. Ad hūc modum ad Deum patrem ad-
ducimur per filium, duce ſpiritu. Hinc Oe-
cumenius, Per quem habemus libertatē (ita
enim legit) Sumus, inquit, per Chriſtum ad
patrem educti, non tanquam captiui, neque
tanquam rei veniam peccatorum accepturi,
ſed cum libertate, imò cum audacia & con-
fidentia. Nam qui nos proprio ſanguine ſan-
ctificauit, confidentes adduxit deinceps, vt
accederēt per fidem ad ipſum. Sed hæc nihil
faciunt ad infallibilem certitudinem cogni-
tionis de remiſsione peccatorum, ad cuius
tamen probationem hæc Caluinus adducit.
Certitudinem autem ſpei & expectationis
Articulus ipſe docet. Nec negamus certitu-
dinis vocem vſurpare ſcripturam. Ait enim
Rom. 8. Apoſtol. Paulus, Certus ſum quia neq, mors,
neque vita, neque Angeli, neque principa-
tus, neque creatura alia poterit nos ſeparare
à charitate quæ eſt in Chriſto Ieſu. Sed nos,
inquit Chryſoſtomus, hæc dicere nō poſſu-
mus qui tantam charitatem non habeamus,
intelligens charitatem Dei, non quam gerit
erga nos, ſed noſtrum erga Deum amorem:
De grat. & lib. arbit. cap. 17. ſicut & Auguſtinus, & beatus Ambroſius in
comm. huius loci. Dilectionem firmi Chri-
ſtiani, inquit Ambroſius, nulla vincunt tor-
mēta. Amantis enim magis irritatur chari-
tas, cū amare prohibetur. Item beatus Hie-
Quæſt. 9. ronymus in quæſt. ad Algaſiam, ſimiliter in-
telligit charitatem qua ſumus erga Chriſtū.
Non igitur Apoſtolus hæc dicēs, fundat cer-
titudinem in ſola gratuiti amoris, quo erga
nos eſt Deus, perſuaſione, vt hic dicit Ioan-
nes Caluinus, ſed in firma noſtra erga Deum
dilectione. Eandem Apoſtoli ſentētiam ex-
Serm. de duplici baptiſmo. plicans beatus Bernardus, Multa, inquit, po-
nit hic Apoſtolus, non tamen adijcit, Neque
noſmetipſi: nulla nos creatura auellere po-
teſt, ſoli nos id deſerere poſſumus propria
voluntate. Multa præcedenti articulo di-
cta ſunt de hac Apoſtoli ſententia. Nec pio-
rum animos trepidatione ſuſpendit noſtra
doctrina, imò tradit certam & indubitatam
habēdam eſſe fiduciam obtinendi quicquid
à Deo deſideramus. Nec euertit veram Dei
inuocationem, quemadmodum putat Ioan-
nes Caluinus. Nam verè Dominum inuoca-
uit Publicanus Euangelicus, quamuis per-
ſuaſus eſſet ſibi peccata nondum eſſe remiſ-
ſa. Et fides quam requirit ratio, nō eſt de re-
miſsione peccatorum, neque etiam de im-
petratione eius quod petimus, ſed de pro-
miſsione & Dei bona erga nos voluntate.
Quod ſignificat beatus Iacobus quando di-
cit, Poſtulet in fide nihil hæſitans, vbi intel- *Cap. 1.*
ligit fidem promiſsionum, miſericordiæ &
potentiæ Dei, atque ſingularis prouidentiæ
& curæ quā habet de vobis, in omnibus quæ
ſunt neceſſaria, volens nobis prouidere: In
hac fide nihil eſt hæſitandum. De impetra-
tione verò eius quod petimus formidare li-
cet, eò quòd multis modis impediri poteſt,
tum propter noſtram indiſpoſitionem, tum
in petendo defectus, quia videlicet non
ſatis humiliter, confidenter & qua decet
reuerentia oramus, atque cum Deo loqui-
mur. Timere enim poſſumus ne noſtra pro-
pterea repellatur oratio, nec ad Deum aſcen
dere poſsit, tum quia non eſt ſalutare quod
petitur, tum quia in orando non adeſt perſe-
uerantia. Apud B. Iacobum hæſitatio magis
affectum & eius fiduciam reſpicit quàm co-
gnitionem. Certa namque fiducia expectan-
da ſunt, nō fidei infallibili cognitione, quæ
à Deo petimus. Nam Venerabilis Beda hunc
eundem locum interpretatur. Poſtulet au-
tem in fide nihil hæſitās, id eſt, inquit, talem
ſe exhibeat benè viuendo, vt dignus ſit ex-
audiri dum poſtulat. Qui enim meminit ſe
Domini non obtemperaſſe præceptis, meri-
tò deſperat Dominum ſuis intendere pre-
cibus. Nam beatus Ioannes dicit, Si cor no- *1. Ioan. 3.*
ſtrum non reprehenderit nos, fiduciam ha-
bemus ad Deum, & quicquid petierimus, ac-
cipiemus ab eo. Qui enim hæſitat, hoc eſt, in-
quit, qui mordente ſe conſcientia peccati,
hæſitat de perceptione pręmiorū cęleſtium,
ſimilis eſt fluctui maris & ad flatum vēti per
diuerſos vitiorum raptatur errores. Et ſicut
notandum dicit Caluinus Antitheſim inter
fidem & hæſitationem, ita obſeruādum alia
eſſe eorum obiecta, vt declarant patres Con-
cilij in 5. cap. de iuſtificatione. Sicut nemo *Seſ. 6. cap. 9.*
pius, inquiunt, de Dei miſericordia & ſacra-
mentorum efficacia dubitare debet, ſic qui-
libet dum ſeipſum ſuamque propriam in-
diſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formi-
dare ac timere poteſt.

Sed quò melius tota eorum Theologia pateſiat *Caluinus.*
lectoribus, expendant quæ in eodem capite ſequū-
tur verba. Sed neque illud aſſerendum, oportet
eos qui verè iuſtificati ſunt, abſque dubitatione
apud ſeipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos. Si ita eſt,
videant qua ratione conciliari queat Plerophoe-
ria, cum dubitatione. Illam enim Paulus fidei
perpetuam facit comitem. Taceo quod inſtar a-

xiomatis hic ponunt, quod Paulus pro ingenti abſurdo ducit, Si ex lege eſt hæreditas, exinanita eſt fides. Fidei nullam fore certitudinem argumẽtatur, ſi operibus nitatur ſalus hominum. Non dubitat hoc pro abſurdiſſimo in medium proferre & meritò, cùm mox abolitam quoque eſſe promiſſionem inde colligat. Pudet autem me quaſi de re ambigua contendere cum ijs qui ſe Chriſtianos appellant.

Reſponſio.

Verè aiunt patres illud non eſſe aſſerendum. Nam B. Paulus nihil ſibi cõſcius, in hoc tamen dicit ſe non iuſtificatum. Et B Iob, Si venerit, inquit, ad me, non videbo eum, etiam ſi ſimplex fuero hoc ipſum ignorabit anima mea. De nomine autem Plerophoriæ, multa diximus in ſuperioribus. Confitemur quòd certitudo nequeat conciliari cum dubitatione circa idem obiectum, ſed dubitatio hic eſt de peculiari ſui iuſtificatione, de qua non poteſt eſſe fides, quòd videlicet ſum iuſtificatus, niſi verè pœnitẽs ſuſceperim ſacramentum pœnitentiæ. Sicut autem oſtendimus ex Auguſtino Ioannem Brentium habuiſſe falſum intellectum Apoſtoli Pauli agentis de operibus legis: ita hic fallitur Ioã. Caluinus, per opera legis intelligens opera etiam fidei & gratiæ, quæ per ſpiritum ſuum Chriſtus in nobis operatur. Si enim ex lege & eius operibꝰ eſſet hæreditas, nulla eſſet eius certitudo, ſed exinanita fide, noſtris operibus quæ ex lege ſunt, ſalus noſtra niteretur. Pertinet autem tota hæc Apoſtoli ſententia ad eos, qui carent ſpiritu gratiæ, quo carnalis peccati libido ſuperatur. Ad eum, inquit OEcumenius, qui legi hæret tanquam ſaluum facienti, & ſalutem quæ per fidem eſt negligit. Nam intellectus verus huius loci eſt, Non enim per legem promiſsio Abrahæ aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei, hoc eſt, facta non eſt hæc promiſsio quaſi præſtanda & implenda per legem, non requirit legis obſeruationem tanquam conditionem & cauſam per quam impleatur, ſed ex fide dependet. Atque hoc eſt quod dicitur, Sed per iuſtitiam fidei, id eſt, quæ hoc ipſo præſtaretur, quod credentes aſſequerentur iuſtitiam per fidem. Si enim qui ex lege, hoc eſt, qui legis ſunt obſeruatores, hęredes ſũt promiſsionum, & ad Abrahæ promiſsionem pertinent, res ſequitur abſurda, quòd fides ſit res nihili, & ꝙ promiſsio in totum careat effectu, quia lex iram operatur. Adeo enim lex eos quibus data eſt dignos non facit, qui hæreditatem accipiant promiſsam Abrahæ, vt eos magis obnoxios reddat vindictæ diuinæ, dum per literam iubendo, & non per ſpiritum adiuuando auget peccatum. Et cùm Apoſt. Paulus in genere loquatur de fide promiſsionis factæ ad Abraham, ex eo probari non poteſt, quòd quiſque credere debeat ſe eſſe iuſtificatũ. Optimè hunc locum explicat aduerſus Mat. Luth. Richardus, Smitheus, in ſua Diatriba de hominis iuſtificatione.

Cap. 9.

Caluinus:

Clara eſt ſcripturæ doctrina, Scimus, inquit Ioan. nos eſſe filios Dei. Et poſtea vnde hæc ſententia naſcatur exponit, nempe ex ſpiritu quem dedit nobis: ſicut & Paulus admonet, non mundi ſpiritum nos accepiſſe, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Alibi etiam expreſſimus, Non accepimus iterum ſpiritum ſeruitutis, in timorẽ, ſed adoptionis ſpiritũ in quo clamamus Abba pater. Hinc acceſſus ille cũ fiducia, cuius paulò ante meminimus.

1 Ioan. 3. 1. Cor. 2. Rom. 4.

Reſponſio.

Certum eſt in verbis Beati Ioannis, Scire, non accipi propriè, ſed dici notitiam certam quæ naſcitur ex bono amoris affectu, quo ſumus erga Deum quaſi filij erga patrem. Naſcitur enim vt eodẽ loco docet Beatus Ioannes, ex eo quòd cor noſtrum nos non reprehendit, & mandata Dei ſeruamus. Qui ſeruat, inquit, mandata eius, in illo manet, & ipſe in eo. Et in hoc ſcimus quoniam manet in nobis: Atque ita conditionalis eſt hæc ſententia beati Ioannis. Si ſeruamus, inquit Beda, charitatem, manet in nobis. Se autem interpretari videtur Ioannes quòd Scire, intelligat fidem aut fiduciam habere, in hac epiſtola quando dicit, Hæc ſcribo vobis vt ſciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine filij Dei. Subiunxit. Et hæc eſt fiducia quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus ſecundum voluntatem eius, audit nos, & ſcimus quia audit nos quicquid petierimus. Scimus quòd habemus petitiones quas poſtulamus ab eo. Certum eſt Scire hic eſſe fidere vel notitiam habere, quæ certam fiduciam quam de Deo tanquam de patre habemus, conſequitur. Et ſicut Chryſoſtomus dicit de ſentẽtia Apoſtoli, Certus ſum quia neque mors neque vita, &c. quod magna dicit Apoſtolus, quodque nos illa non agnoſcimus, quã doquidem tantam dilectionem non habemus. Item Theophilactus quod ſpiritu ceu arreptus, ſic fatur Paulus. Quis nos ſeparabit, &c. Ita hic B. Ioannes fortaſsis de ſe & ſibi in amore Dei ſimilibus loquitur. Non enim leuis momenti eſt, vt dicit Sanctus Baſilius, quòd aliquis de ſe ipſo teſtificetur, & dicat, ſpiritus ſanctus eſt in me, & per gratiam illius ſapiens factus refero gloriam. Nam hæc vox Paulum decet, Videor & ego, inquit, ſpiritum Dei habere. Eſt autẽ obſeruandum circa has ſententias beati Ioannis, quòd ſcientia de qua loquitur, non à ſola fide pendet, ſed potiſsimum ab obſeruatione mandatorũ Dei. In hoc, inquit, ſcimus quoniam cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruamus. Et Rurſus, Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc Charitas Dei perfecta eſt. In hoc ſcimus quoniã in ipſo ſumus, hoc eſt, cognoſcimus hoc veluti experimento, quòd in illius corpore ſumus, quòd illius ſpiritũ hauſimus. Scientia ergo iſta nititur diuini ſermonis obſeruatione, non fide. Vnde conſequitur falſiſsimum eſſe axioma illud Caluini quod ſæpe repetit, incertam fore iuſtificationem ac ſalutem, ſi penderet ex operibus.

1. Ioan. 3. 1. Ioan. 5. Rom. 8. De ſpiritu ſanct. c. 26. 1. Ioan. 2.

ribus, ad quæ per totam epiſtolam ſuã ſalutem noſtram refert Ioannes. Naſcitur autem hæc ſcientia, de qua paulò ſuprà, ex ſpiritu quem Deus dedit nobis, ſed per obſeruationem mandatorum quam ſpiritus operatur. *1. Cor. 2.* Ad ſententiam autem Apoſtoli Pauli, Nos non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis, reſpondet B. Thomas *1. 2 quæ. 112. art. 5.* quòd Apoſtolus loquitur de bonis gloriæ quæ ſunt nobis data in ſpe, quæ certiſsimè cognoſcimus in fide, licet non cognoſcamus per certitudinem nos habere gratiam, per quam poſsimus ea promereri. Præcedit enim, Quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt illum. Vel inquit, loquitur de notitia priuilegiata q̃ eſt *Tracta 83. in Ioannem.* per reuelationem: vnde ſubdit, Nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſuum. Et Beatus Auguſtinus intelligit dona in genere quæ à domino accipimus, ſed quaſi Dei dona agnoſcimus. Multi, inquit, Dei dona habent, ſed non colunt eum à quo habent, nec eorum agnoſcunt largitorem. Et OEcumenius, Spiritum, Dei, inquit, accipimus, vt ſciamus quæ nobis donata ſint à Deo, hoc eſt, quæ diſpenſatiuè facta ſunt à Chriſto. Similiter loquitur Theophylactus, Clamamus quoq; in ſpiritu, Abba pater, ſed non ex infallibili fide vel ſcientia quòd filij Dei ſumus, ſed ex certa fiducia qua audacter ad ipſum tãquam ad patrem accedimus.

Caluinus. *Et ſanè totam fidei naturam ignorant, qui eam dubitatione miſcent. Si dubitaret Paulus, non auderet morti & inferis inſultare, quemadmodum facit ad Romanos octauo, vbi ſe tam certum eſſe iactat de amore Dei, vt nihil eum ab iſta perſuaſione dimouere queat. Non auderet cap. quinto gloriari ſuper ſpe gloriæ Dei, quod ex eius verbis liquido apparet. Cauſam enim aſsignat, quòd charitas Dei in corda noſtra diffuſa ſit ꝑ ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Quo ſignificat conſcientiam noſtram teſtimonio ſpiritus ſancti acquieſcentem, intrepidè apud Deum de ſpe æternæ ſalutis gloriari.*

Reſponſio. Non miſcemus fidem dubitatione, ſed diſcernimus quid fidei, quid ſpei, & quid ſit præſumptionis humanæ. Nec dubitat B. Paulus, quòd nemo eum auellere poteſt, à charitate Dei, ſed de eo certiſsimè confidit, & hac fiducia, atque parato Dei auxilio, quod ſibi nunquam deeſſe experiebatur, inſultare audet & morti & inferis. Qui etiam ſe certum *Apoca. 2.* dicit, quod nihil ipſum ſeparare poterit à charitate Dei. Sed diximus hoc peculiare fuiſſe in Paulo, propter ardentem in Chriſtũ amorem. Ipſe tamen hanc charitatem arbitrij ſui libertate (vt ait B. Bernardus) deſerere potuit, ſicut deſerunt multi. Expoſtulatur enim cum Angelo Epheſino, quòd primam ſuam charitatem reliquerit. Et verum non eſt, quòd huius ſuæ gloriationis cauſam aſſignet, quod charitas Dei in corda noſtra ſit diffuſa. Hanc enim dicit cauſam, quòd ſpes non confundat, clariſsimè docens ſpem noſtram magna ex parte pendere ab operibus patientiæ. Gloriamur, inquit, in tribulatio- *Rom. 5.* nibus, ſcimus quòd tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio autem ſpem, ſpes autem non confundit, & cætera.

Caluinus *Videtur autem ſibi quibuſlibet obiectis ingenio ſè occurrere, cum de Chriſti gratia generalem perſuaſionem commendant.* *Matt. 2.* *Prohibent ne quis dubitet de efficatia mortis Chriſti, Sed vbinã locari volunt in aere, vt confuſa tantum ſit imaginatio.* *Zach. 9.* *Nemini enim permittunt ſibi gratiam firma certitudine fidei applicare, quaſi de nihilo deſtinẽtur nobis iſtæ promiſsiones, Ecce Rex tuus venit.* *Act. 2.* *Vos hæredes eſtis promiſsioni, Complacuit patri in te.* *Lucæ. 12.* *Iuſtitia Dei in omnes, & ſuper omnes qui credũt.* *Rom. 3.*

DIximus fidem reſpicere in vnicum verbum Dei, & reſpuere quicquid ei vel additur, vel adimitur. Generales autem ſunt ſcripturarum promiſsiones, nec ſingulos reſpiciunt, niſi in quibus locum habet generalitas. Quare patres concilij rectè non permittunt vt aliquis ſibi firma certitudine applicet, quod de eo non dicitur niſi in genere Et incerta eſt ac fidei impertinens propoſitio ſubſumpta, ꝙ hic verè credit, aut verè pœnitet. Atq; hanc fidẽ generalẽ vt generale eſt verbum Dei, locamus non in aere, vt ludit Caluinus, ſed in mentibus eorum, qui ſe in obſequium fidei captiuant. Quid precor propoſito huic cõducit, quòd quiſq; ꝓpterea credere debet ſe eſſe in gratia Dei, *Mat. 21.* quia ſcriptura dicit, Ecce rex tuus venit, &c. *Zach. 9.* cum B. Ioannes teſtetur, quod in propria ve- *Cap. 1.* nit, & ſui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Item in genere dicitur Iudæ- *Act. 2. & 3.* is, Vos eſtis hæredes promiſsionis, vos eſtis filij prophetarum & teſtamenti, vobis eſt repromiſsio & filijs veſtris, & omnibus qui longè ſunt, Sed additur, Quoſcunque aduocauerit dominus Deus noſter. Et complacuit *Lucæ. 12.* patri in grege puſillo, & Apoſtolorum ſuorum & ſequacium, hoc eſt, in Eccleſia ſponſa ſua. Rurſus, Iuſtitia Dei in omnes, & ſuper omnes qui credunt, fide ſcilicet viua per ſpi- *Rom. 1.* ritum charitatis. Sed quis eſt obſecro qui certo nouit ſe pertinere ad gregem iſtum electorum, & de verè credẽtium numero eſſe?

Caluinus. *Sanè ſi concedam fide nos percipere, quod Deus offert, nõ ita mihi & alijs proponitur Chriſtus, vt tãtum credamus Abrahæ fuiſſe redemptorem, ſed vt quiſq; ſibi propriam quæ ab ipſo parta eſt, ſalutem faciat. Et cuius obſecro improbitatis eſt id aſſerere? Nemo ſcire fidei certitudine poteſt ſe gratiam Dei conſecutum. Paulus & Ioannes inter Dei filios non agnoſcunt, niſi qui id ſciunt. De qua ſcientia id interpretabimur, niſi quam ſpiritus ſancti magiſterio didicerint? Præclare enim*

Serm.5 de dedic eccle. *Bernardus, Fidem nobis hic ſubuenire neceſſe eſt, hic oportet ſu- currere veritatem, vt quod de nobis latet in corde patris per ſpiritum reueletur, & ſpiritus perſuadeat cordibus noſtris, quòd filij Dei ſumus, perſuadeat autem vocãdo et iuſtificando gratis per fidem.*

Reſponſio. Legimus apud Apoſtolum Paulum, quòd Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderũt iuſtitiam: iuſtitiam autem quæ ex fide eſt, Iſrael verò ſectando legem iuſtitiæ in legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? *Rom 9.* Quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus. Legimus etiam quòd vnus eſt Deus, qui iuſtificat circuncisionem ex fide & præputium per *Rom.3.* fidem. Fide autem nos percipere iuſtitiam, & quicquid Deus offert, quaſi organo, nuſquam legitur in ſcripturis, ſed eſt forma ſermonis à noſtræ tempeſtatis hæreticis primũ introducta. Accipimus enim iuſtitiã & dona quæ Deus nobis largitur patiendo, vt creator ornet ſuum plaſma, ſicut paries ſuſcipit imagines de manu pictoris quibus ornatur: Et ſicut corpus animam ſuſcipit rationalem ſolùm patiendo, non ſe vel organum aliquod extendendo ad eius ſuſceptionem. Adulti tamen effectiuè ſe diſponunt, ſicut diſponitur ac præparatur corpus ad animæ ſuſceptionem. Ita enim cor mundum creat in nobis Deus, ſicut ex limo terræ formauit hominem: Præparatio autem ad iuſtitiam, hoc eſt, vitã animæ, fides eſt ac pœnitentia, ſed hæc propinquior. In paruulis verò nulla eſt præparatio præter Sacramenti ſuſceptionem, ad quam ſicut ſe habent merè paſſiuè, ita ad iuſtitiam & remiſsionem peccati. Nec aliter Deus ſua dona offert, quàm quia paratus eſt, diſpoſitis ea largiri, & electos ſuos ipſe præparat ad donorum quibus eorum ſalutem promouet ſuſceptionem. Et propriè loquendo fide aliquid apprehendere non aliud eſt quàm apprehendere notitia, ſicut cognitum apprehenditur à cognoſcente, & ab eo concipitur. Diſtinguunt enim philoſophi notitiam apprehenſiuã à iudiciaria: ſic cognitione apprehendimus auem quam in aere videmus volantem, quam tamen non ita manu tenemus, vt ea vti liceret. Obſcuri igitur ſermonis figura aduerſarij & ſe & alios ſimul fallunt, quando ſuadent nos certò accipere iuſtitiam & remiſsionem peccatorum, ob victimã quam Chriſtus patri obtulit, ſicut manu extenſa accipimus pomum oblatum, ſi tamen idipſum firmiter credamus. Verè offert & proponit Deus pater Chriſtum filium ſuum omnibus tanquam mediatorem & medicum animarum, vt vnuſquiſque propriam ſibi faciat ſalutem quæ ab ipſo parta eſt, non credendo tantum, ſed ex fide huius mediatoris de peccatis pœnitendo & ſuam operãdo ſa- *Philip.2.* lutem. cum metu, inquit Apoſt. Paulus, & timore veſtram ſalutem operamini. Nuſquam ſcribitur, Fide veſtram ſalutem percipite. Et fidei certitudine nemo ſcire poteſt id quod non eſt loquutus Deus: me autem gratiam Dei aſſecutum eſſe nullum habet Dei verbum. De qua autem ſcientia loquantur Ioannes & Paulus Dei Apoſtoli, ipſi interpretantur. Nam diximus Ioannem apertè teſta- *1. Ioan.3.* ri ſententiam de qua loquitur non pendere à fide, ſed ab obſeruatione mandatorum. In hoc, inquit, ſcimus quòd ſeruamus mandata eius, quoniam manet in nobis de ſpiritu quem dedit nobis. Præcedit enim, Qui ſeruat mandata eius, in illo manet, & ipſe in eo. Et ideò ea ſcientia ſcimus quòd in nobis manet, quam didicimus ſpiritus ſancti magiſterio, hoc operum argumento & ſigno. Et beatus Ambroſius interpretatur hoc teſtimonium quod reddit ſpiritus ſanctus no- *In comment. ad Rom. 8.* ſtro ſpiritui, proficiſci & pendere à morum probitate. Ait enim, Dignam vitam huic voci, Abba pater, exhibeamus: & hoc eſt teſtimonium filiorum ſi in eos per ſpiritum videatur ſignum paternum. Et ideò ſicut hoc teſtimonium, ita nec ſcientia habere poteſt infallibilem iudicij certitudinem, ſed probabilem tantùm. eſt quidem ſecundum ſe certum & infallibile ſancti ſpiritus teſtimonium, ſed non nobis, niſi certò conſtiterit ab eo nobis proficiſci. Nec aliter ſe interpretatur B. Bernard. in loco quem citat Caluinus, Perſuadeat autem ſpiritus, ait ille, vocando & iuſtificãdo gratis per fidem, in quibus nimirum tranſitus quidam medius eſt ab æterna prædeſtinatione ad futurã magnificationem. Loquitur enim Bernar. de ſalute æterna & illius certitudine, non iuſtitiæ præſen- *Serm.5. de dedicat. ecclesiæ.* tis. Nam tractans reſponſum Saluatoris noſtri, Quis poterit ſaluus eſſe? ad interrogati- *Matth.19.* onem diſcipulorum. Apud homines hoc impoſsibile eſt, inquit, apud Deum omnia ſunt poſsibilia. Hæc tota fiducia noſtra, hæc tota ratio ſpei noſtræ. Sed de poſsibilitate iam certi de voluntate quid agimus, quis ſcit an amore ſit dignus an odio? Hic iam planè fidem nobis ſubuenire neceſſe eſt, prout ſuperius apud Caluinum: Neceſſe eſt, inquam, ſubuenire fidem bonæ volũtatis Dei, qua paratus eſt omnes ſaluos facere, & fidem mortis ac oblationis Chriſti. Clarisſimè autem docet Bernardus, quòd nulla eſt nobis futuræ ſalutis certitudo. Et in fine cuiuſdam ſer- *Serm.2. de octaua Paſchæ.* monis, docens quomodo teſtimonium habemus ab aqua, ſanguine & ſpiritu, eum dicit ab illis habere teſtimonium qui à peccatis continet, & eorum habet pœnitentiam: & nouum ſuperueniſſe ſpiritum conuerſatio noua certiſsimè teſtatur. A ſanguine, inquit, aqua, & ſpiritu habes teſtimonium, ſi contines à peccatis, ſi facis opera vitæ. Vbi notãdum eſt quòd non ad fidem, ſed ad opera omnem referat certitudinem B. Bernard. Ex quibus patet quis ſit intellectus verborũ quæ citari ſolent ex ſermone 1. de Annunci. Mariæ, Si credis peccata tua nõ poſſe deleri, niſi ab eo cui ſoli peccaſti, & in quem peccatum non cadit, benè facis. Sed adde adhuc vt hoc credas, quia per ipſum tibi peccata donantur. Hoc eſt teſtimonium quod perhibet in corde noſtro ſpiritus ſanctus, dicens, Dimiſſa

miſſa ſunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apoſtolus gratis iuſtificari hominem per fidem. Nam in hac B. Bernardi ſententia non malè Philippus intelligit, Credere, accipi pro fidere, vt ſenſus ſit: Adde adhuc vt hoc credas hoc eſt fidas, quia per ipſum & tibi peccata donantur. Interpretatur etiam ſeſe Bernardus, quòd tibi peccata donãtur, credas, ſi dignè pœnites, & vitam proponis meliorem. Si miſericordia & veritas, inquit ſibi obuiauerũt, ſi præuenienti miſericordię veritas noſtræ conuerſionis occurrat, vt de cætero miſericordiam ſectemur & pacem. Vbi enim compungimur, quis iam eum miſericordia præuenit, ſed nequaquam ingreditur, donec veritas confeſsionis occurrat. Peccaui domino, ait Dauid ad Nathan prophetam, cùm de adulterio & homicidio argueretur: Tranſtulit Dominus peccatum à te, reſpondit Propheta. Credere itaque, de quo Bernardus, pendet a pœnitentia & conuerſione cordis. Inſinuat etiam Beatus Bernardus & hunc ſenſum, Adde adhuc vt hoc credas, quòd per ipſum & tibi peccata donantur, quantum in ipſo eſt, hoc eſt, quòd paratus eſt & tibi peccata donare. Non enim ſatis eſt credere quod peccata tua non poſſunt niſi ab eo deleri, quia hoc etiam credere poteſt de venia deſperans: & ideo hoc adde, vt ſpem veniæ habeas, & credas quòd & tibi donantur dignè pœnitenti, quòd tu excluſus non es à copioſa iſta miſericordia, quòd tibi offertur, quòd te expectet Dominus, quòd te quoque inuitet, & velit te iuſtificare & ſaluare. Et ſic Apoſtolus arbitratur hominem iuſtificari per fidem hanc ſpecialem, qua certò credat etiam ſibi oblatam, & adhuc quotidie offerri miſericordiam Dei, & per Apoſtolum dici, Reconciliate Deo. Non igitur docuit Beatus Bernardus nos eſſe obligatos ad credendum, quaſi ex verbo Dei nobis eſſe remiſſa peccata: ſicuti nec ad credendum nos eſſe prædeſtinatos, & beatos fore in cœlis, ſed docuit nos obligari ad credendum, Chriſtum ita remiſsionem & noſtram beatitudinem meruiſſe, vt & nos quoque hæc ipſius merita poſsimus participare. Nam de vita æterna ſimiliter loquitur, ſicut de peccatorum remiſsione. De vita æterna, inquit, neceſſe eſt habeas teſtimonium ſpiritus, quod ad eam ſis diuino munere peruẽturus. Reddit enim dictorum ſuorum rationem, quia ipſe peccata condonat, ipſe donat merita, & præmia ipſe nihilominus redonat, hoc eſt, ad hæc omnia ipſe paratus eſt, nihilque in eo deſiderari poteſt. Quid debui facere vineæ meæ, inquit ipſe, & non feci? Teſtimonia iſta credibilia facta ſunt minis. Nam de remiſsione peccatorum validiſsimum teneo argumentum (ait ille) dominicam paſſionem. Traditus eſt enim propter peccata noſtra, nec dubium quin mors eius potentior ſit in bonum, quam peccata mea in malũ. Vbi vides cauſam dicts ſui Bernardum aſsignare mortis Chriſti ſufficientiam & efficaciam, quæ tamen cauſa ſalutis non eſt, niſi obtemperantibus. Probat namq; teſtimonia ſpiritus in ſpiritu noſtro de remiſsione peccatorũ, de meritis & beatitudine, facta eſſe credibilia nimis ex paſsione, reſurrectione, & aſcenſione domini. Ex quibus manifeſtũ eſt, nõ poſſe cõcludi de quolibet particulari homine, imò de nullo, quod iuſtificatus eſt, quòd habebit merita & beatitudinẽ: ſed ſolum cõcludi poteſt, quod quilibet per Chriſtũ hæc obtinere poteſt, & certò confidere debet ſe obtẽturũ. Nam neminem eſſe certũ de ſua prædeſtinatione & vita æterna, clariſſimè docet idem Bernardus, vt ſupram diximus. Item alio loco, Quis, inquit, poteſt dicere, Ego de electis ſum, ego de prędeſtinatis ad vitam, ego de numero filiorum? Quis hæc inquam, dicere poteſt, reclamante nimirum ſcriptura, Neſcit homo ſi ſit dign' amore an odio. Certitudinem vtiq; non habemus, ſed ſpei fiducia conſolatur nos, ne dubitationis huius anxietate penitus cruciemur. Propter hoc data ſunt ſigna quædam & indicia manifeſta ſalutis, vt quibus certitudinem negar cauſa ſollicitudinis vel fiduciam, præſtet gratia cõſolationis. Nam quales ſumus, noſſe poſſumus vel ex parte: quales autem futuri ſumus, id noſſe penitus nobis impoſsibile eſt. Itaq; qui ſtat videat ne cadat. Et quòd non ſit nobis certitudo de remiſsione peccatorum, docet in ſermone de verb. Apoſ. Qui gloriatur in domino glorietur Nũc inquit, prauum eſt cor & imperſcrutabile, etiam ſibijpſi, adeo vt prę ſentia quoq; magna ex parte ignoret, futura verò ſua omnino noſſe non poſsit: quia aliquatenus nouit præſentia, ſi non reprehendat nos conſcientia noſtra, non quidem gloriam, ſed fiduciam habemus ad Deum, ſicut beatus Ioannes ait. Aliquatenus tamen in Domino gloriamur, teſtimonium perhibente ſpiritui noſtro ſpiritu ſancto, quòd filij Dei ſumus. Rurſus alibi tractans ſentẽtiam Apoſtoli 1. Corinth. 4. Nihil mihi cõſcius ſum. Nõ ex toto, inquit, corde me vel ipſi conſcientiæ meæ, cum nec ipſa quidem queat me comprehendere totum, nec poteſt iudicare de toto, qui totum nõ audit. Et in alio ſermone quęrit, Quomodo quis ſciat ſe habere indulgentiam peccatorum? Et reſpondet: Sic nimirum, conſeruandæ humilitatis gratia, diuina ſolet pietas ordinare, & quantò quis proficit, eò minus ſe reputet profeciſſe. Et poſt pauca, circa verba Saluatoris dicta paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, ſurge, tolle lectũ tuũ & ambula. Et tu ergo, inquit, ſi iã ſurgis deſiderio ſupernorum, ſi grabbatũ tollis, corpus ſcilicet à terrenis eleuans voluptatibus, ſi demum ambulas quę retrò ſunt obliuiſcens, & ad ea quæ ante ſũt te extendens deſiderio & propoſito proficiendi, curatum te eſſe non dubites.

In locis theologicis. — *2. Reg. 12.* — *Rom. 5.* — *Eſaiæ 5.* — *Ser. 2. in octaua Penteco.* — *Ser. 1. ſeptua.* — *Eccleſ. 9.* — *1. Cor. 10.* — *Epiſ. 42. quæ eſt ad Henricũ Senonenſem archiep.* — *Ser. de 4. modis orãdi: et ſer. 5. de dedicat. templi.* — *Marci 9.*

Quod ſi Paul. dum Corinthios hortatur, vt ſemetipſos probent, ſint ne in fide, omnes reprobos pronunciat, qui Chriſtum non cognoſcunt in ſe habitantem — *Caluinus.* *2. Cor. 13.*

bitantem: ego cur verear his reprobos pronunciare, qui tale examen à tota Eccleſia procul arcent, ac de gratia Dei nihil certi reliquum faciunt.

Reſponſio. Paulum loquentem audiamus. Voſmetipſos, inquit, tentate, ſi eſtis in fide, ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt, niſi fortè reprobi eſtis. Quem locum explicat B. Chryſoſtomus & quorſum hæc dicat Apoſtolus o-
2. Cor. 13. ſtendit, videlicet: Vos creditis, inquit, pſeudoapoſtolis, & parui me facitis, ſed ſi vultis de me ſyncerè & verè iudicare, inſpicite dona quæ ad meam prædicationem accepiſtis, intelligentes per fidem eam, quæ miraculorum eſt operatrix: ſicut dum dicit, Si habueritis omnem fidem. Eſt itaque ſenſus ſecundum Chryſoſtomũ. Videte an adhuc valeatis donis, in fide ſcilicet, quæ eſt omnium donorum mater, an loquamini linguis, an ſuccurratis ægrotis, ac cæteris, an non cognoſcitis voſmetipſos apertiſsimis argumentis & rebus ipſis, docentibus hoc miraculis quæ adhuc patratis, quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt meo miniſterio, non Pſeudoapoſtolorum: cognoſcitis meritò, niſi fortè reprobi eſtis, hoc eſt, niſi merito veſtræ vitæ malæ à vobis receſſerit ſpiritus vna cum donis, vt amplius in vobis non ſit ſpiritus ſanctus. Spero autem quod cognoſcetis, quia nos reprobi non ſumus, hoc eſt, efficiam, vt rebus ipſis intelligatis talem me vitam præſtare, qualem præſtiti cùm eſſem apud vos. Donemus tamen Caluino, quòd Apoſtolus loquatur de fide viua per charitatem operante: iam ſenſus erit, Examinate voſipſos an ſitis in fide euãgelica, hoc autem diſcetis, ſi probaueritis & diſcuſſeritis totos voſipſos in fide & moribus. An non cognoſcitis voſipſos tales, quod Chriſtus in vobis eſt per fidem & bona opera, & hoc ex mea inſtitutione & id certò cognoſcitis, vel eſt vtique Chriſtus ſic in vobis (poteſt namque particula, Niſi fortè reprobi eſtis, referri ad eorum cognitionem, vel ad manſionem ſiue exiſtentiam Chriſti in eis.) Hoc igitur cognoſcitis, item & Chriſtus eſt in vobis, niſi fortè reprobi eſtis, ab eo quod prius habuiſtis, hoc eſt, niſi receſſeritis à mea inſtitutione & vita priore, & per reprobã vitam à gratia excideritis. Hoc modo intelligitur ſententia illa Apoſtoli de probatione & experimento, quod ſumitur per bona & honeſta opera. Siue igitur intelligamus poſt beatum Chryſoſtomum, quòd Apoſtolus hortatur de periculo quod de ſe faciant per æditionem miraculorum, ſiue experimento per honeſtam vitam ex qua cognoſcitur viua adeſſe fides, non poteſt ex eius ſententia colligi alia certitudo, de eo quòd fidem huiuſmodi habemus, quàm ſpei ac coniecturarum veriſimilium. Et falſo colligit Caluinus ex eo quòd cognoſcimus Chriſtum Ieſum eſſe in nobis, quòd fidei certitudine hoc cognoſcimus. Nam probatio & diſcuſſio plerunq; terminatur in cognitione tantùm probabili.

AD probandam certitudinem notitiæ quaſi eo verbo Dei de ſalute æterna conſequenda, adducit Caluinus ſententias Domini ſaluatoris. Ait enim: *In Antidoto circa cap. 13. 6. ſeſſ.*

Cum æternæ noſtræ adoptionis ſpeculum nobis in Chriſto proponat cæleſtis pater, nemo quid nobis per Chriſtum datum ſit verè tenet, niſi qui certò ſecum ſtatuit ſe illi datum à patre eſſe ne pereat. Quid enim? An de nihilò hæc dicuntur? Patrem qui nos in filij ſui tutelam ad fidem tradidit, maiorem eſſe omnibus, nec paſſurum eſſe filium, vt quicquam pereat, imò ideò dicuntur, vt qui ſunt filij Dei, tali ſalutis ſuæ freti cuſtode, inter media pericula tutos ſe eſſe non dubitent, imò periculis infinitis obſeſſi ſuam ſalutem extra periculum eſſe confidant, quia in manu Dei ſit. Et alibi, At ſubit futuri ſtatus anxietas. Nam vt Paulus vocari docet, qui electi antè fuerint, ita Chriſtus oſtendit multos eſſe vocatos, paucos autem electos: quin etiam ipſe quoque Paulus alibi à ſecuritate dehortatur, Qui benè ſtat, videat ne cadat. Inſertus es in populum Dei, noli ſuperbire, ſed time. Poteſt enim Deus te ſuccidere, vt alium inſerat. Denique ipſa experientia ſatis docemur parũi eſſe vocationem ad fidem, niſi accedat perſeuerantia, quæ non omnibus contingit. Sed enim iſta ſollicitudine liberauit nos Chriſtus. Nam in poſterum certè reſpiciunt iſta promiſsiones: Omne quod mihi dat pater ad me veniet: Et eum qui venerit ad me, non eijciam foras. Item, Hæc eſt voluntas eius qui miſit me patris, vt omne quod dedit mihi non perdam ex eo, ſed reſuſcitet illud in nouiſsimo die. Item, Oues meæ vocem meam audiunt, & ſequuntur me, ego cognoſco eas, & cognoſcunt me meæ, neque rapiet eas quiſquam de manu mea, Pater qui dedit mihi maior omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu patris mei. Quid hinc nos diſcere voluit Chriſtus, niſi vt eo fidamus nos perpetuò fore ſaluos, quia illius ſemel facti ſumus?

Ioan. 6. 10. & 17. — 1. Ioan. 4. — Ioann. 6. & 10. — In inſtitutione cap. 4. para. 27. — Ioann. 6.

Pudet Caluinum hic apertè proponere & explicare ſuam ſententiam, quæ eſt, quòd certò cognoſcimus ex verbo Dei, ſaluos nos fore in cælis. Nam & hic dicit, quòd certò nobiſcum ſtatuere debemus quòd à patre dati ſumus filio, ne pereamus. Dicit præterea beatum Gregorium peſsimè & perniciosè docere, dum vocationis tantùm noſtræ conſcios eſſe nos tradit, electionis incertos. Et diſsimulata hac fidei certitudine, ſe trãſfert ad fiduciam. Nam & patres Concilij docent vnicuique confidendum eſſe ſe perpetuò fore ſaluum, ſicut ſperare debet beatitudinem. Improbat enim Caluinus definitionem Concilij de prædeſtinationis temeraria præſumptione cauẽda, dum ait, Nemo quoque, quàm diu in hac mortalitate viuit, de arcano diuinæ prædeſtinationis myſterio,

Reſponſio. — Homil. 32. — Cap. 16. Concilij 6.

ſterio,

ſterio, vſque adeo præſumere debet, vt certò ſtatuat ſe eſſe in numero prædeſtinatorum, quaſi verum eſſet, quòd iuſtificatus aut amplius peccare non poſsit: aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcentiam debeat promittere. Nam niſi ex ſpeciali reuelatione ſciri non poteſt quos Deus ſibi elegerit. Sed ſcripturas quas pro ſalutis certitudine adducit, expendamus. Beatus Auguſtinus eas ſolum intelligit de electis & ex electione filio datis à patre. Eſt enim electionis ac prædeſtinationis effectus hæc donatio. Sicut ergo Deus ſolus nouit quos elegit. Ipſe enim nouit, inquit Apoſtolus, qui ſunt eius, quique eius ſunt oues. Solus etiam nouit quos dedit pater filio ſeruandos ne pereant. Non enim omnes elegit, nec omnes filio dedit. Ait enim quibuſdam: Vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Ideò nemo ſecū certò ſtatuere poteſt, quòd electus eſt, nec quòd à patre datus eſt Chriſto, vel quòd ſit Chriſti ouicula: quamuis quiſque hoc confidere debeat, quando ſe ouem paſtori ſuo obedientem exhibere proponit. Non omnes nos datos eſſe filio à patre clarè teſtatur ipſe filius, quando patri confitetur, Dediſti filio poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei det eis vitam æternam. Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi de mundo. Non pro mundo rogo, ſed pro ijs quos dediſti, quia tui ſunt: Quos dediſti mihi ego cuſtodiui, & nemo ex ijs perijt niſi filius perditionis. Electi autem nec rapiuntur de manu filij, nec eam relinquunt, ita fortiter eos tenet Chriſti manus: Et ſi fortè elabantur, eos recuperat & cuſtodit donec hinc vocetur. Et aliquando ante tempus ſuum rapiuntur, ne malitia mutet eos. Nemo itaque ex ouibus quas ab æterno nouit Dominus, vnquam perit, ſed omnes accipient vitam æternam. Deducit enim eas per ſemitas mādatorum ſuorum, vt audiant vocem eius & ſequantur, donec ad ouile gloriæ æternæ perduxerit. Si autem ad tempus receſſerint, reuertuntur cum filio prodigo culpam ſuam confitentes. De iiſdem prædeſtinatis interpretatur beatus Auguſtinus ſentētiam beati Ioannis, Ex nobis abierunt, ſed nō erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis (ſecundum electionem ſcilicet æternam) permanſiſſent vtique nobiſcum. Chryſoſtomus verò & poſt eum Theophylactus generalius interpretantur, oues à patre datas filio, vniuerſos ſcilicet qui in familiam & ſanctam Chriſti ſocietatem ſuſcipiuntur, vel ad tempus, vel perpetuò. Nam ſolos electos filio eſſe datos à patre, non patitur exceptio in verbis Domini, Quos dediſti mihi ego cuſtodiui, & nemo ex eis perijt, niſi, &c. Quod tractans beatus Chryſoſtomus. Alibi inquit Saluator, Omne quod dediſti mihi, non perdam ex eo. Atqui non ille tantùm perditus eſt, ſed multi poſtmodum. Quomodo ergo, inquit, Non perdam? Cui reſpondet, Quantum in me erit, nō perdam. Quod & alibi apertius ſignificauit, Non eijciam eum foras. Nam mea cauſa non expellam eum: quod ſi ſponte ſua reſilient, vt eos non traham. Et Theophylactus, Quomodo ô Domine nullum perdidiſti, cùm & Iudas perierit, multique alij retroceſſerint? Quantum ad me attinet, inquit, nullum perdidi: quantum in me fuit, nullum amiſi, ſed ſeruaui eos, hoc eſt, omnibus modis cuſtodiui. Quòd autem à ſeipſis reſilierint, nihil hoc ad me. Rurſum interrogauerit quiſpiam, Quomodo dixit Dominus, Nullus ex manu patris mei rapit eas, quum tamen multos videamus perire? Dicendum quòd rapere quidem nullus poteſt de manu patris, decipere autem multi. Nam vi quadam aut tyrannide nullus poteſt auellere à Deo, deceptione autem quotidiè ſupplantamur. Quomodo autem dixit, Oues meæ me ſequuntur & nō pereunt? Videmus enim quòd Iudas perierit, ſed propter hoc perijt, quia ſecutus non eſt, neque ouis manſit vſque ad finem. Dominus de his qui ſecuti ſunt eum & oues ſunt, inquit, non pereunt. Quod ſi quis ex ordine ouium exciderit, & non fuerit ſecutus paſtorem, ſtatim perit. Nihil igitur faciunt ſcripturæ iſtæ pro certitudine electionis noſtræ, aut ſalutis æternæ, vel noſtra in bono perſeuerantia, vt ex his Dei verbis, certam de eis quæ Caluinus inculcat, fidem habere debeamus, vel etiam poſsimus.

2. Tim. 2. — *Ioan. 17.* — *De bono perſeuer. cap. 2.* — *Homil. 80. ſuper Ioann.* — *In comment. Ioan. 17. 6.* — *In comment. Ioan. 10. 6.*

Igitur ex ſupradictis manifeſtum putamus, quòd fides qua quis firmiter credit, propter Chriſtum ſibi remiſſa eſſe peccata, ſeque poſſeſſurum vitam æternam, non ſolùm nullum habeat in ſcripturis teſtimonium, verùm etiam, iiſdem multis nominibus aduerſetur, adeò vt damnata ſit in ſacroſancto Concilio Tridentino ca. 8. 12. 13. Item Canon. 9. & ſequentibus vſque ad 12. Rurſus Canon. 28. & 29. Et præcipuè Canon. 16.

Totus itaque articulus nonus eſt firma fide tenendus & credendus.

Finis Articuli Noni.

ARTI.

ARTICVLVS DECIMVS.

Itaque quamdiu inter hoſtes noſtros & aduer ſarias poteſtates hic viuimus, nulla nobis eſt ſecuri tas, ſed cum timore & tremore (iuxta ſententiam Apoſtoli) noſtram ſalutem operari debemus. Et ſe cundū varias animorum noſtrorū affectiones, nunc magis ſperare, nunc magis timere: ſimpliciter ta- men magis & frequentius de miſericor- dia Domini ſperandum eſt, quàm formidandum de ſe- ueritate.

ARTICVLVS hic declarat
& explicat præcedētem. Nā
ſi fide certa & infallibili cre-
deremus peccata nobis eſſe
remiſſa & nos poſſeſſuros vi
tam æternā, non poſſet eſſe
dubitatio nec metus de peccatorū propitia
tione, ne fortaſsis remiſſa non ſint, nec de ſa
lute æterna, ne fortaſsis damnemur. De ijs e-
nim quę certò & infallibiliter futura credi.
Matth.10. mus, ſecuri ſumus & ſine metu. Nam nemo
catholicus metuit ne anima ſua in morte
intereat, ne qui occidunt corpus, occidant
& animam. Eum, inquit Saluator, timete,
qui poteſt & animā & corpus perdere in ge-
hennam. Ne ad ſiniſtram iudįcis locemur in
die iudicij metuimus, non autem ne nō fiat
mortuorum reſurrectio. Securi enim ſumus
& ſine ſollicitudine qua teneri poſſumꝰ, ne
oppoſita eorum eueniant quæ certò ſcimus
infallibiliter futura. Nemo, inquit beatus
Lib.8. de tri Auguſtinus, ſalua fide Chriſtiana dixerit,
nitate, ca.5. Fortè de virgine natus eſt Chriſtus. Quam-
Cap.6. diu igitur inter hoſtes potentes, qui non a-
liud quęrunt quàm vt nos perdant & noce-
ant, infirmi hic viuimus, nulla debet nec po
teſt nobis eſſe ſecuritas, quin cum timore &
tremore noſtram perficere debeamus pere-
grinationem. Nam militiam eſſe vitam ho-
Ephes. vlt. minis ſuper terram perpetuūq; prælium, te
ſtatur B. Iob. Item Apoſtolus, Induite vos ar
maturam Dei, vt poſsitis ſtare contra inſidi-
as diaboli, quoniam non eſt nobis colluctа-
tio aduerſus carnem & ſanguinē, ſed aduer-
ſus principes & poteſtates, aduerſus mundi
rectores, contra ſpiritualia nequitiæ in cæle
1. Pet.5. ſtibus. Rurſum B. Petrus, Sobrij eſtote & vi-
gilate, quia aduerſarius veſter diabolus tan-
quam leo rugiens circuit quærens quem de-
uoret. Nulla autem poteſt eſſe de victoria ſe
curitas, quando nos debiles & infirmi con-
fligimus cum hoſtibus, nō vno & altero, ſed
cum plurimis, & quidem aſtutiſsimis & po-
tentiſsimis. Nam de Behemoth, qui eſt vnus
Cap.41. ex eis, dicit B. Iob, Non eſt ſuper terram po-
teſtas quæ comparetur ei, qui factus eſt vt
nullum timeret. Nulla præterea nobis ſecu-
ritas eſſe poteſt, quando dubius & admodū
incertus eſt belli euentus. Plurimos enim &
ſtrennuos Chriſti milites in hoc bello vinci
atque perpetuò interire teſtantur ſcripturæ 3. Reg 10.
& etiam frequens experientia. Nō ęque glo- 1. Cor.10.
riari poteſt accinctus vt diſcinctus. Qui ſtat,
videat, imò & metuat ne cadat, inquit Apo- De correpr.
ſtolꝰ, fracti ſunt rami: Noli altum ſapere, ſed & gratia.c.
time. Nam vt dicit B. Auguſt. credendum eſt 13.
quoſdam de filijs perditionis, non accepto
dono perſeuerandi, aliquamdiu fideliter & Ioan.4.
iuſtè viuere, & poſtea cadere, neq; de hac vi-
ta priuſquam hoc eis contingat, auferri. Ec-
ce qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles, & in an-
gelis reperit prauitatem, quantò magis hi,
qui habitant domos luteas conſumentur ve
lut à tinea. Timeamus ergo, inquit Apoſto-
lus, ne forte relicta pollicitatione introeun Heb.3. et 4.
di in requiem eius, exiſtimetur aliquis ex
nobis deeſſe. Participes enim Chriſti effecti
ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſ-
que ad finem firmum retineamus. Et Ioan. in Cap.3.
Apocalypſi, Ecce venio citò, tene quod ha-
bes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vi
cerit faciam eum columnam in templo Dei
mei, foras non egredietur amplius. Et qui
vicerit ſic veſtietur veſtibus albis, & non de
lebo nomen eius de libro vitæ. Quoſdam
autem de libro vitæ deleri, teſtatur Pro- Pſalm.68.
pheta Dauid. Et ideo B. Bernar. Nuſquam, in
quit, eſt ſecuritas, neq; in cælo neq; in para- Ser. de l gno
dyſo, multò minus in mundo. In cælo enim fæno, & ſti-
cecidit Angelus ſub præſentia diuinitatis: pula.
Adam in paradyſo de loco voluptatis: Iudas
in mundo de ſchola Saluatoris. Item B. Gre.
Si quis nouit, inquit, hodie qualis ſit, cras Ser.38.
quid futurus ſit neſcit. Nemo ergo de ſuis euang.
iam operibus ſecurus gaudeat quādo adhuc
in huius vitæ incertitudine quis ſe finis ſe-
quatur ignorat. Et ad Gregoriam Auguſtæ
cubicu lariam. Secura de peccatis tuis fieri Epiſ.22. li.6
nō debes: mater negligentiæ ſolet eſſe ſecu-
ritas. Habere ergo in hac vita non debes ſe-
curitatem, per quā negligens reddaris. Scri-
ptum eſt, Beatus vir qui ſemper eſt pauidus. Lib.2. aduer
Ac B. Hieronymus, Nunquam ſecurus ſis, ſus Pelag.
omni obſeruantia cuſtodias cor tuum, vt cō
ſideres quoniam in medio laqueorum ambu
les, & ſub murorum pinnis ingrediaris, vt
illud quotidie mediteris. Iuxta ſemitam ſcā
dalum poſuerunt mihi: qui cautus & timi-
dus eſt poteſt ad tempus vitare peccata: qui
ſecurus eſt de iuſtitia ſua repugnat Deo, il-
liuſque auxilio deſtitutus inſidijs hoſtium
patet. Nulla igitur ſecuritas hic eſſe debet,
nec de gratia, nec perſeuerantia in gratia, &
vita æterna. Quamuis autem de his ſecuri-
tas, & quaſi ex verbo Dei certitudo eſſe non Certa eſt ho
poſsit, tamen de his omnibus certa fiducia mini Chri-
homini Chriſtiano eſſe debet, imò & de vi ſtiano ſpes
ctoria aduerſus hoſtes, in quorum medio no de victoria
ſtra eſt peregrinatio. Dominꝰ inquit prophe aduerſus ho-
ta, illuminatio mea & ſalus mea, quem time ſtes & perſe
bo? Dominꝰ protector vitæ meæ, à quo trepi uerātia vſq;
dabo? Si cōſiſtant aduerſum me caſtra, non in finem.
timebit cor meum. Si exurgat aduerſum Pſalm.26.
me prelium, in hoc ego ſeparabo. Ipſe enim
dixit, Non te deſeram neque derelinquam

ita vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo. Item Eſaias, Fiducialiter agam, & non timebo. Et per Chriſtum donatum eſt nobis vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. Ac iuſtus confidens, ſine timore erit. Quapropter Heliſæus propheta rectè dixit puero ſuo videnti exercitum in circuitu ciuitatis, Noli timere, plures enim nobiſcum ſunt quàm cum illis. Et maior eſt, inquit Ioannes Apoſt. qui in vobis eſt, quã q in mundo, & ideo viciſtis mundum. Nam omne quod natum eſt ex Deo, vincit mũdum. Porrò quomodo certa victoriæ fiducia eſſe poſsit ſine ſecuritate, partim dictum eſt articulo præcedente, partim iam dicetur. Nam ſecura eſſe non poteſt, quæ plerunque ſua expectatione fruſtratur, & vbi multò plures vincuntur, quàm ex certamine gloriam reportãt. Excludit enim ſecuritas omnem & intellectus & affectus vacillationem, omnemque metum rei de qua ſecuri ſumus. Et ideo in articulo aduerſatiuè tãquam cauſa additur, nullam eſſe nobis ſecuritatẽ, qua cum timore & tremore noſtram ſalutem operari debemus: quæ verba apud OEcumenium Photias interpretatur. Timere, inquit, ac tremere oportet, dum quiſque propriam operatur ſalutem, ne quando fraude circumuentus ab hac excidat. Variæ ſunt tentationes & afflictiones, multique inſidiatores, vbi ſanè in quibuſdam ipſam quoque exercere virtutem contrarium accepit euentum. Niſi enim Deus videns certamen ſtudiumq; coniunctum cum timore adiuuet, nec ipsũ velle finem bonum ſortietur. Et ipſe OEcumen. Si conſiderauerimus, ait, quod vbique adeſt Deus, omniaque audit & intuetur, quodq; graues exiguntur rationes ac pœnæ, non contingit ſine reuerentia, timore ac tremore aliquod bonum operari. Et quia Deus ſua gratuita bonitate erga vos operatur velle & operari, non vos veſtra virtute, ideo timendum eſt, ne ſubtrahat hanc ſuam operationem gratuitam. Quamuis interim telligi poſsit articulus non omnẽ excludere ſecuritatem, ſed eã tantùm quæ metum excludat, in bene velle & operari. An verò omnem excludat ſecuritatem, ſtatim ſumus dicturi. Nam vbi quaſi ex verbo Dei firma eſt fides remiſsionis peccatorum & futuræ beatitudinis, nullam licet admittere ſuper iiſdem vacillationem, vel intellectus vel affectus, ſicut nec metuere nec hæſitare licet, an futura ſit reſurrectio, an Chriſtus pro peccatis noſtris ſit mortuus. Et ideo ſecuritas huiuſmodi fidem ſequens, quam docent aduerſarij, omnem metum & formidinem excludit. Fieri autem poteſt quod iuſtus fidenter & fortiter aduerſus hoſtes ſe exercens, victoriam & regnũ cælorum tãquam certaminis coronam expectans, nihil eorum conſideret, quæ timorem incutiunt, ac proinde modoquodam ſecurus in medio hoſtiũ verſetur. Atq; Ioſaphat rex Iuda, Credite, inquit, in Domino Deo veſtro, & ſecuri eritis. Credite Prophetis eius, & cuncta euenient proſpera: ſed & impij ſunt qui ita ſunt ſecuri, quaſi iuſtorum facta habeant: ſed & hoc vaniſsimum iudico. Nam ſecundum varias animorũ noſtrorum affectiones, & gratiarum diuerſitatem, iuſtus nunc timet, iudiciorum Dei ſuæque infirmitatis conſideratione, aliàs ſperat Deum, conſiderans protectorem & adiutorem in tribulationibus. Ecce, ait Propheta, non dormitabit neq; domiet qui cuſtodit Iſrael. Dominus cuſtodit te, Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam. Dominus cuſtodit te ab omni malo: Dominus cuſtodiat introitũ & exitũ tuũ Et alio loco, Quare triſtis es anima mea, quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare vultus mei & Deus meus. Moyſes quoq; ad Iſrael, Dominus pugnabit pro nobis, & vos tacebitis. Animis namq; conſternatis conſiderandus eſt Deus quaſi pius pater, qui erga filios optima eſt voluntate, magis paratus benefacere, quã ipſimet deſideremus, & quàm patres carnales filijs ſuis: neminem vult perire, neminẽ prior deſerit: & ſimilia, quæ deſolatum & deiectum erigere ſolent. His verò, qui nimirum fidenti ſunt animo, & dicunt in abundentia ſua, non mouebor in æternum, occulta Dei iudicia in memoriam ſunt reuocãda. In die enim malorũ, oportet eſſe memorem bonorum, & in die bonorum nõ immemorem malorum, ait Eccleſiaſticus. Ita vir iuſtus (teſte Gregorio) aliquando memorat apud Deũ opera ſua bona, vt Ezechias, quandoq; diſsimulat. Plerunq;, inquit, iuſti aliquibus neceſsitatibus afflicti ſua opera coguntur confiteri, quod B. Iob fecerat, quem poſt iuſtitiam flagella deprimebant. Vnde ſæpe cõtingit, vt iuſti & iniuſti habeant verba ſimilia, ſed tamen ſemper cor longè eſt diſsimile, & ex quibus dictis Dominus ab iniuſtis offenditur, in iiſdem quoque à iuſtis placatur. Nam Phariſeus ingreſſus templum dicebat, Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ poſsideo: ſed iuſtificatus magis Publicanus, quã ille exijt. Ezechias quoque rex cùm moleſtia corporis afflictus ad extremitatem perueniſſet vitę, in oratione compunctus dixit, Obſecro Domine memẽto quomodo ambulauerim corã te in veritate & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te fecerim. Nec tamen Dominus hanc confeſsionem perfectonis eius deſpexit, quem mox in ſuis precibus exaudiuit. Ecce Phariſeus ſe iuſtificauit in opere: Ezechias iuſtum ſe eſſe aſſeruit etiam in cognitione, atque vnde ille offendit, inde iſte Dominum placauit.

Cap. 21. *4. Reg 5.* *1. Ioan. 4.* *2. Par. lib. 20.* *Eccleſi. 8.* *Pſalm. 120.* *Exod. 14.* *Cap. 11.* *Lib. 12 c. 46* *Luc. 18.* *4. Reg. 20.*

Impliciter tamen filiorum magis eſt patrem amare & de eius bonitate & miſericordia ſperare, quàm timere. Nam perfecta charitas, vt ait B. Ioan. foras mittit timorẽ, & qui timet non eſt perfectus in charitate. In hoc enim eſt perfecta charitas vt fiduciã habeam' in die iudicij, quia ſicut ipſe eſt & nos

1. Ioan. 3.

bitare, ſi certa fide ex verbo Dei ſint credenda, quemadmodum docent Caluinus & Bucerus. Incertam autem eſſe peccatorum remiſsionem & futuram noſtram ſalutem, varijs ſcripturæ & patrum ſententijs ſuperiùs docuimus. Hortantur enim ſcripturæ vt timeamus ne fortè excidamur ab oliua & dānemur, Timete, inquit Saluator, eum, qui poteſt & animā & corpus perdere in gehennam. Nec ſolum præcipiunt, vt ait Caluinus, cum hac diffidentia & metu certare, ſed verè metuere docent ne damnemur. Nec diſputatur hic de certa illa fiducia, quā de Dei miſericordia concipimus (hanc enim & nos certiſsimam eſſe docemus & confitemur) ſed de certitudine notitiæ, qua ex verbo Dei credamus peccata nobis remiſſa, & nos ad æternam ſalutem eſſe electos. Nam ad hanc dicimus ſequi ſecuritatem, quę excludit dubitationem & metum. Qui enim de re aliqua certus eſt ſine metu, de eadem eſt ſecurus. Imaginariam igitur eſſe oportet certitudinem & ſecuritatem quam docet, quando earum rationes non compatiuntur dubitationem.

Caluinus. *Id quo intelligatur, neceſſe eſt redire ad illam carnis & ſpiritus diuiſionem, cuius alibi meminimus, quæ in hac parte lucidiſsimè ſe profert. Sentit ergo hāc in ſe diuiſionem piū pectus: quod partim ob diuinæ bonitatis agnitionem ſuauitate perfunditur, partim ob ſuæ calamitatis ſenſum amaritudine angitur, partim in Euangelij promiſsionem recumbit, partim ſuæ iniquitatis teſtimonio trepidat, partim vitæ apprehenſione exultat, partim mortem exhorreſcit. Quæ variatio ex fidei imperfectione contingit.*

Reſponſio. Hic aduertere licet quòd Caluinus dubitationem, vel metum futuræ damnationis iuſtorum, docet eſſe motus carnis aduerſus ſpiritum, quibus ſicut alijs carnalis voluptatis motibus vel odij, aut inuidiæ repugnare ac reſiſtere oporteat, quaſi locum hic habeat
Cap. 1. quod dicit B. Iacobus, Concupiſcentia cùm conceperit parit peccatum, peccatum verò cùm cōſummatum fuerit, generat mortem: Quod erroneum eſt, cùm ad metum gehen-
Eccleſiaſ. 9. næ & iudiciorum Dei nos, vt diximus, hortetur ſcriptura, Omnia enim in futurū ſeruantur incerta. Et beatus Bernar. Quamdiu in corpore mortis Domino militamus, nulla requies, tum pro labore certaminis, tum ꝑ periculo exitus adhuc incerti. Nec ex carne eſt, ſed ex ſpiritu quod noſtræ calamitatis ſenſu amaritudine angimur: item, quod trepidamus noſtræ iniquitatis teſtimonio. Nec ex fidei imperfectione hæc contingunt, vt ait Caluinus, ſed ex varia conſideratione conditionum & perfectionum diuinarum, vbi fides etiam eſt perfecta. Nam columnæ cæli contremiſcūt, & timor Domini ſanctus permanet in æternum. Nullum hic locum habet carnis & ſpiritus diuiſio, ſicut in motibus infidelitatis aut dubitationis circa articulos fidei. Deinde de ſecuritate à timore, addit Caluinus.

Altera, inquit, ſpecies eſt timoris ac trepidationis, ex qua tamen adeo nihil decedit fidei ſecuritati, vt ſolidius inde ſtabiliatur, nempè dum fides vel exempla diuinæ vltionis aduerſus impios edita documentorum vice ſibi eſſe cogitantes, ne ijſdem flagitijs iram Dei in ſe prouocare ſibi contingat, ſollicitè cauent. Vel cùm miſeriam ſuam ſecum recognoſcentes, à Domino toti pendere diſcunt, ſine quo ſe quolibet vento fluxos ac magis euanidos eſſe vident. Caluinus.

Mirum quòd fidei & ſecuritati per timorem & trepidationem nihil decedat, quando vtrumque ſecuritas excludat, & ipſa excludatur & tollatur ab vtroq;. Nemo enim à malorum periculis ſecurus, ea adhuc timet, ad ea trepidat. Excitatur autem & ſolidius ſtabilitur in Deum fiducia, eius ſolius auxilio, mala quæ timentur effugimus. Iuſtus enim de Domino confidit, ſi attendat pericula vnde ſe eripere non poſsit, vt in nobis timoris & in Deo ſit cauſa fiduciæ, vt inquit Reſponſio.
beatus Bernard. Multum tamen decedit ſe- Serm. 3. de
curitati, quæ ſolicitudinem euadendi mala Annūciatio-
quæ timemus non patitur, nec trepidatio- ne Mariæ.
nem. Nec ſolum documenta ſunt exempla diuinæ vltionis, quæ ſcriptura nobis proponit: ſed ad hoc etiam ſcriptura ea proponit, vt cogitemus quod nobis cras accidere poſſit, temporeq; futuro, id quod alijs legimus eueniſſe. Sic ait Apoſt. Paulus, Tu autem fide
ſtas, noli altū ſapere, ſed time. Si enim Deus 1. Cor. 10.
naturalibus ramis nō pepercit, ne fortè nec Rom. 11.
tibi parcat. Vide ergo bonitatem & ſecuritatem Dei, in te autem bonitatem ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris. Vbi docet nō ſolùm documenti loco habendum eſſe id quod de Iſraelitico populo dicit, ſed vult nos timere, ne fortè relicta pollicitatione, eadem in nos exerceatur ſeueri-
tas. Et ideo Corinthijs dicit ea ſcripta eſſe ad 1. Corint. 10
noſtram correptionem, & concludit, Itaque qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Pergit Caluinus.

Nec dum à Iudæorum caſu argumentum exhortandi ſumit, nos vacillare iubet, ac ſi noſtræ ſtabilitatis parum certi eſſemus, ſed arrogantiā duntaxat & temerariā propriæ virtutis perſidentiam adimit, ne depulſis Iudæis, Gentes in eorū locum receptæ, ferocius inſultent. Caluinus.

Nō ſolùm hac occaſione exhortatur Apoſtolus, ſed & deterret. Noli, inquit, altum ſapere, ſed time: neċ ſecurus eſt quòd non cadet, qui monetur ſibi proſpicere ne cadat. Et quamuis nos vacillare non iubet, hortatur tamen vt periculum in quo verſamur ex aliorum caſu agnoſcentes, ſollicitì ſimus ipſum euadere. Et quæ noſtræ ſtabilitatis certitudo eſſe poteſt, qui ſumus noſtræ infirmitatis, & in malum propenſionis multo experimēto conſcij, & aſtutiæ & crudelitatis hoſtium, cum quibus eſt in nobis conflictus, & Reſponſio.
qui neſcimus quid cras ſumus futuri? Quam- Hom. 25. in-
diu, inquit, B. Auguſt. hic viuimus, de nobiſ ter hom. 50.
ipſis iudicare non poſſumus. Non dico quid & ſerm. de

verb. Dom. cras erimus, ſed quid hodie ſumus. Item alio Serm 23 de loco: Fortè tu non inuenis aliquid inconverb. Dom. ſcientia tua, inuenit ille qui melius videt: videt fortè aliquid, potius dicei, Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Nec arrogãtiam duntaxat & temerariã propriæ virtutis præfidentiam adimit, ſed & imbecillitatis & inſtabilitatis noſtræ, & periculi ex perpetuo conflictu cum hoſte, nos admonet, vt horum conſideratione timeamus, ac etiam cõtra caſum muniamur. Nec verum eſt Apoſtolum non aliud exigere, quãdo monet cum timore & tremore noſtrã operari ſalutem, quàm vt in Domini virtutem cum noſtri deiectione ſuſpicere aſſueſcamus: ſed nos terret, ne noſtra culpa atque negligẽtia ſalutem amittamus, à Domino fortaſsis deſerti. Tremere, inquit Phocius apud Ocumenium, oportet, ne quando fraude circumuentus ab hac ſalute excidas. Et quamuis noſtri diffidentia & concepta ex noſtræ calamitatis conſcientia anxietas expergefaciat, & nos compellat, vt fiduciam noſtram, omnemq́ue curam in Dominum reijciamus, ſecuritati tamen aduerſantur, & metum excludunt, ne fortaſsis propoſitum brauium non apprehendamus.

Caluinus. *Aliunde, inquit, fidei firmamentum adorinntur & diruere tentant, nempo, quòd etiamſi ſecundum præſentem iuſtitiæ ſtatum, de gratia Dei iudicium ſumere liceat, manere tamen in ſuſpenſo finalis perſeuerantiæ notitiam. Egregia verò ſalutis fiducia nobis relinquitur, ſi ad præſens momentum nos eſſe in gratia coniectura morali æſtimamus. Quid in craſtinum ſit futurũ neſcimus. Longè aliter Apoſtolus, Certò, inquit, perſuaſus ſum, quòd neque Angeli, neque poteſtates, neque principatus, neque mors, neque vita, neque præſentia, neque futura, diriment nos à dilectione, qua nos Dominus in Chriſto complectitur.*

Reſponſio. Nos, inquit B. Chryſoſt. hæc verba Paulĩ dicere nõ poſſumus, qui tantam charitatem non habemus. Ex ſua igitur & perfectorum perſona hæc verba loquitur Apoſt. Paulus, de quo ſuprà diximus multa. Conformiter autem ſcripturis & patribus ſuperius citatis docemus, certum & infallibile iudicium de Dei in nobis gratia & peccatorũ remiſsione nos habere nõ poſſe, ſed tantum probabile, in quo plurimos fallere contingit poſt ſuſcepta etiam Eccleſiæ ſacramenta. Deus enim emendat ſententiam ſacerdotis, ſi noſtra ſimulatione deluſus abſoluerit, vt dicit beatus Cyprianus, vel ſi tãquam imperitus me- Epiſt. 2. lib 4. de lapſis. dicus vulnera curare velit, nõ educendo virus intus latens. Multum enim intereſt inter Dei ſummi & infallibilis iudicis Chriſtiq; filij eius ſententiam, & hominis ac ſacerdotis qui fallere & falli poteſt. Atque ita poſt eius abſolutionem adhuc eſt ratio metuen- Libr 11. de ciuit. Dei, cap. 12. & de correp. et grat. cap. 13 di, ne vel indiſpoſiti, aut per ſacerdotem decepti, aut ipſum decipientes, abſolutionem a Deo non acceperimus. In ſuſpenſo autem manere finalis perſeuerantiæ notitiam docuimus ſuperius apertiſsimis ſententijs beati Auguſtini. Siue igitur ſecuritas ad intellectum referatur, vt ſit iudicium firmum, & ſine formidine de aliqua veritate, vt plurimi ſcholaſtici docent, ſiue ad voluntatem, vt docet B. Thomas, non poteſt eſſe de rebus de quibus incerti ſumus, & ne non Cardinal. Cameracenſis in quæſt. de prædeſt. 1. 2. quæſt. 45. artic. 1. ad 3. eueniant metuimus. Significat enim ſecuritas ſecundum Beatum Thomam, timoris excluſionem, & opponitur timori, ſicut priuatio, nõ vt contrarium. Eſt enim ſecurus, eius ſententia, qui nõ timet, & à cura vacuus eſt. Addit autem, non quamuis ſecuritatem eſſe laudabilem, ſed ſolum quãdo quis deponit curam quando decet, & in quibus timere nõ oportet.

SCripturæ autem in quibus iuſti à ſe omnem timorem abijciunt, vt cum dicunt, Dominus mihi adiutor, nõ timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor, & ego deſpiciam inimicos meos. Dominus illuminatio mea, &c. qualia in ſcripturis frequentia occurrunt, ſpei verba ſunt, & animi de Domino ſuo optimè confidentis, non fidei futurum euentum prænunciantis. Argumentis quæ aduerſarij pro certitudine gratiæ & ſalutis adferunt, vtcunque reſpondimus ſuperius. Ibi igitur ea videre licebit.

Finis Articuli Decimi.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

Opera bona omnibus adultis ſunt ad ſalutem neceſſaria, & cum ex fide & charitate ſpiritu proficiſcuntur, ita grata ſunt Deo, vt eis tanquam iuſtam mercedem vitam retribuat æternam.

NON omnia opera hominis mala, ſed quædam eſſe bona clariſsimè paſsim teſtantur ſcripturæ, Ait enim Ioannes Baptiſta, Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Matth. 3. Omnis ergo arbor quæ nõ facit fructum bonum excidetur, & ignem mittetur. Et Dominus Saluator, Nunquid colligunt de ſpi- Matth. 7. nis vuas? aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, fructos bonos facit: Mala autem arbor malos fructus facit. Non poteſt arbor bona malos fructus facere: neq; arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Item, Aut facite arborem bonam Matth. 12. & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructũ eius malum: Siquidem ex fructu arbor agnoſcitur. Progenies viperarum quomodo poteſtis bona loqui cùm ſitis mali? Ex abundantia enim cordis os loqui- Matth. 12. tur. Bon⁹ homo de bono theſauro cordis ſui Luca 6.

pro-

profert bona: & malus homo de malo the-
Cap.5. ſauro profert mala. Et apud Ioannem, Venit
hora in qua omnes qui in monumentis ſunt
audient vocem filij Dei, & procedẽt qui bo-
na fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui ve-
rò mala egerunt in reſurrectionem iudicij.
Item. Omnem palmitem in me nõ ferentem
Ioann.15. fructum, tollet eum: & omnem qui fert fru-
ctum purgabit eum, vt fructus plus adferat.
Sicut palmes non poteſt ferre fructum, niſi
manſerit in vite: ſic nec vos niſi in me man-
ſeritis. Ego ſum vitis, vos palmites. Qui ma-
net in me & ego in eo, hic fert fructum mul-
tum. In hoc clarificat' eſt Pater meus, vt fru-
ctum plurimum adferatis. Et Apoſtolus Pau
1.Tim 4. lus præcipit benè agere, diuites fieri in bo-
2. Corint.3. nis operibus. In altera autem epiſtola vult
vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bo-
num inſtructus. Et ad Titum, Qui dedit, in-
Cap.2. quit, ſemetipſum pro nobis, vt mũdaret ſibi
populum acceptabilem, ſectatorem bono-
rum operum. Cui mandat vt admoneat Cre-
tenſes principibus & poteſtatibus ſubditos
eſſe, ad omne opus bonum paratos eſſe. Item
de his volo te confirmare, vt curent bonis o-
peribus præeſſe qui credũt Deo. Et frequen-
Hierem.7. ter monent Prophetæ populum Iſrael, Bo-
& 26. nas facite vias veſtras. Et, Cuncta quæ fiunt,
Multa benè adducet Deus in iudicium, ſiue bonum, ſiue
faciunt ho- malum ſit. Nec tantùm bona ſunt plurima
mines. hominis opera ex ſcripturarum teſtimonio,
verũ etiam multa bene facit homo. Nónne,
inquit Dominus ad Cain, ſi benè egeris reci-
pies: ſin autem malè, ſtatim in foribus tuis
malum tuũ aderit. Voluit Dauid pater meus
ædificare domũ nomini Domini Dei Iſrael,
& ait Dominus ad eum. Quòd cogitaſti in
corde tuo, ædificare domum nomini meo,
benè feciſti hoc ipſum mente tractans. Item
Tob.4. Tbobias ad filium, Multa bona habebimus,
ſi timuerimus Deum, & receſſerimus ab o-
mni peccato, & fecerimus benè. Et Apoſto-
lus Paulus, Qui matrimonio iũgit virginem
1. Corint.7. ſuam, benè facit: & qui non iungit, melius fa
cit. Et qui iudicauit in corde ſuo ſeruare vir-
ginem ſuam, benè facit. Atq; ad Timotheum
1. Timot 3. de diaconibus ſcribit, quod qui benè mini-
ſtrauerint gradum bonũ ſibi acquirent. Ob-
uia ſunt huiuſmodi teſtimonia vbiq; in ſcri-
pturis, & per ſe tam manifeſtum eſt, quędam
hominum opera bona eſſe & benè fieri, non
autem omnia mala, nec malè fieri, vt ſuper-
uacaneum videri poſsit hanc rem probatio-
nibus multis confirmare. Opera autem quæ
ſcripturarũ teſtimonio bona ſunt, mala eſſe
aut dici non poſſunt, nec malè fieri ea quæ
nos benè facere ſacræ literæ pronunciant.
Eſa.5. Væ, inquit Dominus, qui dicitis, Malum bo-
num, & bonum malum: ponentes tenebras
lucem, & lumen tenebras: ponẽtes amarum
in dulce, & dulce in amarum. Et Paulus,
2. Corint.6. Quæ participatio iuſtitiæ cũ iniquitate, aut
quæ ſocietas luci ad tenebras? Et efficaciter
Diſtin.42. probat Gregorius de Arimino, quòd idem
& quaeſt.1. actus nõ poteſt eſſe bonus & malus ſiue cul-
pabilis, producens Auguſtinum dicentem,

Nihil abſurdius dici poſſe quã aliquod men
dacium eſſe iuſtum, quia non eſt peccatum,
niſi vt iuſtitiæ eſt contrarium. Dicere igitur
quædam eſſe iuſta, quædam iniuſta peccata,
quid eſt aliud quàm dicere quaſdam eſſe in-
iuſtas, quaſdam iuſtas iniquitates? cùm dicat
Ioannes Apoſtolus, Omnis qui facit pecca- *1. Ioan. 3.*
tum, iniquus eſt. Et, Peccatum eſt iniquitas. *Lib. de di-*
Et ſecundum B. Dionyſium: Bonum eſt ex v- *uin. nomin.*
na & tota cauſa, malum ex multis particula- *part.4. c.4.*
ribusq; proficiſcitur defectibus. Iuxta Ari-
ſtotelem quoque peccare multis modis con- *Lib. 2. Ethi.*
tingit, rectè agere vnicè. Facilè quidem non *cap.2. art.2.*
attingere ſignũ, difficile autem illud attin-
gere. Eſt enim bonitas operis, integritas om-
nium circumſtantiarum vt fiat quando, vbi,
& propter quod oportet. Nam ſi aliqua cir-
cunſtantia defuerit, malum eſt quod agitur. *Thom.1.2.*
De bono enim & malo in actionibus loqui *q.18. art.1.*
oportet, ſicut de bono & malo in rebus, eò
quòd vnaquæq; res actionem producit qua-
lis eſt ipſa: quemadmodum arbor bona vel
mala fructus bonos aut malos, ſecundum ſu-
am qualitatem & conditionem. In rebus au-
tem vnumquodque tantum habet de bono,
quantum habet de eſſe, propterea quod bo-
num & eſſe conuertuntur, ſolus autem Deus
habet plenitudinem ſui eſſe ſecundum ali-
quid vnum & ſimplex: res verò vnaquæque
plenitudinem eſſendi habet ſibi conuenien
tem ſecundum diuerſa. Sic igitur dicendum
eſt quòd omnis actio in quantum habet ali-
quid de eſſe, in tantum habet de bonitate: in
quantum verò deficit ei aliquid de plenitu-
dine eſſendi, quæ debetur actioni humanæ,
in tantũ deficit à bonitate: & ſic dicitur ma-
la, puta ſi deficiat ei vel determinata quanti-
tas ſecundum rationem, debitus locus, vel
aliquod huiuſmodi. Ex quibus infert beatus
Thomas, quod in actione humana quadru- *Art. 4. eiuſ-*
plex bonitas conſiderari poteſt. Vna ſecun- *dem quaeſt.*
dũ genus, pro vt ſcilicet eſt actio, quia quan-
tum habet de actione & entitate, tantum ha
bet de bonitate. Alia verò ſecundũ ſpeciem,
quæ accipitur ſecundum obiectum conue-
niens. Tertia ſecundum circumſtantias, qua-
ſi eius accidentia. Quarta ſecundum finem
tanquam habitudinem ad bonitatis cauſam
completiuam. Simpliciter autem & abſolu-
tè nullum opus eſt bonum, niſi quod totam
hanc & integrã habeat bonitatem, eò quòd
ratio boni conſiſtat in modo, ſpecie, & ordi-
ne. Oportet enim actionum bonitatem ſe-
cundum aliquam regulam conſiderari, quæ
eſt lex humana, & hac ſuperior lex diuina:
atque ad has regulas operis conformitas eſt
verè eius bonitas, & opus verè bonum eſt,
quod rationi & legi diuinæ conforme & re-
ſpondens eſt. Nec ſolùm opera hominis verè
bona ſunt, ſed & Deo grata ſunt & placita,
ſcripturarum teſtimonio. Ait enim B. Ioan- *1. Ioan.3.*
nes, Si cor noſtrum non reprehenderit, fidu-
ciam habemus ad Deum, & quicquid petie-
rimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata
eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita corã
eo facimus. Et Coloſſenſes hortatur Apoſto-

 lus Pau-

Cap. 2. ius Paul. vt dignè Deo ambulent per omnia
Hebr. 12. placentes, in omni opere bono fructificantes.
Item alio loco, Habemus gratiam, per quam
ſeruimus, placentes Deo cum metu & reue-
rentia. Ezechias quoque, Memento, inquit,
4. Reg. 20. Domine, quomodo ambulauerim coram te
in veritate & corde perfecto, & quod placi-
tum eſt coram te fecerim. Rurſus angelus ad
Tob. 14. Thobiam, Quia acceptus eras corā Deo, ne-
ceſſe fuit vt tentatio probaret te. Ex his ſcri-
pturis manifeſtum eſt, quòd non ſolùm Deo
placeant opera noſtra bona, ſed etiam quòd
faciunt nos Deo placere, eique gratos & ac-
ceptos reddunt. Nam per hoſpitalitatem B.
Paul. teſtatur quoſdā placuiſſe & gratos fuiſ-
Hebr. 13. ſe Deo, Angelis hoſpitio receptis: adeo qui-
Ioann. 5. dem, vt p bona noſtra opera, remuneret nos
Rom. 2. vita & felicitate æterna. Nam qui bona fece-
runt, procedent in reſurrectionem vitæ. Et
his qui ſecūdum patientiā boni operis, red-
det gloriam & honorem, quærētibus vitam
æternam. Sed hoc modo ad mercedem retri-
buēdam ſolum ſunt Deo accepta noſtra bo-
na opera, quando ex ſpiritu fidei & charita-
tis proficiſcuntur, ſicut dicit ſecunda para
huius articuli, quæ tacitè inſinuat quædā o-
pera hominis eſſe bona, quę tamen ex huiuſ-
modi ſpiritu nō proficiſcūtur. Id quod mul-
tipliciter contingere poteſt. Primo, ſi ex ſpi-
ritu humano & libero arbit. gratia Dei præ-
uento & præparato proficiſcantur. Nam an-
Lib. 1. retra. tequam homo bonus eſt, poteſtatē habet ſe
cap. 22. faciendi arborem bonam. In poteſtate quip-
pe hominis eſt, mutare in melius voluntatē,
ſed ea poteſtas, inquit B. Aug. nulla eſt, niſi à
Deo detur. De quo dictum eſt, Dedit eis po-
teſtatem filios Dei fieri. Nihil enim tam eſt
in noſtra poteſtate, quàm ipſa voluntas, ſed
prius præparata à Domino. Docet præterea
ibidem B. Auguſt. in noſtra poteſtatę eſſe, vt
inſeramur bonitati Dei. Et bonū opus erat
Luca 18. quòd Publicanus aſcendit in templum vt o-
raret, & percutiens pectus ſuum, dixit, Deus
propitius eſto mihi peccatori, nondū tamen
iuſtificatus. Exaltatus enim & iuſtificatus
eſt, quia ſe humiliauit. Et quibus Deus dedit
pœnitentiam, vt reſipiſcant à laqueis diabo-
li, benè operantur dum pœnitent, & pecca-
ta ſua confitentur. Contingit ſecundò, ſi ex
ſpiritu fidei & ſpei operātur peccatores, vel
ex ſpiritu humano iuſti, ſine concurſu chari-
tatis. Item ſi ex ſolo libero arbitrio eiuſque
viribus ab homine Chriſtiano, impio quidē
vel Ethnico: vnius tamen Dei habente noti-
tiam, vel in homine idololatra fiant opera
cōſentanea dictamini rectæ rationis. De qui-
bus dictum eſt circa articulū ſeptimum, qui
eſt de gratia & libero arbitrio. Quamuis e-
nim per peccatum Adæ noſtra natura ſit de-
prauata, vt nulla remanſerit affectio recta,
& ſalubris erga Deum verum beatificum bo
num noſtrum, nec ad veram pietatem, non
tamen amiſit totum honeſtatis ſenſum & af-
fectum, nec perdidit inſtinctus ad naturalis
...om. 1. et 2. honeſtatis officia erga deū, parētes, filios, be
...pient. 3. nefactores, vel amicos: ſicut certū eſt, quòd
non perdidit vim deliberandi, cogitandi &
iudicandi dę rebus multis etiam ſpirituali-
bus & inſenſibilibus, ad quarum notitiam
peruenire poteſt ex effectibus ſenſibilibus
ratiocinando, per principia quædam immu-
tabilia diuinitus impreſſa, aut nata ex ſenſi-
bilibus, ſicut teſtātur ſcripturæ. Ex huiuſmo
di enim principijs homines etiam poſt lap-
ſum idonei ſunt ad examinandum, ac decli-
nandum de quolibet ſibi propoſito, an verū
ſit an falsū, an liceat, an deceat, an expediat,
conferendo tempus præſens ad futurū. Nam
in nobis etiam gratia deſtitutis, voluntas Hieronymus
media eſt inter ſenſualem appetitum & ſyn- Ezech. 1. circa locum
deriſim, quæ nō extinguitur, nec in homini- & ſcintilla.
bus quidem Deum ignorantibus, ipſumque quaſi aſpe-
per peccata offendi neſciētibus, nec in Cain ctum artu.
peccante fuit extincta. Agnoſcens enim cul- Magiſt. in
pam dicebat. Maior eſt iniquitas mea, quàm ſenten. di-
vt veniam merear. Et ideo homines ſcelera- ſtinct. 39. 2.
tiſsimi & inſtinctu ſynderiſis poſsūt diſcer-
nere, & iudicare, parentes eſſe honorandos,
ſubueniendū indigentibus: & ob finem ali-
quem rationabilem officia iſta præſtare poſ-
ſunt: Finem, inquam, quem oſtēdit naturale
lumen rationis docentia in cordibus noſtris
ſcriptū eſſe, Quod tibi nō vis fieri, alteri ne
feceris, Vnde Saluator, Si diligitis, inquit, Matth. 5.
eos, qui vos diligūt, & ſi ſalutaueritis fratres
veſtros tantū, quid ampliùs facitis? nónne &
Ethnici hoc faciunt? nō prohibēs hoc modo
diligere & ſalutare, ſed perficit hæc officia,
vt ſimus perfecti, ſicut pater noſter cæleſtis
perfectus eſt. Quam, inquit, mercedē habetis
à Deo ſcilicet, quem nihil ſpectatis. Nec pro-
hibet amare patrem aut matrem, filium aut
filiā, ſed plus quàm ſe amare, prohibet. Qui
amat, inquit, patrem aut matrem plus quam
me, nō eſt mę dignus. Mandans etiam vt eos
odio habeamus, non naturæ opera, nec eius
affectiones prohibet, niſi inordinatas tantū.
Affectiones enim ſecūdum quas parentibus
volumus benè eſſe, & in vita conſeruari, a-
mantes ſubſtantiam à Deo conditam, ſocie-
tatem & conuictum, non ad fruendum ipſis,
ſed vel propter ipſos, vel vt miſeriæ noſtræ
ſolatium, nullum præſtant charitati impe-
dimentum, cuius fundamentum eſt natura.
Nam ſecūdum Philoſophorum ſententiam
& patrum etiam Eccleſiaſticorum, virtutes Virtutes à
nobis inſunt à natura, & modo quodā ſunt natura no-
naturales. Omnibus enim ſinguli mores (ait bis inſunt.
Ariſtoteles naturæ & infirmitatum eius in-
ueſtigator diligentiſsimus, quamuis cauſam Lib. 6. Ethi.
earum ignorauerit) ineſſe quodam modo na cap. vltimo.
tura videtur. Etenim & iuſti natura, fortes-
que atq; ad temperantiam nati videmur, cæ-
teraque continuo habemus ab ipſo ortu. Et Lib. 1. ortho.
Ioānes Damaſcenus, Naturales, inquit, ſunt fidei, cap. 14.
virtutes, & naturaliter & æquè omnibus in- 1. 2. q. 63.
ſunt, & ſi non omnes æquè operemur. Quod art. 1. & q.
interpretatur beatus Thomas ſecundū quan 9. de virtu-
dam inchoationem virtutem eſſe homini tibus.
naturalem, etiā poſt lapſum eius in peccato Virtutes à
Adæ. De hoc enim hominis ſtatu patres lo- natura no-
quuntur. Et à natura ineſſe ſecundum hanc bis inſunt
ſecundum
inchoa-

Inchoationẽ etiam poſt lapſum in peccatum.

inchoationem interpretatur, in quantum in ratione hominis inſunt quædã principia naturaliter cognita, tam ſcibilium quàm agendorum, quæ ſunt quædam ſeminaria intellectualium virtutum & moralium, & in volũtate appetitus quidam boni quod eſt ſecundum rationem. Quæ virtutũ ſeminaria nobis inſunt, in quantũ ſumus rationales: Furtum certè punit lex tua Domine, ait B. Auguſtinus, & lex ſcripta in cordibus hominũ, quam ne ipſa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur? libro de libero arbitrio. In naturali iudicatorio, inquit, adſunt quædã regulæ & ſemina virtutum, quam dicimus ſynderesim. Latè de his virtutum ſeminibus loquitur B. Hieronymus, in commentarijs epiſto. ad Galat. Ex quo, inquit, perſpicuum fit natura omnibus ineſſe Dei notitiam, nec quenquã ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & iuſtitiæ, reliquarumq; virtutum. Vnde multi abſq; fide & Euangelio Chriſti, vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè, vt parentibus obſequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magisque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in ſe principia virtutum & Dei ſemina, non credunt in eo ſine quo eſſe poſſunt. Et B. Baſilius, Omniũ mandatorum quæ à Deo accepimus virtutes in nobis ipſis inſitas gerimus, quó ſcilicet nec difficultas nobis ſit, tanquam nouum aliquid à nobis & alienum expectetur, neq; rurſum elationis dari nobis aliqua videatur occaſio, ſi putemus nos plus aliquid offerre Deo, quam ab ipſo in natura noſtræ creationis accepimus. Quoniam quidem ea quæ à Deo nobis inſita ſunt, ſi rectè & competenter moueamus in opus, hoc eſt, ſecundum virtutem viuere. Si verò naturæ beneficia corrũpamus, hoc eſt, in malitiam vertere. Eſt ergo mali iſta definitio, nõ rectè vti motibus animi à Deo nobis inſitis. Et rurſum virtutis iſta definitio eſt rectè vti, id eſt, ſecundum mandatum Dei & ſecundum conſcientiam animi motibus à Deo nobis inſitis. Cum ergo hæc ita ſe habeant, hoc idem inuenimus de charitate cõſtare. Nam dilectionis virtutem à Deo anima ſibi inſitam gerit, in quo nec extrinſecis teſtimonijs indigemus. Vnuſquiſque enim in ſemetipſo & ex ſemetipſo horum quæ dicimus ſumit iudicium. Omnis homo cupit quod bonum eſt, & affectu quodam naturali conſtringimur ad omne quod bonum putamus, ſed & erga cõſanguineos & carnis proximos, nullo docẽte, amore conſtringimur, hisque quorũ beneficia accipimus omni affectu & officijs copulamur. Et quid habetur tam bonum quàm Deus, imò quid aliud bonum, niſi Deus ſolus? Quemadmodũ igitur peccatum eſt contra naturam, naturæq; corruptio, ita ſecundum naturam & naturalis eſt virtus. Non enim vſq; adeo in anima humana imago dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, vt nulla in ea veluti lineamenta extrema remanſerint: & ideo meritò dici poteſt, Gentes impias etiam in impietate vitæ ſuæ aliqua legis facere vel ſapere, quæ ſecundum iuſtitiæ regulam non ſolùm vituperare non poſſumus, verùm etiam meritò rectéque laudamus. Et B. Auguſt. Quod dixi Adam imaginem Dei, inquit, ſecundum quã factus eſt, perdidiſſe peccato, nõ ſic accipiendum eſt, tanquam in eo nulla remãſerit, ſed quòd tam deformis ſit facta, vt reparatione opus haberet. Item alibi. Quamuis homo variè conturbetur, & ſequatur paſsiones ſuas, & peccator ſit, in imagine tamen ambulat, & Dei imago manet. Nam Origenis error fuit, quod peccator imaginem Dei non habet, vt dicitur in epiſtola Epiphanij. De quo beatus Thomas in 1. parte quæſt. 93. art. 4. ſecundum hanc autem imaginem homo Dei capax eſt, & ad bonum rationis propenſus. Nouit hoc Ariſtoteles quod ratio rectè & ad optimas res inuitat, & quod in ea ſit aliquid diuinũ. Vita, inquit, hominis beati, ſiue iuſti, ſuperat hominis naturam. Non enim hoc ipſo quo homo eſt ita viuet, ſed quo eſt in ipſo quid diuinum. Quòd ſi mens quid diuinum ad ipſum hominẽ eſt, & vita quæ ab hac manat diuina eſt reſpectu ipſius vitæ humanæ. Hinc concludit, quod oportet, quoad fieri poteſt immortales nos ipſos facere, cunctaque efficere, vt ea vita viuamus, quæ ab eo manat quod eſt eorum, quæ in nobis inſunt præſtabiliſsimum. Et beatus Paulus ſententiam poetæ probat, quod ipſius Dei genus ſumus, & quod in nobis eſt diuinum eſſe, ſecundum id quod etiam philoſophi & poetæ quos citat, cognouerunt. Hinc tradunt perpetuam etiam pugnam in homine rationis contra appetitũ ſenſitiuum, & econtrà: perpetuam etiam in malis pœnitentiam, triſtitiam, & conſcientiæ remorſum, ſecundum ſynderesim. Nõ enim ſolùm ſpiritus ſanctus aduerſus carnem concupiſcit, & ediuerſo, verùm etiam ſpiritus humanus, ſecundum id quod eſt in eo diuinum. Nam ſecundum Ariſtotelẽ in homine aliud quid præter rationem ineſſe videtur, quod quidem repugnat reſiſtitque rationi. Vt enim diſſolutæ corporis partes ſi ad dexterã mouere velis, in ſiniſtram feruntur, ſic planè fit & in anima. Ad contraria enim incontinentium appetitiones ferũtur. Et qui multas res graues atq; nefandas egerunt, vitam ob prauitatem odio habent ac fugiunt, ſibique mortem cõſciſcunt, & eorum anima ſemper eſt in ſeditione, atque interdum ob prauitatem dolet, abſtinens à quibuſdam, interdum lætatur: & hæc quidem pars huc, illa autem illuc trahit, vt diuellentes. Improbi namque pœnitentia ſunt referti. Cor enim impij, ait ſcriptura, quaſi mare feruens. Naſcitur autem hoc bellum ex appetituum hominis contrarietate, quemadmodũ ex contrarijs elementis quibus corpus humanum cõſtat, infirmitates & tandem mors conſequuntur. Contraria enim in propria tendent, & ab harmonia ex priuatione iuſtitiæ originalis tanquã freni ac gubernaculi cuiuſdam, quo in ordi-

Margin notes: *Lib. 2. conf. cap. 4.* — *Cap. 1. circa locum. Cùm autem placuit ei qui me ſegregauit de vtero &c.* — *Cap. 2. regulæ ſuæ.* — *Thom. 1. 2. q. 71. art. 2.* — *Aug. 28. ca. de ſpirit. & lit.* — *Lib. 2. retra. cap. 24.* — *Libr. 4. de Trin. cap. 4. & 8 et Ma. giſt. diſt. 3. lib. 1.* — *Tho. 3. operum Hieron.* — *Cap. vlt. 1. Ethic.* — *10. Ethicor. c. 2. tract. 2.* — *Act. 19.* — *Cap. vlt. 1. Ethic.* — *Lib 9. Ethi. cap. 4.*

ne continebantur, exorbitant. Nec tollitur vnius inclinatio per aliam in contrarium, ſed duntaxat impeditur: integra enim manent in homine, vt etiam in dæmonibus, naturæ principia, ex quibus conſtituitur cum omnibus proprietatibus, quæ eam ſequuntur, quales ſunt potentiæ & vires animæ, vt

Cap 4. de diuin. nomi.

dicit B. Dionyſius, imò nec diminuuntur, cú ſubſtantia nec magis nec minus ſuſcipiat: ſola autem ad bonum virtutis inclinatio per peccatum diminuitur, & donum originalis iuſtitiæ totaliter eſt ablatum. Diminuta eſt autem ad bonum inclinatio, in quãtum per actus peccati ad ſimiles nata eſt inclinatio.

Thom. 1. 2. q. 85. art. 1. & de malo. q. 2. art. 10. & 11. Lib. 1 retract. cap. 9.

Ex eo enim quod aliquid inclinatur ad vnú cõtrariorum, diminuitur eius inclinatio ad aliud. Nam homo in puris naturalibus conſiſtens cũ ſolis proprietatibus ex natura fluentibus, ſine conſortio diuinæ naturæ, qualem ſecundum beatum Auguſtin. Deus creare poteſt, non aliter differt ab homine ex Adam peccatore nato in peccato originali, niſi ſicuti homo veſtibus exutus, & à latronib' ſpoliatus, ab eo qui natus eſt nudus: & ſicut pauper ex parentibus natus, ab eo differt qui diuitijs eſt ſpoliatus. Ex abſentia autem iuſtitiæ originalis, quæ plenam faciebat in homine harmoniam & omnium virium ordinem continebat, ſecutum eſt quòd ſingulæ vires animæ in propria commoda ferantur, atque ita perpetuum prælium & ad contraria appetitiones ſequantur. Manifeſtum igitur eſt, virtutem moralem nobis a natura ineſſe ſecundum ſeminaria, hoc eſt, principia quæ nobis cognata ſunt, & rationi in ſua creatione complantata, in quibus virtutum, vt diximus, ex B. Tho. fit inchoatio, non ſolùm ſecũdum earum officia, verumetiam circunſtantias & fines officiorum. Quòd verò dæmones actum naturæ bonum exercere non poſsint ex naturæ ſuæ principijs, naſcitur ex eorũ in malo obſtinatione, vt docet beatus

Quæſt. 64. artic. 2. 2. lib. ſent. diſtin. 7.

Thom. in 1. parte, ſicut ſecundum eum ſancti ob confirmationem in bono, peccare non poſſunt. Et latiſsimè Ioan. Capreolus, adducens etiam multa ex Gregorio de Arimino, de integritate naturalium in dæmonibus.

Contra collationem 13. Caſsiani.

Diſputat autem contra hęc virtutum ſeminaria nobis innata & immanentia B. Proſper, ſed eo ſenſu de ſeminibus loquitur, quem poſt Pelagiũ ſecutus eſt Caſſianus. Illarum namq; virtutum ſemina Caſſianus nobis docuit eſſe concreta, quæ ſunt principia operum pietatis, & quæ noſtram in Chriſto ſalutem promouent, atq; ad eam perducunt. Probat enim quòd religioſæ cogitationes & ſancta cõſilia, nulla Dei inſpiratione concipiuntur, ſed quòd de naturali poſſunt prodire ſapientia. Tractans enim ſermonem Domini ad Dauidẽ regem, Quòd

3. Reg. 6. & 1. Parap. 28.

cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, benè feciſti hoc mente pertractans: veruntamen nõ tu ædificabis domum nomini meo. Hæc, inquit, cogitatio atq; tra-

Collat. 13. Cap. 12.

ctatus Regis Dauid, verum ne bonus an malus, & ab homine fuiſſe dicendus eſt? Et concludit, Reſtat ergo vt & bona hæc cogitatio, & ex homine fuiſſe credatur. In quem modum etiá noſtras quotidiè cogitationes poſſumus iudicare. Neque enim ſoli Dauid bonum ex ſemetipſo cogitare conceſſum eſt, & nobis, ne quid boni vnquam ſapere aut cogitare poſsimus, naturaliter denegatur. Dubitari ergo non poteſt, ineſſe quidem omni animæ naturaliter virtutũ ſemina, beneficio creatoris inſerta, ſed niſi opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt peruenire, quia ſecundum beatum Apoſtolum. Neque qui plantat eſt

1. Corin. 3.

aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementũ dat Deus. Adiacere autem homini in quamlibet partem, arbitrij libertatem, etiã liber ille qui dicitur paſtoris, apertiſsimè docet, in quo duo angeli vnicuique noſtrum adhærere dicuntur, id eſt, bonus & malus: In hominis verò optione conſiſtere, vt eligat quẽ ſequatur, &c. quæ ſequũntur. Certum eſt autem huiuſmodi virtutum ſemina, imò nec cogitationes quidem, nec affectus ex natura liberi arbitrij naſci aut eius viribus. Gratia

De grat. & lib. arbi.

enim excitat liberum arbitrium, ſecundum catholicam doctrinam B. Bernardi, cum ipſa ſeminat bonũ cogitatum. Contra quam doctrinam verè Pelagianam rectè diſputat B. Proſper, nõ autem contra ſemina virtutum

Eadem collation.

quæ conſiſtũt in naturali agendorum cognitione, & affectus ſecundum eam deſiderio & conformitate. Ait enim B. Proſper contra Caſsianum, Si dubitari non poteſt ineſſe omni animæ naturaliter virtutum ſemina beneficio creatoris inſerta, ſolus Adam præuaricatus eſt, & in peccato eius nemo peccauit? In nullis iniquitatibus concepti ſumus, & in nullis nos matres noſtræ peperere delictis. Et docet ſine fide non eſſe virtutum ſemina aut pias cogitatiões. Qui dicit, inquit, ſine vllo opere gratiæ naturaliter omni animæ ſemina ineſſe virtutum, quid laborat oſtẽdere, niſi de iſtis ſeminibus quædam germina præcedentium Dei gratiam pullulare meritorum? Vbi nihil attingit de naturali cognitione, qua cognoſcimus parentes eſſe honorandos, non eſſe mœchandum, nõ eſſe furandum. Nihil etiam attingit de voluntatis affectibus, qui illius ſequuntur naturam: De quibus B. Hierony. in comment. epiſtolæ ad Galatas: Beatus Auguſtinus: Baſilius, &

Epiſt 142. et ſequentibus.

philoſophi, quorum ſuprà meminimus. Nihil enim habet conſequentiæ, quòd ſolus Adã in ſuo peccato peccauit, ſi naturalia integra in eo & poſteritate manſerint. De quibus etiã ſeminibus multa diximus circa articulum ſeptimum de libero arbitrio. Et ſicut diximus de beato Proſpero quòd improbet ſententiam Ioannis Caſsiani, nõ autem beati Hieronymi, patrum eccleſiaſticorum, aut philoſophorum, ita beatus Auguſtinus diſputans contra Iulianum Pelagij ſectatorem eius, de virtutibus Ethnicorum reprobat & reijcit ſententiam, non autem eas virtutes quarum ſemina naturę noſtræ docet &

ipſe

ipſe eſſe inſerta. Erat autem Iuliani opinio, *Lib. 4. cõtra Iulia. cap. 3.* vt docet Auguſtinus, quòd virtutes quibus rectè viuimus, non ſunt Dei dona, nec gratiæ Chriſti tribuẽdæ, ſed naturę humanæ & eius viribus, & proinde eſſe apud Ethnicos à Chriſti fide alienos, & ꝙ propterea homines abſque fide in Chriſtum benè viuere & deo placere poſsint per legem naturæ, & verè ſint iuſti & boni abſque dono diuinæ gratiæ ex ſolis ingeniti arbitrij viribus. *Quæ fuerit Iuliani ſententia de virtutibus quas docent philoſophi.* Dicebat præterea bonam hominis voluntatem præcedentẽ mereri atq; obtinere gratiam Chriſti, ſecundum quam prius ſteriliter iuſtus, fiat fructuoſè iuſtus, & dignus qui poſsideat regnum cœlorum. Bonam enim dicebat eſſe hominis naturam quæ generoſi cordis ſtimulis diuinæ gratiæ opitulationem mereri poſsit, & ſine gratia aliquid boni agere & incipere, & in bono cœpto perſeuerare, atque ex ſtimulis ac talento virium naturalium laudabilia quædam opera efficere Deoque placere. Negabat enim cum Pelagio peccatum originale & lapſum naturæ noſtræ in Adam: tales autem nos naſci aſſerebat, qualis conditus eſt primus homo noſter parens, nec aliquo modo per eius peccatum naturam eſſe vitiatam: atque ita poſt philoſophos nos vere iuſtos fieri, fortes, & temperatos, iuſte fortiter & temperanter agendo. Sicut ex operibus noſtris virtutes naſcuntur, ita ex iiſdem augeri & perfici. Item ſine Chriſti gratia contingere vitam æternam, ſed nõ regnum cœlorum, prout docet *Li. de peccatorum remiſsione. ca. 20 lib. 1.* B. Auguſt. plurimis locis Pelagium hoc docuiſſe. Putabat enim homines non malos naſci nec vinculo damnationis obſtrictos, & ideo accedente vſu rationis poſſe facere opera Deo placentia, quibus mereantur diuinæ gratiæ habere adiutoria, & ad ſolũ regnũ cęlorũ gratiam Chriſti eſſe neceſſariam, non aũt ad faciendum hominem bonum ſaltem ſteriliter. Totam igitur regulã fidei noſtræ euertebat, quæ tradit virtutes quibus rectè viuitur & Deo placemus, eſſe Dei dona: neminem poſſe rectè viuere, niſi ex fide per Ieſum Chriſtũ: Iuſtus enim ex fide viuit. Et hominum genus introducebat, quod per ſolã naturã Deo placere poſsit, contra apertam Apoſtoli ſententiam, Sine fide impoſsibile eſt placere Deo. Contra hãc ſententiam Iuliani multis argumentis, multiſq; tũ rationib⁹ tum ſcripturis agit B. Aug. quæ validę & efficaces ſunt ad conuellendam Iuliani opinionem de virtutibus Ethnicorum, ſed nihil contingunt virtutes de quibus philoſophi & patres Eccleſiaſtici, imò & ipſe Auguſt. varijs in locis, & potiſsimum cap. 3. *Epiſt. 99. ad Euodium. Epiſt. 5. ad Marcel. Epiſ. 103. ad Cyrenſes.* libro 4. contra Iulianum ſe explicat, quòd non loquatur de virtutibus philoſophorũ. Non enim abſurdè virt⁹ definita eſt, inquit, ab eis qui dixerunt: virtus eſt animi habitus naturæ modo atque rationi conſentaneus: ſiue vt Cicero habet, in modũ naturæ rationi conſentaneus. Verum quidem dixerunt. Sed quid ſit conſentaneum liberandæ atque beatificãdæ diuinæ mortalium (quod certè naturale rationis lumen ſuperat) neſciebant. Neque enim omnes homines naturali inſtinctu immortales & beati eſſe vellemus niſi eſſe poſſemus. Sed hoc ſummum bonum præſtari hominibus non poteſt niſi per Chriſtum & hunc crucifixum, cuius vulneribus natura noſtra ſanatur, ideoque iuſtus ex fide Chriſti viuit. Ex hac enim fide prudenter, fortiter, temperãter, & iuſtè, ac per hoc his omnibus veris virtutibus rectè ſapienterque viuit, quia fideliter viuit. De his igitur ſolis virtutibus loquitur. Et clariſsimè ſe explicans quas appellet veras virtutes, concludit: Si ergo ad conſequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides quæ in Chriſto eſt vera, promittit, nihil proſunt homini virtutes, nullo modo vere poſſunt eſſe virtutes ſine fide in Chriſtum. Et in fine eiuſdem capitis. *Quod opus Auguſt. vocet bonũ et quam voluntatẽ bonam.* Ne tecũ de verbis certare videar, breuiter accipe. Quoniam ſaltem concedis opera infideliũ quæ tibi videntur bona, nõ tamen ea ſad ſalutem ſempiternam regnũq; perducere, ſcito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei bonum regnumque perduci. Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines habere aliquid laudis videãtur tibi virtutes vere, videãtur opera bona, & ſine vllo facta peccato: quod ad me attinet hoc ſcio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis atque impia, non eſt bona. Dicantur ſecundũm te huiuſmodi voluntates arbores bonæ, ſufficit quod apud Deum ſteriles ſunt ac per hoc non bonæ. Sint inter homines fructuoſæ, inter quos ſunt & bonæ, te authore, te laudatore, ſi vis etiam plantatore, dum tamẽ illud velis nolis obtineam, quòd amor mundi, quo quiſque amicus eſt huius mundi, non eſt à Deo, amorque fruendi quibuſcunq; creaturis ſine amore creatoris, nõ eſt a Deo: amor autem Dei quo peruenitur ad Deum, non eſt niſi à Deo patre per Ieſum Chriſtum. Per hunc amorem creatoris benè quiſque vtitur etiam creaturis. ſine hoc amore creatoris nullus quicquam bene vtitur creaturis. Vnde concludit: Hoc ergo amore opus eſt: vt bonum beatificum ſit & pudicitia coniugalis, de qua in principio capitis incepta eſt cum Iuliano diſputatio. Damnat igitur & efficaciter improbat Beatus Auguſtinus hoc quod aſſerebat Iulianus per virtutes quas ſua induſtria operando acquirunt Ethnici, eos fieri verè bonos & iuſtos, ac Deo placere, & per generoſi cordis ſtimulos excitatos ſine gratia Chriſti, bonum incipere poſſe, ac gratiæ opitulationẽ mereri. Non aũt improbat quòd ex operib⁹ rationi rectæ conſentaneis, ſecundum lumẽ intellectuale, in quo quid agendum ſit cum omnibus circunſtantijs indicat & diſcernit, naſcuntur habitus ad ſimiles operationes inclinantes, quos nomine virtutis philoſophi intelligunt. Quomodo ab Ariſtotele virtus deſcribitur, Habitus electiuus in medio *Li 2. Ethic.*

critate conſiſtens ea quæ eſt ad nos definita ratione, & vt definierit ipſe prudẽs. Id quod manifeſtum fiet ſi expendamus rationes & ſcripturas, quibus contra Iulianum agit. Argumentatur enim. Non poteſt eſſe vera pudicitia in animo fornicante à Deo: Animus autem infidelium fornicatur, dicente ſcriptura, Ecce qui longe ſe faciunt à te, peribunt, perdidiſti omnem qui fornicatur abs te. Vbi palam eſt Auguſtinum vocare veram pudicitiam, eam quæ eſt p fidem viuam, qua animus Deo viuit caſtus & pudicus. Poteſt enim in anima peccatrice eſſe habitus moderatiuus delectationum circa actus venereos coniugatorum, ſecundum omnes eorum circunſtantias, videlicet vt commiſceantur propter bonũ prolis ſuo thoro contẽti. Item quia hoc honeſtũ eſt. Nec fornicatio iſta cum pudicitia quæ pertinet ad virtutem temperantiæ pugnat. Et ſolum per tropũ appellatur fornicatio. Mens enim à Deo bono ſuo beatifico & fine vltimo auerſa, rectè poteſt eſſe diſpoſita & ordinata ad finem proximum ſui operis, vt circa delectationes guſtus, & tactus, per temperantiam, ex multa aſſuefactione & experientia acquiſitam. Circa metum & audaciam periculorũ mortis per fortitudinem: & per iuſtitiam in operibus quæ fiunt commutando & diſtribuendo ex debito ad alterum: per prudentiam in iudicando & præcipiendo circa ea quæ agere oportet: Sicut cum errore circa principium vera cognitio eſſe poteſt circa concluſionem, quamuis non perfecta, ſi in ſua principia reſolui non poſsit, quomodo nec perfecta virtus eſſe poteſt ſine charitate, per quam eſt recta mentis ad Deum finem vltimum ordinatio.

1. argumẽtũ B. Auguſtini contra Iulia.

Artic. 2. Reſponſio ad ſecundum argu. Philip. 2

Quòd autẽ huiuſmodi virtutes ex operibus in nobis naſcantur per experientiam docet Ariſtoteles 2. Ethicor. & B Thomas 1.2. quæſt. 63. Quòd verò Auguſtinus dicit non poſſe nos incipere, nec perficere opus bonum ſine gratia Dei, intelligit opus pietatis & ſalutis, de quo Apoſto. Paulus, Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere, quando noſtram operamur ſalutem. Sæpe enim interpretatur locum Apoſtoli, Non ſumus ſufficientes aliquid cogitare à nobis quaſi ex nobis, eſſe intelligendum de his quæ pertinent ad pietatem & religionem. Et ideo contra Iulianum efficax eſt hoc argumentum, non autem contra habitus virtutum, qui ex operibus generantur.

2. Cor. 3.

De prædeſt. ſancto. ca. 2.

Similiter quòd in Auguſtino ſequitur, Nullum eſſe meritum quo animus ex impio fiat iuſtus, quia voluntas præparatur à Domino: & ideo ſtudium bonæ voluntatis diuinæ gratiæ opitulationem mereri non poſſe, Iuliano aduerſatur, non virtutibus Ethnicorum.

Ad tertium

Et quamuis homines alienià fide ex ingenitę libertatis viribus crebrò inueniantur modeſti, caſti, ſobrij, tamen quia hiuſmodi ſtimulos generoſi cordis impreſsit naturę conditor, ſub cuius occulto iudicio alij fatui, alij induſtrij naſcuntur, tolerabilius huiuſmodi virtutes in impijs, diuinæ potius quàm eorum voluntati B. Aug. tribuendas rectè cenſet, licet ipſi hoc neſciant.

Ad quartum

Sed hæc ratio tantùm oſtendit quædam Dei dona eſſe gratuita, naturæ tamen talenta, quamuis non faciant animum eſſe ſine peccato nec tamẽ ſunt peccata.

Ad quintũ.

Quod autem à Iuliano petit B. Aug. quomodo in illo eſſet virtus, in quo nõ eſt vera humilitas, nec vera ſapientia fidei, qua credat ſe filium mortis, & ſola miſericordia liberatum, quia iuſtus ex fide viuit? Fides autem ex Dei gratia deſuper datur. Hic Beatus Auguſtinus vocat veram virtutem fidem ex ſpiritus inſpiratione viuam ſiue charitatem. Et eodem cap. vocat arborẽ bonam, hominem bonæ, hoc eſt, per charitatem formatæ voluntatis, imò ſolam charitatem quodam loco docet eſſe virtutem qua rectè viuimus, & perducimur ad regnum Dei. Ait enim ad Beatum Hieronymum, Vt generaliter breuiterq́ue complectar, quam de virtute habeant notionem, quod ad rectè viuendum attinet, virtus eſt charitas, qua id quod diligendum eſt diligitur, quæ in alijs maior, & in alijs minor, in alijs nulla eſt. Et de morib⁹ Eccleſiæ, Nihil omnino eſt virtus, inquit, niſi ſummus amor Dei. Et quòd quadripartita ſit virtus, ex ipſius amoris vario quodam affectu dicitur, vt temperantia ſit amor, integrum ſe præbens ei quod amatur: fortitudo, amor facilè tollerans omnia propter Deum qui amatur: iuſtitia, amor ſoli amato ſeruiens, & ꝓpterea rectè dominãs: & prudentia, amor bene diſcernens ea quib⁹ adiuuetur in Deum, ab ijs quibus impediri poteſt.

Epiſt. 29.

Sola charitas eſt virtus qua rectè viuimus.

Lib. 1. ca. 15.

Aliter Aug. has virtutes definit. li. 1. de lib. arb. cap. 13.

Sed declarat ſe loqui de virtute quæ ad vitam beatam ducit. Nam ſecundum ſublimiorem rationem ac diuinam, virtus hoc ſenſu dicitur, & ſecundum legem ſiue regulam ſuperiorem ad ſupercœleſtem finem dirigit, quam certum eſt non eſſe in Ethnicis, nec in aliquo impio, aut peccatore etiam fideli. Facit enĩ operantem, & opus eius ſimpliciter bonum, & perfectè bonam eius voluntatem quod propriũ eſt charitati, vt diximus ex epiſtola B. Aug. ad Beatum Hieronymum. Quamuis igitur in Ethnicis non ſit vera ſapientia, qua nos vitam noſtram ſecundum regulas fidei & rationes increatas, quæ ex ſacris ſcripturis nobis innoteſcunt, inſtituimus & dirigimus, hoc eſt, ad bonum beatificum, in lumine tamen intellectus agentis nobis concreato, id eſt, in lege ſcripta in cordibus hominum, quam ne ipſa quidem delet iniquitas: legimus & videmus non eſſe furandum nec mœchandum: & quæcũq; volumus vt faciant nobis homines, vt nos faciamus etiam illis, ac generaliter quid nobis agendum ſit ſecundum huius vitæ honeſtatem, item quo fine quibuſq́; circunſtantijs. Eſt enim hoc lumen à Deo naturę conditore quãuis gradu multò inferiore, quàm eſt illuſtratio fidei: de quo Apoſ. Petrus, Qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuũ. Et B. Ioannes. Tenebræ tranſierunt, & verũ lumen iam lucet. Hoc lumine naturali ſcilicet illuſtrati infideles facere poſſunt quædã opera,

Epiſt. 29.

1. Pet. 2.

1. Ioan. 2.

Aug. de ſpir. & lit. c. 27. opera, quæ ſecundum iuſtitiæ regulam non ſolum vituperare non poſſumus, verum etiam merito recteq; laudamus. Non enim ſic corrupta eſt anima, vt diximus, per peccatũ, vt in ea non manſerit ſenſus & affectio honeſtatis. Humilitatem autem quam ſcripturæ commendant ſecundum quam miniſtramus & operamur quaſi ex virtute quam largitur Deus, nõ nouit philoſophia, quamuis eam quæ ſumitur ſecundum regulam inferiorem (naturalem ſcilicet rationem, qua Deus cognoſcitur prima cauſa in qua viuimus, mouemur, & ſumus) eam cognoſcere & præſtare poſſit, ſicut & gratias agere, ſecundum Apoſt. Paulum ad Romanos. Et reuera gratis mortu' eſſet Chriſtus, ſi ex viribus liberi arbitrij, & hoc lumine concreato eſſe poſſet iuſtitia, qua liberamur à peccatis & reatu dãnationis æternæ. *Rom. 4.* Si enim Abraham, inquit Apoſtolus Paulus, ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum: non autem ſi ex operibus rectæ rationi conſentaneis iuſtitia in nobis naſcatur, qua ad iuſte agendum ſumus propenſi, quomodo ex temperato vſu cibi & potus, prout rectæ corporis valetudini cõducit, naſcitur promptitudo vtendi temperatè corpori neceſſarijs. Hæc enim ad peccatorum remiſsionem non ſufficit, nec valet ſine fide ad Chriſtum. Quando autem dicit B. Auguſtinus verã virtutem eſſe, qua peruenitur ad verum rationalis animæ beatificum bonum, ſeipſum declarat, ſecundum quam rationem de virtute loquatur. Nec improbat philoſophorum definitionem, ſed interpretatur pro ſuo inſtituto, ad ſublimiorem, hoc eſt, diuinũ gradum eam attollens. Oſtendit enim eam deficere à verę virtutis ratione, cuius opera grata & accepta ſunt Deo ad remunerationem futuri ſeculi.

Addit deinde B. Auguſtinus virtutes non officijs tantùm, vt docet Iulianus, ſed finibus diſtingui, intendens officiorum, hoc eſt, operum virtutum finem debere eſſe Deum, Non enim, inquit, vera eſt virtus quæ ſeruit alteri, quàm cui dicimus, domine virtutum conuerte nos. Et ſi ad ſe referuntur, non eſſe tales virtutes, per quas animus hominis fiat iuſtus. Certè veriſsimile non eſt, quod Iulianus contra omnem philoſophiam, & naturalis rationis iudicium, omnemq; ſcripturam, nudis officijs virtutem definierit ſeclufis circunſtantijs, maximè finis, & dixerit veras eſſe virtutes tolerantiam & ſapientiã auarorũ hominum, ſed ſolum hoc dixiſſe videtur, quod ad finẽ creatum & temporalem referri poſsint, videlicet ad proximum operis finem, vt ad fratris egẽtis ſubuentionem, & releuandum eum à miſeria, eleemoſynæ largitio. Proprios enim & immediatos fines habent omniũ virtutum officia, qui inde referri poſsint ad finem vltimum. Et quamuis virtutes earumq; officia per ſe ſint expetibilia propter ſuã pulchritudinem & honeſtatẽ. Detinent enim ſui poſſeſſores ſyncera & ſãcta dilectione, & in eis pariunt ſpirituale gaudium, vt dicit Magiſter, concilians inter ſe varias & in ſpeciem contrarias ſententias Amb. & Aug. Ait enim B. Ambroſius, quod Apoſtolus Paulus ad Galatas, Charitatem, patientiam, manſuetudinem, & reliqua quæ nominat, nomine fructuum appellat: quia ſicut fructus, per ſe ſunt appetenda, ſed tanquam participationes quædam & riuuli deſluentes à Domino virtutum, ad quem ſunt reducenda & referenda, ſemper autem referibilia, quamuis hoc nec aduertatur nec conſideretur. *Lib. 3. diſt. 2. Cap. 5.* Et Domino virtutum ſeruiunt hæ virtutes, in quantum ſequuntur inclinationem & ſtimulos à Deo naturę conditore impreſſos. Faciunt enim officium ad quod ab eo mouentur. Vt autem ex amore fidei caſto Deo ſeruiatur, naturam eiuſque vires ſuperat, nec ab eis hoc requirit Deus. Et ſicut Principi ſeruiunt qui eum non nouerunt, *Matth. 25.* miniſtris eius ſubſeruientes in opere eis cõmiſſo, vt gregarius miles ſuo Centurioni, cuius vexillum & imperium ſequitur, ita fratribus noſtris miniſtrãtes Deo ſeruimus. Confitebitur enim in iudicio, Quod feciſtis vni ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Non enim ſolum principi ſeruiunt ij qui eius perſonæ aſsiſtunt, ſed vniuerſi qui in eius aula quocunq; funguntur officio. Et quamuis vna virtus ad aliam perfectiorem ordinetur, quomodo finis præcepti, & omnium virtutum eſt charitas, nulla tamen ad ſe refertur, ſed ad proprium hominis bonũ quem in affectibus & operibus magis ac magis perficiunt. Quando igitur dicit Beatus *Pſal. 59.* Auguſtinus quòd vera virtus non eſt quę ſeruit alteri, quàm cui dicitur, Domine virtutum conuerte nos, loquitur ſuo more de virtute, videlicet de ea, cuius officia Deo placent, & de ſeruitute caſti amoris, & è ſpiritu charitatis prodeuntis. Quòd verò nulli homines ſint ſteriliter verè boni, efficaciter ex ſcripturis probat Aug. quia omnis arbor quę non facit fructũ bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Cui tamen nõ repugnat quod quidam boni eſſe poſſunt, in ordine ad finẽ proximum bene diſpoſiti, & non ad Deum finem vltimum. At quia mentem non rectè ad Deum diſpoſitã habent, ſed per peccatum originale auerſam, nec placẽt qui iuſti ſunt ex operibus, ſecundum philoſophorum doctrinam, nec eos Deus amat, imò miſſurus eſt eos in ignem æternum aut in locum aliquem medium ſecundum Iulianum & Pelagium. Verè enim impij ſunt & Deo abominabiles. Nec ſufficit Deo conuerſio ad ipſum per amorem naturalem, eò quòd perfectiorem ei dedit in primo parente: quem ſi non dediſſet, nõ poſſet ei non placere homo ſecundum hanc iuſtitiã operum, quæ naſcitur ex virtutibus naturæ, nec aliam exigere poſſet, quàm diu eam non daret nec homo acciperet. *Cap. 10. & ſequent. ca. 11. Fons errorum Iuliani et Pelagij.* De quo multa B. Auguſtinus libro tertio de lib. arb. & de correptione & gratia. Ex huius igitur peccati originalis & rectitudinis, in qua Deus rectum creauit hominem, ignorãtia, totus Iuliani & philoſophorum

phorum error proceſſit, quòd ſcilicet iuſtos definierunt, qui ſecuti rectæ rationis naturalis iudicium, iuſtè ſunt operati, docentes hanc eſſe perfectam iuſtitiam, qua iuſti reputemur in conſpectu Dei, quum reuera à iuſtitia quam Deus coronat deficiat ſicut tenebræ à luce, non autem ſicut deficit à bono malum, ſed quemadmodum à bono diuino & gratiæ bonum naturæ, quod à Deo quidē etiam eſt ex hominis creatione, ſed non ex gratia & Chriſti redemptione, ſicut Dei iuſtitia: Lumen autem naturæ tenebræ ſunt, ſi conferantur cum luce diuina, qua illuſtramur per fidem. Et ideo bonæ ſunt virtutes morales earumque opera quæ natura parit, per hominis tamē induſtriam vireſq; liberi arbitrij, per quas eas contaminari non oportet, ſicut nec alia hominis opera, quæ naturalibus viribus efficiuntur: & ideo hæc virtutum opera Deo tanquam ſua placent quēadmodum reliqua opera à natura edita, non autem placent in Chriſto nec ob Chriſti gratiam. Quare etiam non faciunt ſuos authores Deo amicos, nec ab ira & Dei indignatione eximere poſſunt. Qui incredulus eſt filio, ait beatus Ioannes, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Nec ſemper referre oportet quodlibet noſtrum opus ad vltimum finem, quem nobis conſtituimus. Non enim auarus omnia propter pecuniam expetit, nec ij quorum Deus venter eſt, neceſſariò omnia propter voluptatem agunt. Quemlibet enim finē operi noſtro pręſtituere poſſumus, modò naturæ limites non excedat, imò & vltimum finem non ſemper tāquam vltimum amamus. Poſſumus enim amare aliquid, atque etiam finem vltimum tanquam bonum abſolutē non tanquam optimum, & fugere ſummum malum non tanquam ſummum. Qualis enim quiſque eſt ſecundum habitum & naturalem pronitatē talia tam dicit quam agit, nisi alicuius gratia agat, vt ſuā cohibeat inclinationem, ait Ariſtoteles.

Ioan.3.

Ariſt.4.Eth. ca.2.3.trac.

EST & aliud argumentum Beati Auguſtini aduerſus Iulianum multum apparens, quod plurimum facere videtur aduerſus virtutes etiam Philoſoporum. Mens hominis, inquit, prona eſt & vehemēter inclinata ad ſe amandum tanquam vltimum finem, ad ſe fruendū, vt in ſeipſo finaliter delectetur & ſibi placeat, ſibiq; tribuat bonū, quod ſe facere arbitratur, quamdiu non videt ſummum illud bonum, ſuam miſeriam & captiuitatem. Omnia ergo ſua opera ad ſe ordinat; & non in domino, ſed in ſemetipſo gloriatur. Sed huic reſpondetur, quod mens hominis prona quidem eſt & vehementiſſimè inclinata ad ſuperbiam & ſui amorem, non tamen ex hoc ſequitur, quòd ſemper ex ſuperbia aut ſui amore operetur. Non enim ſicut bruta animalia neceſſariò noſtras ſequimur propenſiones, ſicuti nec inueteratas cōſuetudines, quanuis frequens ſit & ferè ſemper contingat, quòd ſecundum habit° & pronitates operemur. Quapropter dicit Ariſtoteles magis fortis eſſe, ſubitis potius in terroribus interritū eſſe, quā in præuiſis. Eſt enim ab habitu magis & minus ab apparatu. Nam antea viſa cognitione & ratione quiſpiam eligit, at ea quæ repentè eueniunt habitu. propter quod non ſemper quodlibet opus ad vltimum finem, vnū quem nobis ſtatuimus, referre oportet, ſed alium quemlibet ſingulis operibus ſecundum caſus occurrentes conſtituere poſſumus, & alium refutare. Quòd ſi neceſſariò fine cupiditatis vel amoris noſtri afficeremur, nec honeſtum expetere poſſemus, aut operi noſtro præſtituere, ipſumq; ſequi peccatū nō eſſet, nec imputabile quòd opus noſtrum ad malum finē ordinaretur, vel non ad bonum, eò quòd nō homo hoc faceret aut ordinaret, ſed quod in ipſo habitat peccatum: malum, inquam, non eſſet, niſi fortaſsis culpabilitate & malitia peccati originalis in Ethnico nondū remiſſi, in baptizato verò nulla eſſet culpabilitas, ſed vitium operis tantùm. Non igitur ſimile eſt de vitio ſiue curuitate tibiæ & hominis corruptione, atq; per peccatum relicta curuitate: nec ſequitur, fomitis vitium ſe habet ad liberum arb. ſecundum Auguſt. ſicut curuitas vel clauditas ad tibiā: ſed tibia ob claudìtatem non poteſt rectè incedere, nec vitare claudicationem, niſi ablata curuitate, ergo liberum arbitrium, quod ſecundū indubitatam fidem ex peccato primi parentis factum eſt languidum claudum & infirmum, non poteſt quicquam rectè agere, niſi vitio fomitis, quæ eſt eius curuitas, prorſus ſublato. Omnis igitur motus liberi arbitrij in via eſt curuus, vitioſus & peccatum. Non enim per omnia eſt ſimile, quia homo claudus tibia vti non poteſt ambulando, niſi ſecundum curuitatem qua efficitur, quapropter omnis eius inceſſus eſt claudicatio & deformis. Habens autem animum vitiatū malis habitibus & pronitate, animo ſuo vti poteſt ſecundum legem ſpiritus, & ſequi eius inſtinctus & ſtimulos atq; ſyndereſim, contēta lege carnis & prauæ cōſuetudinis deſiderijs, ſicut vno habitu & non altero. Habitibus enim vtimur quando volumus. Eodem argumento probaretur, iuſtorum etiam opera eſſe peccata, quod ſcripturis aduerſatur. Sed in hoc eſt ſimilitudo, quòd ſicut curuitas ineſt homini etiam actu non claudicanti, ob quam ambulando claudicationem vitare non poteſt etiam ſi velit: ita & fomitis vitium ineſt homini etiam iuſto & actu non peccanti, propter quod in via Dei ambulando ſpiritualem vitare claudicationem non poteſt, etiamſi velit. Non enim homo iuſtus in hac vita ſine peccato viuere poteſt, etiā ſi maximè ad hoc conetur. Quod ſi hæc curuitas affect° quamlibet actionem noſtrā afficere intelligatur, vt ſaltem feruore ſit minor, vitium eſſe poteſt, non autem culpa, ſi nulla eſt liberi arbitrij negligentia. Ex hac enī fomitis & amoris ad ſe vehementi inclinatione & impetu mens retardatur, ne feratur tanto amore in Deum, quanto ferretur ſi im-

Li.3. Ethic. ca.3.2.trac.

Argumentū apparens.

Reſponſio.

ſi impedita non eſſet. Habitus namque vitiorum remorantur, & multum impediunt actus virtutum contrarios, quemadmodum aſſuetus male facere, difficulter benè operabitur, dicente Domino per Prophetam: *Hierem. 13.* Si mutare poteſt æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis bene facere cùm didiceritis malum. Quapropter minor eſt actus charitatis & reliquarum virtutum, quando in contraria inclinata eſt mens & propenſa. Illud autem quod minus eſt, ex vitio eſt, vt diximus, non tamē culpabile, cùm peccatum nos inhabitans illud operetur. Vnde patet quod opus ex naturali pietate factum, vt veſtire nudum, & paſcere eſurientem, ſecundum ſeipſa bona ſunt, ſed ob magnam naturæ corruptionem, hoc eſt, ſui amorem, operans ea ad ſe refert, niſi huius ſui amoris impetum alicuius cauſa refrenet, & quaſi contra fluuij curſum nauiculam trahat, & ſub graui iugo & onere incuruatum magno conatu ſe erigat, donec exercitatione gratiæ, vel operum aſſueſactione contra ſui amorem, ad bene volendum proximo, & gratificandum Deo habituato, repreſſa fuerit hæc tyrannis & dominium noxiæ cupiditatis, maximè ſi acceſſerit ſimul mala conſuetudo. Ad quod reſpiciens Beatus Auguſtinus, quia plerumq; & fere ſemper contingit, pronunciat omnem infideliū actionem eſſe peccatum. Quia infideli, inquit, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate, & quod bonum eſt, infideliter & male faciunt.

Li. 4 contra Iuli. cap. 3. SIMILI modo & ſcripturæ quibus beatus Auguſtinus vtitur in hoc eodem capite, efficaces ſunt contra errores Iuliani, nihil autem aduerſantur operibus, quæ ex dictamine luminis naturalis nobis concreati faciunt gentes, vel alij qui legem non habent. Probant enim, quod nemo ſine fide & gratia Dei verè iuſtus aut bonus eſſe poſſit, *Efficaces ſunt ſcripturæ quibus Aug. vtitur, ſed aduerſus Iuli. non aduerſus virtutes Philoſophorum.* aut facere quod Deo placet. Item, nec à peccato & ira Dei liberari, aut diuinæ gratiæ mereri opitulationem quæ omnia Iulianus Ethnicorum tribuit operibus. Nam quā diu homo fidē non habet, execrabilis manet & Deo odibilis. Probat prçterea non eſſe veras virtutes, quæ hominem non faciunt verè bonum, & filium cœleſtis regni. Item non eſſe homines medios qui iuſti ſunt, nec ſupplicio digni, nec etiam regno cœlorum. Auerſus hos errores efficaces ſunt ſcripturæ quas Auguſtinus citat: An verò infidelis facere poſsit opus quod non ſit peccatum, impertinens erat propoſito Auguſtini contra Iulianum diſputanti, ſicut ipſe palam confitetur in fine eiuſdem capitis & libri. Prima authoritas qua vtitur, ſumitur ex Epiſtola B. Pauli ad Romanos 1. ad Hebræos 10 & originaliter ex prophetia Abacuc, Iuſtus ex fide viuit, *Cap. 2.* hoc eſt, qui ex fide Chriſti iuſtus eſt, ille vere viuit in conſpectu Dei & opera facit verè vitalia & Deo grata ex ſpiritu Chriſti ipſum viuificante. Sed qui fidem non habet, quantumcunq; iuſtus fuerit, & in ſuis virtutibus viuat, reuera mortuus eſt, quemadmodum Epiſcopo cuidam dicitur, Nomen habes quòd viuis & mortuus es. *Apocal 3.* Quæ ſcriptura efficaciter probat, quòd Ethnici per ſua opera nec Deo placeant, nec verè viuant coram Deo verè iuſti in ſuis virtutibus. Iuſtus enim eſt Dominus, & iuſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Abſit, ait Beatus Auguſtinus, vt Deus bonus à quo ſecuris paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat & in ignem mittat arbores bonas, hoc eſt, homines iuſtos: *Li 4. Cōtra Iulian ca. 3.* Secunda authoritas qua vtitur eſt, Sine fide eſt impoſsibile placere Deo. *Heb. 11.* Nihil enim Deo placet niſi in filio, propter quem ſolum placent alij. In eo enim eſt ei beneplacitum, ſine quo diſplicēt vniuerſi & ſunt rei mortis, & æterni ſupplicij. Sunt tamen opera quædā naturę, quæ nec placent, vt ſimpliciter iuſta, quæ iuſtos faciunt & omnem tollant inimicitiam nec peccata ſunt, vt in eum offendant. Quemadmodū bona eſt natura, ita & naturæ opera, quāuis per induſtriam hominis edantur. Non enim oblatum eſt bonum ſemen, quod in agro cordis noſtri ſeminauit paterfamilias per zizania, quæ ſuperſeminauit homo inimicus, imò nec vitiatum eſt, ſed ſimul verūque excreſcit. *Matth 13.* Docebat autem Iulianus Ethnicorum opera ſimpliciter iuſta eſſe, & ſuos facere iuſtos, nec tamen ſufficere ſine gratia Chriſti ad regnum cœlorum. Contra quem ait Beatus Auguſtinus, Deus, quod abſit, erit iniuſtus, ſi ad eius regnum verus non admittatur iuſtus, cùm & ipſum regnum eius ſit iuſtitia. Et in fine. c. Iuſtus ergo Deus & bonꝰ bonos in mortē miſſurus æternam? Tametſi igitur nullus ſit homo, qui non ſit vel bonus vel malus, dignus vita æterna, vel reus ſupplicij, ſunt tamen opera quædam media, quę nec fructus ſunt bonæ arboris nec malæ. De quibus Auguſtinus loquens de his qui ſecundum Apoſtolum naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt. *Lib. de ſpiritu et liter. c. 28* Quid, inquit, ſi a Chriſti gratia ſunt alieni, quid eis proderunt excuſantes cogitationes in die qua iudicabit Deus occulta hominum, niſi fortè vt mitiùs puniantur? Sicut enim non impediunt à vita æterna iuſtum niſi peccata venialia, ſine quibus vita hæc non ducitur, ſic ad vitam æternam non proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus niſi difficillimè vita peſsima hominis inuenitur. Itē alio loco dicit huiuſmodi excuſationes defendere vt tolerabilius puniantur. Tertia vtitur aduerſus Iulianum ſcriptura, Omnis arbor bona fructus bonos facit: Mala autem arbor, malos fructus facit. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. *Li. 1 de gratia Chriſti ca. 18 & 9. Et de ſer domin. in monte* Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Eſt autem arbor bona, homo bonæ voluntatis: & arbor mala homo volūtatis peruerſæ. Bonæ enim arboris radix eſt charitas, & malæ cupiditas, vt frequēter docet Beatus Auguſtinus. Fructus verò boni ſunt fructus palmitis manentis in Chriſto: ſunt & opera

mandato-

mandatorum, & fructus iuſtitiæ, ſiue ſpiritus, de quibus Apoſtolus ad Galathas. Et ideo rectè dicit Beat⁹ Auguſtinus, quòd multi in fructibus quædam deputant, quæ ad veſtitum ouium, ſub quibus lupi etiam veniunt, ſiue ad folia & frondes pertinent. Sunt namque hæc opera quæ à malis & Ethnicis fiunt non mala nec peccata, ſed non pertinent ad fructus arboris bonæ, quæ ex radice arboris bonæ, non proficiſcuntur, ſicut & colere agrum, vineas plantare: nec etiam ſunt mala, cum non ſunt ex cupiditate vel amore ſui, ſed procedunt ex naturæ inclinatione. Nec igitur fructus ſunt boni nec mali. Sunt enim præter hæc duo principia charitatem & cupiditatem, ſemina quædam & inclinationes quorundam operum, in quibus nihil communicant priora principia, quamuis ad ſuum finem ea rapere & imperare poſſint. Ad varia enim imò & ad contraria propenſus, non neceſſariò ſemper vnam ſequitur pronitatem, ſed ſequi poteſt quam elegerit. Quarta ſcriptura eſt, Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit, & ſi ſimplex fuerit oculus tuus, totum corpus tuum lucidum erit. Sed intelligit ipſe Auguſt. oculum eſſe intentionē qua facimus quicquid facimus, quæ ſi munda fuerit & recta, atq; aſpiciens id quod aſpiciendum eſt, omnia opera noſtra quæ ſecundum eam operamur, neceſſe eſt bona ſint. Et iuxta B. Bernardum, Oculus verè ſimplex duo habet neceſſaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem. Et oculus nequam vtroque bono vacuus eſt, tam videlicet veri notitia, quàm beneuolentia. In opere verò quòd faciunt Ethnici ſecundum luminis naturalis directionem, nec veritas deeſt nec beneuolentia, quamuis fidei notitia deſit & diuinæ charitatis affectus. Quapropter totum corpus tenebroſum eſt per abſentiam luminis diuini, lucidum tamen ex lumine intellectus agentis nobis concreati: lucidum, inquam, & ſi non totum corpus operum, multæ tamen eius partes, tametſi totum corpus ſit deo abominabile propter multa peccata mortalia, quæ ex hoc naturali lumine vitari non poſſunt, vt docet Beatus Thomas. Poteſt autem Ethnicus & quiuis impius aſpicere tanquam finem, vitæ honeſtatem, cuius affectus in eo deleri non poteſt: poteſt etiam nihil ſpectare aut ſe aut ſuum commodum: Inſuper iniuriam ac damnum ferre, vt parētibus ſubueniat. Salutant enim Ethnici fratres ſuos, ſe quoq; diligentes viciſſim diligunt, & peccatores peccatoribus fœnerantur, nihil ſpectantes niſi quod honeſtum eſt facere, & turpe negligere. Quod autē dicit B. Auguſtinus Iuliano, Si gentilis, inquis, nudum operuerit, nunquid quia non eſt ex fide peccatū eſt? Prorſus inquantum non eſt ex fide peccatum eſt, nō quia per ſeipſum factum, quod eſt, nudum operire, peccatum eſt, ſed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum. Auguſtinus ſemet interpretatur, quod ſolum ideo peccatum eſſe dicat propter malum finē qui intenditur, quia ſcilicet bono malè & infideliter vtitur, & ad finem infidelitatis. Quia, inquit, ea non fideli ſed infideli, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate, non quidem habituali tantùm, ſed ſecundum infidelem & noxiam intentionem. Eadem namq; voluntate, infideli, non vt infidelis eſt, ſed ſecundum ſinderiſis iudicium, quod honeſtum eſt & iuſtum eligere poteſt. Ait enim: In quantum non eſt ex fide ſed ex intentione fidei directioni contraria, peccatum eſt. Et gloriari de tali opere, ſeparari poteſt ab opere, nec ſequitur ipſum neceſſariò.

Et de ſpiri. et lite. c. 25.

In Cōcil. Mileuita. ca 5.

Matth. 5.

Li 2. de ſer. domini in monte.

De præcepto et diſpenſa.

1. 2. quæſ. 109 ar. 8.

Matth 5. Luc. 6.

Quintus locus ſcripturæ, quo frequentiſſimè vtitur B. Auguſtinus & ſeriò contra Iulianum triumphat, eſt in epiſtola Pauli ad Romanos, Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt. Ad quam ſcripturam probabiliter reſpondet Iulianus, Apoſtolum de cibis tantum loqui. Ait enim Beatus Auguſtinus: Sicut tibi viſum eſt hoc teſtimonium accepiſti & expoſuiſti, non vt ſapit Apoſtolus, ſed vt ſapis tu. De cibis enim Apoſtolus loquebatur. verùm cum dixiſſet, Qui autem diſcernit ſi manducauerit, damnatus eſt, quia nō ex fide. Hanc peccati ſpeciem de qua agebat, generali voluit probare ſententia, mox inferens. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Sed reuera in ſua interpretatione loquitur Iulianus beatum Ambroſium, Chryſoſtomum, & Theophylactum, iiſdem penè verbis vtentes quibus Iulianus. Ait. n. B. Ambroſius circa locum Apoſtol. Beatus qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat: vnumquemque proprio iudicio cenſet condemnandum, qui dicit non debere ſe facere quod facit: Hunc autem beatum, qui non aliud facit, quàm ſibi vtile probat, Qui autem diſcernit quid ederit, damnatus eſt. Verum eſt, quia qui iudicat non edendum & edit, damnatus eſt. Ipſe enim ſe damnat, quando id quod ſibi inutile aſſerit, facit, quia non ex fide edit qui edendum negat, & edit: Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Rectè peccatum appellat, quod aliter ſit quàm probatum eſt. Et Theophyl. verbis ferè iiſdem quibus Chryſoſt. circa eundem locum, Hæc inquit, de ſolo ciborum propoſito argumento intellige. Et explicans ſententiam: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, ait, Cùm non fuerit confiſus, neq; crediderit purum eſſe cibum, ſed guſtauerit ipſum praua conſcientia, omnino peccauit. Quem enim Apoſtolus hortatur, quod propter fidei ſuę infirmitatem, quia nondum credit ſe mandare omnia, nihilq; per Chriſtum eſſe commune, is non ex fide olus manducat, ſed ex fidei infirmitate & errore, quo credit legis obſeruationem eſſe neceſſariā: Nec tamen peccet ex errore fidei manducando olus. Non igitur omne quod non ex fide agimus, peccatum eſt: ſed quicquid non ex fide eſt, hoc eſt, nō ex credulitate quod licitum ſit id agere, quod agit peccatum

Cap. 4.

Lib. & cap. eiſdem.

Rom 14.

catum

catum eſt illi, damnationi faciẽs obnoxium, dum iudicat illicitum eſſe quod agit: aut certe peccati periculo ſe exponit, dum hoc agere audet de quo dubitat, vel nondum perſuaſus eſt, quòd licitum ſit, quod agit. Secũdum hanc B. Ambroſij, Chryſoſt. Theophyl. expoſitionem, quæ propria huius loci eſſe videtur, videlicet peccatum eſſe, quod dubitãte, vel reclamante cõſcientia agimus, patet ſententiam hanc Apoſtoli nihil valere ad diſputationem illã, Sitne omnis infidelium actio peccatum. Item nihil valere ad eam, quæ eſt de operibus hominum qui ſunt extra charitatem: quæ Auguſtinus videtur ſæpe dicere eſſe peccata, ſi ſolus verborum cortex, & nuda ſermonis forma ſpectetur. Poteſt enim infidelis certã habere notitiam, qua credat non eſſe illicitum id quod agit. Et iuxta doctrinam B. Auguſt. intelligentis de fide catholica intentionem noſtram dirigente, nõ crudè intelligitur eſſe peccatum, quicquid non eſt ex fide. Addit enim, Omne quod nõ eſt ex fide, in quantum non eſt ex fide, hoc eſt, omne quod non eſt ex intentione rectæ fidei ſed contraria, ita vt infideli & noxia fiat voluntate, hoc peccatum eſt. Atqui ex fide nõ progredimur ad opus, niſi facta ſubſumptione eius quod agemus, ex qua naſcitur conſcientia liciti vel illiciti eius, quod agemus:: contra quam agere non licet, qualiſcunque fuerit fides ſiue vera, ſiue falſa, ſiue etiam fides defuerit. Et quamuis, vt dicit b. Auguſtinus, Paulus ſpeciem probet ex genere, & quod de cibis docet, intelligendum velit de quolibet alio quod agimus, non tamen oportet quod ſyllogiſmus practicus ex propoſitione quæ fidei eſt procedat, & concludat quid ſit eligendum, ſed ſatis eſt, ſi ex propoſitione per ſe nota in lumine natura-
Matt. 9. & Luca 11. lis rationis. Senſus igitur Apoſtoli eſt, ſecun dum Auguſtinum, quod peccatum eſt quicquid non proficiſcitur ex intentione rectę fidei (quam intentionẽ Saluator vocat oculũ ſimplicem) ſed ei aduerſatur, & ſit ex intentione fidei cõtraria, ne cogamur fateri eum peccare, qui ex conſilio Apoſtoli olus manducat. Et quia Apoſtolus in eodem capite, ſępe nomine fidei vtitur pro fide catholica, quæ credenda & operanda complectitur, vt, Infirmum in fide aſſumite: Tu autem in fide ſtas, etiam in hac ſententia, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, de eadem intelligi poteſt ſecundum ſubſumptionem, quæ in Syllogiſmo practico aſſumitur. Et verus erit hic ſenſus ſecundum limitationem quã ipſemet B. Auguſtinus explicat. Si autẽ contẽdatur Auguſtinum docere ſimpliciter peccatum eſſe, & Deo diſplicere quod non eſt ex fide, intelligendum eſt quod peccatum eſt & Deo diſplicet, non tam propter ſe, quàm propter operantem & inimicitiam eius. Et hac de cauſa promiſcuè loquitur de diſplicentia huiuſmodi operum & ipſius operantis. Et non habens quod efficaciter obijciat intelligentiæ Iuliani circa locum. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, trãsfert ſe ad aliam ſcripturam. Vbi, inquit, erit quod ſcriptum eſt, Sine fide impoſsibile eſt placere Deo, pro eodem habens: non placere Deo, & eſſe peccatum. Et, vt diximus ſemper in malum finem refertur actio infidelium, atq; etiam impiorum, niſi ſingulari ex cauſa hoc caueatur. Id quod attendens B. Auguſtinus abſolutè pronunciat eſſe peccatum. Eodem ſenſu B. Proſper contra Collatorem: Manifeſtiſsimè patet, inquit, in impiorum animis nullam habitare virtutem, ſed omnia opera eorum immunda eſſe & pollũta, habentia ſapientiam non ſpiritalẽ, ſed animalem: non cœleſtem ſed terrenam: non Chriſtianam, ſed diabolicam: non à patre luminum, ſed à principe tenebrarum, dũ per ea ipſa quę non haberent niſi dante Deo, ſubdũtur ei qui primus receſsit à Deo. Sunt enim eorum opera polluta ratione finis impietatis, ad quem plerumque & ferè ſemper ordinantur. Habent etiam ſapientiam animalem, non cœleſtem: diabolicam, non à patre luminum, per quam diabolo ſubduntur. Sed hæc omnia non tollunt ſemen quod in corde hominis pater cœleſtis ſeminauit. Et fortaſsis hæc loca Beati Auguſtini & Proſperi de actionib. infidelium & impiorum, ſunt illa de quibus Celeſtinus Papa ſcribit ad Epiſcopos Galliæ, quoſdam fuiſſe conqueſtos magiſtros noſtros neceſſarium modum exceſsiſſe. qui propterea ea tantummodo ſequi & probare profitebãtur, quæ ſacratiſsima Beati Apoſtoli ſedes cõtra inimicos gratiæ Dei per miniſterium Præſulum ſuorum ſanxit & docuit: propter quos capita fidei noſtræ circa materiam gratiæ & liberi arbitrij breuiter recenſet, in fine cõcludens. Profundiores verò difficilioresq; partes occurrentium quæſtionum, quas latius pertractarunt qui hæreticis reſtiterunt, ſicut non audemus contemnere, ita non habemus neceſſe aſtruere, quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil pœnitùs ſubtrahendum eſt, ſatis ſufficere credimus, quicquid ſecundùm prædictas regulas Apoſtolicæ ſedis ſcripta nos docuerunt. Inter hos autem Magiſtros certum eſt fuiſſe B. Auguſtinum & Proſperum, qui fortiter & ſtrenuè contra hæreticos gratiæ Dei inimicos, diſputauerunt, & potiſsimum Beatus Auguſt. Multa namq; occurrunt his qui cum hæreticis diſputant, quæ aſſumuntur veluti ab eis conceſſa: ſicut Iulianus, non finibus, ſed nudis officijs virtutes diſcernendas putabat. Quæ verò fuerit huius de virtutibus Ethnicorum, eorumq; & etiam impiorum operibus ſententia, non ſatis clarè conſtat, propter varias eius ſentẽtias. Videtur tamen probabilius & dictis eius conformiùs, quòd omnia Ethnicorum opera tanquam peccata dãnauerit, quibus offenditur Deus, propter circunſtantias, maximè finis quib. inficiũtur: & virtutes quas Ariſtoteles & reliqui Philoſophi docent, putauerit eſſe vitia ac principia malarũ actionũ. Nam li. I. Retractationum, retractans quod ſcripſerat

Cap 1. contra Academicos, ita ait: Item dixi. Quid
cẽſes aliud eſſe beatè viuere, niſi ſecundũ id,
quod in homine optimũ eſt viuere: & quid
dixerim in homine eſſe optimũ, paulò pòſt
explicás. Quis, inquã, dubitauerit nihil eſſe
aliud hominis optimũ, quàm eã partem ani-
mi, cui dominanti obtẽperare cõuenit cęte-
ra quæcũq; in homine ſunt. Hæc aũt mẽs aut
ratio dici poteſt. Hnc qnidem verũ eſt. Nam
quantum attinet ad hominis naturam, nihil
eſt in eo melius quàm mens & ratio, ſed non
ſecundũ ipſum debet viuere qui beatè vult
viuere, alioqui ſecundũ hominem viuit, cũ
ſecundũ Deum viuendũ ſit, vt poſsit ad bea-
titudinem peruenire, propter quã conſequẽ-
dam non ſeipſa debet eſſe contenta, ſed Deo
mens noſtra ſubdẽda eſt. Et lib. de ciuit. Dei.
Videndum eſt, inquit, quid ſit ſecundũ carnẽ
Lib. 14. c. 2. viuere, quid ſecundũ ſpiritum viuere. Quiſ-
quis enim non aduertens quemadmodũ ſcri
pturæ ſanctæ loquãtur, poteſt putare philo-
ſophos quidem Epicureos ſecundũ carnem
viuere, quia ſummũ bonum hominis in cor-
poris voluptate poſuerunt. Stoicos autẽ qui
ſummum bonũ hominis in animo ponunt,
ſecundũ ſpiritum viuere, quia & hominis a-
nimus quid eſt niſi ſpiritus? Sed ſicut loqui-
tur ſcriptura, ſecundum carnẽ viuere vtriq;
Cap 4. eiuſdem lib. monſtrantur. Item, Quia homo ita factus eſt
rectus, vt non ſecundum ſeipſum, ſed ſecun-
dum eũ à quo factus eſt viueret, id eſt illius
potiùs quàm ſuã faceret voluntatẽ. Rurſum,
Certè vnaquæque, caro ſcilicet & anima ſe-
cundum hoc viuit, vnde viuit. Vnde viuit ca
De verb. Apoſ. ſerm 13. ro? De anima tua. Vnde viuit anima tua? De
Deo tuo. Anima ſibi nõ eſt vita, ſed Deus eſt
animæ vita. Ergo quæ ſecũdum Deum debet
viuere, ſi ſecundum ſeipſam viuat, deficit: ſe
cundum carnẽ viuit & proficit? Fuerunt phi
loſophi ſeculi huius, qui putauerunt nõ eſſe
beatitudinem niſi ſecundũ carnem viuere,
& bonum hominis in voluptate corporis po
ſuerunt. Extiterunt autem alij ſuperbi, quaſi
à carne ſe remouentes, & totam ſpem beati-
tudinis ſuæ in anima ſua cõſtituẽtes, poſue-
runt ſummum bonum in virtute ſua. Agno-
uiſtis quomodo irriſi ſunt: in pſalm. Qui cõ-
Pſalm 48. fidunt in virtute ſua. Tales fuerunt philoſo-
phi qui Stoici nuncupati ſunt: Illi ſecũdum
carnem viuentes, iſti ſecundum animam vi-
uentes: Nec illi, nec iſti ſecundum Deum vi-
uẽtes. Errat Epicureus. Falſum eſt enim eſſe
hominẽ beatum, cuius eſt in fructu voluptas
carnis eius. Fallitur & Stoicus. Falsũ eſt enĩ
beatũ eſſe hominem, cuius eſt in fructu vir-
tus animi eius. Contulerũt cum beato Pau-
lo quidam philoſophorũ ſecundum carnem
viuẽtes, & Stoicorum contulerunt cum illo
ſecundum animam viuentes, contulit cũ il-
lis ſecundum Deum viuens. Dicebat Epicu-
reus, Mihi frui carne bonum eſt. Dicebat Sto
Lib 1 diſtin. quaeſ. 1. concluſ. 3. & q 3. art. 1. & 2. icus: Mihi frui mea mente bonum eſt. Dice-
bar Apoſtolus Paulus, Mihi autem adhæ-
rere Deo bonum eſt. Quod autem hæc fue-
rit ſententia beati Auguſtini, omne opus
propter Deũ fieri debere formaliter vel vir-
tualiter, ita vt ex Dei tanquam finis vltimi
cõſideratione proficiſcatur, latè probat Gre
gorius Ariminenſis in primo & ſecundo Sẽ-
rent. Item quòd omnis dilectio creaturę om Secundo lib. diſt. 26 et 8. 1 2. q. 109. q. in artic. 4.
neque opus eſt peccatum, ſi in Deum non
referatur. Et quod omnis infidelium actio
eſt peccatum. Cuius argumentis bene re-
ſpondet Cardinalis Caietanus. Sicut enim
cum ſupremo agente, ſtant inferiora agen-
tia, & multa prima agẽtia in genere hoc vel
illo, vt patet in regnis & artibus: ita cùm vl-
timo fine totius vniuerſi conſiſtunt multi fi-
nes inferiores, vltimi tamen in ſuo genere,
qui ad finem ſimpliciter vltimum referun-
tur. Nam dux exercitus qui totum dirigit &
mouet, multos ſub ſe habet duces, ſingulos
ſingularum partium totius exercitus. Dicit
præterea idem Cardinalis Caietanus conſi-
derandum eſſe, quòd cognoſcere Deum vlti
mum finem totius vniuerſi, propter ſe tantũ
diligendum, & alia propter ipſum, naturali Lib. 10. Metaphyſic.
ratione abſq; omni fide manifeſtũ eſt: & ex
Ariſtotele habetur. Cùm enim pars natura-
liter ſit propter totum, & totum propter De
um, vt ibi oſtẽditur, conſequens eſt quod na-
turali ordine homo ſeipſum propter Deum
vt vltimum finem amet, ac per hoc reliqua
quæ propter ſeipſum amat Secundò cõſide-
randũ dicit, quòd dupliciter contingit Deũ
diligere: explicitè quidẽ, cum ad eũ noſtra
dirigitur cogitatio & intentio: & implicitè,
cũ res à Deo creatas ſecundũ quod inſtitutæ
ſunt, diligimus. Ex eo enim quòd res ad deũ
mediante vniuerſo ſunt ordinatæ, affectus
noſter in eas tẽdens (vt ſunt in gradibus ſuis
cõſtitutę) tẽdit in eas implicitè vt ſunt pro-
pter vniuerſum: & vltimatè, propter deum.
Quicunq, igitur vtitur aliqua creatura, vel
amat obiectum, prout Deus inſtituit, vt vta-
mur & amemus, hic virtualiter refert actũ
ſuum eiuſque obiectum in Deum. Hanc au-
tem cognitionem Dei tanquam vltimi finis
ad quem alia referantur, habuiſſe Platoni-
cos, docet etiam beatus Auguſtinus. Senſe- Li. 4. contra Iulia. ca 3.
runt, inquit, Philoſophi, quòd rerum crea-
tarum effector ſit Deus, & lumen cognoſ-
cendarum & bonum agendarum, quod ab
illo nobis ſit principium naturæ, & veritas
doctrinæ & felicitas vitæ. Docet præterea
Platonem determinaſſe finem boni eſſe, ſe-
cundum virtutem viuere, & ei ſoli euenire
poſſe, qui notitiam Dei habeat, nec eſſe ali-
am ob cauſam beatum. Ex hac doctorum
inter ſe contendentium diuerſitate quæ fu-
erit ſententia beati Auguſtini (Nam & be- Li 11. de Tri. cap. 5.
atus Thomas negat ipſum ſenſiſſe omnem
infidelium actionem eſſe peccatum) mani-
feſtum eſt non eſſe omnino certum, quæ
fuerit eius in iſtis quæſtionibus controuer-
ſis ſententia: cum & ipſe Auguſtinus dicat
aliquem eſſe finẽ voluntaris & requiem ab-
ſolutè & ſimpliciter, & alium non omni-
no, ſed quoad vnum aliquid, vt deputetur
non tanquam patria ciuis, ſed tanquam
refectio vel manſio viatoris. Pro tota hac
diſputatione illuſtranda plurimum condu-
cunt

2.2.quæ.4. art.10. cunt quæ ſcribit B.Thom.circa quæſtionem, An quælibet actio infidelis ſit peccatum, Peccatum, inquit, mortale tollit gratiam gratum facientem,non autem totaliter corrumpit bonum naturæ. Vnde cùm infidelitas ſit peccatũ mortale, gratia quidem carẽt infideles,remanet tamẽ in eis aliquod bonũ naturæ. Quare manifeſtum eſt, ꝙ infideles nõ poſsũt operari bona opera q̃ ſunt ex gratia,ſcilicet opera meritoria, tamen bona opera ad quæ ſufficit bonum naturæ (de quibus Auguſt.lib.3. Hypognoſt.) aliqualiter operari poſſunt. Hinc non oportet quòd in omni opere peccent, ſed ſolum quando ex infidelitate operantur. Sicut enim habens fidem poteſt aliquod opus cõmittere, quod nõ referat ad fidei finẽ,vel venialiter,vel etiam mortaliter peccando:ita etiam infidelis poteſt aliquem bonum actum facere in eo quòd non referat ad finem infidelitatis. Quod autem dicitur in lib. Sent. Proſperi, quod omnis infidelium vita eſt peccatum, Cap.10. dicit Thomas intelligendum per concomitantiam,cum peccata ſine fide non tollantur:& ideo ſine peccato eorum vita eſſe non poteſt:vel intelligendum putat de eo quod agunt ex infidelitate. Et ad argumentũ propoſitum,quòd fides intentionem dirigit,reſpondet,quòd reſpectu finis vltimi ſupernaturalis fides intentionem dirigit:lumen autem naturalis rationis ſufficit, vt dirigatur Li.de ſpir.et lit.ca.3. intentio reſpectu finis naturalis. Quod autem dicit beatus Aug. liberum arbitriũ non valere niſi ad peccandum, ſi lateat veritatis via,& cum id quod agendũ & quo nitendũ eſt cœperit non latêre,niſi etiam delectet & ametur,non agitur,non bene viuitur: vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, nõ per liberum arbitrium quod ſurgit ex nobis, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis, intelligit non valere ad faciendam iuſtitiam, quæ gratiæ mereatur impetrationem, nec ad bene viuendum, quemadmodum docebãt Iulianus & Pelagiani: quomodo ipſe Auguſt. eandẽ ſuã ſententiam alio loco interpretatur. Dum enim ait liberũ arb.captiuatũ non niſi ad peccatũ valere, ſtatim addit: Ad iuſtitiã niſi diuinitus liberatũ adiutumq; non valet. Et reuera ad peccandum valet & potens eſt ſecũdum vehementẽ ſui propenſionem,ſecundũ quam ſemper, quemadmodũ ſecundum habitus operatur, niſi alicuius gratia cohibeatur,vt diximus ex Ariſtotele. Validius enim impellimur & inclinamur hoc peccati fomite,quàm malo habitu multũ intenſo. Hunc etiã ſenſum ſui dicti explicat B.Auguſt.quãdo eodẽ libro loquitur de gentibus quæ legem non habent. Et quod citatum eſt ſupra, quòd ſecundũ hominem viuit, qui viuit ſecundum id quod in homine eſt optimũ, hoc eſt ſecundum rationem: intelligendum eſt, ſi ſecundum rationem tanquam primariam regulam & legem quis viuat: ſecus ſi ſecundum eam vt deriuatio eſt, & participatio legis æternæ viuat. Nouerunt autem philoſophi cordatiores, creaturas eſſę participationes eſſe diuini: ſicuti ſtatim diximus ex B.Auguſt. Et qui hoc ignorauerunt,non propterea ſecundum rationem agendum eſſe docebant,tanquam regulam primam, ſed talem qualis reuera erat. Sicut miles agit ſecundũ mandatum Cẽturionis aut Principis exercitus,quãuis ignoret an ſuo an alterius nomine imperet. Et licet Apoſt. Paulus moneat ſeruos,vt obediant Dominis ſuis tanquam Chriſto Domino: & ſimiliter, vt vxores ſic obediant viris ſuis, ſecundum eorum tamen præſcripta & leges operantes, & filij ſecundum inſtituta & leges parentum, nulla Chriſti Domini habita cõſideratione ſed tantum ſpectantes quod pater,dominus,aut maritus præcipit, nullum admittitur peccatum,quia implicitè obeditur legibus & mãdatis Chriſti Domini, qui mandat per eos tanquam miniſtros ſuos id quod obſeruari vult. Nã ſicut res honeſtæ ſua primæua conditione & natura ad Deũ referuntur, quandoquidem propter ſeipſum, vt diximus, eas condidit, & ideo factum propter honeſtum finem naturalem, conſequenter fit propter Deum:ita cùm lumẽ & directio rationis eſt radius lucis diuinæ,Deus eſt & eius lex ęterna,quæ per hoc lumen in agendo dirigit, & ſecundum Deum viuit, qui rationis naturalis ſequitur directionem. Et quia B. Auguſt. aliquando dicere videtur, nihil rectè fieri ſiue charitate, ſicuti ſuperius ex libro de ſpiritu & lit. Item libro, de lib. arbit. & gratia: Quicquid,inquit,homo putauerit ſe facere bene,ſi fiat ſine charitate,nullo modo fit bene. Et alio loco, Omnis pręcepti finis eſt charitas,id eſt,ad charitatẽ refertur omne præceptum. Quod verò ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali,vt non referatur ad illam charitatem, quam diffundit ſpiritus ſanctus in cordib. noſtris, nõ fit quemadmodum fieri oportet,quamuis fieri videatur. Idem alijs in locis docet, quod certũ eſt ipſum non intellexiſſe, niſi ſecundum ſenſum quẽ expreſsit in fine tertij capitis quarti libri contra Iulian.quem ſenſum ſuperius citauimus.

Epheſ.6.

Ca.vt ſupra

Cap.18. In Enchyrid. cap.121.

IGitur pro veritatis declaratione inferamus hic eadẽ de re doctrinam. B. Thomæ. 2.2.q.3.ar.7 Et 1.2.q.65. art.1.2.et 4. Quærit autem:an ſine charitate poſsit eſſe vera virtus, vel bonum aliquod opus. Et reſpõdet,quòd virtus ordinat hominem ad bonum, & bonum facit. Bonum autem hominis principaliter eſt ęius finis, cùm ea quę ſunt ad finem, bona nòn dicantur, niſi ad ipſum relata. Sicut ergo duplex eſt finis hominis, vnus vltimus, & alius proximus: ita etiam eſt duplex eius bonum. Vltimum quidem & principale bonum hominis eſt, Dei fruitio, ſecundum illud Pſalmiſtæ, Mihi Pſalm.72. adhærere Deo bonum eſt:ad quod ordinamur per charitatem: Bonum autem ſecundarium & quaſi particulare hominis poteſt eſſe duplex: Vnum quod eſt verum eius bonum, vtpote ordinabile, quantum eſt in

ſe, ad primarium eius bonum Dei fruitio-
nem: Et aliud eſt apparens & non verum,
quia abducit a bono finali. Virtus itaque ve-
ra ſimpliciter, eſt illa quæ ordinat hominem
ad principale bonum eius: ſicut etiam Phi-
loſophus dicit, quòd virtus eſt diſpoſitio
perfecti ad optimum: & ſic nulla vera virtûs
poteſt eſſe ſine charitate. Sed ſi accipiatur
virtus prout ordinat ad aliquem finem par-
ticularem & particulare bonum, poteſt eſſe
ſine charitate. Et ſi bonum hoc ſolum eſt ap-
parens & non verum, virtus etiam quæ eſt in
ordine ad hoc bnnum, non erit vera virtus,
ſed falſa virtutis ſimilitudo. Sicut nõ eſt ve-
Lib. 4 cõtra Iulia ca. 3. ra virtus, vt dicit B. Auguſtinus, auarorum
prudentia qua excogitant diuerſa genera lu-
cellorum, & auarorũ iuſtitia, qua grauium
damnorum metu contemnunt aliena: & eo-
rum tẽperantia, qua luxuriæ, quæ ſumptuo-
ſa eſt, cohibent appetitum & fortitudo, qua
(vt ait Horatius) per mare panperiem fugi-
unt, per ſaxa, per ignes. Si verò illud bonum
particulare ſit verum bonum, puta conſer-
uatio ciuitatis, vel aliquid huiuſmodi, erit
quidem virtus vera, ſed imperfecta, niſi re-
feratur ad finale & perfectum bonum: Et ſe-
cundum hoc ſimpliciter vera virt⁹ ſine cha-
ritate eſſe non poteſt. Quando autem obijci-
tur, quòd non habenres charitatem bonos
actus faciunt, dum nudum veſtiunt, fameli-
cum paſcunt, & ſimilia operantur. Ergo ſine
charitate, ſicut bonum opus, ita vera virtus
eſſe poteſt. Reſpondet Thomas poſt beatum
Auguſtinum, quòd actus alicuius charitate
carentis, poteſt eſſe duplex: Vnus quidem
ſecundum hoc quod charitate caret, vt cùm
facit aliquid in ordine ad id per quod caret
charitate, & talis actus ſemper eſt malus. Si-
Solutio Auguſtini ad obiectionem. cut idem Auguſtinus dicit, quòd actus homi
nis infidelis, in quantum infidelis eſt, ſem-
per eſt peccatum, etiam ſi nudum operiat,
vel quidquam aliud huiuſmodi faciat, ordi-
nans ad finem ſuæ infidelitatis: Alius eſſe
poteſt actus charitate carentis, non ſecundũ
id quod charitate caret, ſed ſecundum quòd
habet aliquod aliud donum Dei vel fidem,
vel ſpem, vel etiam naturæ bonũ, quod non
totum per peccatum tollitur, & ſecundum
hoc ſine charitate poteſt quidem eſſe aliquis
actus bonus, non tamẽ perfectè bonus, quia
deeſt debita ordinatio ad vltimum finẽ. Se-
cundò obijcitur, quòd in infidelibus poteſt
eſſe vera caſtitas, dum cohibent cõcupiſcen-
tias: vera prudentia, dum rectè iudicant de
agẽdis. Ergo vera virtus poteſt eſſe ſine cha-
ritate.

Reſpondet. Cùm finis ſe habeat in a-
gibilibus, ſicut principium in ſpeculabi-
libus, ſicut non poteſt eſſe ſimpliciter vera
ſcientia, ſi deſit recta æſtimatio de primo &
indemonſtrabili principio, ita nõ poteſt eſ-
ſe ſimpliciter vera caſtitas, prudentia aut iu-
ſtitia, ſi deſit ordinatio debita ad finem vlti
mum quæ eſt per charitatem, quantùcunque
1. 2. quaeſt. 63. art. 2. ſe aliquis rectè habeat circa alia. Itẽ B. Tho-
mas contra virtutes morales, quæ ex aſſue-
tudine naſcuntur, ſibi obijcit: Peccatum *Cap. 8.*
non compatitur ſecum virtutem, ſed homo
non poteſt vitare peccatum niſi Deus dede-
rit: Ergo nec aliquæ virtutes poſſunt in no-
bis cauſari ex aſſuetudine operum, ſed ſolo
dono Dei. Reſpondet quòd virtus diuinitus
infuſa, maximè ſi in ſua perfectione conſi-
deretur, nõ compatitur ſecum aliquod pec-
catum mortale, ſed virtus humanitus acqui-
ſita compatitur actum peccati etiam morta-
lis, quia vſus habitus in nobis, eſt noſtræ vo-
luntati ſubiectus, non autem per vnũ actum
peccati corrumpitur habitus virtutis acqui-
ſitæ, eò quòd habitui non contrariatur dire-
ctè actus, ſed habitus tantùm: & ideo licet
ſine gratia homo non poſsit peccatum mor-
tale vitare, ita vt nunquam mortaliter pec-
cet, non tamen impeditur, quin poſsit habi-
tum virtutis acquirere, per quẽ à malis ope-
ribus abſtineat, vt in pluribus, & præcipuè
ab his quæ ſunt rationi valde contraria. Sim-
pliciter autem veram virtutem non eſſe ſine
charitate, probat ex Apoſtolo, Si diſtribuero *1 Cor 13.*
in cibos panperum omnes facultates meas:
& ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam,
charitatem autem non habeam, nihil mihi
prodeſt. Vera autem virtus prodeſt multum
ſecundum illud Sapient. Sapientia docet ſo- *Cap 8.*
brietatem & iuſtitiam, prudentiam & virtu-
tem, quibus in vita nihil eſt vtilius homini- *Tho in 4. diſ. 15. q 1. art. 2. quaeſti 2.*
bus. Et quando ſibi obijcit argumentum ex
lib. retract. quòd à mortalibus rectè non vi-
uitur, niſi prius liberum arbit. à peccati pra-
uitate liberetur, quodq́ue propterea nemo
ſe poteſt ad gratiam præparare. Reſpondet
quòd ſine gratia gratum faciente, nemo re-
ctè viuere poteſt, rectitudine ad finem vlti-
mum pertingente: poteſt tamen ſine ea rectè
aliquid agere rectitudine quã habet ex ma-
teria, circunſtantijs, & fine debito. De operi-
bus autem iuſtorum, quòd non ſunt peccata,
nec omnia opera eorum, qui ſunt extra gra-
tiam, latiſsimè declarat & probat noſtræ
Scholæ Louanienſis. M. N. Iacobus Latomus,
in ratione condemnationis articulorum
Martini Lutheri: Et reuerẽd⁹ ac fortis Chri-
ſti martyr Ioannes Roffenſis, circa articulũ
31. aſſertionis eiuſdem Lutheri, cuius argu-
mentis, ſcripturis & rationibus clariſsimè
reſpondent & ſatisfaciunt. Ad quos & alios
noſtri temporis ſcriptores lectorem remit-
timus, adijcientes ex Concilio Tridentino
Canonem ſeptimum: Si quis dixerit opera
omnia quæ ante iuſtificationem fiunt, qua-
cunque ratione facta ſint, verè eſſe peccata,
vel odium Dei mereri: aut quantò vehemen-
tius quis nititur ſe diſponere ad gratiam,
tantò eum grauius peccare, Anathema ſit:
Et Canonem 25. Si quis in quolibet bo-
no opere iuſtum ſaltem venialiter peccare
dixerit: aut quod intolerabilius eſt, morta-
liter, atq; ideo pœnas æternas mereri, tan-
tumque ob id non damnari, quia Deus ea
opera non imputat ad damnationem, Ana-
thema ſit.

Quòd

QVòd opera bona ad ſalutem ſint neceſſaria, palam teſtantur ſcripturæ ſuperius citatæ. Ad ſalutẽ enim neceſſaria eſt mãdatorum Dei & decalogi obſeruatio. Clariſsima namq; eſt Chriſti Saluatoris ſententia, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, Et B. Ioannis: Si dixerimus, inquit, quóniam ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Item, Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt, & in hoc veritas non eſt. Et, omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignẽ mittetur. Nec in iſto à nobis diſſentiũt aduerſarij, quamuis non eodem ſenſu, ſed longè diuerſo. Docent enim opera eſſe neceſſaria tanquam fructus fidei iuſtitiã apprehendentis, ſine quibus ipſa permanere non poteſt. Ait enim Ioannes Brentius in ſuo peſtilenti Catechiſmo.

1. Ioã. 1. et 2.

Matth. 3.

Brentius.

Facienda ſunt bona opera, non vt meritis ipſorũ expiemus peccata noſtra & conſequamur æternam vitam, ſed facienda ſunt propter alias cauſas, videlicet, vt bonis operibus teſtemur fidem noſtram, & declaremus gratitudinem noſtram quã Domino Deo noſtro pro beneficijs eius debemus: alij dicunt neceſſaria, vt Deo omnium bõnorũ ſine quorumlibet operum (vt volunt) reſpectu largitori gratificemur, ac pro virili vices rependamus obedientiam & reuerentiam.

Reſponſio.

Nos autem docemus opera eſſe neceſſaria quaſi vias medias per quas in ſtadio currim^9 ad propoſitum brauium apprehendendum, imò & ad habendam peccatorum remiſsionem, & conſequendam ac etiam augendam iuſtitiam, iuſsit enim Chriſtus Apoſtolis, vt prædicarent in nomine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorum. Non ſunt igitur aduerſarij noſtri in eo errore quẽ improbat Auguſtinus libro de fide & operibus, quod videlicet fides eos ſaluare poteſt qui in peccatis viuunt. De quibus eſt aperta ſententia Apoſtoli, quòd regnum Dei non conſequentur qui talia agunt. Martini tamen Lutheri verba hanc hæreſim blaſphemam inſinuant, imò & manifeſtè ſonant. Ait enim.

Galat. 5.

Vide quàm diues ſit homo Chriſtianus ſiue baptizatus, qui etiam volens non poteſt perdere ſalutem ſuam quantiſcunq́ue peccatis, niſi nolit credere. Nulla enim peccata eum poſſunt damnare, niſi ſola incredulitas, cætera omnia ſi credat, vel ſtet fides in promiſsionem diuinam baptizo factam, in momento abſorbentur per eandẽ fidem.

Bucerus tamen conatur eum interpretari quòd loquatur de fide tali quæ pugnat cum peccato, vt ea obtinente in nobis peccatum faceſſat, & obtinente peccato iaceat fides: Peccatum autẽ dicit quod Beatus Auguſtinus vocat vaſtans cõſcientiam, hoc eſt, quòd Martinus intendat docere tantam eſſe fidei ſuæ efficaciam, vt peccatum cum ea cohærere non poſsit, ſicut nos dicimus, Deum & proximum dilige, & facere potes quod vis.

De captiuitate Babylonic. De ſacramen. Baptiſmi.

Sed clariora ſunt Lutheri verba quàm quæ hanc Buceri patiãtur interpretationem. Ait enim nulla eſſe credentis in Chriſtum tam mala opera quæ eum condemnent, & baptizatum nullis peccatis poſſe ſalutẽ perdere, etiam ſi velit, niſi credere nolit, nec eſſe peccatum niſi incredulitatem. Nec tamen vera eſt hæc Buceri interpretatio, quòd ſcilicet peccatum per ſe condemnans, ſit ſola incredulitas. Nam odium & inuidia fratris & adulterium, peccata ſunt per ſe hominem cõdemnantia. Atqui efficaciter probat Ioãnes Caluinus contra Martinum Lutherum, infidelitatem non eſſe in quolibet peccato rationem ob quam peccatum eſt. Ait enim.

Caluin. in fine ca. de iuſtifica. impij.

Qui reſpondent ab vna infidelitate propriè prodire hominum damnationem, non à particularibus peccatis, mihi non ſatisfaciunt. Equidem illis aſſentior fontem ac radicem omnium malorum incredulitatem eſſe. Eſt enim prima à Deo defectio, quam ſequuntur deinde diuinæ voluntatis transgreſſiones.

In quo etiam fallitur Caluinus. *Sed quod videntur eandem ſtatuere bonorum & malorum operum rationem in æſtimanda iuſtitia vel iniuſtitia, in eo cogor ab ipſis diſſentire.*

Quod ad multa valeant opera bona etiam extra ſtatum gratiæ facta, oſtendit Sanctiſſ. dominus Adrianus lib. 4. ſentent. in tractat. de Sacramento pœnitentiæ.

Ex dictis manifeſtum eſt quæ ſunt propriè opera bona. Nam ſecundum beatum Auguſtinum & formam ſermonis ſcripturæ, bona opera dicuntur quæ ſunt ſimpliciter & abſolutè bona, hoc eſt, quę ſunt fructus arboris bonæ, & de radice proficiſcuntur charitatis. Sunt etiam opera bona, ſed modo quodam non ſimpliciter, quæ conſentanea ſunt legi diuinæ aut rectæ rationi. Et opera ſimpliciter mala ſunt, nõ ſolùm ea quæ ex radice naſcuntur cupiditatis, ſed quæcunque deuiant à lege æterna, vel regula rectæ rationis. Sicut enim ab arbore bona proficiſcuntur fructus mali, non vt bona eſt, hoc eſt ex radice charitatis, ſed ex ignorantia vel infirmitate, malo ſcilicet carnem inhabitante: ita ex arbore mala opera quædam naſcuntur quæ mala non ſunt, ſicut nec malum eſt eorum principium, natura videlicet & eius vires, fructus tamen boni non ſunt, vt diximus ſuprà.

Lib. 4. cõtra Iulianũ c. 3. in fine.

GRauiter hic hallucinantur Martinus Bucerus & Philippus Melanchthon ab inuicem non minus diſsidentes quàm à doctrina catholica in deſcribendis operib. Bonis. Nam Bucerus docet non eſſe opera bona, niſi quibus proximo commodamus vel rebus ſpiritualibus vel corporalibus.

Bucerus.

Bona, inquit, opera ſunt, quæ ex bono corde in rem proximi ſecundum verbum Domini, ſtudioq́ ipſi gratificandi fiunt. Nã bona opera in ſcripturis non vocantur, niſi quibus proximis bene fit, quæq́ illis commodum aliquod adferunt. Neque ſcripturæ creaturam bonam vocant, niſi ex qua ad

In Comment. in ca. 5. euangel ſecũdum Matt. & cõtra Pighiũ de iuſtificatiõe.

alios vtilitas aliqua proficiſcitur. Nec latini bonum dicunt, niſi quod frugi eſt, & fructus parit. Et Dominus in ſermone quem in monte habuit, nihil aliud agit, quàm vt nos totos patris confidentia permittentes, noſque ipſos quaſi negligentes & non curantes, totis viribus in hoc incumbamus, vt bene mereamur de quibuſlibet, faciamuſque hominibus quod vellemus nobis fieri ab eis, & id inquit legem eſſe & prophetas, & qui diligit proximum, legem impleuit. Et de ſolo proximo mandauit nobis Deus Deo vel ſanctis in cælo quid bene facies? Et qui temetipſum abnegaſti, ac Deo conſecraſti, quid boni facies, vel facere potes, niſi quantum vt vſibus proximi ſeruias, foues ac inſtruis? In eo quod proximo bene facimus, Deus vult noſtram erga ſe officioſitatem experiri, et accipere perinde quicquid proximis bene feceris, ac ſi ipſi feciſſes. De his demum nobis mandauit Deus: Et in hoc verbo, Diliges proximum tuum, inquit Apoſtolus Paulus, totam legem impleri. Si igitur corpus caſtiges: Si Deum ores aut benedicas, vel quicquid aliud facias, ſi non id in rem inſtituatur proximi, non eſt bonum opus. Quicquid igitur ſui cauſa homo facit, hoc eſt, vt cælum mereatur, & è purgatorio celerem ſibi paret exitum, non eſt opus bonum, Nec aliqua ad alios venit vtilitas: Nec miſſæ, nec Eccleſiaſticorum precula & cantus, murmura ex eadem ratione non ſunt opera bona. Nec hic de nomine contendimus, dum de re conuenit, vocentur, & ſint bona opera quæcunque grata & placita Deo, & agimus & facimus animo, ore, manu. Cumque ille cuncta iuſſa ſua vno illo verbo comprehendat, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, ad vtilitatem & ſalutem referri oportet proximi, quæ Deo grata ſunt, ac verè opera noſtra vniuerſa.

Contra Pighium.

Reſponſio. Cap. 6.

Abſurda eſt hæc deſcriptio bonorum operum, & reſponſio Martini Buceri, ſcripturiſque contraria. Nam Micheas propheta, Quid inquit, digne offeram Domino, curuabo genu Deo excelſo? Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te. Vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam & ſolicite ambulare cum Deo tuo. Et propheta Dauid, Mihi autem adhærere Deo bonum eſt: Ponere in Domino Deo ſpẽ meam. Et tria prima præcepta decalogi, ſolum Deum eiuſq; cultum reſpiciunt, nõ proprie vtilitatem proximi. Similiter credere, ſperare, & diligere Deum, in eius gloriam referuntur, qui prima veritas eſt, omnia ſciens, & fallens neminem: Summa liberalitas & omnipotentia, quibus ſeipſum & regnum ſuum nobis communicat. ſumma item bonitas, à qua omnia profluunt, ad quem etiam omnia redeunt Hic honor eiuſq; recognitio Deo exhibetur in his virtutib. theologicis. Et quando homini mandatur vt proximum ſicut ſeipſum diligat, permittitur ei, imò & mandatur ſui amor in his quæ Dei ſunt, & propriam ſpectant ſalutem, Qui vult vitam diligere, ait ſanctus Petrus, & dies videre bonos, coerceat linguam ſuam à malo. Et quis eſt qui vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Et Dominus Saluator, Qui amat animam ſuam, perdet eam. Abſurdiſſimum enim eſt, quòd homo ſeipſum diligere non debeat in Deo & propter Deum. Quare autem non ſit datum ſpeciale præceptum de dilectione noſtri & corporis noſtri, dicit Beatus Auguſtinus cauſam eſſe, quòd inconcuſſa naturæ lege hęc ipſa diligimus. Nam & beſtiæ ſe atque corpora ſua diligunt. Reſtabat igitur vt & de illo quod ſupra nos eſt, & de illo quod iuxta nos eſt, præcepta ſumerem[*]. Tractat enim Ariſtoteles in Ethicis quæſtionem: An vir iuſtus debeat eſſe amator ſui. Et reſpondet, quòd præ amico ſe diligit, in his quæ virtutis ſunt & honeſtatis: In diuitijs verò, honoribus, & alijs bonis, quæ ad virtutem non pertinent, non eſt ſui amator. Huiuſmodi enim bona alteri magis quàm ſibi procurat & amat. Et ſcripturis aduerſatur, quòd homo non debeat eſſe ſollicitus vt ſit humilis, patiẽs, ardens Dei amore Cuſtodi temetipſum, ait Moyſes, & animam tuam ſollicitè. Itẽ Eccleſiaſticus. Miſerere animę tuæ placens Deo. Rurſum Apoſtolus Paulus, Sollicitè cura, inquit, teipſum probabilem exhibere Deo. Nõ enim proximo ſeruimus, niſi in gratiam Dei & propter Deum, quia videlicet hoc ei placet & eius eſt voluntas. Illam ergo primo ſpectare oportet. Voluntas autem Dei eſt noſtra ſanctificatio. At reuerà præpoſterum eſſet primum præceptum legis, quod maximum eſt, referre ad ſecundum: Deum ad proximum, eiuſq; dilectionem, ad dilectionem proximi. Et quia dilectio hominis ad ſeipſum, in ſcripturis proponitur, vt exemplar dilectionis quæ habetur ad alterum, & potius eſt exemplar quàm exemplatum, fieri non poteſt, quòd homo ex charitate magis proximum diligere debeat, eiuſq; ſalutem magis procurare quàm propriam. Aperta namque eſt ſententia Saluatoris. Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimẽtum patiatur: aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Ideo Auguſt. Charitatem autem voco motum animi ad fruendum Deo, & ſe & proximo propter Deum. Et quod ipſa agit quò ſibi proſit, vtilitas eſt: quòd autem agit vt proſit proximo, beneficentia nominatur. Et homo poſt Deum ſe ſibi maximè debet, & ſe ſibi maximè reddere debet. Omnia hæc latè declarat beatus Thomas, & poſt Magiſtrum doctores ſcholaſtici, diſtinctione 27. 3. ſentent. & ſequentibus. Et dubitari non poteſt, quin opera pœnitentiæ non reſpiciant proximum, ſed operantem tantum: Sicut Publicanus non auſus oculos ad cælos eleuare, dixit, Deus propitius eſto mihi peccarori. Dauid quoq; propheta lectũ ſuum per ſingulas noctes lacrymis rigabat. Se enim Deo reconciliare quærebant. Nullius ſunt momẽti, imo magna ex parte falſa ſunt quę aſſumit Bucerus

Pſalm. 72.

Amor ſuipſius eſt præceptum in euãgelijs et lege naturali.

Petri 3.

Li. 1. de doct. Chriſtiana. ca. 23. & 26. Lib. 9. tract. 2. cap. 1.

Deutero. 4. Cap. 30.

Matth. 16.

Li 1 de doc. Chriſt. c. 10. Aug. de quãtit. animæ, c. 28. lib. 1. & li 1 retract. cap. 8.

2. 2. quæ. 25. art. 1. & 4.

Luce. 18. Pſalm. 6.

rus in erroris ſui probationem. Nam ex dictis manifeſtum eſt, non ea tantum opera in ſcripturis bona vocari, quibus proximo benè fit. Grata enim ſunt Deo opera pœnitentiæ, quæ & placant iram eius. Vidit namque Deus opera Niniuitarum, & miſertus eſt ſuper malitia quam locutus fuerat. Et Publicanus iuſtificatus in domum ſuam deſcendit, Et bona, imò optima ſunt opera, quibus implentur præcepta primæ tabulæ, quæ tantum Deum, non autem proximum reſpiciunt, Et teſte Saluatore. Maria optimam partem elegit. Nec mirũ, quòd creatura quæ in hominum vſum tantum creata eſt, in ſcripturis dicatur bona, quia ex ea ad alios vtilitas proficiſcitur. In miniſterium enim cunctis gentibus quæ ſub cælo ſunt, ſolem & lunam, & omnia cælorum aſtra Deus creauit: Hominem verò in ſuum miniſterium vt Deum cognoſcat, diligat, fruatur, & eius faciat voluntatem. Nec verum eſt quod Latini bonum non dicunt niſi quod frugi eſt, Nam docent bonum eſſe generale nomen honeſta, pariter, & vtilia complectens, quemadmodum bonum animi, bonum corporis, bonum fortunæ. Et in ſermone Domini in monte hoc quidem agitur, vt nos totos patris prouidentiæ committamus, & de quibuslibet bene mereamur: ſed tantùm in ſermonis parte iſtud agitur. At in eodem ſermone docentur alia multa, ſicut de beatitudinibus, & ne iuſtitiam noſtram faciamus coram hominibus, & ſimilia plurima. Diligenter annotat Beatus Auguſtinus, Saluatorem dicere, Hæc eſt enim lex & Prophetæ. Et non addere, quemadmodum alio loco, Vniuerſa lex & vniuerſi Prophetæ. Quomodo cùm hic non loquatur, ſeruat locum alteri præcepto, quod ad Dei dilectionem pertinet. Et qui diligit proximum legem impleuit, quoad præcepta quæ ipſum concernunt, non autem vniuerſa, niſi inquantum dilectio proximi includit Dei dilectionem. Non enim proximus ex charitate diligitur, niſi propter Deum dilectum. Et falſum eſt quod de ſolo proximo mandauit nobis Deus. Nam ſimpliciter loquens Eccleſiaſticus: Et mandauit illis, ait, vnicuique de proximo ſuo. Deo quidem & ſanctis benefacere non poſſumus in eorum perſonas bona conferendo, ſicut nec eis in eorum perſonis nocere poſſumus. Si peccaueris, inquit Iob, quid ei nocebis? & ſi multiplicatæ fuerint iniquitates tuę, quid facies contra eum? Porrò ſi iuſtè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Conqueritur tamen dominus, quòd deſpicimus nomen ſuum, & quòd ipſum affigimus. Et ſi affligit me homo, ait Deus, vos me confi-gitis. Et deplorat, quòd nomen ſuum in gentibus per nos blaſphematur. Et Maria virgo, Magnificat anima mea Dominum. Item Eccleſiaſticus, Exaltate Dominum quantum poteſtis. Superualebit enim adhuc. In honore igitur & gloria nominis ſui læditur Deus & ſancti eius, & ediuerſo etiam magnificantur. Si ego ſum Dominus, vbi timor meus? & ſi pater ego, vbi eſt honor meus? Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum. Et Beatus Auguſtinus. Quid tibi ſum ipſe vt amari te iubeas à me, & niſi faciam iraſcaris mihi, & mineris ingentes miſerias? ſicut autem Deo & ſanctis benedicimus, & etiam maledicimus. ita eis quoque bene & male facimus. Et ex eo quod te Deo conſecraſti, eius gloriam in omnibus quærere oportet, eius ſpectare voluntatem & beneplacitum; non ſolum in proximo, ſed & in nobis, & quidem cultu quem ipſe à nobis requirit, vt ſanctificetur etiam in nobis ſanctum nomen eius. Et abſurdiſſimum eſt quòd dicit Bucerus, quòd homo ſibi nihil boni facere poteſt aut debet, de quo Saluator teſtatur, quòd animam ſuam perdere & lucrari poteſt. Verè dolendum hunc virum doctum pro euangelica doctrina toti mundo proponere huiuſmodi abſurdas opiniones. Nullam enim veritatis apparẽtiam habet quod dicit, Si igitur corpus caſtiges, ſi Deum ores, benedicas, ſi non id in rem proximi inſtituatur, non eſt opus bonum, quum Apoſt. Paulus teſtetur ſe caſtigare corpus ſuum, & in ſeruitutem redigere ne fortè cum alijs prædicauerit, ipſe reprobus efficiatur, qui & cœlibatum dicit aſſumendum, quia facultatẽ præbet ſine impedimento Dominum obſecrãdi. Non enim propter proximum te facit Deus, ſed vt ipſi ſeruias, ipſiusq́; facias voluntatem, nõ ſolum in beneficentia erga proximos. ſed in omnium virtutum operibus. Nam de his operibus præcepta continet lex diuina. Ait enim Dominus apud Eſaiam, Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum. Populum iſtum formaui mihi, laudem meã narrabit. Et clariſſimè conuincunt hanc Buceri ſententiam ſcripturæ ſuperius citatæ. Nam fructus bonus eſt quem producit arbor bona, cuius radix eſt charitas: Quicquid igitur à charitate procedit, fructus eſt bonus. Ab ea autem primò proficiſcitur amor Dei, & opera in prima decalogi tabula pręſcripta, quæ Deum immediatè, non proximum reſpiciunt.

Ion 6. — *Luc. 10.* — *Hierem. 10.* [?] — *Laurẽt. Val. cap. 28.* — *De ſer. Do. in monte.* — *Cap. 17.* — *Iob. 35.* — *Malach. 2. et 1. Cap. 35.* — *Malach. 1.* — *Lib. 1. cõfeſ. cap. 5.* — *1. Corint. 9.* — *Cap. 43.* — *Cap 43.*

PHilippus Melanchthon contra docet, ea ſcilicet tãtùm opera bona eſſe, quæ ſunt à Deo præcepta. *Bona, inquit, opera debẽt habere Dei mandata, vt ſciamus ea Deo placere, & fiducia mandati diuini ea ſuſcipiamus.* *In locis de diſcrimine præceptorum & conſiliorum.*

Docetq́ue hæc ipſa opera ideo facienda, quia à Deo præcepta ſunt, non vt illis quicquam mereamur. Quæ verò ex noſtra electione noſtroque arbitrio, aut ſuperiorum præſcripto vel conſilio aſſumpſerimus, apud Deum nullius haberi momenti. Et ſi ea fiant intentione, vt Deum nobis placemus, ipſius gratiam promereamur, aut pro peccatis ſatisfaciamus, iam non inutilia tantum, ſed pernicioſa atq;

atque impia eſſe, ex doctrinis dæmoniorum profecta. Quem eius errorem recitat & ex ſcripturis improbat Albertus Pighius in cõtrouerſ. 12. quæ eſt de traditionibus humanis: & 14. de votis monaſticis. Scripturis autem manifeſtè aduerſatur. Non enim præ cæteris hominibus ſpecialia à Deo præcepta acceperant illi, quorum magnificam & triumphantem fidem effert Apoſtolus Paulus, *Hebr. 11.* qui circuerunt in melotis, in pellibus caprinis, in ſolitudinibus errantes, quibus dignus non erat mundus. *Hierem. 35* Nec ſpeciale aliquod præceptum habebãt Rechabitæ, qui ſpeciale vitæ inſtitutum ſectabantur ſeueriùs & expeditiùs, quos magnificè commendat Dominus. Nec Helias, nec Heliſæus, aut prophetarum diſcipuli, vt vitam cœlibem, & ieiunijs, ac vigilijs duram atque aſperam ducerent, huiuſmodi ſpeciale præceptum habuerunt. *Lucæ 2.* Nec præceptum habebat Ioannes Baptiſta de vita quam agebat ſæueriori. Nec etiam Anna illa Phanuelis filia præcepti neceſsitate, ſed proprij arbitrij electione tot annis in ieiunijs & obſecrationibus Domino ſeruiebat. *Lib. 1. cõtra Iulianum.* Plus, inquit B. Hieronymus Chriſtus amat virgines, quia ſpontè tribuunt quod ſibi nõ fuerat imperatum, maiorisq; gratiæ eſt offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris. Nam Deo gratiſsima eſt virginitas: De virginibus tamen ait Paulus ſe præceptũ Domini non habere, & ideo conſulere tantùm. Qui poteſt capere, inquit Saluator, ille capiat. Et de paupertate Euangelica dicit idem. *Matth. 9.* Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Non igitur ea ſola opera Deo placent, & bona ſunt quæ Deus præcepit, nec ſolum ea quę fiunt in proximi vtilitatem, ſed quæcunque conformia ſunt ſecundum omnes circunſtantias ſuæ regulæ, hoc eſt, legi diuinæ, ſiue præcepta fuerint ſiue permiſſa (*1. Corinth. 7* Nam qui matrimonio iũgit virginem ſuam, bene facit, ait Apoſt. Paulus) ſiue conſulta, ſiue etiam fuerint in fratrum vtilitatem, ſiue noſtram ſalutem promoueant, aut gloriam Dei. *1. 2. quæ. 68. art. 1. & 63. art. 2.* Oportet enim bonum hominis ſecundum aliquam regulã conſiderari, vt ex Auguſt. docet B. Thomas.

MOuent hîc Martinus Bucerus in Didagmate, & Philippus Melanchthon in Locis quinq; quæſtiones, quib. etiã reſpõdebimus pro pleniori huiꝰ articuli intellectu, vt manifeſtum fiat, in quib. ipſi reſpondendo deficiant.

Prima quæſtio eſt, Quænam opera facienda ſint. *In ca. de bonis operibus. & Philippus etiam in cap. de bonis operibus.*

Secunda, Quomodo fieri poſsint cùm tãta ſit humanæ naturæ infirmitas, & tanta ſathanæ impedimenta.

Tertia, Quomodo placere Deo poſsint, cũ imperfecta ſint, & admodum exigua.

Quarta, Cur facienda bona opera, mala autem fugienda.

Quinta, De diſcrimine peccatorum.

Ad primam reſpondemus, omnia opera facienda eſſe, in quibus Deus noſtrum requirit miniſterium. Nam Dominus eſt abſolutus, & nos ſerui eius. Leges ei præfigere non poſſumus, ſecundum quas, aut in quibus miniſterijs ei ſeruire velimus. Grata nihilominus ſunt ei vniuerſa opera noſtra, ſiue præcepta, ſiue conſulta, vel etiam permiſſa, modò ex radice charitatis procedant. Nec ei diſplicent, ſi ex viribus quas ipſe tanquam magnum talentum ad negotiandum concredidit, proficiſcantur, ſi tamen nõ corrumpantur peruerſa intentione. Vnde manifeſtum eſt, facienda eſſe non ſolum opera quib. proximo commodamus, nec ſola Decalogi præcepta, & quæ in his iuxta Chriſti & Apoſtolorum interpretationem continentur (vt dicit Bucerus) ſed vniuerſa virtutum opera. *2. Timoth. 3.* Oportet enim hominem Dei ad omne opus bonum eſſe inſtructum, & perfectum in omnibus. *Ephes. 5.* Et fructus lucis eſt in omni bonitate & iuſtitia, vt ſimus probantes quid ſit beneplacitum Deo. *1. Petr. 1.* Et B. Petrus, Vos autem curam omnem ſubinferentes miniſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam, & quæ ſequuntur. Quapropter, inquit, fratres ſatagite, vt per bona opera certam vocationem veſtram faciatis. *Ari. 2. & 3. Ethic.* Porrò de omnium virtutum actibus præcipere habet legiſlator etiam Politicus, cuius intentio eſt ciues facere bonos. In Decalogo vero non præcipiuntur, niſi actus religionis & iuſtitiæ. Et ſicut non ea tantùm opera quæ præcepta ſunt nobis, facienda ſunt, verùm & cõſulta & permiſſa: ita nec præcepta ſolum facienda ſunt, vt ſunt præcepta. Nam ſola obedientia hanc rationem reſpicit, nõ charitas, non humilitas, vel patientia, vel quæuis alia virtus. Diſtinguũtur enim virtutes proprijs rationibus obiectorum. *Titum 3.* Omnium autem operum bonorum, ſicut præceptorum, finis vltimus eſt charitas, hoc eſt, vt Deo gratificemur & placeamus. Et quia ſublimiori poteſtati ſubditum eſſe oportet, eiuſq; dicto obedire, etiam facienda ſunt quę præſcribũt ad fidei & charitatis ædificationem eiuſmodi poteſtates, parentes, & eccleſiarum præpoſiti. *De præcepti & diſpenſat.* Certa namq; eſt ſententia B. Bernardi, Diſcretio eſt in mandatis, conſequenter & in culpis, vt maiorum grauior, leuiorq; minorum cenſeatur trãſgreſsio mandatorum, ſed mandantium non ita. Siue enim Deus, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcũque tradiderit, pari profectò obſequendum eſt cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria nõ præcipit homo. Quicquid enim Dei gloriam, & propriam, aut fratris ſalutem promouet, faciẽdum eſt, & verbum Dei habet.

Ad ſecundam quæſtionem reſpondetur, quòd omnia poſſumus in eo, qui nos confortat. Et qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilę, current & non laborabunt. *Eſaiæ 40.* Ipſe laſſo dat virtutem, & his qui non ſunt, fortitudinem & robur multiplicat. Item Deus eſt qui in nobis operatur velle & perficere. Infundit enim cordibus piorum ſpiritum ſanctum, qui adiuuat eorum infirmitatem, lucem nouam, &

nam, & robur addit :& fidelis eſt, qui nõ pa-
Phil. 1. tietur nos tentari ſupra id quod poſſumus,
Epheſ. vlt. ſed faciet cum tentatione etiam prouentum,
vt poſsimus ſuſtinere. Item armatui am Dei
induti, ſtare poſſumus aduerſus inſidias dia
1. Ioan. 4. boli & reſiſtere,& in omnibus perfecti ſtare.
Atque longe maior eſt qui in nobis operatur
& nobiſcum pugnat, quam qui in mundo.
Ipſe enim Deus eſt noſtra fortitudo, virtus,
Pſalm. 118. & patientia:& ſpes noſtra,qui facit noſipſos
in nobis fortes & potentes, patientes : per
charitatem in cordibus noſtris diffuſam, o-
mnia nobis dulcia reddit, etiam ignem &
aquam : mandata autem omnia leuia , vt
quidam ſanctorum dixerit : Viam mandato-
rum tuorum cucurri cum dilataſti cor meũ.
Nihil enim difficile eſt amanti,& omnia fa-
Aug. de nat cilia charitati. Et iuxta hoc dictum eſt, ait B.
& gra. c. 69 Aug. mandata eius grauia non ſunt. Cui au-
tem grauia ſunt, conſideret non potuiſſe di-
uinitus dici, quod grauia non ſunt, niſi quia
poteſt eſſe cordis affectus , cui grauia non
ſunt, & petat quo deſtituitur, vt impleat,
quod iubetur. Ex nobis infirmi ſumus, ex
Deo autem potentes per charitatem in cordi
bus noſtris diffuſam. Fortis enim vt mors, eſt
delectio, imo & fortior, atque propterea in
nobis fortes ſumus, non ſolum in Deo. Et di-
cit B. Auguſtinus, potentiorem nobis datam
eſſe gratiam, quam primo parenti. De modo
quo facienda ſunt opera, docet ſcriptura, do
cent & philoſophi, quod ex ſpontanea boni
electione operari oportet. Ex animo, inquit
Epheſ. 6. Apoſtolus, cum bona voluntate ſeruientes
ſicut domino & non hominibus. Item alio
in loco , Vnuſquiſque prout deſtinauit in
corde ſuo, non ex triſtitia aut neceſsitate:
Hilarem enim datorem diligit Deus. Rurſus
2. Corint. 9. Non ſolum facere, ſed & velle cœpiſtis ab
anno priore, vt quemadmodũ promptus eſt
3. 2. quæ. 100 animus voluntatis, ita ſit & perficiendi. De
art. 9 & 10. modo autẽ iſto quo operari oportet, tractat
2. Ethic. B. Thom. & Ariſtoteles.

Ad tertiam quæſtionem reſpõdetur, quod
opera noſtra Deo placent, in quantũ ſpiritu
nos viuificãte Chriſtus per nos ea operatur.
Quamuis autem imperfecta ſit noſtra iuſti-
tia eius comparatione quam in cęlis habebi-
mus, quam hic eſurimus & ſitimus, (Non e-
nim eſt ſine peccatorum admixtione) perfe-
cta tamẽ eſt, habito noſtræ imbecillitatis re-
ſpectu, vt frequenter dicit B. Auguſtinus, O-
De perfectio pera etiam iuſtitiæ perfecta eſſe poſſunt in
ne iuſtitia. nobis. Charitas enim perfecta (quam B. Io-
De peccato annes in nobis eſſe teſtatur) opera edit per-
rum remiſsio fecta, cuiuſmodi eſt conſtans ſanctorũ con-
ne. feſsio, & tormentorum ſufferentia. Nam mo
Matth. 5. net Saluator, Eſtote, inquit, perfecti, ſicut pa-
ter veſter cæleſtis perfectus eſt. Et virtus in
infirmitate perficitur. Tantò enĩ accenditur
voluntas electorum ſpiritu S. vt ideo poſ-
ſint, quia ſic velint, quia Deus operatur vt
velint. Subuentum eſt ergo infirmitati vo-
luntatis humanæ, vt diuina gratia indeclina
biliter & inſeparabiliter ageretur : Et ideò
quamuis infirma, non tamen deficeret, ne-
que aduerſitate aliqua vinceretur. Et alio lo
co. Voluntas humana per gratiam conſequi- *Aug. de cor. & gra. c. 12*
tur delectabilem perpetuitatem, & inſupe-
rabilem fortitudinẽ. Quæ etiam faciunt ad
reſponſionem datam ad quæſtionem præce-
dentem de naturæ humanæ infirmitate, &
ſathanæ impedimentis. Placet autem opera
noſtra, placemus & nos Deo patri, ea ratio- *Eiuſdem li. cap. 2.*
ne qua Chriſtus, eiuſque opera placuerunt.
Nam ex eodem ſpiritu viuimus quo Chri-
ſtus , & ex eodem noſtra opera proficiſ-
cuntur & fiunt. Ipſe autem per ſpiritũ ſanctũ
ſe obtulit immaculatam Deo hoſtiam, & id-
eò non ſolum in Chriſto quaſi extrinſeca ra
tione Deo placent, ſed & in ſe conſiderata
non in ſua natura, ſed ſecundum qualitates
& circunſtantias, quibus veſtiuntur quaſi o-
pera vitalia a ſpiritu ſancto nos viuificante
profecta: Sicut ſanctorum angelorum, & pri
mi hominis opera, antequam peccaret, ex
ſpiritu ſancto placebant, ſuppoſito quod ex
Chriſti merito ſpiritum viuificantem non
habebant. Quod autem dicit Martinus Buce
rus, quod homo non debeat fluctuare dubi-
tatione, an vita vel opera Deo placeant, ſed
ſtatuere certò ſe acceptum eſſe Deo propter
Chriſtum, multum fallitur, vt diximus ſu-
perius, cum nullo ex Dei verbo nobis reue-
latum ſit, quòd Deo placemus, aut opera no-
ſtra. Nec tamen de eo fluctuamus dubita-
tione, ſed certa fiducia confidimus & nos, &
noſtra opera Deo placere: & vnus altero cer
tius, ſecundum quod quiſq; ſe exercuit in ob
ſeruatione mandatorum Dei. Naſcitur enim
hæc certitudo cognitionis & fiduciæ ex ar-
gumentis, quæ ſumuntur ex noſtræ vitæ ſta-
tu & conditione, de quo multa ſunt dicta ar-
ticulo nono.

Ad quartam quæſtionem reſpõdetur, quod
vniuſcuiuſque virtutis opera proprium fi-
nem habent & cauſas peculiares. Nam finis
religionis eſt cultus & reuerentia Dei : tan-
quam omnium Creatoris & Saluatoris, à qua
bona omnia nobis proueniunt. & charitatis
erga proximum finis eſt ſubleuatio neceſsi-
tatis & calamitatis eius. temperantiæ autem
bona corporis valetudo & promptitudo, ad
officia incumbentia: legitimus itẽ ordo cir-
ca delectabilia guſtus & tactus. Omnes autẽ
virtutes & earum opera principaliter Deo
ſeruiunt, ad cuius referuntur beneplacitum
& gloriã. Omnia inquit, Apoſtolus, in glo- *1. Cor. 10.*
riam Dei facite. Sunt præterea facienda ope
ra ad apprehendendum brauium nobis pro-
poſitum: omnes tamen fines piorum & ſan-
ctorum operum ad Deum & charitatem re-
feruntur. Nam finis præcepti eſt charitas.

Ad quintam quęſtionẽ reſpondetur, quòd
peccati mortalis & venialis diſcrimen ſu-
mere oportet ex repugnãtia cum charitate,
quæ eſt animæ vita: & ideo opus, quod dile-
ctionem Dei vel proximi excludit, vel etiã
aduerſatur, peccatum eſt mortale. Hoc aũt
dupliciter cõtingit. Primò ex parte obiecti
operis in quo videlicet eſt iniuria vel no-
cumentũ proximi, vel læſio honoris diuini:
qualia

nobiſcum. In quo diſcrimen eſt inter remiſſionem peccatorum, ſiue ſalutem à peccatis
Cap. 1. (de qua Beatus Matthæus, Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorũ) & vitam æternam. Nam ad ſalutem à peccatis ſiue iuſtitiam, neceſſaria ſunt opera pœnitentię, & horum perfectioni reſpondet perfectio iuſtitiæ, qua à peccatis iuſtificamur, maior videlicet perfectius pœnitenti, quæ opera reſpicit etiam Deus. Diſsimulat enim pecca-
Ionæ 1. ta hominum propter pœnitẽtiam. Et Niniuitarum opera vidit Deus, quia cõuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitia quam locutus fuerat vt faceret eis,
18. & non fecit. Item apud Hieremiam: Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem eis. Rurſus, conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinà iniquitas. Fit igitur iuſtificatio impij ſecundum opera pœnitentiæ eius, & ea Deus reſpicit vt eum iuſtificet, ſed merè gratis & ex gratia, quãuis hunc ſolum qui per ſpiritum fidei eſt præparatus, ſicut eleemoſyna gratis & liberaliter pauperi datur, ſi tamen petat & ſupplicet. Operibus autem iuſtorum redditur vita æterna, nõ vt gratia, ſed vt iuſta merces, quæ ex iuſtitia, & ſecũdum vniuſcuiuſq; laborem debetur.
Epiſt. 50. ad Sixtum. Vnuſquiſq; inqt Apoſt. Propriã mercedem accipiet ſecũdum ſuum laborem. Et ideo B. Auguſt. Vita, inquit, æterna merces appellatur plurimis ſanctarũ ſcripturarum locis. Nuſquã porrò dicta eſt merces iuſtitia vel fides, quia iuſtitiæ vel fidei redditur merces. Item quærit, Nulla ne ſunt merita iuſtorũ? Sunt planè, qa iuſti ſunt, ſed vt iuſti fierent, merita non fuerunt: Iuſtificati, inquit Apoſtolus gratis per gratiã ipſius. Habent autem hæc opera apud Deum hanc gratiam, eo ipſo quòd procedant à ſpiritu Chriſti per fidem & charitatem, hoc eſt, ex cognitione fidei & affectu charitatis. Hęc enim fuit ratio meriti in oblatione Chriſti quam fecit in cruce: de qua Apoſtolus, quòd per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo. Et ideo emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo viuenti. Nam quamuis nunc à Chriſto quaſi capite ſpiritus ſanctus cum ſuis donis dependeat, & ab eo ad nos tãquam eius membra defluat & deſcendat, & ex hoc vniuerſa merita noſtra, quaſi Chriſti ſanguine aſperguntur, ſi tamen conſideretur ſpiritus nos inhabitans, & eius per fidem & charitatem efficacia, hac ſola conſideratione opera noſtra Deo ſunt grata, vt vitam æternam rependat tanquam iuſtam mercedem. Sicut ſanctorum angelorum & primi parentis noſtri Adæ ante lapſum opera digna erant, quibus vita æterna tanquam iuſta merces retribueretur: qui tamen creduntur nõ accepiſſe ſpiritum viuificantẽ & iuſtitiam ex Chriſti merito. Habent tamen noſtra opera plus gratię apud Deum, quòd Chriſtus ea in nobis operari dignatur.

Offert ſe hîc ſtatim difficultas, Quomodo vita æterna iuſtis tanquam iuſta merces reddatur, quum Apoſtolus Paulus dicrimen ponens inter vitam æternam & mortem, dicat, *Rom. 6.* Stipendia peccati, mors, gratia autẽ Dei vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Et alibi, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non eſt gratia. Et ei qui operatur merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. *Rom. 11.* *Rom. 4.*

Cui difficultati reſpondet B. Auguſtinus: Naſcitur, inquit, inde nõ parua quæſtio, quæ domino donante ſoluenda eſt. *De gra. & li. arb. ca. 8. & 9.* Si enim vita æterna bonis operibus redditur, ſicut apertiſsimè dicit ſcriptura, quoniã Deus reddet vnicuique ſecundum opera eius, quomodo gratia eſt vita æterna? quum gratia non operibus reddatur, ſed gratis detur, ipſo Apoſtolo dicente, Ei qui operatur merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecũdum meritum. Et iterũ, Reliquiæ inquit per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. *Rom. 9.* Et mox addidit, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. Quomodo eſt ergo gratia vita æterna, quę ex operibus ſumitur? An fortè vitã æternam non dixit Apoſtolus gratiam? Imò verò ſic dixit, vt negari nõ poſsit: nec intellectorem acutum, ſed tantũmodo deſiderat auditorem. *Rom. 6.* Cùm enim dixiſſet, Stipendium peccati mors, cõtinuò ſubdidit: Gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Ieſu domino noſtro. *Reſponſ. B. Auguſtini.* Iſta ergo quæſtio nullo modo videtur mihi poſſe diſſolui, niſi intelligamus, & ipſa bona opera noſtra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere, propter illud quod ait Domin' Ieſus, Sine me nihil poteſtis facere. *Ioan. 15.* Et ipſe Apoſtolus Paulus cũ dixiſſet, Gratia ſalui facti eſtis per fidẽ, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne fortè quis extollatur. *Ephe. 2.* Vidit vtique putare poſſe homines hoc ita dictũ quaſi neceſſaria non ſint opera bona credentibus, ſed eis fides ſola ſufficiat: & rurſus poſſe homines de bonis operibus extolli, velut ea facienda ſibi ſufficiant. Mox itaque addidit, Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid eſt hoc, quod cùm Dei gratiam commendans, dixiſſet, Non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Cur hoc dixerit rationem reddens, Ipſius enim ſumus, inquit, figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi & intellige, Non ex operibus, dictũ, tanquam tuis, ex teipſo tibi exiſtentibus, ſed tanquã his in quib. te finxit, id eſt, formauit & creauit Deus. Hoc enim ait, Ipſius ſumus figmentum in Chriſto Ieſu in operibus bonis, non illa creatione qua homines facti ſumus, ſed ea de qua Pſalmiſta dicebat, qui vtiq; iã homo erat, Cor mundũ crea in me Deus, & ſpiritum rectũ innoua in viſceribus meis. *Pſal. 50.* Et de qua dicit Apoſtol' Paul. Si qua ergo in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt, ecce *1. Corinth. 5.* facta

facta ſunt noua, omnia autem ex Deo: Fingimur ergo, id eſt, formamur & creamur in operib. bonis, quę non præparauimus nos, ſed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaq; chariſsimi, vita bona noſtra nihil aliud eſt quam Dei gratia: ſine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia eſt, & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa cui datur. Sed illa cui datur tantummodo gratia eſt: hæc autem quę illi datur, quoniam prēmium eius eſt, gratia eſt pro gratia: tanquam merces pro iuſtitia, vt verum ſit, quoniam verum eſt, quia reddet vnicuique Deus ſecundum opera eius. Et cap. ſequenti. Vtrum autem legerimus, inquit, in libris ſanctis, Gratiam pro gratia, forſan quæritis, Sed habetis Euangelium ſecundum Ioan. tanta luce clariſsimum, vbi Ioannes Baptiſta de Domino Chriſto dicit, Nos omnes ex plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. Ex eius itaque plenitudine accepimus pro modulo noſtro, tanquam particulas noſtras, vt bene viuamus, ſicut Deus partitus eſt menſuram fidei, quia vnuſquiſq; proprium donum habet à Deo, alius ſic, alius autem ſic, & ipſa eſt gratia. Et inſuper accipiemus, & gratiam pro gratia, quando nobis vita æterna reddetur: de qua dixit Apoſtolus Paulus, Gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cùm prius dixiſſet, Stipendium peccati mors. Meritò enim ſtipendium, quia militiæ diabolicæ mors æterna tanquam debitum redditur. Vbi cum poſſet dicere, & rectè dicere, Stipendium autem iuſtitiæ, vita æterna: maluit dicere, Gratia autem Dei, vita ęterna, vt hinc intelligerem', non meritis noſtris Deum nos ad æternã vitam, ſed pro ſua miſeratione perducere: de quo in Pſalmo dixit homo animæ ſuæ, Qui coronat te in miſeratione & miſericordia, nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipſa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictũ eſt, Deus eſt enim qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate: ideo dicit Pſal. Coronat te in miſeratione & miſericordia, quia eius miſeratione, bona operamur quib. corona reddetur. Eandem ſententiam ſuccinctè docet in lib. de correp. & grat. Quia, inquit, & ipſa vita æterna, quam certum eſt bonis operibus debitam reddi, à tanto Apoſtolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, ſed gratis detur, ſine vlla dubitatione confitendum eſt, ideo gratiam vitam ęternã vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini.

Vita æterna gratia eſt antecedẽter ſine in ſua cauſa, quia gratia eſt vita bona cui redditur, imò ex ſua natura gratia eſt data pro gratia, tãquam præmiũ pro merito.

1. Corint. 7.
Rom. 6.
Poterat Apoſtolus dicere ſtipendium iuſtitiæ vita æterna.
Pſalm. 102.
Philip. 2.
Cap. 13.

Rectè quippe ipſa intelligitur, quę gratia in Euangelio legitur, Gratia pro gratia, id eſt, pro his meritis quæ contulit gratia. Item vita æterna, inquit, quæ meritis præcedentibus redditur, quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata ſunt per noſtrã ſufficiẽtiam, ſed in nobis facta per gratiam, etiam ipſa gratia nuncupatur, non ob aliud niſi quia gratis: nec ideo, quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita quibus datur. Et paucis interpoſitis, cũ dixiſſet, Stipendium peccati mors, quis non congruentiſsimè & cõſequenter addere iudicaret, Stipendium aũt iuſtitiæ vita æterna, Et verũ eſt, quia ſicut merito peccati tanquã ſtipendium redditur mors, ita merito iuſtitię tanquam ſtipendium, vita æterna. Quod eſt aũt merces operanti, hoc militanti ſtipendium. Sed B. Apoſt. aduerſus elationis peſtem vigilantiſsimè militans, ſtipendiũ, inquit, peccati mors. Rectè ſtipendiũ, quia debetur, quia dignè retribuitur, q̃a merito redditur. Deinde ne iuſtitia de humano ſe extolleret bono merito, ſicut humanũ meritum malũ nõ dubitatur eſſe peccatũ, non à cõtrario retulit, dicens: Stipendiũ iuſtitię vita ęterna, ſed gratia, inquit, Dei vita æterna. Cui autem debetur vita æterna, vera iuſtitia eſt. Si autem vera iuſtitia eſt, ex te nõ eſt. Quid enim habes quod non accepiſti? Quapropter ô homo ſi accepturus es vitam æternam, iuſtitiæ quidem ſtipendium eſt, ſed tibi gratia eſt cui gratia eſt & ipſa iuſtitia. Tibi enim tanquam debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet iuſtitia cui debetur. Nũc ergo de plenitudine eius accepimus, non ſolum gratiã qua nunc iuſtè vſq; in finem viuimus, ſed etiam gratiã pro hac gratia, vt in requie poſtea ſine fine viuamus. Hoc nihil ſalubrius fides credit. Ex quibus manifeſtum eſt ſecundum cõſtantem B. Auguſtini ſententiam, quòd vita æterna vera merces eſt & verum ſtipendium, quod ſecundum iuſtitiam Deus rependet operibus & militiæ iuſtorum: Attamen gratia eſt, quia merita quibus redditur ex mera Chriſti gratia nobis donantur, hoc eſt, quia velle & perficere, & in ſtadio ſtrenuè ad finem vſque currere, Deus in nobis operatur per vires liberi arbitrij, pro bona ſua erga nos voluntate. Propter quod & gratia eſt vita æterna, quam tamẽ reddet tanquã iuſtam mercedem pro labore & ſeruitio, quod per eum adiuti & præparata voluntate à Domino præuenti ei exhibuimus, non ex nobis noſtraq; ſufficientia: & ideo ſunt verum meritum vitæ æternæ. Quo ſenſu vita æterna eſt gratia antecedẽter, quia merita quæ eius cauſa ſunt, gratuita ſunt Dei dona. Ex quo tamen conſequens eſt, quòd & ipſa vita æterna ſecundum ſuam naturam gratia eſt, omnem ſuperans creaturæ facultatem, & in ordine eſt non naturarũ, ſed gratiarũ: de cuius tamẽ ratione propterea nõ eſt quòd ſine meritis detur, vel quòd non ſit laboris merces, vt hic dicit B. Aug. Nã ita datur pro meritis, quæ ſunt gratia, ſicut denarius diurnus datur laboranti in vinea. Hoc diſcriminis eſt, quòd hic retribuitur tanquã merces gratia pro gratia. Nam Apoſt. Paul. potuit dicere, & verum dixiſſet ſecundum B. Auguſtinũ, Stipendium iuſti, vita ęterna. ſed dicere maluit, Gratia Dei vita ęterna, ne arbitraremur nos virib. noſtris vitam æternam obtinere, ſicut conquirimus nobis mercedem mortis æternæ. Ad hanc impiam gloriationem amputandam, maluit dicere: Stipendiũ peccati mors.

Epiſt. ad Sixtum 205.

Stipendiũ iuſtitiæ vita æterna.

Vita æterna gratia eſt, nõ ſola in ſua cauſa, ſed in natura, et ſimul merces.

mors, gratia Dei vita æterna in Chriſto Ieſu domino noſtro, hoc eſt, per eius virtutem & meritum, cuius membra ſunt iuſti, & veluti palmites in ipſo tanquam vite fructificãtes. *Epiſt. ad Sixtum 105.* Quãdo igitur Apoſtolus fidei vel gratiæ opponit opera, ea intelligit, quæ ex ſolis liberi arbitrij viribus procedũt. Audi, inquit beatus Auguſtinus, & intellige dictũ eſſe apud Apoſtolum Paulum, non ex operibus tanquam tuis ex teipſo tibi exiſtẽtibus, hoc eſt, ſola liberi arbitrij facultate, ſed tanquam his in quibus te finxit Deus, Idem habet de gratia & libero arbitrio. Vnde clarè patet quis ſit ſenſus eius quod dicitur ad Roman. quarto, Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. Intelligẽdum eſt enim, Ex operibus ſuis ex ſeipſo ſibi exiſtentibus. Qualitati igitur quæ gratia eſt, quia naturæ quaſi perfectio additur, (Nam à natura diſtinguitur gratia Chriſtiana) non repugnat eſſe mercedẽ & ſtipendiũ militiæ Chriſtianæ. Nec ſequtur, vt dicit B. Auguſt. gratia eſt & gratis datur, ergo non pro meritis: Sed intellige gratis dari in ſua cauſa quæ gratis datur. Certũ eſt enim Chriſtum nobis promeruiſſe remiſsionem peccatorum. *1. Cor. 6.* Empti eſtis, inquit Apoſtol. precio magno, non eſtis veſtri, propter quod ipſa remiſsio quæ omninò gratis impẽditur impio, merces eſt victimæ quã Chriſtus in cruce obtulit. Meruit nobis etiam primam gratiam, & gratiæ augmentum nos etiam meremur. Non igitur repugnat naturæ gratiæ, quòd ex iuſtitia pro alio retribuatur. Non autem vita æterna gratis quaſi liberalitate quadam & per modum gratitudinis nobis à Deo tribuitur, quomodo amicus rependit *Aug. tract. ſuper Ioan.* beneficiũ à quo prior accepit. Reddet enim Deus ſecundum opera tam iuſtis, quàm impijs, tanquam Dominus & iuſtus iudex ſecũdum diſtributiuam iuſtitiam, ſicut ſcripturę iſtud apertè teſtantur, quando dicunt vitam æternam eſſe coronam iuſtitiæ, quam iuſtus iudex reddet, non miſericors pater: eandem pronunciant eſſe denariũ diurnum, pro quo conuentum eſt cum laborantibus in vinea, quem vnicuique Deus reddet, his qui ſecundum patientiam boni operis gloriam & honorem quærunt, vitam æternam. *2. Theſſ. 1.* Et Theſſalonic. hortatur Apoſ. Paulus, quod perſecutiones ſuſtineant in exemplum iuſti iudicij Dei, vt digni habeantur in regno, pro quo eos pati dicit. *Epheſ. 5.* Et addit: Si tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationẽ his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem nobiſcũ. Item, Non eſt iniuſtus Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri & laboris. Rurſum, Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; propria corporis prout geſsit, ſiue bonum ſiue malũ. Et quaſi fidei & omnis religionis principium docet Apoſtol. *Hebr. 1.* quòd accedentem ad Deum credere oporteat quia eſt, & quod inquirentibus ſe, remunerator ſit. Deus igitur vt iuſtus iudex, iuſto iudicio iuſtis reddit vitam æternam, tãquam iuſtam mercedem laboris, non quaſi gratuitum beneficium pro exhibito ſibi miniſterio, vt dicit articulus: quemadmodum impijs pro malis ſuis operibus mortẽ reddit æternã. Quapropter propheta Dauid dicere audet, Obſeruabo me ab iniquitate mea, cuſtodiui vias Domini, iuſtitias eius nõ repuli à me, & ero immaculatus cum eo, & ideo reddet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam, *Pſalm. 7.* Atq; hac de cauſa frequentiſsima fit mentio in ſcripturis mercedis pro operibus noſtris. Referũtur autem ad ſe inuicem merces & meritũ, vt nõ poſsit eſſe ſine merito merces, nec è diuerſo, Ecce, inquit dominus, veniam cito, & merces mea mecum eſt reddere vnicuiq; ſecundum opera ſua. *Apoc. vlt.* *Eſaiæ 40.* Item, Ecce Deus veſter, ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, ecce merces eius cum eo. Rurſum in initio ſuæ prædicationis, Dominus obediẽtibus ſtatim propoſuit mercedẽ: Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis. *Matth. 5.* Et iterum, Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit, mercedem accipiet. vniuſcuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. *1. Corint. 3.* Frequentiſsima quoq; fit commemoratio retributionis in ſcripturis. Monet enim Dominus ne inuitemus ad prandium fratres & cognatos, qui poſſunt retribuere nobis, ſed pauperes, inquit, debiles & claudos voca, qui nõ habent retribuere: Retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorũ. *Lucæ 14.* Et hæreditatem ipſam quæ ex iure adoptiõis filijs deberi videtur, dicit Paulus, retribui operibus bonis. *Coloſ. 3.* *Hebr. 10.* Quodcunque facitis, ex animo operamini, ſicut Domino & non hominibus, ſcientes quòd à Dño accipietis retributionẽ hæreditatis, & ideo Chriſto Domino ſeruite. Item, Nolite amittere confidentiam veſtram, quę magnam habet remunerationem. Laudatur autẽ in Deo iuſtitia, vt dicit B. Dion. in quantum omnibus ſecũdum dignitatẽ tribuit. *Cap. 8. de diuin. nomin.* Iuſtus enim eſt Dominus, & iuſtitias diligit, tam bonis quàm malis, ſecũdum eorũ merita tribuens. Quare cum duę ſint iuſtitię ſpecies, commutatiua videlicet, & diſtributiua, in eo locum non habet iuſtitia commutatiua. *Ariſt. 5. Eth.* Quis enim prior dedit illi & retribuetur ei? *Rom. 11.* Sed diſtributiua iuſtitia tantum, qua veluti gubernator atq; diſpenſator vniuerſalis vnicuiq; ſecundum dignitatem ſuam diſpẽſat. Quæ latè declarat B. Thom. in 1. par. *Quæſt. 21. artic. 1.* Meremur enim propriè apud Deum vt Dominũ & rectorem vniuerſalem & iudicem, qui pro meritis rependat iuſtam mercedẽ. Requirit autem iuſtitia diſtributiua, & cõſtituit æqualitatem nõ inter dantem & accipientem, ſicut commutatiua, ſed inter accipientes tantũ, vt inter eos ſeruetur ęqualitas proportionis, ſiue diſpenſator illam cõſtituat ex debito vel ex liberalitate aut bona voluntate. Debitum enim vel obligatio diſpenſatoris impertinenter ſe habet in hac diſtributione. Si enim diſpenſator ſecundum legem ſuperioris, & benè & malè meritis non diſtribuat, peccat eam tranſgrediendo: Si aũt ſuperiorem non habeat, vel legẽ ab eo conſtitutã, nõ peccat,

etiam ſi æqualitatem in diſtributione non
ſeruet: ſed iniquè agitur cum benè meritis,
non tamen iniquitatem committit diſtri-
butor. Non enim eis diſpenſatur, quod ſe-
cundum legem iuſtam exigere poſſent. Pro-
pter quę iudex inferior peccat non diſtribu-
endo præmia & ſupplicia ſecundũ leges im-
peratoris, & potiſsimum ſi non inferat ſup-
plicia atque vindictam ſceleratis, ſed gratiã
donet quibuſdam: non autem peccat Impe-
rator, niſi per hoc impediatur bonum Reip.
quod ſemper promouere debet. Certum eſt
igitur, quòd non diſtribuuntur ſupplicia à
Deo vel Imperatore, quaſi ex debito vel ob-
ligatione, quę tamen iuſtè rependuntur. Me-
reri enim ſupplicium vel præmium eſt ea o-
perari, per quæ quis dignũ ſe reddit cui hæc
contingant, cuius ratione impertinens eſt,
quod reddere obligetur qui poteſt. Hæc la-
2. lib. ſenten. diſt. 7. tius tractat B.Thom.& B.Bonauentura. Red-
det igitur Deus bonis & malis ſecũdum eo-
rum merita, ſed ſine debito vel obligatione:
niſi fortaſsis ad ordinationem vel legem ſuę
ſapientiæ (ſecundum quam omnia admini-
ſtrat) habito reſpectu. Chriſtus verò à patre
conſtitutus iudex & diſpenſator, vt reddat
operarijs mercedem, ex debito & mandato
patris ſentẽtiam feret, quam etiam exeque-
tur ſecundum leges à patre conſtitutas, quæ
neceſſariò æquiſsimæ & iuſtiſsimæ ſunt, cũ
admixta tamen clemẽtia. Nam ſicut immen-
ſa iuſtitia & clementia in eo concurrunt, Ita
hæc in eius operibus oſtendit. Propter quod
infra cõdignum punientur mali in inferno
& vltra condignum in cælis glorificabuntur
iuſti: exactè tamen & ſeueriſsimè ſecundum
paternæ illius ſapientiæ leges, vt nec minus
reddatur ſuppliciũ malis, nec amplius præ-
mium bonis quàm legibus illis ordinatum
ſit: Abſolutè tamẽ plus ſupplicij & minorẽ
beatitudinẽ tribuere poſſet, non tamen pro
quolibet peccato æternã damnationem. Nec
peccatum iudicare poteſt quod modò pecca-
tum non eſt: quamuis multa poſſet exigere
à nobis quæ non exigit, aliaſque leges impo-
nere. Hic conſiderari poſsit an his legibus
cõueniat, quod pro magnitudine maieſtatis
& immenſa bonitatis excellentia legitimè
certantibus maius proponatur brauium &
præmium. Item, an etiam maius pro ratione
iuſtorũ, quàm deceret, ſi nõ eſſet tanta iſtius
iudicis bonitas & maieſtas, ac iuſtorum rari-
tas. Et an iuſta ſit merces quæ omnibus his
conſideratis ſecundum diuinam ordinatio-
nem tribuitur. vt nõ ſolùm habeatur reſpe-
ctus Chriſti & ſpiritus S. in iuſtis operantis,
Deo ſeruire licet pro mercede æterna. propter quem affectu filiali, quaſi in naturã
verſo operãtur, verum etiam magnitudinis
diuitiarum præfecti & Reip. in qua iam ver-
ſantur, & bonorum paucitatis. Certum eſt
enim propriè iuſtam eſſe mercedem, quæ ſe-
cundum leges iuſtas laboribus & operibus
eſt decreta. Ex dictis manifeſtũ eſt quòd Deo
ſeruire licet eiuſq; pręcepta ſeruare, intuitu
& ſpe vitæ æternæ tãquam mercedis ac bra-
uij propoſiti, quod ad hoc nobis ꝓponitur,
vt eius expectatione excitemur ad fortiter
currẽdum in ſtadio. Sic currite, inquit Apo- *1. Corint. 9.*
ſtolus, vt comprehẽdatis. Omnis qui in ago-
ne contendit ab omnibus ſe abſtinet, & illi
quidem vt corruptibilẽ coronam accipiant,
nos autem incorruptam. Laudat idem Apo-
ſtolus Theſſalonicẽſes, quòd pro regno Dei *Rom. 8.*
patiebantur: Moyſen quoque quòd aſpicie- *Pſalm. 18.*
bat in remunerationem, magis eligens affli-
gi cum populo Dei, quàm temporalis boni
habere iucunditatem. Et clariſsimè teſtatur
de filijs Dei quod hæredes ſunt, ſi tamẽ cõm-
patiantur vt & glorificentur. Item propheta
Dauid, Inclinaui cor meum ad iuſtificatio-
nes tuas propter tribulationem. Idcirco B.
Auguſt. dicit omnes rectas voluntates refer- *Lib. de ciui.*
ri ad finẽ illius voluntatis qua volumus bea- *Dei, cap. 6.*
tè viuere, & ad eam vitam peruenire quæ nõ
referatur ad aliud, ſed amanti per ſeipſam
ſufficit. Et B. Ambr. bonos dicit mercenarios *In commen.*
qui pro mercede æterna Deo ſeruiunt. Hi e- *ſuper Lucã*
nim Deum non ad aliud magis amatum re-
ferunt, ſed eius amorem atque ſeruitium or-
dinant ad finem immediatum & proprium,
quem Deus ex eis quærẽdum conſtituit. Mi-
hi, inquit Propheta, adhærere Deo bonũ eſt.
Filius enim patris præſentiam quærit, eum *Pſal. 72.*
videre, ipſiuſque frui præſentia. Hæc enim
gratuitum & filialem ſequuntur amorem &
affectum. Non eſt verus amicus qui alterum
videre non cupit, nec ei conuenire. Ait nam-
que B. Auguſtin. quòd cuius rei adipiſcendæ *Lib. 10. de*
ſpem quiſque nõ gerit, aut tepidè amat, aut *ciuit. cap. 1.*
omninò non amat, quamuis quàm pulchra
ſit, videat. Deo ſanè gratiſsimum eſt quod fi-
lij in omnibus ſuam quærant ſalutem, com-
modum atq; vtilitatem, quam quærere non
poſſunt, niſi propter Deum ipſum cui adhæ- *Thom. diſt.*
rere quærunt, & ideo affectus hic & ſtudium *29. quæſt. 1.*
ſeruandi Dei præcepta propter beatitudinẽ *art. 4.*
obtinendam, naſcitur nõ ſolùm ex ſui amo- *Bonauent.*
re procedente ex charitate, ſed etiam Dei. *diſtinct. 17.*
De quo latiſsimè agũt ſcholaſtici tertio lib.
ſententiarum, & Alfonſus de Caſtro in cap.
de operibus, hæreſi 2.

Occurrunt hic difficultates quibus ad hu-
ius articuli faciliorem intelligentiã reſpon-
dere oportet. Prima, Quomodo nõ deroget
gloriæ & meritis Chriſti, quod nos operi-
bus noſtris mereri dicamur vitam æternam,
quam ipſe nobis ſua paſsione impetrauit &
meruit, & nos tanquam hæreditatem conſe-
quimur iure adoptionis, ex eo quod per ean
dem ipſius paſsionem facti ſumus filij Dei,
eiuſque cohæredes. Cui reſpondetur quod
ex Chriſti gratia virtute participata & meri *Reſponſio ad*
to, cui noſtra opera innitũtur, ipſa ſunt vitæ *obiectionem.*
æternæ meritoria. propter quod magis eum
eiuſque merita glorificamus, quando confi-
temur eum nõ ſolùm vitam æternam nobis
promeruiſſe, verùm etiam cõfitemur, quòd
noſipſi mereri poſſumus, atq; etiam merea-
mur vitã æternam. Hoc enim maius eſt Chri-
ſti meritum, quàm ſi Chriſtus dicatur tantũ
nobis vitam æternã promeruiſſe. Nam ma-
ius eſt & maior Chriſti gloria, ꝙ nos ex eius

meritis

meritis vitam æternam tanquã noſtram laboribus proprijs conſequimur: Sicut maior eſt gloria Chriſti quod & Apoſtolis virtutẽ & poteſtatem miracula faciendi cõmunicauit, quàm ſi ipſe ſolus hæc operat⁹ eſſet. Nos enim honorare voluit in eo quod nosipſos vincendo & currendo gloriam & brauium obtinere voluerit. Nam cum merita Chriſti digna eſſent, vt pro eis nobis daretur vita æterna, ex noſtris meritis & etiã ſine illis, voluit tamen noſtris meritis tanquam iuſtam mercedẽ repẽdi, quod eius merita noſtramque gloriam plurimum commendat. Multò enim maior nobis eſt gloria quod brauium nobis propoſitum & coronam, noſtro certamint & curſu apprehẽdamus, quàm ſi per alterius gratiam dũ taxat. Ipſe enim ſua morte ſuum ſpiritũ & ſuã vitam in nos transfudit, vt iuſtorum opera virtutem & efficaciam haberẽt vitam æternã merendi, eamq; gratiam apud patrẽ, vt non minor merces eis reſponderet: imò obtinuit Chriſtus, vt hæc virtus fieret nobis quaſi naturalis. Nam fecit nos conſortes diuinę naturæ. Sicut enim ferrum ignitum & candens habet ignem ſibi connaturalẽ, ita & filijs Dei (vt ſunt tales & Chriſti membra) naturalis eſt gratia per quam in Chriſto viuunt, ſicut Chriſto capiti ratione vnionis hypoſtaticæ naturalis eſt gratiarum plenitudo, ab illa tanquã naturalis proprietas à natura fluens. Nec merendi efficaciã impedit, quòd hæredes ſumus vitæ æternæ. Nã qui filij ſunt adoptione, hæreditatem conſequuntur ſecundũ leges adoptionis. Deus aũt pater ante ſecula nos in filios adoptauit, vt ad hæreditatẽ perueniremus per noſtros labores & certamina. Hãc enim adoptionis legem docet Apoſt. Paul. quum dicit, Si filij & hæredes, ſi tamen cõpatimur, vt & glorificemur. Nam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Adoptans enim filium modos & leges placentes, ſecundum quas hæreditatem adeat, conſtituere poteſt.

Maior gloria Chriſti eſt ex eo quod & nos per eum meremur vitam æternam.

Gratia eſt nobis quaſi naturalis facta.

Rom 8.

Actuum 14.

Secunda difficultas eſt, Quum à ſpiritu S. procedant opera pœnitẽtię (Gentibus enim dedit Deus pœnitentiam ad vitam) quę cauſa eſt quòd impij pœnitentia hanc gratiã nõ habeat, vt ei tanquam merces reſpondeat, ſi non vita æterna, ſaltem iuſtitia & remiſsio peccatorum? Huic reſpondetur ſecũdum B. Auguſtinũ, quòd aliter operatur & adiuuat ſpiritus nõdum inhabitans, aliter autem inhabitans. Nam nondum inhabitans adiuuat vt ſint fideles, inhabitans autem adiuuat iam fideles. Quando enim inhabitat, iam noſter eſt factus, & ideo noſtrũ eſt quicquid operatur. Eſt enim nobis donatus, & diffunditin mente noſtra virtutes nos informantes, per quas opera noſtra eandem apud Deũ gratiam habent, ac ſi ſpiritus ſanctus eſſet forma per quam anima noſtra operaretur. Et ideo ſicut Chriſti opera infinitum habuerũt valorem propter vnionem perſonalem cum verbo Dei, & ſpiritum quem ſine menſura acceperat, ita & opera iuſtorum, quia Chriſto tanquam membra in eodem corpore & ſpiritu vniti ſunt, per quem ſpiritum omnia in eis ipſe verius quàm ipſemet operatur: Ideo hæc opera tantam habere gratiam ſcripturæ teſtantur, vt eis tanquam iuſta merces vita æterna reſpondeat. Nam Chriſto tribuenda ſunt ea quæ per iuſtos operatur, ſicut quæ per naturalis corporis ſui membra peragit. Magis enim procedet fructus vitis à radice, quã à palmite. Quapropter ſicuti Chriſti opera inæſtimabilem habuerunt gratiam & valorem apud patrem propter vnionem hypoſtaticam (ratione cuius & verbi erant opera quòd illa faciebat) & ſpiritũ ſanctum corporaliter inhabitantem, ita & iuſtorum opera qui mẽbra ſunt Chriſti in eodem corpore & ſpiritu ei coniuncta, maximam apud Deum habere merendi gratiam, apertè docent ſcripturarum teſtimonia. Operibus autem quæ idem ſpiritus in pœnitentibus operatur, vt principium adhuc externum, reſpondet peccatorum remiſsio, ſed tantum per modum gratiæ & liberalitatis Dei. Vita enim æterna merces appellatur in ſcripturis. Nuſquam porrò dicta eſt merces iuſtitia vel fides, vt inquit B. Auguſt. qui & quærit, Nullàne ſunt merita iuſtorum? Sunt planè, quia iuſti ſunt: ſed vt iuſti fierent merita nõ fuerunt. Item immortalitas æternæ vitæ poſcitur vt debitum, iuſtificatio ex gratia. Ei, inquit Apoſtolus, qui operatur merces imputatur ſecundũ debitum, ſicut illa immortalitas poſt bona opera. Huiuſmodi tamen pœnitẽtiæ opera neceſſariò ſequitur remiſsio peccatorum, prout procedunt ex ſpiritus ſancti motione, & ad iuſtitiam ordinatione, quam infallibiliter & neceſſariò ſubſequitur. Non enim ſua intentione fruſtrari poteſt ſpiritus cor hominis ad iuſtificationẽ præparans & mouens: vt docet B. Thomas. Atque hac ratione videtur B. Auguſt. dicere, quòd fides meretur peccatorum remiſsionẽ & iuſtitiam. Ait enim in eadem ad Sixtum epiſtola. Poſſunt quidem Pelagiani dicere remiſsionem peccatorum eſſe gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur: ſed nec ipſa, inquit beatus Auguſtinus, remiſsio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat. Neque enim nullum eſt meritum fidei qua ille dicebat, Deus propitius eſto mihi peccatori, & deſcendit iuſtificatus merito fidei? Et in ſequenti epiſtola, Si qui dixerit quòd gratiam benè operandi fides mereatur, negare non poſſumus, imò verò gratiſsimè confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant qua impetrent charitatem quę ſola verè benè operatur. Et paucis interiectis, Nec dicat, Si ex fide, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur nõ potius redditur quam donatur? Non dicat iſta homo fidelis, quia cum dixerit, Vt merear iuſtificationem habeo fidem, reſpondetur ei, Quid habes quod non accepiſti? Docens hoc meritum fidei eſſe ex gratia qua facti ſumus fideles. Item cùm eadem epiſtola ad Sixtum dicat non legi in ſcripturis quod iuſtitia dicatur merces, & per conſequens aliquod eſſe

Act. 5. et 11.

Epiſt 105. ad Sixtum.

Epiſt. ad Sixtum vt ſupra.

Libr. 1. ad Simpli. q 2.

Rom. 4.

1. 2. quæſ. 12.

Tract. 1. in Ioannem.

Lucæ 18.

eius meritum, oportet has eius ſer t:tias inter ſe conciliare, per diſtinctinnem duplicis meriti, congrui & condigni. Nam & ipſe dicit fidem impetrando iuſtitiam mereri, opera verò iuſtorum vitam merentur æternam, tanquam ſtipendium quod ex iuſtitia iuſtus
1. Cor. 9. iudex retribuit. Et certum eſt plurimum referre quomodo quóve affectu Deo ſeruiamus, hilariter ac promptè, an negligenter.
Hierem. 18. Maledictus, inqnit Propheta, qui facit opus Domini etiam optimum negligenter. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo non
2. Cor. 9. ex triſtitia aut neceſsitate: Hilarem enim datorem diligit Deus, & tepidum diſcipulũ nõ ſuſcipit, qui magis modum operis, quàm ſubſtantiam ſpectat: vt docet B. Thomas, & Ariſtoteles in actu virtutis requirit, vt per
2.2 q. 100. art. 6. & 10. ipſum firmiter ac immobiliter operemur. Spectat præterea Dominus an ex ſpiritus inſtinctu & afflatu, an affectu quaſi filiali, non ad tempus tantum, ſed ex habitu quaſi in naturam verſo, an denique ex motione Chriſti quaſi inſtrumenta agamus. Nam ſine habitu charitatis & gratia informãte quaſi per quandam violentiam & contra naturam impellimur, ac ſupra nos vi erigimur: per habitum verò ſuauiter, & quaſi naturaliter ducimur ad opera Deo placita: Deinde aliam gratiam babẽt obſequia filiorum & amicorum, quàm hoſtium aut inimicorum.

Tertia eſt difficultas; Quum iuſtum ſit æquale ſecundum Ariſt. quomodo vitæ æternę opera noſtra ſunt meritoria, quę hac ſunt ſecundũ valorem multò inferiora, cùm non ſint condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam. Cui reſpondetur. Quod
Rom. 8. iuſtum eſt, æquale eſt: ſed æquale docet Ari-
5. Ethicor. ſtoteles eſſe duplex: Vnum ſecundum quantitatem, & alterum ſecundũ proportionem. Iuſtitia autem diſtribntiua, qnæ ſola in Deo
De diuin. nom. cap. 8. propriè locum habet, vt dicit B. Dionyſius, conſtituit æqualitatem ſecundũ proportionem inter accipiẽtes quibus fit diſtributio. Diſpenſat enim vnicuique ſecundum meri-
Eccleſ. 16. ta. Omnis miſericordia, inquit Sapiens, faciet locum vnicuique ſecundum meritum operum ſuorum. Iuſtitia autem commutatiua æqualitatẽ conſtituit inter dantem & accipientem, & in mutua datione & acceptione conſiſtit, vt tantum quiſq; accipiat, quantum dedit ſecundnm valorem: quæ propter-
Rom. 11. ea non eſt in Deo. Quis enim prior dedit ei & retribuetur illi? Inuenitur tamen modus quidam iuſtitiæ commutatiuæ inter Deum & hominem, ſicut inter patrem & filium, filius autem retribuit patri ſecundum facultatem & modum ſuum, qnemadmodum ei pater dedit ſecundum qualitatem ſuã. Nam loco æqualis quantitatis ſumitur æqualitas proportionis: cùm non poſsit filius recompenſare aliquid æqniualẽs beneficijs à patre acceptis. Ad hunc modum poteſt eſſe æqualitas inter Deum & creaturam, vt Deus ſe habeat ad id quòd ſuperabundanter facit: ſicut creatura ad id quod facere poteſt, in quo tamen multum deficit à donis acceptis, Iuſtitia tamen propriè in Deo laudatur, in quantum omnibus ſecundum dignitatem diſtribuit. Iuſtum namque eſt, vt ſecnndum ſuas & Reipub. quam adminiſtrat diuitias, ciuibus benè meritis per eum fiat diſtributio, & ſecundum eorum dignitatem qui operãtur, quorum magna eſt hic nobilitas, cuius hic reſpectus haberi debet. Hæc clariſsimè docet B. Thom. Quomodo autem in hac retri- 4. lib. ſent. diſt. 46. q. 1. art. 1.
butione conſiderari poſsit Deus quaſi priuatus & ratione ſui, vt de cuius perſona homines benè vel malè mereantur, aut vt publicus vniuerſalis mundi gubernator, idẽ Thomas docet 1. 2. quæſt. 21.

Quod autem dicit Apoſtol. Paulus, qnòd Rom. 8.
non ſunt condignæ paſsiones huius temporis, & cæt. nihil paſsionum vel operum merita reſpicit, ſed labores & afflictiones quas annexas habent paſsiones huius temporis, confert cum gloria futura. Nihil enim conferri poſſunt momentaneæ huius temporis afflictiones cum æterna gloria ad quam perducunt: & ideo hilariter ſunt perferendæ, imò & libenter acceprandæ, quando ad tantam gloriam perducant, quæ incomparabiliter excedit in bonitate malitiam & pœnalitatem afflictionum. Eadem namque eſt ſententia cum ea, quam explicat Apoſt. ad Cor.
Quod in præſenti eſt momẽtaneum & leue 2. Cor. 4.
tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt, quæ autem non videntur, æterna ſunt. Hoc ſenſu dicimus amaritudinem medicinæ non eſſe condignam ad ſanitatem quam adducit. Sed nec delitiæ buius ſeculi, qnia temporales ſunt, ad ſupplicium æternum ſunt condignæ, quod tamẽ merentur. In eandem ſententiam interpretatur A- In epiſt. ad Rom. 8.
poſtolum Paulum B. Ambr. Exhortatio hæc, inquit, ad ſuperiora pertinet, per quã oſtendit parua eſſe quæ hic poſſunt à perfidis irrogari, ad comparationem decreti muneris in futuro ſeculo, & propterea ad omnia exitia paratos eſſe debere, quia magna pro bis repromiſſa ſunt præmia, vt in tribulatione conſoletur ſe animus, & ſpes creſcat. Nam & qnoſdã, imò & multos ſcimus pro præſentibus lucris ad modicũ vtiq; profuturis, quam aſperos & duros ſubire labores, & ad quæ aliquando (quia ipſa vita fragilis eſt, & incerta) peruenire non poſſunt. Nautæ pro quibus commodis tantis ſe procellis & tempe-
ſtatibus credunt, qunm ſciant in his magis Pſal. 102.
mortem ante oculos eſſe quàm vitam. Cap. 2.

Vltima difficultas eſt quòd propbeta dicit: Qui coronat te in miſeratione & miſericordia. Et B. Iacobus Apoſtol. Iudicium ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam: Vbi oſtendit etiam in illo iudicio in quo iuſti coronantur, iniuſtique damnãtur: alios cum miſericordia, alios ſine miſericor
dia iudicandos. Et mater Machabeorum fi- 2. Machab. 7.
lio ſuo dicit: Vt in illa miſeratione cum fratribus tuis te recipiam. Propter quæ dicit B.

Auguſt.

De corrept. & gratia cap. 13. Auguſt. quòd electis Saluatoris ſui miſericordia adhæret, ſiue cùm conuertuntur, ſiue cùm præliantur, ſiue cùm coronantur. Sed reſpondet, hanc miſericordiam in qua coronamur, miſerationes eſſe ex meritis. Tunc, inquit, pro bonorum operum meritis iuſto iudicio etiam ipſa miſericordia tribuetur. Cùm enim dicitur, Iudiciũ ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam, manifeſtatur in his, in quibus inueniuntur bona opera miſericordiæ, iudicium cum miſericordia fieri, ác per hoc etiã ipſam miſericordiam meritis bonorum operum reddi: non ſic eſt nunc, quando non ſolùm nullis bonis, ſed etiam multis malis operibus præcedentibus miſericordia eius prçuenit hominem, vt liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ factur° fuerat niſi Dei gratia ſeruaretur. *Apocal. 21.* Quòd igitur Deus abſterget omnem lacrymam ab oculis ſanctorũ, omnemq́; miſeriam, quòd mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor, faciet ob merita vitæ præſentis, & miſericordia iſta atque miſeratio tanquam merces operibus eorum debetur. *Epiſt. ad Sixtum.* Et quod dicit idem Auguſtinus. O homo ſi accepturus es viam æternã, iuſtitiæ quidem ſtipendium eſt, ſed tibi gratia eſt, cui gratia eſt & ipſa iuſtitia: ſtatim interpretatur quod dixit. Tibi enim tãquam debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet iuſtitia cui debetur. Item quod dicit beatus Bernardus, Neceſſe eſt credere, quod æternam vitam nullus poteſt operibus promereri, niſi gratis detur & illa: quia nõ ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: Nec ſi omnes vnus ſuſtineat. *Serm. 1. de annunciat. B. Mariæ.* Neq; enim talia ſunt hominũ merita, vt propterea vita æterna debeatur ex iure, aut Deus iniuriam aliquam faceret, niſi eam donaret. Nam vt taceã quòd merita omnia dona Dei ſunt, & ita homo magis propter ipſa Deo debitor eſt, quam Deus homini: quid ſunt merita omnia ad tantam gloriam? Denique quis melior propheta, de quo Dominus teſtatur, quòd inuenerit virum ſecundum cor ſuum: verùm tamen ipſe habet dicere, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo. *Pſal. 142.* Nemo itaque ſe ſeducat, quia ſi benè cogitare voluerit, inueniet proculdubio, quòd nec cum decem millibus poterit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe. Et concludit, Ita de meritis ſi credis non poſſe haberi niſi per ipſum, non ſufficit, donec perhibeat tibi teſtimoniũ ſpiritus veritatis, quia ea per illum habes. *Explic. ſententi. B. Ber.* Loquitur enim beatus Bernardus de operibus vt noſtra ſunt, & laborem adferunt ac moleſtias, quæ non poſſunt cum vita æterna comparari, vt ſtatim diximus circa ſententiam Apoſtoli quam hic citat, & gratiam Dei ſecludit, eamque ponit ex parte Dei, non hominis operantis. Atque hoc modo, hoc eſt, ſuæ naturæ dignitate, opera noſtra non merentur vitam æternam, ſed ex dignitate ſpiritus mouentis per fidem & dilectionem. Nec ſi vnus omnes ſuſtineat, habita hac collatione acerbitatis ad gloriæ ſuauitatem, hanc gratiam & valorem habent. Nec vt hominis tantum opera ſunt, ex iure vita æterna eis debetur, nec iniuriam ei faceret Deus, ſi eam non donaret. Nulli enim debitor eſſe poteſt, qui vnicuiq; quod ipſi eſt debitum, hoc eſt, quòd ſecũdum ſuæ naturæ & conditionis, aut dignitatis rationem ipſum requirit, diſpenſat: quomodo debitum eſt homini, quòd manus habeat & pedes, & ei ſeruiant cætera animalia, quodque in tempore retributionis benè ſit iuſto, impio autem malè, ſecundum eorũ merita. Quicquid autem debetur creaturæ, hoc ab eo pendet, quòd Deo debitum eſt, hoc eſt, quòd impleatur in rebus creatis, id quod Dei ſapientia decreuit, eiusq́; manifeſtat bonitatem. Quibus modis dum vnicuique debitum reddit, iuſtus eſt Deus, & iuſtitiam facit, vt docet B. Thomas. Cùm igitur Deus nemini ſit debitor, nulli iniuriam facere poteſt. *1. Part. q. 21. art. 1.* Quomodo autem ex ſua promiſsione ſe debitorem fecerit, ex varijs Auguſtini ſententijs docet Magiſter noſter Natalis Beda, circa propoſitionem 21. Iacobi Fabri. Et reuera dona Dei ſunt noſtra merita, vt dicit B. Bernardus & dona ſua in nobis Deus remunerat: *In epiſtola Paul.* & ideò magis Deo obligamur, quòd dignatur ſua gratia per filium & ſpiritum ea opera in nobis noſtroque miniſterio facere (quæ ex eius ſolum operatione & gratia nobis ſunt merita) quam ipſe nobis obligatur. Quia tamen noſtra ſunt opera, quæ per ſpiritum nobis datum, eo cooperante operamur, eum habẽt valorem, eam apud Deum gratiam, quia in Deo facta, vt ſecundum ſcripturas digna ſint vitæ æternæ remuneratiõe. Hinc enim quòd huiuſmodi dei dona, nobis vitæ æternę ſunt merita. Nam & paſsio & mors Chriſti ex gratia vnionis hypoſtaticæ, & alijs chariſmatibus, quibus tanquam vnigenitus à patre plenus erat, nobis merebatur liberationem à morte æterna & beatitudinem, ſecundum Apoſt. Paulum. Si enim cũ inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortẽ filij eius, *Rom 9.* multò magis recõciliati, ſalui erimus in vita ipſius: & ſua dona pater remunerauit in filio, qui etiam magis ſecũdum naturam aſſumptam patri obligabatur ob huiuſmodi munera & gratias acceptas, quàm è diuersò pater filio. Et ſicut de noſtris paſsionibus diximus, quòd non ſunt condignæ ad futuram gloriã quæ reuelatur in nobis: ita nec Chriſti Domini paſsio quã pertulit in cruce moriendo, condigna erat ad futuram gloriam, quæ in nobis omnibus reuelabitur, ratione acerbitatis, & afflictiõis tametſi grauiſsimę, ſed ſolum quia patientiſsimè & amãtiſsimo affectu ipſe Dei filius per ſpiritum ſanctum eam ſuſtinuit. Non igitur iuſtorum opera & etiam eorum afflictiones propterea merita nõ ſunt, quia Dei ſunt dona, imò potius merita eſſe non poſſent, niſi in Deo fierent, per eius ſpiritũ nobis cooperãtibus & patientibus. Item ex eo quòd quilibet iuſtus dicere habet, Non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo, non aliud ſequitur, quã nos non poſſe vitam

noſtra iuſtitia tanquam ex nobis propria ſtatuitur, neq; ignoratur aut repudiatur iuſtitia Dei: quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærētem iuſtificamur, illa eadem dei eſt, quia à deo nobis infunditur per Chriſti meritum. Neque verò illud omittendum eſt, quod licet bonis operibus in ſacris literis vſque adeo multum tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis ſuis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Chriſtus eum non eſſe ſua mercede cariturum. Et Apoſtolus teſtetur, id quod in præſenti eſt, eſt momentaneum & leue tribulationis noſtrę ſupra modum in ſublimitate æternæ gloriæ pondus operari in nobis: abſit tamē vt Chriſtianus homo in ſeipſo confidat vel glorietur, & non in domino, cuius tanta eſt erga omnes homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita quæ ſunt ipſius dona. Rurſum in fine capitis vndecimi, dicit eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſari, qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe ad currendum in ſtadio cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intueantur æternam, quum ſcriptum ſit, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in ęternum propter retributionē: Item de Moyſe dicat Apoſtolus Paul. quod reſpiciebat in remunerationem. Poſtremò Anathema dicit in eum qui dixerit iuſtificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur.

Matt.10. *2.Cor.4.* *Pſal.118.* *Heb.11.* *Canon.31*

IOANNES Caluinus contra articulum & Concilij Tridentini definitionem oſtēdere nititur, quòd non ſolum omnia hominum opera ante regenerationem, hoc eſt, antequā habeāt ſpiritum iuſtificantem, ſunt peccata, verùm etiam omnia iuſtorum opera, ac propterea præcepta Dei eſſe impoſsibilia, quibus ne iuſti quidē ſatisfacere poſsint. Item nullum eſſe iuſtorum meritum, nullā pro operibus bonis expectandam mercedē, nullam retributionem aut remunerationē vitæ æternæ in ſeculo futuro. Rurſum quòd Deus nullum exercebit in ſeculi conſummatione iudicium, ſed vitam æternam miſericorditer non pro meritis, verùm tanquam meram gratiam iuſtis largietur, quam à conſtitutione mundi eis præparauit, cōtra ſymboli Apoſtolici articulum, qui proponit nobis Chriſtum venturum ad iudicandum viuos & mortuos. Et Ioannes Brentius docet quidem futurum iudicium, ſed non ſecundum præcepta Decalogi, hoc eſt, de eorum præceptorum obſeruatione & transgreſsione, ſed ſecundum fidem tantum, hoc eſt, accipiendam ibi fore cognitionem, an in Chriſtum crediderimus, an ei increduli fuerim⁹, atque ſecundum fidem hanc ferendam ſententiam. Huiuſmodi eſt euangelium quod nobis adferunt nouelli iſti magiſtri, qui noſtræ, imo articulorum fidei doctrinæ manibus pedibuſque aduerſantur: Sed eis Apoſt. Paul. anathema dicit. Licet nos, inquit, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præter quā euāgelizauimus, Anathema ſit. Sicut prędixi & nunc iterū dico, Si quis vobis euangelizauerit præter id ꝙ accepiſtis, Anathema ſit. Et Germaniæ dicere nos poſſemus, quod Apoſt. Paulus Gal. Miror quòd ſic tam cito trāsferimini ab eo qui vos vocauit in gratiā Chriſti, in aliud Euangelium, quod non eſt aliud, niſi quòd ſunt aliqui qui vos conturbant & volunt conuertere Euangelium Chriſti. Nam primam mentis Chriſtianæ conceptionem & elementum Apoſtolus docet eſſe quòd Deus eſt remunerator inquirētibus ſe. Credere, inquit, oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirētibus ſe remunerator ſit. Et tanquam abſurdiſsimum alio loco infert, Alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum? Sequitur autem impium atque abſurdum hoc dogma ex alio, quod pertinaciſsimè contra ſcripturas tuentur, de fide apprehendēte omnia Dei beneficia, & hæc ipſa ò ferri nullo ad opera habito reſpectu: Item ex eo, quòd doceant omnia iuſtorum opera eſſe peccata; ſed videamus quid eos cogat ad hæc & abſurda dogmata. Habet autem Concilium Tridentinum: Nemo, inquit, ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola hæredem ſe eſſe conſtitutū, hæreditatemq; conſequuturū, etiam ſi Chriſto non compatiatur, vt & conglorificetur, & cætera quæ ſuperius ex eodem Concilio ſunt citata. Contra quam definitionem ait Caluinus.

Galat.1. *Cap.1.* *Hebr.11.* *Rom.3.* *Cap. de iuſtificatione im pijs fol.20.* *In Antidoto circa ca.1. de iuſtificatiōe.*

At magnum quiddam videntur tibi effeciſſe, dum colligunt fruſtra gloriari cœleſti hæreditate, qui paſſionum Chriſti conſortes eſſe nolunt. At nos idipſum quanto melius, iudicent lectores. Vnum tamen intereſt, quod nos dum communicandum eſſe docemus paſsionibus Chriſti, vt ad ſocietatem perueniamus beatæ reſurrectionis, non ſeparamus Chriſtum à ſeipſo. Iſti quod nullo modo ſequitur, perperam inferunt, nos patiendo mereri vitam æternam, & in eo ſitam eſſe iuſtitiæ noſtræ partem ne ſola Dei gratia nitatur.

Caluinus.

Promiſsionem hæreditatis æternæ conditionalem eſſe, clariſsimè docent hæc verba Apoſtoli, quæ patres citant, Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autē Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & glorificemur. Ex quibus conſequens eſt nos patiēdo vitam æternam mereri. Id quod expreſsius alijs in locis ſcripturę teſtantur. Ait enim Eccleſiaſticus. Omnis miſericordia faciet locum vnicuique ſecundum meritum operū ſuorum. Et frequenter docet ſcriptura, vitā æternam eſſe mercedem laborum & afflictionum noſtrarum. Nec propterea à ſeipſo Chriſtū diuidimus, imò nec à nobis noſtriſque operibus & meritis. Docemus namque quod omne opus quo vitam æternam meremur, principalius quàm noſipſi in nobis ipſe Chriſtus operatur: atque tantum hac ratione, non ob ſuæ ſubſtantię qualitatem dignum eſſe vita æterna.

Reſponſio. *Cap.16.* *Sapien.10*

Caluinus. *Verum improbius etiamnum ludunt in ſua cōſequentia. Nam inde colligunt, inimicos eſſe religionis Chriſtianæ, qui iuſtos tradunt in omni bono opere, ſaltem venialiter peccare. Scire velim ex* *Fol 204.* *qua Dialectica tales conſequentias didicerint. Sic currite vt præmium apprehendatis: Ergo in bonis ſanctorum operibus nihil eſt reprehenſione dignū.*

Reſponſio. Rectiſsimè colligunt patres non ſolum *1. Cor. 9.* ex verbis Apoſtoli Pauli, Sic currite vt comprehendatis (quanquam & curſus debeat eſſe ſecundum leges præſcriptas, & ſine reprehenſione, qui brauium apprehendere mereatur). Sed magis ex ſententia B. Petri quam citant, Magis ſatagite fratres, vt per bona o- *2. Petr. 1.* pera certam veſtram vocationē faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Opera enim quæ bona ſunt, mala eſſe non poſſunt, aut reprehenſione digna. Nam quæ *2. Cor. 6.* participatio iuſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas lucī ad tenebras? Et peccatum omne, omnemq́ue operis reprehenſionem beatus Petrus excludit, dum addit, Et hæc facientes non peccabitis aliquando. Nihil igitur in his ſanctorum operibus meretur reprehenſionem, quam ſine dubio omne meretur peccatum.

Caluinus. *Verum hac quoque inſulſitate præterita, rem ipſam videamus. Concedant neceſſe eſt, opera ex interiore potius animi affectu vnde manant, & ex fine quò ſpectant, æſtimanda eſſe, quàm ex larua externa qua hominibus apparet. Cor enim intuetur Deus, vt Samueli dictum eſt, & oculi eius* *Cap 5.* *veritatem reſpiciunt, vt monet Hieremias. Nunquam autem perfectos nos Dei amore ferri atq; ad obſequendum eius iuſtitiæ, plus ſatis conſtat.*

Reſponſio. Inſulſi hic ſint patres, an Caluinus verius inſulſiſsimus, lectoris relinquo iudicio. Sed rem ipſam (ſicut hortatur) videamus & examinemus. Libenter concedimus, atque adeo hoc ipſum docemus, opera ex interiori potius animi affectu vnde manant, & ex fine quo ſpectant, eſſe æſtimanda, quàm ex his quæ hominibus foris apparent. Nunquā autem perfecto dei amore, & in veritate nos ferri in Deum, ſine ſcripturis aſſeritur, ſed iiſdem omnino aduerſatur. Nam de Ezechia *4. Reg. 20.* Rege referunt, quod conuertit faciem ſuā ad parietem, & orauit Dominum dicens, Obſecro domine memento quæſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te fecerim. Item de Ioſia Rege Iuda, quòd ſi- *4. Reg. 23.* milis ei non fuerit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & in vniuerſa virtute ſua, iuxta omnem legem Moyſi. Similes ſunt ſententiæ multis in locis ſcripturæ. Et B. Ioan- *1. Ioan. 2.* nes docet in nobis perfectam eſſe charitatē perfectumq́ue amorem. Qui ſeruat, inquit, verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt. Item, In hoc perfecta eſt charitas Dei nobiſcum, vt fiduciam habeamus in die iudicii. Rurſum, Hi ſoli veri ſunt adoratores, qui adorant patrem in ſpiritu & veritate, quales quærit ipſe & facit multos. Tamet ſi igitur Deus cor, & oculi eius veritatem reſpiciant, non tamen ex veritatis vel alicuius alterius defectu, quem oculi domini contēplentur, mala ſunt, aut macula vlla reſperſa, aut reprehenſione digna iuſtorum opera. Frequens eſt quod Ioannes Caluinus rem per ſe clarā, obſcuram reddat nomine perfectionis, quam ſacræ ſcripturæ tribuunt noſtro amori, ipſe vero perpetuò detrahit & derogat. Sed quid precor obtinebit ſi non perfecto Dei amore feramur ad obſequendum eius iuſtitiæ, ſyncero tamen affectu Deum amemus, & fratri ſubueniamus indigenti, atque ex animo remittamus quicquid in nos peccauerit, nihil commodi aut gloriæ noſtræ ſpectantes. An in hoc opere macula erit vel venialis? Domino ſatis eſt quòd eum *Ioan. 14.* diligamus. Qui diligit me, inquit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum & manifeſtabo ei meipſum, nullam hic perfectionis faciens mentionem. Et beatos pronunciat *Matt 5.* qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: iuſtitiam autem quæ non poteſt ſimpliciter eſſe perfecta, quàm diu non eſt eius ſatietas, modo tamen quodam perfectam hic dici & eſſe iuſtitiam, & proinde amorem quoq; Dei & proximi (quamuis reuera imperfecta ſit) pleriſ- *Contra 2. epi. Pela. li. 3. cap. 7.* que locis docet B. Auguſtinus. Iuſtitia, inquit, ſecundum quam iuſtus ex fide viuit, quoniā per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, vera iuſtitia eſt: Quæ licet non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate perfecta dicitur, parua tamen eſt ad illam magnam quam capit æqualitas angelorum, quam qui nondum habebat, & propter *Minor iuſtitia facit meritum et maior fit præmium.* illā quæ iam inerat, perfectum, & propter iſtam quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed planè minor iſta iuſtitia facit meritum, maior illa fit præmium: Vnde qui illam non ſequitur, iſtam non aſſequitur. Quocirca poſt reſurrectionem hominis futuram negare iuſtitiæ plenitudinem, & putare tantam futuram eſſe iuſtitiam in corpore vitæ illius, quanta eſſe poteſt in corpore mortis huius, dementiæ ſingularis eſt. Idem *Matth 2. de charitate art. 16. et 11. et 1. 2. quæ. 44.* pluribus in locis ſuprà citatis tradit B. Aug. Et beatus Thomas clare docet, quomodo poſsimus hic habere charitatem ſuæ ſpeciei perfectionem & quomodo hæc perfectio ſit nobis præcepta.

Caluinus. *Variis enim cupiditatibus retrahimur à curſu, vt vix ambulemus, cum ſumma contentione feſtinare Deus præcipiat, vixq; teporem adferamus pro ſummo ardore.*

Reſponſio. Scripturis ſatis eſt, quòd in via Domini *Pſal 98.* ambulemus. Ait enim propheta: Beati immaculati in via qui ambulant in lege domi- *Galat. 6.* ni. Et Apoſt. Pau. Spiritu ambulate, & deſi- *Epheſ. 4.* deria carnis non perficietis. Item: Ambule- *1. Theſ 2.* tis dignè vocatione veſtra, Dignè ambuletis Deo. Et ſi in luce ambulamus, ſicut ipſe in luce eſt, ſocietatem habemus ad inuicem, & ſanguis Ieſu filii eius emundat nos ab omni peccato. Cucurriſſe tamen imò & volaſ-

ſe quoſ-

1. Ioan. 3. ſe quoſdam teſtantur ſacræ ſcripturæ. Ait.n.
Pſalm 91. ſanctus propheta Dauid, Viam mandatorū
Heb. 14. tuorum cucurri, quum dilataſti cor meum.
Item Paulus, Sic currite vt comprehendatis:
qui & hortatur; vt per patientiam curramus
Hebr 4. & ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes
Eſai. 60. in authorem fidei & cōſummatorem Ieſum.
Et vt feſtinemus ingredi in illam requiem.
Rurſum, Qui ſunt iſti qui vt nubes volant,
& quaſi columbæ ad feneſtras ſuas. Vbi, precor, pręcepit Deus ſumma contentione ſummoq; ardore, vt ait Caluinus, feſtinare? Qui
Ioan 14. diligit me, inquit Saluator, diligetur à pa-
Luca. 13. tre meu, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Es alibi, Contendite intrare per anguſtam portam. Nuſquam ſummam requirit contentionem, nec amorem ſummum: Nec aliud in ſcripturis intelligitur per, Currere, Feſtinare, & Volare, quam ſollicitum eſſe & ſtudioſum, vt in obſeruatione mandatorum Dei, requiem nobis paratā ingrediamur, brauiumq; apprehēdamus. Et ſecundum interpretationem B. Auguſtini, qui iuſtitiæ & Dei amore, non formidine pęnæ, Dei præcepta implet, verè currit per viā mādatorum Dei. Amor enim dilatat, & metus anguſtat. Currit igitur is, in cuius corde diffuſa eſt, charitas dei per ſpiritum ſanctū, ſed vnus altero velocius feſtinat, currit, & volat. Non igitur oportet adeſſe ſummum amorem, ſummum conatum, aut contentionem ſummam. Viam certè quæ ad vitam adducit per ſe anguſtam, anguſtiorem facit Caluinus, imò eam claudit his qui eam perambulare ſtudēt, cùm eam tranſitu facit impoſsibilem. Et cupiditates, hoc eſt noxiæ pronitates, non ſemper noxios excitant affectus: ſicut nec praui habitus, nec inde excitati praui motus, contra hominis volunta-
Matth. 15. tē peccata ſunt. Ex corde enim, ait Saluator, exeunt quæ hominem inquinare poſſunt. Et quanuis remoretur nos in curſu noſtro habitualis cupiditas, non tamen impedit quin curramus, feſtinemus, atque etiam volemus ad cœleſtem Hieruſalem.

Caluinus. *Quod ſi defectum hunc præ hypocriſi non ſentimus, Deus tamen cernit & iudicat, in cuius cōſpectu ne ſtellæ quidem liquidæ ſunt, nec ſol lucidus. Denique ſeptimum caput ad Romanos controuerſiam iſtam dirimit: vbi in ſua piorumque omnium perſona fatetur Paulus ſe à perfectione diſtare, etiam cùm optima eſt voluntas. Quare blandiatur ſibi homo vt libet, ſi tamen in iudicium Dei vel præſtantiſſimum opus quod vnquam fuerit, vocetur, næuo aliquo reperietur deformatum.*

Reſponſio. Defectum hunc ſentimus. Quis enim non experitur carnem concupiſcere aduerſus ſpiritum, & ſpiritum aduerſus carnem, & hæc
Rom. 7. ſibi inuicem aduerſari, vt non quæcunque volumus ea faciamus? Sed credimus Apoſtolo dicenti, Iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Et carne ſeruimus legi peccati, ſed ego ipſe, inquit, mēte ſeruio legi Dei. Ex mente autem & corde proficiſcuntur quæ animam coinquinant, non ex ore vel carne. Et quanuis Dei compa- Matth. 15.
ratione nec ſtellæ ſint liquidæ, nec ſol lucidus, nihil tamē in ſe habent tenebrarū, nihil ſancti Angeli habent reprehenſione dignū. Quomodo igitur ex hac ſcriptura colligi poſſet in iuſtorum operib⁹ inueniri quod reprehendatur? Fatetur Apoſtolus, quòd velle ſibi adiacet, nec ſe inuenire quod perficiat: Sed interpretante B. Auguſtino, hoc perficere eſt, carnem non concupiſcere, nullū habere aduerſarium: Quod pro præmio in cælis expectamus, adeò vt ſingularis dementiæ eſſe dicat Auguſtin. putare quòd hoc re-
quiratur in hac peregrinatione. Ait enim, Contra. 2 e-
Facere iuſtitiam, eſt in vero Dei cultu cum piſt Pel. lib.
interno concupiſcentiæ malo interna con- 3. cap. 7. et
flictatione pugnare: perficere autem, omni- de natu. et
no aduerſarium non habere. Nam qui pug- grat. ca. 62.
nat, & adhuc periclitatur, & aliquando percutitur, etiam ſi non ſternitur. Qui autem non habet aduerſarium, plena pace lætatur. Quod autem hic colligit Caluinus ſine ſcripturis, imò & contra ſcripturās, quòd præſtātiſsimum opus quod vnquam hic fuit, næuo aliquo reperietur deformatum, ſi in iudicium Dei vocetur, hæreticum dogma eſt, & quidem blaſphemia in opera ſancti ſpiritus & iuſtorum omnium, quæ Saluator teſtatur in Deo eſſe facta & fructus eſſe vitis quæ eſt Chriſtus: Et eorum opera qui ſuperædificāt aurum, argentum, & lapides precioſos, do-
cet Apoſtolus Paulus illæſa manere in igne 1. Cor. 3.
diſtricti ac ſæueri examinis iudicij Dei, atque à Deo iuſto iudice, qui nihil iniquitatis inultum abire patietur, mercedem accipere, qui de verbo etiam otioſo eſt rationē ex-
acturus. Cuncta enim quæ fiunt, adducet De-
us in iudicium pro omni errato, ſiue bonum Iob. 14.
ſit ſiue malum, vt dicit Eccleſiaſtes: de quo
multa diximus Articulo Octauo. Non igi-
tur in iuſtorum operibus, quæ ab eis per ſpi- Cap. vlt.
ritum inhabitantem in Deo fiunt, magis næuus aliquis deformās reperitur, quàm in operibus ſanctorum Angelorum ante confirmationem, vel etiam iam beatorum. Nulla enim in eis deſideratur debita circunſtantia ſed opera ſua omnia in gloriam Dei faciūt: nec omnino adeſt aliquid deformans. Nec etiam maior amoris feruor exigitur: cū nec tepidi, nec etiā frigidi ſint in Dei ſeruitio, ſed calidi & ardentes. Et eſt ſententia Salua-
toris, Si corpus tuum lucidum fuerit, non Luca. 11.
habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum. Lucidum autē erit corpus to-
tum, ſi oculus tuus fuerit ſimplex. Porrò di- Eſai. 5.
ximus fieri non poſſe, quòd opus idem malū ſit & bonū, dicente propheta. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum.

Atqui Deo probantur, Quis negat? Tantùm Caluinus.
contendimus fieri non poſſe, vt abſque venia placeant. Quid autem eſt quod Deus ignoſcat, niſi peccatum? inde ſimul conficitur non eſſe tantopere exagitandos, qui dixerunt quamlibet bona opera ſi exacto rigore cenſeantur, æterna potius damna-

damnatione, quàm vita præmio digna eſſe. Vbi enim peccatum quamlibet nobis exiguum videatur, illic nemo ſanus mortis eſſe materiã negabit.

Reſponſio. Quòd Deo iuſtorum opera probantur & placent, clariſsima ſunt ſcripturarum teſtimonia, & gaudemus Caluinum hoc non negare. Sed quæ, precor, ſcripturæ teſtantur, quod ſolum Deo ignoſcente, ei placent iuſtorũ opera, quum dicant ſimpliciter, iuſtos & eorum opera iuſta, Deoq́; probari ac grata eſſe? Ait enim B. Ioan. Quicquid pertierimus accipiemus, quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea quę ſunt placita coram eo facimus. (*1. Ioan. 4.*) Et Enoch teſtimonium habuit ſe placuiſſe deo. (*Hebr. 11.*) Item, Ambulate dignè deo per omnia placentes, inquit Paulus. (*Coloſſ. 1.*) Abrahæ quoque dixit dominus poſt filij ſui oblationem, Quiá feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo vnigenito, benedicam tibi & multiplicabo ſemen tuum: quaſi eum commendans de opere ſibi gratiſsimo. (*Geneſ. 22.*) Et cum in iuſtis vera ſit iuſtitia, operaque verè iuſta, quemadmodum oſtendimus Artic. 8. & conſtans eſt doctrina ſcripturarum, & Beati Auguſt. nihil habent eorũ opera propter quod venia aut ignoſcentia Dei indigeant. (*Li. 3. contra 2. epi. Pela. ca. 7. Item lib. 9. de ciuit. Dei.*) Qui autem dicunt iuſtorum opera quantumuis bona, ſi exacto rigore cenſeantur, ęterna potius damnatione, quàm vitæ præmio digna eſſe (id quod Caluinus docet circa Can. 37.) ſeueriorem faciunt Deum Dracone legis latore, cuius leges propter rigiditatem & pœnarum magnitudinem Solon abrogauit, eò quòd non atramento, ſed ſanguine leges ſuas ſcripſit. (*Ariſt. 2. Politic. cap. vl.*) Nam omnibus penè peccatis etiam exiguis, mortis definiebat ſupplicium. Olera enim aut ſimiles herbas furati, tanquam homicidæ, inquiebat, ſupplicium pendant, & ocio damnati, capite mulctentur. (*Cap. 6.*) Palam autem huic ſententiæ Caluini reclamat B. Iob. dum ait, Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui, & calamitas quam patior in ſtatera quaſi arena maris, hæc grauior appareret. Item, Videndum eſt, inquit Hiero. ne ferula dignus, claua vel ſecuri percutiatur. (*Li. 1. contra Pelagia.*) Vniuerſæ demũ ſcripturæ docent Chriſtum ſecundum vniuſcuiuſque merita eſſe iudicaturum, & diuerſos eſſe gradus ſuppliciorum & præmiorum: mandatorum quoq; etiam quædam eſſe minima, quorum & minimum oportet eſſe ſupplicium, ſecundum diuum Bernardum. (*De præcepto et diſpenſat.*) Sunt enim peccata plurima, quæ propter exiguitatem rei, aut affectus tenuitatem, non violãt amicitiam vel gratiã patris erga filios. Habet enim Deus, qui eſt legiſlator ſapientiſsimus, leges maximas & infimas, atq; iubet & prohibet, non modò pro ſuæ maieſtatis dignitate, ſed pro hominum conuenientia, quorũ ſaluti & dignitati per ſuas leges voluit conſulere. Simile eſt de parente & præceptore, puero leges præſcribente, ne quid rapiat aut furetur, ne impexus aut illotus diſcedat, ne librum maculet, &c. hæc tranſgredientem nemo iudicabit dignum ſecuri aut gladio. In æſtimandis namque delictis, iuxta ſententiam Bernardi, præcipuè attendere oportet, quãti põderis ſit res in qua peccatur, cuiuſq; momenti ſit præceptum. Quis, inquit, neſciat vnum detractionis verbum, quantum etiam innumeris verbis otioſis præponderet? Quia, inquit, diſcretio eſt in mandatis, conſequenter & in culpis, vt (ſicut dixeram) maiorum grauior, leuiorq; minorum cẽſeatur tranſgreſsio mandatorum, ſed mandantium non item. (*De præcepto et diſpenſat.*) Nemo enim ſanus iudicabit æterna morte dignum eſſe iram ſubreptitiam, aut verbum otioſum inconſideratius effuſum. Nec ſunt rei mortis filij illi qui patrẽ precantur, vt ſibi remittat debita.

Caluinus. *Fit tamen immenſa Dei miſericordia, vt in cœlo mercedem habeant, quæ non modo nihil tale merebantur, ſed mortis æternæ præmium habitura erant, niſi per Chriſtum abſterſa eſſet immunditiés qua alioqui fœdata erant.*

Reſponſio. Quòd non ſola miſericordia, ſed iuſto Dei iudicio iuſtorum opera in cęlo mercedẽ habent, ex ſcripturis docuimus, quodque eam à iuſto iudice, nõ à patre miſericordię, vt dicit beatus Auguſtinus, recipere merentur. (*Tracta. 3. ſu per Ioan.*) Et quãdo, obſecro, abſterſa eſt per Chriſtum à iuſtorum operibus immunditiés, antequam fiunt, quando fiunt, an poſtquam sũt facta? Si primum, munda ſunt cùm fiunt: ſimiliter ſi per Chriſtum ſeruantur, quando fiunt, ne fiant immunda. Quando verò facta ſunt, mutari non poſſunt, circunſtantia maculãte. Et vbi, precor, ſcriptura habet, quòd ab operibus iuſtorum per Chriſtum immundicies abſtergitur? Nos poſt ſcripturas docemus, quòd iuſti per ſpiritum Chriſti & eo operante, opera faciunt verè iuſta, & ab omni ſorde pura & libera, qualia ex viribus liberi arbitrij præſtare non poſſent. Somnia ſunt quæ hic adfert Caluinus, imo nouæ atque peſtilentes inuentiones hominum pertinaciter defendentium, quod ſemel peſsimè cõceperunt, qui malunt rumpere vniuerſas ſepes, quam retrocedere vt rectam inueniant ſemitam.

Caluinus. *Porrò quam inepta ſit argumentatio, quæ ex nomine mercedis dignitas aut meritum elicitur, multis locis docui. Nec obſcura eſt ratio, cùm retributio ipſa quam Sophiſtæ in merito fundatam volunt, à gratuita acceptione pendeat.*

Reſponſio. Relatiua neceſſariò ſunt ſimul, non eſt filius ſine patre, non dominus ſine ſeruo, nec ediuerſo. Referuntur autem ad ſe inuicem merces & meritum. Et apertè teſtatur ſcriptura, quod miſericordia faciet locum vnicuiq; ſecundum meritum operum ſuorum. (*Eccle. 16.*) Et Apoſ. Paul. teſtatur, iuſtos eſſe dignos regno Dei. In ſuperioribus quoq; docuimus, quòd retributio mercedis fiet ex meritis & ex iuſtitia pro eiſdem, & quòd Chriſtus nos fecit dignos in partem ſortis ſanctorum in lumine.

Item Apoſt. Paulus ſcribit Theſſalonicẽ. Tribulationes ſuſtinetis, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. (*Theſſa. 2.*) Quòd inepta ſit patrum argumentatio, qua ex mercedis

cedis nomine dignitas aut meritum elicitur, videamus quibus ſcripturis Caluinus hæc demonſtret. Dicit autem, quod hoc non obſcurè probatur, ex eo quòd retributio in merito (ſecundum noſtram doctrinam) fundata, à gratuita pendet acceptione.

De gra. et lib. arb. cap. 8. et 9. et in epiſt. 61.

Cui obiectioni non obſcurè respondet Beatus Auguſt. in locis quę citauimus: docēs vitam æternam gratiam eſſe, & eam tamen pro meritis dari in mercedem. Gratiam autem vocare Apoſtolum Paulum, quia gratia & Dei dona ſunt opera, pro quibus tanquā merces & ſtipendium retribuitur. Non memini quòd apud Paulum vel Auguſ. dicatur vita ęterna eſſe ex gratuita acceptione. Nam ſicut iuſtus iudex ex iuſtitia mortem & vitam retribuit æternam, ita opera ex iuſtitia, & non ex gratuita Dei acceptatione vitam merentur æternam. Ex gratuita, inquam, acceptatione, quæ iuſtitiam & merita omnia excludit. Videamus igitur quibus argumentis, quibuſue ſcripturis doceat Ioannes Caluinus, ineptam eſſe argumentandi rationē, qua ex vno relatiuo colligitur alterum, à patre quòd filium, à domino quod ſeruum habeat, & ex mercede, quòd aliquod ſit eius meritum. Hic enim non aliam adfert rationem, quam à gratuita acceptatione pendere

Ca. 10. para. 78.

retributionem, quam Sophiſtæ (ita enim loquitur) in merito fundatam eſſe volunt. Id quod falſum eſſe oſtendimus. Prolixiùs autem rem iſtam tractat in Inſtitutione, ad quā hic remittit vbi ait.

Caluinus.

Ex mercedis nomine non eſt cur opera noſtra ratiocinemur cauſam eſſe ſalutis. Principio iſtud ſancitum ſit in cordibus noſtris, regnum cœlorum non ſeruorum ſtipendium, ſed filiorum eſſe hæreditatem, quam ſoli potientur, qui à Domino in filios cooptati fuerint: Neque ob vllam aliam cauſam quàm ob hanc adoptionem. Non enim erit hæres filius ancillæ, ſed filius liberæ. Adeoqúe in ijs ipſis locis, quibus gloriam æternam mercedem operibus fore pollicetur ſpiritus ſanctus, hæreditatem nominatim exprimendo, aliunde nobis prouenire demonſtrat. Sic Chriſtus opera recēſet quæ cœli remuneratione compenſat, dum in eius poſſeßionem electos vocat ſed ſimul adiungit, hæreditatis iure poßidendum. Sic Paulus iubet ſeruos fideliter agentes quod officij ſui eſt, ſperare retributionem à Domino: ſed addit hæreditatis.

Reſponſio.

Opera noſtra eſſe cauſam ſalutis docet Apoſtolus Paulus, qui hortatur Philippenſes,

Cap. 2.

vt cum metu & tremore ſuam operentur ſalutem. Et Dominus Saluator, quòd propter opera vitam æternam nobis retribuet, clariſsimè docet, dum in extremo iudicio ſedens in ſede maieſtatis ſuæ dicet his, qui à dextris erunt, Venite benedicti patris mei, poſsidete regnum vobis paratum à conſtitutione mundi: cauſam aſsignās, Eſuriui enim

Matth. 29.

& dediſtis mihi manducare. Impijs verò dicet, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, & cętera. Eſuriui enim & non dediſti mihi manducare, & cætera quæ ſequuntur. Apertiſsimè hic teſtatur propter opera vitam & mortem rependi æternam, iuſtoq; Dei iudicio vnicuique retribui ſecundum ſua opera. Nec tamen ſeruorum, vt colligit

Ioan 8.

Ioannes Caluinus, vita æterna eſt ſtipendium. Seruus enim, ait Saluator, non manet in domo in æternum: ſed iuſtorum & filiorum tantùm eſt merces ac ſtipēdium, qui ex meritis ſimul & iure adoptionis hanc mercedem accipiunt, vt hæreditatem adeant ob ſuum laborem, legitimum curſum atq; certamē: quemadmodum hoc ipſum ſcripturę apertè teſtantur, maioremq; hæreditatem ſuſcipiant, qui maiori cum labore pugnauerunt. Atq; hæc ipſa inter ſe non contrariari ſuprà oſtendimus. Voluit enim Dominus, vt copioſam eſſe ſuam redemptionem, ita vt ſalutē ex multiplici titulo fieri nobis debitam, adoptionis ſcilicet & certaminis quo ipſam meremur. Nam voluit totum effundere ſanguinem, qui vnius guttæ effuſione nos redimere potuiſſet, & centuplo plus ſoluere, quàm ſecundum iuſtitiam oportebat: ſed & tota eius vita eandem redemptionem meruerat. Nihil igitur mirandum, quòd vitam æternam quam ipſe nobis meruit, & cuius nos fecit hæredes, nos mereri voluit, qui merendi dedit virtutem. In omnibus nāque noſtræ gloriæ & honori cōſuluit, quos victores glorioſos eſſe voluit, & hac de cauſa coronari, atq; brauium tanquam palmam curſus noſtri obtinere. Vt igitur copioſum eſſet vitæ æternæ meritum, voluit ipſe eam nobis mereri, vt quaſi filij eā hæreditario iure acciperemus, noſtrum nihilominus accedere voluit laborem & certamen, cui vt

Rom. 8.

merito deberetur. Hac enī lege nos adoptauit, vt currēdo in ſtadio, & certando cum hoſtibus tanquam mercedem, brauium & palmam, vitam apprehenderemus æternā. Filij ſeruiunt quidem patri, ſed non ſicut ſerui domino, hoc eſt ſicut filij ancillæ. Non accepiſtis, inquit Apo. ſpiritum ſeruitutis iterū in timore, ſed ſpiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba pater. Atq; hac ratione Apoſt. Paulus hanc hæreditatem, quæ ex iure adoptionis debetur filijs, vocat retributionem. Serui, inquit, quodcunque feceritis ex animo in ſimplicitate cordis Deum timentes operemini, ſicut domino & non hominibus, ſcientes quòd à domino accipietis retributionem hæreditatis: docens hæreditatem hanc non obuenire more conſueto apud homines, ſed operibus retribui. Nec repugnāt iſta inter ſe, quòd ſcilicet ex promiſsione donetur id quod propter opera retribuitur. Nam eius rei clariſsimum eſt exemplum in Abraham, cui promiſit Deus ſemen & hoc multiplicandum ſicut ſtellas cœli, cui tamē poſt multos annos quaſi mercedem obedientiæ ſuæ hoc ipſum retributurum, dixit. Ait enim, Propter memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito, benedicā tibi & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli. & cæt. quæ omnia ei multò ante promiſerat. Eiuſdem nāq;

Vita æterna hæreditas eſt et merces filiorum.

Geneſ. 15.

Geneſ. 22.

effectus

effectus plures poſſunt eſſe cauſæ: Sed hic poſteriores pendēt & procedunt ex Dei promiſsione. Nā ex eo quod Deus Abrahā promiſit, quòd ſemen illius multiplicaretur, ideo dedit ei hanc inſignem obedientiam, qua filium ſuum in mortē offerret, per quā mereretur hoc ipſū ſibi à Deo præſtari quod ei antea promiſerat. Et certiſsimum eſt quod hæc Dei promiſsio impleri non poterat ſine opera Abrahæ ex Sarai vxore generantis, cui virtutem concipiendi & ipſi generandi tribuit. Idem clariſsimum eſt de vniuerſis promiſsionibus prolis futuræ, quales factæ ſunt Annæ Zachariæ & alijs quibuſdā, quòd ſine operatione & congreſſu hominis impleri non poterant. Quod autem dicitur, Si qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, abolita eſt promiſsio, intelligit Apoſto. per legem opera quæ ex nobis ſunt, non illa in quibus creauit nos Deus, vt ex fide & charitate in illis ambulemus. Nititur autem Caluinus interpretari & reſpondere ſcripturis, quæ docent Deum vnicuique ſecundum ſua opera redditurum. Sic enim habet.

Geneſ.16. Rom.8. Epheſ.2. In inſtit.ca. 10.parag.77

Caluinus.

Quod vnicuique dicitur redditurus Deus ſecundum opera, paruo negotio diſſoluitur. Ordinē enim conſequentiæ magis quàm cauſam indicat iſta locutio. Extra dubium autem eſt, Dominum his miſericordiæ ſuæ gradibus ſalutem noſtram cō ſummare, dum electos ad ſe vocat, vocatos iuſtificat, iuſtificatos glorificat.

Reſponſio.

Huic interpretationi quam ſuo ſenſu facit Ioannes Caluinus, reclamant & nominū mercedis, retributionis, & remunerationis rationes, & ipſæ ſcripturæ ſacræ atque earum interpretes. Dicuntur enim hæc nomina relatiuè ad opera pro quibus fit retributio, remuneratio, & mercedis ſolutio. Et clariſsimè cauſam explicant ſcripturæ: Nam dicet Saluator electis, Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare, &c. Reprobis autem, Diſcedite à me maledicti in ignem æternū. Eſuriui enim & non dediſtis mihi manducare, &c. Nam cauſalis eſt particula Enim. Et ſicut impij iuſto dei iudicio pro ſua impietate, & in peccatorum vindictam, mittentur in ignem æternum, ita iuſti in retributionem operum ſuorum poſsidebunt vitam æternam. Nam de eis ſicut Chriſtus, ita & Apoſtolus Paulus loquitur, quando dicit, Si tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem nobiſcum. Et in Euangelio dominus ſeruo ſuo, Euge ſerue bone & fidelis, quia in pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui. Idem apertis verbis teſtatur Apoſt. Pau. Cum metu, ait, & tremore veſtram operamini ſalutem. Rurſus, Quæ enim ſeminauit homo, hæc & metet: qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu & metet vitam æternam. Et, Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. Huc etiā faciunt ſcripturæ de operarijs conductis ad laborandum in vinea, & de currentibus in ſtadio. Item quæ teſtantur Deum vindicem malorum, & formidabilem iram agni. Non igitur ex ſola Dei electione & promiſsione electi accipient vitam æternā, ſicut nec impij ex ſola reprobatione & reiectione æterna, ſupplicium æternum, ſed vtrique pro meritis ſuis. Nec negamus Deum his miſericordiæ ſuæ gradibus ſalutē noſtrā conſummare, dum eos quos vocat iuſtificat, iuſtificatos glorificat: ſed vt gradum poſteriorem vult eſſe finem prioris, ita priorem cauſam diſpoſitiuam vel meritoriam poſterioris: quemadmodum clarè docent ſcripturę, & ex eis beatus Auguſtinus. Porrò meriti nomine vtuntur ſcripturæ, Nam Eccleſiaſticus, Miſericordia, inquit, faciet locum vnicuiq; ſecundum meritum operum ſuorum. Item Apoſtolus Paulus, Beneficentię & communionis nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Cogitur & Caluinus fateri vetuſtos eccleſiæ ſcriptores paſsim vſos eſſe hac voce. *Atq; vtinam* (ait) *voculæ vnius abuſu, erroris materiam non præbuiſſent.* Audet tamen temerarius hic homo ſcribere ꝙ peſsimè religioni Chriſtianę conſuluit, qui primus nomen meriti humanis operibus aptauit, vt faſtuoſiſsimum ita pernicioſiſsimum. Nimia eſt Caluini arrogantia & cordis eius ſuperbia, quod non vereatur ſcripturæ ſermonem & vniuerſos patres contemnere, quando cōſentaneus eſt & ſermo & vniuerſæ ſcripturæ ſenſus. Sed quid hunc hominem, qui ſua mauult quàm maiorum in hac re ſequi iudicium, moueat, audiamus. Scribit autem contra vlt. ca. Concilij Tridentini, in hæc verba.

Matt.15. 2.Teſſ 1. Matth.25. Philipp 2. Galat.6. Sapient.3. Cap.16. Hebr.13. In inſtitut. ca 5.20.58. Seſſ.6. Fol.204.

Caluinus.

Primum quòd vitam æternam mercedem faciunt, in eo ab illis diſſentio. Neq; enim ſi in vita æterna Deus opera remuneratur, inde protinus conficient vitam ipſam eſſe quæ in ea rependitur mercedem. Quin potius hæreditatem eſſe vbique ſcriptura clamitat, quæ non alio quàm gratuitæ adoptionis iure nobis obuenit.

Reſponſio.

Vitam ipſam æternam eſſe hanc mercedē qua remunerantur opera iuſtorum, teſtatur ſententia Saluatoris, quam feret in ipſorum cauſa eiuſque exequutione: Et ibunt hi in ſupplicium æternum, inquit Matthęus Euangeliſta, iuſti autem in vitam æternam. Nec aliud eſt eis regnum paratum, aut alia requies, de qua Apoſto. ad Theſſal. Item Chriſtus, Super omnia bona conſtituet eum, quā vita æterna, ſicut ſuppliciū & mors æterna, ſtipendium peccati. Et quid, precor, Moyſes ſpectabat in remuneratione, quàm quod quærebat Deo perpetuò adhærere, ipſiuſq; viſione frui? Porro vitam æternam eſſe hæreditatem, vbique clamat ſcriptura, ſed etiam non tacet talem eſſe hæreditatem, quæ ſit retributio laborum & operum ſanctorū. Nam Beatus Ambroſius in Commentarijs circa hanc ſententiam, Certi quòd à Domino recipietis retributionem hęreditatis Do

2.Teſ.1. Heb.11. Colloſ.3.

mini Ieſu Chriſti cui ſeruitis. Vt promptos, inquit illos in obſequio & fide faciat, mercedem illos bonorum operum accepturos promittit à Deo in regno Chriſti, & ſic illos vult obſequi ſicut Domino à quo mercedem expectant. Item Oecumenius, Quæ, inquit, erit retributio ſeruo ex animo operãti? Primum quidem, inquit, merces erit à Deo. Et Theophyl. Domini non faciunt ſæpè ſeruos hæredes, etiam ſi decies millies eis benè ſeruierint. Dominus autem hæreditatem quæ in cælis eſt, retributionem vobis dabit, ſi beneuolẽtiam erga dominos cuſtodieritis. Similiter interpretatur Chryſoſtomus. Sumus itaque, vt diximus, hæredes adoptati, hac conditione vt laboribus noſtris mereamur adire hanc hæreditatem.

Caluinus. *Sed maior eſt in eo contradicendi materia, cũ eos affirmare non pudet, nihil deeſſe fidelibus, quo minus legi Dei pro huius quidem vitæ ſtatu, ſatiſfeciſſe, & vitam æternam promeruiſſe cenſeantur. Vbi ergo erit illa beatitudo quæ à Dauide prædicatur. Pſal. 32. ſine qua ſumus omnes ter miſeri? Væ autẽ miſeris iſtis, qui non intelligunt eum, qui proximè ad perfectionem acceſſit, nondum ad dimidium vſq; iter progreſſum eſſe. Nam veriſsimum eſſe illud Auguſtini ſentiunt, quicunque exercitatam habent conſcientiam. Sanctorum iuſtitiam in hac vita remiſsione peccatorum conſtare magis, quàm perfectione virtutum. Veriùs etiam num illud alterum quod iam citaui. Quàm diu ſub carnis infirmitate gemũt, vnicam illis ſpem reliquam eſſe, quod mediatorem habẽt Chriſtum, per quem Deo reconciliantur.*

Reſponſio. Non ſolùm hoc definiunt huius Concilij patres, quòd nihil deeſt fidelibus, quo minus legi Dei ſatisfaciant, verùm etiam Concilium Arauſicanum, & vniuerſi ſcriptores vetuſtiores, & ante eos Apoſt. Paulus, Qui diligit proximum, inquit, legem impleuit. (Rom. 13.) Nam plenitudo legis eſt dilectio. Et, (Gal. 5. & 6.) Omnis lex in vno ſermone impletur, Diliges proximum tuũ ſicut te ipſum. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. (Rom. 6.) Nam quod impoſsibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. (Lib. 3. cõtra 2. epiſt. Pelag. cap. 7. in fine.) Item B. Auguſtinus quum dixiſſet, quòd illa perfecta magnitudo iuſtitię eis qui hic mandata fecerũt præmium dabitur, ſe explicans addit, Sed ita dixerim, Mandata fecerunt, vt ipſa mãdata meminerimus pertinere ad orationem in qua quotidie veraciter dicunt ſancti filij promiſsionis: Fiat voluntas tua. Et, Dimitte nobis debita noſtra, &c. De quo in ſuperioribus ſæpè diximus ex B. Aug. varijs locis. Et pro huius vitæ infirmitate dicimus, nos poſſe legi ſatiſfacere cum Dei gratia, quantum ad ſalutem eſt neceſſarium, videlicet vt in ea ſeruanda, non violemus charitatem Dei & proximi, et (De ſpir. & li. c. et lib. 1. retract. c. 16.) à ſcopo legis nõ recedamus: non autem vt in legis obſeruatione perſeueremus, ſine vllo peccato & macula, ſed quam ſtatim charitatis feruore, & oratione Dominica abſtergimus, vt idem Auguſtinus. Nec enim ita ſine peccato quiſquam inuenitur, qui non indigeat peccatorũ remiſsione: Nec eſſe poteſt beatus cui non remittat Dominus peccata. Qui autem manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, nec ſalute fruſtrari poteſt. (Contra 2. epiſt. Pelag. lib 3. cap. 5.) Iterum refugit hic Caluinus ad aſylum ſibi frequens, ad perfectionẽ ſcilicet iuſtitiæ, de qua ſæpè diximus, quod duplex inuenitur in ſcripturis, viæ nimirum noſtræq; peregrinationis & ſeculi futuri; quodq́ue vtraque magnam habet latitudinem, gradusq; multos, in quorum tamẽ quolibet vera eſt iuſtitia homini Chriſtiano ad ſalutem ſufficiens. Iuſtus enim ex fide viuit & viuet in æternũ ſi iuſtitiam nõ deſerat. Perfectionem autem beatorũ eſurire tantũ & ſitire hic oportet, non aſſequi. Et mirum certè quòd tantã vbique requirat Caluin⁹ dilectionis perfectionem ex præcepto, Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima, &c. cùm ipſe interpretetur ex toto corde credere, non eſſe perfectè Chriſto hærere, ſed ex animo dũtaxat & ſyncera mente illum amplecti: non eo ſaturum eſſe, ſed ardenti affectu eſurire & ſitire, & ad eum ſuſpirare. (In inſtit. ca. 6. parag. 8.) *Et hic,* inquit, *mos eſt ſcripturæ, vt toto corde fieri dicat, quod ſyncere & ex animo fieri ſignificat.*

Quemadmodum contra, vbi fraudulẽtos obiurgat, illis cor, & cor exprobrare ſolet. Et ſentẽtias quas ex B. Auguſt. Caluinus adducit, libenter ſuſcipimus, ſi non torqueantur ad ſenſum ab ipſo autore alienum. Conſtat enim noſtra iuſtitia remiſsione peccatorum & virtutibus, & in his propriè eſt eius ratio ac ſubſtantia: Perfectio verò iuſtitiæ in perfectione virtutum, quam in cælis ſolum expectamus. Sanctorũ igitur iuſtitia in hac vita remiſsione peccatorum magis conſtat quàm perfectione virtutum, ſed non magis in remiſsione conſiſtit quàm in ipſis virtutibus. (Lib. 19. de ciuita. Dei cap. 27.) Ait enim B. Auguſtinus. Quia Deo ſubdita quidem eſt ratio, in hac tamẽ conditione mortali & corpore corruptibili quod aggrauat animam, non perfectè vitijs imperat, ideo neceſſaria eſt iuſtis talis oratio, Dimitte nobis debita noſtra. Nam profectò quanquam imperetur nequaquam ſine conflictu vitijs imperatur. Et vtique aliquid ſubrepit in hoc loco infirmitatis, etiam benè confligenti, ſiue hoſtibus talibus victis ſubditisq; dominanti, vnde ſi non facili operatione, certè labili locutiõe aut volatili cogitatione peccetur. Deinde concludens dicit, Hic itaque in vnoquoque fidelium iuſtitia eſt, vt obedienti Deus homini, animus corpori, ratio autem vitijs etiam repugnantibus imperet, vel ſubigendo vel reſiſtendo: atque vt ab ipſo Deo petatur, & meritorũ gratia, & venia delictorum, ac de acceptis bonis gratiarum actio perſoluatur. In illa verò pace finali tanta erit obediendi ſuauitas & facilitas, quam

Lib. 2. Cap. 5.

tas, quanta vinendi regnandiq́; fœlicitas. Nã contra Iulianum ex B. Ambroſ. idem B. Auguſt. probat naturam humanam poſt corruptionem iuſtificationis eſſe capacem, vt per gratiam etiá in carne ſit iuſtificatio, vbi erat ante colluuio per culpam. Hic etiam docet iuſtificationem in hac vita ſecũdum tria iſta nobis conferri, Prius lauacro regenerationis, quo ex aqua & ſpiritu renaſcimur in vitam nouã & ſpiritualem. Quod enim naſcitur ex ſpiritu ſpiritus eſt, & diuinæ efficitur conſors naturæ, in quo iuſtitiæ ratio & ſubſtantia cõſiſtit, deinde congreſsione, conuitijs, à quorum reatu abſoluti ſumus. Tertiò dum noſtra exauditur oratio qua dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, Libẽter etiam ſuſcipim' quòd vnica eſt nobis reliqua ſpes, quod mediatorem habeamus Chriſtum, per quem Deo recõciliamur. Peccatorum enim remiſsione, quàm diu hic viuimus, indigemus. In eodem tamẽ capitulo docet B. Aug. omnes iuſtos etiam veteris teſtamenti verè iuſtos fuiſſe, nos quoq; in nobis nunc iuſtos eſſe, & non ſolùm iniquorum comparatione, quos damnaturus eſt Deus: licet non tam perfectæ virtutis in hac vita eſſe potuerint, quàm poſt hanc vitam erunt: quicquid tamẽ peccati ex humana infirmitate ſubrepſerit, pietate ipſius fidei continuò deletur. Pelagiani, inquit, non audebãt dicere, iuſtos imperfectę eſſe vel fuiſſe virtutis, quum tamen hoc confiteatur vas electionis, qui conſiderans vbi adhuc eſſet, Non quia iam acceperim, ait, aut iam perfectus ſim. Paulò pòſt tamen, qui ſe negauerat eſſe perfectum, Quotquot ergo perfecti, inquit, hoc ſapiamus, vt oſtenderet ſecũdum iſtius vitæ modum eſſe quandam perfectionem, eique perfectioni hoc quoque deputari, ſi ſe quiſque nouerit nondum eſſe perfectum. Hac igitur ratione, quia hic egemus peccatorũ perpetua remiſſione, quocirca non poteſt hic eſſe virtutum perfectio, dicit Auguſt. in hac vita iuſtitiam magis conſtare peccatorum remiſsione, quã perfectà aliquando conſequimur, quàm perfectione virtutum. Et vnica ſpes nobis eſt, quòd mediatorem habemus Chriſtum, per quem patri reconciliemur. Proſequitur Caluinus.

Peccatis piorum non tolluntur iuſtitia.

Philip. 3. Secundum huius vitæ modũ quædam eſt vitæ perfectio.

Caluinus. *Tria ſunt in eorum, hoc eſt, patrum decreto errata, quæ fieri non debent. Nam etſi obiter attingunt, Chriſti merito bona piorum opera eſſe meritoria, quod tamen in primis neceſſe erat, prætereunt, nullum eſſe opus quod non infectum ſit labe aliqua, niſi Chriſti ſanguine abluatur. Quin potiùs falſam operibus dignitatem affingunt, vt ſine venia placeant.*

Reſponſio. Iam frequenter diximus iuſtorum opera in Deo per ſpiritum eius à Chriſto fieri, & ideo nullam habere maculam, nullã labem quæ Chriſti ſanguine abluatur. Nõ enim in baptiſmate, vitia, inquit Auguſtinus, ſanctificantur, ſed homines. Et Chriſti ſanguine impios à peccatis ablui in ſacro baptiſmate, manifeſtè teſtantur ſcripturæ. Abſtergi verò vel ablui à maculis eorum opera contra ſcripturas ſtatuitur. Nam de Corinthijs, non autem de eorum operibus, dicit Apoſt. Abluti eſtis, ſanctificati eſtis, iuſtificati eſtis in nomine Dñi Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Bonus homo, inquit Saluator, de bono theſauro profert bona. Et palmitis mundi, non poteſt immundus eſſe fructus. Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem audiſtis. Rurſum. Palmitem qui fert fructũ mundabit, vt fructus plus adferat Item Apoſtol. Paulus docet alios eſſe fructus carnis, alios ſpiritus, qui nihil labis habere poſſunt. Tantam enim iuſtificatis inſpirat & impartitur Chriſtus virtutẽ, vt per eam efficere poſsiut, quæ reuera iuſta ſunt & ſancta in conſpectu Dei. In quo etiam gratia Chriſti longè glorioſior & maior oſtẽditur, quàm ſi non tanta eſſet, vt iuſti maculas in ſuis operibus vitare poſſent. Quòd aũt piorum opera Deo placeant, imò etiam quòd ſint hoſtiæ coram Deo acceptæ in odorem ſuauitatis, teſtantur frequenter ſcripturæ ipſæ. Non eſt putandum opera immunda & inquinata, apud Deum æquiſsimum & exactiſsimum iudicem eſſe accepta tanquam odorem ſuauiſsimum.

1. Cor. 6.

Matth. 12.

Ioann. 15. & 15.

Galat. 5.

Rom. 12. Philip. 4.

Caluinus. *Specioſum quidem eſt quod obtendunt, fluere omnia à ſpiritu Chriſti. Sed vbi abſoluta ſpiritus ſancti virtus reperietur? Annõ ad menſuram vnicuiq; diſtribuitur? Debebant ergo obſeruare, ſemper aliquid noſtræ fecis admixtum quod puritatẽ illam inficiat.*

Reſponſio. Hac ratione quia à ſpiritu Chriſti opera piorũ fluunt, vt ipſe ea magis quàm illi operetur, docemus ipſa eſſe ſine labe. Docemus præterea poſt euangelium, ſolum Chriſtum accepiſſe ſpiritum ſanctum ſine menſura, atque in eo abſolutam eius virtutem reperiri, non in Adam quidẽ ante peccatũ, nec in aliquo beatorũ ſpirituũ. Omnes enim de eius plenitudine virtutẽ accipimus, quaſi membra ex capitis influxu. Sed ex hoc ſolũ ſequitur, quòd ſpiritus ſancti chariſmata, virtutes atq; operationes ſecũdum perfectionem abſolutã, in Chriſto ſolo inueniuntur, quodq́; vniuerſæ creaturæ ab hac deficiunt: non autem quòd aliquid fecis admixtum habeant piorum opera, quæ puritatem illam, quam à Chriſti ſpiritu habent, inficiat. Eadem namque argumentatione probaretur omniũ beatorum ſpirituum opera eſſe contaminata. Quod aduertẽs Caluinus ſe transfert ad aliunde probandum ſemper aliquid fecis piorum operibus eſſe admixtum. Ait autem.

Caluinus. *Cum autem deformet coram Deo quicquid à nobis operum prodit, quæ nobis inhæret vitioſitas, vnum ſupereſt, vt gratuita acceptione gratiam quam non habent à ſeipſis, recuperẽt. Id fit dum in æſtimationem nõ veniunt ipſa, ſed ſuum à Chriſto precium mutuantur, & quaſi emendicant. Hac iam nimis craſſa impiáq; hallucinatio, non agnoſcere hoc ſolo demum nomine acceptum eſſe Deo, quicquid operum à nobis prodit, cùm paterna indulgentia quicquid vitioſum eſt ignoſcitur.*

Docu-

Reſponſio. Docuimus frequẽter naturæ vitioſitatem non afficere nec deformare fructus aut opera ſpiritus. Nam filij Dei, vt iam diximus, ſic ſpiritu Christi aguntur vt præſtent opera in odorem Deo ſuauiſſimum, in quibus nihil deſiderari poſſit, nec inueniatur macula vlla. Nam vera eſt eorum iuſtitia, & ad veri boni finem refertur. Gratiam itaque habet hæc iuſtitia, eiuſq́; opera in ſemetipſis gratia ſunt, ob ſpiritum ex quo proficiſcuntur, nõ autem vt ſuo a libero hominis arbitrio. Et veniunt in æſtimationem ex dignitate, *1. Cor. 4.* quam ab hoc ſpiritu & Christi capitis influxu atq; operatione accipiunt, ſicut iuſti homines ipſi ſeu auctores in ſemetipſis Deo ſunt accepti, charismata quæ ex Christi victima in precium redemptionis, non in operũ noſtrorum mundationem, ſed vt hæc munda & ſancta à nobis proficiſcantur, in cruce oblata, acceperunt. Habemus enim theſaurum iſtum magnum in vaſis fictilibus. Falſum autem eſt quod frequenter repetit Cal. hoc ſolo nomine acceptum eſſe, quicquid operum a nobis prodit, quod gratuito a Deo acceptetur. Sicut enim iuſti Deo grati & accepti sũt ſecundum chariſmata ex Christi capitis influentia donata: ita & eorũ opera ſecundum ſe Deo ſunt grata, vt ex eis procedũt. Exemplo hæc declarentur: Vni ex minimis fratribus ſpiritu charitatis dat aliquis calicẽ aquę frigidæ in nomine discipuli, nihil ſpectans gloriæ ſuæ: Quid fecis admiſcet huic operi adhærens vitioſitas, ob quod ingratum ſit ac Deo diſpliceat? An quia in hoc opere iuſtus vix ambulat, cũ ſumma contentione debeat feſtinare, vixq́; pro ſummo ardore teporem adferat? Sed huic reſpõdemus, Deum requirere in quolibet opere ſummum ardorem, nec ſummam contentionem verum ei ſatis eſſe, quòd Christum ſuper nos amemus. Et ſi quid minus habent noſtra opera in pondere & menſura, quàm habuiſſent tempore innòcentiæ, hoc ex naturæ infirmitate, nõ autem ex voluntatis deliberatione naſci. Illa *Matth. 15.* enim ſolũ peccata ſunt, & hominem ac eius opera coinquinant, quæ ex corde procedũt. Et qũamuis ſpiritus humanus priuatum ad ſe amorem gerat, non tamen oportet quod quamlibet eius operationem hic amor afficiat, vt ex hoc amore propter ſe operetur. De quibus ſuperius latius egimus. Audiamus ſecundam Caluini rationem.

Caluinus. *Iacob. 1.* *Altera ferè ſimilis, quòd non reputant ſi quid etiam opere ſumus promeriti, totum id quantumcunque ſit, contraria tranſgreſsione perire. Qui deliquerit in vna, factus eſt omnium reus. Quam tibi promittis mercedem, vbi nihil quàm mortis reatus indicitur? Faciunt itaque perperam, dum ad vnicum hoc remedium non confugiunt, vt liberali fauore dignetur Deus ſi quid in nobis eſt boni, mala qua longè & numero & pondere ſuperant, non imputando.*

Epiſt. 19. ad Hieronymũ. *Lib. 1. cõtra Pelag.* Diximus de hac ſentẽtia Iacobi ex Auguſtino & Hieronymo, quod loquitur de peccatis quæ ſunt contra charitatem. Eandem enim obijcit Hierony. Pelagius, cui reſpondet B. Hieron. quòd ipſe locus ſeſe interpretatur. Non enim dixit, inquit, vnde cœperat diſputatio, Qui diuitem pauperi in honore prætulerit, reus eſt adulterij vel homicidij. In hoc enim delirant Stoici, paria contẽdentes eſſe peccata. Sed ita, Qui dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides: & ſi non occidis, mœcharis autem, factus es tranſgreſſor legis: Leuia cum leuibus, & grauia cum grauibus, comparantur: nec ferula dignum vitium gladio vindicandum eſt, nec gladio dignum ſcelus ferula coercendum. Non igitur, vt vult Caluinus, ſi quid opere vno ſumus promeriti, totum id quolibet peccato nobis perit, ſed ſola charitatis violatione. Et ideo B. Ioannes, poſtquam electam & natos eius hortat⁹ eſt, Videte voſmetipſos ne perdatis quæ operati eſtis, ſed vt mercedem plenam accipiatis, docẽs non quolibet peccato illa perdi, quũ in multis offendamus omnes, Et ſtatim addit, Omnis qui recidit, & non permanet in doctrina Christi, Deum nõ habet. *2. Ioann.* Non igitur ſi verbum quis otioſum proferat: aut diuitem pauperi in honore prætulerit, factus eſt ſtatim omnium reus, operumque ſuorũ merita continuò perdit, aut mortis reatum incurrit. Nimis ſeuerum nobis Deum in his proponit Caluinus. Et falſum eſt, quòd mala quę in iuſtis ſunt, longè ſuperant & pondere & numero ipſorum bona. Illa, inquit B. Auguſtin. fidei ardore & oratione ſtatim abſorbentur. Qui enim Dei & proximi ſeruat charitatem, & in iuſtitia manet, non perdit bonorum operum merita, nec quæ ſibi parata eſt coronam. Vnde in Apocal. Tene quod habes, vt nemo accipiat coronã tuam. *Cap. 3.* Si enim quolibet peccato perderetur, quilibet eam perderet, nec diu eam teneret, qui alterius accepiſſet coronã. Quomodo opera mortificantur, & rurſum viuificantur per mortem & vitam animæ, docet B. Thomas in tertia parte. Non enim mortificantur, niſi vitam, hoc eſt, charitatem perdat qui ea eſt operatus: & rurſus viuificantur, quando ad vitam redit. Hoc autem vnicum eſt nobis refugium, quòd a peccatis, Dei fauore, liberati, ipſe liberali ſua gratia nos ſeruare dignetur, ne ab ipſo recedamus, ſed perſeueremus in bono.

Caluinus. *Tertius verò error longè deterrimus, quòd ſalutis fiduciam ab operum merito ſuſpendant. Verbo quidem vno prohibent ne nobis fidamus, ſed cùm rurſus in opera iubent intueri, vt eatenus nobis certa ſit ſpes ſalutis, quantũ illic reperiemus ſperandi materiam? Nonne totam in nobis fiduciam apertè locant? Itaq; & clauſulam adiungunt tali doctrinæ congruentem, Dubio euentu militandum eſſe in hac vita, donec vnicuique Deus ſecundum eius opera rependat: quo totam fidei noſtræ gloriationem euertunt, vel vt Pauli verbo vtar, fidem exinaniunt ipſam.* *Rom. 4.* *At Paulus iuſtificatum ſe negat, etiamſi nihil ſibi ſit conſcius.*

Reſponſio. Salutis fiduciam ab operibus quæ Chriſtus in nobis operatur, pendere, oſtendimus

Heb.3 et 4. prius ex varijs ſcripturæ ſententijs. Ait enim Apoſtolus, ſi filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur. Item, Participes Chriſti effecti ſumus, ſi tamẽ initium ſubſtantię eius, vſque ad finem firmum retineamus: Et quæ ſequuntur. Rurſum B. Auguſtinus, Qui credit & diligit benè agen-
Lib. 1. de doctrin. Chriſ. cap 37. do, & pręceptis bonorum morum obtemperando efficit, vt etiam ſperet ſe ad id quod diligit eſſe venturum. Et ille ſe ad id quod
Cap. 40. eiuſd libri. credit & diligit peruenturum eſſe deſperat, cui malæ conſcientiæ ſcrupulus ineſt.

Quomodo autẽ in operibus fidere liceat, diximus articulo nono. & docet B. Ioannes,
1. Ioann. 3. Si cor noſtrum, inquit, non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, quoniam mãdata eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita coram eo facimus. Nec proptereà, vt calumniatur Caluinus in nobis ſpẽ ſalutis locamus, ſed in Deo qui noſtro miniſterio vti dignatur, totam noſtrę ſalutis ſpem collocamus. Dubio euentu nos in hac peregrinatione militare, abũdè teſtatur plurimorum ca-
Rom 11. ſus. Et Apoſtol. Paulus, Dicis, inquit, fracti ſunt rami vt ego inſerar: Benè, propter incredulitatem fracti, tu autem fide ſtas. Noli altum ſapere, ſed time, ne forte nec tibi parcat. In te vide bonitatẽ Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris. Nec proptereà fidei gloriationẽ euertimus, ſed magis ſtabilimus: gloriationem, inquam, quæ eſt in Domino. Non enim noſtris, hoc eſt virium noſtrarũ operibus fidimus, ſed his quæ ſpiritus Chriſti per charitatẽ in nobis operatur. Nec Paulus ſe iuſtificatũ negat, quod affirmat Caluinus, ſed tantũ quod non oportet quòd iuſtificatus ſit, quamuis nihil ſit ſibi conſcius, quum ſimul fieri poſsit quod nõ ſit iuſtificatus, Deo certius & intimius quam ipſe, cor inſpiciente.

Caluinus. *Ideoq́, vt ſtabilis conſtet ac tranquilla iuſtitiæ profeſsio, poſthabita operum mẽtione, iudicem noſtrum deprecari conuenit, vt ne in iudicium intret nobiſcum. Hic enim vnicus ſecuritatis noſtræ portus eſt, quod iudicis perſonam Deus exuit, vt ſe nobis patrem exhibeat.*

Reſponſio. Vt ſtabilis ac tranquilla ſit nobis iuſtitiæ poſſeſsio, orandus eſt Deus ne in tentationẽ nos inducat, & gratiam largiatur in accepta iuſtitia perſeuerandi, ac poſthabita operum noſtrorum ratione, non intret nobiſcum in iudicium, ſecundum occulta ſua iudicia nos
Auguſt de corrept. & grat. cap. 13. deſerendò. Credendum eſt enim quoſdam non accepto dono perſeuerandi aliquandiu fideliter ac iuſtè viuere, & poſtea cadere, neque de hac vita priuſquam hoc eis contingat auferri. Et agnoſcimus hunc eſſe vnicum cõſolationis ac fiduciæ noſtræ portum, quòd iudicis perſonam Deus exuit, vt ſe nobis patrem exhibeat: ſed in huius ſeculi peregrinatione, vt cùm præſentari nos cõtingat ante eius tribunal, iuſto eius iudicio vitã accipiamus æternam, curſus noſtri brauium & gloriæ coronam. Obijcit præterea Caluinus contra merita iuſtorum, & præcipuè aduerſus opera ſupererogationis ſententiam Saluatoris apud D. Lucam.

Iactare ſupererogationis opera, quomodo cum illo conuenit quod nobis præceptum eſt, vt quum fecerimus omnia quæcunque præcipiuntur nobis, dicamus nos eſſe ſeruos inutiles, nec plus feciſſe, quàm quod debuimus? Dicere coram Deo, non eſt ſimulare aut mentiri, ſed quod pro certo habeas apud te conſtituere. Iubet itaque Dominus nos ſyncerè ſentire, & nobiſcum reputare nulla ſibi præſtare gratuita officia, ſed debitas operas reddere, & meritò. Serui enim ſumus tot obſequijs defœnerati, quæ defungi non poſſumus, etiam ſi omnes noſtræ cogitationes, omniaq́ membra in legis officia verſentur. *Caluinus. in inſti. cap. 10 parag. 4. Lucæ 17.*

Teſtantur B. Ambroſius, Theophyl. Oecumenius, & Venerabilis Beda, modeſtiæ & humilitatis præceptum hic à Domino tradi. *Reſponſio.* Cùm enim, inquit Theophylactus, miraculorum operibus apoſtolos ornat, eos munit, ne extollantur in bonis operibus, idque pulcherrimo exemplo, quo monſtratur quòd extolli non oporteat in bono quopiam opere, imò nec in omni præceptorũ Dei impletione. Et Oecumenius iactationis affectum, inquit, auellit: docens, quod ſicut nemo ſeruum ſuum poſt labores honore dignum ducit, nec gratiam illi habet: ad eundem ſanè modum, inquit, & Deus. Itaq; ſecundum iuſtitiæ ſermonem his qui præcepta non adimplent, periculũ imminet, ipſa verò implentibus gratia nulla, nec proptereà extolli oportet. Quod probè ſciens Apoſt. Paulus, Si
Euangelium, inquit, prædicauero, non eſt quod inde glorier: Neceſsitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi eſt, ſi Euangelium nõ prædicauero. Attamen cùm bonus ſit Deus, ſeruis tanquam mercenarijs vtitur, & ſeruitutem illorũ mercede rependit, ac debitum obſequium tãquam facinus egregium ſuſcipit, & præmium tribuit, quod labores etiam excedit. Vincit namque bonitas eius quod iuſtum eſt & æquum. Eſt autem modeſtiæ & humilitatis, conſiderare quid ex nobis ſumus. Item aduertere noſtra peccata ac defectus, & quidem plerunq; cum maiori exaggeratione: Ad virtutes verò & gratias quas à Deo habemus, clauſos habere oculos, ſicut e diuerſo noſtra erga Deũ gratitudo, item heroica illa & Chriſtiana magnanimitas, bona à Deo accepta cõſiderat, vt gratias agat, & ex eis tanquã talẽtis à Deo collatis negocietur. Sic Paulus gloriatur, dum ait, Omnia poſsũ *1. Cor 9.* *Philipp. 4.*
in eo qui me confortat. Ego didici in quibus ſum ſufficiens eſſe, ſcio & humiliari, ſcio & abundare, vbique & in omnibus inſtitutus ſum. Item, In quo quis audet, in inſipientia dico, audeo & ego: In laboribus plurimis, in *2. Corint. 11.*
carceribus abundantius. Et ſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quã dedit nobis dominus in ædificationem, & non deſtructionem veſtram, non erubeſcam, Idem tamẽ Apoſtolus, Ego, inquit ſum mini-

minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus
1. Cor. 15. vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum
Eccleſiā Dei. Gratia autem Dei ſum id quod
ſum, & gratia eius in me vacua non fuit, ſed
abundantius illis omnibus laboraui: nō ego
autem, ſed gratia Dei mecum. Cōtraria qui-
dem inter ſe hæc videntur, Abundantius o-
mnibus laboraui. Et, Non ego, ſed gratia Dei
mecum. Sed varia animi cōſideratione con-
ueniunt. Inducit autem Dominus in hac ſen
tentia Apoſtolos ad ſuæ infirmitatis cogni-
tionem, ſecundum quàm ſe inuenient &
iudicabunt ſeruos inutiles, etiam ſi fecerint
omnia quæ eis erant præcepta, & vt tales et-
iam ſe pronuncient. Inutiles quidem, vt qui
debita tantum exoluerint, & nihil vtilita-
tis ſupererogauerint. Hunc enim ſenſum te-
ſtatur id quod ſequitur, Quod debebam⁹ fa-
cere, fecimus. Vtilis eſt enim domino ſeruus
arans, aut boues paſcēs: Sed vtilitatem hanc
Domino debet. Qui enim iuſsis domini alia
adhuc obſequia gratuita adiecerit, habet q
glorietur, & de quo gratias agat Dominus.
Nam ſi Euangelizauero, non eſt mihi gloria,
ait Paulus. Væ enim mihi eſt, ſi non euange-
1. Cor. 9. lizauero. Quæ eſt ergo merces mea, vt Euan-
gelium prædicans ſine ſumptu ponam Euan-
gelium? Non autem ſcripſi hæc vt ita fiat in
me. Bonum eſt enim mihi magis mori, quam
gloriam meam quis euacuet. Eſt tamen Do-
minus tam magnificus & benignus, vt huiuſ-
modi ſeruis etiam inutilibus ſecundum eo-
rum bonum erga eum affectum, mercedem
retribuat æternā. Nec pro ſeruis eos habeat,
vt dicit Oecumenius, ſed pro mercenarijs,
qui mercedem expectant promiſſam & con-
ſtitutam: Imò & pro filijs, ſi tamen filiorum
erga patrem præſtent officia. Sumus autem
ſerui inutiles, primò, quia ſi iuſtè egerimus,
Cap. 35. ait beatus Iob, quid donabis ei, & ſi peccaue-
ris, quid ei nocebis? Item ſecūdum hanc no-
ſtri conſiderationem, qua ea duntaxat ſpe-
ctamus, quæ ex nobis habemus, inutiles in-
uenimur. Sunt tamen quotquot ſunt iuſti,
ſimpliciter vtiles ſerui, quales eos Apoſtol.
2. Tim. 2. pronunciat, Si quis emundauerit ſe ab iſtis,
inquit, erit vas in honorem ſanctificatum, &
vtile Domino, hoc eſt ad vſus Domini accō-
modum, & ad omne opus bonum paratum.
Inutilem enim ſeruū mandat Dominus pro-
ijci in tenebras exteriores. Omnis enim ar-
Matth. 25. Matth. 18. bor quæ non facit fructum bonum excide-
tur, & in ignem mittetur. Item ficulneam
quæ non afferebat fructum ſuccidi iuſsit. Vt
quid etiam terram occupat. Inter illos au-
Luca 13. tem ſeruos, quos tāquam probos laudat, vnē
Matth. 5. qui quinque talenta fuerat ſuperlucratus,
ait, Euge ſerue bone & fidelis, quia in pauca
fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, in-
tra in gaudium, &c. Vult igitur Dominus, vt
quāto ſumus maiores, hoc nos magis humi-
liemus, & ex animo iudicemus nos ſeruos
In ſerm. de eſſe inutiles, & aliter de nobis iudicabit Do
pœnitent. & minus. Sic enim ait Chryſoſtom. Audi quo-
confeſsion. modo Chriſtus præcipit nos obliuioni tra-
Luca 16. dere bona opera. Quando hæc omnia feceri-
tis, dicite, quoniam inutiles ſerui ſumus: E-
go non facio te inutilem, tu autem ſi confeſ- Homil 3. in
ſus fueris inutilitatem tuam, ego te illuſtrē Matthæum.
faciam, & coronabo. Rurſus, Non in ſuper-
biam tumeſcamus, ſed dicamus noſmetipſos
inutiles, vt in partem vtilium tranſeamus.
Si enim te laudandum eſſe dixeris, reprobus
effectus es, etiamſi fueris antè laudabilis. Si
verò inutilē te eſſe fatearis, factus es vtilis,
etiamſi fueras antè culpabilis. Item, Cauea-
mus de nobis ipſis dicere glorioſa. Hoc enim
nos, & hominibus, & Deo abominabiles fa-
cit: & idcirco quantò maiora fecerimus bo-
na, tantò minora de nobis dicamus. Vbi mul
ta in eandem ſententiam addit. Et fortaſsis
in hac parabola tātùm reſpiciebat Dominus
præcepta, quæ peculiariter dederat Apoſto-
lis quibus loquitur, inter quæ præcipua ſunt
opera virtutum & miraculorum, de quibus
fuerat locutus, Si habueritis fidem, inquit, Matth. 17.
ſicut granum ſinapi, diceretis huic arbori mo-
ro, eradicare & tranſplantare in mare, & ob-
diet vobis. Et obſeruat B. Ambroſius quod
Saluator dicit, Si feceris quæ præcepta ſunt
vobis, dicite, Serui inutiles ſumus. Hoc vir- Lib de vid.
go, inquit B. Ambroſius, non dicit: non dicit
ille qui bona ſua vendidit, ſed quaſi repoſita
expectat præmia: Sicut ſanctus apoſtolus ait.
Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſu-
mus te, quid ergo erit nobis? Nō enim quaſi
inutilis ſeruus quod debuit facere feciſſe ſe
dixit, ſed quaſi vtilis Domino, qui commiſ-
ſa ſibi talenta quæſitis multiplicauit vſuris,
mercedem fidei atq; virtutis benè ſibi con-
ſcius meritorumq; expectat: Et ideo ei cum
cæteris dicitur, Vos qui ſecuti eſtis me, in re-
generatione cùm ſederit filius hominis in
maieſtate ſua, ſedebitis & ipſi ſuper duode-
cim ſedes iudicantes duodecim tribus Iſra-
el. Origenes quoque tractans locum illum Libr. 3. com-
Pſalm. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles ment. epiſt.
facti ſunt, Donec quis facit, inquit, hoc tan- ad Rom.
tùm quod debet, id eſt, ea quę pręcepta ſunt,
inutilis ſeruus eſt. Si autem addas aliquid
præceptis, tunc iam non inutilis ſeruus eris,
ſed dicetur ad te, Euge ſerue bone & fidelis.
Quid autem eſt quod addatur præceptis, & 1. Corint. 7.
ſupra debitum fiat, Paulus Apoſtolus dicit:
De virginibus autem præceptū Domini non
habeo, cōſilium autem do tanquam miſeri-
cordiam conſecutus à Deo: Hoc opus ſuper
præceptum eſt. Qui ergo completis præce-
ptis addiderit etiam hoc vt virginitatem cu-
ſtodiat, non iam inutilis, ſed ſeruus bonus
& fidelis vocabitur. Et iterum præceptum
eſt, vt hi qui euangelium annunciant, de eu-
angelio & viuant: Apoſtolus Paulus tamen 2. Cor. 9.
dicit, quia nullo horū vſus ſum, & ideo non
inutilis erat ſeruus, ſed fidelis & prudens.
Scripturis igitur aduerſatur dogma iſtud Io-
annis Caluini, quòd nulla ſunt opera ſuper-
erogationis, ſed omnia quę bona ſunt, etiam
præcepta ſint. Quod autem obijcit idem Io-
annes Caluinus non conuenire cum ſenten-
tia Saluatoris, iactare ſupererogationis ope-
ra, hoc ipſum & nos dicimus, Omnem enim

operum iactantiam Dominus hic prohibet.
Vanus eſt enim omnis iactator, & ſuam quæ
rit gloriã & laudem. Agnoſcere tamẽ opor-
tet Dei dona, vt de eis gratias agamus, & in-
1. Cor. 2. de negociemur. Ait enim Apoſtolus Paul.
Nos autem non ſpiritum huius mundi acce-
pimus, ſed ſpiritũ qui ex Deo eſt, vt ſciamus
4. Reg. 20. quæ à Deo data ſunt nobis. Itẽ Ezechias Rex
in ſua infirmitate orauit Dominum, dicens,
Memẽto quæſo quomodo ambulauerim co-
ram te in veritate, & quod placitum eſt co-
Libr. 12. ſu ram te fecerim. Quem locum tractãs B. Gre-
per Iob ca- gorius, Plerunque, inquit, iuſti neceſsitate
pit. 46. aliqua, ſua coguntur opera fateri, quod cùm
iniuſti audiunt, elationem putant. Ex ſuis e-
nim cordibus dicta iuſtorum penſant: ſicut
grauis culpa eſt ſibi hominẽ arrogare quod
non eſt, ſic, culpa nulla eſt, ſi humiliter dicat
quod bonum eſt. Vnde contingit vt iuſti &
iniuſti verba habeant ſimilia, & in quibus
Dñs ab his offenditur, in ijs verbis ab illis
placatur. Ecce Phariſæus ſe iuſtificat in ope-
re: Ezechias etiam in cogitatione: Vnde ille
offendit, inde iſte Deum placauit, cuius con-
feſsionem perfectionis dominus non deſpe-
xit, quem mox in precibus ſuis exaudiuit.
Verba enim ſingulorum Deus penſat ex cor-
de ipſorum. Agnoſcimus itaq; & reuera iu-
dicamus ſeruos nos eſſe inutiles, noſtri ſcili-
cet noſtrorumque contemplatione peccato-
rum: Dei tamen adiutorio ac dono non eſſe
infructuoſos, nec arbores quæ excidi, & in
ignem mitti mereantur. Inutilem ſeruum ſe
1. Cor. 15. agnoſcebat Apoſt. Paulus, qui fatetur ſe plus
omnibus laboraſſe & ab Hieruſalem per cir-
Rom. 14. cuitum vſque ad Illyricũ repleuiſſe euange-
lio Chriſti, quiq; gloriatur ſe Euangelium
ſic prædicaſſe, vbi Chriſtus nõ fuerat nomi-
natus, ne ſuper alienum fundamentum ædi-
ficaret. Item ſcribit, Nolo vos ignorare fra-
Rom. 1. tres, quia ſæpè propoſui venire ad vos, vt ali-
quem fructũ habeã in vobis, ſicut & cæteris
gentibus. Certè nõ erat hic ſeruus inutilis,
qui prædicando tantũ fecit fructũ, & qui ne-
Iacob. 3. gociando tãtum ſuperlucratus eſt. Nam quæ
2. Pet. 1. de ſurſum eſt ſapientia, plena eſt miſericor-
dia, & fructibus bonis. Et B. Petrus, Hæc ſi
vobiſcum, inquit, adſunt, non vacuos, nec ſi-
ne fructu conſtituent in Domini noſtri Ieſu
Chriſti cognitione. Sæpè monet nos Apoſt.
Paulus, vt fructificemus Deo & ambulemus
dignè Deo in omni opere bono fructifican-
tes. Multum igitur fructus adferunt, & vti-
les, non ſibi ſolum, ſed & Domino ſuo, qui
ſe ex eius iuſſu ſeruos inutiles appellant, nõ
tamen tales ſunt in oculis Domini, nec eos
tales habet. Varias namque mentis noſtræ
conſiderationes varij ſequuntur affectus, &
diuerſæ virtutum operationes. Naſcuntur
enim ex varia cõſideratione ſpes, timor, præ-
ſumptio, puſillanimitas & deſperatio. Nul-
la eſt hic, quemadmodum prætendit Calui-
nus, ſimulatio aut mendacium. Ex animo e-
1. Cor. 15. nim & verè loquitur Apoſt. Paulus, quando
dicit ſe eſſe minimum Apoſtolorum, & in-
dignum vocari Apoſtolum, contuliſſe tamẽ
magis Petro & Iacobo, qui videbãtur, & re- Galat. 2.
uera erant columnæ eccleſiæ (quibus ſe plus
laboraſſe dicit) quàm e diuerſo, & Petro in
faciem auſum reſiſtere, quando vidit eum
ambulare, non ſecundum veritatem Euan-
gelicam. Quomodo autem vir humilis verè
& ex animo ſe credat, atque etiam pronun-
ciet omnibus viliorem, atque ad omnia in-
dignum & inutilem, ſicut in regula ſua do-
cet B. Benedictus, declarat B. Thom. 2. 2. Nec Cap. 7. de
ſemper pro certo conſtituere oportet, quòd gradib. hu-
coram Deo dicimus, quum ſecũdum B. Gre- milit. Quæſ.
gorium, bonarum mentium ſit culpam agno- 161. art. 6.
ſcere, vbi non eſt. Et B. Iob dicit, Verebar o-
mnia opera mea, ſciens quòd non parceres
delinquenti. Magna certè eſt Caluini impu-
dentia quod dicat Dominum iubere, vt no- Cap. 9.
biſcũ reputemus nulla nos ſibi præſtãre gra-
tuita officia: cùm ei palam reclamet Apoſto-
lus Paulus. Item Origenes & Ambroſius. Li- 1. Corint. 7.
benter tamẽ & ex animo agnoſcimus, quòd & 9.
ſerui ſumus, & tot obſequijs defœnerati,
quot defungi non poſſumus, etiam ſi omnes
noſtræ cogitationes, omniaq; membra in le-
gis officia verterentur. Hoc enim eſt quod
diximus, nos magis obligari ex operibus no-
ſtris, quàm nobis ipſe Deus obligatur. Digna
tamen ſunt ſecundum ſcripturas, quæ remu-
nerẽtur vita æterna ab eodem iuſto iudice,
vnicuiq; ſecundum operum dignitatem re-
tribuẽte, nullo reſpectu habito, vnde illam
habeant. Simul etiã agnoſcimus nos ſeruos
inutiles, nec habere quòd gloriemur, niſi in
Domino, in quo gloriandi iuſtiſsimas habe-
mus cauſas. Et quamuis tot obſequijs defœ-
nerati ſumus, vt defungi nõ poſsimus, mul-
ta tamen nobis libera reliquit, quemadmo-
dum & Apoſtolus, quod videlicet ſine ſum-
ptu euangelizarent: quæ qui præſtant, ſingu-
lariter in Domino gloriari poſſunt. Obſer-
uat Venerabilis Beda poſt B. Ambroſium in Vterque in
hac parabola, quod ſeruo de agro regreſſo commentar.
non ſtatim dicitur, Tranſi & recũbe, ſed poſt ſuper Lucã.
completum totũ officium, iubet Dominus
eum quieſcere & manducare. Ad hunc mo-
dum toto tempore peregrinationis noſtræ
laborare oportet, donec Dominus iubeat
nos tranſire in aliud ſeculũ, vbi quieſcemus,
manducabimus & bibemus, ipſo Domino
miniſtrante. Eſt præterea obſeruãdum, quòd
Dominus nõ applicat parabolam. Sic & vos
cum feceritis omnia, nunquid gratiam ha-
bet vobis, Sed, Dicite, Serui inutiles ſumus.
Multam enim gratiã ſeruis ſuis habet Deus,
qui affectu filiali præſtiterunt quæ præcepit
eis.

EST hic & impium dogma Ioannis Bren-
tij, quod Chriſtus non iudicabit ſuper In explicat.
tranſgreſsione Decalogi, ſed ſolum ſu- ſymboli cir-
per fide & incredulitate, vt qui crediderit, ca art. Inde
ſaluus ſit futurus, & qui non crediderit con- venturus eſt
demnetur. Ait enim in ſuo peſtilenti cate- ad iudicand.
chiſmo. &c.

Chriſtus non pronunciabit ſententiam iudicij Brentius.
ſui ſecundũ leges ciuiles, nec ſecundum leges pon-
tificias aut monaſticas, nec ſecundum decalogum,

hoc

hoc eſt, ſuper iuſſorum trangreſsione, &c. Reliquum igitur eſt quod ſententia extremi iudicij, nō pronunciabitur, niſi ſecundū Euangeliū Chriſti filij Dei, vt qui credit filio Dei, ſicut ait Ioā. Baptiſta, habeat æternam vitam, qui verè nō credit filio, nō videat vitam, ſed ira Dei maneat ſuper eum.

Reſponſio. *Mat. 6. & 25* Clariſsimè docet dominus Saluator, quòd filius hominis venturus eſt in gloria patris ſui cum angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecúdum opera eius, Item B. Ioannes in *Cap. 22.* Apocalypſi. Qui vicerit, poſsidebit hæc, Timidis autem & incredulis, & execratis, homicidis, & fornicatoribus, veneficis, idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardēti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda: vbi incredulis connumerā *Cap. 3.* tur & alij impij. Et apud Malachiam prophetam, Accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum: nec timuerunt me, dicit dominus exercituū. Cuncta enim quæ fiunt adducet Deus in iudiciū, pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum ſit. Præterea de om- *Matth 12.* ni verbo ocioſo quod locuti fuerint homi- *Matth. 5.* nes, reddent rationem de eo in die iudicij. Et, Omnis q iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dicit, Fatue, reus erit gehēnæ ignis. Rurſus, Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum. Nō igitur ob ſolam infidelitatem & fidem iudicabit nos Domin⁹. Atqui apertiſsimè iſtud dogma conuellunt ſententię Saluatoris, quas deſcribit Euangeliſta Matt. Iuſtis enim dicet, Venite benedi- *Matth. 25.* cti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum, &c. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: Impijs autē, Diſcedite à me maledicti in ignem æternū: Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Quid reſpondeat parum pius hic homo ad has ſcripturarum maniſeſtiſsimas ſententias, videamus.

Brentius. *His, inquit, verbis, Poſsidete regnum, Eſuriui enim, & dediſtis mihi edere. Et, Diſcedite à me, Eſuriui enim, & dediſtis mihi cibum, non ſignificat Chriſtus quod pronūciaturus ſit ſecundum merita operum, ſed iuxta fidem Euangelij, quæ ſi vera fuerit, declarabit ſe fructibus charitatis erga eos qui ſunt miniſtri Chriſti. Quare qui cibauerit potauerit, & veſtierit miniſtros Chriſti, ſeruabitur quod euangelio crediderit, Si aūt fides non fuerit vera, nihil conferet beneficij in miniſtros Chriſti, ſed potius damnet eos inanes, & perſequetur eos: Quare qui miniſtros Chriſti nō cibauerint, nō potauerint, nec veſtiuerint, condemnabuntur, quod ſuo contemptu perſpicuè teſtificati ſint ſe nō verè credere euangelio.*

Reſponſio. Nulla in his iudicis ſententijs fit mentio *Matth. 25.* fidei vel infidelitatis, ſed operum taptùm, Ait enim, Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare. Item, Eſuriui, & non dediſtis mihi cibum. Et ſeruum inutilem eijcite, inquit, in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentiū. Item, Ira Dei nō ſolum ſuper incredulitatem reuelatur, ſed ſuper omnem impietatem. Nec ſola infidelitas peccatum, nec fides ſola virtus vel bonum opus eſt. Hoc enim impijſsimum Luth. paradoxum, quòd ſcilicet ſola infidelitas eſt peccatū, validiſsimè oſtendit eſſe falſum Ioannes Caluinus. Nam aures Chriſtianæ horrent adulterium, homicidium, & periurium non eſſe peccata, nec ob iſta hominem eſſe damnandum. Fides euangelij, quæ per dilectionem operatur, ſeſe fructibus charitatis declarat: ſed maioribus & pluribus in vno quam in alio. Nam gloriatur Apoſtolus, quòd plus omni- *1. Cor. 15.* bus laborauit, quodq; ipſe euangelium ſine *1. Cor. 9.* ſumptu poſuit. Vnuſquiſq; enim negociando ex talento ſibi concredito plus minuſq; lucri domino adfert ſecundum induſtriam, diligentiam, & deuotionem ſuam: ſicut non omnes ęqualiter ſequuntur ſuas concupiſcētias, atq; in peccata ſe præcipitant, ſed vn⁹ altero magis. Et multi eas omnino cohibēt, vt poſt eas non eant. Et ideo Dominus in A- *Cap. 18.* poc. Quantum glorificauit ſe, & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctū. Reddite illi, ſicut ipſa reddidit vobis. Duplicate duplicia ſecundum opera eius. In poculo quo miſcuit vobis, miſcete illi duplum. Et Pau. Vnuſquiſq; propriā mercedem acci- *1. Cor. 3.* piet, &c. Non enim vbi fides vera nō fuerit, æquali somnium eſt impietas: nec fideles æqualiter in omni opere bono fructificant. Impijſsimum eſt quod idem hic dicit,

Quare qui miniſtros Chriſti non cibauerit, damnabitur, non propter opera, ſed quia non credit, & hoc operibus eſt teſtatus.

Sed quid moueat hominem iſtum ad hanc abſurditatem contra ſcripturas, videamus.

Nam ſi iudicaret, inquit, de humano genere *Brentius.* *in nouiſsimo die, iuxta ſententiam decalogi, tunc nullus hominum ſeruaretur. Omnes enim peccauerunt & violauerunt decalogum. Quis igitur poſſet ſalutem conſequi, ſi ſententia extremi iudicij iuxta decalogum ferretur.*

In multis, inquit Apoſtolus Iacobus, offendimus omnes, ſed iuſti non relinquunt *Reſponſio.* ſcopum decalogi violando charitatem, quæ eſt ſcopus & finis legis & præcepti. Et ſi aliquando contra decalogum peccant, per ſacramentum pœnitentiæ & orationem dominicam remittitur & expiatur. Quorum remiſeritis, inquit Dominus Saluator, peccata, remittuntur eis. Quod autē remiſſum *Ioan. 20.* eſt, apud Deum habetur quaſi factum non eſſet. Omnia namque mandata facta deputantur, quando quicquid non fit ignoſcitur. Animus verè Chriſtianus prius omnia dogmata, quæ neceſſariò ex hoc tam peruerſo dogmate ſequuntur, vel ex quibus ipſum ſequitur, abominari & negare deberet, quàm in tantam veniret abſurditatem, quod Deus *Aug. lib retract. ca. 19.* non iudicabit orbem, vnicuique ſecundum merita ſua reddendo.

Vndecimi Articuli Finis.

ARTICVLVS DVODECIMVS.

Confirmatio & extrema vnctio ſacramenta ſunt à Chriſto inſtituta, ſed non vt duo præcedentia ad ſalutem neceſſaria: ex contemptu tamē illa omittere, mortale peccatum eſt.

EX ſcripturis manifeſtū eſt baptizatis datum eſſe ab Apoſtolis ſub viſibili ſigno ſpiritum ſanctum; eiuſque virtutem & robur: quemadmodū ipſi in die Pentecoſtes ſub linguis igneis eum prius ex promiſsione Chriſti acceperant. Quæ quidem virtus omnibus fidelibus toto ſuæ peregrinationis tēpore eſt neceſſaria. Nunquam igitur Eccleſiæ deerit. Promiſit enim Chriſtus ſuis, Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad cō-
Matth.28. ſummationem ſeculi. Item, Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt
Ioan.14. maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis quem mundus non poteſt capere.
Ipſe enim dixit, Non te deſeram neque de-
Heb.13. relinquam. Vſque ad ſeculi igitur conſummationem baptizatis ſub ſigno viſibili conferetur ſpiritus ſanctus eiuſq; virtus & ro-
Cap.24. bur. Narrat enim B. Lucas in fine ſui euangelij, dominum dixiſſe, Ego mittam promiſſum patris mei in vos: vos aūt ſedete in ciuitate quoad vſque induamini virtute ex alto. Quam promiſsionem in Act. repetit, Accipietis, inquit, virtutem ſpiritus ſancti
Cap.1. in vos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa, & vſq; ad vltimum terræ. Hanc impleuit in die ſancto Pentecoſtes, in linguis igneis virtutem iſtam largiendo. Eandem autem hanc promiſsionem Apoſtolis pro omnibus fidelibus factam eſſe, teſta-
Actuum 2. tur Apoſtolus Petrus, dum ait, Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Domini Ieſu Chriſti in remiſsionem peccatorum, & accipietis donum ſpiritus ſancti. Vobis enim facta eſt repromiſsio & filijs veſtris: Repromiſsio, inquā, cuius ſtatim meminit, dum ait, Promiſsione ſpiritus ſancti accepta à patre, effudit hoc donum quod vos videtis. Docet itaque hic B. Petrus, quòd promiſſio ſpiritus, quo virtute ex alto induerētur, omnibus qui baptizarentur eſſet cōmunis. Et cum audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, quòd recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem, qui cum veniſſent, orauerunt pro ipſis, vt acciperent ſpiritum ſanctum. Nōdum enim in quenquam illorum venerat: ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini Ieſu. Tunc
Act.19. imponebant manus ſuper illos, & accipiebant ſpiritum ſanctum. Item B. Paulus cum Epheſi inueniſſet quoſdam diſcipulos in Ioannis tantùm nomine baptixatos, dixit, Ioānes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens, vt in eum qui vēturus eſſet poſt

ipſum crederent, hoc eſt, in Ieſum. Quibus Luc. vlt.
auditis, baptizati ſunt in nomine Domini Act.1.
Ieſu: & cum impoſuiſſet eis Paulus manus, venit in eos ſpiritus ſanctus, & loquebantur linguis, & prophetabant. Apoſtolis igitur facta eſt hęc promiſsio ſpiritus & virtutis ſuperuenietis non pro ipſis tantum, ſed pro vniuerſis fidelibus baptizatis, ad ſeculi vſque conſummationem. *Promiſsio ſpiritus & virtutis ſuperuenientes facta eſt Apoſtolis pro vniuerſis fidelibus.* Eccleſię enim ſponſę ſuę perpetuam curam atq; ſollicitudinem Chriſtus gerit, non tantum pro eius primordijs & Apoſtolorum temporibus. Nam ædificat ipſam ſuper firmam petram, vt portæ inferi aduerſus eam præualere non poſsint. Spiritum igitur ſuum, eiuſque virtutem tanquā donum ad ſalutem omnino conducens, vſque ad aduentum ſuum ad iudicium impartietur, & ſub ſigno ſenſibili, ſicut ipſis Apoſtolis eorumq́ue tēporibus omnibus baptizatis ſemper largitus eſt. Ex his ſcripturis ſequitur confirmationem eſſe ſacramentū, in quo baptizatis ſpiritus ſanctus datur ad robur & virtutem, qua induātur ex alto. Nihil hîc ſcrupuli relinquitur, quàm quòd nūc cōſiſtit in cōſignatione per ſacrum chriſma, quod ab Apoſtolis conferebatur in ſola manuum impoſitione. Sed de hoc ſumus dicturi. Hic ſatis fuerit quòd in eccleſia perpetuò eſſe debeat aliquod ſacramentum, in quo conferatur ſpiritus ſanctus ad roborandum & confirmandum baptixatos. Nam vt ex patrum ſententijs docet venerabilis Hugo de
Sancto victore, in baptiſmo gratia tribuitur ad remiſsionem peccatorum, in manus impoſitione gratia datur ad confirmationem. *Lib 2. de ſacramētis par te 7. cap 2.* Quid enim prodeſt ſi à lapſu erigeris, niſi ad ſtandum cōfirmeris? Huic ex ſcripturis probationi & declarationi conſentiunt à temporibus Beati Petri Apoſtoli, eius in ſede ſucceſſores Epiſcopi vetuſtiſsimi in epiſtolis decretalibus, quas ad diuerſas Eccleſias & epiſcopos ſcripſerunt, qui & apertè teſtantur, ſe ab eodem Apoſtolo Petro accepiſſe ea quæ ſcribunt. Nec tacent faciendam eſſe chriſmate conſignationem in fronte. Conſentiunt & doctores eccleſiaſtici, Dionyſius Areopagita, Cyprian. Hieronymus, Auguſtinus, & ſcripturas ſuperius citatas, & præcipuè eam quæ dicit Petrum & Ioannē
miſſos in Samariam de Confirmationis ſa- Act.8.
cramento interpretantur. Et propter quorūdam Grçcorum errorem diligenter diſcuſſa & diſputata eſt hæc ſententia, & tandem definitione eccleſiæ catholicæ in generali Cōcilio Florentino confirmatā, vbi coacti ſūt viri doctiſsimi, Epiſcopi & doctores Græci, ſcripturarum teſtimonijs ſuam relinquere opinionem, & agnoſcere Confirmationem verum eſſe ſacramentum eccleſiæ. Verè impius & ſacrilegus eſt qui poſt eccleſiæ & tot ſacerdotum ſententiā ſuæ opinioni aliquid tranctādum reliquit, maximè quando vetuſtiſsimorum in ſede B. Petro ſucceſſorum & veterum doctorum ſequuti ſunt ſententiā. *Ex edicto Martiani Imperatoris* Quid enim ſtabile & conſtans in noſtra erit

religio-

religione, ſi ſemel iudicata & rectè diſpoſita, reuolui, & publicè diſputari permittantur, vt diximus circa Art. 1. Maior eſt etiã charitas Chriſti, in eccleſiam ſuam ſponſam quã lauit in ſanguine ſuo, quàm vt eam à temporibus Apoſtolorum permitteret illudi figmentis hominũ, & ſub inanibus & egenis elementis quaſi Dei inſtitutis & ſacramentis ſpiritalibus, ſuam quærere ſalutem. Oſtendemus autem ita ſe habere vt diximus. Nam Clemens papa & martyr Beato Paulo & poſt modum Beato Petro in Euangelio collega & cooperarius, & tam fidelis, vt in epiſtola ad Philip. dicatur nomen eius ſcriptum eſſe in cælis, dicit in epiſtola quadam Decretali ſe ab Apoſtolo Petro accepiſſe, & cæteros ſanctos Apoſtolos, præcipiente Domino docuiſſe, quod omnibus feſtinandum eſt ſine mora renaſci Deo, & demum conſignari ab Epiſcopo, id eſt inquit, ſeptiformem gratiam ſancti ſpiritus percipere, quia incertus eſt vniuſcuiuſque exitus vitę, alioqui perfectus eſſe Chriſtianus nequaquam poterit. Et ſanctus Fabianus etiam Papa & martyr ſcribit ſancti chariſmatis vnctione perfici & cõſummari baptiſmum. Ait enim, cura eſt veſtræ ſollicitudini adhibenda, vt ea quæ ſunt ab Apoſtolis eorumq́; ſucceſſoribus ordinata, & inſtigante ſancto ſpiritu inſtituta, nec diſsimulatio negligere, nec aliqua præſumptio valeat perturbare. In illa enim die cœnæ dominicæ Dominus Ieſus poſtquam cœnauit cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes (ſicut à ſanctis Apoſtolis prædeceſſores noſtri acceperunt, nobiſq́; reliqueruñt) chriſma conficere docuit. Ipſa enim lauatio pedum noſtrum ſignificat baptiſmum, quando ſancti chriſmatis vnctione perficitur atque confirmatur. Nam ſicut ipſius diei ſolemnitas per ſingulos annos eſt celebrãda, ita ipſius ſancti chriſmatis confectio per ſingulos annos eſt peragenda, & vetus in ſanctis eccleſijs cremandum. Iſta à ſanctis Apoſtolis & ſucceſſoribus eorum accepimus, vobiſq́; tenenda mandamus. Hæc ſancta Romana eccleſia & Antiochena, à tempore Apoſtolorum cuſtodit: Hæc Hieroſolymorum & Epheſianorum tenet, in quibus Apoſtoli præſidentes hæc docuerunt. Item Melciades papa clariſsimè explicat miniſtrum, materiam & effectum huius ſacramenti, ante annos mille & trecentos. De his, inquit, ſuper quibus rogitaſti vos informari, id eſt, vtrum maius eſſet ſacramentum, manus impoſitio Epiſcoporum, an baptiſmus: ſcitote vtrumq; magnum eſſe ſacramentum, & ſicut vnum à maioribus fit, id eſt, à ſummis Põtificibus, quod à minoribus perfici non poteſt, ita & maiori veneratione venerãdum & tenendum eſt. Sed ita coniuncta ſunt hæc duo ſacramenta, vt ab inuicem niſi morte præueniente, nullatenus poſsint ſegregari, & vnum ſine altero ritè perfici non poteſt. Nam vnum (præueniente morte) ſaluare ſine altero poteſt, aliud autem non poteſt. Vnde ſcriptum eſt, In diebus illis, dicit Dominus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, Aduertamus ſummas diuitias bonitatis Dei. Quod in cõfirmandis neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis, hoc tunc ſpiritus ſancti deſcenſio in credentium populos donauit vniuerſis. Sed quia diximus quòd manus impoſitio & confirmatio, ad baptiſmi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Chriſto eſt, confirmare aliquid poſsit, forte cogitat ſibi aliquis, Quid mihi prodeſt poſt myſterium baptiſmatis myſterium cõfirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte ſuſcepimus, ſi poſt fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita dilectiſsimi, Attendat charitas veſtra: ſicut exigit militaris ordo, vt cum Imperator quemcunq; in militum receperit numerum, non ſolùm ſignet receptum, ſed etiam armis competentibus inſtruat pugnaturum: Ita in baptizato, benedictio illa munitio eſt. Dediſti militẽ, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodeſt ſi quiſquam parentum, magnam pupillo conferat facultatẽ, niſi prouidere ſtudeat & tutorem. Itaq; Paracletus regeneratis in Chriſto cuſtos, & conſolator, & tutor eſt. Ideo dicit ſermo diuinus, Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Ergo ſpiritus ſanctus qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit lapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocẽtiam in confirmatione augmentum præſtat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiendũ eſt, in baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum, confirmamur ad pugnã. In baptiſmo ablumur, poſt baptiſmũ roboramur. At ſi cõtinuò tranſituris ſufficiunt regenerationis beneficia, victuris tñ neceſſaria ſunt confirmationis auxilia. Regeratio per ſe ſaluat mox in pace b. ſeculi recipiendos. Confirmatio aũt armat & inſtruit ad agones mundi huius & prælia reſeruandos. Qui aũt poſt baptiſmũ cum acquiſita innocentia immaculat[9] peruenit ad mortẽ, cõfirmatur morte, quia nõn poteſt peccare poſt mortẽ. Et Melciad. præceſſor Euſe. martyris. Manus impoſitionis ſacramẽtũ, inqt, magna veneratione tenendum eſt, ꝙ ab alijs perfici nõ poteſt, niſi à ſummis ſacerdotibus, nec tempore Apoſ. ab alijs quàm ab ipſis Apoſtolis legitur aut ſcitur perfectum eſſe: neque ab alijs, ſicut iam dictũ eſt, quàm ab illis qui eorum locum tenent, vnquam perfici poteſt aut fieri debet. Nam ſi aliter præſumptũ fuerit, irritum habeatur & vacuũ, nec inter eccleſiaſtica vnquam reputabitur ſacramenta. Vrbanus quoq; papa his multò vetuſtior, Omnes, inquit, fideles per manus impoſitionem Epiſcoporum, ſpiritũ ſanctum poſt baptiſmũ accipere debẽt, vt plenè Chriſtiani inueniãtur, quia cum ſpiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiã & conſtantiã dilatatur. Hac aũt de cauſa B. Clemens dicit eſſe non poſſe perfectum Chriſtianum ſine confirmatione, perfectione ſcilicet roboris et virtutis: Sicut puer homo perfectus nõ eſt niſi

Cap. vlt.

Ad Iulianũ & Iulium epiſcopos, quæ eſt 3.

Tempore Clemẽtis baptizati ab epiſcopo conſignabantur.

Perfectus Chriſtianus non eſt ſine cõfirmatione

Epiſt. ad omnes Oriẽtales epiſcopos.

Epiſt. ad clericos et omnes Hiſpaniæ epiſcopos.

Pſal. 126.

In fine epiſtola ad Epiſcopos Thuſciæ et Cãpaniæ.

In fine Epiſt. ad omnes epiſcopos.

niſi poſtquam adoleuerit, & ætas, quantitas ac vigor, acceſſerint. Et Melciades papa confirmationis ſacramentum baptiſmati conferens maiori veneratione tenendum & venerãdum dicit. In baptiſmo enim naſcimur paruuli & modò geniti infantes, ſed per cõfirmationem grandeſcimus & roboramur: quemadmodum in vita corporali præter generationem qua vitam conſequimur, requiritur augmentatio qua creſcimus, & ad perfectionem naturæ & virtutis perducimur. Et ideo confirmatio dicitur maius ſacramentum, nimirum propter maiorem effectus perfectionem. Pertinet enim, iuxta Melciadem manus impoſitio ad baptiſmi perfectionem: Et verè magnæ dignitatis & fructus eſt argumentum, quòd caput Apoſtolorum Petrus & Ioannes miſsi fuerunt ab Apoſtolis in Samariam, ad confirmandũ baptizatos à Philippo. Eſt præterea eiuſdem huius rei euidentiſsimum argumentum quòd ceſſantibus linguis igneis, in quibus prius collatum eſt, non tamen ceſſauit hoc ipſum ſacramentum. Cuius meminerũt ſuis temporibus pontifices ſupra citati, qui etiam mentionem faciunt vſus huius ſacramenti, & poſt eos ſcriptores eccleſiaſtici. Adducit Gratianus pro hoc ſacramento definitiones Conciliorum, & ſententiam Rabani, vnde idem manifeſtè conſtat. *De conſe. diſtinct. 4.*

Hos patres & vſum eccleſiæ catholicæ ſecutus B. Aug. lib. 3. contra epiſt. Petiliani, dicit quòd ſacramentum chriſmatis in genere viſibili ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut baptiſmus. Item lib. 15. de trinit. Orabant, inquit, Apoſtoli, vt ſpiritus ſanctus veniret in eos quibus manum imponebant, non ipſi eum dabant. Quem morem in ſuis præpoſitis etiam nunc ſeruat eccleſia. Et paulò poſt, Vnxit eum, Chriſtus ſcilicet Deus ſpiritu ſancto, non vtique oleo viſibili, ſed dono gratiæ, quod viſibili ſignificatur vnguento, quo baptizatos vngit eccleſia. Rurſus lib. 3. contra Donatiſtas oſtendit, quod nunc non debeant ſequi miracula ad manus impoſitionem epiſcoporum, ſicut olim. Neque enim, inquit, temporalibus & ſenſibilibus miraculis atteſtantibus per manus impoſitionem nunc datur ſpiritus ſanctus, ſicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei & eccleſiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat, vt hi quibus manus ad accipiendum ſpiritum ſanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuiſibiliter & latẽter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus diuina charitas inſpirari vt poſsint dicere, Quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Multæ autem operationes ſunt ſpiritus ſcilicet quas proſequitur. Et B. Hieronymus aduerſus Luciferia. ſcribit fuiſſe conſuetudinẽ, quòd epiſcopus ad eos qui longe in minoribus vrbib⁹ per presbyteros & diaconos baptizati fuerant, ad inuocationem ſpiritus ſancti manũ impoſiturus excurrebat. Quòd ſi hoc loco quæris, inquit, quare in eccleſia baptizatus, niſi per manus epiſcopi non accipit ſpiritum ſanctum, quem tamẽ in vero baptiſmo nos tribui aſſerimus? Diſce, inquit, hanc obſeruationem ex ea authoritate deſcendere, quod poſt aſcenſum Domini, ſpiritus ſanctus ad Apoſt. deſcendit. Et multis in locis idem factitatum reperimus. Refert quoq; Euſebius ex epiſtola Cornelij papæ & martyris, quod ſpiritum ſanctam nunquam potuit Nouatus promereri, quia ſignaculo chariſmatis conſummatus non fuit. Item B. Bernardus in vita Malachiæ, vſum ſaluberrimum confeſsionis, ſacramentum cõfirmationis, contractum coniugiorum (quæ omnia aut ignorabãt aut negligebant) Malachias apud populum de nouo inſtituit & renouauit. Et Innoc. 3. cap. vnico, de ſacra vnct. parag. Per frontis. Dicit quod per cõfirmationem datur ſpiritus ſanctus ad robur & augmentum. Et clariſsima eſt definitio Concilij Tridentini, vbi determinatum eſt, quòd verum eſt ſacramentum nouæ legis: Vbi etiam quæ eius forma, quæ materia, & quis eius ſit effectus declarantur, quòd videlicet per ipſum augemur in gratia, & roboramur in fide. Et quòd loco man⁹ impoſitionis, de qua in Actis, nũc in eccleſia confertur confirmatio in chriſmate: quodq; vnum eſt ex tribus ſacramentis characterem, id eſt, ſpiritualé quoddam ſignum a cæteris diſtinctum imprimens in anima indelebile, quapropter iterari non poteſt.

Cap. 104. *Cap. 26.* *Baptizatos vngit eccleſia vnguẽto viſibili.* *Cap. 16.* *Li. 6. ca. 33.*

Hoc ipſum, quòd ſcilicet iterari non poſſet, definitum fuit in Concilio Terraconenſi, & à Gregorio 2. vbi eadem pœna infligitur iterantibus confirmationem, quæ iterantibus baptiſmum. An verò ſicut epiſcopatus perfectio eſt ſacerdotij, & confirmatio baptiſmatis, & ſicut vires animæ in baptiſmo acceptæ in confirmatione perficiuntur, ita an idem character, qui eſt baptiſmi confirmatior factus, ſit etiam confirmationis, ſicut character ſacerdotalis idem in epiſcopatu perficitur, diſputatur apud doctores ſcholaſticos. De charactere verò & initerabilitate ſacramenti confirmationis, & quod ſit nouæ legis ſacramentum, plene agit Beatus Thomas.

In decretis de conſec. diſt. 3. cap. Dictum eſt. Et cap. De homine. *Caietanus in 3. parte quæ. 72 cap. 5. Loco vt ſu. pra artic. 1. 5. & 6.*

SAcramentum hoc à Chriſto eſſe inſtitutum, ſaltem in genere, hoc eſt, quod ſigno ſenſibili baptizatis robur & virtus conferatur aduerſus ſuæ profeſsionis hoſtes, ex ſcripturis citatis eſt manifeſtum. Teſtantur enim Apoſtoli baptizatis manus impoſuiſſe cum certa pollicitatione & ſpiritus ſancti expectatione eos roborantis & confirmãtis. Quod non tentaſſent, niſi Chriſti Domini nouiſſent voluntatem, & promiſsionẽ de ea re habuiſſent: ex quibus conſtat ſacramenti huius inſtitutio. Iuſſerat enim vt expectarent promiſsionem, quam per os eius audierant. Nam apud Ioannem, Si non abiero, inquit, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Et Ioannes A- *Ioan. 16.*

1. Ioan. 7.
nes Apoſtolns, Nondum erat ſpirttns datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Atq; hâc promiſsioné omnibus baptizatis fuiſſe cnmmunem ad ſeculi vſq; conſummationē ex ſcripturis ſuprà docuimus. Thomas dicit Chriſtum hoc ſacramentum inſtituiſſe promittendo, non exhibendo.

Quæ. 72. ar. 1. in ſolutio. 1 argum.

Determinationem autē materiæ & formæ, hoc eſt, certi ſigni ſenſibilis, ſub quo ſpiritus ſanctus daretur, Chriſtus Apoſtolis ſuæ eccleſiæ præpoſitis reliquit, ſicut docet B. Auguſt. de modo ſumendi ſacram Euchariſtiam. Qui Apoſtoli primò, vel ſuo ſpiritu Apoſtolico, vel Chriſti ſuggeſtione (Nam de ſpeciali mandato aut inſtitutione nihil habent ſcripturæ) vtebantur manuum impoſitione, tanquam huius ſacramenti materia. Nam de verbis etiam nihil meminerunt. Linguæ autem igneæ, ſub quibus dabatur ſpiritus ſanctus, formæ ſacramēti ſignificationem ſupplebant. Significabát enim quòd magno ſeruore & libertate teſtimoniū Chriſto perhiberent: Et ideo opus non erat eo tempore alia, expreſsioreq; ſignificatione. Quando autem linguæ, vt cætera miracula ceſſabant, oportebat ob confuſam, incertam & indiſtinctam manus impoſitionis ſignificationem, proprium & determinatū ſignū inſtitui atq; aſſumi. Ad varios namq; effectus Apoſtoli manus imponebát. Nam vt in hoc ſacramento, ita olim in ſacerdotio, diaconatu & miraculorum operatione manus imponebant. Chriſtus etiam benedicēdo paruulis manus eis impoſuit. Et poſt manus impoſitionem dimiſsi ſunt Paulus & Barnabas ad prædicandum. Et viſum eſt Apoſtolis conuenientiſsimum fore quod hoc ſignum inſtitueretur in chriſmate ab epiſcopo cóſecrato, vnà cum certa verborū forma quibus hactenus vtitur & vtetur ſemper eccleſia catholica. Nec mirandum eſt quòd huius mutationis nihil meminerint ſcripturæ, quum nec habeant, quòd Chriſti mandato vel ſpeciali ordinatione Apoſtoli manus impoſuerint baptizati: ſed diximus hoc eos feciſſe ſpiritus ſancti ſuggeſtione duntaxat, & ex ꝓmiſsis Chriſti ac Ioelis vaticinio: Itē Chriſti exemplo qui paruulis manus impoſuit, primo manus imponere conſtituerunt, & linguis ceſſantibus iidem ipſi Apoſtoli, quēadmodum teſtantur vetuſtiſsimi pontifices Romani eodem ſpiritu ſuggerente ſtatuerunt, & aſſumpſerūt aliud ſignum perpetuò permanſurum, adeo vt irritum futurum ſit ſacramentum, ſi aliter vel ſola manuum impoſitione adminiſtretur. Nec ſolum in hoc ſacramento materiam & formam determinandi poteſtate vſi ſunt Apoſtoli, verum etiā in ſacerdotio, diaconatu, & baptiſmo. Sola namq; manus impoſitione ſacramentum ordinis olim conferebatur, nunc autem alia materia & verba ſunt præſcripta, ex quibus conſiſtit, vt vnumquodq; ſacramentum haberet propriam materiam & propriam formā. Apud nos quoq; adhuc libertas eſt ſi lex Chriſti ſola ſpectetur, vt conferatur baptiſmus verbis vel indicatiuis, vel deprecatiuis vna vel trina immerſione: Et olim in nomine Chriſti cóferebatur. In ſacramentis enim potiſsimū ſpectatur ſignificatio, quæ quantò eſt maniſeſtior, tantò conuenientius eſt ſignum ſacramentale, vbi eadem eſt ſignificatio & effectus, idem eſt & ſacramentū, quamuis res ſignificantes ſint aliæ. Atq; ita idē eſt ſacramentum quod modò chriſmatis vnctione confertur, & quod olim manus impoſitione adminiſtrabatur. Similiter idem ſacerdotium idemq; diaconatus. Vbi enim nō eſt determinata materia, & forma à Chriſto inſtituta, ibi ipſe Eccleſiæ præpoſitis reliquit ſtatuendum & ordinandum id quod pro maiori eccleſiæ vtilitate, pro temporum ratione viderent expedire. Sicut ſacramentū matrimonij, quod in contractu conſiſtit, varijs & diuerſis modis initur, eiuſq; variatur materia & forma: ſimiliter ſacramentum pœnitentiæ, & euchariſtiæ quoad panem azymum vel fermentatū, item quoad vnicá vel vtramq; ſpeciē. Sed variatio materiæ vel formæ pleruńq; in iſtis non impedit rationem ſacramenti, ſicuti in hoc confirmationis ſacramento. Quamdiu aūt in linguis igneis ſuper baptizatos venerit ſpirit⁹ ſāct⁹ &, hoc donum linguarum durauerit, ex ſcripturis nō côſtat, nec etiam ex probatis hiſtorijs: ex veteribus tamen ſcriptoribus certum eſt, quòd temporibus Apoſtolorum celebris atq; ſolemnis fuerit vſus chriſmatis, & quod paulatim ceſſabant linguæ. Dicit quoq; Tho. ex B. Dionyſi. quòd Apoſtoli chriſmate vtebátur in exhibitione huius ſacramenti, & verbis, quando ſigna viſibilia non dabantur. Dicit enim, inquit, Dionyſius, Eſt quædá perfectiua operatio, quam duces noſtri, Apoſtoli ſcilicet, chriſmatis hoſtiam nominant. Nec nouum aut mirum videri debet, quòd iſtud ſacramentum chriſmatis vnctione adminiſtrauerint, quando euágelium clarè teſtatur, quòd infirmos oleo vngere ſolebant & ſanabantur. Item Iacob. Apoſtolus, quòd infirmis miniſtrabant ſacramentum, orātes & vngentes eos oleo. Non enim omnes naſcentis eccleſiæ epiſcopi gratiā habebant miraculorum propter quod per eorum manus non dabatur ſpiritus ſanctus in linguis igneis, ſed ad robur tantùm, vt acciperent virtutem ſuperueniētis ſpiritus ſancti (de qua ſola facta erat promiſsio) non donū linguarū, hi quibus manus imponebát. Nā Titus & Timotheus qui populum ſuum roborabant & confirmabant ad fidei confeſsionem, non leguntur vlla feciſſe miracula, ſed ita fideles ſibi ſubiectos cōfirmabant, ſicut & reliq̃ epiſcopi, vſu ſacri chriſmatis, quemadmodū hodie apud nos. Nam Fabianus papa ante annos mille & trecentos apertè dicit ſe ſuoſque ſucceſſores ab Apoſtolis accepiſſe, quòd chriſma ex iuſſu Chriſti conſecrandum eſt quotannis, & quod ſancti chriſmatis vnctione perficiatur & confirmetur baptiſmus. Itē ſanctus martyr Cyprianus docet, in die

Epi 118. ad Ianuar. circa fin.

Et habet Thomas ar. 2. ad 1.

1 Timo. 4. 6
2. Timot. 2.
Marci vlt.
Actuum 13.

Cap. 5.

Quæ. 72. ar. 2. in fine ſolu 1. argume. et 4. ſequens.
Cap. 4. Hierarchia.

Epiſto. ad omnes Epiſ. Orientales.

Serm. de vnctione chriſmatis. cœnæ domini ſacrum chriſma eſſe conſecrandum,& hanc vnctionem nõ eſſe inſtitutam corporibus, ſed ſanctificandis animabus, diuinamque virtutem potentius in ea operari. Adeſt,inquit, veritas ſigno, & ſpiritus ſacramento. Ex humore conſtat deſcendere omnes gratiarum diuiſiones. Vbi oſtendit quare reiectis omnibus quæ ad veteris legis cæremonias pertinebant, ſolum vnctionis myſterium non contempſerit Chriſtiana religio. Atque his vetuſtior ſanctus Dionyſius Areopagita, Apoſtoli Pauli diſcipulus, *Cap.2. et 4. Hier. eccle.* ſcribit de chriſmatis vnctione, myſterio & ſignificatione: Dicit autem eius vſum eſſe in omni rei ſacræ cõſecratione, & quod perficiens donum, & gratia Baptiſmalis lauacri vnguenti huius ſacratiſsima conſummatione perficitur. Item quòd ei qui baptiſmate regeneratur aduentu ſancti ſpiritus, conſummans hæc vnctio largitur vnguenti. Cùm igitur proprius huius ſacramenti effectus ſit & fuerit ſemper, donatio ſpiritus ad roborandum & confirmandum baptizatos: cuius etiam ſolius meminerunt promiſsiones Chriſti, & donum linguarum tempori illi conueniebat, donec fidei ſemina (inquit *Li.22. de ciuit. Dei. c.8.* Auguſtinus) ad crementum iacerentur, ceſſantibus miraculis, & hoc donũ quod in illorum numero & genere erat, ceſſare oportuit, & cum eo linguas igneas, quę huius doni proprium erant ſignum. Nam & in baptiſmo aliquando collata eſt & ſanitas corporalis, vt habet Auguſtinus. Et cum manuũ impoſitio ſignum eſſet valde ambiguum & incertum, neceſſarium erat vt impoſitio manuum mutaretur, & aliud ſignum inſtitueretur huic ſacramenti effectui proprium atque accommodum, ex naturali materię proprietate, verborumque ſignificatione: quale à Chriſto inſtitutum eſt in ſacramento baptiſmi. Simile factũ eſt in die reſurrectionis, *Quæ 94 qui veteris & noui teſtamenti.* quando ſpiritus datus eſt Apoſtolis ad remittendum peccata, per inſufflationem: de qua idem Auguſtinus: Semel, inquit, fieri oportuit ſub flatu iſto corporali, vt de cætero traditio iſta nõ ſine dono ſpiritus ſancti eſſe crederetur: ſicut & in Saluatore forma data eſt viſibiliter, vt poſt baptiſmum ſpiritus ſanctus credentibus de cætero inuiſibiliter dari non ambigeretur. Quæ omnia confirmantur clariſsima definitione Concilij Florentini, vbi explicantur forma, materia, miniſter, & effectus huius ſacramenti. Sic enim habet, poſt multam diſputationem & diligentem veritatis examinationem, præſentibus & approbantibus Armenis & Græcis, *Definitio Concilij Florentini.* qui maximo numero epiſcoporum, patriarcharum, & Doctorũ cũ ſuo Imperatore eidẽ interfuerunt. Secundum, inquit, ſacramentum eſt Cõfirmatio, cuius materia eſt chriſma confectum ex oleo, quod nitorem ſignificat conſcientiæ: & balſamo, qui odorem ſignificat bonæ famæ, per epiſcopum benedictum. Forma autem eſt, Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Ordinarius miniſter eſt Epiſcopus. Et cum cæteras vnctiones ſimplex ſacerdos valeat exhibere, hanc non niſi epiſcopus debet conferre, quia de ſolis Apoſt. legitur (quorum vicem tenent epiſcopi) quòd per manus impoſitionem ſpiritũ ſanctum dabant: quemadmodum Actuum Apoſtolorum lectio manifeſtat. *Cap.8.* Cùm enim audiſſent, inquit, Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrũ & Ioannem. Qui cum veniſſent, orauerunt pro ipſis, vt acciperent ſpiritum ſanctum. Nondum enim in quenquam illorum venerat, ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini Ieſu. Tunc imponebãt manus ſuper illos & accipiebant ſpiritum ſanctum. Loco autem illius manus impoſitionis datur nũc in eccleſia Confirmatio. Legitur tamen aliquando per Apoſtolicæ ſedis diſpenſationem, ex rationabili & vrgente admodum cauſa, ſimplicem ſacerdotem chriſmate per epiſcopum confecto, hoc adminiſtraſſe Confirmationis ſacramentum. Effectus autem huius ſacramenti eſt, quia in eo datur ſpiritus ſanctus ad robur, ſicut datus eſt Apoſtolis in die Pentecoſtes, vt videlicet Chriſtianus audacter Chriſti confiteatur nomen: ideoq; in fronte, vbi verecundiæ ſedes eſt, cõfirmandus inungitur, ne Chriſti nomen cõfiteri erubeſcat, & præcipuè crucẽ eius, quæ Iudæis eſt ſcandalum, gentibus autem ſtultitia, *1.Cor.1.* ſecundum Apoſtolum, propter quod ſigno crucis ſignatur. Eadem definita ſunt in Concilio Tridentino, vbi aliter docentes, anathemate feriuntur. Eſt autem eius Canõ, *Cano 9. ſeſſ. 7 de ſacramentis in genere.* Si quis dixerit in tribus ſacramentis, baptiſmo ſcilicet, confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt, ſignum quoddam ſpirituale & indelebile, vnde ea iterari non poſſunt, Anathema ſit.

Item, Si quis dixerit Confirmationem baptizatorum ocioſam cæremoniam eſſe, & *De cõfirma. cano. 1. 2. 3.* non potius verum ac proprium ſacramentũ, aut olim nihil aliud fuiſſe, quam catecheſim quandã, qua adoleſcentiæ proximi, fidei ſuæ rationem coram eccleſia exponebant, Anathema ſit. Si quis dixerit iniurios eſſe ſpiritui ſancto, eos qui ſacramento confirmationis chriſmati virtutem aliquam tribuunt, Anathema ſit. Si quis dixerit, Sanctæ confirmationis ordinarium miniſtrum non eſſe ſolum epiſcopum, ſed quemuis ſimplicem ſacerdotem, Anathema ſit.

Cùm igitur ex ſcripturis, ex patribus vetuſtiſsimis, põtificibus, Chriſti in ſede Petri in terris vicarijs, doctoribus eccleſiaſticis, ex obſeruatione vniuerſalis eccleſiæ à temporibus Apoſtolorum, & ex Conciliorum generalium definitionibus, oſtenſum fuerit, Confirmationem, quæ fit ab epiſcopis in ſacro chriſmate, eſſe nouæ legis ſacramentum, nulla reſtat de hoc articulo dubitandi cauſa. Et quid amplius deſideretur ad huius ſacramenti probationem? Hæreticus igitur cenſendus eſt, & reuera talis eſt, quicunque aliter ſentit.

Naſcun-

Naſcuntur autem ex ſuperioribus multæ difficulrates & dubitationes, Primum ex *Actuum 10.* eo, quod adhuc loquente Petro & adhortante, cecidit ſpiritus ſanctus ſuper omues, qui audiebant verbum, & obſtupuerunt ex circuncrſione fideles qni venerant cnm Petro, quia & in uationes gratia ſpiritus ſancti *Ibidem. 4.* diffuſa eſt. Audiebaut enim illos magnificantes Deum, quos Petrus poſtea iuſsit baptizari iu nomine Domini Ieſu Chriſti. Confirmatio igitur & effuſio ſpiritus ſancti iu Iſtis baptiſnium præceſsit, & ſimiliter iu Apoſtnlis (qui non leguntnr fniſſe baptizati. Nam Ieſus nõ baptizabat, ſed diſcipuli eius) donatio ſpiritus & virtutis eius. Non poteſt igitur eonfirmatio eſſe perſectio baptiſmi, nec ſnlis baptizatis boc ſacramẽtum eſt minoiſtrandum. Et quidam catechumeui ante baptiſmum ſunt fidem Chriſti publicè confeſsi, & pro eius confeſsione ſanguinem ſuderunt. Non ſolis igitur confirmatis boc robur ſpiritus donatur.

Secunda eſt difficultas, An iu hoc ſacramento ſpiritus ſanctus detur ad roborãdum contra perſecutores fidei, & hoſtes eam viſibiliter perſequẽtes: an etiam contra vniuerſas poteſtates noſtræ ſaluti aduerſautes, atq; etiam aduerſus mnndi impetus & impugnationes. Nam beatus Clemens & Melciades papæ docent ſeptiformem ſpiritum eiusque ſeptẽ dona, de quibus apud Eſaiam, bac con- *Cap. 9.* ſignatione donari, & ad prælia huius mundi armari. Clemens quidem dieit omuibus feſtinandum eſſe renaſci, & ab epiſcopo couſignari, id eſt, ſeptiformem gratiã ſancti ſpiritus percipere. Et Melciades, Quia, inquit, victuris inter viſibiles hoſtes & pericula gradiendum eſt poſt baptiſmum, confirmamur ad pugnam. Et, Cõfirmatio armat & inſtruit ad agones mundi buius & prælia reſeruandos. Nõ igitur ſola hæc virtus eſt ad fortiter pugnandum, mortem etiam ipſam ſuſtineudo pro fidei & religionis confeſsione.

Tertia eſt de miniſtro ſacramenti, An ex commiſsione ſummi pontificis ſimplex ſacerdos confirmare poſsit.

Ad primam reſpondetur, quòd eonfirmatio, vt diximus ex doctrina Melciadis, habet ſe ad baptiſmum ſicut augmentũ ad generationem. Quemadmodum autem nemo adoleſcere poteſt, & ad ætatem perfectã peruenire, niſi prius ſit natus, ita niſi quis primò ſit baptizatus, & proinde io Chriſto natus, Sacramentum Confirmationis accipere uoo poteſt. Quia tamen virtus diuiua ſacramentis nõ alligatur, cõſetri poteſt homini iſtud ſpirituale robur & gratiæ augmentum, ad publicè & liberè fidem Chriſti confitẽdum, abſque iſto Confirmationis ſacrameuto: ſicuti quidam conſecuti ſunt remiſsiouem peccatorum ſine baptiſmo. Nullus tamẽ couſequitur effectum baptiſmi ſine eius voto: & ita nec effectum Cõfirmationis ſine eius voto, quod quis habere poteſt etiã ante ſuſceptionem baptiſmi. Et audientes prædicationem Petri, acceperunt effectum Confirmationis miraculosè: non ipſum ſacramentum, ſicut Apoſtoli in die Pentecoſtes, quod ante Baptiſmum couferri non poteſt, quamuis aliquando eius effectũ aute Baptiſmum quidam couſecuti ſunt. Nam quemadmodum hic effectus, qui eſt robur ſpirituale, præſuppoñit neceſſarium effectũ baptiſmi, qui eſt iuſtificatio, quamuis ſimul donari poſsit, ita ſacrameutum Confirmationis præſupponit ſacramẽtum Baptiſmi. Apoſtolos verò fuiſſe *Epiſt. ad Seleucianum, quæ eſt 108.* baptizatos, docet B. Auguſtinus ex ſententia Domini, Qui lotus eſt, uon indiget, niſi vt pedes lauet.

Ad ſecuudam dieitur, quòd proprius effectus Confirmationis eſt pugnare contra hoſtes viſibiles, id eſt, contra perſecutores fidei & religionis, nomen Chriſti confitendo: nõ contra boſtes inuiſibiles, vel carnis, aut mũdi tentationes. Specificat enim ſcriptura *Lucæ vlt.* donum ad quod Chriſtus promittebat ſpiri- *Act. 1.* tum, eſſe virtutem & robur ex alto, ob quod iuſsit ſedere in ciuitate priuſquam ei teſtes fierent Apoſtoli. Cuius rei conſideratione Concilium Florẽtinum poſt Melciadem papam, dicit augmẽtum gratiæ baptiſmalis & robur io fide, eiuſq; cõfeſsione dari iu Confirmatione, atq; eius effectum eſſe, vt homo Chriſtianus audacter confiteatur Chriſti nomeo, & ideo in fronte conſignari, vbi verecundiæ ſedes eſt, ne Chriſti oomen confiteri erubeſcat, & præcipuè crucem eius, qui Iudæis eſt ſcãdalum, & gentibus ſtultitia: propter qđ ſigno crucis ſignatur. Chriſti enim fidem & religionem potiſsimũ reſpicit huius ſacramenti effectus. Attamen quia ſpiritus ſanctus mentem inbabitãs diffundit in cordibus charitatem, reliquasq; virtutes & ea dona quæ à charitate ſeparari nõ poſſunt (qualia ſuut quæ Eſaias ſuper Chriſtũ quieſ- *Cap. 11.* cere dicit) ratione huius effectus cæteris Sacramentis communis, hoc eſt gratiæ gratum facieutis, cuius augmeutum ſit in Confirmatioue, vnà cum eius eatentione ad virtutem iſtam ac robur. Ideo patres ſeptiformem ſpiritum & gratiarum plenitudinem, & pugnam contra hoſtes inuiſibiles, tribuunt Confirmationi: ex eo moti, quòd ſcripturæ quædam indiſtinctè de ſpiritu loquantur. Ora- *Act. 8.* uerunt, inquit Lucas, pro ipſis, vt acciperent ſpiritum ſanctum. Et manus eis imponebãt, & accipiebãt ſpiritum ſanctum. Item, Cùm *Act. 19.* impoſuiſſet illis manus Paulus, venit ſpiri- *Ioann. 7.* tus ſanctus ſuper eos. Et in Euangelijs, Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus oondum erat glorificatus. Nã ſicut in homine perfectę ætatis, eſt roboris & fortitudinis, totiuſque uaturę perſectio & plenitudo: ita patres intellexerunt plenitudinẽ virtutis mentis, eſſe Confirmationis effectũ. Ideo dicit Melciades, quod ſpiritus ſanctus in fonte plenitudinem tribuit ad innocẽtiam, hoc eſt plenè innocentem facit: in Confirmatione augmẽtum præſtat ad gratiam. Ex quibus conſequens eſt, per boc ſacramentum aliquando remitti peccata mortalia. Confert enim primam gratiam cum augmento, quando nullũ

n eſt im-

eſt impedimentũ. Et hoc ipſum omnibus ſacramentis eſt commune ratione gratiæ gratum facientis, quam conferunt, vbi nullum inueniũt obicem, vt clarè docet B. Thomas. In Concilio Aurelianenſi, inquit, dicitur, vt ieiuni ad Confirmationem veniant, & moneantur confeſsionem facere priùs, vt mundi, donum ſpiritus ſancti valeant accipere: & tunc per hoc ſacramentum perficitur pœnitentiæ effectus, ſicut & baptiſmi. Quia per gratiam collatam in hoc ſacramento conſequitur pœnitens pleniorem remiſsionẽ peccati. Et ſi aliquis adultus in peccato exiſtens, cuius conſcientiam non habet, vel ſi etiam non perfectè contritus accedat, per gratiam collatam in hoc ſacramento conſequitur remiſsionem peccatorum. Item de Euchariſtia dicit idem Thomas, quòd præcepta ab eo qui eſt in peccato mortali, cuius conſcientiam vel effectũ non habet (Fortè enim primò nõ fuit ſufficienter contritus, ſed deuotè & reuerenter accedens, conſequitur per hoc ſacramentum Euchariſtiæ gratiam charitatis, quæ contritionem perficiet & remiſsionem peccati. Vnde etiam ſequitur, quod electi qui accepto Confirmationis ſacramento ad Dominum migrãt, maiorem conſequuntur gloriam, quàm ſolum baptizati. Reſpondet enim gratiæ, augmentum gloriæ. Propter quod ipſum differri vſq; ad ſeptennium, vel ipſum annum diſcretionis, vt quidam ſuadent, non expedit, ne per mortem ſuperuenientem huius gradus gloriæ faciant iacturam. Verè beati ſunt oculi qui vident, & experiuntur beneficia, quæ Deus nunc in populum Chriſtianum copioſè effundit: Multi prophetæ & reges voluerunt hæc videre & percipere, quibus tamen nõ contigerunt. Eſt autem præclarum Dei beneficium, quod per ſacramẽtum Confirmationis, modò genitis infantibus robur addat, & in religiõe Chriſtiana adultos faciat. Non enim in hoc munere virtutis cælitus deſcendentis dabatur ſpiritus, quàm diu non erat Chriſtus glorificatus. Propter quod non fuit in patribus veteris teſtamenti. Quæ autem ſit hæc virtus, difficilè eſt explicare. Nam ſicut fidẽ ita charitatem in cordibus ſuis diffuſam per ſpiritum ſanctum, patres legis habuerunt, & per charitatem reliquas virtutes. Eſt enim charitas patiens, omnia tolerat, omnia ſuſtinet, eſt & fortis vt mors, dilectio: adfert etiam arma militiæ, & in fide reſiſtere facit aduerſario: item & dona ſancti ſpiritus adducit. Quæ eſt igitur hæc virtus quã promiſit Chriſtus, dum dicit, Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto? Non fortitudo quę virtus eſt, nec ea fortitudo quæ eſt ex ſeptem donis ſancti ſpiritus. Certè robur eſt animi quod reſpondet beatitudini, qua prædicantur beati, qui maledicta & perſecutionẽ patiuntur, non ſolùm propter iuſtitiã, ſed propter Chriſtum & nomen eius. Et eſt gratia propria huic ſacramẽto. Nam quodlibet ſacramentum propriam habet gratiam diſtinctam à donis & virtutibus, vt docet beatus Thomas, & poſt eum Ioãnes Capreolus. Hæc autem gratia ſacramentalis, an in habitu cõſiſtat, an in auxilio aliquo diuino, extende virtutes & dona ad effectus ſacramento proprios, variè loquitur beatus Thomas. Hic autem non eſt locus ea latiùs tractandi. Tractat hæc Cardinalis Caietanus quęſtione 62. articulo 2.

De Confirmat. part 3. q. 72. art. 7.
Part. 3 q. 79 art. 3. & q. 80. art. 4.
Coloſ. de cõſecrat. diſt. 5. cap. Vt ieiunij. & c. Archidiaconi.
1. Cor. 13. Cant. 8. Epheſ. vlt.
1. Pet. 3.
Part. 3. q. 65. art. 2. In 4. ſent. diſt. 1. q. 3.

Ex ſcripturis certum eſt virtutem, qua adulti & robuſti ſumus in vita Chriſtiana, & ceſſamus eſſe paruuli, proprium eſſe ſacramenti Confirmationis effectum, à gratia gratum faciente inſeparabilem, vnde etiã fluit, ſed non vt à cauſa totali, ſicut virtutes & dona, ſed ſolum concurrente iſto ſacramento Confirmationis. Huius tamen virtutis operationem ſupplere poteſt ardens charitas, & fortitudo quæ eſt donum ſancti ſpiritus. Atque ab hac virtute habet hoc ſacramentum quod dicatur Confirmatio. Quòd vero nominetur in ſcripturis manuum impoſitio, & frequenter apud Patres, Dionyſium & Pontifices ſupra citatos, item & cõſignatio, à cæremonia habet, qua in fronte manu epiſcopi ſignabantur confirmati. Nec perdidit nomen impoſitionis manuum, quod habuit à cæremonia, cuius meminerunt ſcripturæ, quando ea ceſſante ſacro chriſmate facta eſt in fronte conſignatio. Vocat enim B. Auguſtinus ſacramentum chriſmatis: vocat etiam impoſitionem manuum.

In locis ſupra allegatis Dialog. aduerſus Luciſer.

Tertia eſt difficultas valdè perplexa & cõtrouerſa. Nam B. Hieronymus docet ex ſola Eccleſiæ ordinatione, ſolum epiſcopum hoc ſacramentum adminiſtrare: & hac ſeculſa, poſſe diſpenſari per quemlibet ſacerdotem. Ad honorẽ, inquit, potius ſacerdotij, quàm ad legis neceſsitatem pertinet, quòd niſi per manus epiſcopi baptizatus accipiat ſpiritum ſanctum: alioquin ſi ad epiſcopi tantum imprecationem ſpiritus ſanctus defluit, lugendi ſunt qui in vinculis, aut in caſtellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati antè dormierunt, quàm ab epiſcopis inuiſerẽtur. Eccleſiæ ſalus in ſummi ſacerdotis dignitate pendet, cui ſi non exors quædam & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in eccleſijs efficienter ſchiſmata, quot ſacerdotes. Veteres autem Pontifices ex hiſtoria Actuũ Apoſtolorũ conſtanter & concorditer docent, quòd per ſolos epiſcopos ſacramentum hoc miniſtratur, quodque ab alijs diſpenſatum, irritum ſit & inane. Quam ſententiam ſequũtur poſt multos doctores ſcholaſticos, ſanctiſsimus dominus Adrianus Sextus, in tractatu de ſacramento Confirmationis. Et Reuerend. pater Alfonſus de Caſtro plurimas adducit pro hac ſententia epiſtolas decretales ſummorum Pontificum, Melciadis, Damaſi, Innocẽtij Primi, Leonis, & Euſebij. Certè ſecurius & tutius in hac obſcura quæſtione ſequi definitiones ſacrorum Conciliorum generaliũ Florẽtini & Tridentini, quibus magis conſentaneum eſt, quòd ſolus epiſcopus huius ſacramenti ordinarius miniſter, ſed quod ex cõmiſsione Ro-

Epiſ. 85. lib. 3. & apud Grat. in di 95. cap. Pateni.

ac Romani pontificis ſimplex ſacerdos verè & efficaciter miniſtrare poſsit: vt patrũ ſententias intelligamus de miniſtro ordinario, qui ſolus epiſcopus eſt. Nam beatus Gregorius Ianuario epiſcopo ſcribit, Peruenit, inquit, ad nos, quoſdam ſcandalizatos fuiſſe, quòd presbyteros tangere eos qui baptizati ſunt prohibuimus. Et nos quidem ſecũdum veterem vſum noſtræ eccleſiæ fecimus. Sed ſi omninò de hac re aliqui contriſtantur, vbi epiſcopi deſunt, vt etiam presbyteri in fron tibus baptizatos chriſmate tangere debeant concedimus. Item Concilium Florẽtinum: Ordinarius, inquit, miniſter eſt epiſcopus: Legitur tamen aliquando per Apoſtolicę ſedis diſpenſationem ex rationabili & vrgente cauſa, ſimplicem ſacerdotem hoc adminiſtraſſe ſacramentum. Rurſum Tridentinum Concilium, Si quis dixerit, inquit, ſanctæ Confirmationis ordinarium miniſtrum, nõ eſſe ſolum epiſcopum, ſed quemuis ſimplicem ſacerdotem, Anathema ſit. Ideo pernicioſa eſt opinio Cardinalis Caietani, quòd ſacramẽtum Confirmationis per ſimplicem ſacerdotem adminiſtratum, ratum ſit & validũ. Nam Innocentius Tertius in cap. Quæſitum. de conſuetud. definit nulla conſuetudine præſcribi poſſe, quòd ratum ſit & validum ſacramẽtum Confirmationis à ſimplici ſacerdote miniſtratum.

In commen. act. 6.

QVòd infirmorum vnctio eſt noue legis ſacramentum, manifeſtè teſtatur vltimum caput epiſtolæ beati Iacobi, qui ait, infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine domini: Et oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Quæ verba non inſtitutionem nouam ſacramẽti à ſancto Iacobo factam ſonant, ſed exhortationem ad ſuſcipiendũ & vtendum: eò quòd prius inſtitutum erat & quo populus Chriſtianus ex more iam vtebatur. Tradunt autem materiam, formam, promiſsionem, effectum, & miniſtrum huius ſacramẽti. Materiam, cùm dicunt, Vngentes eum oleo. Formam, Oratio fidei. Et, Orantes ſuper eum, Ex quibus duobus conſtat ſignum ſenſibile ſacramenti. Promiſsionem & effectum, dum addũt, Saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in Peccatis ſit dimittentur ei. Nam quia abſolutè & ſimpliciter hos effectus B. Iacobus ſequuturos pronunciat, verba ſunt promiſſoria, ſi videlicet presbyteri orent & vngant, ex pacto Chriſti hæc ſequẽtur. Et quamuis verba deprecatiua, ex quibus hoc ſacramentum conſtat, non ſignificẽt ex propria ſignificatione fieri effectum ſalutarem, quia nec verũ, nec falſum ſignificant: Ex Chriſti tamen inſtitutione & promiſsione, efficax eſt deprecatio, & verba ex conſequenti ſignificant hos effectus fieri in infirmo. Similis eſt ſermo in Leuitico, Oblato ſacrificio oret, inquit, ſacerdos pro eo, & dimittetur peccatũ. Et in forma baptiſmi qua

Cap. 4. et 5.

Græci vtuntur. Porrò quia ſimpliciter dicit, Oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: hæc ſaluatio & alleuiatio non minus ſpiritum reſpiciunt, Imò verius quàm corpus. Miniſtros inſinuat Apoſtolus dum dicit, inducat presbyteros Eccleſiæ. Manifeſtum igitur eſt, quòd vnctio infirmorum eſt ſacramentum nouæ legis. Et dicitur extrema vnctio, eò quòd extremè laborantibus, hoc eſt, de quibus metus eſt, quòd ex infirmitate morietur, miniſtratur. Id quod conforme eſt prædictæ ſententiæ. B. Iacobi. Nam de morbis leuibus nõ ſolent homines eſſe ſoliciti ad vocandum medicos vel curatores. Et dum additur, Saluabit infirmum, ſignificatur metus & periculũ mortis, & proinde perículoſa ægritudo. Dicitur tamen in genere, Infirmatur quis in vobis, vt intelligatur de quocunq; infirmitatis genere, ſi videlicet talis eſt eius ſtatus vt mortis adducat periculum, inducat, &c. Atque hanc limitationem inſinuant quæ ſequuntur.

Hunc ſenſum verborum Iacobi, quòd ſcilicet ſacramentum tradunt à Chriſto inſtitutum, tanquam certum & manifeſtum huius loci, ſequutus eſt Innocẽtius primus ante annos mille. Conſultus enim ſcribit ad Decentium Epheſium Epiſcopum. Non eſt dubium, inquit, ſententiam hanc Iacobi de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere. Et poſtea pœnitentibus, ſupple ſolenniter, iſtud chriſma fundi nõ poteſt, quia genus eſt ſacramenti. Et quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo vnum hoc putatur poſſe concedi? Item B. Chryſ. libr. 3. de dignitate ſacerdotali. Sacerdotes, inquit, nõ ſolùm quando nos regenerant, ſed etiam deinceps poteſtatem habẽt indulgendi peccata. Infirmatur, inquit Apoſtolus, aliquis ex vobis, adducat presbyteros eccleſiæ, &c. Et ſi in peccatis eſt, dimittentur ei. Et B. Auguſtinus libro ſecundo de viſitatione infirmorum, Nec prætermittendum eſt, inquit, illud B. Iacobi præceptum, Infirmatur quis in vobis, &c. Sic ergo roges de te & pro te fieri, ſicut dixit Apoſtolus Iacobus, imò per Apoſtolum ſuum Dominus. Similiter hanc ſententiã intelligit Innocẽtius tertius cap. Vnico. de ſacra vnctione. Et beatus Bernardus in vita S. Malachiæ. Ait enim, Venit ſanctus Malachias veſperi infirmam vncturus oleo, & cùm pararet vngere, viſum eſt omnibus differendum potius vſque mane: Acquieuit Malachias, & data benedictione ſuper ægram exiuit cum his qui ſecum erant. Poſt modicum mortua eſt mulier, & mortis tumultu audito accurrit ad lectum, & inueniens eam expiraſſe, ſibi imputãs quòd fraudata gratia ſacramenti obierat, eleuatis in cælum manibus, Obſecro Domine, inquit, inſipienter egi, Ego, ego peccaui, qui diſtuli: Non iſta quæ voluit. Et coram omnibus conteſtatus eſt nullam ſe recepturum conſolationem, niſi quam tulerat gratiam, ei reſtitueret: Et tota nocte cũ lachrymis orans ex-

Cap. 2.

Cap. 4.

auditus eſt, & reuixit mulier. Malachias verò gratias Deo agens, vnxit eam. Sciens, inquit, in hoc ſacramento remitti peccata, & quod oratio fidei ſaluat infirmum. Idem hic ſanctus epiſcopus moriturus, iubet ſe ſacro oleo vngi, vngitur, & ſumpto viatico mortuus eſt. Superuacaneũ eſt prolixius hæc proſequi, quando per eccleſiam catholicã aperta huius veritatis facta eſt definitio. Dicitur enim in epiſtola Synodotica Concilij Florentini. Quintum ſacramentum eſt extrema vnctio, quod niſi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: cuius effectus eſt mentis ſanatio, & quantum expedit, etiam corporis. De hoc ſacramento inquit B. Iacobus, Infirmatur quis in vobis. Vbi etiam explicatur materia, forma, & miniſter eiuſdẽ ſacramenti, & quibus in membris vnctio fieri debeat. Nec intelligi poteſt hæc vnctio de qua B. Iacobus, eſſe eandem cũ ea cuius meminit Marcus in ſuo euangelio, dum ait, Et
Cap 6. vngebant oleo multos infirmos & ſanabantur. Hæc enim vnctio pertinet ad gratiam curationum quæ ſine miraculo non fiebant: Iacobus autem vult aduocari presbyteros Eccleſiæ, quales eſſent, etiã ſi hanc curandi gratiam non haberẽt. Erant enim plurimi preſbyteri, & epiſcopi eccleſiæ, qui eam curandi
1. Cor.12. gratiam non habebant. Ait enim Apoſtolus. Nunquid omnes habent gratiã curationum? Non propterea deſtituendi erant fideles hac alleuiatione, ſalute & peccatorum remiſſione: Item nec beneficijs & auxilijs neceſſarijs ad tollendam moram & impedimẽta ingreſſus regni cælorum, quòd deſineret in eccleſia miraculorum & curationum gratia. Apud Marcum nulla fit mentio effectus ſpiritualis, nec remiſſionis peccatorum, ſed ſanitatis corporalis tantum. Dæmonia, inquit, multa eijciebant, & vngebant oleo infirmos & ſanabantur. Idem namq; hic dicit, quod Matthæus, Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, &c. Quæ omnia pertinebant ad miraculorũ operationem, vt per eam doctrina eorũ confirmaretur. Nec propriè promiſsionem habebant Apoſtoli quòd ſanarẽtur quoſcunq; vngerent, ſed ipſo temporis momento impellente & ſuggerente ſpiritu, vngebant oleo, & ſemper ſanabãtur. beatus Iacobus autem quaſi ſecurus de ſpeciali Chriſti promiſſione, dicit, Oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, &c. Ex quibus etiam manifeſtũ fit, quòd Marcus non loquitur de vnctione hac ſacramentali, cùm nullius effectus ſpiritualis, vt diximus, ſed tantum corporalis meminerit. Vngebant etiam Apoſtoli nõ baptizatos, qui huius noſtri ſacramenti non ſunt capaces. (Iacobum enim elegit dominus, per quem ſolùm fidelibus hoc ſacramentum promulgaret) Et curando aliquando vſi ſunt oleo, ſicut Chriſtus luto vſus eſt illuminãdo cœcum à natiuitate, aliquãdo manuum impoſitione, nõ ſemper ſolo iuſſu & imperio. Huic tamẽ vnctioni olei tanquam figuræ & aſsimilationi huius ſacramenti, veteres quidam in ſuis commentarijs ſententiam B. Iacobi Apoſt. accommodant, Oecumenius
non quòd ſentiãt eſſe eandem, ſed quòd ma- & Beda.
gis ſpectent ipſum figuratum in illa vnctione, quam id quod fiebat. Et ſic interpretãdo, teſtes ſunt vſus eccleſiæ ſui temporis. Nam quòd ſacramẽtum hoc Apoſtoli miniſtrauerint, nondũ ſacerdotes, & his qui fortè nondum acceperant doctrinã euangelicam, aut baptiſmum qui ſacramenti & effectus eius capaces non ſunt, non eſt veriſimile, Oportuiſſet enim Chriſtum diſpẽſaſſe, quod diſpenſabile non eſt, vt videlicet ſacramentum miniſtraretur ei qui fructus eius capax non eſt. Propter quod in Concilio Tridẽtino dicitur apud Marcum hoc ſacramentũ inſinuatum, & per Iacobum Apoſtolum fidelibus commendatum ac promulgatum. Et Iacob. plures presbyteros aduocari volebat, quòd quiſque infirmus ſuum proprium presbyterum aduocaret. Vel ſpectabat morem eccleſiæ, qui hoc habebat, & iuſta ratione. Nam cum hoc ſacramentum perfectæ curationis animæ effectum habeat, copia & abundantia gratiæ requiritur, ad quã facilius impetrandam plures conuenit eſſe peccatores presbyteros, imò in eis totius Eccleſiæ orationem, non quidem ob effectum ſacramenti, qui ex opere operato ſequitur, ſed vt præparatus ſit & diſpoſitus infirmus ad ſuſcipiendũ totum ſacramenti effectum, hoc eſt, plenã curationem & oblationem omnium, quæ remorari ſpiritũ poſsint ab ingreſſu gloriæ & beatitudinis æternæ. Nam definitum eſt à ſede Apoſtolica vnicũ presbyterum ſufficere in cap. Quæſiuit de verborũ ſignificatione, præſente vno clerico. Quòd igitur adſint plures, eſt pro ſolẽnitate ſacramẽti, & vberiore fructu conſequendo, nõ pro ſacramenti neceſsitate. Quando autem plũres aderant, tunc vnus vngebat miniſterio, alij affectu, fauore, & approbatione: poſſunt tamen & ſimul vngere, vnus partem vnam, alius aliã. Et eadem ratione dicitur, Et oratio fidei ſaluabit infirmũ, hoc eſt, oratio ex certa expectatione & fiducia rei deſideratæ procedens: Non quòd ex ea (niſi tamen intelligatur forma) ſit ſacramenti efficacia: Hæc enim ex ſola Chriſti habet promiſsione, ſed quod impetret ex deuotione vngentiũ præparationem, vt infirmus plenè effectum cõſequatur, & ſtatim ac ſine mora hinc migret ad gloriam æternam. Eadem ex cauſa dicitur, Oratio fidei, quæ fidẽ requirit, pro vberiore fructu: ſed non, vt neceſſariam pro fructu ſacramenti. Nam vt non pendet efficacia ſacramentorum à ſanctimonia miniſtri, adeo vt tam à malis quàm à bonis eodem fructu conferatur: Ita nec à fide miniſtri & eius gratia pendet fructus huius ſacramenti. In infirmo tamen requiritur fiducia ſuſcipiendi fructus, vt hæc ſancta vnctio ſit ei ſalutaris. Rectè autem dicitur ſub conditione, Si in peccatis eſt, remittentur ei. Nam & ſi in multis offendimus omnes, de hoc tamen infirmo ad mortem ſe præparante, & ſacramento pœnitentiæ, & ſacra Euchariſtia munito (Hæc enim præce-

dunt

dũt ſacram infirmorum vnctionem) meritò dicitur ſub cõditione, Si in peccatis eſt: quæ iam præcedentia remedia, & animi dolorem credi poſſunt omnia eſſe remiſſa. Nec tamen propriè ad peccatorum remiſsionem inſtitutum eſt hoc ſacramentum, ſed ad plenam ſanitatem animæ & corporis, ſi quidem huius ſanitas animæ expediat. Et ideo fortaſſis forma extremæ vnctionis vtitur verbo, Ignoſcat, & ſic remittat quaſi factum non eſſet, quicquid fortaſsis deliquiſti per viſum, &c. Quia igitur miniſtratur hæc vnctio poſt cordis contritionem, confeſsionem, & ſumptum viaticum, per quæ peccata tolluntur, ſub conditione dicitur, Si in peccatis ſit, &c. qualiacunq; fuerint etiam mortalia, modò non ſit obex remiſsionis: quanquam non remittantur mortalia peccata, niſi ſecundariò & per conſequẽtiam, ſicut per Euchariſtiam & Confirmationem.

Ex hoc enim quòd adhibetur per modum medicationis, ſignificatur ſpiritualiter viuere qui inungitur, cui propterea nõ remittuntur niſi venialia regulariter: vt per materiam intelligatur fieri generalis ſignificatio nis formę reſtrictio. Illa enim indiſtinctè habet, Quicquid deliquiſti per viſum, &c. Eſt enim huius ſacramẽti ex Chriſti promiſsione primarius effectus, mentis ſanatio, non à peccatis mortalibus, aut à morte reſuſcitatio. Nam per Chriſti gratiam & pœnitentiã ab his liberatum eſſe oportet eum qui inungitur. Dictum eſt enim ei poſt baptiſmum in pœnitentia. Ecce ſanus factus es, vt dicit B. Auguſt. de fide & operibus: & alijs in locis. Sed à venialibus ſi quæ adhuc inſunt, & omnium peccatorũ etiam mortalium reliquijs, per iſtud ſacramentum liberatur. Eſt enim ſacramentum vltimum & conſummatiuum totius curationis ſpiritualis, quo ad participandam gloriam ſine aliqua mora præparamur, quia autem inter reliquias peccati ſunt pronitas ad malum, ad bonum difficultas, reatus pœnæ ferendæ in altero ſeculo, corporis infirmitas & morbi ipſi, contra hæc vniuerſa ordinatur hæc ſacra vnctio, ne ſalutem remorentur. Quare noſtræ infirmitati plurimum conueniebat inſtitui ſacramentum aliquod exeuntiũ & hinc migrantium. Nam cùm per negligentiam, occupationes, aut temporis breuitatem hæc nõ ſatis emendemus, nec perfectè curemus, ſaluberrimè promiſſum eſt per patrẽ miſericordiarum, qui in filiorum flagellis non delectatur, vt per hoc ſacramẽtum prædicta curatio compleatur, & à temporalis pœnę reatu penitus liberemur, ita denique purgemur, vt nihil in anima remaneat quod in exitu ſuo eam ab ingreſſu glorię remoretur. Et quia ſecundarius huius ſacramenti effectus eſt ſanitas corporis, hæc non obtinetur, niſi ſecundum quod expedit effectui primario, quę eſt ſalus animæ, vt docet B. Thomas.

Lib. 6. c. 26. *Ex Be. Tho. lib. contra gẽtiles c. 37.* *Lib. 4. contra gentiles cap. 73.*

Quia autem extremæ vnctionis ſacramentum ordinatur contra infirmitatem corporis in quantum conſequitur ex peccato, manifeſtum eſt quod contra omnes alias peccati ſequelas ordinetur. Hæc inſinuat beatus Iacobus quando dicit, Oratio fidei ſaluabit infirmũ: perfectè ſcilicet, cum antea ſaluus fuerit à peccatis: & alleuiabit eũ Dominus, vt mens ſurſum feratur, & ſe erigat (morbo etiam quantumcunq; grauante & opprimẽte) contra aggrauans pondus peccati. Magnũ reuera beneficium Dei eſt, quod nobis in alterum ſeculum migraturis prouidit de ſacramẽto & adiutorio, quo purgari poſsimus ab omni macula & reatu, qui ab ingreſſu regni cæleſtis & patris cõſpectu remorari poſſit, & iam confeſsis, abſolutis, & viatico Euchariſtiæ munitis, adhuc de extrema prouidit vnctione, vt ablatis omnibus impedimẽtis hilariter hinc ad patrẽ accedamus. Quando igitur claram hic habemus ſcripturã veterum patrum & doctorum conſenſum, inſuper apertam generalis Concilij definitionem, certa fide ſuſcipiendum & tenendum eſt, extremam vnctionem infirmorum eſſe ſacramẽtum nouæ legis gratiam conferens, ſi nullum inueniat obicem: hæreticos autem eſſe, qui eam pro ſacramento recipere nolunt.

ISTA autem ſacramenta Confirmationis ſcilicet & Extremæ vnctionis non ſunt (vt habet articulus) ad ſalutẽ neceſſaria, vt duo præcedentia. Hæc enim ordinantur ad effectus, ſine quibus omninò non poteſt ſalus contingere. Ait enim Dominus Saluator, niſi quis renatus fuerit ex aqua ex ſpiritu ſancto, nõ poteſt introire in regnum Dei. & : Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. Illorum autem effectus non ſunt ſimpliciter ad ſalutẽ neceſſarij. Nam de Confirmatione dicit Melciades papa quod regeneratio per ſe ſaluat, & continuò tranſituris ſufficiunt regenerationis beneficia: victuris autem ad pugnandum neceſſaria fortè eſt Confirmatio: Vnctio autem infirmorum ad celerem paradiſi ingreſſum. Non ſunt igitur vt duo præcedentia ad ſalutem neceſſaria. Sed an Chriſtiano homini ſit abſolutè neceſſaria Cõfirmatio ad pugnandum, & ex conſequenti ad regnum cælorum aſſequẽdum, non ſatis eſt manifeſtum. Nam patrum ſententiæ, quas ex Clemente, Melciade, Vrbano pontificibus ſuperius citauimus, Item Concilium Aurelianenſe, inſinuant eſſe neceſſariam, ſicut militi ad præliũ progreſſuro neceſſaria ſunt arma. Melciades enim ait, quòd poſt baptiſmum confirmamur ad pugnam, quia tota ętate inter inuiſibiles hoſtes & pericula eſt gradiendum: & ideo quãuis continuò tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen neceſſaria ſunt Confirmationis auxilia. Item Concilium Aurelianenſe. Nũquam, inquit, erit Chriſtianus, niſi Confirmatione epiſcopali fuerit confirmatus. Hanc autem ſententiam ſequi videtur Venerabilis Hugo de S. Victore, Quid prodeſt, inquit, ſi à lapſu erigeris, niſi ad ſtandum confirmeris? Propterea, ait, timendum eſt his, qui per negligentiam amittunt Epi-

Ioan. 3. *Lucæ 13.* *Lib 2. de ſacrament. part. 7.*

ſcopi præſentiam, non ſuſcipientes manus impoſitionē ne fortè propterea damnentur, quia feſtinare debuerāt, dum poterant. Eandem etiam ob patrum dictorū authoritates, ſequitur vener. pater Thom. VValden. Contraria tamen eſſe videtur ſententia B. Hiero. aduerſus Luciferianos, quod ſcilicet valde vtilis eſt, multumq́; fructum adferat baptizato, ſed nō eſt neceſſaria. Nō enim, vt diximus, neceſsitas hic eſt ex parte effectus, quū in baptiſmo omnes virtutes cum gratia infundantur, ſecundum definitionem Concilij Viennenſis in Clem. 1. §. Ad hoc. De ſumma Trin. & fid. cath. atq; ita in baptiſmo ſufficienter armamur contra hoſtes vniuerſos, Nam charitas patiens eſt, benigna eſt, omnia ſuſtinet, omnia tolerat, & fortis vt mors eſt dilectio, omnesq́; virtutes & dona ſpiritus ſancti adducit. Nec eſt præceptum diuinū de ſuſcipienda Cōfirmatione, quia mox tranſituris ſufficiūt regenerationis myſteria. Nec vſquam Eccleſia fidelibus iniungit vt confirmentur. Nam cap. Vt ieiunij: ex concilio Aurelianēſ. de conſec., in quo Petrus Paludanus arbitratur præceptam eſſe Cōfirmationem, nullum ius nouum nec præceptum inducit. An autem conſuetudine alicubi inducta ſit obligatio hoc ſacramentum ſuſcipiendi, ad articulum noſtrum non pertinet, qui intelligitur de neceſsitate quam imponat præceptum diuinum. Sed patres ferè intelligunt Confirmationē eſſe neceſſariā ad vitæ Chriſtianæ perfectionem, & peculiarē virtutem libere & audacter fidem confitendi in perſecutione: non autem ad ſalutem: ſed ſicut neceſſarium eſt quod homo quantitate & virtute corporis creſcat & augeatur, vt tandem ſit perfectus: ita neceſſarium eſt mentis robur, vt intrepidè & liberè cum noſtræ religionis & fidei aduerſarijs congrediatur.

Lib. de ſacramentis.

Hanc difficultatem diligenter tractat ſanctiſsimus dominus Adrianus 6. poſt B. Thomam & ſanctū Bonauenturam, docens, quod Confirmatio nulla ratione eſt neceſsitatis ſacramentum, ſed conſilij tantùm. Et reſpondet primum ſententijs, quæ contrarium indicare videntur: imò & docet non eſſe præceptam confirmationē etiam imminente articulo perſecutionis tyrannorum, qui cogēt fidem abiurare, tametſi adſit oportunitas eā ſuſcipiendi: cōtra Petrum de Palude & Durandum, qui docent eam illo caſu eſſe præceptam, nec negligi poſſe ſine ſacramenti cōtemptu vel præſumptione. Nam, vt aiunt, quæ ſecundum ſe præcepta nō ſunt, ſed conſulta, ex hominis diſpoſitione vel infirmitate, aut occaſione alia, poſſunt pro certo tempore & circumſtantijs ei fieri præcepta. Et contingere poteſt, quòd ex gratia confirmationis roboratus perſecutioni reſiſtet, ſine qua alioqui Chriſtum negaret. Fieri etiam poteſt, quòd prima gratia detur per hæc ſacramenta, & ita remiſsio peccatorum, ſicut per ſacram Euchariſtiam. Quibus reſpōderi poteſt nō propterea hęc duo ad ſalutem ſimpliciter eſſe neceſſaria, nec in illo quidem caſu, quia per ſpiritum Chriſti inhabitātem perſiſtere poſſet, ſi ad hoc conſtantiore animo conaretur. Sacramenta hæc contemnere, æſtimando quaſi ſacramenta non eſſent, nec ad ſalutē vtilia, aut nihili pēdere, vt faciunt nunc hæretici, mortale peccatum eſt, pertinens ad irreligioſitatem, ſicut contemnere conſilia euangelica, æſtimando ea eſſe inutilia. De ſpeciebus contemtus ex Reth. Ariſt. tractat idem ſanctiſs. Adrianus in Quotlib. de legibus ex Gerſone & VVillelmo Altiſſedorenſ. Ex prędicto igitur contemptu hæc ſacramenta omittere, eſt mortale peccatum, in quantum à contemptu imperatur. Eſt autem contemptus ſacramentorum, nolle eis ſubijci tanquam remedijs à Chriſto relictis: quod ſi ex infidelitate contingit (aliud tamen peccatū eſt ab infidelitate ſpecie diſtinctum, & ſine infidelitate à plenè credente contingere poteſt) eſt tamen quidam contēptus rei ſacræ, ſecundum quem non pro dignitate æſtimatur, quam nō continuò oportet eſſe mortale peccatum: & proinde nec omittere hæc ſacramenta ex huiuſmodi contemptu. Nam vt beatus Thomas dicit. Non eſt contemptus ſacramenti ex hoc quod aliquis non curat ipſum ſacramentū ſuſcipere, quod nō eſt de ſalutis neceſsitate. Alioquin, inquit, qui non accipiunt ordines, qui non contrahunt matrimonium, contemnerent huiuſmodi ſacramenta. Idem eodem hoc articulo docet, quod tria ſunt ſacramenta ad ſalutem neceſſaria, Baptiſmus, Pœnitentia, ſuppoſito lapſu in mortale peccatum, & ſacramentum Ordinis eſt neceſſariū Eccleſiæ: reliqua dicit non eſſe neceſſaria, niſi vt conuenientius ſalutem aſſequamur. Quia autem verba beati Iacobi inuitantis ſunt & conſulentis, Inducat, inquit, presbyteros Eccleſiæ, non eſt diuinum præceptum de ſuſcipienda extrema vnctione: nec etiam Eccleſia legitur hoc ſtatuiſſe. Quæ per hoc confirmatur, quòd tempore interdicti vtrumq; prohibetur miniſtrari, vt patet ex cap. Quod in te. De pœnitent. & re. Et cap. Permittimus. De ſententia excom. Item cap. Non eſt. De ſponſalib. & matrimonijs. Rurſus cap. Alma mater. De ſentent. excommunic. lib. 6. quod fieri non poſſet, ſi eſſent ſacramenta neceſsitatis. Quātum autem obligationis obtinuit apud Chriſtianos conſuetudo, incertum eſt, videtur tamen apud nos obligare, cùm reprehenſibilis paſsim iudicetur & malè facere, qui habita oportunitate, non cupit à ſacerdote tempore periculoſæ infirmitatis inungi. Sed hæc ad articulū non pertinent, qui loquitur de neceſsitate quam inducit effectus vel præceptum diuinum. Hic in primis aduertendū eſt, quòd beatus Iacobus intelligit presbyteros vt nomen ſit ordinis ſiue officij, non ætatis. Hanc enim regulam ſcripturarum ſtudioſi obſeruauerūt, quòd preſbyter ſit nomen ordinis ſiue muneris, quando ponitur ſine comparatione ad aliam ætatem. Et ideo B. Chryſoſtom. pertimere dicit ad ſacerdotū dignitatem, quod hic presby-

Quæſt. 6.

In 3 part. q. 6 artic. 4. ad 5.

teris tribuit B. Iacob. Id quod etiam definitum eſt in Concilijs Florentino & Tridentino. Illud enim dicit, quòd huius ſacramẽti miniſter eſt ſacerdos. Huius autem Canon. 5. Si quis dixerit presbyteros eccleſiæ, quos beatus Iacobus adducendos eſſe ad vngendum infirmum hortatur, nõ eſſe ſacerdotes ab epiſcopo ordinatos, ſed ætate ſeniores in quauis communitate, ob idq; proprium extremæ vnctionis miniſtrum, non eſſe ſolum ſacerdotem, Anathema ſit. Et quamuis in ſcripturis aliquando ſit nomen functionis epiſcopalis: ſicut apud B. Petrum, dum ait, Seniores qui in vobis ſunt, obſecro conſenior. (1. Pet. vlt.) hic tamen nomen generis eſt, complectens etiam ſimplices ſacerdotes: quemadmodum docet ſuper eodem interrogatus Innocentius primus. Cæterùm, inquit, illud ſuperfluum videmus adiectum, vt de epiſcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium eſt. (Epiſt. ad Decentiũ epiſco Eugubinum.) Nam idcirco de presbyteris dictum eſt, quia epiſcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire non poſſunt. Nec docet hoc loco Innocentius, quod laicis liceat hoc ipſum ſacramentum miniſtrare, quando ait, quòd non ſolum ſacerdotibus, ſed omnibus Chriſtianis, hoc ſacramento videlicet in ſua & ſuorũ neceſsitate inũgendo. Nã paſsiuã habet ſignificationẽ, non actiuã vox inungendo: Quod manifeſtum fit ex particula præcedẽte, quæ habet, quod non ſit dubiũ tenen[illegible] iam hanc Iacobi de fidelibus ægrotantibus intel[illegible]igi debere.

Ex quibus patet magna aduerſariorũ noſtrorum erga Deum ingratitudo, qui non ſolum de tanto hoc beneficio gratias non agunt, ſed nec agnoſcere volũt, imò & ipſum perſequũtur, & perſuadere ſtudent hanc gratiam non eſſe datam fidelibus, ſed eſſe maleficium & inuentum papiſticum. Quod enim beneficium gratius & noſtræ infirmitati deſiderabilius præſtari poſſet, quàm hinc ad alterum ſeculum migrantes contra pondus morbi & corpus, & animam mortis metu aggrauans, alleuiari & h[illegible]res re[illegible] tanquam nulla tenerentur a[illegible]ione, & remitti peccata omnia quoad culpam & pœnam, vt parati ſint omni impedimento iam ablatio, ſtatim poſt deceſſum ex hoc mundo, ſponſi ſui thalamum ingredi, & gloriæ coronam ſuſcipere. Immediatè namq; ad gloriam diſponit, & ad eam deducit iſtud ſacramentum, ſi nullum inueniat in ſuſcipiente obicem. Sicut enim aliorum ſacramentorũ, ita & huius effectus per fictionem impeditur, qui adeo rationem & deuotionem requirit, vt ſecundum b. Tho. cum merito perſonali conferentis, & totius Eccleſiæ plurimum ad ſacramenti huius effectum valeant, propterea quod forma eius in oratione conſiſtat. (In 4. ſenten. diſt. 23. q. 2.) Maximo igitur beneficio ſe priuant, qui ob errorẽ vel negligentiam iſtud ſacramentum non ſuſcipiunt. Et mirandum eſt quod Eccleſia innocentes tempore interdicti tam ſalutari priuat remedio, ob aliorum duntaxat peccata. Sed ceſſabit admiratio, ſi attendatur quòd commoda & incommoda ob ſocietatem communem tam bonis quàm malis debeant eſſe communia.

Reliquum eſt vt videamus quàm parum momenti & ponderis habeant quæ ſcholæ nouæ aduerſus hæc duo ſacramenta adducunt. (Auguſt. de ciui. Dei li. 1 cap 9.) Docent autem cõcorditer quòd vnctio infirmorum vtiliter exercebatur quamdiu miniſtri eccleſię ornati erãt dono corporaliter & admirabiliter ægrotos ſanãdi, & impoſitio manũ, quãdo miraculis autohritas euãgelij erat cõfirmãda: ſed quãdo deſijt in eccleſia donũ linguarum & gratia ſanitatum, hæ cæremonię vnctionis & impoſitionis manuum otioſè & inutiliter exhibentur. Nouam hanc doctrinam ſimpliciter & ſuccinctè cum ſuis fundamẽtis proponit Confeſsio Theologorum Ducis Vittenbergen. in generali Concilio Tridentino per eius oratores exhibita quam hic ſubijciemus cum noſtra reſpõſione æquè breui & ſuccincta. De confirmatione autem ſic ait.

Non eſt nobis dubium, quin Apoſtoli initio reuelati & confirmati in die Pentecoſtes Euangelij, contulerint impoſitione manuum admirandũ donum ſpiritus ſancti credentibus in Chriſtum, vt varijs linguis loquerentur. (Confeſsio.)

Baptizatis in nomine Ieſu Chriſti, impoſitione manuum Apoſtoli non ſolum contulerunt quòd varijs linguis loquerentur, (Reſponſio.) verũ etiam quòd audacter & liberè varijs linguis Chriſti crucem & mortem confiterentur. (Luca 24.) Virtus igitur & robur ſpiritus, quo in fide fortes erant, principalior erat effectus ſpiritus ſancti, in linguis igneis per manus impoſitionem ſuper credentes deſcendentis. Ego, inquit Dominus, mittã promiſſum patris in vos, vos autem ſedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. (Cap. 2.) Vbi Euthimius patris promiſsũ vocat de quo apud Iohelem, Et erit in diebus illis nouiſsimis, ait dominus, omnipotens, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnẽ carnem, (Act. 1.) præcipuè videlicet Apoſtolicam: vos autem ſedete in ciuitate Hieruſalem, hoc eſt, conuerſemini ſimul Hieroſolymis nõ ſeparati propter imbecillitatem qua adhuc tenemini & timorem veſtrum quoadusq; induamini in modum armaturæ, virtute ex alto cœlo, vel a diuinitate alta per prædictã ſpiritus ſancti deſcenſionem. Idem ferè habet Theophylactus. Nam quod non linguarum donum duntaxat ſpiritus deſcendens contulerit Apoſtolis & alijs baptizatis, manifeſtè docet vaticinium Ioelis prophetæ ſupra citatum. Et ſuppreſsis linguis igneis, & linguarum dono, ait Saluator, accipietis virtutem ſuperuenientis ſpiritus ſancti. Hinc Beatus Auguſtinus. Neque enim ſic temporalibus, inquit, & ſenſibilibus miraculis atteſtantibus, per manus impoſitionem modò datur ſpiritus ſanctus, ſicut ante dabatur ad commẽdationem rudis fidei, ſed inuiſibiliter & latenter.

Confeſsio. *Sed ex perſonali & temporali facto Apoſtolorum, non eſt abſque certo mandato Dei generale & perpetuum ſacramentum in Eccleſia ſtatuendum. Et horribile auditu eſt quòd ſacramētū Confirmationis, quale Epiſcopi ſuffraganei ſolent pueris impartiri, excellat dignitate ſua Sacramētum baptiſmi. Sic enim nonnulli de ſacramento Confirmationis ſcribere non verentur: Sicut vnū, inquiunt, à maioribus fit, id eſt, à ſummis Pontificibus, quòd à minoribus perfici non poteſt, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum eſt.*

Reſponſio. Impoſitio manuum ad roborandum credentes, ſicuti ad ordinandos præsbyteros & diaconos non erat factum perſonale Apoſtolorum, ſed authoritatis Apoſtolicæ & epiſcopalis, vſq; ad ſeculi conſummationem daturum. Vtriuſque enim impoſitionis manuum effectus in eccleſia ſemper neceſſarius eſt. Et ideo eo nunquam eſt à Chriſto domino deſtituenda. Eſt enim robur iſtud donum ſpiritus internum, ſanctificans & confortans eos quibus donatur. Fatemur tamen donum linguarum & linguas igneas q̃ apparebant, ad operationes virtutū ſpectaſſe, & ita hæc fuiſſe temporalia & deſitura acceſſantibus alijs miraculis. Ideoq; ſicut Timotheus & Titus, poſt B. Apoſtolos Paulum & Barnabam, manus impoſuerunt his quos per ciuitates conſtituebant præsbyteros, Ita poſt Beatum Petrum & Ioannem, & poſt ipſumetiam Paulum, ad confirmandum fideles, manus imponebant, vel alio vtebātur ſigno ſenſibili idipſum ſignificante. Nec ſine certo mandato Dei generale & perpetuum ſtatuimus iſtud ſacramentum: Sed eodem mandato quo olim beati Apoſtoli manus imponebant, & poſt eos nunc noſtri epiſcopi ad ſeculi vſque conſummationem, idem ſacramentum à Chriſto inſtitutum miniſtrant, qui etiam eodem mandato poſt Timotheum & Titum manus imponunt ſacerdotibus & diaconis ordinandis. Et confitemur eſſe verum ſacramentum, quando nihil deeſt quod ratio ſacramenti requirit. Nec tamen in his ſacramentis, vt diximus, etiam eiſdē ſignis externis vti oportet, quibus Apoſtoli vti ſolent, eò quòd Chriſtus hic nullum certum determinauerit ſignum. Nec auditu eſt horribile, quòd Confirmationis ſacramentum dignitate ſua excellat ſacramentum Baptiſmi, ſed plauſibile & auditu ſuaue, ſi ſermo hic rectè intelligatur. Eſt enim Melciadis papæ & martyris in epiſtola ad Hiſpaniarum epiſcopos, qui in eadē ſenſum eius rei catholicū explicat. De his inquit, ſuper quibus rogaſtis vos informari, id eſt vtrum aliud ſit ſacramentum manus impoſitionis epiſcoporum, aliud baptiſmi, ſcitote vtrumque magnum eſſe ſacramētū, & ſicut vnum maioribus, id eſt ſummis pontificibus accommodatum, quod niſi à maioribus perfici nō poteſt, ita & maiori veneratione venerandum eſt & tenendum. Quid hic horribile eſt ſi conſideretur quòd Confirmatio perficit Baptiſmum & effectum eius quodq́ue addit beneficium nouum ſpiritualeaugmentum ſcilicet & conſummationem gratiæ in baptiſmo acceptæ: & ſic maius eſt quātitate & dignitate effectus, eiuſq; ſignificatione, ſicut homo perfectior eſt & conſummatior poſtquam adoleuerit, quàm adhuc puer exiſtens. Si verò conſiderentur effectus horum ſacramentorum, Baptiſmi & Confirmationis, in ratione beneficij, maius eſt beneficium ex impio filium naſci, & hæredem regni cœleſtis fieri, quàm filium roborari, & in virtute creſcere. Diuerſa námque conſideratione diuerſus eſt & ordo in ſacramentorum dignitate, de quo ſolent hi verſus poni, quos citat Petrus de Palude, Maior in effectu Baptiſmus, corpus in eſſe, Coniungium in ſigno. Sed & ordo chriſma miniſtro. Et hac conſideratione miniſtri maiori veneratione eſt ſuſcipiendum ſacramentum Confirmationis. Atque hunc intellectum explicant verba Melciadis papæ, quæ nihil habēt ſcrupuli. Nā quando cū maioribus nobis eſt negotium, alia quidem maior requiritur veneratio. Hic autem & effectus eſt, vt diximus conſummatior, & quantitate & dignitate. Nam & in gradu conſtituitur excellentiore, ordine videlicet militum Chriſti: ſicut per ſacerdotium in gradu eccleſiæ digniore regentium ſcilicet & publici magiſtratus. Quòd autem Confirmatio dignitate ſua Baptiſmum excellat, Melciades non dicit, quamuis cōſideratione quadam verum ſit. Fatemur itaque ſic ſcripſiſſe de ſacramento Cōfirmationis ſanctū martyrem Melciadē papā, & eam ſentētiam patres eſſe ſequutos, quā & ſequentur ſemper, quia reuera eſt catholica & pia. De ordine ſacramentorum & dignitate, vide Petrum de Palude, qui dicit ſimpliciter loquendo de dignitate, Euchariſtiam tenere primum gradū dignitatis, quia intrinſecè Chriſtum continet: Ordinem ſecundum, Confirmationem tertium, Baptiſmum, quartum, in dignitate Pœnitentiam quintum: Extremam vnctionem ſextum, ſeptimum Matrimonium. Tamen Melciades videtur ſolum attendiſſe cōſiderationem dignitatis, quæ ſequitur à miniſtro digniore. Ideo, inquit, maiori veneratione venerandum eſt, quia à maioribus perficitur: cui impertinens eſt quam dignitatem ſecundum ſe ad inuicem habent ſacramenta. Addit præterea Petrus de Palude huius ordinis ſacramentorum rationem, Ordo obtinet ſecundum gradum, non ſolum ratione miniſtri, ſed propter maioris boni collationem, quia immediatius ordinat ad corpus Chriſti verum: Confirmatio plenitudinem ſpiritus ſancti continet: Baptiſmus amouet omne malum culpæ & pœnæ Pœnitentia omnem culpam actualem. Extrema vnctio', venialia & peccatorum reliquias. Vltimum matrimonium eſt omnibus ſimpliciter indignius & infirmius & in collatione boni & amotione mali.

Diſt. 7 quæ. 1. et 3 art. 3. concluſ 3.

Confeſsio. *Apoſtolis enim diuinitus conceſſum fuit, vt*

impoſitione

impoſitione manuum conferret credentibus in Chriſtum dona ſpiritus ſancti. Hoc autem non eſt proprie intelligendum de priuatis illis ſpiritus ſancti donis, quæ vnicuiuis ad ſalutē neceſſaria ſunt. Hæc enim accipiunt credentes per prædicationem euangelij, & per Baptiſmum: ſed intelligendum eſt de publicis donis ſpiritus ſancti, videlicet loqui varijs linguis, & alia quæ tum ad publicam confirmationem euangelij de Chriſto neceſſaria erant.

Reſponſio. Quòd dona ſpiritus ſancti quæ manuum impoſitione ab Apoſtolis conferebantur, non ſint priuata illa dona ſpiritus ſancti, quæ vnicuiq; ad ſalutem ex ſuo genere ſunt neceſſaria, hoc eſt, quę priuatam vniuſcuiuſque ſalutem promouent & Deo faciunt gratiorem, ſine ſcripturis, imò contra ſcripturas docet hæc Confeſsio. Nec propter ſolas linguas igneas, & linguarū dona veniſſēt Samariam Petrus & Ioannes. Loquitur autem apertè ſcriptura eos veniſſe, vt manus imponerent, & acciperent ſpiritū ſanctum, in ſuorum ſcilicet donorum conſummationem, in qua verius & plenius accipitur, quā dū incipit primò inhabitare. Hęc igitur dona quę ſpiritum hominis perficiunt, & gratiorem Deo faciūt, conferebat manuum impoſitio, & ad tempus donum linguarum, ſub apparentia linguarum ignearum: quam diu ſcilicet euangelium virtutum operatione erat confirmandum, quibus licet pro ratione tēporis iam ceſſantibus, manere tamen debeat primarius effectus, ſcilicet robur & virtus, quo fierent robuſti milites Chriſti. Hic autem effectus & audacia Euangelium Chriſti confitendi, Apoſtolis neceſſaria erant. Nā Petrus qui ad vnam mulierculæ vocem negauit Chriſtum, magis ſolidari & confirmari debebat, vt iam nec ferro, nec igne à Chriſti confeſsione auelli poſsit. Non igitur ſolum dona quæ ad publicam euangelij confirmationem erant neceſſaria, ſed & quę ad perfectionem hominis Chriſtiani internam pertinent, intelligi debent nomine ſpiritus ſancti, quando Lucas dicit ad manuum impoſitionem Apoſtolorum collatum eſſe ſpiritum ſanctum.

Confeſsio. *Poſtquam igitur authoritas euangelij talibus miraculis ſatis confirmata eſt, ſicut deſijt admirādum illud donum linguarum, ita & ritus imponendæ manus, quo donum illud conferebatur, factus eſt (quod quidem ad hanc rem attinet) otioſus: alioqui faciendum erit generale ſacramētum eccleſiæ ex vmbra, & obumbrandi ſunt ægroti, propterea quod multi conſecuti ſunt ſanitatem per vmbram Petri.*

Reſponſio. Fatemur oportuiſſe ritum hunc imponēdi manus ceſſare & futurum ocioſum, ſi ſolum ad publicam euangelij confirmationē, & dona ad eam conducētia Apoſtoli manus impoſuiſſent. Sed oſtenſum eſt hoc non eſſe ſcripturis cōſentaneum: & ideo nihil ſimilitudinis habet quod addit de vmbra Petri, in qua operabatūr ſola gratia curationū quę Petro & Apoſtolis erat peculiaris & perſonalis, in qua non ſuccedit authoritas epiſcoporum. Mirandū eſt ſanè, imò & vehementer dolendum, quod dictis illis theologicis, qui hanc Confeſsionem collegerunt, non occurrerit B. Auguſtinū omnibus his ſuis argumentis luculenter reſpondere, & ſe infirmis ſuis & ſophiſticis perſuaſionibus multùm receſsiſſe à communi doctrina in eccleſia catholica a temporibus Apoſtolorum hactenus ad nos deriuata, & per ſacra Concilia generalia approbata. (*Lib. 3 contra Donat. c. 19*) Oportebat eos conſiderare promiſsiones Chriſti, non de linguis igneis, ſed de virtute diuinitus per ſpiritum ſanctum conferenda & danda. Et cùm falſū ſit fundamentum quo ſolo nititur Confeſsio, & ab Auguſt. Hierony. ac reliquis patribus vniuerſis negatum, non ſatis ei eſſe debuit aſſumere tantum, quòd Apoſtoli duntaxat manus impoſuerint vt credentes varijs linguis loquerentur, ſed hoc ipſum certis ſcripturis confirmare oportebat, maximè quando ſcripturæ teſtentur primarium Cōfirmationis effectum eſſe vt induamur virtute ex alto. Incredibile eſt autem aliquod donum gratiæ ad electorum perfectionem pertinens olim fuiſſe in eccleſia, quod iam deſit. Nā nō patitur Chriſtus nos domeſticos ſuos ſemper manere paruulos & nuq̄ adoleſcere, ſed vult nos perfectos eſſe Chriſtianos.

Confeſsio. *Similiter faciendum erit generale ſacramentum ex impoſitione ſudariorum, propter quòd alij qui liberati ſunt à morbis ſuis, cum ipſis imponerentur ſudaria Pauli. & incumbendum erit ſuper mortuos quòd Paulus incubitu ſuſcitauit adoleſcentem à morte.*

Reſponſio. Idem dicendum eſt quòd nullus hic erat effectus ſpiritus interni, ad ſalutem promouens, ſed ſolum virtutum operatio & ſanitatis: Impoſitio autem manus fiebat, vt acciperent ſpiritum ſanctum, qui noſtræ ſaluti eſt neceſſarius, & ſpiritus noſtri virtutem, robur ac perfectionem promouet. His addit

Confeſsio. *Et cenſemus vtiliſsimum eſſe, vt pueri & adoleſcentes à paſtoribus eccleſiæ ſuæ in catechiſmo examinentur: & ſi quidem piè ac rectè fuerint eruditi, approbentur: ſi verò prauè, emendentur.*

Reſponſio. Optimum eſt conſilium, ſed nihil pertinet ad hoc ſacramentum. Et quod Ioannes Caluinus dicit antiquitus hoc obſeruatum, (*Calui. in Inſtit. Cap. 19. parag. 4.*) quòd ſicut hi qui ſe ad baptiſmum adulti offerebant, inter catechumenos ſedebāt, donec ritè fidei myſterijs inſtituti, proferant fidei confeſsionem coram epiſcopo ac populo ædere: Ita qui infantes baptiſmo initiati erāt, ſub finem pueritiæ ac ineūte adoleſcentia repręſentabantur iterum à parentib9 & ab epiſcopo examinabantur ſecundū formulam catechiſmi, quam tunc communem habebant. Et quo plus reuerentiæ hæc actio haberet & dignitatis, ab epiſcopo adhibebatur cæremonia impoſitionis manuum, & ita puer ille fide ſua approbata, cum ſolēni benedictione dimittebatur. Huius mentionem dicit ſæpe fieri apud veteres: vnicum tamē Leonem citat in epiſtola ad Rauēnatē (*Epiſ. 15 inde concil.*)

epiſco-

epiſcopum: nec præter hunc alium inueniet. Et Leo hic nihil agit de infantibus poſtquam adoleuerint: Verùm de his tãtum qui ab hæreticis baptizati iterum ad eccleſiam reuertuntur, quibus ſolent manus imponi. Huiuſmodi mera figmenta & nugas nobis proponũt, quaſi teſtimonia ſcripturarũ, aut patrum obſeruationem, quæ nihil tamen habent ſoliditatis, nec autoritatis.

Confeſſio. *Et tamen non eſt paſtoribus eccleſiarum permittendum, vt nullam habeant rationem erudiẽdæ pueritiæ ac iuuẽtutis in verè pia doctrina. Sed exigendum eſt ab eis, vt catechiſmum diligentiſſimè doceant.*

Reſponſio. Et hæc admonitio ſancta eſt & pia, quam obſeruari omnes deſideramus, quantum per alia negotia in parochia numeroſa paſtoribus vacare poteſt, ob quorum plurimas occupationes alios conueniret inſtitui catechiſtas: ſed & ſuſceptores proliũ è ſacro fonte, qui polliciti ſunt in earum baptiſmo, quòd curam fidei & religionis de eis haberent, nimium hic ſuum officium negligunt. Et generaliter magnus eſt puerorum neglectus, qui propterea adoleſcunt, quaſi à Chriſtiana religione alieniſsimi. Vos, inquit beatus Auguſtinus, omnes tam viros quàm mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo vos, vt vos cognoſcatis fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos viſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. *In ſerm. Paſchali qui incipit Hodiernus dies.*

De Extrema vnctione ſic habet.

Brentius. *Fatemur Apoſtolos vnxiſſe ægros oleo, qui & corporalem ſanitatem conſecuti ſunt.*

Reſponſio. Alia eſt vnctio infirmorum, quæ eſt ſacramẽtum, cuius meminit Iacobus, quàm ea cuius Marcus in ſuo Euangelio, vt ſuperius diximus. Nam apud Marcum ſola erat operatio virtutum: nec ibi vlla fit mentio remiſsionis peccatorum, nec ſalutis ſpiritualis, quarum meminit B. Iacobus. De his ſuperius dictum eſt. Ad ſolam enim corporalem ſalutem vngebant Apoſtoli infirmos ad confirmandam ſuam doctrinam, & vt ad credendum inuitarent. Nam patres quidam in Ægypto beatus Martinus, & S. Genoueſa, & alij plures ſancti infirmos curaſſe oleo leguntur, ſed gratia curationum, non ſacramentali, cum nullum ſacramentum adminiſtrarent. *In vita eorũ.*

Brentius. *Fatemur etiam epiſtolam quæ inſcribitur Iacobo, iubere presbyteros Eccleſiæ ad ægrotos vocari, vt vngant eos oleo, & orent pro ipſis ad conſequendam ſanitatem.*

Reſponſio. Non ſolum ad conſequendam ſanitatem, ſed principaliter vt ſalui fiant & alleuientur ſpiritu: & ſi in peccatis ſint, remittantur eis, & ſalui fiant corpore & ſpiritu, atque in vtroque alleuientur, ſi tamen ſanitas corporalis ſaluti ſpiritus, ad quam ordinatur, expediat, ſecundum interpretationem Concilij Florent. & Trident. Hi enim non ſunt corporales effectus tantum, ſed & ſpirituales, quales operantur ſacramẽta. Oportet igitur ſi recipiatur epiſtola Iacobi, quod hæc infirmorum vnctio ſit ſacramentum propter expreſſam promiſsionem remiſsionis peccatorum, ſi ea inueniantur.

Brentius. *Sed hæc tum vtiliter exercebantur, cum miniſtri Eccleſiæ adhuc ornati erant dono ægrotos corporaliter & admirabiliter ſanandi. Poſtquàm autem hoc donum, confirmato Euangelio, in Eccleſia deſijt, res ipſa teſtatur, hanc vnctionis ceremoniam otioſe nunc & inutiliter vſurpari. Qui enim nunc vnguntur, non ſolent ex hac vnctione corporalem ſanitatem conſequi: Imò hæc vnctio non adhiberi niſi his, de quorum corporali vita deſperatum eſt. Nec exſtat vllum verbum Dei, quod promittat diuulgato Euangelio Chriſti, extremam vnctionem valere ad delenda peccata, & ad confirmandam ſpiritualem ac cœleſtem ſanitatem.*

Reſponſio. Iam dictum eſt, quòd hæc infirmorum vnctio non eſt ad ſanitatem corporalem principaliter, ſicut erat ea, qua vngebant apud Marcum Apoſtoli. Hęc enim inutiliter & ocioſe agitur ab his qui gratia curationum non ſunt ornati, ſed principaliter eſt vt infirmi ſalui fiant, alleuientur ſpiritu, & remittantur peccata. Et ideo perpetuam eſſe oportet hanc vnctionem, ſicut hęc alleuiatio & peccatorum remiſsio perpetuò in Eccleſia eſt neceſſaria. Ex eodem igitur errore naſcitur hic de extrema vnctione, quæ de Confirmatione doctrina aduerſariorum, eò ſcilicet quòd impoſitio manuum ſolum fiebat ad edendum miraculum pro Euangelij confirmatione, & vnctio infirmorum apud Iacobum ad corporalem ſanitatem, quorũ vtrunque oſtendimus à ſcripturis eſſe alienum. Adhibetur autem hæc vnctio ſolum his de quorum vita temporali, licet nondũ deſperetur, vehementer tamen vel veriſimiliter metuitur, vt ſi eorum ſaluti æternę expediat, manu Domini, cui nullus eſt morbus incurabilis, alleuientur & ſanentur. Si verò non expedire nouerit, præparet ad ingreſſum thalami ſpõſi ſui, ablatis omnibus quæ remorari poſſunt. Effectum enim ſecundarium, & qui ſolum eſt propter alterum, hoc ſacramentum non operatur niſi primario conueniat & ſubſeruiat. Mirum quod dicat Confeſsio, nullũm eſſe verbum Dei, quod promittat èxtremam vnctionem valere ad delenda peccata. &c. quum expreſſe teſtetur Iacobus, quòd oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eũ Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Quæ certè non ſcripſiſſet, niſi ſciuiſſet certam eſſe Dei promiſſionem, quòd ad vnctionẽ & orationẽ fidei hæc eſſet operaturus: Quod autem ſcribit Iacobus, eſt verbum Dei.

Brentius. *Nihilominus tamen officium exigit, vt miniſtri Eccleſiæ ægrotos viſitent, ac orent vna cum Eccleſia pro ſalute eorum, et conſolentur ipſos tam prædicatione Euangelij, quàm diſpenſatione cœnæ Domini.*

Dominica. Hæc eſt verè pia vnctio, qua ſpiritus ſanctus efficax eſt in credentibus.

Reſponſio. Vehementer probamus quòd paſtores viſitent infirmos & orent cum Eccleſia pro eorum ſalute, & conſolentur tam prædicatione Euangelij, quàm diſpenſatione cœnæ dominicæ. Sed magna eſt conſolatio ſacra hæc vnctio, quæ pro iam iam migraturis eſt à Chriſto inſtituta. Per hanc enim tolluntur peccatorum reliquiæ, ne retardēt ab ingreſſu cœleſti. Conſolatio verò quæ fit per verbum Dei, pia quidem eſt vnctio, qua ſpiritus ſanctus efficax eſt in credentibus, ſed nō ea eſt, ad quam hortatur nos Sanctus Iacob' Apoſtolus. Porrò conſolatio cuius hic meminit Confeſſio, variè fit & hæreticè, ac deceptoriè ab his, qui nouam hanc ſequuntur doctrinam, vt videre licet in multis pernicioſis libellis de ea editis, & in Didagmate Martini Buceri. Qualem autem conſolationem intelligat Confeſſio, non explicat: ſed veriſimile eſt ex his quæ de fide & peccatorum remiſſione docet, quod eandem quam habet Bucerus, in hæc verba.

Verba in didag. in adhortat. ad ægro. *Mi frater, Ex Euangelio quod ipſe filius Dei annunciauit, & ſua morte confirmauit, certior factus, peccata tua omnia in Chriſtum reiecta, imo ab ipſo Chriſto penitus ſublata & abolita eſſe in æternum, vt nulla iam ſit penes Deum cauſa iræ & condemnationis aduerſum te Chriſto credentem, ſed certo reſtituta tibi ſit per Chriſtum gratia patris, miſericordia, vita & ſalus. Hæc omnia Dei tam immenſa in te beneficia, fide certa & firma tecum reputes, & fiduciam hanc tibi corrobores, Deum patrem te iam non habere qualis ex tuis ipſius peccatis factus es, inuiſum ſibi & perditioni deuotum: ſed propter Chriſtum filium ſuum, charum & deſtinatum vitæ æternæ, te iuſtitia & vita Chriſti filij Dei in æternum victurum in perfecta felicitate, tam certo, ſi credas tamen, quam eſt certum ipſum non propter peccata propria, ſed tua, tuliſſe iram Dei & mortem ſubijſſe. Quando igitur hæc ita ſe habent, vide vt tantis beneficijs te conſoleris, & certo ſcias peccatū, mortē, & infernum nihil in te habere iuris amplius: ſed Chriſtum agnum Dei illa omnia ſuſtuliſſe. In ſe enim ea tranſtulit, per ſe vicit, ac in perpetuum deleuit. Quare con fide, remiſſa ſunt tibi peccata tua, & nihil eſt cauſa, modo Chriſto domino credas ex corde, quin certo & conſtanter per Chriſtum dominum noſtrum expectes animo certiſſimo à Deo patre gratiam omnem, conſolationem, tempeſtiuum auxilium & ſalutem. Tali itaque fiducia te totum in ipſius clementem & paternam voluntatem concredas & reijcias, dicens cum Dauide, Deus illuminatio mea, à quo timebo? Pater cœleſtis fiat voluntas tua. In manus tuas commendo ſpiritum meum domine.*

Reſponſio. Cap. 5. Hic exclamare poſſumus cum Hieremia propheta, Stupor & mirabilia facta ſunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, & ſacerdotes applaudebant manibus ſuis, & populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in nouiſſimis eius? Hic rectè conqueri poteſt dominus, ſicut apud Eſaiam, Populemeus qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipāt. Stat ad iudicandum dominus, & ſtat ad iudicandos populos. Dominus ad iudicium veniet cū ſenioribus populi ſui & principibus eius. Quæ eſt iſta iuſtitiæ inimica bonitas, palpare criminoſos & vulnera eorum vſque in diē iudicij incurata ſeruare? Verè dico, quia ipſi quibus cum periculoſa & falſa miſericordia indulgere videmur, cum ante tribunal Chriſti pro tantis peccatis damnādi aduenerint, cōtra nos cauſam dicturi ſunt dicentes quòd dum ad duram aſperitatem linguæ eorum expauimus, aut falſa blandimenta & pericloſas adulationes ipſorum libenter accepimus, in iiſdem permanere peccatis eis inutiliter indulgebamus, aut ipſa peccata augere permiſimus, credentes quòd ſi eis non acta pœnitentia digna dimiſerit Deus, quomodo ſacerdotes indulſiſſe videntur. Et Beatus Cyprianus grauiter aduerſus hanc ſacerdotum facilitatē conqueritur in ſermone 5. de lapſis, Irrita, inquit, & falſa pax, periculoſa dantibus & nihil accipientibus profutura, ante expiata delicta, ante exomologeſin factam criminis, ante purgatam conſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis, pacem putant eſſe, quam quidam verbis fallacibus venditant, non eſt pax illa, ſed bellum. Quid iniuriam beneficium vocant? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Quid eis qui flere iugiter & rogare dominum ſuum debent, intercepta pœnitentiæ lamentatione communicare ſe ſimulant? Apoſtolus Paulus Iudæis & Gentibus teſtificabatur pœnitentiam in Deum, & fidem in dominum Ieſum Chriſtum. Item Saluator iuſſit Apoſtolis ſuis prædicare pænitentiam in nomine ſuo, & remiſſionem peccatorum. Bucerus in hac ſua conſolatione, ſola fide conſolatur infirmum, & promittit credenti omnia Dei beneficia remiſſionem peccatorum & ſalutem æternam, & quòd tam certus ſit ſe Deo patri charum eſſe & deſtinatum vitæ æternæ, quam certum eſt Chriſtum non propter peccata propria, ſed noſtra, iram Dei tuliſſe & mortem ſubijſſe. Eandem hác fidem habent vt prædicant vniuerſæ ſectæ noſtri temporis, Anabaptiſtæ, Zuingliani, imò & vſurarij, ſchiſmatici, & hæretici, qui Chriſti vicarium Romanum Pontificem, dicunt eſſe Antichriſtum, & eccleſiā ei ſubiectā eſſe ſynagogā Sathanæ, & quotquot ſunt ſcelerati, modò non peccent contra conſciētiā, quāuis ob cordis cœcitatē, hanc fidē ſe habere præſumant, & falſa magiſtrorū ſuorū perſuaſione pleriq; eam imbiberint, qui tamen ſine pœnitentia participes redēptionis noſtræ fieri non poſſunt, nec Chriſti conſeq. beneficia. Et miſerabiliter populū ſimplicem hi magiſtri fallunt ſub nomine credentium, quum ipſimet doceant fidem quam vocant hiſtoricam, firmā & certā verbi Dei & redemp-

Cap. 3.

Gratianus in decreto diſ. 50. c. Si quis diaconum.

Act. 20.

Luce 24.

redemptionis factæ in Chriſto, ad remiſſionem peccatorum, iuſtitiam & vitam æternã non ſufficere, nec eſſe veram fidem euangelicam, niſi eam comitetur charitas, humilitas, patientia, pœnitentia, & totus virtutũ chorus. Qualem fidem certè multò difficilius eſt obtinere quàm charitatem & pœnitẽtiam ob Dei offenſam. Et ſanè mirandum eſt, cur in hac conſolatione non meminerit pœnitentiæ, quum ipſemet doceat fidem non valere ad remiſſionem peccatorum ſine pœnitentia præcedente. Quomodo hoc certum eſſe poteſt, ſi credas, quòd in æternũ victurus es in perfecta ſelicitate, cum nec fides hæc, ſicut nec charitas, certò conſtare poſsit. Vera autem & Chriſtiana infirmi cõſolatio & exhortatio hęc eſt, vt cogitet ſe vocari ad tribunal Domini ſui, vt rationem reddat de tota vita ſua, & referat ꝓpria corporis prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum: & quòd propterea recogitet in amaritudine animæ annos ſuos, & de peccatis admiſsis doleat, vt ea apud ſacerdotem confeſſo prius remittantur, quàm iuſto iudici præſentetur, & ſic habeantur quaſi facta non eſſent. Hac confeſsione facta muniat ſe ſacra Euchariſtia tanquam itineris ſui viatico: Et ſi fortaſsis facta non eſſet plena peccatorum, quoad culpam vel reatũ, remiſsio, ſed reliquię adhuc manſerint, aduocet ſacerdotem ſecundum cõſilium Apoſtoli Iacobi, qui oret ſuper ipsũ, & vngat oleo in nomine Domini, vt oratio fidei infirmum ſaluet, eumque alleuiet Dominus: & ſi in peccatis ſit, dimittantur ei: quæ alioqui celerem coronæ gloriæ adeptionem impedirent. Quibus præmiſsis deſideret ſponſi ſui aduentum, certiſsimè ſperans & confidẽs ſe accepturum deſideratam ſententiam, per quam aſſcribatur & annumeretur ciuibus cæleſtis Hieruſalem, cum quibus æternam beatitudinem ſtatim poſsideat. De præcipua bene moriendi doctrina Iudocus Clichtoueus tractat in libello quem eo titulo inſcribit præcipuè cap. 9. 10. & 11. Mala certè mors putanda non eſt, quam bona vita pręceſsit. Et hac animaduerſione percutitur peccator, vt moriẽs obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt Dei, vt dicit B. Auguſt. Hæc eſt vera catholica, & Chriſtiana infirmorum conſolatio, ſi modo non nimio opprimantur morbo, vt hæc omnia præſtare nõ poſsint. Nam ſecundũ variã conditionẽ & vitæ tranſactæ qualitatem, diuerſæ adhibendę ſunt conſolationes & admonitiones. Ea autem quam propoſuimus certis ſcripturarum teſtimonijs & Chriſti Domini promiſsis nititur: quam verò Bucerus deſcribit, ſcripturis & patrum authoritatibus aduerſatur, & ex fonte naſcitur hæretico, fallacibuſque pollicitationibus incautas ſimplicium animas in ſempiternum præcipitat exterminium.

In libello de cõcilĩado articulo iuſtifi. cationis contra Pighiũ.

Quia autem Confeſsio wirtembergenſis, eiuſque ſophiſticæ perſuaſiones contra Extremam vnctionem, deſumptæ ſunt ex inſtitutione Ioannis Caluini, nec alia ipſe, aut reliqui aduerſarij argumẽta vllius momenti contra iſtud ſacramentum adducunt, ſuperuacaneũ eſt ea vel recitare, vel eis reſpondere. Porrò quia Caluinus ſacramentũ Confirmationis impugnans, eodem cum Confeſsione nititur fundamento erroneo & ſcripturis contrario: quia tamen aliquid habere videtur apparentiæ, quædam in medium adſeremus.

Ca. 19. ar. 19. & ſequent.

Poſterior, inquit, ætas re prope obliterata, ficititiam neſcio quam Confirmationem pro Dei ſacramento poſuit. Confirmationis virtutem eſſe finxerunt ſpiritum ſanctum conferre ad gratiæ augmẽtum, qui in baptiſmo collatus ſit ad innocentiam: Confirmare eos ad pugnam qui in baptiſmo regenerati ſunt ad vitam. Peragitur autem hæc confirmatio vnctione, & hac verborum formula. Cõſigno te ſigno ſanctæ crucis & confirmo chriſmate ſalutis in nomine Patris, & filij, & Spiritus ſancti. Pulchre omnia & venuſte, Sed vbi Dei verbum quod ſpiritus ſancti præſentiam hic promittat? Nec iota quidem obtẽdere poſſunt. Vnde ergo nos certiores facient, chriſma ſuum eſſe vas ſpiritus ſancti? Videmus oleum, craſſum ſcilicet & pinguem liquorem, præterea nihil. Accedat inquit Auguſtinus, verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Hoc, inquam, verbum proferant, ſi quicquam nos intueri in oleo volunt quam oleum.

Caluinus.

Non ætate poſteriore, ſed ab initio diuulgati Euãgelij, hæc de Confirmatione doctrina, in Eccleſia Catholica tradita & recepta eſt. Nam beatus Clemens Collega pręedicationis Apoſtolorum Petri & Pauli. Item ſanctus Dionyſius Areopagita, & alij vetuſtiſſimi pontifices, iſta de Confirmatione docuerunt. Sunt autem verba Melciadis papæ, quæ Caluinus hic inſectatur, quaſi in blaſphemiam baptiſmatis dicta, qui non eſt recẽtis ætatis, ſed ea ſcripſit ante annos mille ducentos. Sed quærit Ioannes Caluinus, Vbi Dei verbum, quod ſpiritus ſancti præſentiam hic promittat? Et nos petimus à Caluino: Vbi Dei verbum, quo mandatum eſt Apoſtolis, vt baptizatis manum imponerent & acciperent ſpiritum ſanctum? Nullum in ſcripturis inuenient niſi apud Lucam, Vos autem teſtes eſtis horum, & ego mittam promiſſum patris mei in vos. Vos autem ſedete in ciuitate quo aduſque, &c. Quam promiſſionem intellexerunt Apoſt. omnibus baptizatis eſſe communem. Propter quod & Petrus audacter pronũciat, Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum & accipietis donum ſpiritus ſancti. Vobis enim eſt repromiſſio & filijs veſtris, & omnibus qui longè ſunt. Hac igitur promiſſione freti Apoſtoli baptizatis manus imponebant, vt iuxta illam virtute ex alto induerentur. Cum enim certum ſignum nõ eſſet præſcriptum, arbitrati ſunt pro temporis ratione cõuenire impoſitionem manuum, ſed rerum ſtatu mutato, ceſſantibus miraculis, quod

Reſponſio.

Cap. 24.

Actuum 2.

inſtitu-

inſtituerant ſignum ſpiritu Apoſtolico vel Chriſto ſuggerente, in alind mutauerunt, quo hactenus ſemper vſa eſt Eccleſia.

Verbum ergo promiſsionis, imò & idem verbum Dei habemus nos vtentes chriſmate, vnà cum forma verborum præſcripta, vnde Apoſtoli habuerunt manus impoſitioné. Ex eodem igitur verbo certi ſumus quòd chriſma eſt vas ſpiritus ſancti, quo certiores facti ſunt Apoſtoli, quòd per manuum ſuarum impoſitionem daretur ſpiritus ſanctus. Sed inqnit Caluinus, videmus oleum craſſum & pinguem liquorem, præterea nihil. Quid, precor, vides in aqua baptiſmi? An aliud quàm aquam? Accedit hic verbũ ad elementum: verbum ſcilicet dictæ promiſsionis. Accedit & verbum in quo forma ſacramenti conſiſtit, & fit ſacramentum. In baptiſmo elementum eſt aqua, hic elementum, hoc eſt, res ſenſibilis, eſt oleum: quod eſt hic quaſi viſibile verbum. Vnde, inquit B. Auguſtinus, iſta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? Hoc eodem verbo accedẽte tanta eſt virtus olei, vt frontem conſignet, & gratiæ adferat augmẽtum, quo robuſtus fiat qui inungitur. In ſacramẽtis diximus potiſsimum ſpectãdum verbum promiſsionis: Reliqua autem quæ per Chriſtum diſpoſita non ſunt, præpoſitorum & imprimis Apoſtolorum relicta ſunt diſpoſitioni.

Tract. 80. ſuper Ioan.

Caluinus. *Age mandatum huius miniſterij aliquod producant? Si mandato deſtituuntur, ſacrilegam audaciam excuſare non poſſunt. Hac ratione Phariſaos Dominus interrogabat, eſſet ne baptiſmus Ioannis è cælo, an ex hominibus? Si reſpondiſſent, ex hominibus, obtinebat friuolum eſſe & vanum: Si è cælo, doctrinam Ioannis agnoſcere cogebantur. Si itaque ex hominibus eſt confirmatio, vana & friuola eſſe conuincitur: Si è cælo eſſe perſuadere volunt, probent.*

Reſponſio. Et nos quærimus, vbi mãdetur in ſcripturis, vt Apoſtoli manus imponerent? Item, Euangelium Ioannis, Epiſtolæ Pauli, & tota ſcriptura à Deo ſint, an ab hominibus? Sicut autem hæc à Deo ſunt, ſed hominum miniſterio, ita & impoſitio manuum, & nunc diſpenſatio eiuſdem ſacramenti per Chriſma, à Deo ſunt. Quemadmodum enim ex munere apoſtolatus iudicabãt Apoſtoli ad ſe pertinere miniſterium impoſitionis manuum ad largiendum ſpiritum ſanctum, ita eorum ſucceſſores, noſtri nunc epiſcopi, idem per ſacrum Chriſma ex eorum inſtitutione, & doctrina operantur. Nam ex hoc quod de ſacramento Euchariſtiæ loquens Apoſtolus Paulus dicat, Cętera cum venero diſponam, colligit beatus Auguſtinus, Quia non præcepit Dominus, inquit, quo ordine deinceps ſumeretur ſacra Euchariſtia, Apoſtolis per quos eccleſias diſpoſiturus erat, hunc locum reliquit, & ſeruauit. Eadem ratione, quia ſcilicet non præſcripſit Dominus, quomodo hoc ſacramẽtum perageretur, eorum determinationi reliquit. Quòd igitur nunc in chriſmate & præſcriptis verbis confertur ex Chriſti promiſsione augmentum gratiæ, & virtus ſpiritus ſancti, ab hominibus eſt, ſed ex Dei ſuggeſtione: ſicut tota ſcriptura canonica: Et ideo verius ex Deo, quàm ab hominibus.

1. Cor. 11.

Tuentur ſe Apoſtolorum exemplo. Rectè id ſanè. Nec à nobis reprehenderentur, ſi Apoſtolorum ſe imitatores oſtenderent. Narrat Lucas in Actis Apoſtolos Petrũ & Ioannem, & hos oraſſe, vt ſpiritum ſanctũ acciperent, qui in nomine Ieſu baptizati tantum erant: Et oratione facta manus impoſuiſſe, per quam impoſitionem ſpiritum ſanctum Samaritani acceperunt. Sic enim viſibiles illas & admirabiles ſpiritus ſancti gratias, quas tunc in populum ſuum effundebat, voluit Dominus à ſuis Apoſtolis per manuum impoſitionem adminiſtrari & diſtribui. Huic autem impoſitioni manuum nõ altius ſubeſſe myſterium cogito, ſed huiuſmodi cæremoniam adhibitam ab illis interpretor, vt ipſo geſtu ſignificarent ſe Deo commendare, & velut offerre eum cui manus imponebant. *Caluinus. Cap. 8.*

Humana eſt hæc cogitatio, & contra ſcripturas eſt interpretatio. Nam ſcripturæ teſtantur Apoſtolis promiſſum eſſe ſpiritum quo robuſti eſſent, & liberè ac intrepidè teſtarentur ea quæ viderãt & didicerãt à Chriſto domino. Patres quoq;, doctores, & Concilia docent impoſitas eſſe manus ad gratiæ augmentum & virtutem, qua ſtabilirentur in fidei Chriſtique crucifixi & mortui confeſsione. Quod quum non lateret Caluinum, non ſufficiebat ſuam de hac re cogitationem proponere, ſed oportebat ſuã illam cogitationem ſcripturis certis ſtabilire. Nec ſolum Apoſtoli Deo commendabant, & veluti offerebãt eum cui manum imponebant, (Hoc enim Philippus diaconus facere potuiſſet) ſed ſuo miniſterio Samaritanos faciebant participes promiſsionis à Chriſto factę de ſuſcipiendo robore, ac virtute S. ſpiritus. *Reſponſio.*

Eiuſdem hoc rationis eſt, ac ſi quis doceret flatum illum quo Dominus diſcipulos ſuos afflauit, ſacramentum eſſe quo detur ſpiritus ſanctus. Atqui hoc ſemel confecit non à nobis fieri etiam voluit ad eum modum. Et Apoſtoli manus imponebant pro eo tempore, quo viſibiliter ſpiritus ſancti gratias ad eorum preces adminiſtrari Domino placebat, non vt poſteri vacuum & frigidum ſignum mimicè tantum & ſine re effingerent. *Caluinus.*

Nullum de hoc flatu habemus Dei ꝓmiſſionem, quod ſpiritum ſanctum acciperent qui ſic afflarentur. Nec ſic eum accipiebant Apoſtoli, niſi in poteſtatem remittẽdi & retinendi peccata. Et eandem quoq; nunc poteſtatem accipiunt, quibus epiſcopi Apoſtolorum ſucceſſores eam impartiuntur in ordinatione ſacra, non per flatum, ſed alia cæremonia, de qua poſtea agemus circa articulum 17. Addit præterea Caluinus alias calũnias, maledicta, & irriſiones, ſed quæ nihil momenti habent ad expugnãdum ſacroſanctum hoc ſacramentum quod in chriſmate *Reſponſio.*

Quare nulla ratione audiendi ſunt, qui contra ram apertam & dilucidam Apoſtoli Iacobi ſentētiam docent, hanc vnctionem vel figmentum eſſe humanum, vel ritum à patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promiſsionem gratiæ habentem, & qui illam iam ceſſaſſe aſſerunt, quaſi ad gratiam curationum duntaxat in primitiua Eccleſia referenda eſſet: & qui dicunt ritum & vſum quem ſancta Romana eccleſia in huius ſacramenti adminiſtratione obſeruat, Iacobi Apoſtoli ſententiæ repugnare, atque ideo in alium commutandum eſſe: & denique, qui hanc extremam vnctionem à fidelibus ſine peccato contemni poſſe affirmāt. Hæc enim omnia manifeſtiſsimè pugnant cum perſpicuis tanti Apoſtoli verbis. Nec profectò Eccleſia Romana aliarum omnium mater & magiſtra, aliud in hac adminiſtranda vnctione, quantum ad ea quæ huius ſacramenti ſubſtantiam perficiūt, obſeruat, quàm quòd Beatus Iacobus præſcripſit. Neque verò tanti ſacramenti contemptus abſque ingenti ſcelere, & ipſius ſpiritus ſancti iniuria eſſe poteſt. Hactenus doctrina Concilij Tridentini. Verùm ne quis contra illam docere aut quouis modo loqui temerè auderet, quatuor Canones latam Anathematis ſententiam continentes, contra huiuſmodi temerarios aſſertores protulit. Et ſunt qui ſequuntur.

Canon. I. Si quis dixerit Extremam vnctionem nō eſſe verè & propriè ſacramentum à Chriſto Domino noſtro inſtitutū, & à Iacobo Apoſtolo promulgatum: ſed ritum tantùm acceptum à patribus, aut figmentū humanum, Anathema ſit.

2. Si quis dixerit ſacram infirmorum vnctionem non conferre gratiam, neque remittere peccata, neque alleuiare infirmos: ſed iam ceſſaſſe, quaſi olim tantum fuerit gratia curationum, Anathema ſit.

3. Si quis dixerit, Extremæ vnctionis ritum & vſum, quem obſeruat ſancta Romana Eccleſia, repugnare ſententiæ beati Iacobi Apoſtoli ideoque eum mutandum, poſſeque à Chriſtianis abſque peccato contemni, Anathema ſit.

4. Si quis dixerit presbyteros Eccleſiæ, quos beatus Iacobus adducendos eſſe ad infirmum vngendum hortatur, non eſſe ſacerdotes ab Epiſcopo ordinatos: ſed ætate ſeniores in quauis communitate, ob idque proprium Extremæ vnctionis miniſtrum non eſſe ſolum ſacerdotem, Anathema ſit.

Duodecimi Articuli Finis.

ARTICVLVS DECIMVS TERTIVS.

In Euchariſtia ſacramento eſt reipſa verum corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti, illud ipſum quod de Virgine natum, & in cruce paſſum eſt.

ARTICVLVS hic idem intelligit de ſanguine Chriſti, quod profitetur de corpore, quod ſcilicet in ſacramēto Euchariſtiæ reuerà eſt ſub ſpecieb' vini, ſicut corpus ſub forma panis, & ille idem ſanguis qui in cruce pro noſtra omnium ſalute effuſus eſt. Eſt autem in ſcripturis articuli huius certum teſtimonium ex verbis Domini Saluatoris. Nam referentibus Euāgeliſtis & Apoſtolo Paulo, Cœnantibus eis, ſcilicet duodecim Apoſtolis, accepit Ieſus panem, benedixit ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, Accipite, Hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. *Matth. 26. 1. Corinth. 11.* Domino autem Ieſu (qui eſt veritas prima, quæ nec fallere nec falli poteſt) pronuncianti hoc quod porrigebat diſcipulis eſſe corpus ſuum, & quod propinabat in calice, ſuum eſſe ſanguinem, quis reclamare aut aduerſari audebit & dicere, Domine non corpus tuum, nec ſanguis tuus eſt quod porrigis, ſed ſolū corporis & ſanguinis tui ſymbolum: reuera autem vt prius, adhuc panis manet & vinum vitis, tantùm translata ſunt in rationem figuræ & ſigni corporis & ſanguinis tui?

Non dubites, inquit beatus Cyrillus, an verum ſit quod dicit Dominus, potiùs accipe verba Saluatoris in fide. *Epiſt ad Caloſyrium epiſc.* Cùm enim ſit veritas prima, nō mentitur, nec fallit quenquam. Inſaniunt igitur dicentes myſticam benedictionem à ſanctificatione ceſſare, ſi quæ reliquiæ eius remanſerint in diem ſubſequentem. Non enim mutabitur ſacroſanctum Chriſti corpus, ſed virtus benedictionis & viuificatiua gratiæ iugis in eo eſt. Item eloquentiſsimus ille Chryſoſtomus, Credamus, inquit, vbique Deo, nec repugnemus, etiam ſi ſenſui & cogitationi noſtræ abſurdum eſſe videatur quod dicit, & ſenſum ſuperet & rationem: quod in omnibus præcipuè in myſterijs faciamus. *Homil. 83. in Euang. ſecūdum Matt.* Nam ſenſus noſter deceptu facilis eſt & fallitur ſæpè. Illius verba falſa eſſe non poſſunt. Quoniam ergo ille dixit, Hoc eſt corpus meum, nulla hic ambiguitate teneamur, ſed credamus, & oculis intellect' id perſpiciamus. Nihil enim ſenſibile traditum eſt nobis à Chriſto, tametſi ſub rebus ſenſibilibus, ſed inſenſibilia ſunt omnia quæ tradidit. Sic & in baptiſmo per aquam, quæ res eſt ſenſibilis, quod confertur inſenſibile eſt, regeneratio ſcilicet & renouatio ſpiritus. Si enim incorporeus eſ-

aſſeruatur in pixide aut oſtēditur in proceſſionibus, ſentiunt, Non adeſſe corpus Chriſti. Huic autem, vt diximus, callidæ Martini Buceri adinuentioni omnes ſubſcripſerunt, ſalua proteſtatiōe, quòd referretur ad alios concionatores, & ſuperiores, ſine quorum conſenſu eis non liceret de concordia paciſſci. Sed nullum hic audimus ſcripturæ teſtimonium, ſed humanum tantum Buceri inuentum, quod pro concordia callidè ad tollendum Principū & populi offenſiones excogitauerat, videlicet vt vtraq; pars aliquid alteri condonaret, & in aliquo ſuæ cederet ſentētiæ, & ſic concors haberetur doctrina. Hoc autem medium concordiæ meritò vocat Cyrillus Inſaniam, quia verbis myſticæ benedictionis aduerſatur. Ait enim Dominus Saluator, Hoc eſt corpus meum, non autem, Hoc erit corpus meum, quando ſcilicet edetur. Nec ait, Hoc eſt corpus meum, ſi quis ipſum edat: non autem eſt ſi ad circunferendum ſeruetur: vel infirmorum cuſtodiatur neceſſitates. Verba enim Chriſti operatoria ſunt: & ſtatim fiunt quæ dicit. Ipſe enim dixit & facta ſunt. Nec verborum eius veritas à futuro vſu vel euentu pendere poteſt. Imprimis oportet conſecratum eſſe, hoc eſt, Chriſti corpus adeſſe, quam eius vſus haberi poſſit. Nec vllam habet ſoliditatem quod ſcribit Philippus Melancbthon, reſpondendo iudicio cleri & vniuerſitatis Colonienſis ſuper doctrina Buceri apud Bonnā & eius vocatione. Notant enim Bucerum dicere, quòd tantùm cum accipitur aut bibitur adſit corpus & ſanguis Domini, Melanchthon in Apologia pro Bucero hoc defendens ait, Cùm ſacramenta ſint certi generis actiones, certiſſimum eſt extra inſtituram actionem, panem alienam rem eſſe à ſacramento. Certum eſt, inqnit, cùm baptizatur homo, in actione adeſſe ſpiritum ſanctum. Iam ſi quis baptiſmi aquam circunferret, quaſi incluſus ibi ſpiritus ſanctus maneat, ac iuberet eam adorari, omnes pij hunc errorem deteſtarentur. Item de cœna domini ſciant pij in actione ſacramentum eſſe, non autem panem ad alium vſum translatum, vt cùm circūfertur, aut in pixide cuſtoditur. Et tandem concludit. Omnes pij intelligunt hanc ſententiam veriſſimam eſſe, ſacramenta certi generis actiones eſſe, nec extra inſtituram actionem vllam manere Sacramenti rationem. Nec Deus ad vllam creaturam alligandus eſt ſine ſuo verbo. Verè ſtupenda eſt huius hominis arrogans temeritas præter omne ſcripturarum teſtimonium, imò contra verbū Domini, certiſſima hæc eſſe affirmantis: quando tamen qui Concilio intererant, non ſine timore & relatione ad alios ſuper hac ſententia paciſci audebāt. Nō ſine ſuo verbo Chriſtus hic ſuo ſacramento alligatur, hoc eſt, inſeparabiliter coniūgitur. Eſt enim eius verbum, Hoc eſt corpus meū. Et ideo quia fidelis eſt in verbis ſuis, & noſtri amantiſſimus, ſe ſacramēto alligat, & in eodem permanet, quàm diu apparentia eſt panis vel vini, hoc eſt, quā diu ſpecies, quantitas ſcilicet & qualitas panis & vini manent, nec tanta eſt corruptio in eis aut mutatio, quòd non maneret panis vel vini ſubſtantia, ſi non eſſet facta ſubſtantialis conuerſio. Cū enim ex conſecratione & verbis Chriſti, corpus & ſanguis ſub hoc ſacramēto contineantur, & mirabiliter ſibi mutuò vniantur, non deſinit hęc continentia & vnio, niſi altero extremo deſtructo. Sicut enim verbū caro factum eſt per vnionem naturę humanæ hypoſtaticam, quàm diu verbum manet (manet autem in æternum) manet & caro, & verbum caro eſt & manet: Ita Chriſtus manet in ſacramento, quàm diu ſpecies ſacramētales manent, ſub quibus in locum panis corpus Chriſti ſuccedit. Anathemate autem feriuntur in Concilio Tridentino, qui docēt extra vſum ſacramenti, aut quando reſeruatur, non manere in eo corpus & ſanguinem Domini. Habet enim Canon. Si quis dixerit non licere ſacrā Euchariſtiam in ſacratio reſeruari, ſed ſtatim aſtantibus neceſſariò diſtribuēdam, aut nō licere vt illa ad infirmos deferatur, Anathema ſit. *Canon. 7.* Contra hunc errorem ſcribit Dominus Alfonſus de Caſtro: & Ioannes Cocleus. *De Euchariſtia bare. 12. Tract. 9. Miſcel.* Ipſi etiam latius de eodem dicemus circa articulum ſequentem, qui habet quòd Euchariſtia circūferri ſanctè & licitè poteſt. Ratiocinatio Philippi qua ipſe ſcripturis deſtitutus, hunc ſuū errorem defendere conatur, falſum aſſumit & erroneo nititur fundamento, quòd ſcilicet ſacramenta certi generis ſint actiones. Quod & ipſe quoq; animaduertere poterat, ſi penitius inſpexiſſet huius ſacramenti formā, quę eſt, Hoc eſt corpus meū. Nullius enim actionis hic fit ſignificatio, ſicut in forma baptiſmi, Ego te baptizo: ſed tantum ſignificatur corporis Chriſti exiſtentia in ſacramento. Et ideo proprium eſt ei quod perficiatur in conſecratione materiæ, videlicet panis & vini, per quam ex his fit corpus & ſanguis Chriſti. Baptiſmus autem & alia ſacramenta in ſuæ materiæ vſu perficiuntur, in quo etiam ipſa conſiſtunt. Nam lotio in aqua cū præſcriptis verbis, eſt ſacramētum baptiſmi: & ſimiliter vnctio in chriſmate vel oleo, ſacramenta ſunt confirmationis & extremæ vnctionis. Ex quibus manifeſtum eſt, quòd prolatis verbis myſticæ benedictionis, ſtatim aderat ex eorum potentia in manibus Domini corpus ſuum verè & ſubſtantialiter, & ſanguis ipſius in calice, priuſquam diſcipuli acciperent, ederent & biberent. Ait enim tenens panem in manibus, Hoc eſt corpus meum, quod in manibus habeo. Accipite & edite. Et ſimpliciter de calice. Verbis autem eius nihil addere licet. Qui verò dicunt ex vſu & fide ſumentis corpus & ſanguinem Domini ſubſtātialiter ibi adeſſe, Domino contradicunt, qui ait adhuc manibus tenens hoc eſſe ſuum corpus & ſuum ſanguinem. Verbis præterea Chriſti derogant ſuam virtutem & efficaciam.

Cùm autem dominus in cœna nouiſſima poſt panis & vini benedictionem & conſe- *Data eſt Apoſtolis po-*

teſtas conſecrandi corpus & ſanguinem, & eam in alios transfundendi.

erationem Apoſtolis dixerit, Hoe facite in meam cõmemorationem, idipſum videlicet quod ipſe Chriſtus ſecerat, hocque ſit duraturum vſque ad ſeculi conſummationẽ: Nũc etiam quandocunque iſtud ſanctum myſterium celebramus facientes quod fecit Dominus, & in eius commemorationem, non minus adeſt verum Chriſti corpus, & verus ſanguis realiter & ſubſtantialiter, quàm aderat domino primam hanc menſam inſtruente & præparante. Nam qui dixit in principio, inquit Damaſcenus, Producat terra herbam virentem, & vſque nunc pluuia facta & diuino adiuta & vigorata præcepto, germina producit: idem quia dixit, Hoc eſt corpus meum, Et hic meus eſt ſanguis: Hoc facite in meam commemorationem, & id omnipotenti eius præcepto donec veniat, efficitur. Item B. Chryſoſtomus, Et nunc, inquit, ille præſto eſt Chriſtus, qui illam ornauit menſam, ipſe iſtam quoque conſecrat. Non enim homo eſt qui propoſita conſecratione menſæ Domini, corpus Chriſti facit & ſanguinẽ, ſed ille qui crucifixus pro nobis eſt Chriſtus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute conſecrantur & gratia. Hoc eſt, ait, corpus meum. Hoc verbo propoſita conſecrantur. Et ſicut illa vox quæ dicit, Creſcite & multiplicamini, & replete terram, ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tempore ſentit effectum, ad generationem operante natura, ita & vox illa ſemel quidem dicta eſt, ſed per omnes menſas Eccleſiæ vſque ad hodiernam diem, & vſque ad Chriſti aduentũ præſtat ſacrificio firmitatem. Inſtituit itaq; Chriſtus per ſuos miniſtros mẽſam hanc parandam ad ſeculi vſque conſummationem, in qua ipſe tantum eſſet author muneris & cõſecrator, ſicut ipſe eſt qui in noſtro baptiſmo baptizat, & ſpiritum renouat. Ipſe eſt qui incrementum dat nobis plantantibus & rigantibus. Hanc verborum Chriſti intelligentiã de vera, reali, ſubſtantiali ac durabili corporis & ſanguinis Chriſti in ſacra Euchariſtia pręſentia ex conſecratione ſacerdotis, ſine dependentia ab vſu, quam etiam verba Chriſti ſecundũ ſermonis proprietatem faciunt, ſemper docuit & prædicauit Eccleſia Chriſti catholica, & vniuerſi patres à temporibus Apoſtolorum eandem ſemper ſecuti ſunt, qui olim vt hæreticos etiam damnanerunt quotquot docere aut ſentire auſi ſunt corpus & ſanguinem Chriſti in ſacramento eſſe tanquam in ſigno & figura duntaxat. Et ſententia hęc in multis Oecumenicis concilijs, tanquam certa fide credẽda, eſt definita. Nam in celeberrimo Concilio Laterañ. ſub Innocentio 3. cui omnes quatuor Patriarchæ interſuerunt, definitum eſt conformiter ad doctrinã magni illius Concilij Epheſini primi (quod eadem veneratione ſuſcipi vult B. Gregorius papa, qua quatuor ſancta Euangelia) Sed verba eius commodius citabuntur, circa articulum 16. eò quòd loquantur de incruenta oblatione & ſacrificio carnis domini viuificantis, Definitum eſt inquam, quòd vna eſt fidelium vniuerſalis Eccleſia, extrà quam nullus omninò ſaluatur, in qua idem ipſe ſacerdos eſt ſacrificium Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in ſacramẽto altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continentur, transſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem, poteſtate diuina. Item in generali cõcilio Viennenſi tempore Clementis 5. apertè dicitur in hac ſacramentali Chriſti commemoratiõe Ieſus Chriſtus eſt, ſub alia quidem forma, in propria verò ſubſtantia. Aſcenſurus enim in cælum dixit Apoſtolis & eorum ſequacibus. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationẽ ſeculi, benigna eos promiſsione confortans, quòd ſcilicet permaneret & eſſet cum eis etiam præſentia corporali. Et poſtea in concilio Conſtãtienſi & Baſilienſi. Nouiſsimè autem in Oecumenica Synodo Florentiæ celebrata ſub Eugenio quarto in epiſtola Synodotica, approbante toto concilio, dicitur quòd non ſolùm corpus & ſanguis Chriſti, ſed totus Chriſtus eſt verè reali præſentia in Euchariſtia. Quod expreſſè approbant prędicta concilia. Et ob errorẽ huic doctrinæ contrarium Berengarius archidiaconus Andegauenſis primo damnatus eſt in Synodo Vercellenſi ſub Leone 9. deinde ſub Victore 2. qui etiam errorem iſtum tãquam hæreticum abiurauit, panemq; & vinum in ſacrificio Domini, non vmbratiliter & figuratè, ſed verè Chriſti carnem & ſanguinem fieri confeſſus eſt, & ad eam fidem in poſterum tenendam ſe iuramento obſtrinxit. Sed tandem in eandem hæreſim relapſus à Nicolao ſecundo ad Concilium Romæ habitum vocatus, rationibusq; & authoritatibus victus, iterũ ab erronea illa aſſertione reſipuit reuocauitque coram toto illius Synodi cœtu. Atque hæc eius reuocatio inſeritur libr. Decretorum. Hinc iterum ad vomitũ eſt reuerſus, & primum illud dogma quod bis ſolenniter abiurauerat, non deſtitit per eccleſias & diuerſa loca ſeminare: Propter quod à Gregor. 7. ad Cõcilium Romæ celebratum vocatus circa annum milleſimum ſeptuageſimum nonum, ob eandem impietatem tertiò iam damnatur, qui ſe grauiſsimè erraſſe confeſſus coram frequẽti illa Synodo tertiò abiurauit antiquum ſuum errorem, veniamque ab Apoſtolica benignitate eſt aſſecutus. Forma autem abiurationis fuit iſta, Ego Berengarius corde credo & ore confiteor, panẽ & vinum quæ ponuntur in altari, per myſterium ſacræ orationis, & verba noſtri redemptoris, ſubſtantialiter conuerti in veram ac propriã & viuificatricem carnem & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti: & poſt conſecrationem eſſe verũ Chriſti corpus, quod natum eſt de virgine, & quod pro ſalute mũdi oblatum in cruce pependit, & quod ſedet ad dextram patris. Et verum ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui de latere eius fluxit, non tantùm per ſignum & virtutem ſacramẽti, ſed etiam in proprietate naturæ, & veritate ſubſtãtiæ: Sicut in hoc breui continetur,

Lib. 4. de orthod. fide cap. 19.
Geneſ. 1.
Ser. de proditione Iudæ.
Geneſ. 2.
Matth. 28.
Epiſ. Syno. Mart. art. 3. Ioann. Vicleſ. ſeſſ. 30.
Diſt. 2. cap. Ego Berengarius.

tinetur,

tinetur, & ego lego, & vos intelligitis. Sic me Deus adiuuet & hæc ſancta euangelia: Refert B. Bernardus inſigne quoddam miraculum in vita Malachiæ epiſcopi. Quòd quidam clericus præſumpſerat dicere, in Euchariſtia eſſe tantum ſacramentum, id eſt, ſignificationem, & nõ corporis veritatem. Super quo a Malachia Epiſcopo ſecretò & ſæpe cõuentus, ſed in caſſum, in medium tandem vocatus eſt, ſeorſum tamen à laicis, vt ſi fieri poſſet, ſanaretur, & non confunderetur. Itaque in conuentu clericorum data facultas homini eſt pro ſua ſententia dicendi. Cumque totis ingenij viribus (quo non mediocriter callebat) aſſerere & defendere conaretur errorem, Malachia contra diſputante & conuincente, iudicio omnium ſuperatus eſt clericus. At de conuentu confuſus quidem abijt, ſed non correctus. Dicebat enim ſe nõ ratione victũ, ſed Epiſcopi preſſum authoritate: Et tu, inquit, ô Malachia ſine cauſa me hodie confudiſti, aduerſus profectò veritatem locutus es, & contra tuam ipſius conſcientiam. Mœſtus Malachias pro homine ſic indurato, ſed magis fidei dolens iniuriam, timens periculum, Eccleſiam conuocat, errantẽ publicè arguit, publicè monet vt reſipiſcat, ſuadentibus hoc ipſum epiſcopis & vniuerſo clero. Cùm nõ acquieſceret, contumaci anathema dicunt, hæreticum proteſtantes. Nec ſic euigilans, Omnes, inquit, fauetis homini potius quàm veritati, ego perſonam non accipio, vt deſeram veritatem. Ad hoc verbum ſubſtomachans ſanctus: Dominus, inquit, fateri te veritatem faciat, vel ex neceſsitate: Quo reſpondente, Amen, ſoluitur conuentus. Tali iſte inuſtus cauterio meditatur fugam, infamis atq; inhonorus fore non ſuſtinens, & continuò ſua tollens, exibat. Tunc ecce ſubita enrreptus infirmitate ſiſtit gradum, viribuſq; deficiens eodem loco iactat ſe ſuper ſolum anhelus et ſeſſus. Fortè incidens in id loci vagabundus inſanus offendit hominem, quidnam ibi agat percunctatur. Reſpondet graui ſe infirmitate teneri, & neq; procedere neq; redire valentem. Et ille, Infirmitas iſta (inquit) haud alia quã ipſa mors eſt. Hoc autem dixit non à ſemetipſo, ſed pulchrè dominus per vagabundum corripuit eum, qui ſanus noluit acquieſcere conſilijs ſeniatorum. Et addidit, Reuertere domum, ego te iuuabo: deniq; ipſo duce reuertitur in ciuitatem. Redit ad cor, & ad miſericordiam domini. Eadem hora accerſitur epiſcopus, agnoſcitur veritas, abijcitur error, & confeſſus reatum abſoluitur, petit viaticũ, datur reconciliatio, & vno penè momẽto perfidia ore abdicatur, & morte diluitur. Ita admirantibus cunctis ſub omni celeritate cõpletus eſt ſermo Malachiæ, & ſcripturæ pariter dicentis, Quia vexatio dat intellectum auditui. Hactenus Bernardus.

Similia refert Cyprianus ſerm. de lapſ. & Ambro. de exceſſu fratris cap. 7.

Qua teſtãtur realem Chriſti præſentiã in Euchariſtia.

Nec eſt quod hic quiſquam miretur quod Malachias epiſcopus in hunc clericum hæreticum & pertinacem tantum anathema dixerit & hæreticum declarauerit, non aũt tradiderit eum tanquam incorrigibilem poteſtati ſeculari puniendum. Item quod Berengarius permiſſus ſit ter abiurare, & poſt tertiam etiam abiurationem adhuc ſit ei permiſſum & cõceſſum, vt reuerteretur ad archidiaconatum ſuum. Eo namq; tempore nondum conſtitutæ erant ſanctiones canonicæ de tradẽdis brachio ſeculari, ijs q pertinaciter perſiſterent in ſuis erroribus, aut in eoſdem ſemel abiuratos relaberentur, quæ poſtea ad improbam hæreticorum coercendam peruicaciam rectè & vtiliter, imò & neceſſario ſunt decretæ, poſtquam docente experientia citra mortis ſupplicium, eorũ contagio aliorũq; ſubuerſio cohiberi nõ poterat, vt docet ſanctus Chriſti martyr Ioannes epiſcopus Roffenſis. His canonibus & legibus ſeuerè in hæreticos animaduertentibus nunc ſtandum eſt. De Berengario autem teſtatur eximius doctor Ioannes Gerſon Cãcellarius Pariſienſis, quòd cum extremo decumbens morbo, mortis horam ſentiret vicinã, in die Epiphaniæ Domini dixerit, alludens ad latinam eiuſdem ſolemnitatis appellationem, Hodie mihi apparebit Dominus Ieſus Chriſtus vel ad gloriã ſicut ſpero, propter pœnitentiam meam, vel ad damnationem ſicut formido propter aliorum corruptionem quos ad viam veritatis reducere non potui. Hanc igitur noſtræ fidei catholicæ ſententiam, hoc eſt, veritatem realis præſentiæ corporis & ſanguinis Chriſti in ſacroſancta Euchariſtia, multis modis probat Ioannes Roffenſis in præfatione libri tertij. Et eandem à temporibus Apoſtolorum concorditer docuiſſe vniuerſos Orthodoxos patres tam priſcos quàm recentiores, & horum doctrinam atq; inſtitutionem ſemper ſecutum eſſe populum Chriſtianum, clariſsimè oſtendit idem Roffenſis aſſertor veritatis catholicæ, & hæreſum impugnator acerrimus, in diuino ſuo & eruditiſsimo opere, quod fecit contra blaſpemum & omnibus modis execrabilem libellum Ioan. OEcolampadij, de expoſitione verborũ cœnæ Domini, Hoc eſt corpus meum: in quo citat plurimorũ teſtimonia, incipiens à ſancto Ignatio, Diony. Areopagita, & Clemẽte quarto, Petri in Põtificatu ſucceſſore, vſq; ad noſtri ſeculi doctores, vt ibi videre licebit, ſi quis concordiam ſententiæ patrum euidẽter cognoſcere velit, in cuius Præfationis ſiue docet ſine hac fide veritatis corporis & ſanguinis Chriſti nulli contingere ſalutem. Idem facit Archiepiſcopus Cantuariẽſ. Lancfrancus, vir non minori pietate quàm eruditione præditus, in epiſtola quam ſcripſit ad Berengarium, vt eum ad ſanam mentem reuocaret. Nam poſt plurima veterũ teſtimonia ibi citata, concludit, Si verum eſt quod de corpore Chriſti tu credis & aſtruis, falſũ eſt quod ab Eccleſia vbiq; gentium de eadem re creditur & aſtruitur. Omnes enim qui Chriſtianos ſe & eſſe & dici lætãtur, verã Chriſti carnem verumq; eius ſanguinem, vera vtraque ſumpta de virgine, in hoc ſacramen-

Circa ar. 19. aſſert. Mart. Lutheri. Par. 4. alph. 64. Q. & parte 2. alph 41. K.

ſupra. ll. 4.

to ſe percipere gloriãtur. Interroga vniuerſos qui Latinæ linguæ, noſtrarumq; linguarum ootitiam perceperunt. Interroga Græcos, Armenos, ſeu euiuſlibet nationis quoſque Chriſtianos homines, vno ore hanc fidẽ ſe habere teſtabuntur. Porrò ſi vniuerſalis Eccleſiæ fides falſa exiſtit, aut nunquam fuit catholica eccleſia, aut perijt. Nihil namque efficacius ad interitum animarum, quá perniciosſus error. Sed non fuiſſe aut perijſſe Eccleſiam, catholicus nemo conſenſerit. Alioqui nó eſſet verum, quod tamen ipſa veritas Abrahæ promiſit, dicens, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Item in Pſalmis, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ. Hæc latè ex verbis Beat. Auguſtini proſequitur.

Cùm igitur hanc ſententiam ſemper ſequuta ſit tota Chriſti Eccleſia, eamq; ſemper prædicauerint quotquot in ea Præpoſiti fideles, horumq; doctrinam ſemper ſequuta ſit plebs Chriſto Domino in baptiſmo conſecrata, neceſſe eſt eam eſſe verę fidei ſententiam, quam qui ſequi recuſat, certo certius in ſempiternum ibit interitum & ſupplicium gehennę perpetuum. Nec membrũ Chriſti eiuſq; corporis eſſe poteſt, qui hane eius fidem reſpuit, & amplecti renuit, modis tam multis, traditione ſcilicet maiorum iam inde ab Apoſto. & frequentibus Conciliorum definitionibus comprobatam & confirmatam. Et reuera peſsimus & pernicioſiſsimus eſt hic error, qui tam inſignem & admirabilem Dei gratiam reijcit & contemnit, nec agnoſcit tantum Dei beneficium, quo nos etiam corporaliter ſicut *Zacheum* viſitat, cupiens apud nos manere, & quicquid ſubſidium noſtræ infirmitatis & paupertatis ab eo deſiderauerimus largiri. Et ideo nec gratias agit, quòd in propria perſona & natura, totus nobiſcum eſſe dignatur vſque in conſummationem ſeculi. Tolle, inquit quidam ſanctorum, hoc ſacramentum ab Eccleſia, & quid erit in mũdo niſi infidelitas & error & populus Chriſtianus quaſi grex porcorum diſperſus, & idnlolatriæ deditus. Item alius quidam, Omnis deuotio populi Chriſtiani hoc ſacramentum reſpicit & eius conſideratione excitatur. Quid enim magis charitatem erga Deum & proximum accendit & inflammat, quàm oſtenſio amoris quo ad nos miſeros vermiculos quotidiè tantus venit dominus, ſeſe realiter præſentans, vt faciat ſi quid ab eo deſideremus, qui ſe nobis in cibum præbet vitalem? Verè immenſam ſuã charitatem erga nos in hoc commẽdat: Verè hic caro Chriſti carbo ignitus eſt, vt dicit Ioannes Damaſcenus. Carbonem, inquit, vidit Eſaias. Carbo autem ſimplex non eſt, ſed vnitus igni: Sic panis communionis nó panis ſimplex eſt, ſed vnitus diuinitati. Carbo hic comburit peccata noſtra, & illuminat corda vt participatione diuini ignis igniantur & deificentur. Subleuat & ſpei noſtræ fiduciam tam familiari ſua ad nos coniunctiooe & aduentu, vt ſubleuet & tollat noſtras miſerias. Quis non certiſsimè confidat ſe exaudiendũ, imo & exaudiri, quando eundẽ ipſũ præſentẽm & interpellantem apud patrem, & quidem ipſius iuſſu offerimus, qui ſe pro omnibus obtulit in cruce hoſtiam patri gratiſsimam? Inæſtimabilis eſt charitas Chriſti, qua voluit ad ſeculi vſque conſummationem in corpore & ſanguine ſuo, imò totus in vtraq; natura ſicut in terris viſibiliter eſt conuerſatus, permanere nobiſcum inuiſibiliter, in propria tamen ſubſtantia, vera realiq, præſentia, quaſi delitiæ eius ſint, vt reuera ſunt, eſſe cum filijs hominum, quando ſecundum viſibilem & corporalem præſentiã nos relicturus ad patrem reuertebatur. Hîc materia eſt exercendæ fidei, ſpei roborandę, & charitatis inflammandę: & ſingulare præbetur humilitatis exemplũ, quando conſideramus quòd Dominus Maieſtatis in gloriam ſuam ſublimatus, ad noſtram tamen ſalutem noſtrique amorem, veſtiri dignatur tam modico & vili pallio, abiectiore quidem, quã tempore peregrinationis ſuæ vtebatur, ſpeciebus ſcilicet panis & vini, & ſine perſonarum reſpectu ad pauperem æquè veniens ſeque demittens atque ad diuitem: tam ad hoſtes & ingratos, quàm ad alios. Peſsima eſt igitur hæreſis, quæ dominum tam benignè ex ſumma ſua erga nos charitate venientem non agnoſcit, non recipir, non gratias agit, ſed ipſius Domini Chriſti Saluatoris noſtri realem & corporalem præſentiam & viſitationem arbitratur ſolum eſſe ſignificationem quam à remotis facit.

Bonauent. in lib. de prep. ad miſſam. Et Scotus diſtinct. 8. 4. ſentent.

Li. 4. ca. 14.

MAGNI igitur momenti eſt hic fidei Articulus, quem propterea diligentiſsimè patres & paſtores in cura populi Chriſtiani ac gregis ſibi cõmiſsi ſecundum ſcripturas excuſſerunt, non ignorantes quantum periculi populo ſuo immineret, ſi vel non agnoſceret præſentiam Chriſti in Euchariſtia, ſi reuerà adeſſet: vel ediuersò crederet ibi velari Chriſtum, & realiter adeſſe, cum nequaquam adeſſet. Ex illo enim ſummæ ingratitudinis periculũ & contemptus imminebat, ſi munus tam eximium à tanto tam incomperabili principe donatum, nó omni ſtudio, amore pariter & honore amplecteretur: Ex iſto autem diſcrimen & periculum idololatriæ, hoc eſt adorationis creaturæ loco creatoris. Etenim ſi Chriſtus crederetur ibi præſens, cùm reuerà non adeſſet, fidelis populus quoties hoc ſacrificium celebraretur, ibi Chriſtum adoraret, & in horrendiſsimum idololatriæ crimen incideret. Id quod doctè proſequitur Ioannes epiſcopus Ruffenſis in dicta ſua præfatione 4. li. in Auctarijs. Et in præſa. 3. li. corrob. 2. docet quòd ſi nullę penitus extarét ſcripturæ, quibus huius ſacramenti veritas probaretur, non tamẽ eſſe alienum à magnificentia tanti principis, imò amantiſsimi ſponſi, munus tam incõparabile ſuæ ſpõſæ relinquere.

Ex his quæ hactenus dicta ſunt, facilis eſt

reſpon-

reſponſio ad ſcripturas & rationes quæ contra realẽ præſentiam Chriſti in ſacra Euchariſtia facere videntur, inter quas hanc obijciunt aduerſarij. Chriſtus ita per fidem operatur in credẽtibus abſens ſecundum corporalem præſentiam, ſicut præſens, imò pręſentia corporea impedimẽto eſt operationi ſpiritus, dicente domino, Niſi abiero, paracletus non veniet. Propter quod Apoſt. Paulus, Itaq; ex hoc, inquit, neminem nouimus ſecundùm carnem: & ſi cognouimus Chriſtum ſecundũ carnem, ſed nunc iam nõ nouimus. Et indignè ferebat Chriſtus, quòd Regulus rogabat eum vt deſcenderet & ſanaret filiũ, dicens, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Sed Centurionis fidem commendauit, quia credebat Chriſtum quamuis abſentem, ſanare poſſe ſeruum ſuum. Fide omnia nobiſcum agit Dominus & ſecundum fidem noſtram quæ eſt abſentium & non apparentium atq; inuiſibilium, nobis facit.

Ioan. 16. *1. Cor. 5.* *Ioan. 4.* *Matth. 8.*

Cui reſponderi poteſt, quòd Chriſtus iam glorioſus ad dexteram patris, vt in nobis ſuam charitatem commendaret, & humilitatis exemplum præberet, nobiſq; ſpem ad omnia obtinenda erigeret, non potuit non adeſſe nobis vſq; ad ſeculi conſummationẽ. Cùm enim ſuum in nos amorem indicare vellet, inquit B. Chryſoſtomus, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum ſe redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè eſt, Id quod B. Iob. ſignificabat de ſeruis, à quibus maximè amabatur, qui amorem præ ſe ferentes dicebant, Quis det nobis vt carnibus eius ſaturemur? Quod Chriſtus fecit, vt maiori nos charitate aſtringeret, & vt ſuum in nos oſtenderet deſiderium, non tantum ſe videri permittens deſiderantibus, ſed & tangi, & manducari, & dentes carni ſuæ infigi, & deſiderio ſui omnes impleri, vt non ſolum per dilectionem, ſed reipſa in illam carnem conuertamur: quod per cibum efficitur, quẽ nobis largitus eſt: Quamuis aũt Deo non deerat alius modus liberandi nos à morte ęterna, quã incarnatione & morte filij ſui, nullꝰ tamẽ erat ſanandę noſtræ miſerię conueniẽtior: ita nobis in ſpiritu paſcendis & cõfortandis nullus aptior, quã per carnem filij ſui in cruce pro nobis immolatã ſub ſpecie panis, & per ſanguinẽ in ea effuſum ſub ſpecie vini ne horror nobis eſſet, ſi caro humana & cruda, item ſanguis nobis proponerentur in proprijs ſpeciebus & formis. Et abſẽs poteſt quidem chariſmata nobis largiri, vt præſens per fidem, de qua cõmendauit Centurionẽ, & ob eius defectum Regulum arguit, operatus eſt tamen miracula ſua tempore peregrinationis ſuæ, ferè ſemper præſens. Sic ſanctificauit Ioan. in vtero matris adhuc latentem quando Maria ipſius mater Elizabeth viſitabat. Ad eius quoq; pręſentiam Zachęo & domui eius ſalus facta eſt. Item ad tactum fimbriæ veſtimenti eius ſanata eſt mulier quæ ſanguinis fluxum patiebatur. Rurſus ex aqua præſens vinum fecit in nuptijs in Cana Galilææ, Et alia multa huiuſmodi miracula ferè manus adhibitione & corporaliter pręſens eſt operatus. Et hoc pro gloria patris expediebat, quæ non ita fuiſſet manifeſtata, nec ipſe eorum author, ſi hęc virtute Chriſti abſentis facta fuiſſent. Fecit tamen etiã quędam miracula abſens, vt oſtenderet ſe habere poteſtatem, quæ non eſſet loco alligata, ſed ſuper omnia locorũ interualla, ſine limite aut termino. Si tantum abſens realiter noſtram operaretur modò ſalutem, non ita cõmendaret nobis charitatem & amorem ſuũ erga nos, non æquè in ſpem erigeret, nec ita fidem exerceret: propter quæ & alia iam dicta maxime conueniebat quòd Chriſtus nobis ſubſtantialiter in ſacramento adeſſet. Cùm autem non ſit hoc verbum apud Deum impoſsibile, & clariſsima ſint eius verba, Hoc eſt corpus meum: &, Hic eſt ſanguis meus: nihil hìc eſt ſcrupuli, niſi nodum in ſcirpo quærere velimus, maxime poſtquam Eccleſiæ acceſſit interpretatio, cuius authoritate, ſicut receptæ ſunt ſcripturæ, ita & eius interpretationẽ accipere oportet. Eſt enim Eccleſia columna veritatis. Et quamuis fides non ſit apparentium, eſt tamen præſentium, quæ ſenſum & humanam ſuperant intelligẽtiã, adeo vt nihil fere in tota noſtra fide difficilius ſit ad credendũ, quã ſub hoc ſacramẽto verè & corporaliter, quamuis inuiſibiliter, præſens adeſſe corpus & ſanguinẽ Chriſti. In quo propterea maximè intellectum noſtum captiuare oportet, & ideoq; hæretici his Chriſti verbis credere nõ poſſunt. Nã in cruce quidem erat latens & obumbrata diuinitas, ſed patebat in ſua infirmitate humanitas: Hìc autem vtraq; latet, & contra rationem eſſe videtur, quòd totũ hominis corpus ſit ſub tam exigua panis ſpecie. Nec impediebat effuſionem ſpiritus in Apoſtolos præſentia corporalis, ſed familiaris & corporalis conuerſatio, de qua poſt reſurrectionem apud Lucam dicit, Hæc ſunt verba quæ loquutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum: vbi loquebatur quidem ad Apoſt. viſibiliter & corporaliter apparens, ſed non erat cum eis vt fuerat prius ſecundum carnales infirmitates. Ita etiam de abitu ſuo loquitur, cum dicit, Si enim non abiero, qui abſtulit infirmitates, & illam conuerſationem amicabilem, quam prius cum Apoſtolis habuerat. Eſt autem in ſacramento inuiſibiliter ſecundum ſpeciem propriam viſibiliter autem in ſpecie panis & vini: ſed hoc ſola fides apprehẽdit & cognoſcit, difficiliꝰ tamen quàm ipſum ſedere ad dexteram patris, vt enim dicit B. Aug. tractans hoc verbũ domini, Niſi abiero, &c. Formam ſerui Apoſtoli intuentes, hoc ſolum Chriſtum eſſe putabant, quod videbant & circa creaturam ſuſceptumq; habitum occupati, æqualitatẽ quam cum patre habet, non intelligebant. Quid eſt ergo, inquit, Si non abiero, paracletus non veniet ad vos? niſi, non poteſtis capere ſpiritum quàm diu ſecundum carnem Chriſtũ noſſe perſiſtitis. Et Theophylactus, Si non

Homi. 45. in Euang. ſecũdum Ioan. Cap. 31. *Luc. 1.* *Luc. 19.* *Ioan. 2.* *Cap. vl.* *Ioan. 16.* *Li. 1. de trin. cap. 9.*

corporis & ſanguinis Chriſti in ſacra Eucha riſtia: meri fumi ſunt quibus caligât & obſcurâtur oculi inſipientium & ſimplicium.

Solutio. Nam hæc verba domini tropum ſigni & ſignati abſentis non admittunt, ſicut ſcripturę quarum meminit obiectio, imò planè ab eis

1. Cor. 10. et 11. excludunt verba Apoſtoli, vt diximus eorumque circunſtantiæ. Solent namque circunſtantiæ ſcripturarum ipſam illuminare

Quæſt. 69. ſententiam, vt dicit & B. Auguſtinus lib. 83. quæſtio. cum ea quæ circa ſcripturam ſunt, præſentem quæſtionem contingentia dili-

Matth. 29. genti diſcuſsione tractantur. In verbis autē prædictis Saluator nullam proponit parabolam, ſed ſimplicem tradit veritatē, docetq; quid ſit quod manducandum & bibendum ſuis miniſtret diſcipulis. Cœnantibus eis ait Matthæus accepit Ieſum panem & benedixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis, & ait, Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum, quaſi non amplius ſit panis quem in manus ſumpſit, vbi nuda eorum quæ geſsit Ieſus narratur hiſtoria. Quod ergo hic indicium figuratæ huius locutionis? Si pro noſtro arbitrio omnia ad tropum torquere velimus, nihil tandem certi in ſcripturis erit. Nam eodem modo dicetur, Verbum caro factum eſt, non realiter, ſed ſignificatiuè, quia vide licet carnis aſſumpſit figuram. Nullum hic facinus iubetur aut dicitur quod Chriſtum non deceat: Imò ediuerſo indignum prorſus tãto principe & amatore fuiſſet pro monumento & ſui memoriali fruſtulum panis tantum donaſſe, vel figuram quandam & nudam ſui repræſentationem tribuiſſe. Nam maritus à coniuge ſibi chariſsima receſſurus, xeniū quoddam relinquere meditatur, quo ſui habeatur memoria, & ſi fieri poſſet, ſeipſum in xenio relinqueret. Sic & principes qui curant imagines ſui repræſentatrices depingi, vel donandas vel mittendas amicis, eadem facilitate, ſi per eas fieri poſſet, ſeipſos ſub imaginibus illis donarent. Animus non deeſt iſtud præſtandi, tametſi potētia pariter & arte careant, quò minus iſtud valent exequi. Cæterum Chriſto nec animus deeſt, quippe, qui nos adeò adamauerit, vt longè duriora pro nobis aggreſſus ſit: neque potentia qui vel imperio ſolo cuncta fecit ex nihilo: neq; demū ſapientia, quatā cōmodè præſtat hoc ipſum, vt & citra quamuis iniuriam ſui corporis, & citra crudelitatē & horrorem edentium, ſuam carnē nobis e-

Ioan 6. dendam impendat, vt meritò hic cum Apoſ. Paulo exclamemus, O altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quemadmodū latè iſta proſequitur D. Ioannes Epiſcopus Roffēſis, in diuino illo opere de ſacramēto Euchariſtiæ, contra Ioannem OEcolampadiū. Ni-

In præfa. li. 3 correb. 2. hil igitur indignū eſt diuina Chriſti Maieſtate, imò maximè conſentaneum tanto amatori & tā incomparabiliter ardenti, vt cum per corporalem præſentiā eſſet à ſua chariſsima ſponſa diſceſſurus, ſeipſum in monumento quodam relinquere. Id quod abunde ſuis ipſius verbis teſtatur ſe facere dum dicit, Hoc eſt corpus meū quod pro vobis tradetur. In ſcripturis citatis & obiectis ab aduerſarijs & circuſtantiæ & res ipſæ cogunt tropum intelligere. Nā Chriſtus dicit ſe eſſe vitē, nos ſūt palmites. Talis autē ipſe eſt vitis quales nos ſumus palmites, aſsimulatione ſcilicet ad veram vitem verosq; palmites. Nec Ioannes Baptiſta ſimpliciter Chriſtum agnū pronunciat, ſed agnum Dei, & talem agnum qui tollit peccata mūdi: in quo ſingulariter Deo eſt bene placitum, adeo vt eius oblatione totum ſibi mundum reconciliaret, in quem finem etiā ſeipſum in cruce quaſi agnum obtulit, & peccata mundi abſtulit, quod nō eſt agni irrationalis. Nec itē rei natura patitur ꝙ homo propriè ſit agnꝰ aut vitis vel petra: Quanquam b. Ioan. Chryſoſtomus & Theodoretus (vt eſt apud OEcumenium) interpretentur Chriſtum eſſe propriè petram illam ſpiritualem, de qua loquitur ibi Apoſt. Paulus. Nam aſsignans cauſam quare dixerit Potum ſpiritualem quem eundem oēs biberant, interpretatur ſpiritualem à cauſa, quia virtute non naturali, ſed ſpiritus producta. Addit, Biberāt enim de ſpirituali conſequēte eos petra: Petra aūt hæc conſequens tanquam indiuiduus comes, ſequutus etiam ſecundū carnis aſſumptionem, erat Chriſtus, Meſsias ſcilicet cuius beneficio & virtute aqua de naturali petra fluxerat. In verbis aūt cœnę dominicæ Acceptum in manus panem benedixit, & ſua benedictione fecit vt ex ſumpto pane eſſet corpus ſuū, quod exhibuit diſcipulis, quod eſſe, & fieri diuina virtute, imò ſolo iuſſu poteſt, & fieri ac eſſe maximè cōuenit, attētā immenſitate amoris quo erat erga eos pro quibus etiā mori eſt dignatus, omniaq; illa grauiſsima ſupplicia ſubire. Et abſurdiſsimū eſt apud hominē Chriſtianū & veritatis amatorē, ꝙ non aliter ſit corpus domini quod miniſtratur nobis è ſacro altari, quā agnus Paſchalis, panis quē offerebat Melchiſedech, & manna in deſerto erat corpus Chriſti. Inter hæc enim & panē viuum qui de cœlo deſcendit, ſiue panē de quo Chriſtus, Panis quē ego dabo, caro mea eſt quam dabo pro mundi vita, magnum eſt diſcrimen. Patres veſtri, inquit, manducaue *Rom. 11.* runt manna in deſerto, & mortui ſunt: Hic panis eſt de cœlo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur in æternū Et explicans quis ſit iſte panis, addit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt, & quidem eandem quam pro mundi vita dabo in ara crucis: Hanc eādem dabo in panē & alimentum ad paſcendum. Huc ſpectat dum in cœna Ieſus accepit panem deditq; diſcipulis ſuis, & ait Accipite & māducate, hoc eſt corpus meum. Et ſi detur aduerſarijs quod hæc verba Domini aliquo modo poſsint ſecūdum tropum ſigni & ſignati intelligi, quia tamē proprius ſcripturarū ſenſus eſt accipiendus, niſi ſit abſurdus, vel alia ſcripturæ loca clariora impediant, verba iſta propriè intelligere neceſſe eſt, quæ ſi aliquid haberēt ambiguitatis quā tamen non habent, quē certiorē iudicē

inuenie-

inueniemus in veri ſenſus declaratione & germana intelligentia, non ſolum buius loci ſed totius ſcripturæ, quam Eccleſiam Chriſti ſponſam? Spiritum enim ſponſi ſui habet, & ſenſum eius nouit. Ipſa quæ ſcripturas nobis tradidit, dabit & earum intellectum. Nouit enim in quo ſenſu à ſponſo ſuo eas accepit, & hunc nobis tradidit. Hæc ipſa ab eo magnifica accepit teſtimonia veracitatis, vt docet Beatus Auguſt. propter quæ in omnibus ei credere oportet, & hanc nuſquam certius loquentem audiemus, quam in ſuis Præpoſitis, & concilijs generalibus, in quibus nõ ſemel definitum eſt, vt frequenter diximus, hæc Chriſti verba ſine tropo in proprio ſenſu eſſe accipienda, & pro hæreticis habendos, qui hic tropum effingunt, ſecundum quem tantum ſit memoria in ſacramento corporis Chriſti in cruce immolati, & nõ veritas aut realis pręſentia: cuius contrarium in ſuperioribus eſt oſtenſum & declaratum. & clariſsime docent Magiſter Sentent. & Hugo de S. Victore. Nec aduerſantur quæ obiecta ſunt ex Tertul. & Auguſtino. Hi enim iiſdem illis locis apertiſsimè non aliud docent, quàm realem præſentiam corporis Chriſti in hoc ſacramento. Nam Tertul. hoc eodem loco dicit quod Ieſus acceptum panem corpus ſuum fecit dicẽdo, Hoc eſt corpus meum. Idem li. De carnis reſurrec. poſtquam carnem noſtrã ſubſtantiam friuolã & ſordidã multis extuliſſet pręconijs, addit: Caro, inquit, abluitur, vt anima emaculetur: Caro vngitur, vt anima conſecretur: Caro ſignatur, vt & anima muniatur: Caro manus impoſitione obumbratur, vt anima ſpiritu illuminetur: Caro corpore & sãguine Chriſti veſcitur, vt anima de Deo ſanetur. Et eandẽ ſuam fidem multis in locis paſsim teſtatur Aug. Quando igitur dicunt, hoc quod porrigebat Dominus diſcipulis, fuiſſe corporis ſui figuram, explicant ſecundum quam rationem corpus Chriſti realiter & ſubſtantialiter in ſacra Euchariſtia continetur, nempe vt res ſignificata, & vere contẽta, nec tantum vt ſignificata & contenta, verũ etiam vt ſignum. Eſt enim ſub ſacramento corpus Domini, vt eſt ſignũ memoriale eiuſdẽ corporis in cruce pro nobis immolati: ſicut agnus paſchalis verus erat agnus, & in mẽſa verè & realiter comedebatur, qui ſimul figura erat agni immaculati Chriſti Ieſu. Nã in ſacramẽto eſt verè corpus & ſanguis Chriſti ſecundum rationem ſigni rememoratiui corporis in cruce oblati. Ait enim Chriſtus, Hoc facite in meam commemorationem, ſicut agnum immolabant Iudæi in figuram agni qui tolleret peccata mundi. Eſt enim in ſacra Euchariſtia corpus Domini res ſacramenti, & ſimul ſacramentum. Et hunc ſenſum inſinuat Tertullianus, dum ſimpliciter dicit, quod Chriſtus acceptũ panem fecit corpus ſuum: non figuratè, ſed verè, dicendo, Hoc eſt corpus meum, id eſt, corporis mei figura. Corporis, inquam, vt in cruce immolati: eiuſdem autem cum eo hic contento. Reuerend. Epiſcopus Roffenſis latè tractat hãc Tertulliani ſententiam lib. 2. Et Beatus Auguſt. contra Adamantum, tractans locum ex Deutero. ſecundum interpretationem 70. Sanguis pecoris eſt anima eius, interpretatur quod dicitur, Anima eius, quia eſt ſignũ animę, ſed pręſentis. Ita inquit Chriſtus dicit, Hoc eſt corp⁹ meũ, hoc eſt, corporis mei ſignũ & verè & realiter pręſentis: ſicut ſanguis animæ iam præſentis eſt ſignũ. Et videtur Pronomen, Hoc, apud Aug. demonſtrare ſpecies panis: &, Eſt, accepi non ſubſtantiuè, ſed repræſẽtatiuè: vt ſit ſenſus, Species quæ videntur ſignificant corpus Chriſti realiter adeſſe ſicut ſanguis præſentem adeſſe animam: atq; hoc ipſum verba faciunt. Nec eſt inconueniens tropos in hoc Chriſti ſermone admittere, modo non excludant veritatem præſentiæ corporis Chriſti. Nam oportet Pronomen, Hoc, facere demonſtrationem ſimplicem, eò quòd verificatur ſucceſſiuè de pane & corpore Chriſti, ſicut dum dicitur, Hæc herba creſcit in horto meo. Item non dixit Chriſtus de pane, quem nos in manibus habemus, quod eſſet corpus ſuum, ſed de eo duntaxat, quem ipſe in ſacras manus acceperat. Eſt igitur ſenſus verborum conſecrationis, Contentum vel ſubſtantia quæ eſt ſub his ſpeciebus panis, eſt corpus meum, vt demonſtratio quoad ſpecies ſit certa, ſed indeterminata quoad ſubſtantiam contentam. Sermo præterea eſt effectiuus ac operatorius, non purè enunciatiuus, qualis tamen eſſe videtur. Poteſt autem fieri, quòd ſermo ſit operatorius ex totius ſignificatione, ob modum pronunciandi, vel ex intẽtione pronunciantis, ſeruata eadem partium orationis ſignificatione, hoc eſt, quòd verbum, Eſt, ſolum ſubſtantiuè ſignificet, & non effectiuè, quaſi æquiualeret verbo operatorio, quale eſt; Fit. Nam verba conſecrationis ſignificant conuerſionem panis in corpus Chriſti, non vt ipſa eſt in fieri, ſed vt eſt in facto eſſe, ſicut docet Beatus Thomas. Beatus Bonauentura, & alij quidam doctores docent Pronomen, Hoc, in conſecratione, demonſtrare panem, & eſſe ſermonem conuerſiuum. Poteſt etiam Pronomen Hoc, intelligi apud Tertullianum & Beatum Auguſtinum, vt demonſtret corpus Domini ſub ſpeciebus, vt ſignum erat eiuſdem corporis, in quo pro nobis in cruce mortuus eſt Chriſtus. Non igitur oportet hic excludere quemlibet tropum. Nam conſecratio calicis neceſſario aliquem requirit, ſed illum imprimis qui excludit realem præſentiam corporis Chriſti ſub ſacramento. Beatus Auguſtinus, libro De doctrina Chriſtiana ſe explicat, quo ſenſu ſecundum tropum intelligenda dicat verba domini, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, &c. quæ propriè intelligi non poſſe dicit. Si videlicet intelligantur de manducatione carnali, qua ſub ſpecie propria, & in partes decerptæ carnes manducantur, hoc eſt, vt

in ma-

Lib. cõtr. epiſt. Penlia 19.

Li 4. diſ. 10

Lib. de ſacramen.

Lib. 4. cõtra Marcionem.

Cap. 12 et ſequen.

Cap. 2.

Par 3. q. 78. Art. 2.

Li. 3. ca. 16.

Ioan. 6.

in macello venèunt: Sic enim ipſemet interpretatur verba domini. Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam. Hoc enim ſenſu verba Chriſti inuaderet ſcelus & flagitium, ſicut apud carnales auditores ſonant propter quod ſi veri fuiſſent diſcipuli, quia arduum videbatur & inhumanum quod dicebat, humiliter, inquit Cyril. petere oportebat intelligentiam, non veluti truculentos exclamare, Quomodo poteſt nobis dare carnem ſuam ad manducandum? Et rectè dicit Auguſtinus, quòd in hiſce verbis Chriſtus præcipit paſsionem domini in memoria recondi, quia ſacramentum, illius eſt memoria, & hic eius eſt effectus atque ſignificatio. Citat etiam aliquando hæc verba domini, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis, &cæt quaſi intelligantur de ſpirituali manducatione duntaxat, aliquando autem vt de ſacramentali manducatione, ratione effectus eius. Quod autem ſit in ſacramento ſolum figura & memoria Chriſti mortui pro nobis, nullus vnquam doctor catholicus docuit, imò omnes palam reclamant. Nam Damaſcenus libro quarto de orthodox. fid. Non eſt inquit figura panis corporis & vinum ſanguinis Chriſti. Abſit enim hoc credere: ſed eſt ipſum corpus domini Deificatum, ipſo dicente, Hoc eſt corpus meum: Non corporis mei figura, ſed corpus: non ſanguinis figura, ſed ſanguis. Et Theophylactus Bulgarorum epiſcopus, exponens illud Ioannis, Panis quem ego dabo caro mea eſt, quam do pro mundi vita. Attendite, inquit, quòd panis qui à nobis in myſterijs manducatur, non eſt tantum ſignificatio quædam carnis Domini, ſed ipſa caro Domini. Non enim dixit, Panis quem ego dabo, ſignificatio eſt carnis: Transformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem & acceſsionem ſpiritus ſancti, in carnem domini. Hæc ſcripſit Theophylactus ante annos ferè octingentos. Nam floruit ſub Nicolao primo, tempore octaui Concilij vniuerſalis, in quo damnatus eſt Photius Conſtantinopolitanæ ſedis occupator, & fere ducentis annis ante eum teſtatus eſt Damaſcenus id quod iam citauimus. Ex quibus vides etiam quæ fuerit communis fides illo tempore Eccleſiæ catholicæ, quam à maioribus acceperat, & ad nos vſque perducta eſt, ad ſeculi vſque conſummationem permanſura. Quidam omnem tropum excludere volentes a verbis conſecrationis, dicunt ea materialiter accipi. Sed his reclamat Concilium Florentinum, vbi definitum eſt, quòd ſacerdos in perſona Chriſti loquens, hoc conficit ſacramentum. Quæ tamen nos diximus ſub correctione ſedis Apoſtolicæ dicta ſint. Beatus Auguſtinus epiſtola ad Bonifacium dicit, quod ſecundum quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt: & ſacramentum ſanguinis, ſanguis eius eſt, ſed ſecundum tropum tantùm, non propriè. Sicut, inquit, ſacramentum, fidei, fides eſt, & paruulus habere fidem & credere dicitur, & ſecundum Deum connexus eſt propter fidei & conuerſionis ſacramentum. Atque ſecundum hunc tropum loquuti ſunt Tertullianus & Auguſtinus quando interpretantur verba domini, Hoc eſt corpus meum, vt ſit ſenſus, hoc eſt figura ſiue ſacramentum corporis, quaſi Chriſtus appellauerit ſpecies panis nomine rei ſignificatæ ſcilicet corporis. Sed ſimul interpretantur & intelligunt hoc eſſe ſacramentum ſiue ſignum corporis præſentis. *Aug. epiſ 23* Nam propter ſimilitudinem earum rerum quarum ſacramenta ſunt, plerumque ipſarum nomina accipiunt. Intellectum autem verborum domini, Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam: Verba quæ ego loquutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt, diligenter explicat Auguſtinus. *Ioan. 6. Tract 7 ſuper Euangel. in.* Caro, inquit, non prodeſt quicquam, ſed quomodo ipſi intellexerunt. Intellexerunt autem carnem quomodo dilaniatur in cadauere, aut quomodo ſpiritu vegetatur. Proinde ſic dictum eſt, Caro non prodeſt quicquam, quemadmodum dictum eſt, Scientia inflat, inflat quidem, ſed ſola ſine charitate: ideo adiunxit Apoſtolus, Charitas verò ædificat. Adde ergo ſcientiæ charitatem, & vtilis erit ſcientia, non per ſe, ſed per charitatem. Sic etiam nunc *1. Corint. 8.* caro non prodeſt quicquam, ſed caro ſola: accedat ſpiritus ad carnem, quomodo accedit charitas ad ſcientiam, & prodeſt plurimum. Nam ſi caro non prodeſſet quicquam, verbum caro non fieret. Accedit autem ad carnem ſpiritus Chriſti quo homo eſt, & ſpiritus ſanctus ipſam inhabitans, per quem carnem ſuam & ſemet ipſum totum obtulit pro omnium noſtrum ſalute & vita. Hic Chriſti ſpiritus per carnem & membra corporis locutus & operatus eſt, & in hoc ſacramento per eundem ſpiritum, ſecundum tamen eſſe & formam non viſibilem, ſed inuiſibilem & ſpiritualem, viuificat & vitam præbet. Verba itaque mea quę dixi de carne mea viuificante, hoc ſenſu ſunt intelligenda. Intelligit igitur Auguſtinus per ſpiritum Animam Chriſti, vel potius ſpiritum ſanctum quo ipſa plena eſt, & carnem ac ſanguinem non ſecundum proprias formas, ſed eſſe eorum inuiſibile. Et paucis interpoſitis, addit. Non ſicut illi intellexerunt carnem, non ſic ego do ad manducandum carnem meam. Proinde, inquit, verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt, ſpiritualiter intelligenda ſunt, hoc eſt ad ſpiritum carnis referenda, id eſt ad ſpiritum ſanctum, & verbum cui caro perſonaliter eſt coniuncta. Intellexiſti ſpiritualiter, ſupple quod dictum eſt de carne, ratione ſpiritus inhabitantis, ſic ſpiritus ſunt & vita. Intellexiſti carnaliter ſicut Iudæi, etiam ſic ſpiritus & vita ſunt, tibi non ſunt. Itaque ſpiritualiter ſecundum Auguſtinum ſpiritum ſanctum & verbum patris recipit, & etiam modum exiſtendi carnis & ſanguinis inuiſibilem, per excluſionem modi quo exiſtunt in

propr[illegible] is quem intelligebant Iuda[illegible]. Si enim ipſe Beatus [illegible] exp[illegible]dum alio loco d[illegible] ctum viuifica[illegible] vo[illegible] &[illegible] ud viſibiliter celebrari oportet, t[illegible]en nu[illegible]biliter intelli[illegible]i. Nam ſpi[illegible] ne vi[illegible]at & caro ex[illegible] trix, vt d[illegible]t cócilium [illegible] finum[illegible]m Omn[illegible]mque vita a[illegible] homini a[illegible] anim[illegible] æ eſt [illegible]tus [illegible] is, & vita [illegible] ipſi[illegible] Spi[illegible]tus c[illegible] & eff[illegible] iue pro[illegible] nd[illegible] n[illegible]icit. Car[illegible] ad [illegible]um, [illegible] c[illegible] & [illegible] abſol[illegible] præte[illegible] qu[illegible] Nam te[illegible] mortis C[illegible]con-fec[illegible]t, [illegible] tuo[illegible] & [illegible] quo po[illegible]uat d[illegible] dit, V[illegible] Et h[illegible] dum[illegible] viuo[illegible] & [illegible] ti[illegible] ne[illegible] na[illegible] co[illegible] mi[illegible] quod v[illegible] & quod h[illegible] eo[illegible]m vo, eſt [illegible] & p[illegible] nſt vita, ve[illegible] tionis [illegible] ſancti inhab[illegible] per ſcientiam, cui caro h[illegible] pſtat [illegible] ratione carnis ſecu[illegible] accepta: V[illegible] funt prædicationes [illegible] quæ viuificant manducan[illegible] Sunt [illegible] eſt quo[illegible] viſi-[illegible] verba [illegible] ipſas ſi[illegible] a-b[illegible] De. Eſt [illegible] dum Be[illegible]tum Auguſtinum. Ve[illegible] ſum vobis de[illegible] mea[illegible] & ſanguine bibendo, intel[illegible] de [illegible] carne mea ve[illegible] ratióne ſpiritus commu[illegible] non [illegible] d[illegible]m eſſe & ſpecies eorum, qua[illegible] & viſibiles habent, ſed ſecundum inu[illegible] co[illegible]m exiſtentiam ſub al[illegible] ſpeci[illegible] v[illegible]bus panis & vini. Ipſa itaque eadem ca[illegible] ſti ſe[illegible]m p[illegible] opriam formam [illegible] lis v[illegible]at [illegible]ndum propr[illegible] for-mam carnis qua vi[illegible] bi[illegible] is eſt & [illegible]remi i[illegible] prodeſt qu[illegible] am [illegible] ſtin [illegible]inus ex [illegible] ſib[illegible] n[illegible] ſicut d[illegible] Hoc [illegible] commenr. [illegible] xiation, pſalmi trigeſimitertij, plu-

[illegible] m[illegible] bora[illegible] p[illegible] m[illegible]d [illegible] m [illegible] D[illegible] [illegible]ec[illegible] A[illegible] Et fe[illegible]atur in ma[illegible] fratres, [illegible]do po[illegible] e[illegible]quis inte[illegible] Q[illegible] e[illegible] p[illegible] ſu[illegible] a[illegible] m[illegible]te po[illegible]rar[illegible]o, manibus ſuis nem[illegible]atur [illegible]om[illegible] dò ergo [illegible]tel[illegible]tur [illegible]lo [illegible] m[illegible]teram non in [illegible] nu[illegible]s e[illegible] era[illegible] t, Quod [illegible] ec in Dau[illegible] hominu inue[illegible]ir poteſt. [illegible] manibus ſuis, [illegible] corpus ſuum [illegible] co[illegible] me[illegible] ebat enim il[illegible] manibus ſuis. Et id[illegible] m repeten[illegible] quer[illegible]. Quomodo ferebatur [illegible]ns, [illegible] na cum [illegible] me [illegible] p[illegible] & [illegible] ne [illegible] iu[illegible], a[illegible] [illegible] tas, quod n[illegible]runt fideles & [illegible] ſe portabat [illegible] odámodo [illegible] um[illegible]eret. [illegible] eſt corpu[illegible] eam. Vt a p[illegible] [illegible]C[illegible] ma[illegible] uis ferebat[illegible] deinde quod ip[illegible] corpu[illegible] uum ferebat: poſtre[illegible] ipſe ſe porta[illegible]at quodam mo[illegible] ipſe[illegible] manu formam am con[illegible] ma[illegible] [illegible] ve[illegible] exh[illegible] vi[illegible] ſeipſum inuiſibilem po[illegible] ead[illegible] ne co[illegible] poris [illegible]ſtantia vi[illegible] prælat[illegible] ſed præ[illegible]ntiæ mod[illegible] v[illegible] oprius, quem mens noſtra nec con[illegible] nedum exprim[illegible]re poteſt, vt Chriſtus ſeipſum manibus ſu[illegible] erat, id quod nemo al[illegible] poteſt. Intel[illegible]tur B. Auguſt[illegible] quòd Chriſtus [illegible] umque corpus verum & ſecūdum ſubſtantiam, nō autem eius imaginem in manibus [illegible]is portabat. Imaginem enim quiſq[illegible] in tabula dep[illegible]m portare poteſt [illegible] autem m[illegible] eſſe Chriſto, qu[illegible] d ſe [illegible]mque in pri manu ferre poſſ[illegible] S[illegible] modo hæc n[illegible] tatur C[illegible] opus Alexan[illegible] in com[illegible]ment. Caro, [illegible] ſi ſola intel[illegible] n[illegible] pror[illegible] us viuificare poteſt, quippe quæ viuificante in[illegible] at ſpiritu Ch[illegible] inhabitante, & tota[illegible] eſt viuifica c[illegible] ſpiritu viuificante & [illegible]m vera[illegible] operationem, quando t[illegible] am Deitatis plenitudo corporaliter inhab[illegible]at. Nam ſicut mel, dulce facit[illegible]d, [illegible] mi[illegible]cetur, magis [illegible]us in[illegible]bitans carnem tot[illegible] facit viuificam I[illegible]tatis, inquit, me dixiſſe ſui natura. terreſt[illegible] h[illegible] corpus eſſe viuificum. Non hoc dixit, verba quæ locutus ſum vobis ſpi[illegible] de[illegible] tu & [illegible]ita, [illegible] de naturali & viuifica vita ſunt. Et ad[illegible] Vocat dominus ſuam carnem ſpiritum, [illegible] totaliter coniun[illegible]cta eſt, ſicut Apoſt[illegible]lus di[illegible]t. Qui a[illegible]ret Deo, vn[illegible]s fit cum eo. Sic[illegible] nus vocat carnem Chriſti, carbonem ig[illegible]tum, ferrum candens. Panis, inquit, communio[illegible], [illegible]on panis ſimplex eſt, [illegible] Deitat[illegible] ſicut ca[illegible]bo ſimpl[illegible] non eſt, [illegible] vnitus igni. Chryſoſtomus autem, & [illegible] eum T[illegible]

Theophylactus & Euthimius, intelligunt ſpiritum, ſenſum ſpiritualem & carnem, ſenſum carnalem, qualem de verbis domini acceperunt Iudæi, Non de carne eius, inquiunt, nunc eſt ſermo domini. Carnaliter intelligere verba domini nihil prodeſt, ſed ſpiritualiter intellecta, viuifica ſunt. interioribus oculis tanquam myſteria verba domini intueri & aſpicere oportet, non autem ſimpliciter.

Ad eadem hæc quæ obiecta ſunt ſuperius ex Auguſtino, & ad alias quaſdam eius ſententias ex commentarijs in Pſalmum nonageſimumoctauum, & ex epiſtola ad Dardanum & ad ſententiam domini Saluatoris Ioannis ſexto, in ſuperioribus declaratam, reſpondet Magiſt. in ſentent. Ex eadem, inquit, ratione omnia accipienda ſunt. Non enim verbis his Saluatoris negatur verum corpus Chriſti à fidelibus ſumi, vel in altari eſſe, ſed his veritas Apoſtolos, & in eis nos inſtruxit, quòd ipſius corpus non in partes diſcerptum, vt putauerunt illi diſcipuli qui retroierunt, ſed integrum, nec viſibiliter in forma humana, ſed inuiſibiliter ſub forma panis & vini, corpus & ſanguinem nobis traderet. Quem ſenſum Auguſtinus confirmat dicens, Ipſum quidem, & non ipſum corpus quod videbatur manducatur, ipſum quidem inuiſibiliter, non ipſum viſibiliter. Item. Et ſi neceſſe eſt illud viſibiliter celebrari, neceſſe eſt tamen inuiſibiliter intelligi. Ita etiam intelligendum eſt corpus Chriſti eſt in vno loco, ſcilicet viſibiliter in forma humana, veritas tamen eius, id eſt diuinitas vbique eſt: veritas etiam eius, id eſt verum corpus in omni altari eſt, vbicunque celebratur. Sic etiam illud intelligendum eſt, Pauperes ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis, ſecundum corporalem præſentiam, qua cum eis conuerſabatur. Similiter per id quod homo eſt in cœlo, eſt viſibiliter, inuiſibiliter autem eſt in altari, quia non in forma humana apparet ſed forma panis & vini operitur. Vnde & inuiſibilis caro eius dicitur, quæ verè eſt in altari: ſed quia in ſpecie ſua non apparet, inuiſibilis dicitur. Ait enim Auguſtinus, Hoc eſt quod dicimus, quod modis omnibus approbare cõtendimus, ſacrificium Eccleſiæ duobus confici, duobus conſtare, viſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine, ſacramento & re ſacramenti, id eſt corpore Chriſti: ſicut & Chriſti perſona conſtat & conficitur ex Deo & homine, cùm Chriſtus ſit verus Deus & homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem ſacrificium Eccleſiæ duobus, ſacramento & re ſacramenti, id eſt corpore Chriſti. Eſt ergo ſacramentum & res ſacramenti idem corpus Chriſti. Ecce inuiſibilem dixit carnem Chriſti, quia forma panis operta ſumitur & tractatur, idemque corpus Chriſti dixit eſſe ſacramentum & rem. Beatus Thomas ſimiliter explicat ſententias iſtas Auguſtini. Ait enim: Cùm Beatus Auguſtinus dicit, Non hoc corpus quod videtis, manducaturi eſtis, non intendit excludere veritatem corporis Chriſti, ſed ſpeciem ſecundum quam ab eis videbatur, in qua ab eis non erat manducandum, vt ſenſus verborum Auguſtini ſit formalis, Non hoc corpus ſcilicet quod videtis vt tale eſt, &c. Et quando dicit ſacramentum ſpiritualiter intellectum viuificabit vos, intelligit ſpiritualiter, inuiſibiliter, & per virtutem ſpiritus ſancti, ſicut ipſe ſuper Ioannem exponens, id quod dicitur, Caro non prodeſt quicquam, dicit, Quomodo illi intellexerunt carnem. Verba eius ſuperius citauimus. Item ad ſententiam eiuſdem Auguſtini, Donec cœlum finiatur ſurſum eſt dominus: ſed tamen hic eſt veritas domini, dicit verbum illud & omnia ſimilia eſſe intelligenda de corpore Chriſti, ſecundum quod videtur in propria ſpecie, iuxta illud quod Saluator dicit, Me autem non ſemper habebitis.

Lib. 4. diſt. 10. — *Tract. 30. in Ioannem.* — *Matth. 26.* — *Part. 3. quæ 75. art. 1.* — *Tract. 30. in Euang. ſecũdum Ioan.* — *Matth. 26.*

Obijcitur præterea contra veritatem corporis Chriſti in ſacra Euchariſtia. Apoſtolus Paulus, Patres, inquit, noſtri omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundum potum ſpiritualem biberunt: bibebant autem de ſpirituali, eos conſequente petra: petra autem erat Chriſtus. Si ergo in ſacramentis illis manducauerunt eundem panem, quem & nos manducamus de menſa altaris domini, conſequens eſſe videtur, vel hunc panem quem de altari ſumimus, non eſſe corpus domini, vel figuram illam ſiue manna quod patres manducabant, fuiſſe verum corpus Chriſti, & non ſolum figuram. Quod etiam Auguſtinus ſignificaſſe videtur, docens ex his verbis Apoſtoli Pauli, veteris & nouæ legis ſacramenta in ſignis quidem eſſe diuerſa, ſed in re quæ ſignificatur eſſe paria: Spiritualem ait vtique eandem. Nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud. Spiritualem verò eandem quam nos. Et omnes eundem potum ſpiritualem biberunt, aliud illi, aliud nos, ſed ſpecie viſibili, hoc idem tamen ſignificante virtute ſpirituali. Sed ſi diligenter diſcutiatur hic locus Apoſtoli, inueniemus ſenſum eſſe, omnes tam boni, quàm mali patres noſtri qui ſub nube fuerunt, & tranſierunt mare, eandem eſcam ſpiritualem à cauſa, quæ ſcilicet non natura, non mundi lege, vt ait Ambroſius, ſed Dei ac ſpiritus virtute parata fuit, habens in ſeſe figuram futuri myſterij, quod nos in commemoratione domini nunc ſumimus: Eandem, inquam, inter ſe manducauerunt, & similiter eundem potum ſpiritualem inter ſe biberunt, non autem eundem nobiſcum. Quem ſenſum tradit poſt Chryſoſtomum etiam Theophylactus. Et ſenſus quem ſequitur Auguſtinus nihil aduerſatur veritati corporis Chriſti in Euchariſtia. Nam

1. Cor. 10. — *Tracta. 26. ſuper Ioannem & 45.* — *Hom. 45. in Matth.*

Card. Caie ta. in 3. part. qu. 75. art. 1.

Angelo præſenti tribuãtur prædicata rei cõtinentis. Nec hic continetur corpus Chriſti ſub ſpeciebus quaſi ipſum excedentibus, nec eis propriè tegitur aut velatur, ſicut nec pri⁹ excedebant aut tegebant panem. In extrema namq; ſpecierũ ſuperficie eſt corp⁹ Chriſti, ſicut prius ibi erat ſubſtantia panis. Eſt enim in ſacramento ſicut nõ circunſcriptiuè, ita nec definitiuè. Nam ſpecies panis continent corpus domini, non loco, non ſitu, nec ordine, ſed eo modo & tam intimè, vt iuxta ſententiam Irenæi, B. Auguſtini, & Gregorij, quos citat Magiſter Sentent. ex ſpeciebus & corpore Chriſti vnũ cõſtet ſacramentum, nõ ſolũ ſicut ex ſigno & ſignato, ſed modo nobis ineffabili & incõprehenſibili, qui in vniuerſo ſimilem nõ habet. Intimius enim coniungitur ſpeciebus corpus Chriſti, quàm prius ſubſtantia panis. Nec ſolum immediatè ex Dei voluntate, ſed ex ipſo modo quo ibi exiſtit, inſeparabile eſt à ſpeciebus quàm diu ſaluæ manent. hoc eſt panis ſubſtãtia maneret, ſi non eſſet facta eius conuerſio. Patet igitur quomodo corpus Chriſti ſit in ſacramento Euchariſtiæ, & idem atque idipſum ſecundum propriam & quidditatiuam rationem, naturales quoque proprietates, quod de virgine natum eſt, mortuum, & nunc ſedet ad dexteram patris. Non autem tale ſecundum infirmitates & conditiones quæ ſequuntur ſtatum peregrinationis. Ex virtute enim conuerſionis in ſacramento ſolum eſt corpus, ſecundum corporis rationem & naturales eius proprietates, ex ſequela tamen & concomitantia omnes qualitates eędem quæ ſunt in corpore extra ſacramentum. Gloriam namque corporis quam habet in cælo, omneſque eius qualitates corporales quas habet in dextera patris ſedens, habet etiam in ſacramento, quę tamen propter ſubſtantialem modum exiſtendi, nec viſum, nec aliquem alium ſenſum immutare poſſunt.

Diſtin. 10 et 11. quart. ſen.

Seſſ. 3. cap. 1.

TOtum articulum, & omnia quæ diximus docet & declarat Concilium Tridentinum. Ait enim, Principio docet ſancta Synodus, & apertè ac ſimpliciter profitetur, in almo ſanctæ Euchariſtiæ ſacramẽto, poſt panis & vini conſecrationem, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum verũ Deum atque hominem, verè, realiter, ac ſubſtantialiter ſub ſpecie illarum rerũ ſenſibilium contineri. Nec enim hæc inter ſe pugnant, vt ipſe Saluator noſter ſemper ad dexteram patris in cælis aſsideat, iuxta modum exiſtendi naturalem, & vt multis nihilominus alijs in locis ſacramentaliter præſens ſua ſubſtantia nobis adſit, ea exiſtendi ratione, quam & ſi verbis exprimere vix poſſumus, poſsibilem tamen eſſe Deo, cogitatione per fidem illuſtrata aſſequi poſſumus, & conſtantiſsimè credere debemus. Ita enim maiores noſtri omnes quotquot in vera Eccleſia fuerunt, qui de ſanctiſsimo hoc ſacramento diſſeruerunt, apertiſsimè profeſsi ſunt hoc tam admirabile ſacramentum in vltima cœna Redemptorem noſtrum inſtituiſſe, cùm poſt panis vinique benedictionem ſe ſuum ipſius corpus illis præbere, ac ſuum ſanguinem diſertis ac perſpicuis verbis teſtatus eſt, quæ verba à ſanctis euangeliſtis commemorata, & à Diuo Paulo poſtea repetita, cum propriam illam & apertiſsimam ſignificationem præ ſe ferant, ſecundum quam à patribus intellecta ſunt, indigniſsimum ſanè flagitium eſt, ea à quibuſdam contentioſis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & ſanguinis Chriſti negatur, cõtra vniuerſum Eccleſiæ ſenſum detorqueri, quæ tanquam columna & firmamentum veritatis hęc ab impijs hominibus excogitata commenta velut Sathanica deteſtata eſt, grato ſemper & memore animo præſtantiſsimum hoc Chriſti beneficium agnoſcẽs. Hæc eſt doctrina Cõcilij Tridentini. verùm ne aliquis nimium audax huic doctrinæ impunè ſe contradicere poſſe putet, Canonem latæ ſententiæ contra huiuſmodi contradictores protulit, cuius verba ſunt hæc.

Si quis negauerit in ſanctiſsimo Euchariſtiæ Sacramento contineri verè realiter & ſubſtantialiter corpus & ſanguinẽ vnà cum anima, & diuinitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, ac proinde totum Chriſtum: Sed dixerit tantummodo eſſe in eo vt in ſigno, vel figura, aut virtute, Anathema ſit.

Et Synodus Nicena de hoc ſacramento corporis & ſanguinis Chriſti ſic loquitur: Iterum etiã hic in diuina mẽſa ne humiliter intenti ſimus ad propoſitum panem & poculum, ſed attollentes mentem fide intelligamus ſitum in ſacra illa mẽſa agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentè à ſacerdotibus immolatum, & precioſum ipſius corpus & ſanguinem nos verè ſumentes, credere hæc eſſe noſtræ reſurrectionis ſymbola. Propter hoc enim neque multum accipimus, ſed parum, vt ſciamus quod non ſatietati ſed ſanctimoniæ ſumimus. Docent præterea hanc eandem ſententiam omnes veteres, quos ordine recẽſet Epiſcopus Roffenſis & Reuerendus Conſtallus Epiſc. Dunelmenſis, & ſingulorum ſentẽtias, quas hic prolixè citat, & in locis communibus Reuerendus pater Ioannes Hoefmeiſterus.

In præfat. 4. lib.

Lib. 2. de veritate corporis & ſang. Chriſti in Euchariſtia.

CIrca naturalem præſentiam veri corporis Chriſti pro nobis traditi, & ſanguinis in noſtram redemptionem effuſi, nullæ leguntur fuiſſe hęreſes vſque ad tẽpora cuiuſdam Berengarij Archidiaconi Eccleſiæ Andegauenſis, cuius ſupra meminimus, hoc eſt, vſque ad annum 51. ſupra milleſimum. Hic enim diſcipulus Petri Abailardi, aduerſus quem multas epiſtolas ſcribit beatus Bernardus ad Innocentium Pontificem, primus legitur docuiſſe verba cœnæ domini, Hoc eſt corpus meum, ſecundum tropum, quo ſigna & ſacramenta ipſarum rerum quas ſignificant, nomina accipiunt,

eſſe intelligenda. In veteri namque eccleſia ob magnam verborum iſtorum claritatem & indubiratā fidem veritatis corporis Chriſti in Euchariſtia, patres iiſdem domini verbis & eorum proprio ſenſu tanquam apertiſsimo teſtimonio vſi ſunt, ad conuincendum ſui temporis hæreticos. Ex illis enim aduerſus Marcionem argumenratur Tertullianus: ſimiliter Chryſoſt. homil. 83. in Matthæum, concludenres veram & non phantaſticam carnem Chriſtum aſſumpſiſſe, vt eſt *Li. 1 ca 22.* videre apud Roffenſem. Et in Concilio Epheſino aduerſus Neſtorium, qui docebat in Chriſto duas eſſe perſonas, adducitur veritas Deificæ & viuificatricia carnis Chriſti in Euchariſtia: vnde eius error conuincitur. Dicitur enim in epiſtola quam Concilium ſcribit ad Neſtorium, Ad myſticas benedictiones accedimus & ſanctificamur, participes ſancti corporis & precioſi ſanguinis omnium noſtrorum redemptoris effecti, non vt communem carnem percipientes, quod abſit, nec vt viri ſanctificari & verbo cōiuncti ſecundum dignitatis vnitatem, aut ficut diuinam poſsidentes habitationem, ſed verè viuificatricem, & ipſius verbi propriam factam, vita enim naturaliter vt Deus exiſtens, quia propriæ carni vnitus eſt, viuificatricem eam eſſe profeſſus eſt. Quomodo enim iuxta naturam ſuam viuificatrix eſſe caro poterit hominis? Sed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis eſt factus & vocatus. Vbi manifeſtū eſt, quòd concludit eandem eſſe perſonam Dei & hominis in Chriſto, ex eo quòd caro Chriſti in ſacra Euchariſtia manducāti dat vitam eamque conſeruat, quam caro hominis dare non poteſt. Et Irenæus ex eiſdem verbis erroris conuincit hæreſim Valentinianam. Berengarinm *Li. 4. ca. 34.* ſecurus eſt Ioannes Vuycleff, cuius articulus 3. in Concilio Conſtantienſi damnatus erat, quòd Chriſtus eſt non in ſacramento altaris identicè & realiter in propria præſentia corporali: & primus articulus, quod ſubſtantia panis marerialis, & ſimiliter ſubſtantia vini materialis remanent in eodem ſacramento, nec accidentia panis ſine ſubiecto manent, qui ambo damnati ſunt in eodem Concilio. Vvycleffum autem ſecnti ſunt Caroloſtadius, Zuinglius, Oecolampadius & Martinus Bucerns, Item tota ſchola Tigurina, qui multis libris hunc errorem docent, tuentur & propagare ſtudent, quodque in verbis cœnæ dominicæ, Hoc eſt corpus meum, ſit demonſtratio panis: &, Eſt, capiatur pro ſignificat, vel corpus, pro corporis figura aut ſigno: vt ſit ſenſus, Hic panis ſignificat corpus meum, vel eſt corporis mei figurá, quodque abſurdum ſit corpus Chriſti tranſponi in panem, ficut ignis in ferrum quando eſt ignitum: quemadmodum docet Matt. Luth. & tota Vvirtembergenſis ſchola: multò item abſurdiùs, quòd his verbis panis in corpus Chriſti tranſſubſtantietur ſiue *In ca. Babylonica.* conuertatur. Propter quod ſententiarum diſsidium acerbiſsimæ diſputationes natæ ſunt inter Zuinglium & Oecolampadium, & deinde inter Martinum Bucerum ex vna parte, & Martinum Lutberum, & grauiſsima conuicia ac contumeliæ, quibus ſe mutuo proſciderunt, cum graui totius germaniæ offenſione & ſcandalo, ſicut teſtantur epiſtolæ plenæ conuicijs & iniurijs, & tractatus *In epiſt. ad Ioanni Harnagium.* quos contra ſe inuicem ſcripſerunt. Lutherus enim Bucerum & eius in hoc errore collegas, vocat ſacramenrarios, blaſphemos, & hæreticos, & expoſtulat aduerſus Bucerum, quòd dira ſua & ſacrilega præfatione virulentiſque annotationibus quartum tomum ſuarum concionum crucifixerit atque corruperit. Ait enim de eo, Anhelus ille & ſui ſenſus propagandi incredibili furore cupidus, ſe temperare non potuit, quin dira præfatione & ſacrilega meum opꝰ crucifigeret. Ita non ſunt contenti miſeri homines ſuum virus proprijs & iam infinitis libris ſparſiſſe, niſi & alienos libros eo veneno illito perdant. Idem fecit antea Ioanni Pomerano in ſuo Pſalterio inſigni perfidia, quem non ignorabat per Disdiapaſon ab illa impia ſecta diſsentire. Econtra ipſe Bucerus ſcribit Lutherum ab omnibus accuſari imperioſæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur ſibi ab aliquo contradici. Si exigit, inquit Bucerus, ne quis à ſe vlla in re diſſentiat, ꝓbet ſe Deum eſſe. In vertendis & explanandis, inquit, ſcripturis, manifeſti, neque pauci eius ſunt lapſus. Cum Bucero namque nata eſt Lurbero potiſsima contentio, quod in Præfatione quarti Tomi concionum ipſius Lutheri, doceat non eſſe corpus domini ſubſtantialiter in ſacra Euchariſtia. Item circa concionem, in dominica quæ Septuageſima dicitur, habet Lutherus Deum ab initio ſanctos ſuos ſaluaſſe per verbum externum & externa ſigna. Vbi annotauit Bucerꝰ, Totam hanc de ſignis tractationem lege Chriſtiane cum iudicio. In nullius enim hominis verba Chriſtiano iurandum. Tandem tamen facta eſt inter eos, eorumq́; in hoc errore collegas conciliatio, ad placandum & Principes Germaniæ, in qua vtrinque à ſuis ſententijs aliqua ex parte receſſerunt. Docuerat enim Martinus Lutherus corpus domini ſubſtantialiter in ſacra Euchariſtia permanere, ſicut ignis in ferro ignito. Hac enim ſimilitudine vtitur in captiuitate Babylonica: alijs contra, nunquam in ea eſſe niſi vt in figura & ſigno aſſerentibus, donec facta eſt hæc inter eos concordia an. 37. in ædibus Martini Lutheri, vbi concordatum eſt, quòd deinceps vnanimes docerent corpus & ſanguinem Chriſti ſubſtantialiter eſſe in ſacra Euchariſtia, quando fieret eius vſus, non antè nec poſt, ſicut ſacramentum Baptiſmi in ſola conſiſtit lotione & vſu aquæ. Schola tamen Tigurina, cuius antiſtes poſt Zuingliū iam multis annis eſt Henricbus Bullingerus, & cum eo Ioan. Caluin. in ſua perſiſtunt ſententia, nempe quòd ſola fide manducamus in ſacramento, tanquam ſigno, carnem domini & eius bibimus ſanguinem, ſine reali

& ſubſtantiali Chriſti præſentia. Hic conſideranda eſt magna inconſtantia & inſtabilitas Martini Buceri in Dogmatibus. Nam in Præfation. prædicta, & in Commentar. Euangelij ſecundum Matthæum ſcribit ſe non dubitare, diuinitus per ſcripturam ſibi reuelatum, quod corpus & ſanguis Chriſti non ſunt verè & realiter in ſacra Euchariſtia, & ſe certum eſſe quòd hoc à Deo didicerit: à quo tamen poſtea receſsit, deſerens Zuinglij ſententiam, cuius prius ſtrennuus fuerat aduerſus Lutherum propugnator, & ſubſcribens, quòd corpus Chriſti eſt in Euchariſtia, ſed tempore vſus eius duntaxat. Aliter de religionis noſtræ dogmatibus iudicabat Baſilius Magnus, ad quem dum miſſus eſſet à Valente Imperatore Præfectus in Cæſarea Cappadociæ, & eum moneret vt tempori pareret, & non tot Eccleſias propter paruam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur (Erat enim quæſtio cum Arrianis de nomine ὁμοούσιον) ipſe fortiſsimo animo reſpondit, Qui diuinis innutriti ſunt, corrumpere de diuinis dogmatibus ne vnam quidem ſyllabam patiuntur, ſed pro his ſi contingat etiam omnes mortis ſpecies amplectuntur. Similiter de eis iudicat Beatus Chryſoſtomus circa locum Apoſtoli, Quantum in vobis eſt pacem cum omnibus habentes. Non igitur debebat Bucerus recedere à dogmate, quod certò nouit ſibi à Deo eſſe reuelatum. Agit autem Martinus Bucerus ſcripturis & rationibus in dicta Præfation. & in commentar. in Matthæum, vt oſtendat nec corpus Chriſti tranſponi in panem, quomodo ignis tranſfertur in ferrum, vt Lutherus aſſerit, nec panem in corpus Chriſti tranſmutari, hoc eſt, quòd corpus & ſanguis Chriſti non ſit verè & eſſentialiter in ſacramento Euchariſtiæ, ſiue illud ſecundum Lutherum intelligatur eſſe panis, ſiue ſecundum noſtræ fidei veritatem, panis accidentia ac ſpecies.

Li.7.tripar. hiſtor. ex Theodoreto.

Rom.12.

Bucerus. *Inſufflante, inquit, in diſcipulos Chriſto, & dicente, Accipite ſpiritum ſanctum, nec ſpiritus ſanctus qui dabatur, in halitum illum fuit tranſpoſitus corporaliter, neque halitus in ſpiritum ſanctum tranſſubſtantiatus, ita potuit per panem & vinum corpus & ſanguinem ſuum ſuis dare verè, & tamen ſpiritualiter citra vllam panis aut vini realem immutationem, quo pacto ſcilicet ſolum erant ſaluti.*

Reſponſio. Sicut interueniente flatu Chriſtus diſcipulis ſpiritum ſanctum dedit, & ſine verbo in die Pentecoſtes in linguis igneis, ita frequenter eundem ſpiritum largitur per ſacramenta & aliquando inuiſibiliter ad ſolam cordis contritionem: Ad hunc modum dedit nobis pater filium ſuum, & ipſe filius ſeipſum. hoc eſt, corpus & ſanguinem dare potuit & dedit ſine ſacramento. Dedit, inquit Paul. ſemetipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos de præſenti ſæculo. Venit enim

Galat. 1.

filius hominis, non miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemptionē pro multis. Rurſus, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Sed non eſt controuerſia, an Chriſtus dare poſſit ſe totum, corpus ſcilicet & ſanguinem per exhibitionem panis & vini, ſine horum reali immutatione, & corporali Chriſti præſentia, ſicut ager vel domus in alterius dominium & poteſtatem transfertur ſola ſigni translatione. Sed hic quæritur an patiantur circunſtantiæ Euangeliorum quæ referunt quod Ieſus acceperit panem, benedixerit dicens diſcipulis ſuis, Manducate ex hoc omnes, Hoc eſt enim corpus meum. Et accepto calice dederit eis, dicens: Bibite ex hoc omnes, Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamēti: Hoc inquam venit in quæſtionem, an hoc, quod, Domino dicente, eſſe ſuum corpus, ſit eius reuera corpus, an corporis figura tantùm, vel per allegoriam ſolum intelligatur panis quidem verè corpus Chriſti eſſe, ſed ſpiritualiter, ſed diſcipulis, vt ſicut corpore panis, ita mente edatur corpus Chriſti, quomodo per allegoriam verba hæc aliquoties interpretatur Bucerus. Nam ſolum quidem panem, inquit ille, edere iuſſit, & ad corpus ſuum eos remiſit, quod pro ipſis in mortem erat tradendum. Hoc eſt, inquit, corpus meum: Hoc, ſcilicet panis, eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hic calix eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum: vt ſenſus ſit, Accipite & manducate, hic panis eſt corpus meum, hoc eſt, ſicut corporaliter do vobis panem & vinum, ita ad vitam animæ do corpus meum & ſanguinem, ea tradendo in mortem pro vobis. Qui ſenſus valde tortus eſt, & ab Euangelijs alienus. Nec ſpiritualis manducatio ſola eſt ſaluti, vt inſinuat Bucerus, ſed & ſacramentalis corporis & ſanguinis verè realiter præſentis, in qua nobis communicatur, & intimè vnitur viuificatrix Chriſti caro quæ ſalutem operatur. Multi, inquit Apoſt. Paul. vnus panis & vnum corpus ſumus, eò quòd de vno pane & vno calice participamus, quamuis ſine ſpirituali manducatione nō profit ſacramentalis, ſed multum obſit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, ſicut ſacramentum baptiſmi indignè vel fictè ſuſceptum obeſt, quod dignè ſumptum prodeſt multum.

Matth. 20.

Cyrillus circa loca Ioan. Ego ſum vitis vera.

Ita autem factum, videlicet quòd nulla fiat realis immutatio panis aut vini, nec ſubſtantialis corporis & ſanguinis præſentia, id probat quòd panis, panis perſeuerauerit, & vinum, vinum: cùm tamen omnia opera Domini quæ ſcriptura corporalia commemorat, dicendo, Hoc eſt illud, vt cùm aquam in nuptijs memorat factum vinum: cùm mortuos ſubinde factos viuos: ægrotos ſanos, &c. verè corporalia, hoc eſt, ſenſibilia apparuerint. Ita aqua illa vini habebat ſubſtantiā et proprietatem, vt ita ab omnib. agnoſceretur, Sic mortui viuebāt, *Bucerus.*

anguſtias cõſcientiarum noſtrarum clamantes dignatur audire, vbi dicimus, clara apertaque ſunt verba Chriſti, Comedite, hoc eſt corpus meum. Hic conſcientiæ noſtræ captæ ſunt: monſtrari cupimus locum, qui oſtẽdat noſtrum ſenſum in bis locis eſſe falſum. At bic nemo hiſcit in tot libris eorum. Ad quã Lutheri reſponſionem iterum argumentatur Bucerus.

Buceri reſpõſio ad epiſtolam Lutheri.

Calumniatur, inquit, Lutherus me in Præfatione dicere, Miracula Chriſti fuerunt talia, vt cum diceret, Hoc eſt illud, mox quoque ſenſibile fuerit: Igitur Chriſti corpus oportere eſſe viſibile in ſacramento, aut non eſt in ſacramento. Hæc vocat ludibria & argumentationem à particulari ad vniuerſale. Legant Fratres meam prædictam Præfationem, ibi ego ſcribo omnia opera Domini, quæ ſcriptura corporalia commemorat dicendo: Hoc eſt illud, vt cũ aquã in nuptijs memorat vinũ factum, cum mortuos ſubinde factos viuos, ægrotos ſanos, & cætera, verè corporalia, hoc eſt ſenſibilia apparuerunt. Vbi hic argumentũ huiuſmodi, Aliqua Chriſti miracula, ſunt viſibilia, ergo neceſſe eſt omnia eſſe viſibilia? Cur omiſſum eſt, Corporalia, in quo tota vis argumentationis? Ita calumniari Fratrum ſcripta hoſtes veritatis decet, Lutherum non decet: Mea potius argumentatio eſt ab vniuerſali ad particulare, Omnia Chriſti opera corporalia, quæ quidem ſcriptura prædicat, ſenſibiliter apparuerunt: Ergo & hoc ita apparere oportuiſſet, ſi corporale opus et miraculum fuiſſet. Vobis hoc vitij rectius imputaretur, qui quod alicubi in ſcripturis, vbi dicitur, Hoc eſt illud: hoc illud realiter eſt, concluditis & in verbis cœnæ ſic habere, præter omnem aliam ſcripturam: Hæc Bucerus.

Reſponſio.

Quæ eius reſponſio nullo modo ſatis facit. Cùm enim Chriſtũ ſedere ad dexteram patris, regnare, viuere & agere, corporalia ſint, ſola tamen fide, non viſu, nec quouis alio ſenſu percipiuntur, oſtendit Martinus Lutherus falſam eſſe vniuerſalem propoſitionem, quòd omnia Chriſti opera corporalia, ſenſibiliter apparent. Vita enim Chriſti in cœlis, ſeſſio ad dexteram patris, & eius actiones corporales ſunt, imo ſecundum ſe ſenſibiles, nullo tamen ſenſu hac peregrinatione à nobis percipiuntur, poſt reſurrectionem glorioſum & ſpirituale habebat corpus, quale habet in ſacra Euchariſtia, quod
1. Cor. 15. tamen non apparebat. Seminatur, inquit Apoſt. Pau. corpus animale, ſurget corpus ſpirituale: ſeminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Et Ioannes Apoſtol. Nunc
1. Ioan. 3. filij Dei ſumus, inquit, & nondum apparuit
Colloſ. 3. quid erimus, imò nec quid ſimus. Rurſus Apoſt. Vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo: cùm autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum ipſo apparebitis in gloria. Et ſi ita eſſet, quòd reliqua Chriſti opera & miracula corporalia ſenſibiliter apparerẽt, quia tamen fieri poteſt, nec vllam habet abſurditatem, quod ſimpliciter dixit Chriſtus, Hoc eſt corpus meũ, ſiue ſimile ſiue diſsimile cum alijs habeat domini operibus, firma fide hoc ipſum ſuſcipere oportet: non ratio hic, non ſenſus locum habet. ſed verbis domini fides adhibendà eſt. Nam corpora inuiſibiliter & inſenſibiliter transmutare poteſt. Nec nos à particulari ad vniuerſale, vt dicit Bucerus, argumentamur, ſed poſt concordem veterum interpretationem in proprio ſenſu intelligimus, quando nullam habeat abſurditatem, nec vlla ſcriptura aduerſetur: Quin potius commendat immenſam patris & Chriſti in nos charitatem.

Optimè hic reſpondet Philippus Melanchthon, Quibuſdam, inquit, valde hebetes videmur, quòd in verbis Euangelij, Hoc eſt corpus meum, non videamus metaphoram, neque intelligamus nos ab infinitis quæſtionibus vnius beneficio metaphoræ liberari. Videtur inſania eſſe, ſententiam longè omniũ abſurdiſsimam mordicus tenere, cum aliam commodiſsimam offerat Metaphora. Hi deſiderabunt in me iudicium: Hic etiam quod in his teſtimonijs Hyperbolas & Allegorias non deprehenderim. Ego verò non ignoro hæc medicamina vtilia & exquiſita, vt quibus medicantur has ſententias alij. Verum quid non poterit eludi hac arte, ſi licebit Allegorias comminiſci noſtro arbitrio? Quidam enim callidi homines totam religionis doctrinam hoc modo transformarunt in philoſophiam. Quomodo Origenes totam hiſtoriam quam deſcribit Geneſis de Paradyſo, traxit ad Allegoriam & ſpiritum, negans corporalem huiuſmodi hortum à Domino plantatum, & arbores eſſe corporales, quarum meminit Geneſis, vt dicit de eo B. Auguſtinus. Pergit Philippus, Et vniuerſam eccleſiam catholicam ſemper docuiſſe corpus & ſanguinem domini verè adeſſe in cœna dominica, perſpicua & clariſſima docẽt veterum ſcriptorum teſtimonia. *Rom. 14.*
Et quanquam fides non pendet ab humana authoritate, ſed à verbo Dei, tamen cùm ſcriptura imbecilles à fortioribus confirmari velit, iuuat habere eccleſiæ teſtimonia in omni genere tentationum. Vt enim viuos libenter conſulimus, quos iudicamus vſum aliquem habere ſpiritualium rerum, ita & veteres quorum ſcripta probantur, cenſeo conſulendos eſſe. Sunt & aliæ cauſæ cur veterum teſtimonia nõ contemnam. Exiſtimo enim hoc cõmuniter ſenſiſſe eccleſiã, quod ipſi ſcripſerunt. Neque verò tutum eſt à communi ſententia veterum diſcedere. Ego nouum dogma quod maximam ruinam rerum maximarum ſecum trahit, ſine firmioribus teſtimonijs non velim profiteri. Caroloſtadius primum excitauit hunc tumultum, homo ferus, ſine ingenio, ſine doctrina, ſine ſenſu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium, aut intelligere, aut facere animaduertimus, tantum abeſt vt in eo ſignificatio aliqua ſpiritus ſancti animaduerſa ſit, imò extant mani-

Tract. de cœna domini contra Anabapt.

manifeſta ſigna impietatis. In tota doctrina ſolebat Iudaizare & diſſentire: damnabat omnes leges ab ethnicis conditas, contendebat in foro ius ex Moyſe dicendum eſſe, totam illam phanaticam Anabaptiſtarum doctrinam ſtatim initio ambabus manibus amplectebatur, cum cœpiſſet eam in Germania ſerere Nicolaus Storck. Et controuerſiam de cœna Domini tantùm odio Lutheri, non aliqua pietatis opinione mouit. Meo certè iudicio, magna eſt temeritas, dogmata ſerere non conſulta eccleſia veteri. Itaq; collegi hos locos de cœna Domini, vt in promptu eſſent veterum teſtimonia quam maxime perſpicua, in quibus affirmatur vere adeſſe corpus Chriſti in cœna dominica. Et adducit primò Cyrillum tractantem verba Domini, Ego ſum vitis vera, qui clariſsime dicit per communionem corporis & ſanguinis Domini corporaliter Chriſtum in nobis habitare, & participatione naturali in nobis eſſe, & non ſolum per charitatem, quodque natura corporis noſtri fieri nequit incorruptibilis, niſi Chriſtus ei coniungatur: Quemadmodum, inquit, ſi quis igne liquefactam cæram alij cæræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit, vt vnum quid ex vtriſq; factũ videatur, ſic communicatione corporis & ſanguinis Chriſti ipſe in nobis eſt, & nos in ipſo. Nõ poterat enim aliter natura hæc corruptibilis corporis ad incorruptibilitatẽ & vitã traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei cõiungeretur. Citat eundem Cyrillum ex lib. 4. ſuper Ioannem, vbi oſtendit, quòd non ſine magna impietate clamabant. Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum, docens quod operum Dei ratio, mentem noſtram effugiat. Item quòd Iudaicum verbum eſt, Quomodo poteſt hic nobis, &c. Citat etiam caput ſequens in Cyrillo, vbi docetur corpus Chriſti viuificare, Chriſtumque in miraculis edendis ſua carne vſum eſſe, vt oſtenderet corpus quoque ſuum viuificare poſſe. Quod ſi ſolo tactu ſuo, inquit, corrupta redintegrantur, quomodo non viuemus qui carnem illam & guſtamus & manducamus? Reformabit enim omninò ad immortalitatem ſuam participes ſui. Nec velis Iudaicè, Quomodo, quærere, ſed recordare: quamuis naturaliter aqua frigidior ſit, aduentu tamen ignis, frigiditatis ſuæ oblita æſtuat. Hoc ſanè modo etiam nos, quamuis propter naturam carnis corruptibiles ſumus, participatione tamen vitę ab imbecillitate noſtra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur. Oportuit enim certè vt non ſolum anima per ſpiritum ſanctum in beatam vitam aſcenderet, verùm etiam vt rude atq; terreſtre hoc corpus cognato ſibi guſtu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceret.

Chriſtus in nobis habitat per communionẽ corporis & ſanguinis, nõ ſolum per charitatem ſed corporaliter. Ioan. cap. 15. circa Ego ſũ vitis vera.

Cap. 11.

Ioan. 6.

Ex Chryſoſtomo autem citat quod quæſtio, Quomodo aliquid fiat, naſcatur eſt incredulitate, quodque vnum corpus ſumus, & membra ex carne & oſsibus eius, & quòd per cibum quem nobis largitus eſt, id efficitur, vt nõ ſolum per dilectionem, ſed re ipſa in illam carnem conuertamur, quodque per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur: Item vt nos ſecum in vnam (vt ita dicam) maſſam reducit, neque id fide ſolum, ſed reipſa nos corpus ſuum efficit, & quòd mundiſsimam oportet eſſe linguam quæ cruentatur hoc admirabili ſanguine. Quibus addit, Non ſunt humanæ virtutis hæc opera quæ tunc in illa cœna confecit, ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit, miniſtrorum nos ordinem tenemus. Qui verò hæc ſanctificat & transmutat, ipſe verè eſt. O ingẽs, inquit, miraculum, ô magnam Dei beneuolentiam erga nos. Is qui ſedet ſupra cum patre, illa hora omnium manibus detinetur, & dat ſe volentibus circundare & cõplecti. Adducit præterea Melanch. Theophylactum, quòd Deus ſpeciem quidem panis & vini ſeruat, & in carnem & ſanguinem tranſelementat: deinde Hilarium & Cyprianum, Irenæum & B. Ambroſium, de myſterijs initiandis, & de ſacramentis. Quorum omninium ſententiæ ſunt maximè perſpicuæ: & clariſsimè docent verè & realiter corpus & ſanguinem eſſe in Euchariſtia. Sed reuertamur ad Bucerum: addit enim rationem tertiam.

Homil. 41. in Ioannem.

Homil. 83. in Matth.

De dignitate ſacerdotali.

Mar. 14.

Li. 8 de trin.

Epiſ ad Cecilium. & in ſermon. de cœna Domini.

Lib. 5. cõtra Valentinum ca. 1. & li. 4 cap. 34.

Bucerus.

Hora fuit vt nos ab elementis mundi ad ſuperna & ſpiritualia ſubueheret: Quare non videmus cum analogia fidei & conſonantibus reliquis ſcripturis, poſſe aſſirmari Chriſtum in panem ilicò edendum ſuum corpus, quo nihil in omnibus corporalibus rebus auguſtius, quod nunquam à verbo poſitum fuit, per miraculum collocaſſe, vt ita vellet nollet, mens pluſquam miraculoſo pani affigeretur, quæ iuxta verbum ipſius debet in memoria mortis eius occupari, donec veniat, inquit Paulus.

Reſponſio

Docet ſcriptura, quòd per ea quæ acta ſunt inuiſibilia Dei intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Item, A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horum videri. Et V. Hugo de S. Victore, de ſacramentis viſibilibus loquens, Propterea infideliũ oculi, inquit, qui viſibilia ſolum vident, ſacramenta ſalutis venerari deſpiciunt: non enim ſciunt quòd fideles ſalutem ex iſtis elementis non quærant: etiam ſi in iſtis quærũt, ſed ex illo, & ab illo quærunt in iſtis, à quo iubentur quærere. Non enim iſta tribuunt quod tribuitur per iſta, ſed ille per iſta ſalutem præbet, qui in iſtis ſalutẽ quærere iubet. Significat enim & loquitur Chriſtus per has ſpecies panis & vini, ſe eſſe verum panem & potum, qui dant vitam mundo. Panis, inquit quem ego dabo vobis, caro mea eſt, quam dabo pro mundi vita. Et ideo ipſe Chriſtus per has ſpecies ad ſuperna & ſpiritualia nos ſubuehit, quaſi per monumentum & memoriale mortis ſuæ, & ſignis amoris, quem in hoc ſacramento nobis commẽdauit. Cùm enim ſuum in nos amorem, inquit Chryſoſt. indicare

Rom. 1.

Sapient. 13.

Lib. 1 par. 9. Cap. 3.

Homi. 45. in Matth. care vellet, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit. Hoc enim amantium maximè eſt. Nam ait, Hoc facite in meam commemorationem. Nec dicimus Chriſtum in pane edendum, ſed panem in corpus Chriſti, vt Theophylactus & reliqui veteres ſcriptores, tranſelementandum. Nec etiam panis & vini ſpeciebus quaſi inuitus affigitur, ſed ſecundum ſuam inſtitutionem inſeparabiliter eis coniungitur, & ſeſe ex amore ſub eis continet, vt corporaliter etiam præſens adſit, ſicut dum nobiſcum in terris conuerſabatur: & in omni perplexitate & neceſsitate, ad eum cōfugiamus, ac verè præſentem oris oſculo, lingua, totiuſque affectus amore amplectamur. Rurſum Bucerus.

Bucerus. *Hæc non dubitamus, inquit, diuinitus nobis & per ſcripturam reuelata de hoc ſacro.*

Reſponſio. *Innocen. 3. c. Cū ex iniuncto de hæreticis.* Reuelationem quam iactat non ſuſcipimus, niſi per ſcripturam habeamus eius atteſtationem. Ita nos docent ſacri Canones, qui dicunt, Cum interna miſsio ad prædicandum, vel dogma aliquod tradendum ſit occulta, non ſufficit cuiquam nude tantum aſſerere, quòd ipſe ſit miſſus à Deo, cum hoc quilibet hæreticus aſſereret: ſed propter quod aſtruat illam inuiſibilem miſsionem per operationem miraculi, vel ſcripturæ teſtimonium ſpeciale: quod & probant per exēpla ſcripturæ. Et iuſtiſsima eſt cauſſa cur hāc Buceri reuelationem non ſuſcipiamus tanquam diuinitus factam, quin potius tanquā illuſionem Sathanæ reijcimus, quando ipſemet ab ea diſceſsit, & doctrinam ei contrariam propoſuit & ſubſcripſit in Cōcilio hæreticorum celebrato VVittembergæ in ædibus Lutheri, anno 36. vt diximus ſuperius ex Miſcell. Coclei. Ita enim habent acta huius Concilij: Audiuimus D. Bucerū explicātem ſuam ſententiam de ſacramento corporis & ſanguinis domini, hoc modo. Cum pane & vino verè & ſubſtantialiter adeſt, exhibetur & ſumitur corpus Chriſti & ſanguis, & ſacramentali vnione panis eſt corpus Chriſti, & porrecto pane verè adeſt & verè exhibetur corp' Chriſti. Quando enim perſpicuiſſima ſunt verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum, & concors patrum de hac re ſententia, quis ſanæ mentis dubitare poteſt acquieſcēdum eſſe Chriſti veritatis ſermoni, & reuelationem quam iactat Bucerus à Sathana eſſe ſuggeſtam? Nouimus enim, docente Apoſtolo, quòd ipſe Sathanas ſe frequenter trāſfigurat in angelum lucis. Non eſt ergo magnum, ait idem Apoſt. ſi miniſtri eius tranſfigurentur in miniſtros iuſtitiæ. *2. Corin. 11.* *2. Theſſa. 2.* Item alio loco. In eo quòd charitatem veritatis nō receperunt vt ſalui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Mentem arrogantem & ſuperbam fallit, decipit & illudit, imò & excæcat Deus. Nihil igitur mirandum eſt, quòd Bucerus non videt in ſcripturis id quod in eis perſpicuū eſt, & per ſe manifeſtum. Ait enim de quibuſdam ſcriptura, Dedit illis Deus ſpiritum *Roman. 1.* compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant. Et Dauid, Fiat menſa *Pſal. 68.* eorum coram ipſis in laqueum, in captionem & in ſcandalum, obſcurentur oculi eorum ne videant. Magnum Dei donum eſt fides, & non ex nobis, qua in ſacra Euchariſtia videmus præſens corpus & ſanguinem Domini ſecundum proprias eorum naturas, quod abijcit Bucerus. Subiungit autem rationem quartam.

Bucerus. *Zuuglio & OEcolampadio nemo dubitat ſcribendi hac de re cauſam fuiſſe gloriam Chriſti & fidei puritatem, vt nimirum omnia a Chriſto ſedente ad dexteram patris peteremus, non ab elementis mundi, vt animis eo ſubueheremur, non in ſacramentis fruſtra, ne dicam irreligioſè defixi hærentes.*

Reſponſio. Manifeſtum eſt & certa fide credendum Zuinglium & OEcolampadium, quos magnificè commēdat Bucerus, fuiſſe (quemadmodum etiam Mart. Lutherus rectè iudicat) hæreticos taleſque ab Eccleſia in Berengario & Ioāne VVicleffo iudicatos & damnatos, eoſque ad ſcribendum motos fuiſſe non ſpiritu pacis & ædificationis, ſed diſſenſionis & appetitus gloriæ, non Chriſti, nec patris eius ſed propriæ. Sui enim placentia, vt rectè dicit Irenæus, hæreſes & errores ſeminantur. Nam in hoc Chriſti gloria eſt, quod ſimpliciter credamus ei quod dicit, quamuis ſenſus reclamet & ratio. Scribit enim de Abraham patriarcha Apoſt. Paul. quòd in re- *Rom. 4.* promiſsione Dei non hæſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſsime ſciens, quia quæcunq; promiſit Deus potens eſt & facere. Nec minor Chriſto eſt gloria quòd ad eum confugimus, vt in ſacramento adeſt, & ſalutaria, humilitatem videlicet & caſtitatem per humilitatem & charitatem, quam ibi oſtendit, ab eo petamus, quam ſi hæc ab eodem peterentur adhuc in terris cōuerſante, aut etiam nunc ab eodem ad dextram patris ſedente petuntur. Nam antiqua eccleſiæ conſuetudo habet, vt ad eundem in miſſa dicamus, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis. Atq; ei in cruce pendenti grata erat oratio latronis, *Luc. 23.* qua dicebat, Domine memento mei quando veneris in regnum tuum. Mox enim reſpondit, Amen dico tibi, hodie mecū eris in paradiſo. Et diximus Chriſtum in ſacra Euchariſtia ad dexteram patris ſedere, ſicut in cælis. Nam nomine dextræ patris intelligitur gloria diuinitatis, vt dicit Damaſcenus, vel æterna beatitudo, vel poteſtas regalis & iudiciaria, vt dicit Auguſt. Sedere autem ſignificat quietem, vel regiam, atque iudiciariam poteſtatem. *Thom. ex Damaſc. & Auguſt. parte 3 quæ 58. Lib. 4. ca. 2.* Hæc enim omnia Chriſto conueniunt, etiam ſecundum naturam aſſumptam in ſacra Euchariſtia. Nam Chriſtus in ſacra Euchariſtia eſt beatus, & omnium beatorum caput. Patri etiam conregnat, poteſtatemque ab eo habet iudiciariam, & ſanctorum angelorum multitudine cinctus

ctus eſt [illegible]nque fuerit. Nec fidei puritas eſt, vt dicit Bucerus, ſed exterminium, & in Chriſtum blaſphemia, clariſſimis eius verbis contradicere, eiq; ue dicenti: Hoc eſt corpus meum, repugnare ac dicere, Non corpus tuum, [illegible] tantum corporis ſymbol[illegible] & figura. Nemo [illegible] nouit, q[illegible] de[illegible] quod di[illegible]cipul[illegible] porrigeb[illegible]t, quam ipſe muneris largitor. Nec ab [illegible] ment[illegible] mũdi al[illegible]qui[illegible] petimus, nec in e[illegible] defixi hæremus, [illegible] dum vi[illegible]bili[illegible] D[illegible] cognoſc[illegible]mus, p[illegible] h[illegible]nc in inuiſibil[illegible]m amorem rapimur, vt can[illegible]t ſancta Eccleſia.

Colligit autem Bucerus ſummatim argumenta, quæ eum mouerunt ad docen[illegible], non eſſe verum corpus verumq; [illegible] in [illegible] ſacra Euchariſtia, in [illegible] ad [illegible]ulat[illegible]one[illegible] Martini [illegible]heri. N[illegible] [illegible]ma erat h[illegible]nt[illegible] r[illegible] d[illegible] p[illegible]tatio, vt [illegible] A[illegible]polo[illegible] Buceri, omnia proponit [illegible], quæ ſuũ dogma ſtabilire poſſent. Sic autem ait:

Bucerus.

[illegible] ſtendimus verba hæc ſcilicet, Hoc eſt corpus meum, non poſſe corporalem Chriſti præſentiam ſtatuere, quia nec ipſe Dominus in cœnâ panem in corpus ſui [illegible] mutauerit. Quomodo enim dicemus factum eſſe quod non fuit. [illegible]. Non fuit igitur factum corpus, T[illegible] ud, n[illegible] hoc [illegible] corpus meum, [illegible] ura no[illegible] [illegible]. Deinque manducare Chriſtum co[illegible]por[illegible], [illegible] prodeſt. Non igitur voluit carnalem [illegible] manduc[illegible]tionem inſtituere. Ergo ver[illegible] [illegible], [illegible] corpus meum, ita intelligenda ſunt, [illegible] panis eſt corpus meum ſed ſpiritualiter: vt ſicut corpore panis, ita mente edatur corpus Chriſti. Nã violentũ eſt, quòd illud, Caro nõ prodeſt qu[illegible]quam, de ſenſu carnali intelligunt. Neque [illegible] momenti eſt, quòd ſtatuere carnalem [illegible] præſentiam in pane, repetitis illis verbis, abſurdum ſecundum ſcripturas demonſtramus. Nihil ſiquide abſurdi ſuo iudicio facit Deus. Sed hoc fortius eſt quàm vt contemni ab eis poſſit, miracula Dei corporalia omnia ſenſibilia apparere.

Reſponſio.

Iterum hic clariſsimè cognoſcimus fidẽ eſſe donum Dei, quod largitur & negat pro ſuo beneplacito quibus vult, & rurſum ſubtrahit, quibus ſemel eſt largitus quando vult, [illegible] ob culpam duntaxat. Neminem enim deſerit, niſi ipſe prius deſertus. Cuius rei terribile exemplum nobis oſtenditur in Martino Bucero, qui ob rationes has leu[illegible]mas, nihilque ſoliditat[illegible]tes, [illegible] blaſphemam iſtam perfidiam de ſacramento corporis & ſanguinis Domini eſt amplexus, quam nunc pertinaciſsime defendit, verbaq; Domini quæ ſ[illegible]ndum ſermonis proprietatem plurimum faciunt ad ædificationem, & ſupereminentem Chriſti erga nos charitatem commendant noſtramq; erga eum [illegible]lectionem accendunt, humilitatis præterea exemplum non minus qu[illegible] [illegible]ua morte & paſsione præ ſe ferunt, ſine iuſta ratione ad tropũ & allegoriam trahit. Et quamuis omnibus his Buceri rationibus [illegible] im[illegible] ſu[illegible] [illegible] men, ſi[illegible] ea [illegible] tepet[illegible]. [illegible] verba Domini Ho[illegible] non [illegible] ſec[illegible] C[illegible] præ[illegible]tiam ſta[illegible] manifeſt[illegible]ſt. N[illegible] quibus, pr[illegible] bis [illegible] præ[illegible] potu[illegible] q[illegible] po[illegible] es manus acceptu[illegible] ocu[illegible] [illegible]tinnem, [illegible] Acc[illegible] & m[illegible] quod po[illegible] [illegible] eſt [illegible] meu[illegible] Et Hic ſan[illegible] meu[illegible] q[illegible] ance vo[illegible] prop[illegible] no[illegible] Q[illegible] Bucero [illegible] ſtus in cœna pane [illegible] corpus [illegible] ta[illegible] un[illegible] [illegible] mutatio [illegible] erea exiſten[illegible] corporis Chriſti in Euchariſtia ſit diſputa[illegible] clariſſime [illegible] hoc i[illegible] eſt corpus [illegible] quod porrigebat. Et quod panis non manſerit poſt verborum benedictione, ſed mutatus ſit oſtẽdetur articulo ſequẽte, ex ipſis verbis domini. Libenter confitemur quod panis non eſt [illegible] corpus Chriſti, ſed id quod erat panis, iuxta ſentẽtiam B. Ambroſij, poſt conſecrationem eſt corpus Chriſti, ſicut articulo ſequẽte etiam declarabitur. Item & confitemur non [illegible] ſcripturam non habere in hoc [illegible] pane eſſe corpus Chriſti ſed eam nec hoc ſuſti[illegible]ere. Habet enim quod dominus dixerit, Hoc ipſum quod porrigo eſt corpus meum. Et Martinus Lutherus cõſequenter hæc recte negat, Panis panis manſit [illegible] non eſt factus corpus Chriſti. Nam ſicut [illegible] manet, & igne in ipſum trã poſito fit ig[illegible]um, ita dicit corp⁹ Chriſti realiter in pane [illegible] poni. Falſum eſt præterea quod [illegible] Bucerus, nihil prodeſſe corporaliter [illegible] manducare [illegible] ſpeciebus panis. [illegible] caro Chriſti ſit in ſacra Euchariſtia [illegible]catrix, & vitam ſeruet ſpiritualẽ, ſicut corporalem corporalis cibus [illegible] lio [illegible], quomo[illegible] p[illegible]ſſet, [illegible] profi[illegible] corporaliter C[illegible] manducare. A[illegible] enim B. Chryſoſtomus, quod in vnam q[illegible] maſſam vouimq; corp[illegible] per [illegible] am E[illegible] ſtiam r[illegible]du[illegible], ne[illegible] id [illegible] [illegible]lum [illegible]re ipſa, Et B. Cyrillus ad huius rei declarationem ſimilitudine vtitur. Quãu[illegible] n[illegible]turaliter aqua frigidior ſit, a[illegible] ign[illegible]s frigiditatis ſuæ o[illegible] a aſt[illegible]. H[illegible] modo etiam nos, quãuis propter [illegible] nis corruptibiles ſumus, part[illegible] [illegible] men vitæ ad proprietatem [illegible] formamur. Aperta quoq; eſt ſe[illegible] ſto[illegible] Pauli, Vnus panis & vnum corpus [illegible] ti ſumus, omnes qui de vno pane & [illegible] calice participamus. Sen[illegible] autem ve[illegible] Chriſti accipiend[illegible] Allegoria quam explicat Bucerus, quo[illegible] apud Apoſtolum Agar eſt vetus teſtam[illegible], & in euangelijs ſemen eſt verbum De[illegible] ptura ipſ[illegible] nõ pat[illegible]r, quando ſenſus verborum ꝓpriu[illegible] fidem, charitatẽ & reu[illegible] erga Deum ædificat. Reclamat [illegible] concors patrum ſententia. Et ideo abſurdi[illegible] eſt ex-

Galat. 4.

eſt excluſo ſenſu proprio ad Allegoriã trahere verba ſaluatoris. Carnẽ autem dum dicitur, Caro non prodeſt quicquam, intelligunt Chryſoſtomus & Theophylactus ſenſum carnalem: Nec eſt violenta hæc eorum interpretatio. Beatus verò Auguſtin. & Cyrillus intelligunt carnem ſolitariè ſine ſpiritu ſumptam, vt diximus in ſuperioribus. Realem autem Chriſti præſentiam repetitis Chriſti verbis ſub ſpeciebus panis, ſtatuimus & docemus ex eiuſdem domini iuſſu ac mandato. Hoc facite in meam commemorationem. Vbi Chriſti verba deprompta fuerint, inquit Auguſtinus, iam non panis dicitur, ſed corpus Domini appellatur. Item B. Ambroſius, ſermone, inquit, Chriſti perficitur conſecratio. Sermo igitur Chriſti hoc conficit ſacramẽtum, is idem quo facta ſunt omnia. Iuſsit dominus, & factum eſt cælum: iuſsit, & facta eſt terra. Vides igitur quàm operatorius ſit ſermo Chriſti? Si ergo tãta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant, quanto magis operatorius eſt vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Et Theophylactus explicans ſententiam ſaluatoris, Panis quem ego dabo caro mea eſt. Non dixit, *inquit*, Panis quem ego dabo figura eſt carnis, ſed caro mea eſt. Tráſformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticã benedictionem & acceſsionem ſancti ſpiritus in carnem domini. Item B. Chryſoſtomus. Nunc ille præſto eſt Chriſtus, inquit, qui illam ornauit menſam, ipſe iſtam quoque conſecrat. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute conſecrantur & gratia, Hoc eſt, ait corpus meum. Hoc verbo propoſita conſecrantur, & ſicut illa vox quæ dicit, Creſcite & multiplicamini, & replete terram, ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tẽpore ſentit effectum ad generationem, operante natura: Ita & vox illa ſemel quidem dicta eſt, ſed per omnes menſas eccleſiæ, vſq; ad hodiernam diem, & eius vſque aduentum præſtat ſacrificio firmitatem. Rurſum Ioãnes Damaſcenus, Qui dixit in principio, inquit, Producat terra herbam virentem, & vſque nunc pluuia facta & diuino adiuta & vigorata præcepto, germina producit: Idem quia dixit, Hoc eſt corpus meũ, & hic meus eſt ſanguis: hoc facite in meam cõmemorationem, & omnipotenti eius præcepto, donec veniat, hoc ipſum efficitur. Ex verbis igitur Chriſti ſecundum concordem veterum ſcriptorum interpretationem ſtatuimus ſub ſpeciebus panis, repetitis Chriſti verbis, eſſe veram atque realem Chriſti præſentiam. Demonſtrationem quam hic iactat Bucerus, ponit in eadem reſponſione ad Lutherum. Expendamus eam an ſit vera demonſtratio, an potius humana adinuentio, nihil habens ſoliditatis.

De ver. domini ſuper Lucã ſer. 28

Lib. 4. de ſacramento cap. 4.

Ioann. 6.

Ser. de proditione Iudæ.

Geneſ. 1.

Lib 4. de orthodox. fide.

Videant, inquit, (de Luthero, & his qui ponunc realem præſentiam Chriſti in ſacra Euchariſtia) *ne ipſi mõſtroſa doceãt & blaſphemẽt.* (Tale enim dicit Lutherus eſſe dogma Zuinglij & Martini Buceri.)

Profectò haud diſsimile monſtro eſt, quod affirmant Chriſtum dicendo, Hoc eſt corpus meum, effeciſſe, vt panis quidem non eſſet Chriſti corpus, attamen in pane eſſet corpus Chriſti realiter & corporaliter, nec tamẽ appareret præter rationem operum Domini, quotquot vniuerſa ſcriptura memorat, et præter vim horum verborum. An autem non blaſphemum aſſerere quemlibet impium, repetitis his verbis, Corpus Chriſti ad dexteram patris, hoc eſt, in cõſortium inuiſibilis maieſtatis Dei exaltatum, donec redeat ad iudicium ſicut aſcendit, realiter tranſponere in panem, vel Chriſtum corporaliter in pane includi, neque aliquid huiuſmodi mandatum nobis aut promiſſum? Illud enim, Facite hoc in meam cõmemorationem, & [illegible] ſe ſatis pateat nullam huiuſmodi promiſſion[illegible] in ſe habere, tamen & Paulus illud interpretatur, ſubijciens, Quotieſcunque enim comederitis panem hunc & calicem biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat: Ergo edere hunc domini panem, & bibere calicem, atque mortis ipſius pro nobis obitæ cum laude meminiſſe, id demum eſt quod verbis illis, Facite hoc in meam commemorationem. Chriſtus facere nos iuſſit.

Bucerus in reſponſione ad Lutherũ.

Quid ſit Chriſtum ſedere ad dexterã patris.

Nihil ſoliditatis hæc demõſtratio habet, ſed merus eſt fumus, quæ in eo fundatur, quòd in reliquis Chriſti miraculis ad ſenſum appareat ea quæ fit mutatio. Cui ſuperius reſpondimus miraculũ hic eſſe corporale, hoc eſt, circa corpora, ſed ſecundum eſſe eorum inuiſibile, atque in hoc diſsimile eſſe iſtud miraculum ab alijs. Oſtendimus quoq; Martinum Lutherum ex ſcripturis docere multa Chriſti miracula eſſe quidẽ corporalia, nec tamen ad ſenſum nobis apparere, ſed fide duntaxat cognoſci, quàm diu a Domino peregrinamur. Non igitur demonſtrat M. Bucerus, panem myſticis verbis in corpus domini nõ mutari, ſed nec contra Lutherum corpus Chriſti in panem non tranſponi, ſicut ignis in ferrum quando eſt ignitum, tametſi hoc quoque ſit erroneum. Intolerabilis eſt hæc temeritas & arrogantia Buceri, in eo quod dicit blaſphemũ eſſe, aſſerere quemlibet impium, repetitis Chriſti verbis panem in corpus Domini cõuertere, cum hoc Chriſti verba habeant, eiuſq; ſit mandatum. Hoc facite in meam commemorationem, hoc inquam, ipſum quod ego feci, videlicet, Accipite & vos panẽ, gratias agite, & benedicite & meis verbis ex pane facite corpus meũ. Hoc enim ſenſu, vt diximus, verba hæc Chriſti veteres interpretantur. Apertè enim dicit Cyprianus, Dominus Ieſus, in qua nocte tradebatur, accepit panẽ, & gratias egit, & fregit, & dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: Hoc facite & vos in meam commemorationem: ab euangelicis autem præceptis omninò recedẽdum non eſſe, & eadem quæ magiſter docuit & fecit, diſcipulos quoq; obſeruare & facere debere, alio in loco B. Apoſt. docet, dicẽs, Miror quod ſic tam citò, &c. Refert autem Cyprianus hoc facere, ad

Reſponſio.

Epiſt. ad Cecilium quæ eſt 3. 2. lib.

Galat. 1.

offerre. Nam ſi Ieſus Chriſtus Dominus & Deus noſter, ſummus ſacerdos Dei patris, inquit, ſacrificiũ Deo patri primus obtulit, & hoc fieri in ſui cõmemorationem præcepit: vtique ille ſacerdos vice Chriſti verè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit imitatur, & ſacrificium verum & plenum tunc offert in eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre ſecundum quod ipſum Chriſtum videt obtuliſſe. Similiter hęc Chriſti verba interpretatur Dionyſius Areopagita. Habemus igitur expreſſum Chriſti mandatum de repetendis eius verbis, quibus ex pane fiat verũ Chriſti corpus. Et in hoc ſenſu, quẽ propriè Chriſti verba præſeferunt & veteres ſcriptores, atq; etiã Concilia generalia interpretantur, nos Chriſti verba intelligimus. Nec mõſtroſum eſt, ſed vera erga Chriſtum obedientia, quòd panẽ benedicimus, & in Chriſti corpus trãſmutamus. Abſurda eſt autem interpretatio Buceri, Hoc facite quod feciſtis, videlicet comedite, bibite, & mortis meæ ſitis memores. Germanus enim ſenſus eſt quem diximus, hoc vos facite quod feci ego. Vos enim menſæ iſtius præpoſitos nunc conſtituo, ſicut ego modò, ita & vos, donec veniam, eam inſtruite & præparate. Nec propriè manducare & bibere alicuius rei ſignificant factionem, Non enim facimus quod manducamus & bibimus. Nam facere effectum reſpicit: manducare verò & bibere paſſum: Et ideo ſicut cauſa, ita & facere ad aliquid dicitur: hæc verò ad actionem magis pertinent, quæ ad paſsũ refertur. Et qui ab impijs flagellari & crucifigi ſuſtinuit, nihil indignum iudicat, quòd ſuis ipſius verbis ab impio ſacerdote in ipſius perſona pronunciatis, verè & realiter ſuum corpus adſit in ſacra Euchariſtia. Nihil enim ſe iudicat indignum quod noſtrã promouet ſalutem, & ſuam erga nos commendat charitatem. Nam ſicut aliorum ſacramentorum miniſter eſt ſacerdos, vt bonus ita & malus, ſic & huius: Quemadmodũ Chriſtum eiusque corpus æqualiter ſumunt mali vt boni. Quidam enim manducant indignè, & rei fiunt corporis & ſanguinis Domini. Et Apoſtol. Paulus interpretatur quod dixerat dominus, In meam commemorationem. Hanc enim explicat cõmemorationem mortis ſuæ donec veniat, non autem quod dixerat, Hoc facite: quin potius bibere diſtinguit contra facere, dum dicit, Hoc facite quotieſcunque bibetis. Propter quod, ſicut Dominus verba ſua, ita & Apoſtolus Paulus ſuam interpretationẽ ad apoſtolos refert. Et poſt interpretationem perſonas mutat dum addit, Quicunque itaque manducauerit panem, &c. Senſus enim interpretationis hic eſt, Quotieſcunque menſam hanc proponetis & præparabitis, ſicut ego eam nunc inſtruxi, (Vos enim huius mẽſæ præpoſitos & diſpenſatores cõſtituo) totam hanc veſtram actionem ad meæ mortis commemorationẽ referetis. Reſpondet præterea Martinus Bucerus argumentis & ſcripturis, quas Lutherus & nos etiam pro veritate corporis Chriſti in ſacra Euchariſtia adducimus, quas infirmare ſtudet & inualidare.

In Eccleſi. Hierar. par. 3. cap. 3.

In reſponſione ad Luth.

Quatuor, inquit, fundamenta Martini Lutheri pro veritate corporis Chriſti in Eucbariſtia, deiecta ſunt per Ioan. Oecolampadiũ noſtrum. Primum. Hoc eſt corpus meum: vtique firmum non eſt, cùm Lutherus ipſe fateatur, Eſt in huiuſmodi orationibus non ſemper ſignificare coexiſtentiam realem. Ergo hic ſolus locus nõ probabit à Chriſto panem corpus realiter factũ, ſicut nec vt alia Domini corporalia opera, corporaliter apparet, multò minus ab alijs hominibus fieri, quia nihil tale eis exiſtit vel promiſſum, vel mandatum.

Reſponſio. Quibus verbis, quave oratione clarius dici poteſt, hoc quod Chriſtus porrigebat eſſe corpus ſuum: item, quod in calice propinabat ſanguinem ſuum eſſe, quàm hac, Hoc eſt corpus meũ: quod in calice propino eſt ſanguis meus, quaſi diceret, Hoc quidem hactenus panis, ſed ex hoc eſt corpus meum: & hic calix hactenus vinum, at ex hoc eſt ſanguis meus: non plus hoc eſt nec minus, quia non plus Dominus dixit. Non eſt hic diſputatio de ſententia aliqua, an euidenti & firma illatione ex verbis Domini concludatur, ſed de ipſis ſummæ veritatis verbis, ac ſententia proprio eius ore prolata: quæ, ſi propterea non ſint firmum fundamentum, quòd ſecundum tropum & allegoriam alium ſenſum habere poſsint, nihil in tota ſcriptura firmũ erit, nec quod Deus plantauerit paradiſum voluptatis, in quo poſuit hominem quem formauerat, & cætera quæ in Geneſi ſcribuntur: de quibus tamen fides catholica nihil dubitat: imò nec certum erit, quòd verbum Dei ſit verè homo pro noſtra ſalute crucifixus. Quæ enim ſcriptura Geneſis de paradiſo narrat, ſecundum allegoriam, ſenſum habent ſpiritualem, & hunc illuſtrem. De quo Aug. lib. 8. de Geneſ. ad literam: Verba enim ſcripturę primario ſenſu ſecundum ſuam & orationis proprietatem intelligenda ſunt, niſi aduerſentur aliæ ſcripturæ, vel ſequatur abſurditas. Et falſum eſt quod in huiuſmodi orationibus (qualis eſt de qua agitur) in quibus ſimplex narratur veritas, & arcanum ac ſacratiſsimum inſtituitur ſacramentum, Eſt non ſemper ſignificet coexiſtẽtiam realem. Explicant enim vel parabolam, vel circumſtantiæ inſinuant, quãdo, Eſt, coexiſtentiam realem non ſignificat. Miniſtris autem mandatum eſſe, vt faciant id ipſum quod fecit Dominus, iam ſtatim monſtrauimus ex beato Cypriano.

Aug. contra Celeſtium lib. 2. ca. 23.

Cap. 1.

Epiſt. ad Cecilium.

Bucerus. *Vbi ad alia loca ſcripturæ ventum fuerit, ſpiritualis Chriſti mãducatio docetur, carnalis nequaquam. Et aperto apertius eſt, locum illum 1. Cor. 10. de ſpiritali, hoc eſt, vera corporis & ſanguinis Domini communione loqui.*

Reſponſio. Quis hic credet Bucero ſolum aſſerenti Apoſtolũ hic non loqui de vera & reali corporis præſentis communione, quando & ipſa ſcriptura reclamat, & cõſentiens patrum interpretatio? Incredibilem hic oſtẽdit Bucerus

cerus impudentiam, quãdo eum non pudet
dicere, Aperto apertius eſſe, quod tamen fal
ſum eſſe ipſa clariſsimè teſtatur ſcriptura:
Calix benedictionis, inquit Apoſtolus, cui
benedicimus, nónne communicatio ſangui-
nis Chriſti eſt? & panis quẽ frangimus, nón-
1. Corin. 10. ne participatio corporis Domini eſt? Non
frangitur panis in cõmunicatione ſpiritua-
li tantùm, nec in ea vſus eſt calicis, ſed in ſa-
cramentali ſub panis & vini ſpeciebus. Et
ideo hunc locum interpretatur Theophyla.
poſt Ioannem Chryſoſt. verbis ferè eiſdem
quibus ille. Calix, inquit, benedictionis, id
eſt, Euchariſtiæ. Manibus enim eum tenẽtea
benedicimus ei, & gratias agimus, qui ſan-
guinem ſuũ pro nobis effudit, ineffabiliaq;
bona in nos contulit. Non autem dixit, par-
ticipatio, ſed communicatio, vt aliquid ex-
cellentius indicet, ſummam puta vnionem.
Quod verò dicit huiuſmodi eſt, hoc quod in
calice eſt, illud eſt quod ex latere fluxit Chri
ſti, & ex eo accipientes communicamus, hoc
eſt, vnimur Chriſto. Et explicans quomodo
panis quem frãgimus communicatio corpo-
ris Chriſti ſit, Quòd in cruce, inquit, non eſt
paſſus Chriſtus. Os enim eius nullum eſt cõ-
tritum, hoc iam ſuſtinet, cùm propter nos
frangitur. Quem enim frangimus inquit?
Communio autem corporis Chriſti eſt, pro
eo dixit quod eſt. Quemadmodũ illud cor-
pus Chriſto vnitum eſt, ſic & nos ipſi Chri-
ſto per panem hóc vnimur. Quæ omnia ver-
bis ferè iiſdem habet Chryſoſtomus, atque
hæc ferè eadem Oecumenius.

Lucterus. *Alia duo loca 1. ad Corint. 11. Qui enim man-
ducat indignè, &c. nihil pro Luthero concludunt,
hoc eſt, pro veritate corporis Chriſti in ſacra Eu-
chariſtia, quia dum ſymbolum corporis Domini
prophanatur, corpus Domini rectè prophanari di-
citur: ſicut contemni Chriſtum ab eo qui contem-
pſerit Apoſtolum eius.*

Expendamus & hæc loca, an ne clariſsimè
Reſponſio. teſtentur, verè & realiter corpus & ſangui-
nem Chriſti in ſacra contineri Euchariſtia?
Non enim Apoſtolus Paul. cauſam tacet, ob
quàm indignè manducans, iudiciũ ſibi man-
1. Cor. 11. ducat. Addit enim, Non dijudicans corpus
Domini, quaſi hæc ſit cauſa ob quam iudiciũ
ſibi manducat. Qui autem docet ſymbolum
duntaxat aut figuram eſſe corpus Domini,
vel ſecundum analogiam per panem intel-
ligi corpus Domini, hic non dijudicat cor-
pus Domini eſſe quod manducat, cùm diuer
ſiſsima ſint corpus & corporis ſymbolum.
Euidentius enim explicari non poſſet, quòd
verè corpus Domini manducat is, etiam qui
ſeſe non probauit, & ideo indignè mandu-
cat, & damnationem incurrit. Multum au-
tem diuerſa ſunt, reum eſſe violatæ imagi-
nis aut ſymboli corporis & ſanguinis, & reũ
eſſe corporis & ſanguinis Domini, quaſi in
ſeipſo, non in ſymbolo tantùm violati. Gra-
uior enim eſt prophanatio & irreuerentia
facta perſonæ in ſeipſa, quàm eadẽ in ſimu-
lachro & imagine duntaxat facta. Nam vt
ſymbolis nulla debetur reuerentia, nulla
veneratio, niſi ob perſonam repræſentatam,
ad quam illa referuntur, iuxta ſententiam
Ioannis Damaſceni ex ſancto Baſilio, Imagi-
nis honor ad exemplaris transfertur hono- Lib. 4. c. 15.
rem, ita irreuerentia quæ fit ſimulachro vel
figuræ, tota refertur ad id quod repræſenta-
tur: cui nulla fit irreuerentia, nec quouis
modo prophanatur, niſi imagini vt ſignum
eſt, fiat iniuria vel dehoneſtatio. Nam ſi Cæ-
ſaris imaginem, vel etiam Chriſti crucifixi
pro aliqua noſtra commoditate in loco ab-
ſcondimus obſcuriori aut abiectiori, item
manibus tractemus imporis, imò etiam ma-
teriam in qua eſt depicta violemus, nulla fit
Cæſari vel crucifixo iniuria, ſi nullus repræ-
ſentatorum habeatur reſpectus, ſed noſtræ
tantùm vtilitatis aut cõmoditatis ratio ſpe-
ctetur: Chriſti verò ſanguini & corpori in ſe
ſuique ratione, in ſacra Euchariſtia fit irre-
uerentia. Idem enim honor ei debetur, qui
propter ſe, ſuique ratione debetur filio Dei,
qui realiter & verè ibi continetur. Et ideo
dicit Apoſt. indignè manducãtem, reum fie-
ri corporis & ſanguinis effuſi. Quærit enim
Theophyl. poſt B. Chryſoſtomum, qua ratio-
ne reus ſit indignè aſſumens? Perinde nimi-
rum ac ipſe qui ſanguinem Domini effudit.
Idem interpretans quomodo non dijudicet
corpus Domini, hoc eſt inquit, Non explo-
rans, non intelligens propoſitæ rei amplitu-
dinem. Si enim diſceremus quiſnã eſſet qui
proponitur iſtic nobis, nõ indigeremus alte
ro, ſed illud ipſum nos vt ſobrij eſſemus, pa-
raret. Et B. Ambroſ. Deuoto, inquit, animo
& cum timore accedendum ad communio-
nem apoſtolus docet, vt ſciat mens reueren-
tiam ſe debere ei, ad cuius corpus ſumẽdum
accedit. Hoc enim apud ſe debet iudicare,
quia Dominus eſt, cuius in myſterio ſangui-
nem potat. Interpretatur enim quod dici-
tur. Non diſcernens corpus Domini. Aliud
eſt Chriſtum contemni ab eo qui contemnit
Apoſtolum, quum ipſe ſit qui in Apoſtolo
loquitur, quòd non ſolùm miniſter eius & Matth. 10.
Apoſtolus eſt, ſed & membrum. Non enim, 2. Cor. 13.
inquit, vos eſtis qui loquimini, &c. An ex- Actor. 9.
perimentum quæritis eius, inquit Apoſto- & 26.
lus, qui in me loquitur? Et Paulo dixit Do-
minus, Quid me perſequeris? &, Quàm diu Matth. 25.
feciſtis vni de fratribus meis minimis, mihi
feciſtis. Non dixit veteri populo Dominus,
Probet ſeipſum homo, & ſic de agno Paſcha-
li, ſic manna & panes edat propoſitionis: nec
reus erit corporis & ſanguinis Domini, qui
impura conſcientia ad edẽdum iſta acceſſe-
rit, non dijudicans corpus Domini, cuius ta-
men erant ſigna & figuræ, ſicut hic dicit de
eo qui impœnitens accedit, qui non amat,
qui deniq; innocentiam ad altare nõ ſecum
adfert, quòd hic reus erit corporis & ſangui-
nis Domini, & quòd iudicium ſibi mandu-
cat & bibit. Docet igitur Apoſt. in his locis
verè præſentem in ſacra Euchariſtia adeſſe
Chriſtum in corpore & ſanguine ſuo. Vnde
manifeſtum eſt infirma eſſe argumenta quæ

q 2 profert

profert Bucerus in acerba illa & hoſtili conflictatione, in qua certum eſt eum omnia ſua tela & rationes producere, quibus expugnari putet veritatẽ corporis & ſanguinis Chriſti in ſacra Euchariſtia: nullam tamen ibi audimus ſcripturam, niſi quòd Chriſtus in cælum aſcẽdit, & ſedet ad dexteram patris. Cui reſpondimus, & iterum ex veteribus ſumus reſponſuri. Manifeſtũ etiam eſt improbabiles eſſe eius reſponſiones ad argumenta & ſcripturas catholicorum. Magna igitur hominis huius cœcitas eſt, quòd ob huiuſmodi argumenta non ſolùm puduerit relinquere, ſed & acriter impugnare libuerit ſaluti noſtræ neceſſariam doctrinam, quam ignorare nõ potuit à temporibus Apoſtolorum fuiſſe & eſſe receptam, multiſque Concilijs comprobatã. Rectiſsimè hic dicit Lutherus, His ſpiritibus credat doceri veritatem ſuamque committat ſalutem, ſi quem perire delectat, cum nõ niſi manifeſtis mendacijs ortum dogma ſuſceperint, & mendacijs aſſerant.

Epiſt. ad Ioannem Hernagium Typographum.

Super hac diſputatione acerrima & planè hoſtili, quæ primum fuit inter Martinũ Lutherum, & alia ex parte Ioannem Oecolampadium, & Vlricum Zuinglium, quos ſectatus eſt Martinus Bucerus, iudicem ſe conſtituit Ioannes Caluinus, ſuamq; de ea pronunciauit cenſuram, quòd videlicet vtraq; pars ſit culpanda, necpro rei dignitate tractauerit cœnam Dominicam, Lutherum damnãs falſi dogmatis, Zuinglium verò & Oecolampadium, quòd non plenam docuerint veritatem. Ait enim.

Libel de cœna Domini.

Cenſura Ioannis Caluini de diſputatione ſuper cœna domini inter Lutherum & Zuingliũ et Oecolampadium.

Cum Lutherus docere cœpit, ſic materiam cœnæ tractabat, vt quod ad corporalem Chriſti præſentiam attinet, talem ipſe relinquere videretur, qualem tunc omnes concipiebant. Nam tranſſubſtantiationem damnãs, panem corpus Chriſti eſſe dicebat, quod vnà cum ipſo coniunctum eſſet. Adiungebat præterea ſimilitudines duras quidem illas & rudes, ſed eis vti cogebatur, quod aliter mẽtem ſuam explicare non poterat. Dehinc ſuborti ſunt Zuinglius & Oecolampadius, qui cum impoſturam & deceptionem à diabolo inuectam conſiderarent in ſtabilienda præſentia illa carnali, quæ ab annis ſexcentis tradita & pro certa habita fuerat, rem tanti momẽti diſsimulare nefas eſſe exiſtimarunt, maximè cum huic errori execrabilis idolatria annexa eſſet, quòd Chriſtus quaſi ſub pane concluſus adoraretur. Quia verò difficillimum erat hanc opinionem quæ diu iam et altius radices egerat in animis hominum, reuellere, omnem ingenij vim ad eam impugnandam applicarunt, admonentes craſsiſsimi & abſurdiſsimi erroris eſſe, non agnoſcere ea quæ de aſcenſione Chriſti tota ſcriptura teſtificatur, ipſum in cælo in hominis natura receptum eſſe, ibiq; manſurum, quoad deſcendat ad iudicandum orbem. Sed huic propoſito nimium intenti, quam præſentiam Chriſti in cœna credere debemus, qualis illic cõmunicatio corporis & ſanguinis ipſius percipiatur, dicere omittebant, adeo vt Lutherus eos nihil præter ſigna nuda & ſpiritualis ſubſtantiæ vacua, relinquere velle exiſtimaret, ideo cœpit palam obſiſtere, ita vt pro hæreticis habendos denunciaret. Ex quo ſemel efferbuit cõtentio, ſic temporis progreſſu adaucta et inflãmata eſt, vt acerbius æquo exagitata ſit per annos plus minus quindecim, quibus interim neutri alteros æquo animo & placido audire ſuſtinebant. Nam etſi ſemel contulerunt inter ſe, tanta tamen animorum alienatio erat, vt re infecta diſceſſerint. Cum etiam ad concordiam aliquam accedere debuiſſent, magis ac magis regreſsi ſunt, nihil aliud ſpectantes, quàm vt opinionem ſuam tuerentur, & contrariam refutarent. Habemus itaque qua in re impegerit Lutherus, in qua etiam Oecolampad. & Zuing. Lutheri partes erant ab initio admonere, non eſſe propoſiti ſui præſentiam talem ſtatuere, qualem papiſtæ ſomniant: Item teſtari ſe non hoc quærere, vt ſacramentum Dei loco adoraretur: Tertiò abſtinere à ſimilitudinibus illis rudibus & perceptu difficillimis, aut moderatè eis vti. Alij etiam offenderunt in eo quòd ita tenaciter inhæſerunt in oppugnanda ſuperſtitioſa et phanatica opinione papiſtarum de præſentia locali, & adoratione quæ inde ſequebatur, vt ad vitiũ diruendum conatus ſuos potius cõuerterint, quàm ad id quod cognitu vtile erat ſtabiliendum. Hoc intelligo dum nimis ſtudioſè ac diligenter in hoc toti incumbebant, vt aſſererent panem & vinum corpus & ſanguinem Chriſti vocari, quòd ipſorũ ſigna ſint, non cogitarunt ſibi hoc interea ſimul agendum, vt adiũgerent iſta ſigna eſſe vt nihilominus veritas cum eis coniuncta ſit. Nec teſtati ſunt ſeſe non eo tendere vt verã communionem obſcurarent, quã nobis hoc ſacramẽto Dominus in corpore & ſanguine ſuo exhibet. Vtrique profectò in culpa fuerunt, dum ſeſe mutuo audire non ſuſtinuerunt. Hactenus Caluinus.

Error Zuinglij & Oecolampadij.

Adoratiõ ſequitur Chriſti præſentiam in ſacramento.

Quomodo autẽ panis & vinum, corpus & ſanguis Chriſti vocentur, ipſorumq; ſint ſigna, & nihilo minus veritas cum eis coniuncta ſit, veritas, inquam, non realis & perſonalis præſentię Chriſti: Item quomodo ſubſtantiæ corporis & ſanguinis Chriſti ſiamus & verè ſimus participes (in quo Zuinglium & Oecolampadiũ deficere dicebat) in principio eiuſdem libri declarat.

Cùm enim Chriſtus, inquit, vnicus cibus ſit quo animæ noſtræ paſcuntur, in quo pater omnem vitæ plenitudinem repoſitam eſſe voluit, eumque cum gratijs ſuis omnibus nobis diſpenſet & diſtribuat, ſuo ſermone velut inſtrumento huic rei deſtinato, quia adeo imbecilles & infirmi ſumus, vt certa animi fiducia ipſum recipere non poſsimus, cum nuda doctrina prædicatione nobis offertur, pater miſericordiæ ſe in eo imbecillitati noſtræ accõmodare volens, ſermoni ſignum quod ſub oculorum ſenſum caderet, adiunxit, quo promiſsionum ſuarum ſubſtantiam nobis repræſentaret, vt omnĩ dubitatione & incertitudine ſublata, in eo confirmari & roborari poſſemus. Eam namque ob cauſam

Caluinus.

ſam

*ſam Dominus cœnam inſtituit, vt conſcientijs no-
ſtris obſignaret eas promiſsiones, quibus in euange-
lio de corporis & ſanguinis ſui communione parti-
cipes nos facturum promiſit, atque in hac perſua-
ſione nos obſirmaret, etiam in eo eſſe ſpiritualem
vitam noſtram, vt tali tanquam inſigni arrabone
accepto, firmam ſalutis fiduciam concipiamus.*

Reſponſio. Nullam hic audimus ſcripturam, qua no-
ua hæc doctrina de menſa Domini à ſeculis
incognita, nec ſolum doctoribus ſacris, ve-
rum etiam Oecolampadio, Zuinglio, & Bu-
cero inaudita, probetur. Quæ, precor, ſcri-
ptura panem & vinum in mẽſa Domini pro-
poſita dicit eſſe arrabonem, & quaſi ſigillum
omnes promiſsiones in Chriſto nobis factas
confirmans & ſtabiliens? Quæ item ſcriptu-
ra habet quòd certior ſit nobis & firmior ſa-
lutis & omnium bonorum fiducia per panis
Cap. 6. & vini ſusceptionem? Promiſsio in Euan-
gelijs nobis facta de participatione corporis
& ſanguinis, eſt apud Ioan. Panis quem ego
dabo, caro mea eſt, quam dabo pro mũdi vi-
ta. Quam promiſsionem impleuit, quando
in nouiſsima cœna accepit panem & poſt be
nedictionem ait, Accipite & comedite, Hoc
eſt corpus meum: Implet & nunc in nobis,
quando ex altari ſub ſpeciebus panis corpus
eius nobis diſpenſatur. Quis huius promiſ-
ſionis, quam quotidie in nobis implet Domi
nus, requirit vel expectat arrabonem, vel ſi-
gillum aliud, quàm ipſum verbum Domini?
Eius autem ſacramenti effectus eſt, vt vnum
ſimus cum ipſo, ſicut ipſe vnum eſt cum pa-
tre. Sic enim Theophylactus interpretatur
quod dicit Apoſtolus, Panis quẽ frangimus,
1. Cor. 10. nónne communicatio corporis Chriſti eſt?
Quod pro eo, inquit, dixit quod eſt, Quem-
admodũ illud corpus Chriſto vnitum eſt, ſic
& nos ipſi Chriſto per panem hunc vnimur.
Homil. 45. in Ioann. & 83. in Matt. Et beatus Chryſoſtomus. Cùm enim, inquit,
ſuum in nos amorẽ indicare vellet, per cor-
pus ſe nobis commiſcuit. & in vnam (vt ita
dicam) maſſam reducit. Neque id fide ſolum
& charitate, aut fiducia, ſed re ipſa nos cor-
pus ſuum efficit: Corporaliter itaque Chri-
ſto iungimur, eoq́ue participamus & cõmu-
nicamus, ſecundum Apoſtoli ſententiam,
& non ſpiritualiter tantum. Qui manducat
meam carnem, ait Dominus, & biberit meũ
ſanguinem, in me manet & ego in eo. Et ſic-
ut ego viuo propter patrem, ſic qui mandu-
cat me, & ipſe viuet propter me. Hi enim ef-
fectus ſunt non panis & vini, ſed Chriſti ſub
ſpeciebus eorum contenti, per quem in hoc
ſacro conuiuio mẽs impletur, & futuræ glo-
riæ pignus datur. Prudenter igitur Zuingl.
& Oecolampad. atque etiam Mart. Bucerus
in ſua de Euchariſtia tractatione, dicere o-
miſerunt, panem & vinum eſſe arrabonem,
ſigillum & obſignationem promiſsionum
Dei in conſcientijs noſtris, & ad hunc vſum
eſſe inſtitutam cœnam Dominicam, cum ſit
inuentio & merum ſomnium Ioannis Cal-
uini. Non igitur in ſacra Euchariſtia commu
nicantur & ſuſcipiuntur corpus & ſanguis
Chriſti quaſi abſentis, & in cœlis ad dexte-
ram patris ſedentis, vt docet Caluinus, ſed
verè etiam præſentis in ſuo corpore & ſan-
guine ſub ſpeciebus panis & vini. Nec eſt in-
ſtitura ad confirmãdas in nobis Dei promiſ-
ſiones, ſed vt memores ſimus mortis Chri-
ſti pro nobis perpeſſæ. Hoc facite, inquit, in
meam commemorationem. Et Paulus, Quo-
tieſcunque manducabitis panem hunc & ca- *1. Cor. 11.*
licem bibetis, mortem Domini annunciabi-
tis donec veniat. Ad quam commemoratio-
nem totam cœnæ Dominicæ actionem refe-
runt Zuinglius, Oecolampadius, & Martin.
Bucerus, & ideo meritò offenſa fuit ſchola
Tigurina aduerſus Caluinum, quòd Zuin-
glij doctrinam de cœna Dominica repræhẽ-
derit, & præter omnem ſcripturam, nouam
quandam induxerit. Colit enim ſchola illa
Vlricum Zuinglium tanquam præceptorem
primarium ſuumq́ue antiſtitem, à cuius do-
ctrina non libenter recedit, imò eam ex pro-
feſsione defendit & tuetur. Id quod intelli-
gens Caluinus, ad eam placandã ſcribit epi-
ſtolam, in qua oſtendere nititur ſe non diſ-
ſentire à Zuinglio, cæteriſq́ue eius ſcholæ
magiſtris in doctrina de cœna dominica, ſed
eandem docere, cùm tamen reuera plurimũ
ab eis diſſentiat. Multum namque diuerſa
ſunt, ſuſcipere panem & vinum tanquã cor-
poris & ſanguinis figuras ſiue ſymbola, & in
ſe ſuiſq; naturis corpus & ſanguinem ſuſci-
pere & participare. Diuerſa ſunt res ipſas re-
præſentatas donare, & earum ſymbola exhi-
bere, & hæc in arrabonem atque ſigillum, ad
confirmandas Dei promiſsiones, videlicet
quòd Chriſtus eſt nobis ſapientia, iuſtitia,
ſanctificatio & redemptio, totiusque vitæ
plenitudo, hoc eſt quòd eius iuſtitia iuſti ſu-
mus, eiuſq; ſanctitate ſancti, & ita grati Deo
patri, ac ſi ipſi totam gratiarum plenitudi-
nem, quam habet Chriſtus, in nobis habere-
mus, & proinde æquè grati & placentes, atq;
ipſe Chriſtus. Hæc enim omnia intelligit Io-
annes Caluinus, ſed ea ignorat ſcriptura ſa-
cra, quæ docet corpus Chriſti in hoc ſacra-
mento eſſe cibum quem edamus, & ſangui- *Epiſt. Synodica eiuſdem concilij ſiue decreta Eugenij. 4.*
nem potum quem bibamus, quæ proinde o-
mnem fructum & effectum in ſpiritu noſtro
operantur, quem ſecundũ proportionem ci-
bus corporalis in corporibus. Et hoc modo
Eccleſia catholica docet de corpore & ſan-
guine Chriſti, vt ſunt in hoc ſacramẽto. Hu-
ius ſacramenti effectus, inquit conciliũ Flo-
rentinum, quem in anima dignè ſumentis
operatur, eſt adunatio hominis ad Chriſtũ:
& quia per gratiam homo Chriſto incorpo-
ratur, & membris eius iungitur, conſequens
eſt, quòd per hoc ſacramentum indignè ſu-
mentibus gratia augeatur, omnemq́ue effe-
ctum quem materialis cibus & potus, quoad
vitam agunt corporalem ſuſtentando, au-
gendo, reparando, & delectando, ſacramen-
tum hoc quoad vitã operatur ſpiritualem,
in quo (vt inquit Vrbanus Papa) gratam Sal-
uatoris noſtri recẽſemus memoriam, à malo
retrahimur, confortamur in bono, & ad vir-

eutum & gratiarum proficimus incrementū. At Caluinus tefert ſolum ſacræ Euchariſtiæ virtutem ad ſignificandum, excitandum & teſtificādum, nullam ad efficiendum noſtri cum Chriſto vnionem, ſecūdum patrum teſtimonia iam citata. Item dicit quod participatiò corporis & ſanguinis Domini vera ac ſpiritualis in ſalutis conſiſtit fiducia.

Vt certa, inquit, *animi fiducia Chriſtum ipſum recipere poſsimus.* Cum ad fidem & amorem magis ptineat coniūgere & vnire nos Chriſto, & ipſum Dominum in hoc ſacramento aduenientē quaſi obuijs vlnis amplecti. Nec tamen fide ſolum & amore, ſed vt patres palam teſtantur, re ipſa Chriſtum dominum in corpore & ſanguine ſuo ſubſtantialiter præſentem, & non in ſymbolis tantùm, in ſacra Euchariſtia ſuſcipimus, & corporaliter complectimur. Sunt præterea multum diuerſa ad edendum & bibendum corpus & ſanguinem donari, & ſimpliciter ad omnia donari in hoc ſacramento, id quod docet Caluinus. Vlricus aurem Zuinglius & Oecolāpadius, ad vſum eſus & potus, & mortis eius commemorationem dūtaxat, ea dari docent. Sed vnde hæc tāta diſſenſio, & pugna paucorum horum magiſtrorum in dogmate, quod ipſimet omnes teſtantur eſſe maximi momenti? Nam Lutherus primò ſuam propoſuit ſententiam, quod ſcilicet reuera corpus & ſanguis Domini ſunt ſubſtātialiter in ſacra Euchariſtia, ſed ſubſtantia panis ſimul manente, ſicur ferri natura manet quādo ipſum eſt ignitum, & panis natura quando vino quod imbibit eſt plenus: In quo deſerie Eccleſiæ catholicæ doctrinam. Succedunt Zuinglius, Oecolampadius, qui hanc Lutheri ſententiam tanquam articulo fidei de aſcenſione Chriſti in cælū, & ſeſsione ad dexteram patris contrariam impugnant. De horum ſententijs arbitrum ac cenſorem ſe conſtituit Ioannes Caluinus, qui damnat vtroſque & ſuam adfert ſententiam, quæ nec ipſa placet ſcholæ Tigurinæ, ſed magis ſentētia ſui præceptoris Vlrici Zuinglij. Vnde obſecro, tantum diſsidij, cùm vniuerſi doctores catholici, ſcholaſtici, & ſcriptores veteres à temporibus Apoſtolorum idem per omnia tradant, & in tractatione de ſacra Euchariſtia quotquot ſcripſerūt in Oriente, & occidente, & Meridie, omnes conſentiant? & hi tam pauci ita diſſentiant de cœna Dominica, & præſentia Chriſti in hoc ſacramento, vt vix duo conſentiant, nec tantum inter ſe diſſentiant, ſed ijdem ipſi hodie docent vnum, & cras aliud, & quidem contrarium, cuius exemplum habemus in Luthero & Bucero, eorumque complicibus. Certiſsimum hinc eſt argumentum, quòd non ſunt locuti ſpiritu veritatis, & hoc eodem, ſed humano & proprio ſpiritu erroris & vertiginis. Scribit enim Apoſt. de quibuſdam, Quia charitatem veritatis non receperūt, ideo mittet eis Dominus ſpiritum erroris, vt credant mēdacio. non enim diſſenſionis eſt Deus, ſed pacis & concordiæ. Non vnum loquitur in vno, & aliud per alium. Quod verò doctores catholici tam longo locorum & temporum interuallo à ſe mutuo diſsiti, inuicē conſentiant, idem doceant ſine collatione & librorum mutua communicatione, euidens eſt argumentum, quod ſancto veritatis ſpiritu afflati & edocti eandem de ſacra Euchariſtia tradiderūt ſententiam. Repetere hic conuenit ſententiam & admonitionē Marti. Lutheri. Quis tā inſanus, & ſuæ ſalutis prodigus, qui huiuſmodi ſpiritibus & magiſtris, qui inter ſe conuenire non poſſunt, ſuam credat ſalutem, & catholicæ Eccleſiæ deſerat doctrinam, quæ tantam habet ſcriptorum concordiam? Vt ad Caluinum redeamus, nō ita hic diſputatur de participatione corporis & ſanguinis Domini, & quomodo hæc nobis donātur, ſicut de ſignificatione & germano ſenſu verborum Chriſti, Hoc eſt corpus meum, an ſecundum ſermonis proprietatem, an ſecundum allegoriam ſint intelligēda, aut ſecundū Tropū figuræ & ſymboli. Cal. quidē ea intelligit ſecundum Allegoriā. Ait enim,

2. Theſſ. 2. 1. Corin. 1.

Verba quibus Dominus vtitur, tantundem ſignificant, ac ſi quis diceret, Quemadmodum hominis corpus pane nutritur, & ſuſtentatur, ita caro mea cibus eſt ſpiritualis, quo animæ viuificantur. Quamuis autem veteres doctores Sorbonici ſubtilius diſputarūt, quomodo corpus & ſanguis cum ſignis coniunctū ſit, tamen negari non poteſt, hanc opinionem receptam eſſe à ſummis & infimis in Eccleſia Papali, & ab annis ſexcentis traditam, & pro certa habitam, atque hodie flamma, ferro, cæde, et omni tormentorum genere defendi & aſſeri, Chriſtum ſcilicet contineri ſub his ſignis, ibique eum inueſtigandum eſſe. Quam opinionem vt ſuſtineant, fateantur etiam neceſſe eſt, Chriſti corpus tanquam infinitum nullo ſpacio contineri, aut diuerſis in locis ſimul eſſe. Talem ergo præſentiam loco circumſcriptam ſtatuere, qua corpus Chriſti ſigno includatur, aut localiter, quod aiunt, coniungatur, non tantùm delirium eſt, ſed etiam execrandus error, gloriæ Chriſti detrahens, & quicquid de natura ipſius humana credendum, euertens. Scriptura enim vbique docet Chriſtum, vt in terris humanitatem noſtram accepit, ita ereptam ex hac mortali cōditione in cælum, natura tamen non immutata extuliſſe. Caluinus.

Verba cœnæ Dominicæ ſecūdū proprietatem ſermonis eſſe intelligenda, & non ſecundum Allegoriam vel Tropum, ſuperius oſtendimus, & ex Apoſtolo & conſentiente patrum interpretatione. Oſtendimus præterea quòd nō magis gloriæ Chriſti derogat, quod ipſe nobis ſubſtantialiter præſens corporaliter adſit in ſacra Euchariſtia, quam quod pro nobis in cruce pepēdit, & tandem mortuus eſt: De quo Apoſtolus Paulus ait, Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam. Ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam, quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt homi- Reſponſio. 1. Cor. 1.

mi-

minibus. Ita Chriſto prędicante carnem ſuã manducari, & ſanguinem bibi, multi ſunt ſcandalizati, hoc, inquit ipſe, vos ſcãdalizat. Non mirum igitur quod nunc hæretici iudicant eſſe ſtultitiam & delirium, id quod Petro & veris catholicę eccleſię filijs, Chriſtiq́; diſcipulis, verba ſunt vitæ æternæ, dum credunt, quia ipſe eſt filius Dei, cui non eſt impoſsibile omne verbum. Nec quicquam Chriſto eſt indecorum quod noſtram promouet ſalutem pro qua mortuus eſt, & pro qua nihil non facere eſt paratus. Prædicare enim Apoſtolus ſupereminẽtem Chriſti charitatem, ex qua deliriæ ſunt ei, intimè nobis coniungi, & eſſe cum filijs hominum vſque in ſeculi conſummationẽ. Nihil igitur glorioſæ eius conditioni per hanc corporalem in ſacramento decedit præſentiam. Eximia enim eius eſt gloria, quòd caro eius ſecundũ eſſe ſubſtantiale verè ſit cibus, & ſanguis potus, ſine quo vita animæ ſubſiſtere nõ poteſt. Neq; tñ propterea fateri neceſſum eſt, Chriſti corpus tanquã infinitũ nullo ſpatio contineri, aut diuerſis in locis eſſe ſimul. Nam & ſi iſtud Deo impoſsibile non ſit, non tamẽ hoc fateri eſt neceſſe, cum corpus Chriſti nõ ſit in ſacramento localiter ſiue vt in loco, ſicuti ſupra ex B. Thoma declarauim⁹, ſed incomprehenſibiliter & modo mirabili, qui omnem ſuperat intellectum creatũ. Interrogat, inquit Damaſcenus, ſancta virgo, Quomodò fiet mihi iſtud, quoniam virum non cognoſco? Reſpondet Gabriel Archangelus, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Et nũc tu interrogas, Quomodo panis fit corpus Chriſti, vinum & aqua ſanguis Chriſti? Reſpondeo tibi & ego, Spiritus ſanctus obumbrat, & hæc operatur ſuper ſermonem & intelligentiam. In talibus, inquit Auguſtinus, mirabilibus Dei operibus ratio facti eſt potentia facientis. Nam ſi ratio quæritur, non erit mirabile, ſi exemplum poſcitur non erit ſingulare. Demus Deũ aliquid poſſe, quod nos fatemur inueſtigare nõ poſſe. Nimis intolerabilis eſt arrogantia & pertinacia Ioan. Cal. quòd delirium & execrandũ errorẽ appellat eã doctrinam, quã confitetur in eccleſia papali ab annis ſexcẽtis à ſummis & infimis fuiſſe receptam, & contrarium docentes flamma & omni tormentorum genere quaſi hęreticos & rei Chriſtianæ pernicioſos hoſtes exterminari. Non enim alia eſt Chriſti Eccleſia, quàm quæ Chriſtum in ſuo agnoſcit vicario, B. Petri in cathedra ſucceſſore. Ad Chriſtum, inquit Cyprianus, non pertinet, qui Chriſti relinquit eccleſiam. Et ſi qui cum Epiſcopo non ſunt, in eccleſia non ſunt: Vnde, inquit, ſcire debes Epiſcopum in eccleſia eſſe, & eccleſiam in Epiſcopo, quando eccleſia, quæ catholica vna eſt, ſciſſa non ſit neq; diuiſa, ſed ſit vtique connexa, & cohærentium ſibi inuicem ſacerdotum glutino copulata. Et illam Beatus Auguſtinus iudicat veram eſſe Chriſti eccleſiam, in qua eſt ſucceſſio Epiſcoporum continua in ſede Petri. Sed hanc Chriſti ſponſam eiuſque ſententiam arroganter contemnit Ioannes Caluinus homo nimium ſapiens apud ſemetipſum. Verum quid eum mouet vt delirium & execrandum errorem dicere audeat, quod confitemur Chriſtum eſſe corporaliter præſentem in ſacra Euchariſtia?

Ioan. 6. — *Eph. 3.* — *Par. 3 quæ. 76. art. 1.* — *Li. 4. c. 14 de orthodox. fide.* — *Epiſt. 3. quæ eſt ad Voluſianum.* — *De ſimplicitate prælatorum. Ad Florentium ou[?] puanum.*

Calui[nus]. *Sic itaque duo nobis conſideranda ſunt, cum de Chriſti humanitate verba facimus. Primum, ne veritati naturæ ipſius detrahamus, Deinde ne derogemus glorioſæ eius conditioni. Quod vt ritè obſeruemus, erigendæ ſunt in cælum mentes, vt illic redemptorem noſtrum quæramus. Nam ſi velimus eum ſub elementa mundi corruptibilia abijcere, cum ea deſtruemus quæ de humana eius natura ſcriptura teſtantur, tum etiam glorioſam ipſius aſcenſionem in nihilum redigemus.*

Reſponſio. Falſum eſt vtrunque quod hîc proponit Ioannes Caluinus contra veritatem pręſentiæ corporis & ſanguinis Chriſti, neutrum tamen per ſcripturam vel rationem probare conatur. Quòd enim fieri nõ poſsit vt verus in natura homo Dei virtute contineatur ſub ſpeciebus panis & vini, atque hoc verbum Deo eſſe impoſsibile, nunquam probare poterit, (Nam ſtultiſsimum eſt noſtra ratione eius potentiæ & virtuti limites præſcribere) & multò minus quòd hoc ipſum aduerſatur articulo fidei, qui habet Chriſtũ ad cælum aſcendiſſe, & ſedere ad dexteram patris: Quem etiam articulum dicit mouiſſe Zuinglium & OEcolampadium, vt diceret craſsiſsimum & abſurdiſsimum eſſe errorẽ, non agnoſcere huic fidei articulo repugnare corporalem præſentiam Chriſti in ſacramẽto. *Marc. vlt.* Omnis igitur Caluini, Zuinglij, & OEcolampadij argumentatio in hac conſiſtit illatione & conſequentia, Chriſtus in cælũ receptus eſt, ibiq́; manſurus, quoad deſcendat ad iudicandum orbem: ergo non eſt, nec eſſe poteſt corporaliter in ſacramento Euchariſtię. Sed quis Apoſt. hanc facit illationem? Quis ſanctorum eam probat? Omnes conſtãter docent eam eſſe inualidam, ſed ſimul conſiſtere Deum eſſe receptum in cęlum ad dextram patris, & tamen eſſe corporaliter in manibus ſacerdotis in terris. Ita enim inclamat b. Chryſoſtomus ad opus Rei tam immenſum, O miraculum, o Dei benignitatẽ? *Lib. 3 de ſacerdotio.* Qui cum patre ſurſum ſedet in illo ipſo temporis articulo (nempe poſt verba Chriſti operatoria) omnium manibus pertractatur, ac ipſe tradit volentibus ipſum excipere ac complecti. Fiat autem id nullis præſtigijs, ſed apertis, ac circunſpicientibus circunſtãtium omnium oculis. *Homi 24. in epi. 1. ad Co.* Et ne exiſtimes hoc illi excidiſſe, paſsim fere ita loquitur. Cùm mors, inquit, accepiſſet corpus Chriſti, quia continere non poterat, rurſus euomit, & radios ad ipſum ſupernum thronũ dimiſit. Illuc namque ipſum extulit, quod etiã nobis exhibuit, & vt teneremus & mãducaremus, quod maximũ dilectionis ſignum eſt. Quos enim amamus, nonnunquam morſu etiam petimus. Et rurſus, Quod ſummo, inquit, ho *Ead. homil.*

note dignum eſt, id in terra oſtendam. Nam quemadmodum in regijs non parietes, non tectum aureum, ſed regium corpus in throno ſedens omnium præſtantiſsimum eſt, ita quoque in cælis regium corpus, quod nunc in terra videndum tibi proponitur, neque angelos, neque archangelos, non cælos cælorum, ſed ipſum horum omnium tibi Dominum oſtendo. Animaduertitis quonam pacto? Quod omnium maximũ eſt atq; præcipuum in terra, non conſpicaris tantùm, ſed tangis, neq; ſolum tangis, ſed comedis & eo accepto domum redis. Abſterge igitur ab omni ſorde animam tuam. Item recolite quia illius corpus eſt & ſanguis, qui ſupra cęlos reſidet, qui ab angelis ſuppliciter adoratur. Illius, inquã, qui proximè aſsiſtit immortali Dei potentiæ. Huius delibamus ſanguinem, & proprium corpus nobis ſumendum tradidit. Quin etiam in ſua Liturgia ita orat, Qui ſuprà vna cum patre ſedes, & hic vna nobiſcum inuiſibiliter verſaris, dignare potenti manu tua nobis impartiri impollutum corpus tuum, & precioſum ſanguinem, & per nos toti populo. Rurſum declamans ad populum & enarrans locum de pallio Heliæ donato Heliſæo. Helias melotem diſcipulo reliquit, filius autem Dei aſcendens ſuam nobis carnem dimiſit. Sed Helias quidem exutus, Chriſtus autem, & eam nobis reliquit, & ipſam habens aſcendit. Quid igitur dicemus? Num beato Chryſoſtomo clariſsimum maximeq; neceſſarium fidei articulum excidiſſe quiſquam credat, cum in ipſa Euchariſtiæ tractatione tam ſæpe de eo loquatur? An non meminerit vocis illius angelicæ, Quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cælum ſic veniet? An ignorauerit quod ad diſcipulos Saluator dixit, Vado ad patrem, & iam non videbitis me? Nequaquam certè ignorabat ſanctus hic Epiſcopus localem deſignari remotionem, ſed certiſsimò credebat quod creaturam creator vt vult, transformare potuit, & vt potuit, ita iuxta verbum ſuũ voluit & fecit. Neq; vllam habet conſequentiæ rationem, Chriſtus aſcendit in cœlum, & vadit ad patrem, ergo non eſt hic. Vnde beatus Auguſtinus ſententiam hanc Saluatoris exponens, Quid ergo eſt, Ad patrẽ vado & iam non videbitis me? niſi quomodo ſum, cùm vobiſcum ſum. Tunc enim adhuc erat mortalis in ſimilitudine carnis peccati, qui & eſurire poterat & ſitire, Hunc ergo Chriſtum, id eſt, talem Chriſtum, cum tranſijſſet de hoc mundo ad patrem non erant iam viſuri. Et tantum abeſt vt hæc duo ſibi aduerſentur, aſcenſus videlicet Chriſti in cælum, & corporalis præſentia eiuſdem in ſacramento, vt iuxta interpretationem Beati Auguſtini & Beati Cyrilli Dominus declarauerit, quæ dixit de manducanda carne ſua, & bibendo ſanguine, per aſcenſionem ſuam in cœlum, dum ait, Hoc vos ſcandalizat? Si ergò videritis filium hominis aſcendentem vbi erat priùs, quid diceretis tunc? Hinc, ait Auguſtinus, ſoluitur quòd illos commouerat. Illum enim putabant erogaturum corpus ſuum. Ille autem dixit ſe aſcenſurum in cœlum, vtique integrum. Certè vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis erogat corpus ſuum. Et Cyrillus, Si præter naturam caro mea in cœlum aſcendet, quid prohibet ne ſimiliter præter naturam viuificet? Nihil igitur ſolidi habent, imò falſa ſunt quæ adducit Caluinus contra veritatem corporalis præſentiæ Chriſti in ſacra Euchariſtia. Et mirabilis eſt cœcitas conſentientem eccleſiæ catholicæ ſententiam propter ſophiſticas has argumẽtationes relinquere, quæ fundamentum habet verbum domini & veterum ſcriptorum concordem interpretationem. Porro totam hanc Ioannis Caluini ſententiam clarè explicat Gloſa ordinaria iam recens ædita & impreſſa à Roberto Stephano anno. 53. Geneuæ, ex qua manifeſtior fiet eius abſurditas. Ait enim,

In verbis cœnæ dominicæ relatiuum Hoc, refert panem non corpus, & corpus ſuum panem vocat, non ſolum quia figura eſt corporis, ſed magis quia ſymbolum, in quo res exhibetur, ſicut Ioannes ſpiritum ſanctum vocat columbam, quod ſub columba ſpecie apparuerat. Ita panem corpus ſuum vocat, quòd certo teſtetur nobis exhiberi corpus ſuum quod figurat: vel quia dominus viſibile illud ſymbolum nobis porrigendo vna dat nobis etiam ſuum corpus. Proinde certum eſt veritatem hic cum ſuo ſigno coniunctam eſſe, hoc eſt non minus vere nos (quantum ad vim ſpiritualem attinet) participes corporis Chriſti fieri, quam pane veſcimur. Nam vt reuera regnum dabat Deus & ſacerdotium, prophetandiq; munus per vnctionis ſymbolum, licet nec regna, nec ſacerdotium, nec propheticus ſpiritus localiter in eo fuerint, & vt Hieroboam verè accipiebat decem tribuum regnum, licet in decem pallij partibus localiter non eſſet: Et quemadmodum Chriſtus reuerà beneuolẽtiam ſuam per externam manus impoſitionem pueris & ægrotis dabat, tametſi in manibus illa localiter non comprehenderetur, & per baptiſmum exhibetur peccatorum remiſsio, etiam ſi ſub aqua localiter non includatur: ita verè in cœna datur nobis corpus Chriſti per panem & vinum tanquã externa ſymbola, tametſi lo. aliter in illis non comprehendatur. Datur enim nobis corpus Chriſti ſub his ſymbolis vt ſit animis noſtris in cibum ſalutarem, hoc eſt, in quantum ex Chriſti carne vis viuifica in nos per ſpiritum diffunditur, quamuis longe à nobis diſtet, nec miſceatur nobiſcum ſicut ſol in cœlo manens radios in terram traycit ad generandos, fouendos, & vegetandos fœtus terræ, & in radijs ſuam quodammodo ſubſtantiam communicat: Sic Chriſtus in cœlo manens ſe nobis cõmunicat arcana ſpiritus ſancti virtute. Nam vinculũ huius coniunctionis eſt ſpiritus domini, cuius nexu copulamur, & eſt quidam veluti canalis, per quem, quicquid & eſt et habet, ad nos deriuatur.

Ex his

Hom. 1. in epiſt. ad Ephe

Homil. 2. ad populum Antiochenum.

Act. 1.

Ioan. 16.

Tract. 94. & 95. in Io.

Ioan. 6.

Circa cap. 26 Matth.

Specimen gloſæ ordinariæ.

Nota hãc explicationem.

Reſponſio.

Ex his liquido patet quòd Caluinus intelligit ſub pane & vino ſecundum veritatē dari & exhiberi corpus & ſanguinem domini, non ſecundum eorum ſubſtantialem præſentiam, ſed ſecundum virtutem & efficaciām tantùm: quomodo adſunt & exhibetur in baptiſmo & pœnitentia, imò quandocunque aliquem effectum mors Chriſti in nobis operatur. Sed hoc duntaxat modo ea adeſſe in ſ. Euchariſtia non patiuntur verba Chriſti quibus dixit corpus ſuum eſſe hoc quod oculariter demonſtrabat, & quod nobis tradendum & frāgendum affirmabat. Rectè hic dicit Lutherus, Si Chriſtus dixiſſet, Accipite & māducate, hic eſt panis triticeus quem exhibeo vobis: Item, Accipite & bibite, hic eſt calix vini quem propino vobis, nemo dubitaret de eius orationis intelligētia. Quid igitur hæremus, quid diſputamus de ſenſu verborum, quibus dicit, Accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: Hic eſt calix ſanguinis mei, quādo ad ſymbolicā intelligentiam nihil ſuadet, nihil infirmæ quædam argumentationes ſophiſticæ ex humana tantum ratione deductæ, quæ non ſufficit, nec angelica quidem, ad intelligendum mirabilia Dei opera. Argumentatur enim Caluinus, quòd humanæ naturę veritas non poteſt conſiſtere cum coexiſtentia ſub ſpeciebus panis & vini, item quod aduerſatur articulo fidei de aſcenſione Chriſti in cœlos, & eius ſeſsione ad dexteram patris. Quibus ſuperius reſpondimus ex ſententijs Aug. & Chry. Et expreſſe damnatur hæc Caluini ſententia de præſentia Chriſti in Euchariſtia ſecundum virtutem duntaxat ſiue efficaciā, in Concilio tridentino, quod ſic ait, Si quis dixerit Chriſtum in ſ. Euchariſtia eſſe tantummodò vt in ſigno vel figura aut virtute, Anathema ſit. Item quod Caluinus dicit communionem panis & vini ex Chriſti inſtitutione & promiſsione maiorem facere certitudinē quòd ſumus membra Chriſti ex carne & oſsibus eius, quodq; corda noſtra inhabitat, humannum eſt figmentum, & ſine ſcriptura dicitur.

Sermone de Euchari. impreſſo Hagenoæ per Ioā. Secerium an. 27.

In eodem ſermone quo ſupra.

Hom. 50. in Lucam.

Hic præterimus errorem Ma. Lutheri, quē ſequitur & latè declarat Ioan. Brentius, quod videlicet Chriſtus non ſolum eſt corporaliter in ſ. Euchariſtia, ſed vbique, & cœlum impleat & terram inſtar diuinæ eſſentiæ, propter vnionem hypoſtaticam cum verbo Dei. Ait enim Brentius.

Brentius.

Poſtquam Chriſtus aſcendit in cœlum, non iam eſt in locis pro carnali humanæ rationis imaginatione, ſed pro ratione diuina. quare & ſi corpus eius ſit ſimul in cœlo, & in terra, ſuper cœlos & in cœna, non tamen eſt in diuerſis locis iuxta carnis cogitationes, ſed eſt potius in vno loco: imò quia aſcendit ſuper omnes cœlos, eſt ſupra, infra, intra & extra omnia huius ſeculi loca. Manifeſtum quid eſt quod corpus mathematicum in vno tantùm externo loco natura ſua contineatur, ſed illud corpus quod aſſumpſit filius Dei in vnitatem perſonæ, quod intrauit gloriam & maieſtatē Dei patris, & ſi, quod ad ſubſtantiam eius attinet, non ſit mutatum, multa tamen adeoq; innumerabilia accepit accidentia, quæ ſunt cœleſtia & ſupernaturalia. Atq; hunc errorem ante eos docuit Iacobus Faber Stapul. qui ſic habet.

In epiſtolā pri ad Cor. cap. 12. et cap. 14. in Ioan.

Corpus Chriſti, id eſt aſſumpta humanitas, cœlum implet & terram: Eſt enim vbicunq; verbum Dei eſt, quia verbum caro factum eſt, quare verbum nuſquam eſt ſine carne. Item cum filius ſit in patre, & in omnibus ſanctis qui ſunt in cœlo & in terra, an etiam corporaliter ſit? Quid ni? Sed abſque modo, niſi dicas diuino & incomprehenſibili modo, qui non tam modus quàm non modus dici debet.

Diſt. 22. diſ. 10. dubio 2. et 1. epiſ. 57.

Sed hæc omnia præterimus, quod eorum tractationem præſens non requirat articulus, & diligenter de his diſſerant ſcholaſtici doctores 3. lib. ſentent. & Petrus de Palude 4. lib. ſentent. Aduerſus eundem hunc errorem ſcribit B. Aug. ad Dardanum. Ita, inquit, Chriſtus venturus eſt quemadmodum ire viſus eſt in cœlum, id eſt, in eadem carnis forma atq; ſubſtantia, cui perfectò immortalitatem dedit, naturam non abſtulit. Secundū hanc formam non eſt putandus vbique diffuſus. Cauendum eſt enim, ne ita diuinitatem aſtruamus hominis, vt veritatem corporis auferamus. Non eſt autem conſequens, vt quod in Deo eſt, ita ſit vbique vt Deus.

Pleniſsimè & latiſsimè tractauit Reuerēdiſsimus Epiſcopus Roffenſis, de exiſtentia reali & ſubſtantiali corporis & ſanguinis Chriſti in ſacra Euchariſtia, aduerſus Ioannem Œcolampadium, qui in libello cui titulus eſt, De genuina verborū domini Hoc eſt corpus meum, expoſitione, omnes intendit neruos vt corradat argumenta & apparētias quibus euertat & expugnet ſaluberrimū hunc fidei catholicæ articulum. Sed his omnibus doctiſsimè reſpondet Roffenſis eumque ſequuti ſunt tres docti viri Angli, Stephanus Epiſcopus VVintonienſis, & Cancellarius regni Anglię, & Cuthebertus Tonſtallus Epiſcopus Dunelmēſis, & Albanus Lengdailus Archidiaconus Ciceſtrienſis, ad quos lectorem remittimus, ſi pleniorem huius articuli explicationem, probationem & defenſionem deſideret.

Finis Articuli decimi tertij.

ARTICVLVS DECIMVS QVARTVS.

In Euchariſtia non manet panis & vinum, ſed hæc in corpus & ſanguinem Chriſti mirabili potentia verbis ipſius ſunt conuerſa, manentibus tantum panis vinique ſpeciebus. Vnde certa fide tenendum eſt ſacram Euchariſtiam ſanctè à nobis adorari, ſiue in miſſa, ſiue extra miſſam vbicunq; repoſita fuerit, aut quoties in ſupplicationibus publicis à ſacerdote circumfertur.

Matth. 26. DOMINVS Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panẽ, & gratias agens fregit, & dixit. Accipite & manducate, Hoc eſt corpus meũ, quod ꝓ vobis tradetur. Accepit quidem in ſanctas manus ſuas panem, fregit panem, ſed quod diſcipulis ſuis dabat, ipſique manducandum accipiebant, dixit eſſe corpus ſuum. Hoc, inquit, quod exhibeo, & quod accipitis, corpus meum eſt. Accepit autem & calicem, gratias egit & dedit illis, dicens, Bibite ex hoc omnes, Hic eſt enim ſanguis noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Quòd vero vnum, idemq; panis ſit triticeus & corpus Domini: & idẽ vinum & ſanguis Chriſti, manifeſta eſt pugnantia & contradictio, ſicut quod idem ſit corpus & ſanguis, panis & vinum, aqua & ignis. Nam quæ ſubſtantialiter & eſſentialiter ſunt diuerſa, non poſſunt vnum idemque eſſe ſecundum ſubſtantiam, rationibus terminorum apertè repugnantibus. Quando igitur Dominus ait hoc ipſum quod exhibebat eſſe corpus ſuum, & item ſanguinem, neceſſaria rerum conſequentia docebat idem non eſſe panem, nec eſſe vinum. Accepit quidem panem, ſed ex eo fecit corpus ſuum, dum ait, Hoc eſt corpus meum: & ex vino ſanguinem, dicens, Hic eſt ſanguis meus: quaſi diceret, Non eſt iam amplius vinum quod calix continet, ſed eſt ſanguis meus: nec eſt iam panis quem in manibus de menſa ſumpſi, ſed eſt corpus meum. Sicut in nuptijs, quibus in Cana Galilęæ dignatus eſt intereſſe, iuſſu eius impleuerunt miniſtri ſex hydrias aqua, eoque dicente, Haurite nũc, & ferte architriclino, ex eis fundebant & adferebant architriclino, non aquam, qua tamen eas impleuerant, ſed vinum. Nam aqua vinum factum fuerat. Itẽ & Aaron accepit virgam in manum, quæ proiecta in terram iam non erat virga, ſed coluber. Idem percuſsit aquam fluminis, & factus eſt ſanguis. Conformiter his ſcripturarum exemplis, accepit Ieſus de menſa panẽ, ſed quod diſcipuli edendum ſumebant, nõ iã panis, ſed corpus erat Domini, in quod panis fuerat conuerſus. Similiter calicem vini accepit, ſed quod diſcipuli accipiebant & bibebant, ſanguis erat Chriſti. Id clariſsimis verbis teſtatur Dominus, qui ait, Hoc eſt corpus meum, hactenus quidem panis, ſed ex hoc iam eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus, hactenus vinum, ſed ex hoc iam eſt ſanguis meus, in quem verſum eſt vinum. Magis autem eſt credendum verbo Dei, quã experientiæ. Sicut igitur credimus in nuptijs ex aqua vinum factum, quia hoc indicauit architriclinus, ita magis credendum non eſſe hic panem, quia Chriſtus dixit, Hoc eſt corpus meum. Quisq; apud ſe hic expendat, anne ſit addere verbo dei, domino dicente, Hoc eſt corpus meum, nulla panis facta mẽtione, aliquis adijcere audeat, Eſt quidem corpus eius, ſed, Hoc, panem demonſtrabat, quem de menſa acceperat: & eſt ſenſus, Hic panis eſt corpus meum, vel hoc quod porrigo eſt corpus meum, ſed ſimul eſt panis, ſaluaq; manet panis ſubſtantia. Quod enim ſimpliciter, indefinitè & ſine additamento dicit dominus, id hi ad panem reſtringunt & determinant, interpretantes, Hoc, id eſt, hic panis eſt corpus meum: quod non dicit dominus, ſed in genere, hoc quod videtis ſub accidentibus panis, quod in manibus habeo, & vobis edendum exhibeo, eſt corpus meum. Atq; ita ſecundum proprium orationis ſenſum demonſtratur non corpus Domini, nec panis, niſi confuſè & indeterminatè, ſed in genere ſubſtantia, quam videbant ſub ſpeciebus ſenſibilibus panis. Nec myſterio caret, quod Chriſtus non dixit, Hic eſt corpus meum, cùm tamen panis Græcè & Latinè ſit generis maſculini, ſed, Hoc eſt corpus meum, id demonſtrando, quod ſub panis videbatur accidentibus, inſinuans, & explicans corpus Chriſti eſſe: imò quòd ſub ijſdem latebat accidentibus, ſub quibus prius ſubſtantia panis.

Ioan. 2.

Exo. 4. & 7.

Argumentum autem quod ſumitur ex mutatione generis Pronominis, Hoc, & panis, proſequitur Rex Angliæ in aſſertione ſeptem ſacramentorum aduerſus Martinum Lutherum, & Ioannes Epiſcopus Roffenſis in apologia pro eadem aſſertione. Item pater Alfonſus de Caſtro: Idem etiam attingit Martinus Lutherus, & reſpondere nititur, ſed non ſatisfacit. Nec minus abſurdus eſſet qui panem diceret manere, quando adeſt corpus Domini, quam qui diceret, virga mutata in colubrum, virgę formam adhuc manere cum colubro, & in hydrijs nuptiarum aquam ſimul cum vino manſiſſe, atque vtrũque ſimul allatum architriclino. Erat quidem hoc fortaſsis poſsibile, nam aqua etiam manere potuit & affici colore, ſapore, cæteriſque vini qualitatibus, ita vt nullum fuiſſet vinum ſecundum ſpeciem, ſed ſecundum qualitates tantùm. An vero fieri potuerit quòd pane manente ſacramentaliter adeſſet corpus Chriſti, ita vt panis eſſet ſignũ ſacramentale, ſicut modò ſunt panis accidentia, diſputant doctores Scholaſtici, quorum quidam docent hoc fieri non poſſe, alijs contrarium defendentibus. Sed in myſterijs ſcripturarum non quid abſolutè fieri poſſet ſpectan-

Hæreſ. 5. de Euchariſtia

ſpectandum eſt, verum quis ſenſus ſcriptu-ris earumque circunſtantijs magis ſit conſentaneus. Chriſtus hic in manus accepit panē, & adhuc panis eſſe videbatur, & dixit, hoc eſſe corpus ſuum. Neceſſaria igitur eſt conſequentia iam non eſſe panem. Huius autem intellectus verborum Chriſti conſiderati-one, ante mille annos maiores noſtri tradiderunt, poſt conſecrationem, panem nō manere. Nam beatus Auguſtinus, Cum de ſacra menti, inquit, tractarem, dixi vobis quòd ante verba Chriſti quod offertur, panis dicatur: vbi verò Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus domini appellatur. Cur ergo (ſibi obijcit) ſi vt panis non dicitur, ita nec eſt: In oratione dominica, ait, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie? Et reſpondet, Panem quidem dixit, ſed ſuperſubſtantialem: Non eſt iſte panis, qui vadit in corpus, ſed iſte panis vitæ æternæ qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Et beatus Ambroſius. Qui pridie, inquit, quam pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem: antequàm conſecratur panis eſt, vbi autem verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Audi dicentem, Accipite & edite, Hoc eſt corpus meū, ante verba Chriſti calix eſt vini & aquæ plenus. Vbi verò verba Chriſti operata fuerint, ibi ſanguis efficitur qui plebem redimit. Item Licet figura panis & vini videatur, nihil tamē aliud quā caro Chriſti & ſanguis poſt conſecrationem credenda ſunt. Et Concilium Conſtantienſe damnat articulum Ioannis VViclefi, ſubſtantia panis materialis, & ſimiliter ſubſtantia vini materialis manent in ſacramēto altaris. Quòd igitur panis non maneat, nec vinum poſt conſecrationem, ex ipſis domini verbis, Hoc eſt corpus meum: &, Hic eſt ſanguis meus, patres eccleſiaſtici & Concilium prædictū apertè docent, & ex eis ſolis pronūciat B. Tho. hęreticum eſſe dogma, quòd panis & vinum manet poſt conſecrationem.

Sermo. 28. de verbis domini ſuper Lu.

Li. 4. de ſacrament. c. 5.

Seſſ. 8. et in decret. Mar. Par. 3. quæſt 75. art. 2. et in 4. diſt. 11. q. 1. artic. 1.

SEQVENS Articuli particula, videlicet, Panis & vinum conuertuntur in corpus & ſanguinem Chriſti, maiorem habet difficultatem, intra ſcripturæ & verborum Chriſti limites conſiſtendo. Cùm enim fieri poſsit quòd in ſacramento ſint corpus & ſanguis Chriſti per ſolam panis & vini corruptionem, vel eorum receſſum aut reſolutionem in præexiſtentem materiam, mirū videri poteſt, quod articulus & Concilia generalia pronunciant per conuerſionem panis & vini, in hoc ſacramento eſſe corpus & ſanguinem domini, quum miracula ex eo multiplicentur, & plurimę difficultates hic emergant, quę noſtram ſuperant intelligentiam. Sed quia patres & eccleſia catholica quæ ſpiritum & ſenſum Chriſti ſponſi ſui habet, viderunt ex germano verborum Chriſti ſenſu hanc ſequi conuerſionem, quam Concilia magis explicant & declarant eſſe tranſſubſtantiationem, hoc eſt, mutationem ſiue tranſitum de ſubſtantia in ſubſtantiam, quæ eſt mutatio ſubſtantialis inter duos termi-nos poſitiuos, non ſolum ex verbis domini docuerunt non eſſe panis & vini ſubſtantiā in hoc ſacramento, ſed corpus & ſanguinem Chriſti domini in eo eſſe per trāſſubſtantiationem, id eſt conuerſionem panis & vini in corpus & ſanguinem domini, non per loci mutationem, nec modum aliquem alium, quemadmodum ignis eſſe incipit vbi prius erat lignum, quando in ignem mutatur lignum per ſui conuerſionem & aggenerationē: Non ignorauerunt tamen plures hinc naſci difficultates, quas poſtea etiam attingemus. Cùm enim pronomē, Hoc, demonſtret ſubſtantiam indeterminatè & in genere, neceſſarium eſt, hoc quod prius erat panis, poſt conſecrationem manentibus iiſdem accidētibus, eſſe corpus Chriſti, quod ſine conuerſione fieri non poteſt. Et ideo ex iiſdem Chriſti verbis conſtanter & concorditer veteres ſcriptores et Concilia generalia docuerunt, panem & vinum in ſacra Eucbariſtia tranſſubſtantiari in corpus et ſanguinem domini, nihil deterriti quod plus miraculorū inde naſci, & plures etiam ſequi difficultates videbant, quando ſpiritu Chriſti ſuggerēte, verum hunc verborū Chriſti ſenſum intelligebāt. Docet enim b. Amb. clariſsimè hanc trāſſubſtātiationē. Verè inquit magnū & diuinū miraculum eſt quod populo pluit De- us manna de coelo, non laborabat populus & tū manducabat. Tu fortè dicis Meus panis eſt vſitatus: ſed panis iſte panis eſt ante verba ſacramentorū, vbi acceſſerit conſecratio de pane fit caro Chriſti. Hoc igitur aſtruam. Quomodo poteſt qui panis eſt corpus eſſe Chriſti conſecratione? Cōſecratio igitur quibus verbis eſt, & quibus ſermonibus? Domini Ieſu. Nā per reliqua omnia quæ dicuntur laus Deo defertur: Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cęteris: vbi venitur vt cōſecretur venerabile ſacramentū, iā nō ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſermonib. Chriſti. Ergo ſermo Chriſti hoc conficit ſacramentum. Quis ſermo Chriſti? Nempe is quo facta ſunt omnia: Iuſsit Dominus & facti ſunt, Iuſsit & facta ſunt omnia: Iuſsit Dominus & factū eſt cęlum: Iuſsit Dominus & facta eſt terra: Iuſsit Domin. & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quā operatorius eſt ſermo Chriſti. Si ergo tāta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe quę nō erant, quāto magis operatorius eſt, vt ſint quę erant, & in aliud commutentur? Itē alio loco ex parte neophytorum obijcit. Fortè dicas, Aliud video, quomodo tu mihi aſſeris, quod Chriſti corpus accipiā? Et hoc nobis adhuc ſuper eſt vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis probemus non hoc eſſe quod natura formanit, ſed quod benedictio conſecrauit, maioremq́ vim eſſe benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipſa mutatur. Virgam tenebat Moyſes, proiecit eam & facta eſt ſerpens. Rurſus apprehendit caudā ſerpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam eſſe naturam, & ſerpentis & virgæ. Quod de plurimis ſcripturarū exēplis proſequi-

Li. 4. de ſacramēt. c. 4.

Et c. 9. de myſterijs initiandis.

Geneſ. 1.

Exod. 4.

ſequitur, tandem concludens, Si tantum valuit humana benedictio, vt natura conuerteretur, quid dicemus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa Domini Saluatoris operantur? Nam ſacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone cõficitur. Sermo ergo Chriſti qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt in id mutare quod non erant? Non enim minus eſt nouas rebus dare quam mutare naturas. Sed quòad argumentis vtamur? Suis vtimur exemplis, incarnationiſq; aſtruamus myſterij veritatem. Nunquid naturæ vſus præceſſit, cùm Ieſus Dominus ex Maria naſceretur? Si ordinẽ quærimus viro mixta fœmina generare cõſueuerat. Liquet igitur, quòd præter ordinem naturæ, virgo generauit. Et hoc quod cõficimus corpus ex virgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cùm præter naturam ſit ipſe Domini Ieſu partus ex virgine? Vere vtiq; caro Chriſti quæ crucifixa eſt, quæ ſepulta eſt: Verè ergò carnis illius ſacramentum eſt. Ipſe clamat dominus Ieſus, Hoc eſt corpus meum. Ante benedictionem verborum cœleſtium alia ſpecies nominatur: poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur. Ipſe dicit ſanguinem ſuum: ante conſecrationem aliud dicitur, poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur. Et Euſebium Emiſſenum, plurimoſq; alios doctores Eccleſiaſticos citat Magiſter Sẽtentiarum, & Gratianus in Decretis. Item Theophylac. Miſericors, inquit, Deus noſtræ infirmitati condeſcendens, ſpeciem quidem panis & vini ſeruat, in virtute autem carnis & ſanguinis tranſelementat. Et clariſſimè Ioannes Damaſcenus doctor Græcus, ſicut & Theophylactus, maiorum ſuorum ſententiam explicans: Deus, inquit, panem, ſuum ipſius corpus & vinum atq; aquam ſanguinem facit. Et quemadmodum omnia quæ fecit Deus, ſpiritu cooperante fecit, ſic & nunc ſpiritus ſancti cooperatione hæc ſupra naturã operatur, quæ niſi ſola fides cognoſcere non poteſt. Quomodo fiet mihi iſtud, dicit ſancta virgo, quoniã virum non cognoſco? Cui reſpondet Gabriel Archangelus, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Itaq; ſi & nunc interrogas, Quomodo panis fit corpus Chriſti, & vinum & aqua ſanguis? Reſpondeo & ego tibi, Spiritus ſanctus obumbrat, & hæc ſupra ſermonem & intelligentiam operatur, non quòd ipſum corpus aſſumptũ ex cœlo deſcenderit, ſed quòd ipſe panis & vinum tranſſumuntur & tranſmutantur in corpus & ſanguinem Dei. Si autem modum requiris, quonã pacto fit, ſat tibi ſit audire, quoniam per ſpiritum S. quemadmodum ex ſancta Deipara ſeipſo & in ſeipſo dominus carnem ſuſtẽtauit. Et nihil amplius hic cognoſcimus, quàm quòd verbum Dei verum & efficax eſt & omnipotens, modus aũt inſcrutabilis. Ignotum autem & inſcrutabilem eſſe modum huius conuerſionis, naturali declarat exemplo. Nec prolixiores eſſe oportet hic in citandis patrum ſententijs pro hac cõuerſione panis in corpus Chriſti, cùm eas plurimas ſit inuenire apud Reuerendum patrem Alfonſum de Caſtro. Ex quibus manifeſtum eſt, veriſſimum eſſe quod ſcribit Lãfrancus Epiſco. Cantuarien. ad Berengariũ, quòd toto orbe diffuſa eccleſia catholica, credit terrenas illas ſubſtantias, quæ in mẽſa dominica per ſacerdotale myſterium diuinitus ſacrificantur, ineffabiliter, incomprehenſibiliter operante ſuperna potentia, conuerti in eſſentiam dominici corporis & ſanguinis, reſeruatis ipſarum rerum ſpeciebus & qualitatibus, ipſo nihilominus dominico corpore permanente in cœleſtibus ad dexteram patris, integro, incontaminato, illæſo, nempe impaſſibili & immortali, vt verè vtrunq; dici poſſit & ipſũ corpus quod de virgine ſumptum eſt, atq; ipſum ſanguinem qui in ara crucis pro nobis effuſus eſt, ſub ſpecieb' panis & vini nos ſumere & quodam modo non ipſum: Ipſum quidem quantũ ad veræ vtriuſq; naturæ eſſẽtiam proprietatem & virtutem: non ipſum autem ſi modum illum ineffabilem ſpectemus, quo ſub alieois ſpeciebus mirabiliter & incomprehenſibiliter latitat. Hæc, inquit, fides eſt quã tenuit à priſcis temporibus, & nunc tenet eccleſia, quæ per totum orbem diffuſa catholica nominatur. Hanc fidem Latinos, hanc Græcos, hanc Armenos magno conſenſu ſequi ſ affirmat. Atq; hanc eius ſententiam hic repetere conueniebat, propterea quod apertè explicet priores partes præſentis articuli toto orbe eccleſiam ſemper docuiſſe. Et ne vllus hic ſcrupulus aut vacillatio in animis noſtris hæreret, acceſsit definitio in Concilio tempore Innocentij 3. Lugduni celebrato, quæ habet, Vna eſt fideliũ vniuerſalis eccleſia, extra quã nullus ſaluatur omnino, in qua idem & ſacerdos eſt & ſacrificium Chriſtus Ieſus, cuius corpus & ſanguis in ſacramẽto altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continẽtur, tranſſubſtãtiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem, eius poteſtate diuina. Item in Synodo œcumenica Florentiæ ſub Eugenio quarto celebrata definitur, quod ſacerdos in perſona Chriſti loquens hoc cõficit ſacramentum, quodq; ipſorum verborũ virtute ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertitur. Et Concilium Tridentinum celebratum ſub Iulio 3. docens quid de ſacra Euchariſtia neceſſariò ſit credendum, ſic ait, Quoniam autẽ Chriſtus redẽptor noſter, corpus ſuũ, id quod ſub ſpecie panis offerebat, verè eſſe dixit, ideo perſuaſum ſemper in eccleſia Dei fuit, idq; nũc denuo ſancta hæc Synodus declarat, per cõſecrationẽ panis & vini, conuerſionẽ fieri totius ſubſtantiæ panis in ſubſtantiam corporis Chriſti domini noſtri & totius ſubſtantiæ vini in ſubſtantiam ſanguinis eius: quæ conuerſio conuenienter & propriè à ſancta catholica eccleſia tranſſubſtantiatio eſt appellata. Et poſt datã hanc doctrinam a Concilio, ne quis contra illam docere,

Homil. 5. de paſchate.
Li. 4. diſ. 10
De conſ. diſ 2. cap. Quia corpus, et ſequent.
In Marcum cap 14.
Li. 4. de ort. fide cap. 4.
Luc. 1.
Hæreſ 5 de ſacra Euchariſtia.
De ſumma trinit. & fide catholic. cap. firmiter.
Cap. 4. Seſ.

cere, aut ſentire præſumat, canoné latæ ſententiæ qui eſt ſecundus in ordine contra huiuſmodi præſumptores protulit, cuius verba ſunt hæc, Si quis dixerit in ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſacramento remanere ſubſtantiam panis & vini, vna cum corpore & ſanguine domini noſtri Ieſu Chriſti, negaueritque mirabilem illam & ſingularem conuerſioné totius ſubſtátiæ panis in corpus, & totius ſubſtantiæ vini in ſanguinem, manentibus duntaxat ſpeciebus panis & vini, quam quidem conuerſionem catholica eccleſia apertiſsimè tranſſubſtantiationem appellat, Anathema ſit. Nihil igitur dubitádum quin in ſacra Euchariſtia fiat panis & vini côuerſio in corpus & ſanguinem domini, hoc eſt vera tranſſubſtantiatio, in qua deſinunt eſſe panis & vinum, & tranſeunt in corpus & ſanguinem Chriſti. Hanc patres ex verbis Chriſti, quæ eam inſinuant, concorditer docuerunt, & generalia definierût Concilia. Quare pertinaciſsima eſt côtumacia non ſolum contrarium docere, ſed vel de ea dubitare, aut amplius ipſam inueſtigare. Et ideo verè hæreticus eſt, ſubuerſus, & ſuo iudicio condemnatus, qui vel aliter ſentit, vel ſentiendum docet. Definiuit enim antiquus ille doctor Origenes eum eſſe hęreticum, qui Chriſto ſe credere profitetur, & aliud de veritate Chriſtianæ fidei credit, quam habet definitio eccleſiaſticæ traditionis. Modus autem quo fit hęc conuerſio, ſiue tranſſubſtantiatio ineffabilis eſt & incomprehenſibilis, ſicut diximus de modo quo corp⁹ & ſanguis Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini continentur, vt rectè hic quæri poſsit, Quomodo hæc fiant, ſicut Maria interrogauit ab archangelo, quomodo filium conciperet, quæ virum nô cognoſcebat: ſicut autem ei ab angelo reſponſum eſt, ita & hic quis reſpondere poſſet, Id ego ignoro, nam ſuperat meam intelligentiam: ſed ſpiritus ſanctus ſuperueniet, qui admirabili ſua potentia hęc omnia operabitur. Quo autem modo hoc faciat, ipſe qui muneris eſt author & largitor & teſtis veritatis, ipſe quod loquitur, & quomodo faciat ipſe nouit ſolus. Superat enim omné intellectum creatum quòd panis mutetur in corpus Chriſti pręexiſtens & ei tamen nihil accedat, & pane tranſeunte omnia eius nihilominus maneant accidétia, color, ſapor, odor, figura, quantitas & pondus, & ſub parua eorum quantitate totum hominis contineatur corpus, & ſub qualibet eius particula. Propter quas difficultates & rei ſublimitatem circa côuerſionis huius modum quo fiat, variè opinati ſunt doctores Scholaſtici vt dicit Magiſter in 4. ſentent. qui tres recitans opiniones, quarum primam ſequitur, quam tanquam verbis Chriſti magis conſentaneam, generalia Concilia definierunt certa fide eſſe tenendam, quam etiam explicát, & declarant ex verbis cœnæ dominicæ beatus Thomas, & exactiſsimè Cardinalis Caietanus. Ex quibus patet quòd non rectè dicat Cardinal. Cameracen. Petrus de Aliaco, ꝙ

In comment. in epiſ. ad Titum, vt citat b. Pamphilus in Apol pro Origene.

Euſebius Emiſſenus ſer. 5 de paſcha.

Diſt. 2.

3. part. quæſ. 75. art. 1. & ſequent.

In 4. ſent. q. 2. de Eucha riſtia.

inter modos quibus imaginari poteſt fieri tranſſubſtantiatio, ille ſit ad intelligendum facilior & rationabilior, q̃ ponit quod ſubſtátia panis manet, ſiue intelligatur corpus Chriſti côtineri ſub pane, ſicuti ſub accidétibus eius ipſum contineri nos docemus, videlicet vt ſubſtátia panis ſit ſignũ ſacramentale, ſiue intelligatur natura panis corpori in vnitate perſonæ verbi vniri, ſicut vniũtur natura humana & diuina. Quia, inquit, his modis ſubſtantia panis defert accidétia, nec ponuntur ſine ſubiecto, quod eſt vnũ de difficilibus quæ hic ponũtur: Et addit hũc modum nec rationi nec bibliæ repugnare. Nec videre meo, inquit, ex determinatione eccleſiæ, nec euidéter ex ſcripturis ſequitur quòd ſubſtantia panis non manet. Oſtendimus enim ex verbis domini neceſſariò ſeq; quòd non eſt panis id quod dominus porrigendo diſcipulis, dicebat eſſe corpus ſuũ. Et Generalia Concilia declarauerunt tranſſubſtantiationé eſſe rationé & cauſam realis & ſubſtantialis præſentiæ Chriſti ſub ſacraméto. Dicit enim Concil. Florent. Forma huius ſacramenti ſunt verba Saluatoris, quibus hoc confecit ſacramentũ. Sacerdos enim in perſona Chriſti loquens, ipſum conficit ſacramentũ. Nam ipſorum verborũ virtute, ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguiné conuertuntur. Item in Generali Concil. Lateranẽ. dicitur quòd Chriſti corpus & ſanguis in ſacramento altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continẽtur, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguiné. Vbi ex ipſo modo loquendi inſinuatur prioritas & cauſalitas tráſſubſtantiationis reſpectu côtinentiæ corporis & ſanguinis Chriſti. Et ideo valde mirandũ eſt quod dicit Aliaco permanentiá panis & vini eſſe rationabilioré, & Luther. hunc cardinalé citat dicere eá eſſe probabilioré. Magis aũt mirandũ quòd dicit non ſequi ex defenſione Eccleſiæ, quod panis & vinũ in S. Euchariſtia nô manent. Nam in myſterijs ſcripturarũ non ſolũ ſeruandũ eſt quod euidenter ex eis ſequitur, ſed quod eis magis eſt côſentaneũ, maxime quando hoc concorditer tradiderunt patres. Et quiſquis non male affectus conſiderata ſola ſerie hiſtoriæ cœnæ dominicæ, etiá ſi eſſet philoſophus gentilis, & crederet fieri poſſe quod credimus, & veracem eũ qui loquitur, non aliũ ex Chriſti verbis colligeret ſenſum, quá diximus. Opinionem aũt de aſſumptione naturæ panis à Chriſto Dei verbo, tenuit aliquando doctor quidam Ioannes Pariſien. & eam ſequi videtur Martin. Luth. ſed efficacibus rationibus & ſcripturis docet eá eſſe erroneam Petrus Paludanus & alij ſcholaſtici. Et quia corpus in verbis domini intelligitur non tota ſubſtantia, ſed altera pars compoſiti, non poteſt panis de ipſo prædicari, quanuis etiá panis natura aſſumpta eſſet in vnitaté hypoſtaticá verbi Dei. Nec tranſſubſtátiatio ſaluari poteſt, manentibus panis & vini ſubſtantijs, quanuis vnitis perſonaliter verbo Dei.

In 4. ſentẽt. diſt. 10. et 11.

FIT autem hæc conuerſio admirabili verbi potentia, non ſolum incarnari, ſed & verbi ſiue ſermonis quem Chriſtus protulit. Eſt enim operatorius eius ſermo, & efficit hoc myſterium multis modis & miraculis admirabile. Duplex autem eſt hoc verbũ, illud videlicet quo inſtituit iſtud ſacramentum, dicens, Accipite & manducate, Hoc eſt enim corpus meum: Et, Hoc facite in meam commemorationem. Nam qui dixit, inquit Damaſcenus in principio, Producat terra herbam virentem, & vſque nunc pluuia facta & diuino vigorata præcepto germina producit: Idem quia dixit, Hoc eſt corpus meum, & hic meus eſt ſanguis, hoc facite in meam commemorationem, & omnipotenti eius præcepto donec veniat, efficitur. de quo etiam citauimus Beatum Chryſoſtomum. Eſt & verbum aliud, quo conſecratur & conficitur hoc ſacramentum, verbum ſcilicet Chriſti, Hoc eſt corpus meum, & hic eſt calix ſanguinis mei, quando in eius perſona à ſacerdote ſuper pane & vino pronunciatur: De quo Beatus Auguſtinus, Dixi vobis, inquit, quòd ante verba Chriſti quod offertur panis dicitur: vbi verò Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis, ſed corpus domini appellatur. Et Beatus Ambroſius, Antequam conſecretur, panis eſt, vbi autem verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Idem, vides, inquit, quàm operatorius eſt ſermo Chriſti. Si ergo tanta vis eſt in ſermone domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant, quantò magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant & in aliud commutentur. Loquitur autem de ſermone ſiue verbis conſecrationis. Ait enim, Non erat corpus Chriſti ante conſecrationem, ſed poſt conſecrationem dico tibi quòd iam corpus eſt Chriſti. Et idem definitum eſt in Concilio Florentino. Nec ſolum hęc virtus eſt in verbis conſecrationis, verùm etiam in miniſtro conſecrante indelebiliter & per modum habitus permanentis, quæ in verbis cum eorum prolatione tranſit: Sed qualis ſit hæc verborum virtus, an eis ſolum aſsiſtens, an intrinſeca, non eſt hic locus tractãdi, quorum tamen ſi quis plenam tractationem deſideret, inueniet apud beatum Thomam & doctores Scholaſticos. Ex quibus manifeſtum eſt Bucerum & Pomeranum grauiter errare, qui ex ſolo verbo inſtitutionis conſiſtere & perfici docent ſacroſanctam Euchariſtiam: Nec tamẽ hoc ita mirandum de Bucero, qui docet in ea ſolum eſſe ſymbolum & ſignum corporis & ſanguinis Chriſti abſentis, ſicut de Pomerano, qui docet in pane verè eſſe corp⁹ Chriſti, & ſanguinem in vino, in quib. de nõ eſſe nõ poſſunt, niſi accedente aliquo verbo. Nã de baptiſmate à Chriſto inſtituto dicit B. Auguſtinus, Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Id quod de ſacra Euchariſtia idem B. Auguſtinus & B. Ambroſius in ſententijs ſtatim citatis etiã docent. Et Chriſtus ipſe hoc perficiendo ſacramentum verbis vtebatur dicens, Hoc eſt corpus meum.

Lib. 4. de orthodoxa fide cap. 14.
Homi. de proditiõe Iudæ.
De verbis domini. ſer. 28.
Li. 4. de ſacramẽt. c. 4.
Ca. 4. eiuſdẽ lib. vt ſupra.
Part. 3. quæ. 78. art. 4. & q. 62. art. 4. Diſt. 1. 4. ſenten.
Tract. 80. ſuper Ioãnem.

Mandauit autem quòd nos faceremus id ipſum quod fecit ipſe. Hoc, inquit facite in meam commemorationem. Hæc attendens Martinus Lutherus, docuit his verbis corpus Chriſti in panem, & ſanguinem eius in vinum tranſponi. Nec tamen conueniunt, imò & ad inuicem pugnant Bucerus & Pomeranus in modo celebrandi cœnam vt vocant dominicam, & quo panis fit myſticus, & vinum ſimiliter. Ait enim Ioannes Pomeranus.

In Apologia aduerſus Bucerum & in antapologia.

Neque corrumpimus Chriſti verba effictis tropis, vt noſtri ſacramentarij, & ſe et ſcripturam miſerè torquent, qui vbi habent muros iſtos pro ſua, vt putant opinione aheneos, Chriſtus ſedet in dextra patris: Caro non prodeſt quicquam: qui muri quidem ſunt, ſed tantum valent ad opinionem eorum tutandam, quantum nix valet ad calefaciendum. Multis iam editis libellis non potuerunt reſpondere vni verbo Pauli: Non diiudicans corpus Domini. Breuiter audi quid facimus. Conuenimus, accipimus panem, & edimus corpus Chriſti, in commemorationem corporis Chriſti pro nobis in cruce mortui. Similiter accipimus poculum, & bibimus ſanguinem Chriſti, in commemorationem ſanguinis pro nobis in paßione eius & morte effuſi. Hæc omnia facimus & credimus ſecundum Chriſti inſtitutionem. Conuenimus autem & prædicamus, cantamus, ſed cantu intellecto, & quem etiam vulgus cantat, & oramus fatentes mortem Chriſti & gratias agentes. Nam in ſui ſuaq; mortis commemorationem hoc ſacramentum Chriſtus inſtituit. Et accipimus panem & edimus corpus Chriſti: accipimus poculum & bibimus ſanguinẽ Chriſti. Nam Chriſtus dicit, Hoc facite, in quo verbo fidenter facimus quæ Chriſtus inſtituit, non fidimus in noſtris conſecrationibus, & anhelitu, vt ſtultè obijcitur nobis, ſed hoc verbo Chriſti, hoc facite, hoc eſt, fidimus in Chriſti inſtitutione & iuſsione. Sed his diſcordia orta eſt ex iſto verbo. Nam ſacramentarij exponunt, Hoc facite, id eſt, accipite panem & comedite panem: Accipite vinum & bibite vinum: Ita dicere debent qui nolunt videre & audire quid Chriſtus dicat. Nos verò inuiolatam ſeruantes Chriſti inſtitutionem, ſic dicimus, Chriſtus accepit panem & dedit diſcipulis ſuis dicens, accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite, quoties feceritis, id eſt, accipite panem & comedite meum corpus, credentes panem quem ſecundum meam inſtitutionem editis in meam commemorationem, non ſimpliciter eſſe panẽ, ſed meum corpus quod pro vobis datur. Similiter accepit calicẽ, & dedit eis dicens, bibite ex hoc omnes. Hic eſt ſanguis meus, &c. Hoc facite quotieſcunq; biberitis in mei cõmemorationẽ. Facite, inquit, hoc, id eſt, accipite calicem & bibite meũ ſanguinem, credentes poculũ, quod me inſtituente in mei cõmemorationẽ bibitis, eſſe meum ſanguinem. Chriſtus ergo non inſtituit, & dixit, hoc facite, id eſt, accipite & comedite panem,

Pomeranus. De ſacramento corporis et ſanguinis Chriſti cõfeßiõe. Vbi publicã reddit rationem ſuæ fidei de cœna domini.
Se explicat Pomeranus Contra Bucerum.

nem accipite & bibite vinum, ſed hoc facite, id eſt, accipite & comedite meum corpus: ſic inſtituo, ſic volo, ſic iubeo, Accipite & bibite meum ſanguinem: ſic inſtituo, ſic volo, ſic iubeo, vt in mei commemorationem bibatis ſanguinem meum: Nō inſtituo vt in mei commemorationem edatis ſimpliciter panem, ſed panem quem editis, credatis eſſe meum corpus. Similiter non inſtituo, vt in mei cōmemorationem bibatis ſimpliciter poculū, ſed poculū quod bibitis, credatis meū eſſe ſanguinem. Accipite ergo & comedite panem quem frangitis inter vos, qui eſt corpus meum. Non dico aut iubeo vt vos faciatis eum panem corpus meum, ſed vt edatis eum qui iam eſt corpus meum, Accipite & bibite poculum, quod diſtribuitis inter vos, quod eſt ſanguis meus: Non dico aut iubeo, vt vos faciatis illud poculum ſanguinem meum, ſed bibatis poculum quod iam eſt ſanguis meus. Inſtituo & volo, vt in commemorationem mortis meæ edatis corpus meum, & bibatis ſanguinem meum, vt ille panis qui editur ſæpe in commemorationē mei ſit corpus meum: & illud poculum quod ſæpe bibetur in commemorationē mei, ſit ſanguis meus.

Chriſtus hoc fecit. et nobis iuſsit vt hoc ipſum faceremus quod ſecit ipſe.

Igitur conuenite ad hoc ſanctum conuiuium quoties volueritis, & agite mei commemorationem, me prædicate, mutuo vos conſolamini recordatione beneficiorum per me acceptorum, gratias agite de morte mea, quod corpus meum traditum ſit pro vobis, & ſanguis meus effuſus in remiſſionem peccatorum veſtrorum. Breuiter itaque hæc inſtitutio Chriſti, ſi actio, verbum, iuſſio eius inſpiciatur vt oportet hoc vult, inſtituit & ordinat, vt vbi viſum fuerit cōuenientes edamus panem eius, quem ipſe dicit ſuum corpus eſſe & bibamus poculum eius, quod ipſe dicit ſuum ſanguinem eſſe, & edamus, & bibamus in eius commemorationem. Sed dicis ſi non confiditis in veſtris conſecrationibus & flatu & fœtido anhelitu, cur verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ſanguis meus ſuper panem & vinum profertis, incantaturi Deum in panem, vt faciatis aliquem deum impanatum? Cui reſpondeo, Nos non ſolum repetimus ſuper panem & vinum iſta verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ſanguis meus, ſed totam Chriſti inſtitutionem ſiue ordinationem ex Apoſtolo Paulo, hoc modo, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, in ea nocte, qua tradebatur, & cætera: vſq; Hoc facite quotieſcunque biberitis. Iſta omnia repetimus ſuper panem & poculum, vt priuilegium principis noſtri, vt inſtitutionem & ordinationem domini noſtri Ieſu Chriſti, vſque ad mundi finem apud fideles duraturam. Non enim conuenientes cupimus hic edere vulgarem panem, aut bibere vulgare poculum, ſed eum panem quem Paulus vocat panem Domini, & illud poculum, quod Paulus vocat poculum Domini, id eſt, Chriſti: hoc eſt illum panem & illud poculum quod Chriſtus inſtituit edendum & bibendum in ſui commemorationem, hoc eſt, corpus & ſanguinem Domini. & hic obiter interrogo ſacramentarios: Vnde, quo halitu, quibus verbis, qua incantatione fiat panis & poculum eorum in Chriſti commemoratione tam ſanctum, vt indigne vtens iudicium ſibi ſumat, & fiat reus corporis & ſanguinis Domini, vtcunque negent ibi eſſe corpus & ſanguinem Domini. Quòd ſi dixerint, id quod non dubito ſaniores dicturos, quod ob Chriſti inſtitutionem hoc fiat, gratias agemus eis, modò ſinant etiam nobis de tota hac cauſa ſic reſpondere, Stultum igitur fuerit hæc verba inſtitutionis Chriſti omittere, impium his nō cōfidere: Nam ſine his quid quæſo in pane & poculo quæreremus? Hæc verba ſacra Chriſti inſtitutionis publicè recitat miniſter noſtra eccleſia ſuper panem & poculum ſuper menſam ſiue altare poſita, nullo eis adhibito flatu, vt irridemur, quando agnoſcit nihil hic fieri ſua virtute, ſed omnia virtute inſtitutionis & ordinationis Chriſti. Recitat autem miniſter hæc verba, vt agnoſcant cōmunicaturi (qui niſi adſint nulla nobis vnquam miſſa eſt) agnoſcat & noſtra eccleſia in Chriſto ad Euangelium & orationem & hymnos congregata, quid erga hoc ſacramentum ſit nobis vel faciendum, vel credendum.

Explicat ſe Pomeranus.

Sine verbis inſtitutionis ſacra Eucharistia, nō eſt in ea corpus & ſanguis domini.

Docet igitur Pomeranus, quod neceſſaria eſt recitatio verborū inſtitutionis huius ſacramenti, non autem peculiariter verba conſecrationis eſſe recitanda. Docet præterea panem edēdum eſſe cum certa fide, quòd panis eſt corpus domini, & vinū ſanguis eius. In hoc enim reprehendit Bucerum, quod dixerit Chriſtum porrigētem panē diſcipulis, & dicentem, Hoc eſt corpus meū, edere iuſsiſſe panem, & ad corpus ſuum quaſi repræſentatum eos remiſiſſe quod pro eis in mortem tradebatur, vt hoc crederent, & internè reciperent ac ſpiritualiter ederent. Contra hūc dicit Pomeranus.

Chriſtus quidem inſtituit edi panem, ſed quem ſuum eſſe corpus dicebat. An non qui dicit, Accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum, iuſſerit nos edere ſuum corpus edendo panem, quem certe ſuum corpus eſſe dicebat? An non panis huic aliquid accedit, ſed propter nos, quādo ei accedit, hoc verbum Chriſti, modo tu huic verbo credas, qui ſacramentum hoc es ſuſcepturus? Certū itaq; eſt quod Chriſtus ipſe hic adeſt, & dat nobis ſuū corpus & ſanguinem, efficiens inſtitutionis ſuæ verbo, vt panis ſit corpus ſuum, & poculum ſanguis ſuus: Sit, inquam, illis qui credunt eſſe propter verbum eius & inſtitutionē, ſiue dignè, ſiue indignè manducēt.

Pomeranus contra Bucerum.

Requirit ergo Pomeran. certam etiam fidem verborū inſtitutionis ad hoc vt adſint corpus & ſanguis Chriſti, præter eorundem verborum recitationem. Bucerus verò nulla requirit verba recitari, nec inſtitutionis, nec conſecrationis: Nam declarans quomodo cœna dominica celebranda ſit,

Hæc, inquit, noſtra Eucharistia eſt & cœna dominica, vt conuenientes panem inter nos frangamus, & poculum bibamus domini, hoc eſt quibus memores ſimus eius quod ipſe in nouiſſima illa

Bucerus. In cōment. in cap. 26. Matth.

cœna cum diſcipulis ſuis geſſit & locutus eſt prædicantes mortem eius corpusq́; domini & ſanguinem pro nobis quoq; traditum. Quod cum vera fide memoramus, ſanè mens iam corpore & ſanguine domini paſcitur, & ad vitam Deo dignam vegetatur, vt cum domino iam per fidem, & inter nos per dilectionem vnum corpus & vnus panis ſimus. verè ita corpore & ſanguine domini communicantes. Sic verè denique facimus hoc, id eſt, edimus panem & bibimus calicem in commemorationem domini, vt ipſe iuſsit. Vt autem nuſquam iuſsit verba illa ſua repetere, & ita corpus ſuum in panem, & ſanguinem in vinum per ea tranſponere, neque promiſit vſpiam, ſi id faceremus, aliquam in pane & vino noſtro forè mutationem: ita illorum philoſophiam, qui aiunt verbis iſtis domini, Hoc eſt, &c. corpus & ſanguinem domini credita, cum illa ad panem veniant, adſerre illa pani, vt iã in pane exiſtãt realiter, nulla ſane ſcriptura habet, corpus & ſanguinem domini verbis credita quoquam ferenda, neq; pani & vino, ſed mentibus electorum debent verba adferri. Paulus quidem recitauit verba Chriſti, & quæ in cœna geſſit, vt inde oſtenderet Corinthijs, quomodò cœna dominica eſſet peragenda, & argueret eorum circa hanc abuſum: nuſquam autem vel ipſe, vel Chriſtus iuſsit illa verba, Hoc eſt corpus meũ, &c. ſuper panem & vinum recitare: panem frangere, & calicem bibere, atque domini meminiſſe, mortemq́; eius annunciare iuſsi ſumus. Hinc in cœnis noſtris panem cum Paulo nos frangere dicimus & agnoſcimus, & bibere poculum, nulli mortalium concedentes facultatem in panem & vinum corpus & ſanguinem tranſponendi corporaliter, quia eam nulla ſcriptura concedit. Demus magis operam, vt per annunciationem mortis domini tranſponantur hæc in mentes ſpiritaliter. Nam corporaliter Chriſtum adeſſe nequaquam nobis vtile, habẽtibus ipſum ſpiritu nobiſcum vſq; ad conſummationem ſeculi. Et vt nihil inquinat hominem quod per os ingreditur, ita etiam nihil huiuſmodi ſanctificare poteſt nec corpus nec ſanguis domini.

Reſponſio. Quanta eſt iſtorum hominum, poſtquam ſemel ab Eccleſiæ ſententia defecerunt, & ſuam ſequuntur, diſcordia & diuerſitas in perficiendo & communicando corpore & ſanguine domini? Teſtatur hoc Martinus Lutherus, non aliud, inquit, de huiuſmodi ſpiritibus (de ſacramentarijs loquens) affirmo, amiſſo & relicto verbo Dei, per me ſanè quicquid volent credant, & factioſe diſſentiant quoad lubet, ſicut iam videmus ſex aut ſeptẽ ſectas intra biennium emerſiſſe ſuper ſacramento diſſentientes, quæ tamen omnes ſibi perſuaſerũt Chriſti corpus & ſanguinem in ſacramento non eſſe. Naſcitur autem hęc inter eos diſcordia, atq; ab inuicem & ab eccleſia ſancta defectio, ex prauo intellectu verborum Chriſti, Hoc facite in meam commemorationẽ, quæ intelligunt contra verborũ proprietatem, & ſeriẽ narrationis, nulla citata ſcriptura, nulla ratione, ſed ſolũ ſenſũ ſuum ſequentes, vt hoc facere, ſit edere & bibere panem & vinũ: Bucerus quidem in commemorationem domini, Pomeranus aũt panem iam factum corpus domini, & vinũ factum ſanguinẽ domini, ac propterea verbis conſecrationis opus nõ eſſe, & ſecundũ Martinum Bucerum, nec inſtitutionis verbis cõtra conſentientẽ patrum & Conciliorũ interpretationem verborum propriã ſignificationem, & hiſtorię ordinẽ, ſicut manifeſtũ eſt ex ijs quæ in ſuperioribus diximus. Iuſsit enim dominus his verbis vt Apoſtoli præpararent & adornarent hanc mẽſam vſq; ad ſeculi conſummationẽ, ſicut ipſe in illa cœna eam inſtruxerat & inſtituerat. Nam iuſsit eos hoc facere, quod ipſe fecerat: fecerat autẽ benedicendo, & dicẽdo, Hoc eſt corpus meũ, Hic eſt ſanguis meus, de pane ſuum corpus, & vino ſanguinem. Iuſsit itaq; vt eadẽ verba dicendo ipſi idem facerẽt. Nam hoc facere, eſt facere ſubſtantiale, ſiue ſubſtantiam facere, vt ſupra ſatis diximus.

In ſermo. ſu. ſacrament. corporis & ſanguinis Chriſti im preſſo Haganoæ per Ioã. Secerium anno 27. ſex aut ſeptẽ ſectæ ſacramẽtariorum intra biẽnium emerſerunt.

Accidentia in hoc ſacramento manere negari non poteſt, cùm ſenſus ea infallibiliter demonſtret. Sunt enim ſenſibilia propria circa quæ ſenſus falli non poteſt. Quia autem oſtendimus panis viniq́ue ſubſtãtiam non manere, neceſſarium eſt accidẽtia iſta eſſe ſine ſubiecto. Neq; enim his corpus & ſanguis Chriſti afficiuntur, cùm hoc ſine eorum alteratione fieri non poſſet: nec etiam talium accidentium ſunt capacia: ſimiliter nec ſubſtãtia aeris quæ hoſtię Chriſti corpus continenti cedit, nec ſimul cum ea eſſe poteſt, ita tamen vt ſola quantitas dimẽſiua ſine ſubiecto ſubſiſtat, & ipſa alijs accidentibus præbeat ſuſtentamentum, vt docet B. Thomas: Nec accidentis eſſe eſt ineſſe actu, ſed aptitudine tantum, ſicut ſubſtantiæ eſt per ſe eſſe, & tamen natura humana in Chriſto non per ſe eſt, ſed in ſuppoſito alieno verbi patris. An vero quantitas in ſacramento Euchariſtię, ſolum priuata ſit actuali modo eſſendi in ſubiecto, an poti' accipiat modum per ſe exiſtendi, hoc eſt per modum ſubſtantiæ, vt ſubſtãtiæ proprietatem, actũ, vim atq; virtutem in agendo & patiendo habeat, & in omnibus vices ſubſtantię & etiam materię ſuppleat, vt capax ſit formæ ſubſtantialis cum qua ſubſtantiam conſtituat, exactè diſputãtur a doctor. ſcholaſticis & præcipuè a beato Thoma, & Cardinale Caietano qui docent, quod quantitas, ſeruato eodem eſſe quod prius habebat in ſubiecto, Dei virtute nouum accipiat eſſendi modum, operationem quoque, atque virtutem actiuam & paſsiuam ſubſtantiæ, vt quantitas per accidentia idem agere & producere, ac etiam pati ac recipere poſsit, quæ prius ſubſtantia panis & vini, eorumq́ue materia, ac propterea de eius potentia produci poſsint etiam formæ ſubſtantiales. Quam ſententiam, vt dicunt, magis comprobat experientia, & pauciora eam ſequuntur miracula.

Lib. 4. cõtra Gẽtiles c. 65.

Parte 3. ſummæ quæſ. 77

Quapro-

Quapropter tanquam veriſimilior & probabilior in hac quæſtionum obſcuritate, de quibus ex ſcripturis non cõſtat, videtur eſſe amplectenda. Eſt igitur quantitas in hoc ſacramento per ſe in modum ſubſtãtiæ, reliqua autem accidentia & qualitates in ea non ſolum vt ſuſcipiente, ſed & ſuſtentante, quæ ipſa prius cum reliquis accidentibus à ſubſtantia ſuſtentabatur. Certum eſt aũt quod corpus & ſanguis Chriſti ſub his ſpeciebus manent, quamdiu integra manet hoſtia, vel aliquæ eius partes. Quod verò ſub eiuſdem ſpeciebus maneant quamdiu non corrumperentur ſubſtantiæ panis & vini, quibus ſub eiuſdem ſpeciebus ſucceſſerunt, ita videlicet vt ſub tanta ſpecierum alteratione permaneant corpus & ſanguis Chriſti, quantam pateretur ſubſtãtia atque forma panis & vini (quæ ſententia eſt magis probabilis, quam ſequitur Thomas) nõ concorditer ſentiunt ac docet doctores ſcholaſtici, quorum varias ſententias, & ſingularem opinionem Hugonis de ſancto Victore, recenſet B. Bonauentura, & Cardinalis de turre cremata in Decretis. Quare autem ſub diuerſis ſpeciebus & panis & vini Chriſtus nobis reliquerit corpus ſuum & ſanguinem, Magiſter Sentent. tres aſsignat cauſas, vt ſcilicet fides haberet meritum, & ne abhorreret animus ab eo quod cerneret oculus, & ne ab incredulis religioni Chriſtianæ inſultaretur: Idem quod ſcilicet conuenientiſsimè ſub his panis & vini ſpeciebus nobis relictũ ſit iſtud ſacramentum docet Ioan. Damaſcenus. Et quamuis ſub ſpecieb⁹ carnẽ domini edamus & ſanguinem bibamus, iudicamur tamẽ, inquit Beatus Cyprianus, ab ethnicis quaſi amentes, quod humanum bibamus ſanguinẽ, & ab iiſdem calumniamur, quaſi Cererem & Bacchũ celebremus, vt dicit Auguſtinus.

Diſt.31.4. ſentent. De cõſe.diſ. 2.ca. Tribus gradibus. Diſt.11.4.li.

Lib.4.de orthodox fide. cap.14. Ser.de cœna dom.et Tertul.ad vxorem lib.2. Lib.20.c.13. contra Fauſtum.

Addit Articulus, Vnde certa fide tenendum eſt, ſacram Euchariſtiam ſanctè à nobis adorari, & cætera. Nam hoc ſequitur ex eo quod panis & vinum non manent, ſed conuerſa ſunt in corpus & ſanguinem domini, quæ ſub eorundem ſpeciebus ſubſtantialiter ſuccedunt. Nam ſi manerent panis & vinum, & ſub eis continerentur corpus & ſanguis domini, idololatria eſſet, vel magna eius occaſio, ſi conſecratæ hoſtiæ veneratio & adoratio latriæ exhiberetur. Ad ſubſtantiam enim accidẽtibus ſenſui apparentibus ſubiectam adoratio terminaretur: quamuis ſecundum abſtractionem intellectus exhiberi poſsit ſoli corpori & ſanguini domini: falſa præterea eſſet, vt ait beatus Thomas, forma conſecrationis, Hoc eſt corpus meum, cum ex vſu & intelligentia communi pronomen demõſtret ſubſtantiam quæ ſenſibilibus accidentibus ſubijcitur, & immediatè ſub eis latet: Et magis cõueniſſet dicere, Hic eſt corpus meum, vel, Sub hoc pane eſt corpus meum, quàm, Hoc eſt corpus meum. Pro pleniore autem huius particulæ explicatione, primò tractandũ eſt de adoratione Chriſti in ſacra Euchariſtia: ſecundo de adoratione corporis & ſanguinis eius, deinde de veneratione ſacramenti, hoc eſt ſpecierum, ſub quibus corpus & ſanguis Chriſti continentur. Cùm enim Euchariſtia ex nominis interpretatione dicatur bona gratia, vnumquodlibet ex eis nomen Euchariſtiæ ſortiri poteſt. (Dicit autem articulus ſacram Euchariſtiam ſanctè à nobis adorari) ob plenitudinem & fontem gratiarum, qui in ea ſubſtantialiter adeſt in corpore & ſanguine. Poſſumus enim in ea per fidem conſiderare ſolum corpus & ſanguinem Chriſti, quorum verba domini meminerunt, & proinde ex virtute conſecrationis adſunt, quomodo corpus in ſepulchro iacebat per triduũ mortis Chriſti, & ſanguinis in terra effuſus. Poſſumus etiã ſecundũ eandem fidem meditari Chriſtum adeſſe in corpore & ſanguine, ſicut in ſepulchro erat, & in ſanguine ſuper terram effuſo. Nunquam enim dimiſit ab vnione hypoſtatica corpus & ſanguinẽ poſtquam ea ſemel aſſumpſit, vt dicit Ioannes Damaſcenus. Nam totus Chriſtus ſecundum naturam diuinã & humanam eſt ſub vtraq; ſpecie Euchariſtiæ, vt docet articulus ſequens: Poteſt igitur adoratio referri immediate ad perſonam Chriſti verè & ſubſtantialiter præſentem in corpore ſuo & ſanguine, imò in tota natura humana ſimul & diuina. Poteſt etiam referri immediatè ad corpus & ſanguinem, ſecũdum quod repræſentantur in ſacramento, vel etiam ad naturam eius humanam: Sed ſecundum hãc conſiderationis diuerſitatem varia debetur veneratio. Nam in vtraq; natura ſubſiſtẽs, imò & in ſola humana, vel corpore ſolũ vel anima, aut etiã ſanguine, ver⁹ Deus eſt patri ſuo conſubſtantialis, & ideo ſicut in terris nobiſcum conuerſans adorandus erat eadem adoratione qua pater & ſpiritus ſanctus, ita & nunc nobis præſens in ſacra Euchariſtia. Hæc enim adoratio ſiue honor latriæ ei debetur ratione immenſæ excellentiæ. Eadem autem excellentia erat in Chriſto tempore ſuæ peregrinationis & infirmitatis, eadem potentia, ſapientia, & omniũ perfectionum immenſitas, ſicut & nũc in ſacra Euchariſtia, quæ in eodẽ iam glorioſo ſedente ad dexteram patris. Et ideo Magi eum in ſtabulo & præſepio iacentem proſtrati adorabant, oblatis muneribus quibus ſimul Deũ & hominem mortalem profitebantur. Et de cæco nato ſcribit B. Ioannes, quod procidens adorauit Ieſum. Item diſcipuli dominũ vidẽtes adorauerunt, nec eos prohibuit, ſicut B. Petrus Centurionẽ adorantem prohibebat. Et in ſacra Euchariſtia carnẽ Chriſti adorandã eſſe priuſquã manducetur, hoc eſt Chriſtum in carne ſubſiſtentẽ cum carne, apertè docet B. Auguſtinus, & Ioannes Damaſcenus, ſicut ſtatim dicemus. Eadem autem adoratione venerandum eſſe naturam Chriſti humanã, corpus ſcilicet & ſanguinem, definitum eſt in primo Concilio Epheſino, quod ſic habet: Si quis audet dicere aſſumptum hominem coadorãdum Dei verbo, & conglorificandum

Thom. in 4. diſt.11.quæſ. 1.art.1.

Cap.9. Matth. 28. Acto.10. Cano.8.

candum Deum tanquam alterum cum altero, ac non potius vna ſupplicatione veneratur Emanuel, vnamque ei glorificationem dependit iuxta quod verbum caro factum eſt, Anathema ſit. Item ſi quis duabus naturis adorari dicit Chriſtum (ex quo duæ adorationes introducuntur) ſed non vna adoratione Deum verbum incarnatũ cum propria ipſius carne adorat, ſicut ab initio eccleſiæ Dei traditum eſt, talis Anathema ſit: & ideo Apoſtolus Paulus, Cùm iterum vnigenitum introducit, inquit, in orbem terræ,

Hebr. 1.

dicit, Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et in deſerto angeli acceſſerunt poſt tentationem Sathanæ, & miniſtrabant ei, quos & nunc tanquam miniſtros eidem in ſacramẽto adeſſe tanquam certiſsimum affirmant

Homilia paſchali.

ſancti Doctores. Ait enim Beatus Gregorius, Quis enim fidelium habere dubium poſsit in ipſa immolationis hoſtia ad ſacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Ieſu Chriſti myſterio choros angelorum adeſſe, ſumma & ima ſociari, vnum quid ex inuiſibilibus fieri? vno quidem eodemque tempore ac momento, & in cœlo rapitur miniſterio angelorum conſociandum corpori Chriſti, & ante oculos ſacerdotis in altari videtur.

Lib. 1. comment. in Lucam circa angeli apparitionem.

Et b. Ambroſ. Vtinam nobis quoq; adolentibus, inquit, altaria, ſacrificiũ deferentib. aſſiſtat angelus, imò præbeat ſe videndũ. Non enim dubites aſsiſtere angelũ quando Chriſtus aſsiſtit, Chriſtus immolatur. Itẽ B. Chry-

Li. 6. de dignit. ſacerdotali ca. 4.

ſoſt. Expende quales oporteat eius eſſe manus tantarũ rerum miniſtras, qualem linguã verba illa proferentem, aut quo genere non mundiorẽ & ſanctiorem animã talem ſpiritum recepturam. Tunc enim etiã angeli circunſtãt ſacerdoti, & tribunal ſiue altaris locus cœleſtibus virtutib. adimpletur, ad honorem illius qui immolatur. Quod quidem ex ipſis quæ aguntur oſtenditur. Ego aũt audiui, referente aliquo, quoniam presbyter quidã vitæ ſanctitate mirabilis, & qui reuelationes ſolet videre, retuliſſet illi tale ſpectaculũ ſe aliquando vidiſſe, id eſt ſacrificij tẽpore conſpexiſſe angelorum multitudinẽ (ſicut ei poſsibile erat intueri) ſtolis fulgentibus circundantẽ, & altare coronantẽ cum officio, quo circa Regẽ ſuũ milites ſtare conſueuerunt, quod mihi facile perſuaſum eſt. Hæc aũt adoratio deferẽda eſt Chriſto in ſacra Euchariſtia ratione naturæ diuinæ non humanę, nec ratiõe corporis vel ſanguinis, quæ ſola ex virtute verborũ Chriſti in ea cõtinentur. Horũ enim conſideratione minor Chriſto veneratio & adoratio debetur. Nã adoratio eſt honor cõmunis etiã creaturis,

In quæſt. ſu. Geneſ. q. 61.

& non Deo proprius, vt docet B. Auguſt. tractans locum, Dominũ Deum tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies. Nam Abraham, inquit (vt habet ſcriptura) ſic honorauit populũ quendam gentiũ vt etiam adorauerit. Alia namq; eſt ratio ob quam honoramus, excellẽtia videlicet & perfectio: Alia perſona cui honor defertur. In eo enim qui honoratur, duo poſſumus conſiderare, vt dicit B. Thom. ſcilicet eum cui honor exhibetur, & cauſam honoris. Propriè aũt honor exhibetur toti rei ſubſiſtenti. Non enim dicimus, inquit, quòd manus hominis aut pedes honorãtur, ſed in manibus & pedibus honoratur homo. Et ſi quãdoq; cõtingat quod dicãtur honorari pedes alicuius, non ea ratione hoc intelligitur, ꝙ pedes ſecundũ ſe honorentur, ſed quia in eis totũ honoratur, per quem modũ homo etiã honorari poteſt in aliquo exteriori, puta in veſte aut imagine vel nũcio. Cauſa aũt honoris eſt id ex quo is qui honoratur aliquã habet excellentiã, & ideo ſi in vno homine ſint plures cauſæ honoris, puta prælatio, ſciẽtia, & virtus, erit quidẽ illius hominis vnus honor ex parte eius q honoratur, plures tamẽ ſecundũ cauſas honoris. Cùm ergo in Chriſto vnica ſit perſona in diuina & humana natura, eiuſq; partibus ſubſiſtẽs, vnica eſt eius adoratio ex parte ei⁹ qui adoratur, licet plures ſint adorationis cauſæ & rationes, Ideo alio honore honoratur ꝓpter ſapientiã increatam, & alio propter ſapientiã: aliu quia emit nos precio magno, precioſo videlicet ſanguine quaſi agni immaculati & incõtaminati, vel quia mediator noſter eſt atq; reconciliator: & alio, Quia nos creauit, iuſtificat & glorificabit.

Parte 3. quæ. 25. artic. 1. Vbi quærit an eadẽ adoratione adoranda ſit Chriſti humanitas & eius diuinitas.

1. Cor. 6.

Et art. ſequẽte docẽs, quomodo humanitas Chriſti adorãda ſit adoratione latriæ, ſecundũ doctr. B. Auguſt. & Ioãnis Damaſ. dicit dupliciter poſſe intelligi, quòd Chriſti humanitas adoratur (& idẽ iudiciũ eſt de adoratiõe corporis & ſanguinis in Euchariſtia) vno modo vt ſit eius quaſi rei adoratæ, & ſic, inquit, adorare carnẽ Chriſti, nihil eſt aliud, quàm adorare verbũ Dei incarnatum: ſicut adorare veſtẽ regis, eſt adorare regem veſtitũ, & hoc intellectu adoratio humanitatis ſiue corporis & ſanguinis Chriſti, eſt adoratio latrię, quæ defertur quidẽ corpori & ſanguini, nõ ratione ſui, ſed perſonæ, vel poti⁹ diuinę naturę, cui in eodẽ ſuppoſito vniũtur. Alio modo hæc adoratio corporis vel humanitatis Chriſti intelligi poteſt quaſi rationis ſiue cauſę ob q̃ honoratio, quia videlicet Chriſti humanitas omni gratiarũ munere eſt perfecta, & corpus ei⁹ & ſanguis, noſtræ redẽptionis fuerunt inſtrumẽta, & in ſacramẽto iſto viuificãt. Atq; hęc adoratio nõ eſt latriæ, ſed ea quã B. Aug. vocat duliã, ita vt vna eadẽq; pſona Chriſti adoretur adoratione latriæ, ꝓpter ſuã Deitatẽ, & adoratiõe dulię, propter perfectionẽ humanitatis. Nec hoc eſſe incõueniẽs, dicit, quia Deo patri debetur honor latrię propter Deitatẽ, & honor duliæ propter dominiũ quo creaturas gubernat.

Li. 10. de ciuit. Dei c. 1.

Nã ſuper verſiculum Pſam. Domine Deus meus in te ſperaui, dicit gloſa Magiſtri ſenten. Domine omniũ propter potentiã cui debetur dulia, Deus omniũ propter creationem cui debetur latria. Idẽ circa verſiculũ, Adorate ſcabellũ pedũ eius quoniã ſanctũ eſt: Caro, inqt, à verbo Dei aſſumpta ſine impietate adoratur à nobis, qa nemo ſpiritualiter carnẽ eius manducat, niſi prius adoret. Et addit, Non adoratione illa quæ latria eſt,

Pſalm. 7.

Pſalm. 98.

quæ

quæ ſoli creatori debetur, ſed illa quę in *Li.4.c.3.de orthod. fide.* dulia dignior eſt. Quod intelligit, ſi diuidas ſubtilibus intelligentijs, vt inquit Ioannes Damaſcenus, quod videtur ab eo quod intelligitur. Inadorabilis enim eſt caro, quia creatura, adoratione latriæ: & tunc intellectæ vt ſeparatæ à Dei verbo, debetur ſibi excellentioris duliæ adoratio: quã hyperduliam vocant. Adoratio itaque latriæ non debetur humanitati Chriſti, nec eius corpori & ſanguini in ſacramento ratione ſuiipſius, ſiue ſecundũ ſe & propter ſe, ſed ratione diuinæ naturæ, cui in eadẽ hypoſtaſi coniungitur. An verò hæc adoratio immediatè terminetur ad corpus & ſanguinem Domini, & per iſta trãſeat ad perſonam, an ſolum ſecundario ad ea quaſi cõditiones & qualitates perſonæ, non ſatis inter Scholaſticos doctores conuenit. Et eſt quæſtio magis pẽdens à philoſophia, quàm à ſcripturis. Sunt enim, vt dicit Cardinalis Caietanus, duæ opiniones circa honorationem perſonę in ſuis partib⁹, vel his quæ extra ipſam ſunt, vtpote veſte, imagine, vel nuncio, quibus propter alium honor defertur, quas etiam proſequitur Ma- *Part.3.q.25* giſter in Sententijs, Vna eſt quod perſona honoratur in iſtis, quia in eis quoddam eſſe habet. Nam veſtis honoratur ſecundũ quod perſona eſt ſub illa: Imago, quia in ea reprę-ſentatur: & nuncius, ſecundum quod prin- *Lib.3 diſt.9* ceps eſt in illo. Caro autem Chriſti, quia in ea eſt verbum Dei, Atq; ſecundum hoc eſſe, partes & quę extra perſonam ſunt, immediate terminat honorationem non ſecundum quod perſona eſt in illis. Altera opinio eſt, quòd in illis perſona honoratur inquantum per illa excitantur & conuertuntur homines ad perſonam illam honorandam, & ideo nullo modo terminant honorationem, quare etiam nullo modo honorari dicuntur ſecundum hanc opinionem, niſi abuſiuè. Has opiniones prolixè examinat Cardinalis Ca- *Part 3. art.3 quæſt.25.* ietanus circa articulum beati Thomæ, Vtrũ imago Chriſti ſit adoranda adoratione latriæ. De actibus tamen latriæ externis nullum eſt dubium quin immediatè terminentur ad Sacramentum, & per illud ad corpus & ſanguinem Domini, vt oſculando, genu flectendo, proſternimus nos ante venerabile Sacramentum. Nam Maria Magdalena oſculata eſt & vnxit pedes Ieſu Saluatoris Dominum ſuum in his honorans adoratione latriæ, & in ijſdem ipſum adorabat actu interno, qui erat de huiuſmodi oſculis pedibus Chriſti imprimendis, nõ tamen agnoſcebat pedes Domini, ſicut nec nos corpus & ſanguinem, noſtrum eſſe creatorem vel Dominum, ſed proximã ad ipſum creatorẽ habere relationem. Exactiſsimè iſta diſcutiuntur à *Magiſt. diſt. 9. & Thomas part.3. art.5.quæſt. 25.* Scholaſticis doctoribus in 3. Sentent. Vbi Magiſter inueſtigat, An humanæ naturæ Chriſti debeatur honor latrię, an duliæ. Hoc interim certiſsimum eſt & certa fide credendum, quòd in ſacroſancta Euchariſtia Chriſtus eadem veneratione & cultu ſit adorandus, quo & nos & ſancti Angeli ipſum à dextris Patris in cœlo ſedentem adorant. Atque perpetuo ſuo vſu teſtatur tota Eccleſia Catholica, Dominum ſuum ſic eſſe adorandum, vbicunque eum nouit eſſe præſentem. Et naturale rationis lumen hoc docet, quòd Dominum ad nos venientem, vt patrocinetur neceſsitatibus noſtris, agnoſcamus & veneremur eo honore quo dignus eſt. Sed ad hoc, inquiunt aduerſarij, Non eſt in Euchariſtia vt adoretur, ſed vt manducetur à fidelibus: Nec in ſcripturis legimus, quod in ſacramento coli & adorari velit: Et idolatricus eſt cultus qui Deo exhibetur ſine expreſſo eius verbo, quo ſe ſic coli inſtituit, & à nobis exigit. Quid precor iſti obijciunt? An idololatræ fuerunt Magi illi, qui Chriſtum in cunabulis adorauerunt, & myſticis illis honorauerũt muneribus? Neq; enim ad hoc incarnatus, & in mundum natus eſt vt hìc adoraretur in mortali corpore, ſed vt conſpueretur, cæderetur, crucifigeretur, & pro noſtris omnium peccatis ſatis faceret. Nec vllum ex ſcripturis verbum proferent, quo à Magis cultus ille exactus fuit. Hoc mihi velim reſpondeant aduerſarij, Si Chriſtum viderent corporalibus oculis, quemadmodũ hìc in terris viderunt eum ipſius Apoſtoli, nec dubitarent verè Chriſtum eſſe quem viderent, quacunq; demum cauſa illi placeret ſe nobis exhibere & oſtendere, an dubitarẽt illum adorare, illi ſe proſternere, illi velut familiarius ingerenti fiducialiter, & omnis reuerẽtiæ & honoris ſignificationem deferre? An fortè antè ipſũ interrogarent, an à nobis adorari vellet? Hoc certe nos oẽs docet lumẽ diuini vultus ſuper nos ſignatũ, vt diuinũ numen adoremus, vbicunq; ſentimus ſingularem eius familiaremq; aliquam nobis ingeſtã præſentiam: id quod feciſſe ſemper ſanctos omnes vniuerſa ſcriptura teſtis eſt. Quod ſi de hoc ſe dubitare, non audebũt dicere. Nam & principem aut patrem quacunq; ex cauſa præſentem honoramus, quid igitur dubitant adorare præſentem in Euchariſtia, in qua tam verè præſentem vident fidei multò certioribus quàm corporalibus oculis, tam inquam verè, quàm erat in præſepio, vel in matris gremio, cùm adoraretur à Magis, quàm pendebat in cruce, quàm nunc *Lib. ſentent. Proſperi.* ſedet in Patris dextera? Cum his enim nunc agimus, qui credunt Chriſtum verè & realiter eſſe in Euchariſtia, non cum ſacramentarijs, qui Chriſto in ſacramẽto adorationem negantes ſuo dogmati conſentanea loquerentur. Aliorum verò doctrinæ palam aduerſatur, aſſerere non eſſe Chriſtum in ſacra Euchariſtia adorandũ. De eadem hac Chriſti id eſt corporis & ſanguinis Chriſti adoratione, clarè loquitur Auguſtinus. Nos, inquit, *Aug pſal.98* in ſpecie panis & vini quam videmus, res inuiſibiles, id eſt carnem & ſanguinem adoramus. Item circa verſiculum, Adorate ſcabellum pedum eius, quoniã ſanctum eſt. Quod, inquit, hoc ſcabellum? Alio certè loco hoc indicat ſcriptura dum dicit, Cęlum mihi ſedes eſt, terra aũt ſcabellum pedum meorum:

ſed quomodo adorabimus terram, cùm dicat ſcriptura, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies? Anceps factus ſum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cœlum & terram. Rurſum timeo non adorare terrã, quia eſt ſcabellum pedum Domini quod ipſe adorare iubet. Fluctuãs conuerto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hic, & inuenio quomodo ſine impietate adoretur terra. Suſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipſa carne hic ambulauit, ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: Nemo autem illam carnem manducat, niſi prius adorauerit. Et quia cùm Dominus de eius terræ, hoc eſt carnis ſuæ commendatione loqueretur, ait, Spiritus eſt qui viuificat, caro nõ prodeſt quicquam, ideò & ad terram dum te inclinas, non quaſi terram intuearis, ſed illum ſanctum cuius pedũ ſcabellum eſt. Propter ipſum enim adoras, ideoq́; & Propheta ſubiecit, Adorate ſcabellum pedum eius quoniam ſanctum eſt. Ne igitur cogitatione in carne remaneas, quia ſpiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam. Eadem circa hunc verſiculum habet Caſsiodorus. Item Ioãnes Damaſcenus, Vnus eſt Chriſtus, inquit, Deus perfectus, & homo perfectus, quem adoramus cum Patre & Spiritu ſancto vna adoratione cum immaculata eius carne. Neq; inadorabilem carnẽ eſſe dicimus. Nam adoratur in vna verbi hypoſtaſi, quæ & ipſi hypoſtaſis ſacta. Neq; creaturam colimus. Nam non vt nudam carnẽ adoramus, ſed coniunctam diuinitati. Et vt in vnã perſonam Dei verbi duæ eius reuocatæ ſunt naturæ: timeo quidem carbonem tangere propter ignem ligno coniunctum, adoro Chriſti ſimul vtrumq, propter carni coniunctam, coniunctamq́; diuinitatem. Et alio loco. Filium Dei cum Patre & Spiritu ſancto adoramus, incorporeũ quidem ante humanitatis aſſumptionem, & eundẽ incarnatum & hominem factum, & cum hoc Deũ exiſtentem. Caro igitur eius ſecũdum ipſius naturam, ſi ſubtilibus cogitationibus diſpeſcas, quod videtur ab eo quod intelligitur, cogitationeq́; humanitatẽ à diuinitate præſcindas, inadorabilis eſt vt creatura, vnita autem Deo propter ipſum & in ipſo adoratur. Eo namq; modo, quo rex & nudus adoratur & indutus, purpura autem vt nuda conculcatur & proijcitur, facta autem regis amictus, honoratur & glorificatur: & ſi quis eam proterere prçſumpſerit, perſæpe morte mulcatur. Et quemadmodum lignum nudũ non eſt tactui inacceſsibile, atqui igni coniunctum & carbo factum, non propter ſeipſum, ſed propter ignem coniunctum fit inacceſsibile, hoc eſt, quando ignitum eſt lignum. Sic & caro ſecundum ſui naturam nõ eſt adorabilis, adoratur autem in Deo verbo incarnato, non propter ſeipſam, ſed propter coniunctum ipſi ſecundum hypoſtaſim Deum verbum. Nec dicimus quòd carnem adoramus nudam, ſed carnem Dei, id eſt, Deum incarnatũ. Item de ſacra Euchariſtia loquens, Carbonem, inquit, vidit Eſaias, carbo autem ſimplex non eſt, ſed vnitus igni. Sic panis communionis non panis ſimplex eſt, ſed vnitus diuinitati. Et ideo in Cõcilio primo Epheſino dicitur anathema ei, qui nõ veneratur aſſumptum hominem, & Emanuel eadem veneratione cum Deo verbo. Et eadem ferè cum Ioanne Damaſceno docet B. Auguſt. loco alio. Nam ſibi obijciens ex perſona aduerſariorum. Quid eſt, inquit, quòd carnem Domini quam creaturam eſſe non negas, ſimul cum diuinitate adoras, & ei non minus quàm diuinitati deſeruis? Et reſpondet, Ego dominicam carnem, imò perfectam in Chriſto humanitatẽ ideo adoro, quia a diuinitate ſuſcepta & Deitati vnita eſt, vt non alium, ſed vnum eundemq́; Deum & hominem & filium Dei eſſe confitear. Deinde ſi hominem ſeparaueris à Deo, illi ego nunquã credo nec ſeruio: ſi quis purpuram, vel diadema regale iacens inueniat, nunquid conabitur adorare? Cum verò rex eis fuerit indutus, periculum mortis incurrit, ſi ea quis ſimul cum rege adorare cõtempſerit: Ita & in Chriſto Domino humanitatem non ſolam aut nudam, ſed diuinitati vnitam, verum Dei filium, Deum verum & hominem verum qui adorare cõtempſerit, æternæ mortis pœnam patietur. Quomodo autem hæc adoratio, de qua Auguſtinus & Damaſcenus, carni & humanitati a verbo aſſumptæ propter verbũ debeatur ac fieri conueniat: ſuperius eſt declaratũ, & Magiſter Sẽtentiarum interpretatur eſſe adorationem non latriæ, quę ſoli creatori debetur, ſed duliæ. Species quoque panis & vini, ſub quibus continentur corpus & ſanguis Chriſti, ob Chriſti prçſentiam in veneratione habetur, & quidem multò maiore quàm ciborium in quo ſacra Euchariſtia ſeruatur, propter inſeparabilem & intimam coniunctionem ipſarum cum ipſo corpore & ſanguine Domini, tantam videlicet vt modis quibuſdam idiomatum fiat communicatio, & fractis ſpeciebus, corpus Chriſti frangi dicatur, ſecundũ Chryſoſtomum & Theophylactum, & effuſis ſpeciebus vini, ſanguis effundi dicatur. Dum frangitur, inquit Auguſtinus, hoſtia, dum ſanguis de calice effunditur, quid aliud quàm dominici corporis immolatio, & eiuſdem ſanguinis de latere effuſio deſignatur: Ideo cum omni honoris & reuerentiæ ſignificatione ob eiuſdem Chriſti præſentiã ſpecies ſacramentales tractandæ ſunt, deferendæ & populo exhibendæ, vt populus fidelis ad deuotionem & fiduciam erga ſuum redẽptorem veluti præſentem, & quaſi oculis ſe ingerentem prouocetur & inuitetur, vt mẽte affectuq́; ſyncero ad eum confugiat, ſicut Maria Magdalena ad eũ venit in domo Phariſæi menſæ aſsidentem.

QVOD autem reponi ſoleat ſacra Euchariſtia ad vſum infirmorum, & ad eos per ſacerdotem portari, antiquiſsimus habet vſus Eccleſiæ. Nam Euſebius Cæ-

Declarat Auguſt quomodo caro Chriſti in ſacramento ſit adoranda.

Lib. 3. de orthodoxa fide cap. 8.

Lib. 4. ca. 3.

Caro Chriſti ſecundũ ſuã naturam inadorabilis eſt, vnita autem Deo adoratur.

Lib. 4 ca. 14

Sermo 58. de verb. dom. e ... cunda ...

1 ad Cor 10. circa locum Panis quem frangimus.

Lib. ſentent. Proſperi & de conſec di. ... frangitur.

Lib.6.c.34. ſarienſis ex epiſtola Dionyſij Epiſcopi Alexandrini ſcripta ad Fabianum Antiochenum Epiſcopum, Intexuit, inquit, quandam hiſtoriam dignam memoria, nempe Serapionem quendam fuiſſe apud Alexandriam, vnum ex his qui lapſi fuerant, eundemq; ſæpe deprecatum vt ſuſciperetur ad pacem, nec tamen impetraſſe, oppreſſum deinde hunc eſſe ægritudine, ita vt triduo iam ſine voce prorſus iaceret, paululum verò quarto die reſpirantem vocaſſe ad ſe filiam ſuam & dixiſſe, Quouſq; me detinetis? quæſo vos citò aliquis presbyterum roget, vt poſsim aliquádo dimitti. Et cum hæc dixiſſet, rurſum ſine voce permáſit. Abijt curſu puer ad presbyterum noctis tẽpore: Infirmabatur presbyter, venire non potuit, tamen quia præceptum fuerat a me (ait Dionyſius) vt lapſis in exitu nemo recõciliationis ſolatia denegaret, & maximè his quos prius id rogaſſe conſtaret. Parum Euchariſtiæ puero qui ad ſe venerat, dedit, quod infuſum iuſsit ſeni præberi: regredienti adhuc puero antequam intraret domum, rurſum Serapiõ reſpiciẽs, Redijſti, inquit puer? & licet presbyter venire non potuit, tu tamen imple quod tibi præceptum eſt, vt poſsim diſcedere. Cumq; eſſet completa ſolennitas, velut cathenis quibuſdam vinculiſque diruptis, lætiorem iam ſpiritum, reddidit. Ex quo, inquit B. Dionyſius certiſsimò conſtat huius boni auxilio nullũ fraudari debere. Et B. Hieron. de ſancto Exuperio Epiſcopo Toloſano, narrat quod tam liberalis erat in pauperes, vt nihil ſibi ſeruaret, & corpus domini caniſtro viminio & ſanguinem in vitro ad infirmos portaret: Item B. Ambroſius, ſingularem fratris ſui Satyri cõmendans erga Deum pietatem & deuotionem refert, quod conſtitutus in naufragio non mortem metuens, ſed ne vacuus myſterij è vita exiret, ab his quos initiatos eſſe cognouerat, diuinum illud fidelium ſacramentum ſibi dari popoſcerit, vt fidei ſuę tali ſacramento cõſequeretur auxilium, quodq; datum ſibi ſacramentum ligari fecerit in orario, & orarium in collo inuoluerit, atque ita ſe in mare deiecerit, non requirens de nauis cõpage reſolutam tabulam, cui ſupernatãs iuuaretur, quoniam fidei ſolius arma quæſierat, atque his ſe tutum ac munitũ ſatis credens, alia auxilia non deſiderabat. Nec, inquit Ambr. ſpes eũ deſeruit, nec fefellit opinio, ſed primus ſeruatus eſt, & in portum terrenæ ſtationis eſt euectus. Rurſum Tertullianus ad vxorem, Non ſciet maritus quid ſecratò ante omnem cibum guſtes. Nã conſuetudo tunc habebat, quòd laici in manus acciperent Euchariſtiam & domum portarent, vt ex ſupra dictis patet, & ex Euſebij eccleſiaſtica hiſtoria: vbi & hoc annotat B. Rhenanus. Manifeſtum etiam hoc ipſum eſt ex ſer. Cypriani de lapſis, qui mulieris meminit, quæ in arca ſacram Euchariſtiam repoſuerat, & quia indignis manibus eam tractauerat, quãdo arcam aperire tentauit, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne attingere auderet. Clemẽs quoq; Petri Apoſtoli diſcipulus, & in cathedra ſucceſſor, inter multa quę ſe à B. Petro accepiſſe narrat, dicit ſe accepiſſe, quòd tribus commiſſa ſunt ſacramẽta diuinorum ſecretorum, presbytero, diacono, & miniſtro, qui cum timore & tremore reliquias corporis domini debent cuſtodire fragmentorũ, ne qua putredo in ſacrario inueniatur, ne cum negligenter agitur, portioni corporis domini grauis inferatur iniuria. Manifeſtũ eſt igitur antiquiſsimũ eſſe vſum & à temporibus Apoſtolorum obſeruatam conſuetudinẽ, de cuſtodienda S. Euchariſtia in vſum fideliũ, potiſsimum autem infirmorum, vt populus fidelis præſentẽ habeat dominum, ad quem in omni neceſsitate recurrere poſsit. Quod etiam antiquitus deferri ſolebat ſacra Euchariſtia, manifeſtum eſt ex epiſtola Irenæi, & epiſcoporũ Galliæ ad Victorem quem citat Euſebius. Scribunt enim quòd Romani Pontifices ſui prędeceſſores ſolent Epiſcopis Eccleſiarum, qui non ita ſicut ipſi celebrabant diem Paſchæ, Euchariſtiam tranſmittere in ſignum pacis & communionis. Vbi notat Beatus Rhenanus, quòd cum Epiſcopus aliquis Romam veniret, Pontifex Romanus Euchariſtiam hoſpiti ſolenniter tranſmittebat, & id fortè, inquit, & à cæteris fiebat Epiſcopis, quod haud dubiè ex Apoſtolica conſuetudine eſt deſumptũ. Cum enim ſacra Euchariſtia cõmunionis ſit ſacramentum, rectè colligit, inquit Irenæus, nõ fuiſſe hæreticos iudicatos, quibus Euchariſtia fuerat trãſmiſſa, quales tamen videbatur iudicaſſe Aſianos Victor Papa, & ideo excommunicaſſe. Et cũ corpus domini in ſ. Euchariſtia extra eius vſum maneat, non ſolum vſq; ad manducationẽ, ſed quàm diu manſerit panis ſubſtãtia, ſi nõ eſſet facta cõuerſio, vt probauimus articulo præcedenti: Nã eos inſanire dicit B. Cyrill. qui myſticam benedictionẽ à ſanctificatiõe ceſſare dicebant, ſi quæ eius reliquiæ in diẽ ſequentẽ remanſerint, eò quòd virtus benedictionis, & gratia viuificatiua iugis in eo maneat, & cùm pro infirmis ſeruari ab Apoſtolorum temporibus ſit conſuetũ, quis prohibebit, quò minus ex iuſtis cauſis in fidelium ædificationem in publicis ſupplicationibus circũferatur, nõ ſolum honoris cauſa, ſed potiſsimũ vt mortis Chriſti fiat cõmemoratio, & gratiarũ actio pro immenſa illa charitate, quam pater nobis in filij ſui paſsione & morte cõmendauit, omniumq; mirabilium, quæ populo ſuo vnquam exhibuit fiat memoria? Dominus enim noſter Ieſus Chriſtus nõ ſolum lingua & epiſtola prædicatur, vt dicit beatus Auguſtinus, verum etiam per ſacramentum corporis & ſanguinis ſui. Ob quá cauſam ab Apoſtolorum etiam temporibus in ſacrificio miſſæ ad hæc noſtra vſque tempora corporis & ſanguinis Chriſti fit eleuatio & oſtenſio. Scribit namque Dionyſius Areopag. quòd epiſcopus cõſecratum corpus in conſpectũ agit & oſtendit, vt patri videlicet filium pręſentet, eiuſq; contemplatione

populi

Epiſt. ad Ruſticũ monachum.

De exceſſu fratris ſui c. 7.

Li. 2. ad vxorem.

Li. 6. ca. 33 in fine.

De cõſecrat. diſt. 2. ca. Tribus gradibus.

Li. 3. de trin. cap 4.

De eccl. Hierarch. cap. 4.

populi ſui miſereatur. Nam de B.Franciſco legitur quòd tempore eleuationis ſacræ Euchariſtiæ mẽtem ad patrem erigebat, & orabat, Protector noſter aſpice Deus, & reſpice in faciem Chriſti filij tui chariſsimi, in quo beneplacitum eſt tibi. Ad Agnus Dei enim vſque fit patri oblatio, nulla in canone ad Chriſtum ſupplicatio, vt docet Concilium Carthaginenſe 3.ca.23. Quid igitur hanc corporis Chriſti circungeſtionem prohibere poteſt, quando expreſſum à Chriſto habemus mandatum, vt hoc ipſum quod ipſemet fecit, faciamus & nos, non tantum in cibum & potum, ſed præcipuè in mortis eius commemorationem, vt apud nos eius perpetua ſit memoria? Filius enim datus eſt nobis in omnem vſum ſalutarem, in deuotionem populi, in fiduciam per eum à patre omnia impetrandi, Et quid impedit eum in publicis ſupplicationibus coram toto populo patri præſentare, qui patris iram aduerſus populum ſuum per ſe placare poteſt? Quanta enim deuotione, quanta reuerentia arcam fœderis, quæ ſolum manna, tabulas, & virgas continebat, populus legis tempore reuerebatur. Soli namque ſacerdotes eam per duo milia paſſuum ante totũ populum portabant: Nec veritus eſt Rex Dauid ante eam ſaltare & canere cythara: Quanto etiam honore cum tubis geſtabatur ſpecies in circuitum Hierico, concidentibus ob hoc muris ciuitatis: Item ad bellum ducebatur cõtra hoſtes, & ad domum Obededom, & deinde in ciuitatẽ ſuam maximo cum honore. Abſurdiſsimum igitur videbitur eorum dogma, qui ſacram Euchariſtiam arcam veri mannæ, quod de cælo deſcendit, & panis planè cæleſtis honorificè cuſtodiri nolunt & circumferri, vt populus fidelis excitetur ab affectu ſyncero confugiendum ad dominum ſuum præſentem, eiq; vota ſua innoteſcat, item vt patri filium præſentent, in cuius faciem aſpiciens ſui miſereri dignetur. Scripturis itaque conſentaneum eſt quod ſacra Euchariſtia ſeruetur, & cum reuerẽtia circumgeſtetur aduerſus hoſtes fidei, & in publicis calamitatibus, vt in gratiam filij ſui pater ſuccurrat. Necalio ex fonte natus eſt error hic, quòd reponi & circumferri non poteſt ſacra Euchariſtia, quam ex eo, & quidem inſaniæ pleno, quod extra vſum ſiue ſumptionem non manent corp⁹ & ſanguis Chriſti in ſacra Euchariſtia, cùm tamen Dominus dicat quòd in ſui commemorationem corpus & ſanguinem ſuum conſecrare debeamus, ac proinde in omnem vſum quo populus fidelis in fide, ſpe, & charitate, cæteriſq; virtutibus ædificare poteſt. Abſurdum enim eſt quòd à voluntate communicare volentium pendeat quòd corpus Chriſti, ſit & permaneat in Euchariſtia, vt ſi velint communicare, ſit in ea corpus, ſi autẽ nolint communicare, iam in ea eſſe deſinat, & ſi hoſtia vna fortè ſuperſit, nõ permaneat ibi corpus Chriſti, ſed fiat panis prophanus: Similiter vinum tanquam prophanum effundatur, cuius pars reliqua quę in vſum venit ſanguinem Domini continebat, prout docent & obſeruant aduerſarij. Rectè igitur inſanum hũc vocat Cyrillus errorem. Nam ratum firmumq́ue eſt verbum Chriſti, Hoc eſt corpus meum: Quod autem ſemel corpus Chriſti factum eſt, non dimouetur, nec inde ſeparatur perſiſtentibus ſpeciebus ſub quibus pani ſucceſsit corpus Domini. Vnde clarè conſtat non eſſe conſuetudinem recentem à tempore Vrbani quarti natã, nec præter ſcripturam vſurpatam, quod Chriſtum in ſacra Euchariſtia adoramus, eamq́ue reponimus & cuſtodimus. Nam ea conſuetudo multis annorum centenarijs præceſsit Vrbanum 4. eamq́ue in Chriſti eccleſia fuiſſe ante annos mille trecentos, & eſſe traditionem quam per manus ab Apoſtolis, vel eorum diſcipulis accepimus. Nam concilium VVormacienſe ſanciuit quòd presbyter Euchariſtiam ſemper habere debeat paratam, vt ſi quis infirmatus fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur, cùm ſacroſancta Euchariſtia morientibus ſaluberrimum & tutiſsimum ſit viaticũ. Et concilium Arelatenſe grauiter animaduertit in eos qui negligẽtes ſunt in ſacræ Euchariſtiæ cuſtodia. Itẽm magnum illud concilium Lateranenſe, cui quatuor patriarchæ interfuerunt, & ingens epiſcoporum multitudo ex toto terrarum orbe ſub Innocentio tertio celebratum, conſtituit vt ſacra Euchariſtia cum chriſmate ſub fideli cuſtodia clauibus & ſeris adhibita cõſeruetur, ne temeraria ad ea manus extendi poſſit. Rurſum Concilium generale Viennenſe arguit & damnat eos qui in eleuatione corporis Chriſti nolebant aſſurgere, & reuerentiam ei exhibere. Item mandat Vt celebretur feſtum corporis & ſanguinis Chriſti. Et Honorius tertius præcepit, vt Euchariſtia in loco aliquo ad hoc deſtinato & mundo honorificè reponatur, ac per fideles & pios cuſtodiatur. Sacerdos verò frequenter plebem doceat, vt cùm in celebratione miſſarum eleuatur hoſtia ſalutaris, ſe reuerẽter inclinet, atq; idem faciat cùm defertur ad infirmũ, voluit quoque luminaria ſemper Euchariſtiæ præferri, ad ſignificandam præſentiam lucis æternæ. Super ijſdem his etiam catholica tradẽs doctrinam Concilium Trident. definiuit quòd conſuetudo aſſeruandi in ſacrario ſacram Euchariſtiam, adeo antiqua eſt, vt eam ſeculum etiam Niceni Concilij agnouerit. Porrò deferre ipſam Euchariſtiam ad infirmos, & ad hunc vſum in eccleſijs conſeruari, prę terquam quòd cum ſumma ęquitate & ratione coniunctum eſt, tum multis in concilijs præceptum inuenitur, & vetuſtiſsimo catholicæ eccleſiæ more eſt obſeruatũ. Quare hæc ſancta Synodus retinendum omnino ſalutarem hunc & neceſſarium morem ſtatuit. Et ne quis temerè illi contradicat, canonem latæ ſententiæ contra huiuſmodi temerarios adiecit, ſic inquiẽs, Si quis dixerit non licere ſacram Euchariſtiam in ſacrario reſeruari, ſed ſtatim poſt conſecrationem aſtantibus

Ioſue 6. 1. Reg. 4.

Ioannes Eckius ſerm. 31 de ſeptem Sacramentis.

De cõſecra. diſt. 2.

Auguſt. de viſitatione infirmorũ li. 2. c. 4. Eadem diſt. c. Quibene. ca. 20. & cuſto. Euchariſtia, c. Statuim⁹. in Clementin. Ad noſtrum, de hæreticis.

Clemẽ. Vnica de reliquijs. & veneratione Sanctorum

De celebra. miſſarũ c. Sane

Cano. 7.

tibus neceſſario diſtribuendã, aut non licere vt illa ad infirmos honorificè deferatur, anathema ſit. Cum igitur ex antiqua eccleſiæ catholicæ obſeruatione ſacroſancta Euchariſtia adorata ſit, repoſita, conſeruata, & delata, & hæc ipſa obſeruatio à Hierarchis eccleſię Chriſti vicarijs & à celeberrimis Concilijs generalibus ſit comprobata, atque hoc ipſum Euchariſtiæ institutioni & ſcripturis maximè conſentiat, imò & per ſe notum ſit ſi conſideremus ipſum Dominum reuera & ſubſtantialiter in eadem adeſſe, & quamdiu ſuperſunt ſpecies, in ea permanere, nulla eſt de his dubitandi cauſa, cùm ne vna quidem ſit ſcriptura quæ vel in ſuperficie probabiliter iſtis aduerſari videatur. Quare rectè dicit articulus, certa fide hæc eſſe tenenda. Vnde in canonibus declarantur eſſe hæretici & excommunicati, qui aliter de ſacramentis eccleſiæ, corpore & ſanguine Chriſti, ſentiunt aut docent, quàm ſancta eccleſia Romana docet vel prædicat.

Cap. ad abolendã de hæreticis.

QVòd panis & vinum permaneant in ſacramẽto Euchariſtiæ, multis modis ꝓbare nititur Martinus Lutherus in captiuitate Babylonica: Vbi ſanè abſurdiſſimè errat in eo, quod non ſolum panem permanere dicat in Euchariſtia, verùm etiam panem realiter eſſe corpus Chriſti, & vinum eius ſanguinem, id quod rerum naturæ non patiuntur. Sed quia eius argumentis pleniſſimè reſpondet Rex Angliæ in Aſſertione ſeptem ſacramentorũ: & in Apologia quam Reuerendiſsimus Chriſti martyr Ioannes Roffenſis pro Rege fecit, ad eas lectorem remittimus. Ea tantum argumenta hic proponemus, quæ mouent Ioannem Caluinum, vt hanc veritatem de ſacra Euchariſtia modis tam multis comprobatam relinquat, & hoſtiliter impugnet. Hic autem, quia ſacramentarius eſt, docere compellitur panem & vinum manere, vt ſint ſymbola & figuræ, ſub quibus corpus & ſanguis repręſentantur, ita tamen vt per ea verè exhibeantur nobis, quamuis longè abſentia. Ait enim in libello de cœna Domini.

In libello de cœna Domini.

Caluinus.

Commentum iſtud transſubſtantiationis nullum prorſus in ſcripturis fundamentum, neq; vllum veteris Eccleſiæ teſtimonium habet, atque adeo cum verbis domini conuenire, aut ſtare nullo modo poteſt. Nonne talis interpretatio nimis violenta & coacta eſt? Cùm Chriſtus panem oſtendens, corpus ſuum vocat, dicere panis ſubſtãtiam in nihilum redigi, & in eius locum Chriſti corpus ſuccedere? Sed non eſt neceſſe rem in dubium vocare, cùm veritas dilucida ipſa per ſe tam abſurdã vanitatem refutare poſsit. Infinita teſtimonia & ſcripturæ & patrum prætermitto, quibus ſacramentum panis appellatur.

Reſponſio. *In epiſto. ad Ioan. Heruagium.*

Veriſsimum hic eſſe probat Ioannes Caluinus quod de ſacramentarijs ſcribit Lutherus, quòd non niſi manifeſtis mendacijs ortum dogma ſuſceperunt, & mendacijs aſſerunt, & quod ſint inſani qui huiuſmodi ſpiritibus credunt. Non enim ignorare poteſt Caluinus manifeſtè falſa eſſe quæ hic aſſumit. Legit namque Magiſtrum ſentent. Legit & Gratianum, qui multorum patrum citant teſtimonia pro conuerſione panis in corpus Chriſti, & vini in eius ſanguinem, quę verba Domini habent pro fundamento. Nouit etiam B. Thomam & reliquos ſcholaſticos docere, quòd Pronomẽ, Hoc, in verbis Chriſti non panem demonſtrat, ſed confusè & abſolute id quod Chriſtus in manibus habebat, & diſcipulis porrigebat: quod etiam hiſtoriæ maximè eſſe conſentaneum ſuperius docuimus. Accepit enim panem & ipſum benedicens, dixit eſſe corpus ſuum quod tradebat: id quod fieri non poterat, niſi per conuerſionem panis in corpus, ſicut aquæ in vinum conuerſionem teſtabatur, quod miniſtri ex hydrijs quas prius aqua repleuerant effundebant vinum. Et abſurditas quam ipſe Caluinus ſequi videbat ex demonſtratione panis, meritò eum abſterrere debebat ab huiuſmodi intellectu: ſed maluit ad Allegoriã verba Domini tametſi reluctantia trahere, & corporis Chriſti præſentiã negare, quàm ſimplicem ſequi demõſtrationem, nulla pro ſuo intellectu adducta ſcriptura. Abſurdè enim interpretatur verba Domini, Hoc eſt corpus meum: videlicet hoc ſenſu, Quemadmodum hominis corpus pane nutritur & ſuſtẽtatur, ita caro mea cibus eſt ſpiritualis, quo animæ viuificantur. Quid precor, commune habent verba domini cum iſto intellectu? Nonit prӕterea Caluin. veterem eccleſiam ſecutam eſſe id quod prædicabant eius paſtores, & docebant magiſtri, nec tamẽ pudet eum ſcribere, quòd doctrina de conuerſione & tranſitu panis in corpus Chriſti (quẽ concilia generalia explicant eſſe transſubſtãtiationem) nullum habeat in ſcripturis fundamentum, neq; vllum veteris eccleſiæ teſtimonium: item quòd cum verbis Domini ſtare non poteſt, quòd Chriſtus panem oſtendens ſiue demõſtrans corpus ſuum vocat, quodq; veritas tam dilucida per ſe, tam abſurdam vanitatem refutare poſsit. Quanta arrogantia & temeritas abſurdam vanitatem vocare doctrinam, quam quaſi ex fide populo ſuo proponit B. Auguſt. B. Ambroſ. & plurimi doctores eccleſiaſtici, & comprobant generalia eccleſiæ concilia. Ille enim in concione ad populum liberè pronunciat, Ante verba Chriſti quod offertur, panis dicitur: vbi verò Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis, ſed corpus Domini appellatur. Et B. Ambroſius ex parte Neophytorum quos inſtituit, ſibi obijcit. Fortè, inquit, dicas, Aliud video, quomodo tu dicis quod corpus Chriſti accipiam? tandem poſt multa exempla quibus ad veritatis huius cognitionem eos manuducit, Sermo ergo Chriſti, inquit, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poterit ea quæ ſunt in id mutare quod non erant? Item vetus ille & inſignis doctor Euſebius, Epiſc. Emiſſenus, aper-

4. lib. diſt. 10. & 11.
De conſecra. diſt 2.
Serm. 28. de verb. domini ſuper Lucam.
De myſterijs initiandis.
De Paſc. Homil. 5.

regno Dei, hoc eſt, non qui iam ſunt claudi aut cœci, aut leproſi: non quæ iam ſunt me-
Matth. 11. retrices vel peccatores, ſed qui fuerint. Sæpe etiam eadem ſcriptura appellat res nomini-
Ioann. 1. bus, quibus in forma aſsimilantur, vt Ioannes vidiſſe ſe ait Spiritum ſanctum, cum non ipſum ſpiritum, qui ſua natura eſt inuiſibilis, ſed ſpeciem columbæ, vt Lucas exponit, viderit. Item mulieres viderunt angelum, quem Euangelium iuuenem appellat. Et ſępenumero angeli dicuntur viri, non quod fuerint, ſed quòd formã duntaxat prę ſe ferrent. Nam Dauid de ſe vel potius de Chriſto
Pſal. 21. ita loquitur, Ego ſum vermis, & non homo, cùm ſubſtantialiter homo eſſet, ſola verò ſimilitudine vermis. Et priori ſuo nomine adhuc res appellamus, quod ſimilem effectũ producant. Vocatur itaque panis, quia ex pane cõficitur, vel quia formam panis retinet, vel quia ſimilitudine quadam panem referat, habeatq; inditas pani adhuc qualitates, vel (vt ſemel dicam) ab effectu, vt ſicut panis reficit, & alit ventrem, & vinum cor hominis lætificat, ita quod ſpiritualiter mentem lætitia afficit, & mentem impinguat, panis & vini vocabula ſortiuntur. Accipit itaque Ieſus panem, & benedixit, dicens, Hoc eſt corpus meum: deinde fregit & dedit diſcipulis ſuis, in hoc benedictionem explicans, quod dixit, Hoc eſt corpus meum. Non enim ſemper rei geſtæ ordinem ſeruant in ſcribendo Euangeliſtæ, vt dicit beatus Au-
Lib. de conſenſu euangeliſtarum. guſt. Vnde B. Thomas, Intelligendum eſt, inquit, rei geſtæ ordinem ſic poſſe explicari, Accipiens panem benedixit, dicens, Hoc
Par. 3. quæ. 78. art. 1. eſt corpus meum, deinde fregit & dedit diſcipulis ſuis. Sed idem ſenſus, inquit, haberi etiam poteſt verbis Euangelij non mutatis. Nam hoc Participium, dicens, concomitantiam quãdam importat verborum ad ea quę præcedunt, nõ ſolum reſpectu verbi vltimè prolati, quaſi Chriſtus tunc verba illa protulerit, quando diſcipulis ſuis dedit, ſed poteſt intelligi concomitantia reſpectu totius pręcedentis, vt ſit ſenſus, Dum benediceret & frangeret, & daret diſcipulis ſuis, hæc verba dixit, Accipite, &c. Itaq; Chriſtus accepit panem quem ſtatim benedixit, & ſua benedictione dicendo, Hoc eſt corpus, &c. creatura ſuo obediens creatori, in eius corpus eſt conuerſa, ſicut aqua in hydrijs eius iuſſu, facta eſt vinum. Atq; hoc ſenſu benedicere explicat ſuper dicere virtutem dictionis ſiue verborum Chriſti, ſicut benedicendo in Geneſi creaturis virtutem eſt largitus. Et benedictionem cuius meminit Matth. & Marcus, aliã eſſe à gratiarum actione, teſtatur Canõ Miſſæ, in quo legimus, Gratias agens benedixit quaſi iſta ſint diſtincta. Matth. & Marcus in conſecratione calicis, meminerunt gratiarum actionis, & non benedictionis. Si tamẽ intelligatur hæc benedictio eſſe gratiarum actio, ſicut beatus Lucas & Apoſtolus Paulus interpretari videntur, qui nulla benedictionis facta mentione, cum gratias egiſſe dicunt: Et ſi ſeries apud Euangeliſtas, & B. Paulum ſeruetur hiſtorię, Ieſus panem accepit, patri gratias agendo benedixit, panem fregit, panem dedit, hoc eſt, exhibuit diſcipulis, & dixit, Accipite & manducate, hactenus panis erat, ſi ordo, vt diximus, ſeruetur hiſtoriæ, imò & quando Chriſtus dixit, Hoc eſt corpus meum, adhuc panis erat, ſed completo ſermone corpus eſt Chriſti, atque ita Apoſtoli acceperunt & manducauerunt nõ *In comment. Matth. 26.*
panem, ſed corpus Chriſti, in quod panis iam erat conuerſus. Sermo enim dominicus non ſolum eſt enunciatiuus veritatis, vt rectiſsimè dicit Cardinalis Caietan⁹ (Veriſsimum enim eſt, quod hæc ſubſtantia eſt corpus Chriſti) ſed etiam eſt factiuus veritatis ſignificatæ. Facit enim quod enunciat, & ideo eius veritas enunciatione eſt poſterior. Et propterea inquit, pronomen Hoc nõ demonſtrat panem, neque corpus Chriſti, ſed hanc ſubſtantiam. Pronominis enim officiũ eſt monſtrare ſubſtantiam ſine qualitate. Nam veritati enunciatæ repugnat demonſtratio panis. Falſum eſt enim, quod panis eſt corpus Chriſti: efficientiæ autem repugnat demonſtratio corporis Chriſti. Falſum eſt enim quod efficiatur quòd corpus meum eſt corpus meum, ad quod nulla opus eſt efficientia: ſed tam veritati enunciatæ, quàm efficientiæ quadrat demonſtratio ſubſtantiæ, non demõſtrando ſpecialem naturam, quia & verum eſt quod hæc ſubſtantia (non hoc accidens) eſt corpus meũ: & verum eſt quod ſit, quod hæc ſubſtantia eſt corpus meum: hoc eſt enim quod fit per hunc ſermonem. Vnde apparet, addit Caietanus, non eſſe ab eccleſia adinuentã tranſſubſtãtiationẽ panis in corpus Chriſti, vt hæretici fingunt, ſed Eccleſia à veritate per hæc domini verba propriè intellecta cogitur ad confitendum efficientiam. Non enim aliter verificatur nunc & non prius, Hoc eſt corpus meum, niſi quia nunc & non prius factum eſt, vt hoc ſit corpus meum. Ex vtroq; autẽ, ſcilicet veritate ſignificata & effecta cogitur ad cõfitendum trãſſubſtantiationẽ panis in corpus Chriſti, neq; enim aliter fieri potuit quòd hæc ſubſtantia ſit corpus Chriſti, quàm per tranſſubſtantiationem. Nam ſi tranſubſtantiatio nõ interuenit, non verificatur, quod hoc demonſtratum quando Chriſtus profert pronomen, Hoc, id eſt illa met ſubſtantia quam pronomen demonſtrat in ſui prolatione, ſit corpus Chriſti, ſed illa ſubſtantia quæ tunc demonſtratur, ſi qualis tunc eſt remanet in fine conſecrationis, non eſt corpus Chriſti, ſed eſt panis. Si annihilatur, nec eſt panis nec eſt corpus Chriſti, ſed nihil eſt. Et concludit, Omnes itaque hæreſes excludunt hæc verba, Hoc eſt corpus meum, ſecundum proprietatem ſermonis intellecta. At ſi verbis *quæſ. 2. ar. 1*
proprijs, ſi proprietati ſermonis non ha- *quæ 4. ad*
betur veritas fidei, ruit tota fides Trinitatis, *primum.*
ruit vniuerſa certitudo ſacræ ſcripturæ. De veritate autem & natura orationis factiuæ eiuſq; efficientia clarè docet B. Thom diſt. 8. 4. ſentent. Multo autem probabilius eſt, vt

ſentit Thomas & alij ſcholaſtici, quod Euangeliſtæ non ſeruant ordiné hiſtoriæ, quodq; Chriſtus acceptum panem ſtatim benedixit dicendo. Hoc eſt corpus meum, & poſtea panem benedictum, ſiue potius ſpecies eius, diuiſit in duodecim vel tredecim particulas, & dixit, Accipite & comedite, & iam fractũ panem, atque ſic ſecundum ſuam formam diuiſum dedit manducandum: Non eſt hic veriſimile, vt ſcribit Caieta. quòd ſingulorum ori imponendo ſingulas partes porrexerit, vel manu ſua ad manus eorum, ſed exhibuit, & obtulit particulas ſacri panis in patina à ſingulis particulam proprijs manibus accipiendã. Crediderim, inquit, ego, quod ſicut vnum calicem communẽ omnibus tradidit, ita in vna patina panem in duodecim buccellas fractum manibus proprijs accipiẽdum tradiderit, & quod eccleſia vſum hunc patinarũ Apoſtolica traditione acceperit: ita quòd ſicut calicem vnus diſcipulus dedit alij, ita patinam cum pane ſancto propinquiores Ieſu remotioribus ſucceſsiue porrexerint. Quantum ad præſentiam ſubſtantialẽ corporis Chriſti & conuerſionem panis, nulla eſt hic difficultas, nulla dubitatio, ſiue intelligatur ab Euangeliſtis hiſtoriæ ſeries ſeruata, ſiue per anticipationem dicatur Chriſtus fregiſſe & dixiſſe, Accipite & comedite. Nam certum eſt quòd panis in Chriſti corpus conuerſio facta eſt quando dixit, Hoc eſt corpus meum, & non antea. An autẽ hoc dixerit poſtquam fregit, an prius, non ſatis conſtat. Locum autem B. Pauli, Panis quem frangimus, &c. interpretatus eſt D. Chryſoſtomus de cæleſti illo pane de quo Domin'. Panis quem ego dabo caro mea eſt. Ait enim Hunc panẽ ſiue corpus, Chriſtus omnibus ęqualiter dedit, hoc pro omnibus pariter fractum eſt, & æqua portione diſtributum, eo dicente, Accipite & manducate corpus, videlicet, quod, vt Theophylactus interpretatur, omnibus æquè diſpartiens morti deſtinaſſet, & quod in cruce non eſt paſſus, hoc iam ſuſtinet, cùm propter nos frangitur, Os eius nullum eſt contritum. Nihil tamen incommodi eſt, ſi panis hic intelligatur ipſum ſacramentum, hoc eſt panis ſpecies, ſicut dũ dicit, Quoniam vnus panis & vnum corpus omnes ſumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus, propter ſimilitudinem, imò quia eædem qualitates hic ſunt, ſecundum quas ſimilitudo attenditur, quę fuerũt in pane, qui in corpus Chriſti trãſijt, atq; etiam virtutes panis eędẽ. Diximus enim multis modis vnam rem appellari nominibus alterius, à qua tamen multum eſt diuerſa. Et B. Auguſt. ob ſimilitudinem dicit ſacramenta plerunq; ipſarum rerum quas ſignificant nomina accipere, ſicut ſecundum quendã modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt & ſacramentum ſanguinis Chriſti ſanguis Chriſti eſt. Locum ex Actis deſumptum veteres non referunt ad ſacram Euchariſtiam. Nam OEcumenius in commentarijs circa locum, Et frangentes iuxta

1. Cor. 10. *Hom. 27.* *1. Cor. 11.* *Epiſt. 22. ad Bonifacium* *Cap. 2.*

domum panem: Domum dicit nunc templum, inquit, Dixit aũt, Frangentes panem, vt tenuitas & ſimplicitas victus eorum appareat. Et gloſa interlinearis interpretatur, In fractione panis ſiue cõmunis, ſiue ſancti. Et frangentes panem circa domos ſanctum, inquit, vel corporalem. Et Nicolaus de Lyra, Communicabant in fractione panis, inquit, tum quia quotidie communicabant, tum quia omnes ſicut & cætera communia habebant: Item alio loco. Cùm veniſſemus ad frangendum panem, inquit gloſa, corporalem vel ſpiritualem. Quod ſi intelligatur ſacra Euchariſtia nomine panis, hoc fit ſecundum regulas præcedentes, & vt dicit beatus Auguſtinus, ſecundum tropum, quo ſacramentum corporis, corpus nominatur, & ſpecies panis appellantur panis, quia eius, vt diximus, ſunt ſimilitudo, eiuſque habent virtutem & efficaciam. Quæ loca ſimul & ſuperiorem de fractione panis ex Paulo eruditè explicat Albanus Archidiaconus Ciceſtrienſis Anglus. Verba autem Domini apud Matthæum, Non bibam ammodo de hoc genimine vitis, vſque in diem illum, cùm illud bibam vobiſcum in regno patris mei: in quibus præcipuum & ferè vnicum fundamentũ ſui erroris ponunt, magnam habent obſcuritatem, vt docta Hedibia eorum intelligentiam quæſierit à B. Hierony. & eruditus Eucherius Epiſ. Lugdunenſis inter quæſtiones de ſcripturis difficiliores ea locauerit, & reuera latens videtur eorum intelligentia. Quæ autem in ſcripturis lucida ſunt, præiudicium ab obſcuris locis, vt quidã rectiſsimè dixit, pati nõ debent: habemus aũt in lucido poſitum, Hoc eſt corpus meum. Cæterùm omiſsi allegorijs quibus pulchrè ac eleganter vtuntur ſacri interpretes dicamus ſimpliciter, quod ſicut typicum agni eſum, ſic etiam potum Paſchæ typicum negat ſe vltra guſtaturũ: vel illud rectè dici poteſt ſecundum normam & regulam ſcripturæ, quòd res iuxta eam naturam nõ quam iam habent, ſed quam prius habuerunt, non nunquam appellare ſoleat. Atq; hunc intellectum ſcripturarum circunſtantiæ manifeſtè oſtendunt. Vbi conuenit meminiſſe Matthæum & Marcum leuiter attingere vetus Paſcha, & veluti ſicco pede pertrãſire, nõ putantes operæ pręcium fore diutius morari, feſtinant ad nouũ. Lucas autem qui poſt eos, vt hiſtoriæ tradunt, Euangeliũ ſuũ conſcripſit, vtrumque accuratius diſtinxit, & quod illi ſubobſcurè, hoc iſte apertius poſuit. Ait enim, Cũ facta eſſet hora, diſcubuit & duodecim diſcipuli cum eo, & ait illis, Deſiderio deſideraui hoc Paſcha mãducare vobiſcũ antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non maducabo illud donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice gratias egit & dixit, Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Et hæc quidem de legali cœna hactenus. Hinc de tremendo myſterio ſubdit, Accepto pane

Act. 20. *Lib. 2. catholicæ confutationis, fol. 62. 72. cap. 26.* *Quæſt. 2. ad Hedibiam.* *Arnobius in pſal. 41.* *Smaragdus.*

gratias

gratias egit, fregit, & dedit eis dicens, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur: Hoc facite in meam commemorationẽ. Similiter & calicem poſtquam cœnauit, dicens, Hic calix eſt nouum teſtamentum in meo ſanguine, qui pro vobis fundetur, Hic autem ſcrupus eſt, quod euangeliſta Mattheus à cœna Domini hanc ſentẽtiam apponit, Non bibam de hoc genimine vitis, vnde effici volũt vinum etiam tum fuiſſe quod Chriſtus dedit, perinde ac fuit illud quod in typica agni cœna inter eos diuidi iuſsit: ſed Euangeliſtarum cõſenſus nullo modo hoc permittit. Nam ſanctus Lucas dicit Chriſtum eandem ſententiam dixiſſe, non de poculo Euchariſtico, ſed legali, quod vel intuẽte in aperto eſt. Cùm igitur Sãctus Lucas teſtetur Chriſtum in cœna agni paſchalis dixiſſe, Non bibam de generatione vitis: cumque Mat. quod etiam illi volunt, affirmet Chriſtum bibiſſe poſtea, cum ſuum corpus & ſanguinem ſuis diſcipulis porrigebat. Subiecit enim, non bibam poſt hac de hoc genimine vitis, conſequens eſt, vt iam non ſit vitis naturalis fructus quem tum bibebat, & de quo Matth. loquitur, ſed verus ſanguis, licet eodem nomine ſecundum ſcripturæ morẽ appelletur, alioqui mendax Chriſtus, quod abſit. Si enim in cœna qua agnum iuxta legem obtulit, comeditq;, palam teſtetur, quod Lucas affirmat, ſe non bibiturum de generatione vitis, donec regnum Dei veniat, & ſi poſtea cùm inſtituit nouæ legis nouum teſtamentum bibit, vt Matth. ait, liquet profectò non fuiſſe vinum quod tum bibebat, ſed aliud, nempe ſanguinẽ ſub forma vini, id quod ſcriptura, ſi aduertatur, palam oſtendit. Quapropter non ſegniter prætereunda ſunt verba Euangeliſtarum. Sanctus enim Lucas de veteri teſtamento ſic refert Saluatorem dixiſſe, Non bibam de genimine vitis abſolutè. Matthæus autem vt quod in nouo bibebat plurimum differre oſtendat, aliter locutum atteſtatur, ſic nimirum: Non bibam de hoc genimine vitis. Eſt enim hoc genimen ſeu generatio non cuiuſlibet vitis, ſed verè, illius, inquam, vt Origenes interpretatur, quæ dicit, Ego ſum vitis vera: Et eſt potio nõ cuiuſlibet, ſed vuæ illius, quæ, vt idem ait, miſſa in torcular paſſionis potum hunc protulit. Et proinde hoc verbo Dominus ſignificauit longè aliud fuiſſe quam quod in cœna legali dederat, nempe vt dixi, ſuum ſanguinem, quem ipſe, inquit beatus Hieronymus, nobiſcum bibit in regno eccleſiæ: Ipſe conuiua & conuiuium, ipſe comedens, & qui comeditur. Ex quibus conſtare poteſt, quare hoc ſacramentum panis appelletur, vel ſacramentum panis. Nam in ſpeciebus & forma panis nobis proponitur, & conſecrationis eius materia eſt panis. Patet igitur ꝙ hæc verba Domini, quibus aduerſarij ſuam ſtabiliunt impietatem, ſolidum ſunt catholicæ veritatis fundamentum, quod videlicet vinum non manet poſt cõſecrationem, ſed conuertitur in ſanguinem Chriſti.

Quæſt. 2. ad Hedibiam.

Tantùm dico ſacramenti naturam hoc requirere, vt panis materialis pro viſibili corporis ſigno remaneat. Eſt enim regula generalis in omnibus ſacramentis, ſigna quæ in ipſis videmus, debere aliquid ſimilitudinis habere cum re ſpirituali quã repræſentant. Vt igitur in baptiſmo certiores redduntur, animas noſtras interius ablutas eſſe, cum aqua quæ corporis ſordes abluit, eius rei teſtificandæ cauſa effunditur, ita in cœna materialem panẽ eſſe neceſſe eſt, vt nobis teſtatum ſit corpus Chriſti cibum noſtrũ eſſe. Quæ enim eſſet ſignificatio, nobis id ab albedine ſignificari? Aperte igitur cognoſcimus omnem repræſentationem quam Dominus, ſeſe noſtræ infirmitati accõmodare volens, dedit, interituram, niſi panis ſubſtantia remaneret. Caluinus.

Verè tantùm hæc dicit Ioannes Caluinus ſine ſcripturis, ſine vllis patrum teſtimonijs imò contra ea, & contra apertiſsimas Conciliorum definitiones. Quis tam ſuæ ſalutis negligens, vt ſic dicenti vllam adhibeat fidem, quod videlicet ſacramẽti natura requirat, vt panis materialis pro viſibili corporis ſigno remaneat. Sed eſt, inquit, regula generalis in omnibus ſacramentis. Nec hanc quidem vlla probat ſcriptura, quæ & ſi vera eſſet in reliquis ſacramentis, hic habet exceptionem. Magnum enim eſt diſcrimen huius ſacramenti ab alia. Nam alia ſacramenta ex verbo conſtant & elemento, atq; ab his ſuam habent ſignificationem: Hoc autem ſacramentum nec elementum habet, nec verba ex quibus conſtet, licet eius conſecratio & verba & materiam habeat ſenſibilem panem & vinum. Nam vt rectè dicit B. Thomas, hoc ſacramentum ab alijs differt in duobus. primò quantum ad hoc quòd perficitur in conſecratione materiæ, & alia in vſu materiæ conſecratæ: & ſecundò quia in alijs ſacramentis conſecratio materiæ conſiſtit ſolũ in quadã benedictione, ſed in hoc ſacramento conſecratio materiæ conſiſtit in miraculoſa conuerſione ſubſtantiæ, quæ à ſolo Deo perfici poteſt, & quia forma debet eſſe rei conueniens, ideo, inquit, huius ſacramẽti forma etiam in duobus differt à formis aliorũ ſacramentorum: primò quidem quia aliorũ formæ important vſum materiæ, puta baptizationem vel conſignationem, ſed huius ſacramenti forma importat ſolum conſecrationem materiæ, quæ in tranſſubſtantiatione conſiſtit: ſecundò quia aliorum ſacramentorũ formæ proferuntur ex perſona miniſtri, ſed forma huius ſacramẽti profertur ex perſona ipſius Chriſti loquentis, vt detur intelligi quòd miniſter in eius perfectione nihil agit, niſi quòd profert verba Chriſti. Magis igitur huius ſacramenti natura hoc requirit, quòd ſubſtantia panis maneat, cùm perficiatur in conſecratione panis, hoc eſt eius conuerſione in corpus Chriſti: Et eſſet contra ſacramenti ſignificationem, quia ſpecies non ducerent in verum Chriſti corpus per modum ſigni, ſed magis in panis ſubſtantiã quã afficerent. Magna tamen eſt ſpecierum ſimilitudo

Reſponſio.

Part. 3. q. 78 art. 1.

Epiſt ad Magnum. Falſa eſt hæc citatio. *fide cõſideremus in ſancta illa menſa agnum Dei. Cyprianus, Quãdo Dominus corpus ſuum panem vocat de multorum granorum adunatione cõgeſtum, populum noſtrũ quem portat indicat adunatum. Et quando ſanguinem ſuum vinum appellat de botris atque acinis expreſſum, gregem item noſtrum ſignificat commixtione adunatæ multitudinis copulatum.* Admonitio. *Sic etiam Fulgentius ſacramentum panis & vini vocat. Denique ſicut ait Aug. Si ſacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum quas figurant non haberent, vtiq; ſacramenta non eſſent, Vnde & panem in Chriſti corpore ſanctificatum vocarunt aliqui ex patribus.*

Reſponſio. Si in hunc modum quo locutus eſt Apoſt. Paulus, locuti ſunt omnes ſancti patres, vt dicit Caluinus, nihil ſanè conuerſioni panis in corpus Chriſti aduerſantur, cum B. Paulus, non de vulgari loquatur pane, ſed eo qui eſt corpus Chriſti. Non enim omnes de vno & eodẽ pane triticeo, vt diximus, participare poſſumus, & ſi poſſemus, ex eo nõ eſſemus vnus panis & vnum corpus. Nec hic panis eſt materialis, de quo dicit Apoſtolus Paulus, fideles vnum eſſe panem. Nam ſicut Magiſter ex eodem B. Aug. dicit, vnus panis Diſt. 84. li. & vnum corpus Eccleſia dicitur, propterea quòd ſicut vnus panis ex multis granis conficitur, & vnum corpus ex multis membris componitur, ſic Eccleſia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc autẽ myſterium pacis & vnitatis Chriſtus in ſua menſa conſecrauit. Qui ergo accipit hoc myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non accipit hoc myſterium pro ſe, ſed contra ſe: Cuius etiam ſacramentum eſt corpus Chriſti proprium de virgine ſumptum, quia vt corpus Chriſti, ex multis membris puriſsimis & immaculatis conſtat, ita ſocietas eccleſiaſtica ex multis perſonis à criminali macula liberis conſiſtit. Et ſicut ex pluribus acinis vinum in vnũ confluit, ſic ex multis fidelium perſonis vnitas conſtat Eccleſiaſtica. Vbi & declarat quòd ſpecies panis & vini ſunt ſacramẽtum tantùm, & caro Chriſti quam de virgine traxit, & ſanguis quem pro nobis effudit, res hic contenta & ſignificata: res autem ſignificata & non contenta, vnitas eccleſiæ in prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis, & glorificatis. Et ſimiliter venerabilis Hugo de ſacramentis pleniùs declarat, Lib. 2. par. 8. cap. 7. quòd ſpecies viſibiles panis & vini verã habeant rationem ſacramenti. Ait enim. Cũ vnum ſit ſacramentum, tria in eo diſcreta ponuntur, ſpecies videlicet viſibiles: & veritas corporis: & virtus gratiæ ſpiritualis. Aliud eſt enim viſibilis ſpecies quæ viſibiliter cernitur, aliud eſt veritas corporis & ſanguinis quę ſub viſibili ſpecie inuiſibiliter creditur atq; aliud gratia ſpiritualis, quæ cum corpore & ſanguine inuiſibiliter & ſpiritualiter percipitur. Quod enim videmus, ſpecies eſt panis & vini: quod autem ſub ſpecie illa credimus, verè corpus eſt & ſanguis Ieſu Chriſti quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Nec per panem & vinum corpus & ſanguinem tãtum ſignificari credimus, ſed ſub ſpecie panis & vini verum corpus & verum ſanguinem conſecrari ac contineri: & ſpeciem quidem viſibilem ſacramẽtum eſſe veri corporis & veri ſanguinis: corpus autem & ſanguinem ſacramentum eſſe gratiæ ſpiritualis. Et quemadmodum ſpecies illic cernitur, cuius res vel ſubſtantia ibi eſſe non creditur, ſic res ibi veraciter & ſubſtantialiter præſens creditur, cuius ſpecies non videtur. Videtur enim ſpecies panis & vini, & ſubſtantia panis & vini nõ creditur, creditur autem ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti, & tamen ſpecies non cernitur. Lege & ea quę ſequuntur. Et rationem ſacramenti ſpeciebus conuenire clarè explicat Bonauentura. 2. par diſ. 18 4. ſenten. Si obijcias, inquit, quòd ſpecies non componitur nec reficit. Dicendum quòd retinent idiomata ſubſtantiæ quę prius ibi fuit, & ratione illius ſunt ſigna cõuenientia. Atque beatus Thomas proponit argumentum: Par. 3. quæ. 75. art. 2. Panis & vinum aſſumuntur, inquantum ſignificant Eccleſiaſticam vnitatem, prout vnus panis fit ex multis granis, & vinum ex multis racemis, vt beatus Auguſtinus dicit libro de ſymbolo: ſed hoc pertinet ad ſubſtantiam panis & vini. ergo ſubſtantia panis & vini in hoc ſacramento remanet. Item, Inter Eccleſiæ ſacramenta debet eſſe conformitas: ſed in alijs ſacramentis ſubſtantia materiæ manet, ſicut in baptiſmo ſubſtantia aquæ. & in cõfirmatione ſubſtantia chriſmatis, ergo etiam in hoc ſacramento ſubſtantia panis & vini manet. Item dicit Ioannes Li. 4. ca. 14. Damaſcenus, Quia conſuetudo eſt hominibus comedere panem, & bibere vinum, coniugauit eis diuinitatem, & fecit ea corpus & ſanguinem ſuum, atq; ita panis communicationis non panis ſimplex eſt, ſed vnitus diuinitati: Sed coniugatio eſt rerum exiſtentium, ergo panis & vinũ ſimul ſũt in hoc ſacramento, cum corpore & ſanguine Chriſti. Ecce argumenta Caluini. Reſpondet ad primũ Thomas, quòd ſpecies quę in hoc ſacramento remanent, ſufficiunt ad ſignificationem huius ſacramenti. Nam per accidẽtia cognoſcitur ratio ſubſtantiæ. Et in 4. ſentent. reſpondet, quod ſpecies hic remanentes repręſentant aliquo modo ſubſtantiam quam prius afficiebant, & per conſequens proprietates eius, & ita habent rationem ſignificandi per quandam ſimilitudinem, corpus Chriſti verum & myſticũ. Atq; hoc ipſum eſt, quod ſancti referunt ſignificationem huius ſacramenti ad materiam ex qua per cõſecrationẽ ſacra Euchariſtia perficitur, cuius ſpecies, vt diximus, ſunt reliquiæ in quibus manet panis & vini ſubſtantia ſecundum virtutem, efficaciam & perfectionem ac ſubſiſtentiam. Ad ſecundum reſpondet, quod in alijs ſacramentis non eſt Chriſtus realiter, ſicut in hoc ſacramẽto, & ideo in illis manet ſubſtantia materiæ, non autem in iſto. Damaſcenum autem interpretatur quod Deus coniugauit diuinitatam ſuam, id eſt diuinã vir-

tutem pani & vino, nnn vt remaneant in
hoc ſacramento, ſed vt faciat inde corpus &
ſanguinem ſuum. Vel intelligendum dicit
quantum ad ſpecies quibus corpus Chriſti
diuinitati vnitum modo ineffabili cõiungi-
tur. Nam certiſsimum eſt Damaſcenum in
Li.4. c. 34. eodem capite dicere panem conuerti in cor
pus Chriſti, & vinũ in ſanguinem. B. Irenę-
us magis etiam probat hanc conuerſionem
& panis tranſitum in corpus Chriſti, in hac
ipſa ſententia quã citat hic Caluinus, quàm
ei aduerſetur. Quemadmodum, inquit, qui
eſt à terra panis percipiens vocationem vel
inuocationem domini, non iam communis
Colloſ.2. panis eſt, ſed ex Chriſti benedictione Eucha
Ca. 32. eiuſdem libri. riſtia factus eſt. panis ſcilicet in quo pleni-
tudo diuinitatis & gratiarum inhabitat et-
iam corporaliter. Quem ſenſum magis ex-
plicat dum dicit, quod eum qui ex creatura
panis eſt accepit, & gratias egit dicens, Hoc
eſt meum corpus, benedicendo videlicet ex
eo quod erat panis, fecit ſuum corpus, & ca-
licem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quę eſt
ſecundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus
eſt: & ſine dubio ex ea ſuum ſanguinẽ, vt di-
xit & confeſſus eſt, etiam fecit. Ex quo non
conſequitur quòd poſt conſecrationem pa-
nis maneat, quin potius quòd Chriſti virtu-
te & benedictione tranſijt in corpus eius ſi-
cut dicit Ioan. Damaſcenus, quòd panem &
vinum fecit ſuum corpus & ſanguinem, dũ
dixit, hoc eſt corpus meum, ſuam his ipſis
cõiungendo diuinitatem. Porrò Irenæus di-
cens Euchariſtiam ex duabus rebus conſta-
re, terrena & cœleſti, nõ explicat quæ ſit hæc
res terrena. Si intelligat panem & vinum, ex
eis conſtat tanquam ex materia tranſeunte
in corpus & ſanguinem domini, quę ſub iiſ-
dem ſpeciebus & formis eis ſuccedunt. Con
ſtat tamen etiam ex ſpeciebus quæ ſunt res
terrenæ, tanquam ſigno, & corpore & ſan-
guine Chriſti, qui eſt panis de cœlo deſcen-
dens. Similiter de Euchariſtia loquitur Au-
Diſt.10.4. guſtinus, vt citat Magiſter in ſenrent. Con-
Lib. 4. dialogiorum. ficitur, inquit, ſacrificium Eccleſiæ duobus,
ſacramento & re ſacramenti, hoc eſt corpo-
re Chriſti & ſacramento, quia forma panis
operta Chriſti caro ſumitur & tractatur: Et
beatus Gregorius, Quis fidelium habere du
bium poſsit in ipſa immolationis hora, ad
ſacerdotis vocẽ, in illo Chriſti myſterio ſum
ma & ima ſociari, vnum quid ex inuiſibili-
bus atq; viſibilibus fieri: Vbi viſibilia intellĕ
git ſpecies panis & vini, quibus corpus &
ſanguis Chriſti ineffabili modo vniũtur, vt
ſint vnum ſacramentum, & in multis idio-
mata ſibi mutuo cõmunicẽt. Quomodò aũt
hoc ſacramentum aliqnando conſtare dica-
tur ex carne & ſanguine, aliquàdo ex ſpecie
Lib. 4. ſent. in fine. panis & vini: item ex ſpecie & vero corpore
Chriſti, declarat ſanctus Bonauentura circa
textum diſtinct.10. Quod autem citat ex Cy
priani epiſtola ad Magnum, quòd Dominus
corpus ſuum panem vocat (ſi tamen ita eſt)
nec ipſe Caluinus intelligit propriè dictũ,
ſed ſecundum analogiam, ſicut diximus in
ſuperioribus ex eius libello de cœna Domi
ni: & nos intelligimus, ſi intelligatur corp⁹
Chriſti verum, ſecundum tropum in ſcriptu
ris vſitatum, vel quia ex pane confectum eſt,
vel quia formam & ſpeciem panis retinet,
aut ſimiles habet effectus. Atq; hæc analogia
reſpicit corpus Chriſti myſticum, cuius vni-
tas in hoc ſacramento repræſentatur medi-
ante vero Chriſti corpore (vt docet Magi-
ſter Sententiarum) quod eſt primarium hu- Li. 4. diſt.
ius ſacramenti ſignificatum. Et vera eſt hæc
analogia reſpectu ſpecierum ratione ſub-
ſtantiæ panis prout in eis manet, quæ etiam
conſtant ex pluribus partibus.

Rectè docet Canon Concilij Niceni, vt
ad panem qui in altari proponitur, & ſimilĭ
ter in poculum non nimis humiliter ſimus
intenti, ne quaſi in ſigno hærentes negliga-
mus eius repręſentationem, ſiue panis intel
ligatur qui cõſecrandus proponitur, & trãſ-
it in corpus Chriſti ſiue huius panis forma:
ſed vt mente, fide eleuata, conſideremus in
ſancta illa menſa agnum Dei qui tollit pec-
cata mundi, & non ſolum eundem agnum,
in dextera patris aſsidentem. Mens enim e-
leuatur & ſurſum ſubuehitur in omni con-
ſideratione, quę ſuperat lumẽ rationis, & fit
ſecundum fidei reuelationem. Nam Magi
Chriſtum in cunabulis adorantes habebant
mentem ſurſum eleuatam: ſimiliter latro
in cruce pendens, quando orabat. Memento
mei cùm veneris in regnum tuum. Et ſi Cõ-
cilium in hoc Canone intelligat panem
poſt conſecrationem, ſermo eſt figuratus, vt
ſub nomine panis ſignificetur panis ſpecies.
Nec mirum quòd à Fulgentio dicatur ſa-
cramentum panis & vini, quando conſecra-
tionis materia eſt panis & vinum, ſub quo-
rum formis, Chriſti corpus & ſanguis nobis
proponuntur. Præterit hic Ioannes Calui-
nus Fragmentum de duabus naturis in Chri
ſto aduerſus Eutychen & Neſtorium, quod
in Antidoto contra diuerſas omnium ferè
ſeculorum hæreſes aſcribitur Gelaſio Epi-
ſcopo Romano, in quo apertè dicitur, ſacra-
menta quæ ſumimus corporis & ſanguinis
Chriſti diuina res eſt, propter quod & per eadẽ
diuinæ efficimur cõſortes naturæ, & tũ eſſe
nõ deſinit ſubſtãtia vel natura panis vel vinĭ
& certè imago & ſimilitudo corporis & ſan-
guinis Chriſti in actione myſteriorum cele
brantur: Satis ergo nobis euidenter oſtendĭ
tur, hoc nobis in ipſo Chriſto Domino ſen
tiendũ quod in eius imagine profitemur, ce
lebramus & ſumus, vt in hanc ſcilicet diui-
nam tranſeant ſancto ſpiritu perficiẽte ſub-
ſtantiam, permanente tamen ſua proprieta-
te naturæ. In qua eius ſententia aduerſarij
ſibi ſerio triumphare videntur. Veriſimile
namq; eſt Caluinum non latuiſſe probabilia
eſſe argumenta, ob quæ falſa videtur hæc in-
ſcriptio. Nam nec Platina, nec abbas Trite-
mius huiùs opuſculi vſquam meminerunt,
ſed tantum quinq; librorũ quos ſcripſit ad-
uerſus Eutychen & Neſtoriũ. Et fragmentũ
dicit recentem eſſe altercationem de noſtri

Saluato-

Saluatoris deitate pariter & humanitate, ſuper qua tamen ante plurimos annos tempore Leonis in Concilio Calcedonenſ. poſt legitimam diſceptationem ſententia fuerat pronunciata, & damnatus Eutyches & Neſtorius. Nec (quod mirãdum eſt) huius Concilij & damnationis meminit Fragmentum, ſed ſolum in fine ſentẽtiæ patrum, cuius tamen Concilij authoritate libenter vtitur in ſuis epiſtol. Gelaſius Papa præcipuè ad Fauſtum. Magis videtur eſſe Gennadij Maſs. Eccleſiæ presbyteri, quem abbas Tritemius dicit etiam ſcripſiſſe contra Eutychem, qui in multis errauit, prout patet legẽti eius opus de viris illuſtribus. Et ſi diligenter expendamus eius ſententiam, non aduerſatur tranſſubſtantiationi, ſed magis ei patrocinatur. Dicit quidem, quod non deſinit ſubſtantia & natura panis & vini, natura, inquam, extrema. hoc eſt proprietates & qualitates cũ dimẽſionibus panis & vini naturalibus, quę vtique eorum ſunt natura. Quem ſenſum & ipſe explicare videtur, dum dicit panem & vinum in proprietate ſuæ naturæ permanere, non in ſuis ſubſtantijs, quas apertè dicit diuino ſpiritu perficiente in diuinã tranſire ſubſtantiam. De quo & aliorum quorũdam veterum ſententijs latius Albanus Ciceſtrienſ. Archidiaconus in Catholica ſua confutatione. Nec refert ad conuincendum errorem Eutychis, an maneat panis & vinum in S. Euchariſtia ſecundũ ſe, vel ſecundum ſuas proprietates. Nam hæreſis eius erat, quòd Chriſtus Dominus erat ex duabus naturis, diuina & humana, quaſi ante vnionẽ diſtinctis, non autem poſt vnionem naturarũ, ceſſante nimirũ per eam earum inter ſe diſtinctione cum ſuis proprietatibus & operationibus: Et ideo nõ ponebat in Chriſto niſi vnius naturæ proprietates, vnam volũtatem, vnam cognitionem & affectum. Si igitur nõ deſinit ſubſtantia panis & vini ſecundũ ſuas proprietates, virtutem & officia, quamuis non maneat ſubſtantia, efficax eſt contra Eutychen fragmenti huius demonſtratio. Vbi notandum eſt, quòd tam certa & indubitata erat eo tempore tranſſubſtãtiatio (Nam ante Concilium Calcedonen. ſcriptum eſſe videtur) vt ex ea aliæ hæreſes conuincerentur: ſicut ſuperius diximus Tertullianum & Irenæum ex ea conuiciſſe Marcionem hæreticum. Et quamuis ante definitionem eccleſiæ catholicæ veniale fortaſsis fuerit de hoc articulo diſputare & errare, nunc tamen ſententia per eccleſiam pronunciatã grandis eſt impietas hanc tranſſubſtantiationem impugnare. Et mirum eſt quod non puduerit Caluinum tranſſubſtantiationẽ impugnare per dubias & obſcuras patrum ſententias, quos nouit conuerſionem panis in corpus Chriſti alijs locis clarè docere, & eos patres nobis obijcere quibus ipſe nullam tribuit authoritatem, nullam fidem. Nos eos libenter recipimus, præponimus tamen cenſuram Eccleſiæ, quæ ſpiritum & ſenſum ſui ſponſi habet cui propterea etiam ſe & ſuas ſubmiſerunt ſententias. Nouerunt enim in ipſa eſſe tribunal ad quod quæſtiones & dubia fidei referantur. Nam de beato Cypriano ſcribit Auguſtinus, quod quæſtio de rebaptizandis his quos baptizauerant hæretici, nulla erat plenarij Concilij definitione eliquata. Nos ipſi, inquit, aliquid tale aſſerere non auderemus (quòd videlicet non ſunt rebaptizandi) niſi vniuerſæ Eccleſiæ concordiſsima authoritate firmati, cui & ipſe Cyprianus ſine dubio cederet, ſi iam illo tempore quæſtionis huius veritas eliquata & declarata per plenarium Concilium ſolidaretur, cuius certè Concilij ſaluberrima in eccleſia eſt authoritas.

Fol. 118. lib. 2.

Lib. 8. contra Donat. cap. 4.

Cùm igitur in toto hoc articulo clariſsimas habeamus generalium conciliorum definitiones, magna eſt arrogantia, magna impietas, iterum de his diſputare & impugnare ea, ſuper quibus ſemel per Eccleſiam eſt pronunciatum. Iterum iubet huc adducere ſententiam religioſi Imperatoris Martiani, qui dicit impium eſſe & ſacrilegum qui poſt Eccleſiæ & tot ſacerdotum ſententiam ſuæ opinioni aliquid tractandum relinquit (Loquitur enim de concilio Calcedonẽſ.) Quid enim ſtabile & conſtans in noſtra erit religione ſi ſemel iudicata & rectè diſpoſita reuolui & publicè diſputari permittantur?

Adorationem ſacræ Euchariſtiæ impugnat Caluinus argumẽtis quibuſdam & rationibus, quas examinare conuenit quid habeant momẽti & ſoliditatis. Ait autem.

Caluinus. In inſtitut. cap. 3.

An res erat nullius momenti Deum hac forma adorare, vt nihil nobis præſcriberetur, an cum de vero Dei cultu ageretur, tanta leuitate fuerat tentandum, de quo nullum vſquam in ſcripturis verbum legebatur? At ſi qua decet humilitate cogitationes omnes ſuas ſub Dei verbo continuiſſent, auſcultaſſent certè quod ipſe dixit, Accipite & manducate, huicq́; mandato paruiſſent quo accipi ſacramentum non adorari iubet.

Reſponſio.

Nobis in ſcripturis præſcriptum eſt, vt dominum Deum noſtrum adoremus, eique ſeruiamus vbicunque inueniatur & conſpiciatur, ſiue in ſua maieſtate dextræ patris aſsidens, ſiue iacens in præſepio, ſiue in cruce cum latronibus pendens, ſiue in ſacra Euchariſtia exiſtens, in qua eũ certa fide intuemur in ſuo corpore & ſanguine, à quibus nunquam ſeparatur. In nomine enim Ieſu omne genu flectitur. Sicut igitur Deum in omni loco adoramus. Ait enim propheta quidam, Viuit Dominus in cuius conſpectu ſto, &c. ita & Chriſtum Dominum adorare oportet, eumque adorãt ſancti angeli etiam in ſacra Euchariſtia. Quia autem auſcultamus quod ipſe dixit, Accipite & manducate, Hoc eſt corpus meum, Chriſtum hic in corpore ſuo agnoſcimus & confitemur præſentem. Item quia auſcultamus Auguſtino dicenti quòd nemo ritè corpus Domini manducat, qui nõ prius adorauerit ipſum in ſacra Euchariſtia,

Pſal. 98 circa verſiculũ. Adorate ſcabellũ pedum eius.

adoramus priuſquam mãducemus. Et quamuis hoc verbo, Accipite & manducate, &c. non iubeat nobis ſeipſum adorare, docet tamen corpus ſuum eſſe viuum & verum, & ita ſe Dominum Deum noſtrum reuera nobis adeſſe: de quo ſcriptura: adorent eum omnes angeli eius.

Calvinus. *Qui verè vt à Deo mãdatum eſt ſine adoratione accipiunt, ſecuri ſunt ſe à mandato Dei non deflectere: qua ſecuritate nihil melius eſt cùm quid operis inſtituimus.*

Reſponſio. 1.Cor.11. Ait Apoſtolus Paulus, quòd qui indignè manducat & bibit, iudicium ſibi manducat & bibit, ex hoc ſolum quia nõ dijudicat eſſe corpus Domini quod accipit: Qui autem iudicat Dominum ſuum illic adeſſe, eumque ad ſuum venire hoſpitium aduertit, & cum reuerentia atque deuoto animo ipſum ſuſcipit, veneratur & adorat. Nam B. Ambroſius hunc locum Apoſtoli exponens, 1.Cor.11. Deuoto, inquit, animo & cum timore accedẽdum ad communionem docet, vt ſciat mens reuerentiam ſe debere ei ad cuius corpus ſumendum accedit. Hoc enim apud ſe debet iudicare, quia Dominus eſt cuius in myſterio ſanguinem potat. Peſtilẽs igitur eſt hæc doctrina quòd ſecuri ſint, nec à mandato Dei deflectant, qui ſine adoratione accedunt & comedunt. Oportet enim, vt ex Auguſtino citauimus, non ſolùm Dominum, ſed & ipſam carnem Domini prius adorare, quàm eam manducemus. Et à mãdato Dei, hoc ſcilicet, Dominum Deum tuum adorabis, & cæt. deflectit, qui ei in ſacra Euchariſtia adorationem negat.

Calvinus. *Habent Apoſtolorum exemplum quos non legimus proſtratos adoraſſe, ſed vt erant diſcũbentes accepiſſe & manducaſſe. Habent Apoſtolica Eccleſia vſum, vbi fideles non in adoratione, ſed in fractione panis communicaſſe à Luca narrantur. Habent Apoſtolicam doctrinam, qua Paulus Corinthiorum Eccleſiam inſtituit profeſſus ſe à Domino accepiſſe quod tradebat.*

Reſponſio. Nec legimus Apoſtolos toto peregrinationis ſuæ tempore Chriſtum proſtratos adoraſſe, quomodo in præſepio eum adorauerunt Magi. Quid igitur mirandum quòd in ſacramenti huius exhibitione ante ipſum non proſternebãtur? Non tam ſtupidi erant Apoſtoli, vt cum Chriſtũ ipſum coram cernerent menſæ aſsidentem, eo relicto adorarent ſacramentum, & in ſacramento eius corpus. Sufficiebat reuerentia quod verbo Domini credentes, ipſius corpus & ſanguinem ea honoris delatione proſequerentur, qua Domini ſui corpus & ſanguinem ſuſcipere conueniebat. Nam corporis & ſanguinis conſideratione, quorum Dominus meminit, non conueniebat exhibere cultũ quo Deo ſoli ſeruimus, ſicut ſuperius poſt Auguſtinum & Damaſcenũ docuimus: præcipuus autem Dei cultus eſt in fide, ſpe, & charitate, vt dicit Auguſt. In Enchirid. cap. 3. Veneratio autem Euchariſtiæ corpori & ſanguini debita eſt, vt agnoſcatur verè adeſſe corpus & ſanguis Chriſti, atque in ea efficacia, vt comedens ex ea viuat in æternum. Nec articulus habet quod proſtrati ſacram Euchariſtiam ſuſcipere debeamus, ſed quòd rectè à nobis adoratur ſigno externo pro conditione loci, temporis & qualitatis perſonarum, & hominum cum quibus conuerſamur conſuetudine. Nam cũ defertur ad infirmos, genua flectimus ſi nullum ſit impedimentum: in plateis autem immũdis detegimus caput cum aliquo alio reuerentiæ ſigno. Si infirmi per plateas portamur, ſi curru vehimur, ſignum oſtendimus reuerẽtiæ, quod patitur conditio temporis, loci, & perſonæ: Item decumbentibus aut ſedentibus infirmis iſtud ſacramentum miniſtramus, præſtita reuerentia quam poſſunt: Et ſacerdotes in Miſſa conſecrant & ſumunt ſtantes. Nullum igitur ſumitur argumentum ex eo, quòd Apoſtoli diſcumbentes corpus & ſanguinem Domini ſumpſerunt, qui familiariter cum eo ex conſuetudine loquebãtur ſine ſingulari aliqua externa veneratione. Indubitata eſt ſententia beati Auguſtini quam ſemper ſecuta eſt Eccleſia Chriſti, neminem illam carnem dignè manducare, niſi illam prius adorauerit, interna ſaltem adoratione quæ fit fide, ſpe, & charitate, huiuſque cultus teſtimonium, quod conditio & qualitas perſonæ & loci patitur pro conſuetudine Eccleſiæ in qua viuit foris oſtenderit. Atque vterque hic cultus eſt iuſſus à Domino in primo decalogi præcepto, quod cùm affirmatiuum ſit, non pro omni tempore obligat. Non enim ſemper præſente venerabili ſacramento Chriſtum in eo actu adorare, eiuſque corpus venerari oportet, ſicut nec Deum ſemper nobis & vbique præſentem, ſed vnumquodque opus, ſuum tempus ſuamque habet opportunitatem: pro eo tamen tempore quo ſacra Euchariſtia ſuſcipitur, dijudicare oportet in ea adeſſe corpus domini, ipſumque venerari & adorare. Varia namque fuit conſuetudo Eccleſiæ in cultu huius ſacramenti externo. Nam tempore Cypriani manibus accipiebãt ipſam Euchariſtiã communicaturi, quæ nũc magna eſſet impietas, olim miniſtrabatur infantibus, quod modò grande eſſet piaculum. Plurimum igitur refert, quis cultus exhibeatur ſacræ Euchariſtiæ pro tempore & loco in quibus verſamur. Euangelicum præceptum eſt dijudicare corpus Domini, & dominum in ſuo corpore adeſſe, eumq; debita cum reuerẽtia accedere atq; ſuſcipere: Quo cultu corpus & ſanguinem Domini, atque in his ipſum Dominum venerabantur Apoſtoli, quamuis in menſa vnà cum ipſo Domino diſcumbentes, & hi quos beatus Lucas in Actis narrat communicaſſe in fractione panis. Cap.2. De his namque refert quòd erant perſeuerãtes in doctrina Apoſtolorum & fractione panis, & in orationibus. Et ſicut dubium non eſt quin inter precandum ſe geſſerint reuerenter, & doctrinam Apoſtolorum cum reuerentia audiebant, ita non eſt dubitandũ

quin

quin ſacramentum iſtud ab Apoſtolis diſtributum cum reuerētia acceperint. Talem autem cultum externum veri Chriſtiani ſacramento exhibēt, ad qualem ſpiritus Chriſti, & interior reuerentia eos inclinat: inclinabat autem Magos vt ante Ieſum in ſtabulo primum ſe proſternerent & eum adorarent, deinde ſurgentes eundem munerum ſuorum oblatione venerarentur. Hoc modo his cæremonijs non leguntur Maria & Ioſeph, imò nec Apoſtoli eum adoraſſe, agnoſcebat tamen Petrus Chriſtum eſſe filium Dei viui, & reuerentiam foris exhibebat cognitioni illi reſpondentem, & ſimiliter cæteri Apoſtoli, Maria & Ioſeph. Illi enim venerabantur eum vt dominū ſequendo, eiuſque mandatis obſequendo, Maria & Ioſeph eidem in præſepio tanquam Dei filio pro hominibus incarnato, & pro ijſdem morituro, ſeruiendo. Non oportebat Apoſtolos alijs cæremonijs Chriſtum venerari in ſacramēto, quàm eundem venerabantur menſæ aſsidentem. Certè infirma ſunt hæc argumenta quibus negatiuè arguitur. Non legimus proſtratos adoraſſe Apoſtolos: Chriſtus accipit ſacramentum, non adorari iubet, ergo, &c. Sed ſolidis argumentis & ſcripturis ſtabilire oporteret doctrinam, quam quis cōtra Eccleſiam Catholicam ſtatuere conatur. Nam & Apoſtolo Paulo obijci poſſet, Quid tu mandas vt probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, vtq; dijudicet corpus Domini qui ipſum ſumit, cum Dominus horum non meminerit, ſed ſimpliciter dixerit, Edite & bibite in meam commemorationem. Cui ipſe reſponderet hæc in eo includi, quòd corpus & ſanguis Domini eſt quod porrigitur, & ideo neceſſarium eſſe vt probet ſe homo atque dijudicet hoc corpus. Ad hunc modum & nos reſpōdemus. Quia corpus Chriſti nobis porrigitur, cum reuerentia & veneratione ipſum ſuſcipere oportet.

Caluinus. *Nam vt Chriſtum illic ritè apprehendant piæ animæ, in cælum erigantur neceſſe eſt. Quod ſi hoc ſacramenti officium eſt mentem hominis infirmam alioqui adiuuare, vt ad percipiēdam ſpiritualium myſteriorum altitudinem rurſum aſſurgant, qui in ſigno externo detinentur, à recta quærēdi Chriſti via aberrant. Quid ergo ſuperſtitioſum eſſe cultum negabimus cùm ſeſe homines coram pane proſternunt, vt Chriſtum illic adorent? Huic modo proculdubio obuiare voluit Nicæna Synodus cum vetuit nos humiliter attentos eſſe ad propoſita ſymbola.*

Reſponſio. Sacramenti huius officiū eſt vt hic repræſentet Chriſtum præſentem, & memoriam ingerat mortis & paſsionis eius, & propriè quòd adſit panis viuus qui de cælo deſcendit, caro, inquam, viuificatrix. Horum meditatione cor ſurſum aſſurgit, & ſpiritualia hæc myſteria apprehēdit: Nec in ſigno detinetur qui in his myſterijs recogitandis totū ſe occupat, & in recta quærendi Chriſti via ſe continet. Nec ſe coram pane proſternunt homines, ſed coram ſacramēto, vt Chriſtum in eo adorent, in quo vera conſiſtit Chriſtiana religio: Nec magis hic locū habet ſuperſtitio quàm in adoratione Magorum coram Chriſto in ſtabulo manente. Et Concilium Nicænum mandat nos attentos eſſe venerari agnū Dei in ſacra menſa iacentem, & magis memores eſſe mortis eius, quàm ſeſsionis ad dexteram patris.

Nec alia cauſa inſtitutum olim fuit, vt ante cōſecrationem populus alta voce admoneretur habere ſurſum corda. Caluinus.

Populus ante cōſecrationem admonetur vt cor ſurſum habeat, ſed ad Dominum, & ſtatim additur, Benedictus qui venit in nomine Domini Oſanna in excelſis, vbi admonetur à Domino aduenturo in altiſsimis & excelſis donis ſpiritus ſaluari. Et cor ſurſum erigimus, quādo Dominum pro nobis mortuum meditamur, cuius memoriale eſt hoc ſacramentum. Nam B. Auguſtinus tractans locum Apoſtoli, Quæ ſurſum ſunt quærite, Hortatur, inquit, Apoſtolus, nō quæ ſurſum ſunt loco, ſed excellentia & dignitate quærere. De quo & B. Bernardus in fine libri de præcepto & diſpenſatione. Reſponſio. Libr. 83. queſt. 29.

Quid enim eſt idolatria ſi hoc nō eſt dona pro datore ipſo colere? Vbi dupliciter peccatum eſt. Nam & honor Deo raptus ad creaturam traductus eſt, & ipſe etiam in polluto ac prophanato ſuo beneficio inhonoratus, dum ex ſancto eius ſacramento, factum eſt execrabile idolū. Nos econuerſo ne in eandem incidamus foueam, aures, oculos, corda, mentes, linguas penitus defigamus in ſacra Dei doctrina. Eſt enim ea ſpiritus ſancti optimi magiſtri ſchola in qua ſic proficitur, vt nihil ſit aliundè aſciſcendum, ignorandū verè libenter quicquid in ea non docetur. Caluinus.

Sacramentarius eſt Ioannes Caluinus, qui nec Chriſtum, nec eius corpus & ſanguinem ſubſtantialiter credit adeſſe in ſacramento. Quare nihil mirandum quòd hanc ſcribat blaſphemiam, & iudicet idolatras eſſe, qui Chriſtum in ſacra Euchariſtia adorant. Non enim vt ipſe fingit & calumniatur, dona Dei in ea colimus, ſed Chriſtum ipſum omnium bonorum datorem: non creaturam, ſed omnium creaturarum creatorem. Magis mirandum de ijs qui cum Chriſtum ſubſtantialiter in Euchariſtia eſſe doceant, eum hic non adorant. Nos credimus verbo Chriſti qui dixit, Hoc eſt corpus meum: Et, Hic eſt ſanguis meus, & ideo ipſum colimus, & ipſi ſoli in Euchariſtia ſeruimus, ſicut eū in ſtabulo coluerunt Magi, & ei ſemper ſeruiunt in cælis beati ſpiritus. Ex hoc errore nec Ioannes Caluinus, nec alij qui ſolo vſu ſacramenti, corpus & ſanguinē Chriſti adeſſe putant, patiuntur ſacram Euchariſtiam circumferri, cum Chriſtus in ea adorari non poſsit. Diximus autem multas eſſe iuſtiſsimas cauſas, ob quas eam in proceſsionibus circumferri cōuenit, ſicut in Miſſa eleuatur & oſtēditur. Reſponſio.

Sanctè

Sanctè enim & cum magno fructu circumfertur, vt patri ſuo præſentetur (ſicut in cælo ſe ſemper vultui patris pro nobis præſentat ad interpellandum perpetuò pro nobis) vt propter filium ſuũ noſtri miſereatur: deinde, vt in nobis renouetur mortis quã pro nobis ſuſtinuit memoria: item, vt eum oremus quòd noſtri miſereatur, & nobis det pacem, id quod ab ipſo qui eſt verè agnus Dei ꝓ nobis immolatus, in Miſſa petimus. Quia autem hæc omnia Ioannes Oecolampadius ad euertendum hoc ſacroſanctum ſacramentum obijcit & proponit in peſtilentiſsimo ſuo libello quem inſcribit de genuina verborum domini, Hoc eſt corpus meum, expoſitione, & pleniſsimè ei reſpondet Chriſti martyr reuerendiſs. Epiſcopus Roffenſis, ad quem lectorem remittimus, potiſsimũ libr. 1. cap. 19. & 20. & lib. 3. cap. 4. & 5. ideò à prolixiore tractatione argumentorum, quæ ſacro ſanctæ Euchariſtiæ hoſtes & aduerſarij obijciunt, ſuperſedemus. Eorum etiam obiectionibus diligenter reſpondent ſuperius nominati Epiſcopi Tonſtallus & VVintonienſ. & Albanus Archidiaconus angeli. Item Thomas VValdenſ. tomo de ſacramentis. In confirmationem tamen eorum quæ diximus de adoratione & circũlatione ſacræ Euchariſtiæ adducam doctrinam Concilij Tridentini aduerſus errores huius noſtri ſeculi, de cultu & veneratione ſanctiſsimi huius ſacramenti, quod poſt definitionem de cõuerſione totius ſubſtantiæ panis, in ſubſtantiam corporis Chriſti, & totius ſubſtantiæ vini in ſanguinem ſic habet. Nullus itaq; dubitandi locus relinquitur, quin omnes Chriſti fideles more in Catholica Eccleſia ſemper recepto latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic ſanctiſsimo ſacramẽto in veneratione adhibeant. *Cap. 5.* Neque enim ideo minus eſt adorandum, quod fuerit à Chriſto Domino vt ſumatur inſtitutũ. Nam illum eundem Deũ præſentem in eo adeſſe credimus, quem pater æternus introducens in orbem terrarum dicit, Et adorent eum omnes angeli eius, & quem Magi procidentes adorauerunt, quem denique in Galilæa ab Apoſtolis adoratum fuiſſe teſtatur. Declarat præterea ſancta Synodus piè ac religioſè admodũ in Dei Eccleſia inductum fuiſſe hunc morem, vt ſingulis annis peculiari quodam & feſto die præcelſum hoc & venerabile ſacramentum ſingulari veneratione ac ſolẽnitate celebraretur, atque in proceſsionibus reuerẽter & honorificè illud per vias & loca publica circumferretur. Aequiſsimum eſt enim ſacros aliquos ſtatutos eſſe dies, cùm Chriſtiani omnes ſingulari ac rata quadam ſignificatione gratos & memores teſtentur animos, erga communem Dominũ & redemptorem, pro tam ineffabili & planè diuino beneficio, cũ mortis eius victoria & triumphus repræſentatur: ac ſic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæreſi triumphum agere, vt eius aduerſarij in conſpectu tanti ſplendoris, & in tanta vniuerſæ Eccleſiæ lætitia poſiti, vel debilitati & fracti tabeſcant, vel pudore affecti & confuſi aliquando reſipiſcant. Et in Canone eiuſdem concilij dicitur Anathema aduerſus aliud docentes. Habet enim. Si quis dixerit in ſancto Euchariſtiæ ſacramento Chriſtum vnigenitum Dei filium nõ eſſe cultu latriæ etiã externo adorandum, atq; ideo nec feſtiua peculiari celebritate venerãdum, neque in proceſsionibus ſecundum laudabilem & vniuerſalem Eccleſiæ ſanctæ ritum & conſuetudinem, ſolenniter circumgeſtandum, vel non publicè vt adoretur populo proponendum, & eius adoratores eſſe idololatras, Anathema ſit. *Canon. 6.*

Finis Articuli Decimi quarti.

ARTICVLVS DECIMVS QVINTVS.

Non eſt laicis neceſſaria ad ſalutem communio ſub vtraq; ſpecie, iuſtiſq; de cauſis ab Eccleſia ſancitum eſt, vt illis ſub vna tantùm panis ſpecie Sacramentum communicetur in quo carnem & ſanguinem, atque ita totum Chriſtum ſub vna ſpecie ſumunt.

SI Laicis ad ſalutem neceſſaria eſſet cõmunio ſub vtraque ſpecie, neceſsitas huiuſmodi communionis naſceretur ab effectu ſacræ Euchariſtię ſub vtraque ſpecie, vel ex Chriſti præcepto, aut inſtitutione, vel ex eius facto aut exẽplo. Ab effectu autem huiuſmodi communionis, nulla eius naſcitur neceſsitas, quomodo paruulis ad ſalutẽ neceſſarius eſt baptiſmus. Nam ſaluos nos facit Dominus per lauacrũ regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abundè, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundũ ſpem vitæ æternæ. *Titum 3.* Et, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. *Marc. vlt.* Quòd ſi dicatur, Baptiſmus & regeneratio ꝑ ſe quidẽ ſaluant, & ſufficiũt continuò tranſituris, vt dicit de Confirmatione Melciades papa, non autem ad prælia huius mundi reſeruandis, quos armat & inſtruit Confirmatio: Ita ſ. Euchariſtia diu victuris quaſi verus animæ cibus & potus, ſine quibus vita conſiſtere non poteſt, eſt neceſſaria, ſicut non diu ſubſiſtere poteſt ſine cibo & potu vita corporalis: *In epiſt. ad Hiſpaniarũ Epiſcopos.* Propter quod Dominus Saluator, Niſi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Cui reſpondetur, quod Chriſtus, qui ſub vtraque ſpecie totus in ſacra Euchariſtia ſumitur, vt cibus eſt ita & potus: & ſitim æquè atque famem ſedat, & abundè ſufficit ad vitam animæ. Ipſe enim ait, Ego ſum panis vitæ, qui venit ad me, nõ eſuriet, &

riet,& qui credit in me,non ſitiet in ęternū. Ego ſum panis viuus qui de cęlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo caro mea eſt, quam dabo pro mundi vita. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Eundem itaque effectum & refectionem ſumptus hic panis in anima operatur, quē ſanguis Chriſti ſi ſimul biberetur efficeret. Idem namque re ipſa eſt animam eſurire & ſitire, idem eſt & cibus ſpiritualis & potus. Ait enim Saluator, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Item Sapiēs in perſona ſapientiæ, Qui edūt me adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient. *Eccleſ. 24.* In me gratia omnis vitæ & veritatis, in me omnis ſpes vitæ & virtutis. Et ideo B. Auguſtinus circa verbum Saluatoris, Qui venit ad me, non eſuriet, & qui credit in me nō ſitiet. Qui venit ad me hoc eſt quod ait, Et qui credit in me. Et quod dixit, Non eſuriet, hoc intelligendum eſt, & nō ſitiet vnquam. Vtroque illo ſignificatur illa æterna ſatietas, vbi nulla eſt egeſtas. Et patres veteris teſtamenti ſine hoc ſacramento viuebant & Deo placebant. Iuſtus enim ex fide viuit, & fide Deo placebant vniuerſi, de quibus Apoſtolus Paulus in epiſtola ad Hebr. *Cap. 11.* Hoc igitur ſacramentum, ex effectu, non eſt ſimpliciter ad ſalutem neceſſarium, ſicut nec baptiſmus niſi paruulis. Non igitur hac ratione laicis neceſſaria eſt communio ſub vtraq; ſpecie, immò nec ſub altera. Nec vllum eſt præceptum Euangelij de huiuſmodi communione. Nam in huius ſacramēti inſtitutione nec apud beatū Paulum, nec apud Euangeliſtas Chriſtus poſt inſtitutionem meminit vſus ſacramenti, qui in manducando & bibendo conſiſtit. Conſecrat quidem iſtud ſacramentum ſub vtraq; ſpecie, materiam & formam eius ordinat, & ſub vtraque ſpecie Apoſtolis diſpenſat, dicēs, Accipite & manducate, Accipite & bibite ex hoc omnes. Sed poſt inſtitutionem quam fecit dicendo, Hoc facite in meam commemorationem, nullum præceptum, imò nulla communionis fit mētio. Et Apoſtolis ſolis qui in menſa erant præſentes locutus eſt & dixit, Accipite, manducate & bibite. Addit enim ſtatim eos quibus loquebatur ab alijs veluti diſtinguens, Qui pro vobis & pro multis effundetur: Et dicēs, Hoc facite, &c. in ſuæ mortis memoriam ſacramentum & ſacrificium inſtituit vſque ad ſeculi conſummationem in Eccleſia frequētandum, vt diximus ex Chryſoſt. & Damaſc. ſed non vſum præcepit. Dixit enim Deus in principio, inquit Damaſcenus, *Lib. 4. c. 14.* Producat terra herbam virentem, & vſque nunc pluuia facta producit germina, diuino adiuta & vigorata præcepto. Itaque dixit Chriſtus, Hoc eſt corpus meum: & hic meus eſt ſanguis: hoc facite in meam commemorationem, & omnipotenti eius præcepto donec veniat efficitur. Nam conſecrando fecit quidem ex pane & vino corpus & ſanguinem ſuum, & ſacrificauit, non autem hoc faciendo propriè ſacramentum vel ſacrificium perpetuò duraturum inſtituit, ſed dicendo, Hoc facite in meam commemorationem. Niſi enim hoc addidiſſet quod Apoſtolus interpretatur, Donec veniam, non haberet eccleſia ſacroſanctum iſtud ſacramentum atque ſacrificium, nec in ea eſſet ipſum conſecrandi & offerendi poteſtas. Nam ſacramenti inſtitutio requirit diuinam ordinationem de ipſo adminiſtrando & conficiendo, tempore futuro. Hæc igitur verba, Hoc facite, & cætera, non diſponunt de huius ſacramenti eſu vel potu, vel modo vtendi, conſecrandi, vel diſtribuendi, ſed ſolum de eius ſubſtantia & miniſtro. Facta eſt autem eius inſtitutio ſub vtraque ſpecie, vt expreſſior ſit repræſentio mortis Chriſti, & quia in hoc ſacramento perfecta ſignificatur refectio animæ, cibi & potus habens efficaciam. Nam ſpecies panis ſolum ſignificant corpus pro nobis in cruce oblatum, cùm iam eſſet exangue, & ſpecies vini, ſanguinem effuſum, & quaſi à corpore ſeparatum. Quapropter non eſt perfecta oblatio ſacramentalis quæ mortis Chriſti imaginem plenè referat, niſi fiat ſub vtraque ſpecie. Sed non eſt facta ſub vtraque ſpecie inſtitutio, vt Chriſti fideles eo vterentur, corpus ſub ſpecie panis edendo, & ſanguinem ſub ſpecie vini bibendo, quod & ipſa Domini verba teſtantur, Hoc facite in meam commemorationem. Hoc ipſum ſcilicet, vt ſæpe diximus, quod ego feci: Chriſtus ipſe eſt, inquit Chryſoſtomus, *De proditione Iudæ.* qui propoſita de conſecratione menſæ Domini corpus ſuum facit & ſanguinem, & nūc ſacerdotes ore proferuntur eadē verba, Hoc eſt corpus meum, & Dei virtute conſecrantur. Hoc autem diſcriminis eſt, quod Chriſtus ſua virtute, nos autē eius virtute & gratia. Et ideo Cyprianus interpretatur, *Epiſt. ad Cæcilium.* Hoc facite, ſacrificate & offerte. Nam ſi Ieſus Chriſtus ſummus ſacerdos Dei patris, inquit, & ſacrificium Deo patri primus obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem iuſsit, vtiq; ille ſacerdos vice Dei fungitur, qui id quod Chriſtus fecit imitatur, & ſacrificiū verum & plenum tunc offert in Eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre ſecundum quod ipſum Chriſtū videt obtuliſſe. Eſt igitur ſacra Euchariſtia inſtituta ac data nobis, vt habeamus ſacrificium quo ſimus memores victimæ & oblationis factæ in cruce, cuius, ſecundum Apoſtolum, ipſum eſt memoriale: Nulla autem fit hic diſpoſitio de edendo corpore & bibendo ſanguine. Nam, vt diximus, facere, diſtinguitur hic contra ſacramenti vſum, dū ait Apoſtolus, *1. Cor. 11.* Hoc facite quotieſcunque bibetis in meam commemorationem, ſicut panes propoſitionis parabātur in oblationem in menſa Domini, & agnus paſchalis ad immolationem, & poſtea panes oblati atq; agnus immolatus manducabātur: Hoc ordine & forma ſacram Euchariſtiā cedere in vſum fidelium teſtatur Apoſt. Paulus, comparans participationem corporis & ſanguinis Domini de menſa eius, cum his quæ ſecundum legem immolabantur, & immolata fuerant idolis,

idolis, Nolo, inquit, vos ſocios fieri dæmoniorum, quia non poteſtis calicem Domini bibere,& calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum. De quo plura docebit articulus ſequens. Et concorditer hoc ſcribunt patres, quòd primaria ratio inſtitutionis ſacræ Euchariſtiæ ea eſt, vt ſacrificiũ haberemus ꝙ Deo patri offeratur. Quod autem cibus ſit & potus, hoc eſt corpus edatur, & ſanguinem bibamus, finis eſt inſtitutionis ſequens alterum primarium. Nam ſacrificium oblatum, tempore legis in vſum cedebat ſacerdotis, & aliquando etiã offerentium, & legis erat diſpoſitio, quę pars in vſum ſacerdotis cederet & miniſtrorũ, quæ in vſum offerentium. Sanguis ſemper effundebatur, & in nullius vſum veniebat. Nam lege prohibitus erat eſus ſanguinis, nec vnquam liquida veniebãt in aliorum quàm ipſorum miniſtrorum vſum: Similiter hic dicendum de ſacra Euchariſtia, quòd priùs oblata ex Chriſti inſtitutione in aliorum, ſacerdotis ſcilicet & aſſiſtentium vſum venit. Sed quid in ſacerdotis, quid in aliorum veniat vſum, nihil Chriſtus definiuit, quod tamẽ in lege Moyſi ipſe præſcripſit. Et ideo hoc liberum reliquit & diſponendum arbitrio & prudentiæ paſtorum, quos menſæ ſuæ præpoſuit, ſicut etiam eis reliquit, quo tempore, quo loco, in pane azymo aut fermentato, quibus item ritibus miniſtretur & cõſecretur: Quemadmodum tempore legis Moyſi fuiſſet hoc per ſacerdotes diſponendum, niſi per legem Deus iſta ordinaſſet. Et eo tempore offerentes edere poterant partem oblationis ſibi lege diſpoſitam, non tamen tenebantur, imò nec poterant, ſi immunditia aliqua, vel alia cauſa legitima impediuiſſet. Hic autem quia nihil à Chriſto (vt diximus) diſpoſitũ eſt, qua parte ſacramenti vti debeat ſacerdos, & qua aſsiſtentes, an ſacramento corporis ſub ſpecie panis, an potius ſacramento ſanguinis ſub ſpecie vini, an ſub vtraque ſpecie. Idem hæc omnia libera relicta ſunt diſponenda pro varia temporum, locorum, ac perſonarum conditione. Non enim hæc circumſtantiarum diuerſitas vniformẽ patitur ſacramenti diſpenſationem & vſum. Præpoſiti autem Eccleſiæ conſiderare debent, quid requirat honor Dei, reuerẽtia huius SS. ſacramẽti & fideliũ in virtutibus ędificatio. Nam tempore legis aliæ erant ordinationes de offerendis ſacrificijs, aliæ de iiſdem vtendis. Quam doctrinã tradit B. Auguſtinus interrogatus à Ianuario, Quidam enim eo tempore vrgebant, vt poſt cœnam offerretur ſacrificium Euchariſtię, & exemplo Chriſti cœnatis diſpenſaretur.

Epiſt.18.ad Ianuarium.

Ait itaque Aug. Non ideo putari debet inſtitutum eſſe multis locis vt illo die poſt refectionem offerretur, quia ſcriptum eſt, Calicem accipiens poſt cœnam, dicens, &c. Ipſam enim appellare potuit cœnam, qui iam corpus acceperãt, vt deinde calicem acciperent.

1.Cor.12.

Apoſtolus namque alibi dicit, Conuenientibus vobis in vnum non eſt Dominicam cœnam manducare: Hanc ipſam acceptionem Euchariſtiæ Dominicam cœnam vocans. Illud magis mouere potuit homines, vtrum iam refecti die illa vel offerrent vel ſumerent Euchariſtiam, quòd in euangelio dicitur, Cùm autem illi manducarent, accepit Ieſus panem & benedixit, cùm etiã ſuperius dixiſſet, Cùm ſero factum eſſet recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quoniam vnus ex vobis me tradet. Poſt enim tradidit ſacramentum. Et liquido apparet, quoniam primum acceperũt diſcipuli corpus & ſanguinem Domini, non eos accepiſſe ieiunos. Nũquid propterea calumniandum eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quòd à ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit ſpiritui ſancto, vt in honorem tanti ſacramenti, in os Chriſtiani prius dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi. Nam ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neque enim quia poſt cibos dedit Dominus, propterea pranſi aut cœnati fratres ad illud ſacramentũ conuenire debent, aut ſicut faciebant quos Apoſtolus arguit & emẽdat, menſis ſuis iſta miſcere. Nam Saluator quò vehementius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit cordibus & memoriæ diſcipulorũ inſculpere, à quibus per paſsionem digreſſurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis per quos Eccleſias diſpoſiturus erat, hunc locum ſeruaret. Nam ſi hoc ille nouiſſet vt poſt cibos alios ſemꝑ acciperetur, credo quòd nemo morem illum variaſſet. Cùm verò ait Apoſtolus, de hoc ſacramento loquens, propter quod fratres cùm conuenitis ad manducandum inuicem expectate. Si quis eſurit, domi manducet, vt non ad iudicium conueniatis: ſtatim ſubtexuit dicens, Cætera cùm venero ordinabo. Vnde intelligi datur (quia multum erat vt in epiſtola totum illum agẽdi ordinem inſinuaret, quem vniuerſa per orbem ſeruat Eccleſia, ab ipſo ordinatum eſſe) quod nulla morum diuerſitate variatur. Quod autem hic dicit beatus Auguſtinus quòd ex ordinatione Apoſtoli & obſeruatione totius eccleſiæ à ieiunis ritè ſumatur ſacra Euchariſtia, quamuis apoſtoli non ieiuni à Chriſto acceperint, quia de eo nihil diſpoſuerat Dominus, idem docẽdum eſt de vniuerſis circumſtantijs, loco, tempore, cæteriſquę qualitatibus perſonarũ communicantiũ & conſecrantium de vtraq; ſpecie, vel altera tantùm, de azymo pane & fermẽtato, de quibus Chriſtus nihil diſpoſuit: ſed præpoſitorum per quos ſuam gubernat Eccleſiam reliquit arbitrio atq; iudicio. Nec ideo calumniandum quòd Eccleſia nunc variat ab ea forma diſpenſationis quam ſeruauit Chriſtus in nouiſsima cœna apud Apoſtolos, quam nec ipſe, nec Apoſtoli ſemper ſeruauerunt. Ex inſtitutione igitur huius ſacramẽti nulla eſt neceſsitas ſub vtraque ſpecie communicandi, nec Chriſti exemplum in iſto imitari oportet, quia de ſumptione ſacramenti vel ſub vna, vel ſub vtraque ſpe-

cie nihil diſpoſuit, & ſpeciales habebat cauſas, vt docet Auguſtinus, ob quas ſub vtraque ſpecie poſt cœnam & non ieiunis ſacramentum iſtud miniſtrauit? Inter quas vna eſt, quòd eos iam menſæ huius creabat præpoſitos, quos diſcere conueniebat quomodo ipſi menſam hãc præpararent & diſpenſarent. Item quia ſingulare dilectionis argumentum eis exhibere voluit, ſanguine ſuo & carne eos paſcebat. Certũ namq; eſt, multas fuiſſe huius diſpenſationis circunſtantias, quę poſtea in Eccleſia catholica ab Apoſtolorum temporibus nunquam fuerunt obſeruatæ. Nam poſt lotionem pedum & cœnam agni paſchalis diuiſit & fregit panem, & azymum panem, hunc in patina exhibuit, & in calice ſanguinem, quæ in Eccleſia non fuerunt ſeruata. Chriſtus itaque in duabus ſpeciebus ſacram inſtituit Euchariſtiam, & ſic etiam diſpenſauit, ſed non iuſsit vt ſic omnibus traderetur, nec quando inſtituit, ſicut ex verbis cœnæ dominicæ oſtendimus, nec in Euangelio Ioannis. Nam totum cap. Ioan. 6. & ſententia, Niſi mãducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem, & cæ. ſimpliciter & abſolutè loquuntur de eſu carnis & potu ſanguinis, nulla panis triticei aut vini facta mẽtione. Quòd autem Dominus in genere & indeterminatè loquitur, non eſt noſtrum reſtringere ad mãducationem ſpiritualem tantum, nec determinare ad ſacramentalem. Et ideo hoc caput intelligendum eſt, vt vtranq; manducationẽ & potationem complectatur, ſed quò perfectius manducamus & bibimus, eò conſummatior eſt huius cibi atque potus operatio: Sumuntur autem hæc perfectiſsimè, quando fide per dilectionem operante vera & reali præſentia corporis & ſanguinis ſacra ſuſcipitur Euchariſtia. Sed quia veteres ſpectant plenam & perfectam carnis domini manducationem, & ſanguinis potum, accommodant verba Saluatoris maximè ab eo loco, Panis quem ego dabo caro mea eſt, & cætera, ad manducationem & potum ſacramentalem, modò tamen fiant ex fide per dilectionem operante. Aperte enim teſtantur Chryſoſtomus & Cyrillus, quòd per venas noſtras ſanguis Chriſti diffunditur. Cùm igitur libertas cõmunicandi vel ſub vtraque vel ſub altera tantùm ſpecie, tam ſub ſpecie vini quàm panis, relicta ſit Eccleſiæ, ipſa pro temporum & neceſsitatum ratione & oportunitate vſa eſt hac ſibi data libertate, ſicut & Apoſtoli, & deinde Eccleſiarum prępoſiti, exemplo Apoſtoli Pauli (qui multa de ſacra Euchariſtia apud Corinthios ordinauit, & alias ſe diſpoſiturum pollicetur, dum ait, Cætera eùm venero diſponam) ſibi conceſſam vſurparunt in hac re poteſtatẽ, ſicut docet Auguſt. epiſtola ad Ianuarium: Vnde valde varius fuit vſus huius ſacramenti in Eccleſia. Nam & Chriſtus dominus duobus diſcipulis in Emaus corp⁹ ſuum dedit ſub ſpecie panis tantùm. Poſt porrectum enim panem ſtatim ob oculis eorum euanuit: De quo Auguſtinus, Non incongruenter, inquit, accipimus hoc impedimentum in oculis duorum diſcipulorum a Sathana factum fuiſſe ne agnoſceretur Ieſus, & à Chriſto facta eſt permiſsio vſque ad ſacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentũ inimici. Et Theophylact. Inſinuatur quòd oculi eorũ qui benedictũ panem accipiunt, aperiuntur vt cognoſcant illum: Magnam enim & indicibilem vim habet caro domini. Item Chryſoſt. Quod ſacerdos, inquit, de manu ſua dat, non ſolùm ſanctificatum eſt, ſed etiam ſanctificatio eſt, quoniam non ſolùm hoc datur quod videtur, ſed etiam illud quod intelligitur. De ſanctificato ergo pane licet & animalibus iactare & dare infidelibus, quia non ſanctificat accipientem. Si autem tale eſſet quod de manu ſacerdotis accipitur, quale eſt quod de menſa manducatur, omnes de menſa manducarẽt, & nemo de manu ſacerdotis acciperet. Vnde & Dominus in vita non ſolum benedixit panẽ, ſed de manu ſua dedit Cleophæ, & ſocio eius. Et Paulus nauigans non ſolũ benedixit, ſed de manu ſua porrexit Lucæ & cæteris diſcipulis ſuis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum eſt, nec infidelibus porrigendum, quia non ſolum ſanctificatum, ſed etiã ſanctificatio eſt, & ſanctificat accipientem. Hoc domini ſui exemplum ſecuti Apoſtoli in Eccleſia Hieroſolymitana, tãtùm ſub ſpecie panis ſacram Euchariſtiam diſcipulis diſpenſabant. Perſeuerabant enim diſcipuli in communicatione & fractione panis, nulla facta mentione vini. Et Paulus panem benedictum Lucæ & cæteris diſcipulis diſtribuẽs non meminit ſpeciei vini. Docuit nos quoq; ipſemet dominus panem noſtrum ſuperſubſtãtialem, quẽ Cyprianus corpus domini interpretatur, à patre cæleſti petere. Et B. Hieron. ſcribit quòd dominus apparuit Iacobo qui appellatur frater domini, quodq; tulit panẽ, benedixit ac fregit, & dedit Iacobo iuſto, dixit, Frater mi comede panem tuum, quia reſurrexit filius hominis. Item in Euangelijs narratur dominum dixiſſe, Hoc facite in meam commemorationem, poſt corpus ſuum diſcipulis diſtributum. Et Paulus ſimpliciter, ſicut etiam Euangelia, refert dominum hoc tantum de corpore dixiſſe: de ſanguine autem ſupplet quod Euangelia non habent, Hoc facite quotieſcunque bibetis in meam cõmemorationem, non ſimpliciter ſicut de corpore. Et ſanctus Ignati⁹ qui fuit Apoſtolorum temporibus, & B. Auguſtinus ad Honoratum, ſolum de corporis communione loquuntur. Ait enim Auguſtinus de fuga Epiſcoporum tempore perſecutionis. Veniet, inquit, lupus, non homo, ſed diabolus qui plerumque fideles apoſtatas eſſe perſuaſit, quibus quotidianum miniſteriũ dominici corporis defuit, & peribit infirmus propter quẽ Chriſtus mortuus eſt: Similiter Ambroſius libro de Sacramẽtis potiſsimum loquitur de corporis cõmunione.

Loco vt ſupra.

1. Cor. 11.

Lucæ vlt.

Lib. 3. de cõſenſu Euangeliſtarũ ca. 25.

In caput vltimũ Lucæ.

Homil. 17. in opere imperfecto.

Serm. de oratione domi. nica.

In epiſ. ad Epheſ.

Epiſt 180.

Item in Concilio Nicæno. Hoc neque regula, neque cõſuetudo tradidit, vt hi qui offerendi ſacrificij non habent poteſtatem, his qui offerũt corpus Chriſti porrigant. Et veterum Conciliorum Canones frequenter meminerunt communionis laicæ. Et Beatus *[Sardinē. c. 1. Agath. ca. 30. Epiſt. ad Antonianū qua eſt 2. li. 4.]* Cyprianus ſcribit Trophimum Epiſcopum receptum eſſe, ſed vt tanquam laicus communicet, & non vſurpet locum ſacerdotis. Et antiquiſsima eſt conſuetudo Eccleſiæ, ꝙ infirmis ſub altera tantùm ſpecie ſacramentum hoc fuerit miniſtratum, regulariter ſub ſpecie panis, & quando per oris ſiccitatem ſpeciem panis deglutire non poterant, ſub ſola vini ſpecie ſanguis miniſtrabatur, vt paret ex Concilio Toletano 11. Si quis, inquit, acceptam à ſacerdote Euchariſtiam nõ ſumpſerit, velut ſacrileg⁹ propellatur. Solet humanæ naturæ infirmitas in ipſo mortis exitu prægrauata, tãto ſiccitatis pondere deprimi, vt nullis ciborum illationib⁹ refici, ſed vix tantundẽ illati delectetur poculi gratia ſuſtentari: Quod etiam in multorum exitu vidimus, qui optatum ſuis votis ſacræ cõmunionis expetentes viaticum, collarã ſibi à ſacerdote Euchariſtiam reiecerunt, non quod infidelitate hæc agerent, ſed quod præter dominici calicis hauſtum traditam ſibi non poſſent Euchariſtiam deglutire. Idem narrat Euſebius de Serapione, quod per puerũ ſacerdos aliquid miſerat Euchariſtiæ quod ori eius infundebatur. Refert enim ex epi- *[Lib. 4. hiſto. Eccle. ca. 34.]* ſtola Beati Dionyſij Alexandrini, quòd preſbyter qui ob infirmitatẽ venire nõ poterat, parum Euchariſtiæ puero qui ad ſe venerat dedit, quod infuſum iuſsit ſeni præberi. Iudicabant enim illi patres neminem ſine ſua culpa ſacra fraudandum eſſe euchariſtia. Et ſi per infirmitatem corpus Domini ſumere non poterant, miniſtrabant ſanguinem domini ſub ſpecie vini, in hoc vtentes libertate Eccleſiæ relicta, & ſibi conceſſa poteſtate in ijs de quibus nihil diſpoſuit dominus. Et B. Gregorius ſcribit quòd papæ Agapito in Græciam proficiſcenti oblatus ſit mutus & claudus, qui celebrata miſſa, peractoque ſacrificio coram omni populo ei dedit corpus dominicum, quod ori eius impoſuit, & ille *[Lib. 3. Dial. cap. 3.]* ſtatim loqui cœpit, Vbi rurſus calicis Gregorius non meminit. Item in Concilio Remẽſi vetitum eſt, ne laici deferant corpus Chriſti ad infirmos. Iterum in Concilio VVormacien. præcipitur omnib. parochis, vt ſemper in prõptu habeant corpus Chriſti pro infirmis. Prætereo hiſtoriam de Satyro fratre *[De cõſecrat. diſ. 2. c. Peruenit. c. Presbyter.]* B. Ambroſij, quem corpus domini ſecum in naui habuiſſe, quæ naufragium paſſa eſt, teſtatur idem Amb. Ex quo ſimul & ex ſermone Cypriani de lapſis videtur, quod illis tẽporibus ſanguinem domini ex calice omnes bibebant, & quòd corpus domini eis in manus dabatur, vt vel ſtatim ſumerẽt, vel ſecũ portarent domum, ibiq; ſumerent, ita vt per temporum interualla, biberẽt ex calice domini, & corpus domini manducarent. Teſtimonia autem cõmunionis ſub vtraq; ſpecie multa ſunt & ea certiſsima. Nã Apoſt. Paul. teſtatur Corinth. ſub vtraq; ſpecie cõmunicaſſe. *[1. Corint. 11.]* Et longiſsima conſuetudine hunc morem in Eccleſijs Apoſtolicis fuiſſe obſeruatũ in Affrica, in Aſia, & Romæ teſtantur Dionyſius Areop. Tertul. Cyprian. Hierony. *[Epiſt. 2. li. 1.]* Ambroſ. & Auguſt. Ait namq; Cypria. Quomodo docemus aut prouocamus eos in confeſsione nominis Chriſti ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinẽ denegamus? aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos ad bibendũ prius in Eccleſia poculum domini iure communicationis admittimus? Quos enim excitauimus & adhortamur ad præliũ, non inermes & nudos relinquamus, ſed protectione *[In cõmen. Sophonia. 3.]* corporis & ſanguinis Chriſti muniamus, cũ ad hæc fiat Euchariſtia, vt poſsit accipientibus eſſe tutela, quos tutos eſſe contra aduerſarium volumus. Et beatus Hieronymus, Sacerdotes, inquit, qui Euchariſtiæ ſeruiunt, & ſanguinẽ domini populis diuidunt, &cæt. Item S. Laurentius ad Sixtum pontificem, *[Hiſt. tripart. li. 9. cap. 30.]* cùm is iam ad ſuppliciũ duceretur, exclamauit, Quo ſacerdos ſine leuita properas? Experire certò verũ idoneum miniſtrũ elegeris, cui cõmiſiſti dominici ſanguinis diſpenſationem. Et b. Amb. vt refert Theodoretus aduerſus Theodoſiũ Imperatorem expoſtulans, quem propter immẽſam crudelitatem quam Theſſalonicæ exercuerat, excommunicauerat, Quibus, inquit, oculis aſpicies communis domini templum? quibus calcabis pedibus ſanctum illud pauimentũ? quomodo manus extendes, de quibus ſanguis adhuc ſtillat iniuſtus? quomodo huiuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum domini corpus? *[Serm. 4. de quadrageſ.]* qua temeritate ore tuo poculum ſanguinis precioſi percipies, quando furore verborum tuorum iniuſtè eſt ſanguis effuſus? Et b. Leo huius nominis primus, in quodã Decreto & Sermone præcepit, vt communio nõ fiat ſub ſpecie panis tantum, propter hæreſim Manichæorũ, & aliorum qui docebant Chriſtum aſſumpſiſſe corpus phantaſticum ſine ſanguine: ob quam cauſam contendebãt Euchariſtiam ſine ſanguine eſſe ſumẽdam. Ex quo *[Epiſt. ad ma ioranū et Io. annem epiſcopū.]* Leonis decreto ſatis conuincitur, in S. Romana Eccleſia prius fuiſſe conſuetudinem ſub vna tantum ſpecie cõmunionis laicorũ, ſed eam tunc ſublatam, & inoleuiſſe conſuetudinem communicãdi ſub vtraque ſpecie, quæ permanſit atque durauit vſq; ad tempora B. Gregorij, ita vt quod Gelaſius papa qui Leoni ſucceſsit, dicit ſacrilegium eſſe à cali- *[De cõſecrat. diſtin. 2.]* ce ſacrati cruoris abſtinere poſt ſumptam corporis ſacri portionem, ad quoslibet etiã Chriſtianos referri poſsit, quando iuſta ex cauſa hoc fuerat preceptum. Ait enim, Comperimus quòd quidam ſumpta tãtummodo corporis ſacri portione, à calice ſacrati cruoris abſtineant, qui proculdubio (quoniã neſcio qua ſuperſtitione doceantur aſtringi) aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diuiſio vnius eiuſdem myſterij ſine grandi ſacrilegio non poteſt proue-

prouenire. Et beatus Gregorius ſic populũ
Homil. de octaua Paſch. alloquitur, Quid ſit ſanguis agni non iam
audiendo ſed bibẽdo didiciſtis, qui ſanguis
ſuper vtrumque poſtem ponitur, quando nõ
ſolum ore corporis, ſed etiam ore cordis
hauritur. Atque hæc communicandi cõſue-
tudo in quibuſdam Eccleſijs durauit vſque
Part. 2. q. 80. artic. 12. ad tempora B. Thomæ, qui dicit, Proinde in
quibuſdam Eccleſijs obſeruatur, vt populo
ſanguis ſumendus non detur, ſed ſolum à ſa-
cerdote ſumatur. Veriſimile tamen eſt, quòd
nunquam vniuerſalis in tota Eccleſia fuerit
iſta ſub vtraque ſpecie communionis con-
ſuetudo, imò quidam prohibiliter opinan-
tur, quòd vſus vtriuſque ſpeciei ſolũ vſurpa
tus fuerit in ſolẽnibus conuentibus, qui ce-
lebrati ſunt exemplo & imitatione cœnæ
Eckius hom. 33. de Sacra. dominicæ, hoc eſt, maximè in tribus feſtiui-
tatibus ſolennioribus, Paſchæ, Pẽthecoſtes,
& Natiuitatis domini, quibus communiter
totus populus Chriſtianus communicabat:
aliter autem fuiſſe obſeruatũ in priuata cõ-
munione, & apud infirmos, quos tamen ex
probatis hiſtorijs cõſtat ſub vtraque ſpecie
aliquando ſacram accepiſſe communionem.
Magna hæc in communicando ſub vna & ſub
vtraq; ſpecie diuerſitas in diuerſis Prouincijs
& temporibus etiam Apoſtolorum, certũ eſt
argumentum, nihil de hac re diſpoſitum eſ-
ſe à Domino aut ordinatum. Si enim ſub v-
traque ſpecie communicandum ordinaſſet,
Epiſt. 118 ad Ianuarium. eum morem nemo variaſſet, vt dicit Beatus
Auguſtinus de Euchariſtia à ieiunis acci-
pienda. Neque etiam conueniebat, quòd
per ipſum de eo aliquid ſtatueretur, vt vide-
licet ſub vtraq; ſumeretur, vel ſub altera tã-
tùm: item ſub ſpecie corporis tantùm, aut
ſanguinis tantùm, propter magnam varieta-
tem quam humanæ requirunt neceſsitates,
errorum pericula, & ſacramenti reuerentia,
ob quam ſecundum ſententiam B. Auguſtini
à ieiunis ſumitur: ſicut non cõueniebat per
Chriſtum determinari, quod à ieiunis, aut
pranſis, veſperi vel mane, in Azymo pane vel
fermento ſumeretur. Eius namq; ordinatio-
nes firmas & ſtabiles eſſe oportet, quæ per ec
cleſiæ Præpoſitos mutari vel alterari non
poſſunt. Sicut nõ conueniebat, quod ipſe diſ
poneret, quando eſſet cõmunicandum, quã-
do ieiunandum, ſed præpoſitis quos in Ec-
cleſia ponit ſpiritus ſanctus ad regendum fi-
deles, illam etiam facultatẽ ſtatuendi, relin-
qui conueniebat. Et ideo in iſtis etiã frequẽ-
ter eſt in eccleſia variatum. Nam in Hieroſo-
lymitana videntur communicaſſe quotidie.
Act. 2. Scribit enim Beatus Lucas, quod diſcipuli e-
rant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorũ,
& communicatione fractionis panis & ora-
tionibus, quotidie quoque perdurãtes vna-
nimiter in templo, & frangentes circa do-
Epiſt. 1. de oppreſsione Epiſcoporum. Cano. 10. mos panem, ſumebant cibum cum exultati-
one, &cæt. At Anaclet. Papa, Peracta inquit,
conſecratione, omnes communicent, qui no
luerint Eccleſiaſticis carere liminibus. Sic
enim & Apoſtoli ſtatuerunt, & S. Roman.
tenet Eccleſia. Item in canonibus Apoſtolo-
rum, Omnes fideles qui ingrediuntur eccle-
ſiam & ſcripturas audiunt, non autem perſe
uerant in oratione, nec ſanctam communio-
nem percipiunt, conuenit communione pri-
uare. Quem morem eccleſiam Romanam ad-
huc temporibus B. Hieronymi obſeruaſſe ip- *In Apol. pro libris aduerſ. Iouinianũ. Epiſt. ad Luciniũ.*
ſe teſtatur, Ait enim, Scio Romæ hanc eſſe
conſuetudinẽ, vt fideles ſemper Chriſti cor-
pus accipiant, quod nec reprehẽdo, nec pro-
bo. Item alibi, De ſabbatho quod quæris, an
ieiunandum: & de Euchariſtia, an accipien-
da quotidie, quod Romanæ Eccleſiæ & Hi-
ſpaniæ obſeruare perhibentur, &c. De quo
etiam interrogauit Auguſtinum Ianuarius,
an quotidie ſit communicandum. Vbi Augu.
quoq; variam refert eccleſiarum conſuetudi- *De cõſecrat. diſt. 1. & ſi non.*
nem, exhortans tamen, vt ſaltem dominicis
diebus ſacra ſumatur Euchariſtia, quamuis
Fabianus Papa tunc ſtatuerat, quod ſaltẽ ter
in anno corpus Chriſti ſumeretur. Et ſi non
frequentius, inquit, ſaltẽ ter in anno homi-
nes communicent, in Paſcha videlicet, Pen-
thecoſte, & Natali domini, niſi fortè quis ma
ioribus criminibus impediatur. Addit autẽ
Sother papa, vt etiã in cœna dominica Chri-
ſtiani cõmunicent. Tandem Innocentius 3.
in concilio generali ſtatuit, vt ſaltẽ ſemel in
anno, in Paſchate videlicet, quiſq; fidelis ſa-
cramentum Euchariſtiæ ſuſcipiat. Et in Ec-
cleſia B. Chryſoſt. ſolum etiã in Paſchate qui-
dam cõmunicabant, alij bis, alij ter in anno,
aliqui tantũ ſemel in biennio, vt ipſemet fa-
tetur. Eo autem tempore, quo fideles quoti- *Hom. 17 in epiſ. ad Heb.*
die ſacram ſuſcipiebant Euchariſtiã, verita-
tem habet quod dicit B. Clemens, Certe tan- *Epiſt 2. ad Iacobũ fratrẽ domini.*
ta in altari holocauſta offerantur, quanta po
pulo ſufficere debeant: quod ſi remanſerint,
in craſtinũ non reſeruẽtur, ſed cũ timore &
tremore clericorum diligentia cõſumãtur.
Nam alioqui in eadem epiſtola reſeruari per
mittit: & certè reſeruari neceſſe eſt pro infir
mis, quando populus Chriſtianus tam raro
cõmunicat, vt ſemper pro infirmis parata ha-
beatur Euchariſtia, ſecundum præceptũ con-
cilij VVormatien. Et de varia ieiuniorum &
quadrageſimę obſeruatione loquitur Augu-
ſtinus in epiſtola ad Ianuariũ: & ad Caſula-
num: & beatus Hieronymus ad Luciniũ, qui
bus vterque ſuadet ſeruandam eſſe conſue-
tudinem eccleſiæ ad quam venire contingit,
& epiſcoporũ in ea cõſtitutiones. Eo, inquit *Epiſt ad Caſulanũ. 86.*
Hieronymus, illud breuiter te admonẽdum
puto, traditiones eccleſiaſticas ita obſeruan-
das vt à maioribus traditæ ſunt, nec aliorum
conſuetudinem contrario more ſubuerti,
Euangelicum tamen præceptum eſſe de ie-
iunando oſtendit Auguſt. Ego, inquit, in Eu-
angelicis & Apoſtolicis literis totoq; no-
uo teſtamẽto animo id reuoluẽs, video præ-
ceptum eſſe ieiunium, quibus autem diebus
nõ oporteat ieiunare, & quibus oporteat,
præcepto Domini vel Apoſtolorũ non inue-
nio definitũ. Sicut igitur hæc varietas in ie-
iunando & communicando certiſsimum eſt
argumentũ, quòd non eſt Chriſti domini de
his ordinatio, quibus diebus atque tempo-

ribus ieiunare, aut ſacram ſumere Euchariſtiam oporteat, ita certum argumentum eſt varius vſus Euchariſtię, quoad vtramque vel vnicam ſpeciem, quod de eo nihil diſpoſuit Dominus, ſed quòd huiuſmodi reliquit ſuis Apoſtolis, qui pro temporum ratione & periculorũ occurſu diſponerent, quod fideliũ ſaluti atque ædificationi, & ſacramenti reuerentiæ iudicarent conuenire. Hanc libertatem relictam eſſe eccleſiæ vidit etiam Lutherus, qui in captiuitate Babylonica poſt diligentem verborum inſtitutionis huius ſacramenti diſcuſsionem, docet non peccare qui ſub vna tantum ſpecie cõmunicant, cum Chriſtus nõ præceperit vlla vti, ſed arbitrio cuiuslibet reliquerit, dicens, Quotieſcunq; hæc feceritis, &c. Et cap. Ioan. 6. dicit, nec ſyllabam quidem de ſacramẽto loqui, tũ quod tunc nondum eſſet inſtitutum, tum maximè quod ipſa ſermonis conſequẽtia de fide verbi incarnati Chriſtum loqui clarè oſtendat. De quo poſtea ſumus locuturi. Docet tamen impium eſſe & tyrannicum, quòd ſub vtraq; ſpecie Euchariſtiam petentibus negetur. In quo grauiter errat, nõ intelligens diſpenſationem commiſſam Apoſtolis & eccleſiæ paſtoribus, qui etiam totum ſacramentum negare poſſunt ob culpam, indiſpoſitionem, vel aliam cauſam iuſtam. Nam paterfamilias præfigere habet domeſticis, quo tempore, quo loco, qua horâ, quid item prandendũ vel cœnandum, ſecundum quod nouit toti familiæ conuenire: & ſicut nũc petenti confiteri, vel ſacram Euchariſtiam ſumere, non poteſt paſtor negare ſuum miniſterium, niſi cauſam habeat, ob quam ei non expediat, & tũc ei diſſuadere & negare, ita quando mos erat ſub vtraque ſpecie communicare, neutrum negare poterat, ſine petentis iniuria. Nam iure exigit filiusfamilias cibum & potum de menſa patris ſui à domus præpoſito & præfecto, niſi aliud poſtulet ſalus eius vel aliorum pax, & trãquillitas familiæ, vel domini ſui, vt diximus, honor & reuerentia, quam in omnibus domus præfectum ſpectare oportet. Iuſta autẽ exiſtente cauſa negari poteſt totum ſacramẽtum, ſicut negatur infantibus & amentibus. Nulla igitur ſit iniuria ſi negetur iſtud ſacramentum vtramque eius ſpeciem petentibus, ſicut iniuria non fieret eis qui iſtud pranſi exigerent, vel in loco aliquo prophano. In hac itaque cõmunionis varietate, poſtquam paulatim diſceſſum eſt ex communi fidelium & pręſulum tacito conſenſu, à communione ſub vtraq; ſpecie, nulla interueniente ſynodali vel eccleſiæ conſtitutione, cœptum eſt diſputari, an liceret populo Chriſtiano ſub vnica ſpecie communicare, & inſtigante Sathana omnis pacis & concordiæ oſore, quidam docebant non eſſe licitum propter ſententiam Saluatoris, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. *Ioan. 6.* Nam, vt ſcribit Aeneas Syluius in hiſtoria de origine Bohœmorum, *Cap. 35.* poſt Huſsitarum ſectam in Bohœmia ſeminatam, nouam peſtem attulit Petrus quidam Dreſenſis, quod eſt oppidum Miſnæ (nõdum error de ſacramento altaris irrepſerat) Hic Petrus aggreſſus Iacobellum Miſnenſem literarum doctrina, & morum præſtantia clarum, qui apud eccleſiam ſancti Michaelis in Praga per id temporis populum prædicando inſtruebat.

Hunc aggreſſus, mirari ſe ait doctũ & ſanctum virũ, qui diuina eloquia plebibus exponeret, errorem illum non animaduertiſſe communionis Euchariſtię qui iampridem Eccleſiam peſſundaſſet, in qua ſub vna tantũ ſpecie dominicum corpus populo miniſtratur, cùm apud Ioannem Euangeliſtam ſub duplici ſpecie panis viniq́ue ſumi iubeatur, dicente apud eum Saluatore, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Commotus his Iacobellus, cùm perquiſitis vetuſtis ſanctorum doctorũ codicibus, Dionyſij præſertim & Cypriani, communionem calicis laudatã inueniſſet, publicè commonere populum cœpit, ne deinceps communionem calicis, ſine qua ſaluari nemo poſſet, quoquo pacto negligeret. Huic omnes hęretici conſenſerunt, haud modica geſtientes lætitia, quòd articulum inueniſſet in Euangelica lege fundatum, per quem Romanæ ſedis vel ignorantia, vel nequitia argui poſſet. Latè igitur hoc nouo errore ſerpente, (Nam ante hunc Petrũ non legitur fuiſſe aliquis, qui ipſum in Eccleſia vnquã docuerit) relata eſt noua hæc doctrina ad Concilium quod tunc erat Conſtantiæ congregatum, & poſtea iterum ad Concilium Baſilienſe, vbi poſt diligentiſsimam veritatis indagationem & diſputationem damnata eſt, & hęretica iudicata, & vniuerſi qui ipſam ſequuntur declarati hæretici. *Seſſ. 13.* Habet enim Concilium Conſtantienſe: Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temerariè aſſerere præſumant, populum Chriſtianum debere ſacramentum Euchariſtiæ ſub vtraque panis & vini ſpecie ſuſcipere, & non ſolũ ſub ſpecie panis, ſed etiã ſub ſpecie vini populũ laicũ paſsim communicent, etiã poſt cœnã, *Cõſuetudo eccleſiæ laicos cõmunicãdi ſub ſpecie panis.* vel aliàs nõ ieiunum, & communicandũ eſſe pertinaciter aſſerunt, contra laudabilem Eccleſiæ cõſuetudinẽ rationabiliter approbatam, quam tanquã ſacrilegam damnabiliter reprobare conantur. Hinc eſt quòd hoc præſens Cõcilium ſacrum generale Conſtãtien. in ſpiritu ſancto legitimè congregatũ, aduerſus hunc errorem ſaluti fidelium prouidere ſatagens, matura plurium doctorum tam diuini quã humani iuris deliberatione præhabita declarat, decernit & definit: quod licet Chriſtus poſt cœnam inſtituerit, & ſuis diſcipulis adminiſtrauerit ſub vtraque ſpecie hoc venerabile ſacramentum, tamen hoc non obſtante, ſacrorum Canonum authoritas laudabilis, & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſeruauit & ſeruat, quòd huiuſmodi ſacramentũ non debet cõfici poſt cœnam, neq; à fidelibus recipi non ieiunis, niſi in caſu infirmitatis, aut alterius neceſsitatis à iure vel

Conſuetudo ſub ſpecie panis tantũ introducta eſt, ad euitandũ pericula & ſcandala.

Eccleſia cõceſſo vel admiſſo. Et ſicut hæc conſuetudo ad euitandũ aliqua pericula & ſcandala, eſt rationabiliter introducta, quod licet in primitiua eccleſia huiuſmodi ſacramentum reciperetur à fidelibus ſub vtraque ſpecie, poſtea à conficientibus ſub vtraque & à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur, cum firmiſsimè credendum ſit, & nullatenus dubitandum, integrum Chriſti corpus & ſanguinem tam ſub ſpecie panis, quàm ſub ſpecie vini veraciter contineri. Vnde cum huiuſmodi conſuetudo ab eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta, & diutiſsimè obſeruata ſit, habenda eſt pro lege, quam non licet reprobare, aut ſine eccleſiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc conſuetudinem aut legem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debet erroneum, & pertinaciter aſſerentes oppoſitum præmiſſorum, tanquam hæretici arcendi ſunt & grauiter puniendi per Diœceſanos locorum, ſeu Officiales eorũ, aut inquiſitores hæreticæ prauitatis in regnis ſeu prouincijs, in quibus cõtra hoc decretum aliquid fuerit forſan attẽtatum aut præſumptum iuxta Canonicas & legittimas ſanctiones, in fauorem catholicæ fidei contra hæreticos & eorum fautores ſalubriter adinuentas. Mandat autẽ idem hoc Concilium vniuerſis Epiſcopis, vt effectualiter puniant contra hoc decretum excedentes, qui communicando populum ſub vtraq; ſpecie panis & vini, ſic faciendum eſſe exhortati fuerint & docuerint, eoſq; per cenſurã eccleſiaſticam, vt hæreticos coerceant. Idem in epiſtola Synodali Martinus Pontifex mãdat, vt inquiſitores interrogent, vtrum credant quòd conſuetudo communicandi perſonas laicales ſub ſpecie panis tantùm ab eccleſia vniuerſali obſeruata, & per ſacrũ concilium Conſtantiæ approbata, ſit ſeruanda, ſic vt non liceat eam reprobare, aut ſine Eccleſiæ authoritate pro libito immutare. Et quòd dicentes pertinaciter oppoſitum præmiſſorum tanquã hæretici aut ſapientes hæreſim ſint puniẽdi & arcendi. Quæ definitio confirmata fuit in concilio Baſilienſi.

Conſuetudo cõmunicãdi laicos ſub ſpecie panis tãtum ab eccleſia vniuerſali ante Cõcilium Baſilienſe fuit obſeruata. Seſſ. 30.

Vt lucidiùs, inquit, videatur pro declaratione catholicæ veritatis, quid circa præceptionem ſacræ Euchariſtiæ tenendum ſit, & agendum pro vtilitate & ſalute populi Chriſtiani, poſt diligentem perſcrutationem diuinarũ ſcripturarum ſacrorũq; canonum & doctrinarum à ſanctis patribus & doctoribus traditarum in hac ſancta Synodo longis temporibus habitam, conſideratiſque omnibus quæ pro declaratione huius rei conſiderãda fuerunt, decernit & declarat eadẽ ſancta Synodus ꝙ fideles laici, ſiue clerici communicantes, & non conficientes non aſtringuntur ex præcepto Domini ad ſuſcipiendũ ſub vtraq; ſpecie, panis ſcilicet & vini, ſacrum Euchariſtiæ ſacramentum. Sed Eccleſia quæ regitur ſpiritu veritatis ſecum manẽte in æternum, & cum qua Chriſtus manet vſque ad cõſummationem ſeculi (ſicut ait diuina ſcriptura) ordinare habet, quomodo ipſis non conficientibus miniſtretur, prout pro reuerentia ipſius ſacramenti & ſalute fidelium viderit expedire: Siue autẽ ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet, ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ proficit dignè communicantibus ad ſalutem. Nec vllatenus ambigendum eſt quòd nõ ſub ſpecie panis caro tantùm, nec ſub ſpecie vini ſanguis tantùm, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus.

Eccleſia ordinare habet quomodo nõ conficiẽtibus miniſtretur ſacra Euchariſtia.

Laudabilis quoque conſuetudo communicandi laicum populũ ſub vna ſpecie, ab Eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſsimè obſeruata, & à doctoribus diuinæ legis ſacrarum ſcripturarum atq; canonũ multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata. Hactenus de Concilijs. Poſt has igitur Eccleſiæ definitiões, ſcripturæ ſacræ, exemplo Chriſti & Apoſtolorum conſentaneas, nihil amplius ſuper iſto articulo eſt dubitandum, imò certa fide tenendũ, quòd non eſt laicis, nec ſacerdotibus quidem, quando non conſecrant, ad ſalutem neceſſaria communio ſub vtraque ſpecie. Et noſtro hoc ſeculo nõ ſine magna ratione cœptum eſt diſputari & controuerti, an huiuſmodi communio ſub vtraq; ſpecie ſit eis licita & permiſſa, propter ſententiam Apoſtoli Pauli, qui ſupplens quod omiſerunt Euangeliſtæ, ſcribit dominum poſt conſecratum calicem dixiſſe, Hoc facite quotieſcunq; bibetis in meam cõmemorationem: ex qua argumentatur Epiſcopus Roffenſis.

Circa art. 16

Nihil, inquit, apud Corinthios recenſet Paulus, niſi quod Chriſtus ipſe ſub cœna geſſerat: Hæc autem verba nequeunt intelligi quouis pacto ad laicos fuiſſe dicta. Quomodo enim poterit ad laicos dici, Hoc facite quotieſcunque bibitis in meã cõmemorationem; Quid eſt, Hoc facite quotieſcunque bibitis? Si facere hic conſecrare intelligamus, quemadmodũ haud dubiè Damaſcenus ac cæteri patrès accipiunt, nemo bibiturus eſt ex calice qui nõ prius conſecrauerit. Nam dicit, Quotieſcunq; bibitis, hoc facite: Atqui laicũ nemo ſanæ mentis dixerit poſſe conſecrare. Nõ igitur hoc laicis dictum fuit. Vnde videtur inferendum quòd laicis bibere non licet ſicut nõ licet cõſecrare, cùm hoc fieri in Chriſti memoriam iubeatur, quotieſcunq; calicem bibimus. In qua ſententia eſſe videtur eſſe Cardinalis Caietanus in opuſculo quod fecit de cõmunione ſub vtraq; ſpecie, & Albertus Pighius, Magnã ſanè apparentiam habet hæc illatio, & multam adfert difficultatem. Non enim dixit, Bibite quotieſcunque facietis in mei memoriam, nec, hoc facite quotieſcunque feceritis in mei memoriam. Certè latere oportet aliquod occultum myſterium quod poſt corpus conſecratum ſimpliciter dixerit, Hoc facite in meam commemorationem, & non adiecerit, Quoties mãducaueritis, & poſt calicem cõſecratum addat, Quotieſcunque bibetis. Si dicatur præceptum, Hoc facite reſpicere ordinẽ ad mor-

In cõtrouerſia 7.

tis commemorationem, cum propter illam ſemper facere oporteat, quid adijcere neceſſe erat, Quotieſcunque bibetis? Reuerendus dominus Roffenſis reſpõdet hoc ſolum Apoſtolis eſſe dictum, vt reuerà ſe res habet. Sed tunc Apoſtolis non fuiſſet permiſſum bibere calicem domini, niſi quando conſecrabant: & eadem ratione nec vnquã licuiſſet Epiſcopis & ſacerdotibus bibere ſanguinem domini, niſi quãdo conſecraſſent, quod abſurdum videtur, quòd videlicet laicis licitum eſſet calicem domini bibere, & non Epiſcopis, etiam infirmitatis tempore niſi quando conſecraſſent. Item conſuetudo Eccleſiæ reclamat, q̃ recipere ſolet Epiſcopos lapſos ad pœnitẽtiam & communionẽ laici. Quod autem ſpecialiter fuerit mandatum Apoſtolis, nõ eſt vllo modo veriſimile. Certè hic ſenſus, quòd nemini ſanguinem bibere liceret niſi conſecraſſet, ſequendus videretur, niſi longiſsima conſuetudo per Eccleſiam latè ſparſa communicandi laicos ſub vtraque ſpecie obſeruata eſſet in eccleſijs etiam Apoſtolicis, Apoſt. Paulo in Eccleſia Corinthiorũ approbante, Ait enim, Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat & de calice bibat. Non eſt ſibi contrarius Apoſtolus Paul[9] in eodem capite. Quòd dicitur Paulus apud Corinthios eam conſuetudinẽ inueniſſe, & ad eam diſsimulaſſe, vel cum tantũ de ſacerdotibus loqui, nullam habet probabilitatem. Et ſuperius oſtendimus hanc conſuetudinem obtinuiſſe non ſolum in Eccleſijs Aphricanis, Oriẽtalibus, & Græcis, verũ etiam in eccleſia Romana, & Leonẽ 1. mandaſſe omnibus communionem ſub ſpecie ſanguinis. Item Cyrill[9], Chryſoſtomus, & doctores alij cap. Ioan. 6. de bibendo ſanguine Chriſti referunt ad ſacram Euchariſtiam. Non igitur dici poteſt iure Euangelico, quod pronunciat Paulus Apoſtolus, prohibitum eſſe laicis communicare ſub ſpecie vini & bibere calicem domini. Oportet itaque huius ſententiæ commodum inuenire ſenſum. Nam quòd dicatur, Hoc facite, hoc eſt bibite, quotieſcunq; bibetis in meã commemorationem, abſurda eſſet interpretatio. Magis conueniſſet dicere de corpore domini, Hoc facite, hoc eſt manducate quotieſcunq; manducabitis in meam commemorationem. Et diximus ex concordi patrum interpretatione, Facere hic eſſe conſecrare & offerre. Videtur igitur hoc pręceptum referri ad Apoſtolos vt diſpenſatores ſacræ Euchariſtiæ, non vt priuatæ erant perſonæ. Plurimi namque æſtimanda eſt conſuetudo hęc ſub vtraque ſpecie ſacramentum diſpenſandi, propter quam non videtur etiam damnãda eſſe cõſuetudo olim obſeruata in multis Eccleſijs communicandi infantes ſtatim poſt Baptiſmum, quaſi iuri diuino contraria, quã in Carthaginẽſi Eccleſia fuiſſe teſtatur B. Cyprianus. In Hiſpanijs quoque eam obtinuiſſe docet Concilium Toletanum 11. & beatus Dionyſius in Hierar. Eccleſiaſtica, vbi Iacobus Faber Stapulen. ſuper par. 3. de eo longam habet annotationem. Iuſtiſsima tamen ratione hoc abolitum eſt ob ſacramenti reuerentiam, quia plerunq; quod in os ingeritur non dighutiunt, aut ingeſtum reijciunt. Quod enim obijcitur, quod ſe probare non poſſunt paruuli, nec dijudicare corpus Domini, obſtare nõ videtur, quia ſuperuacanea eſt eorum probatiò quos conſtat mundos eſſe & purificatos ſacro baptiſmate, atque ad Chriſti familiam admiſſos. Abſurdum videtur quod nihil de menſa patris participare poſſent, niſi iuſta fuerit nõ admittendi cauſa. Item dicit & B. Hieronymus, baptiſma ſine Euchariſtia non tradi. Interpretatur beatus Thomas Dionyſium & ſanctos loqui de baptiſmate adultorum, quando dicunt baptizatos ſtatim admitti ad ſacram communionẽ. Et poſſunt quidẽ paruuli dijudicare corpus domini quod ſumunt in ſuis tutoribus, qui eorum nomine antequam baptizantur dicunt ſe credere, imò & puerum credere & abrenunciare ſathanæ. Communicantur enim carentes vſu rationis, quos conſtat prius Euchariſtiam petiuiſſe, iuxta canonẽ 76. 4. Concilij Carthaginen. & canonem 34. 3. Concilij Carthagin. vbi dicitur, is qui in infirmitate pœnitentiam petit, ſi caſu dum ad eum inuitatus ſacerdos venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in phreneſim conuerſus fuerit, dent teſtimonium qui eum audierunt, reconcilietur & infundatur ori eius Euchariſtia. Item in Concilio Arauſicano dicitur, Amentibus quæcunque pietatis ſunt, conferenda ſunt. Sicut autem iſtis conducere fortaſsis poteſt ſacra Euchariſtia ad gratię augmentum, & defenſionem à malignis ſpiritibus, ita prodeſſe poſſe & paruulis, de quo prolixè tractat Cardinalis Caietanus, item & B. Thomas. Difficilis & obſcura eſt hæc quæſtio, meritò referenda ad definitionem ſedis Apoſtolicæ. Nã Alexander de Hales opinatur non eſſe dandam Euchariſtiam, ne ijs quidẽ qui ob infirmitatẽ ratione ſunt priuati, & ſani eam petiuerunt, eò quòd non poſsint dijudicare corpus Domini eſſe quod ſumunt. Alij aliud ſentiũt poſt B. Thomam. Sicut igitur laicis neceſſaria nõ eſt ſub vtraque ſpecie communio, ita nec iure diuino ei eſt prohibita. Sed hîc iam quæritur quid magis expediat Eccleſiæ, an quòd populus vtraque ſpecie communicet, an ſub altera tãtum, quidue ſit melius. Item an vtilius ſit & plus adferat fructus ſpiritualis ſub vtraque ſpecie communicare, quàm ſub vna tantùm: Et an eis qui ſub vtraque ſpecie communicare conſueuerunt, hoc ſit permittendum, maximè ſi hac permiſsione cõciliari poſsit pax & tranquilitas eccleſiæ. Hunc enim articulum iam multis annis vrgent Germani, vt eis permittatur atque concedatur ſicut Bohœmi tempore Concilij Baſil. Quibus reſpondetur, quòd habito reſpectu ad ſacramẽtum, eiuſque perfectionem, magis cõueniret ſub vtraque ſpecie fieri communionem, quàm ſub altera tantùm. Hoc enim magis conſonũ eſt eius inſtitutioni & integritati, & refectioni

Cypria. in epiſto ad Antonianum.

1. Corin. 11.

Ser. 4. de quadrageſima.

Ser. de lapſis.

Cap vlt. & c. 2. par. 2. et part. 3.

Aduerſus Luciferianos

par. 2 qu 10. art. 9. ad 3.

Euchariſtia ori infunditur Cano. 3.

Part. 3. quaeſ. 79 art. 1.

par. 3. qu. 80. art. 6.

par. 4. q. 49. memb. 4.

Cardinal. Caietanus 2 parte. q. 80. art 12.

ctioni corporali, imò & exemplo Chriſti & patrum primitiuæ Eccleſiæ, qui extra Iudæã ſub vtraque ſpecie ſacram Euchariſtiam diſpenſabant in Eccleſia etiam Romana, vt ſupra diximus. Nam in canone miſſę ſimul cõplectendo aſsiſtentes dicimus, Vt quotquot ex hac participatione filij tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, &c. & expreſsior eſt mortis domini repræſentatio. Alia tamen cõſideratione, reuerẽtiæ videlicet, quæ huic ſacramẽto debetur, vtq; in eius vſu omnem vitemus irreuerentiam, minus conuenit atque etiam malum eſt, nulloq; modo Eccleſię expediens, quòd populus Chriſtianus ſub vtraq; ſpecie communicet. Nam hæc cõmunio popularis ſub vtraq; ſpecie, periculum ſacrilegij habet annexum in ſpargendo ſanguine Chriſti, & in omiſsione calicis nullũ interuenit peccatum aut periculum, nec aliqua gratiæ ſpiritualis iactura. Et quia hoc ſacrilegium nõ eſt inter caſus inopinatos, aut raro contingentes, propter magnam populi communicantis diuerſitatem (id quod & experientia teſtatur) non ſolum ei cuius negligentia cõtingeret imputaretur, ſed & populo, & ipſis Eccleſiæ rectoribus. Imprudentiæ enim rectoris imputatur defectus nõ rarus, ſi poteſt prouidere & non prouidet, & populo, quod mauult cum hoc irreuerentię Chriſti periculo communicare, quàm ab vtraq; ſpecie abſtinere, cui hac de cauſa plagę diuinitus immittũtur. Nec excuſat à ſacrilegij vitio, quod nõ ex propoſito, ſed ex incuria, huiuſmodi irreuerentia accidat, quoniã peccandi occaſio ſpeciem peccati nõ tollit, quamuis vtcunque excuſare poſsit, vt peccatum ſit leuius. Huic accedit quòd ſine fructu multitudo populi biberet calicem domini, ob defectum feruoris & deuotionis. Nam ſi calix domini non ſumeretur cum maiori deuotione & feruore, quàm ſuſceptum eſt corpus, non augeretur gratia quam confert ſacramentum. Eſurientes enim & ſitientes iuſtitiam & Dei amorem, ſecundum eorum deſiderium & præparationem reficit & implet iſtud ſacramentum. Atque his de cauſis ceſſatum eſt à conſuetudine ſub vtraq; ſpecie communicandi, & laicorum pariter & ſacerdotum communi conſenſu, & veluti inſpirante vnico ſpiritu Chriſti, introductus eſt vſus ſub ſpecie panis tantùm populum communicandi. His quoq; rationibus moti ſunt patres Conciliorum Conſtantienſis & Baſilienſis, vt approbarent & vim legis habere declararent conſuetudinem ſub ſpecie panis communicandi. Nihil enim humanæ affectionis in hac definitione ſuſpicari poſſumus in patrib. fuiſſe, cùm inde nihil emolumenti expectare poſſent, tãtum itaq; ſpectabant populi Chriſtiani communem ſalutem, & huius ſacroſancti ſacramenti reuerẽtiam. Defectum autem & imperfectionem populi Chriſtiani his ſeculis noſtris ſatis teſtatur, quòd vix ſimplicẽ faciat præparationem ad ſemel communicandum in anno, cùm in primitiua Eccleſia quotidie, aut ferè quotidie communicaret. Nam ſacri Canones à Miſſa audienda excludebant omnes non communicantes.

Hinc rationabiliter conijcere poſſumus, quòd ſicut Eccleſia agnoſcens poſteriorum imperfectionem, deſtitit à quotidiana communione populi, & ab expellẽdo à Miſſa nõ communicantes, ita communem cognoſcẽs imperfectionem, teporem, & frigiditatem, deſtitit à communione ſub vtraque ſpecie, vtpote facta infructuoſa & communi populo periculoſa.

Reſponſio ad rationes ſuadentes cõmunionem vtriuſq; ſpeciei. Cardinalis Caietanus in 3 part. q. 80.

Et ob eaſdem cauſas ſpiritus ſanctus docet & docuit eccleſiam, non expedire, vt imitetur omnes conditiones quæ interuenerũt in actionibus Chriſti, quando cum Apoſtolis cœnam celebrabat nouiſsimam. Nam ſicut ratione reuerẽtiæ communicat ieiunus, ita ob reuerentiam omittit alteram conditionem, ſcilicet ſub vtraque ſpecie communicare. Imò communio popularis magis exigit omiſsionem calicis, quàm communio ſacerdotis omiſsionem ſobriæ mãducationis, quoniam hic nullum eſt peccati periculum, niſi ex Eccleſię ſtatuto, ibi autem interuenit ſacrilegij periculum ex conditione ſumentium, & in vtroque obedit Chriſto, non ſecundum ſimilitudinẽ actionis, ſed ſecundũ eius intentionem, quę magis eſt de reuerentia ſacramento exhibenda, quàm exteriori operis ſimilitudine. Similiter communio populi ſub ſpecie vtraq; per modum aſsimilationis, Inſtitutioni & integritati ſacramẽti & refectionis corporalis eſt conſentanea, non tamen præcepto Chriſti, Hoc facite in meam commemorationem, nec rationi rectę curam gerenti de reuerẽtia ſacramenti. Omnibus igitur conſideratis, Chriſtiano populo magis expedit communicare ſub ſpecie panis tantùm, & ad euitandum ſacrilegij periculum, & ſcandala infructuoſum calicis potum, & ad meritum tam obedientię quàm reuerentiæ, pluris faciendo ſacramentum hoc, quàm propriam affectionem ad vtramque ſpeciem. Non enim mercede ſua caret tuta & ſecura reuerentia, cui innititur populus tantùm ſub ſpecie panis communicans. Ex quibus patet, quòd non expediat cõcedere vel permittere Bohœmis & Germanis, ac his qui iam multis annis ita communicauerunt, vt ſub vtraque ſpecie communicent, non ſolum ob periculum ſacrilegij, & irreuerentiæ erga iſtud ſacramentum, verùm etiam propter hæreticã radicem, ex qua primum apud eos vtriuſque ſpeciei communicatio eſt nata, quam eorum doctores & paſtores palam docuerunt & docent ex Chriſti præcepto & inſtitutione eſſe neceſſariam. Et ideo quia ex hoc errore ortum habet hæc communio, ne cauſæ ceſſant, ob quas ab ea per totam eccleſiam receſſum eſt, nullo modo eſt concedenda nec expreſsè permittẽda, ſi vtiliter prohiberi poſsit, ne fomentum & fauor peſtilẽti & hæretico errori præſtetur. Ob ſimilẽ enim cauſam olim Eccleſia prohibuit in pane azymo, & alio tempore in fer-

mentato ſacramentum hoc conficere. An autem adiectis conditionibus populo vtraque ſpecies permitti poſsit, tractatũ ſuit in Concilio Baſilienſi in gratiam Bohœmorum, & propoſitis ſex articulis, ſatis tolerabile videbatur, quòd ſub vtraq; ſpecie communicarent. Horum primus erat, quòd crederent communionem ſub vtraque ſpecie non eſſe præceptam. Secundus, quòd credant & doceant laicos non peccare, qui ſub vna ſpecie communicant. Tertius, quòd credant & doceant non plus ſumi ſub duabus ſpeciebus, quàm ſub vna. Quartus, quòd ſub vna ſpecie ſumatur totus Chriſtus, id eſt, tam corpus eius, quàm ſanguis. Quintus, quòd aduerſarij in eccleſijs ſuis laico petenti alteram ſpeciem non denegent. Sextus, quòd cura adhibeatur per vtramque poteſtatem, ne ſacramento calicis irreuerentia exhibeatur. Quibus admiſsis, an ob communem pacem & tranquillitatẽ, & ſchiſmaticorum ad Eccleſiam catholicam reductionem, hæc præmiſſio eis fieri poſsit, potiſsimum ad prudentiam pertinet. Ponderãdum namq; eſt periculum iniuriæ ſacramento inferendæ, & mala quæ ex hac permiſsione veriſimiliter ſequẽtur. E diuerſo autem ſpectandum eſt & lucrũ animarum, & eccleſiæ tranquillitas, quid horum alteri ſecundum veram æſtimationẽ præponderet. Quàm diu enim permanent in opinione neceſsitatis ſumendi vtramq; ſpeciem contra eccleſiæ conſuetudinem & Conciliorum definitiones, grauiter peccarent, imò ad iudicium & animarum damnationem ſacramentum ſuſciperent, nec Sacerdos eis ſacramẽtum iſtud ſic miniſtrare poſſet, dicente Domino, Nolite ſanctum dare

Matth. 7. canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos: & fomentum daretur hæretico errori, ex quo orta eſt huiuſmodi cõmunio. Et magnum eſt malum, quòd in ſacramẽto vnionis, per quod vnus panis & vnum corpus ſumus, eccleſiaſtici corporis vnitas, cõſenſio & conformitas ſcinderetur. Reuerà nimiũ ſuis indulgent affectibus, qui hæc mala conſiderãtes, nihilominus ſolliciti ſunt, vt eis hæc communio permittatur, id quod certum videtur eſſe argumentum, quòd remordente conſcientia ex opinione de huiuſmodi communionis neceſsitate, ab ea abſtinerent, & ſub vnica ſpecie ſuſciperent. Diuinum ſane iudiciũ videtur, quòd ſchiſmatici ſint hodie populi ſub vtraq; ſpecie communicantes.

Cap. de communione. Manifeſtum eſt igitur malum eſſe conſiliũ quod proponit author libri Cæſariæ Maieſtati Ratiſponæ oblati, dum ait, Cùm iam plurima in Germania plebs perſuaſa ſit Chriſti mandatum & inſtitutionem requirere, vt integra ſacramenta ſuſcipiat, & omnino cauẽdum, ne quis ad hæc ſacroſancta myſteria participanda cum mala conſciẽtia accedat, operæprecium videbitur, ſi Eccleſia ad medendum his malis, omnibus liberum faciat ſub altera, vel vtraque ſpecie communicare, ſic tamen ne hinc cuiquam vlla anſa præbeatur, receptam hactenus in eccleſia conſuetudinem temere damnandi, vel poſthac inuicem iudicandi. Hæ namque rationes quòd plebs perſuaſa eſt mandatum Chriſti requirere integra ſacramenta, & mala conſcientia alteram tantum ſpeciem ſuſcipi, magis cõcludunt non eſſe ei permittendũ vtriuſq; ſpeciei communionem, tum quòd indignè ſuſciperet, tũ quia in ea errorẽ firmaret, quo credet vniuerſalem Eccleſiam facere contra Chriſti mandatum atq; inſtitutionem, item falſam eius ſententiam roboraret, qua æſtimat laicos catholicos malè facere alteram ſpeciem omittendo. Non enim ſanctorũ patrum & Eccleſiæ hic mos eſt, quando errorẽ extirpare ſolent. Nam non extinguuntur hæreſes permiſsionibus, ſed contrarijs conſtitutionibus, vt dum Neſtorius negaret Mariam eſſe Dei matrem, ſed Chriſti matrem tantũ fateretur, prohibuit Concilium Ephesinum, ne diceretur Chriſti mater, ſed mater Dei. Sic cum Hebionitarũ hæreſis inualeſceret de legalibus cum Euangelio ſeruãdis, &

negabãt poſſe confici in fermento, eò quod Leuit. 2.
omnis oblatio quæ offertur domino ſecundum legem ſit ſine fermento: Non diſsimulauit hîc Eccleſia, ſed contrariũm præcepit, vt in fermentato pane ſacra conficeretur Euchariſtia. In qua tamẽ re per ſe nihil refert, ſiue in azymo, ſiue in pane celebretur fermẽtato. Sed an fructuoſior & plus gratiæ adferat ſpiritualis communicatio ſub vtraq; ſpecie, quàm ſub altera tantũ, non eſt ſine difficultate: Primò quòd alius ſit effectus cibi, & alius potus. Nam ſitim potus, famem cibus ſedat, Secundo quòd ſub vtraque ſpecie ſacra Euchariſtia verò ſacramentum eſt: nec minus efficax eſt Chriſtus in ſanguine ſuo ſub vini ſpeciebus, quàm in corpore ſuo ſub ſpecie panis: Nec inutilis eſſe poteſt ſanguinis Chriſti potus ſacramẽtalis, ſi dignè & legitimè ſumatur. Et quia ſacramentũ eſt ſpecies vini: ſacramenta autem omnia iuxta regulam communem ex opere operato gratiã conferunt, potus ſanguinis proprium habet effectum ſpiritualem, ſitim ſedando ſpiritualem, vel augendo, aut confirmando gratiã acceptam in communione corporis. Nam quòd ſacerdos celebrans nullum fructũ percipiat ex calicis communione, non videtur probabile, cùm inutiliter de calice participaret. Nec ſufficiens eſt reſponſio, ſi dicatur ſub vtraq; ſpecie totus eſſe Chriſtus, & ideo eundẽ operari effectũ per corpus & per ſanguinem. Vbi enim idem eſt agens, idem patiens æqualiter vtrobiq; diſpoſitum, eũdem oportet eſſe effectũ, quia in hoc ſacramento ſolum per concomitantiam, non ex virtute conſecrationis totus eſt Chriſtus, & ita ſecũdariò, & quaſi per accidens. Nam ſi in triduo mortis Chriſti facta fuiſſet cõſecratio, ſub neutra ſpecie totus Chriſtus fuiſſet, eandem tamẽ ſacramentum contuliſſet gratiã. Quæ enim hoc modo ſunt in ſacramento, ſicut non variant eius ſignificationem, ita nec virtutem, efficaciam, aut fructum. Non igi-

tur alia

tur alia eſt ſub his ſpeciebus operatio ſacramenti, quia Chriſtus ibi eſt totus, quàm ſi ſolus eſſet ſanguis ſub ſpeciebus vini, vel corpus ſub ſpeciebus panis. Et quãuis ſub vtraq; ſpecie totus ſit, operatur tamen ſecundum earum ſignificationem, & vtitur ſub vna corpore tanquam inſtrumento: ſub altera ſanguine. Nec operatur in Euchariſtia fructus ſacramẽti Pœnitentię aut Confirmationis. Et caro Chriſti viuificatrix eſt, quia verbi caro, non quia caro humana, vt dicit Conciliũ Epheſinum. Nam ſpiritus Dei eſt, qui in carne viuificat. Cum igitur varia ſint inſtrumẽta, varia ſignificatio, alius videtur eſſe effectus. Et cum ſacramenta conferant gratiam quam ſignificant, quãdo completior & perfectior eſt ſignificatio, plenioré oportet eſſe effectũ. Quę ſi vera ſunt, iniuria laicis fieri videtur, quod à ſanguinis Chriſti ſacramentali cõmunione prohibentur, quamuis præcepta eſſet, nec ex Chriſti inſtitutione neceſſaria. His tamen non obſtantibus cum idẽ ſit effectus cibi ſpiritualis & potus, carnis & ſanguinis Domini in ſacramento (Vtrumq; enim ſuſtentat, reparat, auget, & delectat. Nam potus hic eſt, vt Medici loquuntur, cibalis) neceſſarium eſt, quod eadẽ ſit gratia, quæ ſub vtraq; ſpecie confertur, ſicut idem eſt quod eſurimus & ſitimus, vt diximus ſuperius, & clariſsimè teſtatur b. Auguſtinus, Panis iſte viſibilis, inquit, ſtomachum confirmat, ventrem cõfirmat: eſt alius panis qui cor cõfirmat, quia panis eſt cordis: & ſpirituale vinum eſt, quod lætificat cor hominis. Ergo ſic accipe de pane, quomodo accipis de vino: Intus eſuri, intus ſiti. Beati qui eſuriũt & ſitiunt iuſtitiam, quia ipſi ſaturabuntur. Panis ille iuſtitia eſt, vinu illud iuſtitia eſt, veritas eſt, veritas Chriſtus eſt, Ego ſum, inquit, panis viuus qui de cælo deſcẽdi, & ego ſum vitis, vos ſermenta, & panis cor hominis confirmat. Iuſtitiæ itaq; fames & ſitis eſt, quam ſedat hoc ſacramentum, confirmando & tribuendo virtutem iuſtè operandi, imò eiuſdem iuſtitiæ maiorem eſuriem excitando, ſicut Sapientia dicit. Qui edũt me adhuc eſurient, & qui bibunt me adhunc ſitient. Meus, inquit Saluator, cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me. Vtraq; igitur ſpecie confertur robur iuſtè operandi, & accenditur voluntas & amor iuſtitiæ, qui non ſatiatur, niſi abſoluta noſtra peregrinatiõe, cuius figura præceſsit in Helia propheta de quo dicitur, quòd comedit & bibit & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctib. vſq; ad montẽ Dei Oreb. Et ideo ſi ſolus ſanguis ſumeretur, vt aliquando olim factum eſt per ſacræ Euchariſtiæ infuſionem, eadem gratia conferretur quæ nunc confertur ſolum corpus ſuſcipienti. Nec alia acquiritur gratia quando poſt corpus ſumptum ſacerdos bibit ſanguinem domini ſimul cũ corpore calici immiſſo, imò nec maior acquiritur gratia, niſi maiori ſumeretur deuotione, ſicut in die Natiuitatis Chriſti, vel quando ſacerdos ex

Pſal 103. circa verſiculũ Panis cor hominis confirmat, & vinum letificat cor hominis.

Matth. 5.

Eccleſia. 24.

3. Reg. 10.

cauſa bis celebrat, nõ maiorem percipit gratiam ex ſecunda vel tertia corporis & ſanguinis communione, nec ex quotidiana vel frequenti communione. Et quando contingit ex corporis communione animum inflãmari, & ſiti iuſtitiæ ac amore erga Deum ſuum accendi, ſumptio calicis maiorem operatur gratiam, ſed quem non minus efficeret corpus ſumptum, etiã ſi calicis potus non fuiſſet ſecutus. Non enim ſacramentum corporis ſolum operatur, quando accipitur, ſed quamdiu in homine manet, otioſum eſſe nõ poteſt, verũ perpetuò vegetat, confirmat & roborat cor hominis atq; lætificat, modo nõ defuerit iuſta diſpoſitio atq; pręparatio, hoc eſt, ſi ſancta meditatione, fide & amore circa Chriſti domini mortem, eiuſq; erga nos charitatem cõmunicans occupetur, & ex ea accendatur deſiderio iuſtitię & Dei faciendi voluntatem, ſicuti cibus corporalis nutrit, ſuſtẽtat & alit, ſuoſq; operatur effectus, magis quãdo ſumptus eſt & in ſtomachũ traiectus digeritur, cõcoquitur, atq; in hominis ſubſtantiam cõuertitur. Nam ſacramentum Euchariſtiæ magis quàm eius perceptio & conſecratio ſalutem operatur. Illud autẽ in eſſe conſiſtit permanente, vt ſuperius diximus. Omnibus autem ſacramentis hoc commune eſt, quod ſecundum pręparationem & deuotionem ſuſcipientis, maiorem vel minorem operentur effectum. Nam & baptiſmus maiorem confert gratiam minus diſpoſito, ſicut nullam indiſpoſito. Sed dices fortaſsis, ſacramento corporis dignè ſuſcepto augetur in ſuſcipiente gratia, & ex conſequẽti deuotio actualis: Dum ergo ſanguinem ſumit, magis ad gratiam eſt pręparatus: Maior itaq; gratia ſuſcipitur per potum ſanguinis. Cui reſponderi poteſt, Cum ſacramẽtum corporis adhuc in homine maneat, imò diutius quàm ſanguinis ſacramentum, & non ſolum perceptio ſacramenti, ſed ſacramentum ſumptum ſalutem operetur, idem gratiæ augmentum ſacramentum corporis operaretur, quamuis ſanguinis potus non acceſsiſſet.

Sed iterum obijcies, Sumendo ſanguinem, expreſſa Chriſti mortis repręſentatione, inflammatur plerunq; animus ſuſcipientis, & potu calicis munitur, & ad prælium armatur, Loquens enim Cyprianus de lapſis tempore perſecutionis ad pacem atque Euchariſtiam recipiendis, quando ad martyrium rapiuntur. At verò, inquit, nunc non infirmis, ſed fortibus pax neceſſaria eſt, nec morientibus, ſed viuentib. cõmunicatio à nobis danda eſt, vt quos excitamus & exhortamur ad præliũ, non inermes & nudos relinquamus, ſed protectione corporis & ſanguinis Chriſti muniamus. Et cũ ad hoc fiat Euchariſtia, vt poſsit accipientib. eſſe tutela, quos tutos eſſe cõtra aduerſarium volumus munimento dominicę ſaturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut prouocamus eos in cõfeſsione nominis Chriſti ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinẽ denege-

Epiſt. 2. li. 1.

denegemus: aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos ad bibendum prius in Eccleſia poculum domini iure communicationis admittimus?

Reſpondemus vtramq; ſpeciem armare, protegere, & munire inermes, & idoneos facere ad martyrij poculum, & vtramq; ſpeciẽ magis quàm alteram tantum virtutem ſacramenti ſpectando, ſed nõ ſequi fructum maiorem, niſi in potu calicis maior fuerit ad huius ſacramenti gratiam præparatio, quæ in populi multitudine rarius cõtingit, propterea quòd ad hæc gratiæ incremẽta, vt diximus, ſe non diſponat: Et ideo quãuis conſiderando virtutem corporis & ſanguinis ſub proprijs ſpeciebus, plus gratiæ ſpiritualis ſub vtraq; conferatur, quàm ſub altera tantùm ſpecie, ob imperfectionem tamen & indiſpoſitionem multitudinis, & numeralẽ identitatem effectus ſpecierum, qui pro augmẽto perfectiorem requirit diſpoſitionẽ, non eſt populo vtilius, quod ſecundum conſideratum melius eſſet, ſub vtraque videlicet ſpecie communicare, quàm ſub vnica, Vnde calicis infructuoſitas eſt ex ęquali diſpoſitione communicantis, nõ ex ſanguinis domini ineſficacia. Dixi hãc inutilitatem calicis magis prouenire ex numerali idẽtitate effectus ſacramẽti ſub vtraq; ſpecie, quàm ex idẽtitate rei contẽtæ, qui eſt Chriſtus totus ſub vtraq; ſpecie latẽs, quia vt diximus, per diuerſa hîc operatur inſtrumẽta variè ſignificãtia, ſanguinem videlicet & corpus ſuum, quę ſunt cauſæ immediatę effectus ſacramẽtalis: Ipſe etiam diuerſos operatur effectus, donaq; ſua diuidit idem ipſe ſicut vult. Identitas igitur effectus eſt potior huius rei cauſa, quàm idem Chriſtus ſub vtraque ſpecie contentus: Et eadem diſpoſitio ſi ad alia ſacramẽta accommodetur, ad eorum effectus ſufficiet, vt ſi poſt corpus domini dignè ſumptum quis confirmetur, vel ſacramentũ ſuſcipiat Extremæ vnctionis: Horum enim effectus ſpecie diſtinguuntur à gratia ſacræ Euchariſtiæ. Atque ob hanc cauſam numeralis videlicet identitatis effectus, & indiſpoſitionem ad gratiæ augmentum, in prouincijs vbi ſub vtraq; ſpecie communicant, nõ meliores ſunt alijs qui in ijſdem & alijs locis ſub vnica tantum ſpecie communicant, Nec ſacerdotes ſub vtraque ſpecie communicantes propterea alijs ſunt meliores. Beatus tamen Cyprianus promiſcuè loquitur de corporis & ſanguinis Domini ſacra Euchariſtia, ad quam lapſos admitti volebat ante cõpletum tempus pœnitentiæ, quando periculũ erat quòd ad martyrium raperentur: & eundem tot Euchariſtiæ tribuit effectum, quãuis per accommodationem & expreſſam mortis Chriſti ſignificationem (quæ tamen cum ſuo effectu magis ad diſpoſitionẽ pertineat ſuſcipientis, quàm ad ſacramenti operationem) peculiariter illum tribuat potui ſanguinis: ſicut B. Ambroſius alium effectũ ſacramento corporis tribuit, aliũ ſacramento ſanguinis, dum ait, Valet ad tuitionẽ corporis & animæ, quod percipimus, quia caro Chriſti pro ſalute corporis, ſanguis verò pro anima noſtra offertur.

In commẽt. 1. Corint. 11.

Cõſideratione autem virtutis ſacræ Euchariſtiæ ſub ambabus ſpeciebus Alexander de Hales ad quæſtionem, An hoc ſacramẽtum habeat eãdem efficaciã ſumptũ ſub vna ſpecie, & ſub duabus, reſpõdet quòd ſumptio ſub vtraq; ſpecie eſt maioris efficaciæ & complementi, imò & maioris meriti, tum ratione augmentationis deuotionis, tum ratione fidei dilationis actualis, tum ratione ſumptionis cõpletioris, Eccleſia tamen vtitur altera ſpecie tãtum propter certas cauſas, de quibus ſuperius. Et beatus Thomas reſpiciens multitudinis imbecillitatem, dicit ſine aliquo detrimento gratiæ, ſub altera tantũ ſpecie populum cõmunicare. Ex quibus patet quid reſpõdendum ſit, ad ea quæ obijciũtur. Concludunt enim ſecundũ quid vtilius eſſe, habito ſcilicet reſpectu ad efficaciam & virtutem ſacramẽti ſub vtraq; ſpecie, quæ autem in contrarium adiecimus ſimpliciter concludunt, non eſſe populo Chriſtiano vtilius ſub vtraq; ſpecie ſumere ſacram Euchariſtiam, propter eius indeuotionẽ, quæ faceret ſine fructu potare de calice domini, quamuis tamen quibuſdã eſſet vtilius, ſed leges reſpiciunt ad bonum communitatis, quamuis ex eis ſequatur quorundam iactura ac detrimentum. Quod tamen dicitur de perfectiori repręſentatione mortis Chriſti per ſacramentũ ſanguinis, nõ pertinet ad ſacramentum, nec eius ſignificationem, virtutem vel fructum, ſed ad ſacrificiũm magis, nihil autem ad communionem vt dicit B. Thomas. Nam repreſentatio, inquit, dominicæ paſsionis agitur in ipſa conſecratione huius ſacramẽti, in qua nõ debet corpus a ſanguine ſeparari. Ipſum autem ſacramentum ſignificat realiter verum cibum & potum animæ ſubſtantialiter ſub ſpeciebus adeſſe, & ideo tanquam eſurientes & ſitientes iuſtitiam, & in Dei mãdatis ambulare deſiderãtes, ſacram Euchariſtiam ſuſcipere oportet, vt cibo potuq; cæleſti reficiamur, atq; iuſtitiam faciamus. Et ſignificatio iſta expreſsior eſt rememoratio mortis à Chriſto in cruce perpeſſæ, & ideo nõ pertinet ad gratiam quam ſacramentum operatur, ſed cauſam eius tantummodo. Dixit enim dominus, Hoc facite in meam commemorationem: Non dixit, In mei commemorationem comedite & bibite. Nam hic panis cor hominis confirmat, & vinũ lætificat ad hilariter currendum in cordis latitudine viam mandatorum Dei. Et hic eſt finis huius ſacramenti & ſacræ communionis, non autem mortis Chriſti memoria.

Part 4. ſummæ quæ. 53. memb 1.

Part. 3 q 80 art. 12. ad 3.

Loco vt ſupra.

ET iuſtis de cauſis ab eccleſia ſancitum, vt laicis ſub vna tantùm panis ſpecie ſacramentum cõmunicaretur. Quod ſancitum eſt ab eccleſia magis conſuetudine & generali vſu populi Chriſtiani, quàm aliqua ſynodali aut præpoſitorum conſtitutione, quam conſuetudinem OEcumenicum Concilium Conſtantienſe declarat, decernit, &

definit

definit eſſe rationabilẽ, diutiſsimè obſeruatam, & legittimè introductã, atq; vim legis habere, quã ſi antea forſitan nõ habuerit, illam ei iam tribuit. Et quia hæc conſuetudo laicos ſolum reſpiciebat, nõ clericos, nec religioſos, ideo de eis Concilium nihil decreuiſſe videtur, cùm eam non extendat ad alios, apud quos nondũ obtinuerat. Paulatim enim iſta conſuetudo ſpõtanea populi Chriſtiani voluntate & aſſenſu irrepſit, & abolita eſt communio vtriuſq; ſpeciei, & tandem extenſa eſt ad vniuerſos, qui ſacram Euchariſtiam non conficiunt, id eſt, etiam Sacerdotes & Epiſcopos, quando hoc ſanctum myſterium non celebrant. Nam tempore Alexandri de Hales, qui ſcripſit circa annũ 1240. & tempore B. Thomæ, qui poſt eum ſcripſit annis ferè 30. nondum exoleuerat cõſuetudo cõmunicãdi ſub vtraq; ſpecie. Ille enim ait, Corpus Chriſti ſumitur à laicis ferè vbique in Eccleſia. Iſte aũt, Proinde in quibuſdã eccleſijs obſeruatur, vt populo ſanguis ſumendus nõ detur, ſed ſolum à ſacerdote ſumatur. Et in cõment. ſuper Ioan. Secundum antiquã eccleſię conſuetudinem, inquit, oẽs ſicut cõmunicabant corpori, ita cõmunicabant & ſanguini, quod etiam adhuc in quibuſdam eccleſijs ſeruatur, vbi etiã miniſtri altaris continuè & corpore & ſanguine cõmunicant, ſed propter periculum effuſionis in aliquibus eccleſijs ſeruatur, vt ſolus ſacerdos communicet ſanguine, reliqui verò corpore. Nec tamen eſt contra ſententiam Domini, quia qui communicat corpori, cõmunicat etiam ſanguini, cùm ſub vtraq; ſpecie totus Chriſtus cõtineatur. Item venerabilis pater Thomas VValden. qui ſcripſit tẽpore Concilij Conſtantienſis, quod celebratũ eſt anno 1430. & annis aliquot præcedentibus & ſequentibus, dicit quòd illo tempore Romæ miniſtri altaris adhuc ſub vtraq; ſpecie communicabant, qui etiam dicere videtur, quòd perſonæ quædã laicæ admitti poſſent ad bibendum calicem Domini, quando periculum & ſcandalum præcauerentur: Sed, vt diximus, latior facta eſt conſuetudo, vt nunc complectatur vniuerſos, qui non celebrant. Sicut autem in his quę fiunt per eccleſiã Chriſti ſola obſeruatione diutiſsima vel quæ in Concilijs generalibus definiuntur, cauſæ obſeruationis & definitionis nõ ſunt requirendæ, ita nec rationes ſemper cogentes, & efficaces haberi poſſunt. Diriguntur enim ſecũdum ſpiritus Chriſti ſuggeſtionẽ, qui apud eccleſiã ſemper manet, omnemq; docet veritatem, ac veram ſcripturarũ ſuggerit intelligẽtiam, de qua teſtatur Apoſtolus, quòd ſit columna & firmamentum veritatis: Nec in ſuis ſentẽtijs iudices exprimere ſolent quid eos mouerit ad pronunciãdum, & ideo ſimpliciter ſequendum quod Eccleſia obſeruat generaliter, vel Cõcilia decernunt circa ſacramẽtorum adminiſtrationẽ, iuxta mandatum Domini, Facies quodcunq; dixerint qui pręſunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequeriſq; ſententiam eorum, nec declinabis neq; ad dexteram neq; ad ſiniſtram. Concilium tamen Conſtantienſe & Baſilienſe docẽt ad vitanda pericula & ſcandala hanc conſuetudinem diutiſsimè fuiſſe ſeruatam & introductam, nimirum poſt multã horum experientiam. Non autem poteſt iuſtior eſſe cauſa omittendi etiam quod ſanctũ & vtile eſt, quàm ſcandala & pericula, potiſsimũ irreuerentię & ſacrilegij erga Chriſtum in ſacra Euchariſtia. Nam ad euitandum ſcandalum faciendum eſt & omittendum quicquid fieri vel omitti poteſt ſalua veritate vitæ, vt docet B. Hieronymus. Eſt aũt ſcandalum dictum vel factum præbens alteri occaſionem ruinæ. Periculum hîc eſt irreuerentiæ ex ſanguinis Chriſti effuſione, ſi paſsim & promiſcuè multitudo populi Chriſtiani ex calice communicaretur, & hoc frequens, propter diuerſitatem communicantium, & multorũ inconſiderationem. Cui periculo prouideri non poſſet, niſi per calicis ablationem, per quam nullum, vt diximus, patiuntur detrimentum. Cauetur pręterea periculum indignæ ſumptionis ſanguinis, ex qua nullum propter ſuam incapacitatem fructum ſuſciperent. Varia etiam cauentur ſcandala, Nam propter ſacramenti huius diuerſam communionẽ plures nati ſunt errores. Credebatur enim à quibuſdã ſanguis potus ad ſalutem neceſſarius, & damnabantur quaſi tranſgreſſores dominici præcepti, qui ſub altera tantùm ſpecie cõmunicabant: Alij arbitrabantur aliũ eſſe corporis, aliũ ſanguinis effectũ, item quod nõ totus Chriſtus ſub vtraq; cõtinebatur ſpecie. Et hinc ſchiſmata & diſsidia inter fideles naſcebantur. In ſacramẽto aũt vnitatis diuerſitatem eſſe non cõuenit. Ob huiuſmodi igitur pericula & eorũ ſcandala, frequentemq; eorum experientiã receſſum eſt ab antiqua cõſuetudine ſub vtraq; ſpecie cõmunicandi, atq; introducta eſt conſuetudo alterius ſpeciei, ſcilicet panis dũtaxat, donec prior totaliter eſſet abolita iuſtiſsimis his cauſis. Et ideo nõ eſt dubitandũ quin eodẽ ſpiritu ſuggerẽte & dirigẽte, quo Chriſtus dominus ſub duabus ſpeciebus ſacram Euchariſtiã miniſtrauit, & in Eccleſia Corinthiorum & alijs multis ſeculis ſic diſpenſata eſt, eundem ritum reſumpſerint fideles, quẽ Chriſt⁹ apud diſcipulos in Emaus, & Apoſtoli in Hieruſalẽ apud deuotũ illum cœtum obſeruauerant. Didicerant namque per multam experientiam magis hoc conuenire pro gloria & honore ſponſi ſui & animarum periculis vitandis. Nec nouũ aut mirum videri debet, quòd tanta ſit facti mutatio in huius ſacroſanctę Euchariſtiæ diſpenſatione, vbi domini ordinationem nõ habemus, quãdo aduertimus quod Ioſias rex Iuda in ſcripturis eſt commendatus, quòd confregit ſerpentem æneum quem ex iuſſu domini fecerat Moyſes. Siquidem vſq; ad illud tẽpus filij Iſrael adolebant ei incenſum. Hãc igitur ob cauſam, ſcandali videlicet, ipſum confregit, & teſtatur ſcriptura eum in hoc feciſſe

Part.4.q.53 memb.1. — *Part.3.q.80. art.12.* — *Cap.6.* — *De ſacramẽtis cap.58.* — *Deuter. 17.* — *In commẽt. Matth.28.* — *4.Reg.18.*

Ca Quia ſancta, diſt. 63.

feciſſe bonum coram domino. Huius exemplo concludunt ſacri canones quod per hoc magna authoritas iſta habenda eſt in Eccleſia, Vt ſi nonnulli, inquit Stephanus papa, ex prædeceſſoribus & maioribus noſtris fecerunt aliqua quæ illo tempore potuerũt eſſe ſine culpa, & poſtea vertuntur in errorẽ & ſuperſtitionẽ, ſine tarditate aliqua à poſteris deſtruãtur. Et Innocent.3. in Concilio generali, Nnn debet reprehenſibile iudicari, ſi ſecundum varietatem temporum ſtatuta quãdoq; mutentur humana, præſertim cum vrgens neceſsitas vel euidens vtilitas id expoſcit. (Eadem autem eſt ratio de cõſuetudine) quoniam ipſe Deus ex his quę in veteri teſtamento ſtatuerat, nõnulla mutauit in nono. Atq; huius mutationis clariſsimum habemus exemplum in Canonibus pœnitentialibus, qui vniuerſi in deſuetudinẽ abierunt. Neceſſe eſt enim iuxta locorum, tempnrum & hominum diuerſitates, mutari leges humanas & conſuetudines, prout ex primo libro B. Auguſtini de libero arbit. docet Beatus Thomas.

Ca. Non debet. De conſangui. & affin.

1.2. quæſt. 97. artic. 1.

Ad tollendum igitur & canendum errorem circa effectum ſacræ Euchariſtiæ, & rem in ea contentam, & circa ſacramenti ſanguinis neceſsitatem, cõueniebat laicos tantùm ſub ſpecie panis cõmunicari. Nec mirãdum eſt ob has cauſas vnam ſpeciem ſacræ Euchariſtiæ laicis eſſe ablatam, quando ob ſolam reuerentiam, quæ ſacramento huic debetur, quibuſdam totum ſacramentum negatur. Nam abolita eſt conſuetudo communicandi infantes, ob ſolam indiſpoſitionem naturalem, & periculũ irreuerẽtiæ quæ circa ſacramentum contingere poſſet. Eandem ob cauſam non communicantur morituri, quando ex vomitu laborant: nec amẽtes, qui omnes à toto hoc ſacramento ſecluduntur, eccleſiæ atque fidelium antiqua cõſuetudine magis quàm præpoſitorum conſtitutione: & ſemper excluſi ſunt publici peccatores. Nam B. Cyprianus conſultus, quid ei videretur de hiſtrione quodam, an deberet ad ſacram cõmunionem admitti. Reſpondet. Puto ego nec maieſtati diuinæ, nec Euangelicæ doctrinæ congruere, vt pudor & honor eccleſiæ tã turpi & infami contagione fœdetur. Et B. Auguſtinus, Nos à cõmunione, inquit, quenquam prohibere non poſſumus, niſi aut ſpõtè confeſſum, aut in aliquo iudicio eccleſiaſtico vel ſeculari nominatum & conuictũ. Et aperta eſt ſententia Domini, Nolite ſanctum dare canibus. Olim etiam coercebantur à communione ob diſciplinam, & in aliorum exemplũ lapſi in grauiora crimina, nec admittebantur niſi in mortis periculo, vel ſaltẽ poſt longi temporis expletã pœnitẽtiã. Imò Innocẽtius primus ſcribit de his, qui poſt baptiſmum turpiter vixerant, quòd in fine pœnitentes ad pœnitentiam recipi ſoleant, non ad ſacram communionem. Similiter loqui videtur Canon quidam Stephani papæ 5. Item B. Cyprianus grauiter indignatur ſacerdotibus, qui ante legitimã

Epiſt 10. l. 2 ad Euagrũ.

Serm de pœnitentia.

Matth. 7.

Epiſt. ad Exuperium.

Cap Admonere 33. q 2.

epiſt. 14. li. 3

ſatisfactionem, lapſis ſacram miniſtrabant Euchariſtiam. Nam cum in minoribus peccatis, inquit, agant peccatores pœnitentiam iuſto tempore, & ſecundum diſciplinæ ordinem, ad exomologeſin veniant, & per manus impoſitionem epiſcopi & cleri ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore perſecutione adhuc perſeuerante, nondũ reſtituta eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur, & nondum pœnitentia facta, nondum exomologeſi facta, nondum manu eis ab epiſcopo aut clero impoſita, Euchariſtia illis datur. Id quod proſequitur ſex epiſtolis ſequentib. & in ſermone de lapſis. Ex quibus manifeſtũ eſt, quòd ſolũ inſtãtis mortis tempore lapſi in idololatriã, aut negationem nominis Chriſti, ad pacem & ſacram communionem admittebantur, imò in multis eccleſijs tanta erat Epiſcoporũ ſeueritas, vt nec imminentis mortis tempore ad eã admitterentur. Nam citat Euſebius epiſtolam Dionyſij Alexãdrini Epiſcopi, in qua ſcribit ſe pręceptum dediſſe, vt lapſis in exitu nemo ſacerdotum reconciliationis ſolatia denegaret. Et Beatus Ambroſius Theodoſium pœnitentem ex animo, à ſacra Euchariſtia excludebat ob ſcelus commiſſum. Excluduntnr etiam ſecundum ſacros canones nnn ſolum excommunicati per maiorẽ excommunicationem, ſed & per minorem. Nec tantum ob culpam propriam authnres criminis à ſacramento iſto repelluntur, verum etiam innocentibus propter interdictum ciuitatis ex culpa aliena, ſacra Euchariſtia negatur. Nam vnum membrum iacturam ferre oportet in ſalutem totius corporis & aliorum membrorum. Nam ſolum morientibus tempore interdicti ſacra Euchariſtia cõceditur, de qua re multi ſunt canones. Quod prolixè proſequitur & docet Philippus Francus in cap. Alma. Sunt plurimæ alię cauſæ propter quas, ob ſacramenti reuerentiam, innocens prohibetur à ſacra cõmunione, vt quando nocte cognita eſt vxor. Nam illam mundiciem requirebant panes propoſitionis, de quo B. Hieronymus & B. Ambroſius. Et Apoſtolus Paulus, Nolite fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi. Nam immundi prohibiti ſunt comedere panes propoſitionis, & agnum paſchalem, ſed in alterum menſem differre cogebantur. Prohibentur etiam pranſi & polluti. Nec tamen miniſtris ſemper negare licet, quibus ſacra communio prohibetur. Multæ itaque ſunt cauſæ propter quas à mẽſa patris filius excludi poteſt ſine ſua cauſa, nimirum ob ſacramenti reuerentiam vel fratrum ſnorũ ſalutem & diſciplinam. Quæ autem ſit cauſa iuſta, & quo vſque ſe extendat, & quid quantumue ex ea prohiberi vel conſtitui poſsit, magis docet prudentia & vnctio ſancti ſpiritus, quàm certa regula poſsit definiri. Hinc inter patres & eccleſiarum paſtores non conueniebat, an ob criminum grauitatem tempore mortis ſacra communio negari poſsit: quibuſdam ex diſciplinæ

Lib 6. c. 34.

Cap Si celebrãt. de cler. excõmunic. & ſub inter. dicto miniſtrante.

Cap. Quod in te de pœnit. & remiſſ. & ca. Si ſententia & c ſi ciuitas. de ſent. excom. & c. Alma. li 6. de ſentẽt. excõmunicat.

in Apol. pro libris aduerſus Iouinia. & in comm. epiſt. ad Tit. exponens hoſpitalem pudicum, &c. Et in comm. ad Epheſ. circa locum, Diligite vxores veſtras.

plinæ ſeueritate eam criminoſis negātibus, alijs ex clementiæ benignitate concedentibus: quod propterea eorum diſcretioni relinqui debet. Et locum hic habet quod dicit B. Cyprianus de ſuis coepiſcopis, Oſtendi quod nos, quantum in nobis eſt ſentiamus, inquit, nemini præſcribentes quo minus ſtatuat quod putat vnuſquiſq; præpoſitus, actus ſui rationem domino redditurus, ſecundum quod Beatus Apoſtolus Paulus, Vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationem dabit. Non ergo nos inuicem iudicemus. Menſæ namq; & familię præpoſitis hoc officium impoſitū eſt, vt cibum & potum in tempore domeſticis diſpenſent, & à menſa excludant ad tempus vel perpetuo, atq; admittant ad totum ſacramentum vel eius partem, prout conuenire videbitur reuerentiæ domini ſui, & domeſticorum ædificationi atq; ſaluti quos propterea non reſpicere oportet in conſtituendo quod ſingulis cōgruit, ſed quod magis conducit ad ſalutem communitatis populi Chriſtiani. Cum tanta eſt plaga, inquit B. Auguſtinus, vt medicamenta corporis & ſanguinis domini differenda ſint authoritate antiſtitis, debet ſe quiſq; ab altero remouere ad agendam pœnitentiam, & eandem authoritate reconciliari. Tantum autem ſe extendit præpoſitorum in hac diſpēſatione poteſtas, quantum cauſa & diſciplina requirunt. Ait enim Apoſtolus Paulus: Dedit poteſtatem mihi dominus in ędificationem, & non in deſtructionem. Et ideo homo Chriſtianus, nec conſuetudine, nec præpoſitorū conſtitutione paſſim excludi poteſt à toto ſacramento, cum ius ſit domeſticis familiæ Chriſti paſci ex menſa patrisfamiliæ, nec filius generaliter repelli poteſt à cibo & potu menſæ patris ſui, niſi iuſta ſubſit cauſa, de qua diximus. Quapropter ſacramentū miniſtrari debet petenti, quandocunq; diſpenſator non habet cauſam ob quam iuſta ei competat exceptio. Et quando conſuetudo erat ſub vtraq; ſpecie communicare, non ſine iniuria calix ſanguinis negari poterat: & ideo dicit B. Cyprianus, quòd lapſos in graue crimen iure communicationis ad poculum Domini bibendum admittimus. Et B. Chryſoſtomus. Non enim fas eſt non initiatis omnia detegere. Eſt autem vbi nihil differt ſacerdos à ſubdito, vt quando fruendum eſt horrendis myſterijs. Similiter enim omnes vt illa percipiamus digni habemur, non ſicut in veteri lege, partem quidem ſacerdos cōmedebat, partem autem populus, & non licebat populo participem eſſe eorū, quorum particeps erat ſacerdos: ſed nunc non ſic, verùm omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum. Intelligit autem Beatus Chryſoſtomus nullam eſſe differentiam ex Chriſti inſtituto & ordinatione, & mos Eccleſiæ tunc habebat vt ſub vtraq; ſpecie omnibus ſacramentum proponeretur, facta tamē prius per ſacerdotem conſecratione & oblatione, & vtramq; ſpeciem iure ſuo petebant laici, ſicut nunc alteram tantū, nec eis tunc negari poterat: Lex verò Moyſi ordinabat quid in ſacerdotum, quid in laicorum vſum cederet. Nec in ſacerdotis, nec in laicorum vſum totum cedebat ſacrificium. Nunc autem lex Chriſti non diſtinguit, nec de toto, nec de parte noſtri ſacrificij aut ſacramenti, ſed relinquit vtriſq; vel totum vel partem, ſecundum Præpoſitorum prudentem diſpoſitionem, ſicut diximus ſuprà ex epiſtola Auguſtini ad Ianuarium.

4. Reg. epiſt. 7. lib. 4. & epiſt. lib. 2. — *Rom. 14.* — *Homil. 50. quæ eſt de pœnitent.* — *2. Cor. 3. et 13.* — *Epiſt. 2 li. 1.* — *Hom. 8 in 2. epiſt. ad Cor.*

IN ſacramento eſſe carnem & ſanguinem, totumq; Chriſtum ex natura diuina & humana conſtantē, manifeſtum eſt ex verbis euangelicis, quibus hoc ſacramentum conficitur: Hoc, inquit Dominus, eſt corpus meum. &, Hic eſt ſanguis meus. Nam ſicut ſub ſpeciebus panis totus eſt Chriſtus, ita & ſub ſpeciebus vini. Tale namque in ſacramento eſt eius corpus, talis & ſanguis, qualia hæc ſunt in Chriſto in cœlis. Ipſo autem in cœna conſecrante viuū erat corpus, & vino corpori ſanguis commixtus, nec ab anima ſeparatus erat ſanguis aut corpus: Similiter & modò, illo eodem conſecrante per noſtrū miniſterium. Quando autem aliqua ſunt realiter coniuncta, vbicunque eſt vnum realiter, neceſſe eſt eſſe & aliud, cum ſola animæ operatione ſeparentur. Hæc autem omnia realiter, hypoſtaticè & inſeparabiliter ſunt coniuncta, nec mutantur priora mutatis poſterioribus. Eſſe autem in ſacramento relationē dicit, quæ poſterior eſt & accidit ſubſtātiæ, corpori videlicet & ſanguini in Chriſto: Et Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, nec mors illi vltra dominabitur. Eſt igitur anima coniuncta corpori, ex quibus natura conſtat humana, & hæc verbo Dei pſonaliter eſt vnita, nec ſanguis deeſſe poteſt, vbi vita eſt animalis. Non enim exanguė eſt corpus in ſacramento, & veluti mortuum cadauer, nec ſanguis à corpore ſeparatus. Totus igitur Chriſtus ſub vtraq; ſpecie continetur. Sciendum eſt autem, quòd aliquid Chriſti eſt in hoc ſacramento dupliciter, Vno modo quaſi ex vi ſacramenti: Alio modo ex naturali concomitantia. Ex vi quidem ſacramenti ſub ſingulis ſpeciebus id duntaxat continetur, in quod directè conuertitur ſubſtātia panis & vini præexiſtens, prout per verba formę ſignificatur quæ ſunt effectiua in hoc ſacramento, ſicut & in cæteris, puta cum dicitur, Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ſanguis meus, Ex naturali aūt concomitātia in hoc ſacramēto, eſt illud quod realiter eſt coniunctū ei, in quod prædicta conuerſio terminatur. Si enim aliqua duo, inqt B. Thomas realiter ſunt coniuncta, vbicunq; eſt vnum realiter, oportet eſſe & aliud: ſicut generationem ignis ſequuntur calor, ſiccitas, & aliæ ignis proprietates. Propter quod dicit Chriſtus de manducante carnem ſuam quòd ipſum manducat, quodq; viuet propter ipſum. Nā caro Chriſti viuificatrix non eſt niſi ex ſpiritu & hypoſtatica vnione cum verbo Dei. Ideo B. Thomas ante conciliorum definitionem dicit, quod omnino ne-

Thom par. 3 qu. 76. art. 1.

ceſſe eſt confiteri ſecundum fidem catholicam totum Chriſtum eſſe in hoc ſacramēto: Et cōcorditer hoc ipſum docuerunt omnes patres, Vnuſquiſq;, inquit Auguſtinus, accipit partem ſuam & manet integer totus, & ſinguli accipiunt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus eſt totus, nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe in ſingulis præbet, Citat & alios canones Gratianus. Quod & definierūt vniuerſalia Eccleſię Cōcilia. Nam Concilium Conſtantienſe: Firmiſsimè, inquit, credendum & nullatenus dubitandum, integrū Chriſti corpus & ſanguinem, tam ſub ſpecie panis, quàm ſub ſpecie vini veraciter contineri, quodq; à laicis tantùm ſub ſpecie panis ſuſcipitur quātum ſub ſpecie vtraq;. Et Concilium Baſilienſe, Nec vllatenus ambigendū eſt, quòd non ſub ſpecie panis caro tantùm, nec ſub ſpecie vini ſanguis tātùm, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Item Florētinorum ipſorum verborum virtute ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem Chriſti conuertitur, ita tamen quod totus Chriſtus continetur ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini. Et addit, Sub qualibet quoq; parte hoſtiæ conſecratæ, & vini conſecrati, ſeparatione facta totus eſt Chriſtus. Et beatus Hieronymus, Nec Moyſes dedit vobis panem verum, ſed Dominus Ieſus, ipſe conuiua & conuiuiū, ipſe comedens & qui comeditur. Rurſum in Cōcilio generali tempore Innocentij 3. dicitur: Idem ipſe ſacerdos eſt & ſacrificium Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in ſacramento altaris, &c. Non igitur minus ſub vna ſpecie ſacramenti ſumitur, quàm ſub duab. imò & plus ſumitur quàm vtraq; ſignificatur, totus videlicet Ieſus Chriſtus ſecundum naturam humanam & diuinam, vt ad eum verè & ſubſtātialiter præſentem in ſacramento, in omni neceſsitate noſtra recurramus. Et quamuis fortaſsis abſoluta Dei potētia corpus & ſanguis Domini eſſe poſsint etiam ſacramentaliter, vbi non eſt natura eius humana, nec eius anima, & ſine ſanguine corpus, & extra corpus ſanguis: ſicut Ioannes hic ſedere poteſt & Romæ ambulare, hîc eſſe calidus vel albus, & alio loco frigidus & niger. (Iſtud namq; à philoſophis probabiliter in vtramque partem diſputatur, vt hæc concomitantia videri poſsit non ſimpliciter neceſſaria, nec neceſſarium, vnum coniunctorum eſſe vbi aliud) Eccleſia tamen catholica nō quid Deus abſolutè poſsit, ſed quid ſcripturis & fidei roſtræ magis ſit cōſentaneum ſequens, ſemper intellexit, quòd ſicut Chriſtus ſemel mortuus eſt in cruce ad multorum exhaurienda peccata, ita nunquam amplius ſit moriturus, nec ſimpliciter, nec loco aliquo, vel etiam ſub ſacramento: Certum eſt autem quòd vbi anima corpus non informaret, ibi ipſum mortuum eſſet, quamuis ſimpliciter eſſet viuum: quemadmodum ſi Ioannes careret viſu Romæ, vel à corpore eius ſeparata eſſet anima, ibi cæcus eſſet & mortuus, & loco alio poſsit habere viſum & vitam. Hæc an fieri poſsint probabiliter pro vtraque parte diſputantur. Chriſtus autem reſurgens ex mortuis amplius non moritur, nec corpus eius aliquo modo vel loco iam mortale eſt vel corruptioni obnoxium. Hanc ab Apoſtolorum temporibus fuiſſe Eccleſiæ catholicæ fidem, teſtatur etiam reſponſum beatæ Andreæ Apoſtoli ad Egeam iudicem, vt tradit Philatetus. Omnipotenti Deo, inquit beatus Andreas, omni die ſacrificio, non thuris fumum nec taurorum mugientium carnes, nec hircorum ſanguinem, ſed immaculatum agnum in altari crucis ſacrifico, cuius carnes poſteaquam omnis populus manducauerit, eiuſque ſanguinem biberit, agnus qui ſacrificatus eſt integer perſeuerat & viuus. Ex quibus omnibus conſequens eſt, quod non aliter ſecundum rei veritatem ſanguis Chriſti eſt ſub ſpeciebus vini, quàm ſub forma panis. nec aliter corpus eius ſub ſpeciebus panis, quàm ſub forma vini, niſi tantum ſignificatione diuerſa, qua forma panis corpus Chriſti ſub ſe contineri ſignificat, & ſpecies vini tantùm ſignificat ſub ſe contineri ſanguinem. Hoc enim conſequens eſt, ſi totus Chriſtus immediatè ſub vtraque ſpecie contineatur: propter quod ſanguis Chriſti nō eſt in ſacramento quaſi fluidus, ſed eſt in venis & toto Chriſti corpore diffuſus, quomodo in corpore noſtro, & in eodem corpore in cœlis ſicut docet in Canonem Miſſæ Gabriel Biel. Quod tamen prius natura ſub ſpeciebus panis ſit corpus domini, quàm ſanguis & Chriſtus totus, & ſub ſpeciebus vini prius natura ſanguis, doctè diſputat & reſoluit contra aliter opinantes VVilhelmus de Rubione ordinis fratrum minorum. Ex quo videtur, quòd in ſacramento Euchariſtiæ, quanuis liquidus, non bibitur corporaliter ſanguis domini, niſi habita conſideratione ſpecierum, earumque ſignificatione, non autem habita ratione ad ſanguinem, vt eſt in ſacramento.

De toto igitur hoc articulo nihil nūc amplius diſputandum nec dubitandum eſt poſt pronunciatam ſententiam Eccleſiæ catholicæ in œcumenicis Concilijs. Verè impius & ſacrilegus eſt, qui poſt Eccleſiæ & tot ſacerdotum ſententiam ſuæ opinioni aliquid tractādum relinquit. Prolixè de communione ſub panis ſpecie tantum, & contra neceſsitatem communicandi ſub vtraque ſpecie ſcribit reuerendus pater Ioannes Roffen. circa articulū 16. aſſertionis Lutheranæ: Et in defenſione Regiæ aſſertionis contra Babylonicam captiuitatem, vbi reſpondet ſeptē rationibus quas robora appellat Martinus Lutherus, quibusque conatur Lutherus iſtendere ſacrilegam, & cōtra Chriſti inſtitutum eſſe laicorum communionem ſub ſpecie panis tantùm, & grauem fieri iniuriā quòd ſanguis eis negatur. Ad hanc Apologiam lectorem remittimus. Lutheri igitur rationibus omiſsis, expendimus ea quæ Martinus Bucerus

In ſer. dominica 5. poſt epiphaniam.

De conſe. di. 2 ca. Qui mā ducat. cap. vbi pars.

Seſſ. 13.

Quæſt 2. ad Hebidiam.

Cap. firmiter de ſum. Trinitat.

Lect. 53. L.

Diſt 3. li. 4. quæſt. 10.

In edicto Martiani Imperatoris.

cerus contra eandem veritatem cōmunionis ſub altera ſpecie tātum, panis videlicet, ſcribit aduerſus dominum Bartolomeum Latomum, inter quos ſuper diſpenſatione ſacramenti Euchariſtiæ acris fuit diſputatio.

Bucerus.

Ad communionem integri ſacramenti, inquit Bucerus, vrget, & in ea detinet nos merito præceptum Chriſti, Accipite, manducate, Hoc eſt corpus meum, & accipite, bibite ex eo omnes, & Facite hoc in meam commemorationem: Hoc quod ego nunc facio, & facere vos iubeo. Eccleſia verò Chriſti ne angelum quidem de cœlo audit, qui diuerſum à mandato ſponſi ſui præcipiat, tantū abeſt vt ipſa per ſe aliud quid vſurpet aut ſtatuat. Lege quæſo & expende quæ ſanctus martyr Cyprianus de hoc præcepto, Facite hoc, diſſerit epiſtola 3. lib. 2. Cumq; hoc ſacramentum dominus inſtituerit tam diu celebrandum, dum redeat glorioſus ad iudicium, is profectò ritus quem in eo obſeruandum tradidit, nulla potuit humana negligentia, nec contraria conſtitutione abrogari.

Matth. 26.

Reſponſio.

Sint hæc verba, Accipite, comedite, bibite, & facite, nō inuitātis, ſed Chriſti præcipiētis, eos tamen duntaxat alloquebatur, qui menſæ aſsidebant, & quibus loquebatur, duodecim ſcilicet Apoſtolis, his quibus dicebat: Vnus veſtrum me traditurus eſt, & omnes vos ſcādalum patiemini in me iſta nocte. Quod autem in nouiſsima cœna factum & mandatum eſt Apoſtolis, ad omnes fideles extendi non poteſt. Ratio enim erat ſpecialis totum ſacramentum eis miniſtrandi quos elegerat, vt mēſæ ſuæ, ſuo nomine & vice faceret præpoſitos, eamq; poſt ſe præparent, alijsque ex ea diſtribuerent. Nam hos ſuo exemplo docere oportebat, quid & quomodò eis in poſterum eſſet agendum, non ſolum diſpenſando, ſed & conſecrando atque ipſam menſam inſtruendo. Tunc enim & poteſtatem eis erat datuſus menſam iſtam parandi. Nam cum Chriſtus ſacramentum iſtud tum primo inſtituebat ſub vtraque ſpecie, conueniebat quod ſub vtraque etiam eis miniſtraret: alioqui eum ſolum ſanguinem ſumpere oportuiſſet, vnde natus fuiſſet error, quòd laici ſanguine domini communicare non poſſent. Et quod dicit beatus Cyprianus de lapſis qui ad martyrium rapiuntur, quòd ſanguine domini communicari debeant, ad animandum eos ad proprium ſanguinem effundendum, ita confortandi erant Apoſtoli potu calicis domini contra negationem & pericula quæ imminebant.

Matth. 26.

Cauſæ peculiares ob quas cōueniebat apoſtolis diſpēſare integrum ſacramentū.

Volebat etiam Chriſtus ſingularis amoris argumenta eis exhibere, quorum & pedes lauit, & quos vſque in finem, vt inquit Euangeliſta, dilexit. Ob has cauſas hic locum non habet ſententia Saluatoris, Quod vobis, dico, omnibus dico. Intelligit enim eo loco charitatis & virtutū officia, & omnibus cōmunia pericula. Ex paritate namq; rationis quæ de huiuſmodi quibuſdam dicuntur ad omnes extenduntur, quale eſt, Vigilate ne dormientes opprimat vos aduentus domini. Nam quod dixit. Vos eſtis ſal terræ, Vos eſtis lux mundi, Quæcunque alligaueritis ſuper terram, & quod Petro dictum eſt, Tu es Petrus & ſuper hanc petram, &c. Paſce oues meas, non omnibus dicuntur, cum ſint priuilegia quæ gratioſè quibuſdam conceduntur, quos ad hæc dominus peculiariter elegit. Et quanuis omnib. cōmunia ſint quę ad cibum & potum animæ pertinent, nō tamen horum ſigna ſacramentalia, maximè quando eundem effectum præſtant cibus & potus. Quod autem verba iſta, Manducate & bibite, ſint domini præcipientis & mandantis hæc omnibus fidelibus, nec Martinus Lutherus admittit, neque vllam habet probabilitatis rationem, & ſine ratione, ſine ſcriptura, ſine vlla authoritate hoc aſſerit Bucerus. Nihil enim hæc verba, Accipite, comedite, bibite, facite, commune habent cum his qui menſæ non aſsidebant, quibus nō loquebatur. Et ſecundum beatum Chryſoſtomum & Ioannem Damaſcenum, verbum, Hoc facite, eſt dantis poteſtatē conſecrandi, & diſpenſandi ſacramenta: ſicut verba, Germinet terra herbam virentem. Item, Creſcite multiplicamini, & implete terram. Et ſicut hæc præcepta non ſunt, ita nec, Hoc facite. Sed Chriſtum dicere, ait Bucerus. *Hoc quod ego nunc facio, & facere vos iubeo.* Fallitur Bucerus & aliquid addit verbo domini, Nō enim ita dominus, hoc quod ego nunc facio, & facere vos iubeo, ſed ſimpliciter: Hoc facite in meam commemorationem. Fecerat autem Chriſtus ex pane & vino corp⁹ ſuum & ſanguinem, Hoc, inquit, & vos facite per operis exercitium, dans eis facultatem hoc faciendi, ſecundum Beatum Chryſoſtomum nihil autem præcipiens. Nam ſacerdotibus præceptū eſſe, vt aliquando conſecrent, non neceſſariò ex his verbis colligitur, ſed magis ex eo (vt docet beatus Thomas) quod ait beatus Petrus, Vnuſquiſque ſicut accepit gratiā in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei. Sed nihil ad laicos pertinet, quando certa fide tenendum eſt, quòd hi ſoli ſacram Euchariſtiam cōſecrare poſſunt, quos ad munus ſacerdotij Deus vocauit. Et libenter ſuſcipim⁹ quod ait Bucerus. Eccleſia vera Chriſti ne angelum quidem de cœlo audit, qui diuerſum à mandato ſponſi ſui præcipiat, tantum abeſt, vt ipſa per ſe aliud quid vſurpet aut ſtatuat. Sed hic diſputatur, an Chriſtus mandauerit, vniuerſis fidelibus ſub vtraque ſpecie ſacram ſuſcipere Euchariſtiam. Concilia definierunt hoc non eſſe Chriſti mandatum, declarauit idem vſu & obſeruatione ſua vniuerſalis Chriſti Eccleſia. Bucerus verò cōtrà, ſine ſcriptura dicit hoc eſſe mandatum Eccleſiæ à ſponſo ſuo Chriſto. Certè æquum non eſt, vt contemptis Concilijs, ſolius Buceri aſſertioni ſine vllis teſtimonijs credamus. Nā ſicut in ſimili dicit Auguſt. Si Chriſtus monuiſſet etiam ſine præcepto, vt ſub vtraq; ſpecie vniuerſi fideles cōmunicarent,

Marci 13.

Matth. 5.

Matth. 16.

Homi. 30. ad populū Conſtātinopolitanum.

Li. 4. ca. 14.

1. Pet. 4.

Epiſt. 11.

 nemo

mortis Chriſti, cuius perſonam gerunt & repræſentant ſacerdotes conſectantes. Adeo quidem difficile eſt ex ſcripturis docere, quod neceſſarium eſt laicis ſacram ſumere Euchariſtiã ſub aliqua ſpecie, vt omnes ferè Scholaſtici opinẽtur, ex iure diuino non eſſe neceſſarium vnquam cõmunicare. Sed b. Thomas ob materiæ obſcuritaté mutauit ſententiã ſuam, & docet in Summa ex iure Euangelico neceſſarium eſſe cuilibet Chriſtiano aliquando ſacram ſuſcipere Euchariſtiam, quem ſequitur Sanctiſsimus Adrianus 6. & fortiſsimè eam opinionem tuetur Ioannes Roffenſis. Quæ certè ſententia multò eſt probabilior, quã docuiſſe quoque videntur in ſuis cõmentarijs in capit. Ioã. 6. Chryſoſt. & Cyrillus. Nec præcepiſſet eccleſię in Paſchate cõmunicare, tempus determinando, niſi credidiſſet diuinum eſſe præceptum de ſumenda Euchariſtia. Nobis igitur meliori ratione exclamare licet. O irreligioſam & ſacrilegam pſeudo magiſtrorũ doctrinam, qua non ſolum mutatur, ſed plane violatur Chriſti inſtitutum, & ſanctæ Eccleſiæ aufertur ſacrificium, quod Chriſtus vſque ad ſuũ reditum frequẽtandum, & ad ſuum patrem placandum, offerendum inſtituit.

Part 3. qu. 80 art. 11.

Lib. 5 cõtra Oecolãpa in præfat. & lib. 4. ca 8.

Bucerus.

A Theologis qui maximè laborauerunt comminiſcendo cauſas huius mutationis, periculum effuſionis memoratur, & vt ſacerdotum aſſeratur dignitas. At verò tempore ſanctorum patrum periculum hoc magis metuendum erat, cum tota, & longè frequentiſſima eccleſia calicem Domini ſingulis dominicis & feſtis diebus ſumebant. Dignitatis verò ſacerdotalis aſſerenda quantò amplior cura patres illos tenebat? Verum nec periculum hoc ſanctiſsimos patres mouit, vt inſtitutum immutarent Domini, adeoque non eſt illis viſa dignitas ſacerdotalis aſſerenda hac ſacramenti dimidiatione, vt qui contrarium disertè docuerint, in his ſcilicet myſterijs nihil prorſus inter ſacerdotem & plebem intereſſe. Nunc non ſic, inquit Chryſoſtomus, verùm omnibus vnum corpus proponitur & vnum poculum.

Hom 18 in Epiſt. ad Corint.

Reſponſio.

Theologis opus non fuit huius mutationis cauſas comminiſci, quando per totam Eccleſiam obuium erat, & frequenter expertum huius effuſionis periculum, nec periculum ſolum, ſed & ſcandala: Nam dicit Concilium Cõſtantienſe, ſimiliter & Baſilienſe, quòd ad euitandum pericula & ſcandala, hęc conſuetudo ſub ſpecie panis tãtum communicandi, rationabiliter eſt introducta, & abolita ſpecies vini. Et ſacerdotum officium & dignitas, quam Apoſtolis in nouiſsima cœna conferebat Chriſtus, eos menſæ illi vt eam appararent, & tanquam præpoſiti ex ea diſpenſarent præficiendo, hoc exigebat vt formam viderent quam eſſent ſecuturi, quãdo fidelium ædificatio & Chriſti honor hoc poſtularet. Nec ſanguinem miniſtrabat niſi iam conſecratis ſacerdotibus, ſi hiſtoriæ ſeriem ſeruet B. Lucas. Hæc igitur cauſa cum alijs quas diximus, Chriſtum mouit ad diſtribuendum Apoſtolis plenum ſacramentum, quod tamen nõ plus continebat, quàm ſingulæ eius partes, quę totum Chriſtum ſub ſe præſentem continent. Tota itaque hæc tempeſtas non ſuper re aliqua, ſed ſuper ſolo ſanguinis ſigno ab aduerſarijs excitatur. Et ſi tempore patrum, ad quod prouocat Bucerus, tanta erat fidelium multitudo, & tam incircunſpecta atq; indeuota, quam ſeculis ſequentibus, idem erat etiã tunc metuendũ periculũ: ſed poſt multos lapſus, multamq; effuſionis ſanguinis experientiam, iſtud periculum tandem innotuit. Et quia non leuiter mutanda eſt conſuetudo diuturna, maximè quam Paulus approbauerat, & ferè tota obſeruabat Eccleſia, quando nihil in ſe mali habebat, multo tempore à patribus ſuper ea eſt diſsimulatum. Nouerant enim quòd ipſa conſuetudinis mutatio adiuuat vtilitate, nouitate tamen plurimum perturbat. Quapropter, inquit Auguſt. quæ vtilis non eſt, perturbatione infructuoſa, conſequẽter eſt noxia, cuius habemus exemplum in conſuetudine apud Aſianos celebrandi Paſcha decima quarta lunæ, ſecundum legis Moyſi cõſtitutionem, quam propterea iuſta ratione Victor Romanus Pontifex abolere volebat: ſed ob eccleſiarum turbationem non ſatis circunſpecte, vt eum monet Irenęus. De quo Euſebius in Eccleſiaſt. hiſtoria. Eſt & aliud exemplum de rebaptizando ab hæreticis baptizatos tempore B. Cypriani, quę tamen conſuetudo diuturna non fuerat, ſed per ſuum præceſſorem Agrippinum primum introducta: eam tamen S. Cyprianus, quamuis ſcripturis aduerſaretur, relinquere non potuit. Nihil igitur hic mirandum eſt, quòd ſancti patres etiam poſt experta pericula hanc ſub vtraque ſpecie communicãdi conſuetudinem tolerabant, donec ab ea fideles, huius irreuerentiæ in Dominum ſuum horrore, ſua ſponte paulatim diſcederent. Nec ſolum hoc effuſionis periculum, ſed & ſcandala fideles mouerunt, vt relinquerent potum calicis Domini. Quòd autem patres non mouit iſtud periculum, diuinando, ſine ratione, & falſo aſſerit Bucerus. Non enim fidelis eſt miniſter quem non mouet contra dominũ ſuum tãta admiſſa irreuerentia. Maius verò periculũ quod ex diuturnę conſuetudinis mutatione metuebant, ne eam abolerent prohibebat. Docemus & nos Domini inſtitutum mutari non poſſe, ſed vtriuſq; ſpeciei communio Domini inſtitutum non eſt, quæ proinde mutata eſt & omiſſa per Dominum ipſum, & per Apoſtolos vt diximus. Quod autem Chryſoſtomus dicit in his myſterijs nihil prorſus intereſſe inter ſacerdotem & plebem, intelligit quantum ad myſterij participationẽ, non quantũ ad eius diſpenſationem & conſecrationem, quæ ſolis miniſtris commiſſa eſt & ſacerdotibus. His enim ſolis dicitur. Hoc facite in meam commemorationẽ: Intelligit præterea nihil intereſſe, Chriſti diſpoſitionem &

Epiſt. 118. ad Ianuarium.

Lib. 5. ca. 24

ordinationem ſpectando. Hæc enim inter ſacerdotes & laicos, quoad ſacramenti participationem, nihil diſcreuit. Et tempore B.Chryſoſtomi is vſus & conſuetudo erat in eius Eccleſia, vt non minus per ſacerdotum manus laici de menſa Domini perciperent, quam ſacerdotes, Sed ob pericula & ſcandala vitanda, ſpiritus Chriſti ſuggeſtione ab eo more vniuerſalis Eccleſia deſciuit, & amplexa eſt vnicam ſpeciem panis, ſicuti per Apoſtolorum manus cōmuuicare ſoliti fuerant ſancti in Hieruſalem: quem ritum & Eccleſiæ conſuetudinē ſacra approbarunt Oecumenica cōcilia. Quid (precor) hic peccati eſt circa ſacræ Euchariſtiæ myſterium, cuius vſum in Eccleſia liberum reliquit ipſe eius inſtitutor?

Bucerus. *Cùm ergo luce meridiana clarius pateat, quid in ſacra cœna Dominus inſtituerit & nobis faciendum præceperit, & cùm nullis omnino vel patribus, vel Concilijs vlla de cauſa liceat circa ſacramenta, aut alias res quicquam ſtatuere, contra id quod Dominus ipſe & Apoſtoli apertè definierūt, quod & Concilia & Pontifices ipſi fatentur, certò ſequitur & iſtam ſacramenti mutilationem non poſſe tribui Eccleſiæ Chriſti, nec eos, qui vel inuexerunt illam, aut defenderunt, repræſentaſſe Eccleſiam Chriſti. Nec enim ſine grandi illa ſacrilegio admitti poteſt, vt papa Gelaſius rectè pronunciauit his verbis, Comperimus autem, quòd quidam ſumpta tantummodo corporis ſacri portione, à calice ſacrati cruoris abſtineant, qui proculdubio (quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur aſtringi) aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuiſio vnius eiuſdemq́; myſterij, ſine grandi ſacrilegio non poteſt peruenire.*

De cōſec. di. ſtin. 2. ca. Cōperimus.

Reſponſio. Ex ipſius Buceri proprio teſtimonio locū in eo habet, quod apud Iob Eliphas vnus ex eius amicis dicit, quòd Deus apprehendit ſapientes in aſtutia eorum, & cōcilium prauorum diſsipat: per diem incurrent tenebras, & quaſi in nocte ſic palpabunt in meridie. Nam ſcribit Bucerus luce meridiana clarius eſſe, quid in ſacra cœna dominus inſtituerit, & nobis faciendum præceperit. Inſtituit autem ſecundum ſententiā S. martyris Cypriani, quem huius diſputationis ipſe iudicem facit, nouū ſacerdotium & ſacrificiū ſecundum ordinē Melchiſedech. Ipſe tamē Bucerus in hac luce meridiana errat & palpitat quaſi in nocte. Dicit enim nulli conceſſam eſſe conſecrandi & offerendi poteſtatē, nullum eſſe ſecūdum ordinē Melchiſedech ſacerdotium, nullum nouæ legis eſſe ſacrificium, ſed à Chriſto in cœna ſolum inſtitutū eſſe, vt conueniamus & commemoremus mortem Chriſti, atq; panem ſumamus & vinum in eiuſdem mortis recordationem. Facimus, inquit, vt ipſe iuſsit, quando edimus panem, & calicem bibimus in eius commemorationem. Nec patribus conſuetudinis vtriuſque ſpeciei abrogatio, nec Concilijs (vt falſo aſſerit Bucerus) tribui poteſt, cùm ante omnem conſtitutionem, per vſum eccleſiæ exoleuerit: & poſt introductam conſuetudinem in Eccleſia ſpeciei panis, approbauerunt Concilia Eccleſiam rectè feciſſe, atq; eam conſuetudinem declarauerunt rationabiliter introductam, nec quouis modo ſcripturis aduerſari, nec quicquam admiſſum eſſe contra Chriſti aut Apoſtolorū definitionem vel inſtitutum in huiuſmodi abrogatione: Et vt diximus, in hoc Eccleſia ſecuta eſt Chriſti exemplum, non quidem in nouiſsima cœna exhibitum, quod multas requirebat pro ratione temporis & aliarum circunſtantiarum cæremonias peculiares, ſed id exemplum quod oſtendit duobus diſcipulis in Emaus.

Cap. 5.

In comment. ſuper Ioan.

Aboleuit itaque veterem conſuetudinē, & nouā adduxit ſpiritus Chriſti, qui otioſus non eſt in templo quod inhabitat, viuificat, mouet & regit. Propter quod hanc conſuetudinem defendunt poſt generalia Concilia quotquot ſunt Eccleſię catholicæ Chriſti ſponſæ filij germani. Sed & ſi nullum haberet Eccleſia exemplum, quia tamen liberum modum communicandi in Eccleſia Chriſtus reliquit ſine ſpeciali mādato, modus hic variari poterat, exigente hoc fidelium ædificatione vel Chriſti reuerentia. Non enim præcepit quo ordine deinceps ſumeretur, quo modo, quo tempore, quo loco, quibus adhibitis cæremonijs, publicè an priuatim, ſingulariter an in cōuentu, alijs præſentibus & ſimul communicantibus, an ſtatim ex manibus ſacerdotis myſterium celebrantis, nec etiam an ſub vtraq;, an ſpecie altera tantùm, nec qua ſpecie, item an ex patina ſuis manibus quiſque eſſet ſumpturus, an in pane azymo, an fermentato, an vino miſcenda eſſet aqua. Omnia enim hæc libera reliquit pro fidelium ſalute, Chriſtiq́ue honore, per eccleſiam eiusq́ue præpoſitos ordinanda. Hoc enim docet Apoſtolus poſt quorundam huius ſacramenti ordinationem, dicens, Cætera cùm venero diſponam, ſecundum facultatem prępoſitis Eccleſię à Chriſto relictam. Et diximus exemplum Chriſti eiusq́ue inſtitutionem non imponere imitandi neceſsitatem in his quæ libera reliquit. Non pudet Bucerum hic Chriſtum facere ſacrilegum, & ſacramenti mutilatorem, qui ipſe primus ſub ſpecie panis conſecrauit, & diſcipulis in Emaus diſpenſauit ſecundum beatum Auguſtinum, & diuum Chryſoſtomum & Theophylactum. Sententiam autem Gelaſij papę, quę in eius epiſtolis nuſquam inuenitur, cui etiam nec Bucerus multum tribuit authoritatis, plurimum abutitur. Nam ſententia illa quam ex Gratiani Decreto citat, de ſolis loquitur ſacerdotibus, ſicut & præcedens capitulum Relatum, quod ex Concilio Toletano 12. ſumptum eſt. Diximus pręterea Leonem prim. ad tollendum Manichęorum errorem, conſtituiſſe, vt ab vniuerſis fidelibus ſub vtraque ſpecie communicaretur, cui Gelaſius in epiſcopatu ſucceſsit. Eo autem tempore non ſine hæretica ſuperſtitione

ſtitione à calicis communione abſtinebatur, nec ſine ſacrilegio, quod contingit ex indigna atque indebita huius ſacramenti tractatione.

Bucerus. *Vnus indubitatus doctor veritatis eſt Chriſtus Dominus, hunc iuſsit pater audire, hunc audiuit Eccleſia vniuerſa Chriſti, ſicut in cæteris, ſic etiã in hoc inſtituto, quamdiu illi veri Epiſcopi præfuerunt, & hodie audit eum, & integrum ſacramentum adminiſtrat omnis Eccleſia cum Indica, tum Græca. Nulla igitur omnino cauſa adferri poteſt, quo minus imminutæ Maieſtatis Chriſti & Eccleſiæ eius ipſi nos obligemus, ſi tam manifeſtam ſacramenti deprauationem, quæ eo tempore in Occidentalibus Eccleſiis obrepſit, quo dominos habere cœperunt, qui Antichriſto non Chriſto* Ber. 33. in Can. *ſeruiebant, vt Diuus Bernardus queſtus eſt, retinere audeamus docti iam pridem meliora. Audes tu quidẽ ſcribere,* (Ait ad Latomum) *Eccleſiam multis ſeculis hanc deprauationem vſurpaſſe: verum hoc ipſo Eccleſiæ Chriſti luculentam iniuriam facis. Conſtat enim ab Orientalibus Eccleſiys nunquam fuiſſe receptam, in Occidentalibus autem ante quadringẽtos annos nondum vbique obtinuiſſe. Sed fac eſſe quod multis ſeculis hæc mutilatio obtinuerit, quia tamen conſtat vſum huius cæremoniæ ſecus eſſe inſtitutum à Chriſto, aliter traditum ab Apoſtolis, qui à domino acceperant, nonne concluditur hanc Chriſti inſtitutionis deprauationem minime tribuendam eſſe eccleſiæ ſponſæ Chriſti, quæ verbum eius per omnia ſequitur, ſed temeritati potius & ſuperſtitioni imperitorum & irreligioſorum ſacerdotum?*

Reſponſio. Doctorem hunc vnicum audiuit & audiet ſemper vera Chriſti Eccleſia, nec ſolum eum audit per ſe loquentem, ſed & in miniſtris & paſtoribus Eccleſiæ præpoſitis, in quibus Chriſtum loquentem libenter etiam audit & ſequitur. Vera enim ouicula ſui paſtoris vocem audit ſemper & ſequitur, alienos non ſequitur, quia eorum vocem nõ nouit.
Act. 20. & ad Epheſ 4. Nouit enim illos poſitos eſſe à ſpiritu ſancto ad regendum eccleſiam, ad conſummationem ſanctorum, vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ: hos audit vſque ad ſeculi conſummationem, quales etiam fuerint in moribus Epiſcopi. Nam & doctores in epiſcoporum ſubſidium in eccleſia poſuit ad eius ædificationem ac inſtructionem. Secundum Buceri doctrinam vera Chriſti eccleſia in India & Græcia quærenda eſt, & non in fidelibus qui Chriſti vicario Pontifici Romano obediunt, & conſuetudinem ſub ſpecie panis duntaxat communicandi ſequũtur: qualem communionis morem falsò & odioſè vocat ſacramenti deprauationem, dimidiationem, atq; mutilationem. Nulla enim eſt hic ſacramẽti deprauatio, quando exemplũ habet in Chriſto & in eius Apoſtolis. Quapropter non primò in eccleſijs Occidẽtalibus irrepſit, ſed initium habuit in Hieruſalem apud Chriſtũ & eius Apoſtolos. Nec eſt mutilatio, aut dimidiatio ſacramẽti, ſi rem ſub vnica ſpecie contentam, eiuſq; efficaciã ſpectemus. Nihil enim minus ſingulæ cõtinent ſpecies, quàm ambæ ſimul, nec hæ effectum vllum amplius habent, quàm altera: quãuis repræſentatio non ſit plena & perfecta. Sed hæc repræſentatio ad ſacramẽtum pertinet, vt ſacrificium eſt, & à ſacerdote conficitur, non autem vt cibus & potus eſt animæ. Facite hoc, inquit Dominus, in meam commemorationem, in quam non editur nec bibitur, ſed in cordis confirmationem. Panis enim cor hominis confirmat & vinum lætificat, vt inquit Dauid. Hic ſiquidem eſt vſus cibi & potus. Et falſum eſt quod dicit Bucerus conſtare vſum huius cæremoniæ ſecus inſtitutum eſſe à Chriſto, aliter traditũ eſſe ab Apoſtolis. Nam de vſu huius cæremonię, vt vel ſub vtraq; vel altera ſpecie ſumatur, nihil inſtituit Chriſtus. Ab Apoſtolo Paulo quidem in hac cæremonia diſpoſita eſt communio, vel permiſſa apud Corinthios, ſed à reliquis Apoſtolis ſub altera cæremonia & ritu in Hieruſalem. Quæ autem ab Apoſtolis ſunt ordinata, ob iuſtas cauſas mutari poſſunt, cuius exemplum habemus in ſuo ipſorum Decreto de abſtinẽdo ab immolatis ſimulachrorum, à ſanguine & ſuffocato. Item Act. 15.
in multis quæ Paulus conſtituit, vt de non ordinando bigamo, de ordinando velato & detecto capite. Tribuenda eſt igitur communionis mutatio ſponſæ Chriſti veræ eccleſię catholicæ, & ſancto ſpiritui, qui eam regit, omnemq; docet veritatem, quæ etiam ſi nullum habuiſſet exemplum in Chriſto vel Apoſtolis, hanc tamen mutationem facere potuit, Chriſti ſponſi ſui reuerentia, vel fidelium ſalute hoc exigente.

Commentum illud, videlicet contineri tantùm Bucerus. *ſub altera ſpecie ſacramenti, quantum ſub vtraq; irreligioſæ argumentationi merito eſt aſcribendum. Iſta corporis & ſanguinis Domini exhibitio, quam Dominus nobis in ſacra cœna ſua offert, res ſacramenti eſt, & operationis diuinæ. Quapropter ex Phyſica ratione de ea quicquam colligere velle, non minus à ratione, quàm à religione alienum eſt. Exhibet hic ſe dominus, vt ipſi viſum eſt, ratione nobis inexplicabili: & quanquam ſeorſum corpus, ſeorſum ſanguinẽ in ipſo tamen nephas eſt quicquam ſectionis cogitare. Vera eſt & realis exhibitio, ſed ad id, vt corpus & ſanguinem Domini verè percipientes, viuamus penitus in ipſo, & ille in nobis. In noſtris enim cordibus habitare vult, eò ſe his ſacramentis infert, vt ipſum non in auro & argento, in quibus non habitat (vt Salomon, Ieſaia, Stephanus & Paulus teſtantur idoneè teſtes) ſed in nobis ipſis, quem tota vita noſtra circumferre, & tanquam vera monſtratia, demonſtrare & exhibere debemus omni pietate, ſanctimonia & beneficentia.*

Non commentum eſt, ſed certa atque infallibilis veritas, quam definierunt & decla- Reſponſio.

rarunt vniuerſalia Eccleſiæ Cōcilia (ad quæ ambiguę quęſtiones olim ſemper referri ſolent) nec ſine ſcripturarum teſtimonio eam prounciauerūt. Et ſicut irreligioſa non eſt argumentatio qua concludimus, in Chriſti corpore eſſe neruos & oſſa quàm extra ſacramentum tam in ſacramento, cum corpus humanum ſine eis non conſiſtat, ita nec ea qua colligimus animam eſſe in Chriſto corpore viuo, ſine qua cadauer eſt, nec viuere poteſt: nec etiā ea qua concludimus in corpore eius eſſe ſanguinem & diuinā naturam, à qua in verbo nunquam ſeparatur. Et quamuis ea quæ fide ex Dei reuelatione credimus, non ſubſint ratiocinationi humanæ, in his tamē rebusq; diuinis, ex conſequentibus & antecedentibus ſanctè & religioſè argumentamur, ſicut in rebus naturalibus. Regulę nāq; argumētationum, quas tradit Dialectica, in omnibus rebus æqualiter locum habent: ſicut Grammaticorum regulæ nullam reſpiciunt peculiarem materiam. Iſta corporis & ſanguinis Domini exhibitio, res quidem ſacramenti eſt, & diuinæ operationis, & ideo nulla argumentatione cognoſci poteſt, ſicut nec perſonarum trinitas, vel verbi incarnatio, quę tamen neceſſariò hinc dependent & antecedunt, argumētatione cognoſcere poſſumus, ſicuti quod natura humana nec Deus eſt, nec eſt natura diuina, quamuis Chriſtus homo ſit & Deus: & ex trinitate cognoſcitur, quòd pater non eſt filius, quodq; de eius ſubſtantia ſit genitus vnumq; ſint in ſubſtantia & operatione. Exhibet quidem ſe hic dominus, vt ſibi viſum eſt, ratione nobis inexplicabili, quia tamen ſe in corpore viuo exhibet quale in cœlis habet, neceſſarium eſt ipſum eſſe animatum, & non ſine ſanguine. Erroneum eſt præterea quod dicit Bucerus, quòd nephas eſſet quicquā ſectionis in Chriſto cogitare, quamuis ſeorſim corpus & ſeorſim ſanguinem in ſacramento exhiberet. Ex eo enim neceſſariò ſequeretur diuiſum eſſe corpus à ſanguine, & ediuerſò, ſicut erat in triduo mortis. Et quando ſuperiùs dixit dominus doctor Latomus, ad tollendum errorem ſimplicium, ne putarent à corpore ſeiunctum ſanguinem, & in duobus ſacramētis Chriſtum eſſe diuiſum, introductam eſſe ſub ſpecie panis communionem, obijcit Bucerus. Hunc errorem aliquando extitiſſe vbi legiſti? Quem errorem nunquam, vt ipſemet ſcribit, auditum ipſe palam nunc docet & profitetur poſt magiſtrum ſuum Lutherū, qui ſcribens aduerſus quoddam epiſcopi Miſnenſis mandatum, affirmat ſub alterutra ſpecie ſacramenti, alteram tantùm eſſe partem Chriſti, puta ſub ſpecie panis ſolum corpus, & ſub ſpecie vini ſolum Chriſti eſſe ſanguinem, veram fidei relinquēs ſententiam, quā prius fuerat ſequutus, ſicut docet M. N. Ioannes Eckius. Habitat aūt Chriſtus in cordibus noſtris ſed per ſacramentū operatur, vt tota vita ipſum tanquā verè eius mōſtrantiæ, circumferamus in corporibus noſtris. Hic enim finis & effectus eſt huius ſacramenti.

Hom. 25. de ſacramentis.

Et cum verè ac ſubſtantialiter corpus & ſanguinem ſuum ſub ſacramēto exhiberet, neceſſarium eſt tale corpus in eo adeſſe, quale patri aſsidet in cœlis, viuū ſcilicet & glorioſum. Nec ingratum ei eſſe poteſt monſtrantiam, in qua ſeruatur, auro & argento ornari, cuius iuſſu arca teſtamenti omni ex parte erat auro circumcincta, aurea vrna in qua erat manna, aureum thuribulum. Si enim quod euacuatur, in gloria eſt, multo magis quod manet, in gloria eſt, vt in ſimili dicit Apoſtolus Paulus. Quamuis autem hanc monſtrantiam corporaliter non inhabitat, ea tamen ſubſtantialiter contineri, & in noſtram omnium conſolationem ibi manere dignatur. Ex concomitātia enim eſſentiali & naturali & inſeparabili vnione in ea continetur totus Chriſtus ſecundum vtramq; naturam.

Heb. 9. *2. Corint. 3.*

Quod ſubijcis, non vetuiſſe Dominum diſpenſari altera ſolum ſpecie, quum & ipſe ita ſacramentum duobus diſcipulis Emaunti porrexerit, tantundem momenti habet. Primum enim, an Dominus in ea fractione panis duobus diſcipulis ſacramentum corporis ſui dederit, incerta coniectatio eſt: & vt certa ſit, quomodò probabis non dediſſe Dominum his diſcipulis pariter & ſacramentum ſanguinis ſui? Quid enim hoc loco habetur aliud, quàm hos diſcipulos apertis tandem ipſorum oculis agnouiſſe Dominum, cum eis acceptum benedictum, & fractum panem porrexiſſet? Deinde ſi maximè conſtaret, Dominum in hac fractione panis exhibuiſſe ſacramentum ſui ipſius, & id ſymbolo panis tantùm, licet ne propterea ſeruis immutare inſtitutum Domini ſui in hac ſacra cœna, tam clarè & diſertè ab eo traditum? An verò non videtur tibi Dominus ſatis vetuiſſe, alteram tantùm ſacramenti ſpeciem de menſa ſua diſpenſare: cùm vtrumq; dare & accipere, adeo ſanctè inſtituit & præcepit! tu quanquam te hominem agnoſcis, nec digniſſimum iudicas, qui donis Dei profuſius vtare, tamen ſi tuæ familiæ diſertè præcepiſſes, vt ad prandium tibi pararet tria ciborum genera, cùm duobus multò ſalubrius vtereris, eo ipſo tamen velles domeſticos tuos arbitrari eſſe abs te vetitum ipſis duo tātùm tibi genera ciborum exhibere, quod præcepiſſes illis diſertè de tribus: Cur igitur putes vetitum nobis non eſſe, alteram ſolū Euchariſtiæ partem de menſa domini diſpenſare, cùm Dominus tam clarè inſtituerit & iuſſerit Apoſtolos primum, conſequenter omnes homines adminiſtrare & ſumere vtramq;, dum ait, Bibite ex eo omnes.

Bucerus ad Latomum.

Non poteſt incerta eſſe cōiectatio, quā ex euangelio cōcorditer tradunt magni hi doctores, Auguſt. Chryſoſt. & Theophylact. Et corporis dūtaxat, nō ſanguinis ſacramentū iſtis diſcipulis Chriſtū porrexiſſe ipſe teſtatur b. Lucas. Scribit enim ꝙ poſt porrectum panem aperti ſunt eorū oculi, vt ipſum iam cognoſcerent, & euanuit ab oculis eorum. Quando aūt conſtat in hac panis fractione ſub

Reſponſio. *Cap. vltimo.*

ſub ſymbolo & forma panis ſacramentum Dominum exhibuiſſe, ſine tamen ſacraměti deprauatione, mutilatione, & ſuæ inſtitutionis violatione, aliũ videlicet ritum & cæremoniam in eius diſpenſatione hic oſtendens, Eccleſia catholica hanc ſequens cæremoniam non deprauat, non dimidiat ſacramentum, nec eius violat inſtitutum, quin potius magiſtrum & Dominum ſuum imitatur, intelligens ex eiuſdem Chriſti ſui ſpiritu ob varium iſtum diſpěſationis ritum quẽ Chriſtus prior obſeruauit ſibi relictam eſſe libertatem ſacramentum hoc diſpenſandi, quemadmodum tempori, perſonis, & fidelium ſaluti conueniret. Iterum hic repetit (ſicut & alias ſæpe) quod planè falſum eſt, Dominum videlicet vetuiſſe alteram tantũ ſpeciem. Et quod dixit, Bibite ex eo omnes, ſimplici & imperito lectori manifeſtũ eſt, pręſentibus illis qui menſæ aſsidebant, & non alijs eſſe dictum, ſicut nec alia quæ in eodem Euangelij contextu ſcribuntur.

Bucerus. *Eccleſiæ igitur Chriſti quia ſunt hominum cætus, & labi poſſunt propter imperitiam miniſtrorum, & inopiam doctrinæ ſyncerioris ferre potuerunt cum aliqua ignorationis excuſatione, ſpoliari ſe diſpenſatione & perceptione calicis domini, & nihilominus Eccleſiæ Chriſti eſſe. At quæ eruditæ ſunt, quomodo myſterium huius ſacramenti Dominus inſtituit, hæ nõ poſſunt eſſe Eccleſiæ Chriſti, ſi prætermittant quod traditum eſſe nouerunt à Chriſto ſponſo & capite ſuo. Adulteræ enim ſunt, non ſponſæ Chriſti, quæ maieſtati & præceptis Chriſti, autoritatem creaturæ ſcientes præferunt.*

Reſponſio. Ad rebellionem & diſsidia aduerſus ſuos paſtores hic excitat Bucerus fideles, Ipſe homo apoſtata à ſancta Chriſti religione & profeſsione, quam Deo coram altari in ordine prædicatorum fecit, alios à Chriſto apoſtare facit, & hæreſes ac ſchiſmata ſeminare molitur. Non ſatis eſt ei quod erret ipſe, ſed & alios in errorem, imò in extremũ pertrahit exterminiũ. Eccleſiam ſuam Chriſtus ſuper firmam petram ædificauit, aduerſus quã nec portæ inferi præualere poterunt. Nemo eam potu calicis ſpoliauit (vt obijcit Bucerus) vltro ob ſponſi ſui reuerentiam ab hoc potu deſtitit, ſola corporis manducatione contenta. Quas hic dicit Eccleſias eruditas, hæ ſunt quas ipſe mendaci & hæretica perſuaſione cum ſuis eiuſdem impietatis collegis ſeduxit: Adulterę ſunt Eccleſię nõ Chriſti ſponſæ, quæ Eccleſiam ſuper Petrum fundatam (vt inquit Cyprianus) eiuſq; doctrinã relinquunt & contemnunt. Vnica eſt Eccleſia, vnica fidelium domus, quiſq; ab ea ſegregatus adulteræ ſe iungit, à promiſsis Eccleſię ſeparatur: nec pertinet ad Chriſti pręmia. qui relinquit Eccleſiam Chriſti, alienus eſt, prophanus eſt, hoſtis eſt: Habere iam nõ poteſt Deum Patrem, qui Eccleſiam non habet matrem. Docet autem b. Cyprianus hanc eſſe veram Chriſti ſponſam illam Eccleſiam, quæ agnoſcit Petrum, Chriſtique in terris Vicarium.

De ſimplicitate prælatorum.

Bucerus. *D. Cyprianus contra eos nominatim ſcripſit: qui in calice dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando, non hoc faciebant, quod Ieſus Chriſtus Dominus & Deus noſter, ſacrificij huius author & doctor, fecit & docuit, videlicet quòd aquam pro vino in calice miniſtrabant: Cùm autem illud D. Martyr ideo tantopere damnarit, quod alienũ eſſet ab inſtituto Domini: nec minus ab eo inſtituto diſceditur, quando calix omnino plebi non miniſtratur, ac cum in eo pro vino exhibetur aqua, planum eſt omnia illa quæ D. Martyr hoc loco cõtra eos adfert, qui ſacramentum Domini violabant, dum aquam in calice loco vini porrigebant: veriſsime dici poſſe, & quadrare hodie in eos, qui idem ſacramentum in eo mutilant, quòd plebi calicem penitus ſubtrahunt.*

Reſponſio. Qui aquam pro vino in calice miniſtrabant, ſacramenti mutabant materiã, nec verè cõſecrabant, nec Chriſti ſanguis ibi in calice continebatur, ſicut ſi in vino miniſtraretur baptiſmus, nullum eſſet ſacramentum, nec vlla fieret regeneratio, nec peccatorum remiſsio. Lõgè autem diuerſum eſt in ritu & cæremonia variare, quæ ad ſacramentum eiusq; ſubſtantiam non pertinẽt, ſed ad eius diſpenſationẽ & vſum duntaxat: Atqui hoc ritu ſub ſpecie panis tantum ſacramentum miniſtrandi, Chriſti habemus exemplum & Apoſtolorum. Meritò igitur grauiter hoc damnat B. Cyprianus, quòd in calice Domini loco vini offerebatur aqua, cum Chriſtus materiam conſecrationis huius ſacramenti inſtituerit panem & vinum, nõ autem quod vel ſub vtraq; vel altera tãtùm ſpecie fieret ſacramenti diſpenſatio. Non igitur à Chriſti inſtituto hic receditur, quanuis tunc exhibitum eius exemplum non ſequamur. Plurimum quoq; refert in qua vel quali re eius exemplum non ſequamur: quemadmodum ex iuſſu Eccleſiæ aliquando conſecratum eſt in pane fermentato, cum tamen ex Euangelijs manifeſtè conſtat Chriſtum panem azymum conſecraſſe.

Bucerus. *Concludo itaque hanc quæſtionem cum D. Cypriano, videlicet, in ſacrificio quod Chriſtus eſt, nõ niſi Chriſtum audiendum & ſequendum eſſe. Hic omnibus Chriſtianis tam accipientibus quàm adminiſtrantibus, idem corpus & idem poculum propoſuit, iuſsitq; pariter omnes vtrumque ſumere. Nihil enim in hoc ſacramento intereſſe inter ſacerdotem & plebem, catholicè & orthodoxè D. Chryſoſtomus teſtatus eſt: Ita obſeruauit (quod veluti per manus acceptũ à Domino Apoſtoli tradiderant) vniuerſa Eccleſia Chriſti.*

Reſponſio. Et nos Chriſtũ audimus, nec aliquid verbo eius addere audemus, ſeruitutem Eccleſiæ imponẽdo in ea cæremonia, in qua libertatem ei reliquit, eius & ſequimur exemplũ corã duobus diſcipulis in Emaus exhibitũ, ſequimur & exemplum ſanctorum diſcipulorum

lorum in Hieruſalem, quibus Apoſtoli menſam parabant poſt acceptum ſpiritum ſanctum in die Penthecoſtes, ob pericula & ſcādala. Cæremoniam quam in cœna ſeruauit Chriſtus (cùm eam non iuſſerit obſeruari, ſed liberam reliquerit) eodē Chriſti ſpiritu conſulente ſanctę Eccleſię tandem reliquit: In cœna autem nouiſsima non omnibus fidelibus, ſed Apoſtolis dūtaxat idem corpus & idem poculum propoſuit. in Emaus ſolū corpus. Quod iuſſerit pariter vtrumq; omnib. Chriſtianis, falſum eſſe oſtēdimus, nec ſcriptura, nec ratione hoc ꝓbauit Bucerus. Nihil ex Chriſti inſtitutione ac diſpenſatione quoad ſacramenti perceptionem, intereſſe inter laicos & ſacerdotes docuit B. Chryſoſtomus, ſed ritum iſtum communicandi pro fidelium ſuorum ædificatione & ſacramenti reuerentia variandum reliquit. Vnde manifeſtum eſt quòd nihil roboris, nihil firmitatis habent quę adfert Bucerus cōtra diſpenſationem ſacræ Euchariſtiæ ſub ſpecie panis tantum. Suæ igitur ſalutis prodigus eſt & ſpontè ſe perdere eligit, ac in ſempiternum exterminium præcipitare, qui relicta Conciliorum definitione, & generali eccleſiæ catholicæ cōſuetudine legittimè introducta, eius ſequitur ſententiam. Nos aūt ex ſuperioribus aliter concludere poſſumus: Cùm Chriſtus dominus de hac cæremonia vtriuſq; vel alterius ſpeciei nihil diſpoſuerit, ſicuti nec de his quæ Apoſt. Paul. ordinauit, & diſpoſiturum ſe ſcribit in Eccleſia Corinthiorum, ātq; ita libertatem vtendi cęremonia, quæ magis pro tempore ad vitanda pericula & ſcandala cōuenire videretur, reliquerit: habeamus præterea Chriſti exemplum & ſancti Petri, aliorumq; Apoſtolorū, poſt abolitam cōſuetudinem ſub vtraq; ſpecie communicandi, ſpontaneo conſenſu eccleſiæ catholicæ rectè definitum eſt & declaratum, quòd huiuſmodi conſuetudo ob pericula & ſcandala legittimè ſit introducta, quòdq; ſcripturis non aduerſatur, & quòd hæretici ſint illi, qui eam quaſi Chriſti inſtitutioni atque Euangelio repugnantem improbant.

NEc plus ſoliditatis habent quę adducit Ioannes Caluinus in Antidoto articulorum facultatis ſacræ Theologiæ Pariſienſis, ſuper materijs fidei noſtræ hodie cōtrouerſis, vbi ſcribit contra articulum ſeptimum in quo idem dicitur, quod habet hic noſter articulus.

Caluinus. *Mandatum, inquit, eſt Chriſti, Bibite omnes. Quin etiam cùm de pane ſimpliciter dixiſſet, Accipite, manducate, cum ad calicem ventum eſt, iubet nominatim vt omnes bibant.*

Reſponſio. Si mandatum eſt, eos ſolos reſpicit qui præſentes aderant, duodecim videlicet Apoſtolos, quibus ſolis loquebatur & quibus dicebat, omnes vos in me ſcandalum patiemini in iſta nocte, hos cùm ſingulariter dilexiſſet, in finem eos dilexit & peculiaria amoris beneficia eis exhibuit, diximus & alias cauſas ob quas cōueniebat eis corpus & ſanguinem diſpenſare.

Caluinus. 1. Cor. 11. *Hoc ſe Apoſtolus Paulus tradidiſſe Corinthijs, ſicut acceperat à domino teſtatur. Ratio quæ adduci ſolet de concomitantia, locum hic non habet, Neque enim quid nobis det Chriſtus intueri ſolum conuenit, ſed etiam qualiter, aut ſi mauis, modus inſpiciendus eſt, quo Dominus ſeipſum nobis vult communicare. Quemadmodum ergo ſub pane dat nobis corpus, ita etiam ſub calice ſanguinem. Proinde nihil nobis aliud reſtat, niſi vt obediamus eius mandato, ex eius manu ſumēdo ſigna quæ porrigit nobis, vt rerū veritate fruamur. Nā quia corporei ſumus, quemadmodum Chryſoſtomus admonet ſub viſibilibus, pro captu moduli noſtri ſpiritualia nobis diſpenſat.*

Reſponſio. Non dicit Apoſtolus Paulus quod Chriſtus omnibus Chriſtianis locutus fuerit ac iuſſerit, Bibite ex eo omnes, & reclamat ſeries hiſtorię: ſimplici autem lectori euidens erit, ſolis duodecim Apoſtolis Chriſtū hoc dixiſſe: & hæc concomitantia ſequitur rerū naturas, quomodocunque corpus ſuum & ſanguinem Chriſtus dederit, ſiue ſub forma propria, ſiue ſacramentaliter ſub panis & vini ſpeciebus. Neceſſarium enim eſt adeſſe animam & ſanguinem: item hominem ipſum eiuſq; perſonam, ſi adeſt corpus hominis viui. Sed quia Caluinus ſola fide in ſacramento corpus & ſanguinem Domini, nō reali præſentia apprehendi docet, & intelligentia per abſtractionem hæc ſeparari poſſunt, ideo ſecundum eius & aliorum ſacramentariorum opinionem non habet locum iſta concomitātia, quæ rerum ſequitur naturas, non intellectus conſiderationem, qua etiam maximè coniuncta ſeparari poſſunt. Nec ſolum ſub viſibilibus quaſi ſignis dantur in hoc ſacramento corpus & ſanguis Chriſti (vt docet Caluinus) ſed reipſa, facta conuerſione panis in corpus, & vini in ſanguinem.

Caluinus. Hom. 60. ad populum De reſurrect. carnis Li. 3. Eccleſiaſt. hiſtoria c. 8. in. Sophon. In 2. Corint. cap. 9. *Hic ritus obſeruatus fuit in Eccleſia vltra annos mille, ſicut teſtantur omnium patrum ſcripta. Caro, inquit Tertullianus, corpore & ſanguine Chriſti paſcitur, vt anima de Deo ſaginetur. Et Theodoretus verba Ambroſij refert ad Theodoſium Imperatorem. Quomodo huiuſmodi manibus ſacrum Domini corpus ſuſcipies? qua audacia poculum precioſi ſanguinis ori tuo admouebis? Hieronymus, Sacerdotes qui Euchariſtiam conficiūt, & ſanguinem Domini populo diſtribuunt. Item Chryſoſtomus, non ſicut in veteri lege partem comedebat ſacerdos, partem verò populus, ſed ea quæ ſunt Euchariſtiæ, communia ſunt omnia inter ſacerdotem & populum. Omnibus vnum corpus proponitur & calix vnus. Sed de obſeruatione non eſt controuerſia, quam omnes talem fuiſſe fatentur.*

Reſponſio. Act. 2. Poſt hunc ritum aliam diſpenſationis ſacramenti huius formam oſtēdit Chriſtus apud diſcipulos in Emaus, obſeruauerunt

quoque

quoque aliam Petrus, reliquiq; Apoſtoli in Hieruſalem. Et ſi nunquã alius ritus ſeruatus eſſet, quando à Domino vtriuſque ſpeciei communio præcepta non fuit, mutari hæc cæremonia potuit, exigente ſacramenti reuerentia ac fidelium ſalute, periculis & ſcandalis. Atque hanc reſponſionem veram ad ſuam ratiocinationem obuiã videns, addit:

Caluinus. De conſec. diſt. 2 cap. Cõperimus. epiſt. 2. de lapſis.

Quod autem ſic fieri omnino oportere cenſuerint, conſtat ex decreto Gelaſij, qui arceri iubet à toto ſacramento, qui calice abſtinent, quoniam diuiſio huius myſterij, inquit, grandi ſacrilegio non careat. Cyprianus verò fortiter contendit, nullo modo admittendum eſſe hoc ſacrilegium.

Reſponſio.

Parum Caluinum mouet Gelaſij, omniumque veterum authoritas, quos vniuerſos contemnit, ideoque ſcripturã adducere oportebat, quando quaſi deſtitutus & diffiſus ſuis argumentis, extremam adijcit probationem, quòd omnino ſic fieri oportebat ſicut hic communionis ritus ſub vtraque ſpecie à patribus fuit obſeruatus. Gelaſius papa epiſtolas ſuas Eccleſiæ iudicio libẽter ſubiciſſet. Et verum eſt in ſacerdotibus quod ex decreto Gratiani ex eius epiſtola citatur, ſed laicos non complectitur hæc eius ſententia, ad quos tamen Calu. eam extendit. Aduertere hic oportet, quòd Caluinus non meminit primarij fundamenti, quo potiſsimum nititur Mart. Bucerus contra ſpeciem panis tantùm, & pro neceſsitate vtriuſque ſpeciei, verbo videlicet Domini, Hoc facite in meam commemorationem. Nouit enim eius infirmitatem, & ideo ad alia eiuſdem dominicæ cœnæ verba recurrit quę propter vniuerſalitatem, quandam apud populum habere apparentiam videntur, ſcilicet, Bibite ex eo omnes. Verùm legenti ſacrũ Euãgelium quantumuis etiam imperito, manifeſtum erit, ꝙ ſignum vniuerſale ſolos complectitur duodecim Apoſtolos, qui aderant præſentes.

EAdem ferè argumenta contra communionem corporis ſub ſpecie panis tantùm, proponit Confeſsio Auguſtana, & in eius Apologia Philippus Melãchthon, quę quia paulò plus momenti habere videntur, & maiori cum apparentia adferuntur, oſtendemus etiam ea eſſe infirma.

Habet Confeſsio.

Cõfeſſio Auguſtana.

Datur apud nos laicis vtraque pars ſacramenti in cœna Domini, quia ſacramentum inſtitutum eſt non ſolum pro parte eccleſiæ, ſcilicet presbyteris, ſed etiam & reliquæ eccleſiæ: Igitur & populus vtitur ſacramento ſicut Chriſtus inſtituit, Et quidem Chriſtus inſtituit Matthæi 26. Bibite ex hoc omnes. Vbi manifeſtè ait de poculo, vt omnes bibant. Et ne quis cauillari poſſit, quòd id tantùm ad ſacerdotes pertineat, Pauli ordinatio apud Corinthios teſtatur, totam Eccleſiam communiter vſam vtraque ſpecie. Hic mos diu manſit etiam in Latinis Eccleſijs, nec conſtat quando, aut quo authore mutatus ſit. Cyprianus aliquot locis teſtatur, populo ſanguinem datum eſſe, vt ad Cornelium Papam ſcribens. Et Beatus Hieronymus, Extat in decretis Canon Pontificis Gelaſij. Item in hiſtoria tripartita, in obiurgatione Theodoſij Imperatoris, quem Ambroſius noluit ad communionem admittere ſine pœnitentia, propterea quòd Theſſalonica paucorum militum necem, qui per tumultum interfecti fuerant, nimis acerbè vltus erat, trucidaueratq́ ſeptem milia ciuium. Hic Ambroſius inquit, Quomodo his manibus ſuſcipies ſanctum Domini corpus, qua temeritate ore tuo poculum ſanguinis precioſi percipies? & cætera. Conſtat igitur veteris Eccleſiæ morem fuiſſe, dare populo vtramque ſacramenti partem, tantùm conſuetudo non ita vetus admit populo alterã partem. Non diſputabimus, quid ſentiendũ ſit de conſuetudine recepta cõtra authoritatẽ Apoſtolicæ ſcripturæ, contra canones contra exemplũ veteris Eccleſiæ. intelligunt enim oẽs pij, conſcientias de doctrina Chriſtiana verbũ Dei conſulere debere, nec approbandã eſſe conſuetudinem contra verbum Dei. Quanquam aũt conſuetudo mutauerit in Latina Eccleſia veterem morem, tamen non improbet nec prohibet. Nec verò humana authoritas prohibere ordinationem Chriſti & receptiſſimum veteris Eccleſiæ vſum debet. ideo nos nõ diximus prohibendum eſſe vſum integri ſacramenti.

Epiſt. 2. li. 1. in Zachariã cap. 3. primus. De cõſecr. diſt. 2. ca. Cõperimus.

Reſponſio.

Quòd contra generalem Eccleſiæ catholicæ conſuetudinem, ob pericula & ſcandala vitanda, ſpiritus ſancti ſuggeſtione, legittimè introductam, iuxta Concilij vniuerſalis declarationem & decretum, ex peruerſa ſcripturarum intelligentia ſeducti, vos veſtra authoritate nouum erigitis altare contra domum Iſrahel, nemo ſapiens probare poterit, cum reliquis Eccleſiæ membris vnitatem & conformitatem veſtro affectui & iudicio pręferre oportębat. Sed dicitis. Scripturæ nos cogunt, nec aliter conſcientijs noſtris ſatisfacere poſſumus. Quæ obſecro ſunt hæ ſcripturæ, quæ rationes? Nempe iſtæ.

Sacramentum inſtitutum eſt non pro parte Eccleſiæ, ſcilicet presbyteris, ſed etiã pro reliqua Eccleſia. Bibite ex eo omnes.

Docemus quidem & nos pro tota Eccleſia eſſe inſtitutum, videlicet vt ſacrificium habeat quod ſacerdotum miniſterio patri repræſentet & offerat in victimę filij eius dilecti recordationem: ſicut in lege agnus Paſchalis offerebatur in commemorationem liberationis populi à ſeruitute AEgypti. Nam Euthimius in Comentar. Matthæi, tractans ex Beato Luca, verba Domini, Hoc facite in mei recordationem. Hoc, inquit, nouũ myſterium, & non illud vetus Siquidem vetus illud myſterium in recordationem inductum eſt ſalutis Hebræorum primogenitorum, hoc autem in recordationem Domini. Per tale enim ſacrificiũ reminiſcimur, quòd corpus ſuum in mortem tradiderit, & ſanguinem ſuum effuderit, ac ita continuatè memo-

Ca. 26. circa locũ. Qui pro multis effundetur.

memoriam renouamus. Vidiſti quo pacto diſcipulos à veteri ſacrificio in nouum tráſtulerit, de quo latius articulo ſequente, & ſicut agnus immolatus per familias & domos edebatur, ſecundum legis præſcriptum, ita nunc corpore & ſanguine vtimur poſt oblationem, ſecundum prudentem Præpoſitorũ diſpoſitionem, quos Eccleſiæ ſuo loco Chriſtus gubernatores reliquit. Non enim (vt inquit beatus Auguſtinus) Dominus pręcepit, quo deinceps ordine ſumeretur ſacra Eucha riſtia, vt Apoſtolis per quos eccleſias diſpoſiturus erat ſeruaret hunc locum. Eſt itaque ſacramẽtum inſtitutum, vt offeratur pro viuis & mortuis: ſicut panes propoſitionum in oblationem, & agnus paſchalis in ſacrificium. Deinde ſecundo loco, vt ſit cibus & potus miniſterio Apoſtolorum & ſacerdotum (quos menſæ hic præfecit) fidelibus diſpẽſandus pro eorum ſalute & ædificatione: quibus & præcipitur, Nolite ſanctum dare canibus: & vt ab iſta menſa repellant, quando honori & reuerentiæ eius hoc conuenire viderent. Non igitur inferri poteſt, quòd populus vti debeat ſacramento ſecundum vtramq; eius partem, niſi intelligatur eo vti tanquam ſacrificio quod ipſa eccleſia patri offert, ſecundum ſententiam B. Auguſtini, In quotidiano, ait, Eccleſiæ ſacrificio tá ipſa per ipſum Chriſtum, quàm ipſe per ipſam ſuetus eſt offerri. Quòd autem edendo & bibendo populus hoc ſacrificio vtatur, Chriſtus non inſtituit. Et quidem Chriſtus, inquit, Bibite ex hoc oẽs, ſed ſolis duodecim loquitur Apoſtolis, nõ populo, vt ſæpe repetere cogimur. Eccleſia aũt Corinthiorũ vſa eſt vtraq; ſpecie, ſed an Pauli, an alterius inſtitutione, non ſatis conſtat: & fortaſsis exemplo communicationis à Chriſto in vltima cœna oſtenſo. Eſt & mos iſte in eccleſijs Latinis ſeruatus. Sed quia mos ſolũ erat populi Chriſtiani, & Præpoſitorum ordinatio, non Chriſti mandatum, mutari & aboleri per Eccleſiam poterat, maximè quando ex eius obſeruatione nata ſunt pericula & ſcandala, ſicut diximus Ezechiam regem deſtruxiſſe ſerpentem æneum, quem Moyſes fecerat ex iuſſu Dei. Soli autem ſacerdotes miniſtri ſunt conſecrationis & diſpenſationis ſacramenti, qui ſuo fungentes miniſterio, Chriſtum repræſentant, & plenam victimæ crucis tenentur facere memoriã, & propterea non ſine grandi ſacrilegio vnum idemq; myſterium diuidere poſſunt, vt inquit Gelaſius papa.

Matth. 7.

Lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 20.

4. Reg 18.

loco vt ſupr.

Quod verò dicit Confeſsio, quòd cõſuetudo non ita vetus adimit populo alteram partem, certè tam vetus, vt dixerit ante annos centum & viginti concilium Conſtantienſe eam diutiſsimè obſeruatam in Eccleſia catholica. Et hæc communio ſub ſpecie panis tantum, apud ſanctos in Hieruſalem ſub Petri aliorumq́ue Apoſtolorum gubernatione vetuſtior eſt, quàm ea quæ fit ſub ſpecie vtraque. Nec vlla Apoſtolicæ ſcripturæ authoritas prohibet, aut improbat nunc receptam conſuetudinem in Hieruſalem à fidelibus ſeruatam. Et aboleri poſſunt ſacri canones, item conſuetudines & decreta quæ traduntur in ſcripturis ſacris, quando ſunt Apoſtolorum, & non diuinæ conſtitutionis: quemadmodum manifeſtum eſſe diximus de Apoſtolorum decreto, vt nõ veſcamur ſuffocato & ſanguine: & quod Paulus mandat de non ordinando bigamo. Nam vbi cauſa non hæret, vt inquit Ambroſius, vitium non imputatur. Eccleſiaſticæ namq; prohibitiones proprias habent cauſas, quibus ceſſantibus ceſſant & ipſæ. Suademus et iam & nos, conſcientias de doctrina Chriſtiana verbum Dei conſulere debere, atque hic conſuluimus hoc verbum Dei, quod adducunt aduerſarij, & nullum in eo inuenitur Chriſti præceptum, ſed populo Chriſtiano liberam eſſe relictam hanc cæremoniam deprehendimus. Conſuetudinem verò alterius ſpeciei introductam, morem veterem in Latina eccleſia nõ ſolum mutaſſe, verùm etiam improbare & prohibere, apertè teſtatur generale Concilium, declarans eã obtinere vim legis & propterea debere ſeruari, ſicuti mos vetus ſeruari debebat, quando vim legis obtinuit. Item quòd populus mauult integro ſacramẽto vti, ſine quo conſcientię eius non pacantur, profectum eſt ex falſa magiſtrorum ſuorum, à quibus miſerè eſt ſeductus, perſuaſiõe. Explicetur ei quòd nulla eſt domini in hac communione ſub vna vel vtraq; ſpecie, ordinatio: item quòd nihil patiatur detrimenti, imò plus commodi & ſalutis, ſi ſub altera tantùm ſpecie cõmunicet, & quòd ſacramenti reuerentia hoc requirat, & fortè gratius Deo. Quod ſi fiat, nõ diutius ſollicitabit ad communicandum ſub vtraque ſpecie.

Act. 15.

Epiſt. ad Ver ſalenſes.

Gratia. diſt. 61. cap. Statuimus.

Philippus Melanchthon in Apologia huius confeſsionis Auguſtanę aliquid melioris coloris ei addere, eamq; exornare conatur, ſed tantũ eſt fucus meretricius qui nihil habet veritatis. Ait enim.

Non poteſt dubitari, quin pium ſit & conſentaneum inſtitutioni Chriſti & verbis Pauli, vti vtraq; parte in cœna Domini. Chriſtus enim inſtituit vtramq; partem, & inſtituit non pro parte Eccleſiæ, ſed pro tota. Nam non presbyteri ſolum, ſed tota Eccleſia authoritate Chriſti, non authoritate humana, vtitur ſacramento, idq; fateri aduerſarios exiſtimamus. Iam ſi Chriſtus inſtituit pro tota Eccleſia, cur altera ſpecies adimitur parti Eccleſiæ? cur prohibetur vſus alterius ſpeciei? cur mutatur ordinatio Chriſti, præſertim cũ ipſe vocet eã teſtamentum ſuum? Quòd ſi hominis teſtamẽtum reſcindere non licet, multo minus Chriſti teſtamentum reſcindere licebit.

Melãchthon

Numer. 21.

Aliquandò pium erat erigere ſerpentem æneum, & percuſſos in eum aſpicere vt ſanarentur, pium erat & ipſum ſeruare, ipſumq; tanquam ſignum populo proponere. Hoc ipſum autem hominum & temporum mutatione

Reſponſio.

tione

tione factum eſt impium. Commendatur enim rex Ezechias, quòd ipſum detraxerit atque cõfregerit, eò quòd filij Iſrael adolerẽt ei incenſum. Pium etiam erat legis tempore immolare agnum Paſchalem, & ſecundum legis cæremonias ipſũ comedere, quod nunc impium factum eſt & irreligioſum atq; Iudaiſmum reducit.

Lib. 22 contra Fauſtũ, cap. 47. & 48. Dicit beatus Auguſtinus, Obijciuntur Iacob quatuor vxores, quod quando mos erat peccatum non erat, nunc autem impium eſſet & graue crimen. Item alibi de coniugio fratris & ſororis, & poſtea de connubijs conſobrinarum, quæ olim fiebant, quia nec diuina, nec etiam tunc lex prohibuerat humana, peccata non erant, quæ tamen poſtea facta ſunt iniqua & peccata, temporum mutatione & legis acceſſu: *Lib. 15. de ciui. Dei, cap. 16.* Ita pium erat & ſanctum vti vtraque parte ſacramenti, quando mos erat eccleſiarũ, nunc autem contra conſuetudinem legitimè introductam & declaratam habere vim legis, veterem illũ & abolitum morem ſequi eſt iniquum. Inſtitutioni verò Chriſti in qua nihil de hac cæremonia diſpoſitũ eſt, neuter mos propriè eſt conſentaneus, eò quòd vtrũque permittat: imò eidem inſtitutioni aduerſatur, qui eccleſiam in hac cæremonia ſeruituti ſubijcit, in qua Chriſtus eam liberam manere voluit: Et vt dicit Cardinalis Caietanus, licet cõmunio ſub vtraque ſpecie ſit fortaſsis magis conſentanea per modum aſsimilationis inſtitutioni & integritati ſacramenti, communio tamen populi ſub ſpecie panis tantùm, magis conſentanea eſt pręcepto Chriſti, Hoc facite in meam commemorationem: Item & rectæ rationi curam gerenti de reuerentia ſacramenti. Quæ beatus Paulus de vtraque ſpecie ad Corinth. diſſerit, præſupponunt morem illum apud eos non diuinitus, ſed à ſuis prępoſitis ordinatum, vel cœnæ Dominicæ exemplo aſſumptum. Illa autem à Domino accepit, quæ per eum ad Apoſtolos dicta eſſe commemorat. Quomodo verò Chriſtus pro tota Eccleſia vtramq; ſpeciem inſtituit, iam ſtatim diximus, non vt calicem tota biberet, ſed vt patri vna cum corpore offerretur. Et Chriſti quidem authoritate, non humana tota Eccleſia ſacra Euchariſtia vtitur, cæremonia tamen ſub vtraque vel altera ſpecie ſumendi, non eſt ex authoritate vel diſpoſitione Chriſti. *Epiſt. 108. ad Ianuar.* Nam hunc locũ eccleſiæ Præpoſitis reliquit, ſicut docet B. Auguſt. ea ſententia Apoſtoli Pauli, Cætera cùm venero diſponam. Atque adimitur parti eccleſiæ altera ſpecies ex conſuetudine, ſpõtanea eius voluntate, ob pericula & ſcandala vitanda, introducta, Chriſti ordinatione penitus immutata, & ea omni parte inuiolato permanente eius teſtamento.

Melãchthon *Et Paulus inquit ſe à Domino accepiſſe quod tradidit, tradiderat autem vſum vtriuſq; ſpeciei, ſicut clarè oſtendit textus primæ Corinth. 11. Hoc facito, inquit, primum de corpore. Poſtea eadem verba de poculo repetit: & deinde, Probet ſeipſum homo, & ſic de pane edat, & de poculo bibat. Hæc ſunt verba diſponentis. Quare conſtat pro tota Eccleſia ſacramentum inſtitutum eſſe. Et manet mos adhuc in Eccleſijs Græcis, & fuit quondam etiam in Latinis Eccleſijs, ſicut Cyprianus & Hieronymus, & Synodus Toletana teſtantur. Hic prudenti Lectori expendendum relinquimus quid cenſendum ſit de diuina inſtitutione.*

Quid dicat ſe Apoſtolus à Domino accepiſſe, & tradidiſſe Corinthijs, clarè ipſemet explicat proſequens verba Domini ad ipſos apoſtolos. *Reſponſio.* Ait enim, Quoniam Dominus Ieſus in qua nocte, &c. quæ ad eos ſolos diriguntur, non ad Corinthios, vſque ad locum, Itaq; quicunque manducauerit panem, &c. Ex quibus Domini verbis Corinthios hortatur ad reuerenter communicandum, & in primis ad ſe præparandum, atque probandũ priuſquam corpus manducent & calicem bibant, cùm corpus Domini ſit quod edunt, & ſanguis eius quem bibunt. Ab eo igitur loco Pauli verba ſunt, non quæ à Domino acceperat. Non igitur Paulus à Domino accepit, quod Corinthijs vtriuſque ſpeciei vſum tradidit, ſed vel ſua authoritate apoſtolica tradidit, vel ab alijs præpoſitis traditũ inuenit. Et quòd dicit, Probet ſeipſum homo, verba ſunt Pauli, non tam diſponentis, quam ex verbis Chriſti, quia corpus eius eſt quod ſumunt, exhortantis. Non negamus vtriuſque ſpeciei morem fuiſſe in eccleſijs etiam Latinis, & quãdo mos erat, pium & ſanctum erat ſecundum eam cæremoniam communicare, impium autem violare. Ius quoq; tunc erat fidelibus vtramq; ſpeciem à ſuo paſtore exigendi. Quando autem hunc morem ipſa Eccleſia abrogauit ob pericula & ſcandala vitanda, grande crimen eſt eandem conſuetudinem in Eccleſiam reducere, quando iam mos alterius ſpeciei inductus, vim & efficaciam legis obtinet, & Concilij generalis definitione eſt approbatus. Et nos hic prudentem lectorem oramus, vt expendat quid ſentiendum ſit de diuina circa has cæremonias ordinatione, an ne eccleſiæ libertati ſint relictæ. Nos hanc libertatem tuemur. Puto jam euidens factum eſſe, quòd nulla ſcriptura quam adferunt aduerſarij harũ cæremoniarum ſeruitutem vel neceſsitatem imponit. Nam ſub vtraq; ſpecie ſacramentum Chriſtus inſtituit, ſed in ſacrificium patri offerendum, in memoriam filij ſibi chariſsimi, & vt poſt oblationem ſacramento vtamur ſecundum ſanctę Eccleſiæ diſpoſitionẽ, quæ Chriſti ſponſi ſui ſpiritum ſemper habet.

Melãchthon *Aduerſarij in confutatione non hoc agunt vt excuſent Eccleſiam, cui adempta eſt altera pars ſacramenti, id decuit bonos & religioſos viros. Erat quærenda firma ratio excuſanda Eccleſia, & docendarum conſcientiarũ, quibus non poteſt contingere niſi pars ſacramenti.*

Reſponſio. Nulla hic opus eſt excuſatione, cùm Chriſtus Eccleſiæ reliquerit libertatem ſacra Euchariſtia

chariſtia vtendi eo ritu & more, qui magis conuenire videretur pro honore ſpōſi ſui & fidelium ſalute. Quando autem hanc libertatem relictā eſſe Eccleſijs conſcientijs perſuadetur, tranquillæ erūt & pacatæ, ſi ſub ſola panis ſpecie ſacramentum iſtud ſumant.

Melāchthon. *Nunc ipſi defendunt rectè prohiberi alteram partem, & vetant concedere vſum vtriuſque partis. Primùm fingunt initio Eccleſiæ alicubi morem fuiſſe, vt vna pars tantum porrigeretur, nec tamen exemplum huius rei vetus vllum adferre poſſunt, ſed allegant locos, in quibus fit mentio panis, vt apud Lucam, vbi ſcriptum eſt, quod diſcipuli agnouerint Chriſtum in fractione panis: citant & alios locos de fractione panis. Quanquam autem non valde repugnamus, quò minus aliqui de ſacramento accipiantur, tamen hoc non conſequitur, vnam partem tantum datam eſſe, quia partis appellatione reliquum ſignificatur communi conſuetudine ſermonis. Addunt de laica communione, quæ non erat vſus alterius tantum ſpeciei, ſed vtriuſque. Et ſi quando ſacerdotes laica communione vti iubentur, ſignificatur quòd miniſterio conſecrationis remoti fuerint.*

Reſponſio. Diximus exoleuiſſe morem vtriuſq; ſpeciei per alteram conſuetudinem, quæ tandem vim legis obtinuit, ex qua vetatur populo, potiùs quàm ex conſtitutione aliqua ſcripta, vtriuſq; ſpeciei vſus. Propter quam conſuetudinem defendimus, rectè prohiberi vſum vtriuſque partis. Nec fingimus initio eccleſię alicubi morem fuiſſe, vt vna pars tantùm porrigeretur, ſed ex ſcripturis ſecūdum patrum interpretationem hoc docuimus. Et quòd appellatione partis reliquum ſignificetur, nō patitur ſeries hiſtoriæ, quàm refert beatus Lucas. Ipſe quoque Melanchthon docet ſcripturam non eſſe ad tropum referendam, quando nihil incommodi habet ſenſus eius proprius. Intelligitur deinde laica communio, qua laici communicāt, ſiue ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie. Fatemur igitur ex laica ſacerdotum communione nō probari alterius tantum ſpeciei communionem, niſi quando laici illa cęremonia communicabant.

Melāchthon. *Allegant & periculum effuſionis & ſimilia quædam, quæ non habent tantam vim vt ordinationem Chriſti mutent. Et fingamus ſanè liberum eſſe vti vna parte, aut ambabus, quomodo poterit prohibitio defendi? quanquam Eccleſia non ſumit ſibi hanc libertatem, vt ex ordinationibus Chriſti faciat res indifferentes. Nos quidem Eccleſiam excuſamus, quæ hanc iniuriam pertulit, cùm vtraq; pars ei contingere non poſſet: ſed authores qui defendunt rectè prohiberi vſum integri ſacramenti, quiq; nunc non ſolùm prohibent, ſed etiam vtentes integro ſacramento excōmunicant, & vi perſequuntur, non excuſamus. Ipſi viderint quomodo Deo ſuorum conſiliorum rationem reddituri ſint.*

Reſponſio. Iam diximus in his cæremonijs vtriuſque vel alterius ſpeciei, nullam eſſe Chriſti ordinationem, ſed eas relictas eſſe eccleſiæ iudicio. Quod ſentiens Philippus dicit, Fingamus ſane liberum eſſe, quod rei veritas eſt, nec fictione opus habet. Quomodo (quærit) poterit prohibitio defendi? Certè defendetur iure conſuetudinis longæuæ, quam ſuis actibus, ſuoque conſenſu ſponte Eccleſia induxit ob pericula, ſcandala, & reuerentiam ſacramenti, vtens libertate qua Chriſtus eā, ſuam, inquam, Eccleſiā donauit, non vnumquemque fidelium, qui ſe accommodare debet conſuetudini loci in quo verſatur. Et ideo nullam hic pertulit Eccleſia iniuriam, cùm ſponte ab vtraque ſpecie receſſerit. Et in generali Concilio Conſtantienſi mandatur ordinarijs, vt puniant eos qui communicando populum ſub vtraque ſpecie panis & vini, exhortati fuerint, & ſic faciendum eſſe docuerint. Item, vt ad pœnitentiam redire nolentes, tanquam hæretici (quales verè ſunt) coerceātur. Nam vt dicit beatus Auguſtinus, In his rebus in quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi Dei & inſtituta maiorum, pro lege tenenda ſunt, & ſicut præuaricatores diuinarū legum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt. *Seſſ. 13.* *Epiſt. 86 ad Caſulanum.*

EX his quæ diximus manifeſta eſt reſponſio ad ea quæ proponit Confeſsio VVirtembergen. contra ritum communicandi ſub ſpecie panis. Supponit enim Chriſti eſſe ordinationem, quòd vniuerſa Eccleſia vtraque ſacramenti parte vtatur, nullam adducēs ſcripturam, nullam rationem, ſed ſolam Gelaſij papæ ſententiam, quæ tamen nullam fidem vel authoritatē apud eam habet. Ait autem.

Confeſſ. VVirtemb. *Quod autem ad Euchariſtiæ vſum attinet. Primum, & ſi non negamus quin totus Chriſtus, tam pane quàm vino Euchariſtia diſpenſetur, tamen docemus vſum vtriuſque partis debere vniuerſæ Eccleſiæ communem eſſe. Manifeſtum enim eſt quòd Chriſtus ipſe nihil periculis, quæ poſtea humana ſuperſtitione excogitata ſunt, aut alijs commentis deterritus, tradiderit Eccleſiæ vtramque partem vtendam.*

Reſponſio. Benè habet, quòd contra doctrinam Buceri, Lutheri, & Caluini, doceat hæc Confeſsio, totum Chriſtum ſub vtraque ſacramenti parte diſpenſari. Quòd vero vtraque pars vniuerſæ Eccleſiæ debeat eſſe communis, nunquàm ſcripturis aut efficaci ratione probabit, nec etiam Chriſtum Eccleſiæ tradidiſſe vtramq; partem eſſe vtendam. Nec excogitata ſunt pericula effuſionis ſanguinis, ſed frequenti experientia euidenter etiam comperta: nec pericula ſolùm, ſed & ſcandala, vt dicit Concilium Conſtantienſe.

Confeſſ. *Manifeſtum etiam eſt, quòd vetus Eccleſia vſa ſit vtraque parte multis annis, & teſtantur aliquot ſcriptores perſpicuè, eos qui ſolum panem ac-*

cipiunt

cipiunt, non accipere plenum ſacramentum ſacramentaliter (ſic enim loquuntur) & diuiſionem vnius eiuſdemq́; myſterij ſine grandi ſacrilegio fieri non poſſe.

Reſponſio. Docuimus ſuperius Eccleſiam etiam Romanam multis annis vſam fuiſſe vtraq; ſpecie. Sed quia hic vſus non erat ex diuina inſtitutione vel præcepto, iuſtis ex cauſis aboleri potuit. Iuſtior autem abolendi cauſa contingere non potuit, quàm ſunt ſcandala & pericula ſacrilegij. Et libenter confitemur, quòd communicantes ſub vna ſpecie tantùm, non plenum accipiunt ſacramentum, quod ex duabus conſtat partibus, perfectam tamen & plenã accipiunt rem ſub ſacramento contentam, Chriſtum videlicet totum, vt habet ipſa Confeſsio, plenam etiam ſacramẽti efficaciam & effectum. Diuiſionẽ autem vnius einſdemq́; myſterij fieri non poſſe ſine grandi ſacrilegio, Dicit Gelaſius papa in ſacerdote, qui Chriſti vicem & perſonam gerens ſacroſanctum hoc celebrat myſterium.

Confeſſ. *Quare ſentimus vſum vtriuſq; partis eſſe verè Catholicum & Apoſtolicum, nec licere vlli homini hanc Chriſti inſtitutionem, & tam diuturnum veteris ac vera Eccleſia ritum pro ſua libidine mutare, & laicis, vt vocant, alteram partem Eucharistiæ auferre.*

Reſponſio. Fuit quidem vtriuſque partis vſus verè Catholicus, hoc eſt, vniuerſalis in plurimis ſaltem Eccleſijs, & ab Apoſtolis vel ordinatus vel permiſſus: vetuſtiorem tamen diximus alterius ſpeciei vſum apud ſanctos & primos diſcipulos in Hieruſalem, & duos diſcipulos in Emaus. Vſum verò illum vtriuſque partis aboleri conueniebat, quando ſcandala & pericula ex eo naſcebãtur, & ob has cauſas nulli homini, toti tamẽ Eccleſiæ, eum mutare & abolere licebat, cùm non eſſet Chriſti inſtitutio, ſed ritus per Eccleſiarum Præpoſitos, vel ipſas Eccleſias introductus. Quando autem ob cauſas legitimas ſacramenti vſus ſub vnica ſpecie eſt introductus, nulli homini, nullique Eccleſiæ particulari hunc ritum, nunc diuturnum pro ſua libidine mutare, & vtramque ſpeciem laicis miniſtrare licet, eò quòd iam vim legis ſecundum generalis Concilij declarationem obtinuit.

Confeſſ. *Mirandum eſt, quòd hi qui profitentur ſe ritus veteris Eccleſia propugnare, tam procul hac in parte à veteri eccleſia recedant.*

Reſponſio. Non ita ritus veteris Eccleſiæ propugnamus ac profitemur, atque eius dogmata. Illi enim pro temporum & perſonarum conditione mutantur, ſicut docet beatus Auguſt. dogmata verò immobilia manent, nec mutantur per tempora.

Lib. 3 Confeſſ. cap. 7. & 8 & lib. 1. de libero arbit. cap. 6.

CVM ex Aeneæ Syluij hiſtoria de origine Bohœmorũ reperimus Iacobellum quendam hereſim de communione ſub vtraque ſpecie ſacræ Euchariſtiæ inuexiſſe in Bohœmiam, & ex ſententia Saluatoris, Niſi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, perſuaſiſſe paſtori Pragenſi euangelio aduerſari communionẽ ſacramenti ſub ſpecie panis tantum, citatis pro ſua ſententia veterũ commentarijs, operæpretium fuerit hanc Domini Saluatoris ſententiam tractare, & explicare capitis ſexti apud Ioannem germanum ſenſum, an videlicet intelligatur de ſacramentali mãducatione & potu, carnis & ſanguinis Domini, an ſpirituali tantum. Nam doctores Catholici ſuper hoc variant, & ſalua pace atque fidei vnitate plurimum diſſentiunt, & in ſuo ſenſu abundãt. Nam Ioannes Epiſcopus Roffenſis in prologo quinti libri aduerſus Oecolampadiũ docere contendit caput ſextum apud Ioannem à ſententia Saluatoris, Panis quem ego dabo caro mea eſt, quam dabo pro mundi vita, intelligendum eſſe de ſacramento corporis & ſanguinis Domini. Ab eo nanque loco totus ſermo eſt de pane qui eſt caro Domini, & de eius ſanguine: Quæ verò præcedunt, nullam carnis vel ſanguinis faciũt mentionem, ſed panis qui de cælo deſcendit, & quem pater dedit. Trifariam autem hoc probare conatur. Primò ex vnanimi patrum conſenſu, quĩ ſic interpretantur. Secundò ex neceſsitate corporalis vſus ſacramẽti præter fidem. Tertiò ex ipſius Chriſti verbis & ſcripturarum circumſtantijs. Quam intelligentiam tribus etiam rationibus confirmat, & latiſsimè omnia proſequitur. Et quia ex hac intelligentia videri poſſet omnibus fidelibus neceſſaria huius ſacramenti ſub vtraq; ſpecie communio: item & infantibus, circa artic. 16. aſſertionis Martini Lutheri poſtquam oſtẽdit Chriſtum vitam multaque beneficia Ioan. 6. promiſiſſe pro eſu panis, nulla vini vel calicis facta mentione, ſibi obijcit: Inquiet aliquis, An nõ Chriſtus dicit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis? Et reſpõdet, Nihil dubitamus aſſerere, quòd qui ſub ſpecie panis Chriſtum ſumit, eũdem & carnem mandacare & ſanguinem bibere, cùm & carnem integrè accipiat, cuius acceptio eſus dicitur, & ſanguinem integrum, cuius ſumptio potatio dici poteſt. Secundò, ait, dicimus, quod nihil his verbis de vini ſpecie traditur, ſed de ſanguine dũtaxat, qui nunquam ab hoc pane ſeparatur. Et de infantibus, Quibuſdam, inquit, ob cauſam interdum pars vtraque ſacramẽti ſubducitur, nimirum ipſis morituris, quando ex vomitu laborant, & infantibus, qui non ſemper deglutiunt quod in os ingeritur, ſed ingeſtum plerunque reſpuunt. Reſponderi etiam poteſt, quòd per modum præcepti proponitur. Niſi manducaueritis carnem, &c. præceptorum autem capaces non ſunt infantes, quouſque ad vſum venerint rationis, nec eis obligantur. Ex quibus patet quòd ſecundum hanc intelligentiam huius ſententiæ Domini, ſacra Euchariſtia hic præcepta eſt, & ex iure Euangelico neceſſaria, ſub altera ſacra-

Ioann. 6.

In Apol. regia aſſertionis contra captiuitat. Babyl. ca. 2. parag. 15.

In libello de Cõmunione ſub vtraque ſpecie.

menti parte, neutra tamẽ ſimpliciter eſt neceſſaria, ſed alternatiuè ſub ſpecie panis, vel ſub ſpecie vini, & ſub vtralibet corpus Chriſti manducatur, & ſanguis bibitur. Cardinalis verò Caietanus contra hunc intellectum ſexti capitis apud Ioannem fortiter pugnat, & magna libertate pronũciare audet, quòd ſalua fide non poteſt intelligi caput hoc & ſententia citata, de ſacramento Euchariſtię. Olim, inquit, aſſumptũ eſt à Bohœmis pro communione vtriuſque ſpeciei præceptum ex verbis Domini Ioann. 6. qui ait, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quid, inquiunt, clariùs? Eodem enim modo neceſſitatem communicandi ſub vtraque ſpecie promulgat, quo promulgauerat neceſſitatem baptiſmi. Nam quemadmodum de baptiſmo dixerat Ioannis tertio, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei, ita de Euchariſtia dicit, Niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Nos autem dicimus hæc Chriſti verba ſecundum germanum ſenſum non eſſe intelligenda de vſu Euchariſtiæ, imò nec poſſe intelligi, ſalua Chriſtiana fide, de cibo & potu ſacramentali: Et hoc facilè manifeſtatur ex eo, quod ſi intelligerentur de Euchariſtia, tolleretur baptiſmi ſufficientia ad ſalutem. Pari ſiquidem modo hæc neceſſitatem ſonant edendi carnem & bibendi ſanguinem filij hominis, quo ſonant alia illa Domini verba, neceſſitatem naſcẽdi ex aqua & ſpiritu. Et propterea manifeſtè ſequitur, quòd ſi in iſtis verbis indicitur neceſſitas ſumendi Euchariſtiam, non ſufficit baptiſma ad ſalutem, nec niſi ſimul Euchariſtiam ſumat, vitam habere poſſit. Cuius contrarium non ſolùm in ſymbolo fatemur confitentes vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum, ſed Dominus in

Marc. vlt.

Euangelio dicit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et Paulus Apoſtolus, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Quia igitur idem eſt aſſerere verba illa Chriſti Ioannis 6. intelligi de cibo & potu ſacramenti Euchariſtiæ, & negare baptiſmi ſufficientiam ad ſalutem, clarè patet verba illa nec intelligi, nec intelligi poſſe de cibo & potu Euchariſtiæ: & propterea ex eis non habetur præceptum ſub vtraque ſpecie Euchariſtiam ſumendi. Et alio loco ſcriptura

Tertia parte quæſt. 80. art. 12.

inquit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & cætera, intellecta de ſacramentali mãducatione, hæreſim inducit manifeſtam, ſcilicet quòd baptiſmus non ſufficiat infantibus ad vitam æternam, niſi ſimul ſumpſerint ſacramentum Euchariſtiæ, & propterea eos non habere vitam æternam, ſi cum ſolo baptiſmo decederent: conſequenter probans, quòd Euangelico iure prohibitum eſt dare infantibus ſacram Euchariſtiam. Probat autem ſententiam hanc, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, &c. ad literam eſſe intelligendam de manducatione ſpirituali, quæ conſiſtit in actibus internis fidei & charitatis, abſtrahendo tam à manducatione ſacramentali, quàm à manducatione ſpirituali ſacramẽti in re vel in voto, hoc eſt intelligendam eſſe de manducatione, nullo ſacramẽti habito reſpectu, quomodo patres veteris teſtamenti Chriſtum ſpiritualiter manducabãt, & animæ ſanctæ nunc in cælis. Atque id probat Caietanus, tribus modis ac ijſdem quibus epiſcopus Roffenſis ſtabiliuit contrariam ſententiam: Primò ex textu Euangelij: ſecundò ex contextu eiuſdem: & tertiò authoritate ſanctorum, & præcipuè beati Auguſtini, quæ omnia ipſe etiam latè proſequitur: & in probatione ex contextu Euangelij, Explanans, inquit, Dominus de quo loquutus fuerat, ad carnem deſcendit, dicens, Et panis quem ego dabo caro mea eſt, &c. Quo audito, litigabant Iudæi ad inuicẽ, Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? quibus tunc dixit Ieſus, Niſi manducaueritis carnem, & cætera: vbi diligenter aduertenti clara luce patet, quod cùm totus præcedens ſermo fuerit de actib⁹ purè ſpiritualibus, de ſpirituali quoque mãducatione & potatione ipſius Chriſti carnis & ſanguinis ſermo præſens ad literam eſt, in cuius ſignum nũquam in toto iſto capite fit mentio de ſpeciebus ſacramentalibus. Carnis quoq; & ſanguinis meminit, vt doceret non ſufficere ad vitam noſtram credere in ipſum Chriſtum, panem qui de cælo deſcendit, hoc eſt, Deum & hominem, ſed quòd oporteat etiam credere ipſius pro mũdi vita paſſionem & mortem, in qua ſanguis ſeparatus fuit à carne. Hoc enim eſt, quod apertè Dominus ſubdidit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Caro enim eius pro mundi vita fuit caro paſſa & occiſa. Morte enim ſua mũdum viuificauit. Vnde & litigantibus de hoc Iudæis, ſtatim de carne & ſanguine, & nõ de ſpeciebus ſacramentalibus ſubdidit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & cætera. Conſequens eſt igitur, vt textus iſte de ſpirituali manducatione carnis Chriſti & ſanguinis, hoc eſt, de fide in ipſum & mortem eius, & non de ſacramẽti Euchariſtiæ ſpirituali aut ſacramẽtali manducatione intelligatur. Deinde declarat quare Chriſtus noſtram in ipſum & mortem eius, fidem ſub Metaphora mãducationis & bibitionis docuerit, & qua ex cauſa à doctoribus ſacris, quandoque extenditur caput 6. Ioannis ad ſacramentum Euchariſtiæ. Cõcludit autem Cardinalis Caietanus, Rationis ordo poſcit, vt exiſtẽtibus duabus expoſitionibus, quarum vna ſit indubiè vera, plana, & abſque quæſtionibus: alia verò dubia, & multas ingerens difficultates: illa quæ indubiè eſt vera & planè conſonat abſque gloſis ſcripturæ, pro ſenſu ſcripturæ acceptetur, & tanto magis in propoſito, quanto indubitata expoſitio vniuerſaliſſimè vt ſonat, ſaluat Chriſti legem, & totius eccleſiæ catholicæ vſum, altera verò particularibus tantùm cõſonat ſectis aut opinionibus. In

Part. 3 q. 80 art 12. q. 1.

bus. In hac magna & apparente ſententiarum diuerſitate, circa magnum hoc myſterium ſacræ Euchariſtiæ, mihi videtur confor mius textui Euangelico, quòd ipſum intelligamus ſecundum propriam verborum, & ſermonis Chriſti ſignificationem. Loquitur enim in genere de manducanda carne, & bibendo ſanguine filij hominis. Generale autem & abſolutum Dei ſermonem, non eſt noſtrum reſtringere ad ſacramentalem man ducationem & potum, vel ſpiritualem tantum, cùm vtramque ſuis verbis Dominus complectatur. Quòd itaq; dicit Cardinalis Caietanus Dominum loqui de manducatione ſpirituali, abſtrahendo tam à manducatione ſacramentali, quàm à manducatione ſpirituali ſacramenti in re vel voto: verius mihi dicendum videtur, quòd de manducatione ſpirituali loquitur, non abſtrahendo, quin potius complectendo, ſicut genus com plectitur ſpeciem, tam manducationem ſacramentalem & ſpiritualem ſacramenti in re, vel in voto, quàm merè ſpirituale, nullo ad ſacramentum reſpectu habito. Et ſecundum hanc intelligentiam (quam credo habuiſſe Cardinalem Caietanum) nō oportet pro ſingulis his modis manducādi vniuerſa quę hic Dominus dicit verificari, ſed ſufficit quòd pro aliquo eorum, vniuerſa verò de eſu & potu in genere, Sancti quos citat Epiſcopus Roffenſis interpretādo accommodāt verba Saluatoris ad eſum & potū ſacramentalem, maximè quia in eorum Eccleſijs mos obtinebat, quòd ſub vtraque ſpecie toti populo ſacramētum miniſtraretur: & quia perfectiſsimus eſt hic modus manducandi carnem, & bibendi ſanguinem ſubſtantialiter ſub ſacramento præſentem, & verba Saluatoris in ſacramētali manducatione, plenius & perfectius implentur, atque cum fructu maiore. Freqnens eſt, quod in homilijs ſcripturas accommodent doctores pro captu & ædificatione auditorū. Nam quod dicit Dominus, Panis quem ego dabo caro mea eſt, quam, inquam, dabo in cibū, illa eſt eadem mea caro, quam in cruce dabo pro mundi vita. Dat autem hanc carnem in cibum & refectionem edendam atque maſticandam fide & charitate. Attenta namque meditatio carnis pro nobis paſſæ & mortuæ, cor hominis plurimum confirmat, magis tamen ſi realiter edatur in ſacramento. Quòd verò dicit Caietanus hæreſim ſequi, ſi intelligatur de ſacramento, verum dicit, ſi generalis eſſet intelligentia, comprehendens omnes Chriſtianos etiam infantes, & intelligeretur de manducādo & bibendo ſub proprijs ſpeciebus. Sed hoc modo non intelligit Roffenſis Epiſcopus. Hæc tamen videtur realis inter has ſententias eſſe differentia, quòd ſecundum Roffenſem ſub his verbis, Niſi manducaueritis carnem, &c. diuinum traditur præceptum ſub altera ſpecie, ad minus panis vel vini ſacramentum ſuſcipiendi. Secundum Caietanum verò ex verbis illis hoc colligi non poteſt. Sed hic difficultas in alio eſt non modica. Nam beatus Cyprianus & Innocētius in epiſtola ad Concilium Mileuitanum, & beatus Auguſtinus verba Domini Saluatoris, Niſi mānducaueritis carnem filij homi nis, & biberitis eius ſanguinem, &c. intelligunt vt etiam infantes complectantur, qui nec ſacramētaliter manducare poſſunt, nec ſpiritualiter credendo & amando. Cui reſpondetur, quòd verba hæc Domini intelligunt referenda eſſe ad rem ſacramento Euchariſtiæ ſignatam, quæ eſt ſocietas ſiue vnitas in corpore Chriſti ſiue Eccleſiæ, non propriè ad ſigna ſacramentalia, poſtea à Chriſto inſtituta. Quem effectum confert etiam baptiſmus, imò & ſacramēta vniuerſa, vt docet beatus Dionyſius Areopagita in Hierarchia Eccleſiaſtica: Vnaquæque, inquit, ſacramētalis inſtitutio id agit, vt noſtras vitas in plura diuiſas in vnicum illum ſtatum, quo Deo iungimur colligat, nobiſque eius quod verè vnum eſt, ſocietatem vnitatemque indiuiduam largiatur. Et Apoſtol. Paulus cùm dixiſſet. Multi vnum corpus ſumus omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus: ſubiunxit in eadem epiſtola, Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, baptiſmo tribuēs quod prius aſſcripſerat ſacramento Euchariſtiæ. Ita beatus Cyprianus oſtēdere volens, quòd nemo ad regnum Dei accedat, niſi baptizatus, duas tantùm citat ſcripturas, ſcilicet, Niſi quis renatus fuerit, &c. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, inſinuans hanc ſentētiam poſteriorem non propriè ad ſigna, ſed ad rem ſiue effectum ſacramenti Euchariſtiæ eſſe referendam, quem etiam confert ſacramentum Baptiſmi. Hunc imitatus Innocentius Papa ſcribens ad Concilium Mileuitanum: Illud, inquit, quòd eos veſtra fraternitas aſſerit, prædicare paruulos æternæ vitæ præmijs etiam ſine baptiſmatis gratia poſſe donari, perfatuum eſt. Niſi enim manducauerint carnem filij hominis, & biberint eius ſanguinem, non habebunt vitam in ſemetipſis. Qui autem hanc eis ſine regeneratione defendunt, videntur mihi ipſum baptiſmum velle caſſare, cùm prædicant hos habere, quod in eis creditur, non niſi baptiſmate conferendum. Quam Innocentij ſentētiam valde celebrat & nominatim ac frequēnter citat beatus Auguſtinus, vocans eum Apoſtolicum teſtimonium. Hos igitur ſecutus Auguſtinus cùm dixiſſet Dominum in dicta ſententia non de ſacramento lauacri locutum, ſed de ſacramento ſanctæ menſæ ſuæ, ſtatim adiecit, An verò quiſquam hoc dicere audebit, quòd ad paruulos hæc ſententia nō pertineat, non contendens ſpecies panis & vini infantibus, qui vix lac ſumere queunt, debere diſtribui, ſicut in multis locis impiè in libris noſtris notatum habemus, ſed volens ſignificare ideo ſe dixiſſe apud Ioānem de ſacramento ſanctæ menſæ ſuæ diſſerere, quia rei ſignificatæ per ipſum, vtilitatē atq; neceſsitatem expreſſerat, quod magnopere ad ſacramenti intelligentiam & tractatio-

Epiſtol. 95. inter epiſt. Auguſt.

Par. 1. cap. 3.

1. Cor. 10.

Libr. 3. ad Quirinum cap. 25.

Epiſt. 106. poſt mediū.

Lib. 2. contra 2. epiſt. Pelag. c. 4.

Lib. 1. cōtra Iulianum cap. 2.

nem pertinet, ſimul etiam docens paruulos manducare carnem filij hominis, quia credunt, hoc eſt, imbunntur fidei ſacramento. Etenim credere infantibus, eſt ipſum baptizari, vt ait idem Auguſtinus capite præcedête. Et apud Ioannem quod dicit Dominus, Qui credit in me, non ſitiet, quantum ad infantes, iuxta eundem beatum Auguſtinum nihil eſt aliud, quàm qui baprizatur, bibit vt amplius non ſitiat. Hoc namque diſcriminis eſt inter bapriſmum & ſacrã Euchariſtiam, quod vtriuſque effectus eſt ad ſalutem neceſſarius, ſed huius effectus non eſt ei proprius, verum etiam per alia ſacramenta, & potiſsimum confertur per baptiſmum. Hinc eſt quòd beatus Auguſtinus citans verbum Saluatoris, Panis quem ego dabo caro mea eſt pro mundi vita. Ac per hoc etiam, inquit, pro paruulorum vita caro data eſt, quæ data eſt pro ſeculi vita. Et ſi non manducauerint carnem filij hominis, nec ipſi habebunt vitã. Qui credit in filium habet vitam æternam: Qui autem incredulus eſt filio, non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum: docens deinde quòd Eccleſiaſtica regula baptizatos infantes fidelium numero adiungit. Item ſe clariſsimè explicãs, Niſi manducauerint homines carnem eius, hoc eſt, inquit, participes facti fuerint corporis eius, non habebũt vitam. Et concludit: Non igitur ſolùm in regnum Dei non baptizati paruuli intrare non poſſunt, ſed nec vitam æternam poſſunt habere prærer Chriſti corpus, cui vt incorporentur ſacramento baptiſmatis imbuuntur. Hoc enim agitur cum paruuli baptizantur, vt incorporentur Eccleſiæ, id eſt, Chriſti corpori membriſque ſocientur. Denique ipſe ſaluator dicens, Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo: oſtendit quid ſit non ſacramentótenus, ſed reuera corpus Chriſti manducare, & eius ſanguinem bibere. Hoc eſt enim in Chriſto manere, vt in illo maneat & Cbriſtus. Hunc itaque cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt ſancta Eccleſia, cuius rei ſacramentum, id eſt, vnitatis corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in Dominica menſa præparatur, & de menſa dominica ſumitur quibuſdam ad vitam, quibuſdam ad exitium: res verò ipſa, cuius & ſacramentum eſt omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicunq; eius particeps fuerit. Et alio loco, Nnlli eſt aliquatenus ambigendum tunc vnumquemque fidelem corporis ſanguiniſque Domini participem fieri, quando in baptiſmate membrum corporis Chriſti efficitur, nec alienari ab illius panis caliciſq; conſortio, etiamſi antequam panem illum comedat & calicem bibat, de hoc ſeculo in vnitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio nõ priuatur quãdo ipſe hoc quod ipſum ſacramẽtum eſt, inuenitur. Ex horum autem patrum interpretatione, & Apoſtoli-

Lib. 1. de peccatorũ meritis, cap. 20.

Lib. 1. de ſacram. c. 4.

Lib. 21. de ciuita. Dei, cap. 25.

Tract. 26. ſuper Ioann.

Citatur à Beda 1. ad Cor. 10. circa locum Calix benedictionis.

co, vt inquit beatus Auguſtinus, teſtimonio, ſententia Saluatoris, Niſi manducaueritis, &c. vniuerſaliter accepta, vt comprehendat etiam infantes, nec de manducatione ſacramentali, nec de ſpirituali, quæ fit per fidem & dilectionem actualem, ſed de effectu ſolum huius manducationis, qui eſt Chriſto incorporari, atque in corporis eius ſocietate manere intelligitur: nec manducationis ſolum, ſed & ſacri baptiſmi hic eſt effectus. Eſt autem neceſſaria manducatio corporalis ad reparationem eius quod virtute caloris naturalis deperditum eſt, & cõfirmationem virtutis naturalis. Propter quod qui in eo ſtatu ſunt, vt iam nihil ſubſtantiæ corrumpatur, nec fluxus fiat ſubſtantialis, quales fuerunt ſeptem dormientes, & quales futuri ſunt ſancti in cælis glorioſi, illis cibus non eſt neceſſarius. Et quia nihil vitæ ſpiritualis, quam in baptiſmo acceperunt, in infantibus deperit aut deperditur, his nutrimẽtum cibi aut potus non eſt neceſſarium. Quod conſideraſſe videntur iſti patres, vt ſententiam iſtam quantũ ad paruulos præcipuè interpretarentur de effectu ſacramenti, potius quàm de ſignis ſacramẽtalibus, vel etiam de ſpirituali manducatione, quæ fit per maſticationem fidei & charitatis. Nã ſicut in manducatione naturali cibus mutatur in ſubſtãtiam comedentis, ita in ſpirituali & ſacramẽtali comedens in corpus Chriſti quod manducatur cõuertitur. Cibus, inquit Dominus, ſum grandium, creſce & manducabis me, nec tu me in te mutabis, ſicut cibum carnis tuę, ſed tu mutaberis in me. Et quia in baptiſmo (vt diximus) Chriſti corpori inſerimur, vt viuamus in eo, non indigemus alicuius alterius cibi manducatione.

Aug. lib. 7. confeſ. c. 10.

Videntur antè hi patres hanc Chriſti ordinationem, Niſi manducaueritis carnem, &c. Interpretari maximè quoad infantes, vt ſit conſtitutio ex cauſa, qua ceſſante ipſa etiam ceſſet, ſicut dicit beatus Ambroſius de ordinatione Apoſtoli, qua prohibetur ne neophyti ordinentur. Non igitur principaliter & propriè caput ſextum Ioannis diſſerit de ſacramento Euchariſtiæ, niſi fortaſsis ratione rei, ad quam ſignificandam poſtea eſt inſtitutum. Loquitur namque Saluator de mãducanda ſua carne, quaſi tunc quãdo loquebatur manducare licuiſſet. Qui manducat, inquit, meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternã, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Caro enim mea verè eſt cibus, & ſangnis meus verè eſt potus: quaſi eo tempore potuiſſent manducare carnem, & bibere ſanguinem, quibus loquebatur.

Epiſt. ad Vercellenſes lib. 10. epiſt. 82.

Non enim veriſimile eſt, quòd hic inſtituerit ſacramentum Euchariſtiæ ex neceſsitate huius manducationis, ſicut prius inſtituerat baptiſmum, eius docens neceſsitatem, cùm diceret, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, &c. Nam non eſt veriſimile, quòd Chriſtus ſacramentum aliquod inſtituerit vel præcepetit, nullam omninò vo-

cem

cem proferens, qua propria eius ſigna de-
ſignaret, cuiuſmodi ſunt in hoc ſacramento,
panis, calix, benedictio, fractio, & voces ſi-
miles. In nomine ſiquidem panis non aliqua
ſpecies intelligitur, ſed Chriſtus ipſe, quide
cælo deſcendit, vt det vitam mundo. Non
poteſt igitur intelligi hæc Domini ſenten-
tia de ſacraméto, niſi fortè ratione rei ad q̃
efficiendam poſtea eſt inſtituta, ſine qua ne-
mini vt non contingit ſic nec conſeruatur
vita, ſiue magnus, ſiue infans ſit vnius diei.
Quando autem diximus ſuperius hanc ſen-
tentiam intelligi in genere, & ſine reſtricti-
one vt verba ſonant, de manducatiooe ſpiri
tuali, eam de adultis intelleaimus, qui ſine
fide mortis Chriſti, & gratiarum actione
nec viuere poſſunt, nec in vita permanere.
De quibus Saluator loqui videtur, cum non
dicat, Niſi quis manducauerit carnem filij
hominis, ſicut de baptiſmate, Qui non rena-
tus fuerit: ſed ait, Si non manducaueritis,
velut eos alloquens, qui audire & intellige-
re poterant, quod vtique non valent
paruuli. Quæ omnia dicta ſunt,
ſaluo ſemper iudicio ſedis
Apoſtolicæ.

Finis Articuli Decimi quinti.

ARTICVLVS DECIMVS SEXTVS.

Sacrificium Miſſæ ex inſtitutione Chriſti, tam viuis prodeſt quam defunctis.

Ignatius in epiſt. ad Smirnenſes. Et S. Clemens in epiſt. 3. ca. 6. parag. 13.

DE Vocabulo Miſſa, quo etiam
vſi ſunt veteres, eiusq; origi-
ne, an Latina ſit an Hebræa,
multa diſſerit Episcop. Roſ-
fenſis in Defenſione Regiæ
aſſertionis. Secundum Vene-
rabilē Hugonem de S. Victore, Miſſa dicitur
quaſi trāſmiſſa, eò quòd populus per miniſte-
rium ſacerdotis, qui mediatoris vice fungi-
tur inter Deum & homines, preces, vota, &
oblationes Deo tranſmittit, hoſtiaque ſacra
Miſſa vocari poteſt, quia tranſmiſſa eſt prius
à patre nobis, vt ſcilicet nobiſcū eſſet, & po-
ſtea à nobis patri, vt apud patrem pro nobis
eſſet. Et tertiò ſecundum eundem, Miſſa ab
emittendo dicitur, quia vt ſacerdos conſe-
crare hoſtiam incipit, per manus Diaconi &
Oſtiarij catechumenos, & non communi-
cantes foras Eccleſiam mittit. Et in Sentent.
dicit Magiſter Miſſam dici, eò quòd cæleſtis
miſſus ad conſecrandum viuificum corpus
adueniat, iuxta dictum ſacerdotis, Omnipo-
tens ſempiterne Deus, iube hæc perferri per
manus ſancti angeli tui in ſublime altare
tuum. Hic autem vbi de re ipſa agimus, no-
mine Miſſæ intelligimus totum illum cære-
moniarum, lectionum, & orationum decur-
ſum, quæ conſecrationem & oblationem ſa-
cræ Euchariſtiæ præcedunt, & ſequuntur vnà

Lib. 2. de ſacramēt. par. 8. cap. 4.

Li. 4. diſ. 13.

cum eius participatione. Nam diuidi ſolet
Miſſa in præparationem populi & materiæ
conſecrandæ Euchariſtiæ conſecrationem
& oblationem, & eius communionem toti-
uſque myſterij concluſionem. Intelligit i-
taque præſens Articulus, quòd in hac cæ-
remoniali actione, ex Chriſti inſtitutione
ſacrificatur & conficitur verum ſacrificium,
corpus videlicet & ſanguis Chriſti, quod
ſicut ipſe ſemel in cruce obtulit in mortem
in odorem ſuauitatis apud patrem, pro om-
nium noſtrûm redemptione, ita & nos ipſū
ſacrificamus, & offerimus Deo patri in eiuſ-
dem ſacrificij crucis recordationem. Non e-
nim in miſſa cruentum fit ſacrificium, nec
oblatio cruenta: ſed Deo patri fit præſenta-
tio realis & ſubſtantialis eiuſdem corporis,
quod pro nobis in mortē tradidit, eiuſdem
que ſanguinis quem pro nobis in cruce effu-
dit. Sicut enim ſemel ſancta ſanctorum in- *Hebræ. 9. Rom. 8.*
greſſus perpetuò ſe vultui patris præſentat,
oſtendens vulnera & ſanguinem ſuum in re-
cordationem mortis ſuæ (ſempiternum enī-
que habet ſacerdotium ſemper viuens ad
interpellandum pro nobis) ita & nos cor-
pus & ſanguinem eius patri præſentamus, i-
mò & ipſe Chriſtus per noſtrum miniſteri-
um ſe offert & præſētat vt pater memor hui9
mortis reſpiciat in faciem Chriſti ſui, no-
ſtrique miſereatur. Ait enim beatus Ambro- *Lib. 1. Offic. cap. 48.*
ſius, Hic vmbra, hic imago, illic veritas: Vm-
bra in lege, imago in Euangelio, veritas in
cæleſtibus: Ante agnus offerebatur, offere-
batur vitulus, nunc Chriſtus offertur, ſed *Chriſtus ſe patri offert in ſacra Euchariſtia.*
offertur quaſi homo, quaſi recipiens paſſi-
onem, & offert ſe ipſe quaſi ſacerdos, vt pec-
cata noſtra dimittat, hic in imagine, ibi in
veritate, vbi apud patrem pro nobis quaſi
aduocatus interuenit. Per proprium enim
ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, in ip-
ſum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro
nobis.

Eſt autem ſacrificium verum iuxta ſenten- *Heb. 9.*
tiam B. Auguſtini, omne opus quod agitur, *Lib. 10. de ciuit. Dei, c. 6*
vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo, relatū
tamen ad illum finem bonum, quo veraciter
beati eſſe poſſimus. Nec tamē opus tantum
ſecundum eum, eſt ſacrificium, ſed omne
quod in diuinam reuerentiam ordinatur,
hoc eſt, quod ad Deum tanquam finem vl-
timum refertur. Exhibete, inquit Paulus,
corpora veſtra hoſtiam ſanctam, Deo placē- *Rom. 12.*
tem. Item, Beneficentiam & hoſpitalitatē *Heb. vlt.*
nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtijs pro-
meretur Deus. Et ſacrificium Deo ſpiritus
contribulatus: Omne denique opus virtutis
ſi ad Dei fiat reuerentiam, vt ei ſancta ſocie-
tate vniamur, verum eſt ſacrificium. Sunt ta- *22. quæſ. 85. arti. 3.*
men quidā actus, vt dicit B. Tho. qui ex alio
laudem non habent, niſi quia fiunt propter
reuerentiam diuinam, qui propriè ſacrificia
dicuntur, & ea ſola virtute quæ religio eſt
proficiſcuntur. Alij aūt qui immediatè ex
temperantia, iuſtitia, vel miſericordia pro-
cedunt, rationem induunt ſacrificij ex rela-
tione ad diuinam reuerentiam. Idem etiam

In ſolutione 2. argumen. diſtinguię ſacrificia ab oblationibus, quòd ſacrificia propriè dicuntur, quādo circa res Deo oblatas aliquid fit, ſicut quod animalia occidebantur, quod panis frangitur, comeditur, benedicitur, aut alteratur. Atque hoc ipſum nomen ſonat. Nam ſacrificium dicitur ex eo, quod homo facit aliquid ſacrum: Oblatio verò directè dicitur cùm Deo aliquid offertur, etiam ſi nihil circa ipſum fiat: ſicut dicuntur offerri denarij, vel panes in altari, circa quos nulla fit mutatio. Vnde omne ſacrificium, ſecundum Th. eſt oblatio, ſed non e diuersò. Alij definiunt ſacrificium eſſe oblationem Deo factam in recognitionē ſummi dominij. *Gabriel poſt Cancellariū Pariſiē. Gerſon alphabe 40 & Lec. 85 Gabri.* Et ſecundum Melanchthonem ſacrificium eſt cæremonia vel opus quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus. Caluinus verò dicit eſſe ſacrificium, quicquid Deo offertur. Facimus autem in miſſa & conſecramus ex pane corpus Chriſti ſub eiuſdem panis ſpeciebus, & ex vino eius ſanguinem eius ſpecie & accidentibus iiſdem manentibus: atque hæc facimus in memoriam mortis eius, vt patri filium pro noſtra redemptione mortuum præſentemus, vtque ſit cibus animas viuificans. *1. Cor. 10.* Corpus verò & ſanguinem Chriſti hoc modo eſſe in ſacra Euchariſtia. eſt aliquid non ſolum ſanctum, ſed & ſanctiſsimum, quod agitur in ſancta ſocietate, vt adhæream' & vniamur Deo. Omnes enim vnum corpus ſumus qui ex vno pane participamus. Oportet igitur corpus Chriſti, & ſimiliter eius ſanguinem, quando ex ſacerdotis conſecratione ſunt in ſacra Euchariſtia, eſſe ſacrificiū, et ſacerdotem conſecrantem ſacrificare ſecundum omnes has ſacrificij definitiones. Hoc enim neceſſariò & euidenter ſequitur ex nominū ipſorum rationibus. Et quamuis alia ratione ſit in miſſa ſacrificium, quàm in ara crucis, idem tamen eſt, qui in cruce dilectā animam ex patris obedientia in mortem tradidit pro omnium noſtrum redemptione, & ſanguinem ſimiliter effudit: propter quod cruentum erat ibi ſacrificium, & ipſe ſe tradendo ſanguinolentè ſacrificauit. Hic autē ſacrificium eſt idem corpus & ſanguis, imò idem totus Chriſtus, ſed ea ratione, quia ex panis tranſmutaione cœpit eſſe ſub ſpeciebus panis & vini. In cælo quidem ſe non ſacrificat, ſed per proprium ſanguinē ingreſſus in ſancta ſanctorum, id eſt, in ipſum cælum, apparet vultui Dei pro nobis, & patri mortem & vulnera, ac ſe totum pro nobis pręſentat. Et ideo ſimilis eſt oblatio quæ fit in miſſa cū ea quam Chriſtus in cælis fecit. Miſſæ namq; oblatio poſt conſecrationem eſt filij & mortis eius apud patrem rememoratio & repręſentatio. Eſſe autē in miſſa ſacrificium ab Apoſt. temporibus, ex Apoſtol. traditionibus, ſemper docuit Eccleſia catholica. Noui teſtamenti, ait Irenæus, nouam Chriſtus docuit oblationem quam Eccleſia *Li. 4. aduerſus hære. ca. 23.* ab Apoſtolis accipiens in vniuerſo mundo offert Deo. Et ideo mera eſt inſania: imò vt inquit Auguſt. inſania inſolentiſsima, diſputare an in miſſa ſit ſacrificium & oblatio, cum tota per orbem hoc frequentet Eccleſia. Sunt præterea plurima ſcripturarū teſtimonia, *Epiſt. 118.* quibus clarè probatur à Chriſto inſtitutum eſſe nouæ legis ſacrificium, quod in miſſa Deo patri offeratur. Nam ſi Cyprianus hoc docet ex verbis cœnæ dominicę, Hoc facite in meam, &c. & ex vaticinio regis Dauid, *Pſal. 109.* Iurauit Dominus, & non pœnitebit eū, Tu es ſacerdos in ęternum ſecūdum ordinē Melchiſedech. Si autem ſecundum ordinem Melchiſedech: & non iuxta ritum Aaron iuramento patris Chriſtus conſtitutus eſt ſacerdos, oportet vt eiſdem rebus ſacrificauerit. quibus conſtat Melchiſedech olim ſacrificaſſe, de quo ex Geneſi conſtat, quod ſacrificauit in pane & vino. *Cap. 14.* Sic enim illic ſcriptum eſt, Melchiſedec rex Salem protulit panem. Erat enim ſacerdos Dei altiſsimi benedixitq; Abrahæ: Quamobrē in pane & vino Chriſtus debuit ſacrificare. At nuſquā iſtud fecit, præterquam in cœna, quando ſub ſpecie panis & vini ſacramentum corporis & ſanguinis ſui inſtituit. *In axiomat. 10 2. cōgreſſus.* Quocirca palam eſt eum in hac cœna ſacrificaſſe: Iuſsit autem vt idipſum facerent Apoſtoli vſq; ad reditum ſuum. Verè igitur ipſi in miſſa ſacrificant, & ſacrificium offerunt Deo patri, Melchiſedech autem in pane conſecrare conſueuiſſe, oſtendit Reuerendus Epiſcopus Roffenſis, ex hoc textu Geneſis concorditer patres docuiſſe, B. Cyprianum, ſanctum Ambroſium, Hieronymum, Auguſ. Chryſoſtomum alioſque quorum citat ſententias. *Epiſt. 3 li. 2. ad Cecilium.* Audiamus ipſum ſanctum martyrem loquentem, In ſacerdote Melchiſedech, inquit, ſacrificij dominici ſacramētum pręfiguratum videmus, ſecundum quod ſcriptura diuina teſtatur & dicit, Ecce & Melchiſedech, rex Salem protulit panem & vinum: Fuit autem ſacerdos Dei ſummi, & benedixit Abraham. Quod autem Melchiſedech typum Chriſti portaret, declarat ſpiritus ſanctus in Pſalmis ex perſona patris ad filium dicens, Ante Luciferum genui te: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec: Qui ordo vtique hic eſt de ſacrificio illo, vtique veniens & inde diſcedens, quòd Mechiſedech ſacerdos Dei ſummi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis ſacerdos Dei ſummi, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem quòd Melchiſedech obtulerat, id eſt, panem & vinum, ſuum ſcilicet corpus & ſanguinem? Et circa Abraham benedictio illa præcedens ad noſtrum populum pertinebat. Nam dictum eſt Abrahæ, In ſemine *Galat 3.* tuo benedicentur omnes gentes: quod ſemē Apoſtolus interpretatur Chriſtum eſſe.

Vt ergo in Geneſi per Melchiſedech ſacerdotem benedictio circa Abraham poſsit ritè celebrari, præcedit antè imago ſacrificij, in pane & vino ſcilicet conſtituta. Quā rem perficiens & adimplens Dominus panē

& cali-

& calicem mixtum vino obtulit, & qui eſt
plenitudo veritatem præfiguratæ imaginis
adimpleuit. Et quibuſdã interpoſitis, Quòd
ſi & à Domino præcipitur, & ab Apoſt. eius
idem confirmatur & traditur, vt quotieſcun
que biberimus, in memoriam eius faciamus
quod fecit & Dominus, inuenimus nõ ob-
ſeruari à nobis quod mandatum eſt, niſi ea-
dem quæ Dominus fecit, nos quoque facia-
mus. Et ſi in ſacrificio quod Chriſtus eſt,
non niſi Chriſtus ſequendus eſt, vtiq; id nos
obaudire & facere oportet quod Chriſtus
fecit, & quod faciendum eſſe mandauit, & ſi
Ieſus Chriſtus Dominus & Deus noſter ip-
ſe ſummus ſacerdos Dei patris, & ſacrificiũ
Deo patri ipſe primus obtulit, & hoc fieri
in ſui commemorationem præcepit, vtiq; il-
le ſacerdos vice Chriſti verè fungitur, qui
id quod Chriſtus fecit, imitatur? Et ſacrifici-
um verum & plenum tunc offert in Eccleſia
Deo patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundum
quod ipſum Chriſtum videt obtuliſſe. Quo-
tieſcunq; ergo calicem in commemoratio-
nem domini & paſsionis eius offerimus, id
quod conſtat dominum feciſſe, faciamus. Et
videris frater chariſsime, ſi quis de anteceſ-
ſoribus noſtris vel ignoranter vel ſimplici-
ter non hoc obſeruat, quod nos dominus ex-
emplo & magiſterio ſuo docuit, poteſt ſim-
plicitati eius de indulgentia Domini venia
cõcedi. Nobis verò nõ poterit ignoſci q nũc
à Domino admoniti & inſtructi ſumus, vt
calicem dominicum vino mixtum, ſecundũ
quod Dominus obtulit, offeramus. Vbique
lex euangelica & traditio dominica ſerue-
tur, & ab eo quod Chriſtus & docuit & fe-
cit, non recedatur. Si ergo Chriſtus iuxta
Melchiſedech ordinationem ſacerdos fuit,
oportuit eum & ſimile ſacrificium offerre,
quemadmodum obtulit Melchiſedech, iux-
ta argumentationem quam ex ſcripturis fa-
cit ſanctus martyr Cyprianus: quod cum in

In homi. de proditione Iudæ.

pane ſimul & vino fuiſſe compertum ſit, o-
portuit & Chriſtum in pane ſimul & vino
ſacrificaſſe, in corpus & ſanguinem ſuum ea
transmutando, vt in ſacra Euchriſtia ſacri-
ficia ſint non ſolum corpus & ſanguis Chri-

Damaſ. li. 4 cap. 14.

ſti, ſed & panis & vinum. Et cùm ordinaue-
rit Chriſtus, vt faciamus id quod ipſe fecit,
neceſſario ſequitur in Miſſa fieri & eſſe ve-
rum ſacrificium corporis & ſanguinis Chri-
ſti. Hanc autem Cypr. intelligentiam de ver
bis Domini, Hoc facite in meam commemo
rationem confirmant ſententiæ Ioan. Chry-
ſoſtomi & Damaſceni in articulis præceden-
tibus citatę & clariſsimè Eccleſia catholica
in ſacro canone Miſſæ, in quo etiam ante tẽ-
pora Ambroſij facta conſecratione poſt re-
citatam ordinationem Domini, Hæc quoti-
eſcunq; feceritis, in mei memoriam facietis,
obtemperans ſponſi ſui diſpoſitioni & man-
dato, dicit: Vnde & memores nos tui ſerui,
&c. offerimus præclaræ maieſtati tuæ hoſtiã

Li. 4. de ſacramentis, ca. 6.

puram, &c. Et B. Ambroſius. Sacerdos in-
quit, dicit, Ergo memores gloriæ eius paſsi-
onis, ab inferis reſurrectionis, & in cælum
aſcenſionis, offerimus tibi hanc immacula-
tam hoſtiam, rationabilem hoſtiam, incru-
entam hoſtiam, & petimus ac precamur, vt
hanc oblationem ſuſcipias in ſublime alta-
re tuum, &c. Sacrificij etiam altaris multis
alijs in locis meminit diuus Cyprianus, vt

Lib. 2. epiſ. 4 in principio.

in epiſtola ad Felicem presbyterum, In ordi
nationibus ſacerdotũ immaculatos, inquit,
eligere debemus, qui dignè & ſanctè ſacri-
ficia offerentes Deo audiri in precibus poſ-
ſunt, quas faciunt pro plebis dominicæ inco
lumitate. Itẽ quia ſacerdotes ſacrificia quo-
tidie celebramus, hoſtias Deo & victimas
præparem⁹. Rurſus in epiſtola ad plebẽ, Fur-

Lib. 2. epiſ. 9

nis prohibet oblationem pro eo fieri qui e-
legit ſacerdotem tutorem. Et ſacerdotium
Chriſti ſecundum ordinem Melchiſedech

In libris de ciuit. Dei et alijs locis.

eodem ſenſu cum B. Cypriano interpreta-
tur B. Aug. In Melchiſedech, inquit, qui erat
ſacerdos Dei excelſi, primum apparuit ſacri-
ficium quod nunc à Chriſtianis offertur Deo

Li. 16. de ciui. Dei. cap. 22.

toto orbe terrarum, impleturq; illud quod
longe poſt hoc factum per prophetam dici-
tur ad Chriſtum, qui fuerat venturus in car-
nem, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum
ordinẽ Melchiſedech, qui ordo fuerat aufe-
rendus illuceſcentibus rebus quæ illis vm-
bris prænotabantur.

Item tractans locum Eccleſiaſtæ, Non eſt

Li. 17. de ci. Dei cap. 20 Cap. 3.

bonum homini, niſi quod manducabit &
bibet. Quid, inquit, credibilius dicere intel
ligitur, quàm quod ad participationem mẽ-
ſæ huius pertinet, quam & ſacerdos ipſe me-
diator teſtamenti noui exhibet ſecundũ or-
dinem Melchiſedech de corpore & ſanguì-
ne ſuo? Id enim ſacrificiũ ſucceſsit omnibus
illis ſacrificijs veteris teſtamenti, quę immo
labantur in vmbra futuri. Et quæ ſequun-

Lib. 17. de ciuit. 17.

tur. Et iterum loco alio, quando propheta
Dauid dicit, Iurauit Dominus & non pœ-
nitebit eum, quibus verbis immutabile fu-
turum eſſe ſignificat, quod adiungitur, Tu
es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem
Melchiſedech. Quis ambigere permittitur
de quo iſta dicantur, ex eo quòd iam nuſ-
quã eſt ſacerdotium & ſacrificium ſecundũ
ordinem Aaron, & vbiq; offertur ſub ſacer-
dote Chriſto, quod protulit Melchiſedech,
quando benedixit Abraham? Item contra
aduerſarium legis & prophetarum, dictum
eſt in Pſalmis, Iurauit Dominus & non pœ-

Lib. 1. ca. 20 Pſal. 109.

nitebit eum, tu es ſacerdos in ęternum ſecũ-
dum ordinem Melchiſedech. Nouerunt qui
legunt quid protulerit Melchiſedech quàn
do benedixit Abraham. Et ſi iam ſunt parti-
cipes eius, vident tale ſacrificium nunc offer
ri Deo toto orbe terrarum. Et quod Deum
nõ pœnitebit, ſignificatio eſt quia hoc ſacer-
dotium non mutabit. Mutauit quippe ſacer
dotium ſecundum ordinem Aaron. Vnde
alius propheta dicit ad eum qui carnaliter

Malach. 1.

eſt Iſrael. Non eſt mihi voluntas in vobis, di
cit Dominus omnipotens, & hoſtiam non ac
cipiam de manibus veſtris, Ecce quod eſt
ſecundum ordinem Aaron. Cur autem hæc
non accipiat, addit & dicit, Quia ab ortu
ſolis

ſolis vſque ad occaſum glorificatum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & hoſtia, pura, quia magnum eſt nomen meum in gentibus. Ecce quod eſt ſecúdum ordinem Melchiſedech, ipſe per hunc prophetam quòd futurum, erat, iam velut factum prædicans ait. Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, gloricatum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & hoſtia pura, quia magnum eſt nomen meum
Lib.1.ca.25 in gentibus. Et contra Creſconium Grammaticum, Quid de ipſo corpore & ſanguine Domini vnico ſacraficio pro ſalute noſtra? quamuis ipſe Dominus dicat, Niſi quis
Heb.8. manducauerit carnem meam. Tranſlato enim ſacerdotio ſicut neceſſarium eſt & legem tráſferri, ita & ſacrificium. Omnis namque Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in hiſquę ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Nulla vnquam lex abſque ſacerdotibus, neque ſacerdotes abſq; ſacrificio fuiſſe leguntur, vt latè proſequitur Reuerendus Epiſco-
Cap.6. pus Roffenſis in Defenſione contra captiuitatem Babylonicam. Tranſlato itaq; ſacerdotio ad Chriſtum & miniſtros, qui eius nomine ſacrificãt, oportet ſacrificium eſſe ſempi-
In epiſtol.ad Heb. cap.5. ternum, ſicut ſempiternum eſt ſacerdotiú. Quod declarans Theophylactus, Dicant inquit, nobis Iudæi, quis nam fuerit alius ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech præter Chriſtum? Solus enim ille pane & vino ſacrificium conſecrauit, perinde ac Melchiſedech. Qui verò dixit, In æternum? Tu es ſacerdos in æternum? Quoniam etiamnum vnà cum corpore quod pro nobis immolauit, apud Deum & partem intercedit, hoc eſt, quas pro nobis pertulit afflictiones, vt multum commoueat, proponit etiam ſine voce, re ipſa nimirum patri loquens, Pro humana natura filius tuus ego ſuſtinui hæc: Miſerere igitur horum pro quibus ego pati & mori ſuſtinui. Vel: Quia quæ in ſingulos dies fit & futura eſt in perpetuum oblatio ipſum habet pontificem & ſacerdotem Dominum, atque adeo ipſam hoſtiam, qui ſeipſum pro nobis ſanctificat, & frangitur & diſtribuitur. Quoties enim hæc fiunt mors
In commen. ca.5.ad Heb. Domini annunciatur. Et OEcumenius explicans locum Apoſtoli, Secundum ordinem Melchiſedech. Hic, inquit, primus hoſtiam ſine ſanguine Deo obtulit, nempe panem & vinum. Et licet Chriſtus non obtulerit carentem ſanguine hoſtiam, ſiquidẽ ſuũ ipſius corpus obtulit, attamen qui ab ipſo fungentur ſacerdotio, quorum Deus pontifex eſſe dignatus eſt, ſine ſanguine offerent: Nam hoc ſignificat, In æternum. Neque enim de ea, quæ à Deo ſemel facta eſt oblatio & hoſtia dixiſſet, In æternum, ſed reſpiciens ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat & ſacrificatur, qui etiam in myſtica cœna modũ illis tradidit huiuſmodi ſacrificij, Citat præterea Phociam dicentem, Quia ſine ſanguine hoſtiam obtulit deinde poſtmodum ſuum ipſius etiam corpus: propterea ergo aptè dictum eſt, Chriſtũ eſſe ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech.

Eandem fidei veritatem ſanctus martyr Lib.4. c.34.
& epiſcopus Irenæus ante annos mille & quadringẽtos ex vaticinio Malachiæ prophetæ docuit aduerſus hæreticos, oſtendens, videlicet ſacram Euchariſtiam nouæ legis, nouiq; ſacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech eſſe ſacrificium. Ait, enim, Chriſtus ſuis diſcipulis dans cõſilium primitias Deo offerre ex ſuis creaturis, non quaſi indigenti, ſed vt ipſi nec infructuoſi, nec ingrati ſint eum qui ex creatione panis eſt, accepit & gratias egit, dicens, Hoc eſt corpus meum: & calicẽ ſimiliter, qui eſt ex ea creatura quæ eſt ſecundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui teſtamenti, nouam docuit oblationem: quã Eccleſia ab Apoſtolis accipiens in vniuerſo mundo offert Deo, ei qui alimẽta nobis præſtat primitias ſuorum munerũ in nouo teſtamẽto, de quo in duodecim pro- Cap.1.
phetis Malachias ſic pręſignauit, Non eſt mi gi voluntas in vobis dicit Dominus omnipotens, & ſacrificium non accipiam de manibus veſtris, quoniam ab ortu ſolis vſque ad occaſum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incenſum offertur nomini meo & ſacrificium purum, quoniam magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens, manifeſtiſſimè per hæc ſignificans, quoniam prior qui- Ca.33.et34.
dem populus ceſſabit offerre Deo, omni autem loco ſacrificium offertur ei, & hoc purum: nomen autem eius glorificatur in gentibus. Incenſa autem Ioannes in Apocalypſi orationes ait eſſe ſanctorum. Igitur Eccleſiæ oblatio quam Dominus docuit offerre in vniuerſo mundo, purum ſacrificium reputatum eſt apud Deum, & accepta eſt ei, non quod indigeat à nobis ſacrificio, ſed quoniam is qui offert glorificatur in eo, quod offert, ſi acceptetur munus eius: Et genus oblationum reprobatum eſt. Oblationes enim Cap.35.
& illic, oblationes autem & hîc ſacrificia in populo, ſacrificia & in Eccleſia: ſed ſpecies immutata eſt tantùm, quippe cùm iam non à ſeruis, ſed à liberis offeratur. Et in calce eiuſdem capituli aggreditur Irenæus, & conuincit Valentinianos, & illius ſeculi hæreticorum portenta, negantiũ Chriſtum creatoris mundi filium, & carnis ex mortuis reſurrectionem, quam ex principio malo eſſe volebant, ex ſacrificio ſacræ Euchariſtiæ quaſi certiſſimo religionis dogmate, omniũ conſenſu in Eccleſia celebrato. Quomodo, inquit, conſtabit eis eum panem in quo gratiæ actæ ſunt, corpus eſſe Domini ſui, & calicem ſanguinis eius, ſi non ipſum fabricatoris mundi filium dicant, id eſt verbum eius? Et quomodo rurſus dicitur carnem in corruptionem venire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & ſanguine alitur? Ergo aut ſententiam mutent, aut abſtineant offerendo quæ prædicta ſunt. Noſtra autem con-

tem con-

tem conſonans eſt ſententia Euchariſtiæ, & Euchariſtia rurſus confirmat ſentẽtiam noſtram. Offerimus enim ei quæ ſunt eius, cõgruenter communicationem & vnitatẽ prædicantes carnis & ſpiritus. Quemadmodum enim qui eſt à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis eſt, ſed Euchariſtia ex duabus rebus conſtans, terrena & cæleſti, ſic & corpora noſtra percipientia Euchariſtiam, iam non ſunt corruptibilia ſpem reſurrectionis habentia. Offerimus autem ei non quaſi indigenti, ſed gratias agentes donationi eius & ſanctificantis creaturam. Propheta Malachias de futuro ob certitudinem (vt ferè ſolent) in præſenti loquitur, Non eſt mihi, inquit, voluntas in vobis. Futurum namque erat, quod aboleretur vetus illud ſacerdotium cum ſuis ſacrificijs, quod erat ſecundum ordinem Aaron, & nouum iſtud atq; æternum ſacerdotium ſuccederet ſecundum ordinem Melchiſedech, in Chriſto: Proinde, inquit, non eſt mihi voluntas in vobis Aaroniticis ſacerdotibus (illos enim his verbis compellat) Præcedit enim, Ad vos ô ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum: Quis in vobis qui claudat oſtia, & includat altare meum gratuito? Proinde, inquit, non eſt mihi voluntas in vobis perpetua, veſtroq; ſacerdotio, nec vltra ſuſcipiam munus aut ſacrificia de manibus veſtris, quoniam non tantum in vno hoc populo Iſrael, cui ſeruiebat ſacerdotium illud vetus, ſed in omnibus gentibus ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnum erit nomen meum, neque ex vna hac familia Aaron, ſed ex omnibus gentibus nouos mihi ſacerdotes deligã nouo ordine, veteri abrogato, nec vetera illa & in vno loco offerenda ſacrificia ſuſcipiam amplius de manu veſtra, ſed in omni orbis loco ſacrificabitur, & offeretur nomini meo oblatio munda. Oblatio autem hæc munda in omnium illarum veterum locum ſuccedens, quam inter gentes in omni orbis loco ſacrificandam & offerendam per prophetam dicit Dominus, non eſt ea qua Chriſtus ſemetipſum ſemel in cruce obtulit, cùm non inter gentes, nec in omni orbis loco, ſed in vna Iudæa vnico loco orbis Chriſt⁹ in cruce ſe obtulerit: at ea de qua per prophetã, Sacrificatur in omni orbis loco: nec etiam eſſe poteſt ſacrificium cordis contriti & humiliati, ieiunia eleemoſynæ, orationes, & quicquid ex nobis Deo offerre poſſumus. Hæc enim non merentur dici oblatio ſimpliciter munda, quam ita magnificè celebrat propheta, maximè apud aduerſarios, qui docent vniuerſa opera noſtra immũda eſſe & polluta, omnesq; noſtras iuſtitias eſſe velut pannum ſordidæ mulieris menſtruatæ, imò peccata & planè damnabilia, ſi diſtricto Dei iudicio ad diuinę iuſtitię regulam exigerentur. Nec ſacrificia cordis contriti, & alia quæ diximus propriè ad legem pertinent Euãngelicam, ſed communia ſunt Eccleſiæ veteri, in qua fideles illis ipſis ſacrificijs ſtudebant reconciliari & placere Deo. Neque ſacerdotibus ſunt propria, ſed communia fidelibus omnibus. At propheta de propria aliqua Chriſtianæ Eccleſiæ in vniuerſum orbem diffuſæ, oblatione loquitur, quæ veteribus omnibus ſacrificijs ſuccedit. Certè nec fingi poteſt alia hæc munda oblatio, quam ea quæ in Miſſa à ſacerdotibus in altari offertur, ſecundum ordinem Melchiſedech, cuius in pane & vino erat oblatio, corporis videlicet & ſanguinis Chriſti, vt docet Irenæus. Quid enim, vt Auguſtini verbis vtar, tam mundum pro mundãdis vitijs mortalium, quam ſine vlla contagione carnalis concupiſcentiæ caro nata in vtero & ex vtero virginali? Et quid tam gratè offerri à nobis, & ab illo ſuſcipi poſſet, quàm caro ſacrificij noſtri corpus effectũ ſacerdotis noſtri? Nullam imaginari eſt oblationem mundam aliam quę per Eccleſiam offeratur in omni orbis loco, quàm in Euchariſtiæ ſacramento, agni videlicet immaculati Ieſu Chriſti carnem & ſanguinem. Hoc ipſum ſacrificij genus obtulit & inſtituit, vt diximus ex Irenæo & Cypriano, quando in nouiſsima cœna ſub panis & vini ſpeciebus ſuum corpus & ſanguinem cum gratiarum actione Deo patri offerens, etiam diſcipulis ſumenda diſtribuit, atq; ita iam verè nouum illud ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech exercens, & ad eundem ritum nouos ſuos ſacerdotes inſtituens, iiſdem mãdauit, vt ad ſuum quoque exemplum ſuo tempore ſimiliter facerent, Et nouo inſtituto impleuit figuram Phaſe illius veteris, de quo ille catholicę Chriſti Eccleſiæ pontifex Leo in ſermone quodam Paſchali. Vt vmbræ, inquit, cederent corpori, & ceſſarent imagines ſub pręſentia veritatis, antiqua obſeruantia nouo ſacramento tollitur, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguis ſanguinem excludit, & legalis feſtiuitas dum mutatur, impletur. Certè vetus illud Paſcha fuiſſe etiam figuram nouæ huius cœnæ dominicæ, & agni illius immaculati, vt eſt in ſacramento Euchariſtiæ, ipſe Chriſtus apertè indicat, eam ipſam Paſcha appellans, dum ait, Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcũ antequam patiar: Hoc Paſcha, inquit, nouũ hoc & verũ, in quo vt in veritate terminatæ ſunt vmbræ & figuræ illius veteris, non illud vetus typicum & veruecinum, in quo nihil dignum erat tanto Chriſti deſiderio (quemadmodum aduerſus Marcionem Tertullianus diligenter annotauit) quòd cùm iiſdem diſcipulis iterum atque iterum manducauerat, vt de eo minimè locutum ipſum planè indubitatum ſit. Hinc & Apoſtolus Paulus, Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, diſcriminans Paſcha nouum à veteri, noſtrum hoc eſt Chriſtianorum, à Iudaico, clarè etiã docens Iudæorum Paſcha ſic ad Chriſtianum ſe habere quemadmodũ figura ſe habet ad veritatem, & ad corpus vmbra. Quamobrem vt illorũ paſcha legalis agni ſacrificium fuit, ita noſtrũ, hoc eſt Chriſtianorum paſcha, veri agni eſt ſacrificium. Et quan-

Malac. 1.

Li. 4. de Trinit. cap. 14.

Sermone 7.

Lib. 4.

quanquam is verus agnus pro nobis in cruce fuerat immolatus, non in cruce tamen edebatur, ſed in altari dũtaxat, in quo noſtrũ quoq; fit Paſcha. Et cùm de menſa Domini, & de menſa dæmoniorum loquatur Apoſtolus, eãdem rem ſatis inſinuat: Videte, inquit Iſrael ſecundum carnem, Nonne qui edunt hoſtias participes ſunt altaris? Quid ergo? Dico quòd idolis immolatũ ſit aliquid, aut quòd idolum ſit aliquid? Sed quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & non Deo: nolo autem vos ſeruos fieri dæmoniorũ: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorũ. Eſt ergo ratiocinatio Pauli iſta, Sicut qui victimas iuxta legem veterem immolatas edebant, participes effecti ſunt altaris, & conſortium quoddam inibant cum eo cui ſacrificabantur ipſæ victimæ, ita fit et paſsim vbi tales victimæ cuiuis offeruntur ſiue Deo ſiue dæmonibus. Nam vt in menſa dæmoniorum dæmonibus oblationes fiunt, & quiſquis ex eis ederit, conſortium habet cum dęmonib' ita & in menſa Domini quod immolatur, immolatur Domino, & qui talibus oblatis veſcitur, communionem init cum Domino: Quamobrē omnino cauete ne guſtetis quicquam ex his quæ dæmonibus immolantur. Molitur enim his verbis Paulus, quod omnes qui in menſa Domini ſumimus Euchariſtiam, eius carni pariter & ſanguini communicamus. Nã proximè ſuperius admonuerat Cor. vt fugerent ab idolorũ culturã, ac mox rationem ſubdit, Quoniam Chriſto communicamus per victimam carnis & ſanguinis ſui, quibus in menſa veſcimur. Quod probat, Quoniam, inquit, vt carnales Iudæos victima q̃ offerebant ipſos fecit participes altaris, ita & victima quæ in mẽſa Domini vel dæmoniorum offertur, aut illius aut iſtorũ conſtituit participem. Dilucidum igitur eſt & ex hoc loco Pauli, corpus & ſanguinem Domini victimam eſſe, & ſacrificium oblatum in menſa Domini. Nec ſolum ex ſcripturis patres iſti Irenæus, Cypri. & Auguſt. docent in miſſa eſſe ſacrificium corporis & ſanguinis Domini, verum etiam vniuerſi ſcriptores catholici quos magno numero citat Epiſco. Roffenſis, & Albertus Pighius in ſua hierarchia: item pater Alfonſus de Caſtro circa primam hæreſim de miſſa. Nec aduerſarij hanc patrum conſentientem ſententiã ignorant. Scribit enim Ioannes Caluinus in hæc verba, Veteres cœnam ſacrificium vocaſſe notum eſt: neque poſſum veteris eccleſiæ conſuetudinem excuſare, quòd guſtu ac ritu ſuo ſpeciem quãdam ſacrificij figuraret, ijſdem ferè cæremonijs, quæ ſub veteri teſtamento in vſu erant, eo excepto quòd panis hoſtia animalis loco vtebantur: Quod cum nimis ad Iudaiſmum accedat, nec Domini inſtitutioni conſentaneum ſit, minimè probo. Quamuis aũt in ea obſeruatione aliquid offenderunt veteres, tamen impietas tanta non erat, quanta poſtea obrepſit. hactenus Caluinus. Nam inter veteres S. Clemens papa & martyr, diſcipulus & ſucceſſor B. Petri, apertè dicit quòd in alijs locis ſacrificare, & miſſas celebrare non licet, niſi in quibus Epiſcopus proprius iuſſerit. Et B. Dionyſius ſcribit Pontificem rurſus ad altare ipſũ conſummandi ſacrificij cauſa remeare. Item S. Ignatius, Non licet, inquit, ſine Epiſcopo neq; offerre, neq; ſacrificiũ immolare. Rurſus, celeberrimum Concilium Nicenum, cuius autoritas habita eſt ſemper quaſi ſancti euangelij, Hoc neq; regula, inquit, neq; conſuetudo tradidit, vt hi qui offerendi ſacrificij non habent poteſtatem, his qui offerunt corpus Chriſti porrigant. Prætereo Tertulliani, B. Chryſoſtomi, Hieronymi ad Hedibiam, Aug. & Ambroſij. aliorumq; ſententias, quas quiuis facilè inueniet apud ipſos authores ſuperius citatas. Et nomen miſſa quo à temporibus Apoſtolorum vſi ſunt ſcriptores Eccleſiaſtici, ſonat Hebraicè oblationẽ, ſecundum Ioannem Capnionem, qui referente epiſcopo Roffenſi, dicit hoc nomen neque Græcum eſſe neque Latinum, ſed Hebraicum: ſicut Paſcha neque Græcum eſt neque Latinum, ſed ab Hebræis mutuatum, & docet miſſam ſignificare oblationem ſpontaneam, Deutero. 16. Hebraice legi miſſam, vbi noſter interpres vertit, oblationem ſpõtaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem Dei tui. Omitto hic ſubtilem argumentationem qua Cardinalis Caietanus, & pater Alfonſus de Caſtro ex verbis Saluatoris, Hoc facite in meam cõmemorationẽ, &, Hoc eſt corpus meum, quod frangitur, & Hic eſt ſanguis meus qui effunditur, concludunt, verum eſſe ſacrificium in miſſa corporis & ſanguinis Domini. Omitto & deductionem patris Alfonſi ex vaticinio Danielis de ceſſatione iugis ſacrificij tempore Antichriſti, per tempora, tempus & medium temporis, hoc eſt tres annos cum dimidio. Cum igitur tam ſit concors ſuper hac veritate & ſemper fuerit patrum Eccleſiaſticorũ & Conciliorum generalium doctrina, & ex cõſequenti totius eccleſiæ catholicæ, quam Apoſt. prædicat eſſe columnam & firmamentum veritatis, intolerabilis eſt Caluini & aliorum arrogantia, qui populum ſeducentes contrarium ſcribere & promulgare audent. Ex his manifeſtum eſt in miſſa eſſe verum ſacrificium & oblationem corporis & ſanguinis Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vini, ex diuina & Chriſti inſtitutione. Dixit namq; Dominus exercituum, In omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Et Dominus Ieſus Hoc facite in meam commemorationem: vbi noui teſtamenti, ſecundum Irenæum, nouam docuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis percipiens in vniuerſo mundo offert Deo. Sacra nãque Euchaſtia primò ex Chriſti inſtitutione ſacramentum eſt corporis & ſanguinis Chriſti, deinde eſt & ſacrificium, in quo ſub ſpeciebus panis & vini corpus eius & ſanguis patri cœleſti offeruntur: & tertiò cibus

eſt &

Marginal notes: *1.Cor.10.* — *Ex defenſione Roffenſ.* — *In defenſione Aſſert. Regis contra captiuitatē Babilonicā.* — *Li.2. cap 5.* — *Lib. de cœna domini.* — *Epiſt.3. quæ eſt de officio ſacerdotis.* — *Eccleſiaſtica Hierar. ca 3* — *Epiſtola ad Smirnenſes.* — *Cano..4.* — *In opuſculo de ſacrificio miſſæ.* — *Malach.*

1. part. q. 82. art. 4. ad primum & 10. 30 articu. 2. ad tertium.

& potus, quibus cor hominis Chriſtiani cõfirmatur. Nam ſubſtantia prior eſt eius vſu, & manducatio, quæ ex altari ac menſa domini diſpenſatur, poſterior eſt oblatione. Primum igitur eſt hic conſecratio & confectio ſacramenti, in qua, ſecundum B. Thomam, conſiſtit ſacrificatio: ſecundo eſt oblatio, deinde ſacrificatæ & oblatæ carnis manducatio. Sacrificij igitur oblatio primarius eſt ſacræ Euchariſtiæ vſus, & ideo in ordinatione ſacerdotis oblationis fit mentio non conſecrationis quæ fit ad oblationem, ſecundum definitionem Concilij Floren. Manifeſtum eſt etiam quòd Chriſtus in cęna non ſolũ ſacrificium vt offeratur inſtituit, ſed & ipſe ſacrificauit & obtulit corpus & ſanguinem ſuum ſub panis & vini ſpeciebus: imò fieri neq; quod verterit panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum, niſi etiã ſacrificauerit: quamuis fieri poſsit, vt ſacrificium conſecratum non offeratur. Nam ex conſecratione Euchariſtiæ neceſſariò ſequitur ſacrificatio & ſacrificium. Sacrificare enim eſt facere ſacrũ, hoc eſt Deo, atq; ad eius reuerentiã aliquid dedicare & deputare: ſicut conſecrare virginem vel ſacerdotem, eſt eos Deo efferre & dedere. Et in Leuitico dicit ſcriptura, quòd Domino ſanctificatur quicquid ei vouemus. Chriſtus autem ſeipſum, hoc eſt corpus & ſanguinem ſuũ (conſecrando) patri exhibebat vt ſanctificaret, patriq; coniũgeret ſanctos Apoſtolos eſu & potu ſacræ Euchariſtiæ, ad patris gloriam ac reuerentiam. Nihil enim magis ad patris cultum & honorem fieri poteſt, quam quod ex patris mãdato & obedientia ſecundum corpus & ſanguinem velit contineri ſub vili tegumento ſpecierũ panis & vini, vt nos ſanctificet. Facere igitur ſe eſſe in ſacramento, iuxta B. Auguſtini & aliorum definitionem, eſt verè ſacrificare. Eadem quoq; ratione, quandocunque in miſſa fit conſecratio ſ. Euchariſtiæ fit ſacrificium. Agitur enim opus, vt ſancta ſocietate inhęreamus Deo, cum Euchariſtia ſit ſacramentum vnionis, inſtitutum vt cum Deo vnus ſimus ſpiritus. Nihil etenim magis conducit vt ſancta ſocietate, imò & vnione Deo inhæreamus, atq; in eum totaliter trãſformemur, quàm ſ. hęc Euchariſtia. Chriſtus igitur ſeipſum ſacrificauit & patri obtulit, vt menſæ aſsidens, & vt in ſacramento latebat, ad patris reuerẽtiam, in ſacrificiũ à ſuis etiam miniſtris vſq; ad ſeculi conſummationem offerẽdum, in precium redemptionis noſtræ, atq; in cibum & potum animarum fidelium. Totius namque vitæ ſuæ decurſu fecit quæ patri placita erant, ſe offerens in omnem eius voluntatem, & maximè quãdo in cœna nouiſsima ſacerdotio fungebatur ſecundum ordinẽ Melchiſedech. Hoc ſenſu interpretatur Theophyl. & Euthym. verbũ Saluatoris, Pater ſanctifica eos in veritate, & pro eis ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate, hoc eſt, vt ipſi ſint ſacrificium tibi acceptum, & ideo ego ſanctifico meipſum, id eſt, me pro eis offero.

Cap. vlt.

Ioan. 17.

Scribunt enim victimam hoc loco dici ſanctificationem, vt immolationem ſub ſacramento inchoauerit, quam conſummauit in cruce, quamuis tota eius vita perpetua fuerit immolatio pro noſtris peccatis & ſalute impetranda. Per totam nanque vitam exhibuit patri in hoſtiam viuentem, ſanctam & Deo placentem, nõ ſolum corpus ſuum, ſed & animam, ac ſe totum. Sed vt dicit B. Bernardus de oblatione facta in templo, quando & ipſe ſe obtulit, quod ſatis delicata videtur, vbi tantũ ſiſtitur domino, redimitur auibus, & ilicò reportatur, ita & oblatio q̃ fit in ſacramento. Nec ſolum Chriſtus conſecrando ſe patri obtulit, ſed ſemper offert quàm diu ſub ſpeciebus panis & vini manebit. Cui ſententiæ ſubſcribunt B. Hierony. interpretans verſic. Pſal. Tu es ſacerdos in æternum & cæt. & in epiſt. ad Hedibiam: Euſebius Cæſarienſis: Venera. Beda & Rupertus, quorum ſententias & verba refert pater Alfonſus. Nec tantum in ſacra Euchariſtia vera eſt oblatio, ſed & verum ſacrificium propriè dictum, quod fit, quando id quod offertur intrinſecus afficitur aliqua qualitate, vel noua diſpoſitione, Nã in ſacra Euchariſtia nõ ſolũ panis & vinũ tanq̃ verũ ſacrificium tranſeunt in corpus & ſanguinẽ Chriſti, ſed & Chriſtus accipit ibi nouum eſſe ſacramentale, quale in cælis non habet, & fit ſecundum phraſim ſermonis B. Amb. quod prius erat panis & vinũ corpus & ſanguis Domini. Eſt igitur ex Chriſti inſtitutione (vt diximus) in Miſſa verum & propriè dictum ſacrificium, quòd Deo patri offertur. Et quanuis Chriſtus expreſsè non meminerit oblationis ſacrificij, quia tamen non fit ſacrificium niſi ad hoc, vt Deo præſentetur & offeratur, ſicut ex eius inſtitutione ſacrificium habemus, ita & ablationem. Quomodo eccleſia catholica intelligit, quæ in ſacro canone poſt conſecrationem & verba Chriſti videlicet, Hæc quotieſcunq; feceritis, & cæt. ſtatim addit, Vnde & memores, & cæt. offerimus, & cæt. quamuis tamen ſi non eſſet ex Chriſti inſtitutione ſacrificij oblatio, nec Chriſtus ipſe obtuliſſet poſt conſecrationẽ, nos tamen ipsũ offerre poſſemus, quando ex Dei patris munificentia nobis donata in omnẽ vſum ſalutis noſtræ habemus præſens Chriſti corpus ac ſanguinem. Cũ enim res ipſa, hoc eſt Chriſtus Dominus, accepti ſſimus ſit Deo patri eiq; beneplacita hoſtia, quæ eſt agnus immaculatus tollens peccata mundi, quid prohibere poſſet, quo minus offeratur, & diuinæ maieſtatis oculis, vt noſtri miſeratur, præſentetur. Quid inquit B. Aug. tam gratè offerri à nobis, & ab illo ſuſcipi poſsit quàm immaculata caro nata ex vtero virginali? An impediat quod ex patris gratia ſeipſum ipſe nobis donat, & propterea eũdem ipſum Deo offerre nõ poſſumus? Sed ait rex Dauid, tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. An quia ſemel in cruce oblatus, à nobis offerri non poſsit, quando ita ſe dimittit, vt in manibus

Ser. de purificatione.

Lib. 1. demonſtrationum euangelic. c. 10. lib. 2 commentar. in Leuit. ca. 6.

noſtris ſub panis & vini ſpeciebus contineatur, quando ſemel oblatum nobis integrũ ſe reddit? Non alia eſt noſtra oblatio, quã victimę huius & oblationis imago, exemplar, atq; memoria, vt loquuntur Amb. Chryſoſ. Manifeſtum eſt etiam ex ſuperioribus, quod Miſſa eſt ex Chriſti inſtitutione quoad eius ſubſtantialia, quæ ſunt conſecratio ſub duabus ſpeciebus, oblatio, & oblati ſumptio: quamuis (vt diximus) omnino certum non ſit, quod hæc Chriſti inſtitutio vim & efficaciam habeat præceptiuam. Ordinem autem & modum ſacrificandi in Miſſa, ordinauerunt Apoſ. quem pontifices poſtea auxerunt ad cuſtodiam & lucrum fidei & charitatis, atq; promotionem deuotionis populi Chriſtiani, & ad ampliandam reuerentiam erga ſacramentum. Atque hac parte ordinata eſt Miſſa à præpoſitis eccleſiæ ex inſpiratione ſpiritus Chriſti. Ex quo ſequitur, quod celebrantes cœnam dominicam ſine oblatione, & cum ſola fidelium communione, Chriſti violant inſtitutionem, qui mandat vt hoc faciamus quod ipſe fecit, hoc eſt ſacrificem* & offeramus, iuxta Cypriani & ſanctorum interpretationem. Sequitur etiam quòd in Miſſa non tantum eſt commemoratio ſacrificij in cruce peracti, ſed verum ſacrificiũ, ꝙ conſecratur & offertur in commemorationem mortis Chriſti domini, atque ita eſt ſacrificium commemoratiuum ſacrificij crucis, ſicut agnus Paſchalis & ſacrificia legis verè ſacrificia erant prænoſtica eiuſdem crucis ſacrificij: ſed & in commemorationem

Leuit. 16.

liberationis filiorũ Iſrahel à ſeruitute AEgypti conſtitutus erat agnus paſchalis. Vt autem intelligatur quomodo fiat ſacrę Euchariſtiæ oblatio, ad memoriam reuocandum eſt, quòd ſummus ſacerdos in feſto Expiationis cum ſanguine intrabat in ſancta ſanctorum, & ſanguinem vituli & hirci, qui prius immolati & occiſi erant in altari ſacrificij, ſepties aſpergebat contra propitiatorium. Quibus cæremonijs Apo. Pau. tanquam vm-

Heb. 9.

bris veritatem, applicat conſummationem victimæ crucis. Ait enim, quòd Chriſtus fuſo ſanguine in cruce per proprium ſanguinem ingreſſus eſt non in manufacta ſancta, ſed, in ipſum cœlum, vt appareat vultui Dei quaſi propitiatorio pro nobis, donec ſecundò ſine peccato appareat omnibus ſe expectantibus in ſalutem. Id quod latè proſequitur Orige. qui & interpretatur diem propi-

Homil. 9. ſuper Leuit.

tiationis nobis manere donec ſol occidat, id eſt vſq; quo mundus finem accipiat, quod Ap. dicit, Donec ſecũdò appareat omnibus, &c. Qua Apoſt. Pau. doctrina inſtructus B. Amb. Nunc, inquit, Chriſtus offertur, ſed of-

Li. 1. officiorum cap. 10.

fertur quaſi homo, quaſi recipiens paſsionẽ, ſed offert ſe ipſe quaſi ſacerdos, hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quaſi aduocatus interuenit: Hic aũt ſe offert etiam vt ſacramento exiſtens per ſuos miniſtros, in cœlis vero, per ſeipſum. Et beatus Chryſoſt. Nonne per ſingulos dies offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna eſt hæc hoſtia, nõ multæ, quia ſemel oblata eſt in ſancta ſanctorum: noſtrum autem ſacrificium exemplar eſt illius, inquam, quod ipſe nunc in cœlis offert, hoc enim per nos præſentari & offerri iuſsit, ſicut in cœlis ſe pręſentat. Fun-

Homil. 7. epiſt. ad Heb.

gitur namque ſacerdotis officio vbicunque corporaliter adeſt. Sempiternum enim habet ſacerdotium ſemper viuens ad interpellandum pro nobis, etiam vbi ſub aliena ſpecie, ſicut in ſacramẽto occultus latet. In quo functionem ſacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech, quod ſempiternum ait Apoſtolus Paulus conſiſtere diximus ſecundum Theophylactum et OEcumenium.

MAnifeſta eſt ex ſuperioribus ſecunda huius articuli pars, videlicet, quod ex Chriſti inſtitutione iſtud ſacrificium Miſſæ pro alijs offertur, & oblatum viuis prodeſt & defunctis. Cum enim iuſſerit Dominus ſacrificare & offerre, dum dixit, Hoc facite in meam cõmemorationem, iuxta B. Cypr. reliquorumq; patrum interpretationem: & hoc dixerit indefinitè ac ſimpliciter ſine vlla reſtrictione cauſæ ob quã, vel perſonarum pro quibus offeratur: & nec loci vel temporis imò nec communicantiũ, nec quod priuatim vel publicè offeratur faciat mentionem, omnia hæc libera reliquit Eccleſiæ ſuæ ſponſæ diſpenſationi, ſecundũ quod videret gloriæ patris ſui & fidelium ædificationi ac ſaluti conuenire, atq; miniſtrorum diſpenſationi, & arbitrio. Qua argumentatione vti diximus B. Aug. in ſimili materia ex verbo B. Pauli Apoſ. Cætera cùm

Li. 17. de ciuit. dei c. 20. Et lib. 1. contra aduerſarium legis et prophetarũ cap. 20.

venero diſponam. Offerri igitur poteſt ſacra Euchariſtia in omnem vſum & finem, ad quem ſacrificia offerri poſſunt, & ad quę legis ſacrificia diuinitus ſunt inſtituta. Succeſsit enim in locum omnium veterum ſacrificiornm. Nam docet. B. Auguſt. ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech quod Chriſtus exhibuit hic de corpore & ſanguine ſuo, ſucceſsiſſe omnibus ſacrificijs veteris teſtamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri: Propter quod etiam vocem illam eiuſdem mediatoris per prophetam loquentis Pſal. 39. agnoſcimus, ſacrificium, inquit, & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi, quia pro omnibus illis ſacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus miniſtratur. Perfectiſsimum namq; eſſe conueniebat ſacrificiũ quod ſecũdum ordinem Melchiſedech in lege ſua noua Chriſtus inſtitueret. Beatiſsim. Leo, Vt vmbræ, inquit, cederent corpori antiqua

Serm 6. de Paſchate.

obſeruatio, nouo tollitur ſacramẽto, hoſtia in hoſtiam tranſit, tanto meliorem quanto agnus immaculatus, Chriſtus videlicet præſtat ſanguinem agni Paſchalis, & legalis feſtiuitas dum mutatur impletur. Eſt igitur ſ.

Lect. 85. e. f. alphabe. 89. v. ca. 3. 4. 5.

Euchariſtia holocauſtum ſacrificium pacificum & propitiatorium ſiue pro peccatis: Et omnium horum vſum habet, veritatem & virtutem, imò in immenſum excedẽtem,

Vt etiam docet Gabriel in canonem miſſæ poſt Ioannẽ Gerſonem. Cum ergo in Leuitico dicat Dominus, quòd oblato ſacrificio ab eo qui peccauerat, ſacerdote pro eo & peccato eius rogante dimittebatur ei, quis dubitare poteſt, quin hoc oblato ſacrificio in quo ſolo beneplacitum eſt patri, & orante ſacerdote peccata dimittantur? Et certè ſacerdotis officium eſt offerre dona & ſacrificia pro peccatis. Certum eſt autem quod olim ad oblationem ſacrificij, & ſacerdotis oblationem, reatus peccatorum remittebatur poſt dimiſſam culpam remanẽs, et propterea nihil dubitandum quin ad huiuſmodi peccatorum remiſsionem valeat: Sed an culpa mortalis & reatus pœnæ æternæ per noſtrum præcipuè ſacrificium remittantur, non eſt conſentiens ſcholaſticorum doctorum ſententia. Quidam enim interpretãtur dicta ſanctorũ docentium ſacrificia oblata ad remiſsionem criminum valere, de reliquijs eorum quæ in nobis remanent poſt culpæ indulgentiam. Verùm ſcripturis & patribus magis eſt conſentanea ſententia contraria. Nam Leuiticus dicit ſimpliciter quod oblato ſacrificio & orante ſacerdote peccata dimittebantur. Et Apoſtolus Paulus quod ſacerdotis eſt offerre ſacrificia pro peccatis: Peccata autem propriè vocãtur culpę, & non earum reatus, niſi ſecundum tropum quo effectus ſignificatur nomine cauſæ. Et cũ idem ſit ſacrificium altaris & victima crucis, idemq; Chriſtus patri offeratur in altari, qui in cœlis: ſicut oblatio quam ſancta ſanctorum ingreſſus vultui patris pro nobis apparens, operatur remiſsionem peccatorum mortalium, ita & ea quæ fit in altari. Ad omnia namque valere videtur ſacrificium altaris, & oblatio quam Chriſtus facit in cœlis, ad eandem ſcilicet, ad quæ valebat victima crucis. Atq; hæc videtur patrum ſententia. Nam Alexander quintus à B. Petro pontifex ſcribit, quòd crimina atq; peccata oblatis his domino ſacrificijs delentur, quodq; talibus hoſtijs delectabitur & placabitur dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim, inquit, in ſacrificijs maius eſſe poteſt, quàm corpus & ſanguis Chriſti, nec vlla oblatio hac potior eſt: eadem ſcribit Iulius primus. Et B. Cyprianus. dicit ſacram Euchariſtiam eſſe holocauſtum ad purgandum iniquitates. Idem quoq; habet Amb. & Chryſoſtomus, Sacerdos, inquit, pro vniuerſo orbe legatus intercedit, eſtque apud Deum deprecator, vt omnium nõ viuentium modò, ſed etiam mortuorum peccatis fiat propitius. Modum autem quo mortalia peccata per ſacrificij noſtri oblationem remittuntur, declarat B. Thomas: Euchariſtia, inquit, non ſolum eſt ſacramentum, ſed etiam ſacrificium: In quantum autem ſacramentum eſt in ſolo viuente effectum habet. Requirit enim vitam præexiſtere, ſed in quantum eſt ſacrificium effectum habet etiam in alijs pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam ſpiritualem in actu, ſed in potentia tantũ: & ideo ſi eos diſpoſitos inueniat, gratiam eis obtinet virtute illius veri ſacrificij, à quo omnis gratia in nos influxit, & per cõſequẽs peccata mortalia in eis delet, non ſicut cauſa proxima, ſed in quantum gratiam contritionis impetrat: Proxima namque cauſa remiſsionis peccatorum, eſt baptiſmus & pœnitentia, ſaltem deſiderata: Quo modo peccata mortalia delet etiam oblatio ſacrificij crucis. Vnde manifeſtum fit quòd hoc ſacrificium non ſolum eſt Euchariſticũ, ſed verè expiatorium & propitiatorium ſuper reatu peccatorum etiam mortalium: imò probabile eſt quod ſuper remiſsione culpæ mortalis, & reatus pœnæ æternæ. Non tamen definire auderem, quod quaſi ex opere operato ex Dei ordinatione ſemper peccata remittantur ei pro quo ſacra Euchariſtia offertur etiam ſi diſpoſitus ſit, ſicut per ſacramenta baptiſmi & pœnitentiæ remittuntur.

Certum eſt enim nulla peccata mortalia remitti ſine horum ſacramentorum deſiderio. Eſſe autem varios modos expiandi peccata mortalia tempore euangelij, docet Origenes ex ſcripturis. Videtur autem diſcrimen inter ſacrificium crucis & altaris, quod Chriſtus patri illud obtulit, vt ſolis electis eſſet efficax, his videlicet quos dederat ei pater. Ait enim, Meus cibus eſt vt faciam volũtatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius. Et, Quos dediſti mihi pater ego cuſtodiui, nemo ex eis perijt niſi filiꝰ perditionis. Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi: Non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt, & pro eis ego ſacrifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Item vt omne quod dediſti ei det eis vitam ęternam: Et ideo eis ſolis & omnibus ob victimam filij pater peccata remittit, & vitam largitur ęternam, atq; baptiſmum aliaque ſalutis remedia eis prouidet. Sacerdos autẽ cum patris neſciat volũtatem, promiſcuè pro omnibus offerre poteſt, pro his etiam quos pater cœleſtis filio ſuo non dedit. Quapropter non oportet vniuerſis pro quibus offert efficacem eſſe ſacerdotis oblationem. Oblatio enim altaris eſt cõſummatio, imago & memoria ex Chriſti inſtitutione victimæ & oblationis factæ in cruce: ſicut & ea quã in cœlis facit Chriſtus vultui patris pro nobis apparẽs. Et ideo non latius ſe extendere poteſt eius efficacia, quàm Chriſti patientis erat voluntas, hoc eſt patris electio: & ad eadem valet ex oblationis efficacia, & quaſi ex opere operato: Ad temporalia vero obtinenda ſolum valet per modum interpretationis quæ per ſacrificium multum gratiæ & efficaciæ accipit apud patrem. Pro reatu pœnarum ſacrificium ipſum ſatisfacit per exhibitionẽ & ſolutionẽ æquiualentis. Vt autem ſ. Euchariſtia ſacramentum eſt, non propriè victimę crucis memoria eſt & imago, ex opere operato viuificat, confortat, & omnem effectum in ſpiritu operatur, quem in corpore cibus & potus corporalis: Ex merito tamen victimæ cru-

Heb 5.

Martinus Pereſius Aiala de diuinis & apoſ. traditionibus.

Epiſt. ad oẽs orthodoxos.

Epiſt. ad epiſcopos per AEgyptum.
lib 1. officiorum cap. 48
lib 6. de ſacerdotio.
diſt. 12. q 2. art. 2. in ſolu 4. argum.

Homil 2. in Leuiticum.

Ioan. 4.

Ioan. 7.

cis, ſicut baptiſmus regenerat, & pœnitentia lapſos reparat. Quod enim per ſacrificiũ Miſſæ, & ſacram Euchariſtiam, ſine reſpectu mortis Chriſti, impius poſt baptiſmum iuſtificetur, aut ei propitietur Deus, non eſt ſcripturis conſentaneum. Ait enim Apoſto-
Rom. 3.
lus Pau. quod pater poſuit Chriſtum propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, qui traditus eſt propter delicta noſtra, Et, Iuſtificati in ſanguine eius, reconciliati per mortẽ eius, & lauit nos in ſanguine ſuo à peccatis noſtris. Et ideo improbabilis eſt opinio Am-
Roman. 5. In comment epiſ. ad. Heb cap. 10.
broſij Catharini, quòd peccata ante baptiſmum admiſſa, dimittũtur per ſacrificiũ crucis: & poſt baptiſmum admiſſa, per ſacrificium altaris. Nec ſolum pro peccatis remittendis valet hoc ſacrificium, verùm etiam pro qualibet neceſsitate. Ait enim B. Chryſoſto. communes in ſacrificio preces effundimus pro non initiatis & infirmis, & pro terræ mariſq; , & vniuerſi orbis fructibus
Hom. 77. in Ioannem.
ſacrificamus. Et B. Auguſt. dicit per oblationem ſacrificij domum quandam liberatam eſſe à virtute noxia malignorum ſpirituum.
li. 22. de ciui Dei cap. 8.
Vir, inquit, tribunicius cùm afflictione animalium & ſeruorum ſuorum domum ſuam ſpirituum malignorum vim noxiam perpeti comperiſſet, rogauit noſtros me abſente presbyteros, vt aliquis eorum illo pergeret cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi ſacrificium corporis Chriſti, orans quãtum potuit, vt ceſſaret illa vexatio.
Miſſa primitiua.
Deoq; protinus miſerente, ceſſauit. Quod etiam ſacrificium offerri poſsit, pro defunctis, ex Apoſtolica quoq; traditione frequẽter docet in homilijs ad populum B. Chryſoſtomus. Ait enim ad populum Antiochenũ, Non temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſterijs defunctorũ
Hom 69. & homil 41. in primã epi. ad Cor.
agatur memoria. Sciebant enim multum illis fructum multamq; vtilitatem inde prouenire. Cùm enim totus conſtiterit populus extenſis manibus, & ſacerdotalis plenitudo, & tremendum proponitur ſacrificium, quomodo Deum pro his ſupplicantes non exorabimus? Idem prolixè docet in ritu Miſſæ à ſe edito, quem longè proſequitur Reuerendus pater Alfonſus de Caſtro, & B. Aug.
Hæreſ. 3. de Miſſa. De cura pro mortuis agẽda cap. 1.
In Machabæorum, inquit, libris legimus oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed etſi nuſq̃ in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua hac conſuetudine claret authoritas, vbi in precibus ſacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet commendatio etiam mortuorum. I-
Cap. 110.
tem in Enchyrid. Neq; negandum eſt defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cùm pro illis ſacrificiũ mediatoris offertur, vel eleemoſynæ in eccleſia pro eis fiunt. Et poſt pauca: Cùm ergo ſacrificia, ſiue altaris, ſiue quarumcunq; eleemoſynarum pro paptizatis defunctis omnib⁹ offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valde malis, propitiationes ſunt. Quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt: vt plena remiſsio, aut certè tolerabilior fiat ipſa damnatio. Rurſum libro Confeſsio-
Lib. 9 cap. & 28.
num, matrem ſuam commendat, quod inſtante reſolutionis ſuæ die, non de ſepulchri honore, ſed de hoc vno ſolum eſſet ſollicita, vt frequens ipſius ad altare fieret memoria, in qua ſciret diſpenſari victimam illam ſanctam, qua deletum eſt peccati chyrographũ quod erat nobis cõtrarium. Ad precij enim noſtri ſacramentũ ligauerat animã ſuam vinculo fidei, hoc eſt ſacrificium altaris: Vbi modũ præſcribit, quo ſacrificium iſtud prodeſt mortuis, quia ſcilicet diſpenſatur eis & applicatur victima ſanctæ oblationis crucis. Et B. Aug. & ante eum Epiphani-
De hære. ca. 53.
us, inter alia prophana dogmata Aerij hæretici & hoc ponunt, quod non oportet orare vel offerre pro mortuis oblationem, cum ſacrificia tempore legis pro mortuis fuerint
2. Macha. 12
oblata. Nam Iudas Machabæus facta collatione duodecim drachmas argenti miſit Hieroſolymã offerri pro peccatis mortuorum. Nihil ergo dubitandum eſt, quin nouæ legis ſacrificium pro iiſdem (cùm ſint eiuſdẽ corporis nobiſcum membra) offerri poſsit, quũ non deterior ſit modò eorum conditio, nec inferius, aut inefficacius noſtrum ſacrificium. Plurimas patrum ſententias, in quibus
Lib. 5. Hæreſ. 3. de Miſſa. In compendio ſuo.
docent ſacræ Euchariſtiæ ſacrificiũ prodeſſe defunctis, citant Albertus Pighius, & pater Alfonſus de Caſtro: venerab. Ioannes Bunderus. Si contra dicta obijciatur, quòd ſacra Euchariſtia inſtituta eſt in eſum & potum, ergo non vt offeratur, ſed in gratiarum actionem, quum Dominus dicit, Hoc facite in meam commemorationem, hoc eſt, vt memores mortis meæ grati ſitis pro beneficio redemptionis veſtræ. Reſpondetur quòd primus finis inſtitutionis ſacræ euchariſtiæ, eſt, vt offeratur, ſicut declarauimus ex beato Cypriano & reliquis patribus. Et commemoratio mortis, ſacrificij & oblationis finis eſt, ſiue pro peccatis ſiue pro beneficijs impetrandis fiat oblatio, non autem de eius eſt ratione, nec materia vel cauſa ob quam ſacrificatur vel offertur. Eſt enim præſentatio mortis quam ante occulos eius exhibemus, & eum illius quaſi memorem facimus, vt rectè intelligi poſsit. Hoc facite in meam commemorationem non ſolum a-
Thom q 10 art. 10 ad 3.
pud vos, ſed & apud patrem apud quem offerentes mortem meã annuncietis. Et ideo, vt diximus, conſecratio huius ſacrificij eiuſque oblatio magis eſt in commemorationẽ, quam ipſum ſacrificium, quod inſtitutum eſt in præſidium animarum noſtrarum, & in omnem vſum in quem ſacrificium offerri ſolet. Non igitur materia vel vſus ſpecificatur, ſed finis vel modus tantùm, cum ait Dominus, Hoc facite in meam commemorationem. Nam ſimpliciter & abſolutè dicit dominus, Hoc facite, id eſt, ſacrificate & offerte ſiue pro peccatis ſiue pro gratia & ſalute impetrãda, ſiue in gratiarum actionem, vel vt honor, & reuerẽtia Deo deferatur, ſiue pro viuis ſiue pro mortuis, ſemper tamẽ in mortis meæ commemorationẽ, quã patri offerẽ-

de

do præſentetis. Et ideo eùm dicit Dominos, Hoc facite in meam commemorationem, pntius ipſum facere, qnam quod factum eſt, in eius commemorationem eſt reſerēdum. Ex quibus patet quòd ſacra Euchariſtia & pro peccatis eſt ſacrificinm, eſt & euchariſticum ſimol & holocauſtum, dignitate & virtute includens, imò in infinitnm ſuperans omnium generum cuiuſcūq; legis ſacrificia, quod & in omnes ſacrificiorum vſus ſemper in Miſſa offertur, pro ſpe ſcilicet ſalutis & incolumitatis, & animarum redemptionem. Tria autem hæc ſacrificiorum genera diligenter explicat beatus Thomas, qni etiam docet Chriſtum ſuiſſe omnis generis ſacrificium, & peccatorū expiationem, eumque tota vita ſua ſno ſunctum eſſe ſacerdotio. An autem Chriſti inſtitutio patiatur, vt offeratur tanquam holocauſtum tantum in gloriam ſcilicet & cultum Dei, ſine applicatione ad viuos vel mortuos, aut pro peccatis tantū, vel ſolum in gratiarum actionem, hoc eſt, vt vel ſolnm ſit holocauſtum, vel expiatorium pro peccatis tantùm, vel pacificum tantùm, non requirit præſens diſputatio. Nā propriè videtur eſſe holocauſtum, vt conſecratur, & ratione ſubſequentis oblationis induit omnium generum ſacrificij rationē. Quantum autem ſit diſcrimen ſi à nobis ſiat oblatio corporis & ſanguinis Chriſti, quaſi in cœlo ſe vultui patris præſentantis, vel quaſi in cruce pendentis, vt in vnione mortis & paſsionis eius preces & opera noſtra patri offeramus, ab oblatione illa reali ſob ſacramento ſubſtantialiter præſentis, item quantum differat hac ipſa vt ſit à populo circunſtante, & vna cum ſacerdote offerente, ab eadem, vt in miſſa ſit ſacerdote conſecrante (ſi tamen diſtingui poſſunt) & oblatio Chriſti vt in cuſtodia ſeruatur, quid efficaciæ habeat. Itē Chriſti in templo præſentatio, & oblatio, quod inquam, & quantum inter iſtas oblationes ſit diſcrimen, articuli noſtri tractatio non requirit: item cū noſtrum ſacrificium, vt in altari conſecratur & offertur, habeat gratiam apud patrem & valorem infinitū, ſicut victima crucis & oblatio quā facit ingreſſus ſancta ſanctorum, cum victimæ crucis vtraq; oblatio, quæ ſit in altari, & quæ in cœlis, ſit conſummatio (ſicut docet poſt B. Thomā Cardinal. Caietanus) quomodo nō tota pœna remittitur ei pro qun ſit oblatio, ſicut per baptiſmum remittitnr? Nam de gratia, & charitatis infuſione minor eſt difficultas, cū infundantur ſecundum propoitionem conatus nnſtri ſiue præuiæ diſpoſitionis. Cui reſpondetur quod & oblatio ſacrificij ſimiliter operatur ſecundum deuotionem offerentium, ſicut docent B. Thom. & Caietanus. Vnicuique enim noſtrum data eſt gratia ſecundum menſnram donationis Chriſti, hoc eſt vt Chriſto dare libet, atque ſecundum eam menſuram. Quando antem dicunt Ioannes Eckius & Gabriel Biel, valorem miſſæ & oblationis quæ in ea ſit eſſe finitum, conſiderant hāc olationem prout ſit & à ſacerdote, & Chriſtum vt perſonam hic tantnmmodo oblatam, & oon vt imaginem repræſentantem crucifixum: vel reſpectum habent ad noſtram diſpoſitionem ſiue deuotionem. An autem omnis ſructus ſalutaris, temporalis & ſpiritualis, quem pater largitur, referri debeat ad mortem & paſsionem Chriſti, ſicnt noſtra redemptio, an potius ad totam eius vitam, quam diximus fuiſſe perpetuam oblationem, tractat B. Thomas, Quæ omnia hic tractare prolixius eſſet.

1.2. quæ. 102 art. 1 ad 8 ar gum part 3 qu. 22. ar. 2. & 3. eiuſdem qu. art. 2.

Par. 3 q 67 art cap. 5. In quodlib.

Ephef. 4.

Circa lib à Cæſare Ratiſpona ob latum.

Ex his igitur quę diximus manifeſtum eſt, quòd Chriſti iuſtitutionem temerant, qui docent ſacram Euchariſtiam non poſſe alijs applicari, neq; pro alijs offerri. Tunc enim ſolum holocauſtum eſſet, non pacificum neque propitiatorium ſacrificium. Omnis nāque pontiſex & ſacerdos pro hominibus conſtitnitur in his quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Nec ſimile eſt de alijs ſacramentis, quæ ſolum ſacramenta ſnut, non ſacrificia: & ideò percipiens ſacram Euchariſtiam, cùm ea ſolum vt ſacramento vtatur, hoc eſt vt cibo & potu, ſumenti tantùm hæc perceptio prodeſt non alijs. Aduerſantur quoque & violant Chriſti iuſtitutionem, qui illicitas atque abrogandas eſſe dicunt miſſas priuatas, hoc eſt, in quibus ſolus ſacerdos conſecrat & ſolus communicat. Has enim Miſſas vocant priuatas, etiam ſi mille adſint auditores. Iſti & huiuſmodi ſimiles errores proficiſcuntur ex peruerſo & erroneo verborum inſtitutionis huius ſacramenti intellectu, quòd videlicet facere, quod iuſsit Dominus dicens, Hoc facite in meam commemorationem, ſit manducare & bibere, oon conſecrare, ſacrificare & offerre: quo tamen ſenſu B. Cypr. Irenæus, Chryſoſtomns, & alij ſcriptores Eccleſiaſtici, & canon Miſſæ ea interpretantur. Et ideo cum hic primarius eius vſus ſit, nec mandet Chriſtus, vt vel publicè, vel priuatim aut alijs ſimul comunicantibus hoc faciant, liberum Eccleſiæ iſtud reliquit. Cùm igitur ſacerdos Miſſam celebrans Deo ſacrificium offerat, & cum ſolo Deo agat cauſam totius Eccleſiæ & ſuam, atque hoc priuatim extra hominum turbam deuotius peragatur, magis ſecreta ſilentia in Miſſæ celebratione quærere conuenit, quàm in hominum frequentia loca publica, exemplo ſummi ſacerdotis legalis, qui in die expiationis abditiſsima loca, hoc eſt ſancta ſanctorum, ingrediebatur ſacrificium conſummaturus. Legitur namq; in Leuitico, Nullus homo ſit in tabernaculo, quando pōtifex ſactuariū ingreditur, vt roget pro ſe & pro domo ſua, & pro vniuerſo cœtu Iſrael, donec egrediatur tabernaculum. Fortaſsis obijcietur qnòd inter ea quæ fecit Ieſus, ſuis etiam diſtribuit corpus & calicem, ergo & nos idem facere opurtet, ex eius mandato, qnando conſecramns & miſſam celebramus? Cui reſpondetur, quod hoc verbū, Facite, dicit Chriſtus non fidelibus, ſed ſolis menſæ prępoſitis, vt

Part. 3. q 82 artic. 1.

Hebr. 5.

Cap. 16.

illi diſpenſent vt diximus, ſecundum quod eis honori Domini & ſaluti populi Chriſtiani expedire videtur. Et præceptum hoc (ſi tamen præceptum eſt) eſt affirmatiuum, qualia non pro ſemper obligant. Et ſecundũ ſanctorum patrum interprerationem Facere non complectitur diſtribuere, ſed ſolum conſecrare ex pane & vino corpus & ſanguinem Domini. De miſsis aurem priuatis, & de earum vſu quod ſit antiquiſsimus, item earundem applicarione, docet in auctario Enchyrid. Ioannes Eckius: item in Apologia aduerſus Bucerum circa ſcripruram proteſtantium in Colloquio Rariſponenſi. Et de ſacrificio miſſæ ſcribit tres libros, quibus exactiſsimè aduerſariorũ dogmata conuincit, in quorum primo ex ſcripturis docet & probat in miſſa verum fieri ſacrificium: in ſecundo ex Patribus & concilijs: tertio eorum reſpondet argumentis. Virtutem quoque & efficaciã huius noſtri ſacrificij ex Pa-

Controuer. 5 tribus docet Alberius Pighius. Hi latiſsimè tractant quicquid adhuc de miſſæ ſacrificio

li. 22. de ciu. Dei cap 3. deſiderari poſſet. Tempore beati. Aug. miſſas fuiſſe priuatas demonſtratur ex eo quod ſuperius ex ipſo citauimus, & quod Gregor. Nazian. inuentus eſt in paruo oratorio celebrare, quando communi Epiſcoporum conſenſu in Epiſcopum fuit aſſumptus: &, vt diximus, quia Christus hic nihil ordinauit: niſi de faciendo, hoc eſt ſacrificando, & abſolutè dixit, Hoc facite & offerte, liberum reliquit vt vel priuatim, vel publicè iſtud faciamus cum aliorum communione, & etiam ſine ea, pro viuis vel mortuis, iuxta regu-

Epiſt. ad Ianuarium. lam B. Auguſt. cuius frequenter in ſuperioribus meminimus. Quod autem Deum honore & cultu debito priuant, qui in miſſa ei defertur, totamq; Eccleſiam ac fidelium defunctorum animas multa vtilitate, fructu

In actis Conuentũ Ra. & præſidio fraudant, qui tanquam Chriſti inſtitutioni contrarias, miſſas priuatas abolendas docent, rectè declarat Ioannes Eckius, annota. circa librum oblatum. Et quidam ſanctorum dicit, quod quiſquis hoc ſacrificium ab Eccleſia tollere molitur, nihilominorem ei iacturam intentabit, quàm ſi mundo ſolem eripere ſtuduerit.

Reſpon. in defenſione Regia Aſſertionis. EX hac articuli declaratione & probatione non erit difficile aduerſariorum argumentis reſpondere. Falſa enim aſſumunt, vel ex erronea ſcripturarum argumẽtantur intelligentia. Quod primum oſtendamus de Ioan. Caluino, qui in Antidoto articulorũ facultatis ſacrę Theologię Pariſiẽ. circa articulum 6. miſſæ ſacrificium impugnat, & ſuccinctè adducit, eaq; ei validiſsima viſa ſunt ad fidem noſtram euertendam. Relinquo eius inſtitutionem, quæ hac in re prolixa eſt, ſed argumenta Antidoti tantum proponemus. Ait enim.

Inſtitutio Chriſti ſic habet, Accipite & manducate, non autem Offerte: Ergo ſacrificium miſſa non ex inſtituto Chriſti eſt, ſed palã cũ eo pugnat. *Caluinus.*

Quid, precor, apparentiæ habet hæc argumentatio, vt propter eam relinquamus conſentientem ſcriptorum Eccleſiaſticorum, & catholicæ fidei doctrinam de Miſſæ ſacrificio? Verè huic homini Deus ſpiritum compunctionis dedit: oculos vt non videat, & aures vt non audiat. *Reſponſio.* Diximus enim non eſſe inſtitutionem ſacrificij, imò nec ſacræ Euchariſtię in his verbis, Accipite & manducate, Niſi enim addidiſſet, Hoc facite in meam cõmemoratione, nullum haberemus in Eccleſia ſacrificium, nullam Euchariſtiam, nullum corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentum nec facultatem conſecrãdi. Hoc autem facere, apertiſsime (vt diximus) B. Cypri. Patres & Eccleſia catholica Græca & Latina, à temporibus Ambroſij & Chryſoſtomi in Canone Miſſæ, interpretantur ſacrificare & offerre. Quamuis igitur in his verbis, Accipite & manducate, non ſit inſtitutum ſacrificium, in eo tamen quod addit, Hoc facite in meam commemorationem, vera eſt & perpetua ſacrificij Miſſæ inſtitutio, Nihil igitur habet ſoliditatis, ſed merè ſophiſtica eſt hæc Caluini argumentatio.

Caluinus. *Praeterea conſtat ex ſcipturis hoc peculiare & proprium fuiſſe Chriſti officium, ſeipſum offerre, ſicut dicit Apoſt. ipſum vna oblatione in perpetuum ſanctificaſſe ſuos: Item ſemel apparuiſſe per oblationem ſui. Nam & in hunc finem conſecratus fuit ſacerdos ſecudũ ordinẽ Melchiſedech ſine ſucceſſore vel ſocio. Sacerdotij itaq; honore ſpoliatur Chriſtus, cùm ius ipſum offerendi transfertur ad alios. Poſtremo nemo vſurpare debet hunc honorem, niſi à Deo vocatus, teſte Apoſtolo, Nemo autem præter Chriſtum vocatus legitur. Rurſum cùm promiſſio ad eos ſolos deſtinetur, qui ſacramẽto communicant, quo iure ad mortuos pertinebit?* *Heb. 9. 10.*

Reſponſio. Eſt quidem officium Chriſti proprium & peculiare, ſeipſum pro mundo offerre in mortem, & animam ſuam dare in redemptionem pro multis, & per proprium ſanguinem poſt factam cruentam hanc oblationem in ara crucis, intrare ſancta ſanctorũ, & vultui patris ſe præsẽtare, atq; pro nobis interpellare, nec cuiquam hoc officium communicat, ſe tamen ſancta ſanctorum ingreſſus offert & patri præſentat, non ſolum per ſe in ſua perſona, ſed etiam per noſtrum & ſacerdotum miniſterium, ſicut de Chriſto dicit Ioan. Bap. ex verbo Dei. Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto, quaſi hoc ſit ei vt etiam verè eſt, peculiare. *Ioan. 1.* Apoſt. tamen & ſacerdotes ſuum baptizando præſtant miniſterium, & per eos in ſpiritu ipſe Chriſtus baptizat. Ita ſacrificando & offerendo ipſe ſe ſacrificat & offert ſacerdotum miniſterio: ſed & ſe patri præſentare vbicunq; eſt in ſacramento etiam velatus per miniſterium ſacerdotum. Non enim minus in ſacramento, quantumlibet tectus humillima & quaſi ſordida veſte, vultui patris pro nobis apparet, *Zacha. 3.* quia in cœlis ſedens ad dexteram eiuſdem patris, in hoc fungens ſacerdotio ſempiter-

nō ſecundum ordinem Melchiſedech. Licet Chriſtus, inquit Oecum. non obtulerit carentem ſanguine hoſtiam: ſiquidem corpus ſuum obtulit, attamen qui ab illo funguntur ſacerdotio, quorum Deus pontifex eſſe dignatus eſt, ſine ſanguine offerēt. Nam hoc ſignificat, In æternum, Neq; enim de ea quæ ſemel à Deo facta eſt oblatio & hoſtia, dixiſſet in æternum, ſed reſpiciens ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat & ſacrificatur, qui etiam in myſtica cœna, modum illis tradidit huiuſmodi ſacrificij. Et Theoph. explicans quomodo Chriſtus ſit ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech: Manifeſtiſsimè igitur, inquit de Chriſto hoc dictum eſt. Solus enim ille pane & vino ſacrificium conſecrauit. Perinde ac Melchiſedech. Qui verò dixit in æternum? Quoniam etiámnum vna cùm corpore quod pro nobis immolauit, apud Deum & patrem intercedit, hoc eſt, quas pro nobis pertulit afflictiones, vt multum cōmoueat, proponit etiam ſine voce, reipſa nimirum patri loquēs, Pro humana natura filius tuus ego ſuſtinui hęc: Miſerere igitur horum, pro quibus ego pati & mori ſuſtinui. Vel quia quæ in ſingulos dies fit & futura eſt in perpetuum oblatio per Dei miniſtros, ipſum habet pontificem & ſacerdotem Dominum, atq; adeo ipſam hoſtiā, qui ſeipſum pro nobis ſanctificat & frangitur, & diſtribuitur. Quoties enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur. Et beatus Ambroſius, vt ſupra citauimus. Nunc Chriſtus, inquit, offert ſe ipſe quaſi ſacerdos, vt peccata noſtra dimittat, hic, videlicet in ſacramento, in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem quaſi aduocatus interuenit. Atque hæc eadem quæ veritati hic obijcit Ioannes Caluinus, proponit ſibi beatus Ioannes Chryſoſtomus, & diligenter explicat circa locum, per ſingulos annos ijſdem ipſis hoſtijs quas offerunt indeſinenter: Quid ergo nos, inquit, nonne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna eſt hæc hoſtia, non multæ. Quomodo vna eſt, & non multæ? Quia ſemel oblata eſt illa, oblata eſt in ſancta ſanctorum: Hoc autem ſacrificiū exemplar eſt illius, id ipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, craſtina alium, ſed ſemper id ipſum. Proinde vnum eſt hoc ſacrificium, alioquin hac ratione, quoniam in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt: Nequaquam, ſed vnius vbiq; eſt Chriſtus: Pontifex noſter hoſtiam mundantem nos obtulit, ipſam offerimus & nūc: hoc autem quod nos facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum eſt. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud ſacrificium, ſicut pontifex, ſed idipſum ſemper facimus, magis autem recordationem ſacrificij operamur. Mirum eſt quod Ioannes Caluinus & reliqui aduerſarij noſtri non videāt eaſdem has Pauli ſententias, nō minus facere aduerſus oblationem quam Chriſtus in cælis facit vultui patris ſemper pro nobis apparens (ad quam ſtabiliēdam eas Paulus adducit) quam contra oblationem altaris. Et multa quæ Chriſto ſunt propria, ipſe in apoſtolos ſuoſque miniſtros transfundit. Tractās enim beatus Chryſoſtomus verbum Domini, Quodcunque ſolueris, & quodcunque ligaueris ſuper terram, &c. Hæc, inquit, promittit ſe Petro daturum quæ ſunt propria Dei ſolius, ſcilicet peccata ſoluere, & Eccleſiam immutabilem facere inter tot perſecutionum & tentationum procellas. Et beatus Hieronymus circa locum, Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Sicut ipſe lumen inquit Apoſtolis donauit, & lumen mundi appellarētur, cæteraq; ex Domino ſortiti ſunt vocabula, ita & Symoni qui credebat in patrem Chriſtum Petri largitus eſt nomen, ac ſecundum Metaphoram petræ, rectè dicitur ei, Aedificabo Eccleſiam meam ſuper te. Et vna quidem oblatione crucis in perpetuum ſuos ſanctificauit, vnde omnis noſtra ſanctificatio, & omnis peccatorum remiſsio deriuatur: ſed hæc oblatio in cruce facta cum ſanguinis effuſione perpetuò patri pręſentatur, & idem ipſe in ſancta ſanctorū ingreſſus per proprium ſanguinem, ſe patri offert, ſua vulnera, ſuam paſsionem, eius vultui pro nobis apparens, & ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. reipſa patri loquens, pro humana natura filius tuus ego ſuſtinui hæc: Miſerere igitur horum pro quibus ego pati & mori ſuſtinui. Atque hanc duplicem, ſecundum modum, ſed re ipſa eandē oblationem ſanguinolentam in cruce & incruentam in cælis mirificè proſequitur Apoſtol. Paulus, vmbræ legis in die expiationis comparans veritatem, videlicet ingreſſum Chriſti in ſancta ſanctorum, Hæc autem oblatio quam in cælis facit, durabit quàm diu locum habebit expiatio, hoc eſt, vt interpretatur B. Paul. donec ſecundò appareat quaſi ex ſanctis ſanctorum rediens, omnibus expectantibus ſe in ſalutem. Non enim ſuorum ſanctificatio perficietur, donec tradiderit regnum Deo et patri. Et Chriſtus quidem à patre conſecratus eſt ſacerdos ſine ſocio, ſine ſucceſſore (Sacerdotium enim habet ſempiternum) nō tamen vt in ſua tātum perſona ſacerdotio fungatur. Nam & ipſe vocauit Apoſtolos ſuos quos mitteret ad eaſdem functiones ad quas ipſum miſerat pater. Sicut, inquit, me miſit pater, & ego mitto vos. Miniſtros itaque habet Chriſtus in hac ſui incruenta oblatione, quos vocauit ipſe, quamuis non ſucceſſorem, nec ſocium. Dei, inquit Apoſtolus, adiutores ſumus, & miniſtri eius cui credidiſtis. Nec in hoc Chriſtus honore ſuo ſpoliatur, quando vt nos honoret, noſtra dignatur vti cooperatione. Et vſurpare poteſt hunc honorem, quem filius ad eum vocat, qui & duodecim Apoſtolos vocauit, ad hunc ſacerdotij honorem, ſicut ipſum vocauit pater. Ait enim Apoſtolis, Hoc facite in meam cōmemorationem quod feci ego: Maior eſt filij honor, maiorq; prædicatur eius poteſtas,

Hebr. 5.

Hebr. 5.

Quomodo ſi- ium apud patrem interdedat, quid dicat.

Lib. 1. offi- ciorum c. 84

Homil. 7. in epiſtola ad Hebr.

Math. 16.

Theophy. ad Hebr. 5.

Heb. 9. 10.

Ioann. 20.

1. Cor. 3.

quando alijs ipſam communicat, & ſui ſacerdotij facit conſortes, ſicut dici ſolet de poteſtate miraculorum cõceſſa Apoſtolis. Maior enim eſt Chriſti gloria quòd miracula faciat per alios, quàm ſi ipſa per ſe ſolum operaretur. Idem obijciebat Nouatus Eccleſiæ catho. contra alteram ſacerdotij poteſtatem vt refert beatus Ambroſ. Aiunt ſe Domino, inquit, deferre reuerentiam, cui ſoli remittendorum criminum poteſtatem reſeruant, imò nulli maiorem iniuriam faciunt, quam qui volunt mandata eius reſcindere. Nam cùm ipſe in Euangelio ſuo dixerit, Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis. Quis eſt qui magis honorat, vtrum qui in mandatis obtemperat, an qui reſiſtit? Hic autem eius etiam habemus mãdatum, Hoc facite in meã commemorationem. Et forma ordinationis ſacerdotum, ſecundũ Concil. Florentinum, ſolum oblationis meminit quæ eſt, Accipite poteſtatem offerendi ſacrificium in eccleſia pro viuis & mortuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Quare licet promiſſio & inſtitutio ſacerdotij non facta ſit mortuis, ſed ad ſolos pertineat ſacerdotes, nec ſacra Euchariſtia ad mortuos pertineat, vt ſacramentum eſt, ſiue vt eſt cibus, ac potus, non tamen excluſi ſunt à ſacrificio, quaſi pro eis offerri nõ poſſit. Nam Iudas Machabæus legis etiã ſacrificia offerri curauit pro mortuis. Et omnis Pontifex atque ſacerdos conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis non ſolùm viuorum, ſed & mortuorũ. Nec hoc loquitur Apoſtolus de ſolo ſacerdote legali, cum per hanc ſententiam oſtendat Chriſtum ſacerdotem à patre conſtitutum, habere aliquid quod patri offerat. Niſi à Deo derelict' eſſet Calui. & in reprobum ſenſum datus, nõ potuiſſet ob argumenta tam infirma, catholicã deſerere veritatem quam nõ ignorat à temporibus Apoſtolorum concorditer ſemper eſſe traditam, & doctrinam in ſancta Chriſti Eccleſia.

De pœnitentia libr. 1. cap. 2. — *2. Macc. 12.* — *Hebr. 5.*

Expendamus etiam quid momenti habeant quæ adducit Confeſſio VVirtemb. & inueniemus æquè infirma eſſe. Ait enim.

Confeſſ. VVirtemb. *Cùm ſacrificij nomen latiſſimè pateat, ac generaliter ſignificet ſacrum cultum, libenter concedimus, verum & legitimum vſum Euchariſtiæ poſſe hoc modo ſacrificium dici.*

Reſponſio. Probauimus ſacram Euchariſtiam eſſe ſacrificium, ſecundum definitiones B. Auguſt. Philippi, & Caluini, quas ſupra citauimus, ex quibus patet propriè eſſe ſacrificium, & non ſolum generali ſignificatione, qua verũ & legitimum eius vſum, hoc eſt mãducationem corporis & potum ſanguinis Confeſſio dicit eſſe ſacrificium. Non enim ſacra Euchariſtia tantùm eſt quædam cæremonia, ſicut eius aliorumque ſacramentorum vſus & adminiſtratio, eò quòd ad Dei cultum ordinãtur. Hoc enim cõmune eſt omnibus cæremonijs veteris & noui teſtamẽti. Sed hoc habet peculiare, quòd ſit ſacrificium, quòd deo exhibetur, omnibus ſacrificijs veteribus ſuccedens, ſicut docuimus ex B. Auguſt. & alijs vetuſtis ſcriptorib. Conſiſtit enim in eſſe permanente, cùm reliqua ſacramenta cum ipſa actione in qua conſiſtunt tranſeant. Diſtinguũtur namque cæremoniæ in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias, vt docet B. Thomas. Euchariſtia autem ſacramẽtum eſt, & vera ac propria ratione ſacrificium. Reliqua verò nouæ legis ſacramẽta tantùm ſunt ſacramenta. *1. 2 quæſt. 10. art. vlt.*

Confeſſ. *Etſi Euchariſtia iuxta inſtitutionẽ Chriſti ita celebratur, vt in ea annuncietur mors Chriſti, & diſpenſetur eccleſiæ ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, rectè vocatur applicatio meriti paſſionis Chriſti, his videlicet qui ſacramentũ ſumũt.*

Reſponſio. Sacra Euchariſtia iuxta inſtitutionẽ Chriſti celebratur, quãdo corpus & ſanguis Chriſti ſub panis & vini ſpeciebus conſecrantur, & patri offeruntur in memoriam mortis filij eius, ſicut ipſe in cælis ſe offert & præſentat, vt propterea rectè dicat B. Cyprianus, quia paſſionis eius mentionem in ſacrificijs omnibus facimus (paſſio eſt enim Domini ſacrificiũ quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus. Ipſe autem primus ſacrificium Deo obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit. Quem ſenſum verborum Chriſti, Hoc facite, &c. ſemper ſecuta eſt Eccleſia catholica tã Græca quàm Latina: poſtea addens in Canone Miſſæ, Vnde & memores, &c. offerimus, &c. Et ſemper in eius conſecratione mors Chriſti annunciatur apud patrem cui fit oblatio, eique præſentatur, cuius mortis miniſtrum conſecrantem etiam memorem eſſe oportet. Nam mortis memoria propriè reſpicit facientem ſiue conſecrantem, ſitque hæc annunciatio magis per ſacramentum corporis & ſanguinis, quàm lingua, vt docet B. Auguſtinus. Fallitur Confeſſio in eo quòd dicit: Iuxta inſtitutionem Chriſti ſacramentum corporis & ſanguinis diſpenſandum eſſe Eccleſiæ quandocunque celebratur. Hæc eſt enim radix multorũ errorum quos circa Euchariſtiam docet. Debebat aduertere, quòd Dominus dixit nulla facta reſtrictione, nulla mentione communicantium, ſed ſimpliciter, Hoc facite in meam commemorationem. Ex eadem radice dicit eam rectè vocari applicationem meriti paſſionis Chriſti his qui ſacramentum ſumunt, ſupponens ſolum ſacramentum eſſe, & non propriè dictum ſacrificium: intelligens nimirum, quòd, Hoc facite, ſit accipite, manducate, & bibite, & non, ſacrificate & offerte: quo tamen ſenſu oſtendimus vniuerſam Eccleſiam verba illa Chriſti ſemper intellexiſſe. Non igitur meritum paſſionis Chriſti ſolis ſumentibus applicatur, quomodo fit eius applicatio in baptiſmo cæteriſq; ſacramentis, ſed & his pro quibus offertur. Hoc enim præ cæteris ſacramentis ei eſt peculiare, quòd ſit etiam ſacrificiũ. Ratio autem ſacrificij hoc habet quod proſit & alijs. Omnis namque pontifex, inquit

Lib. 2. epiſtola 3. — *Lib. 3. de Trin. cap. 4.* — *Hebr. 5.*

quit Apoſtolus, pro hominibus cõſtituitur, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Offerre enim debet pro populo, ſicut ꝓ ſemetipſo pro peccatis.

Confeſ. *Nec damnandæ ſunt piæ lectiones, & precationes, quæ conſecrationem, vt vocant, & diſpenſationem Euchariſtiæ præcedere & ſequi ſolent. Sed interea non licet nobis errores, qui ad hoc ſacrum imperitia magis priuatorũ hominum, quàm legitimo conſenſu veræ Catholicæ Eccleſiæ, acceſſerunt, diſſimulare & approbare.*

Reſponſio. Quæ miſſæ acceſſerunt probat confeſsio, & damnat eius ſubſtantiam, nempe ſacrificium & oblationem, ſine quibus miſſa conſtare nõ poteſt. Et conſecrationem damnare videtur, cùm dicat, Quæ conſecrationem, vt vocant, &c. Sed quomodo ſub ſpeciebus incipit eſſe corpus & ſanguis Chriſti, ſi nõ fiat myſtica benedictio ſiue conſecratio? Clarè hic docet Euchariſtiæ oblationem miſſæ acceſsiſſe priuatorũ hominum imperitia, non autem legitimo veræ Eccleſiæ conſenſu, vbi B. Aug. & vniuerſos patres imperitiæ damnat, qui hanc oblationem teſtati ſunt & probauerunt. Et quæ, precor, eſt vera Eccleſia catholica, ſi non Latina & Græca, quæ vtraque ab hinc mille annis tradidit ſacram Euchariſtiam eſſe ſacrificiũ & oblationem? Et quis magis legitimus eſſe poſſet conſenſus, quam ex tam longa & diutina obſeruatione in ſolenni & publico miſſæ officio?

Confeſsio. *Vnus error eſt quòd ex cultu qui debet Eccleſiæ eſſe communis, fiat priuata vnius ſacrificuli actio, qui vt ſolus ſibi legit verba cœnæ Dominicæ, ita etiam ſolus panem & vinum ſumit.*

Reſponſio. Summus ſacerdos cũ ſanguine ſancta ſanctorum ingreſſus ſecretè omnia ſolus agebat coram propitiatorio, hoc eſt Deo propitiatorio inſidẽte, totius tamen populi cauſam agebat, atque propterea vt publica erat perſona in cauſa communi, publica etiam erat & actio, quãuis ſecreta ſine teſtibus perageretur. Diximus enim ex Apoſtolo, quòd ſacerdos pro hominibus cõſtituitur, vt offerat & deprecetur pro peccatis totius populi. Sacerdos, inquit B. Chryſoſtomus, pro vni- (Libr 6. de ſacerdotio.) uerſo orbe legatus intercedit, deprecatorq́; eſt apud Deum, vt omnium non viuentium modò, ſed & mortuorum peccatis fiat propitius. Nec mirum quòd ſacerdos ſolus verba cœnæ Dominicæ legit, cùm per ea in Chriſti perſona conſecret & tranſmutet panem & vinum in corpus & ſanguinem Domini. Hic enim primarius eſt horum verborum vſus, nõ intelligentia aſtantium, cùm populi cauſam cum ſolo Deo agat conſecrando & offerendo. Et ſolus ſacramentum ſumere poteſt, cùm Dominus nihil mandauerit, quòd alij ſimul communicare debeant. Magna ſanè fieret iactura in Eccleſia apud viuos & defunctos, ſi celebrare miſſam non poſſet ſine aliorum communicatione, imò nec licet ei alijs ſacramentum miniſtrare, niſi præpoſitus fuerit familiæ Chriſti, vt ei in tempore diſpenſet, hoc eſt, curam habuerit paſtoralem.

Confeſ. *Nam Chriſtus inſtituit Eccleſiam, nõ vt eſſet priuata vnius actio, ſed vt eſſet Eccleſiæ communio.*

Reſponſio. Chriſtus ſacram Euchariſtiam inſtituit, vt nomine Eccleſiæ ſacerdos patri corp⁹ & ſanguinem eius offerat in mortis apud eundem memoriam, quomodo ipſe in cælis ſe offert & ſiſtit, patri latus & vulnera oſtẽdens, hoc eſt, vt in nouo teſtamento nobis eſſet ſacrificium quod ſecundum B. Auguſtini & Leonis papæ ſententiam, omnibus veteribus ſacrificijs ſuccederet: hicque primarius eius eſſet vſus: & ſecundarius, vt ſit fidelibus cibus & potus, ſicut diximus inſtitutum fuiſſe agnum Paſchalem ad immolãdum, & ſecundo loco ad edendum. Inſtituit autem Chriſtus Euchariſtiam, non vt eſſet actio priuata, hoc eſt, quæ ſecreto fieret, nec vt publica, quæ multis fieret præſentibus. Neutrum enim ad eius pertinet inſtitutionem. Nam poteſt & publicè fieri, & etiam poteſt ſecretò, quia tamẽ fit à publica perſona, hoc eſt, à ſacerdote, qui Chriſti mediatoris Dei & hominum, id eſt, pontificis magni qui cælos penetrãuit, gerit perſonam, & pro tota offert Eccleſia tam viuentibus quam mortuis, & ad hoc publica miſſus eſt autoritate, actio eius in his myſterijs celebrandis non priuata, ſed verè eſt publica ſiue authoritatẽ ſpectemus, ſiue cauſam ac finem actionis, ſiue eorum actio quæ in die expiationis ſummus ſacerdos operabatur in ſanctis ſanctorum. Niſi in primis religionis noſtræ principijs erraret hæc Confeſsio & alij omnes aduerſarij, tam abſurda tradere non poſſent, nec tam aliena à conſentiente patrum doctrina.

Confeſ. *Itaq; ad rectam Euchariſtiæ actionem requiruntur ad minus duo, videlicet miniſter Euchariſtiæ benedicens, & is cui Euchariſtiæ ſacramẽtum diſpenſetur. Cùm enim Chriſtus hoc ſacramentum inſtitueret, non ipſe ſolus veſcebatur, ſed diſpenſabat Eccleſiæ ſuæ quam tum præſentem habebat: Accipite, inquiens, manducate, &c. & bibite ex eo omnes.*

Reſponſio. Chriſtus duodecim Apoſtolis quos præſentes habebat, ſacram diſpenſabat Euchariſtiam, ex eius inuitatione ad eam ſuſcipiendam paratis: Ita & præfectus mẽſæ Dominicæ petentibus, & paratis eandem diſpenſare debet: inuitis & his qui eam non deſiderabant non obtruſit. Et ſpeciales fuiſſe cauſas ob quas abiturus corpus ſuum & ſanguinem diſcipulis miniſtrabat, diximus ſuperius. Cũ autem vnus non faciat eccleſiã, & conſecrari nõ poſsit ſacra Euchariſtia, niſi Eccleſiæ præſenti diſpenſetur, quare præter miniſtrum benedicentem nõ oportet adeſſe ſaltem duos, quibus diſpenſetur? Nam Chriſtus, vt habet Confeſsio, diſpenſabat Eccleſiæ ſuæ quam tum præſentem habebat. Nos igitur dicimus, quòd hoc Chriſti exemplum non obligabat ad imitandum, vt in Euchariſtiæ actione vel duodecim aliquibus ipſam diſpenſemus.

ſemus. Nam primarius eius vſus, vt diximus, pendere non debet à fine ſecundario.

Confeſ. *Hoc Chriſti inſtitutum, vetus & vera catholica Eccleſia tã ſeueriter ſeruauit, vt eos qui in hoc ſacro præſentes nõ communicarent, excommunicauerit.*

Reſponſio. Vetuſtior & primitiua Eccleſia non diſtribuit ſacram Euchariſtiam fidelib' vnà in cœtu congregatis, ſed panem ſacrum frangebat per domos: (Act. 2.) Nec vnquam Eccleſia vera tanquam Chriſti inſtitutum tranſgreſſos eos excommunicauit, qui in hoc ſacro præſentes non communicarent. Diximus enim frequenter Chriſtum nihil expreſsè de communione mandaſſe, ſed tantùm de ſacrificatione & oblatione in ſui memoriam. Non enim verba ſunt inſtitutionis, Accipite, Comedite & bibite: ſed paternæ inuitationis, & ad ſolos referuntur Apoſtolos. Et cum Chriſti præceptum eiuſque inſtitutio ſit immutabilis, nulla conſuetudine aboleri poſſet, quòd præſentes in ſacra hac actione poſſent non communicare, ſi à Chriſto eſſet inſtitutum. Ait papa Anacletus.

Confeſ. Anacletus in 1. epiſt. *Peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere liminib. Et addit, Sic enim & Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia.*

Reſponſio. Hunc morem tunc ſeruabat Eccleſia ex Apoſtolorum, vt dicit Anacletus papa, conſtitutione. Sed quia Chriſti non erat præceptũ, ex cauſa per præpoſitos, & per Eccleſiam cõtraria conſuetudine tolli & mutari poterat, ſicut mutatum eſt & abrogatũ ſolemne hoc apoſtolorum decretum de abſtinentia à ſuffocato & ſanguine quòd in Actis refert beatus Lucas. (Act. 5.) Et ſeries ſententiæ Anacleti inſinuat ipſum loqui, non de omnibus præſentibus in ſacra actione, ſed de miniſtris duntaxat altari aſsiſtentibus. Ait enim, In ſolemnioribus diebus epiſcopus Deo ſacrificans, aut ſeptem, aut quinque, aut tres diaconos & ſubdiaconos, atq; reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induti veſtimentis in fronte & à tergo, & presbyteri è regione contrito corde & humiliato ſpiritu ac prono ſtent vultu, cuſtodientes eum à maleuolis hominibus, & conſenſum eius præbeant ſacrificio. Peracta autem conſecratione omnes communicent, hi videlicet miniſtri, non autem omnes qui miſſæ interſunt. Ex quo patet quòd nihil probant Concilium Antiochenum (Cap. 2.) & B. Dionyſius (In Hierarc. Eccleſiaſt.), quæ citat Cõfeſsio. Referunt enim morem, qui eo tempore in Eccleſia obſeruabatur, non autem Chriſti inſtitutum vel mandatum.

Confeſ. *Arbitramur igitur neceſſarium eſſe vt ad conſeruandam in celebratione Euchariſtiæ inſtitutionem Chriſti, & ad ſectandum veteris ac veræ catholicæ eccleſiæ exemplum abrogentur priuatæ ſacrificulorum miſſæ, & reſtituatur Eccleſiæ publica cœnæ Dominicæ communio.*

Reſponſio. Fallitur Cõfeſsio quòd credat ex Chriſti inſtitutione miſſam debere celebrari ſolum cum præſentium communione. Non enim inſtitutionis verba, Hoc facite in meam cõmemorationem, vllã communionis faciunt mentionem. Quare verbo Dei addit Confeſsio & maledictionem incurrit, dum addit, Hoc facite, quando adſunt communicantes. Exemplum autem veteris Eccleſiæ ſi tale fuerit quale proponit Confeſsio, quia ex Chriſti nõ erat inſtitutione, temporis progreſſu potuit mutari, ſicut mutata eſt cõſuetudo quotidie communicandi, quam in Eccleſia Romana fuiſſe docet B. Hieronymus. (Epiſt. ad Lucinum.) Et iniquiſsimum, atque pernicioſum eſt cõſilium, quo nec magis noxium Eccleſiæ dari poteſt, vt miſſæ priuatę penitus abrogentur. Maiorem namque per hoc eccleſia pateretur iacturam, quàm ſi mundo ſol tolleretur. Studet hæc confeſsio cum Antichriſti miniſtris etiam nobis iuge hoc ſacrificium auferre, quod iam in ſuis ciuitatibus ſuſtulerunt, de quo vaticinatus eſt Propheta Daniel, (Cap. 12.) A tempore cum ablatum fuerit iuge ſacrificium, dies mille ducẽti nonaginta, hoc tempus & tempora & dimidium temporis.

Confeſſio. *Alius error eſt quòd Euchariſtia ſit tale ſacrificium, quod debeat iugiter in Eccleſia, ad expianda peccata viuorum & mortuorum, & pro impetrandis alijs beneficijs tam corporalibus, quàm ſpiritualibus offerri.*

Reſponſio. Non eſſe errorem, ſed Catholicam & certiſsimæ fidei Chriſtianæ veritatem, ſacram Euchariſtiam eſſe tale ſacrificium quod, &c. à temporibus Apoſtolorum teſtati ſunt, & ex ſcripturis canonicis docuerunt vniuerſi ſcriptores Eccleſiaſtici, atque hoc eſſe iuge & perpetuũ ſacrificium, quod temporibus Antichriſti duntaxat intermittetur, ſecundum prophetiam Danielis prophetę, ipſumque eſſe propitiationem pro peccatis etiam mortuorum virtute & merito ſacrificij crucis, docuimus ex B. Auguſtino & B. Chryſoſtomo, (In Ench ca. 110. Homil. 69. ad populum Antiochenum.) & plurimis patribus quos antea citauimus. Et Alexander primus palam docet crimina atque peccata oblatis his Domino ſacrificijs deleri: & cauſam addit, Idcircò & paſsio eius in his commemoranda eſt qua redempti ſumus, & ſæpius recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hoſtijs placabitur Dominus, & peccata dimittet ingẽtia. Omnis namque efficacia ſacræ Euchariſtiæ, eiuſque in altari oblationis, deriuatur à victima crucis quam patri repræſentamus, vt eius apud ipſum quaſi renouemus memoriam. Et apertiſsimè B. Chryſoſtomus docet nos pro infirmis, pro terrę, mariſque, & vniuerſi orbis fructibus ſacrificare, vt ſuprà prolixè declarauimus. Valet enim noſtrum ſacrificium ad vniuerſa impetrãda, & quidem incomparabiliter efficacius, quàm ab orbe condito vllum profuit ſacrificium. Omnibus namque vt frequenter diximus, veteribus ſucceſsit ſacrificijs, omniumque adducit fructum & vtilitatem. Magna igitur eſt cœcitas & arrogantia Cõfeſsionis, quòd veritatem hanc catholicam in Eccleſia Chriſti

ſemper

ſemper annunciatam, audeat vocare errorem, nullo allato ſcripturæ aut ratiōis teſtimonio.

Confeſſ. *Hic error manifeſtè pugnat cum Euangelio Chriſti, quòd teſtificatur Chriſtum vna oblatione ſemel tantum facta, conſummaſſe in ſempiternum ſanctificatos.*

Reſponſio. Hebr.10. Et nos confitemur atque docemus Chriſtum vna oblatione qua ſe in cruce ex patris obedientia in mortem pro nobis obtulit, ſemel tantùm facta, in ſempiternum conſummaſſe ſanctificatos: & hanc oblationem fontem eſſe, ex quo omnis noſtra iuſtitia & ſanctitas proficiſcitur, quam ſolam patri proponimus in noſtro ſacrificio & oblatione, cuius etiam figura eſt, imago & exemplar, ſicut oblatio quam Chriſtus in cęlis apud patrem facit: & hanc repræſentationem & apud patrem rememorationē facimus in ſacrificio quod Chriſtus ad hoc ipſum inſtituit. Nam ſicut agnus paſchalis eiuſque immolatio & realis oblatio, figura erat & vmbra agni pro totius mundi peccatis immolandi, ita Chriſtus in ſacramento verū eſt ſacrificium eiuſdem victimæ crucis recordatiuum, omnem ſuam efficaciam iuſtificandi & remittendi peccata ab eadem crucis victima ſuſcipiens, vt audeat dicere B. Cyprianus, quòd paſsio Domini ſacrificium eſt quod offerimus. Hūc enim præſentamus agnum qui tollit peccata mundi, paſſum, & crucifixum, patri exhibēdo, & in noſtro ſacrificio ſiſtendo, vt in faciē eius pro nobis crucifixi reſpiciat, noſtrique miſereatur, ac beneficia ſua conferat. (Epiſt. ad Cecilium.)

Confeſſ. *Et quia Chriſtus paſsione ac morte ſua impetrauit nobis remiſsionem peccatorum, quæ & nobis per euangelium in nouo teſtamento annunciatur, idcirco non licet amplius pro peccato ſacrificare. Dicit enim epiſtola ad Hebræos, vbi eſt peccatorum remiſsio, iam non eſt oblatio pro peccato.* (Hebr.10.)

Reſponſio. Hanc peccatorum remiſsionem ſolum aſſequimur, apud patrem pro ea ſupplicantes & pœnitētes: Et ſicut eam conſequimur per ſacrum baptiſma & ſacramentum pœnitentiæ, ita per ſacræ Euchariſtiæ oblationem: ſolius tamen victimæ crucis efficacia & virtute. Et quę apparentia quòd propterea non liceat amplius pro peccatis ſacrificare & offerre? Eadem namq; conſecutione, nec Chriſto cęlum ingreſſo ſe patris vultui pro nobis liceret præſentare, nec in veteri lege ſacrificia offerre, nec eius parentibus ipſum in tēplo Domino ſiſtere licuiſſet. Nā vbi eſt peccatorum remiſsio reuera, vel in cauſa ſufficiente, iam non eſt oblatio alia, cuius merito vel virtute propria, peccata remittantur: Sed poteſt eſſe oblatio, quæ præcipuam & vnicam hanc crucis victimam ſpectet, eiuſque faciat memoriam & recordationem, per quam quaſi canalem eius virtus in nos deriuetur.

Confeſſ. *Nam quod dicit Chriſtus, Hoc facite in mei commemorationem, non iubet corpus & ſanguinem ſuum in cœna Deo, ſed eccleſiæ offerre, vt eccleſia edendo corpus & bibendo ſanguinem Chriſti, ac prædicando beneficium mortis eius, admoneatur de ea corporis et ſanguinis Chriſti oblatione, quæ ſemel tantùm in cruce, in expiationem peccatorum noſtrorū facta eſt. Sic enim Paulus hoc dictum Chriſti interpretatur. Quotieſcunque, inquit, manducabitis (non ait obtuleritis) panem hunc, & bibetis calicem, mortem Domini prædicate, donec veniat.*

Reſponſio. Hic Confeſsio peſtilentem fontem & originem aperit omnium ferè errorū ſuorum quos circa ſacram Euchariſtiam proponit, quòd Chriſtus dicens. Hoc facite in mei cōmemorationem, non iubet corpus & ſanguinem in cœna Deo, ſed Eccleſiæ offerre. Quæ, obſecro, ſcriptura, quis doctor catholicus hoc ſenſu ſcripturam hanc eſt interpretatus, quòd Chriſtus dicens, Hoc facite in mei commemorationem, mandat non Deo offerri corpus ſuum & ſanguinem, ſed Eccleſiæ tantum, vt edat & bibat? Oportebat hunc intellectum certa & euidenti ſcriptura ſtabilire, quando non ignorat Confeſsio omnes ſcriptores Eccleſiaſticos concorditer hic docere, quod in ſacramento altaris Chriſtum patri offeramus in memoriā illius oblationis, quæ in cruce ſemel tantùm in peccatorum noſtrorum expiationem facta eſt, in qua omnem noſtrā ſpem collocamus, omnem ſalutem, omniumque peccatorum remiſsionem inde expectātes. Vnica enim hac oblatione in ſempiternum à mundo condito vſque ad eius conſummationem perfecit & conſummauit eos qui ſanctificātur. Eſt ſiquidem fons gratiarum perennis nunquam defiturus, qui vt in omne tempus efficax eſt & ſufficiens, ita & quoad perſonas omnes & peccata vniuerſa. Ex hoc fonte per ſacramenta, baptiſmum ſcilicet & pœnitentiam, & ſacræ Euchariſtiæ oblationem, in nos profluunt omnia dona, & gratiarum chariſmata. Fallitur Confeſsio credens Apoſtolum Paulum interpretari, Facere, eſſe manducare & bibere. Nam ſolum explicat ibi Apoſtolus quòd Dominus dixit, In meam commemorationem: Hoc enim interpretatur. In mortis meæ memoriam, dum ait, Mortem Domini annunciabitis, declarans nō totum quod intelligebat Dominus, ſed quod erat principale. Volebat enim dominus, quòd in totius vitæ ſuæ, omnium laborum & fatigationum, præcipuè tamen acerbæ mortis & paſsionis ſuæ memoriam faceremus, quod prior fecerat ipſe: & ſecundum interpretationem Eccleſiæ, volebat nos hoc ipſum facere in memoriam etiam reſurrectionis & aſcenſionis eius: Mortem Domini annunciabitis, inquit idem Apoſtolus, in qua conſummata eſt eius erga patrem obedientia: Sacramento tamen corporis & ſanguinis annunciabitis magis, quàm ſermone. Sicut enim verba Chriſti, quæ hic Apoſt. interpretatur, ad ſolos diriguntur Apoſtolos, ita & eorum interpretatio: Et ideo poſt interpretationē mutat perſonam, ſermonē dirigens ad ipſos Corin-

Corinthios. Et intelligit quòd mortem Domini annunciabunt, & non tam manducando & bibendo, quàm ſaciendo quod fecerat ipſe Chriſtus. Dixit enim Dominus. Hoc ſacite in meam commemorationem, quotieſcunque mãducabitis & bibetis. Et quamnis nohait Apoſtolis, Quotieſcunque obtuleritis, hoc tamen dicere intelligitur, cum eis iuſſerit, vt hoc ſacerent & offerrent quoties biberent. Et quia reipſa mors domini repręſentatur ex ſignificatione ſanguinis à corpore ſeparari, quotieſcunque manducamus & bibimus calicem domini, ſiguis ipſis annunciamus mortem Domini.

Confeſſ. *At fatemur quidem quòd veteres Eccleſiaſtici ſcriptores vocauerint Eucharistiam ſacrificium et oblationem, ſed ſe ipſi exponunt, quòd nomine ſacrificij intelligant memoriã, annunciationem, ſeu prædicationem ſacrificij, quod Chriſtus ſemel in cruce peregit: ſicut et memoriam Paſchæ & Penthecoſtes vocant Paſcha & Penthecoſten.*

Reſponſio. *Lib. 4. c. 32.* Apertior eſt & clarior veterum ſcriptorũ ſarmo, quàm vt in alienum ſenſum torqueri poſsit. Dicit enim beatus Irenæus tractans verba cœnæ Dominicæ. Noui teſtamenti, inquit, nouam decuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis percipiens in vniuerſo mundo offert Deo. Er B. Auguſt. *Libr. 7. de ciuit. Dei, cap. 10.* Sacerdos ille, inquit, mediator teſtamẽti noui exhibet ſecũdum ordinem Melchiſedech, de corpore & ſanguine ſuo ſacrificium quod ſucceſſit omnibus illis ſacrificijs veteris teſtamẽti. Quo ſenſu loquuntur vniuerſi patres, quorum ſentẽtias etiam ſuperius citauimus, adeò vt Ioãnes Caluinus liberè ſateatur, quòd ad Iudaiſmum quendã deflexerunt, nec poſſint excuſari. Docẽt enim illi ſacram Euchariſtiam tanquam ſacrificium Deo exhiberi pro peccatis, ad eum propitiandum: atque etiam apertè tradũt verum eſſe ſacrificium, quod tamẽ memoria eſt eius ſacrificij quod Chriſtus ſemel in cruce peregit. Et quamuis *Epiſt 23. ad Bonifacium.* dicat beatus Auguſtinus, quòd ſicut ſecundum quendam modum ſacramẽtum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, & ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt, ſecundũ tropum ſcilicet quo ſacramenta earum rerum quarũ ſunt accipiũt nomina, ita Chriſtus, inquit, ſemel immolatus eſt in ſeipſo, & tamen in ſacramento non ſolùm per omnes Paſchæ ſolennitates, ſed omni die populis immolatur: Nec vtique mentitur qui interrogatus eum reſponderit immolari. Et ipſo die Dominico dicimus, hodie dominus reſurrexit, craſtino die erit Domini paſsio, cum ante multos annos paſſus ſit, & à mortuis reſurrexit. Hæc quidem eſt communis fidelium ſecundum tropum locutio, non tamen propterea nomine ſacrificij altaris ſcriptores Eccleſiaſtici eius intelligunt memoriam ſeu ſacrificij crucis prædicationẽ. Nam verba eorum plurimis in locis nullo modo hunc ſenſum patiuntur, ſicut iam ſtatim oſtendimus. Det igitur Confeſsio vna cum Ioanne Caluino gloriam Deo, & cõfiteatur patribus & eccleſiæ catholicæ ignotã fuiſſe ſuam doctrinam, imò eam dãnaſſe tanquam hæreſim peſtilentiſsimam. Latius reſpondet huic Confeſsioni Reuerendus pater Petrus à Soto, Cæſ. M. Confeſsionarius. Argumentis autem Ioannis Caluini, quibus in ſua Inſtitutione pernicioſiſsima impugnat ſacrificium miſſæ: item argumentis quibuſdam Lutheri doctè reſpondet venerabilis Alfonſus de Caſtro hæreſ. 2. de miſſa: *Controuerſ. 5. & libr. 2. Hierarch. cap. 5.* Argumentis autem Confeſsionis Auguſtanæ eiuſque apologiæ Albertus Pighius: Et horum atque omnium hoſtium ſacrificij miſſæ obiectionibus, rationibus & ſcripturis abſolutiſsimè ſatisfacit clariſsimus doctor Ioannes Eckius libro 3. de ſacramentis, quæ hic præterimus, quod omnia ferè eadem ſunt quæ propoſuimus ex Antidoto Caluini & Confeſsione VVirtembergenſi: & quia ex his quæ diximus non difficilè erit reſpondere omnibus quæ circa hanc materiam aduerſus veritatem catholicam obijci poterunt.

Finit Articuli Decimi ſexti.

ARTICVLVS DECIMVS SEPTIMVS.

Solis Sacerdotibus ſecundum Eccleſiæ ritum ordinatis, data eſt à Chriſto poteſtas conſecrandi verum corpus Chriſti & ſanguinem.

EST hic ritus, quòd ab Epiſcopo ſimiliter conſecrato hanc poteſtatem accipiant, ſeruata materia & forma quibus Eccleſia vti conſueuit. Ordinis namque & ſacerdotij ſacramentum, ſicut alia ſacramenta, propriam requirit materiam, ſormam atq; miniſtrum, quemadmodum clariſsimè docet Concilium Florentinum, Epiſcopum autem eſſe eius miniſtrum apertè teſtantur ſcripturæ, quæ de Paulo & Barnaba narrant, quòd ordinati ſunt impoſitione manuũ eorum, qui maiores erant in eccleſia Antiochena, qui & ipſi per ſingulas eccleſias Epiſcopos conſtituebant. *Act. 13.* *Act. 14.* Et Tito mandat Apoſtolus Paulus, vt per ſingulas ciuitãtes conſtituat presbyteros, ſicut ei diſpoſuerat. *Ad Tit. 1.* Item ad Timotheum, Noli, inquit, negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi cum impoſitione manuum presbyteri, hoc eſt (vt alij vertunt) authoritate ſacerdotij. *1. Timot. 4.* Et alio loco, Admoneo te vt reſuſcites gratiam quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. *2. Timot. 1.* Nam ad præpoſitum domus pertinet ordinare familiam, & vnumquemque in ſuo gradu atque officio conſtituere, ac præcipua domus officia cõferre: ſicut ſeculares dignitates, & functiones in ciuitatibus diſtribuuntur ab eo, qui poteſtate præcellit, ſiue à magiſtratu aut rege. Epiſcopus verò Eccleſiæ Dei præeſt, ſecundum

cundum apoſtolū Paulum, ſicut domui ſuæ. Eſt enim primus Hierarcha & rector ſuæ ciuitatis, in qua facere poteſt quicquid ad gradum & officium pertinet Epiſcopale, hoc eſt, quicquid eſt rectoris & gubernatoris primarij: Et ideo dicit Beatus Hieronymus, Vbicunque fuerit Epiſcopus, ſiue Romæ, ſiue Eugubij, ſiue Conſtantinopoli, ſiue Rhegij, ſiue Alexandriæ, ſiue Tanis, eiuſdem meriti, eiuſdem eſt & ſacerdotij. Et B. Cyprian. Nemini, ſcilicet Epiſcoporum præſcribentes, quò minus vnuſquiſq; præpoſitus ſtatuat qđ putat & arbitratur, actus ſui rationem domino redditurus. Item B. Clemens, Cunctis fidelibus, inquit, & ſummopere omnibus presbyteris, & diaconis, & reliquis clericis, attendendum eſt, vt nihil abſq; licentia proprij epiſcopi agant, non vtiq; miſſas ſine eius iuſſu quiſquam presbyterorum in ſua parochia agat, non baptizet, nec quicquam ſine eius permiſſu faciat. In eandem ſententiā loquitur S. Ignatius. Et B. Hieron. Quid facit, inquit, excepta ordinatione epiſcop⁹, quod presbyter non faciat? inſinuans ordinationem ad ſolum pertinere epiſcopum. De his & toto hoc articulo eſt definitio generalis Concilij ſub Innocētio tertio, quod ait, Hoc vtiq; ſacramentū corporis & ſanguinis nemo conficere poteſt niſi ſacerdos, qui ritè fuerit ordinatus ſecundum claues Eccleſiæ, quas ipſe conceſsit Apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus Ieſus Chriſtus. Florentinum quoque Concilium definiuit, quòd ordinarius miniſter ſacramenti ordinis eſt Epiſcopus. Cùm enim hæc poteſtas non ſit humana, nec ciuilis, ſed omnem naturæ virtutem excedens, nemini confertur, niſi eorum miniſterio, quos familiæ ſuæ Chriſtus præpoſuit. Et ideo Apoſtolus Paulus ad maiores natu eccleſiæ Epheſinæ, Attendite, inquit, vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere Eccleſiam Dei. Et Chriſtus ipſe eſt qui dedit quoſdā paſtores, doctores, & ſacerdotes. Poteſtas namq; conſecrādi ex pane & vino corpus & ſanguinē Domini, omnē ſuperat facultatem creatam.

Epiſt. ad Euagrium. — *Epiſt. ad Magnum.* — *Epiſt. 3.* — *Epi ad Phyladelph* — *Loco vt ſup.* — *De ſumma Trin & fide cath. cap. Firmiter.* — *Actor. 20.*

Hos autem ſolos & vniuerſos hanc habere poteſtatem ex eo probatur, quòd hoc ſacramentum tantæ eſt dignitatis, vt non conficiatur, niſi in perſona Chriſti. Quicunque autem aliquid agit in perſona alterius, oportet hoc fieri per poteſtatem ab illo conceſſam. Sicut autem baptizato conceditur poteſtas ſumendi hoc ſacramētum, ita ſacerdoti cū ordinatur, cōfertur poteſtas hoc ſacramētum conſecrādi in perſona Chriſti. Per hoc enim ponitur in gradu eorū quibus dictum eſt à domino, Hoc facite in meam cōmemorationem, quando eis in conſecratione dicitur, Accipite poteſtatem offerendi ſacrificia in Eccleſia pro viuis & mortuis, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Quod, vt diximus, definitum eſt in generali Cōcilio tēpore Innocētij tertij. Et ideo B. Hierō. Quid patitur menſarum & viduarum miniſter, vt ſuper eos tumidus ſe efferat, ad quorum preces Chriſti corpus & ſanguis conficitur? Et B. Chryſoſtomus, Qui non manducat carnem Domini, nec bibit eius ſanguinem, non habebit vitam æternam: quæ nullius alterius, quàm ſolis efficiuntur manibus ſacerdotum.

Thom 3 par. q 82 art 1. — *Ad Euagriū* — *Lib 3. de ſacerdotio. cap. 5.*

Item in Concilio Niceno dicitur, Diaconi non habent poteſtatem offerendi, ſed ſacerdotes ſoli. Item B. Hieronymus: Hilarius, cùm diaconus ab eccleſia receſſerit, neq; Euchariſtiam cōficere poteſt, epiſcopos & preſbyteros non habens, neq; baptiſma ſine Euchariſtia tradere: & cū iam homo mortuus ſit, cum homine pariter interijt & ſecta, quia poſt ſe nullum clericum diaconus potuit ordinare: Eccleſia autem non eſt, quæ non habet ſacerdotem. Ex quibus manifeſtum eſt, quòd hæc poteſtas conſecrandi verum Chriſti corpus & ſanguinē, non conſequitur baptiſmum, nec omnibus Chriſtianis eſt cōmunis, ſed ijs ſolis cōpetit, quibus peculiariter eſt cōmiſſa. Nam priuſquam diceretur Apoſtolis, Hoc facite in meam cōmemorationē, hāc poteſtatē non habebant, neq; ante facultatem remittendi & retinēdi peccata, quàm dictum eis fuit, Quorum remiſeritis peccata, &c. ſed tunc eam his ipſis verbis acceperunt: ſicut docet B. Chryſoſtomus de poteſtate conſecrandi: & Ioannes Damaſcenus, quorum ſententias citauimus articulo 13. Nam ſicut terra virtutem germinandi accipit, dicēte Domino, Germinet terra, & producat herbam virētem: ita dicente Chriſto, Hoc facite in meam commemorationem, data eſt poteſtas menſam hanc præparandi & inſtruendi. De poteſtate autem remittendi peccata, & alijs quæ hunc articulum illuſtrant & explicant, diximus circa finem articuli 5. Eſt quidem ſacerdotiū quoddam omnibus commune, de quo Apoſtolus Petrus, & Ioannes in Apocal. quod eſt ad offerendas hoſtias ſpirituales acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum, vt dicit B. Petrus: quales ſunt eleemoſynæ, orationes, ieiunia, cor purum & contritum. Huiuſmodi namq; hoſtias quotidie vniuerſos Chriſtianos Deo offerre oportet, & corpora ſua exhibere hoſtiam viuam, Deo placentem: non autem ad conficiendum & miniſtrandum ſacramenta. Reges enim Chriſtus nos eſſe fecit in ſacro baptiſmate, ſicut ſacerdotes: Sed quemadmodum non reges qui temporali ſunt præditi poteſtate, ſed vt ſecundum Deum viuendo in iuſtitia, nosipſos regamus, quomodo dicit Apoſtolus Paulus, Non eſt regnum Dei eſca, & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Qui enim in hoc ſeruit Chriſto, placet Deo, & probatus eſt hominibus, & verè rex eſt & ſerio regnat: ita nec propriè ſacerdotes, ſed vt Deum colamus fide, ſpe, & charitate, in quibus huius ſacerdotij functio conſiſtit, atq; in virtutum aliarum exercitio, quando ad Dei cultum referuntur. Opera autem virtutum cōmunia ſunt omnibus baptizatis, ſicut regnum Dei. Alterū verò ſacerdotium, de quo articulus, conſiſtit

Cano. 18 ad uerſus Lucif. — *Ser. de proditio. Iudæ* — *li. 4. cap. 14.* — *1. & 2. ca. 2.* — *5. & 20.* — *Rom. 14.*

cōſiſtit in miniſterio ad aliorum ſalutem & ædificationem. Miniſtrationum autem ſecundum Apoſtolum Paulum, multa eſt diuiſio. Diuiſiones, inquit, miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus: & diuiſiones operationum ſunt, idem verò De⁹, qui operatur omnia in omnibus. Sicut igitur in corpore diuerſa membra diuerſa habent officia, nō autem idem omnia, ita fieri non poteſt, vt omnibus baptizatis commune ſit hoc ſacerdotium. Nūquid omnes Apoſtoli? ait Paulus, Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes interpretantur? Ita nunquid omnes paſtores & doctores? Nunquid omnes ſacerdotes? Diſtinguit autem hoc duplex ſacerdotium B. Hieron. aduerſus Luciferianos, qui laicum redeuntem ab hæreſi Arriana, docebant nō eſſe rebaptizandum, ſed per ſolam pœnitentiam recipiendum ad Eccleſiam: Epiſcopum autem & ſacerdotem reordinandos, nec ſuſcipi poſſe, niſi depoſito ſacerdotio. Ait enim Luciferianus. Recipio laicum, qui erraſſe ſe cōfitetur, & Dominus ma[illegible] pœnitentiam peccatoris, quàm mortē. Et reſpondet Orthodoxus, Recipe ergo & epiſcopum qui erraſſe ſe confitetur, cur epiſcopus perſeuerat? Deponat ſacerdotium, concedo veniam pœnitenti. Orthodo. Reſpondeo tibi & ego ſermonibus tuis: Si laicus ſe erraſſe confitetur, quomodo laicus perſeuerat? deponat ſacerdotium laici, id eſt, baptiſma, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum eſt enim: Regnū quippe nos & ſacerdotes Deo patri ſuo fecit. Et iterum, Gentem ſanctam regale ſacerdotiū. Omne quod non licet Chriſtiano, commune eſt tam Epiſcopo, quam laico, qui pœnitentiam agit, priora contemnit. Si non licet epiſcopo pœnitenti perſeuerare, quod fuerat: non licet & laico pœnitenti permanere in eo propter quod pœnitētiam confitetur. Sacerdotium autem quòd ſacramenta conſecrat & diſpenſat, conſiſtere in miniſterio, palam docet idem B. Hieronymus, cum dicit, Epiſcopus, presbyter, & diacono non ſunt meritorum nomina, ſed officiorum. Et B. Aug. Neque enim Epiſcopi propter nos ſumus, ſed propter eos quibus verbum & ſacramentum dominicum miniſtramus. Cùm igitur miniſteria nō ſint omnib⁹ Eccleſiæ membris communia, ſed vnicuique ſecundū menſuram fidei diuidantur, fieri non poteſt omnes fideles ſacerdotio hoc miniſteriali eſſe ſacerdotes. Quòd verò ſacramentorum & ſacræ Euchariſtiæ diſpenſatio ſacerdoti ſit propria, ſicut eius conſecratio & oblatio: Item quòd miniſter malus, hæreticus, ſchiſmatic⁹, & degradatus, poteſtatem ſeruet conſecrandi, & verè conſecret, clarè docet B. Auguſt. & B. Tho. Ex quibus etiā manifeſtum eſt, quòd ij qui conſtituuntur à magiſtratu ſeculari in curā paſtorali, vel ſacramentorum adminiſtratione, vel presbyteratu, accedente etiam manuum impoſitione, aliorum qui non ſunt ſecundum Eccleſiæ ritum ordinati, nullam habent conſecrandi, diſpenſandi corpus & ſanguinem Domini, vel remittendi peccata poteſtatem, & quòd pernicioſe populum decipiunt eiuſmodi facultatem vendicātes. Credit enim corpus & ſanguinem Domini ſuſcipere, cùm merum panem accipiat & vinum. Proprium namque eſſe Apoſtolis & Epiſcopis ſcriptura docet per ciuitatem conſtituere Epiſcopos & presbyteros. Nam diuina eſt hæc poteſtas, quæ nullo modo pendet à magiſtratu politico, ſicut pendebat ſacerdotium Ethnicorum, de quo Ariſtoteles, qui inter partes ciuitatis politicæ ponit ſacerdotes qui occupentur in ſacrificijs, & cultu circa rem diuinam. Plurima namque diuina, aduerſarij & præcipuè de ſacerdotio tractant ethnicè & gentiliter. Hoc tamen aduertendum, quòd electio epiſcoporum, & paſtorum, atque diaconorum, aliquando in Eccleſia facta eſt ſuffragio plebis. & B. Cyp. diuina traditione & Apoſtolica obſeruatione ſic eſſe obſeruandum docet: Ex diuina, ait, deſcendit authoritate, quòd ſacerdos, plebe præſente, ſub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac teſtimonio comprobetur: Aliquando à clero ſolo: item ab vtriſque aliquā do. In ordinatione autem Pauli & Barnabæ, & quando per ciuitates iſti conſtituebant presbyteros, nulla fit plebis vel cleri mentio. In Actibus verò propter murmur Græcorum, multitudini delata fuit electio ſeptē diaconorum. Sed quos conſtituamus, inquiunt Apoſtoli, ſuper hoc opus. Et ideo electos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes, eis impoſuerunt manus. Hoc modo permiſſa eſt aliquādo tēpore Adriani pontificis, Carolo Imperatori electio Romani pontificis, & diſpoſitio ſedis Apoſtolicæ, & permiſſa inueſtitio epiſcoporū. Conſtitutio tamen, ordinatio, & cōſecratio ſemper fuit apud ſolū epiſcopum: de quib⁹ multas ſentētias citat Gratianus in Decretis. Ait enim B. Leo, Vota ciuium, teſtimonia populorum, honoratorū arbitrium, electio clericorū, in ordinationib⁹ ſacerdotū conſtituatur. Et idem Leo papa, is inter duos electos præferatur, qui maioribus iuuatur ſtudijs & meritis, ita tamen vt nullus detur inuitis & non petentibus, ne plebs inuita epiſcopum non optatū contemnat aut oderit. De quo Albertus Pighius lariſſime tractat. Variè nāq; obſeruata eſt hæc paſtorū electio & aſſūptio. Tēporibus enim B. Auguſt. Epiſcopus moriturus apud clerū & populum ſucceſſorē ſibi deſignabat. Ipſe enim in ſucceſſorem & coadiutorē populo acclamante aſſumpſit Eradium, & Valerius Epiſcopus Auguſtinū ſuum ſibi coepiſcopū ignoranter, cōtra Canones Niceni Concilij, quemadmodum citat idem ipſe B. Aug. actus publicos, qui habētur loco epiſt. 110. Nec huius rei cauſam tacet. Sciebant enim, inquit, per ambitioſos & contentioſos eccleſias ſolere perturbari. Et ſcribit factā eſſe turbationē poſt obitum Seueri epiſcopi Mileuitani, eò quòd apud ſolū clerum ſucceſſorem ſibi deſignauerat. Cùm enim in lege euāgelica nullum præſcripſerit Chriſtus

Marginalia: 1. Cor. 12. — Rom. 12. — Sacerdotiū laici quid. — Lib. 1. cōtra Iouinianū. — Lib. 1. cōtra Creſcon Grā maticū c. 11. — Rom. 12. — Lib. 2. cōtra epiſt. Parme. — part. 3. q. 82. — 7. Polit. c. 8. — Epiſt. 3 li. 1. — Cap. 6. — Diſt. 63. ca. Hadrianus. — Diſtinct. 63. epiſt. 87. — Lib. 3. Hier. cap. 11. — Lib. 2. ca. 4. & cap. 9.

Chriſtus certum modum aſſumendi prælatos eccleſiæ, liberum hoc reliquit prudenti diſpenſationi prępoſitorũ: Et variæ, vt diximus, fuerunt ſuper hoc conſuetudines pro diuerſitate & qualitate temporum, negotiorum, & perſonarum. Nec tamen à ſeculari magiſtratu vlla iuriſdictio vel adminiſtratio in eccleſiæ paſtores transfundi poteſt, cum hæc merè ſint ſpiritualia, ordinata ad ſalutem animarum tanquam finem ad quem referenda eſt tranquillitas & pax Reip. ciuilis, & ad quam tanquam ſcopum ſpectat gubernatio poteſtatis ſecularis: Sed ſequitur ipſum epiſcopatum, vel potius à capite Romano pontifice in ipſum promanat. Et docent ſacri canones, & Nicolaus papa & Leo pontifex. De hac autem diuerſitate conſtitutionis epiſcoporum & paſtorum eccleſiæ, ait Cãcellarius Pariſienſis Ioannes Gerſon, Pręlati eccleſiaſtici maiores & minores quãdoq; sũt inſtituti à toto populo & clero, quandoque à clero ſolum, quãdoq; à ſolis canonicis cathedralis eccleſiæ, nouiſsimè crebrius per Romanũ pontificẽ, Ideo namq; ita variatũ eſt, quia nihil de hoc Chriſtus conſtituit.

Epiſt. ad Michaelem Imperatorẽ, epiſt. 67.

De poteſtate Eccleſiaſt. cõſiderat. 12. in fine.

Eſt autem hæc poteſtas data ſacerdotibus, inabdicabilis, & ab eis inauferibilis, ſicut Baptiſmus & Confirmatio, Imprimunt namque hæc ſacramenta characterem indelebilem, & ideo ſicut ſolis conuenit ſacerdotibus, ita & omnibus, eò quòd datur per conſecrationem, & non per nudam commiſsionem. Ait enim B. Aug. Nulla oſtenditur cauſa, cur ille ipſum baptiſma amittere non poteſt, ius dandi amittere poteſt. Verumq; enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione homini datur verumq; illud cum baptizatur, iſtud cum ordinatur: ideoq; in eccleſia catholica neutrum iterare licet. Item alio loco, Sacramentum Baptiſmi eſt, quod habet qui baptizatur: & ſacramentum dandi baptiſmi eſt, quod habet qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum baptiſmi non amittit: ſic etiã ordinatus ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum dandi baptiſmi non amittit. Nam ſicut redeuntes qui priuſquam recederent, baptizati ſunt, nõ rebaptizantur: ita redeuntes qui priuſquam recederẽt, ordinati ſunt, non vtique rurſus ordinantur. Et idem B. Hieronymus contra Luciferianos. Hęreticorum verò ordinationes, vt ſcribit Tertullianus, temerariæ ſunt, leues, & inconſtantes, nũc neophytos collocãt, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate non poſſunt. Nuſquam facilius proficitur, quàm in caſtris rebelliũ, vbi ipſum eſſe promereri eſt. Ideoq; alius hodie epiſcop⁹, cras alius: hodie diaconus, qui cras lector: hodie presbyter, qui cras laicus. Nã & laicis ſacerdotalia munera iungũt. Ex B. Auguſtini verbis patet ordinem, ſiue ſacerdotis ordinationem, verum eſſe ſacramẽtum eccleſiæ catholicæ. Verumq; enim baptiſmum & ordinem dicit ſacramentum eſſe, & quadam conſecratione conferri illud, cùm quis baptizatur,

In epiſ. ſynodi. Concilij Florent.

Lib. 2. cõtra epiſt Parme. cap. 13.

Lib. 1. de baptiſmo ca. 1.

De præſcript hæreticorũ.

Cõtra epiſt. Parmẽ. c. 13. & li. 1. de baptiſmo cõtra Dona. cap. 1.

iſtud cum ordinatur. Ideoque in Eccleſia catholica neutrũ poſſe iterari. Eſt enim ſignũ ſenſibile ex materia viſibili & verbis conſiſtens, & gratiã confert, qua is qui ordinatur, idoneus fit miniſter Chriſti in functione ſacerdotij, hoc eſt, in exercitio poteſtatis conſeciandi & offerẽdi corpus & ſanguinẽ Domini, & remittendi ac retinendi peccata. In hac enim poteſtate propriè conſiſtit ſacerdotium, nõ in authoritate verbum Dei, vel ſacramenta miniſtrandi. Sacramentorum nãq; adminiſtratio, & miniſterium verbi, ad Eccleſiarum paſtores magis pertinẽt, quàm ad ſacerdotes. Cui enim diuinitus datur poteſtas, conferuntur & ea, ſine quibus vtiliter & dignè exercere non poteſt, & ſeruis ſuis Deus largitur talenta ſecundum negotiationem quam committit & mandat. Nam & in naturalibus hoc fieri videmus, quòd dantur inſtrumẽta & diſpoſitiones idoneæ, quibus opus eſt ad exercitium potentiæ acceptæ. Ad ſacramentorum verò adminiſtrationem neceſſaria eſt gratia, quemadmodum & ad eorum perceptionem: Sacerdotium autem facit eorum diſpenſatorem. Et ideo Apoſtolus requirit, vt epiſcopus imò & diaconus ſit ſine crimine: & qui vocatus eſt, vt inter Deum iratum & homines, medius ſit ad eum placãdum, gratus ei eſſe debet, cuius irã eſt placaturus. Cũ enim is qui diſplicet ad intercedẽdum mittitur, irati animus magis ad deteriora prouocatur. Omnis nãque ſacerdos à Deo conſtituitur, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis: &, Tanti regis miniſtros, inquit B. Auguſtinus, ſanctos eſſe oportet. Per hoc namque ſacramentum idoneos nos facit miniſtros noui teſtamenti. Hæc docet Auguſtinus tractans verba Domini, Accipite ſpiritũ ſanctum, quæ locutus eſt poſtquam inſufflauit ſuper Apoſtolos. Inſpiratio hæc, inquit, gratia quædam eſt, quæ per traditionem infunditur ordinatis, per quam commendatiores habeantur. Vnde Apoſtolus dicit ad Timoth. Noli negligere gratiam quæ eſt in te, quæ data eſt tibi per impoſitionem manuũ presbyteri. Semel ergo fieri oportuit, vt de cætero traditio iſta non ſine dono ſpiritus ſancti eſſe crederetur, qua ratione viſibiliter apparuit ſpiritus ſanctus in baptiſmo Chriſti. Sicut enim in Saluatore forma data eſt viſibiliter, vt poſt baptiſmũ ſpiritus ſanctus credentibus de cętero inuiſibiliter dari non ambigeretur, ita & in ſupra dicta cauſa forma data eſt in principio, vt ex eo traditioni eccleſiaſticæ ſpiritus ſanctus infuſus crederetur. Vbi aduertendũ eſt Auguſtinum intelligere gratiam, de qua Paulus. Noli negligere gratiã quæ eſt in te, nõ de gratia epiſcopatus, vel dignitatis paſtoralis, ſed de ea quę gratum facit, & Deo commendat. Paſtoralis namque dignitas & officium, pertinet ſecundum Apoſtolum ad miniſteria, & eſt magis onus ac ſarcina, quàm gratia: nec intelligitur nomine gratiarũ apud Apoſt. Ait enim: Honorificabo miniſterium meum: maximè autem quando hîc habemus verbum Salr

Grego. de paſtora. diſt. 49. in principio.

Li. qu. noui & veter. quaſt. 93.

Timot. 4.

Roman. 16.

uatoris, Accipite ſpiritũ ſanctum,& eius inſpirationem,quando poteſtatem ordinis cõtulit in remittendis peccatis: Et quia digniſsimum confertur miniſterium, quo maius eſſe non poteſt, vt videlicet legatione apud Deũ fungatur pro tota Eccleſia, in cauſa vitæ & mortis æternæ, & perſona Chriſti fungatur in conſecrando corpus & ſanguinem eius, & ſponſæ ipſius Eccleſiæ catholicæ,apud patrem offerendo filium,in quo beneplacitum eſt ei. Ait enim quidam ſanctorum, O ſacrificia mittentes incruenta ſacerdotes, O animarum cuſtodes glorioſi. O magni figmẽtum Dei veſtis in manibus ferentes: intelligenda eſt gratia gratum faciens in dictis verbis Apoſtoli.

Greg. Naziã. in quodã carmine.

Commiſſum eſt prætcrea ſacerdotibus iudicium quod pater dedit filio. Omne,inquit Chryſoſt. iudicium filio dedit pater: at hoc video totum eſſe in ſacerdotes trãsfuſum.

De ſacerdot. li. 3 ca. 5.

Oportet igitur in hoc ſacramento non quamlibet conferri gratiam, ſed excellentem,& gratiæ augmentum, vt ſicut is qui ordinatur gradu ſuper plebem conſtituitur,ita ſit & ſuperior merito ſanctitatis. Symmachus enim papa, Viliſsimus,inquit computandus eſt, niſi præcellat ſcientia & ſanctitate, qui eſt honore præſtantior.

1 quæſt. 1. c. Viliſsimus.

Nam ſicut ijs quos paſtores conſtituit, communicat charitatem, gratiam, patientiam, & alia dona, ſine quibus populum Dei commodè paſcere non poteſt, ita his quos facit ſacrificare & offerre, & remittere peccata, virtutes, puritatem & ſanctimoniam confert & dona,quæ conducunt ad tantæ rei exercitium. Sancti,inquit B.Diony.ſacerdotalibus virtutibus ita vti debent, vt ipſos miniſteriorum author diuinitus mouerit. Hæc definita ſunt in generali Conc. Florent. vbi dicitur ſextum ſacramentum eſſe ordinis, cuius materia eſt illud, per cuius traditionem ordo confertur, ſicut presbyteratus traditur per calicis cum vino: & patenę,cum pane porrectionem: diaconatus verò per libri euangeliorum dationem: ſubdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua ſuperpoſita traditionem. Et ſimiliter de alijs per rerum ad miniſteria ſua pertinentium aſsignationem. Forma ſacerdotij talis eſt. Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium in Eccleſia pro viuis & mortuis, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Ordinarius miniſter huius ſacramenti eſt epiſcopus, Effectus augmentum gratiæ, vt quis ſit idoneus miniſter. Nec mirum quòd nunc gratia conferatur in conſecratione ſacerdotum,quando tempore legis per vnctionem & manuũ impoſitionem datus eſt ſpiritus Regibus ad gubernationem populi,atq; ad perficienda munera officij ſui. Nam de Saule legimus,quòd poſtquam vnctus eſt à Samuele, prophetauit & mutatus eſt in virum alterum.

1. Reg. 10.

Et de Dauide, quod idem Samuel eum vnxit in medio fratrum, & directus eſt ſpiritus Domini à die illo in Dauid, & deinceps.

1. Reg. 16.

item ad Moyſen ait Dominus, pone manum tuam ſuper Ioſue,& dabis ei partem gloriæ tuę. Quę

Nume. 27.

aũt hęc pars fuerit, legitur in Deuteron. Repletus nãq; eſt Ioſue ſpiritu ſapiẽtię, vt ibi dicitur, quia Moyſes poſuit ſuper eũ manus ſuas. Et in genere oſtẽdit Dominus ſtatũ & efficaciã benedictionis ſacerdotalis; quãdo locutus eſt ad Moyſen.dicens, Loquere filijs Aarõ,& dices ad eos. Sic benedicetis filijs Iſrael,& dicetis eis, Benedicat tibi Domin9,& cuſtodiat te. Oſtendat Domin9 faciẽ ſuam tibi,& miſereatur tui: Cõuertat Domin9 vultum ſuũ ad te,& det pacẽ tibi. Inuocabũt nomen meũ ſuper filios Iſrael,& ego benedicã eis.

Cap. vlt.

Nume. 6.

Vbi diſcimus ſacerdotalis muneris eſſe, benedicere populo,& inuocare nomẽ Domini ſuper eũ. Diſcimus prætcrea Deũ neq; hac parte deeſſe ſacerdotũ ſuorũ functioni,neq; inefficax,aut vanũ deſtituere ſacerdotiũ ſuum: quin potius,ſe teſte & ſponſore fideli ad ſacerdotalẽ benedictionẽ etiam diuinã benedictionẽ ſubſequi. Inuocabunt,inquit,nomen meũ ſuper filios Iſrael,& ego benedicã eis. Quãtò autẽ ſacerdotium noſtrũ exellentius eſt, tantò efficacior eſt & benedictio. Hinc B.Thomás audet ſcribere, ꝙ in conſecratione virginũ,ſicut in vnctione regũ, in alijsq; huiuſmodi benedictionib. datur gratia,niſi ſit impedimentũ ex parte ſuſcipientis,& tamen ſacramẽta non dicũtur,quia nõ ſunt inſtituta ad curationẽ morbi peccati.

In ſent. q. 1. art. vlt. in ſolutione. 2.

De materia autẽ & forma huius ſacramenti eadẽ eſt difficultas quę tractata eſt circa ſacramentum Confirmationis. Nam manuum impoſitione ordinauerunt Apoſtoli diaconos,ſacerdotes & apoſtolos, qua etiã baptizatos confirmabant,ſicut patet ex Actibus & epiſtolis ad Timoth. nec verbis vſi leguntur. Chriſtus hanc poteſtatem Apoſtolis dediſſe videtur exhibendo patenam & calicem cũ corpore & ſanguine ſuo. Nũc autẽ poſt Apoſtolorum tẽpora confertur exhibitione patenæ cum pane, & calicis cum vino, ſecundũ definitionem Concilij Florentini.

Act. 6. et 13. 1 Timot. 4. et 2. Timo. 1.

Et declarant ſacri Canones, quòd manuũ impoſitio non eſt neceſſaria in ordinatione diaconi vel ſacerdotis. Aiunt enim, Presbyter & diaconus cùm ordinantur, manuum impoſitionem tactu corporali, ritu ab Apoſtolis introducto recipiunt: quod ſi omiſſum fuit, non eſt aliquatenus iterandũ, ſed ſtatuto tẽpore ad huiuſmodi ordines cõferẽdos cautè ſupplendũ quod per errorẽ extitit prætermiſſum: Nec ſola manuũ impoſitione ſacerdotium nunc cõfertur.

Ca. fin. de ſacramẽt. nõ iterandis.

Forma autẽ qua nũc eccleſia vtitur, maximè cõuenit cum verbis, quibus vtebatur Chriſtus, & ſimiliter, materia, in qua hoc eſt differẽtię, quòd Chriſtus patenam cũ corpore ſuo & calicem porrigebat cũ ſanguine: nunc aũt patenã cum pane & vino quaſi conſecrandis. Et verba Chriſti, Hoc facite in meã cõmemorationẽ, quoad ſententiam, eadẽ ſunt cum forma qua nunc vtimur. Accipe poteſtatẽ offerendi, &c. loco conſecrationis, quã ſignificat verbum, Facere, exprimens oblationem tanquam hęc in conſecratione & ordinatione ſacerdotis principaliter ſpectetur. In hac aũt forma & materia

conſiſtit ſubſtantis ſacramenti ordinationis ſacerdotum, reliqua verò, vt benedictio, manuum impoſitio & vnctio, ad ſolennitatem tantû, vel ad præparationem ordinandi pertinẽt. [*Diſt. 14 in 4 q. 2. art. 4.*] Ait enim B. Thomas quòd epiſcopus in collatione ordinum duo facit, Præparat enim ordinãdos ad ordinis ſuſceptionem, & ordinis poteſtatem tradit: Quæ quidẽ præparatio in tribus conſiſtit, ſcilicet benedictione, manus impoſitione, & vnctione per benedictionẽ diuinis obſequijs mãcipatur, & ideo benedictio omnibus datur: ſed per manus impoſitionem datur plenitudo gratiæ, per quam ad magna officia ſint idonei, & ita ſolis diaconis & ſacerdotibus fit manus impoſitio, quia eis competit diſpenſatio ſacramentorum, quamuis vni vt principali, & alteri ſicut miniſtro, ſed vnctione ad aliquod ſacramentũ tractandum conſecrantur: & ideo ſoli ſacerdotes, qui proprijs manibus corpus Chriſti tangunt, vnguntur ſicut & calix inungitur qui continet ſanguinem, & patena quæ continet corpus. Sed poteſtatis collatio fit per hoc quòd datur eis aliquid, quod ad propriũ ſacerdotij actum pertinet: & quia principalis actus ſacerdotis eſt conſecrare corpus & ſanguinem, ideo in ipſa datione calicis ſub forma verborum determinata, character ſacerdotalis imprimitur. Sequitur autem B. Thomam Richardus, hoc tamen annotans, quòd per manus impoſitionẽ magis ſignificatur gratia danda, quàm quæ per eam iam datur. Quæ doctrina confirmata eſt in generali Cõcilio Florentino, quòd inter ſubſtantialia huius ſacramenti nullius iſtorũ facit mẽtionem, nec illorum quidem rituũ, quos tradit B. Dionyſius in Hierarch. Eccleſiaſt. Factæ ſunt autem in forma & materia hæ mutationes ex Apoſtolica traditione & ſpirit⁹ Chriſti ſuggeſtione. Sicut enim Apoſtoli ſine expreſſo in ſcripturis iuſſu Chriſti, imponebant baptizatis manus ad ſpiritum ſanctum accipiendum, eodemq; ritu presbyteros ordinabant. Ita eodem ſpiritu docente ritum quem nunc obſeruat eccleſia, maximè conſentiẽtem ritui quem ſeruauit Chriſtus, tradiderunt: niſi fortè dicatur hoc relictum fuiſſe Eccleſiæ, qua forma, quáve materia iſtud ſacramentũ conſerretur, modò ſignificatio quæ in ſacramentis principaliter attenditur, qua ſcilicet ſignificetur quę poteſtas tradatur, ſeruetur. Nam in ſacramentis quorum materiam & formam Chriſtus non determinauit, hæc diſpoſitioni & arbitrio reliquit familiæ ſuæ præfectis, cuius exemplum habemus in pœnitentia & matrimonio: imò & forma baptiſmi, magnam admittit mutationem, modò ſeruetur eadem ſignificatio. Nam liberum Eccleſiæ relictum eſt, quod non eſt per Chriſtum determinatum.

De ordinibus minoribus an ſint à Chriſto inſtituti, an ab Eccleſia, an ab Apoſtolis: Itẽ an ſint ſacramenta quę gratiá conferunt, quę faciat idoneos miniſtros ſuorum officiorũ, an magis ſint ſacramentalia tantùm, non cõuenit inter ſcholaſticos. [*Diſt. 24. q. 1*] Nam Durandus magis opinatur quòd ordo qui ſacramentũ eſt, ſolum ſit ſacerdotium, comprehendendo epiſcopatum, qui eſt ſacerdotium completum & perfectum: cæteri autem, inquit, non ſunt ſacramenta, ſed quædam ſacramentalia antecedentia ad ſacerdotium, de congruitate pro ſolemnitate cultus diuini, quemadmodum ſacramento baptiſmi adiuncti ſunt exorciſmus & catechiſmus. Hunc ſequitur Cardinalis Caietanus, [*In q. additis. 3 parti.*] qui addit quòd diaconi quorum meminit ſcriptura in Actis, miniſtri fuerunt menſarum tantum, & non altaris, nec in myſterijs diuinis: ſed alterius generis, altaris videlicet fuiſſe miniſtros, de quibus Apoſtolus Paulus loquitur in ſuis epiſtolis. Cuius ſententiæ etiam fuiſſe videtur [*Actor. 6.*] Oecumenius in Scholijs, imò & B. Hieronymus, [*Epiſt. ad Euagrium.*] vocans diaconem viduarum & menſarum miniſtrum, & Concilium Conſtantinopolitanum 6. [*Cap. 16.*] Idem ſenſiſſe videtur de ordinibus minoribus, [*Diſtinct. 21.*] imò & diaconatu Magiſter in ſententijs, [*Epiſt. 9 lib. 3.*] dicens quòd leuitas, id eſt diaconos Apoſtoli ordinauerũt, quorũ maximus fuit B. Stephanus: ſubdiaconos verò & acolitos procedente tẽpore eccleſia ſibi cõſtituit. Similiter & Gratianus, imò & Cyprianus, Meminiſſe, inquit, diaconi debent, quoniá Apoſtolos, id eſt, epiſcopos & præpoſitos Dominus elegit, diaconos autẽ poſt aſcenſum Domini in cælos Apoſtoli ſibi cõſtituerunt epiſcopatus ſui & Eccleſiæ miniſtros. Beatus Thomas docet non ſolum diaconatum à Chriſto inſtitutum, quamuis per Apoſtolorum miniſterium, verum etiam omnes ordines inferiores: Item & eſſe ſacramenta ad ſacram Euchariſtiam & ſacerdotium ordinata. Sicut enim in ſcripturis nomine epiſcoporum intelliguntur principantes ſiue præſidentes, & ita etiam presbyteri, qui cum eis gubernare ſolebant Eccleſiã, ita nomine diaconorum omnes ordines miniſtrãtium. Ait enim B. Ambroſius, [*In commēt. 1. Timoth. 3.*] poſt epiſcopũ diaconatus ordinẽ ſubiecit, quia presbyteri & epiſcopi vna ordinatio eſt. Vterque enim ſacerdos eſt, ſed epiſcopus primus eſt, vt omnis epiſcopus presbyter ſit, nõ tamen omnis presbyter epiſcopus. Hic enim epiſcopus eſt, qui inter presbyteros primus eſt. Et quia nomen diaconus miniſterij nomen eſt, nihil mirandũ ſi diaconatus nomine vniuerſa intelligãtur miniſteria, quæ ad ſacram Euchariſtiam ordinantur, quãdo Apoſtolus Paulus [*1. Timoth. 3.*] dicit, Diaconos ſimiliter pudicos, non bilingues, &c. eſſe oportet. Omnes namq; altaris [*Leuit. 10.*] miniſtros tales eſſe oportet propter ſublimitatem myſterij [*Eccl. Hiera. cap. 1.*] & ſanctitatem cui ſubſeruiunt. Sãcti, inquit ſcriptura, eſtote qui portatis etiam vaſa Domini. Et B. Dionyſius, Immundis nefas eſt vel ſacra tractare, vel tangere, ad quæ ſaltem diaconi & ſubdiaconi deputantur. Confertur igitur ſaltem eis gratia virtute ordinationis, iuxta ea quæ diximus, vt Deo grati fiant, & miniſtri idonei officio ad quod vocantur: Nec enim ita diligenter Apoſt. diaconorum conditiones de-

ſcripſiſſet, niſi cum diaconatu ex Chriſti eſſent inſtitutione: latè proſequitur hanc B. Thomæ ſenténtiam Albertus Pighius in ſua Hierarch. & approbata eſt in Concilio Florent. quod definiuit diaconatum & ſubdiaconatum, & alios ordines conferre gratiam, qua fit vt quia ſit idoneus miniſter.

Li. 2. ca. 4.

De errore VValdenſiũ.

Et ante hoc Concilium, imò ante annos ducentos in ſumma R. P. Guido epiſcopus, de hæreſibus VValdenſium dicit, VValdenſes, qui ordines quinque negant damnandos eſſe tanquã hæreticos. Argumentis Durandi reſpondet Ioannes Capreolus, & Caietano Albertus Pighius. Gratiano autem & Magiſtro reſpondetur, quòd ſacramẽtorum inſtitutio, modo quodam, vt & ipſi docent, fieri poteſt ab eccleſia & ab Apoſtolis, quoad formæ videlicet & materiæ determinationem, vt diximus circa articulũ primum & 12. Et ideo ordines minores poſſunt vera eſſe ſacramenta & gratiam conferre, quamuis Apoſtoli & Eccleſia leuitas, ſubdiaconos, & alios procedente tempore ſibi conſtituerunt, eos in miniſterium prius inſtitutũ aſſumendo. Diaconus autẽ, de quibus in Actis non ſolum fuiſſe menſæ miniſtros palã docet B. Ignatius, qui de diaconis loquens dicit, non in cibo & potu eos fuiſſe miniſtros, ſed in miniſterio Eccleſiæ Dei. Et Leo papa, Leuita Laurentius, non ſolum miniſterio ſacramentorum, ſed & diſpenſatione eccleſiaſticæ ſubſtantiæ præminebat. Et teſtatur ſcriptura, quòd eorum officiũ erat etiam prædicare & baptizare. Prędicabãt enim & baptizabant Stephanus & Philippus: & in menſis fidelium eo tempore frangebatur & diſpenſabatur panis ſacræ Euchariſtiæ: Præfecti tamen erant menſæ prophanæ, tanquam ſuperintendẽtes, ad quos natæ difficultates referrentur, de quo latè agit Albert⁹ Pighius. Intelligit autem B. Cyprianus Apoſtolos ſibi conſtituiſſe diaconos, qui ſolum diaconi eſſent, epiſcopatus ſui miniſtros, nõ ſua authoritate, ſed ex Chriſti inſtitutione & inſtinctu: itẽ quòd Apoſtolos Dominus per ſe conſtituit: diaconos verò per Apoſtolos. Ex dictis manifeſtum eſt quòd ſacerdotium nouæ legis à Chriſto inſtitutum eſt ad conſecrandum, offerendum, remittendum, ac retinendum peccata. Ipſe enim dixit, Hoc facite in meam commemorationem: & quorum remiſeritis peccata, &c. Et non ſolum ad miniſterium verbi & ſacramentorũ, vt docẽt aduerſarij, quorũ ſententiam cum validiſsimis argumentis, ſcripturis aduerſari, demonſtrent Ioannes Epiſcopus Roff. libello de ſacerdotio contra eã edito, & Albertus Pighius cõtrouerſia 5. Item Reuerend. Pater Alfonſus de Caſtro, de ſacerdotio ſcribens, ſuperuacaneum eſſet nos hic eſſe prolixiores. Nõ eſt tamen hoc ſacerdotium ſine miniſterio verbi & ſacramentorũ (excepta confirmatione & ordine) ſaltem in habitu & radice, vt ſola vocatione, & iuriſdictione accedentibus exercere poſsit, & his reuocatis exercere nõ liceret. An verò vna & eadem ſit reipſa poteſtas conſecrandi, remittendi peccata, ſacramenta omniumq́; ordinum minorum officia, & verbum Dei adminiſtrandi, variè ſentiunt Doctores Scholaſtici, & quæſtio eſt fidei impertinẽs. Sentit enim B. Thomas quòd ſacerdotium virtute omnia officia Eccleſiaſtica comprehẽdit, quodq́ue propterea eadem eſt poteſtas conſecrandi, offerendi, remittendi peccata, omniaque ordinum officia exercendi. Non enim in ordinatione ſacerdotis alia datur poteſtas quàm conſecrandi & offerendi ſacrificium in Eccleſia Dei: Et poteſtas circa corpus Chriſti myſticum deriuatur, vel potius eadem eſt cum poteſtate circa corpus Chriſti verum: Imo & poteſtas conſecrandi ſanguinem Chriſti eſſe videtur à poteſtate corpus conſecrandi. Nam Chriſtus ſolùm dixiſſe legitur in euangelijs poſt corporis conſecrationem, Hoc facite in meam commemorationem. Alij verò doctores inter quos eſt Ioannes Scotus docent realiter diſtinctos eſſe characteres, & poteſtates conſecrandi corpus, & conſecrandi ſanguinem: item remittendi peccata, & retinendi: aliam etiam poteſtatem ſuper peccatis accipiendi cognitionem, aliam ſententiam pronunciandi, vt alia ſit reipſa clauis ſcientię & poteſtatis, quodq́ue ſingulæ ab alijs ſeparari poſſunt. Sed quia hæc ad finem non pertinent, omnia iſta hic præterimus. Secundò ex dictis manifeſtum eſt, quòd epiſcopus nõ ſolùm iuriſdictione, ſed gradu, dignitate, & poteſtate ſuperior eſt presbytero. Annotat, etiam B. Auguſt. inter hæreſes Arrij, quòd dicebat presbyterũ ab epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Cùm enim eſſet presbyter, doluiſſe fertur, vt ſcribit, quòd epiſcopus non potuit ordinari, & ideo in Arrianorum hęreſim lapſus, propria dogmata addidit. Idem B. Auguſt. ſcribit ad beatũ Hieron. Quanquam ſecundũ honorum vocabula, inquit, quæ iam Eccleſię vſus obtinuit, epiſcopatus presbytero maior ſit: tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt. De quo latiſsime tractant doctores ſcholaſtici diſtinctione 24. Sentent. ex ſcripturis demõſtrantes, quòd in Eccleſia aliqua eſt poteſtas ſuper ſacerdotium, quamuis tamen omnes Epiſcopi pares ſint gradu & poteſtate: ſola autẽ iuriſdictione & adminiſtratione differant, vt docent Albertus Pighius, Item Alfonſus de Caſtro, ac Thomas VValden. quos ſtudioſus lector conſulere poterit.

diſt. 24. 4. ſentent.

Epiſt. ad Trallianos. ſer. de S. Laurẽtio.

Hierarc. ec cle. li. 4. c. 4.

In 4 diſt 18, q 1 art. 1. et diſt. 24. q. 2. art. 1. ad. 3.

Lib. 4. ſent. diſt. 19.

De hær. cap. 53.

Epiſt. 19.

Lib. 4.

Lib 2. Hierarch. eccleſiaſt. ca. 9. & 10.

CОntra hunc Articulũ conformiter ſcripturis in Eccleſia catholica à temporibus Apoſtolorũ ſemper traditũ & obſeruatum, & in Concilijs Œcumenicis definitum, audet ſe opponere Ioannes Caluinus in Antidoto articulorum Facultatis Pariſienſis. Omiſsis autem argumentis Inſtitutionis eius, expendemus ipſius Antidotũ quod compendio complectitur totam Inſtitutionis ſententiam, vbi ſic ſcribit.

Sacerdotes fatemur diſpenſatores eſſe myſteriorum Dei, ideoq́ue legitimos cœnæ adminiſtros. Caluinus.

ſed

ſed ordinatos Chriſti,& Apoſtolorum ritu,atq; et iam veteris eccleſiæ,in qua ſola manuum impoſitio vſitata erat ſine vnctione & alijs nugis.

Reſponſio. Sacerdotes non ſolum diſpenſatores ſunt myſteriorum Dei, hoc eſt, verbi ſancti Euangelij, ad quod propriè pertinent hæc myſteria, ſed & conſecratores in Chriſti perſona corporis & ſanguinis eius ſub ſpeciebus panis & vini. Non enim homo eſt qui propoſita de conſecratione menſæ Domini, corpus Chriſti facit & ſanguinẽ: ſacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute conſecrantur & gratia: quod ſuperius latè oſtendimus. Et ideo non ſolum ſunt cœnæ adminiſtri, ſed etiam ipſi inſtruunt & parant, Chriſti tamen virtute & in eius perſona. Sunt & iudices à Chriſto conſtituti in remittendis & retinẽdis peccatis. Quorũ remiſeritis, inquit, peccata, remittuntur, &c. Nam in eos, vt inquit Chryſ. omne iudiciũ quod à patre accepit, transfudit. De quo in ſuperioribus, Artic.4. imò & medios eos conſtituit inter homines & Deum, vt placent iram eius. Hoc enim ratio habet ſacerdotis, vt conſtituatur pro hominibus in his quæ ſunt ad Deum, & offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Ritus autem quo vſus eſt Chriſtus, alius erat, quàm quo vſi ſunt Apoſtoli. Non enim manuum impoſitione Chriſtus Apoſtolos ſuos ordinauit ſacerdotes, qua ſolum Apoſtoli vſi legũtur, ſed ritu ferè ſimili, quo nunc vtitur Eccleſia, & vſa eſt ab Apoſtolorum temporibus. Ipſe porrigendo calicem cum ſanguine ſuo, & patinam cum corpore dicens, Hoc facite in meam commemorationem, & poſtquam inſufflauit dicendo, Accipite ſpiritum ſanctum: Quorum remiſeritis peccata, &c. Apoſtolos ſuos conſecrauit ſacerdotes. Nunc igitur eccleſia catholica magis accedit ad ritũ quem Chriſtus ſeruauit, quàm Apoſtoli, qui ſola manuum impoſitione presbyteros ordinaſſe leguntur. Hinc autem diſcimus ob varium hunc ritum à Chriſto & Apoſtolis ſeruatum, non tam cæremoniam & verba in ſacramentis attendi, quàm ſignificationem, ex qua ſuam habent virtutem & efficaciam. Nec tamen manuum impoſitio in ordinatione ſacerdotis negligitur, quamuis eam nõ habeamus neceſſariam, quando alia adſunt ſigna, quibus euidentius huius ſacramenti effect⁹ ſignificatur: quomodo etiam vtimur vnctione chriſmatis, quam etſi nugas vocet Ioannes Caluinus omnium contemptor & irriſor, quæ eius non placent palato, magnificè tamen ipſam vnà cum ſacro chriſmate celebrant ſcriptores Eccleſiaſtici, Chriſtiq; diſcipuli. Ait enim D. Dionyſius Epiſcopum vti vnguento ad omnem fermè ſacerdotalis officij functionem. Quod præterea diuinius eſt ad omnis ſacræ rei conſecrationem, vtitur vnguento diuino, idcirco ſacræ regenerationis perficiens donum, & gratia vnguẽti ſacratiſſima conſummatione perficitur. Item diuini quoq; altaris conſecrationẽ ſanctorum myſteriorũ lex, ſacratiſſimi vnguẽti caſtiſsimis infuſionib. perficit. Et Fabianus papa & martyr, ante annos mille trecentos, ſcribit quòd ex iuſſu Chriſti & eo docẽte chriſma conficiendum eſt in cœna Domini, & præceſſores ſuos hoc accepiſſe à ſanctis Apoſtolis. Item Cyprianus, Ceſſantib⁹ his, inquit, quæ ritu antiquo veteris teſtamẽti inoleuerant, religionem Chriſtianam vnctionis myſterium non contempſiſſe, ſed cæteris generali ſanctorum conſenſu damnatis non ſolum in regibus & ſacerdotibus vnctionis honorem permãſiſſe, ſed in omni populo catholico. Et addit, virtutem diuinam in hac vnctione potentius operari: de qua Albertus Pighius & Antididagma Eccleſię Colonien. Hanc igitur ſacratiſsimam vnctionem quam Apoſtoli à Chriſto, & ab Apoſtolis Eccleſia accepit, Ioannes Caluinus non veretur contemptim vocare nugas, Væ, inquit propheta qui ſpernis, nonne & ipſe ſperneris?

[Margin: Chryſoſt. de prodit. Iudæ. — De ſacerdotio li.3. ca.3. — Fol.191. — Eccleſ. Hier. ca 4. part.2 idem par. 3. cap 3. — Epiſt. 2. ad oẽs orientales epiſcopos. — De vnctione chriſmatis. — Lib.2. Hier. cap.6. In tit. de Sacram. Confirmationis. — Eſaiæ 33.]

Caluinus. *Quanquam in ordinatione finis potiſsimum ſpectandus eſt, atq; officium cui deſtinantur ſacerdotes: Conſtitui porrò ex Dei mandato & regula ſcripturæ debent, non ad immolandum, ſed ad regendam Eccleſiam, paſcendumq; gregem verbo Domini, & ſacramenta adminiſtranda.*

Reſponſio. Quid igitur tanti æſtimat ritum & cæremoniam ordinationis, quãdo finis eſt quem potiſsimum in ordinatione ſpectare oportet? in quo fine grauiter errat Caluinus: qui promiſcuè etiam loquitur de ſacerdotibus & Eccleſiæ præpoſitis ac Epiſcopis. Hi nãq; ſoli conſtituuntur ad regendam Eccleſiam, & paſcendam verbo Dei & ſacramentorum adminiſtratione: quamuis ſacramentorum miniſterium magis pertineat ad paſtores inferiores. Teſtatur enim B. Paulus, quòd ipſe paucos baptizauerit, quodq; Chriſtus eum miſerit non baptizare, ſed euangelizare. Bene habet quòd Caluinus per ſcripturã conuictus, hic dicat præpoſitos Eccleſiæ non ſolum eſſe miniſtros verbi & ſacramentorum, verùm etiam regere Eccleſiam, vt præcipere poſsint, ſtatuere & excõmunicare, quibus propterea debeatur obediẽtia iuxta doctrinam & mandatum Apoſtoli, Obedite præpoſitis veſtris & ſubiacete eis. Quòd autem ſacerdotes ex Dei mandato & regula ſcripturæ ad immolandum, hoc eſt, ad offerendum conſtituuntur, ex ſcripturis oſtendimus. Vtiq; ille ſacerdos, inquit B. Cyprianus, vice Chriſti verè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit imitatur, & ſacrificium verum & plenũ tunc offert in Eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerrre, ſecundum quod ipſum Chriſtum videt obtuliſſe. Et B. Dionyſius Apoſtolorum diſcipulus interpretatur facere, dum dicit Dominus, Hoc facite, &c ſalutarem hoſtiam litare.

[Margin: 1. Cor. 1. — Actor. 20. — Lib.2. epi. 3. — Ca.3. par. 3.]

Caluinus. *De abſoluendi poteſtate ſic habendum eſt, datum quidem miniſterium reconciliationis veris paſtoribus, vt ſua doctrina, hoc eſt euangelij prædicatio-*

dicatione, homines reducendo cum Deo in gratiã, à peccatis abſoluant.

Reſponſio. Oſtendimus circa Articulum quartum quod iudiciaria eſt hæc poteſtas, ſicut & nomina ipſa ſonant, abſoluere, remittere, retinere, & ligare: pro quo etiam concordes patrum citauimus ſententias. Ideo euangelio aduerſatur quòd hæc abſolutio per ſolam fiat euangelij prædicationem, & in ea conſiſtat. Docet enim euangelium, Dominum dixiſſe Apoſtolis, Quorum remiſeritis peccata, &c. & Beato Petro, Quodcunque ligaueris ſuper terram, &c. Nec priuilegium eſſet Eccleſiæ ſuper Petrum fundatæ, quòd acceperit claues regni cœlorum, cum omni legi communis ſit euangelij prædicatio, ſed huic Eccleſiæ propriæ ſunt claues regni cælorum.

Caluinus. Ioan. 21. De ſimplici. prælatorũ homi. 50. et 124. In Ioan. Item de doc. Chriſt. lib. 1. cap. 18.

Hoc tamen non alligatum eſſe perſonis, ſed verbo, adeoq́; verbo potius quàm hominibus eſſe datũ, vt à quocunq; proferatur gratiæ remiſſio, certam abſolutionem in foro conſcientiæ adferat. Tametſi etiam peculiariter Apoſtolis dicitur, Quorum remiſeritis peccata, remittentur: tamen claues vniuerſæ Eccleſiæ datas eſſe agnoſcunt ſancti patres, nominatim Cyprianus & Auguſtinus, quibus alij aſſentiuntur. Nam remiſſio peccatorum in Chriſto, per quemcunque annuncietur, vera eſt abſolutio.

Reſponſio. Solos ſacerdotes poteſtatem conſecrandi, offerendi, & peccata remittendi habere, clariſsimè teſtatur euangelium, in quo ſolis Apoſtolis dictum eſſe legitur, Hoc facite, &c. &, Quorum remiſeritis peccata, &c. ſicut ſupra præſenti articulo, & 4. ſatis oſtendimus. Illis itaq; perſonis, quibus hæc poteſtas à Chriſto collata eſt, alligatur & conuenit. Et abſurdiſsimum eſt quòd claues regni cælorum, & poteſtatem abſoluendi à peccatis omnes hi homines habeãt, à quibus profertur gratiæ remiſsio. Haberent enim pueri & mulieres claues Eccleſiæ, & poteſtatem à peccatis abſoluendi, & eſſent iudices à Chriſto conſtituti. Et quando agnoſcit Caluinus peculiariter dictum eſſe Apoſtolis, Quorum remiſeritis peccata, &c. quomodo omni homini à quocunque profertur gratię remiſsio, clauium iſtarum & abſoluendi conuenit poteſtas? Dicunt patres, & in primis B. Auguſt. claues datas Eccleſiæ, ſed in Apoſtolis, & ſacerdotibus quibus Chriſtus loquutus eſt, non in quolibet eccleſiæ membro. Abſurdiſsima eſt ſententia, quòd remiſſio peccatorum in Chriſto, per quemcunq; annũcietur, vera eſt abſolutio. Attendat hic lector & iudicet, quàm parum ſoliditatis habeant argumenta Caluini, propter quæ concordem Eccleſiæ catholicæ ſententiam deſerit.

Finis Articuli Decimi Septimi.

ARTICVLVS DECIMVS OCTAVVS.

Matrimonium contractum & conſummatum inter Chriſtianos, eſt indiſſolubile, qualiſcunque fiat alter coniugum, ſiue adulter, ſiue ſterilis, ſiue hereticus.

MAtrimonium ſolui non poſſe demonſtrat Dominus Saluator in Euangelio ex eius inſtitutione. Quærentibus enim Phariſæis, Si licet homini dimittere vxorem ſuã quacunque ex cauſa? Reſpondit nulla ex cauſa licere. Non legiſtis, inquit, quia qui fecit ab initio maſculum & fœminam fecit eos? & dixit, Propter hoc dimittet homo patrem & matrem & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Et ſubſumit, itaq; iam non ſunt duo, ſed vna caro. Ex quib. inſtitutionis matrimonij verbis & propoſitione ſubſumpta, concludit, Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. Efficax enim eſt ſermo Dei, & ſtatim ſequitur quod dicit: Dicit autem quòd erunt duo in carne vna. Inſinuat enim non ſine cauſa, de ſolo homine dictum eſſe, quòd maſculum & fœminam creauit eos, cùm & in alijs animalibus maſculum & fœminam ea creauerit, in quibus tamẽ hoc ſcriptura non expreſsit. Significat itaq; ſcriptura Deum his verbis inſtituiſſe coniugiũ, quod in ſolo homine locum habet. Propter quod, quia ſcilicet maſculum & fœminam creauit eos, hoc eſt, propter coniugium dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit ſimpliciter, & in omne tempus vſque ad mortem vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna ſimpliciter, vt vtriuſque caro alteri ſit communis. Quod ergo Deus coniunxit, nexum videlicet cõiugalem, nec homo, nec vlla creatura ſeparare aut diſſoluere poteſt. Hunc ſenſum intelligentes Phariſæi, quod videlicet Chriſtus diceret cõiugium ex Dei inſtitutione, ac proinde omne cõiugium eſſe indiſſolubile, obijciunt, Quid ergo Moyſes mãdauit dare libellum repudij & dimittere? Reſpondet Chriſtus, Moyſes hoc fecit malitia veſtra coactus: ſed alia erat coniugij in paradiſo ratio, & alia Dei inſtitutio, quæ ſemper ſalua & integra manet. Super eius autem vſu & exercitio ob veſtram duritiam eſt diſsimulatum, cuius exemplum habemus in ſacris canonibus, quod multa per patientiam tolerantur, quæ ſi deducta fuerint in iudicium exigente iuſtitia non debeant tolerari. Atque hic modus probandi inſeparabilitatem matrimonij ex eius inſtitutione certiſsimus eſt & ſecuriſsimus quẽ ſequitur Bonifacius 8. Matrimonij, inquit, vinculum ab ipſo Eccleſię capite rerum omnium conditore, ipſum in paradiſo & in ſtatu innocentiæ inſtituente, vnionem & indiſſolubilitatem accepit. Vbi loqui videtur de ma-

Math. 19.

Ex inſtitutione matrimonium eſt indiſſolubile.

Ca. eum iam dudum de præben. & dig.

de matrimonio etiam non conſummato. Et Innocent. 3. hanc ſpectaſſe videtur, dum ait, Etſi poſsit, inquit, nõ incõſultè videri quòd ex quo matrimonium inter legitimas perſonas per verba de præſenti contrahitur, illis viuentibus in nullo caſu poſsit diſſolui, vt viuente reliquo alter ad ſecũda vota tranſmigret: etiã ſi vnus fidelium, inter quos eſt ratum coniugium, fieret hæreticus &c. Et alio Canone: videtur autem hæc Dei inſtitutio aliquid roboris & firmitatis addere coniugio, ſupra eam quam habet ex natura aut fine contractus, ſiue ex ſolo iure naturæ. Refert enim ſaluator matrimonij inſeparabilitatem ad verbum Dei, & ad hoc quia ipſe cõiunxit, quaſi per ſe, mediante tamen contractu, ius naturę magis ſtabiliens & perficiens. Nec mirum videri debet, quòd matrimonio perfectio aliqua, poſitiua Dei inſtitutione, ſupra eius naturam acceſſerit, quæ naturam ipſam perficit, quando conſideratur quod homo inſtitutus eſt in iuſtitia originali, quę naturæ perfectio eſt, nec eius principia ſequitur. Inſtituit namq; Deus omnia in ſua perfectione. Contractui autem coniugali eiusq; fini cõſentanea eſt omnimoda inſeparabilitas, adeo vt doctores plurimi doceant neceſſariò eã concludi ex fine & ratione cõtractus coniugalis: Supplet autem hic inſtitutio in quo deficit natura. Aug. eandẽ hãc inſeparabilitatem probat ex ratione ſacramenti, hoc eſt ob ſacratioris rei huic copulæ diuinitus inditam ſignificationẽ. Ait enim, Quẽ non faciat intentũ quid ſibi velit tanta firmitas vinculi cõiugalis, vt ſcilicet nec cauſa fornicationis, nec procreãdæ prolis ſolui poſsit? cũ cauſa procreandi colligetur, quod nequaquam puto tantum valere potuiſſe, niſi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam ſacramentum adhiberetur, quòd deſerẽtibus hominibus, atq; id diſſoluere cupientibus inconcuſſum illis maneat ad pœnam. Siquidem interueniente diuortio, nõ aboletur illa confœderatio nuptialis, ita vt ſibi cõiuges ſint etiam ſeparati, cum illis autem adulterium cõmittant, quibus fuerint etiã poſt ſuum repudiũ copulati, vel illa viro, vel ille mulieri. Nec tamen niſi in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, talis eſt cauſa cum vxore. Et vſq; adeo fœdus illud nuptiale initum dicit rem eſſe cuiuſdam ſacramẽti, vt nec ipſa ſeparatione irritũ fiat: Item ſemel initũ connubiũ in ciuitate Dei noſtri, vbi etiã ex prima duorum hominũ copula quoddam ſacramentũ nuptiæ gerũt, nullo modo poteſt, niſi alicuius eorũ morte, diſſolui. Manet enim vinculum nuptiale, etiam ſi proles, cuius cauſa initũ eſt, manifeſta ſterilitate non ſubſequitur, ita vt iam ſcientibus coniugibus nõ ſe filios habituros, ſeparare ſe tamen vel ipſa cauſa filiorum, atq; alijs copulare non liceat. Nec cauſa ergo numeroſioris prolis fecerunt patres noſtri, quod Cato dicitur feciſſe Romanis, vt traderet viuus vxorem, etiã alterius domum filijs impleturam. In noſtrarũ quippe nuptijs plus valet ſanctitas ſacramenti, quàm fœcunditas vteri. Item, Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atq; omnes homines in cauſa generandi eſt, & in fide caſtitatis. Quòd autẽ ad populum Dei pertinet, etiam in ſanctitate ſacramenti, per quã nefas eſt etiam repudio intercedente, alteri nubere dum vir eius viuit, nec ſaltẽ ipſa cauſa pariendi, quæ cũ ſola ſit qua nuptiæ fiunt, nec ea re nõ ſubſequente propter quã fiunt, non ſoluitur vinculum nuptiale niſi coniugis morte: quemadmodum ſi fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam ſi plebis congregatio non ſubſequatur, manet tamen in illis ordinatis ſacramentum ordinationis. Et ſi aliqua culpa quiſquam ab officio remoueatur, ſacramento Domini ſemel impoſito non carebit, quamuis ad iudicium permanente. Generationis itaq; cauſa fieri nuptias Apoſtolus ita teſtis eſt, Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe. Ad fidem aũt caſtitatis illud pertinet. Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir: vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier: Ad ſacramenti ſanctitatẽ illud, Vxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit manere innuptã, aut viro ſuo reconciliari, & vir vxorem ſuam nõ dimittat. Hæc omnia bona ſunt propter quæ nuptiæ bonæ ſunt, proles, fides, ſacramentum. Idem de fide & operibus. In ciuitate Domini in monte ſancto eius, hoc eſt in Eccleſia, vbi nuptiarum nõ ſolum vinculum, verùm etiam ſacramentum ita cõmendatur, vt non liceat viro vxorẽ ſuam alteri tradere: quod in Repub. tunc Romæ non ſolùm minimè culpabiliter, verùm etiam laudabiliter Cato feciſſe perhibetur. Cuius autem rei ſacramentum intelligat eſſe coniugium, explicat in lib. de nuptijs & concupiſcent. Quoniã, inquit, non tantum fœcunditas, nec tantũ pudicitia, cuius vinculũ eſt fides, verum etiam quoddam ſacramentum nuptiarũ commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apoſtolus, Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiã, huius proculdubiò ſacramenti res eſt, hoc eſt, effectus, vt mas & fœmina cõnubio copulati, quàm diu viuũt, inſeparabiliter perſeuerẽt, nec liceat (excepta cauſa fornicationis) à coniuge coniugẽ dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, vt viuens à viuente in æternũ nullo diuortio ſeparetur: cuius ſacramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, hoc eſt in Eccleſia Chriſti, quibusq; fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, vt cùm filiorũ procreandorum cauſa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec ſterilem coniugem fas ſit relinquere, vt alia fœcunda ducatur: Quod ſi quiſquam fecerit, nõ lege huius ſeculi, vbi interueniẽte repudio ſine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam ſanctum Moyſen Dominus propter duritiam cordis illorum Iſraelitis permiſiſſe teſtatur, ſed lege euãgelij reus eſt adulte-

Li. 6. de voto et voti re. dem. cap. vnico.

cap. Ex parte. tua de conuer. cõiugat.

c. Gaudemus de diuort.

S. Tho. in 4.

Ex ratione ſacramenti Auguſtinus probat matrimonij inſeparabilitatem.

De bono coniugali cap 7.

In ciuit. Dei habetur ratio ſacramẽti cõiugalis.

De bono coniugali. ca. 15.

Cap 18.

Cap. 24.

Sanctitas ſacramenti eſt in ſolo populo Dei.

Ordinatio cleri ſacramentum eſt.

1. Timot 5.

Cap 7.

Cap. 16.

Epheſ. 5.

adulterij, ſicut etiam illa ſi alteri nupſerit: Et poſt pauca, Ita inter viuẽtes manet quoddam vinculum coniugale, quod nec ſeparatio, nec cũ altero copulatio poſsit auferre, manet autem ad noxam criminis, nõ ad vinculum fœderis, ſicut apoſtatæ anima velut de cõiugio Chriſti recedens, etiam fide perdita, ſacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio redeũti, ſi amiſiſſet abſcedens. Eſt igitur matrimonium ſecundum Beati Auguſtini ſententiam, ſimpliciter indiſſolubile ex ſignificatione Chriſti cum Eccleſia, vt ſicut Chriſtus viuens ab eccleſia viuente nullo diuortio in ęternum ſeparatur, ita & mas & fœmina connubio copulati, quàm diu viuunt, inſeparabiliter perſeuerant. Et hæc ratio eſt ſacramenti, cui tribuit Auguſtinus matrimonij indiſſolubilitatẽ. per quam occaſionem videamus an ex eadẽ ſignificatione matrimonium ſit ſacramentum, nouæ legis gratiam conferens ex opere operato. Ipſum enim nouæ legis eſſe ſacramentum, & gratiam conferre, apertè definiunt œcumenica Concilia, & patrum ſacri canones: ſed ita manifeſtum eſt qua ſignificatione. Nam Concilium Florentinum pręſentibus & approbantibus Armenis (qui tamen priùs aliter crediderãt) tanquã dogma fidei matrimonium numerat inter ſeptẽ nouę legis ſacramenta, quę gratiam continent, quã dignè ſuſcipientibus conferunt: & eandem dicit eſſe eius ſignificationem, ob quã Beatus Auguſtinus dicit coniugium eſſe inſeparabile. Ait enim, Septimum eſt ſacramẽtum matrimonij, quod eſt ſignum coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ, ſecundum Apoſtolum dicentem, Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Et paucis interiectis, Tertium bonum matrimonij, eſt eius indiuiſibilitas, ꝓpter hoc, quod ſignificat indiuiſibilem coniunctionẽ Chriſti & Eccleſiæ. Item habet Concilium Tridentinum, Si quis dixerit ſacramenta nouæ legis eſſe plura vel pauciora quàm ſeptẽ, videlicet Baptiſmum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem & Matrimonium, aut etiam aliquod horum ſeptem non eſſe verè & propriè ſacramẽtum, anathema ſit. Item: Si quis dixerit non dari gratiam per huiuſmodi ſacramenta ſemper & omnibus, quantum eſt ex parte Dei etiam ſi ritè ea ſuſcipiat, ſed aliquando & aliquibus, anathema ſit. Item: Si quis dixerit eadem ſacramenta gratiam ex opere operato non conferre, anathema ſit. Conſtantienſe quoq; Concilium dicit ſeptẽ eſſe ſacramenta. Et Lucius papa Matrimonium etiam numerat inter eccleſiæ ſacramenta. Firma igitur fide credẽdum eſt matrimonium eſſe ſacramentum nouæ legis gratiam conferens ex opere operato. Nam ſi in terris vſquam veritas reperiatur, illam eſt inuenire in eccleſia catholica, quã Apoſtolus Paulus prædicat eſſe columnam & fundamentũ veritatis. Pro horum intelligentia obſeruã-

Ephes. 5.

De ſacramẽ. in genere c. 1

Can. 7. & 8.

Seſſ. 15 ar 8. Ioan Hus. cap Ad abolendum de hæreticis.

dum eſt quòd Apoſtolus ad Epheſios ſcribens, dicit matrimonium in Chriſto tranſlatum eſſe in ordinẽ ſpiritualium & myſteriorum. Nam de coniugio loquens, Sacramentum hoc magnum eſt, inquit, ego autem dico in Chriſto & eccleſia: Nec tantùm ſignificando magnum eſt myſterium, ſed ipſum etiam in ſe magnum eſt, & multis ſacris ſecretis, quæ in ſe continet, fœcundum: ex ſignificatione tamen Chriſti & eccleſia. Magnum namque myſterium eſt coniugium, quod ſit coniunctio mutua ad prolem Chriſto generandam, educandam, Chriſtoq; Domino conſtituendam, hoc eſt in fide & religione eius, quòd coniuges item ſimul Chriſtianè viuant, copulaque carnali Chriſtianè vtantur, & vxor ſubiecta ſit marito, nõ vt marito tantùm, ſecundum legem naturalem, quam in Politicis tradit Ariſtoteles, ſed vt Chriſto Domino, hoc eſt, quaſi typo & figuræ eius id eſt Chriſto in marito. Nam coniunctio iſta coniugalis & coniugij officium ex inſtitutione ſunt vera imago, & expreſſa repręſentatio officij & coniunctionis Chriſti cum ſua eccleſia, quæ violatur, imò & iniuriam patitur, per adulterium, aut alium aliquem abuſum. Maritus typus eſt Chriſti, vxor eccleſiæ. Ait enim Apoſtolus Paulus quòd vir caput eſt mulieris, ſicus Chriſtus caput eccleſiæ: & ideo ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri diligite, inquit, vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam. Obligantur igitur coniuges Chriſtiani ex coniugio, ad multò ſublimiora (imò & ad diuina officia) quàm coniuges ethnici ſiue infideles. Vxor namque Chriſtiana ex coniugij qualitate & dignitate, marito ſubeſſe debet, vt Chriſto Eccleſia ſubeſt, & maritus diligere vxorem, non ſolum amore naturali, ſed ſicut Chriſtus eccleſiam, vt ſeipſum etiam tradat pro ſua vxore. Vult enim Apoſtolus Paulus quòd hîc omnia ſibi mutuò reſpondeant, non ſolum per accommodationem, ſed ex inſtitutione, vir Chriſto, vxor eccleſiæ, copula copulæ, quemadmodum & origo mulieris eſt ex viro, & eccleſiæ ex Chriſto, ex oſsibus & carne eius. Et ideo nõ ſufficit Beato Paulo qualiſcunque dilectio viri ad mulierem, ſed requirit ſpiritualem & gratuitum amorẽ, quo Chriſtus proſecutus eſt eccleſiam. Sacramentum igitur matrimonij hæc omnia operatur per gratiam quam confert. Non enim deſtituit Chriſtus coniuges fideles gratia qua indigent, vt in Chriſto ſua præſtent officia. Vnuſquiſq; inquit Paulus, proprium donũ habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic: loquens etiã de coniugatis. Ex hoc igitur quòd matrimonium tale myſterium eſt: quale declarat eſſe Apoſtolus Paulus, ſequitur quòd inducit obligationem ad officiũ quod naturæ vires excedit, & proinde gratiam requirit: ſequitur etiam quòd verum eſt ſacramentum gratiam conferens. Nam vnuſquiſq; applicatus & ſtudens propagationi in Repu. propagare & con-

Cap. 5.

Ephes. 5.

1. Corin. 7.

& conſeruare debet ciuitatem in qua agit. Cùm autem coniunx Chriſtianus in cœleſti & Chriſtiana viuat ciuitate, & non ſolùm Politica, illam conſeruare ex coniugio ſuo obligatur, ad quod præcipuè & primariò ſacramentum matrimonij ordinatur. Et ideo verba conſenſum exprimentia ſecundum propriam ſignificationem habēt obligationem ſolum naturalem: ex inſtitutione antē eam ſignificāt, vt ſacrantē & ſanctificantem, diſpoſitiuè tamen ad officia coniugij Chriſtiani, vt docēt doctores catholici. Hęc enim obligatio iungit mulierem viro, vt Eccleſiam vel partem Eccleſiæ Chriſto, & ad actum generandi atq; educādi prolem Chriſtianè, vt cum marito Chriſtianè viuat, & vas ſuum poſsideat in honore & ſanctificatione, non in paſsione deſiderij. Officium enim ad quod ordinatur ſacramentum matrimonij, ſe habet ad actū matrimonialem, vt eſt officium naturæ, ſicut actus temperantiæ, quæ virtus eſt infuſa, ſe habet ad actum temperantiæ moralis, & amor charitatis ad naturalem vel politicum. Cùm enim in nouo teſtamento eleuatum ſit matrimonium in ordinem ſpiritualium & myſteriorum, officium eius quod erat naturæ, nunc factum eſt gratiæ & ordinis gratuiti ex genere & natura ſua: Quæ autem ordinātur ad actum qui exerceri nō poteſt ex naturalibus, non committuntur niſi ſimul gratia conferatur, per quam exerceantur ſecundum eam dignitatē quam requirunt. Si obijciatur quòd hac ratione tempore legis, imò à tempore inſtitutionis matrimonium fuiſſet ſacramentum, & gratiam contuliſſet, cùm tunc etiam fuerit ad prolem religioſè in fide Chriſti venturi educandam, & ideo de genere & ordine gratuitorum & ſupernaturalium. Ad hoc doctores plurimi reſpondent, admittendo matrimonium ſemper à ſua in paradiſo inſtitutione verè ſacramentum fuiſſe, & gratiā contuliſſe, cùm ex hac Inſtitutione ſemper obligati fuerint cōiuges fideles ad ea quę ſunt ſuper naturam, videlicet generare atq; educare prolem ad Dei cultū, in fide vnius Dei & mediatoris Ieſu Chriſti, ipſumq; coniugium ab initio fuiſſe ſacramentum futuræ coniunctionis Chriſti cum Eccleſia, & in ordine myſteriorum, intelligentes benedictionem, de qua Gen. 1. & 9. Benedixit eis Deus dicens, Creſcite & multiplicamini, eſſe collationem gratiæ ad viuendum religioſè in ſtatu coniugali: quam tamen benedictionē probabilius alij doctores referunt ad vim generatiuam homini collatam. Nam auibus & piſcibus ſimiliter benedixit & ait, Creſcite & multiplicamini: & apud Tobiam angelus ita eā intelligere videtur, dum dicit, Tertia autem nocte benedictionem cōſequeris, vt filij ex vobis procreentur. Et B. Auguſtinus, Ecce, inquit, quid eſt hoc, & quale myſterium? ecce benedicis homines vt creſcant & multiplicentur, & impleāt terram. Dicerem te hoc donū benedictionis homini propriè voluiſſe largiri, niſi hoc modo benedixiſſes piſces & cetos, vt creſcerent & multiplicarentur, & implerent terras. Similiter eam interpretatur B. Thomas, qui etiam ſcribit matrimonium fuiſſe quidem in veteri lege, prout erat in officium naturæ, non autem vt eſt ſacramentum Chriſti & Eccleſiæ, quæ nūdum erat facta: Vnde & in veteri, inquit, lege dabatur libellus repudij, quod eſt contra ſacramenti rationem. Certum eſt autem quòd non ſignificabat hanc coniunctionem quaſi præſentem: ſed diſputatur apud doctores an eam repræſentabat quaſi futuram, an potius per abſtractionem à tempore, quemadmodum doctores quidam ſentire videntur, & verba Geneſ. & Apoſt. Pauli ad Epheſios proſequuntur.

Pet. B. Thomā Ioan. Capreolus in 10 lut. 1. argū. Durād diſt. 29. li. 4. ſent.

Ioā. Roffen. Ren. Aug. in Aſſert. 7. ſacramentorū. Alber. Pigh. Alfonſus.

Cap. 6.

li. 13. Cōfeſſ. cap. 24.

Part 1 q. 72 ad 4. Et in 4 diſt. 26. q. 2. art. 3.

Alexand de Hales par. 4 quæſt. 2. Bonauētura diſ 16. 4. ſent.

Sed aduerſatur Apoſtolus Paulus, qui dicit hoc ſacramentū magnum eſſe in Chriſto & Eccleſia, non autem fuiſſe magnum: & in Chriſto Eccleſiæ iam coniuncto, atq; in eis realiter coniunctis ſecundum influentiam capitis in mēbra, & non fide ſola. Nam Chriſtus propriè caput eſt Eccleſiæ realiter & nō ſolum per fidem influendo, hoc eſt, poſtquā ex Maria eſt conceptus. Et Adam videbat matrimonium tempore aduentus Chriſti futurum ſignum huiuſmodi coniunctionis, non autem eſſe, nec antea fore, Ego autem dico, inquit Apoſtolus Paulus, in Chriſto & eccleſia, non ſolum ſignificatis, ſed realiter coniunctis tanquam capite cum ſuis membris: Nec ſolum in Eccleſia ſecundum ſe totam, verùm etiam ſecundum eius membra, quæ vniuntur per hoc ſacramentum ſecundum dilectionem capitis Chriſto. Ea enim dilectio facit Chriſtum in marito diligi quaſi ſua imagine, & Chriſti dilectionem extendit & auget. Nec conſequens eſt, quòd tempore legis & antea, apud fideles matrimonium fuerit ſacramentum, ea eo quod erat ad prolem in fide Chriſti religioſè educādam, quia hic finis erat extraneus matrimonio legali, ſed intrinſecus & per ſe finis eſt matrimonij Chriſtiani, quod eſt magnum myſterium in Chriſto & Eccleſia. Nam tempore legis cultus Dei ſiue religio, erat extra rationem matrimonij, ad quam referebatur, ſicut actus temperantiæ ad charitatem. Eſt autem intra rationem & definitionē, matrimonij Chriſtiani & Euāgelici, Diſtinguit Innocentius tertius duplicem matrimonij ſignificationem, duplicemq; coniunctionem, Dei videlicet cum anima iuſta, & Chriſti cum Eccleſia, & vtriuſq; ſacramentum dicit eſſe matrimonium. Atenim, Cùm duo ſint in coniugio, videlicet conſenſus animorum, & cōmixtio corporum, quorum alterum ſignificat charitatem quæ conſiſtit in ſpiritu inter Deum & iuſtam animam, ad quod pertinet illud quod dicit Apoſtolus, Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cum eo: reliquum verò deſignat conformitatem quæ conſiſtit in carne inter Chriſtū & Eccleſiam, ad quod pertinet illud quod euāgeliſta teſtatur. Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, profectò coniugiū illud quod non eſt commixti-

ca. Debitum de bigamis.

1. Corint. 6.

Ioan. 1.

mixtione corporum conſummatũ, non pertinet ad illud coniugium deſignandũ, quod inter Chriſtum & Eccleſiam per incarnationis myſterium eſt contractum: Iuxta quod Paulus exponens illud quod dixerat protoplaſtus, Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. Et propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna: ſtatim ſubiungit, Hoc autem dico magnum ſacramentum in Chriſto & eccleſia. Ex quo concludit: Cũ ergo propter ſacramenti defectum inhibitum ſit, ne bigamus, aut maritus viduæ præſumat, ad ſacros ordines promoueri, quoniam nec illa eſt vnica vnici, nec iſte vnus vnius, profectò vbi deficit inter huiuſmodi cõiuges commixtio corporum, non deeſt huiuſmodi ſignaculum ſacramenti. Sicut itaq; ex primæ ſignificationis defectu, non contrahitur bigamia, ſed ex ſecundæ duntaxat: ita nec ex prima ſignificatione eſt matrimonij inſolubilitas, ſed ex ſecunda, vt nec diuinitus quidem diſpenſari poſsit ſuper matrimonij ſolutione, vel vxorum pluralitate, ſignificatione permanente. Non enim ſine grandi ſacrilegio huius myſterij fieret violatio. Concilium verò Florentinum aliter loquitur, & dicit poſt Magiſtrum Sententiarum ſacramentum matrimonij eſſe ſignum coniunctionis Chriſti cum eccleſia: eccleſia, inquam, in genere, nihil diſtinguens, imò nec mentionem faciens ſignificationis qua matrimonium ſignificat cõiunctionem Dei cum anima iuſta, quemadmodum diſtinguit Innocentius, qui reſpiciens ad ea quæ per ſe pertinebãt ad quæſtionem ſibi propoſitam, intelligit quamlibet animam iuſtam ſigillatim, vt locum habeat eius reſponſio quòd hæc ſignificatio non violatur in bigamo. Nã reuerà primo loco coniunctio quæ eſt per charitatem, eſt inter Deum & eccleſiam totam, quæ vnica Deo vnicè & inſeparabiliter per amorem adhæret, tametſi quælibet eius pars ſeparari poſsit. Ait enim Dominus, Nõ te deſeram, neq; derelinquam. Huius autem ſignificationis cõſideratione myſterium ſiue ſacramẽtum in bigamo violaretur: hacq; contemplatione dicit Magiſter in Sentent. Bigamum eſſe, vt verè eſt, qui duas habuit vxores, quamuis alteram incognitam. (Nam Maria dicitur in euãgelio vxor Ioſeph) quia ſecundum contrahit matrimonium primo cõſummato, & impediri à ſacris ordinibus: qui hoc fallitur quòd credat quamlibet bigamiam ſiue ſacramenti defectum prohibere à ſacris ordinibus. Nam Innocentius tertius declarat ſacros canones ſolum attendiſſe coniunctionem ſiue coniugium, quod inter Chriſtum & eccleſiam per incarnationis myſterium eſt cõtractum, atq; ob huius ſignificationis defectum prohibuiſſe bigamos à ſacris, non autem an hæc coniugij facerent inſeparabilitatem: quanuis reuerà ex priori ſignificatione, cuius meminit Innocentius, matrimonium non habeat inſeparabilitatem, ſed ex ſecunda. An verò ex hac ſola, videlicet quæ eſt per incarnationem, an etiã ex alia parte, quæ eſt ſecundum charitatem inter eccleſiam & Deum, vel etiam Chriſtũ caput eccleſiæ, iſta matrimonij indiſſolubilitas naſcatur, non pertinebat ad quæſtionẽ Innocentio propoſitam. Florentinum Conciliũ propriè explicat ſignificationem quã habet matrimonium, vt eſt ſacramentum eccleſię. Hac enim ratione dicit ipſum abſolutè & indeterminatè ſignificare cõiunctionem Chriſti cum eccleſia, primò ſecũdum ſe totam (Ait enim B. Ioannes, Vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam deſcendentẽ de cœlo, à Deo paratam ſicut ſponſam viro ſuo) deinde ſecundum quamlibet particularem Eccleſiam conſiderata, Deſpõdi enim vos vni viro, inquit Apoſtolus, virginem caſtam exhibere Chriſto: & tertiò quoad quamlibet animam iuſtam: atque huius ſolius meminit Innocentius 3. eiusq; coniugij, quod eſt ſecundum carnis cõformitatẽ, cùm hanc coniunctionem ſolum ſpectauerint ſacri Canones, dum prohibẽt Bigamos à miniſterio eccleſiaſtico. Complectitur etiam hæc indeterminata coniunctio vnionẽ hypoſtaticam verbi cum natura humana, à qua propriè eſt matrimonij inſeparabilitas, quamuis ſit etiam quodam modo ab ea quæ eſt ſecundum charitatem Dei & eccleſiæ: & ſi interim ſacramentorum ſignificatio Chriſtum hominem magis reſpiciat. Eſt & ab ea quoque vnione quæ eſt inter Chriſtum & eccleſiam ſecundum charitatem inſeparabilis, hoc eſt à coniunctione membrorum & capitis ad inuicem: Supereminet, inquit Apoſtolus, ſcientię charitas Chriſti erga eccleſiam. Item, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Matrimonium autem, id eſt contractus coniugalis in quo ſacramentum conſiſtit, cùm in genere ſignificet cõiunctionem Chriſti & eccleſiæ (iuxta Florentinum concilium) quæ eſt inſeparabilis, oportet quoque ipſum eſſe inſeparabile, etiam nondum conſummatum. Sacri tamen Canones de Bigamis loquentes, quoad effectum impedimenti miniſterij Eccleſiæ, reſpiciunt ſolum (vt diximus) coniunctionem Chriſti cum natura humana, quam non primo ſignificat contractus coniugalis, qui ſacramentum eſt vnum ex ſeptem, ſed primò ſignificat conſenſum animorum, per quem vir accepit poteſtatem corporis mulieris, & ediuerſo mulier viri corporis poteſtatem: & ex Chriſti inſtitutione ſignificat conſenſum Chriſti, quo ſponte & ex ſumma charitate hypoſtaticè ſe coniungere dignatus eſt naturæ humanæ: & initum eſt coniugiũ inſeparabile cum natura aſſumpta, per quam Chriſtus factus eſt noſter totus, & nos Chriſti. Item & illud quod eſt ſecundum charitatem cum eccleſia tota, & cum ſingulis electis. Nam conſenſus coniugalis propriè loquendo, non ſignificat coniunctionem Chriſti & eccleſiæ, ſed voluntatem eius qua factum eſt, vt eccleſiæ coniungeretur. Significat igitur matrimonium nondum conſummatum inſeparabile

Margin notes: Geneſ. 1. Ephеſ. 5. Heb. 13. Li. 3. diſt. 27. Matth. 8. Apoc. 21. 1. Corin. 11. Epheſ. 3. Roman. 8.

ſeparabile myſterium, Chriſti videlicet coniunctionem eum Eccleſia in genere, atq; ita indiſſolubile eſt ex hac etiam ſignificatióne vt dicere videtur Concilium Florentinum. Sed vt docet B. Auguſtinus locis iam ſtatim citatis, ſolùm in ciuitate Dei, & in monte ſancto eius, in quo ſolo oſtendit eſſe bonum ſacramenti, atque iſtam ſignificationem: & ideo non impedit ſolutionem matrimonij inter Ethnicos contracti, vbi non eſt hoc ſacramentum, nec violatur in profeſsione religionis, cũ ibi non tam diſſoluatur quàm in melius commutatur, in coniunctionem nimirum diuiniorem atque myſterium ordinis ſuperioris, hoc eſt, mutatur vinculum minus ſpirituale in aliud magis ſpirituale. Contractus itaque coniugalis, qui eſt ſacramentum matrimonij, primo ſignificat conſenſum animorum quo coniuges coniunguntur: deinde ſignificat vinculum permanens inter ipſos coniuges, atque per hoc vnionem inter Deum & animam, item inter Chriſtum & Eccleſiã: ſed ſolum in cauſa, & quemadmodum cauſa ſuum ſignificat effectum: & Apoſt. Paulus dicens, Sacramentũ hoc magnum eſt, intelligit vinculum iſtud quod ſecutum eſt coniugalem contractum, id quod vna carn eſt in coniugibus, nõ quod ipſi fiunt vna caro.

4. Cõtra Gẽtiles ca 78.

Eſt ergo matrimonium ſacramentum nouæ legis gratiam conferens, per quam fit coniunctio animæ cum Deo, quam ſecundũ Innocentium papam ipſum coniugium ſignificat, vt coniuges non ſolum naturali, ſed diuino effectu, quo modo Chriſtus ſuam diligit Eccleſiam, & hæc viciſsim Chriſtum, ſe mutuo complectantur. Facit enim huius ſacramenti gratia cõiuges ſeſe mutuo diuino amore in Chriſto complecti. Vnde beatus Thomas, Nubentibus, inquit, per iſtud ſacramentum gratia confertur. per quam ad vnionem Chriſti & Eccleſiæ pertineant, quod eis maximè neceſſarium eſt, vt ſic carnalibus & terrenis intendant, vt à Chriſto & Eccleſia nõ diſiungantur, Cõiunctionem autem Chriſti & Eccleſiæ ſecundum naturæ conformitatem, matrimonium non facit, ſed ſemel factæ, ſacramentum eſt. Solam enim facit coniunctionem, quæ eſt ſecũdum charitatem. Porrò ſicut vinculum iſtud coniugale diuinum eſt in Chriſtianis, ita & contractus vt ſacramentum eſt, Dei eſt inſtrumentum, quo coniuges coniungit vinculo diuino & fortiori quam contractus cõiugalis ea ſua natura inducere poſſet. Ex quibus patet, quòd matrimonium ratum & non cõſummatum, per papam nulla ex cauſa diſſolui poteſt per diſpenſationem, tum ob Dei in paradiſo inſtitutionem, tum ob rationem ſacramenti Chriſti & Eccleſiæ, quorum vnio quæ per charitatem eſt, ſolui non poteſt: In charitate dilexi te, ideo attraxi te miſerans, ait Dominus. Pro quo facere videtur aperta ſententia in cap. Vnico & cap. Ex publico, ſuperius citatis. Et Concilium Florentinum tribuit matrimonij inſeparabilitatem contractui coniugali. Quæ ſi diligenter expendiſſet Cardinalis Caietanus, non ita contra cõmunem theologorum & B. Thomæ ſententiam ſcripſiſſet, quod videlicet ſummus pontifex diſpenſare poteſt ſuper matrimonio rato, ſed nondum conſummato.

Hier 31. De voto & voti redēp. lib. 6. De cõuerſ. coniug. qua quæſt.

Vehementer dolendum eſt, quòd tantus doctor circa materiam matrimonij in hunc & alios varios inciderit errores, de quibus alias latius. Eiusargumentis facilè reſpõderi poteſt ea his quæ diximus, atque eis reſpõdet Magiſter Iacobus Almain doctor Parien. in libello qui inſcribitur, Concertatio acutiſsima, &cæt.

Cap. 3.

Probat etiam beatus Auguſtinus in libris poſterioribus, his maxime quos ſcribit ad Pollentium, matrimonium eſſe inſeparabile ex ſpeciali & poſitiua lege, quam Chriſtus in ſua familia obſeruãdam diſpoſuit, & per quam conſtituit matrimonij inſeparabilitatem, atque vxorum excludit pluralitatem. Ait enim, Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eã mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Item Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam: & ſi vxor dimiſerit virũ ſuum, & alij nupſerit mœchatur. Rurſus, Præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. De quibus dicemus articulo ſequente, ad quem propriè pertinent.

Ex lege Chriſti poſitiua et euãgelica eſt matrimonij indiſſolubilitas.

Math 5 Math. 10.

2. Cor 7.

Præterea probant etiam doctores ſcholaſtici indiſſolubile eſſe matrimoniũ ex fine & natura contractus: ex fine inquam, ſecundario, vt videlicet parẽtes filijs theſaurizẽt, & per hæreditatis & bonorum dimiſsionem prouideant, quod facere nequeunt, niſi ad mortem vſque ſimul permaneant: quemadmodum docet ſanctus Thomas. Nam finis matrimonij principalis plerunque magis requirit ſeparationem, vt ſi ſterilis ſit vxor, vel ex viro concipere non poſsit, adeo vt nulla ſit ſpes prolis naſciturę (ex quo fine, Philoſophi apparens ſumpſerunt argumentum pro matrimonij ſolutione, & vxorum pluralitate) Cùm enim matrimonium principaliter ordinetur ad bonum prolis, quando inſolubilitas matrimonij prolis generationem impedit, vt ſi vir aliquis ex aliqua fœmina non poſsit prolem ſuſcipere, qui tamen alia poſſet eam ſuſcitare, & fœmina ex alio viro cõcipere, matronij huiuſmodi indiſſolubilitas magis eſſe videtur contra legem naturæ, & finem contractus, quàm ei conſentanea. Hinc inſignes quidam Philoſophi vxores ſuas reliquerunt, alij plures duxerunt vxores, ſicut diximus ea Beato Auguſtino de Catone Romano. Et Beatus Hieronymus contra Iouinianum ſcribit Ciceronem reliquiſſe Terentiam vxorem, & hanc poſt repudium nupſiſſe Saluſtio Ciceronis inimico, vt ei panderet Ciceronis arcana. Et Socrates Xan-

Ex natura & fine contractus cõiugalis eſt eius indiſſolubilitas.

In 4. diſtinct. 33. q 2 ar 1. et 2. item 4. contra gentiles ca. 123.

Lib. 2.

Et Durand. eadem dist. qu. 1. in solu. 3 arg. Scotus dist. 26. q. 1. Heb. 2.

tem in alium transferre. Alij contrariam ſequuntur ſententiam, quòd non requiritur ſpecialis Dei conceſſio, cum ſine ea homo poſsit ſe vẽdere & ſeruum facere, ac res ſuas commutare.

Tertia propoſitio.

Varia eſt coniunctio Chriſti cum Eccleſia, ſed alia eſt Dei coniunctio cum Eccleſia vel cum anima fideli: Quæ autem eſt cum Eccleſia in genere, complectitur eam quæ eſt ſecundum charitatem, & eam quæ eſt ſecundum naturæ conformitatem, item & quæ eſt cum parte Eccleſiæ: & alia eſt coniunctio Chriſti hypoſtatica cum natura aſſumpta, ratione cuius cum Eccleſia coniungitur ſecundum naturæ conformitatem, ſecundum quã nos vocat fratres, & ſicut cõmunicamus carni & ſanguini, ipſe ſimiliter participat iiſdem.

Quarta propoſitio.

Omnium harum coniunctionum ſacramentum eſt coniugium Chriſtianum, quod ſecundum earum diuerſitatem varios etiam parit effectus. Quia autem hæreſis, adulteriũ & ſterilitas non variant Dei inſtitutionem, nec ſacramenti ſignificationem, nec Chriſti legem, facere nõ poſſunt, vt matrimonium, quod omnibus his rationibus ſemper eſt indiſſolubile, ſolui poſsit. Et quod Auguſtin' ſuperius dixit de hæreſi & ſterilitate: itẽ & de adulterio, clariſsimè ꝓbat in libris quos ad Pollentium ſcribit: de quo dicemus articulo ſequenti. De hæreſi aperta eſt ſententia ſedis Apoſtolicę, de qua hoc interim dicim', quod ipſa & adulterium legitimæ ſunt cauſæ, ob quas quoad thorum fiat inter coniugatos ſeparatio.

cap. Quanto de diuor.

CVM ex dictis ſit manifeſtũ, matrimoniũ ex ſuo genere eſſe indiſſolubile, ſaltẽ ex Dei inſtitutione, quæ omni nationi communis eſt, & ex poſitiua Chriſti lege (quamuis in ſola eius familia ſeruetur: nam Innocẽtius tertius ex hac lege improbat vxorum pluralitatem) quare articulus reſtrictè loquitur de matrimonio cõtracto & cõſummato inter Chriſtianos, quaſi inter ethnicos conſummatum ſolui poſsit, vel etiam inter fideles contractum.

c. Gaudem' de diuor.

Lib. 2. de pœnitent. ca. 2.

Cui reſpondendũ, quòd reuera ſolui poteſt, & aliquãdo ſoluitur matrimonium inter ethnicos conſummatum, quanuis ex ſua natura ſit indiſſolubile: Soluitur etiã quandoque inter Chriſtianos contractum. Et locum hic habet quod dicit Beatus Ambroſius, Naaman Syrus lepram mundari per aquam poſſe non credidit, ſed quod impoſsibile erat, fecit Deus poſsibile eſſe, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impoſsibile videbatur per pœnitentiã peccata dimitti, conceſsit hoc Chriſtus Apoſtolis ſuis, quod ab Apoſtolis ad ſacerdotũ officia tranſmiſſum eſt. Factum eſt igitur poſsibile quod impoſsibile videbatur. Et Beatus Auguſtinus ex Platone oſtendit quòd Deus facit impoſsibilia. Nam Deos ponit factos à Deo ſummo immortales, & tamen natura tales eſſe nõ poſſunt, vt idem Plato fatetur Sic, inquit, reſurrectionẽ carnis impoſsibilem, credant poſsibilem factam, Deo promittente. Omne quidem matrimonium naturæ inſtitutione & Chriſti lege, eſt indiſſolubile, eſtque vnius cum vna: factum eſt tamen Dei indulgentia, vt patres tempore legis & ante legem irreprehenſibiliter plures habuerint vxores, & ſolueretur matrimonium, quando vxor dimiſſa cum libello repudij alteri viro nubebat, vt docent plurimi doctores. Ac tempore Euangelij matrimonium inter ethnicos contractum ſoluitur, vnò facto fideli aut baptizato, nolẽte altero eidẽ cohabitare ſine creatoris contumelia: item altero coniuge ante conſummationem profitente religionem. Factum eſt igitur apud Deum poſsibile, atque etiam ſolubile, quod prius erat impoſsibile & inſolubile. An autem hoc fiat diſpenſatione eius cuius eſt inſtitutio & poſitiua ordinatio de matrimonij indiſſolubilitate, quique naturæ eſt author: an potius ex rerum natura & qualitate, vt non tam diſſoluatur matrimonium, quàm transferatur & commutetur in melius, Deoque gratius coniugium, nempe matrimonium ethnicum & prophanũ in Chriſtianum & ſpirituale, & huius ſeculi matrimonium in alterum cum domino authore coniugium, ſicut vota omnia commutantur in votum religionis, tametſi tertij magnum concurrat præiudicium, dubium eſt de quo omnino certũ conſtare non poteſt. Nam Apoſtolus Paulus nullius meminit diſpenſationis, ſed legis communis, In pace, inquit, vocauit eos Deus, & ideo ſi fidelis diſcedit, diſcedat. Non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in huiuſmodi. Nec Innocentius tertius qui potius reuelationem ſpecialem & diſpenſationem diuinam reijcit, & ſecundum legem communem conſultationi reſpondet, prædeceſſorum ſuorum veſtigia eſſe ſequenda: Neque item beatus Thomas, neque veteres doctores ſcholaſtici hanc facultatem tranſeundi ad religionem referunt ad Dei diſpenſationem, quemadmodum paſsim neoterici, ſed ad naturam matrimonij non conſummati, & naturam ſolennis profeſsionis in ſancta religione. Inſinuant enim ſacri canones obſcurum eſſe hunc caſum ſecundum ſcripturas, atque ex ſanctorum vita hic colligendam eſſe veram ſcripturarum intelligentiam, ſicut ait Beatus Auguſtinus, quòd pleraq; in verbis ſcripturarum intelligere non valentes, in factis ſanctorum colligimus quemadmodũ oportea accipi, quod facile in aliam partem duceretur, niſi exemplo reuocaremur. Item B. Gregorius, Rotæ, inquit, animalia ſequuntur, quia in ſanctorum patrum vita cognoſcimus, quid in ſacræ ſcripturæ volumine intelligere debeamus. Illorum quippe actio nobis apperit hoc quod in ſuis prædicationibus pagina teſtamentorum dicit. Per modũ igitur commutationis ſiue tranſitus vnius ſocietatis in aliam meliorem, ſoluitur matrimonium

li. 22. de ciu. Dei ca. 16.

1. Cor. 7.

cap. ex parte 2. de cõuerſ. coniugat.

De mẽdacio ad Cõſentiũ cap. 15

Homil. 10 ſuper Ezech.

trimoniū, infidelium: Item per ꝓfectionem religinnis, fine qua ſolui non poteſt matrimonium, videlicet Chriſtianorum, ſine actuāli profeſsione, & infideliū coniugium ſine contractu Chriſtiani matrimonij. An verò pari voto religionem profiteri poſsint & manere coniuges, cùm ſolùm in ipſorum fauorem vinculum ſoluatur, quàdo hoc eis placet, propoſito noſtro eſt impertinens. Sicuti enim in voto religionis diſſolutionis priorum votorū cauſa eſt religio: ita & hic, vel Chriſtianum coniugium. Nō enim poſſunt ſibi remittere, nec per alterum matrimonium etiam cōſummatum ſoluere priùs contractū, ſed quemadmodum in voto cauſam rationabilem adeſſe oportet, ita & hic cauſam religionis, vel coniugij Chriſtiani. Vtcunque tamen iſta ſe habeant, certum eſt & indubitatum quòd iſtis duobus modis, & nullis alijs, ſolui poteſt matrimonium ſemel contractum: Et quòd per religionis ingreſſum matrimonium nun conſummatum ſoluitur, vt remanenti in ſeculo liceat alterum inire cōiugium, magis ex maiorum habetur traditione, & ſedis Apoſtolicæ doctrina, quàm expreſsis ſcripturis, vt dicit Innocentius papa, qui interrogātus ſuper hoc caſu reſpondet, Etſi poſsit non inconſultè videri quòd ex quo matrimonium inter legitimas perſonas per verba de præſenti contrahitur illis viuentibus, id nullo caſu poſſit diſſolui, vt viuente reliquo, alter ad ſecunda vota tranſmigret, niſi fortè ſecùs fieret ex reuelatione diuina, quæ ſuperat omnem legem, ſicut à quibuſdam ſanctis legitur eſſe factum: Nos tamen nolentes à prædeceſſorum noſtrorum veſtigijs declinare, qui reſponderunt conſulti, antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licere alteri coniugum reliquo inconſulto ad religionem trāſire, ita quòd reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari, Hoc ipſum conſulimus & tibi obſeruandum. Et Alexander 3. clariſsimè idē docet & definit, Poſt conſenſum, inquit, de præſenti licitum eſt alteri, altero etiam repugnante, eligere monaſterium, ſicut ſancti quidam de nuptijs vocati fuerunt, dummodò carnalis commixtio non interuenerit inter eos, & alteri remanenti (ſi commonitus continentiam ſeruare noluerit) licitum eſt ad ſecunda vota tranſire, quia cum non fuiſſent vna caro ſimul effectis, ſatis poteſt vnus ad Deum tranſire, & alter in ſeculo remanere. Et retractari mandat tanquam iniquam ſententiam Epiſcopi Veronen. qua mulieri M. præcepit vt virum A. rediēs exhiberet eidem coniugalem affectum, & renuentē parere excommunicauit. Mandamus, inquit, quatenus ſi prædictus vir ipſam carnaliter non cognouerit, & eandem ad religionem tranſire voluerit, recepta ab ea ſufficiente cautione, quod vel ad religionem tranſire, vel ad virum ſuum redire infra duorum mēſium ſpacium debeat, ipſam à ſententia qua tenetur, abſoluas, &c. Et addit, Sanè quod

Cap. ex parte de cōuerſ coniugat.

cap. Verū de conuer. cōiu.

C. ex publico de cōuer. cō.

Dominus in euangelio dicit non licere viro niſi ob cauſam fornicationis, vxorem ſuam dimittere, intelligendum eſt, ſecundum interpretationem ſacri eloquij, de his quorum matrimonium carnali copula eſt conſummatum, ſine qua conſummari non poteſt. Intelligit autem interpretationem, quæ ex alijs ſcripturæ locis, quæ de coniugibus loquuntur, quando ſunt facti vna caro, colligitur. Qui enim cognoſcit, ſiue adhæret meretrici, vna efficitur caro, vnū corpus cum ea. Fiunt igitur vna caro per copulam carnalē. Nam & alij ſacri canones clariſsimè teſtātur virum & mulierem fieri vnam carnem ſolū per carnalem ſeminationem ac commixtionem. Atque hoc ſenſu accipienda eſt Domini ſententia, vt vera ſit vniuerſaliter. Sed diligenter inquirunt doctores ſcholaſtici huius veritatis (de qua dubitare non licet) cùm ſit à ſuis principijs remotiſsima, veram & germanam rationem. Nam Durandus improbatis opinionib. tribus, ſequitur B. Thomam, Bonauenturam, & alios veteres. Ante carnalem copulam inquit B. Thomas, eſt inter coniuges tantùm ſpirituale vinculum, hoc eſt ſolo animorum conſenſu contractū, quamuis ad actum carnalem: ſed poſt eſt inter eos etiam vinculum carnale, & ideo ſicut poſt carnalem copulam matrimonium ſoluitur per mortem carnalem, ita per ingreſsū religionis ante carnalem copulam ſoluitur, quia religio eſt mors quædā ſpiritualis, qua quis ſeculo moriens, viuit Deo, & moritur politiæ ciuili, ad quam ſolum pertinet coniugium: ſicut ſi ſine morte transferretur in vitam cæleſtem, Matrimoniū ſolueretur, & transferens ſe ad familiā Chriſti eiq; incorporatus non amplius obligabatur, ſecundū argumētationem Apoſt. Pauli legib. Moyſi: Nec enim obligamur legibus ciuitatis quā reliquimus. Vinculum namq; matrimonij etiam non conſummati, aduerſatur vitæ religionis, & morti ciuili, in qua fit renunciatio officij coniugalis, & ad caſtitatem obligatio. Propter mutationem igitur ſtatus in eum ſtatū qui matrimonio repugnat, & vitę ciuili ſecundum ſui exercitium & vſum matrimonium rumpitur ex conditione & qualitate operis: ſicuti mutatio ſtatus infidelitatis in Chriſtianiſmum, ſi alter cohabitare nolit ſine contumelia creatoris, &c. quæ repugnāt vitæ Chriſtianæ, ſoluit matrimoniū etiam conſummatum. Domino namq; vocāte ad religionem vel Chriſtianiſmum, hoc eſt ſuum ſeruitium, rumpuntur omnia quæ impediunt. Et quamuis non ſit repugnantia ſecundum matrimonij eſſentiam, ſed vſum duntaxat, ſine quo cum fruſtra maneret vinculum, imò & cum alterius præiudicio, æquū eſt quod ipſum ſoluatur. Nec ſimile eſt de matrimonio conſummato cum ſecunda coniuge, quod priori repugnat, & tamen nō ſoluit, quia hic contrahitur & conſummatur non domino vocante, ſed cum peccato: Et eiuſdem eſt rationis matrimonium primò & ſecundò contractum, nec poſterius

Matth. 5.

Cap. Verū de conuerſ con. &c. Marti. num de cog. ſpi.

diſt. 31 ſt. 4. Senten.

addere

adderet aliud vinculum, ſed prioris ſolam cõſummationem. Scotus verò recitatis opinionibus Alexandri de Hales, & Henrici de Gandauo circa rationem huius veritatis, In matrimonio, inquit, rato, etiam ſi contrahens intendat non conſentire in carnalẽ copulam, ſed ſtatim ad religionem auolare, ante conſummationem nõ eſt accommodatio, ſed permutatio poteſtatis, non ad tempus, ſed pro vſu perpetuo, alioquin nõ eſſet verè matrimonium nouæ legis: Et ex datione iſta oritur vinculũ indiſſolubile, niſi per mortẽ naturalem alterius cõiugum, vel per reuocationem ſeu relaxationẽ illius qui ſtatuit hoc eſſe ſic indiſſolubile. Chriſtus autẽ qui iſtam indiſſolubilitatem induxit Matthæi 19. reprobans pro lege ſua repudiũ Moſaicum, ipſe relaxauit iſtam indiſſolubilitatẽ, quando alter coniugum cõuertitur ad religionem: & iuſta ratione, quia rationabile eſt obligationem ad minus bonum commutari in obligationem ad maius bonum, ab eo qui habet authoritatem commutandi: Profeſſio autem in religione, eſt obligatio ad maius bonum. Verùm ſecundum nunc dicta, nõ eſt hic opus ſpeciali authoritate Chriſti, ſed obligationũ habita ratione, minor tranſire poteſt in maiorem, ſicut propria cuiuſq; authoritate omnia vota commutantur in votum religionis. Reus enim fracti voti aliqua tenus non habetur, inquit Alexander 3. qui temporale obſequium in perpetuam noſcitur religionis obſeruantiam commutare. Nam præmium in præſenti quidem ceptuplum, in futuro autẽ vitam ſempiternã pollicetur Domin⁹ relinquenti vxorem, quam propterea laudabiliter relinquere cõtingit, ſed in altero horum caſuum duntaxat, ante cõſummationem videlicet altero religionẽ amplectente, vel infideli nolente ad fidem conuerti. In huiuſmodi enim quæſtionibus obſcuris recurrere oportet ad ſententiã ſedis Apoſtolicę, cui Petro permiſſa eſt in officio aſsiſtentia, ne fallatur, quãdo Chriſti vicarius ex animo quærit veritatẽ. Ego, inquit, pro te rogaui Petre, vt nõ deficiat fides tua: Et tu aliquãdo conuerſus, confirma fratres tuos, confirma fratres nutantes, doce dubitantes, fungere tu officio tuo, ego pro te rogaui, non deficies in alicuius muneris tui functione.

De voto & voti redẽp. ca. Scriptura.

Lucæ 22.

Multum lucis accedit huius veritatis declarationi ex Apoſtolo Paulo, qui docet cauſa religionis Chriſtianę ſolui matrimoniũ conſummatũ altero infidelium ad fidem cõuerſo. Ex ſanctorum quoque exẽplis, de quibus Gratianus & Magiſter ex B. Hierony. ſcribunt. Et quia ſanctus Macharius & Alexius quorum meminerunt, nõ leguntur profeſsi vitam religionis, ſed hæremiticam, per quã renunciatur huic ſeculo, ſicut per religionem. B. Thom. Bonauent. Petrus de Palude, & plures alij docent matrimonium non conſummatũ ſolui per vitæ hæremiticæ profeſsionem: ſed moderni Canones declarant ſolam profeſsionem religionis ſecundum regulam approbatã ſoluere huiuſmodi matrimoniũ. Et quãuis alij viri ſancti reliquerint vxores etiã carnaliter cognitas, ſicut Theonas religionis cauſa cognitam ſuam vxorem dimiſit. Et Paulus Simplex vxorem videns adulterantem ſine eccleſiæ iudicio, eam reliquit, ambo hæremũ ingreſsi: horũ tamen exempla nunquam ſequenda eſſe, Eccleſia docuit, ſed vel dãnauit, vel priuata lege eos ductos eſſe credidit. Quiſquis autẽ priuata lege ducitur, nulla ratio exigit (quemadmodum ſcribit Vrbanus papa) vt lege publica conſtringatur. Dignior eſt enim lex priuata quã publica. Item Imperator Theodoſius religionis cauſa matrimonia conſummata ſolui cõſtituit, imò & Romani quidã pontifices matrimonia nõ conſummata tolli crediderunt per ſequens conſummatũ. Omnia tamen iſta ſemper improbauit Eccleſia, & eorum duntaxat qui ſeculo renunciauerunt, exempla probauit, atque ſcripturis docet eſſe conſentanea.

1. Corint. 7.

diſ. 27. q. 2. ca. Scribit

diſt. 27. li. 4.

ca Ex Parte ca. Ex publico de conuerſion. coniuga. cap. vnico de voto & voti redemp.

Ioann Caſsianus collat. 21 ca. 9. et 10.

19 qu. 2. ca. Duæ ſunt. ca. Licet de ſponſa duorũ

diſt. 10 c lege Imperator.

Ex quibus manifeſtè ſequitur, quòd nõ ſtatim poſt contractum matrimonium coniuges debitum reddere obligantur, ſi meditantur de religionis ingreſſu. An tamen ſit ſimpliciter tranſlata poteſtas corporum cum facultate excipiendi cõtra exigentem, ad certum tempus, quod Canones dicunt eſſe duorum menſium, an ſolum tranſlata ſit ſub modo & conditione, quaſi in ipſo contractu cõtentis atque intellectis, manente ſcilicet ſtatu ciuili, vt docent B. Thomas & Bonauentura, non multum in ipſa readfert differentiæ. Quòd autem matrimonium huiuſmodi non ſaluatur per ſuſceptionẽ ordinis ſacri, quamuis annexum habeat votũ continẽtię, ſicut ſoluitur per profeſsionẽ religionis approbatæ, declarauit Ioannes, 22. in extrauagante, Antiquæ concertationi.

27. q 2. ca. Sunt qui dicunt & ca. Agatoſa.

cap. Ex publico de conuerſio. cõiug. de voto & voti redẽp.

Qvòd matrimonium inter infideles, hoc eſt non baptizatos cõtractum ſoluitur, vno ad fidem cõuerſo, ſi alter nolit cohabitare, vel non ſine contumelia creatoris, docet Apoſtol⁹ Paulus, Si quis frater, inquit, habet vxorem infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, nõ dimittat illã: Et ſi qua mulier habet virũ infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat illum, Quòd ſi infidelis diſcedit, nolens ſcilicet cohabitare, vt oportet (Nã opponitur ei quod dixit prius, Et hic conſentit habitare cum illa) diſcedat, non moueas ei litem ad retinendum, quamuis iure hoc facere poſsis. Nam in pace vos vocauit dominus, non ad litem. Nõ enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in eiuſmodi, ſupple, euentu. Intelligit autẽ Apoſtolus eum fidelem qui baptizatus eſt vt fidelis dicatur à fidei ſacramento, non à fide catholica: & infidelem eum vocat, qui baptizatus non eſt, quamuis inſtructus plenè ſit fidelis & credat. Nam matrimonium inter catechumenos contractum ſi alter baptizetur, & alter nolit cohabitare, matrimonium diſſoluitur, vt indicat cap. Quanto, de diuortijs: Sed contractum inter hæreti-

1. Corint. 7.

coſ altero ad fidem conuerſo, ſolui non poteſt. Propter quod maior hic reſpectus habetur baptiſmi, quàm propriè infidelitatis: & *Ca. Quanto de diuortijs.* ideo dicit Innocentius 3. Et ſi matrimonium verum inter fideles exiſtat, non tamen eſt ratum. inter fideles autem verum & ratum exiſtit, quia ſacramentũ fidei quod ſemel eſt admiſſum nunquam amittitur, ſed ratum efficit coniugij ſacramentum, & ipſum in coniugibus illo durante perdurct. Quando autem ſoluatur hoc matrimonium, an tunc *Diſt 19. l. 4. ſentent.* primum quando ſecundum initur coniugium quod eſt veriſimilius, an antea, in vtramque partem diſputant doctores ſcholaſtici. *In cõment. 1. Corint. 7.* Hoc ſenſu interpretatur Apoſtolum Paulũ B. Ambroſius: Si infidelis, inquit, odio Dei diſcedit, fidelis non erit reus diſſoluti matrimonij. Maior enim cauſa Dei eſt quam matrimonij. Non debetur reuerentia coniugij ei qui horret authorem coniugij. Non enim ratum eſt matrimonium, quod ſine Dei deuotione eſt, ac per hoc non eſt peccatum ei, qui dimittitur propter Deum ſi alij ſe copulauerit. Contumelia enim creatoris, ſoluit ius matrimonij circa eũ qui relinquitur, ne accuſetur alij copulatus. Nam ſi Eſdra dimitti fecit vxores aut viros infideles, vt propitius fieret Deus nec iratus ſi alias ex genere ſuo acciperent. (Nõ enim ita præceptum his eſt, vt remiſſis iſtis alias minimè ducerent) quãtò magis ſi infidelis diſceſſerit, liberum habebit arbitrium ſi voluerit nubere legis ſuæ *Diſt. 19. li 4. 28. q. 2. Caietanus et Gaſpar mino ita.* viro. Tractant hanc ſententiam Magiſter Sentent. & Gratianus. Qui autem dicunt ex verbis Pauli non clarè haberi hunc ſenſum, videlicet quod ad fidem conuerſo aliam vxorem ducere liceat dimiſſa priori infideli, nõ ſatis penetrare videntur deductionẽ & collationem ſententiæ eius cum præcedentibus. Præmittit enim ſe hęc dicere cõſulendo, non per dominum pręcipiẽdo, cùm ait, Cęteris ego dico non dominus, vt vxor maneat apud infidelem volentem cohabitare: quod ſi diſceſſerit nolens cohabitare, iam non dicit, Maneat innupta, ſed quòd ſoror non eſt ſubiecta ſeruituti, illi nimium quæ relatiuè reſpicit poteſtatem, de qua ſuperius dixerat, Mulier ſui corporis poteſtatem non habet. Si enim intelligeretur de ſeruitute ſequẽdi virum, ei cohabitandi, vel officia coniugalia præſtandi, hac etiam non obligatur viro infideli cohabitare volenti, quia dominus hoc non præcipit, ſed Apoſtolus duntaxat conſulit. Intelligitur igitur ſeruitus vinculi coniugalis, qua corpus ſuum viro communicare tenetur. Nulla itaque tenetur ſeruitute, nullo vinculo, quod rumpere non poſſit, ſi matrimonium cum Chriſtiano contrahere velit. Aequiualent enim, Nulli ſeruituti ſubiecta eſt, &, Non eſt ſubiecta ſeruituti. Nec dubitatio aliqua, vel ſcrupulus haberi debet de hac intelligentia verborum Apoſtoli, quãdo hæc ipſa in ſacris canonibus eſt approbata & confirmata. Dicit enim Innocentius 3. Qui ſecundũ ritum ſuum legitimam repudiauit vxorem, cùm tale repudiũ veritas in Euangelio reprobauerit, nunquam ea viuente licitè poterit aliam etiam ad fidem Chriſti conuerſus habere, niſi poſt conuerſionem ipſius illa renuat habitare cũ ipſo, aut etiam ſi conſentiat, non tamen abſque contumelia creatoris, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum. In quo caſu reſtitutionem petenti, quamuis de iniuſta ſpoliatione conſtaret, reſtitutio negaretur, quia ſecundum Apoſtolum frater aut ſoror non eſt in huiuſmodi ſubiectus ſeruituti. Ex quibus & ex Apoſtoli Pauli deductione patet, quòd ſoluitur matrimoniũ, quando aliquis fideliũ baptizatus aliud cõtrahit cum Chriſtiana, cùm coniunx infidelis cohabitare recuſat, propter quod matrimonium tranſeunte in Chriſtianum, quod eſt ſacramentum ac typus coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ. Si autem cohabitare velit quemadmodum oportet, quamuis baptizari vel Chriſti fidem ſuſcipere nolit, cum alio cõtrahere non poteſt: nec tamen cohabitare obligatur, quia de eo non eſt pręceptum Domini, ſed tantùm conſilium Apoſtoli Pauli, quemadmodũ docet *Lib. 1. Li. 1. ca. 13. 18 & 20. diſtin. 36.* Auguſtinus circa ſerm. domini in monte, & in lib. ad Pollentium, & concorditer beatus Thomas cum doctoribus ſcholaſticis. Et ſi quis eſſet de hac Apoſtoli intelligentia ſcrupulus, eum eximunt ſacri Canones, qui hoc ſenſu eadem hac Apoſtoli ſententia vtuntur.

In inſtitutio. ca. 9 para. 39. ADuerſus hunc articulum multa obijciunt aduerſarij, & inter eos Ioannes Caluinus probare conatur matrimonium non eſſe ſacramentum contrahentibus gratiam conferens. Ait enim.

Caluinus. *Poſtremum eſt matrimonium (quod inter ſacramenta noua legis numerant) quod vt à Deo inſtitutum fatentur omnes, ita pro ſacramento datum nemo vſque ad Gregorij tempora viderat. Et cui vnquam ſobrio in mentem veniſſet? Ordinatio Dei bona eſt & ſancta. Et agricultura architectura, tonſtrina, ſutrina, ordinationes ſunt Dei legitimæ nec tamen ſacramenta ſunt: Id enim non tantùm in ſacramento quæritur, vt Dei ſit opus, ſed vt ſit ceremonia externa, à Deo poſita ad confirmandam promiſſionem. Nihil tale eſſe in matrimonio, pueri quoque iudicabunt.*

Reſponſio. Matrimonium & coniunctionem Adæ & Euæ, id eſt, viri & mulieris, inſtitutam eſſe, vt tempore nouæ legis eſſet ſacramentũ magnum, docet Apoſtolus Paulus ex verbis Geneſios, ac propterea vxorem debere viro *Epheſ. 5. cap.* ſuo ſubiectam eſſe quaſi Chriſto, viros autem diligere vxores ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, vt verus typus Eccleſiæ ſit vxor, & Chriſti maritus, ſicuti eorum coniugium magnum eſt myſterium, magnuſque typus coniunctionis Chriſti cũ Eccleſia. Nec Chriſtianis ſufficit ſubiectio aut amor coniugalis, qualis eſt apud ethnicos. Et ante tempora Beati Gregorij ducentis annis, multa ſcri- *de bono coniug. cap. 7.* pſit Beatus Auguſtinus ex verbis Apoſtoli Pauli de ſacramẽto quod eſt in matrimonio:

Quem,

Quem, inquit, non faciat intentum quid ſibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis, vt nec cauſa fornicationis, nec procreandi ſolui poſsit, niſi quoddam ſacramentum adhiberetur? Super quo plures eius ſententias ſupra citauimus ex libro de bono coniuga. & de nupt. & concupiſ. Hoc autem ſacramentum de quo Apoſtolus Paul. & B. Aug. multa ſcribunt, & ſi propriè non ſit vnum ex ſeptem ſacramentis quæ gratiam conferunt, ſed vinculum ſiue coniunctio maritalis quę contractum ſequitur coniugalem, qui eſt vnum ex ſeptem ſacramentis gratiá conferentibus, quia tamen ex hoc contractu naſcitur hæc obligatio, vinculum & coniunctio coniugalis quę eſt ſacramentũ magnum in Chriſto & Eccleſia, ideo hunc contractum eſſe oportet ex Chriſti inſtitutione ſacramentum gratiam conferens, cùm obligationem inducat ad ea quæ ſunt ſupra naturam, & magnũ iſtud myſterium efficiat: Quemadmodum autem efficit cõiunctionem maritalem, quę ſignificat coniunctionem Chriſti cum Eccleſia ſecundum affectum, quamdiu non eſt cõſummatum, ita accedente copula efficit coniugium, quod ſignificat coniunctionem Chriſti cum natura hypoſtaticè aſſumpta. De hoc ſacramento cum multa ſcripſerit B. Auguſt. & Apoſt. Paulus, nec dubium quin & ſobrij: mirandum quòd Caluinus dicat nulli ſobrio vnquam in mentem veniſſe matrimonium datum eſſe pro ſacramento. Omnes enim veteres interpretantur ſacramentum hoc magnum, de quo Apoſtolus, eſſe coniunctionem maritalem viri & vxoris. Ex quo oſtendimus neceſſariò ſequi contractum coniugalem verè eſſe ſacramentum nouæ legis conferens gratiam. Nec matrimonium, vt cauillatur Caluinus, ſolum eſt ordinatio Dei bona & ſancta, ſicut agricultura, ſutrina, & tonſtrina Dei ſunt ordinationes legittimæ, ſed peculiarem habet inſtitutionem, vt eſſet, non ſolum in officium prolis multiplicandæ, de quo, Creſcite & multiplicamini: &, Non eſt bonum hominem eſſe ſolum: verùm vt aliquando eſſet *Gene 2.* myſterium magnum, de quo Adam ſecundum Apoſt. Paulum prophetauit, Hoc nunc os ex oſsibus meis, &c. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit *1. Corint. 7.* vxori ſuæ, vt ſint duo in carne vna, quod Apoſtolus interpretatur nõ ſolum ſacramentum eſſe, ſed magnũ eſſe in Chriſto ſacramẽtum & Eccleſia. Quid tale ſcriptura dicit de tonſtrina, vel ſutrina? Non videtur Caluinus agnoſcere aliud matrimonium, quàm ethnicum, quod eſt in naturæ officiũ. Agricultura & tonſtrina facultates ſunt, non officia quæ obligationem ex Dei inſtitutioné ad obſequia diuina ac myſtica adducunt, ſicut contractus coniugalis ad proles Chriſtianè educandas, Chriſtianoque affectu ſe complectendos. Abſurdum igitur eſſet ſi illa dicerentur eſſe ſacramenta. Scripturis autem maximè eſt conſentaneum matrimonium eſſe ſacramentum, cùm ſit officiũ naturæ ſublimatum, vt iam magnum ſit ſacramentum, ex quo conſequenter factum eſt, vt ſimul ſit etiam cęremonia exterior, quum cæremonia ſit quicquid ad Dei cultum pertinet. Eſt ergo contractus matrimonialis inter Chriſtianos celebratus, cæremonia exterior à Deo inſtituta ad obligandum coniuges, vt Chriſti ciuitatem eiuſq; rempub. conſeruent & propagent, prolemque ſoli Chriſto generent atq; inſtituant: Quo quidem contractu eorum animi inter ſeſe iunguntur, non tantum affectu maritali, ſed diuino, vt in viro ſubiecta ſit mulier Chriſto, & in Chriſto amet maritus vxorem, & ſic ſint vna caro, vnus homo, cor vnum & caro vna in Chriſto Domino. Eſt igitur verè ſacramentum vnum ex ſeptem quæ gratiam conferunt. Repetit hic ſuum errorem Caluinus, quòd ſacramenta ſunt ad confirmandam promiſsionem, cùm ſint potius ad præſtandam gratiam ea ipſa ſuſcipientibus promiſſam. De quo errore multa diximus articulo primo, & alibi.

Caluinus.

Sed ſignum eſt, inquiunt, ſacræ rei, hoc eſt, ſpiritualis coniunctionis Chriſti cum Eccleſia. Si verbo Signi ſymbolum intelligunt à Deo nobis in hoc propoſitum, vt fidei noſtræ certitudinem erigat, longè à ſcopo aberrant. Si Signum ſimpliciter accipiunt, quòd in ſimilitudinem adductum ſit, oſtendam quàm acutè ratiocinentur. Paulus ait, Sicut ſtella à ſtella differt in claritate, ſic erit reſurrectio mortuorum: En vnum ſacramentum. Chriſtus ait, Simile eſt regnum cælorum grano ſinapis: En alterum.

Reſponſio.

Non ſophiſtæ vt ait Caluinus, hoc dicunt, ſed Apoſtolus Paulus dicit matrimoniũ eſſe ſignum ſacræ rei, imò & magnum ſignum magnumq; ſacramentum: nec ſolum ſpiritualis, verùm etiam carnalis ſiue corporalis coniunctionis Chriſti cum Eccleſia, de qua Ioánes Apoſtolus, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. *Cap. 1.* Nam plenitudo diuinitatis corporaliter ipſum inhabitat, eſtque verum ſymbolum & ſacramentum, in hoc à Chriſto propoſitum, vt erigat fidei noſtræ certitudinem de cõiunctione Chriſti & Eccleſiæ per amorem inexplicabilem & naturæ cõformitatem. Fidem quoq; erigit, quòd ſancto & ſyncero amore per gratiam huius ſacramenti coniuges inter ſe vinciuntur & colligantur, ſicut naturali amore per cõtractum coniugum naturalem. Et quia eſt ſacramentum magnum, & contractus eſt à Chriſto inſtitutus, vt hoc ipſum repręſentaret, & amore Chriſtiano coniugum animos cõiungeret, nihil cum eo ſimile habent, quorum hic meminit Caluinus, quæ in ſimilitudiné & ſecundum tropum in ſcripturis dicuntur. Nec ſacramenta appellari poſſunt quæ ex ſua inſtitutione gratiam non conferunt, vt in Chriſto ſanctè viuamus. Coniugibus autem Dominus talentum largitur, quo vas ſuum in honore & ſanctificatione poſsideant, & nuptiæ ſint honorabiles, ac thorus immaculatus. Alia eſt ſignificatio parabo-

Cap de multitudine ſenſuum ſcripturæ ſacræ.

larum & ſimilitudinum quibus ſcriptura vtitur, quàm matrimonij atq; baptiſmatis, reliquorumq́; ſacramentorum. De quo M.N. Ioannes Driedo prolixè agit, lib. de Eccleſiaſt. dogmat.

Caluinus.

Verba tamen Pauli obtrudunt, quibus ſacramenti nomen matrimonio attribui dicunt, magnum hoc myſteriū, Sed ne quis Amphibologia falleretur, exprimit ſe non de carnali viri & mulieris coniunctione loqui, ſed de ſpirituali Chriſti & Eccleſia coniugio. Et ſanè verè magnum myſterium, quòd ſibi Chriſtus coſtam detrahi paſſus eſt, vnde formaremur, hoc eſt, cùm fortis eſſet, debilis eſſe voluit, quo ſua fortitudine roboraremur.

Reſponſio.

Torquet hic Caluinus Apoſtolum Paulū, vt verba, Sacramentum hoc magnum eſt, referantur ad ea quæ ſequuntur contra omnium veterum interpretationem, B. Hieronymi, Nazianzeni, Chryſoſtomi, Oecumenij & Theophylacti, Græcorum pariter & Latinorum, qui concorditer interpretantur magnum eſſe ſacramentum in eo, quòd maritus relictis parentibus perpetua conſuetudine domeſtica ſic agglutinetur vxori ſuæ, vt ſint duo in carne vna, & duo fiant quaſi vnus homo, tum propter animorum cōcordantiam, tum propter corporum commiſtionem. Hoc interpretatur D. Paulus magnum eſſe ſacramentum coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ, huiusque fuiſſe prophetiam. Nam eundem hunc locum interpretans Theophylactus, Hoc eſſe, inquit, magnum quiddam & admirandum D. Moyſes indicauit. Reuerà enim myſterium eſt, vt eos qui ipſum genuerint, qui ob ipſum multas erumnas paſsi fuerint, quiq; in ipſum innumera beneficia contulerint, deſerat quiſpiam, & agglutinetur ei, quam nunquam antea cōſpexerit, neque quicquam boni antea ſit orſa, vel in ipſum contulerit. Ingens enim reuerà hoc myſterium eſt, interim tamen ad Chriſtum, inquit, ego hoc refero, quippe quod prophetico ſpiritu de eo dictum ſit. Etenim & ipſe dimiſit patrem, non locali tranſitu, ſed condeſcenſu ad carnem, venitq; ad puellam, ad ſponſam quæ ipſum nunquam agnouerat, factusq́; eſt cum ipſa vnus ſpiritus. Qua igitur ratione matrimoniū culpatur, vbi Paulus ipſum ad myſterij Chriſtum concernentis exemplum producit, ipſum etiam myſterium vel ſacramentum nominans? Quòd B. Auguſtinus ſacramentū hoc magnum dicit eſſe matrimonium, ex locis iam ſupra citatis eſt manifeſtum. Peruertit igitur Ioannes Caluinus ſententiam Pauli, quando dicit eū loqui de ſpirituali Chriſti & Eccleſiæ coniugio, ipſumq; demonſtrare cùm dicit Sacramentum hoc magnum eſt, & non quod præcedit ex Geneſi ſiue carnalem viri & mulieris coniunctionem.

In comment. ad Epheſ.

Caluinus.

Matrimonium ſacramenti titulo commendatum, immunditiem poſtea & pollutionem, & carnales ſordes vocare, quàm vertiginoſa eſt leuitas. Quam abſurdum eſt arcere à ſacramento ſacerdotes. Si à ſacramento ſe arcere negent, ſed à coitus tantùm libidine, non ita mihi elabuntur. Nam & coitum ipſum partem eſſe ſacramenti tradunt, eoq́; demum figurari vnionem qua nobis eſt cum Chriſto, in naturæ conformitate, quia vir & mulier non niſi carnali copula vna caro fiunt.

Reſponſio.

Non matrimonium nec eius ſacramentū, immunditiem vel carnales ſordes vocamus. Non enim ſacramentū eſſe poteſt, quod pollutum eſt, quodq́; ſanctum non eſt: ſed ſequendo ſcripturas actum venereum immunditiem, pollutionem, & carnales ſordes vocamus, propter admixtam libidinem, quæ rationem abſorbet. Ait enim B. Auguſtinus, Non eſſe ſentio quod magis ex arce deijciat animum virilem, quàm blandimenta fœminæ, & cōtactus ille corporum. Et de ciuitate Dei, Ea, inquit, ſequitur voluptas, quādo partes corporis excitātur, qua maior in corporis voluptate nulla eſt, ita vt momento ipſo tēporis, quo ad eius peruenitur extremū, penè omnis acies & quaſi vigilia cogitationis obruatur. Et Ariſtoteles dicit in actu venereo tantam eſſe delectationē, quæ rationem ita abſorbeat, vt impoſsibile ſit in ea aliquid intelligere: Quod ipſum vt docet B. Auguſt. pœna eſt peccati, non culpa. Et immunditiem eſſe actum venereum etiam in cōiugatis probat B. Hieronymus, Ad Dauid, inquit, fugientem ab Achimelec ſacerdote dictum eſt, Si mūdi ſunt pueri ab vxoribus: & ille reſpondit, Ab heri & nudiuſtertius. Panes enim propoſitionis quaſi corpus Chriſti, de vxorum cubilibus cōſurgentés edere non poterant. Et nobis in tranſitu, inquit, eſt contemplandum quod dixit, Si mundi ſunt pueri ab vxoribus, videlicet quòd ad mundicias corporis Chriſti omnis coitus immūdus ſit. Item Auguſtinus explicans locum Apoſtoli, Quæ inhoneſta ſunt noſtra. Abſit, inquit, vt inſit membris ſanctorum etiam genitalibus aliqua turpitudo: Dicūtur quidem inhoneſta, propter legem in membris repugnantem legi mentis quæ de peccato accidit, non de prima noſtræ inſtitutione naturæ. Illicitus itaque & temperantiæ legibus non ſubiectus membrorum illorum vſus eſt turpis, non ipſa membra. Hinc & Apoſtolus Paulus, Virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Et in Leuit. actum venereum vocat ſcriptura turpitudinem eiusq́; organum, quando dicit, Turpitudinem materteræ & amitæ tuæ non diſcooperies. Omnis nāq; inordinatio & immoderatio actus venerei eius eſt turpitudo. A matrimonio itaq; arcentur ſacerdotes, vt ſine impedimēto Dominum obſecrare poſsint, & abſque ſollicitudine eorum quæ mundi ſunt, liberi viuant & placeant ſoli Deo. Ait enim B. Apoſtol. Paul. Volo vos ſine ſollicitudine eſſe: Qui ſine vxore eſt, ſollicitus eſt quæ domini ſunt, quomodo placeat Deo. Ad id quod honeſtum eſt vos prouoco, & quod facultatem præbet ſine impedimēto Dominū

Li. 1. Soliloquiorū c. 10.

Li. 14. c. 16.

6. Ethico.

Li. 1 aduerſus Iouinia.

1. Reg. 21.

Corinthi 1. Lib 19 contra i uſtum c 4. Et retractatronū. cap. 7.

1 Corint. 7. ca. 18. et 20.

obſecrandū

Li. 1 aduerſus Iouinia. obſecrandi. Vnde B. Hieron. Si laicus & qui-
cunq; fidelis orare nõ poteſt, niſi careat offi-
cio cõiugali, ſacerdoti cui ſemper pro popu-
lo offerẽda ſunt ſacrificia, ſemper orãdũ eſt:
Si ſemper orãdum eſt, ergo ſemper carendũ
matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro
populo hoſtias offerebant, non ſolum in do
mibus ſuis nõ erant, ſed purificabãtur ad tẽ-
In commẽt. ad Timot. pus ab vxoribus ſeparati. Et B. Ambroſius, Si
plebis hominib. inquit, orationis cauſa ab-
ſtinere ſe pręcipit, vt vacent orationi, quãtò
magis Leuitis, aut Sacerdotibus, quos die no
Clemẽt. pri. de conſan. et affini. ctuq; pro plebe ſibi cõmiſſa oportet orare.
Mundiores ergo eſſe debent cæteris, quia a-
ctores Dei ſunt. Propter quæ non ſolum à
coitus libidine, ſed à ſacramento ipſo matri
monij arcentur ſacerdotes, vt non liceat eis
contrahere: & contrahentes quamuis nulli-
ter, excõmunicantur. Et quid, obſecro, in-
cõmodi quod coitus pars ſacramenti, & ſine
eo nõ fit perfecta ſignificatio? Hoc enim ela-
Epiſt 70. ad Ruſticũ Narbonen. epiſc. riſsimè docet Sanctiſsimus Leo Põtifex, Cũ
ſocietas nuptiarum ita à principio ſit inſti-
tuta, vt præter cõmixtionem ſexuum nõ ha-
beat in ſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum,
non dubiũ eſt illam mulierem non pertine-
re ad matrimoniũ, in qua docetur nõ fuiſſe
nuptiale myſterium. Citant & alias patrum
ſententias Magiſter Sentent. & Gracianus
pro hac ſententia. Et cùm opere perficiatur
in ſexuum cõmixtione ſocietas coniugalis
Diſt. 17. li. 4 carnali copula, qui prius cõiuncti erant, per-
27. quaeſt. 2. fectius ſunt vnũ, & quaſi vna caro. Ita enim
vnam carnem coniuges fieri interpretantur
ſacri canones.

Caluinus. *Quanquam duo ſacramenta quidam eorum
hic repererunt, alterum Dei & animæ in ſponſo
& ſponſa, alterum Chriſti & Eccleſiæ, in marito
& vxore: Vtcunque, coitus tamen ſacramentum
eſt, à quo vllum Chriſtianum arceri nefas fuit.
Niſi fortè Chriſtianorum ſacramenta adeo malè
conueniunt, ſtare vt ſimul non poſsint. Eſt & al-
tera in eorum dogmatibus abſurditas, in ſacra-
mento conferri gratiam ſpiritus ſancti affirmant:
coitum tradunt eſſe ſacramẽtum, in coitu negant
vnquam ſpiritum ſanctum adeſſe.*

Reſponſio. Non tam duo dicimus hic eſſe ſacramen-
ta, quàm idem ſacramentum cõſummatum.
Et cùm in Eccleſia miniſteriorum magna ſit
diuiſio, & vnum aliud impedire poſsit, di-
cente Apoſtolo Petro, Non eſt æquum nos
Actor. 6. derelinquere verbum Dei, & miniſtrare mẽ-
ſis, & ſacramentum matrimonij obligatio-
nem inducat ad cogitandum quæ ſunt mun-
di, de quibus facit maritum ſollicitum, atq;
in ſeipſo diuiſum, nõ conuenit ſacerdotib.
qui inter Deum & homines ſunt conſtituti,
vt offerant dona & ſacrificia pro peccatis, o-
rentq; perpetuo pro populo. Nec vlla eſt ab-
ſurditas in eo quòd docemus gratiam Spiri-
tus ſancti conferre in ſacramento matrimo-
nij, hoc eſt, in contractu coniugali. Ea enim
neceſſaria eſt, vt coniuges legitimè ſuo fun
gantur officio, & ſeſe mutuo in Chriſto a-
ment. Fallitur hic Caluinus, quòd coitum
credat eſſe ſacramentum, in quo ſpiritus ſan
cti gratia confertur. Diximus enim ſacramẽ
tum matrimonij eſſe contractum coniuga-
lem, nõ coitum nec vinculũ: quemadmodũ
etiam ſacramentum baptiſmi conſiſtit in lo-
tione cum verbis Euangelicis: ſic matrimo-
nij ſacramentum in ipſo coniugũ cõtractu,
hoc eſt, in verbis, quibus ſuo conſenſu tranſ-
ferunt mutuam corporum poteſtatẽ ad pro-
lis generationem. Nec nos primi negamus
ſpiritum ſanctum in coitu conferri, ſed ante
nos Origenes & reliqui patres. Et quid mi- *Hom. 6. ſuper Num.*
rum quòd tunc nõ conferatur gratia, quan-
do ratio hominis omnino eſt abſorpta? O-
dioſe tamen refert Origenis ſententiã Cal-
uinus, qui non negat in coitu ſpiritum ſan-
ctum adeſſe, ſed negat eũ dari. Ait enim, Cõ- *Loco vt ſup.*
nubia quidem legitima carent quidem pec-
cato, nec tamen tempore illo quo coniuga-
les actus geruntur, præſentia ſancti ſpiritus
dabitur, etiam ſi propheta eſſe videatur, qui
officio generationis obſequitur. Adeſt enim
ſpiritus ſanctus coniugibus, quãdo ſola ſpe
prolis conueniunt.

Dum ex matrimonio ſacramentum fecerunt, *Caluinus.*
*nihil aliud quàm abominationum latebram quæ-
ſierunt. Vbi enim id ſemel obtinuere, coniugalium
cauſarum cognitionem ad ſe traxerũt, quippe rei
ſpiritualis erat prophanis iudicibus non attrectan-
da. Tum leges ſanxerunt, quibus tyrannidem ſuã
firmarunt, ſed partim in Deum manifeſtè impias,
partim in homines iniquiſsimas: quales ſunt, vt
coniugia inter adoleſcentulos parentum iniuſſu
contracta, firma rataq; maneant: ne inter cogna-
tos ad ſeptimũ vſq; gradum legitima ſint matri-
monia, & quæ contracta ſunt diſſoluantur.*

Docet Origenes ſuo tempore ad Epiſco- *Reſponſio.*
pos pertinuiſſe cognitionem in cauſa matri
monij. Scio enim, inquit, quoſdam qui præ-
ſunt Eccleſijs, extra ſcripturam permiſiſſe a-
liquam nubere, viro priore viuente: Et con-
tra ſcripturam quidem fecerunt, dicentem,
Mulier ligata eſt quanto tempore viuit vir
eius. Et ſecularem poteſtatem haberi cogni-
tionem in cauſa ſacramẽti & myſterij regni
cælorum, aut Chriſti & Eccleſię, omnino ab-
ſurdũ eſt. Naturalis namq; eſt eius poteſtas
& iuriſdictio: & ideo ſe extendere non po-
teſt ad cauſas quæ naturam eiuſq; facultatẽ
ſuperant. Quid tamen in cauſa matrimonia-
li facultas ſecularis poſsit, tractat B. Thomas *Diſt. 34. q.*
lib. 4. Sentent. & lib. 4. contra Gentiles, vbi *art. 1. ad 4.*
ait, Conſiderandum eſt quòd quãdo aliquid *argumentũ.*
ad diuerſos fines ordinatur, indiget habere *Et diſt. 39 q.*
diuerſa dirigẽtia in finem, quia finis eſt pro- *1 art. 2. ad 3.*
portionatus agenti: Generatio autem hu- *lib. 4. c. 78.*
mana ad multa ordinatur, ſcilicet ad perpe-
tuitatem ſpeciei, & ad perpetuitatem alicu-
ius boni politici, puta populi in aliqua ciui-
tate: ordinatur etiã ad perpetuitatem Eccle-
ſiæ, quæ in fideliũ collectione cõſiſtit. Vnde
oportet quòd huiuſmodi generatio à diuer-
ſis dirigatur. In quantum igitur ordinatur
ad bo-

ad bonum naturæ, quod eſt perpetuitas ſpeciei, dirigitur in finem a natura inclināte in hunc finem, & ſic dicitur eſſe naturæ officium. In quantum verò ordinatur ad bonum politicum, ſubiacet ordinationi ciuilis legis: In quantum autem ordinatur ad bonum eccleſiæ, oportet quod ſubiaceat regimini Eccleſiaſtico. Ex quibus patet quatenus coniugalium cauſarum cognitio ad iudicium pertineat Eccleſiaſticum, & quatenus ad poteſtatem ſecularem. Nam Honorius tertius definiuit natalium cognitionem ad forum Eccleſiaſticum pertinere. Leges autem quas Caluinus hic dicit eſſe impias, imò & tyrannides, oſtendemus circa artic. 20. ſcripturis maximè eſſe conſentaneas.

De ordine cognitionum c. Tuam.

In commēt. Euangelij ſecundū Matt. cap. 19.

CONtra matrimonij indiſſolubilitatem multa ſcribit Martinus Bucerus, docēs matrimonium per magiſtratum ſecularem ſolui poſſe, quandocunq; vir nō vult ſe commodum præſtare maritum, vel mulier commodam ſe exhibere vxorem: ſi ad hoc induci non poſſunt, hoc eſt, quacunque ex cauſa vxor diſplicet marito, vel contrà vxori maritus, nec poſſunt conciliari, legemq́ue diuortij quam tulit Moyſes, tempore euangelij eſſe obſeruandam, & ſolui matrimonium. Et hæc docet nulla habita ratione ſacramenti nec inſtitutionis Dei, nec præcepti euangelici, quod ſuæ familiæ præſcripſit Chriſtus, vt eius ſententia facilius reſcindantur matrimonia quàm contractus ciuiles, qui ſolum ob iuſtam cauſam reſcindi poſſunt: matrimonia autem ob ſolam malitiam & intractabilitatem mariti vel vxoris. Ait enim.

Bucerus.

Ex eo quod Moyſes iuſsit dare libellum repudij, non colligitur vxorem licere repudiare, ſed ſi quis ob duritiem cordis nolit illi commodum maritum exhibere, iuſsit vt dato libello repudij eū dimittat, quo illa poßit nubere alij, ne ſcilicet duplici iniuria miſeram afficiat, & ipſe officium mariti illi negans, & prohibens ſimul ne ab alio ipſum percipere poßit.

Reſponſio. Cap. 24.

In Deuteronomio legitur, Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eā de domo ſua. Moyſes hic requirit in vxori fœditatem, quam Hebræi interpretantur turpitudinem, de qua in Leuitico, quando agit de adulterino & incœſtuoſo coitu, quomodò etiam in cauſa repudij Dominus eam interpretatur in Euāgelijs: Ex quo infert Paulus Burgenſis, quòd nullo modo licebat repudiare vxorem, niſi propter huiuſmodi turpitudinem, quæ fornicationem includit, Thalmudici vero ait, qui Phariſaicam doctrinam ſectantes, ſæpe irritabant mādata Dei propter traditiones ſuas, in tantum deuiauerunt à veritate in hoc loco, vt docerent quòd pro ſolo libitu voluntatis vir poſſet repudiare vxo[illegible], & ſic, inquit inoleuit vſus vel abuſus perniciosus inter eos vſq; ad diem hodiernum, quod conſtat manifeſtè eſſe cōtra diuinam legem. Bucerus autem horum ſequitur doctrinam, & eam docet ſeruandam tempore etiam Euangelij, & ad vxores extendit. Si tamen aliæ fuerint tempore legis cauſæ repudij, Chriſtus eas ad ſolam reduxit fornicationem. Ait enim, Dictū eſt autem, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij: Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorē ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eā mœchari, & qui dimiſsā duxerit, adulterat. Hinc B. Auguſtin. Multæ erant, inquit, in lege cauſæ dimittendi vxorem, Chriſtus ſolam fornicationis cauſam excipit, cæteras moleſtias iubet pro fide & caſtitate coniugij ſuſtineri. Tam abſurda, imò & impia eſt hæc Buceri ſententia, vt alij ſectarij ei cōcorditer aduerſentur. Nam Ioannes Brentius tractās verba Domini, Quiſquis dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, adulterium committit, & qui dimiſſam à viro ducit, adulteriū committit. Lex, inquit, Dei eſt, Non committas adulterium, quam Phariſæi ita intelligebant, vt ſentirent eum tantùm contra hanc legem peccare, qui deſignaret externum adulterium cum alterius vxore nondum repudiata: Qui autem eam, quæ propter aliam quàm adulterij cauſam repudiata erat, in vxorē ducebat, ſentiebant hunc nō deſignare adulterium. Chriſtus aūt ferre non poteſt, vt lex Dei tenebris humanarum opinionū obſcuretur, quare exponit hanc legem de adulterio, & docet per eam prohiberi, ne quis quauis cauſa vxorē ſuam repudiet, nec eam quę ob aliam quàm adulterij cauſam repudiata eſt, in vxorem ducat, quia & hoc eſt adulteriū lege domini prohibitum. Quid ergo (inquiūt phariſæi) Moyſes iuſsit dari libellū repudij, & dimittere eam? Hāc legem Moyſi Chriſtus diſertè exponit ac reuocat atq; reducit ad rectam legis naturæ ſententiam, dicēs, Moyſes ad duritiē cordis veſtri permiſit vobis repudiare vxores veſtras, cæterum ab initio nō erat ſic: hoc eſt Moyſes cùm permiſit, vt non ſolum adulterij, ſed etiam quauis alia cauſa liceat vobis in Rep. veſtra vxores repudiare, paululum receſsit à naturali iuſtitia vinculi cōiugalis propter veſtram duritiem. Nam cum videret mutua veſtra odia in coniugio inuicta eſſe, maluit prudētiſsimus legislator indulgentia ſua vnum & alterum malum ordinarium permittere, quàm ſeueritate ſua innumeris, adeoq; crudeliſsimis quibuſq. ſceleribus occaſionē præbere. Hæc enim eſt vera, naturalis & diuina matrimonij iuſtitia, vt vinculū eius perpetuò, dū coniuges nō committunt adulteriū & viuunt, cōſtet. Is enim, inquit, qui fecit ab initio, maſculū & fœminam fecit eos: & dixit, Propterea deſeret homo patrē & matrem, & adhęrebit vxori ſuę, & erunt duo in carnem vnam: itaq; iam nō ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus copulauit, homo nō ſeparet. Vides naturalem eſſe legem diuinitùs ordinatam, vt cōiuges, quamdiu

In additioni bus cap. 24.

Deuterono. Math. 5.

Matth. 5.

Lib. 1. de ſer. dom. in monte

In commēt. ſuper l. Mā cap. 10.

quamdiu ſunt vna caro (hoc eſt, quãdiu non ſoluuntur adulterio vel morte) non ſeparentur nec diuertant: quare cũ hæc lex, Non cõmittas adulterium, ſit lex naturæ, perſpicuum eſt, quòd in ea non prohibeatur tantũ externum adulterium, quod fit cum vxore alterius nõdum repudiata, ſed prohibeatur etiam, ne quis etiam ſuam vxorem, niſi adulterij cauſa, repudiet, neq; repudiatam in vxorem ducat. Hactenus Brentius. Ex quibus verbis manifeſtũ eſt, quòd ipſe & alij ſectarij in omnibus comprobant articulum de omnimoda inſolubilitate matrimonij, excepta cauſa adulterij, de qua circa articulũ ſequentem dicemus. Et clariſsimè eam probãt ex naturali iuſtitia & diuina ordinatione. Viderunt enim errorem Buceri in matrimonium impium eſſe, ac cõtra naturalem iuſtitiam, Deiq; in paradiſo inſtitutionem. Atq; propterea docẽt ob ſolam cauſam adulterij ipſum ſolui, vt aliud contrahere liceat. Clariſsimam enim eſſe hanc Domini Saluatoris ſentẽtiã aduerterunt, Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, & aliam dúxerit, mœchatur: &, Omnis qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Adulterij autem exceptionem colligunt ex Apoſtolo Matthæo, ſed quòd non rectè, declarabimus articulo ſequente. *Cap. 5.*

Bucerus. *Hinc ſatis patet apud pios nihil loci eſſe diuortio, cum & maritus vxorem tanquam carnem ſuam diligit, & vxor vt caput ſuum maritum obſeruat, vt neque ille velit, neque hæc mereatur repudium. At vbi impij ſunt, vt aqua eſt hodie cordiũ eorum duritia, ita non minus miſeris vxoribus per magiſtratum oportebat conſuli, quàm olim. Neque enim minore quàm Moyſes poteſtate, hac quidem in re fungitur magiſtratus quilibet.*

Reſponſio. Matth. 5. Hanc Moyſi permiſsionem Saluator interpretatur de ſola cauſa fornicationis eſſe intelligendam: vel ſi generalius Moyſes permiſerit, Chriſtus reduxit, & reuocauit ad rectam legis naturæ regulam, primæuamq; inſtitutionem, dum ait: Dictũ eſt autem, Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellũ repudij: Ego aũt dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem, excepta cauſa fornicationis, facit eã mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat, dato etiam libello repudij. Quamuis igitur licuiſſet ex alia quàm fornicationis cauſa vxorem dimittere, & dimiſſam alteri nubere, ob Chriſti tamen diſpoſitionem, qua ad naturalem iuſtitiam reuocat matrimonium, illicitum eſt, & mœchatur tã ipſa dimiſſa, quàm ipſe qui eam ducit. At ſecundum Bucerum, ſed contra Chriſti interpretationem, quicunq; ob cordis duritiem nolit ſe commodum exhibere maritum, dato libello dimittere vxorem, & priori contractu per magiſtratum reſciſſo, alteram ducere licebit, & patrocinabitur ei ſua malitia, vt dimiſſa ea quam habet, ducat ſecundã, ducat & tertiam, imò quotquot velit: & legitimum verumq; conſtabit matrimonium cũ poſteriori. Nec ſolùm hoc permittit marito, ſed & mulieri, ſi non commodam velit ſe exhibere vxorem, Quis hanc abſurdiſsimam inſaniam, qua ius naturæ violatur, non deteſtetur? Non conſulendum eſt vxoribus miſeris contra dominum eiuſque mandatum, qui generaliter ait, Qui dimiſſam duxerit adulterat: quod fieri nequit, niſi & ipſa ſit adultera. Moyſes fidelis erat in tota domo Dei, tanquam famulus in teſtimonium eorum quæ dicenda erant, nec tulit leges aut iudicia, niſi ex Dei præſcripto & conſilio, & quia vtraque in eo erat poteſtas, ſpiritualis ſcilicet & politica. Erat enim iudex, & dux populi Dei, cui Ioſue ſucceſſit, erat & ſacerdos. Nam Moyſes, inquit propheta, & Samuel in ſacerdotibus eius. Minore igitur poteſtate hac etiam in re fungitur magiſtratus, quàm Moyſes. Eſt prætere matrimonium nunc ſacramentum: Sacramentorum autem & myſteriorum cognitionem non habet poteſtas ſecularis: poteſt tamen & Eccleſiaſtica & ſecularis poteſtas intendendo communi vtilitati, ſtatuere & ordinare, ex quibus per occaſionem quorũdam foueantur peccata, modò hoc conducat ad pacificum ſubditorum conuictum, vt docet Sanctiſſ. Adrianus ſextus. *Matth. 5.* *Hebr. 3.* *Quæſ. quotl. 6. artic. 3.*

Vtcunque enim propter duritiem cordium malorum lex repudij data fuit Iudæis, ſalutaris tamen hactenus extitit, quod ea periclitantibus alias grauius vxoribus ſubueniebatur, quare cum gratia Dei ea hodie & magiſtratus & poſſet & deberet vti. *Bucerus.*

Manifeſtè reclamat Chriſtus, Dictum eſt inquit, Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, &c. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem excepta fornicationis cauſa, &c. *Reſponſio. Matth. 5.*

Neque eò peccaret contra hoc Chriſti dictum, Quos Deus coniunxit, homo ne ſeparet, quod non ipſe, ſed Deus per dictam legem illos ſepararet. Ad hæc iſtud, Homo ne ſeparet, cõtra repudiantes ſuas vxores dictum, non magiſtratum, qui non tã ſeparat quàm animo iam ſeparatam grauiori periculo eximit. *Bucerus.*

Quòd non Deus coniugium per legem diuortij ſeparat, reſpondet & declarat ipſe Chriſtus. Nam eum interrogabant Phariſæi, Si licet homini dimittere vxorem ſuã quæcunq; ex cauſa? quibus reſpondet hoc non licere, eò quòd eſſet contra Dei inſtitutum, Moyſen autem permiſiſſe vt vxores dimitteret ob cordis Iudæorũ duritiem. Quæ Chriſti reſponſio locum non haberet, ſi per legẽ diuortij Deus ſepararet quod prius coniunxerat. Et animo ſeparatam coniugem & vxorem grauiori periculo eximere debet magiſtratus legum ſuarum ſeueritate, ſed non matrimonij ſolutione, quod Chriſtus voluit, & initio Deus inſtituit, vt eſſet perpetuò inſolubile. *Reſponſio.*

Certè magiſtratus eſt curare, vt commodè & tranquillè viuatur. Si iam aliquorum obſtat cordis duritia, quo minus coniunctis in matrimonio id li- *Bucerus.*

id liceat, non debet indignum ſe ducere vti remedijs quæ Deus ipſe inſtituit.

Reſponſio. Magiſtratus Chriſtianus ob politię & populi diuerſitatem, vti non poteſt remedijs quibus Dei famulus vſus eſt Moyſes, eademque permittere, quæ ille ob cordis Iudæorũ duritiem permiſit: Etſi permittere cogitur, ne contingant deteriora, nõ excuſantur, qui cõtra Domini ſui pręceptum, remedijs iſtis iſtaq; permiſsione vtuntur, coniuge ſuperſtite ſecundas nuptias contrahendo.

Bucerus. *Neque credendum eſt quòd Chriſtus quicquam damnarit eorum quæ pater præcepit. Iam duris corde ille præcepit ſi nollẽt maritali æquitate vxores tractare, vt libertatem illis faceret libello repudij nubendi alijs: quanquam iſtam illorum cordis duritiam nunquã non damnauerit, qui ante omnia ſemper exigit dilectionem mutuam.*

Reſponſio. Præcepit Deus Abrahæ & populo Iſrael circuncisionem, præcepit agnum paſchalem decimaquarta luna ad veſperam immolari, ac varia ſacrificia, agnos & vitulos offerri. An non Chriſtus hæc omnia damnauit, quæ pater aliquando præcepit? Clamat Apoſtolus Paulus, Nolite iterum iugo ſeruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam ſi circuncidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Nolo, inquit Deus, holocauſtomata, abominatio ſunt mihi. Et ſi illud prius teſtamentum culpa vacaſſet, non vtique ſecundi locus inquireretur. Vituperans enim eis dicit, &cæt. Et ingrediens mundum dicit, Hoſtiam & oblationem noluiſti, holocauſtomata & pro peccato non tibi placuerunt. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Cum eſſemus paruuli, inquit Paulus, ſub elementis mundi huius eramus ſeruientes. De quibus multa differit Beatus Auguſtinus in epiſtola ad Voluſianum. Dimittere autem vxorem qualibet ex cauſa ob quam marito diſplicet, manifeſtè per Chriſtum prohibitum eſt. Et ſi legem repudij Moſaici in caſu implacabilis odij Dominus non reuocauerit, damnauit tamen ſecundas nuptias vxoris dimiſſæ qualibet ex cauſa, item & ob ſolum mariti aduerſus eam odium: ac vniuerſaliter extra caſum fornicationis, in quo, vt diximus, aduerſarij nobiſcũ ſentiunt, & docent contra Martinum Bucerum, non ſolui matrimonium extra cauſam fornicationis.

Galat. 5. Eſaia 5. Hebr. 8. Hebr. 7. Galat. 4. Epiſt. 2.

Bucerus. *Cùm itaque in duris corde ſeparatio in potiore parte facta eſt, ſimulatq; odire & execrari vxores cœperunt, nempe in corde, magiſtratus eximens odio & ſæuitiæ mariti mali vxorem innocentem, permittens illi diuortium, non ſane ſeparat à Deo coniunctos, ſed animo iam repudiatam & ſeparatam ſeruat à periculo grauiori, concedit q; vt vere iungatur cui Dominus iunctã voluit. Interim autem adulterij reus eſt qui animo ſuo illam ob duritiam cordis ſui abiecit.*

Reſponſio. Quamuis officiũ magiſtratus ſit ſeruare à grauiori periculo per diſciplinæ coertionẽ, non tamen vxori concedere poteſt, vt contra expreſſam domini ſui prohibitionem alteri nubat, nec viro vt dimiſſam ducens non admittat adulterium.

Bucerus. *Huic nequaquam aduerſatur quod poſtea Dominus inquit, Et qui repudiatam duxerit, adulterium committit. Nam non niſi de eo qui in fraudem prioris matrimonij repudiatam duxerit, hoc intelligendum eſt. Etenim ſi ob alias quã ſtuprum cauſas diſsidium inter coniuges oriatur, vt vel ableget vxorẽ maritus, vel diuertat vxor, debent omnia tentari, quo reconcilientur. Et has quidem cauſa Paulus innuptam manere vult vxorem quæ à viro diſceſſerit, indubiè non repulſam ex legittima cauſa.*

Reſponſio. Verba Saluatoris manifeſtè reluctantur, nec ſe ad hanc reſtrictionem detorqueri ſinunt. Nam in domo iterum diſcipuli eius de eodem interrogauerunt eum, vt refert Marcus Euãgeliſta, quibus ait, Quicunq;, inquit, dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam, & ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur. Non aliquis, inquit B. Auguſt. qui vxorem ſuam dimiſerit, & aliã duxerit, adulterium committit, & aliquis qui dimiſerit, & aliam duxerit, adulterium non committit: ſed quicunque, ait Saluator, dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam. De quo latiùs articulo ſequente. *Cap. 10.*

Hic aduertens Martinum Bucerum extendere ad vxorem ea quę ante dixit de marito, videlicet, Si nolit ſe commodam exhibere vxorẽ, vel odio ac diſplicentia mariti diuertit ab eo, ſine cauſa fornicationis, ſi placari nequeat, quòd tũ ſolui poterit matrimoniũ per magiſtratum, vt alteri nubat ſecundo & tertio marito, quoties libuerit. Diſcim' hic à Bucero, verum eſſe quod docet Tertullianus, nõ eſſe ex ſcripturis diſputandum cum hæreticis. Nihil, inquit, proficies congreſſu ſcripturarum, quas adiectionibus & detractationibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertunt, & diuerſas expoſitiones commenti eas peruertunt. *Lib de præſcriptionibus hæreticorũ.*

Bucerus. *Cum Dominus marem & fœminam condiderit hominem, neque ſeorſim virum, ſeorſim mulierem viuere voluerit, ſed dixerit. Non eſt bonum homini eſſe ſoli, ex quo Paulus ſtatuit vnũquemq; debere ſuam vxorem, & vnamquamq; ſuũ maritum habere propter vitandam fornicationẽ, nemo pius inficiari poteſt, quin ſemper Deo gratũ, & nunquã peccatũ habeatur, vt quilibet ſuã, & quælibet habeat ſuũ. Si ergo qui aut quæ exiſtat cui nullus ſit coniunx, coniugẽ illi cõcedere oportet. Siquidẽ effici poſsit, vt quiſq; eam quã ſemel duxit, retineat, aut ſi facta diſceſsio ſit recipiat, & qualibet ei, cui primũ nupſit, adhæreat, aut facto diſsidio ad ipſum redeat, cõmendabilius eſt, debentq; ad id conari pij. Si aũt alterius obſtiterit cordis duritia, et obſtinato animo recõciliationem nolit admittere, non poterit ob id infringi verbum Domini, Vnuſquiſq; ſuam, & vnaquæq; habeat ſuum.* *1. Corinth. 7.*

Reſponſio. Prodit Bucerus hic fontem ex quo proficiſcitur impura, impia & Epicurea hæc doctrina, nempe ex ſchola Epicuri voluptatũ corporis magiſtri. Damnat enim cœlibatũ & virginitatem, docens Paulum ſtatuere, vnumquemq; debere ſuam vxorem, & vnamquamq; ſuum maritum habere: cum circunſtantia huius ſcripturæ apud Apoſtolũ Paulum (ſicut demonſtrat Beatus Hieronymus) requirat, vt intelligatur de coniugibus, de quibus dicit, Bonum eſt homini mulierem non tangere, propter fornicationem tamen eam tangat & vtatur, atque ita ſecundum vſum habeat: non autem de vxore ducenda. *1. Corint. 7.* Nam vertit Eraſmus, Bonum eſt homini vxorem non tangere. Et Paulus, Dico autem, inquit, non nuptis & viduis, bonum eſt illis ſi ſic permanſerint, ſicut & ego. Item, De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, &cæt. Et de vidua, Beatior, inquit, erit, ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium. Apertiſsimè igitur peruertit Bucerus ſententiam Apoſtoli Pauli, contra ipſa eius verba & mentem quam eodem capite clarè explicat. Peruertit & ſententiam Domini quã citat ex Geneſi, Non eſt bonum homini eſſe ſoli, quaſi ibi pręcipiatur habe- *Li. 21. in Geneſim, ca. 32.* re vxorem, cum teſte Apoſtolo Paulo, Bonum eſt homini mulierem non tangere. Verus autem & germanus illius dicti ſenſus eſt, Non eſt vtile, non conducit ad propoſitum noſtrum hominem eſſe ſolum, vt interpretatur Rupertus Abbas Tuitienſ. Propoſuimus enim, inquit, præſcitos & prædeſtinatos de primo homine propagare, ſanctos imagini ac ſimilitudini noſtræ conformes futuros: Ergo vt propoſitum iſtud impleatur, faciamus ei adiutoriũ ſimile ſui, ad multiplicandam prædeſtinatam progeniem ſanctorum.

Bucerus. *Omnino itaque ei qui æquiorem cauſam habet, ſecundæ nuptiæ concedendæ ſunt, neque admittit adulterium, qui repulſam duxerit, poſtquam impetrari reconciliatio nequiuerit. Non enim ducit eam in fraudem prioris connubij, ſed ſuſcipit derelictam. Certum eſt Chriſtum nulli neceſſarias atq; laudatas diuinitus nuptias voluiſſe negare, quia ſtat firmum Dei verbum, Non eſt bonum homini eſſe ſoli. Lex denique charitatis, qua omnia metienda & diſpenſanda ſunt, qui ferat innocenti ob improbitatem alterius neceſsitatem inijci peccati? Iam non eſt datum omnibus vt viuant cælibes.*

Reſponſio. Firmiſsimum ſtat Dei verbum, Bonum eſt *1. Corint. 7.* homini mulierem non tangere. Item, De virginibus præceptum Domini non habeo. Et, Qui poteſt capere capiat. Et ſi maritus multo tempore vel vita tota captiuus detineatur, vel impotens factus ſit ad reddendũ vxori debitum, an neceſsitas peccati ei inijciatur, ſi non alteri viro nubat, priore adhuc viuente? De eo prolixius articulo ſequẽte, & articulo vltimo, vbi agetur de voto caſtitatis. Alia multa abſurda in ſuis commentarijs docet Martinus Bucerus, vt quòd non minus matrimonium contrahitur per verba de futuro, quàm per verba de præſenti, imò quòd per ſolam carnalem, in qua fiunt vna caro, firmum eſt matrimonium, item quòd expediret ordinatum eſſe per magiſtratus, vt pacta nuptialia vſq; ad copulam coniuges ſibi mutuò remittere poſsint.

Sed hæc præterimus tanquam propoſito noſtro impertinentia.

Finis Articuli Decimioctaui.

ARTICVLVS DECIMVS NONVS.

Nunquam licet Chriſtiano poſt diuortium contrahere matrimonium, viuente eo cum quo prius legitimè contraxerat.

ARTICVLVS iſte præſupponit, quòd aliqua ex cauſa liceat vxorem dimittere, idquod manifeſtum eſt licere ob eius fornicationẽ. *Matth. 5.* Ait enim Saluator, Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & plurimorum ſanctorum ſententia, maritus vxorem fornicantem dimittere obligatur. Sicut, inquit Chry- *Homil. 32. in Matth. in opere imperfecto.* ſoſt. crudelis & iniquus eſt, qui caſtã dimittit: ſic fatuus eſt & iniuſtus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis eius eſt, qui celat crimen vxoris. Et Beatus Hiero- *In comment. Matth. c. 19.* nymus, Cùm mulier vnam carnem in aliam diuiſerit, & ſe fornicatione à marito ſepa- *diſt. 35. li. 4.* rauerit, non debet teneri, ne virum quoque *Prouerb. 18.* ſub maledicto faciat, dicente ſcriptura, Qui *de adulteri. cõiugijs li. 2. cap. 9.* tenet adulteram ſtultus eſt & inſipiens. Quę Magiſter in Sententijs intelligenda eſſe dicit, de illa quæ ab adulterio recedere no- *32. q. 1. cap. Sicut crudelis. Ca. Quẽadmodum de iureiurando.* luit. Nam ſecundum ſententiam Beati Auguſtini, non erit turpis nec difficilis etiam poſt patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugij, vbi per claues regni cælorum non dubitatur fieri remiſsio peccatorum. De quo etiam latè tractat Gratianus. Et veriſimile eſt quòd non ex euangelio ſolum, ſed & ex iuris naturæ conceſsione eſt hęc facultas fornicariam dimittendi, iuxta reſpõſionem Innocentij tertij ad Archiepiſcopũ Genuenſem. Quẽadmodum, inquit, ſi vir mulieri iuraſſet, quando contraxit cum illa, quòd eam ſemper pro legitima vxore teneret, pro fornicatione quam mulier antea commiſiſſet, non poſſet eam dimittere, ſed pro fornicatione quam poſtea perpetraret, eam dimittere poſſet, non obſtante huiuſmodi iuramento, quoniam in eo talis erat ſubintelligenda conditio, ſi videlicet illa in legem coniugij non peccaret, &cæt. quæ ſequuntur. Et alio loco, Iuramentum

viti, vt non ſit adultera, ſi fuerit cum alio
viro. Vbi beatus Ambroſius: Hęc lex, inquit
do Euangelio eſt, nõ ex Moyſe, neque ex iu-
ſtitia terrena. Item, Mulier alligata eſt legi
Cor 7. quanto tempore vir eius viuit: quòd ſi dor-
mierit vir eius, liberata eſt à lege, cui autem
vult, nubat, tantum in Domino: beatior au-
tem erit, ſi ſic permaoſerit ſecundum meum
conſilium. Cũ autem Paulus Apoſtolus qui
euangelium ſuũ didicit non ab hominibus
ſed per reuelationem Ieſu Chriſti, Euange-
licum Domini præceptum clariſsimè expli-
cet, quis illud in alio ſenſu interpretari au-
debit, maximè cum non obſcura ſint Domi-
Mar. 10. ni verba, quæ domi interrogatus ſuper ſenſu
Cap. 16. ſermonis quem ad Phariſæos habuerat, reſ-
Li. 1. ad Pol- pondit, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam
lentiũ c. 9. & aliam duxerit, mœchatur: Et ſi vxor di-
miſerit virum ſuum, & aliam duxerit, mœ-
chatur: Item apud Lucam: Omois qui di-
mittit vxorem ſuam & alteram ducit, mœ-
Li. ad Pol- chatur: & qui dimiſſam à viro ducit, mœ-
lentium. chatur. Qui ergo nos ſumus vt dicamus in-
quit Auguſt. Eſt qui mœchatur, vxore ſua
dimiſſa, alteram ducens, & eſt qui hoc faci-
ens non mœchatur, cum Euangelium dicat
omnem mœchari qui hoc facit. Proinde ſi
quicunque hoc fecerit, vt vxore ſua dimiſſa
altera ducat, mœchatur, ſine dubio ibi ſunt
ambo, & qui præter, & qui propter cau-
ſam fornicationis dimittit vxorem, hoc eſt
enim, quicunque dimiſerit, hoc eſt, omnis
qui dimittit. Quod & repetit capit. vigeſi-
mo ſecundo ad eundem. Hinc idem tra-
ctans verba Apoſtol. ad Romam. 7. Quæ
ſub viro eſt mulier, &cæt. Hæc verba Apo-
ſtoli, inquit, toties repetita, toties incul-
cata, vera ſunt, viua ſunt, ſana ſunt, pla-
na ſunt, nullius viri poſterioris mulier eſ-
ſe incipit, niſi prioris eſſe deſierit: eſſe
autem prioris deſinet, ſi moriatur vir e-
ius, non ſi fornicetur. Licitè itaque di-
mittitur coniunx ob cauſam fornicationis,
ſed manet vinculum prioris, propter quod
fit reus adulterij, qui dimiſſam duxerit et-
iam ob cauſam fornicationis. Quem ſen-
ſum verborum Chriſti & Apoſtoli concor
diter explicant & ſequuntur à temporibus
Apoſtolorum doctores Eccleſiaſtici, ſacri
Canones, & Eccleſiæ Concilia generalia. Et
quáuis propter verba B. Matthæi, quæ exce-
Cap. 6. ptionẽ fornicationis facere videntur, dũ ait:
Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob
fornicationẽ, & aliam duxerit: obſcura ali-
quando & perplexa quibuſdam viſa fuerit
hæc quæſtio, quemadmodũ fatetur Auguſti-
nus, ſemper tamẽ præualuit ſententia, quòd
mœchatur qui aliam duxerit, & qui duxerit
Cap 7. dimiſſã. Dicit enim de bono cõiugali, quod
ſcriptura ſacra de hac re facit nodum diffici-
lem: & alibi dicit in diuinis ſcripturis obſcu
ram eſſe quæſtionẽ, an adulter ſit, qui dimiſ-
De fide & ſa adultera, aliã duxerit: Vt arbitror, inquit,
oper. c. 16. venia liter ibi quiſq; fallitur: & videtur du-
In fine c. 23. bitare, an ſit ad baptiſmum admittẽdus, qui
priore vxore fornicaria viuente, nõ abiecit

ſecundam quã ſuperinduxit. Ac lib. 1. ad Pol-
lentium dicit quæſtionem iſtã eſſe perple-
xiſsimam & obſcuriſsimam, nec audet pro-
fiteri quòd omnes eius ſinus explicuerit. Et Homil. 7. in
Origenes, Scio, inquit, quoſdã qui præſunt Matth.
Eccleſiæ, extra ſcripturam permiſiſſe aliquã
nubere, viuente viro, & contra ſcripturam
quidam fecerunt: mulier ligata eſt quanto
tempore viuit vir eius. Item, Viuente viro Rom. 7.
adultera vocabitur, ſi facta fuerit alteri viro.
Qua enim ratione adultera eſt mulier, quá-
uis legitime nubere videatur viro viuente,
eadem ratione & vir, quáuis legitimè acci-
pere videatur dimiſſam ab aliquo viro, non
accipit legitimè ſecũdum ſententiã Chriſti,
ſed magis mœchatur quaſi alienam accipiẽs.
Hanc, vt diximus, ſententiam diligenter ex-
cuſſam ab Auguſtino in libris poſterioribus
quos ſcripſit ad Pollentiũ, qui cõtrariæ fuit
opinionis, concorditer ſequuntur orthodo-
xi & Eccleſiaſtici doctores, & tanquã doctri
nam indubitatã, certam, & in Eccleſia Chri-
ſti vſitatam palam tradunt. Nam ait B. Augu-
ſtinus, Hæc verba Apoſtoli toties repetita,
toties inculcata vera ſunt, viua ſunt, ſana
ſunt, plana ſunt. Et B. Hieronymus in epita-
phio Fabiolæ quę reliquerat virum ſuum, & Ad Oceanũ.
alteri eo viuente nupſerat, propterea quòd
varijs vitijs eſſet obnoxius: Tãta, inquit, pri-
or marit⁹. vitia habuiſſe narratur, vt ne ſcor-
tum quidem & vile mancipium ea ſuſtinere
poſſet: Hanc quam laudãdam ſuſceperat, ex-
cuſare nõ poteſt, niſi per ignorantiã vigoris
euangelici. Igitur, inquit, & Fabiola quia
perſuaſerat ſibi, & putabat à ſe virum iure
dimiſſum, nec Euangelij vigorem nouerat,
in quo nubendi vniuerſa cauſatio viuenti-
bus viris fœminis amputatur, dũ multa dia-
boli vitat vulnera, vnũ incauta vulnus acce-
pit. Sed quid in abolitis & antiquis moror,
quærens excuſare culpam, cuius pœnitentiã
ipſa confeſſa eſt, & hanc publicam, mortuo
ſecundo eius marito ſaccum induens, vt er-
rorem publicè fateretur. Idem interrogatus,
verum mulier relicto viro adultero & Zo- In epiſt. ad
domita, & alio per vim accepto, poſsit abſq; Amandũ.
pœnitentia cõmunicare Eccleſiæ, eo adhuc
viuente quem prius reliquerat. Reſpondet,
Non noſtra, ſed Apoſtoli ſententia eſt. An ig
noratis fratres quoniã lex dominatur homi-
ni quanto tempore viuit? Mulier enim quæ
ſub viro eſt, viuente viro aſtricta eſt legi:
Quòd ſi mortuus fuerit vir eius, liberata
eſt à lege viri: Ergo viuente viro adultera e-
rit, ſi duxerit alterum virum. Et alio loco,
Mulier alligata eſt, quãto tempore viuit vir
eius: Si autem dormierit vir eius, liberata
eſt, cui vult nubat, tantùm in domino. Om-
nes igitur cauſationes Apoſt. amputans aper
tiſsimè definiuit, viuente viro adulterã eſſe
mulierem, ſi alteri nupſerit. Nolo mihi pro-
feras raptoris violẽtiã, matris perſuaſionẽ,
patris authoritatem, propinquorum cater-
uam, ſeruorum inſidias atq; cõtemptũ, dam-
na rei familiaris: quamdiu viuit vir, licet a-
dulter ſit, Licet Zodomita, licet flagitijs o-

Marci. 10. Lucæ 16. eſſe iſtud repudium clariſsimè teſtatur Dominus Saluator quando dicit. Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam,&aliam duxerit,mœchatur.Item Apoſtolus Paulus, His qui matrimonio iuncti ſunt,præcipio, non ego,ſed Dominus,vxorē à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari: Intelligit autē Apoſtolus ſi diſceſſerit ea de cauſa qua diſcedere licitum eſt, hoc eſt, ob fornicationem. Nam ſi diſceſſerit ſine cauſa, non relinquitur arbitrio eius manere innuptam,vel viro ſuo reconciliari,ſed neceſſariū eſt ad eum reuerti, & in eius gratiam redire. Et de Fabiola dicit B.Hieron. quòd ignara vigoris Euangelici, dimiſſo viro adultero alteri nupſit: Item Tertullianus dicit Dominum conditionaliter diuortium permiſiſſe, hac videlicet conditione,ne alia vxor ducatur. Peruerſam igitur & erroneam doctrinam tradunt qui dicunt diuortium, quod modò in Eccleſia celebratur,ignotum fuiſſe maioribus noſtris, cùm Eccleſia Chriſti catholica nullum aliud repudium vnquam agnouerit, quemadmodum ex his quæ hactenus diximus,cuiuis ad oculum patet. Sed obijcit Eraſmus, (quem Bucerus & ſcholæ hæreticorum huius noſtri temporis ſequuntur) Phariſęi quibus reſpódebat Dominus,non aliud nouerunt diuortium,niſi quod adimeret ius repetēdi dimiſſam, & faceret facultatē nubendi alteri viro. Sed errabant in hac parte Phariſæi circa legis præceptum,de ſcribendo libello repudij, & dimittendo vxorem, eorumque errorem in Euangelijs corrigit Saluator, docens quòd erat tātum permiſsio ob duritiem cordis Iudæorum: & interpretatus eſt legē repudij ,quòd intelligeretur exiſtente cauſa fornicationis. Problematicè diſputatur apud doctores, an ſoluebatur tempore legis vinculum fœderis coniugalis in repudio, quod fiebat ex cauſa fornicationis:ſed vtcūque hoc ſe habeat,Chriſtus nouum diuortij genus in Euangelijs docet, & vetus irritat. Ab initio,inquit, non fuit ſic.Multa noua & Phariſæis inaudita docebat Chriſtus, qui etiam dixit ſe noua facere omnia: tunc primū audierunt, Omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendā eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo:tunc primum audiebant, Ego autem dico vobis non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram:primū tunc audiebant,Diligite inimicos veſtros,benefacite his qui oderunt vos. Nihil ad perfectum adduxit Moyſes,Chriſti enim erat officium, vt euangelicam atque perfectam traderet iuſtitiam,Phariſaicam autem aboleret. Iudaica namque & ethnica diuortia, poſt quæ admittebantur noua coniugia, quando in Eccleſia tentata ſunt,nunquā obtinuerunt,ſed vel prohibita ſunt, vel docta eſſe illicita, vt ſatis patet ex Origene de permiſsione quorundam epiſcoporum, ex Hieronymo de Fabiola,& Auguſtino de Pollētio: quamuis Origenes excuſare videatur epiſcopos.

Aug li. 2 de adul.coniug. cap. 21.

In Epitaphio Fabiolæ ad Oceanum.

Eraſmus in annota circa ca 7 epiſt 1. ad corint.

Matth. 5.

Matth. 5.

32 quæ. 7.c. Quod propoſuiſti.

Quod forſitan,inquit,propter infirmitatem hominum huiuſmodi incontinentium, peiorum comparatione, quæ mala ſunt admiſerunt aduerſus ea quæ fuerūt ſcripta. Quēadmodum Gregorius ſecundus ſcribit Bonifacio Epiſcopo.Quod propoſuiſti,ſi mulier infirmitate correpta, non valuerit viro debitum reddere, quid eius faciet coniugalis, bonum eſſet ſi ſic permaneret, & abſtinentię vacaret:ſed quia hoc magnorum eſt, ille qui ſe non poterit continere, nubat magis,non tamen ei ſubſidij opem ſubtrahat. Nam vt dicit Antonius in vita Gregorij ſecundi iſtud permiſit Germanis, tunc primū ad fidem conuerſis, ex prædicatione Bonifacij epiſcopi,quem ad eorum conuerſionem miſerat:quamuis Gratianus dicat quòd hoc aduerſatur ſacris canonibus, & euangelicæ atque Apoſtolicæ doctrinæ.

Obſcuritatem in hac veritatis luce facere videntur verba Domini Saluatoris apud Matthæum, Dico autem vobis, quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem,&aliam duxerit,mœchatur, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Ex quibus propter exceptionē ſequi videtur,quod qui dimiſerit ob fornicationē, & aliam duxerit,non mœchatur, nec is qui duxerit dimiſſam.Hæc enim exceptio multis fuit occaſio erroris,qui eandem ſubintelligi volunt apud Marcum & Lucam,quando vniuerſaliter loquuntur. Quicunque dimiſerit vxorē ſuam,&aliam duxerit,adulterium committit ſuper eam.item & in ſententijs Apoſtoli Pauli.

Cui obiectioni reſpondet B. Auguſtinus: Cur, inquit, interpoſuit Dominus cauſam fornicationis,& non potius generaliter ait, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliā duxerit,mœchatur:ſi & ille mœchus eſt qui dimiſſa fornicante muliere alteram ducit? Credo,inquit,quia illud quod maius eſt,hoc Domin⁹ commemorare voluit. Maius enim adulterium eſſe quis negat vxore non fornicante dimiſſa alteram ducere,quàm ſi fornicantem quiſque dimiſerit, & tunc alteram duxerit: non quia illud adulterium non eſt, ſed quia minus eſt, vbi fornicante dimiſſa, altera ducitur.Nā ſimili locutione vſus etiā Apoſtolus Iacobus ait, Scienti ergo bonum facere,& non facienti,peccatum eſt illi.Nūquid ideo non peccatum eſt illi,qui neſcit bonum facere,& ideo non facit? Vtique peccatum eſt,ſed hoc grauius, ſi etiam ſciat & non faciat, nec ideo illud nullum,quia minus. Vt ergo eodem modo vtrumque dicamus, ſicut quicunque dimiſerit vxorem, excepta fornicationis cauſa, & aliam duxerit,mœchatur:ita quicunque ſcit bonum,& non facit,peccat:ſed quemadmodum hic rectè dici non poteſt: Ergo ſi neſcit non peccat. Sunt enim etiam peccata ignorantium, quāuis minora quàm ſcientium, ita nec illis rectè dici poteſt:Ergo ſi cauſa fornicationis dimiſerit,& aliam duxerit, non mœchatur. Eſt enim mœchatio etiam eorum qui alias

li 1. de adul. coniugib. ad Pollētium. Cap. 9.

Cap. 4.

ducũt,relictis propter fornicationem prioribus,ſed vtique minor quàm eorũ, qui non propter fornicationẽ dimittunt, & alteras ducũt. Et paucis interiectis. Profectò inquit, quando de vno eorũ legimus, nõ ita intelligere debem', quaſi ex hoc alter mœchus negatus ſit, quòd alter expreſſus ſit, ſed ſi hoc Euangeliſta Matthęus, quia expreſſa vna ſpecie, alteram tacuit, facit ad intelligendum difficile, nunquid non alij generaliter idipſum ita complexi ſunt, vt de vtroque poſsit intelligi? Nam ſecundum Marcum ſic ſcriptum eſt, Quicũque dimiſerit vxorem ſuam,
Cap.10. & alteram duxerit, adulterium committit ſuper eam: Et ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur. Secundum Lucam ſic, Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, męchatur: & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur. Qui ergo nos ſumus vt dicamus, Eſt qui mœchatur vxore ſua dimiſſa, alteram ducens, & eſt qui hoc faciens non mœchatur, cum Euangelium dicat omnem mœchari qui hoc facit. Vbi ſine dubio comprȩhenduntur ambo, & qui præter, & qui propter cauſam fornicationis v-
Cap.16. xorem dimittit. Hoc eſt enim, Quicunq; dimiſerit, hoc eſt, omnis qui dimittit. Ex quibus patet, quòd B. Auguſt. intelligit particulam niſi ob fornicationẽ dici negatiuè, hoc eſt, Si nõ ex cauſa fornicationis (de qua iam non agimus) non exceptiuè. Dicit enim, Si-
Iacob.4. cut dictum eſt, Scienti bonum, & nõ facienti, peccatum eſt illi: eodem modo & iſtud dici, Dimittenti vxorem ſine cauſa fornicationis, & aliam ducẽti, mœchatio eſt illi. Et rectè ſic intelligit. Nam exceptiuè accipi non poteſt, vt faciat propoſitionem exceptiuam, (quomodo aduerſarij intelligunt, vt ſententiam ſuam erroneam ſtabiliant) cum inter partes ſubiecti includatur, & ideo nec ad copulam, nec ad prædicatum propoſitionis, vt ab eo exceptionem faciat, referri aut extendi poteſt. Ait namque Saluator, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Quis hic ſenſus haberi poteſt niſi iſte, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam extra caſum fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. An verò etiam mœchetur, qui cauſa fornicationis vxorem ſuam demiſerit & aliam duxerit, nihil hic expreſſe definitur. Et ſi diligenter expendamus totam Saluatoris reſpõſionem ad quæſtionem à Phariſæis propoſitam, inueniemus eam ex generalibus procedere ſententijs ſine vlla exceptione aut reſtrictione. Nulla igitur opus erat in concluſione atque ſententia Domini reſtrictione, ſpectando propoſitiones aſſumptas: & poterat generalem pronunciare ſententiam apud Beatum Matthæum, qualem apud Marcum & Lucam expreſsit, niſi cauſam habuiſ-
Matth.19. ſet ſuper caſu fornicationis diſsimulandi. Nam ſuper eadem quæſtione atq; ſua ad eam reſpõſione domi interrogatus à diſcipulis, vniuerſaliter ſine exceptione dixit, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulteriũ cõmittit ſuper eam. Tunc enim liberè, vtiliter, ac ſine offenſione integram veritatem dicere poterat. Nã quia generalis erat Phariſæorũ interrogatio, Si licet homini dimittere vxorẽ ſuam quacunq; ex cauſa? ſatis erat reſpondere, quòd non qualibet ex cauſa licitũ erat. Et quia cauſa fornicationis ſpecialem habebat difficultatem, ob quã ſolam in ſermone quã in morte habuit, dixerat poſſe vxorẽ dimitti, ideo opus non erat, nec requirebat propoſita quæſtio, quid liceret in cauſa fornicationis, quod tamen alio tẽpore & loco planè docuit & explicuit, ſed ex hac ſententia apud Euangeliſtã Matthæum apertè haberi non poteſt. Nihil hic enim dicit de eo qui dimittit vxorem propter fornicationem, ob quam ſolùm ipſam dimittere licet: quamuis ex præmiſsis ſententijs generalibus neceſſariò hoc ſequatur.

Quare Beatus Auguſtinus, Verba, inquit ad Pollentium, quæ ipſe poſuiſti, vnde tibi Li.1.cap.11. viſum eſt non mœchari eum, qui propter cauſam fornicationis vxorem dimittit, & aliam ducit, obſcurè quidem poſita ſunt, vnde non miror in eis intelligendis laborare lectorem: ſed quod minus intelligitur apud Matthæum, apud alios euangeliſtas intelligi poteſt. Quapropter cùm legerimus in euangelio apud Matthæum Quicunque dimiſerit vxorem, niſi ob fornicationem, vel hoc quod magis in Græco legitur, præter cauſam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur, non debemus continuò putare illũ non mœchari, qui propter cauſã fornicationis dimiſerit, & aliã duxerit, ſed adhuc ambigere donec euãgelium ſecũdum alios euãgeliſtas à quibus hoc narratum eſt, cõſulamus. Quid ſi ſecundũ Matthęum, non quidem quod ad hanc rem pertinet dictũ eſt totũ, ſed ita dictũ eſt, vt intelligeretur à parte totum, quod tanquã explanãtes Marcus & Lucas vt clareret plena ſententia, totum dicere maluerunt. Cùm itaq; primũ non dubitãtes verũ eſſe quod apud Matthæũ legitur, Quicunq; dimiſerit vxorem ſuã, præter cauſam fornicatiõis, & aliã duxerit, mœchatur, quæſierimus, verũ tantùm iſte mœchetur ducendo alterã vxorem, qui preter cauſam fornicationis priorem dimiſerit, an omnis qui dimiſſa vxore alteram duxerit, vt ibi ſit etiã ille qui fornicantẽ dimiſit. Nonne ſecundũ Marcũ reſpõdebitur nobis, Quid quæritur vtrũ ille ſit mœchus, & ille non ſit? Quicunque dimiſerit vxorẽ ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit. Nonne etiã ſecundũ Lucam dicetur nobis. Quid ambigitis, vtrũ ille qui propter cauſam fornicationis vxorem dimiſerit, & aliam duxerit, nõ mœchatur? Omnis qui dimittit vxorem ſuam & ducit alteram, męchatur. Ac per hoc quoniã fas non eſt, vt euangeliſtas, quamuis diuerſis verbis de vna re loquentes, ab vno ſenſu eademq; ſententia diſſentire dicamus: reſtat vt Matthæum intelligamus à parte totũ ſignificare voluiſſe, eandem tamen tenuiſſe ſententiam, non dimittens vxorẽ & alteram ducens

ducens quidam mœchetur,id eſt,qui præter fornicationem dimiſit,quidã verò non mœchetur,id eſt,qui propter fornicationem dimiſit,ſed omnis qui dimittit vxorem ſuam, & ducit alteram,mœchari minimè dubitetur. Hactenus Auguſtinus. :Eſt autem cauſa *Albertus pighius de diuortio.* cur apud Matthæum interiecta dicta exceptione,Dominus veluti ſtudio obſcuram fecerit ſuam ſententiam.Nam Phariſæi inſidiabantur illi,ſperantes in verbis atq; reſponſione eius ſe inuenturos,quod apud populũ poſſent in eo calumniari,memores(vt videtur)eorum quæ in monte eadem de re antea docuerat,& aduerſus ea efficacem atq; irrefragabilem ex verbis legis ſe putantes habere obiectionem & calumniam, id quod euangeliſta nobis innuit, dicens, quod acceſſerunt ad eum tentãtes ipſum. Hac igitur *Matth.19.* de cauſa nec apertis verbis damnauit Polygamiam,tam ante legem, quàm ſub lege patribus vſitatam, nec iuſta de cauſa dimittendi vxorem, dicit non licere alteram ducere. Vtrunq; enim expoſitum fuiſſet graui columniæ apud populum,vt quòd præſumeret,nouas ipſe leges condere, & Moſaicæ legis qualis ſecundum literam videbatur, arctare,ſiue reuocare potius licentiã: vtrumq; tamen vt verbis illis ſuis efficaciter, quãuis paulò obſcuriꝰ ob inſidiatores illos innuit, ita diſcipulis ſuis de eodẽ iterum domi percunctantibus, apertiorib. verbis & liberius expreſsit,nec minus nobis per ſuum Apoſtolum.Non igitur Marci,Lucæ,& Pauli ſententiæ reſtringi debent ſecundum particulam, Niſi ob fornicationem,ſed intelligi vniuerſaliter,quæ totã explicent veritatem,cuius ſolum partẽ expreſsit Matthæus. Nec ex Euangelijs clarè conſtaret,an mœchetur,is qui ob fornicationem vxorem dimittit & aliam ducit,cum particula illa non ſit exceptiua, ſed reſtrictiua duntaxat dimiſsionis, ſecundum interpretationem Domini de libello repudij factam Matthæi 5.cap.cum dicitur: Ego autem dico vobis,quia omnis qui dimiſerit vxorẽ ſuam,excepta fornicationis cauſa,facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit,adulterat:extra quam cauſam non loquitur apud phariſæos Saluator,quamuis(vt diximus)ex ſua argumẽtatione & eius principijs vniuerſaliter pręcipere poterãt,& ſtatuere de omni dimittente vxorem, & aliam *2.Cor.7.* ducente. Quod clariſsimè docet Apoſtolus Paulus,dum ait,His qui matrimonio iuncti ſunt præcipio,non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit,manere innuptam, aut viro ſuo reconci- *Ad Pollent. li.1.c.1.et 2.* liari.Hic,inquit Auguſtinus,quęſtio tua eſt, verum Apoſtolus intelligatur eam prohibuiſſe nubere quæ ſine cauſa fornicationis diſceſsit à viro(Id enim tu ſentis)an ſicut ego ſenſi in ijs libris quos ante plurimos annos de ſermone euangelico ſcripſi,quem ſecundum Matthæum habuit Dominus Saluator in monte,illas innuptas manere præceperit,quæ à viris ſuis ea cauſa receſſerint q̃ ſola permiſſa eſt,id eſt fornicationis. Videtur enim tibi tunc à viro diſcedentẽ fœminam nubere non debere,ſi nulla viri fornicatione compulſa diſceſſerit,nec attendis ſi nullã vir eius causã fornicationis habuerit, non eam diſcedentẽ manere innuptam,ſed omnino diſcedere nõ debere.Nam vtiq; cui præcipitur, vt ſi à viro diſceſſerit, innupta permaneat,non diſcedendi aufertur licẽtia, ſed nubendi.Quod ſi ita eſt,datur ergò licẽtia fœminis quæ cõtinentes eſſe voluerint, nullum maritorum expectare cõſenſum, vt quod dictum eſt, mulierem à viro non diſcedere, eis præceptum eſſe videatur, qui poſſent eligere non continentiã,ſed tale diuortium quo liceret eis in aliorum nuptias cõuenire.Proinde quę dilexerint nullum deſiderare cõcubitum,nullum ferre connubiũ, licebit eis viros etiã ſine vlla fornicationis cauſa relinquere, & innuptas ſecundũ Apoſtolum permanere,& viri ſimiliter: quoniã par forma eſt in vtriſq; ſi cõtinentes eſſe voluerint,etiam vxoribus nõ cõſentientibus, deſerẽt eas,& ſine vllis nuptijs permanebũt. Tunc enim eis, vt putas, alia cõiugia liceret inquirere,ſi cauſa fornicationis diuortium naſceretur. Cùm verò iſta cauſa non eſt, ſupereſt ſecundum id quod exiſtimas, vt aut coniunx nõ diſcedat à coniuge,aut ſi diſceſſerit,ſine cõiugio maneat,aut ad priſtinum *Li.2.ad Pollentium c.1.* coniugium reuertatur.Nulla ergo exiſtente cauſa fornicationis cuilibet coniugi licebit vnum de tribus eligere,aut non diſcedere à coniuge, aut ſi diſceſſerit ſic manere: aut ſi non ſic manſerit, non alterum quærere, ſed priori ſe reddere. At vbi eſt quod idem Apoſtolus nec ad tempus, vt vacetur orationi, niſi ex conſenſu,voluit cõiuges carnali fraudare debito inuicem,quomodo ſaluum erit quod ait,Propter fornicationes autem vnuſquiſq; ſuam habeat, vnaquæq; ſuũm virum habeat:vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro:vxor non habet poteſtatem corporis ſui,ſed vir:ſimiliter & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier, hoc quomodò verum erit niſi quia volente coniuge,non licet coniugi continere? Nam ſi licet mulieri ſic dimittere virũ, vt maneat innupta, non vir habet,ſed ipſa ſui corporis poteſtatem, quod etiam de viro dictum intelligitur.Deinde cùm dictum eſt, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari, quomodo dictum intellectui ſumus, niſi prohibitum eſſe homini dimittere vxorem, ſi nulla cauſa fornicationis extiterit? Et dictum eſt quare, ne ſcilicet faciat eã mœchari: Vtiq; ideo, quia etiam ſi nõ ipſa dimiſerit, ſed dimiſſa fuerit, erit mœcha, ſi nupſerit. Cùm ergo non licet vxori diſcedere, niſi ob cauſam fornicationis, eam intelligit quæ ob hanc cauſam diſcedit (ob quam ſolùm diſcedere licet) debere manere innuptam. Quando igitur dicit Marcus & Lucas,Et ſi vxor di- *Cap.10.* miſerit virum ſuum, & alij nupſerit, mœ- *Cap.16.* chatur,non poteſt intelligi,niſi ob fornicationem dimiſerit, cùm Apoſtolus eã iubeat

manere innuptam: & ex conſequenti intelligi non poteſt hæc exceptio, quando de viro dicit. Quicunq; dimiſerit vxorem ſuã & aliam duxerit, adulterium cõmittit ſuper eam. Nec ſatis facit ſuaſio Eraſmi, quòd nõ eſt par conditio & poteſtas vxori dimittendi virum, quę viro dimittẽdi vxorem: quod tametſi fortiter & conſtanter (vt ipſe refert) Auguſtinus aſſeueret, non eſt, quò hoc certum doceat. Citat pro ſe B. Ambroſium circa locum, Et virum vxorem nõ dimittere, dicentem, Apoſtolus iubet virum vxorem nõ dimittere, ſubauditur autem, excepta fornicationis cauſa: & ideo non ſubiecit, dicens ſicut de muliere, quòd ſi diſceſſerit, manere ſic, quia viro licet ducere vxorem, ſi dimiſerit vxorem peccantem, quia non ita lege cõſtringitur, ſicut mulier. Caput .n. mulieris vir eſt. Item paulò ſuperius, Quod ſi ſe, inquit, continere non poteſt, quia pugnare nõ vult contra carnem, viro recõcilietur. Non enim permittitur mulieri vt nubat, ſi virũ ſuum cauſa fornicationis dimiſerit, aut Apoſtaſię, aut ſi illicitè impellẽte laſciuia, vſum quærit vxoris: quia inferior nõ omnino hac lege vtitur qua potior. Si tamẽ apoſtatet vir, & vſum quærit vxoris inuertere, nec alij poteſt nubere mulier, nec reuerti ad illũ. Hic cum ait, quia inferior non omnino hac lege vtitur qua potior, videtur tacitè tribuere marito ius ducendi alteram. Hæc Eraſmus.

In commẽt. 7. cap. ad Corinth.

Séd oſtendimus in ſuperioribus non ſolùm hic reclamare B. Auguſt. ſed & alios patres eccleſiaſticos, & ſacros Canones, qui concorditer docent parem eſſe poteſtatem coniugibus in dimittendo ob fornicationem: ſed & Apoſtolum Paulum, quemadmodum planè docet ipſe Auguſtinus locis ſuprà citatis, & cap. 8. li. 1. ad Pollentium, Et Magiſter Sententiarum hanc Ambroſij ſententiam citãs, ſimiliter & Gratianus, dicunt eam à falſarijs inſertam atq; admixtam eſſe commentarijs B. Ambroſij, cuius rei multæ ſunt coniecturæ, inter quas prima eſt, quod B. Auguſt. qui ſcriptorum Ambroſij fuit obſeruator diligentiſſimus, eam non prætermiſiſſet, & eam citaſſet Pollentius, ſi eo tempore fuiſſet in B. Ambroſio, ſicut in alijs locis libenter eius ſententiam allegat B. Auguſtinus, ſiue pro, ſiue contra ſe faciat. Et quemadmodum Pollentius hic non prętermittit opinionem Cypriani de contrahentibus in diſpari cultu, quòd iure diuino prohibitum eſt huiuſmodi matrimonium & inualidum, ſine dubio citaſſet & Ambroſium ad roborandum ſuã opinionem, ſi hanc ſententiam in eius commentarijs legiſſet. Eſt & alia coniectura, quod in libris alijs planè doceat cõtrarium. Nam in Commentarijs in Lucam circa locũ, Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur. Audi, inquit, legem Domini, cui obſequuntur etiam qui leges ferunt, Quæ Deus coniunxit, homo non ſeparet: Non ſolum hic cœleſte præceptum, ſed quoddam etiam opus Dei ſoluitur. Pateris ne, oro, liberos tuos viuente te eſſe ſub vitrico, aut incolumi matre eſſe ſub nouerca? Ponè ſi nubat, neceſſitas illius tuum crimẽ eſt, & coniugium tuum quod putas adulterium eſt. Dimittis ergo vxorem quaſi iure ſine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, ſed prohibet diuina? Vbi ſecundum vniuerſales ſententias Saluatoris, nihil diſcriminis inter virum & vxorem intelligit Ambroſius, Et tractans locum Apoſtoli, quæ ſub viro eſt mulier. Hæc lex, inquit, de euangelio eſt, non ex Moyſe, neq; ex iuſtitia terrena. Aliquid ergo duce natura, aliquid ex lege Moyſi diſcentes, perfecti ſunt per Euangelium Chriſti. Ac de lege ciuili, Horum verborum occaſione, quidam intelligunt ſententiam hanc ex comment. B. Ambroſij citatã, vt ſic accipiatur, quia vir non ita lege cõſtringitur ſicut mulier: lege, inquam, ciuili & antea Moſaica: & quòd ideo Paulus taceat hoc de viro, ne palam Corinthijs (qui Imperatori ſubiecti erant, & ſecundum eius leges viuere cogebantur) ſcriberet ea quæ erant contra leges Imperiales, ſecundum quas licebat viro vxorem dimittere, nõ è diuerſo. Atqui alio loco apertè docet pares eſſe virum & vxorem in coniugio. Nemo, inquit, ſibi blandiatur de legibus hominum. Omne ſtuprum adulterium eſt, nec viro licet, quod mulieri non licet. Quòd ſi ſolutio Magiſtri ſententiarum nõ placet, fateri tamen oportet, tria teſtimonia plus habere ponderis, quàm hoc vnicum, vt potius credatur illud ſenſiſſe quod tribus diſtinctis in locis diſſerit, quàm quod vnico loco apparenter colligit, non eſſe apertè illicitum ex ſententia quam Apoſt. ibi tractat. Et ſi fortaſſis tria illa loca non ſatis conuincunt eum aliter ſenſiſſe, reſpõderi poteſt, quod tempore B. Ambroſij quæſtio iſta obſcura erat, ꝓpter hanc Apoſtoli ſententiam & exceptionem quam Dominus inſerit apud Matthæum: & antequam liquidè explanaretur veritas, venialiter peccabant Epiſcopi circa eam errantes, vt dicit B. Auguſt. lib. de fide & operibus, Quando autẽ iam eliquata eſt veritas, & acceſſit definitio non ſolum ſedis Apoſtolicę, ſed etiam Concilij plenarij & Oecumenici, inexcuſabilis eſt error, & pertinax, non cedens definitioni Eccleſiæ, dicente Domino, Si quis non obedierit ſacerdotis imperio, morte moriatur: prout hoc docet B. Aug. de errore rebaptizantium eos qui fuerant ab hæreticis baptizati. Fieri itaq; poterat, quòd B. Ambroſius in hac quæſtione errauerit, ſicut & B. Cyprianus circa quæſtionem de rebaptizando, quando nondum erat manifeſtata veritas, nec definitio Concilij plenarij pronunciata.

diſ. 73. 33. 2. q. li. 1 ca 46 & ſequent. de gratia Chriſti.

Cap. 16.

Rom. 7.

Li. 1 de Abraham c. 4

Cap. 19.

De baptiſmo contra Donatiſtas li. 5. c. 4. & lib. 7. cap. 53.

Eraſmi obiectio.

Contra hunc intellectum ſententię Apoſtoli obijcit Eraſmus: Redeũt, inquit, in gratiam, quos offenſa aliqua humana diremit, & recõciliatur quæ offendit, nõ quæ offenſa eſt: Quòd ſi iure diſceſſit, cur iubet eam reconciliari, quæ magis erat placanda? Cui reſpondetur, quòd recõciliari, ſecundũ Grammaticos, eſt in gratiã redire, vt teſtatur Lau-

rentius

renetius Valla. Quoties enim amici inter poſita aliqua offenſa aliquádiu fuerunt inimici, quando in priſtinam redeunt beneuolentiam ac familiaritatẽ, vtriq; alter recõciliatur, ac proinde nõ ſolum recõciliatur qui offendit, ſed etiam qui offenſus eſt: vnde ſcriptura, Exaudiat, inquit, Deus orationes ve-
2. Macha. 7. ſtras, & recõcilietur vobis: Et iterum, Domi-
Eſai. 60. nus modicũ iratus eſt, ſed iterum recõcilia-
Matth. 5. bitur ſeruis ſuis. Rurſum, In recõciliatione mea, dicit Dominus, miſertus ſum tui. Et B. Chryſoſt. circa locum, Si offers munus tuũ, &c. Prius reconciliare fratri tuo ſiue iuſtè, inquit, ſiue iniuſtè aliquid aduerſum te habeat. Et videtur quidem ſuper eo qui contriſtauerit eſſe ſermo, totum verò de contriſtato potiùs dicitur. Similiter exponũt Hiero.
de adult. cõ- & Theophyl. Reconciliatur igitur & qui of-
iug. li. 2. c. 11 fendit, & qui offenſus eſt. Ideo ergo iubet Apoſt. vxorem reconciliari ſi iure diſceſſerit, quia vult placatam in viri gratiam redire, ſi continere nolit. Obijcit etiam Pollentius b. Auguſt. argumentum, in quo Eraſ. catholicæq; veritatis aduerſarij plurimum fidunt. Sed reſpondens, inquit Auguſt. mihi, Continenter viuere paucorum eſt, & ideo qui fornicantes coniuges dimiſerunt, quoniam nõ poſſunt reconciliari, tantum ſe vident periclitari, vt legem Chriſti non humanam, ſed feralem pronuncient. O frater quantum ad incontinentes pertinet, multas querelas habere poſſunt, quibus (vt dicis) legem feralẽ pronuncient, non humanam, & tamen non propter illos legem Chriſti peruertere vel mutare debemus. Te quippe ſola corũ querela permouet, qui coniuges, cauſa fornicationis intercedente dimittunt, ſi alias ducere non ſinantur, quoniam continere paucorum eſt, atq; ad id debẽt laude cohortari, nõ lege compelli. Itaq; ſi dimiſſa adultera non ducitur altera, iuſtam querelam, ſicut putas, habebit hominum incontinentia. Sed attende, Quàm plura ſunt, vbi ſi querelas incontinentiũ velimus admittere, neceſſe erit nobis adulteria facienda permittere. Quid enim ſi aliquo diuturno & inſanabili morbo corporis teneatur coniunx, quo concubitus impeditur: quid ſi captiuitas vel vis aliqua ſeparet, ita vt ſciat viuere maritus vxorem, cui ſibi copia denegatur? Cenſes ne admittenda incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Quid in hoc ipſo vnde interrogatus eſt Dominus, reſpõditq; fieri nõ debere, ſed ad duritiem cordis illorum Moyſen permiſiſſe dari libellum repudij, & quacunq; cauſa dimittere coniugem, nonne lex Chriſti incontinentibus diſplicet, qui vxores litigioſas, iniurioſas, imperioſas, faſtidioſas, & ad reddendum debitum coniugale difficillimas, repudio interpoſito abijcere volunt, & alteras ducere. Iam verò quia iſtorum incontinentia legem Chriſti horruit, ad eorum arbitrium lex Chriſti commutanda eſt? Et ſi maritum relinquat vxor, vel maritus vxorem, nõ cauſa fornicationis ſed potius continentiæ, ſitq; incõtinens cui

Coniuges frequenter continere iubentur ſine ſua culpa.

repudium propter hoc datur, quæro, vtrum non erit adulter vel adultera, ſi alteri copuletur? Si non erit, dicitur, Domino contradicitur, cuius hæc verba ſunt, Quicunq; dimiſerit vxorẽ, excepta cauſa fornicationis, facit eã mœchari, & qui dimiſſam ducit, adulterat: Ecce dimiſſa eſt, nõ dimiſit: & quia continere paucorum eſt, incontinentiæ ceſſit & nupſit, & tamen adulter adulteram duxit, ambo rei, ambo damnandi ſunt, & quæ nupſit viuo marito, & qui duxit eam cuius viuit maritus. Nunquid hic legem Chriſti dicimus inhumanam, qua conſtituitur rea tanti criminis, atq; punitur, quam vir nulla præcedente fornicatione dimiſit? Nam quia paucorum eſt cõtinere, dimittendo cõpulit nubere. Sed nunc de querelis incontinentiũ diſputamus. Quid enim videtur iuſtius hui⁹ mulieris querela quæ dicit, Dimiſſa ſum, nõ dimiſi, & quoniam cõtinere paucorũ eſt, nõ me cõtinui, ne mœcharer nupſi, & dicor mechata quia nupſi? Nũquid ꝓpter huius quaſi iuſtam querelam, legem diuinam cenſebimus eſſe immutandã, vt iſtam nõ iudicemus adulteram? Abſit, ſed reſpondebis non eam debuiſſe dimitti, quia fornicationis nulla cauſa pręceſſerat. Verum dicis, Nam peccatũ mariti eius Dominus expreſsit, vbi ait, Qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari. Sed nunquid ideo iſta nubendo poſtea non peccauit, quia prius dimittẽdo ille peccauit? Et cap. 19. Hos igitur alloquor, inquit, vt quod facere deberent, ſi haberent cõiuges diuturno languore marceſcentes, vel loco ſibi inacceſsibili abſentes, vel animoſitate illicita continentes, hoc faciant ſi habuerint cõiuges adulterina inquinatione ſordentes, & propter hoc à ſuo conſortio diuortiantes, non alia quærant coniugia, quia non erunt coniugia, ſed adulteria. Cum enim par forma ſit in hoc vinculo viri & vxoris, ſicut vxor viuẽte viro vocabitur adultera, ſi fuerit cũ alio viro: ita & vir viuẽte vxore vocabitur adulter, ſi fuerit cũ altera muliere. Nõ eos terreat ſarcina cõtinentiæ, leuis erit, ſi Chriſti erit: Chriſti erit, ſi fides aderit, quę impetrat à iubente quod iuſſerit: non eos frangat quòd videtur eorũ continentia neceſsitatis eſſe, non voluntatis, quia & illi qui eã voluntate delegerunt, fecerunt eam eſſe neceſsitatis, quoniã vani ſine damnatione ab illa deuiare nõ poſſunt, & qui in eam neceſsitatem contruſi ſunt, faciunt eam eſſe volũtatis, ſi non de ſeipſis, ſed de illo à quo eſt omne bonũ, confidunt. Hæc latius proſequitur in ſequentibus.

EX eadem matrimonij inſtitutione in paradyſo facta, & per Chriſtum reſtituta eiuſq; præcepto, docent doctores ſancti illicitam eſſe, & à Domino damnatam vxorum pluralitatem. Nam B. Hieronymus, Di-
cendo, inquit, maſculum & fœminam, in *In comm. Matt. 19.*
Geneſi, oſtendit ſecunda vitanda coniugia. Non enim ait maſculum & fœminas, quod ex priorum repudio quærebatur, ſed maſculum & fœminam, vt vnius coniugis conſortia

ſortia

ſortia nectercntur: Et dixit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: nō ait vxoribus ſuis. Et erunt duo in carne vna, præmium nuptiarum è duobus vnam carnem fieri. Eandem tradit ſententiam contra Iouinianū. Vna coſta, inquit, in principio in vnam mulierem verſa eſt: & erunt, inquit, duo in carne vna, non dixit tres neq; quatuor, alioquin non duo, ſed plures. Primus Lamech ſanguinarius & homicida, vnam carnē in duas diuiſit vxores, fratricidium, & bigamiam eandem catacliſmi pœna deleuit. Et ſimiliter verba hæc Geneſios interpretatur Beatus Chryſoſtomus, qui ait, Conſiderandum eſt, quia non authoritate ſolum ſcripturæ, verùm etiam rerum dignitate ſententiam ſuam corroborat. Nō enim dixit, quia virum & mulierem, ſolummodo fecit, verum etiam quia iuſsit, vt vnus vni coniungatur. Nam ſi voluiſſet alteram etiam conduci vxorem, vni viro creato mul tas conformaſſet vxores: nunc verò vt creationis & ſanctionis modo vnam vni perpetuò coniungi, & nunquam reſcindi oportere docuit. Audi quomodo dicit, Qui fecit à principio maſculum & fœminam fecit eos, ex vna radice germinarunt, & in vnum corpus conuenerunt. Erunt enim duo in carne vna. Et eadem verba tractans Theophy. Oſtendit, inquit, opus & legiſlationē eius qui nos à principio formauit, eſſe monogamiā. Ab initio enim vnum coniunxit Deus vni, atq; ita non oportet vnum virum coniungi multis, neque mulierem vnam viris multis, ſed eos ſicut ab initio coniuncti fuerunt, manere, neque abſque cauſa cohabitationem diuellere.

Lib. 1.

Hom. 63 ſuper Matth.

In commēt. Matth. 19.

cap. Gaudemus de diuortijs.

Quibus acceſsit reſponſio ſedis Apoſtolicæ tempore Innocentij tertij, qui interrogatus, an infidelis habens plures vxores eas retinere poſsit ad fidem conuerſus, vel quā ex eis. Reſpondit quod vxorem attinentem ſibi in ſecūdo aut tertio, vel vlteriori gradu retinere debet, cùm ſacramentum coniugij apud fideles & infideles exiſtat, nec conſtitutionibus canonicis arctetur. Verùm abſonum hoc videtur & inimicum fidei Chriſtianæ, cùm ab initio vna coſta in vnam fœminam ſit cōuerſa, & ſcriptura diuina teſtetur quòd propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna: non dixit tres vel plures, ſed duo: nec dixit, vxoribus, ſed vxori. Et infrà, Nec illi vnquam licuit inſimul plures vxores habere, niſi cui fuit diuina reuelatione conceſſum, qui mos quandoq;, interdum etiam fas cēſetur, per quā ſicut Iacob à mendacio, Iſraelitæ à furto, & Sampſon ab homicidio: ſic & patriarchæ, & alij viri iuſti, qui plures leguntur ſimul habuiſſe vxores, ab adulterio excuſantur. Sanè veridica hæc ſententia probatur etiam de teſtimonio veritatis teſtantis in Euangelio, Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo vxore dimiſſa duci alia de iure non poteſt, fortius &

Geneſ. 2.

ipſa retenta: per quod euidēter apparet pluralitatem in vtroque ſexu (cùm non ad imparia iudicētur) circa matrimonium reprobandam. Quapropter antiqui Canones, eos qui præſumpſerunt binas vxores ducere, Anathemate notauerunt. Quòdam etiam Archiepiſcopi duo, Teugenualdus Treuirenſis & Gontarius Colonienſis, quòd Lothario imperatori conſenſerant, vt duas ſimul vxores haberet Thebergā & Gualradam, ab Archiepiſcopali dignitate poſiti fuerunt. Nec ſatisfacit quorundam reſponſio ad primam probationem Innocentij, qui dicunt, quòd natura humana fuit primitus inſtituta, non ſolùm quantum ad ea quæ ſunt neceſsitatis, ſed etiam quantum ad illa quæ ſunt perfectionis: & ſic matrimonium inſtitutum fuit ſecundum ſtatum ſuum optimum, à quo tamen ſi deficeret, non propter hoc eſſet malū & illicitum. Non enim cōtinuò malum eſt, quod ab optimo deficit. Nam in bonis eſt dare bonum & melius. Optimus ergo ſtatus matrimonij eſt vnius cum vna, ſed nō eſt malus quando eſt vnius cum pluribus, ſi ſubſit cauſa. Non eſſet ergo, vt dicunt quidam, omnino cōtra rationem, ſi quis diceret quod ſicut papa diſpēſat in ſolēni voto continentiæ propter bonum commune, ſic diſpēſare poſſet, vt Princeps habens vxorem ſterilem de qua nō poſſet ſuſcipere prolem, ea viuente & conſentiente acciperet aliam, niſi impediret poſitiua Chriſti ordinatio. Sed falluntur iſti non aduertentes quę[illegible] Chriſto propoſitam eiusq; reſponſionem. Interrogant enim Phariſæi, Si licet homini dimittere vxorem ſuam quacunq; ex cauſa. Ipſe autem reſpondit ex verbis inſtitutionis nō licere. Oportet igitur inſtitutionem a[illegible]cere neceſsitatem & præceptum, quod ſine peccato non violatur.

11. quæſt. 3 c. Tenguald[illegible] 24 diſt. cap. Annon diſtricta.

Durand. [illegible] li. 4 [illegible] qu. 1 & [illegible] ſtatus [illegible]

1 Reg. 1 q. 28. & [illegible]

Matth. 19.

Secundæ quoque argumentationi Innocentij non ſatisfaciunt, dicendo non valere conſequentiam. vxore dimiſſa, alteram ducere non licet, ergò fortiori ratione nec vxore retenta: quia inquiunt, quę ducitur vxore dimiſſa, ducitur ſine conſenſu vxoris legitimę & in eius præiudicium: nō ſic illa quę ducitur de conſenſu vxoris retentæ. Sed reuerà eſt argumētum validum à Minore, quia plurium vxorum cohabitatio aduerſatur communicationi operum, quæ neceſſaria ſunt in vita humana, aduerſatur etiam paci & trāquillitati familiæ. Et quia ſuſpenſa eſt obligatio coniugalis in marito erga coniugem fornicariam, nullus eius neceſſarius eſt conſenſus, & generalis eſt ſentētia Saluatoris, Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam & aliā duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Etſi liceret vxorum pluralitas, qui ſine cauſa fornicationis vxorem dimitteret, faceret eam mœchari, iuxta Domini ſententiā, non ipſe mœcharetur. An verò vxorū pluralitas ſit contra ius naturæ, quod ſumitur à fine operis, qui primarius hic eſt generatio & educatio prolis: ſecūdarius autem communicatio operum vitæ, & pax, ac

tranquil-

tranquillitas domus: An propter inæqualẽ eorum, quæ commutantur. Nam corpus viri quoad prolis procreationẽ maioris valoris eſſe videtur, quã corpus mulieris, cũ pro eodem tempore idẽ vir plures fœcundare poſſit, quàm eadem mulier à pluribus viris poſſet concipere, obſcura eſt quæſtio, circa quã variæ ſunt doctorum ſcholaſticorũ opiniones. Nam Durandus, Ioan. Gerſon, & Thoſtatus Abulenſis docent non eſſe contra ius naturæ, eò, quòd ad prolis multiplicationem conducat, propter quam matrimonium cõtrahitur. Quibus fauere videntur ſententię B. Auguſt. & B. Ambr. quas citat Magiſter ſententiarũ, diſtinct. 33. Ait enim ille, Antiquis iuſtis non fuit peccatum, quòd pluribus fœminis vtebantur, nec contra naturã hoc faciebant, cùm non laſciuiendi cauſa, ſed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore illa fiebant: nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitũ: quamuis tamen ſecundũ eum contra naturã ſit, vt vna mulier plures habeat maritos: quia, inquit, maritus habet principari, mulier ſubijci. Et B. Ambr. Dixit, inquit, Sara ad Abrahã, Ecce concluſit me Dominus, vt non pariam, intra ergò ad ancillã meam, vt filium facias: & ita factum eſt. Conſidera primũ, quod Abrahã ante legem Moyſi, & ante Euangeliũ fuit: Non ergo in legem peccauit, nec in Euangelium, ſed vtrũq; præuenit, &c. Imò quidam addunt, quòd nec virorũ pluralitas in omni caſu prohibita eſt iure naturæ, vt ſi quæ ex viro ſuo concipere non poſſit, ſicut ſecundum B. Auguſti. Cato Romanus vxorẽ ſuam tradidit alterius etiam domum impleturam. Et dicit Durandus, quòd pacificum conuictum familiæ non ita impedit vxorũ pluralitas, quàm earũ vel vnius malitia vel proteruia. Addunt præterea, quando finis ſecundarius præiudicat principali, negligendus eſt ſecundarius. Thomas autem duplicẽ diſtinguit matrimonij finem, prolis ſcilicet procreationem, & cõmunicationem operũ vitæ, & docet eſſe contra ius naturæ, quod ſumitur à fine ſecundario, non quod à fine principali. Hæc res, quia difficilis eſt atque perplexa, quã diligenter tractant doctores ſcholaſtici, ſatis nobis hic fuerit, ſecundum declarationẽ Innocentij tertij, quod vxorũ pluralitas eſt contra Dei inſtitutionem, & poſitiuum Chriſti præceptum, quod ipſe cõformiter inſtitutioni ſtatuit. Quicunq; inquiens, vxorem ſuam dimiſerit, & aliã duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur, & contra rationem ſacramenti. Quæ tria, quoniam naturalem ſuperant cognitionem, excuſari potuerunt Socrates, alijq; Philoſophi & Ethnici, de quibus B. Hieronymus, qui duas habuerũt vxores, immò & ſic excuſari poteſt Cato Romanus, qui vxorem ſuam alteri tradidit.

diſt.33.lib.1. ſententiarũ — *De reg mo ra lib ca de matrimonio.* — *1. Reg.8.* — *Quæſt.48.et 14. de bono coniug.c.vl. ca.3. & 17.* — *lib. 1. de Abraha. ca.4.* — *De bono cõiugali.c.18.* — *lib.1. contra Iouinianũ.*

CONtra præſentem articulum occaſione data per Annotationes Eraſmi (qui tamen ſua dicta iudicio ſedis Apoſtolicæ ſubijcere, & magis veritatis inquirendæ quã eam aſſerendæ cauſa de hac re agere fatetur) cõcorditer pugnãt noſtri temporis ſectarij, & in primis Martin. Luth. qui ita ait.

In cap. 7. in Ep. ad Corinth. de matrimonio.

De diuortio etiam verſatur quæſtio, an licitum ſit, ego quidem ita deteſtor diuortium, vt bigamiam malim, quàm diuortium. ſed an liceat, ipſe non audeo definire. Chriſtus ipſe princeps paſtorum, Matth. 5. dicit, Si quis dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam adulterari. Et qui dimiſſam duxerit, adulterat. *Lutherus.*

Intelligit diuortium Martinus, in quo vxor dimittitur, & ducitur alia: & bigamiam quando plures habentur vxores ſimul: Id enim bigamiã ſignificare dicit. Mauult igitur quòd quis ſecundam ducat vxorem, hoc eſt, ſimul plures habeat, quàm priori dimiſſa ducat aliam. Vtrunq; malum eſt, & adulteriũ cum ſecunda. Si fornicariam dimittit, minus malum eſt ſecundam ducere: Si verò extra cauſam fornicationis dimittit, dupliciter peccat. Nam facit vxorem mœchari ſine cauſa fornicationis eã dimittẽs, & ipſe mœchatur, alteram ducens. Cęteris paribus, maius peccatum eſt, duas habere vxores quibus cohabites, quàm altera dimiſſa vnicam habere quam ſuper ducis: quum pluralitas vxorum cohabitantium ſit contra pacem & tranquillitatem familiæ. *Reſponſio:*

Concedit ergo Chriſtus diuortium in cauſa fornicationis duntaxat. Quare errare Papam neceſſe eſt, quoties diuortium facit alijs cauſis. nec ſtatim ſe tutum arbitrari debet vllus, qui Pontificia illa temeritate verius, quã poteſtate diſpenſationem obtinuerit. *Lutherus.*

Chriſtus loquitur de dimittente ſolũ, nec aliam ducente, quæ alijs in locis tanquam diſtincta coniungit, dum ait, Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, &c. clariſsimè inter hæc duo diſtinguẽs: & ideò hic dicit. Si quis dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, facit eam adulterare, nõ dicit, quod adulterat, ſicut dicit de ducente dimiſſam quòd adulterat. Si dimittere complecteretur vtrunq;, iam dimittens extra cauſam fornicationis ipſe mœcharetur, & vxorẽ mœchari faceret. Malè ergò Martinus cõcludit ex hac ſententia Saluatoris, quòd concedit diuortium in cauſa fornicationis, hoc eſt, vt dimittatur fornicaria, & ducatur altera: cũ ſecundum Saluatorem dimittere diſtinguatur à ducere aliam. Nec Papa alijs ex cauſis facit diuortiũ, hoc eſt, ſeparationẽ coniugũ ſecundum thorũ & domeſticam cõuerſationem, niſi ad tempus, vt ob infidelitatem, quando periculũ eſt ſeductionis vel vitæ, vt ſi maritus tyrannicè tractat ſuam vxorem. In quib. omnib. priorẽ culpã purgat pœnitentia, & vxor maritũ recipere obligatur. *Reſponſio.*

Fornicatio verò vnica cauſa eſt per ſe diuortij perpetui. Nam directè eſt cõtra bona matrimonij, quia tollitur per eã certitudo prolis & fides frangitur, & ſignificatio non ſeruatur, dum vnus coniugũ pluribus carnẽ ſuam diuidat, & ideò alia crimina, quamuis *Tho. diſ. 35. art.1.ad 3.*

uis fortè ſine maiora fornicatione, non cauſant diuortiũ. Sed quia infidelitas, quæ dicitur ſpiritualis fornicatio, etiã eſt contra bonum matrimonij, quod eſt proles educanda ad cultũ Dei, etiã ipſa facit diuortiũ, ſed tamen aliter quã corporalis fornicatio, quia propter vnum actũ fornicationis carnalis poteſt procedi ad diuortium, non autem propter vnum actum infidelitatis, ſed propter conſuetudinẽ, quæ pertinaciam oſtendit, in qua infidelitas perficitur. Hæc dicit B. Tho. reſpondens ad argumentum, quod propoſuerat. Fornicatio ſpiritualis & quædã alia peccata ſũt grauiora, q̃ fornicatio carnalis: ſed propter illa non poteſt fieri ſeparatio à thoro, Ergo nec propter fornicationem carnalem. Quæ omnia confirmantur per ſacros canones, Alexand. 3. Vrbani 3. & Gregorij 9.

cap. Quaſiuit cap. de illa. de diuortijs. ca. Multer de conuerſ. con. Et tenera tutus eſt, qui ſequitur paſtoris ſui iudicium & directionem. Nam Domini mãdatum eſt, Omnia quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite. Item, Non declines ad dexteram neque ad ſiniſtram. Et Petro dixit idem Dominus, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. *Matth. 23. Luca 22.*

Lutherus. *Sed hoc aduntor magis, quòd cœlibem eſſe cogant hominem, qui diuortio ſeparatus eſt à coniuge ſua, nec aliam ducere permittant. Si enim Chriſtus diuortium concedit in cauſa fornicationis, & neminem cogit eſſe cœlibem: & Paulus non magis vult nubere quàm vri, videtur omnino admittere, vt in locum repudiata aliam ducat. Quæ res vtinam plane diſcuſſa & certa eſſet vt poſſet conſuli infinitis periculis eorum qui ſine culpa ſua hodie cœlibes eſſe coguntur, hoc eſt, quorum vxores vel mariti aufugiunt & coniugẽ relinquunt, decennio vel nunquam reuerſuri. Vrget me & male habet hic caſus quotidianis exemplis, ſiue id ſingulari nequitia Sathanæ, ſiue neglectu verbi Dei contingit.*

Reſponſio. Marc. 10. Luca 19. Domini ſententia eſt, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium cõmittit ſuper eam. Et ſi vxor dimiſerit virum ſuum & alij nupſerit, mœchatur. Qui ſumus nos, inquit Auguſti. vt dicamus, Eſt qui dimittit vxorẽ, & aliam ducens mœchatur: eſt & alius qui dimittit & aliã ducit & non mœchatur, cùm Dominus dixerit, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliã duxerit, mœchatur. Domini igitur ſententia cogit cœlibem manere hominem, qui diuortio ſeparatus eſt à coniuge ſua, quia ſi aliã duxerit mœchatur. Item Apoſt. Paul. dicit Dominum iubere, vt vxor maneat innupta, aut viro reconcilietur, a quo ob fornicationem diſceſsit. *1. Cor 7.* Et ſuperius ex B. Auguſtino docuimus, quòd multis modis coniuges coguntur manere cœlibes, etiã ſine ſua culpa, vt ſi diuturna peregrinatione vel morbo laborat alter coniunx. *Lib. 2. ad Pollentium ca. 6. & 19.* Quod & ipſe Lutherus docet in ſermone quodam de matrimonio: Qui, inquit, ex alijs cauſis ſunt ſeparati, vt quia nõ poſſunt ſimul pacificè viuere, vel ob morbũ alterius nõ poteſt exerceri actus coniugalis, debent manere innupti, & Dominus dabit continere: & mentiuntur, qui dicunt ſe continere non poſſe. Sed fallitur hic Lutherus & omnes eius ſequaces, quòd nomine diuortij intelligant ſeparationem ſiue ſolutionem vinculi coniugalis, cũ Dominus ſolũ loquatur de dimiſsione coniugis, quã diſtinguit cõtra ducere aliam, vt ſtatim diximus: Et Paulus magis vult nos nubere, quàm vri, ſi liberi ſumus. Nam & ipſemet Luth. alibi prohibet nubere, quãdo ob morbum alterius non poteſt exerceri actus coniugalis: qui quod hic definire nõ audet, ſed magis diſcuti atque examinari deſiderat, ab undè diſcuſſum eſt in libris B. Auguſtin. ad Pollentium, & poſt multam examinationẽ in Concilijs œcumenicis definitum. *Edicta Martiani imperatoris.* Vere impius eſt & ſacrilegus, qui poſt Eccleſiæ & tot ſacerdotum ſententiam, ſuæ opinioni aliquid tractandum relinquit, & ſemel iudicata & recte diſpoſita reuoluit. Quod autem Lutherus hic definire non audet, quod ſcilicet licet fornicariam dimittere, & ducere aliam, omnes ſectæ noſtri temporis pertinaciter & concorditer docent, imò & ipſe Luthe. in comment. 1. epiſt. ad Corinth. & ſermone de matrimonio, cõtra Conciliorum definitiones, item cõtra apertas Chriſti & Apoſtolorum ſententias hoc ipſum aſſerit. *Cap. 7.*

Lutherus. *Ego ſanè qui ſolus contra omnes ſtatuere in hac re nihil poſſum, vehementer optarem ſaltem illud 1. ad Corinth. 7. huc aptari, Quòd ſi infidelis diſcedat, Non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in eiuſmodi. Hic Apoſtolus diſcedentem infidelem concedit dimitti, & fideli liberum facit alterum accipere. Cur non idem valeat ſi fidelis, hoc eſt, nomine fidelis, reipſa æquè infidelis coniugem deſerat, præſertim nunquam reuerſurus? Ego ſane nihil diſcriminis vtrinque deprahendere poſſum. Credo autem ſi Apoſtoli tempore diſceſſor infidelis reuerſus denuo, aut fidelis factus, aut fideli cohabitare pollicitus fuiſſet, admiſſus non fuiſſet, ſed & ipſi alteram ducendi poteſtas facta fuiſſet.*

Reſponſio. Non eſſet per peſtilentem Lutheri doctrinam ita varijs errorib. corrupta Germania, ſi intra hos modeſtię limites ipſe ſe continuiſſet. Verùm eos multis modis alibi excedit, multa tradens dogmata, quæ nouit contra omnes ſe ſtatuere, & in Eccleſia catholica ſemper fuiſſe dãnata. Atq; etiam magna cum arrogantia eadem illa ſtatuit & definiuit in libris poſteriorib. de quibus hoc loco dicit ſe nõ audere definire, nec ſolum ſe cõtra omnes ſtatuere. Nam in exegeſi ſua firmiter ſtatuit & definit tres eſſe cauſas diuortij *in 7. cap. ad Corint.* (poſt q maximè authoritate magiſtratus celebratũ, aliam vxorem ducere licet) quarum primã dicit eſſe impotentiam naturalẽ procreandi & multiplicandi genus, hoc eſt, ſterilitatem. Quo caſu dicit matrimonium initio fuiſſe nullum, quod verũ non eſt, niſi ſimul

ſimul ſit impotentia commiſcendi ſiue ſeminandi. Secundam ponit cauſam, adulteriũ. Tertiam, quãdo negatur debitum legitimi conuictus, longè aufugiẽdo, vel vxorem relinquendo, vel negatur debita coniugij beneuolencia. Echanc cauſam dicit latiſsimè ſe extendere. Nam quacunq; ratione à ſe inuicem diſcedunt, ſiue fidei, ſiue religiònis, vel ex ira atq; diſsidio, ſiue ob quodcunq; aliud iniucundum, author, inquit, diſceſsionis debet ſe reconciliare, vel cœlebs viuere & permanere, & inſons ſtatim ius habet ſtatum permutandi, ſi alter placari nolit. Culpabilis verò non poteſt primus matrimoniũ contrahere, imò ſi coniunx etiam velit cohabitare: ſed non vt oportet, verùm ad furtum & quoduis aliud flagitiũ aduerſus Deũ inſtruendo & compellendo, licet dimittere & aliam ducere. Nam is quanquam nomine ſit fidelis, re tamen eſt infidelis: & hunc infidelem intelligit Apoſtolus Paulus, quando dicit, Si non conſentit cohabitare & diſcedit,

1. Corint. 7. diſcedat: Non enim ſeruituti ſubiectus, &c. Cùm enim ex contractu cõiugali ait, teneantur coniuges ſibi mutuò reddere debitum, & nulli alteri carnem ſuam cõmunicare, & primum violetur, ſi alter cohabitare vt oportet vel reddere debitum recuſat, & alterum à fornicante, vtroq; modo frãgitur fides coniugalis: & frangenti, inquit, In iiſdẽ pactis non eſt fides ſeruanda. Igitur ſecundũ duplex pactum quod matrimonium cõplectitur, vt videlicet nemini alteri ſe communicet, & vt ei petenti ſe exhibeat, tres aſſignat cauſas diuortij, quarum prima ab eo ſumitur quòd poteſtatem generandi cõmunicare non poteſt is qui impotens eſt ad generandum, cùm eam non habeat. Idem quærit in Exegeſi, Si ſecundus quoque coniunx ſimiliter faceret, hoc eſt, ſi vrgeret contra fidem Chriſtianam, aut diſcederet, ſimiliter ſi tertius & quartus, & vlterius, Nunquid ſic poſſet vir vnus habere decem, aut plures vxores adhuc viuentes, quæ ab eo diſceſſerint, & contra, mulier vna decem aut plures maritos qui ab ea diſceſſerunt? Reſpondeo, inquit, nos ſancto Paulo non poſſumus os obſtruere, neq; poſſumus eos prohibere, qui eius doctrina vti volũt quotieſcunq; volũt. Verba eius clarè ſtant hic, quòd liber & ſolutus ſit frater aut ſoror, ſi coniunx eius ab eo diſceſſerit, & cum eo cohabitare noluerit, & non dicit vt ſemel tantùm fiat. Vbi licet videre quantũ in impietate & arrogantia promouerit Martinus Lutherus, vt dicere auſit verba Apoſtoli clarè ſtare pro hac ſua ſententia, quæ multò clarius ſtant pro cõtraria. Nã poſtquam de Chriſtianis, hoc eſt, fratre & ſorore locutus eſt, addit, Nam cęteris ego dico,

Lib. 1 de ſer. Domini in monte. non Dominus: Quibus cæteris? quærit Auguſtinus, niſi quia ſuperius eis loquebatur, qui ſic copulati erant, vt pariter in fide Chriſti eſſent: cæteris autem nunc dicit, id eſt, eis qui ſic copulati ſunt, vt nõ ambo fideles ſint. Malè memor eſt hic Lutherus, quòd paulò ſuperius dixit, Papam errare quoties diuortium facit alijs ex cauſis quàm fornicationis & quòd Chriſtus cõcedit diuortium in cauſa fornicationis duntaxat, Ait enim (vt ipſe Martinus citat) Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, facit eam adulterare: Ipſe autem hic admittit diuortium in multis caſibus extra cauſam fornicationis. Cor autem nõ idem valeat, quod interrngat Lutherus, Si fidelis nomine, ſed reipſa ęquè infidelis cõiugẽ deſerat. Ego ſanè, inquit, vtrinq; nihil diſcriminis deprehendere poſſum: Hnc quidem ab Apnſtolo quærendum erat, qui ea myſteria, quæ cõſcripſit ſpiritu Chriſti, plenè intellexit, ipſe ſe interpretatur, quòd hoc de baptizatis ſiue Chriſtianis locutus non eſt. Et Innocent. 3. *cap. Quanto de diuortijs.* magnum inter iſta duo diſcrimen ponit. Nã & ſi matrimonium, inquit, verum inter infideles exiſtat, nõ tamen eſt ratum: inter fideles autem, verum & ratum exiſtit: quia ſacramentum fidei quod ſemel eſt admiſſum, nũquam amittitur, ſed ratum efficit coniugij ſacramentum, vt ipſum in coniugibus illo durante, perduret. Nec obſtat, inquit, quod à quibuſdã forſitan obijcitur, quòd fidelis relictus, nõ debeat iure ſuo ſine culpa priuari, cùm in multis caſibus hoc contingat, vt ſi alter coniugum incidatur, &c. Multum igitur diſcriminis eſt Inter matrimonium fideliũ & infidelium, quia in fidelibus matrimonium eſt ſacramentum coniunctionis Chriſti cum Eccleſia, & in eis, Chriſtiq; familia pręcipuè locum habet mandatum & ordinatio Chriſti. Atqui ipſimet Apoſtoli diſceſſori infideli, hoc eſt non baptizato, & alteri ſecũdum vitam tantùm infideli ſiue hæretico, id ipſum conſuluiſſent de matrimonio poſt baptiſma contracto, vel poſt baptiſma manente, quod nunc docet Eccleſia catholica, & in Concilijs generalib. definiuit. Multum etiam eſt diſcriminis inter coniugem adulterantem, & negantem debitam coniugij beneuolentiam, quamuis in vtrinq; fides cõiugalis ſiue pactum violetur & frangãtur: propter quod nec fides ab alia parte ſeruãda eſſe videretur. Nam fornicatio carnem vnam in aliam diuidit, & violat ſacramentum, & ſignificationem coniunctionis Chriſti vnius, cum vna Eccleſia, negans autem officium ſolum negatiuè ſe habet: Et ſolã fornicationẽ excipit Saluator, nõ autem fidei coniugalis aliam violatinnem. Sed hæc omnia nihil ad articulum noſtrum pertinẽt, qui docet poſt diuortium matrimonij legitimè contracti, nullo caſu aliud inire poſſe connubium. cui quo caſu poſsit fieri ſeparatio, eſt impertinens. Nec comprobari poteſt deſideriũ, quo optat Martinus Lutherus, quòd ſentẽtia Apoſtoli ad ſenſum ſuũ aptetur, cùm ipſe magis ſuum ſenſum accommodare deberet ipſi ſcripturæ. Hinc enim hæreſes naſcuntur, quòd noſtrum adſerimus ſenſum ſcripturis, & non potius ex ipſis noſtram intelligentiã referamus. Sunt, inquit Beatus Clemens, *Epiſt. 4.* multa verba in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt trahi ad eum ſenſum, quem ſibi vnuſ-

quiſque præſumpſit, ſed fieri non oportet. Non enim ſenſum extrinſecus ab alteris alienum & extraneum debetis quærere, aut quomodo ipſum ſcripturarum authoritate confirmetis, ſed ex ſcripturis ſenſum capere veritatis.

In ſermo. de matrimonio. impreſſo Argentorati, anno 25.

Hic prætereundũ non eſt, quòd Martinus Lutherus extra hos tres caſus, qui aduerſantur contractui coniugali, docet nunquam licere ſecundum contrahere matrimonium. Ait enim, Præter has tres, alia adhuc diuortij cauſa reſtat, ſic tamen vt vterq; perpetuò abſq; matrimonio remaneat, aut mutuò reconcilietur, vt cùm non debitę rei cauſa, ſed ob alias res vnanimes eſſe non poſſunt coniugati. De hac re eſt apud Apoſtol. Paul. 1. ad Corinth. 7. Coniugatis autem præcipio, non ego, ſed Dominus, vxor à marito ne ſeparetur: quòd ſi ſeparata fuerit, maneat innupta, aut marito reconcilietur, & maritus vxorẽ ne dimittat. Nam tolerantiæ malorum obligatus eſt, à qua niſi Deo duce auelli nõ poteſt, cùm debita coniugij beneuolentia non denegatur ei. Commune huc verbum pertinet: qui ignem habere vult, fumum etiam perferat neceſſe eſt. Quid verò ſi alter coniugatorum morbo degrauatus ſit, adeo vt eius ad rem nullus poſsit vſus eſſe, num aliã ſibi is matrimonij lege copulare poteſt? Nullo pacto, ni ſalutis tuæ nullam rationem habere velis. Cæterùm hic Deo in ægroto illo inſeruias, eiusq; curam gerens, cogita Deum per hunc ædibus tuis ſancta immiſiſſe, quibus cœlum tibi comparandum ſit. Perbeatus es ſi tale donum, & tantam gratiam agnoſcens, ægro Dei nomine libẽter obſequaris. Si verò te continere non poſſe improperes, te planè mentiri reſpondebo. Vbi enim ex animo, ægro tuo coniugato inſeruieris, tibiq; à Deo id afflictionis adrogatum agnoueris cum gratiarum actione, tum illi relinque curam. Nam haud dubiè tibi robur impartiet, vt quàm vires tuæ poſſunt non plus toleres. Fidelior eſt Deus, quàm vt tuo coniugij te compare per ægritudinem priuet, nec rurſus carnis tuæ laſciuiam eripiet, ſi modò fidam operam languenti præſtiteris. Bene & catholicè hęc docet Martinus Lutherus, in eiuſdem tamen ſermonis prima parte, quaſi homine exutus, nec vllum habens ſenſum humanum, ſed tanquam merum libidinis mancipium dicit, quod mari & fœminæ cõditis Deus benedixit, inquiẽs, Creſcite & multiplicamini: ex qua ſententia, inquit, certi ſumus oportere coadunari maritum & vxorem, vt ſeſe multiplicẽt. Quocirca vt non eſt in meis viribus ſitum, vt vir nõ ſim, tam non eſt etiam mei iuris, vt abſq; muliere ſim. Rurſum, vt in tua manu non eſt, vt fœmina non ſis, ſic nec in te, vt abſq; viro degas. Verbum enim hoc quo Deus ait, Creſcicite, & multiplicamini, non eſt præceptum, ſed plus quàm præceptum, diuinum puta opus, quod non eſt noſtrarum virium, vel vt impediatur, vel vt omittatur, ſed tam eſt neceſſarium, quàm vt maſculus ſim, magisq; neceſſarium quàm edere, bibere, purgare, mucum emungere, ſomno & excubijs intentum eſſe. Hæc omnia verum libidinis mancipium Martinus Luth. veritus non eſt in publica cõcione populo prædicare.

Gene. 2.

Lutherus.

Tamen in his nihil definio, vt dixi, quanquam nihil magis optem eſſe definitum, cùm nihil me magis & multos mecum vexet hodie. Sola authoritate papæ aut epiſcoporum hic definiri nihil volo, ſed ſi duo eruditi & boni viri in nomine Chriſti conſentirent, & in ſpiritu Chriſti pronunciarent, eorum ego iudicium præferrem etiam Concilijs, qualia nunc ſolent cogi tantum numero & authoritate citra eruditionem & ſanctimoniam iactata.

Reſponſio.

Bene habet quòd hic nihil definiat Lutherus, ſed vt diximus, arrogantior factus, & in impietate proficiens, omnia hæc auſus eſt alibi definire, & ſolus contra omnes, dogmata hæc ſua ſtatuere, de diuortio videlicet & intellectu huius ſententiæ Apoſtol. Quòd ſi infidelis diſcedit, diſcedat. Et nimis ſuperba eſt iactatio eius, nimisque arrogans, quòd definitioni Papæ & Epiſcoporum ſtare nolit, ſed ſi duo eruditi & boni viri in nomine Chriſti cõſentirent, eorum ſententiam præferret etiam Concilijs. Nam quæſtiones fidei ad ſedem Apoſtolicam ſemper referri ſolent, vt docet Innocentius papa, ſcribens ad patres Mileuitani Concilij. Et Beatus Bernardus ad Innocentium ſecundum: Oportet, inquit, ad veſtrum referri Apoſtolatum pericula quæque & ſcandala emergentia in regno Dei, ea pręſertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potiſsimum reſarciri damna fidei, vbi non poſsit fides ſentire defectum. Item Beatus Cyprianus reſpondet hæreticis qui ſibi accommodabant verbum Domini. Vbicunque fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ego cũ eis ſum. Quomodo, inquit, poſſunt duo vel tres in nomine Chriſti colligi, quos cõſtat à Chriſto, & eius Euangelio ſeparari? An eſſe ſibi cum Chriſto videtur, inquit, qui aduerſus Chriſti ſacerdotes facit, qui ſe à cleri eius vel plebis ſocietate ſecernit?

1. Corint. 7.

Epiſt. 93. inter epiſtolas B. Auguſtin.

epiſt. 190.

De ſimplicit. prælatorum.

Nihilo plus momẽti vel roboris habẽt quę adfert Philippus Melanch. ad probandum quòd poſt diuortiũ ob fornicationem celebratum, nouũ liceat contrahere matrimonium. Ait enim.

Melanchthõ

Diuortium magis eſſe nomine quàm re videtur, vbi ſegregatur vir & mulier, ita vt neutri liceat alij connubio ſe obſtringere. ideo ius eſt dimittẽti viro aliam ducere, aut dimiſſæ mulieri alij nubere, niſi ille arceatur qui in culpa fuerit quòd prius matrimonium ſolutum eſt. Verum nec id fieri debere opinor, nulli planè pœna impoſsibilis iniungenda eſt, qualis eſſet cœlibatus in illo qui non poſſet capere verbum iſtud.

In not. ſuper Matth. 5.

Reſponſio.

Tale diuortium oſtendimus à Chriſto & Apoſtolo Paulo eſſe prohibitum, nec vnquã legitur vir aliquis vitæ probatæ hoc diuortium tentaſſe, & habuiſſe ſucceſſum. Quàuis

autem

Socrates in hiſtoria tripar.li.8 c.11 autem Valentinianus Imperator Arrianus legem tulerit, vt duas liceret habere vxores, ſuo magis affectui & libidini ſeruiēs, quàm ſaluti publicæ, & lege lata poſt Seuēram quā habebat vxorem, duxerit Iuſtinā, ex qua genuit Valentinianum iuniorem, qui patri in imperio ſucceſcit, & ex Seuera Gratianum: non diu tamen hæc eius lex ſubſtitit, ſed ſtatim ſublata eſt aliorum Imperatorum legibus, quæ prohibent binas habere vxores ſimul: Et ſemper diſſolutum eſt ſecūdum matrimonium, vel ei contradictum, quando in Eccleſia eſt tentatū, vt oſtendimus ex Origene, Hieronymo & Auguſtino. Ac nomen ipſum diuortij ſolùm ſeparationem ſignificat, nō cum alio, vt prſupponit Philippus, coniunctionem: Nec ſolum nomine fit diuortium, quando neutri licet alij connubio ſe obſtringere, vt prætendit Philippus, ſed reuera. Poteſt enim celebrato diuortio coniunx inſons tam alienum ſe gerere erga nocentem atq; fornicarium, ac ſi eum nunquā nouiſſet, neq; pactū vllum aut fœdus inter ſe inijſſent. Nam poteſt religionem profiteri, poteſt etiam ſuſcipere ſacros ordines, itē habitare ac peregrinari quo velit pro ſuo arbitrio, cùm ita liber ſit, ac ſi ei fidem nunquā dediſſet, vinculo coniugali ab omni ſuo effectu impedito, quod tamen quia perpetuū manet, aliud matrimonium contrahere ipſa viuente non poteſt. Nec vtuntur Chriſtus & Apoſtolus nomine diuortij, in quo tamē ſolo fundatur argumentatio Philippi, ſed nominib. dimiſsionis & receſſus, quæ nihil reſpiciunt, aut cōmune habent cum alia coniunctione. Atq; hanc dimiſsionem ipſi explicant eſſe quoad cohabitationem & thorū dūtaxat. Quòd ſi diſceſſerit vxor, inquit Apoſt. Dominus præcipit manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Diſceſſerit, ait Auguſtinus, ex cauſa fornicationis, ob quā ſolā ei diſcedere licet. Ineptiſsima igitur eſt Philippi ratiocinatio, qua ex eo vocabulo, quo nec Chriſtus nec Apoſtolus vtuntur, colligitur quòd dimittenti cōiugem liceat cum alio contrahere. Falſum eſt præterea quod aſſumit, cùm poſt diuortium ita ſint coniuges ſeparati, quaſi nunquam ſe mutuo cognouiſſent. Nec arceri poſſet ob culpā præcedentem iuuencula incontinens à cōiugio, ſi ruptum eſſet prius vinculum, & ſui corporis recepiſſet poteſtatem, ſed nubere permitteretur iuxta verba Apoſtoli, Quòd ſi nō ſe continent, nubant: Melius eſt nubere, quàm vri. *1. Corint. 7.* Idem, Volo iuniores nubere, filios procreare. *1. Timot. 5.* Nunc autem ex lege Euangelica continere obligantur vel viro reconciliari. Ex quibus patet quàm parum habeat ſoliditatis probatio Philippi Mel. ex qua tamen nouum hoc paradoxum ſtatuere, & toti orbi publicare audet, contra ipſas ſcripturas, & contra concordem patrum atq; Conciliorum definitionem, quam & ipſum non pudet tanquā erroneam reprehendere. Nam lib. de Eccleſia, inter lapſus & errata Conciliorum, De diuortio, inquit, ſanxit Synodus Mileuitana, cui interfuit B. Auguſtin. ne perſona innocens rurſus contrahat matrimonium: & addit petendum eſſe, vt Imperator legem in eam ſententiam ferat, id quoq; durius. Nam Romæ Fabiola contraxit aliud connubium, quemadmodum teſtatur Hieron. Quid ſibi vendicat homo puluis & cinis ſupra Conciliorum & Eccleſiæ authoritatem ſe erigens, nec veritus eſt eius doctrinam de errore notare? Rectè ſcriptum eſt, Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. *Inter lapſus & errata Cōciliorum.*

NEc plus ponderis aut momenti habent ea quæ in hac materia adducit Confeſſio VVittembergen. quæ ita habet.

Speramus etiam futurum, vt optimi quique Epiſcopi & principes permittant ijs qui ab adulteris ſuis coniugibus legittimo diuortio ſeparati ſunt, ea contrahendi iterum in domino coniugij libertate vti, quam conceſſit eis filius Dei dominus noſter Ieſus Chriſtus, Matth. 5. & 19. *Confeſſio. In fine tract. de coniugio.*

Reſponſio. Optimi Epiſcopi & principales catholici maiorum ſuorum ſequuntur veſtigia, nec recedent à doctrina quæ perpetuò tradita eſt in Eccleſia catholica, & in Conciliorum definitionibus. Clariſsima namq; ſuper hac veritate eſt definitio Concil. Florent. quod docet, quāuis ex cauſa fornicationis liceat thori ſeparationem facere, non tamē aliud matrimonium contrahere fas eſt, cùm matrimonij vinculū legittimè contractum, perpetuū ſit. Quam doctrinam Auguſt. & Hieron. docent meram eſſe veritatem euangelicam. Et Epiſcopos quoſdam qui permiſerūt id quod hæc Confeſsio futurū ſperat, arguit Origenes, quòd fecerint contra Dei mandatū: atq; Fabiolam nobilem matronā Romanam reprehendit Hieron. quòd relicto viro adultero nupſiſſet alteri, quam in hoc peccaſſe dicit ex ignoratione vigoris Euangelici. Oſtendimus autem ſuprà falſum eſſe quod dicit Confeſsio, filium Dei Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum cōceſsiſſe libertatem, poſt legittimum diuortium cum alio contrahendi: nec hoc probari poterit ex iſta ſententia Saluatoris quā citat, Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari, cum non meminerit de ducendo alteram, ſed tātùm de dimittendo fornicariam: & ideo nō dicit maritum extra cauſam fornicationis vxorem ſuam dimittentem non mœchari, ſed quòd eam mœchari facit, eum autē mœchari qui dimiſſam duxerit. Et ſi expēdamus hanc Domini Saluatoris ſententiam, nihil aliud inde ſequitur, quàm quòd ſi dimiſerit ex cauſa fornicationis, ei imputari non poteſt, ſi dimiſſa turpiter viuat, cum dimittendo iure ſuo vtatur, & faciat quod iure etiam Euangelico ei permittitur: nō autem ſequitur quòd aliam ducere liceat, fornicaria dimiſſa. Secunda ſententia quam citat Confeſſio, dicit dimittentem vxorem ſuam extra cauſam fornicationis, ſi aliam ducat, mœchari: An verò mœchetur, ſi ex cauſa forni-

cationis eam dimittit, an non, nihil ibi definit Saluator: ſed alibi clarè hoc docet quando ait, quicunq; dimiſerit vxorem ſuam quacunq; ex cauſa, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam. Et Apoſtolus Paulus dicit Dominum iubere vxori, vt innupta maneat, ſi à viro ob fornicationem diſceſſerit. Nihil ergo efficaciæ habet doctrina aduerſariorum docentium licitum eſſe poſt dimiſſam fornicariam aliam ducere, imo ſcripturæ ſacræ ſimul & Patrum Eccleſiaſticorum teſtimonijs aduerſatur. Quare erronea & hæretica eſt.

Finis Articuli Deciminoni.

ARTICVLVS VIGESIMVS.

Matrimonia contracta contra Canones ipſa dirimentes, ſimpliciter ſunt irrita & nulla.

ALIQVA eſſe impedimenta matrimonium dirimentia, non quidem vinculum quod ſemel natum perpetuò indiſſolubile manet, ſoluendo ſed prohibendo ne naſcatur, teſtantur ſcripturæ de conſanguinitate & affinitate in Leuitico, vbi dici-
Cap. 18. tur, Omnis homo ad proximã ſanguinis ſui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius. Quod ibi proſequitur ſcriptura de gradibus varijs affinitatis & cõſanguinitatis. Item in
Cap 7. Deuteronomio de cultus diſparitate, ait,
Exod.34. Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque ſociabis cum ijs connubia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum ne ſequatur me. Quod ſpiritu prophetico Eſdras interpretatur eſſe prohibitionis
1.Eſd. 9. & 10.2.Eſd.13 Malach.2. irritantis. Nam reprehenſi filij Iſrael de huius mandati transgreſsione dixerunt, Nos præuaricati ſumus in Deum noſtrum, & duximus vxores alienigenas de populis terræ: & nunc ſi eſt pœnitentia in Iſrael, percutiamus fœdus cum Domino Deo noſtro, vt proijciamus vniuerſas vxores, & eos qui de his nati ſunt, iuxta voluntatem Domini, & eorum qui tenent præceptum Domini Dei noſtri, & ſecundum legem fiat. Surrexit ergo Eſdras, & adiurauit principes ſacerdotum & Leuitarum, & omnem Iſrahel, vt facerent ſecundum verbum hoc, & dederunt manus ſuas vt eijcerent vxores ſuas, & pro delicto ſuo, arietem de ouibus offerrent. Vnde omnino veriſimile eſt prohibitiones iſtas Leuitici de gradibus conſanguinitatis & affinitatis matrimonium etiam irritaſſe. Docet præterea ſcriptura impedimenta quædam matrimonium prohibuiſſe ſolum, non autem inualidaſſe. Nam Eſau peccauit ducendo vxores de filiabus Chanaan contra parentum Iſaac & Rebeccæ voluntatem. Dixit namque Rebecca ad Iſaac, Tædet me Gen. 27.
vitæ meæ propter filias Heth. Si acceperit & 36.
Iacob vxorem de ſtirpe hũius terræ, nolo viuere. Vocauit itaque Iſaac Iacob, præcepitq̃ue ei dicens, Noli accipere coniugem de genere Chanaan. Nam Eſau quadragenarius duxit vxores duas de gente Hethæorum ſiue Chananæorum, quæ ambæ offenderant animum Iſaac & Rebeccæ. Prohibuerat quoque Abraham filio ſuo Iſaac vxorẽ dari de filiab.
Chanaan. Cum autem verum fuerit matri- Geneſ.24.
moniũ inter Eſau & filias quas ex Chanaan duxerat, parentum voluntas & religionis diſparitas non faciebant matrimonium nullum aut inualidum. Sicut igitur ante legem & ſub lege huiuſmodi fuerunt circa matrimonium impedimenta & leges, neceſſarium eſt in republica bene ordinata tempore Euangelij, pro quo abolitæ ſunt leges Moyſi, ſacros canones, legesque Imperiales de ijſdem ferre ac ſtatuere, ne perpetua ſint hic diſsidia aut contentiones. A contractu namque matrimoniali, hæreditatis pendet ſucceſsio, atque hæredis inſtitutio, de quibus etiam diſponebat lex Moyſi. Hæc autem impedimenta cauſæ ſunt, ob quas ſacri canones quędam matrimonia ſolum vetant, quędam etiam irritant. Nam niſi iuſta cauſa nõ poteſt contractus alioqui validus quacunque poteſtate inualidari aut vetari. Illa autem ſub exiſtente, pro pace, tranquillitate ac ſalute reipublicæ, vtrumque à magiſtratu fieri poteſt: ſed maior requiritur cauſa ad irritandum, quàm ad prohibendum, & ideo ſubeſt plerunque prohibendi cauſa quę non ſufficit ad irritandum. Definire autem vniuerſaliter quando contractus contra legem aut canonem celebratus validus eſt, quando autem irritus & nullus, non pertinet ad pręſentem articulum, & tractatur circa regulã
iuris, Quæ contra ius fiunt debent vtique Quaſt de lu-
pro infectis haberi: & Sanctiſsimus Adria- do alea.
nus de eadem re agit in 4. & in Quotlibet. quolibet.6.
Cauſam legitimam ob quam matrimonium irritetur, certum eſt eſſe imparem cultum, de quo dicit Beatus Ambroſius, & idem habet Cõcilium Carthaginen.6. Caue Chriſtiane, inquit, gentili aut Iudæo filiam tuam tradere, caue gentilem vel Iudæum, atque alienigenam, hoc eſt, omnem hęreticam & alienam à fide tua accipere tibi vxorem. Nam an lege Euangelica nullum ſit huiuſmodi matrimonium, nõ conſentiunt patres, vt docet beatus Auguſtin. lib. 1. ad Pollent. capite vigeſimoquinto, & ideo oportuit quòd per ſacros Canones irritaretur, ſicut irritatum erat per legem Moyſi contractum cum Chananæis. Sunt deinde cauſæ legitimæ, quæ matrimonium reddant nullum, ipſa impotentia ſeminandi, error perſonæ, vis ſiue coactus conſenſus, ſacer ordo, ligamen cum alia, & huiuſmodi, ob quæ impedimenta Canones decernunt nullum ſequi matrimonium, tametſi adſit conſenſus, & verba conſenſum teſtantia pronuncientur:

Prohi-

Prohibent autem duntaxat ne clandeſtinè contrahatur, vel ante bannorum proclamationem, ne fortaſsis impedimentum ſit inter eos, qui matrimonium inire deſiderant, & propterea cum ſacramenti irreuerentia nulliter contrahant. Secundum duplex igitur impedimentorum genus, duplices etiam ſunt canones, quidam dirimentes, alij verò tantùm prohibentes. Dirimere autem dicuntur matrimonium impropriè, dum ne naſcatur prohibent. Non enim quod non coijt, nec coniunctum eſt, dirimi poteſt. De his impedimentis ſcholaſtici doctores poſt Magiſtrum latè tractant in quarto lib. Sentent. Omnis namq; res conſtans ex aliquib. cauſis quæ impediri poſſunt, habet impedimenta. Cauſa autem matrimonij efficiens, eſt mutuus conſenſus, qui impeditur per errorem & coactionem: & cauſa finalis, generatio prolis ad cultum Dei, per coeundi impotentiam impeditur: item perſonæ ipſæ impediuntur per conſanguinitatem & affinitatem, per ſacrum ordinem, per votum ſolenne & ligamen alterius matrimonij: Et B. Thom. In matrimonio ſunt quędam, inquit, quæ ſunt de eſſentia ipſius, & quædam quæ ſunt de eius ſolemnitate, ſicut & in alijs ſacramentis. Et quia remotis his quæ nō ſunt de neceſsitate ſacramenti, adhuc manet verum ſacramentum, ideo impedimenta quæ contrariantur ijs quæ ſunt de ſolemnitate ſacramenti, non efficiunt quin ſit verum matrimonium, & talia dicuntur impedire contrahendum, ſed non dirimunt contractum, ſicut prohibitio Eccleſiæ, & tempus feriatū. Vnde verſus:

Ex Richardo de media villa.

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Impedimenta autem quæ cōtrariantur his quæ ſunt de eſſentia matrimonij, faciunt vt non ſit verum matrimonium: & ideo dicuntur non ſolum impedire matrimonium contrahendum, ſed dirimere contractum, quæ his verſibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas.
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis.
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant.

Quæ omnia latiſsimè Thomas declarat. Eſt autem ſacramento matrimonij præ cęteris hoc peculiare quod habeat impedimenta, eò quòd conſiſtat in contractu, mutua videlicet poteſtatis corporum ad prolis generationem donatione ac permutatione, quæ maris & fœminæ ſpontaneum requirit conſenſum. Cōtractus enim eſt vltrò citroq; obligatio ex voluntate & pacto partium ſurgens: Propter quod varijs, vt diximus, ex cauſis impediri poteſt, & pluribus quàm alia ſacramenta, quæ tamen ſuis quoq; impedimētis non carent. De contractibus aūt ciuium, magiſtratus poteſtatē habet ordinandi, ꝓhibendi & irritādi, pro ſalute, trāquillitate, & bono reipublicæ, ſicut & de actibus virtutū, & vniuerſis quæ ad pacem & bonū ciuitatis conducunt leges ferendi, vt docet Ariſtoteles in Ethic. Ipſa, inquit, leges de omnib. dictant, coniectantes cōmunem omnium vtilitatem. Præcipit enim lex & ea agere quę pertinent ad fortem, & quæ ad temperantem, & ea etiam quæ ſunt manſueti, & in cęteris itidem virtutibus atq; vitijs, alia iubēs, alia vetans. Rectè quidē ea quæ rectè poſita eſt, deterius autem ea, quæ inconſultè eſt exarata. Et in ſequentibus diſtinguit ius ciuile ſiue legittimum à naturali. Facultatem autē legislatiuam eſſe apud Regem & Magiſtratū, non ſolùm concorditer docent philoſophi, ſed & ſcriptura ſacra, quæ ait, Per me reges regnant, & legum cōditores iuſta decernūt: Et alio loco, Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes, iniuſtitias ſcripſerunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſę humilium populi mei. Sunt enim miniſtri Dei, & miniſtri regni eius. Quicquid igitur ad ſalutem publicam attinet, diſponere poteſt Magiſtratus, non tantùm ſecularis, ſed & Eccleſiaſticus, in ordine quiſque ad finem & ſcopum ſui regiminis. Vtrique namq; communis eſt facultas gubernādi & regendi communitatem ſibi ſubditam. Hanc autem ſequitur poteſtas leges ferendi. Eſt enim regere, media commoda ex authoritate præſcribere, quibus ſubditi iuſtè & honeſtè viuant, & ad fœlicitatem perducātur. Nam Epiſcopis dicit Apoſtol. Paulus, quòd Spiritus ſanctus eos poſuit regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit Chriſtus ſanguine ſuo: Item Petro dixit Chriſtus, Paſce oues meas: atq; hic etiā mandauit cōſenioribus, Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, quod interpretatur B. Hieronymus, Regite & gubernate. Rurſum ſubditos monet ſcriptura, Obedite Præpoſitis veſtris & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Nam generale pactum eſt ſocietatis humanæ obedire regibus ſuis, ſicut in poteſtatibus ſocietatis humanæ maior poteſtas minori ad obediendum præponitur. Si quid enim ipſe Proconſul iubeat, & aliud iubeat Imperator, nunquid dubitatur illo contempto, iſti eſſe ſeruiendum? Quemadmodum igitur apud ſecularem poteſtatem facultas eſt contractus quoſdam ciuiles prohibendi, & alios irritandi, quales ſunt contractus minorennium: & apud patresfamiliàs, vota & iuramenta proliū ſuarum irritandi, ita apud poteſtatem eccleſiaſticam facultas eſt, in ordine ad finem cæleſtis patriæ, & pacem ac honeſtatem domeſticorum familiæ Chriſti, ordinandi de coniugio tanquam propriæ familiæ Chriſti, officio, & quædam propter honeſtatem & bonū Eccleſiæ irritandi. Cùm enim, vt diximus, lex Moyſi ſit abrogata, erat enim pędagogus noſter in Chriſto: at vbi venit fides & Chriſtus, iam non ſumus ſub pædagogo. Item, Mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, vt ſitis alterius: & translato ſacerdotio, neceſſe erat, vt legis quoq; translatio fieret, quæ nō fuit

Lib.5.cap.1. — *Ca.2 tract. 1* — *Prouerb 8.* — *Iſaia 10.* — *Rom 13.* — *Sapient. 6.* — *Actor. 20.* — *Ioan. 21.* — *1. Petr. 1.* — *Hebr. 13.* — *Aug.3.li.cōfeſſ.cap.8.* — *Sermo 6.de verbis Domini ſecundum Matth.* — *Numer.30.* — *Galat.1.*

fuir data gentibus, ſed Iudæls tantùm, quos
ſolos proprerea obligabat. Cùm igirur ab-
rogatæ ſinr vniuerſæ Moyſi leges de gradi-
bns cōſanguinitatis & affinltatis, de quibna
in Leuitico, nec vlla de eis habeamus Dei
præcepta, & ius narurale própter ſuam gene
ralitatem & ambiguitatem, non ſufficiat ad
Rom. 7. populi Cbriſtiani gubernationē, nec in mo-
ribus, nec in ſeruanda honeſtate nupriarum,
neceſſarium fuit, & magiſtratus conſtitui,
ram politicos quàm eccleſiaſticos, item le-
Cap. 18. ges ac Canones ſtatui, quibus determinaren
rur & explicarentur generalia diuini & na-
turalis iuris præcepta de actibus virtutū, de
cōntractibus, gradibus conſanguinitatis &
affinitatis, de matrimonij impedimentis, hæ
redū ſucceſsione, & inſtirurione, & alijs quę
in republica ſeculari & eccleſiaſtica agenda
occurrnnt. Et quoad matrimonia contrahē-
da de quibuſdam gradibus cōſanguinitatis
& affinitatis ambiguū eſt, an impediant vin-
culum naſci, an ſolum prohibeant contra-
hi, ex iure naturæ & diuino. Nam ſcriptura
Leuit 28. generaliter dicit, Omnis bomo ad proxi-
mam ſanguinis ſui non accedat, vt reuelet
turpitudinem eius. Et quidem indecens eſt,
& contra honeſtatē (niſi aliud requirat cau-
ſa aliqua legittima) cum ea matrimonium
contrahere, non tamen nullum eſt lege qui-
dem Moyſi, niſi in caſibus quorum meminit
Leuiticus. Neceſſe igitur eſt, vt diximus, pro
ſalute & honeſta vita populi Chriſtiani, ho-
rum omnium fieri determinationem, in qui
bus gradibus prohibeatur ſolum, & in qui-
bus nulliter contrahatur. De quibus tamen
cùm non poſsint conſtitui regulæ immuta-
biles, propter mutabilem conditionem &
qualitatem temporum populiq; Chriſtiani:
ideo per Chriſtum hæc diſponi nnn conue-
niebat, cuius ordinationes & præcepta im-
mobilia ſunt & indiſpenſabilia per regni e-
ius miniſtros. In his autem matrimonij im-
pedimentis conſanguinitatis, & affiniratis,
bonum cōmune & pax publica ſæpe diſpen-
ſationem requirunt. Et quemadmodum li-
bertati populi Chriſtiani non prȩiudicatur,
quòd contractus eius ciuiles irritantur, ita
nec ei derogatur, quòd ob bonum publicū
ex iuſta cauſa inualidantur coniugia. In ſa-
lutem namq; publicam omnes ſubſunt ma-
giſtratui ſecundum ſuas perſonas, contract⁹
& facultates. Nam pars naturaliter eſt pro-
pter rotum, & iacturam ac detrimentū ferre
Rom 18. deber ob ſalurem totius, pro qua eriam ſe ro
1. Cor. 6. tam periculo ex iure naturæ exponit. Non
debemus nobis placere, inquit Apoſt. ſed v-
nuſquiſq; proximo ſuo placear in bono. Et
alibi. Non eſtis veſtri: empti enim eſtis pre-
cio magno. Nihil itaq; mirandum, quòd pro
Chriſti honore eiusq; familiæ ſalute, tran-
quillitate & honeſtate, diſponatur circa vi-
tam & mores, atq; coniugia domeſticorum,
præſertim vbi Chriſtus nihil diſpoſuit, ſed
ea reliquir conſtituenda pro temporum lo-
corum, & hominū fidelium diuerſitate, per
eos quos poſt ſe & ſuo loco ſuper familiam
ſuam diſpenſatores collncauit. Nam de con Bonifacius
tractibus & officijs Eccleſię ſecundum quod 8 in ca. Sta-
ſpiritualia ſunt, & ad ſalutē fideliū ordinan tutum de re-
tur, ad ſolos eccleſię prępoſitos pertinet diſ- ſcriptis.
ponere & ordinare, ſicut officia & cōrractus
ciuiles per leges Imperiales ordināntur: imò
& cōtractus ciuiles perſonarum eccleſiaſti-
carum per Eccleſiæ prælatos irritantur. De Innocent. 4.
iudicib. enim delegatis munus aliquod ſuſ- li. 6. ca. Ex-
cipientibus vltra eſculentum vel poculen- igit de cenſ.
tum diſponit Pontifex, quòd teneantur ad bus & ex-
reſtitutionem integram eius, quod recepe- actio.
rint, nulla eorum quibus reſtitutio faciēda
fuerit, remiſsione vllatenus profutura eiſ-
dem. Item viſitatoribus Eccleſiarum man-
dat alius pōtifex, vt ratione viſitationis nul
lam accipant pecuniam, nulla in hoc eius
dantium remiſsione liberalitate ſeu gratia Clem. c. 1. in
valitura. Et de inquiſitoribus extorquenti- Con Vienn.
bus pecuniam diſponit Clemens quintus, ca Nolentes
quòd nulla priuilegia, pacta aut remiſsiones de haret.
ſuper hoc ſunt valitura.

In his igitur caſibus ob irritationem Ec-
cleſiæ, Dominus etiam laicus rem ſuam in a-
lium transferre non poteſt, cū tamen nihil
tam naturale ſit quàm voluntas Domini, vo-
lentis rem ſuam in alium transferre, &c. Ne- Inſtit parag.
ceſſariū eſt ergo quòd contractus cōiugalis, per traditio-
qui ſacramentū eſt & officium Eccleſiæ pro- nem.
pagandæ, ſubſit ordinationi & irritationi
magiſtratus Eccleſiaſtici in ordine ad pacem
Eccleſiæ & fidelium ſalutem, quāuis ſimul
etiam ſubſit ordinationibus & legibus po-
teſtatis ciuilis, ſecundum quod refertur ad
pacem & honeſtatem ac bonum reipu. Nam
vt rectè dicit B. Thomas, ſtatutū principum Diſt. 19 art.
infidelium, matrimoniū irritate poteſt con- 1. ad 3. arg.
tractum à ſubditis infidelibus: imò & alibi
dicit, Matrimonium inquantum eſt in offici-
um naturæ, ſtatuitur lege naturæ: in quan-
tum eſt ſacramentum, ſtatuitur iure diuino:
& inquantum eſt in communitatis officium,
ſtatuitur lege ciuili: & ideo ex qualibet
dictarum legū poteſt aliqua perſona effici
ad matrimonium illegittima. Et quia lex na-
turalis ſecundum diuerſos ſtatus recipit de-
terminationes diuerſas, & ius poſitiuum et-
iam variatur ſecundum diuerſas hominum
conditiones, ideo Magiſter ponit in diuerſis
temporibus diuerſas perſonas illegittimas
fuiſſe. Atque eandem banc ſententiam ſe-
quitur gloſa decreti. Nam Iulius Papa inter- 29. queſt. 2.
rogatus an legittimæ ſint nuptiæ, ſi quis an- cap. Si quis.
cillam ſuam in matrimonium ſociauerit li-
bertate tamen prius donatam: Reſpondet le-
gittima eſſe huiuſmodi connubia, quia ni-
hil impium, nec legibus contrarium in ea
copulatione inuenitur: Vbi gloſa, Et ita ſi le
ges contradicerent, & illis legibus canon nō
obuiet, nō tenet matrimonium. Nam quòd
leges habeant locū in matrimonio, videtur,
licet ff. contradicat argument. 35. ca. Sedem.
Vnde dicūt quidam, quòd cùm lex hic dicat
non eſſe matrimonium cum ancilla, & canō
non exciplat, niſi cum ſcienter ducit, quod
vbi etiam cum libera contrahit credens
ſe con-

ſe contrahere cũ ſerua, non tenet matrimonium: circa quã gloſ. ſcribit Archidiaconus, Circa hanc materiã, inquit, tali vtor diſtinctione, Si lex prohibet matrimonium propter honeſtatem, prohibitũ eſt, quantum ad Eccleſiam 30. quæſt. 3. cap. 1. ff. de ritu nuptiarum. Per totum: Vbi verò propter priuatam vtilitatem prohibet lex contrahi, matrimonium non eſt propter hoc prohibitum, quãtum ad Eccleſiam. De quo latè agit Philippus Francus de hæretic. cap. Statutum 1. vbi quæſtionem mouet, An ſtatutum laicorum diſponens, quod contrahens matrimonium cum filia ſine conſenſu patris, incurrat pœnam ſtatuti. Et, An iudici pœnam exigenti inhibitio fieri poſsit per iudicem Eccleſiaſticum. Nam hoc iure prohibendi & irritandi matrimonia, vt ſunt in naturæ & propagationis officium & in pacem ac honeſtatem Reipub. ſemper vſa eſt poteſtas imperialis: vt patet in titul. de nupt. in. ff. & Codic. & per Iuſtinianũ in Inſtit. vbi prohibitis multis conſanguinitatis & affinitatis gradibus addit, Si aduerſus ea, quę diximus aliqui coierint & cõiuncti fuerint, nec vir, nec vxor, nec nuptiæ, nec matrimoniũ, nec dos intelligitur: Et nati ex copulatis cõtra leges, ſpurij appellantur. Nec huiuſmodi leges quæ iuſta cõſtant ratione improbantur à ſanctis doctoribus, imò nec à ſacris canonibus, ſed magis cõmendantur. Nã de conſobrinis matrimonio copulandis ſcribit B. Auguſt. Experti ſumus, inquit, in connubijs conſobrinarum etiam noſtris temporib. propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quã rarò per mores fiebat, quod fieri per leges licebat, quia id, nec diuina prohibuit, & nondũ prohibuerat lex humana. Veruntamen factũ etiam licitum propter vicinitatem horrebat illiciti, & quod fiebat cũ cõſobrina, penè cum ſorore fieri videbatur, quia & ipſi inter ſe, propter tam propinquã conſanguinitatem fratres vocantur, & penè germani ſunt. Veruntamen quis dubitet honeſtius hoc tempore etiam conſobrinarum prohibita eſſe coniugia, non ſolùm ſecundum ea, quæ diſputauimus propter multiplicandas affinitates, ne habeat duas neceſſitudines vna perſona, cũ duæ poſsint eas habere, & numerus propinquitatis augeri, ſed etiam quia neſcio quomodo ineſt humanę verecundię quiddam naturale atq; laudabile, vt cui debet cauſa propinquitatis verecũdum honorem, ab ea contineat, quamuis generatricem tamen libidinem, de qua erubeſcere videmus & ipſam pudicitiam coniugalem? Copulatio igitur maris & fœminæ, quãtum attinet ad genus mortalium, quoddam ſeminarium eſt ciuitatis, ſed terrena ciuitas generatione tantummodò, cœleſtis autem etiam regeneratione opus habet, vt noxam generationis euadat. Vbi ſatis inſinuatur qua ratione coniugium ſubſit magiſtratui ſeculari, & qua ratione prælatis Eccleſiæ. De iiſdem conſobrinarum nuptijs ſcribit Beatus Ambroſius, quòd Theodoſius Imperator etiam patrueles fratres & conſobrinos vetuit inter coniugij nomine conuenire, qui ſeueriſsimam pœnam ſtatuit, ſi quis temerare auſit fratrũ pia pignora. Ex quibus patet, quòd ratio ſacramenti, quæ eſt in matrimonio Chriſtiano, non impedit, quò minus poteſtas ſecularis de eo, vt eſt officium Reipublic. ſtatuere poſsit. Poteſtas tamen Eccleſiaſtica quæ architectonica eſt, & altiori ratione atque fine ipſum conſiderat, derogare, reuocare, & irritare poteſt eius conſtitutiones, ſi religioni & ſcopo regiminis Eccleſiaſtici aduerſentur, vel non cõueniant: Quod & facit circa ordinationẽ legalem, qua olim prohibebatur ne mulier intra tempus luctus, hoc eſt, vnius anni ſpacium ſine infamia nubere poſsit. Ait enim Innocentius tertius. Cùm ſecundum Apoſtolum mulier mortuo viro, ab eius ſit lege ſoluta, & nubendi cui vult habeat facultatem, non debet legalis infamiæ ſuſtinere iacturã, quæ conceſſa ſibi ab Apoſt. Pau. vtitur poteſtate, cũ in his pręſertim ſeculares leges non dedignentur ſacros Canones imitari, Idem etiã in Concilio generali: Synodali, inquit, iudicio definimus, vt nulla valeat, abſq; bona fide præſcriptio, tã canonica, quã ciuilis, cùm generaliter ſit omni conſtitutioni atque conſuetudini derogandum, quæ abſq; mortali peccato non poteſt obſeruari. Quæ autem ſit cauſa iuſta prohibendi & irritandi coniugia ratione conſanguinitatis & affinitatis, quodq; varia fuit graduum obſeruatio, docet B. Auguſtinus. Cùm genus humanum, inquit, poſt primã copulam viri facti ex puluere, & coniugis eius ex viri latere, marium fœminarumq; coniũctione opus haberet, vt gignendo multiplicaretur, nec eſſent vlli homines, niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent, viri ſorores ſuas coniuges acceperunt: Quod profectò, quanto eſt antiquius cõpellente neceſsitate, tantò poſtea factum eſt damnabilius religione prohibente. Habita eſt enim ratio rectiſsima charitatis, vt homines, quib. eſſet vtilis atq; honeſta concordia, diuerſarum neceſsitudinum vinculis necterentur, nec vnus in vna multas haberet, ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos, ac ſic ad ſocialem vitã diligentius colligandam plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe & ſocer duarum ſunt neceſsitudinum nomina. Vt ergò alium quiſq; habeat patrem, alium ſocerum, numeroſius ſe charitas porrigit: Vtrumq; autem vnus Adã eſſe cogebatur, & filijs, & filiabus ſuis, quando fratres ſororeſq; cõnubio iungebantur. Et quibuſdam interpoſitis, Humano, inquit, genere creſcente & multiplicato, etiam inter impios deorum multorum, falſorumq; cultores ſic obſeruari cernimus, vt etiam ſi peruerſis legibus permittantur fraterna cõiugia, melior tamen conſuetudo ipſam malit exhorrere licentiam: & cum ſorores accipere in matrimonium primis humano generi temporib. licuerit, ſi aduerſetur quaſi nunquam licere potuerit. Ad humanum

Lib. 50.

De Ciuitate Dei lib. 15. cap. 16.

Epiſt. 66. quæ ad Paternum.

De 2. nuptijs ca. Cùm ſecundum Apoſtolum.

De ciui lib. 15. cap 16.

enim ſenſum vel alliciendum vel offendendum mos valet plurimum. Si enim iniquum eſt auiditate poſsidendi tranſgredi limitem agrorum, quantò eſt iniquius libidine concumbendi ſubuertere limitem morum. Et quia lex Theodoſij, quòd non copulentur coniugio conſobrini, reuocata eſt per Iuſtinianum, qui huiuſmodi nuptias permittit. Duorum, inquit, fratrum vel ſororum liberi, vel fratris & ſororis coniũgi poſſunt, licita eſſent huiuſmodi connubia, niſi vetarētur, atq; etiam irritarentur ſacris canonib. per quos ſemper ordinata ſunt Chriſtianorum coniugia. Et ex antiquo cautum, vt vſq; ad ſeptimum conſanguinitatis & affinitatis gradum matrimonia non contraherentur.

Inſti de nuptijs.

Nam B. Gregorius, Progeniem ſuam vnumquemq;, inquit, vſque ad ſeptimam decernimus obſeruare generationem, & quãdiu ſe agnoſcant affinitate propinquos, ad coniugalem copulã accedere denegamus: quod ſi fecerint ſeparentur. Qui etiam requiſitus à Felice Meſſanæ Ciciliæ ciuitatis præſule, vtrum Auguſtino ſcripſerit, vt Anglorum in quarta generatione contracta matrimonia minimè ſoluerentur: Inter cætera talem reſponſionem reddidit, Quod ſcripſit Auguſtino Anglorum gentis Epiſcopo, ipſe etiam Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono, quod cœperat metuendo auſterior recederet, ſpecialiter & nõ generaliter me certiſsimè ſcripſiſſe cognoſcas, vnde & mihi omnis Romana ciuitas extitit teſtis: nec ea intentione hæc ei ſcripſi mandata, vt poſtquã firma ratione in fide fuerint ſolidati, ſi infra propriã conſanguinitatem inuenti fuerint, non ſeparentur, aut infra affinitatis lineam, id eſt, vſq; ad ſeptimam generationem iungantur: Sed quod adhuc illis neophytis exiſtentibus eis primum illicita conſentire, & eos verbo ac exemplis inſtruere oportet. Nam iuxta Apoſt. Paul. qui ait, Lac dedi vobis in potum, non eſcam, illis modò, non poſteris temporib. tenenda indulſimus, ne bonum quod infirma radice plantatum erat erueretur, ſed aliquãtulum firmaretur, & vſque ad perfectionem cuſtodiretur. Scripſerat enim beatus Gregorius ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum. Quædam, inquiēs, lex Romana permittit, vt ſiue fratris, ſiue ſororis, ſeu duorum fratrum germanorum, ſeu duarum ſororum filius & filia miſceantur: ſed experimento didicimus ex tali coniugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere, vnde neceſſe vt in quarta vel quinta generatione fidelium licenter ſibi coniungantur.

Epiſt. 32. li. 12 ad Fælicē Epiſcopum.

Loco vt ſup.

Gratianus 35 quæſt. 3. cap. 6. Quædam ex Romana.

c. 6. ad interrogationes Auguſt. Cãtuarienſ.

Citãt & alios Canones antiquos Gratianus & Magiſter Senten. quib. cauetur, ne in ſeptimo gradu & inferiorib. matrimonia contrahantur: hi ſeruati ſunt vſq; ad tempora Innocen. tertij, qui eos in Concilio generali reduxit ad gradum quartum, per experientiam doctus, quòd ad remotiores conſanguineos, quaſi nullũ fœdus maioris amicitiæ, quã ad extraneos haberetur, charitate videlicet in multorum cordibus refrigeſcente, atq; propterea ceſſante iam cauſa, inutiliſ viſa eſt Concilio vſque ad ſeptimum gradum prohibitio. Nam vt ait beatus Auguſt. fuit antiquis patribus religioſè curæ, ne ipſa propinquitas ſe paulatim propaginũ ordinib. dirimens lõgius abiret, & propinquitas eſſe deſiſteret, eam nõdũm longè poſitam rurſus matrimonij vinculo colligare, & quodãmodo reuocare fugientem. Sunt & verba Concilij, Non debet reprehenſibile iudicari, ſi ſecundum varietatem temporum ſtatuta quandoq; varientur humana, præſertim cũ vrgens neceſsitas, vel euidens vtilitas id expoſcit, quoniam ipſe Deus ex his, quæ in Veteri Teſtamento ſtatuerat, nonnulla mutauit in Nouo. Cùm ergò prohibitiones de coniugio in ſecundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptijs cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariãt animarũ, cum ceſſante prohibitione ceſſet effectus, conſtitutiones ſuper hoc ædi tas ſacri approbatione Concilij, reuocantes præſenti cõſtitutione decernimus, vt ſic contrahentes de cætero liberè copulentur: Prohibitio quoq; copulæ coniugalis quartum conſanguinitatis & affinitatis gradũ de cætero non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt abſq; graui diſpendio huiuſmodi prohibitio generaliter obſeruari, concludens, Cùm ergò iam vſq; ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ ſit reſtricta, eam ita volumus eſſe perpetuã, vt ſi quis cõtra prohibitionem huiuſmodi præſumpſerit copulari, nulla longinquitate defendatur annorũ, cùm diuturnitas temporum non minuit peccatum, ſed auget, tantoq; ſunt grauiora crimina, quantò diutius infelicem animam detinent alligatam. Et ſicut ceſſante cauſa ablatũ eſt impedimentũ conſanguinitatis & affinitatis: quod multis ſeculis in quinto, ſexto, & ſeptimo gradibus matrimonium diremerat, & vſq; ad gradum quartum facta eſt reductio: ita fieri poſſet, immò & deberet de alijs impedimentis, ſi iam ceſſent, vel aliquando ceſſauerint cauſæ, ob quas matrimonium dirimebant. Quid aũt dicendum ſit in foro conſcientiæ ante Eccleſię reuocationem, vel declarationem: quando tamen reuera ceſſant cauſæ prohibitionis, & propter temporum ac ſtatus hominum mutationem inutiles facti eſſent iſti canones, non ſolùm in particularibus caſibus, ſed regulariter, difficilè & periculoſum eſt definire. Nam de canonibus morum, hoc eſt, qui de agendis & vitandis diſponunt, certum eſt, quod non obligant, quãdo cauſa, ob quam ſunt lati generaliter ceſſat, cùm ratio ſit anima legis. Si ita eſſet de Canone irritante matrimonia, plurimæ naſcerentur perplexitates, cùm iudices Eccleſiaſtici ſecundum eos iudicare debeant, vel probando, vel improbando matrimonia, quamdiu non ſunt per Eccleſiam reuocati. Videtur ex his, quę ſuperius diximus, quòd

25. quæſt. 3. ca diſt. 40. & 41.

Lib. 15 de ciuit. ca. 16.

De conſang. & affinit. ca. Nõ debet.

quòd efficaces non ſint, nec virtutẽ irritandi habeant, vniuerſaliter ceſſante cauſa, & maximè ſi magis obſint obſeruati quã proſint. Quæ autem ſint impedimenta per Canones inducta, quę videlicet eis ſublatis, nõ impedirent nec dirimerent, hoc eſt, ſuper quibus Pontifex Chriſti vicarius diſpenſare poteſt, vtilis eſſet tractatio. Nam certum eſt de quibuſdã impedimentis, quòd inducta ſunt per ſacros Canones: & de alijs quibuſdam, quòd ſunt ex iure naturali & diuino: item quædam eſſe, de quibus ambiguum eſt, an ſacri Canones ea inducant, an declarent ſolũ id quod iuris eſt. De quibus copioſè agunt doctores Scholaſtici 4. Senten. quemadmodum videre eſt. Eſt præterea diſputatio magna de gradibus conſanguinitatis & affinitatis, quos ponit Leuiticus, an ex iure diuino, vel potius naturali matrimonium nunc dirimant. Nam quòd ipſum impediant ob rationem, cuius meminit ſcriptura in Leuitico, hoc eſt, ex naturali verecundia & pudore, ſatis certum eſt. Hoc enim docet Beatus Auguſtinus de coniunctione conſobrinorum. Nam legis naturæ præceptum generale eſt: Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius. De ſecundo, tertio, & vlteriore gradu definiuit Innocẽtius tertius, quòd ſolo iure Canonico matrimonium dirimãt, quodq́; propterea pagani vxores accipientes in ſecundo vel tertio, vel vlteriore gradu ſibi coniunctas, poſt baptiſmum eas retinere poſsint. Quæ quidem vtiliſsima eſſet tractatio propter diſpenſationes, quæ fiunt, & factæ ſunt per ſedem Apoſtolicam. Sed diligenter hæc quæſtio diſcutitur atq; examinatur apud Cardinalem Caietanum, circa ſummam Beati Thomæ: Item in Commenta. in Leuitic. cuius ſententia eſt, quòd ſoli parentes & filij prohibentur iure naturali contractum irritãte, matrimonium inire: quodq́ue prohibitiones Leuitici abolitę ſunt cũ reliquis legalibus per mortem Chriſti, ac propterea ex cauſa legitima in omnibus affinitatis & conſanguinitatis gradibus, exceptis parentibus, Papa diſpenſare poteſt.

Cap. 18. — *Cap. Gaudemus de diuortijs & c. vlt. Quiſ filij ſunt legitimi.* — *2. 2. q. 158. art. 9.* — *Cap. 18.*

Ex quibus manifeſtum eſt, certa fide tenẽdum eſſe matrimonia contra canones ipſa dirimentes inita atq; contracta, ſimpliciter irrita eſſe & nulla: quemadmodum certa fide credendum eſt prælatis Eccleſiaſticis, hoc eſt, Eccleſiæ paſtoribus, impoſitum eſſe onus regendi & dirigendi oues Chriſti, ac proinde eis competere facultatem vetandi noxia atque ab incommodis & indecentijs, quib. Chriſti familia dehoneſtaretur arcẽdi. Præceptum namq; Apoſtolicum eſt, omnia honeſtè & ſecundum ordinem fiant in vobis. De hac poteſtate mandandi & leges ferendi dicemus articulo 26. qui peculiariter agit de Eccleſiaſticis conſtitutionibus. Et tam clara eſt huius præſentis articuli veritas, vt nõ inueniatur aliquis Catholicorũ, qui ei ſit aduerſatus, quamuis ſint, qui contra ſacros Canones audent docere, quòd quædam matrimonia nulla ſunt & inualida, quæ tamẽ per eoſdem tanquam valida & rata approbantur, inter quos primarius eſt Eraſmus, qui contra ſacros Canones, & euidentẽ rerum veritatẽ, docet coniugiũ à filiofamil. cõtractum, ſine parentũ conſenſu, nullũ atq; irritum eſſe, & ſimiliter profeſsionẽ religionis. Nam clariſsimi hic ſunt ſacri Canones, & patrum Eccleſiaſticorũ ſententiæ, imo & ipſa rerum natura hoc docet, quòd conſenſus liber eorum, qui copulantur, ad matrimoniũ ſufficiat, & ſpontanea voluntas ad religionis profeſsionẽ. De priori namq; dicit Nico. Papa, ſufficiat ſolus ſecundũ leges conſenſus, de quorũ, quarumq́; conſenſu & coniũctionibus agitur, qui ſolus, ſi defuerit, cætera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur. Cùm ergo inter iſtos conſenſus interceſſerit, qui ſolus matrimoniũ facit, patet hos coniuges fuiſſe. Et Innocent. tertius, Cũ prohibitorium, inquit, ſit edictũ de matrimonio contrahendo, vt quicunq; prohibetur, per conſequentiam admittatur, & ſufficiat ad matrimonium ſolus conſenſus illorum, de quorum quarumq́; coniunctionib. agitur, &c Et idem, Matrimonium in veritate contrahitur per legitimũ viri & mulieris conſenſum, ſed neceſſaria ſunt, quantum ad Eccleſiam, verba conſenſum exprimentia de præſenti. Item cap. Tua ſequenti, Sine conſenſu cætera nequeunt fœdus perficere coniugale. Rurſum Alexan. tertius, Papienſi Epiſcopo, Cùm locum non habeat cõſenſus, inquit, vbi metus vel coactio intercedit, neceſſe eſt, vt vbi aſſenſus cuiuſquam requiritur, coactionis materia repellatur: matrimoniũ aũt ſolo cõſenſu, contrahitur. Et vbi de ipſo quæritur, plena debet ſecuritate illę gaudere, cuius eſt animus indagandus, ne per timorem dicat ſibi placere quod odit, & ſequatur exitus, qui de inuitis ſolet nuptijs prouenire. Quocirca mandamus, quatenus puellã de cuius matrimonio quæſtio ventilatur, in domo, in qua nihil eam timere oporteat, facias honeſtè teneri, donec prædicta cauſa determinata fuerit. Cùm autem ſacri Canones abſolutè loquantur de conſenſu eorũ, qui cõiunguntur, nec parentũ conſenſus vlla fiat mentio in reſponſione ſedis Apoſtolicæ, generaliter ſunt intelligendi, nec reſtringi debent ad eos, qui nõ ſunt filijfamilias. Indecens tamen eſt, & cõtra reuerentiam parentib. debitam, quòd filius vel filiafamilias matrimonium ſine parentũ conſilio & voluntate contrahat, quãuis contractum validũ ſit & ratũ, atq; adeò coniungantur, vt ſeparari non poſsint: quẽadmodum docet B. Ambro. agens de coniugio filijfamilias ſine patris ſcitu & conſenſu contracto. Quòd filio noſtro, inquit, remiſiſti meo rogatu, quia te inconſulto vxorem acceperat, pietati magis tribuo, quàm noſtro amori. Impetrauit igitur natura, impetrauit filius. Pulchrè atque geſtum, vt te patrem recognoſceres, ſimul quia iuſta indi-

1. Cor. 14. — *Eraſmus in colloquijs.* — *27. quæ. 2. c. Sufficiat.* — *De ſponſa et matrimo ca. Cùm apud.* — *Cap Tua.* — *Ca. eſt locũ eod. titul.* — *Epiſt. 43. ad Siſignium.*

gnatio

gnatio fuit. Malo enim culpã fateri, vt plus laudetur paterna indulgentia, ſed & ipſa paterna offenſio fuit, quoniã võturam in locũ filiæ tuæ debuiſti eligere indicio, cui fieres pater: nãq; aut natura filios ſuſcepimus, aut electione. In natura caſus eſt, in electione iudiciũ, magiſq; in adoptatis offendimur quã in genitalibus filijs, quia genitales filios eſſe degeneres, ad naturã refertur: aſcitos vel adoptione, vel copula dedecores eſſe, nõ niſi errori adſcribitur. Fuit ergò quod ſuccenſeres filio, ſed fuit etiam quod remitteres, quia ſibi vxorẽ elegit. Et paucis interpoſitis. Maturiore quidem cõſilio puella filio à patre traditur, ſed maiore obſequij propoſito à filio ad patrẽ ducitur, & à viro lecta ingreditur ſoceri domũ, nõ metuit & filijs diſplicere iudicium ſuum, & nurus miniſterium: illam paternæ electionis prærogatiua attollit atq; erigit, iſtã offenſionis humiliat metus, inclinat verecundia. Vbi veram tradit B. Ambr. doctrinam, quid ſentiendũ ſit de matrimonio patre inconſulto cõtracto, videlicet, quòd peccata in patrẽ ſuum filius, ac iuſta ſit patri indignationis cauſa, veruntamẽ cõſtat ratum matrimoniũ. Et quãuis inuitis parentib. contrahere, & cõtrahere clandeſtinè, cõmuniter confundatur, magnũ tamẽ inter ea eſt diſcrimen. Contingit enim clandeſtinè contrahere ex parentũ conſenſu, & eis diſſentientibus publicè ac ſolenniter, cũ bonorum etiam proclamatione matrimonium inire: vtroq; autem modo contractum validum eſt. Nam de deſponſatione impuberum ſpecialis eſt titulus in Antiquis, & libr.6. Ex ſcripturis quoque conſtat, quòd

Tho.7.

Thobias iunior, quamuis filiusfamilias inſcio & inconſulto patre, ex ſancti angeli cõſilio, vxorẽ duxit Saram. De Eſau etiã teſtantur, quòd contra parentum voluntatem vxores duxit de genere Hethæorum. Et ſolam pubertatẽ requirunt Canones in contrahentibus. Et ſicut alij contractus, voti, & iuramenta nullis adhibitis teſtibus facta, verè obligant in conſcientia, ita & validus eſt cõtractus coniugalis clandeſtinus & præiudicat atq; etiam dirimit matrimonium cõſummatum quod ſequitur, vt dicit Alexan. tertius.

Cap. Licet, de ſponſa duorum.

Si, inquit, inter virum & mulierem legitimus conſenſus interuenerit de præſenti, ita quidem, quòd vnus alterũ in ſuo mutuo conſenſu verbis cõſuetis expreſsè recipiat, vtroq; dicente, Ego te accipio in meã: &, Ego accipio te in meum: ſiue ſit iuramentum interpoſitum, ſiue non, non licet mulieri alij nubere, & ſi nupſerit, etiam ſi carnalis copula ſit ſecuta, ab eo ſeparari debet, & vt ad primũ redeat, Eccleſiaſtica diſtrictione compelli.

Cap. Tuas, eodem titulo.

Nec valet contraria conſuetudo, vt ſcribit Innocent. tertius Mutinẽſi Epiſcopo. Poſtquam, inquit, inter legitimas perſonas conſenſus legittimus interuenerit de præſenti, qui ſufficit in talibus, iuxta canonicas ſanctiones, & ſi ſolus defuerit, cætera etiam cũ ipſo coitu celebrata fruſtrantur. Si perſonæ iunctæ legittimæ cum alijs poſtea de facto contrahant, quod prius de iure factum fuerat, nõ poterit irritari. Item Alex. tertius Beluacenſi Epiſcopo ſcribit, Si matrimonia ita occultè contrahuntur, quòd ex inde legittima probatio nõ appareat, hi qui ea cõtrahunt, ab Eccleſia non ſunt aliquatenus compellendi.

Cap. Quod nobis, de clãdeſti. deſpõ. tit.3.

Verùm ſi perſonæ contrahentium hæc voluerint publicare (niſi rationabilis cauſa præpediat) ab Eccleſia recipienda ſunt & comprobanda, tanquã à principio in Eccleſiæ cõſpectu contracta. An verò irritari poſsit generaliter contractus matrimonij clandeſtinus, ob pericula multa & ſcandala, q̃ ex eo proueniũt, ſicut per ſacros Canones eſt prohibitus: & ſimiliter contractus coniugalis, qui ſine parentum conſenſu initur, ob filij erga parentes irreuerentiã & neglectum, difficiles ſunt quæſtiones. Arbitrantur quidam, quòd iam diu irritati eſſent, ſi cauſa eſſet legittima. Occurriſſet enim atq; etiam impedire debuiſſet Eccleſia mala huiuſmodi, cõtractus ipſos irritando. Nec videtur magis legittima eſſe cauſa clandeſtinos iſtos contractus irritandi, quàm, vt diximus, contractus ciuiles, vota & iuramẽta. Et quia ſolùm doli & ſcandalorum præſumptione niteretur huiuſmodi irritatio, hæc nõ ſubſiſteret, quãdo præſumptioni nõ ſubeſſet veritas, nec in conſcientia locũ haberet veritas, vt docet Sanctiſs. Adrianus in Quotlibet. Poſt Panormitanũ de immunitate eccl. atq; ita multi naſcerentur ſcrupuli & perplexitates, cùm matrimonium ſemel contractum reſcindi non poſsit. Erga parentes irreuerentia nõ eſt cauſa matrimonium irritandi. Quas difficultates alio loco tractandas hic relinquimus.

Quotlibet 6. art. 1.

PRofeſsionem ſacræ religionis validam eſſe, & facere monachũ & monachã, quãuis contradicant parentes, ex ſcripturis ſacris & patrũ canonibus atq; doctrinis certiſsimũ eſt, quemadmodũ docet Gratianus in Decret. vbi ex Synodo 9. citat, quòd firma tunc erit profeſsio virginitatis, ex quo adulta iam ætas eſſe cœperit, & quæ ſolet apta nuptijs deputari, ac perfecta.

20. quæſt. 1.

Si virginitatis profeſsio tũc incipit eſſe firma, cùm ætas cœperit eſſe adulta, & religionis profeſsio tũc demum debet eſſe firma, cũ ad adultam ætatem peruentum fuerit. Et Innocent. tertius in cap. Poſtulaſti, atq; alijs Canonibus plurimis, docet profeſsionem factam ab eo, qui exceſsit annum 14. eſſe validam: Idem docet Clemens quintus in Cõcilio Viennenſi.

De regulari. & tranſeuntibus ad rel.

Et aperta eſt ſententia B. Hierony. Licet paruulus, inquit, ex collo pẽdeat nepos, licet ſparſo crine & ſciſsis veſtib. verba, quibus te nutrierat mater, oſtendat, licet in limine pater iaceat, percalcatũ perge patrem, ſiccis oculis ad vexillũ crucis euola: ſolũ pietatis genus eſt, in hac te eſſe crudelẽ. Et poſt pauca, Facilè rumpit hæc vincula amor Dei, & gehennæ timor. At contrà: ſcriptura præcipit parẽtib. obſequendum, ſed quicunq; eos ſuper Chriſtum amat, perdit animam ſuam: gladium tenet hoſtis, vt me perimat, & ego de

Cap. vlt. epiſtol. ad Heliodorum.

matris

matris lachrymis cogitabo? Propter patrē militiam Chriſti deſeram, cui ſepulturam Chriſti cauſa non debeo, quam etiam omnibus eius cauſa debeo? & cæt. Nec opus eſt hic canonum vel patrum authoritate, quando Domini Saluatoris ſententiam in promptu habemus, qui diſcipulo roganti, Permitte me primum ire, & ſepelire patrem meum: reſpondit, Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et apud Lucam ait alter, Sequar te Domine, ſed permitte mihi primum renunciare his, qui domi ſunt: Cui ait Dominus, Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. Rurſus adoleſcenti dixit, Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me. Item ad Apoſtolos, Omnis qui reliquerit domū, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſsidebit. Venit enim Dominus ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filium aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, Et inimici hominis domeſtici eius. Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus: Immò ſi quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Quæ omnia declarat B. Thomas in 2. 2. Dominum namq; vocantem, qui pater eſt ſpirituum, & vniuerſorum Dominus, ſtatim abiectis impedimentis quæ remorātur, etiam patre carnis reclamante & contradicente, ſequi atq; obedire oportet. Eſt igitur hæc differentia inter contractum matrimonij, & religionis profeſsionem, inuitis parentibus, quòd laudabiliter contra eorum voluntatem, iiſque inconſultis filiusfamilias annos pubertatis ingreſſus, religionem profitetur. Nam magnū hoc, teſte B. Hieronymo, pietatis genus eſt, & Domini cōſilium, vt patrem & matrē odiat. Matrimonium verò contrahere eis inconſultis & repugnantibus, peccatum eſt contra reuerentiam ipſis debitam, non autē propriè contra obedientiam vel patriam poteſtatem, quæ matrimonij contractum non complectitur. Non enim patri ſubiectus eſt filius in contrahendo matrimonium, nec eius contradictione impediri poteſt. Ait enim B. Thomas, Ex quo homo venit ad annos pubertatis, ſi ſit liberæ conditionis, eſt ſuæ poteſtatis, quantum ad ea, quæ pertinēt ad ſuam perſonā, puta quod obliget ſe religioni per votum, vel quod matrimonium contrahat, non autem eſt ſuæ poteſtatis, quātum ad diſpenſationem domeſticam: vnde circa hoc nō poteſt aliquid vouere, quod ſit ratum ſine cōſenſu patris. Seruus autē quia eſt in poteſtate Domini, etiam quantum ad perſonales operationes, non poteſt ſe voto obligare ad religionē, per quā ab obſequio domini ſui abſtraheretur. Eſt præterea aliud inter ea diſcrimen, quod in matrimonio malitia, hoc eſt, potentia ſeminandi ſupplet ætatem, vt docet Alexan. tertius, qui inconſultus de illis, qui in minori ætate deſpōſantur, reſpondet, Quòd ſi ita fuerint ætati proximi, vt potuerint copula carnali coniugi, minoris ætatis intuitu ſeparari nō debent, cū in eis ætatē ſuppleuiſſe malitia videtur. Idem Innocen. tertius. Religionis verò profeſsio vt ſolennis ſit, requirit ingreſſum pubertatis, vt idem Innocen. dicit in cap. Poſtulaſti, de regularib. & tranſeuntibus ad religio. & poſt gloſam Panorm. Nec poteſt hic prudentia vel plenior rationis vſus ætatem ſupplere, propter quod proximus anno decimoquinto matrimoniū cōtrahere poteſt, ſed non poteſt validè profiteri religionem, quamuis etiam pleniorem vſum rationis habeat, quàm alius, qui eſt annorū octodecim vel viginti: ſicuti nec plenior rationis vſus ſupplere poteſt ætatem, ſi adeſt adhuc ſeminandi impotentia. De quo clariſsimè tractat B. Thomas in quæſt. qua quærit, an pueri ſint recipiendi in religione, & Angelus in ſumma, & Syluester. Hic tamen aduertendum, quòd vſq; ad pubertatem proles ſunt in pleno iure patris, & irritari poſſunt omnia eorum vota, iuramenta & promiſsiones, nulla ſubexiſtente cauſa, iuxta ſententiam Domini, Nume. 30. quam Beatus Auguſtinus dicit eſſe iuris naturæ, & locum habere tempore Euāgelij, eò, quòd fundetur in naturali ſubiectione vxoris ſub marito, & liberorum ſub patre. Sunt enim pueri vel puellæ infra pubertatis annos naturaliter in poteſtate patris, quantum ad totam diſpoſitionem ſuæ vitæ; & ideò poterit pater vota eorum reuocare vel acceptare, ſi ei placuerit. Si igitur puer ante annos pubertatis, ait B. Thomas, ſimplex votum emittat antequam habeat plenum vſum rationis, non obligatur ex voto: Si autem habeat vſum rationis ante annos pubertatis, obligatur quidem quantum in ipſo eſt, ex ſuo voto: poteſt tamen obligatio remoueri per authoritatem patris, ſub cuius poteſtate adhuc exiſtit, quia ordinatio legis, qua vnus homo ſubditur alteri, reſpicit id, quod in pluri b. accidit. Si verò annos pubertatis excedat, non poteſt reuocari authoritate parentū: ſi tamen non haberet plenum vſum rationis, non obligaretur, quoad Deum. Aliud verò, inquit, eſt de voto ſolenni, quod facit monachum, & ſubditur ordinationi Eccleſiæ, propter annexam ſolennitatem. Quia enim Eccleſia reſpicit id, quod in plurib. eſt, profeſsio ante tempus pubertatis facta, quantumcunq; aliquis habeat vſum rationis plenum, vel ſit doli capax, non habet ſuū effectum, vt faciat profitentē iam eſſe religioſum. Hæc omnia B. Thom. qui in alia quæſtione, an pueri infidelium inuitis parentibus ſint baptizandi. De iure naturali eſt, inquit, quòd filius antequam habeat vſum rationis, ſit ſub cura patris, vnde contra iuſtitiam naturalem eſſet, ſi puer antequā habeat vſum rationis, à cura parentum ſubſtra-

Matt. 8. — *Luc. 9.* — *Matth. 19.* — *Matth. 10.* — *quæ. 88. art. 9. & q 189. art. 5. 6.* — *De deſponſ. impub. c. De illis.* — *Ca. Tua. eo. tit & cap. Finali. de ſponſa. & matr.* — *2. 2. q. 189. art. 5. & 6.* — *In verbo impedimentum 16.* — *In verbo matrim. 5.* — *Quæ. 95. ſuper Nume.* — *Ex Tho. ar. 5* — *Quæ 10. arti 12.*

ſubſtrahatur, vel de eo aliquid ordinetur in
ulιis parentιb. Poſtquam autem incipit ha-
bere vſum liberi arbitrij, iã incipit eſſe ſuus,
& poteſt, quantum ad ea, quæ ſunt iuris di-
uini vel naturalis, ſibi ipſi prouidere, & tũc
eſt inducendus ad fidem, non coactione, ſed
perſuaſione, & poteſt etiam inuitis parenti-
bus conſentire fidei, & baptizari, non autẽ
antequam habeat vſum rationis.

QVoniam aũt cum Eraſmo & aduerſa-
rijs reliquis præcipua diſputatio eſt de
matrimonio ſine parentũ conſenſu cõ
tracto, pro eius difficultatis intellectu con-
ſiderandũ eſt, quòd pater non poteſt filio da
re vxorẽ, nec filιam nuptui tradere, ſine eo-
Gen. 24. rum cõſenſu. Nam poſt tractationẽ cum pa-
rentib. Rebeccæ ſuper cõiugio eius cũ Iſaac
filιo Abrahæ, dιxerunt, Vocemus puellam,
& quæramus ipſius voluntatẽ, quæ cũ voca-
ta veniſſet, ſciſcitati ſunt, Vis ire cũ homi-
ne iſto? Et reſpondit, Vadam. Dimιſerunt er-
go eam & Delbnrã nutricem illius. Nam ſi
ſolus conſenſus, inquiunt Canones, deſue-
rit, cætera etiã cum ipſo coitu celebrata fru-
De ſponſa ſtrantur. Et Bonifacius octauus. Ex ſponſali-
duorum c. bus quæ parentes pro filijs puberib. vel im-
Tuas. puberibus plerunq; contrahunt, ipſi filij ſi
De deſpõſa. expreſsè conſenſerint vel tacitè, vt ſi præſen
impub. li. 6. tes fuerint, nec contradixerint, obligantur,
& ex eis oritur ιuſtitia publicæ honeſtatis.
Et eſt idem, ſi filij tempore ſponſaliorũ ab-
ſentes, & etiam ignorantes, eadem ſpõſalia
pòſt ſcientes ratιficauerint ιacitè vel expreſ
sè: aliàs ex ſponſalib. contractis à parenrib.
pro filijs, nec ipſi filij obligantur, nec pnbli-
cæ honeſtatis iuſtitia inde ſurgit. Quare im-
probabile eſt Eraſmi paradoxnm, humanũ
eſſe decretum, ſolo cõſenſu coire matrimo-
nium, vt qui legem pro ratione temporum
ſtatuit, eandẽ pro temporum ratione, vel ab
rogare, vel moderari poſsit. Pẽdet igitur cõ-
tractus coniugalis à voluntate eorum, qui
coniugio copulantur, ſine qua irrita ſunt,
quæcunq; pro eis facit pater: Si ergo debeat
ſimul adeſſe patris conſenſus, debιtũ eſt ho-
neſtatis & præcepti, ſed non tale, vt ſine eo
irritum ſit, quod liberorum voluntate con-
trahitur, maximè ſi circũſpectè & pruden-
ter agant ex conſilio viri docti & ſapientis,
aut matris, aui, & amicorũ, patre præterito,
qui minus prudens eſt; quiq; fortaſsis agit,
vt coniugiũ ineatur cum altero coniuge In-
grato, & diſplicẽte. Feri etiam poteſt, quòd
ex paſtoris ſui iudicio matrimoniũ contra-
hatur. Cùm igitur ex maιuro conſilio initũ
connubium, valιdum ſit, nullã facit patri in
iuriam, ſi ſine eius cõſenſu filius contrahat,
nec ſibi quod patris eſt, vendicat. Naturalιs
namq; eſt poteſtas contrahendi, qua vti po-
teſt etiam ſeruus domino inuito & contra-
dicente. Nam iuxta verbum Apoſtoli Pauli
De coniug. dicit Canon, Sicut in Chriſto Ieſu, neq; li-
ſeruorum, c. ber, neq; ſeruus eſt à ſacramentis Eccleſiæ re
1. mouendus, ita nec inter ſeruos matrimonia
debent vllatenus prohiberi: & ſi contradi-
centib. dominιs & inuitιs cõtracta fuerint,
nulla ratione ſunt propter hoc diſſoluẽda,
debita tamen & conſueta ſeruitia, non mi-
nus debent proprijs dominis exhiberi. Quẽ-
admodum enim in his, quæ pertinent ad ιn-
teriorem motum voluntatιs, homo nó tene
tur homini obedire, ſed ſolũ Deo. Tenetur
autẽ homo homini obedire in his, quæ exte
rius per corpus ſunt agenda, in quibus tamẽ
vt dicit B. Thomas, ſecundum ea, quæ ad na-
turam corporis pertinent, homo homini 2.2. q. 104.
obedire non tenetur, quia omnes homines art. 5.
natura ſunt pares, puta ιn hιs, quæ pertinent
ad corporis ſuſtentationem, & prolis gene-
rationem. Ita non tenentur nec ſerui domi-
nis, nec filιj parentibus obedire de matrimo
nio contrahendo, aut virginitate ſeruanda,
aut aliquo alio huiuſmodi, ſed tantum in
his, quæ pertinent ad diſpoſitionem actuũ,
& rerum humanarum, tenetur ſubditus ſuo
ſuperiorι obedire, ſecundum rationem ſu-
perιoritatis, ſicut miles duci exercitus in
his, quæ pertinent ad bellũ: ſeruus domino
in ſeruilιb. operibus: filιus patri in his, quæ
pertinent ad diſciplinam vitæ, aut curã do-
meſticam. Et ſecundum textum Nume. filius Nume. 30.
obligatur, & ſimilιter vxor voto abſtinẽtię,
quouſq; ei non fuerit contradιctum. Nam ſi
audiens vir (inquit ſcriptura) tacuerit, & in
alteram diem dιſtulerit ſententiã, quicquid
vouerat atq; promiſerat, reddat, quia ſtatim
vt audiuit, tacuit. Si autem contradixerit
poſtquam reſciuιt, portabιt ipſe iniquιtatẽ
eius. Multò igιtur magis validus eſt contra-
ctus matrimonij, in quo quiſque natura ſua
lιber eſt. Nam ſecundum ſententιam Beati
Auguſtini, voto continentiæ vxoris, mari-
tus nec cõtradicere, nec ipſum reuocare po-
teſt, ſicut votum abſtinenriæ, eò quòd pares
ſunt in illa. Item ſi non eſſet valιdum coniu
gium, hoc eſſet vel propter defectum liber-
tatιs conſenſus, vel defectum prudentię, vel
poteſtatis contrahendi & conſentiendi.
Non propter primum, quia tunc non eſſet
matrimonium cum parentum etiam conſen
ſu: Nec propter tertium, quia dιſsimιlante
ac tacẽte patre, matre autem reliquiſque a-
micis conſulentibus contra patris tamen
conſilium, validè contraheretur. Nam pro-
pter defectum prudentιæ, nullum eſt matri-
monium, quia filius ſub patris authoritate
adbuc cõſtitutus plus prudẽtiæ habere po-
teſt, quã alius qui eſt extra patriã poteſtatẽ,
& filiusfamil. eſſe & manere poteſt in maio
ri etiã ætate, vt 24. & plurium annorum: po-
teſt etiã alterius viri prudentis conſilio vti,
Et poteſtas patria non eſt in filium ſpurium
vel naturalem, & apud ſolos Roma. ιnueni-
tur ex legũ diſpoſitione. Et quia ex iure po-
ſitiuo eſt emancιpatio & patrιa poteſtas, nec
iuri naturali nec diuino præiudιcare poteſt. Inſti. de pa-
Non igitur ex patria poteſtate ſpurius con- tria poteſta-
trahere matrimoniũ prohibetur. Valιdum te.
eſt igitur matrimonium ιntra limites iuris
naturalis & dιuini ſiſtendo, quòd à filiofa-
milιas inconſulto & inuito patre contrahi-
tur: Nec refert, ſicut nec in alijs contractibus
prudẽ-

prudenter ne an imprudenter contrahatur, quantum ad contractus vilidìtatem. Nam dominium in alium transfert, qui rem ſuam imprudenter vendit: & poſſet imprudenter quoq; contrahere etiam cum parentum conſenſu. *30.quæ.5.c. Aliter.* Nec obſtat quod ſcribit Euariſtus papa ad Epiſcopos Aphricanos. Aliter, inquit, legittimum non ſit coniugium, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & quibus cuſtoditur, vxor petatur, & à parentibus & propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, vt mos eſt, cũ precibus & oblationibus à ſacerdote benedicatur, & à paranymphis cuſtodita & conſociata, à proximis congruo tempore petita à legibus dotetur, ac ſolemniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant. Ita peracta, legittima ſcitote eſſe cõnubia: aliter verò præſumpta, non cõiugia, ſed adulteria, vel contubernia, vel ſtupra, aut fornicntiones potiùs, quàm legittima cõnubia eſſe non dubitantur, niſi voluntas propria ſuffragauerit, & vota ſuccurrerint legittima. Intelligunt enim Gratianus & Magiſter Sentent. *30. queſt.5,* hanc Euariſti Decretalem vt prohibeat ſolum clandeſtinum contractũ, per has ſolẽnitates quas requirit, & non agat peculiariter de matrimonio ſine parentum conſenſu cõtracto, niſi quatenus eſt clandeſtinum: & eam, prohibitionẽ ſolùm continere, non inualidationem. Ait enim Gratianus, Multa ſunt quę prohibẽtur, quæ ſi fiant ex pòſt facto conualeſcunt: Prohibentur vouentes matrimonia cõtrahere, quæ tamen ſi contraxerint, inuiolata permanere oportet, ſic & clandeſtina coniugia cõtra leges quidem fiunt, tamen contracta diſſolui non poſſunt, quia ex legittimo voto ſubſequente corroborantur. Vnde Euariſtus cum dixiſſet, Aliter pręſumpta non ſunt cõiugia, ſed adulteria: addit, Niſi volũtas propria ſuffragauerit, & vota ſuccurrerint legittima. Non igitur coniugia quę clam contrahuntur, negantur eſſe coniugia, nec iubẽtur diſſolui, ſi vtriuſq; confeſsione probari poterunt: veruntamẽ prohibentur, quia mutata voluntate alterius eorum, alterius confeſsione fides iudici fieri nõ poteſt, vnde publicè cum alterius vota in alteram partem ſe tranſtulerint pro priori coniugio, quod iudici incertum eſt, ſententia ferri nõ poterit. Propter quod habentur & pręſumuntur eſſe adulteria vel fornicationes. Intelligit itaq; Gratianus aliter quam diſponit Euariſtus, præſumpta non eſſe coniugia, hoc eſt, ſi *Diſt.28.li.4* ſecretò & clandeſtinè contrahantur. Magiſter quoq; in Sententijs. Sentẽtia, inquit, Euariſti non ita intelligenda eſt tanquam ſine enumeratis non poſſet eſſe legittimum cõiugium, ſed quia ſine illis non habet decorẽ & honeſtatem debitam. In huius enim ſacramenti celebratione, ſicut in alijs quædã ſunt pertinentia ad ſubſtantiam ſacramenti, vt conſenſus de præſenti, qui ſolus ſufficit ad contrahẽdum matrimonium: quædam verò pertinentia ad decorem & ſolemnitatem ſacramenti, vt eſt parentum traditio & ſacerdotum benedictio, & huiuſmodi, ſine quibus legittimè ſit coniugium quantum ad virtutem, non quantum ad honeſtatem ſacramenti. Sine his ergo non quaſi legittimi coniuges, ſed quaſi adulteri & fornicatores conueniunt, vt illi qui clanculo nubunt: Et vtriq; fornicatores eſſent, niſi eis ſuffragaretur voluntas verbis expreſſa de præſenti, quæ legittimum inter eos facit matrimonium. Nã & conſenſus occultus de præſenti per verba expreſſus coniugium facit, licet non ſit tibi honeſtus contractus: ſed matrimonium non ſanxit conſenſus qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiſerit, nõ cogitur Iudicio Eccleſię redire, & commanere quaſi cum coniuge, quia non poteſt probari teſtibus contractus, qui in occulto eſt factus. Quòd ſi ipſi qui in occulto ſibi conſenſerunt, eundem conſenſum voluntariè in manifeſtò profiteantur, tunc vtique propria voluntas ſuffragatur, & legittima vota ſuccurrunt ad ſanciendum coniugium, quod prius occultè fuerat contractum. Voluntas ergo verbis expreſſa in occultò, ad hoc ſuffragatur, vt fiat coniugium, manifeſtè verò expreſſa, ſuffragatur vt ſanciat ac roboret, ac liberum ſit Eccleſiæ de hoc iudicare. Hæc Magiſt. Et reuera mortale peccatum eſt commixtio carnalis quæ fit in vſu matrimonij clandeſtini, cùm ſit ſcandaloſa, & reddat vtrumq; coniugum infamem: & ideo à iure damnata eſt vt adulteriũ ſeu fornicatio: itẽ & propter quotidianum periculum, quo tranſitur ad ſecũda coniugia omiſſo coniuge clandeſtino, vt docet Cardinal Caietan. Rectè intelligunt Gratianus & Magiſter, ſententiam Euariſti, *In Summa & queſ.ad-dun.3.part.* cum certiſsimũ ſit, non ad ſubſtantiam matrimonij, ſed ſolẽnitatem tantũ pertinere, quòd cum precibus & oblationibus à ſacerdote benedicatur, quod docetur, quòd biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant: quę omnia tantùm requirit Euariſtus vt legittima ſint coniugia, hoc eſt, ſolemnitates omnes habeant, quas canonicæ & ciuiles leges requirunt.

Contra has veritates mouet & proponit Eraſmus in colloquijs argumenta quædam, *Colloquio Eubuli & Catharinæ.* & primò contra ingreſſum religionis ſine parentũ cõſenſu. Natura, inquit, dictat, Deus approbat, Paul. hortatur, leges humanæ ſanciunt, vt filij obediant parentibus: & tu te ſubduces ab authoritate parentum optimorum, vt pro vero patre te dedas factitio, & pro vera matre tibi aſciſcas alienam, aut potius vt pro parentibus tibi dominos ac dominas aſciſcas? Nam parentibus ita es obnoxia, vt tamen te liberã eſſe velint, vnde & liberi vocantur filijfamilias, quòd abſint à conditione ſeruorum. Nunc tu te pro libera tẽdis vltrò ſeruã reddere. Chriſtiana clemẽtia maxima ex parte ſubmouit omnẽ illam veterum ſeruitutẽ, niſi quòd in paucis regionibus adhuc reſident veſtigia. At inuẽtum eſt ſub prætextu religionis nouum ſer-

nitutis genus. Nihil ibi licebit, niſi ex præſcripto, quicquid obuenerit tibi, illis accreſcet. Si quo pedem moueris, retraheris è fuga, perinde quaſi parentem veneno necaueris: quoq; ſit euidentior ſeruitus, commutant veſtem quam dederunt parentes, & ad exemplum priſcũ eorum, qui olim ſeruos eſſent mercati, commutant nomẽ in baptiſmo inditum, ac pro Petro ſiue Ioanne vocant Frãciſcum ſiue Dominicum.

Reſponſio ad arg. Eraſmi. In quibus Eraſmi dictis deſideratur animus erga Deum & religionem monaſticam magis pius. Natura, inquit, dictat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ ſanciunt, vt filij obediant parentibus. Verum & indubitatũ eſt, quòd hic aſſumitur, ſed ſuos limites habet hæc obedientia, vltra quos ſe extendere non debet. In his enim quæ ad morum diſciplinam & rectam filij inſtitutionẽ, & ad vitam domeſticam pertinẽt, filius ſubiectus eſt patri: ſed Apoſtoli ſententia eſt, *Hebr. 12.* Patres carnis noſtræ eruditores & caſtigatores habuimus, & reuerebamur eos, nonne multò magis obtẽperabimus patri ſpirituũ & viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum, ſecũdum voluntatem ſuam erudiebant nos, hic autem ad id quod vtile eſt in recipiendo ſanctificationem eius: hic, ſcilicet ſpirituum pater in filio ſuo inuitat & monet. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me. *Matth. 19.* Omnis qui reliquerit domũ, vel fratres, aut ſorores, aut patrem aut matrem propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſsidebit. & Qui non odit patrem ſuum & matrem, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. *Luca 14.* In qua paleſtra & ſchola ad ſanctificationem exercentur ij, qui profeſsi ſunt religionem monaſticã, quod maximè fieri cõuenit ab ipſis pubertatis annis. Nam bonum eſt viro cum portauerit iugũ Domini ab adoleſcentia ſua. Et ſicut ſcribit B. Gregorius B. Benedicto, Romani nobiles ſuos filios omnipotenti Deo nutriendos dare cœperunt. *Trenor. 2. 2. li. dialog.* Et ex communi conſuetudine illis officijs vel artibus pueri applicantur, in quibus ſunt vitam tranſacturi, ſub magiſtris illius artis peritis, & parentibus abſtrahuntur. Nam ſi puero in Grãmatica vel philoſophia inſtituendo alius à parentibus quæritur inſtitutor, multò magis quando inſtituendus eſt ad perfectionem vitæ Chriſtianæ, vt ſecundum conſilia Euangelij Chriſto ſoli ſine impedimentis viuat, eiq; ſoli placeat, quærẽda eſt alia vita, alius inſtitutor. Quòd igitur ſe ſubducit ab authoritate parentũ, hoc facit patre ſpirituum vocante, eiuſq; authoritate, quem pater carnis ſuum etiam patrẽ ac Dominum libenter agnoſcit, de quo Dominus Saluator, *Matth. 5.* Patrem nolite vocare vobis ſuper terram, vnus enim eſt pater veſter qui in cælis eſt, cuius vocationi & voluntati nõ reluctatur, ſi optimus vt dicit Eraſmus, eſt parens, ſed obſequitur libenter. Et ſicut Epiſcopus non factitius eſt pater, nec Chriſtus Dominus cuius ille locum tenet, ſed verus paſtor: ſicut Rex, quem ſecundum Ariſtotelem Homerus appellat patrẽ populi, Maior *5. Ethicor.* enim eſt cognatio ſpiritus quam carnis. De hac autem quã odioſe appellat Eraſmus ſeruitutem, dixit S. Agatha, quòd ſumma ingenuitas eſt, in qua Chriſti ſeruitus comprobatur. Et Apoſt. Paul. Cum eſſem, inquit, liber *1. Corint. 9.* ex omnibus, omnium me ſeruum feci. Quæ ſeruitus libertas potius eſt dicenda, quando in noſtram ſalutem & ſanctificationem alteri ſubijcimur. Nec hominibus ſeruitur in vita monaſtica, ſed Chriſto Domino, quãdo ſecundũ exemplum, & præpoſiti præſcriptũ ad regulam Chriſti & Euangelij exercemur, Nec hominum ſe ſeruũ facit qui profitetur religionẽ, ſed Domini, vt Deo ſeruiat mon- *1. Corint. 9.* ſtrantibus, & ad hoc dirigentibus religionis Præpoſitis, nihilque niſi ex præſcripto agat. Hæc enim vetus eſt regula monachorum, vt ſicut ex præſcripto magiſtri in omni arte agit diſcipulus, ita hic in tota vita ab Euangelij perfectione inſtituatur non recedere. Nã B. Hieronymus ad Ruſticum monachum, Ad illud tendit, inquit, oratio, vt doceã te non tuo arbitrio dimittendum, ſed viuere debere in monaſterio ſub vnius diſciplina patris conſortioq; multorum, vt ab alio diſcas humilitatem, ab alio patiẽtiam: hic te ſilentiũ, ille doceat manſuetudinem: nõ facias quod vis, comedas quod iuberis, veſtiare quod acceperis, operis tui penſum perſoluas, ſubijciaris cui non vis, laſſus ad ſtratũ venias, ambulanſq; dormites, & necdum expleto ſomno ſurgere compellaris: ſeruias fratribus, hoſpitũ laues pedes, paſſus iniuriã taceas, præpoſitũ monaſterij timeas vt Dominum, diligas vt parentẽ: credas tibi ſalutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum ſentẽtia iudices, cuius officij eſt obedire & implere quæ iuſſa ſunt. Idem ad Euſtochium de primo monachorum nempe Cœnobitarum genere, loquens. Prima, inquit, apud eos cõfœderatio eſt obedire maioribus, & quicqd iuſſerint facere. Et de præſcripto veſtitu, Vnus, inquit, omnium habitus, linteamine ad tergẽdum ſolum manus vtebantur. Et alibi, *In obiurgatione gran in Sabinum diaconum.* Moris eſt, ait, in Aegypti, & Siriæ monaſterijs, vt tam virgo, quam vidua, quæ ſe Deo vouerint, & ſeculo renunciantes oẽs delitias ſeculi conculcarint, crinẽ monaſteriorum matribus offerrent reſecandum, nõ intecto poſtea contra Apoſtoli Pauli voluntatem inceſſuræ capite, ſed ligato pariter ac velato. Et addit poſtea de velo & flammeo quo conſecratę erant: tradens eundem morẽ veli & flammei tunc temporis in vſu fuiſſe, quẽ nunc noſtrum hoc ſeculum obſeruat. Quæ omnia cùm fiãt in ſanctificationem virginis conſecratæ, ad libertatem pertinent, non ad ſeruitutem. Et quod tempore Apoſtolorum veſtes monachorum commutabantur, dicit Beatus Dionyſius de Eccleſiaſtica Hierar- *ca. 6 partis 2* chia. Exutumque, inquit, veſte omni monachum ſacerdos aliam induit. Nec mirum eſt ſi profeſſurus nomen aſſumat eius quem peculiariter imitari decreuit. Nec in hoc

abijcit

abijcit nomen aut veſtem à Domino in baptiſmo datam, ſed heroici ac ſtrenuioris militis ſub eodem duce veſtem induit, & nomen aſſumit militare. *Eraſmus* Addit Eraſmus, Emancipарunt te leges a iure parentum? Nequaquam. Licet ne tibi emere aut vendere fundum, inuitis parentibus? Minime. Vnde igitur tibi ius, vt teipſum dedas neſcio quibus, inuitis parentibus? An non tu illis clariſsima maximeq́; propria es poſſeſsio? Reſpondet Catharina, In negotio pietatis ceſſant naturæ leges. Ait Bubulus, Negotium pietatis agitur in baptiſmo. Hic tantùm agitur de veſte mutanda, deq́; genere vitæ, quod per ſe neq; bonum eſt, neq; malum.

Reſponſio. Quòd filius familias non poteſt vendere tunicam, ſi pubes eſt, & plenum rationis habeat vſum, ſi quã propriam habet ex patris aut aliorum donatione, ſolum eſt ex legum diſpoſitione, contra quam facultas dari poſſet ipſam vẽdendi & communicandi, ſicut idem filius magnam habet poteſtatem in peculio alienando: Sed leges ſimiliter diſponere nõ poſſunt circa actus naturaliter liberos, qualis eſt vitæ ac ſtatus mutatio. Et parentibus a legibus interdicitur, ne filios monaſticã vitam eligentes à venerabilibus monaſterijs abſtrahant. *In auth. de ſanctiſ. Epiſc coll. 9.* Non eſt filius parẽtum poſſeſsio ſicut ſeruus aut ancilla, ſed natura liber eſt & ſuæ poteſtatis, *Para. Nullũ vero.* quantum ad ea quæ ad ſuam pertinent perſonam, vtpote vt vel ſe obliget religioni, vel contrahat matrimonium: non autem quantum ad diſpenſationem domeſticã. Ad hoc quod dicitur, Vnde tibi ius, vt teipſum dedas neſcio quibus, inuitis parentibus? reſpõdendum hoc ius eſſe ex Euãgelio, Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & veni ſequere me. *Matth. 16.* Item, Omnis qui reliquerit domum, agros, patrem & matrem, propter nomen meum, centuplũ accipiet, & vitam æternã poſsidebit: imò ex ordine naturæ hoc nobis eſt ius, qui habet, quòd ſi quid proconſul iubeat & aliud Imperator, illo contempto, huic eſſe ſeruiendum. Semper manet libertas ſequendi vocationem patris ſpirituum. Porrò irreligioſe admodum dicitur, quòd hic tantùm agitur de veſte mutanda, deq́; genere vitę, quod per ſe neq; bonum eſt, neq; malum, cùm vita monaſtica conſiſtat in conſiliorũ Euangelicorũ obſeruatione, vt charitatis Dei & proximi aſſequamur perfectionem, quã non eſſe per ſe bonam, planè Euãgelio aduerſatur, quod loquitur: Si vis perfectus eſſe, vade vẽde, &c. Veſtis quidem mutatio non eſt de religionis eſſentia, ſed ei accedit.

Eraſmus. Illi iactant obedientiam, non ea laus tibi deerit ſi obedias parentib. tuis, quibus Deus iubet obedire, ſi epiſcopo tuo & paſtori tuo.

Reſponſio. Aliam obedientiam debet filius parentibus, aliam miles duci exercitus, diſcipulus magiſtro, ouis paſtori & epiſcopo: at longè aliam monachus ſuo abbati, in his videlicet quæ pertinent ad conſilia & perfectionẽ euangelicam. Multum enim refert ad quẽ ſcopum, atq; in quibus obediẽtia præſtetur. Nã adoleſcenti qui dicebat ſe cuſtodiuiſſe à iuuentute ſua omnia decalogi pręcepta, reſpõdit Dominus, Si vis perfectus eſſe, &c. Hoc enim ei adhuc deerat.

Eraſmus. Et in eodem colloquio de matrimonio inuitis parentibus contracto, ſic definiũt quidam, & matrimonium eſſe ratũ quod inſcijs aut etiam inuitis parentib. inter puerum & puellã per verba de præſenti contractũ eſt. Atqui iſtud dogma nec naturę ſenſus approbat, nec veterum leges, nam Moyſes ipſe, nec euangelica aut apoſtolica doctrina.

Reſponſio. Quod puer vel puella inſcijs aut inuitis parentibus, prohibetur matrimonium cõtrahere, in quæſtionem non venit. Et cõfitemur quòd naturæ ſenſus, veterum leges, Moyſes, & doctrina Apoſtolis hoc vetant. Cum enim parentũ cuſtodię, curę & ſolicitudini à Deo ſint cõmiſsi, indecens eſt & magnum aduerſus eos ingratitudinis ſignum, ſine eorum directione, conſilio atq; iudicio, puellam viro nubere, & puerum ducere vxorem. Naturalis ordo & ſubiectio, eorum conſilio hoc fieri poſtulant. Sicut enim parentum eſt filijs theſaurizare, & de bono proſpicere coniugio: Ita filiorum eſt eorum audire cõſilium. *Geneſ. 24.* Sic Abraham accerſit filio ſuo Rebeccam, *Cap 22.* eaq; ex voluntate patris ducitur: Sic Iacob *Exod. 22.* iuſſu patris delegit affinem Laban. Rurſus in Deutero. ſtuprator virginis nondum deſpõſatæ numerat patri quinquaginta ſiclos, & ducit vxorem volente patre. Et ſi ſeduxerit quis virginem nondum deſponſatã dormieritq́; cum ea, dotabit eam, & habebit vxorem: Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere cõſueuerunt. Et Tobiæ filius tradentibus parentibus accepit Saram, Item *Exod. 34.* Caue ne vnquam habitatoribus terræ illius, &c. nec vxorem de filiabus illius accipies filijs tuis. Multa ſunt eiuſmodi in veteris teſtamenti voluminibus, quæ declarant curam & ſollicitudinem contrahendi matrimonij, penes patrem & matrem fuiſſe, & filios eorũ ſequutos eſſe iudicium. Et Apoſtolus Paulus, *1. Corint. 7.* Si quis, inquit, turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua quòd ſit ſuperadulta, & ita oportet fieri, quod vult faciat, non peccat ſi nubat. Et ſi iudicauit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit, & qui non iungit, melius facit. Item B. Ambroſius, *Li. 1. ca. vlt. de Abrahã.* Conſulitur, inquit, puella non de ſponſalibus: illa enim iudicium ſpectat parentum. Non eſt enim virginalis pudoris eligere maritum: ſed iam deſpõſata viro de profectionis conſulitur die. Ait enim quidã Poeta in perſona mulieris, Sponſalium quidem meorum pater meus curã ſubibit: hoc enim non eſt meum. *Euripedes in Andromach.* Mulier etiam ſi qua amiſſo cito marito, adoleſcentula, ſi vult nubat tantum in Domino, vt electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiæ æſtimetur author, ſi ipſa de nuptijs ſuis electionem ſibi vendicet. Et alio loco ſcribit ad Siſynnium, *Epiſt. 43.* Venturam in locum filiæ tuæ tu eligas iudicio

iudicio, cui fies pater. Quod certè eſt æquiſſimum. Sed hoc non vertitur in quæſtioné, verum iſtud magis, An inconſultis parentibus ab ingrato filio vel filia malè contractũ matrimonium, nullũ ſit & inualidum. Multa namq; malè fiunt, quę tamen facta tenent. Nam idem Ambroſius qui tantam patri tribuit authoritatem in filię ſponſalibus & nuptijs, nihil dubitat coniugium filij patre inconſulto cõtractum, validum eſſe & firmũ. Et ſi leges ciuiles hunc contractum inualidant (de quo variæ ſunt doctorum ſentẽtiæ, vt habet gloſa Inſtit. de nup.) correctæ ſunt per ſacros Canones. Nam diſponunt etiam, quòd filiæ tunc ſolum diſſentiendi à patre ſponſum offerente conceditur licentia, ſi indignum moribus, vel turpem ſpõſum pater elegerit, cum tamen ſcriptura teſtetur, quòd puellæ voluntas ſit requirenda, quam etiam ſpectat Apoſt. Paul. cùm dicit, Cui vult nubat, tantum in Domino, beatior autem erit ſi ſic permanſerit, ſecundum meum conſilium, &c. Si non ſe continent, nubant: melius eſt enim nubere quàm vri, ad mulieris & viri totum referens voluntatem. Quamuis autem ex parentum delectu atq; iudicio puella nubere debeat, nõ tamen de matrimonio contrahendo, vel virginitate conſeruanda, parentum eſt præcipere, cùm hæc libera ſint & noſtro relicta arbitrio: vt docent B. Thomas, Richardus, & alij doctores ſcholaſtici in 4. lib. Sent. diſtinct. 29. Et quia ſacri canones non expreſſe derogant legibus diſponẽtibus, ſine patris conſenſu à puella & puero non poſſe cõtrahi matrimonium, videntur eas intellexiſſe tanquam præceptum honeſtatis & reuerentiæ ac gratitudinis erga parentes, & non quaſi matrimonium ſic contractum, irritum vellent & inualidum. Nam iuxta ſcripturam obligat votũ & iuramentum mulieris de abſtinentia, & de affligendo per ieiunium animam ſuam in domo patris vel mariti emiſſum, quãuis irritari poſſit patre vel marito contradicente: Vbi B. Aug. annotat, nõ eſſe ſimile de voto cõtinentiæ, vel abſtinentiæ à cõcubitu, hoc eſt caſtitatis in qua pares ſunt, cũ lex hic authoritatẽ viro tribuat, non mulieri quæ viro ſubdita eſt, vt tũc perſoluẽda ſint vota mulieris ſi vir approbauerit, & Apoſt. de cõiugatorũ concubitu loquẽs, nõ ibi maiorẽ authoritatem viro quã fœminæ dedit: Vxori, inquit, vir debitũ reddat, ſimiliter & vxor viro. Quãdo ergo in hac re, inquit ipſe Aug. parem vtriuſq; voluit eſſe poteſtatem, puto quòd nobis intelligendum inſinuet, iſtam de concumbendo vel non concumbendo regulam, nõ pertinere ad ea vota vbi non habent parem vir & mulier poteſtatem: ſed viri maior eſt ac propè eius ſolius eſt. Non enim ait lex, virũ non debere reddere vota ſua ſi vxor prohibuerit, ſed vxorem ſi vir prohibuerit. Vnde non mihi videtur eiuſmodi votis atq; obligationibus, quæ aduerſus animam fiunt, etiam iſta debere accipi, quæ inter ſe vir & vxor de concumbendo, vel de abſtinentia cõ-

Ad Siſyn.

Num. 30.

Quæſt. 59. ſuper Numerũ.

cumbendi placita habuerũt. An aũt idem ſit iudiciũ de puero & puella, de qua potiſſimũ loquuntur ſcripturæ: Nã inſtitut. de nup. indicatur etiam eſſe diſcrimen. præſens tractatio non requirit eius rei determinationem.

Primum, inquit, reuocari multo ſalubrius foret, ne nuptiæ ſine conſenſu eorũ in quorum poteſtate ſunt, coeuntes, id eſt patris vel aui vel proaui, conſiſterent, quos tamen ſi æquo longius differrent, magiſtratus ad officium compelleret. Quã legem eximiè ſanctam Romanis olim fuiſſe, teſtatur titulus de ritu nuptiarum lib. pandect. iuris ciuilis 23. & alijs quoq; libris iuris ciuilis repetita: Quã ſane apud nos ſanctam haberi non ſolum è re foret contrahentium matrimonium, qui per ætatem ſibi ipſis parum conſulere poſſunt, verum etiam ex eo vtile decerneret, quod apud nullos patriam poteſtatem tanti eſſe atq; apud nos oporteb.

Bucerus In 1 euange. liũ Matth. cap. 19.

Diximus ingratitudinem & irreuerentiã filiorum in parẽtes, non eſſe iuſtam cauſam matrimonium irritandi, & maximè ob eam non eſſe inualidum ſi parentibus inconſultis contrahatur, cùm hæc contrahendi facultas libera ſit apud ſeruos etiam & ancillas, ipſis quoq; dominis contradicentibus. Et qui per ætatem ſibi conſulere non poſſunt, parentum & prudentiorum requirere & ſequi debent conſilium; quod ſi negligant, & ſuo fidant iudicio, ratum nihilominus eſt quod temere atq; imprudenter agunt: ſicut ſi emãcipati, vel cum parentis imprudentis conſilio ſtultè cum aliqua cõtrahant. Et patriam poteſtatem diximus non extendi ad contractus filiorum coniugales in quib. plenè ſunt liberi, ſub parentum tamen directione ac regimine & cura. Puella enim non eſt in poteſtate patris vt ſui corporis poteſtatem non habeat, ſed quaſi filia ad educandũ & inſtituendũ in timore Domini: ſicut diſcipulus eſt in poteſtate magiſtri, vt in arte aliqua inſtituatur: & ideo ſecundũ hoc quòd libera eſt, poteſt ſe in poteſtatẽ alterius dare abſq; patris cõſenſu. Nec maritũ ei dare poteſt parẽs ſine eius conſenſu. Concludit deinde Buc.

Reſponſio.

Vt nemo ſeipſum, inquit poteſtati eximere poteſt, cui addictus eſt diuinitus, ita nemini quoq; licere patriæ ſeſe poteſtati ſubducere, & alteri per matrimonium addicere. ſi id quiſquã tentet parentes ſuos poſſe repetere quicquid ab eis promiſſionis interceſſerit. Ne autem parentes ſua poteſtate abutantur cauendum eſſe per magiſtratus. Denique illis nihil negotij exhibendum, qui contra hæc ex ignorantia legis diuinæ, & Papæ legem diuinã arbitrati nuptias inierunt.

Bucerus.

Fallitur hic Buc. quòd præſupponat per patriã poteſtatẽ poſſe impediri matrimon. & ſine ei⁹ permiſſione inualidũ eſſe vel reſcindi poſſe contractũ, cũ talis dũtaxat ſit vt ſine ei⁹ iudicio & cõſilio liberi cõiugiũ inire nõ debeant, & vt curã & ſollicitudinẽ gerat de eis eorũq; ſalute ac viuẽdi ratione. Falsũ eſt igitur parentes poſſe repetere & reſcindere quicqd ab eis promiſſionis interceſſerit. Atq;

Reſponſio.

Siſynnio

Siſynni hoc B. Ambroſ. conſuluiſſet, ſi filij contractum coniugalem incóſulto patre initum iure reſcindere potuiſſet. Et quiſq; ſeipſum poteſtati cui addictus eſt diuinitus, multis modis eximere poteſt, & ſe eximit quando de vno regno migrat ad alterum, itē quando domum mutat, ſicut certum eſt quādo filius emancipatur, modo quodā à patria eximitur poteſtate. Et Domini ſentētia eſt. Omnis qui reliquerit patrē & matrem, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Nemini iniuriam facit, qui iure ſuo vtitur. Mirum profectò, quòd monendi non ſunt de ſalute ſua qui manent in coniugio inconſultis parentibus contracto, ſi iure diuino inualidum eſt & nullum, cùm certum ſit non eſſe eorum coniuges, & ideo non perſeuerare in adulterio.

Multò ſanè moderatior hîc eſſe videtur Ioannes Brentius, qui de huiuſmodi contractu ſic loquitur.

Brentius. In catechiſmo circa præceptum 4.

Grauiſſimè peccant liberi ſi contempta parentum authoritate coniugia ineant. Quod ſi verò mutuum fœdus coniugij, ſine parentum conſenſu fuerit iam initum, referendum erit, priuſquā vel diſſoluatur vel confirmetur, ad publicum vel ordinarium iudicium, vt de fœderis firmitate vel infirmitate legitime cognoſcatur. Etſi enim generalis regula eſt, quod liberi debeant inire coniugia cum parentum conſenſu, tamen nonnulli ſunt caſus, quos iuriſconſultorum eſt enumerare, in quibus licet liberis abſq; parentum authoritate matrimonium contrahere. Quare de his coniugij fœderibus quibus parentes contradicunt, legittimo iudicio cognoſcendum eſt.

Reſponſio.

Rectè Brentius dicit non ſtatim improbādum eſſe coniugium quaſi inualidum, quod initum eſt ſine parentum conſenſu, ſed referendum ad publicum & ordinarium iudicium, in quo cognoſcatur de fœderis firmitate, vel infirmitate. Nam ſi parētes rationem non habeant contradicendi, qui tamen conſulti contradicunt, certiſsimum eſt legittimum eſſe matrimonium. Item ſi plenum nó habeant rationis vſum filij cōtrahentes, aut ea temulentia cōtrahunt vel coactione, nullum efficitur coniugium. Liberum enim & deliberatum requirit cōſenſum contractus coniugalis, ſicut vxorum, & plenum rationis vſum. De quo tractat Cardinalis Caieta. circa. 2. 2. B. Thomæ. In eo tamen fallitur etiam Brentius quòd arbitretur inualida eſſe matrimonij fœdera, quæ contempta parentum authoritate temerè ineuntur. Martinus verò Lutherus excipit, ſi nata eſt in huiuſmodi coniugio proles: extra quem caſum dicit in parentum poteſtate eſſe quod validum maneat vel irritetur, quaſi matrimonium ſemel initum per parentes ſeparari poſſet & irritari ſicut votum abſtinentię, ita variant qui ſuum iudicium tanquam dogmatū regulam ſequuntur. De gradibus conſanguinitatis & affinitatis docet Martinus Bucerus, quòd illi ſoli à nuptijs arcentur, quos habet Leuiticus, vel ex Cæſarum in Codice & in Inſtitutionibus.

Bucerus.

Sunt, inquit, perſonæ quas lex Cæſarum vetat in coniugium accipere, hæ tantum, filia, neptis, proneptis, mater, auia, proauia, amita, matertera, ſoror. ſororis filia, neptis, priuigna, nouerca, nurus. ſocrus, fratris vxor, & ſoror vxoris: has & lex Dei ducere prohibet, quare conſobrinis & fratruelibus connubium inter ſe cōtrahere licet, quicquid contra leges pontificia ſtatuerint. Quis enim honeſtatis hic maiorem rationem habeat, Deo ipſo omnis honeſtatis authore? cuius legibus quāto plus reſpondent Cæſarianæ Pontificijs, tanto certè eis apud Chriſtianos plus quàm Pontificijs oportebat deferri. His profectò legibus receptis, vt multò ſanctius nuptiæ fierent, ita poſſent & honeſtiores & diuturniores perſiſtere.

Reſponſio.

Apud Eccleſiam eſſe poteſtatem de coniugijs fidelium diſponendi, & eam ſemper diſpoſuiſſe in Concilijs etiam vniuerſalib. legiſq; Moyſi virtutem expiraſſe, in ſuperioribus docuimus. Patrueles quoq; & conſobrinos iuſtiſsima ratione eſſe prohibitos à coniugio, oſtendimus ex Auguſtino & Ambroſio. Ait enim ille, Quis dubitet honeſtius hoc tempore etiam conſobrinarum prohibita eſſe coniugia, nó ſolùm ſecundum ea quæ diſputauimus, propter multiplicandas affinitates, ne habeat duas neceſsitudines vna perſona, cum duæ poſsint eas habere, & numerus propinquitatis augeri: ſed etiā quia neſcio quomodo ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale atq; laudabile, vt cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem ab ea contineat, quamuis generatricē tamen libidinem. *de ciuit. Dei lib 15 ca. 16.* Et idem, Experti ſumus, inquit, in connubijs conſobrinarum etiam noſtris temporibus, propter gradū propinquitatis fraterno gradui proximum, quod raro per mores fiebat, quod fieri per leges licebat. Nā factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illiciti, & quod fiebat cum conſobrina, penè cum ſorore fieri videbatur. Et B. Ambroſ. Theodoſius Imperator, inquit, *Epiſt. 66.* etiam, patrueles fratres & conſobrinos vetuit inter ſe coniugij conuenire nomine, & ſeueriſsimam pœnam ſtatuit. Honeſtatis rationem in ſuis legibus habuit Deus, ſed eius quam ſtatus populi & tempus poſtulabant. Nihil enim ad perfectum adduxit lex, ſed erat pędagogus ad Chriſtum. Maior filios decet honeſtas: Sic vt in die, inquit Apoſtolus, honeſtè ambulemus. Nec conueniebat poſt magnam libertatem, imò & laxitatem quæ erat ante legem, ſubito gradus extendere, vltra quos matrimonium permitteretur. Nam eo tēpore permittebatur vxorū pluralitas, mādabatur vt frater fratris ſine liberis defuncti vxorē acciperet: & ex ea fratri prolē ſuſcitaret: item vt omnes viri ducerent vxores ex tribu ſua, quæ ſuas illo tempore cauſas habebant, quas modò non habent. Arcebantur in lege à cōiugio ſolæ perſonæ, quas neceſſe eſt ſimul cōmorari, & hoc ne nimia

Leuitici nullam habere efficaciam, niſi vt cõtinent ius naturale, quod ſemper & omnes nationes obligat. Sic habet.

Nunc de ipſa Moyſi lege, pauca quæ ad hoc inſtitutum noſtrum attinẽt, dicemus. Quid enim, an non ſæpenumerò demonſtratum eſt hactenus, quòd per diuulgationem Euãgelij in totum orbem terrarum cultus Leuiticus & politia Moſaica abrogata ſint? Cùm igitur hæc ordinatio coniugij etiam ſuũ locum inter Leuitica habeat, an vnà cum alijs Leuiticis ordinationibus cõcidit? In deſcribendo ciborum diſcrimine præcipitur magna authoritate, vt Iſraelitæ non cõtaminẽt animas ſuas immundicia cibi. Ego ſum, inquit, Dominus Deus veſter. Sãcti igitur eſtote, quia ego ſanctus ſum, ne polluatis animas veſtras, &c. & tamen diſcrimen ciborũ ſublatũ eſt per Euangeliũ. Ergò ne dicemus etiã diſcrimen perſonarũ, quantum ad coniugiũ attinet, ſublatũ eſſe? Nihil minus. Ea enim abrogata ſunt, quę propriè ſunt Leuitica, quæúe propria fuerunt Moſaicę politiæ. Quæ aũt ſunt naturalia, perpetua ſunt & immutabilia. Vide mihi decalogũ, hic cõmendatur nobis magna authoritate obſeruandus. Nũ quia Moſaicus eſt? Nihil certè min⁹. Sic enim obſeruãdæ etiã eſſent aliæ Moſaicę ordinationes, & quæ in decalogo Leuitica cõtinentur, quale illud eſt, quod de obſeruando die Sabbati præcipitur nõ eſſe abrogata: Sed cõmendatur obſeruandus, quia cõtinet legẽ naturæ, & indicat, qui ſint veri fructus fidei. Idem ſentiendũ eſt de diſcrimine perſonarũ in cõtrahendis nuptijs. Hoc enim diſcrimen obſeruandũ eſt, nõ quia Iſraelitæ obſeruarunt illud, ſed quia lex naturæ exigit obſeruationẽ huius diſcriminis. Agè ergò, vbi quæremus nũc perſonas, à quatũ matrimonio abſtinẽdum eſt? Num permittetur hoc iudiciũ vniuſcuiuſque priuato homini? Minimè omniũ. Et ſi enim ſua ſint priuatorum hominũ dona, tamen quia magna eſt humanorũ ingeniorũ diuerſitas ac etiã peruerſitas, nõ poteſt pro publica lege haberi, quod cuiuis priuato rectũ aut ſecùs videtur. Nũ requiremus hoc quicquid eſt negotij è legiſlatore quopiã? Sunt, n. quantum ad hoc inſtitutum nobis ſatis eſt, tres legiſlatores, alius eſt Moyſes, alius Rom. imperator, ſeu Romanæ leges, alius Rom. Pontifex, hi tres de nuptijs & de perſonis, à quarum matrimonio abſtinendum eſt, ſtatuerunt leges. Quem igitur ex his ſequemur, num Moyſen? At ſi Moysẽ ideo agnoſcimus, quia legiſlator eſt, non ſolùm recipienda eſt ordinatio eius de nuptijs, ſed etiam de tota eius politia, & externo cultu Dei: & in hoc ipſo negotio de nuptijs iubet Moyſes ſuperſtitem fratrẽ ducere vxorẽ fratris mortui, ac permittit polygamiam: quæ certè in noſtra politia habentur turpia & abominabilia, ac pariunt infamiam. Num agnoſcemus leges Rom. Profectò hæ ſunt nobis omni veneratione habendæ & obſeruandæ, quia ſumus Roma. ciues. Sed quantum ad hoc negotium de coniugio attinet, tantũ valere vidẽtur, quantũ valent Canones Rom. Pontificis. Adminiſtratores Romanorum legum ſubiecerunt eos Canonibus Pontificijs. Videamus igitur quantã authoritatem tribuat Euangelium Romano Pontifici, in ferendis publicis legibus. Gloriatur ſe ſucceſſorem Apoſtolorũ (Fallitur hic Brentius hæretico fermento Martini Lutheri correptus) adeoq; vicarium Chriſti in terris. Non eſt ſeruus ſupra dominum, nec diſcipulus ſupra præceptorem. Chriſtus autem nõ venit in hunc modum, vt legislator, & vt externus monarcha, cũ rogaretur, vt hęreditatem inter fratres diuideret, ait, Quis me conſtituit iudicem? Et alias. Filius hominis non venit vt ſibi miniſtraretur, ſed vt ipſe miniſtraret. Quare Chriſtus non venit in hunc mundũ, vt nouas leges & nouas politias inſtitueret, ſed venit vt Euãgelium de remiſſione peccatorum prædicaret, ac moreretur propter peccata noſtra, & reſurgeret propter iuſtificationem noſtri. Eodem modo miſit Chriſtus Apoſtolos ſuos in hũc mundum, non vt legislatores, nõ vt inſtauratores nouarum politiarũ, ſed vt miniſtros Euangelij. Sicut me, inquiens, miſit pater, ita & ego mitto vos. &, Ite in vniuerſum mundũ, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Quare quãto magis Romanus Pontifex gloriatur ſe ſucceſſorem Apoſtolorum, & vicarium Chriſti, tantò minorem habet authoritatem condendarum nouarum legum. Hallucinatur hac parte, vt diximus, Ioan. Brent. *Reſpõſio ad errorẽ Bren. noſtro propoſito impertinentem.* Nam legislatoris verba ſunt, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Hic enim veterem legem abrogat, & nouam inſtituit. Et legislatoris verba ſunt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Item, Niſi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ipſe venit, vt inſtitueret nouam politiam cæleſtẽ, de qua B. Ioan. Vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouã deſcendentem de cælo, à Deo paratam ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Non eſt aũt ciuitas ſine legibus benè inſtituta, de qua ipſe Dominus, Super hanc petram ædificabo eccleſiam, hanc nouam videlicet ciuitatem, cuius claues dedit Petro, vt quicquid ligaret ſuper terrã, eſſet ligatum & in cælis: & quodcunq; ſolueret, eſſet ſolutum & in cælis. Et poteſtate hac leges ferendi vſi ſunt & ipſi Apoſtoli. Aiunt enim, viſum eſt ſpiritu ſancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria, vt abſtineatis ab immolatis ſimulacrorum & ſanguine & ſuffocato, &c. Et Paulus confirmãs Eccleſias, præcipiebat cuſtodire præcepta *Brentius.* Apoſtolorum & ſeniorum. De quo circa articulum 26. Quid ergo nunc ſentiendum de legib. Romanis ſeu Imperatorijs? Diximus adminiſtratores earũ ſubiecisse ipſas cano-

nibus ſeu legib. Pontificijs. Oſtendimus autem nunc, nullam eſſe prætextu Euangelij, authoritatem Pontificum in condendis legibus. Nulla igitur erit etiã authoritas earũ legum, quas Romani Imperatores ſubiecerunt legib. Pontificijs: adeoq; manifeſtum eſt, quod ciuiles leges, & ſi magnam habent diuino teſtimonio authoritatem, tamẽ quia ſeu ſuperſtitione, ſeu ignorantia, aut deceptione adminiſtratorum cedunt Pontificijs canonib. ſuam quoq; authoritatem amittãt. Quo igitur nos in cauſa nuptiarũ nunc vertemus? Lex Moyſi abrogata eſt per Euangelium: lex pontificia nullam habet authoritatem ex Euangelio, legibus Romanis ſua authoritas ſublata eſt, cùm adminiſtratores ſubiecerint eas legibus põtificijs, hoc eſt nullis. Quid ergo faciemus? Non enim permittendum eſt, vt vnuſquiſque pro ſuo arbitrio cum qualibet coniugium ineat, ne & nos euomat terra, quemadmodum euomuit Cananæos, cùm nefarias & incœſtas nuptias contraherent.

Breuius.

Cùm igitur nulla nobis reliqua ſit lex de nuptijs, ſectanda eſt lex naturæ. Rectè enim iuriſconſultus dicit, In contrahendis matrimonijs naturale ius & pudor inſpiciẽd' eſt. Sed hoc opus hic labor eſt, vt cognoſcamus quæ ſit in hoc negotio lex naturæ, & quos conſanguinitatis & affinitatis gradus natura doceat eſſe nuptiarum impedimenta. Hic iterum nobis redeundum eſt, non ad Canones pontificios, ſed ad Moyſen & leges Romanas. Deus enim inſtituit & approbauit politiã Moſaicam, approbauit etiã politiã Romanarum legum, quemadmodum Paul. ad Rom. cap. 13. teſtatur. Ac tametſi Moſaica politia nunc abrogata eſt, ea tamen naturæ lex, quæ præter politica & Leuitica in Moyſe continetur, non eſt abrogata. Et quanquã adminiſtratores Romanarum legum ceſſerunt Canonibus pontificijs, tamen quemadmodum ille quõdam appellauit à rege ſomnolento ad vigilantem, & alius ab ebrio ad ſobriũ, ita nos appellabimus à deceptis fraude ad rectè edoctos, aut à legum adminiſtratoribus ad ipſas leges, vt agnita earum authoritate intelligamus à quib. nuptijs, tam lege naturæ, quàm etiam lege poſitiua ſeu politica, abſtinendum ſit. Et poſita arbore conſanguinitatis & affinitatis iuxta leges Romanas. Hic, inquit, licet nunc videre in quibus perſonis Moyſes & Romanæ leges conueniant. Ac primum in linea recta aſcẽdente & deſcendente ita conueniunt, quòd & ſi Moyſes non recenſet nominatim auias & pronepotes, tamẽ quia intelliguntur nomine matrũ & filiarum, non eſt hac in parte vlla inter ipſos diſſenſio. Deinde in linea collaterali Moyſe, nõ addit amitam magnã, & materteram magnam, ſed quemadmodũ omnes perſonæ à matre in recta linea aſcendente prohibitæ ſunt, quia ſunt matres, ita quæcunq; perſonæ aſcendendo, veniunt propriè nomine amitæ ſeu materteræ, prohibitæ ſunt, quia ſunt loco matrũ. Ad hæc Moyſe non ponit nominatim fratris aut ſororis filiam & neptem, ſed ſicut omnes perſonæ à filia recta linea deſcendente, ſunt prohibitæ, quia ſunt filiæ, ita omnes perſonæ à fratre aut ſorore in ipſorum recta linea deſcendente ſunt prohibitæ, quia ſunt loco liberorum: Et de nepte ex fratre aut ſorore regula eſt. Cuius filiam vxorẽ ducere non licet, neque eius neptem permittitur. Præterea Moyſe non numerat patruũ nec auunculum, ſed vt in genealogijs ſolet plerunq; maſculorũ tantùm mentio fieri, ita in deſcribendis perſonis, cum quib. nuptiæ contrahi non poſſunt, ponit Moyſe maſculum pro trũco. Vir enim caput eſt mulieris, ideoque enumerat tantùm fœminas. Quod ſi poſueris fœminã pro trunco, tunc natura ipſa docet loco amitæ & materteræ patruum & auunculum ponendũ eſſe. Quanta .n. eſt propinquitas conſanguinitatis inter maſculum & amitam ſuam, tanta etiam eſt inter fœminam & amitam ſuam. Quare non fuit neceſſe has perſonas nominatim commemorare. In affinitate ſimiliter cõueniunt Moyſe & leges Romanæ, ſi naturæ ipſius ductum ſeu regulas quas recenſuimus obſeruaueris. In hoc tamen diuerſitas eſt, quòd Romanæ leges iubent abſtinere à ſorore vxoris, quam tamen Moyſe poſt mortem vxoris permittere videtur. Item Romanæ leges non iubent disertè abſtinere ab vxore patrui, quã Moyſe prohibet. Sunt & aliæ perſonæ, cũ quibus in alia politia licuit contrahere nuptias, in alia nõ licuit. Cum Cananæis, Amorræis & alijs gẽtibus, quæ in Deuteronomio recenſentur, non licuit Iſraelitis lege Moyſi contrahere nuptias, quod tamẽ legibus Romanis licuiſſet. In legibus Romanis prohibetur coniugium inter tutorem & pupillam, & inter alias quaſdam perſonas, quæ in Pandectis & Codice enumerantur, de quib. tamen in lege Moyſi nulla ſit mentio. Sentiẽdum igitur eſt, quòd inter has perſonas conſanguinitatis & affinitatis, in quib. Moyſe & Romanæ leges conueniunt, non poſſint nuptiæ conſiſtere naturali iure, quod eandem vim vbiq; apud omnes gentes habet: & ſi enim Patriarchæ quidam contraxerunt nuptias cũ aliquibus perſonis in lege Moyſi prohibitis. Nam Abraham duxit Saram, quam ſcribunt fuiſſe filiam fratris Abrahæ, in vxorem: & Iacob habuit duas ſorores ſimul in vxores, attamen hæc Heroica exẽpla, quæ Deus ſuo quodam conſilio vel approbauit, vel tolerauit, vt nõ ſunt temerè condemnãda, ita nec ſunt imitanda. Sed manendum eſt nobis in obedientia iuris naturalis. Non eſt aũt obſcurum, quòd nuptiæ harũ perſonarum de quibus Moyſe & leges Romanæ conueniũt, prohibitę ſint inter ſe naturali iure. Extant enim diuina teſtimonia de vtraque politia, Moyſaica videlicet, & Rom. quarum alterã non eſt dubium, quin Deus inſtituerit & cõfirmauerit inter Iſraelitas magnis & ſtupendis miraculis, alteram teſtatur Paulus à Deo ordinatam eſſe. Quod autem inter legiſla-

Lex naturalis ſectanda in contrahendis nuptijs.

Magna iniuria in Imperatores & principes Germaniæ.

C. de inceſtis & inutil. nupt. l. Fratris vxorem

Cap. 7.

Quo ſcriptura teſtimonio hoc eſt perſpicuum.

legiſlatores præcipuarum, in toto orbe politiarũ, hoc eſt, Iudæorum & Gentium, quæ diuinitus cõfirmatæ ſunt, conuenit, hoc ius eſſe naturale perſpicuum eſt. Quare ſentiamus inter eas perſonas, de quib. Moyſe & leges Rom. conueniunt, nuptias naturali iure cõſtare non poſſe. Accedit huc, ꝙ Deus manifeſtis ſupplicijs ſignificauit, prohibitionẽ harum perſonarũ, de quib. conueniunt Moyſe & Rom. leges, naturalis iuris eſſe, & ad omnes gentes pertinere, quia ſeuerіſsimè puniuit Gẽtes Cananæas & finitimas, propterea, quod contraherent nuptias ſine perſonarum diſcrimine, ad quas tamen gentes nec lex Moyſi, nec leges Romanæ, quæ nondum latæ erant, pertinebant. Sic enim ait Moyſe ad Iſraelitas, Non polluamini in vllis his, quib. contaminatæ ſunt gentes, quas ego eijciam ante conſpectũ veſtrum, & quib. polluta eſt terra, cuius ego ſcelera viſitabo, vt euomat habitatores ſuos. Et mox, Nolite ambulare in legittimis nationum, quas ego expulſurus ſum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt & abominatus ſum eas. En Deus ipſe affirmat incœſtis gentium nuptijs terram pollutam fuiſſe. Quare manifeſtè ſignificat has nuptias naturali iure prohibitas eſſe.

Romanorũ legũ non meminit Deus, ſed Leuiticarum tantum.

De alijs autem perſonis, de quibus Moyſe & Romanæ leges nõ conueniunt, ſentiamus eas prohibitas eſſe non naturali, ſed poſitiuo ſeu politico iure. Et quia alia eſt politia Moſaica, alia Rom. nos autem non agnoſcimus Moſaicam politiam, ſed Roma. ideò in contrahendis nuptijs debemus etiam ab ijs perſonis, quas politica noſtra iura, hoc eſt, Romana prohibent, abſtinere, quatenus quidem hoc & leges ipſę, & adminiſtratores earum exigunt. Oportet eſſe ſubditos, inquit Paulus, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiã. Iam ne cum illis quidẽ perſonis, quas permittunt leges, temerè cõtrahendum eſt, ſi publica conſuetudo alio vocauerit. Duorum fratrum vel ſororum: vel fratris & ſororis liberi, poſſunt iuxta leges Moſaicas & Rom. coniungi, & tamen honeſtorum hominum eſt, vt in his & ſimilib. nuptijs nihil incõſulto legittimo magiſtratu agant. Præclarè enim dicit Iuriſcõſultus. Semper in coniunctionibus, nõ ſolùm quid liceat, conſiderandum eſt, ſed & quod honeſtum eſt. Itaq; in nuptijs contrahendis primum omnium obſeruãdum eſt ius naturale, aduerſus quod nulla humana diſpenſatio excogitanda aut ſuſcipienda eſt. De caſibus enim, qui habent neceſſarias cauſas, & qui rariſsimè contingere ſolent, nullus hic ſit ſermo. Deinde obſeruandum eſt ius politicum & publica cõſuetudo. Qua in re, quia in contrahendis nuptijs non agitur tantùm negotium conſcientiæ, verum etiam ſucceſſionis & hæreditatis, id agendum eſt, quod & boni viri honeſtum iudicant, & à legittimo magiſtratu permittitur.

Luth & Bucerus hos permittunt, ex poteſtate euangelica & Chriſtiana.

Clariſsimè hic oſtendit Ioan. Brent. perplexitates & anguſtias, quas patitur in explicando perſonas prohibitas & gradus conſanguinitatis & affinitatis, in quib. matrimonium contrahi non poteſt, ex diametro cum Mart. Luthero & Bucero, imò & ſecum pugnans: quod eis facilè cõtingit, qui ſemel regulam fidei deſeruerunt, & proprium ſequuntur ingenium. Primò omnium, inquit concludẽdo, obſeruandũ eſt in nuptijs contrahendis ius naturale, aduerſus quod nulla humana diſpẽſatio ſuſcipienda eſt, exceptis caſibus qui rariſsimè contingunt. Deinde obſeruandum eſt ius politicum & publica conſuetudo. Et tertiò id agendum, quod & boni viri honeſtum iudicant. In coniunctionibus enim non ſolũ quid liceat cõſiderandũ eſt, ſed & quod honeſtũ eſt. Vbi in genere remittit ad honeſtatem, conſuetudinẽ, & iudicium boni viri, qui valdè variè iudicant, & quiſq; pro ſuo affectu & inſtitutiõe vel catholica vel hæretica. Naſcuntur ei hæ anguſtię ex eo, ꝙ in Chriſto & eius vicario nõ agnoſcit poteſtatẽ legiſlatiuã, quã oſtendimus neceſſariò ſequi poteſtatem magnæ multitudinis gubernatiuã. Eſt aũt omnium Chriſtianorũ vna Reſpub. vna ciuitas, vt dicit B. Auguſt. quanquã per ſe abſurdũ ſit dominũ domus nõ poſſe familiæ ſuæ præſcribere leges ſecundũ quas viuat in domo ſua. Moyſes. n. inquit Apoſt. fidelis erat in tota domo eius, tanquã famulus in teſtimonium eorum, quæ dicenda erant. Chriſtus verò tãquam filius in domo ſua, quæ domus ſumus nos: qui eandẽ poteſtatem peregre profecturus in eum tranſtulit, quẽ nomine ſuo eidẽ familiæ præfecit, quẽ tamen voluit omniũ domeſticorũ eſſe miniſtrum, vt quæreret & procuraret nõ ſua cõmoda, ſed eorũ duntaxat ſalutem. Qui voluerit, inquit, inter vos primus & maior fieri, erit veſter miniſter & veſter ſeruus. Et B. Hier. Propterea inter 12. inquit, vnus à Chriſto eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio. Hac poteſtate vſus eſt Apoſt. multa apud Corinthios diſponendo: Cætera, inquit, cũ venero diſponã. Fugit itaq; Brent. primò ad ius naturę, nihil docens vnde ipſum ſumi & colligi debeat, an à fine operis principali, an à ſecundario, nihil etiã diſtinguens inter ius naturæ, quod ex principijs practicis neceſſariò, & aliud, quod duntaxat probabiliter ſequitur, vel quod ſolũ eſt eis conſentaneũ & aliter fieri poſſet: quæ doctores ſcholaſtici exactiſsimè tractãt. Et in hoc fallitur, ꝙ nihil faciat diſcriminis inter ius naturę cõiugiũ dirimẽs, & ſolũ prohibens. Nullã præterea rationẽ habet multiplicãdæ amicitiæ, in cõtrahendis cõiugijs, quã tamen potiſsimũ habendã eſſe docet B. Aug. & etiã philoſophi lumine tantum naturali rationis illuſtrati. Ait. n. Plut. Quid eſt, ꝙ propinquis & cognatis non nubunt? an quod nuptijs neceſsitudines augeri volunt, & vltro citroque filias dando & accipiendo, multos tibi propinquos adiungere? Sacri verò Canones omnibus his diligenter expenſis, explicant quæ ſint impedimenta ſolum prohibentia, quæ dirimentia, & vbi ius naturale vel diuinum

De opere monachorũ ca. 25.

Hebr. 3.

Matt. 20.

Lib. 1. aduerſus Iouinianum.

De ciuitate Dei lib. 11 c. 16. in probl.

diuinum ambiguum eſt, vel ſolùm prohibẽs non dirimens, explicant & addunt, quod ei pro tempore eſt conſentaneum. Nec aliter explicat Brentios ius naturæ, quàm quòd hoc ſit, in quo conueniunt Moyſes & leges Romanæ. Hoc, inquit, eſſe ius naturale perſpicuum eſſe: Sed quo ſcripturæ teſtimonio eſt perſpicuum? Nam diſputationes, & variç doctorum ſententiæ oſtendunt obſcurum eſſe, an ſint iuris naturæ ea, in quibus politia Moſaica & Romana conueniunt, cũ certum ſit, non eſſe iure naturæ prohibitas omnes perſonas, quas Moyſes in Leuitico enumerat. Multa ſunt & alia, in quib. Brentius anguſtias ſe pati oſtendit, referens propterea tandem omnia ad boni viri iudicium. Adduximus aũt huc eius de hac re ſententiam, vt manifeſtum ſit contra Martinum Lutherum & Martinum Bucerum palàm & catholicè eum docere, atque confiteri leges Leuitici de nuptijs, locum non habere tempore noui Teſtamenti, & per Euangelium eſſe abrogatas, & diuerſum docentes ad Iudaiſmum redire, atque ad infirma conuerti elementa.

Bucerus in comment. in Matth. c. 16.

Bucerus etiam & Lutherus nullã admittunt conſuetudinem, nullam honeſtatem, cuius non meminerunt leges Leuitici. Ait enim Bucerus, Quis honeſtatis hic maiorem rationem habeat Deo ipſo omnis honeſtatis authore? Et Lutherus numeratis perſonis, quæ ratione cõſanguinitatis & affinitatis in Leuitico à nuptijs prohibentur.

In ſermo. de matrim. an 25 Argent. excuſſo impreſſo

Harũ, inquit, cùm nulla perſonarum matrimoniũ contrahere poſſunt, cum reliquis poſſunt. Inde ſequitur, conſobrinos inter ſeſe matrimonij leges ſociare poſſe diuina & Chriſtiana poteſtate, hoc eſt, ex euãgelica libertate. Nullã hi admittunt legem Rom. nullam cõſuetudinem, nullam adoptionem, nullam honeſtatem, extra perſonas à Domino in lege prohibitas. In quibus omnibus etiam aduerſatur Ioan. Brentius, qui in nuptijs præcipuam tribuit Romanis legibus authoritatem. Nec tamen ſatis ſibijpſi conſentit (vt ſupra diximus) Nam primum reijcit Romanas leges, eò, quòd ſacris Canonib. ſe ſubijciãt, quare ſuam quoque authoritatem, inquit, amittunt, & poſtea reuertendo concludit, In contrahendis nuptijs, inquit, debemus etiam ab his perſonis, quas politica noſtra iura, hoc eſt, Romana prohibent abſtinere. Et mera eſt inſania quod dicit, Appellabimus à deceptis fraude ad rectè edoctos, aut à legum adminiſtratoribus ad ipſas leges, quemadmodum ille quondam appellauit à Rege ſomnolento ad vigilantẽ, & alius ab ebrio ad ſobrium. Vbi vniuerſos Imperatores a multis ſeculis & legum adminiſtratores, homo hæretico errore ebrius, ſomnolẽtos facit & ebrios. Et ad quos iudices appellabit? Si ad Mart. Lutherum & Bucerum, hi iam ſententiam contra ipſum pronunciarunt, & quidem potiſsimum Lutherus aſſeruit eſſe contra libertatem Euangelicam, quòd aliæ leges, quàm Leuiticæ in nuptijs prohibendis locum habeant vel audiantur. Et ſi ab eorum ſectatorib. doceantur Reipublicæ adminiſtratores atq; imperatores, hi perſuadebũt, vt contẽti ſint ijſdem legibus diuinis. Alij dicent Imperatores religioſè feciſſe agnoſcendo primariam in regulandis nuptijs apud prçlatos Eccleſiæ authoritatem, qui in ſua gubernatione altiorem ſcopum ſpectãt, quam poteſtas ſecularis. Multò probabiliùs collegiſſet Bren. ex eo, quod adminiſtratores Romanarum legum eas põtificijs canonib. ſubiecerunt, ipſis hoc iudicium deferẽdo, quod in nuptijs Canones iſti ſunt obſeruandi ex authoritate ſaltẽ legũ & imperatorum, qui eos approbando ſuos fecerunt. Deberet Brentius exhibere procuratorium quo cõmiſſum eſt ei nomine imperatorum appellationem hanc interponere, quæ quia adhuc pendet, nihil eſſet innouandum, donec definitum fuerit, an rectè ſe ſacris Canonibus ſubiecerint, an malè. Plurima alia prætereo, in quibus idem Ioannes Brentius aduerſatur Luthe. & Bucero. Hi enim admittunt patruelium & conſobrinorum coniugia, ipſe tãquam infamia damnat. Probat ipſe ſicut leges Romanę, cognationẽ legalem, quæ eſt per adoptionem, quam illi tanquam libertati Euangelicæ contrariam improbant. Dicit præterea omnes perſonas à fratre aut ſorore deſcendentes, ſimiliter aſcendendo ſuper amitam in infinitum eſſe iure naturæ prohibitas, contra ipſam veritatem & eoſdem ipſos nominatos. Quando autem tandem ſe explicare non valens, omnia refert ad iudicium viri prudentis, meritò ad Concilium generale referre deberet, cui nullus vir bonus in prudentia, iudicio & authoritate præferri poteſt, in quo omnis huius controuerſiæ facta eſt definitio tempore Innocentij tertij, Concilio videlicet Lateranen. quo nunquam vllum fuit celebrius aut numeroſius viris ſanctis & doctiſſimis. Scribũtur enim in eo fuiſſe Patriarchę & prælati mille trecenti & quindecim. Verè ſcriptũ eſt de Brent. & reliquis Eccleſiæ deſertorib. Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentum reprobabo. Vt autem plenius intelligantur, quæ ſcribit Ioan. Brentius, numerabimus perſonas, quas in Leuit. ob conſanguinitatem & affinitatem docet eſſe prohibitas, & quas iuxta leges Rom. Ob cõſanguinitatem dicit prohiberi matrem, materteram & amitam, & ex paritate rationis omnes perſonas ſupra eas aſcẽdentes, item & ſororem, & ex conſequenti omnes ex ea deſcendentes filiam & neptem. Ob affinitatem verò nouercam, vxorem patrui, vxorẽ fratris viuente adhuc fratre, ſororem vxoris viuente adhuc vxore, nurum, priuignam filiã priuigni vel priuignæ. Iuxta leges verò Rom. ob conſanguinitatem ſcribit prohibitas, matrem, auiam, proauiã, abauiam, amitam, materteram, amitam magnã & amitam maiorem, materteram magnam & maiorem, fratris filiam, fratris neptem & proneptem, ſororem, ſororis filiam, neptem & proneptem. Et ob affinitatem iuxta

eaſdem

eaſdem leges Romanas, nouercam, ſocrum, matrem ſocrus, ſocri vitrici & nouercę auiā ſocrus, ſocri, &c. Addit à latere vxorem aui & proaui, quæ ſit nouerca, vxorem fratris, ſororem vxoris, vxorem priuigni, nurum, priuignam, pronurum ſeu vxorem nepotis aut pronepotis, &c. vxoris neptem, pronepté, &c. Ex quibus manifeſtum eſt, ꝙ multo plures perſonæ iuxta Romanas leges à coniugio prohibentur, quàm vetantur à domino in Leuitic. quas omnes Brent. vult nunc eſſe prohibitas, & ſimul alias iuxta boni viri iudicium.

Caluinus. In inſtitutio nib. cap. 19. parag. 18. Ioannes Caluinus quaſi nouus legiſlator & iudex à Deo miſſus, de Eccleſiæ legibus circa nuptias iudicium ſibi vendicat, imò & impietatis eas & iniquitatis damnat.

Dum è matrimonio, inquit ſacramentum fecerunt, coniugalium cauſarum cognitionem ad ſe traxerunt, & leges ſanxerunt, partim in Deum manifeſtè impias, & partim in homines iniquiſſimas.

Reſponſio. Cognitionem cauſæ matrimonialis ad eccleſiam pertinere ſuperius oſtendimus, quā tamen alia quadam ratione pertinere diximus ad iudicium ſeculare. Eſt enim matrimonium in officium naturæ & propagationem ciuium Reipubli. Ordinatur etiam ad *Matt. 18.* multiplicationem fidelium & cultum Dei, ſecundū religionem Chriſtianam. Iniquam autem eſſe legem aliquam Eccleſiæ, vel in Deum impiā, nullo ſcripturæ teſtimonio oſtendit, ſed affirmat ſolùm. Quare iniquiſſimum eſſet ei contra ſcripturā credere, quę dicit, Eccleſiam qui non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publican⁹, quę ipſa à Chriſto *Cap. 19.* teſtimonium habet veritatis, cuiuſque propterea in dogmatibus ſequenda & ſeruanda eſt ſententia, vt ſcribit B. Auguſtinus contra Periliani Donatiſtæ epiſtolam.

Caluinus. *Quales ſunt, vt cōiugia inter adoleſcentulos, pa rentum iniuſſu contracta, firma rataq́ maneant.*

Reſponſio. Quæ ſcriptura docet contrarium? Imò ipſa docet vota & iuramenta filij in domo patris, & mulieris in domo viri, de abſtinētia & ieiunio facta, obligare apud Deū, donec eis fuerit contradictū: quia in iſtis ſubijciūtur & ſubſunt aliis. Votis autem caſtitatis & abſtinentiæ à concubitu non ita contradici poteſt, in quibus alijs non ſubijciuntur, iuxta interpretationem B. Auguſtini. Fallitur hic Caluinus, & reliqui aduerſarij, nihil diſcernens inter prohibitionem & direptioné matrimonij. Diximus enim filio prohibitum eſſe inconſultis parentibus matrimonium contrahere, ſicut etiam contra promiſſionem alteri de contrahendo factam, contrahere, & contra votum caſtitatis: valida tamen ſunt, ſi huiuſmodi matrimonia contrahantur. Et hunc errorem manifeſtè prodit Bucerus, quando docet nihil eſſe diffe-*In commen* rentiæ inter hæc verba, Accipio te in mari-*Matth. 19.* tum: vel, Addico te mihi in vxorem: &, ſpōdeo me tibi vxorem fore. Quid enim, inquit, illa verba habent, quod non contineatur in iſtis, Spondeo me tibi vxorem fore?

Ne inter cognatos ad ſeptimum vſque gradum legittima ſint matrimonia, & quæ contracta ſunt diſſoluantur. *Caluinus.*

Olim ante Concilium Lateranenſ. ad ſeptimum vſque gradum perſonæ inter ſe *Reſponſio.* contrahere vetabantur, vt ad plures per cōſanguinitatem & affinitatem naturalis amicitia diffunderetur: Et vſque ad ſeptimum gradum rationabiliter, vltra quem non facilè remanebat communis radicis memoria: Reſtricti ſunt autem poſtea vſque ad gradum quartum, vltra quem inutile tunc & periculoſum erat gradus conſanguinitatis prohibere iuxta ſententiam Concilij generalis. Inutile quidem, quia ad remotiores conſanguineos, quaſi nullum fœdus maioris amicitiæ, quàm ad extraneos habeatur, charitate in multorum cordibus frigeſcente, Periculoſum verò, quia concupiſcentia & negligentia præualente tam numeroſam conſanguineorum multitudinem homines non ſatis obſeruabant, & ſic laqueus damnationis multis inijciebatur ex remotiorum graduum prohibitione. Reſtricta eſt autem prohibitio vſque ad quartum gradum, eò, quòd vſque ad quartam generationem homines viuere conſueuerunt, vt ſic non poſſit conſanguinitatis memoria aboleri: Vnde Dominus in tertiam & quartam generationem peccata parentum ſe viſitaturum in filijs comminatur. Habita eſt igitur in his prohibitionibus ratio, hominum videlicet confœderatio & multiplicatio amicitiæ, & ad amicitiam, quaſi fugientem reuocandam ad quartum gradum reſtricta *Li. 15. de ci. ui. Dei. c. 22.* eſt prohibitio. Has autem fuiſſe iuſtiſsimas rationes coniugia prohibendi, docet Beatus Auguſtinus.

Gradus verò ipſos contra gentium omnium iura: & Moyſi quoque politiam confingunt. *Caluinus.*

Reſponſio. Iuſta ratione Eccleſiam gradus computare aliter quàm eos leges computant, docet Alexander ſecundus, ſcribens Epiſcopis atque iudicibus per Italiam conſtitutis. Nos, *35. quæſt. 5.* inquit, Deo annuente hanc quæſtio. de varia *ca. ad ſedem* graduum cōputatione diſcutere curauimus *Apoſtolicā.* in ſynodo habita in Lateranen. conſiſtorio, conuocatis ad hoc opus Epiſcopis, clericis atque iudicibus diuerſarum prouinciarum. Deniq; diu ventilatis legibus in ſacris Canonibus, diſtinctè inuenimus ob aliā atq; aliā cauſam, alteram legum fieri, alteram Canonum computationem. In legibus ſiquidem ob nihil aliud ipſa graduum mentio facta eſt, niſi vt hæreditas vel ſucceſsio ab vna ad alteram perſonam inter conſanguineos deferatur. In Canonibus verò ob hoc progenies computatur, vt aptè monſtretur vſq; ad quotā generationē à conſanguineorum nuptijs ſit abſtinendū. Ibi pręſcribitur vt hęreditas ꝓpinquis modo legitimo cōferatur.

Hic

Hic verò vt ritè & canonicè inter fideles nuptiæ celebrentur. Et poſt pauca interpoſita. Vtramque tamen computationem, inquit, ſi attentè ac ſubtiliter perſpecta fuerit, idem ſenſiſſe & eandem in eis ſententiam eſſe, atque ad eundem terminum conuenire maniſeſtiſsimum erit. Et hoc modo (quo ſacri Canones) prudentiſsimus, inquit, Papa Gregorius gradus computauit. Quæ ibi latè proſequitur, dicens profanum eſſe errorem eorum, qui aliter conſanguinitatis gradus cõputabant, quos in fine Decretalis ſuæ gladio perpetui anathematis iugulandos dicit. Hũc igitur profanum errorem reſuſcitat hic Ioannes Caluinus.

Caluinus. *Ne viro qui adulteram repudiauerit, alteram ducere liceat.*

Reſponſio. Marc. 10. Quæ eſt hic iniquitas, quæ erga Deum impietas? Docuimus in ſuperioribus ſententiã & iudicium Saluatoris eſſe, Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, Luc. 16. mœchatur, & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur. Viro igitur, qui adulteram dimittit, alteram ducere non licet, quia ſententia Saluatoris mœcharetur.

Caluinus. *Ne ſpirituales cognati matrimonio copulentur.*

Reſponſio. Inter cognatos ſpirituales magna eſt amicitia. Vt ergo charitas & amor multiplicetur, & ad alios per matrimonium familiaritas & amicitia quæratur, iuſta ratione ſpiritualis cognatio ex Eccleſię conſtitutione facta, eſt matrimonij impedimentum, cuius bonum & finis ſecũdarius, eſt amicitiæ multiplicatio, vt docet B. Auguſtinus. Et pauci ſunt eius gradus, in quibus matrimonium dirimit. Loco vt ſup. lib. 6. de cognatiõe ſpir. cap. Vnico.

Caluinus. *Ne à ſeptuageſima ad octauas Paſcha, tribus hebdomadibus ante natalem Ioannis, ab aduentu ad Epiphaniam nuptiæ celebrentur.*

Reſponſio. Iſta Eccleſiæ ordinatio ante multos annorum cẽtenarios obſeruata eſt, vt docet Gratianus ex Concilio Leodicenſi celebrato circa tempora Damaſi & Liberi Pontificum: Item ex Concilio Martini Papæ, & Concilio Ilerdenſi circa tempora Symmachi Papę vel Hormiſtę celebrato. Et iuſta ratione facta eſt hæc prohibitio, quia dum nouæ ſponſæ traducuntur, coniugum animus ex ipſa nouitate, cura carnalium occupatur, & diſſolutiones multæ in nuptijs fieri ſolent, propter quas illis temporibus, in quibus homines præcipuè ſe debent ad ſpiritualia eleuare, conueniebat prohibere ne nuptiæ celebrentur, hoc eſt ab aduentu vſq; ad Epiphaniam propter communionem, quæ ſecundum antiquos Canones in Natiuitate fieri ſolent. Et à ſeptuageſima vſque ad octauas Paſchæ, propter communionem paſchalem: & à tribus diebus ante Aſcenſionem, vſque ad octauas Pentecoſtes, propter præparationem ad communionem illo tempore ſumendam. Paſtoris namq; & animarum præpoſiti officium eſt, oues ſuas ad ſalutaria dirigere, & à noxijs atq; etiam indecentibus coercere, ac earum promouere ſalutem. Nec tamen irrita ſunt coniugia, quæ contra hoc Eccleſiæ interdictum cõtrahuntur, ſicut nec clandeſtina. Nihil itaque impietatis aduerſus Deum, nihil in homines iniquitatis continent eccleſiaſtici iſti canones, quos Ioannes Caluinus impiè, & ſine ſcripturis dicit partim im Deum impios, partim in homines iniquiſsimos. Ex quibus omnibus nunc dictis certiſsimum eſt & infallibili fide credendum, quòd matrimonia contra Canones ipſa dirimentes contracta inualida ſunt & nulla. 33. quæ. 5. c. Non oportet. 1. & 2. Et c. Non licet.

FINIS.

ORATIO-

ORATIONES THEOLOGICAE RVEVVARDI TAPPERI ENChuſaui S. Theologiæ Doctoris.

Oratio prima Theologica Reuerend. D. Rueuuardi Tapperi, Cur varÿs adeò technis Sathanas nitatur Chriſtianis FIDEM *Catholicam ſuffurari: ſed nunquam craſsioribus & abſurdioribus, quam per Lutherum impuriſſi. Apoſtatam, eiuſq; commilitones voluptuarios, nullo ſanctimoniæ, aut pietatis encomio commendatos.*

QVOD his accidit, qui immẽſi alicuius doloris ſenſu affliguntur aſsiduo, vt apud nullos nõ eius meminerint: ita ego doloris mei, (quo ex publica hac calamitate, qua nunc miſerrime conficitur & laceratur Chriſti Eccleſia, neſcio quo pacto ſingulariter afficior) non poſſum non meminiſſe, vbicunq; ſe eius offert occaſio. Non quod nouum exiſtimem, inueniri, quos nunquam defore Eccleſiæ ipſe nobis Chriſtus, atque eius prænunciarunt Apoſtoli, nũquam defuiſſe ipſa rei ſubſecuta comprobauit euidentia, Peruerſores nempe Orthodoxorum dogmatum, incentores ſatoreſq; diſsidiorũ in religione, & hominum ſeductores. Sed quod cateruatim in perditionem ſuam ruere, ſeque præcipitare videam, quod magiſtros hos animarum corruptores tam facile, tam ſecure ſequantur homines, & abduci ſe ſinant à familia Chriſti, à ſocietate Eccleſiaſtica, à doctrina, quam in ſchola Chriſti; doctore Spiritu eius, acceperunt, non ſatis mirari poſſum. Miratus eſt olim hoc ipſum, minori tamen cauſa, Apoſtolus Paulus in Galatis, quibus ſcribit, Miror, quod ſic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangelium, quod non eſt aliud, niſi ſont aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti in aliud Euangelium. Sed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit: ſicut prædixi, & nunc iterum dico, ſi quis vobis euangelizauerit, prçter id quod accepiſtis, anathema ſit.

1. *Numeri marginales reſpondent notis in orationis argumẽto collocatis.*

Notum eſt pijs omnibus, quod nonquam ceſſauit Serpens ille antiquus, moltis ab eni tio modis, à beata vita, & fœlici electorum Dei ſocietate, vnde ipſe ſua ſuperbia exciderat, auocare homines, à Deu auertere, & in extremam ac ſempiternam calamitatem (cuius ipſe iudicio cum Collegis ſuis reſeruatur) prçcipitare. Singulos (inquit Sanctus Martyr Cyprianus) circuit & explorat, an ſit aliqua murorũ pars minus ſtabilis, cuius aditu ad interiora penetret; vniuſcuiuſque ingenium & inclinationes obſeruat & ea cogitationi proponit, ad quæ nos videt propenſiores, offert oculis, quç proſtituant caſtitatem: Auribus ſermonem dulciorem, vt Chriſtianum ſoluat vigorem: linguam ad conuicia prouocat, honores promittit terrenos, vt ſpoliet cœleſtibus: quamlibet tentat euertere virtutem, modo aliqua ſit vel tenuis ſpes victoriæ: nullam tamen æquè, vt fidem Euangelicam & Chriſtianam.

Diaboli in Chriſtianos inſidiæ.

2. *Fidem et nomen Chriſti diabolus ſemper eſt perſecutus.*

Hanc enim & Chriſti nomen, eo ſuggerente & ſollicitante, ſtatim quãdo prçdicari cœperat, Sacerdotes & Magiſtratus annũciari prohibebant, quando Petrus & Ioannes eum, qui ex vtero matris claudus fuerat, & quotidie ad portam templi baiulabatur, in nomine Domini Ieſu ſanarunt, vt ambularet & exiliret, ac templum cum eis introiret: Præcipiendo, aiebant illi, præcepimus vobis, ne doceretis in nomine iſto, & ecce repleſtis Ieruſalem doctrina veſtra: hac videlicet, Non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri præter nomen Ieſu.

Perſequutiones in Chriſtianos excitabant Cæſares Ro à Diabolo inſtigati.

Deinde ob eandem cauſam Stephano lapidato, facta eſt perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Ieroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per Regiones Iudææ, & Samariæ, præter Apoſtolos. Inflammauit & Imperatores, vt hanc fidem in credentibus per totum, quod latiſsimum tunc erat, Imperium Romanum extinguerent.

Primus enim Romæ Chriſtianos, Nero, qui quintus ab Auguſto imperauit, ſupplicijs ac morſibus affecit, ac per omnes prouincias excruciari imperauit, ipſumque nomen, ait Oroſius, extirpari conatus, beatiſſimos Chriſti Apoſtolos, Petrum cruce, & Paulum gladio occidit. Succeſſerunt in eadem tyrannide Domitianus, Traianus, Marcus Antonin', Seuerus, Maximinus, Decius, Valerianus, Aurelianus, Diocletianus cũm Maximiano, qui omnes poſt Neronem feralia contra Chriſtianos, & fidem in Chriſtum fecerunt edicta: à quibus decem numerãnt perſequutiones Eccleſiæ Euſebius Cæſarienſis, Ruffinus, & Oroſius. Poſt quos Imperator Iulianus, qui arte magis, quam poteſtate Chriſtianam fidem eſt perſequutus, & honoribus magis prouocabat, vt fides Chriſti negaretur, quàm tormentis cogebat. Edicto tamen publico vetabat, ne Chriſtianus liberales literas doceret, nec diſceret. Videns autem antiquus ille ſerpens, hanc viam non ſatis proſperari & inter atrociſsimas perſequutiones Eccleſiam creſcere, magiſque Chriſti nomen, & fidem ac doctrinam per orbem totum ſpargi, & dilatari, ſicut de filijs Iſrael narrat hiſtoria Exodi: Quanto opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur & creſcebant. Quod enim de Apoſtolis teſtantur acta eorũ, quod ibant gaudentes à conſpectu Concilij, quia digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati: teſtantur fide dignæ hiſtoriæ promiſcuè de fidelibus: imo de paruu-

lis & mulieribus. Nam vt auhtor eſt Socrates in hiſtoria tripartita, dum Valens Imperator Arrianus (mortuo fratre Valentiniano, cuius autoritate, quamdiu viuebat, compreſſus eſt) Eccleſijs pene omnium Ciuitatum Orientalium Epiſcopos, & Sacerdotes Catholicos, ſubſtitutis Arrianis, expuliſſet, multoſque aqua & igne necaſſet: venit in Ediſſam Ciuitatem Meſopotaniæ, vbi erat Thomæ Apoſt. Baſilica clara valde, & ornata, in qua propter loci reuerentiam Chriſtiani ſæpe conueniebant. Quod non ferens Imperator, Præfecto Ciuitatis mandauit, vt vniuerſos, qui illic poſtridie conuenirent, occideret. Qui tactus commiſeratione, ne tot hominibus mortem inferret, ne aliquis ad eam veniret, imperiale mandatum inſinuauit, quod occiderentur quoquot illic inuenirentur, Sed nemo (inquit Socrates) reſpexit neque conſilium, neque terrores eius. omnes enim altero die ad locum orationis pariter confluebant. Et cum præfectus cum multa militum manu ad Baſilicam feſtinaret, vt Imperatoris perficeret iuſsionem, quædam muliercula in paupertate degens, ſuum filium manu trahens, curſuque ad illam Baſilicam properans, Præfecti, vt eum anteuerteret, interrupit officium, Indignatus verò ipſe, mulierem ſibi iuſsit adduci, dixitque ad eam: O infelix mulier, quo ſic indecenter curris? At illa, Quo & alij ire feſtinant. Tunc ille, Non audiſti, quod præfectus illic occiſurus eſt vniuerſos, quoſcunque repererit? At mulier, Audiui (inquit) ideoque feſtino, vt illic inter eos inueniar, Et quo (inquit) hunc paruulum trahis infantem? Tum illa ait, vt & iſte martyrium ſuſcipere mereatur. Quæ cum audiſſet vir ille; conſideransque Chriſtianorum concurrentium animos, mox recurrens ad Principem ſuggeſsit ei, quod omnes mortẽ pro ſua fide ſuſcipere eſſent parati, & ab inſtituto reuocat Imperatorẽ. Et q̃ precor, perſequutio vere Chriſti diſcipulũ à Chriſti eiuſq; fide ſeparare poterit, q̃ in tribulationibus gloriatur, & mala omnia, quaſi momẽtanea, futuræ fœlicitatis cõparatione & mortem ipſam deſpicit, eamque deſiderat magis, quam fugiat? ſciens quòd precioſa in cõſpectu Domini mors Sanctorum eius: & alium quidem clamaſſe, cælo adhuc clauſo: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt? Educ de cuſtodia & carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iuſti, donec retribuas mihi. Cum igitur mala, quibus hic plena ſunt omnia, hinc nos pellant, & cæleſtia ac ſempiterna ſemper manſura inuitẽt bona, merito B. Cyprianus ſanctum quendam Dei Sacerdotem à Domino in ſpecie iuuenis aſsiſtentem reprænhenſum ſcribit, Quid increpando (ait ei) pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis? Et reuera, quid eſt vita hæc mortalis, niſi via? & qualis ſit, quiſque apud ſe perpendat: in labore viæ laſſeſcere & tandem nolle eandem viam finire. Quis non peregre conſtitutus, in patriam regredi properat?

Perſecutio Chriſti diſcipulis optanda, & quæ ſit cauſa.

quis non ad ſuos nauigare feſtinans, ventum propicium cupidè optaret, vt velociter charos liceret amplecti? Quid non properamus, inquit Beatus Cyprianus & currimus, vt partem noſtrum videre & parentem ſalutare poſsimus, Magnus illic charorum numerus expectat, frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua incolumitate ſecura, & de noſtra incolumitate ſollicita. Horum itaque conſideratione, & Chriſti Magiſtri ſui promiſsis verus Chriſti diſcipulus mortem ſuperat, omniaq; mala contemnit, ne fœlicitate promiſsa fruſtretur.

Videns itaq; hæc ſerpẽs antiquus, nõ extingui nec impediri, ſed diffũdi magis p orbẽ vniuerſum, per afflictiones, nomen, & fidem Chriſti: alia via aggreſſus eſt veros Chriſti milites: nẽpe inſidijs & dolis, perſuaſioneq; mendaci, ſuadens Chriſtũ eſſe, qualis, & vbi re vera nõ eſt, eũdemq; dixiſſe & ſtatuiſſe, q̃ ſermonibus eius, & præſcriptis plane aduerſantur: & verbo eius abutitur, vt ipſum eiuſque præcepta & placita obſcuret, ita omnia inuoluens & obſcurans, vt etiam in verbis eius faciat intelligere, quod non ineſt, & quæ præcipit, faciat videri quaſi prohibita; & contra, quæ vera & ſacro ſancta ſunt ſacramenta, faciat apparere blaſphemias & impietatem in Chriſtum. Mira eſt illuſio, quæ artificio Circen, omnemque faſcinationem excellit. Hac via hominem recens conditum aggreſſus eſt, & ſermone blando, ac mendaci ipſum ſefellit, & in has calamitates à fœlici ſtatu paradyſi pertraxit: Nequaquam (inquit) morte moriemini. ſcit enem Deus, quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij ſcientes bonum & malum. Et ipſum Dominum Saluatorem verbum Dei aggreſſus, Scriptum eſt (inquit) non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit ex ore dei. & rurſum: Scriptum eſt quia angelis ſuis mandauit de te, vt in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidẽ pedẽ tuũ. Imo Pau. Apo. ſcribit ad Cor.: Timeo ne, ſicut ſerpẽs Euã ſeduxit aſtutia ſua, ita corrũpantur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate, q̃ eſt in Chriſto, & alio loco, Nõ circũueniamur à Sathana: nõ enim ignoramus cogitationes eius. Nouit enim ſuis dolis & technis illudere, faſcinare oculos mentis, vt tũc primũ credãt ſe homines eſſe Chriſtianos, quãdo Chriſtũ & Euangeliũ eius penitus abiecerũt, ſeq; in caſtris Chriſti eſſe, ſecundũ eius leges militare Deo, & filio eius, quando in caſtris Antichriſti, & Sathanæ, ſecundum miniſterium eius, contra Chriſtĩ præſcriptum militant. Mira hæc oculorum faſcinatio. Non cogit hæc via negare Chriſtũ, ſed docet. Docet enim eũ eſſe in penetralib⁹, in angulis, in exercitu, cui præſidet Antichriſtus. Sic perſonata & fucata facit omnia ſuis præſtigijs. Sic Donatiſtæ apud ſe ſolos eſſe Chriſti Eccleſiam, reliquas autẽ per totum orbem Eccleſias eſſe Synagogas Sathanæ. Nã B. Aug. contra Epiſt. Petiliani cap. 2. Controuerſia hæc inter nos eſt, vbi vera ſit

1. Quibus dolis aggrediatur eos diabolus quos vi ſuperare non poteſt.

B. Paulus.

Auguſtinus.

Chriſti

Chriſti Eccleſia:apud vos,an apud nos? Et B. *Cyprianus.* Cyprianus in Epiſtola ad Iubaianum, & item ad Magnum: Nouatus more ſimiarum, quę cū homines nō ſunt, homines imitātur, Catholicæ Eccleſiæ auctoritatem ſibi vindicare voluit & cum ipſe in Eccleſia non eſſet, ſed contra Eccleſiam rebellis: hoc vnum ſibi vendicabat, quod cæteros faciens hæreticos, apud ſe eſſe Eccleſiam defendere præſumeret.

Et in epiſtola ad Dioſcorum Beatus Auguſtinus: Nullus iam error audet ſe extollere ad congregandas ſibi turbas imperitorum, qui nō Chriſtiani nominis velamenta conquirat. Et hoc eſt, quod præmonuit Saluator. Attendite vos à Pſeudo prophetis, qui venient ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Veniunt autem, vt eruant oculos vobis dextros, viſum ſanæ & orthodoxæ fidei. Agunt igitur hæretici, vt non agnoſcatur Chriſtus, nec caſtra, in quibus ipſi militatur. Quemadmodum ſi militare volenti ſub Cæſare, principe noſtro clementiſſimo, & per Dei gratiam victorioſiſſimo, perſuadeatur, quod aduerſarij caſtra ſunt, in quibus Carolo militatur, aliæque leges tradantur qua ſi eius, imo contra quam ſuis præſcribit militibus. Conatur igitur nobis oculos eruere, ne diſcernamus Principes & caſtra, legeſq; eorum, vt abducat quo vult ignaros, & in æternam præcipitet calamitatem.

4. Nouit enim callidus hic veterator, fidem eſſe quaſi Lucernam, in caliginoſo hoc ſæculo lucentem, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus noſtris: & ſine ea nos permanere in denſiſſimis tenebris: ipſam eſſe initium & fundamentum ſalutis, ſine qua nec Deo placere poſſumus. Efficaciorem itaque modum non habet, quam vt quos poſsit, ab ouili Chriſti, eiuſque ſeptis ſeducat, & à Catholica fide, & à religioſæ ſocietatis conſenſu deſciſcere faciat. Et in hoc vnum totis ſemper viribus incumbit. Qui enim humana fragilitate carni ſuccumbunt, eiuſque ſuggeſtionibus huius mundi illecebris conſentiūnt: nondum ſecure poſſident, quam diu in ouili Chriſti, in religioſa ſocietate, ſub virga paſtoris manent, ſed magnus eiſdem, nec adeo difficilis ad ſalutem ſuam relictus eſt gradus, patet & reditus. Nec dum enim his mali ſui ſenſus interijt: ſed intus torquet, accuſat, atque ipſos etiam reuocat miſera afflictaque conſcientia, & ſanorum membrorum, quibus fidei vnitate & ordinis vinculo in vnius corporis vnitatem conglutinantur, & ſubleuātur, commiſeratione ac calore fouentur, & cuſtodiuntur. coercentur præterea & reuocantur ſeueritate diſciplinę, cui adhuc ſubiacent, Eccleſiaſticæ. habent quoq; parata & obuia & efficacia peccatorum remedia At quos ille à fidei integritate, aut ab ouili Eccleſiæ catholicæ quaq; occaſione, quoq; prætextu ſeducere potuit: eos totos, velut ſua ipſius mēbra; ſecure poſsidet, liberūq; in eos obtinet imperium. Vt enim ſine fide orthodoxa impoſsibile eſt placere Deo: ita extra Arcā illā, extra hoc ouile extra ſāctā hāc congregationem & ſocietatē, nemini ſalus eſſe poteſt. Nā deficiente fide, omne iuſtitiæ & ſalutis ſublatum eſt fundamentum, & diuiſo à corporis vnitate membro, nec ſpiritus, nec virtus vlla vitalis à capite defluere poteſt: nulluſque proinde ſalutaris remedij his patet communio. ſed nec morbum quidem ſuum ſentiunt, quo lethaliter laborant: ſed amentibus & furioſis ſimiles, ſe plus ſapere, & reliquos omnes inſanire exiſtimant, ſeq́; tunc primum inuenisſe Chriſtum, & veram Eccleſiam intraſſe, germanāque verborum Dei intelligentiam aſſequutos, quando militiæ eius deſertores, in Regnūm tranſierunt Sathanæ, quando in denſiſsimas perducti ſunt pernicioſæ infidelitatis tenebras, quas verum eſſe Euangelium & lucem ſibi perſuadent, vt iudicent tenebras lucem, & malum bonum. ſecuriſsime agunt, quaſi filij & hæredes Dei, & apertis oculis hæc clariſsime ſe videre ſibi perſuadent, cum ſint mancipia Diaboli, & vaſa iræ parata in interitū. Mira certe illuſio, ſimilis ei, quæ fit in ſomnijs. Sicut ſomniat ſitiens, inquit Eſaias propheta, & viuit, & poſtquam fuerit expergefactus, laſſus adhuc ſitit, & anima eius vacua eſt: ſic erit multitudo omnium gentium, quæ dimicarunt contra montem Sion. Arbitrantur enim Chriſto & in eius exercitu militare, quando in caſtris, & ſub vexillo militant Diaboli. Non igitur malum ſuum ſentiunt. Et ſi morbos quoſdam intus ſentiunt, non quærunt vbi inueniri poſsit remedium, in Eccleſia ſcilicet Catholica, extra quam inefficacia, imo & mortifera ſunt, ac toxica, omnia noſtræ infirmitati à Chriſto inſtituta antidota. Et quæ alioqui ſummi illis meriti, & eximiæ gloriæ futura erant inſignia: ijſdem reputātur in perditionem & interitum. Quid enim glorioſius eſſe poterit, quid Deo gratius, quàm pro Chriſti nominis confeſsione, illatam à perſecutoribus & impijs mortem perferre libenter, & hilariter? At hoc ipſum glorioſus ille Chriſti Martyr, & Pontifex Cyprianus, docet eſſe pœnam perfidię ac deſperationis meritum. Cum Deo (inquit aduerſus Nouatianum) manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimes noluerint. Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti beſtijs, animas ſuas ponant: non erit illa fidei corona, ſed pœna perfidiæ: nō religioſę virtutis glorioſus exitus, ſed deſperationis interitus, occidi poſſunt, coronari non poſſunt. Quod igitur inimicus ille toto ſemper conatu incubuerit ab initio, & ſementi diuinæ dormitantibus hominibus zizaniam ſuperſeminare conatus ſit, nec nouum eſt, nec mirandum. Coniurauit enim enim in hominis perniciem à tempore, quo dictum eſt ei, Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum. & ſemen illius, ipſa conteret caput tuum,

Quare diabolus per hæreſes fidem oppugnet

Hæreticorū quanta ſit miſeria & cæcitas.

Remedia extra Eccleſiā toxica ſunt.

Eccleſia iam olim à diabolo per doctos adminiſtros oppugnata.

& tu inſidiaberis calcaneo illius. Nec nouum eſt, quod ſtrennuos pleroſque cooperatores, optime inſtructos & ſibi deuinctos milites habet, omniq; diſciplinarum genere exercitatos. Nunquam enim huiuſmodi ei ſatellites defuerunt ab initio. Teſtantur hoc Philoſophi, Prophyrius, Celſus, Iulianus, Arrius, Pelagius & alij innumeri, qui eruditione Catholicis non erant inferiores. Sed horum tantus, quem cernimus, in ſuam ipſorum & publicam perniciem ſucceſsus, omnem apud me admirationem vincit, omne ſuperat miraculum. Nam ſiue mecum reputo quid ſit, & quam magnum, quod tentant & inſtituunt, ſiue qui ipſi, homines infames, inceſti, ne Deo quidem fidem ſeruãtes, & ideo nec ipſi fide digni: quibusũe artibus: etiam ſtupor mihi quidem ſubit, aliquem ſanæ mentis hominem, aut cui vel ſcintilla adhuc rationis lucet, his potuiſſe aut poſſe accedere. Acceſſerunt tamen multi, nec plebei ſolum, ſed primarij in Reipublicæ gubernatione, Duces, Comites, Ciuitates & numeroſæ Reſpublicæ: imo & magna pars Europæ, hos magiſtros, & ſacrilega eorum dogmata ſuſcepit. Iactant in primis, in lucem ſe reuocare iam annis plus mille ſepultam veritatem Euangelicam & in denſiſsimis errorum infidelitatis, & idololatriæ tenebris noſtros maiores eſſe defunctos, & ne primum quidem, & præcipuum fidei articulum, ſine quo nihil aliorum docent credi poſſe, eſſe aſſequutos. Hunc auté pertinaciſsimè eſſe docent, quod quiſque de ſe credat, Deum patrem ſibi eſſe propicium, omnia peccata condonaſſe, & in filium ſuũ eũdem, & in gratiam ſuſcepiſſe, vt non magis homini Chriſtiano liceat dubitare, quod remiſſa ſunt ſibi peccata, quod de numero eſt electorum, & quod ſaluus erit: quam dubitare licet quod Chriſtus crucifixus & mortuus eſt pro peccatis noſtris.

5. Hæreticorũ ſucceſſus quare ſit admirandus.

Quæ ſi ita habent, vt gloriantur: quis non intelligit difficilius illos, quam olim egerunt Chriſti Apoſtoli, negocium agere? neque enim paulo facilius eſt ſi rem per ſe æſtimemus, abrogare ritus Iudaicos, & gentilem ſuperſtitioné, impietatemq; deſtruere quam ea conuellere, quæ totius per Orbem diſperſæ Catholicę Eccleſię probauit authoritas, quæ tot ſæculorum conſenſu, velut Dei oracula, per ſeriem ſucceſsionis, ab Apoſtolis vſq; ad nos coluerunt omnes, & colent ſemper quotquot peſtilentiſsima iſta nouitatũ prurigine non titillantur, ſed Eccleſiæ Chriſti filij manent germani. Nam gétium Religio ſua ſe ipſius abſurditate facile conuincebat, præſertim admota luce veritatis Euangelicæ, quæ & ſua nititur probabilitate: cum etiam apud illos nemo paulo cordatior, quæ de Dijs ferebantur, non intelligeret mera eſſe figmenta, meras nugas & fabulas, in hoc vnum excogitatas ab hominibus callidis, quo numinis metu ac religione vtcunque contineretur multitudo confuſa & intractabilis, vt docet Beatus Auguſtinus lib. 6. de Ciuitat. Dei, Annij Senecę libertatem commendans, quod auſus fuerit in libris ſuis palam profiteri, quod ſenſit. In libro enim, quem ſcripſit contra Superſtitiones, manifeſte confitetur, omnem iſtam ignobilem turbam Deorum, quam longo æuo longa congeſsit ſuperſtitio, ſic adorandam, vt meminerimus eorum cultum magis ad morem, quam ad rem pertinere, & eorum ſacra ſeruanda eſſe, tanquam legibus iuſſa, non vt Dijs grata. Iudaicus etiam ritus ad ipſam iam coruſcantis Euangelij lucem, veluti eius vmbras quaſdam euanuiſſe, nihil mirum eſt, præſertim cum hoc ipſum ita futurum, ex ipſa Lege & Prophetis demonſtrare, & conuincere non eſſet difficile. Quod abunde præſtitit, & docet Apoſtolus Paulus in ſuis Epiſtolis: & præcipue, quam ſcribit ad Hæbræos. At per ſe incredibile eſt plane, atque ipſi etiam Euangelio Chriſti, quod omnes profitemur, contrarium, quod agunt & moliuntur iſti: nempe vt idem ille ſuam illam chariſsimam Sponſam, pro qua nihil ſibi exiſtimauit indignum, nihil graue, nihil intolerabile, ſed cum in forma Dei eſſet, exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens, & homo factus (quo vt ſibi coniunctiorem, ita Patri ſuo reconciliatam acceptamque faceret) ſeipſum in ara Crucis holocauſtum obtulit: hoc inquam per ſe incredibile eſt vt ille ipſe eam ſeruens amator, quam ſuo ſanguine redemit, & ſibi copulauit, ſuis omnibus diuitijs ditauit, & ornauit, Sponſam chariſsimam ita neglexerit continuo, vt ab ea ipſa annis mille quadringentis adeo alienus fuerit, vt nec Spiritum illius, nec fidem habuiſſe credatur. Ita dormitauerit ille zelotes, & peruigil eius Cuſtos, ille ardentiſsimus eius amator, vt cum laruis ipſis, atque idolis fornicari permiſerit, atque ea ipſa pro Deo colere, Laruas enim & humanas inuentiones docent eſſe ſeptem Sacramenta, quæ tota Chriſti per Orbem Eccleſia, pro efficacibus animarum antidotis venerata eſt.

Arduus atq; difficilis recentium hæreticorum conatus.

Ethnicorum ſuperſtitio labilis atque caduca.

Liber Senecæ de gentiliſmo ſententia.

Iudaicæ legis vmbra, exoriente fidei ſplendore euanuit.

6. Eccleſiam Catholicam per annos 1500. veritate caruiſſe quam ſit abſurdum.

7. Nec excipiunt ſacroſanctum quidem Baptiſmũ, nec ſacramentum corporis & ſanguinis Domini. Aequè incredibile & illud ꝙ hinc eſt conſequens, excęcatos continuo fuiſſe, quotquot ſucceſſerunt in Apoſtolorum vices, nihil illos retinuiſſe viuæ illius traditionis Apoſtolicæ, nihil omnes vidiſſe in ſacris literis. Et deinde poſt mille quadringentos annos, à neſcio quibus nouis Euangeliſtis tandem, propicijs bene ſuperis, reuocari in lucem veritatem & puritatem Euangelicam, reuocari Chriſtum in ſuam Eccleſiã. Quid autem quod etiam mendacem Chriſtum veritatem ipſam faciunt, qui vnitam, inędificatam illi Cephę Eccleſiam, aduerſus inferorum portas inuictam perpetuo manſuram pronunciauit? qui promiſit eandem ipſam ſingulari curæ ſibi fore, ad conſummationem vſque ſæculi? Ecce ego (ait) vobiſcum ſum omnibus diebus, vſq; ad conſummatio-

mationem ſæculi. Mendacem inſuper veritatis Apoſtolum, qui columnam & firmamentum veritatis Eccleſiam affirmat. Accedit ad hæc, dogmatum etiam ſecum pugnantium, frequenter ſeſe elidentium, communi omnium hominum ſenſui & euidenti rationi contradicentiū, portentoſa & ipſis pęne digitis palpabilis abſurditas: vt quod nullum habeat homo liberum arbitrium nec peccandi, nec bene agendi: & quod Deus nō minus operatur & inſtingat nos ad malum, quam ad bonum. Ita enim ait Philippus. Proprium Dei opus eſt proditio Iudæ, & adulterium Dauidis, ſicut Pauli vocatio. Quod ſanctimoniales, Deo per votum conſecratæ, nubere poſsint (fracta ſponſo Chriſto fide) marito carnis: & Apoſtolum hoc mandare. Quod, qui ſemel verè Deo credit, non poſſit damnari, ſed certiſsimus ſit, quod ſaluabitur, & quod ſit de numero electorum. Iam ad dogmatiſtas illos cum reſpicio, & quibus artibus ſuum illud propagarunt Euangelium, etiam ſtupor quidam oboritur. Apoſtolorum doctrinam per ſe credibilem, & ſua luce facile effugantem gentilitatis tenebras, Iudæis etiam diuinis prophetarum oraculis perſuaſibilem, tot res commendabant orbi. Cæleſte erat imprimis quod docebant & rationi maxime conſentaneū, Narrabant ea quæ viderant oculis, quæ auribus hauſerant, & nihil non olim multis figuris adumbratum multis oraculis prædictum proferebant. Ad hæc mirus erat doctrinæ eorundem conſenſus, vt qui doctorem eundem acceperant, Chriſti & veritatis ſpiritum. Aderat diuinæ operationis vis præſentanea, qua ſuorum doctrinam proſequebatur Deus ipſe, & euidentibus ſignis prodigijſque confirmabat. Aderat ſpiritus ille igneus, qui ſeſe illorum moribus, vultu oculiſq; promebat, quibus vndiquaque puris atque inculparis, non minus quam miraculis, ad ſe trahebant orbem. Stupebat mundus velut ad diuinos & cœlo dimiſsos homines, cum eorum in afflictionibus alacritatem, in iniurijs lenitatem, cum ſimplicem, manſuetum, omnibus beneuolum, omnibus humanis rebus ſuperiorem, inuictum atq; huius vitæ contemptorem animum cerneret. Turbæ (inquit actuum 14. Lucas) cum vidiſsent quod fecerat Paulus, Leuauerunt vocem ſuam Licaonice dicentes: Dij ſimiles facti hominibus, deſcenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam Iouem, Paulum vero Mercuriū, quoniam ipſe erat dux verbi. His illi Chriſto ſubiugarunt orbem armis & machinis: his artibus, his argumentis cœleſtem, & per ſe credibilem doctrinam commendabant hominibus.

Quibus modis Apoſtoli mundo Euangelium inuexerint.

At hi quinam ſunt, quibus ſuam merito
ſalutem ſecurè credant homines contrato-
8. tius Eccleſiæ, tot Sanctorum doctiſsimo-
rumque ſententiam? quibus artibus, & argu
mentis agunt in perſuadenda hominibus
re plane incredibili? quibus nos armis oppugnant? quibus hanc nouam ſuam doctrinam confirmant miraculis? Legimus grauiſſimas ſæpe numero tentationes ab hæreticis perpeſſam Chriſti Eccleſiā, vt qui mirando artificio, & magna vi vibrabāt torquebātq; cœleſtiū eloquiorum fulmina aduerſus veritatem Catholicam atq; inſuper ſimulata religionis ſpecie, & vitæ, quæ videbantur ſanctimonia, ſimpliciorib. & incautis facile imponebant. Ita Maximinus Arrianus, quā Orthodoxus ille Auguſtinus, pene ſanctius, & religioſius loqui videtur. Ita Manichæi non ſolum dictis, ſed etiam prodigioſa vitę ſeueritate pietatem ſimulabant, quo ſic incautis imponerent efficacius. Ita quoq; & Pelagius Monachus erat ſanctę & laudabilis vitæ, & alij qua plurimi eminenti doctrina, florentis orationis copia exornati, ſimulatam vitæ ſanctimoniam, ad ſimplicem Catholicæ fidei vnitatem diſcerpendam, coniunxerunt. Nam vt teſtis eſt Apoſtolus, in hypocriſi loquuntur mendacium, vt miſerandum potius, quam indignandum ſeductis videretur.

Priſcorum hæreticorū eruditio atq; hypocriſis,

Hi vero, qui omnium ab initio hæreticorum iam multis ſæculis damnatorum abſurdiſsima quæq; atq; impijſsima commenta, ab inferis in lucem reuocant, imo omnem omnium impietatem, velut contentionis cū illis ſtudio, longiſsimè ſuperare contendūt nouaq; adijciunt: quib. ſe artibus commendant & inſinuant, quibus hæc argumentis perſuadēt hominibus, quibus armis & machinis oppugnant cōuelluntq; pene vniuerſa, quæcunq; tot ſæclorum conſenſione, omnis Chriſti toto orbe probauit Eccleſia, Qua vita, quibus moribus in ſectas ſuas pelliciunt homines? Neque enim licet vnam dicere, tot namq; ſunt eorum ſectæ, vt dinumerari nequeant. Qua deniq; modeſtia, qua patientia, quo doctrinæ conſenſu, tam incredibilia aſtruunt? Pudet dicere, tametſi me tacente res ipſa palam loquatur.

Improbo ſcripturarum abuſu, & peruer- 9.
ſa intelligentia, omnium maiorum, generalium Conciliorum & Traditionum Eccleſiæ ſuperbo contemptu, audacia, atque impudentia ſingulari res agitur, & acta eſt, mendacijs execrabilibus, conuicijs amarulentis, in Præpoſitos Eccleſię, in Orthodoxos omnes, improborum conſpiratione, ſeditioſis tumultibus, licentia vitæ carnalis, & planè paganicæ. Quod & Capita ſectarū palā ſcriptis publicis deplorant, & ingenuè confitētur malle ſe priſtinum illud Papę, vt ipſi vocant, & Monachorum regnum quam ferre hoc genus hominum, quod inſtituunt: vt ſuorum diſcipulorum pudeat magiſtros. Cogitanti autem, quem vnum præcipue tales, tam multi, & qua in re ſequantur: multo mihi prodigioſius videtur, quod vel vnum habeant ſequacem. Minus profecto poſset mirum, minus indignum, ſtupendūque videri, ſi in Angelum lucis ſaltem ſe transformaſset iſte Angelus Sathanæ: ſi ſub ouina ſpecie tecta latuiſset lupina feritas: ſi ea fuiſſet vitæ & morum vel ſimu-

Luculenta Lutheranæ ſchola pictura.

Lutheri graphica deſcriptio.

lata ſanctimonia, quæ vel incautis merito poſſet imponere: ſi in verbis vllam Chriſtianam modeſtiã præferret, in factis & dogmatibus demonſtraret conſtãtiam. Nunc autem cum fuerit vita plane Carnali, Veneris atq; inguinis ex profeſſo mancipium, & quẽ non puduit de ſe publice confiteri, ęquè non eſſe ſui arbitrij, vt ſe ſeruet abvſu & cõmixtione fęminę, quã non eſt arbitrij ſui, mas ſit, an fœmina, cum ſit preterea in verbis petulantiſſimus, & amarulentiſsimus, vt non Euangelicã doctrinam docere, ſed execrationes ſerere vbiq; videatur: quis non merito admiretur mecum, inueniri adeo multosq; derelicto illo corpore, quod vnum ad Chriſti curã pertinet, hũc talem adeo ſequantur pertinaciter. & in hunc talem, poſt deſtitutam tot ſæculis ſuo ſponſo Eccleſiam, nunc tandem deſcendiſſe illum Chriſti ſpiritum, ad reſtituendam lapſam & obſcuratam Euãgelij veritatem, in animum inducere poſſint.

Germanos Luthero fauere, quare mirandum.

Et magis hoc mirandum eſt de viris Ger-
10. manis, qui religionis ſtudio & ſingulari prudẽtię, fidei, & grauitatis pręconio ſẽper fuerant toto orbe commendati, & inter eos nõ plebei tantum, ſed quod primarij, & rerum publicarum moderatores ac Principes & eruditi ſingulari doctrina & ingenio præditi, quam à maioribus ſuis fidem acceperant, quam didicerant in Catholica Eccleſia, quam ante natas has ſectas vnam magis magno conſenſu cum cæteris nationibus religioſiſsime profitebantur, tam leuiter deſeruerint, tam temerè, ac inconſultè damnauerint, quæ maiores eorum viri ſapientiſsimi, glorioſæ, ſanctæque memoriæ, quæ toto orbe ab Apoſt. tempore vniuerſa credidit Chriſti Eccleſia. Quæ hæc indignitas? Quid hoc monſtri eſt? Propter huiuſmodi homines, qui ſuæ patrocinantur turpitudini, incontinentię & perfidiæ, ſuadentque licere, quod libet, vt alios ſibi ſimiles faciant, à Chriſti familia ſe ſeparare? & Paſtori, quem ouibus ſuis præpoſuit, hoſtile bellum inferre? Narrat Beatus Auguſtinus de Iouiniano, quod virginitatem ſanctimonialium, caſtorum coniugiorum meritis adæquabat; ita vt quędam virgines ſacrę prouectæ iã ætatis, in vrbe Rom. vbi hæc docebat, eo audito nupſiſse dicantur. ſed vſque ad deceptionem Sacerdotum non potuit peruenire, & cito hæreſis hæc extincta eſt, & oppreſſa. Ipſe tamen Iouinianus, vir ſanctus, Monachus & cælebs, qui nec habebat, nec habere volebat vxorem. Et nunc omnis turpitudinis mancipia, quæ ſuam turpitudinem velare conantur, vere ſtupor eſt, quod tam multis annis ſequantur etiam Sacerdotes & Magiſtratus. Narrat Lactantius, venerem, quę omnibus ſe proſtituit, fuiſſe authorem in Cyp. mulieribus, vt & ipſæ ſequerentur libidinem & voluptatem, ne ſola tanquam vile libidinis mancipium haberetur. Ita & hi volentes ſuam explere libidinem, tentant Orbi Chriſtiano perſuadere, quod monialibus & Monachis ac Sacerdotibus, non obſtante continentię voto, nuptias inire liceat, ſicque honeſto nuptiarum nomine ſuam tegant turpitudinem.

Sola diſſolutæ vitæ licẽtia ſectatores Luthero conciliauit.

Quæ igitur eſt dementia, in ſua cauſa & turpitudinis defenſione, & patricinio, horum recipere teſtimonium? quæ igitur cauſa, quod ſequantur multi magni, & docti?

Certe ſi dogmata conſideremus, quæ tradunt, ſi dolos, ſi technas, quibus nituntur, & toxicum melle liniunt: præter meram inſanam que errandi libidinem, eadem ſe offert cauſa, propter quã Lactantius libro tertio diuinarum inſtitutionum, docet Epicuri opinionem fuiſse celeberrimam. Et Beatus Hieronymus de Iouiniano, quod & ipſe multos habebat ſequaces, Ne glorieris, inquit, quod multos habeas diſcipulos: vitia fere ſequimur, non virtutes: Epicurum plures, quam Chriſtum: Iouinianum, quam Apoſtolum Paulum. Voluptatis eſt indicium, non veritatis, quod tuæ ſententiæ acquieſcunt multi. Non te loquentem probant, ſed ſuis fauent affectibus. Oſtendiſti tales diſcipulos, non feciſti: libenter ſaltantibus vltroque choream ducere geſtientibus, non opus eſt perito citharędo. Et Lactantius de Epicuri diſciplina ſcribit, ꝙ multo celebrior ſemper fuit, quam cæterorum Philoſophorum: non quia veri aliquid afferat: ſed quia multos ad populare nomen voluptatis inuitat: nemo non in vitia pronus eſt. Et vt multitudinem ad ſe contrahat, appoſita ſingulorum moribus loquitur, & cuique quod gratum arbitratur proponit. Deſidioſum vetat literas diſcere, auarum populari largitione liberat, ignauum prohibet accedere Rempublicã, & Irreligioſus ab eo audit, des nihil curare eorum, quę hic agũtur. Et homo aſtutus, dum ſtudet placere omnibus, turpiſſimæ voluptatis aſſertor, eius capiendæ cauſa naſci hominem docebat, & diſputabat ſapientem ſua cauſa facere omnia, & ad ſuam vtilitatem referre ait vniuerſa.

Lactantius.

Nihil igitur magis mirandum eſt, quod 11.
multos habent ſequaces magiſtri voluptatum, quam quod multi ſecundum carnem ambulãt, ſua deſideria ſequẽtes, & ea ad nos noſtraque tempora referre licet, à quibus incipit Tertullianus librum de præſcriptionibus. Conditio (inquit) præſentium temporum etiam hanc noſtram prouocat admonitionem, non oportere nos mirari ſuper hæreſes iſtas, ſiue quia ſunt (futuræ enim prænunciabantur) ſiue quia fidem multorũ ſubuertunt. Ad hoc enim ſunt, vt fides habendo tentationem, haberet etiam probationem. Oportet enim & hæreſes eſſe, vt & qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis. Ait enim, Dum miramur, in ſcandalum ducimur, aut quia ſcandalizamur, ideo miramur: quod tantum valeant, quaſi ex aliqua veritate veniant hæreſes, quæ apud eos

Cur multi in ſectas hærendas hodie cadere, non ſit ijs admirandum.
Tertullian.

mul-

multum valent, qni in fide non valent. In pugna pugilum & gladiatorum plerumque nnn qnia fortis eſt, quis vincit, aut vinci non poteſt, ſed quoniam ille, qui victus eſt, nullis viribus fuit: & idem ille victor, benè valenti poſtea comparatus, etiam ſic ſuperatus recedit. Non aliter hæreſes de quorundã infirmitatibus habent quod valent, nihil valentes, ſi in beneualentem fidem incurrant. Solent quidem iſti Miriones etiã de quibuſdam magnis perſonis ab hereſi captis ædificari in ruinã. Quare ille vel illi fideliſſimi & prudentiſſimi, & vſitatiſſimi in Eccleſia, in illam partem & ſectam tranſierũt? Quis hoc dicens non ipſe ſibi reſpondet, neque prudentes, oeqne fideles, neqne vſitatos exiſtimandos, quos hæreſes potuerint demutare? Non hoc mirum, vt probatus aliquis retro poſtea excidat. Quid ergo ſi epiſcopus, ſi diaeoous, ſi vidua, ſi virgo, ſi doctor, ſi etiã Martyr lapſus à regula fuerit? An ideo hæreſes veritatem videbuntur obtinere? Ex perſonis probámus fidem, an ex fide perſonas? nemo ſapiens eſt, nemo fidelis, nemo maior Chriſtiano qui ad finem vſque perſeuerauerit. Tu homo extrinſecus vnumquemque noſti: putas, quod vides: vides autem quouſqne oculos habes. ſed oculi Domini (inquit) alti: homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur. Et ideo cognoſcet Dominns, qui ſunt eius, & plantam, quam nnn plantauit, eradicat, & de primis nouiſſimos oſtendit, & ventilabrum in manu portat ad purgandam aream ſuam. Auolent quantum velint, paleæ lenis fidei, quocunque afflatu tentationum: eo purior maſſa frumenti in horrea Domini reponetur. Nónne ab ipſo Domino multi ex diſcipulis ſcandalizati abierũt retrò, & diuerrerunt? nec tamen propterea cæteri quoque diſcedendum à veſtigijs eius putauerunt. Nihil igitur mirandum, ait, ſi Apoſtolũ eius Phigellus, Hermogenes, Philetus, & Hymenæus reliquerunt: nec quod Eccleſiæ deſeruntur à quibuſdam. Donum Dei ſingulare eſt fides eius, & donum eſt in fidei perſerneranıia. Vobis (inquit Paulus Apoſtolus ad Philip. donatum eſt, pro Chriſto non ſolum vt in eum credatis, ſed etiam vt pro illo patiamini. Cùm verò multo maxima hominum pars ſecundum carnem ambulet, & ſequatur non quæ meliora, ſed quæ gratiora, & carni ſunt iocunda: oihil miremur noua hæc dogmata multos habere ſequaces. Multi (inquit Apoſtolus Paulus) ambulant, quos ſæpè dicebã vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt. & Saluator: Lata eſt porta & ſpacioſa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui ambulant per eam. & alio loco, Multi vocati, pauci electi. Non miremnr (inquam) eis plurimos eſſe diſcipulos, eos videlicet, qui ſubuerſa ſemel omnia honeſtatis ſpecie, ſecuri carnis deſiderijs frui volunt, quibus nihil gratius, quam licere quod libet: quando & Sancti nonnunqnam titillantur ſui & libertatis atque commodorum affectibus, qui à parentibus cum immoderato noſtri amore in nos ſunt traosfuſi, aduerſus quos etiã iuſti toto peregrinationis ſuæ tempore, quaſi acerrimos hoſtes pugnant & luctantur, iam victi, iam vincentes. Docent 12.
enim hi noſtræ tempeſtatis Pſeudomagiſtri placentia, & puluillos conſuunt ſub omni cubito manns, & ſub omni capite, vt molliter quieſcat populns in fecibus ſuis.

Graphicà deſcriptio puluillorum, quos Euangelici noſtri voluptuarij & Epicurei ſubſternunt.

Stupor (inquit propheta Hieremias) & mirabilia facta ſunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, & Sacerdotes applaudebant manibus & populus meus dilexit talia. Abſoluunt enim hominem Chriſtianum à legibus Imperatorum, à decretis Pontificum, à Canonibus Conciliorum, ab omni iure, conſtitutione, & conſuetudine humaoa. Nulli (inquit) hominum ius eſt, vel vnam ſyllabam conſtituendi ſuper hominem Chriſtianũ: & quicquid aliter fit, tyrannicè agitur, & iniuria. Aequalem faciũt Sacerdotibus & Epiſcopis, qnemlibet Chriſtianum, etiam mulieres in poteſtate conſecrandi, & à peccatis abſoluendi. Subijciunt Epiſcopos & vicarium Chriſti, Petrique ſucceſſorem, non tantum Regibus & Principibus, ſed ſeculari magiſtratui ciuitatis, in qua degunt. Abſoluunt à votis ſemel Deo factis, & ea aduerſari euangelio docent: Monialibus ſponſo Chriſto conſecratis nubendi faciunt poteſtatem: votum caſtitatis damnare audent. Docent præterea non ieiunandum, nõ abſtinendum, vel vno die à carnibus, non confitendum ſacerdoti, non ſatisfaciendum pro peccato, non eſſe laborandum, vt ſalui ſimus, vt in cælis cum Deo regnemus: & in Chriſtum, eiuſque paſſionem blaſphemos eſſe, qui hoc conantur: omnia nobis hæc à Chriſto impetrata, & donata, ſine vlla operis noſtri conditione, & modo: ſi tamen firmiter hoc credere, & nobis perſuadere poſſimus. Cui, precor hæc nõ eſſent gratiſſima? quis non amplecteretur, ſi res ita ſe haberet? Ita autem habere cupiunt voluptatum, & ſui amatores: & faciliter credunt. & ſequũtur, ad quæ natura ſumus propenſiſſimi, ſi probabili aliqua apparentia, vel in ſpecie proponantur. Et fœlicius ſucceſſit infœliciſſimũ horũ inſtitutum, quod Sathanæ ſuggeſtionibus principio omnem authoritatem, omnemq́; fidem his abrogauerunt, quorum inſtitutionem, & doctrinam populus Chriſtianns ſemper fuerat ſecutus. Et Cathedram Petri, quæ ſuo iudicio omnẽ hæreſeon impietatem ſemper oppreſſit, & generalium Conciliorum etiam celebratiſſimi Concilij Niceni authoritatem euertere ſunt conati, vt liberè & impunè ſuarum impietatum virus effundere poſſint: qnãdo non eſſet, qui damnaret, qui compeſceret: quando nullus eſſet in terris Iudex, qui in cauſa eorum pronũciare poſſet, qui oues, ne in præcipitium ruãt, arceret. Nam vt ſcribit ſanctiſſimus Martyr Cyprianus, nõ aliundè

Artes, quibus Epicureiſmum ſui hæretici noſtri temporis auxerunt et promouerunt.

2\. bant omnes tam Catholicæ Eccleſiæ filij, quam ſchiſmatici & hæretici: quiſque confitetur Eccleſiæ vnitatem, niſi damnabiliter ſcindi non poſſe, & æquè nullum nunc extra Eccleſiam ſaluum fieri, quam dudum extra arcam illam à diluuio. Sed quiſq; contendit vnitatem ſe ſeruare, & intra eius gremium permanere, quàm apud ſe eſſe volunt tam ſchiſmatici, quam hæretici, nos verò catholicæ Eccleſiæ filios ab eadem exteriores agere. Nam vetus eſt hæc controuerſia inter hæreticos & Catholicos, vbinam & apud quos ſit vera Chriſti Eccleſia, præſertim vtriſque profitentibus, ſe velle in fide Saluatoris permanere, in Euangelicis Apoſtoliciſque doctrinis, in vera Chriſti & Chriſtianorum religione, & iam inde ab exordio Eccleſiæ conantur hæretici defendere, eam apud ſe permanere, etiam ſtatim poſt Apoſtolos, Tertulliani & Irenæi temporib. Nam olim, vt inquit Beatus martyr Cyprianus, in epiſtola ad Iubanum, Nouatianus (ſimiarum more, quæ cum homines nō ſint, homines imitātur) voluit Eccleſijs Catholicis authoritatem abrogare, & cum ipſe in Eccleſia non eſſet, ſed extra Eccleſiam rebellis, hoc vnum ſibi vendicabat, quod cæteros faciens hæreticos, apud ſe eſſe Eccleſiam defendere præſumeret. Et clariſsimus doctor Auguſtinus, contra Petiliani Donatiſtæ epiſtolam ſcribens, eadē docet ſuo tempore accidiſſe. Quæſtio, inquit, inter nos & Donatiſtas verſatur, vbi ſit Eccleſia, verum apud nos, an apud illos. Quid facturi ergo ſumus? quærimus eam in verbis noſtris, an in verbis capitis ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti? puto quod in verbis illius potius eam quęrere debeamus qui veritas eſt, & optimè nouit corpus ſuum. Nouit enim Dominus, qui ſunt eius. Quæ ſunt autem verba noſtra, in quibus eam quæri non oportet, aduertite. Quicquid criminum nobis inuicem obijcimus de traditione codicum diuinorum & thurificatione, de perſequutionibus: noſtra ſunt. Si autem vera ſunt crimina, & quæ à nobis in illos, & quæ ab ipſis in nos dicuntur: faciamus quod ait Apoſtolus, donantes nobiſmetipſis, ſicut & Deus in Chriſto donat nobis, vt maligni homines. nec illi, qui forte fuerunt vel ſunt apud nos, nec qui vel fuerunt vel ſunt apud illos, impediant concordiam noſtram in vinculo pacis. Rectiſsimè conſulit Auguſtinus, in verbis Domini & ſcriptura ſacra quærendum eſſe, vbi, & apud quos eſt Eccleſia vere Chriſtiana, & non in verbis hominum, qui plerumque falſas criminationes mentiuntur aduerſus eos, quos alienos ab Eccleſia faciunt. Nam omnes Prophetæ loquuti ſunt de Chriſto & corpore eius, quod eſt Eccleſia Catholica, ſed obſcurius de Chriſto quam de Eccleſia. Præuidebant enim, inquit clariſsimus doctor Auguſtinus, contra Chriſti Eccleſiam homines facturos eſſe ſchiſmaticos, de Chriſto autem non tantam litem habituros, qui tamen de Eccleſia magnas contentiones eſſent excitaturi. Et ideo illud, vnde maiores lites futuræ erāt, planius prædictum eſt & apertius prophetatum, vt ad iudicium illis valeat, qui viderunt, & tamen foras fugerunt. Et penè vbique in aliquo inuoluto Sacramento prædicatus eſt Chriſtus à Prophetis: Eccleſia autem apertè: vt viderent illam, & qui futuri erant contra illam, & impleretur in eis nequitia, quam prædixit Paulus: Qui videbant me, foras fugerunt: ex nobis exierunt, ſed non erāt ex nobis. fugiunt autem foras quidam, non ignorantes ſe Catholicam Eccleſiam relinquere. Sicut & Deū ſcientes & prudētes relinquimus, noſtris affectibus potius obſequentes, quam eligentes in domo & familia Dei ac Chriſti perſiſtere. Nam teſte Hieronymo in Commentarijs epiſtolæ ad Tit. Schiſmatici in principio rectè credunt, nec peruerſum dogma eos habere oportet. Alij verò quaſi acroaſia & cæcitate percuſſi ſunt, ſicut Sodomitæ, qui oſtium domus Loth videre & inuenire non poterant. quærunt Eccleſiam, quærunt domum, quam ingrediuntur, ſemper quærentes nunquam inuenire non poterunt. Ex hac cæcitate profecta eorum hæreſis qua Eccleſiam veram Catholicam docent eſſe inuiſibilem & ignotam hominibus, cognitam autem ſoli Deo. Quam ſequutus eſt Ioannes Huſs in Concilio Conſtantienſi damnatus, & nunc Martinus Lutherus & eius ſequaces: nec in alium finem, quam vt omnia nobis incerta faciant, quæ per eccleſiam definiūtur, vtpote eam, quam non conſtat eſſe Eccleſiam, ſimiles homini cæco, qui alios inuiſibiles pertinaciter aſſereret, quod ipſe eos videre non poſsit. Comparat Dominus Eccleſiam ſuam ciuitati ſupra montem poſitæ, quæ facilè ab omnibus conſpicitur, & abſcondi non poteſt. Et mirum, quod nobis mandatur, vt fratrem peccantem tandem Eccleſiæ denunciemus, ſi ignoramus vbi hæc inuenietur. Denſiſsimæ ſint tenebræ oportet, ſi frater fratrem & patremfamilias, ſuamq; domū, in qua habitet, ignoret. Hæc ſcribo tibi, inquit Apoſt Paul. dilecto diſcipulo Timotheo, vt ſcias quomodo te oporteat in domo Dei conuerſari, quæ eſt eccleſia Dei viui. Mirum certè, ſi non agnouerit Timotheus domū, in qua conuerſabatur. Sed in has tenebras ſe præcipitant, impiè & inſipienter credendo vel gratiam prædeſtinationis, quæ iam latet, vel charitate ac gratia gratum faciente, membra Eccleſiæ totumq; corpus ſuo capiti, veluti vinculo, colligari. Abijcientes propterea à corpore Chriſti alij vniuerſos, quos Dominus dānandos nouit, etiam ſi ſanctiſsimè viuant, modo tandem ſint tentationi ceſſuri: alij vniuerſos malos, nihil deterriti Apoſtolicis & Euangelicis ſcripturis, in quibus docentur, in regno cælorum eſſe virgines prudentes & fatuas, & nuptijs Regis, quas filio ſuo pararat, non ſolùm intereſſe, ſed & menſæ & conuiuijs aſsidere quendam veſte nuptiali carentem. cui propterea adeo iratus ſcribitur Rex, vt miniſtris iuſſerit, eum manibus & pe-

Hanc eandē verā Eccleſiam apud ſolos hodieq; Catholicos eſſe, licet eā hæreticorū quilibet ſibi vendicet.

Cyprianus.

Auguſtinus.

D. Hieronym.

3\. *Hāc veram Chriſti eſſe viſibilem Eccleſiam.*

Hæreſis Ioannis Huſs & Martini Lutheri.

Paulus Apoſtolus.

4\. *Eccleſia vera non modo bonos, ſed et malos complectitur.*

& pedibus ligatis proijci in tenebras exteriores, vbi eſt fletus & ſtridor dẽtium: & eum, qui peccauit in fratrem, non vult eijci nec haberi vt ethnicum & publicanum, quamdiu non contemnit audire eccleſiam. Non igitur ſeparatur peccator ab eccleſia, niſi reiectus vel ſpontè recedens. Et ne in hanc tentationem veniamus, quãdo tanta eſt ſectarũ varietas & multitudo, quæ vniuerſæ confederatę ſunt & coniurarunt conſtanter & fortiſsimè contra vnicam Catholicã eccleſiam, eamq́; ſcripturis & rationibus oppugnant, Ne, inquam, veniamus in hanc tentationem, vt vel timeamus vel dubitemus Eccleſiam, in qua ex Chriſto renati ſumus, & Sacramenta percepimus, qua à primis annis ſimus inſtituti, eſſe veram illam Eccleſiam Catholicam, extra quam ſalus non continget, clariſſimè ex ſcripturis oſtendere conabimur, hãc eſſe ſolam veram illam Eccleſiam, ſectasque vniuerſas, quæ noſtro ſeculo natæ ſunt, eſſe ſynagogas Sathanæ. Magnum namque in hac hæſitatione, qua dubitatur, quæ ſit vera Eccleſia, vbi & apud quos ſit, verſatur ſalutis periculum. Qui neutrales ſunt, expectant diſputationis euentum, vel generalis Concilij definitionem. Interim quaſi ſpectatores ſcenæ, matrem ſuam & domum neſciunt, in qua habitãt, & iam ſponte ſpectando, domum eccleſiæ exierunt & reliquerunt, vel prope ſunt vt relinquant. Hi autem ſunt, quotquot faciunt has ſectarum controuerſias, & contentionis negocium & cauſam Theologorum & Monachorum, & non potius ſuum & cõmune corporis Chriſti, cuius volunt eſſe membra. Qui non mouetur & collaborat euãgelio pro qualitate ſua, exſors eſt euangelij & hæreditatis. Neutrales autem habet atque agnoſcit pro hoſtibus & aduerſarijs. Qui non eſt mecum vel affectu, inquit ſaluator: contra me eſt, & qui non colligit mecum, ſpargit. Sed priuſquam hæc aggrediamur, recitabo quo argumento acutiſsimus & liberaliter inſtitutꝰ Auguſtinus, relicta ſecta Manichæorum, in qua multis annis vixerat, & imbiberat eorum dogmata, ſe tranſtulit ad noſtram eccleſiam verò Catholicam & Apoſtolicã. Nam de ſe ſcribit in libro contra epiſtolam Manichæi, quam vocabant fundamenti: Quæramus, inquit Manichæus, veritatem & veram Chriſti eccleſiam: quaſi ab vtriſq; neſciatur. Ita enim diligenter & concorditer quęri poteſt, ſi nulla temeraria præſumptione inuenta & cognita eſſe credatur. In eccleſia, inquit, Catholica, vt omittam ſynceriſsimam ſapientiam, ad cuius cognitionem pauci ſpirituales in hac vita perueniunt, vt eam ex minima quadam parte, quia homines ſunt, ſed tamen ſine dubitatione cognoſcant: cæteram verò turbam non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſsimam facit: vt ergo hanc omittam ſapientiam, quam in eccleſia catholica, eſſe non creditis: multa ſunt alia, quæ in eius gremio me iuſtiſsimè teneant. Tenet cõſenſio populorum atque gentium:

Hanc ſolam eſſe veram Chriſti Eccleſiam, in qua renati ſumus.

5.
Neutrales.

Auguſtinus.
6.
Quibus argumentis nos Catholici in hac Chriſti Catholica Eccleſia cõtineri debeamus.

Nota diligẽter hæc D. Auguſtini verba.

tenet authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata: tenet ab ipſa ſede Petri, cui paſcẽdas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendauit, vſq; ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio ſacerdotum: tenet poſtremo ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta eccleſia ſola obtinuit, vt cum omnes hæretici ſe Catholicos dici velint, quærẽti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticornm vel ſuam Baſilicam, vel domum audeat oſtẽdere. Iſta ergo tot & tanta Chriſtiani nominis chariſsima vincula, rectè hominem tenent credentem in Catholica eccleſia, quæ à temporibus Apoſtolorum, vſque modo continuata legitima ſucceſsione Epiſcoporum in Cathedra Petri, quem Dominus ſingulari priuilegio donauit, ei ſoli committens, vt paſceret oues ſuas, & præfectus eſſet ouilis, etiamſi propter noſtræ intelligẽtiæ tarditatem vel vitæ meritum, veritas nondum ſe apertiſsimè oſtendat. Et eodem argumento contra Donatiſtas oſtendit, quod ſunt extra Eccleſiam Catholicam, in epiſtola ad Generoſum. Si ordo, inquit, Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt, quanto certius & verè ſalubriter ab ipſo Petro numeramus, cui totius Eccleſiæ figuram gerẽti Dominus ait, Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam? Petro enim ſucceſſit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euariſtus, Euariſto Alexander: ſic per ſingulos progrediens, vſque ad Anaſtaſium eo tempore in Petri Cathedra ſedentem. In hoc, inquit, ordine ſucceſsionis, nullus Donatiſta epiſcopus inuenitur. Et nobis liceat petere, an in tota hac ſerie, vſque ad Paulum Tertium deducta, aliquis inuẽtus fuerit epiſcopus vel Lutheranus vel Oecolampadianus, qui crediderit, corpus Chriſti eſſe panem naturalem piſtum in fornace, vel vt alter inſanit, quod panis eſt ſolum figura Chriſti crucifixi: aut qui prædicarit, nullum eſſe homini liberum arbitrium, ſed moueatur ad peccãdum & benè operandum ſolo vel naturæ vel fomitis aut ſpiritus inſtinctu, quem neceſſario ſequatur, ſicut animalia bruta. Quod ſolum duo ſunt ſacramenta, & ad Euchariſtiam ſuſcipiendam optimã eſſe præparationem, quod agnoſcit ſe eſſe in peccatis, & eorum cõſcius accedat cum fiducia, quod ibi remittentur ei. Quod pueri, dum baptizantur, verè credunt motu & actu fidei, ſicut adulti: quibus ſi motus ille auctualis fidei defuerit, nullum conſequantur ex ſacramento fructum. Quis Apoſtolorum vel diſcipulorum Chriſti prædicauit, ſacerdotes, qui ab epiſcopis Apoſtolorum ſucceſſoribus ordinantur, eſſe ſacerdotes Baal & Aſtaroth, & æqualiter oẽs Chriſtianos eſſe ſacerdotes? & Idololatras eſſe, qui offerunt in miſſa patri cæleſti dilectum, quo nihil habet charius, filium, in memoriã paſsionis? Liberum eſſe Deo ſacratis virginibus, ſe proſtituere & nubere, Chriſto ſpõſo de-

Cõtinua Pontificum Romanorum ſucceſsio tẽpore Auguſtini.

7.
Hæreſium, noſtro tempore exortarum index.

ſo deſerto. & ſexcenta ſunt ſimilia dogmata, quæ nunc ſectæ docent, quaſi certa ſcripturarum teſtimonijs comprobata. Benè loquutus eſt ſpiritus ſanctus per Eſaiam Prophetam, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne fortè videat oculis ſuis & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eos.

8. *Quæ ſigna veram Chriſti Eccleſiã ab adulterinis diaboli Synagogis diſcriminẽt.* Signa certiſsima, quibus poteſt diſcerni Eccleſia vera Catholica ab adulterinis & ſchiſmaticis, & doctrina catholica ab hæreſibus: ſunt vniuerſitas, antiquitas, & conſenſus, vt longè proſequitur venerabilis Chriſti ſacerdos Vincentius Lirinenſis. Illa enim Catholica eſt, hoc eſt, vniuerſalis & in vniuerſum orbem ſparſa ac diffuſa: hæ verò in angulo aliquo terrarum abſtruſæ, & loco & genti vni alligatæ, tam in arctum contractæ ſunt, vt nomen ſuum tueri haud quaquam queant, ſi fortè Catholicas quis dicere velit. Certè nulla vnquam tam latè patuit, vt eius perfidia vniuerſum peruaſerit orbem, in omnibusq́ue prædicata fuerit gentibus, quemadmodum de Catholica Eccleſia ſcripturarum vaticinia pronunciarũt futurum, & conteſtantur eſſe factum etiam vltra mare, in Aphricam & Aquilonem, ad Oriẽtem & Occidentem. Diſcernitur etiam antiquitate. Nam Catholica Eccleſia humilium iuxta mundum Apoſtolorum tum doctrina, tum prædicatione plantata eſt, & perpetua ſucceſsione durante ad nos vſque deriuata: eoque Apoſtolica à Niceno Concilio dicta eſt. Hæ contra heri natæ, atque à ſuperbis Gigantibus, nomen ſuum celebrare cupientibus, ceu turris Babel, excitatæ, ſine maioribus & præceſſoribus, ſiue legitimis primatibus & Epiſcopis, niſi qui Dathan & Abyron ſpiritu inflati, ſeſe ipſi ingeſſerunt. Et liceat hic petere, ante natum Lutherum, an fuerit Eccleſia Catholica à temporibus Apoſtolorum, immò ſub ipſis Apoſtolis, an ab eo tempore prorſus interierit & renata, ſit peſtilentiſsimis apoſtatis Luthero & Oecolampadio, abiectis cucullis, & fide ſacræ profeſsionis Monaſticæ Deo factæ violata & ſoluta, iamiam docentibus & ſcribentibus? Quod tot ſeculis vel in angulo aliquo latuerit, vel in deſerto, vel penitus deſijſſet, non patiuntur verba Euangelij, quibus promittitur, quod aduerſus Eccleſiam portæ Inferi, nec Dæmones quidem, nec hæretici aut perſequutores ſint pualituri: & quod Chriſtus ab eo tempore; vſque ad ſæculi conſummationem, ſit apud eam futurus, quod non deficiet fides eius. Et in quo eſt Sacramẽtum hoc magnum in Chriſto & Eccleſia, ſi eam reliquerit Chriſtus, celebrato quaſi diuortio plus mille annis, prout ſectarios fateri non pudet? Quomodo pronunciat Angelus Mariæ, quod regnabit in domo Iacob in æternum? & apud Oſeam prophetam. Sponſabo te mihi in fide & in ſempiternũ? Quod autem fuerint damnatæ ab Eccleſia Apoſtolica ſectæ noſtri ſæculi, quando cœperunt ſe erigere nunc in vno, iam in alio dogmate ante mille annos: nec ipſi diffitentur, nec difficile eſt ex veterum monumentis hoc luce clarius demonſtrare. Anne ipſi ſe condemnant, quando vocant per contemptum inſanos clamores, quando dicuntur eorum dogmata aduerſari Concilijs, & ſanctæ Matri Eccleſiæ? quando obijcitur eis, quod aduerſantur dogmatibus, quibus concorditer quę ab initio fuerunt Concilia, etiam Nicenum, quod præ cæteris improbant, & tota Eccleſia ab ipſis ſuis primordijs ſubſcripſerunt? His, inquam, obiectis, contemnũt & dicunt, quod ſunt inſani clamores. Et quodam loco Lutherus, Nihil eſt, quod quidam clamant, credenda, quæ definierũt Concilia, quę Hieronymus, Auguſtinus, ac alij ſcripſerunt. Oportet, inquit, cum Chriſto loqui, & purum eius verbum conſulere. Vbi ergo, quod clamat Paulus in epiſt. ad Galat. Licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis: anathema ſit: Iterum dico, ſi quis vobis euãgelizet, præter id quod accepiſtis, anathema ſit, & chariſsimo ſuo diſcipulo Timotheo, Mali homines & ſeductores proficient in peius, errantes & in errorẽ mittentes. Tu verò permane in his, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens in quo didiceris. Nec minus deprehenduntur ſectæ nunc natæ, eſſe Synagogæ Diaboli, & eccleſiæ adulterinæ, ſi conſideremus quam fuerit ſemper conſtans doctrina Eccleſiæ Catholicæ, quæ ſemper idem credit, ſentit & loquitur, nempe labij vnius, cũ ſit alioqui tam immenſo locorum & ſæculorum interuallo diuiſa, nimirũ vnum corpus, vnus ſpiritus. Nunquam in Eccleſia vel vnum dogma retractatum eſt vel mutatum, nec definitum per vnum Concilium legitimum, eſt per quodcunque aliud improbatum. At hæreticæ & ſchiſmaticæ Eccleſiæ variæ ſunt, inconſtantes, inſtabiles, circumaguntur omni vento doctrinæ, nimirum ſuper arenam fundatæ, diſcordes, inuicem diſſentientes, inuicem pugnantes. Plus centum natæ ſunt ſectæ ex vnico cœnoſo & peſtilente fonte Luthero, quæ non minus ei nunc aduerſantur, quam Eccleſiæ Catholicæ. Et ipſe Lutherus, in materia Sacramentorum & præcipuis articulis noſtræ religionis ſibi aduerſatur, & retractat ac damnat dicta priora, ſemper in peius proficiens. Anne hæc ſunt manifeſtiſsima argumenta Sathanici ſpiritus? Quis, niſi planè oculis captus, non videt, vt ſint inexcuſabiles, theſaurizãtes ſibijpſis iram in die iræ, & iuſti iudicij Dei? Vt enim certiſsimum eſt iudicium, Prophetas & Apoſtolos ab eodem veritatis authore Deo eſſe profectos, quod inter ſe ſummè conſentiant: ita ediuerſò ſignum euidentiſsimum eſt, à patre mendacij Diabolo excitatos hæreticos, quod ad vnum omnes inter ſe alij ab alijs, imò ipſi à ſeipſis diſſentiant. Quam contra Scriptores Eccleſiaſtici longè lateq́ue per orbem diſperſi, atque etiam multis interlapſis annorum curriculis, vt Medio-

9. *Hæreſes noſtri temporis iam olim ab Eccleſia Catholica damnata.*

10. *Diſcordia ſectas nuper natas, ex diabolo eſſe conuincit.*

Mediolani Ambroſius, in Bethleem Hieronymus, in Aphrica Auguſtinus, alijque alias tam vndique ſibi conſtantia ſcripſerunt, vt omnibus eundem fuiſſe ſanctum illum verę pacis ac concordiæ ſpiritum vel aduerſario iudice euinci queat. Nunc verò audimus in eodem oppidulo, vno anno, octo decemue contrarias exoriri ſectas, non de leuibus rebus, ſed quę ſummi ſunt ac maximi momenti, in religione Chriſtiana. Quæ omnia ad eum finem dicta ſunt, vt nemo vel minimũ moueatur vel dubitet, quin ſit vera, & Catholica Eccleſia, quæ per ſucceſsiones Epiſcoporum, in Cathedra Petri ad nos vſque continuata eſt: & ſynagogæ Sathanæ ac ſectę Diabolicæ, quotquot ſeſe nunc erigunt aduerſus eam, vel erexerunt vnquam.

ORATIO TERTIA REVEREND. D. Ruevvardi Tapperi, contra Philippum Melanchthonem in Apologia Confeſsionis Auguſtanæ, de Iudice controuerſiarum in Eccleſia, quod ad Rom. Pontificem quæſtiones fidei ſemper relatæ fuerunt definienda.

1\.

Quòd prima eccleſiæ Chriſti principia, ſine fidei Chriſtianæ fundamenta ſectarij conantur euertere, vt nouam ſuam dæmoniorũ doctrinam ſtabiliant.

NON ſolum dogmata religionis & fidei Chriſtianæ, quę ab Apoſtolorum temporib. ex eorũ traditione, in ſchola Eccleſiæ Catholicæ accepta ſunt & prædicata, noſtro ſæculo controuertuntur & damnantur: verum etiam eorum capita, à quibus quaſi principijs pendent & veluti cõcluſiones connectuntur, quorũdam nunc temeritate, potiſs. Philippi Melanchthonis, in Apologia, hoſtiliter impetuntur, quatiuntur, labefactãtur, vt falſa eſſe appareant, & funditus euertantur: quę tamen quaſi primas animorum fidelium conceptiones, firma & immobilia manere oporteret. Videt enim non poſſe ſubſiſtere, aut defendi Confeſsionis Auguſtanæ, cuius cum collegis impijs eſt author, concluſiones, ſi principijs, ad quæ neceſſariã habent conſequentiam, aduerſentur & repugnent. Verbum tamen Dei quo ſtabiliuntur, inuiolabile manet in æternum.

Tria religionis Chriſtianæ principia

Sunt autem hæc principia, authoritas ſacræ ſcripturæ, ſecundum intelligentiam Eccleſiæ Catholicæ & maiorũ traditiones: Catholica Chriſti Eccleſia, quæ per ſucceſsiones epiſcoporum in ſede Petri, ad Paulum Quartum modernum CHRISTI in terris Vicarium, Chriſto gubernante, peruenit, & ſedis Apoſtolicæ in his quæ dubia occurrunt circa ſcripturarũ ſenſus, & quęlibet fidei, religionis & morũ dogmata, iudicium & definitio. Ex his enim principijs omnem altitudinem ſe extollentem aduerſus ſcientiam Dei, hoc eſt, omnem falſitatem & perfidiam contra fidem catholicam ſe erigẽtem, quaſi firmiſsimis machinis arietibusque, maiores noſtri inſtructi, demoliti ſunt & penitus deſtruxerunt. Qui igitur ſolas ſcripturas tanquam verbum Dei agnoſcunt, & ſuſcipiunt, 2.

Verbum Dei non ſola eſt ſcriptura, ſed quicquid Deus Eccleſiæ per Apoſtolos eſt locutus.

& has ſecũdum ſenſum, quem ſibi vnuſquiſque præſumit, & non ſecundũ maiorum traditionem interpretantur: catholicam eccleſiam multo aduerſus hoſtes ſpoliãt pręſidio, armiſq; robuſtis, imò eam inermem faciunt, & plurima auferunt de verbo, quod locutus eſt Dominus. Non enim minus eccleſiæ nocent Prophetæ, qui dicunt non eſſe locutum Dominum, quod tamẽ locutus eſt: quam qui vaticinantur eum eſſe locutum, quod locutus non eſt. Vtrique ſpiritum ſuum ſequuntur, vana loquuntur, vident mendacium & decipiũt populum Domini: de quibus apud Prophetã Dominus noſter conqueritur. Nõ mittebam Prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Et in Deut. Non addetis ad verbũ, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Idẽ enim & ęquale in vtroq; eſt periculum & verbi diuini iniuria. Multifariam namque, multiſque modis olim Deus loquens Patribus in prophetis, nouiſsime diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. *Hebr. 1.* Loquutus eſt autem viua prædicationis voce, nullam relinquens ſcripturam. Locutus eſt etiam in ſanctis Apoſtolis, & alijs viris Apoſtolicis, in quibus nec loqui ceſſabit vſque ad ſeculi conſummationem. *Galat. 1.* Sanctorum autem Apoſt. vnus eccleſiam admonet, nulla ſcripturarum, ſed ſolius prædicationis ſuæ facta mentione. Licet, inquit, aut angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euãgelizauimus, Anathema ſit. Et iterum dico, ſi quis vobis euãgelizauerit, pręter id quòd accepiſtis, anathema ſit. Idem alio loco: Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. *2. Theſſ. 2.* Sola enim maiorum traditione vacillante & controuerſa, adeo confuſa, incerta, & dubia fiũt in catholica religione omnia, vt nec ſcripturis ipſis ſua conſtare poſsit authoritas.

A ſola traditione Apoſtolica ſcriptura & eccleſiæ doctrina dependent.

Ego (inquit clariſsimus doctor Auguſt.) Euangelio non crederem, niſi Eccleſiæ me compelleret authoritas. & ideo ad inquiſitiones Ianuarij ſcribit, *Auguſt. ad Ianuar.* Si, quid faciendũ ſit, diuinæ ſcripturę præſcribat authoritas, dubitandum non eſt, quin ita facere debeamus, vt legimus: nec iã quomodo faciendum, ſed quomodo ſacramentum intelligendum ſit, diſputemus. Similiter etiã, ſi quod tota per orbem frequentat Eccleſia, vt quod baptizãt infantes, quod orationem & ſacrificiũ offerunt pro defunctis, quod beatam virginem & apoſtolos inuocamus. Nam hoc quin ita faciendum ſit, diſputare inſolentiſsimæ inſaniæ eſt. Eſt enim Eccleſia, teſte Apoſtolo Paulo, columna & firmamentum veritatis. *1. Tim. 3.* Si autem naſcuntur quæſtiones (vt propter varia hominum ingenia & affectiones naſci oportet) de maiorum traditionibus, de ſcripturis & earum germano ſenſu, aut de vita & moribus fidelium, quid liceat, quid verò ſit peccatum, iudicium aliquod in Eccleſia eſſe oportet, ad quod referatur, vt vno ſenſu, vna fide & cõcordi mente Deo noſtro & Chriſto eius ſeruiamus.

D. Clemens

uiamus: ne in Eccleſia Chriſti ſchiſmata ſint & perpetuæ contentiones & pugnæ. Ex ſola enim ſcriptura, ſuper quæſtionibus controuerſis, iudicium & ſententia expectari non poteſt, cum de eius intellectu plerumque controuertatur & ſe trahi ſinat, vt dicit Sanctus Clemens, ad ſententiam plerũque repugnantem. Nec tamen reclamat, ſed quaſi muta ſilet, & iniuriam ſuſtinet patienter. Neceſſariũ igitur eſt, iudicem eſſe qui partibus auditis & examinata cauſa, ſententiam pronunciare poſsit, quæ doctrina ſanctæ fidei conſonet, & quæ aduerſetur. Vtque ſequamur ordinem, quem ſeruat Apologia de hoc Iudicio Cathedræ Petri. primum dicamus, an ſit aliquod in Eccleſia, vel domo dei, & quis ſit, cui à Chriſto demandatur, cuiuſque ſit officium ſententiam pronunciare in quæſtionibus, quæ inter fideles in familia Chriſti oriuntur. Iudicat enim Apoſtolus Paulus indignum eſſe, quod non ſit, qui inter fratres ſuper negotijs ſecularibus ius dicat, & ideo frater cum fratre iudicio contendit apud infideles. Abſurdiſsimum autem iudicaſſet in his, quæ religionem & animarum ſalutem concernunt, neminem in eccleſia eſſe, qui poteſtatem habeat diſcernendi inter ſanctum & prophanum, pollutum & mundum, legemque Dei interpretandi. Eſt autem conſtans & conſentiens ab origine Chriſtianæ Religionis ſententia, quod hic iudex eſt Pontifex Romanꝰ, Chriſti in terris vicarius, & in Cathedrâ Petri ſucceſſor. Ait enim ante annos vndecies centum Innocentius Papa, ſcribens ad Patres Concilij Milleuitani: Diligenter & congrue apoſtolici honoris arcam conſulitis (honoris inquam illius, quem præter illa quæ ſunt extrinſecus, ſolicitudo manet omnium Eccleſiarum ſuper anxijs rebus quæ ſit tenenda ſententia) antiquę ſcilicet regulæ formam ſecuti, quam toto ſemper ab orbe mecum noſtis eſſe ſeruatam. Verum hæc miſſa facio, neque enim hoc veſtram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmaſtis, ſcientes quod per omnes prouincias de Apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanant: præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiſcopos noſtros, non niſi ad Petrum, hoc eſt, ad ſui nominis & honoris authoritatem referre debere, veluti nunc veſtra retulit dilectio. Ad eam enim Concilij acta miſerunt approbanda, quos Sanctus Innocẽtius dicit in hoc antiquæ regulæ formam eſſe ſecutos. Et Innocentius tertius maiores Eccleſiæ cauſas, præſertim articulos fidei contingentes, ad Petri ſedem reformandas intelligit: qui eum quærenti domino, quem diſcipuli dicerent ipſum eſſe, reſpondiſſe notauit: Tu es Chriſtus filius Dei viui: & pro eo dominum exoraſſe, ne deficiat fides eius. Item beatus Bernardus, ſequutus concordem Eccleſiæ catholicæ omnium maiorum ſuorum doctrinam, in Epiſtola ad Innocentium Põtificem: Oportet, inquit, ad veſtrum referri apoſtolatum quæque pericula & ſcandala emergentia in regno Dei, ea præſertim, quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potiſsimum reſarciri damna, vbi non poteſt ſentire fides defectum: hæc quippe huius prærogatiua ſedis. Cui enim alteri aliquando dictum: ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergo quod ſequitur, à Petri ſucceſſore exigitur: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Non enim fallit Chriſti promiſsio, Tu es Petrus, ſiue Saxum, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Secundum enim hanc Domini promiſsionem, vt ait Diuus Cyrillus, Eccleſia Petri Apoſtolica, ab omni ſeductionis hæreticæ circumuentione manet immaculata, ſuper omnes præpoſitos, & Epiſcopos & primates Eccleſiarum, & populorũ, in ſuis Pontificibus in fide pleniſsimâ, & authoritate Petri cum aliæ Eccleſiæ quorundam errore ſint verecundatæ, ſtabilita inquaſſabiliter ipſa ſola regnat, ſilentium imponens & omnium obturans ora hæreticorum. Et alio loco: Vt membra maneamus in capite, in noſtro Apoſtolico throno Romanorum Pontificum, à quo noſtrum eſt quærere, quid credere, & quid tenere debeamus, ipſum præ omnibus venerantes. Quoniam eius ſolius eſt reprehendere, corrigere, ſtatuere, ſoluere, & ligare loco ipſius, qui ædificauit & elegit, & nulli alij, quod ſuum eſt plenum, ſed ipſi ſoli dedit. Et orthodoxus ille doctiſsimuſque Hieronymus, in Oriente prope Antiochiam habitans, vltra tam vaſta terrarum, mariumque ſpacia, apud vnam Petri Cathedram, Eccleſiæ catholicæ ſenſum in quæſtionibus fidei, quas pertractabat, requirendum cenſuit, in hæc verba ſcribens ad Damaſum Pontificem. Quoniam vetuſto Oriens inter ſe populorum furore colliſus, indiſciſſam Domini tunicam & deſuper contextam minutatim diſcerpit, & Chriſti vineam exterminant vulpes, vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficile, vbi fons ſignatus & hortus ille concluſus, hoc eſt, Eccleſia catholica ſit, poſsit intelligi: ideo mihi cathedram Petri Apoſtolico ore laudatam cenſui conſulendam, inde nunc animæ meæ poſtulans cibum, vnde olim Chriſti veſtimenta ſuſcepi. Neque vero vaſtitas tanti elementi liquentis, & interiacens latitudo terrarum, me à pretioſæ margaritæ potuit inquiſitione prohibere. vbicunque fuerit corpus, congregabuntur & aquilæ. profligato à ſobole mala patrimonio, apud vos ſolos incorrupta Patrum ſeruatur hæreditas. Nunc in Occidẽte ſol iuſtitiæ oritur: in Oriente autem Lucifer ille, qui ceciderat, ſuper ſydera poſuit thronum ſuum. Vos eſtis lux mundi, vos ſal terræ, vaſa aurea & argentea: hic teſtacea vaſa & lignea, virgam ferream, & æternum operiuntur incendium. Quanquam autem tui me terreat magnitudo, inuitat tamen

4. Refutatio Apologiæ Confeſs. Auguſt. de iudice controuerſiarum.

1 Corin 3. ⁊ minor.

Pontifex Romanus cõtrouerſiarum fidei legitimꝰ Iudex.

Semper conſtituerunt Rom. Pontificem Patres antiqui in quæſtionibus fidei Iudicem.

Innocent. 1.

Innocent. 3.

S. Bernhar.

Priuilegium Ro. Eccleſiæ

D. Cyrillus.

D. Hieronymus.

men humanitas. A Sacerdote victimam ſalutis, à paſtore præſidium ouis flagito. Faceſſat inuidia. Romani culminis recedat ambitio. Cum ſucceſſore Piſcatoris, & diſcipulo crucis loquor: ego nullum primũ, niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri communione cõſocior: ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus eſt. Si quis in arca Noe non fuerit, regnante diluuio peribit. Et quia non poſſum ſanctum domini, tot inter iacentibus ſpacijs, à ſanctimonia tua ſemper expetere: ideo hic collegas tuos Aegyptios confeſſores ſequor, & ſub onerarijs nauibus parua nauicula deliteſco. Non noui Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinũ.

Idem. Quicunque tecum non colligit, diſpergit, hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Item alibi, poſt expoſitũ à ſe Symbolum fidei, ad eundem, ait: Hæc eſt fides, Papa beatiſsime, quam in cathedra didicimus, quamque ſemper tenuimus. In qua ſi minus perite, aut parum caute forte aliquid poſitum eſt, emendari cupimus à te, qui Petri ſedem & fidem tenes. Si autem hæc noſtra confeſsio Apoſtolatus tui iudicio comprobatur: quicunque me culpare voluerit, ſe non ſolum imperitum vel maleuolum, ſed etiam non catholicum ſeu hæreticum comprobabit. Et aduerſus Ruffinum ſcribens, huius ſedis fidem etiam Angelis de cœlo præfert. Clariſsime hi Patres quos ſemper venerati ſunt omnes, quiſnam ſemper fuerit ac ſit Catholicæ atque orthodoxæ Eccleſiæ ſenſus & conſenſus, vt ad illam ſedẽ, tanquam ad orthodoxæ veritatis regulam ac magiſtram, ſuboriente aliquo hæretici flatus turbine, ſit confugiendum, in qua ſola ſeruatur, vt inquit Diuus Hieronymus, incorrupta Patrum hæreditas, viua illa Apoſtolica traditio: quam ab initio, ab ipſis Apoſtolorum principibus, accepit orthodoxa illa Catholicæ Eccleſiæ fides: quam etiam angelis de cœlo præferre non dubitat, vt neceſſe ſit omnem Eccleſiam conuenire, & omnes vbique fideles, à qua quiſquis diuiſus fuerit, quiſquis extra eam agnum comederit, prophanus eſt. Et

D. Ambro. beatus Ambroſius confitetur, ſe in omnibus ſequi magiſtram Romanam Eccleſiam.

D. Cypria. Glorioſus quoque Chriſti martyr & Eccleſiæ doctor Cyprianus, in Epiſtola ad Cornelium Pontificem Romanum, aperte pronunciare audet, quod non aliunde hæreſes ortæ ſũt, aut nata ſchiſmata, niſi inde, quod ſacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus iudex Chriſti vice cogitatur. cui ſi, ſecundum magiſteria diuina, fraternitas obtemperaret vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegium quicquam moueret, & nemo diſsidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet, nemo ſibi placens ac tumens ſeorſum nouam hæreſim conderet. Item in epiſtola ad Pomponium, Nec putent ſibi ſalutis conſtare rationẽ, ſi epiſcopis, & ſacerdotibus obtemperare noluerunt: cum in Deutero. dominus dicat, Et homo quicunque fuerit in ſuperbia, vt non exaudiat Sacerdotem, aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis: morietur homo ille, & omnis populus, cum audierit, timebit: & non aget impie etiam nunc. Interfici Deus iuſsit ſacerdotibus ſuis non obtemperantes, Iudicibus à ſe ad tempus conſtitutis non obedientes. Et tunc gladio quidem carnali occidebãtur & manufacto, quando adhuc carnalis erat circũciſio. Sed poſteaquam circumciſio ſpiritalis eſſe ad fideles ſeruos Dei cœpit: ſpirituali gladio ſuperbi & contumaces necãtur, dum de Eccleſia eijciuntur. Neque enim viuere foris poſſunt, cum domus Dei vna ſit, & nemini ſalus eſſe, niſi in Eccleſia, poſſit. Cum enim conſtet Beatum Petrum, eiuſque in cathedra ſucceſſores, à Chriſto toti familiæ & domui eius præpoſitos eſſe Paſtores & rectores: Poſuit, inquit Apoſtolus Paulus ad epiſcopos Epheſiorum vos Spiritus ſanctus regere Eccleſiam Dei quam acquiſiuit ſanguine ſuo: & eis peculiariter præ ceteris mandaſſe paſcere oues ſuas eiſque regni cælorũ claues tradidiſſe, vt quodcunque ligauerint ſuper terram, eſſet ligatum & in cœlis, & quodcunque ſoluerent ſuper terram, ſimiliter & in cœlis eſſet ſolutum: abſurdiſsimum eſt dubitare, an ad alium ſint referendæ quæſtiones, quæ inter domeſticos Dei cõtingunt, quam ad hũc toti familiæ præpoſitum. Explicans enim Beatus Ambroſius locum Apoſtoli Pauli ad Timo. hæc tibi ſcribo, inquit, vt ſcias quemadmodũ oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui: vt ſcias, inquit, quo modo Eccleſiam ordines, quæ eſt dom' Dei: cuius hodie Rector eſt Damaſus. Et Beatus Bernhardus conſentiẽtem Eccleſię Catholicæ ſententiam docens, ſcribit ad Eugenium Romanum Pontificem. Cui enim non dico Epiſcoporum, ſed etiam Apoſtolorum, ſic abſolute & indiſcrete totæ commiſſæ ſunt. oues? Si me amas, paſce oues meas. Non ſolum illius, vel iſtius populus ciuitatis, regionis aut certi regni, ſed oues meas. Nihil excipitur, vbi nihil diſtinguitur. Alij Apoſtoli ſinguli ſingulas ſortiti ſunt plebes. Iacob' vna contentus eſt Hieroſolyma: tibi cõmiſſa eſt ipſa vniuerſalis Eccleſia toto orbe diffuſa. Iuxta canones tuos alij in partem ſolicitudinis, tu in plenitudinem poteſtatis vocatus es. Aliorum poteſtas certis arctatur limitibus: tua extenditur & in illos, qui poteſtatem ſuper alios acceperunt. Nonne ſi cauſa extiterit, tu Epiſcopo cęlum claudere, tu ipſum ab epiſcopatu deponere, & Sathanæ tradere potes? Stat ergo inconcuſſum priuilegiũ tibi tam in datis clauibus, quã in ouibus cõmendatis. Propter quod B. Greg. Nazian. in oratione 15. alloquens Imperatorẽ & Principes. Num ſermonem ſuſcipitis liberũ? Lex Chriſti vos meæ poteſtati, meoque ſubiecit tribuna-

Act. 20.

Eccleſia Dei rector D. Ambroſio, Damaſus.

B. Bernhardus.

Nazianzenus.

tribunali. Imperamus enim & ipſi: & addo, imperio maiore, & perfectiore. Aut oportet potius, vt ſpiritus ſubſit carni, cœleſtiaque terreſtribus.

5. *Si imperator eſt Catholic⁹ filius eſt Eccleſiæ, non præpoſitus.*

Suſcipe igitur vocem liberiorem. Scito te ouem eſſe gregis mei, Paſtoris magni agnum. Si enim Imperator Catholicus eſt, filius eſt Eccleſiæ (quod ſalua pace ipſius dicimus) non præſul Eccleſiæ. Et alius quidam ſanctus: Quod ad Religionem pertinet, diſcere ei competit, non docere. Habet priuilegia ſuæ poteſtatis, quæ adminiſtrandis legibus publicis diuinitus conſequutus eſt, & eius beneficijs non ingratus, contra diſpoſitionem cœleſtis ordinis nihil vſurpet. Ad ſacerdotes enim Deus voluit, quæ Eccleſiæ diſponenda ſunt, pertinere, non ad ſæculi poteſtates: quas, ſi fideles ſunt, Eccleſiæ ſuæ ſacerdotibus voluit eſſe ſubiectas. Non ſibi vendicent alienum ius & miniſterium quod alteri deputatum eſt. Imperatores Chriſtiani ſubdere debent executiones ſuas Eccleſiaſticis præſulibus, non præferre. *D. Ignatius.* Et hunc ordinem clariſsimus Martyr & Epiſcopus Ignatius, Apoſtolorum cōtemporaneus, ad quem Ioannes Apoſt. ſcripſit, agnoſcit, epiſtola ad Philadelphienſes. Et beatus Ambroſius in oratione ad Auxen- *D. Ambroſi⁹* tium: Quid honorificentius, quam quod Imperator dicatur filius eſſe Eccleſiæ? Imperator enim bonus intra Eccleſiam, non ſuper Eccleſiam eſt.

6. *Petro dicta, etiam Rom. Pontificibus dicta. Concilium Alexandrinum. D. Athanaſius.*

Quæcunque enim Petro ſunt dicta, & paſtorale ſpectant officium, ad eius referenda ſunt etiam in Cathedra ſucceſſores, ſecundum totius antiquitatis traditionem, quam explicant in litteris ſuis ſcriptores vniuerſi. Beatus Cyprianus, Hieronymus, Cyrillus & Bernardus, & Concilium Alexandrinum, cui interfuit beatus Athanaſius, ad Felicem Papam: Veſtræ Romanæ ſanctæ ſedi, ab ipſo Domino, poteſtas ligandi & ſoluendi ſpeciali eſt priuilegio ſuper alijs conceſsa. Ipſa enim firmamentum à Deo fixum & immobile percepit. Ipſa enim eſt ſacer vertex, in quo omnes vertuntur, ſuſtentantur, releuantur. Tu es enim, ſicut diuinum veraciter teſtatur eloquium, Petrus, & ſuper fundamentum tuum Eccleſiæ columnę, id eſt, Epiſcopi, qui *Epiſcopi ſunt Eccleſiæ columnæ.* Eccleſiam ſuſtinere & proprijs humeris portare debent, tibi ſunt confirmatæ, tibique claues regni cœlorum commiſit, atque ligare & ſoluere poteſtatiue, quæ in terra & in cœlis ſunt, promulgauit. Tu prophanarum hæreſum atque omnium infeſtantium depoſitor, vt princeps & Doctor caputque omnium, orthodoxæque doctrinæ & immaculatę fidei exiſtis. Vbi celeberrimum hoc Conciliū Fœlici Romano Pontifici tribuit, quæ ſanctum Chriſti Euangeliū ſcribit S. Petro.

Vt oues Chriſti perpetuæ ita et Paſtor.

Cum enim oues paſtore deſtitui non poſſunt, perpetuum eſſe oportet officium paſtorale: quod quidem in Beato Petro primum Chriſtus inſtituit perpetuo manſurum: ſicut oues, vſque ad ſeculi conſummationem, in pręſentis miſerię ouili vno ſunt manſuræ. Aſcendens enim Chriſtus in altū *A. correlatiui.* dedit Paſtores, in ædificationem corporis ſui, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei in verum perfectum. Non enim decebat ſapientiam Patris & amorem, quo electos patris ſui eſt proſecutus, quod tantum Beato Petro viuente de paſtore ouibus prouideret: quin potius pro toto tempore, ad ſeculi conſummationem, quouſque oues transferantur in gloriam Patris, & ad paſcua perpetuo virentia. Prætereo Beatum Cyrillum in Theſauro, Hieronymum ad Damaſum Pontificem, Ambroſium in oratione ad Auxentium, Gregorium Nazianzenum in oratione ad Imperatorem & Principes eius, atque alios Patres Eccleſiaſticos, ne prolixior fiat oratio. Quos enim citauimus, conſentientem Eccleſiæ Catholicæ docent ſuper hoc articulo eſſe doctrinam: quam nunc hoſtiliter impugnat Apologia, & ſubuertere molitur. Abrogat enim, quod non ad Principes ſeculares, ſed ad ſolum Romanum Pontificem pertinet definire, quæ circa fidem & religionem controuertuntur. Super hoc itaque articulo, quem nunc vt diximus Apologia impugnat, nunquam apud Doctores Catholicos eſt diſceptatum, ſed tanquam certiſſimum religionis principiū, ſemper habitū eſt. Sicuti, quod ad Regem, & Iudices ab eo conſtitutos, referendę ſunt quæſtiones, quę inter ſubditos regni naſcuntur: & ſi in horum iudicio difficile & ambiguum aliquid eſſe contigerit, ſententia vltima à Rege expectatur: quam omnes ſequi oportet, vt nec ad dexteram, neque ad ſiniſtram ab ea declinetur: quamuis falli poſſet, & contra iuſtitiam partem grauare, eo quod nullam habet diuinæ aſsiſtentiæ promiſsionem. Ad hūc itaq; modum dubitari non poteſt, nec dubitatum eſt vnquam, quin cauſæ grauiores religionis & familiæ Chriſti, fidei videlicet & ſanctorum morum, referendæ ſint ad præpoſitum familiæ, & Iudices ab eo conſtitutos. An autem & hic prępoſitus falli poſſit in ſua ſententia, quando cognoſcit circa fidem & mores fidelium, ſicut reges & Epiſcopi in ſuis Iudicibus, ab annis centum & quinquaginta cœptum eſt controuerti & diſputari in vtramque partem. Nam in his quæ facti ſunt, & aliorum requirunt teſtimonia, ipſi Pontifices in ſacris Canonibus confitentur ſe falli & fallere plerumque. in quo diſcrimen eſt inter iudicium cathedræ Petri & ſententiam ſcripturæ ſacræ. A tempore enim Concilij Conſtantienſis & Baſilię. doctores quidam apud ſolum Concilium Oecumenicum docent eſſe infallibilis ſententiæ priuilegiū. Veteres verò ſcriptores, Petro totius familiæ Chriſti præpoſito & Romano Pontifici, ſupremo in terris poſt Petrum Chriſti vicario, vt qui ſolus claues domus acceperit, quodlibet ligandi ac ſoluendi, eiuſque cathedræ proprium eſſe hoc priuilegium infallibilis ſententię, cōcorditer ex ſcripturis tradūt. Nomina-

7. Iudiciū Ro. Pontificis eſt infallibile ſecundum veteres Patres. Nouam ſententiam Pariſien fere ſequuntur.

tim enim de ſancto Petro atque in eo ſucceſſoribus eius verba Euangelij loquuntur, vt veriſimilius ſit eorum iudicio, quod niſi Concilio generali ipſum conueniat, nec ratione Petri, eiuſque cathedræ authoritate,& quaſi commiſsione. Quod & ipſa Concilia videntur agnouiſſe, etiam Nicenum & alia tria prima, quæ tanquam Euangelia ſemper venerata eſt Eccleſia catholica. Petiuerunt enim approbationem ſuarum conſtitutionum à Romano Pontifice, prout eorundem Conciliorum acta teſtantur.

4 Concilia generalia petunt ſua acta probari à Ro. Pontifice.

Romano autem Pontifici infallibile Iudicium conuenit, ratione officij & cathedræ, in qua ſedet, & hocpropter promiſsiones eidem à Christo factas in Euangelio. Nam ſecundum ſententiam Beati Hieronymi, & perpetuam Eccleſiæ obſeruationem, hæretici habendi ſunt, qui à ſola Petri cathedra damnantur. ex qua tamen pronunciare non debet, niſi adhibito pro qualitate negotij, conuenienti ſtudio & diligentia, ſacerdotalique iudicio eorum, qui in Apoſtolica cathedra, vna cum ipſo Domino miniſtrant, aut vicinorum etiam, & diſtantium epiſcoporum, ſi quando rei difficultas & perplexitas, aut publica vtilitas hoc ipſi præſidi videbitur exigere. ſicut & ab initio ad hanc vſque diem factum & perpetuo obſeruatum, vniuerſi teſtantur & comprobant ſcriptores Eccleſiaſtici.

5 Quænam adhibenda Ro. Pontifici re media, vt iudicium ſit infallibile.

Non vero ſemper conuocatis ex toto orbe vndequaque ſacerdotibus & Epiſcopis. quandoquidem id raro fieri poſſet. Ait enim B. Auguſt. aduerſus Pelagia. An congregatione Synodi opus erat, vt damnaretur pernicies aperta, quaſi nulla hæreſis, niſi Synodi congregatione, ſit damnata? cum potius rariſsimæ inueniantur, propter quas damnãdas neceſsitas talis extiterit, multoque ſint atque incomparabiliter plures, quæ vbi extiterunt, illinc improbari damnarique meruerunt, atque inde per cæteras terras deuitandæ innoteſcere potuerunt. Eſt igitur infallibile vicarij Chriſti in terris Romani Pontificis iudicium, in cauſa fidei & Religionis, quando ſyncerè veritatem requirit, & conſilium adhibet, pro qualitate rei, ſuper qua veritas requiritur. Si autem leuiter aut præcipitanter, vel non amore veritatis inueniendæ, ſed ex affectu potius, aut odio eum procedere contingeret in damnandis erroribus: falli & fallere poſſet: niſi in gratiam & ſalutem ſponſæ ſuæ, iudicij pronunciationem Chriſtus pronunciaret. Supponunt enim Euangelicæ promiſsiones, cathedræ Petri factæ, diligentem veritatis inquiſitionem, nihilque omitti, quod humanitus fieri oportet, ne Deum tentare videatur. Non enim Romanum Pontificem impeccabilem in ſuis iudicijs faciũt prædictæ Chriſti promiſsiones. Si autem contingeret eum perperam procedere, an Deus eum volentem maledicere prohiberet, ſicut impediuit Balaam Prophetam, an potius retractari faceret eius iudicium, ſicut conſilium à Nathan Propheta datum Regi Dauid, certum non eſt. quamuis veriſimilius ſit, quod in gratiam Eccleſiæ ſuæ ſponſæ, ne vel ad tempus ſit in errore, non ſineret ſententiam huiuſmodi pronunciari. Super iſto autem infallibilis veritatis priuilegio, quamuis iuxta Patrum & conciliorum ſententiam certum eſſe ipſum arbitremur, cum Apologia modo nulla eſt diſputatio, quamuis doceat, ipſum eſſe apud ſolas ſcripturas Canonicas et definitiones, quæ ſecundum eas fiunt: atque propterea non referre, à qua fiant perſona, Papa, Rege, laico quolibet, vel Concilio: & quamlibet ſententiam, à quocunque prolata fuerit, examinari permittat, an conformis ſit ſcripturis: & ſuum ſequitur iudicium & ſententiam. Sed nobis nunc eſt diſceptatio, an ſuper quæſtionibus natis inter fideles, requirendum ſit iudicium Epiſcoporum, aut Romani Pontificis, de quo diximus apud catholicos nunquam fuiſſe controuerſum, vtcunque ſe habeat quæſtio de iudicij infallibilitate.

6 Status controuerſiæ Catholicis cum Apologia.

Abrogat enim Romano Pontifici & Epiſcopis, omnium controuerſiarum in cauſa fidei & Religionis cognitionem, & iudicium, eo quod ipſe Papa cum Epiſcopis, vt ait, ſint veræ pietatis & fidei hoſtes atque aduerſarij, vt qui pios & ſynceros Euãgelij doctores igne & aqua perſequuntur, propter quod nec membra quidem Eccleſiæ eſſe poſſunt. Cuilibet tamen priuato priuatum, magiſtratui autem & principibus publicum cauſę fidei & Religionis tribuit iudicium & cognitionẽ: ad quos etiam pertinere docet, diſcernere de reſtituendis recta fide ac vero cultu Dei apud populum ſubiectum, ipſaq; reſtituere, & tollere abuſum & impietatẽ. Vocat enim impietatem, quod oramus pro mortuis, quod Sanctos inuocamus, quod ſacrificium pro viuis & mortuis offerimus, quod vota caſtitatis & religionis ſeruanda doceamus. Item ſeptem eſſe Sacramenta, quod ſacerdotes poteſtatem habent corpus & ſanguinem Chriſti ex pane & vino confectare, & mille huiuſmodi: & doctores & Principes pios, qui hæc damnat, & tanquam impia & blaſphema in mortem Chriſti. A qua pietate, quę reuera impietas eſt, ſeruet nos gratia & miſericordia Chriſti Domini.

Apologia audax impietas Orthodoxos PP damnare impietatis.

Stupenda certe & diabolica eſt audacia & maledicentia Apologiæ, quod B. Auguſtinum, B. Chryſoſtomum, Bernardum & totam eccleſiam catholicam audet arguere impietatis, & quos eccleſia damnauit ſemper tanquam hæreticos & impios, commendat à pietate. Certiſsimum hoc eſt hæretici argumẽtum, quod Dominus in mẽte autoris huius Apologiæ miſcuit ſpiritum erroris & vertiginis, deditq; ei oculos, vt non videat vſq; in hodiernum diem. De huiuſmodi autem magiſtris ait B. Bernardus: Videte detractores, videte canes, irrideot nos quod oramus pro mortuis, quod ſanctorum ſuffragia imploram9. Porro mortuos viuentium fraudantes auxilijs, viuentes ſanctorũ, qui deceſſerũt, ſuffragijs

gijs ſpoliantes. Quos autem hic vir ſanctus hæreticos pronunciat, Apologiam non pudet vocare doctores pios, & Romanum Pontificem ſanæ fidei hoſtem: eo quod ipſe eos & hæreticos habeat iudicet, & perſequatur, quales eos habuerunt Patres, B. Auguſtinus, B. Chryſoſtomus & omnium ſcriptorum eccleſiaſticorum vniuerſitas. De hac igitur veriſsima ſcripturarum & concordi Patrum doctrina, quod cauſæ fidei & religionis difficiles ad Romani Pontificis referendæ ſint iudicium, audet ſcribere, non ſolum quod impia eſt, ſed & ſeditioſa aduerſus ſanctam

10\. Eccleſiam Catholicam, & principes veræ pietatis ſtudioſos, quaſi præcipua Eccleſiæ Catholicæ membra, quibus tolli arbitratur, per hanc doctrinam, officium & dignitatem quam à Chriſto acceperunt, iudicandi ſcilicet de fidei & Religionis quæſtionibus. Papam autem & epiſcopos, hanc facultatem à Chriſto ſibi conceſſam agnoſcentes, & in ea domino miniſtrantes, pronunciat ſeruos rebelles, & ſeditioſos, qui magna inſolentia aduerſus dominam ſuam Eccleſiam catholicam inſurgunt, quam ſibi ſerui totam ſubijciunt. Vere ipſe rebellis & ſeditioſus aduerſus præpoſitum, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam. Audiamus precor, ineptiſsima huius ſuæ perfidiæ & maledicẽtiæ verba. Ex ea enim intellegimus, quam ſint inepta & infirma, quæ ſequuntur. Ait enim, Si quis conferat inter ſe Eccleſiam filij Dei & prælatos Eccleſiæ, an non Eccleſia domina eſt, prælati autem miniſtri & ſerui Eccleſiæ? Paulus de ſe & alijs Apoſtolis ait: Quis eſt Paulus, quis Apollo, niſi miniſtri, per quos credidiſtis, & vt cuiq; dominus dedit? Ac rurſus. Omnia veſtra ſunt ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas. vos autẽ Chriſti: Chriſtus autem Dei. Et iterum, Non prædicamus nos ipſos, ſed Chriſtum dominum Ieſum: nos autem ſeruos veſtros, propter Ieſum. Et ſi Apoſtoli habent certum & publicum teſtimonium Spiritus ſancti de cœlo, quod doctrina eorum ſit cœleſte oraculum, cui etiam angeli cedere debeant: tamen Paulus ſubijcit eos Eccleſiæ, & facit Eccleſiam Dominam, Apoſtolos autem ſeruos eius. Quod officium Paulus ipſe & collega eius Petrus tam probe agnouerunt, vt hic grauiter cohortetur ſuos ſympresbyteros, ne dominationem aduerſus cleros, hoc eſt, hæreditatem domini quæ eſt Eccleſia, exerceãt: ille autem ingenue fateatur, quod cum ab omnibus liber eſſet, fecerit ſeipſum ſeruum omnium, vt plures lucrifaceret. Quod ſi Spiritus ſanctus palam pronunciat, Apoſtolos non eſſe dominos, ſed ſeruos veræ Eccleſiæ: quãto magis intelligit proximos eorum ſucceſſores eſſe Eccleſiæ ſeruos? Qui vero paulo ante noſtram memoriam, vel hiſce temporibus Eccleſiam adminiſtrare vidẽtur, & conſecuti etiam ſunt partim principum pietate, partim eorum cõniuentia, aut ſocordia, partim ſuo ipſorum aſtu & impoſtura potentiam mundanam; nec honeſtate vitæ nec puritate doctrinæ cum maioribus quorum ſe ſucceſſores gloriantur, conferri poſſunt: ſed potius peſsimis quibusdã exemplis oſtendunt, & Apoſt. doctrinam crudeliter perſequuntur. Hos autem Prælatos quis in ſummo Eccleſiæ gradu ita collocabit, vt ſeculares Principes repellant, ſi ſuſceperint vel confitendam veram ſuam fidem, vel refutandam aliorum impietatem, quod eſt pij cuiuſuis officium? Alij quidẽ honeſtius de principibus ſentiũt, adimunt eis in cognitione doctrinę de religione vocem, vt ipſi loquuntur, deciſiuam ſeu definitiuã: ſed relinquunt vocẽ conſultiuam. Intolerabile autem eſt, quod à ſummo gradu ita deijciantur, vt manum ſuam extendere non poſsint caſuræ, & iam ruenti eccleſiæ. Itaq; cum ſolis prælatis poteſtas iudicandi & diſcernẽdi de doctrina religionis vendicatur, & penes eos ſit mãdandi authoritas, penes alios aũt obediendi neceſsitas: quid obſecro eſt ſeruorũ aduerſus dominos & miniſtrorũ aduerſus eccleſiã ſeditio, ſi hęc nõ eſt? Paulus agnoſcit ſe & collegas ſuos ſeruos Eccleſiæ, cuius principes veræ pietatis ſtudioſi præcipua pars ſunt: & illa mãcipia tãto inferiora Apoſtolis, quanto diſtat terra à cælo, nõ verentur ſe ſupra pios principes, hoc eſt, præcipuã eccleſię partem ita efferre, vt exiſtiment eos indignos, quibuſcũ de religiõis doctrina colloquãtur. Quare oſtendemus, inquiunt, diuina clementia adiuti, quod nõ ad Prælatos illos tãtum, imo ne quidem vlla ex parte ad ipſos, quippe qui iam nõ ſint Eccleſiæ membra, ſed præcipue ad pios principes, & ad eos, qui tã ex miniſtrorũ eccleſiæ numero, quã ex reliquo hominum, qui doctrinam Chriſti agnoſcunt, cœtu in conſilium adhibentur, pertineat de doctrina religionis cognoſcere & iudicare: idque non iuxta arbitrium humanæ prudẽtiæ, ſed iuxta oracula ſpiritus ſancti, quæ in libris ſacræ ſcripturæ canonicis continentur. Vere oſtenditur hic hominis huius cæcitas, quam verum ſit, quod fides eſt donum Dei, quod impertitur quibus vult, & quod dicit ipſe dominus. Confiteor tibi pa- 11.
ter domine cœli & terræ, quia abſcõdiſti hęc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. ita Pater quoniam ſic fuit placitũ ante te. Et alio loco: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum: illis autem non eſt datum. Qui enim habet, dabitur ei, & qui nõ habet, & quod habet, auferetur ab eo. Renera me pudet huius viri ſane docti, & in ſcripturis exercitati, quod vſq; adeo hallucinetur & cęcutiat, manifeſte Scripturã corrũpat, & in ſenſum peruerſum cõtorqueat. Verum eſſe teſtatur, quod dicit Iob, quod deus apprehẽdit ſapiẽtes in aſtutia eorum, conſilium prauorum diſsipat. Per diem conuertentur in tenebras, & quaſi in nocte ſic palpabunt in meridie. Nec ob aliam cauſam niſi quod fidei regulam ſemel reliquit illamque hoſtiliter euertere molitur. Vere donum Dei eſt fides, quod impartitur quibus vult. Deinde quod prætẽdit, vere eſt hæc hominis cęcitas.

Apologia cõtumelia in Eccleſiaſt. quod ſerui ſunt rebelles et ſeditioſi.

Apologiæ Lutheranicæ verba.

Quinam Iudices quæſtionum fidei, ſecundum Apologiæ adulationem.

Quã craſſa Philip. Melanchthonis cæcitas.

Quis enim Imperatorum vel Regnm Chriſtianorum vnquam ſibi vendicauit cognitionem in quæſtionibus perplexis & difficilibus fidei, & ſanctæ religionis? Contenti fuerunt clauibus regni ſui terreni. Nemo tam impius, qui cœleſtis regni claues ſibi vnquá vſurpauerit. Quod Theodoſius Imperator Iunior & Martianus ſuis liquido demonſtrant exmplis. Vere miniſtri Corinthiorum fidelium erant Apoſtoli: ſunt & Epiſcopi, & Epiſcoporũ ſummus Romanus Pontifex, omnium miniſter & ſeruus. Sed ex hoc non conſequitur, fideles eſſe Apoſtolorum dominos & prælatos: quin potius hos eſſe fidelium & Eccleſiæ rectores, & Eccleſiam ſubditam fuiſſe, quaſi ouiculas ſuis paſtoribus. Nam Chriſtus Apoſtolorm & circumciſionis dicit ſe miniſtrum, & ſimul eorum dominum. Vos, inquit, vocatis me magiſter & domine: et bene diciris. Sum etenim. Idem tamen alibi dicit, Ego in medio veſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat. Non enim venit filius hominis miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemptionem pro multis. Qualis autem ipſe Apoſtolorum erat miniſter & ſeruus, tales Eccleſiæ ſeruos volebat eſſe Apoſtolos, quando eodem loco pronunciat: Scitis, quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores ſunt, poteſtatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: ſed qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus. Eodẽ quoque ſenſu, Eccleſiæ & fidelium ſeruos ſe & collegas ſuos vocat & confitetur Apoſtolus Paulus. Eius namq; & loco & authoritate, ad id ipſum paſcendi officium ab ipſo miſsi fuerunt & vocati. Sicut miſit me, inquit, Pater, & ego mitto vos. Chriſtus autem quamuis Dominus & Gubernator eſſet Eccleſiæ & Apoſtolorum: non tamen eis quaſi ſeruis & ancillæ dominabatur, quorum ornatum & ſalutem quærebat, ſe nihil, nec quod ſuum eſſet. Etenim Chriſtus, inquit Apoſtolus, non ſibi placuit: ſed ſicut ſcriptum eſt, Improperia improperantiũ ceciderũt ſuper me. Lauit enim nos in ſanguine ſuo à peccatis noſtris, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo. Ex hoc itaque, quod Epiſcopi ſunt ſerui Eccleſię, non oportet Eccleſiam eſſe poteſtate & prælatione dominam, quæ imperare poſſet: quin potius hæc ſeruitus & miniſterium in poteſtate regendi & imperandi conſiſtit. Attendite, inquit Apoſtolus Paulus Presbyteris Epheſiorum, vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Imperãt enim, vt dicit beatus Auguſtinus, qui conſulunt, vir vxori ſicut parentes filijs, & domini ſeruis. Obediunt autem, quibus conſulitur, ſicut mulieres maritis, filij parentibus, ſerui dominis. Sed in domo iuſti viuentis ex fide, & adhuc ab illa cœleſti ciuitate peregrinantis etiam qui imperant ſeruiunt eis, quibus videntur imperare. Neq; enim dominandi cupiditate imperant, ſed officio conſulendi: nec principandi ſuperbia, ſed prouidendi miſericordia.

Quo ſenſu Epiſcopi vere ſint Eccleſiæ miniſtri: ſed tamen patresfamilias Chriſti, et ouium paſtores.

Act. 20.

Conſiſtit itaque hoc miniſterium ſeruitij Epiſcoporum in gubernatione fidelium, ad eorum vtilitatem & ſalutem: ſicut ſeruus eſt propter dominum, & bonum eius. Nam Ariſtoteles inter Regem & Tyrannum diſtinguit, quod hic ſuam gloriam, ſuam vtilitatẽ quærat, & præ eſt quaſi dominus ſeruis: Rex vero in ſua adminiſtratione ſpectat populi ſalutem & pacem. Prior dominatus non poteſt eſſe in Eccleſia, ne in principibus quidem huius ſæculi, quem propterea vniuerſis, non ſolum eccleſiaſticis prohibuit, & poſt eum Apoſtoli, ne ſcilicet dominationem aduerſus Clerum, hoc eſt, Eccleſiam exerceant. Paternam vero & paſtoralem curam & dominationem, quæ eſt in populi ſubiecti ſalutem eis mandauit. Ethnicorum namque eſſe dicit, principatum dirigere, vt dominentur, vt imperent quaſi ſeruis, vt poteſtatem exerceant: Regum autem, & prælatorum maxime Eccleſiaſticorum, dominari & imperare & poteſtatem exercere, vt conſulant ſubditis, & eorum bonum promoueant, cum periculo etiam vitæ & ſalutis ſuæ. Nam bonus paſtor, exemplo Chriſti, animam ſuam ponere debet pro ouibus ſuis. Et ideo beatus Chryſoſtomus valde dehortatur à ſuſcipienda præpoſitura eccleſiaſtica, ſicuti & beatus Bernhardus, alijque Patres orthodoxi huius ſarcinæ pondus ſuo pro merito ęſtimantes. Quando igitur Epiſcopi in ſua gubernatione & dominatione non ſe ſpectant, non ſuum commodum, non gloriam, non honorem, vel quietem ſuam, ſed ſolam ouium ſalutem & bonum: ſeruiunt quidem eis, quibus dominantur, & eorundem ſunt miniſtri & ſerui in eo, quod mandant ea, quæ ad ouium ſalutem conducunt: & vetant & arcent ab his, quæ ſunt noxia. Ethnicum enim dicit, dominationem ſuam dirigere, vt dominetur, vt imperet et poteſtatẽ exerceat. Chriſtianum autem & eccleſiaſticum, dominari quidem, imperare & poteſtatem exercere, vt ſubditis cõſulant, & eorum ſalutem cum vitæ etiã periculo promoueãt. Nã bonus Paſtor, exemplis Chriſti Domini ſui animã ſuã ponit pro ouibus ſuis. Grandis eſt ſarcina paſtoralis cura & grauis, etiã humeris formidabilis. Quis ſapiens (inquit Chryſoſtomus) vult vltro ſe ſubmittere ſeruituti & periculo tali, vt det rationem pro omni eccleſia: niſi forte qui non timet Dei iudicium? abutens primatu ſuo Eccleſiaſtico ſeculariter, ita vt commutet ipſum in ſecularem? Alio igitur ſenſu Chriſtus, Apoſtoli & vniuerſi Eccleſiarum præpoſiti miniſtri ſunt, quam Dei miniſtri: & ſerui miniſtri ſunt dominorũ ſuorum, quorũ mandatis obedire debent. Eccleſia aũt fidelium & fideles, tanquã ouiculæ audire debent vocẽ ſui Paſtoris & ſequi: qui præcipiendo & mandando eis ſeruiat, earumq; ſalutẽ in omni ſuo regimine, tanq̃ ſcopũ ſpectando, ſicut ſeruus Domino

Alia officia Regis & Tyranni.

Quæ dominatio Chriſtianis vetita, et quæ mandata.

Audiant ambitioſi qui rerum animarum capiunt

ſuo

ſuo viuit & laborat. Quo ſenſu interpretatur Oecum. verba Apoſtoli Pauli: Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors. Nam qui dona propter illos acceperunt (vnicuique enim datur manifeſtatio Spiritus ad vtilitatem) mors ad veſtrā facta eſt caſtigationem. Omnia veſtra ſunt tanquam beneficia & dona. Sicut igitur ex ſententia Apoſtoli, nō ſequitur, quòd Corinthij domini erant mundi, vitæ & mortis: Ita, nec quod Apoſtolorū erāt domini. omnia, inquit, veſtra ſunt, quia veſtræ deſeruiunt ſaluti & fidei: non quod eorum ſitis domini. Et alio loco: Prædicam' nos ſeruos veſtros per Ieſum, qui hoc nobis iniunxit, vt veſtram procuremus ſalutem. Omnia (addit apoſtolus) propter vos, vt per multos in gratiarum actionem abundet gloria Dei. Omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequātur, quæ eſt in Chriſto Ieſu cum gloria cælesti.

Seruitus Epiſcoporum eſt in diligēti ſui officij exercitio ſitum.

ORATIO QVARTA REVEREND. Ruevvardi Tappari, Quod fides eſt donum Dei: qua Germanijs minari videtur deſertionem.

Habita eſt anno 1535.

IN eam nunc temporum malignitatem venimus, vt quæ ſcripturæ euidenter & clariſsimè pronūciant, & confirmata ſunt antiquitatis omniumq́; ſæculorum ac totius eccleſię decretis: quibuſdam tamen moroſis perſuaderi nō poſsint: magis autem ex ſcripturarum claritate, velut ſplēdidiſsimi ſolis nitritu, excæcantur & obtunduntur. Incredibile fortaſſe, quod dico, videri poteſt: ſed hi donum Dei eſſe fidem, atque in ea perſeuerantiam, non agnoſcunt. Hoc dono quos ſua pietate non dignatur Dominus, nec verba ſcripturarum intelligunt, nec noſtræ redēptionis ac ſalutis in ſanguine propitiationis noſtræ, & adunati myſteria penetrare poſſunt. Quin potius omnium Prophetarum viſiones & ſermones Apoſtolorum, eis ſunt quaſi verba libri ſignati, quem tamen ſibi ſolis magna arrogantia iactant, & alijs vniuerſis maiorem eius intelligentiæ partem abrogant. Videtur miſcere eis dominus ſpiritum compunctionis, & altiſſimi ſoporis, vt tenebras ponant in lucem, & lucem in tenebras. Et dedit oculos, vt videntes nō videant, & aures, vt audientes non audiant. Impleturq́; vaticinium Eſaiæ Prophetæ, Sicut ſomniat eſuriens & comedit, cum autem fuerit expergefactus, vacua eſt anima eius. Et ſicut ſomniat ſitiens & bibit, & priuſquā fuerit expergefact', laſſus adhuc ſitit, & anima eius vacua eſt. Sic erit multitudo omniū gentium, quæ dimicauerunt contra mōtem Sion. Mensa eorum ſit coram ipſis in laqueū & captionem, in ſcandalum & retributionē ipſis. Obſcurentur, inquit propheta, oculi eorum & dorſum eorum ſemper incurua. Et quemadmodum Apoſtol. Paulus myſteriorum conſcius audacter pronunciat, quod cæcitas ex parte cōtingit in Iſrael, donec, imò vt plenitudo gentium intraret. Ita fortaſsis miſſus eſt modo ſpiritus vertiginis, ſpiritus erroris, in quaſdam gentium prouincias, vt aliæ, quibus de Chriſto nondum eſt annunciatum, videant Chriſtum Domini, & intelligant qui non audierunt. De eo vaticinatus eſt apoſtolus Paulus, quod mittet Deus operationem erroris & magiſtros mendaces, vt credant mendacio hi, qui charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent, ſed prurientes auribus, pro ſuis deſiderijs coacervant ſibi magiſtros. Repleuit Apoſtolus Paulus vniuerſas nationes, à Hieruſalem vſque Illyricum per circuitum, euangelio Chriſti. Nunc à Chriſto eiuſque Euangelio defecerūt, Magno Turcarum Imperatori Mahometano ſubiectæ, & præter eas, nobilis Græcia, olim eruditiſsima & ſanctiſsima. Illinc pulſum euangelium, alio & ad noſtras prouincias migrauit. Ea nunc religionis Chriſtianę in his prouincijs Germaniæ vtriuſque eſt facies, quod niſi fugientem quaſi vi quadam retineamus, niſi ſaluti noſtræ & publicæ aliter, quam huc vſque factum eſt, proſpexerimus, periculum eſt, ne expulſa nos deſerens, in exteras nationes & barbaras ſe conferat & commigret. Stupenda ſunt Dei iudicia, quæ attigit Apoſt. Paulus in epiſtola, quam ſcripſit ad Romanos, nam comparās Iudæos Ethnicis, per Apoſtolorum prædicationem crediturís, Sicut, inquit, vos aliquando non crediſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſequuti eſtis, propter incredulitatem illorū: ita & iſti Iudæi nō crediderunt in veſtram miſericordiam. Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur. Quorum iudiciorum rationem & abditiſsima myſteria non penetrans tantus Apoſtolus, qui raptus in tertium cælum, audierat quæ non licet homini loqui, cogitur exclamare: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! quis cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Hunc morem & conſuetudinem iudiciorū Dei in plurimis locis ſcripturæ commemorant, vt per temporū opportunitates & neceſsitudines, ſalutem non ſolum ſingulorum, ſed & communitatum operētur. Nam Actuum 16. de Paulo, Sila, & Luca commemorant, quod vetati ſunt à ſpiritu ſancto, loqui verbum Dei in Aſia. Et tentantes ire in Bithyniam, non permiſit ſpiritus ſanctus Ieſu. Deſcendētibus autem in Troadem, oſtēſa eſt Paulo viſio per noctem. Nam vir quidam Macedo viſus eſt ſtare, & deprecari tranſiens in Macedoniam: Adiuua nos. Vt autem viſum vidit Paulus, ſtatim, inquit Lucas, quæſiuimus proficiſci in Macedoniā, certi quod vocaſſet nos Deus euangelizare eis. Nouimus quoſdam in primis annis omni ſedulitate Dei præceptis & voluntati ſe accōmodare & promptiſsimè obſequi: tan-

2. Cur quibuſdam prouincijs erroris ſpiritus nunc miſſus eſſe videatur.

3. Quamoperè cauēdum, ne fides, quod metuendum eſt, Germania deſerta, alio migret.

dem verò progreſſos ſeneſcere, & deſerto do-
mino in ſuis deſiderijs putreſcere, ac viuere
vſque ad aduentum & vocationem Domini.
Alios vero vocari hora nouiſsima, & ætate
quaſi decrepita. Itaque vigere poſt vocatio-
nem & negotium, & laborare, vt etiam an-
teuertant eos, qui multo tempore in labore
vineæ præceſſerant, & in finem vſque vitæ,
in mandatorum Dei obſeruatione perſeue-
rare. Non ſecus, ſeneſcente mundo, annun-
ciabitur alicubi euangelium Dei, vbi auidiſ-
ſimè & cum magna deuotione ſuſcipietur,
alijs alio loco à fide diſcedẽtibus. Vobis, in-
quit quibuſdam Apoſtolus Paulus, oporte-
bat primum loqui verbũ Dei: ſed quoniam
repellitis illud, & indignos vos iudicatis æ-
ternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes. Vt
ſic veriſsimum comperiatur, quod dicit cla-
riſsimus doctor Auguſtinus, in lib. 83. quæſt.
quod vocatio Dei ſiue in ſingulis hominib.
ſiue in populis atque ipſo genere humano,
non ſemper, ſed per temporum opportuni-
tates operatur. Hinc manãt in ſcripturis ful-
mina illa diuinæ comminationis: Erudire
Ieruſalem, ne forte recedat anima mea à te,
ne forte ponam te in terrã deſertam, terram
inhabitabilem. Et alio loco: Terra ſæpè ve-
nientem ſuper ſe bibens imbrem, & germi-
nans herbam oportunam illis, a quibus coli-
tur, accipit benedictionem à Deo: proferens
autem ſpinas & tribulos, reproba eſt, & ma-
ledicto proxima, cuius conſummatio in cõ-
buſtione. Et apud Lucam Parabola de ficul-
nea, quam quidam habebat plantatam in vi-
nea ſua, in qua dum fructum quærẽs nullum
inueniret, ait ad cultorem vineæ, vt eam ſuc-
cideret. Ex quo iam anni tres trãſiſſent, qui-
bus quærens fructum nullum inueniſſet, Vt
quid, inquit, terram occupat? Sunt iam anni
XX. quod cœperunt controuerti ab homini-
bus factioſis dogmata noſtræ fidei ac religio-
nis, à temporibus Apoſtolorum per manus
recepta, & claris ſcripturis tradita. Et quic-
quid peſtilentium dogmatũ ſæculis prio-
ribus natum eſt, & mox ſuppreſſum, vel ſua
abſurditate, vel Apoſtolicæ ſedis iudicio, &
cenſura: nunc ab inferis reuocatur. Tam fe-
4. raa eſt noſtrum hoc ſæculum à paucis annis
errorum & hæreſeon, & nihil tam ſacrum,
quod non prophanetur. Et ferendum for-
taſsis eſſet, ſi vel vnum vel alterum dogma,
vt priſci facere ſolent hæretici, attinge-
rent: ſicuti Sabellius patris & filij & ſpiritus
ſancti perſonas confundebat, eundem do-
cẽs eſſe Patrem filium & ſpiritum ſanctum.
Alio autem reſpectu & ratione, Arrius do-
cebat Patre eſſe filium minorem, eumq; Pa-
tri ſubiectum, tradens Patrem fuiſſe, quãdo
non erat filius. Neſtorius negans incarnatio-
nem filij Dei, docebat filium Virginis Mariæ
Ieſum non eſſe filium Dei, niſi per adoptio-
nis gratiam. Et alij alia quædam dogmata
& hæc pauca ſibi deligebant, in quibus ſin-
gulariter ſapere & docere gloriabantur: &
fere erant in argumento à capitu populi alie-
no, nec merca hominum per ſe ſpectabant.

Recentium hæreticorum cum priſcis collatio.

Nunc quaſi ruptis cataractis Inferni, & ſolu-
to Sathana, vt ſeducat gentes, quæ ſunt ſuper
quatuor angulos terræ, iuxta vaticinium Io-
annis in ſacra ſua Apocalypſi, contaminan-
tur omnia & corrumpuntur, & potiſsimum
illa, quæ ſunt noſtræ imbecillitati relicta,
tanquam vaſa & fontes gratiarum, quibus
propitiator noſter Samaritanus medeatur
vulneribus animarum ſanctarum: ſacroſan-
cta dico ſeptem Eccleſiæ ſacramenta, quæ
nunquam vllus hæreticorum, vt ſic viola-
ret, ac contaminaret, auſus eſt tentare. Et v-
tinam vel ſoli perirent: ſed ob ſpeciem pie-
tatis ſequuntur populi multi, vt verè liceat
cum Hieremia exclamare: Stupor & mira-
bilia facta ſunt in terra. Prophetæ prophe-
tabant mendacium, & Sacerdotes applaude-
bant manibus ſuis, & populus meus dilexit
talia. An non certum periculum, quod deſe-
remur à Chriſto, quaſi phrenetici emplaſtra
noſtræ imbecillitatis contemnentes? Nam
ea ſeptem ſacramẽtis quatuor reijciunt, vi- 5.
delicet ſacramẽtum Confirmationis, extre-
mæ vnctionis, Ordinis & Matrimonij. & po-
tius credunt, eſſe humanæ adinuẽtionis vel
diaboli figmenta, quam Chriſti ſacramenta.
Baptiſmum vero, ſacram Euchariſtiam, & ſe-
cundam tabulam poſt naufragium Pœniten-
tiam, ita tractant, ſuoq; ſenſu corrumpunt,
deformãt, & alterãt, vt ipſa nõ agnoſcat Ec-
cleſia Chriſti hec Chriſtus ipſe. ita ea ſuo ſen-
ſu & affectu proſtituũt. Et vt paucis idipſum
ob oculos ponamus, audite, precor, quid do-
ceãt de Baptiſmo paruulorum. Certiſsimè,
inquiunt, nitẽdum eſt hoc fundamento, ne-
minem per alienã fidem, ſed propriam dun-
taxat fidem & iuſtitiam ſaluari: Neminem
item ob alienam, ſed propriam incredulita-
tem atq; peccata damnari. Hoc clarè Domi-
nus ipſe Marci vltimo teſtatus fuit: Quicun-
que crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus
eſt. Qui verò non crediderit, condemnabi-
tur. Et ad Romanos primo: Iuſtus ex fide ſua
viuet: & Ioan. 3. Qui non credit in eum, iam
iudicatus eſt. Hæc omnia, inquit ille author
& caput omnis ſeditionis & errorum, cla-
ra adeo ſunt, vt à nemine poſsit dubitari, ne-
ceſſarium eſſe, vnumquemlibet propriã ha-
bere fidẽ. Sed hic iam quæritur, quid fiet de
infantibus, cum vt vſu rationis nondum va-
lent, ita per ſe nequeant credere: quãdoqui-
dem ſcriptum eſt, fides ex auditu, auditus au-
tem per verbum Dei. Iam infantes neq; au-
diunt neque intelligunt verbum Dei. Ideo-
que propriam fidem habere nequeunt? Ad
hanc quæſtionem ſophiſtæ in Academijs &
factio Papæ huiuſmodi reſponſionem exco-
gitarunt: Infantes baptizari aliena Eccleſiæ
fide, quam patrini apud baptiſmum cõfiten-
tur: deinde vi baptiſmi remitti infantibus
peccata, & infundi gratiam atque fidem pro-
priam: ac ita renaſci eos ex aqua & ſpiritu S.
ſalutemque conſequi. Et videns hanc eſſe à
temporibus Apoſtolorum totius Eccleſiæ,
omniumque ſanctorum & conciliorum do-
ctrinam ab ipſis Apoſtolis traditam, vt teſta-

Quas ob cauſas metuendum ſit, ne Chriſti fide Germania deſerat.

tur B. Auguſtinus libr. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, poſt doctiſsimum Pauli diſcipulum Dionyſium Areopagitam, quantulum haberet momenti, vt eo fides noſtra in rebus ad ſalutem pertinentibus niteretur: Ipſi & Patres, inquit, homines ſunt: quis fideiubebit pro eis, vt non ipſi ſimiliter nos quoque fallant? Quaſi verò ſuam ſententiam Patres in his pronunciarint, & non potius tradiderint, quod acceperat per manus Eccleſia Catholica ab Apoſtolis & viris Apoſtolicis. Quam docet Paulus Apoſtolus eſſe columnam & firmamentum veritatis. Et Saluator, Qui eccleſiam non audierit, ſiue docentem, ſiue mandãtem, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. Et tandem, hic error, ait, quod infantibus citra fidem propriã ſola Baptiſmi virtute gratia datur & remiſsio peccatorũ, peſtilentiſsimus eſt: à quo ſumma diligentia caueas, ſi etiam vniuerſi Patres atq; adeo omnia Concilia, quæ ab initio fuerunt, expreſſiſsimè id adſererent. Nam ex diametro pugnat cum expreſsiſsimis ſententijs ſcripturæ, in quibus Chriſtus ipſe teſtatus eſt, Quicunque crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui nõ crediderit, condemnabitur. Et concludit: Baptiſmus nulli prodeſt, neq; conferendus eſt, niſi credat propria fide, ſine qua nemo baptizandus eſt. Si itaque nõ poſſemus ad propoſitam quæſtionem reſpondere aliter & ſolidius, atque probare, quod pueri propriam quoque fidem poſsint habere: eſſet planè meum conſilium & ſententia, quam primum abſtinere à baptizandis pueris, ne diuinam Maieſtatem vano iſto nugamento ac plano ludibrio irrideamus & blaſphememus. Affirmamus ergo infantes, qui baptizantur, propriam habere fidem, non quidẽ habitualem, quæ ſit ocioſa, vt inquit, & dormitans qualitas animæ: ſed quæ actualiter credit, agnoſcendo beneficium redemptoris & propitiationẽ eius, & quo remiſſa ſunt omnis mundi peccata: quam remiſsionem magna fide & deuotione ꝓ ſe acceptat. Quam fidem in eis operatur Deus ad precem & apportationem compatrum & commatrum, qui in fide Eccleſiæ Chriſti pro infantibus orant, & ipſos ad baptiſmum adferunt. Et quia hominis inſani, cuius læſum eſt cerebrum, videtur eſſe, quod credat infantem recenter natum agnoſcere actu myſterium redemptionis noſtræ, & fiduciam ſuam in eo ponere: præoccupat hanc obiectionem & addit. Quid, precor, ratio eiuſq; vſus confert ad hoc, vt credas & audias verbum Dei? Nam illa eſt, quæ fidei & Dei verbo maximopere reſiſtit atque repugnat, adeo vt nemo poſsit verbum Dei vere percipere, & fidei fieri compos, niſi ratione excæcata & confuſa, ſtultus antea fiat, tamq̃ue à ratione alienus, quàm ſunt infantes, iuxta illud Matth. cap. 18. Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quoties hæc Chriſtus inculcat, oportere nos pueros & infantes fierĩ, rationem condemnans? Quinimò, eo quod

Lutherus anabaptiſmi prima iacit fundamẽta.

rationis nullũ adhuc vſum habebãt, & ſtulti erant, hoc ad fidem aptiores erant, quam adulti & ratione valentes. Hæc Deus ſolus operatur, ratio vt ſtipes eſt etiam in adultis, in credendo. Hęc eſt noua iſta Theologia cælitus delapſa, cui volũt locum dare vniuerſa Concilia & doctores & viros Apoſtolicos, quos ab exordio naſcentis Eccleſiæ habuimus. Et paucis interpoſitis: quia principium doctrinæ eius eſt, ꝙ fides qua actu creditur, ſit iuſtitia hominis Chriſtiani, à qua formaliter eſt iuſtus. Nã habitus ponere, Sophiſtarum eſt, cuius iudicio ponit hominem dormientem & alijs negocijs diſtentum, non actualiter credere, quanquam nec fidem nec rationem ſentiat. Sunt enim, inquit, opera Dei, cum & vbi vult, ſecreta, cũ & vbi vult, manifeſta. Anne inſipientia eorum debeat haberi manifeſta? Teſtatur ſcriptura, quod paruuli diſtãtiam boni & mali ignorant, & Ionæ 4. Neſciunt quid ſit inter dexteram & ſiniſtram ſuam.

In has anguſtias & abſurditates ſeſe immergunt, quod ſententiam communem & recepta dogmata faſtidiunt, in omnibus noua inſtituentes in occulto Dei iudicio, ne vllam in Dei iudicio habeant excuſationem, ne ſimplices quidẽ & rudes. Qui enim tam impia tamque abſurda docentem ſequũtur, habent quidem in alijs dogmatibus quamplurimis magiſtros vnius & alterius congregationis, quos imitantur: ſed in hac inſania quidem legi neminem. Et quid precor eum mouet? quia dicit Saluator, Qui non crediderit, condemnabitur. Paruuli baptizati ſaluantur: ergo credunt. Sed ſi circumſtantias verborum ſaluatoris penetraſſet, facilè fuiſſet cognoſcere, quod pertineat ad ſolos adultos, vt declaratur in Capitul. Maiores, de baptiſmo, & eius effectu. Nam dicitur de eiſdem, ad quos mittebantur Apoſtoli, vt prædicarent Euangelium. Euntes, inquit, in vniuerſum mundum, prædicate Euãgelium omni creaturæ. Qui crediderit: & alia quæ ſequuntur. Quid aliud igitur conſequẽs eſt, qui ad veſtram prædicationem crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò contempta vel neglecta prædicatione manſerit incredulus, aut nolit credere, condemnabitur. Nihil igitur pertinet hic textus pro Baptiſmo paruulorum, niſi per quandam conſequentiam: multo minus contra ipſum, vel quod debeãt actu credere, vt ſalui fiant, per baptiſmum. Ex ſcripturis alijs conuincit ſanctiſsimus Martyr Cyprianus, in epiſtola 8. libr. 3. Paruulos recens natos baptizandos. Et Auguſtinus refert ad conſuetudinem Eccleſiæ, acceptari traditionem Apoſtolorum. Hac ſententia hominis ſceleratiſsimi moti ſunt primum rebaptizatores Neoterici, volentes ſine ſcripturis, & contra omnem rationem dici, paruulos agnoſcere ſibi remiſſa peccata, propter Chriſtum in cruce paſſum. Nec tamen ſine fide propria aliquem poſſe ſaluari tumultuati ſunt, ſicuti cũ perpetuo harum prouinciarum dedecore & infamia,

7. Pueros propriam habere fidẽ, abſq; argumentis docent hæretici.

& mul-

& multarum animarum interitu, plus ſatis ſumus experti. De baptiſmo adultorum, & præcipuè de pœnitentia ac iuſtificatione impij, non minus aliena eſt ſententia eius: qua etiã gloriari poteſt, quod eam peperit, imò & concepit primus partum peſtilentiſ-
8. ſimum. Componamus, precor, vlterius doctrinam Eccleſiæ Catholicæ, quam incõuulſibiliter tenet ſemper de his tribus ſacramẽtis, cum doctrina hac noua, quæ magna ex parte cum Martino Luthero nata eſt, & eum primum habet authorem & nunc faſcinat ac corrumpit hoc ſeculo credulo ſenſus multorum. Eccleſia docet, quod paruuli baptizantur in fide Eccleſiæ, in remiſsionem peccati originalis, quanquam eodem baptiſmo adoptantur in filios Dei, & cohæredes Chriſti, nullo requiſito aſſenſu volũtatis eorum, nec vſu quocunque rationis: ſequuta inſtitutionem Pauli Apoſtoli, in epiſt. ad Epheſios dicentis: Chriſtus dilexit Eccleſiam ſuã & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans illam lauacro aquæ, in verbo vitæ. Et ad Titum: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abũde per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum. Et tantum abeſt, vt infantes aſſentiantur baptiſmo, quod plerumque magnis fletibus reluctantur, vt teſtatur experientia. quam tamen ignorationem & rebellionem cõtemnimus in ætate illa, dicit Venerabilis Doctor Auguſtinus, vt ſacramenta, quæ illis prodeſſe nouimus, in eis etiam reluctantibus compleamus. Quam ſententiam Eccleſiæ eruditè explicat venerabilis & mellifluus Doctor Bernardus: Quod alius, inquit, inquinarat, alius lauit: ſed inquinatos à nobis lauari opus eſt, & à nobis aliena lauat aqua, quos culpa inquinarat aliena. Nec tamen ſic alienam dixerim, vt negem noſtram: alioqui nec inquinaret. ſcilicet aliena eſt, quia in Adam omnes neſcientes peccamus: noſtra eſt, quia & ſi in alio, nos tamen peccauimus, & nobis iuſto Dei iudicio imputabatur, ſed occulto. Veruntamen vt iam non ſit, quod cauſeris, ô Homo, contra obedientiam Adæ, datur tibi obedientia Chriſti. Si neſciens in Adam perijſti, & præter volũtatis aſſenſum: neſciens viuificeris in Chriſto. Neſciſti, quando ad lignum vetitum vetus Adam tetendit manus: neſciſti nihilominus, quando in ligno ſalutifero innoxias manus extendit Chriſtus. Hæc eſt confeſsio Eccleſiæ Catholicæ, quam à ſuis incunabulis ab Apoſtolis edocta, tenuit inuiolabiliter, vſq; in diem præſentem, nec ab ea diſcedet vnquam. Audiamus iam ſermonem & doctrinam, quam toto orbe ſparſit homo peccati, homo ſceleſtiſſimus, omnium malorũ noſtri ſeculi author & origo. Hic error, quod infantibus, citra fidem propriam, ſola baptiſmi virtute gratia conferatur & remiſsio peccatorum, peſtilentiſsimus eſt, à quo, inquit, ſumma diligentia caueas, etiam ſi vniuerſi Patres, atque adeo omnia Concilia, quæ ab initio fuerunt, expreſsiſsimè ad aſſererent. Nam ex diametro pugnat cũ expreſsiſsimis ſcripturæ ſententijs, in quibus ipſe Chriſtus teſtatus eſt, Quicunque crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui non crediderit, condemnabitur: & iuſtus ex fide ſua viuet. Quid ergo, inquit ipſe, fiet de Infantibus, cum ve vſu rationis nondum valent, ita per ſe nequeunt credere. quando quidem ſcriptum eſt, Fides ex auditu, & auditus per verbum Dei. Iam Infantes neque audiunt, neque intelligunt verbum Dei: ideoque propriam fidem habere nequeunt. Ad quam, inquit ipſe, Sophiſtæ, & factio papæ huiuſmodi reſponſionem excogitarunt: Infantes baptizari fide aliena, nempe Eccleſiæ, quam patrini apud baptiſmum confitentur. Deinde, vi baptiſmi eis peccata remitti & gratiam infundi, atque fidem propriam: & ita renaſci ex aqua & ſpiritu ſancto, ſalutemque conſequi. Sed quos hic vocat Sophiſtas? certè Auguſtinum, qui fere eiſdem verbis ſententiam eandem tradit, lib. primo de peccatorum meritis & remiſsione. & epiſtola 23. quæ eſt ad Bonifacium, & ſanctiſsimus martyr Cyprianus epiſtola ad Iuba. Hieroymus, Chryſoſtomus, & quotquot vnquam fuerunt doctores Catholici in Eccleſia, imò & ipſi Apoſtoli. Verè terque quaterque beata eſt factio (ſi ita loqui liceat) Papæ, quæ vallatur tanta nube teſtium, vbi ſententia Martini ne vnum quidem, nec hæreticorum, habuit adſtipulatorem. Mater Eccleſia, inquit Venerabilis Doctor Auguſtinus, os maternum paruulis præbet, vt ſacris myſterijs imbuantur. Non poſſunt corde proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Natiuitas ergo ſpiritualis, quodammodo ſimilis eſt natiuitati carnali. In matrum vteris pueri conſtituti, non per ſemetipſos nutrimentum accipiunt, ſed ex matris nutrimento ſuſtentantur. Ita nondum habentes vſum rationis, quaſi in vtero matris Eccleſiæ, ſalutem ſuſcipiunt per actum Eccleſiæ. Si enim vnius delicto, ait Apoſtolus Paulus, multi mortui ſunt, qui non conſenſerunt in Adæ peccatum: multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, in plures abundauit, quanquam ignorantes & reluctantes, paruulos, quos mater Eccleſia ſponſo ſuo Chriſto genuit per vterum ſuum. O mulier, inquit Dominus, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. & ſanata eſt filia eius ex illa hora. Sic, inquit, Sophiſtæ & factio Papæ, hoc eſt, ipſi Apoſtoli, & quotcunque vnquam fuerunt Doctores Eccleſiaſtici. Audiamus quid eis videatur ad quæſtionem propoſitam.

Catholica de paruulorum baptiſmo doctrina.

Lutheri de paruulorum baptiſmo hæreſis.

Quoſnam Lutherus Sophiſtas appellet.

Si itaq; non poſſemus ad quæſtionem propoſitam, inquit, aliter reſpõdere & ſolidius, atque probare, quod pueri propriam quoque fidem poſſent habere: eſſet planè meum conſilium & ſententia, quamprimum abſtinere à baptizandis paruulis, ne diuinam maieſtatem vano iſto nugamento & planè ludibrio

Lutheri reſpõſio ad eccleſiæ Catholicæ doctrinam.

dibrio irrideamus, atque blaſphememus. Affirmamus ergo, inquit hominum impudentiſsimus, infantes, qui baptizantur, propriam habere fidem, quam in eis operatur Deus, ad precem & apportationem compatrum & commatrum, qui in fide Eccleſiæ pro infantibus orant, & ipſos ad baptiſmum afferunt. Fidem, inquit, propriam habent, nō quidem habitualem, quæ ſit ocioſa in natura qualitas, ſed qua actualiter infantes agnoſcunt beneficium redemptionis ſuæ, & magna deuotione & fiducia acceptant, credēdo ſibi eſſe peccata in gratiam Chriſti remiſſa. Hæc affirmat: ſed quibus ſcripturis & ratione, quibus patribus ea confirmat? Non eſt æquum, vt contra tot ſæculis receptam ſententiam eum ſequamur, niſi apertiſsimam & expreſsiſsimam afferat ſcripturam, & miraculis ſtabiliat: maximè, cum idem quod dicit, per ſeſe ſit abſurdiſsimum: videlicet, quod paruulus recens natus, iam agnoſcat & credat noſtrę redemptionis myſteria, & ea ad ſe deflectat, & arripiat proprio actu intellectus & voluntatis. Hic callidiſsimus ſerpens aduertens incredibile fore quod docet, ſine vllis ſcripturis & ratione, contra omnium experientiam, addit. Quid, inquit, ratio ad hoc confert, vt credas & audias verbum Dei? Num illa eſt, quæ fidei atque Dei verbo maximopere reſiſtit & impugnat, adeo vt nemo poſsit verbum Dei verè percipere atque fidei fieri compos, niſi ratione excæcata & confuſa ſtultus antea ſiat, tamque à ratione alienus, quam ſunt infantes, iuxta illud Matthæi decimi octaui. Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quoties hæc Chriſtus inculcat, oportere nos pueros & infantes fieri, rationem condemnans? Quinimò, eo quod rationis nullum adhuc vſum habent infantes, hoc ad fidem aptiores ſunt, quam adulti & ratione valentes. Hic in credendo ſcilicet Deus ſolus operatur, ratio vt ſtipes eſt etiam in adultis. Quis vel ſenſu communi vtens, non iudicabit homini helleboro opus eſſe, & ex moto cerebro manare hæc omnia? & tamen homo inſanus peſtilentiſsimos nominare audet quotquot aliter ſentiunt, id eſt, Eccleſiam, Apoſtolos, doctores, & quotquot vnquam fuerunt viri Apoſtolici. Nec vllam adfert ad hæc vel ſcripturam vel rationem, niſi illud ex verbo Saluatoris, Qui non crediderit, condemnabitur. Sub quo ſubſumit: paruuli baptiſmo fiunt ſalui: Ergo credunt. Sed oporteret expendere verborum ſaluatoris circumſtantias, & intellexiſſet, ad ſolos adultos pertinere, ad quos mittebantur Apoſtoli docendos: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. & ſequitur: qui crediderit ad veſtram prædicationem, & obtemperando baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò contempta vel neglecta prædicatione non crediderit, & incredulus manſerit: condemnabitur. Nihil igitur commune habet hęc ſcriptura cum paruulis. ſcimus, inquit Apoſtolus, quoniā quæcunq; lex loquitur, his qui in lege ſunt, loquitur. Paruuli autem non ſunt legis & præcepti capaces. Et iuſtus ex fide viuit. Sed experientia nouimus, aliud eſſe vitam, aliud operationem vitæ: quæ tamen ſingula veniunt vitæ nomine. Non exercet operationem vitæ Chriſtianæ, qui non actu credit. Nec conſors eſt naturæ & vitæ diuinæ, ad quam regeneramur in baptiſmo, ſine prima animæ diſpoſitione, qua ornat templum ſuū Spiritus Chriſti animam inhabitaturus. Hęc autem eſt Fides, Spes, & Charitas. Sed qualis eſt vita, talia ſunt dona hæc. Viuit infans vita rationali: ſed ſecundū eam non operatur. Ita & de vita ſpiritus in eo. Nam Charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum, quando datur nobis. Tam munificus hoſpes ditat pauperculam animam, eam ingrediens, ſuis chariſmatibus.

Confutatio reſponſionis Lutheri.

Ante hanc Martini prædicationem, de baptiſmo paruulorum nihil auditum eſt de Anabaptiſtis noſtro ſæculo. Sed hac doctrina inſtituti, quod non prodeſt baptiſmus ſine fide actuali, quam nouerant non ſine magna abſurditate poni in infantibus, erexerunt vexillum & mouerunt tumultus, quos plus ſatis à paucis annis audiuimus. Et in vniuerſum de baptiſmo docet, quod in eo omne peccatum remittitur, ſed nullū penitus tollitur, imò manet, quale prius erat: nec animam minus deformem aut turpem facit: ſed credenti ſibi remiſſa eſſe peccata propter Chriſtum, non imputatur ad damnationem: remoratur tamen ab ingreſſu cæli animam à corpore migrantem. Nam cum nemo, inquit, poſsit cum peccato cælum intrare, ſicuti ſecundæ Petri tertio promittit Chriſtus, cælos nouos & terram nouam expectamus, in quibus iuſtitia habitat. Putat ſatis proba conſcientia dici, animam ſolo fomite impediri ab ingreſſu.

9. *Anabaptiſtæ, Lutheri ſoboles.*

Doctrina autem Eccleſiaſtica eſt, quod baptiſmus eſt regenerans & renouans, non ſolùm peccata remittens vniuerſa, vt non imputentur ad damnationem, ſed vt ne maneat quidem vllum peccatum. Nam lauit nos in ſanguine ſuo ab omnibus inquinamentis noſtris. Effundam, inquit Dominus per Ezechielem Prophetam, ſuper vos aquam mundam, & mundabimini, ab omnibus inquinamentis veſtris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri, & faciam, vt in præceptis meis ambuletis, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Non propter vos ego faciam, ſed propter nomen ſanctum meum. Et vas electionis Paulus Apoſtolus docet, quod Chriſtus ſedet ad dexteram maieſtatis, in excelſis purgationem peccatorum faciens. Et Ioannes Baptiſta teſtabatur, quod agnus Dei non ſolùm remittit peccatum mundi non imputando, ſed ecce, inquit, agnus Dei, qui tollit peccata mundi, vt nullum ſit.

10. *Peccatum verè tolli baptiſmo.*

Aliud

Apud doctrinam hæreticam æquè abominabiles, ſpurcæ ac deformes in conſcientijs ſuis manent baptizati, hoc ſolo ſalui & ab impijs diſcreti, quod peccatum ſuum agnoſcunt, confitentur atque oppugnant, & credunt ſe patri eſſe conciliatos per mortem filij, qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Mirandum valdè, quod tam ſordidam velit inhabitare cõſcientiam, qui effugit omnem fictum, iuxta ſapientis ſententiam, & aufert ſe à cogitationibus, quę ſunt ſine intellectu. Et idem de ſapientia Dei mediatore noſtro teſtatur, quod non intrabit in maleuolam animam, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Et cum nemo Catholicorum vnquam in quæſtionem vllam vertit, quin paruuli poſt baptiſmum morientes recipiantur ſtatim in ſinum Abrahæ, & ſanctorum angelorum in cælis conſortium: hic ſine ſcriptura, ſine vlla ratione, audet affirmare, ex ſolo ſuppoſito hæretico, quod in baptiſmo non tollitur peccatum, ſed manet, tamen nõ imputatũ ad damnationẽ, quod ſolus fomes remoratur paruulos ab ingreſſu cæli, quouſq; totus fuerit purgatus. Præterea alia abſurdiſsima, quæ de Baptiſmo docet, quod ſcilicet non eſt aliud, quam ſignum rememoratiuum bonæ voluntatis Dei de ſalute noſtra & in hoc inſtitutum, vt nos excitaret ad credendum, Patrem nobis placatum eſſe & propicium, propter filium ſuum, & de eodem nos aſſecuraret ac certificaret: & hic eſt proprius & optimus effectus baptiſmi, Teſtari ſcilicet de bona voluntate ac fauore Dei erga nos, propter Chriſtum filium ſuum. Et eundem ponit effectum ſacræ Euchariſtiæ & pœnitentiæ. Ex quo concludunt, quod non eſt diſcrimen inter baptiſmum Ioannis & Chriſti, niſi quod vnum futurum teſtatur, hoc alterum ſignificat eſſe factum. Et ſi ex Chriſti paſsione in pariete depicta, moueatur ad fidendũ de bona voluntate Dei, quod in gratiam Chriſti non imputat nobis peccata, vel ex Lectura Euangelij: non minus conſequimur fructus, quam ſi baptiſmum ſuſcipiamus, iuncta etiam cœna dominica & pœnitentia. Et quæ poſsit eſſe omnis huius impietatis origo? Semel apud ſe conſtituerat omnia tribuere fidei, non quidem Catholicæ, quam definit Apoſtolus eſſe ſubſtãtiam rerum ſperandarum, argumentum non apparẽtium, qua intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei, & qua Noe metuens aptat arcã in ſalutẽ domus ſuæ, ex qua ſtatim prius dixerat iuſtũ viuere: ſed, vt ipſemet fatetur, eſt ſpecialis, vſq; nunc ignorata ab Apoſtolis & Prophetis, qua ipſi firmiſsimè & certiſsimè credunt, ſe in gratiam patris recipi, & peccata ſua remitti propter Chriſtũ, qui ſua morte pro noſtris peccatis ſatisfecit. Hanc fidem Deus, inquiunt, pro iuſtitia imputat coram ipſo, imò ipſa ſola eſt hominis iuſtitia. Nullum ſacramentorum ad iuſtitiam conducit, niſi in quantum excitat eum, vt hanc fidem conſequatur. Inſtitutum eſt miniſterium docendi euangelium, & porrigendi ſacramenta. Crede, inquit, tibi remiſſa eſſe peccata, ſine vlla hæſitatione, ſi potès credere, qualiſcunque fueris, ſiue mundus, ſiue ſordibus peccatorum maneas contaminatus & abominabilis: fortiter crede, & remiſſa ſunt omnia.

Hæreticorũ recentium conſcientia qualis.

Abſurda Lutheri de Baptiſmo & Euchariſtia doctrina.

Inter Ioannis & Chriſti baptiſmũ quid differentiæ ponãt hæretici.

II. *Fictitia Lutheri fides, omniũ eius errorum origo.*

ORATIO QVINTA REVEREND. *D. Ruevvardi Tapperi, De veris pertinaciæ hæreticorum cauſis. Ideoq́, non eſſe cum hæreticis diſputandum, neque amplius colloquia publica cum eis inſtituenda, vti ſub Carolo V. A. infœliciter in Germania ceſsit: ſed formula concordiæ ineundæ ſequenda, quam Theodoſius A. præſcripſit.*

TANTA eſt voluntatis, noſtræque affectionis virtus & efficacia circa intellectus iudicium, vt quidam non incelebres doctores probabiliter doceant, quod ex eius imperio diſſentire poſsimus propoſitioni euidenti, & aſſentiri contrariæ, quod & album, quod coram videmus, non album ſit, ſed nigrum: ſed & primo principio & terminis & per ſe notis, reuera & ex animo diſſentire queamus & negare. Quemadmodum enim in vires inferiores, & pcipuè motiuas, ac corporis membra, ipſumq́; corpus totum plenum & efficax habet imperium volũtas: quod & non ſequi nequeant vſque ad ſui etiam interitum. Ita cum principali ratione immutare & vertere pro ſuo placito poteſt rationis iudicium. Illius exempla plurima affert libr. 3. cap. 2. & 3. exemplorum memorabilium Valerius Maximus, & inter alios, quos ab animi commendat fortitudine, meminit Mucij Sceuolę, qui apud Porſenam regẽ pertæſus, quod dexteræ ſuæ miniſterio in cæde regis vti nequiſſet, eam foculo iniectã igne exuri eſt paſſus. Sed & homo ſe ipſum totum in ignem immobilem voluntatis ſuæ potenti imperio, ad plenam vſque incinerationem, continere poteſt, vt exempla alia, quæ idem author aſſerit, clarè teſtantur, & his annis Bruxellæ multa milia coram contemplata ſunt in hæretico quodam exuſto. Intellectus autem iudicium mutari ex voluntatis diſpoſitione, & trahi & ſequi affectionem, docet Ariſtoteles in Rhetoricis de auditoribus afficiendis. Non eadem, inquit, iudicibus videntur, cum diligunt, & cum odiunt, nec iratis & quietis: ſed vel omnia diuerſa, vel maiora. Nam reus aut nullam, aut paruam feciſſe iniuriã amanti videtur: contra verò ei qui oderit. Et in principio libri Rhetoricorum tradit, in ciuitate benè inſtituta omnia legibus oportere conſtitui, & quam minima iudicibus eſſe relinquenda: quod plerunque contingat, eos partibus litigantibus non ſimiliter eſſe affectos: quodq́ue in iudicio nihil præter rem, de qua diſceptatur, proponi permittatur: ne oratione Rhetorica, in iram, inuidiam, in miſericordiam

I. *Hæreticorũ pertinaciæ cauſa prima, peruerſa voluntas.*

Ariſtoteles.

diam

dium impellendo, à certo iudicio deflectat: ne ſimiles ei ſimus, qui eam, qua vſurus eſt, regulã prius inflectit, qua vtatur. Sic enim, vt, cum iudices ament & odiant, ſua quoque vtilitas connexa ſit, non ſatisqueant veritatem perſpicere, ſed propria vel voluptas, vel dolor iudicia obumbret. Et hac etiam cauſa, nemo ob immodicum ſui amorem, integer eſt iudex cauſæ propriæ. Teſtantur id ſacræ ſcripturæ, quæ in Exodo & Deuteronomio mandant iudicibus, ne munera accipiant, quæ excæcant oculos prudentium, & mutant atque ſubuertunt verba iuſtorum. Et Propheta de quibuſdam dicit, quod excæcat oculos malitia. Perſpecta itaque hac cauſa & pertinaciæ radice, quod videlicet potentiſsimum eſt voluntatis imperium in cæteras vires animæ, atque in rationis iudicium, quodque iudicia noſtra ferè noſtris reſpondent affectibus: ceſſat admiratio ſuper inflexibili circa ſua dogmata hæreticorum pertinacia, quæ cauſam naturæ ſequitur, rationem & ordinem viriũ a Deo inſtitutum ſubuertens voluntatis imperio. Nũc autem & alia multa & occulta Dei iudicia accedunt, ſecundum quæ eos deſerit, & vt ſcriptura Apoſtolica docet, in ſenſum tradit reprobum, & mittit operationem erroris, vt credant mendacio, qui noluerunt credere veritati. Et alio loco ſcripturæ: Non audiuit populus meus vocem meam, & Iſrael non intendit mihi. Et ideo dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum, & ibunt in adinuentionibus ſuis. Et Moyſes Propheta Domini in Deuteronom. cap. 28. Si nolueris audire vocem Domini Dei tui, percutiet te cæcitate ac amentia & furore mentis, vt palpes in meridie, ſicut cæcus ſolet palpare in tenebris, & non diriges vias tuas. Et precatur Propheta Eſaias: Excæca oculos populi huius, & aures eius aggraua & oculos eius claude, ne fortè videat oculis, & auribus audiat, & corde intelligat, & conuertatur ac ſanetur. Quæ igitur reſipiſcendi ſpes de huiuſmodi homine haberi poteſt, cuius affect⁹ malitia eſt obfirmatus, in ſenſum reprobum datus, & à Deo aduerſarij poteſtati relictus? De quo beatus Ioannes Chryſoſtomus: Sicut nauis fracto gubernaculo ducitur, quo impellit tempeſtas: ita homo diuinæ gratiæ deſtitutus auxilio, agit non quod vult ipſe, ſed quod Diabolus. Et beatus Auguſtinus in Pſalmo 77. dicit, quod in malos Diabolus poteſt, vt in ſuo pecore & mancipio. Et ideò Apoſtolus Paulus hæreticos ſubuerſos eſſe dicit, fundamento & conuerſionis initio ſublato, & proprio condemnatos iudicio. Et de eis, qui CHRISTVM audierant docentem, atque miracula & ſigna viderant, ſcribit Ioannes Euangeliſta & Apoſtolus, quod non poterant credere, quod Deus excæcauerat oculos eorum & indurauerat cor eorum. Et Apoſtolus Paulus in epiſtola poſteriori ad Timotheum: Quemadmodum Iamnes & Mambres reſtiterunt Moyſi: ita & hi reſiſtunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem: ſed vltra non proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit in omnibus, ſicut & illorum fuit. Et idem Apoſtolus alio loco: Deus huius ſeculi excæcat mentes infidelium, vt non infulgeat illuminatio Euangelij, & obtuſi ſunt ſenſus eorum. Similiter & Moyſes, eo quod velamen poſitum eſt ſuper cor eorum. Nec exiſtimandum eſt, propter dogmatum abſurditatem, quod non eadem quæ docent ſentiant, nec quod vere & ex animo credant: quando potius apud ſe ſciant eſſe falſa. Nam ſcriptura clarè docet, quod errant & in errorem mittunt, qui mente ſunt corrupti, inſipientes & cæci, palpantes in meridie. Ex animo itaque mentiſque ſententia credunt vera eſſe, quæ docent, tametſi abſurdiſsima. Sicuti febricitans iudicat dulce eſſe amarum, & contra, ex palati affectione: ita ex voluntatis corruptione iudicatur eſſe malum, quod bonum eſt, & verum, quod falſum eſt. Diuturnam tamen pugnam & contentionem plerumque habent aduerſus ſemetipſos & veritatem, priuſquam ad eius diſſenſum perduci poſsint. Teſtatur palam de ſe Martinus Lutherus, quod luctatus eſt multo tempore contra conſcientiam ſuam reclamantem, quum habitum monachalem abiecturus erat, & vxorem poſt vota profeſſionis monaſticæ ducturus, & eam monialem, quæ eadem tenebatur profeſsione: nec conſcientiam & ſynderiſim reclamare, niſi tandem poſt multi temporis conſuetudinem, deſijſſe. Et hæc ſcribens gratias agit Deo de victoria, quam conceſsit in hac pugna & conflictione cum ſua conſcientia, quę iam tunc quieta erat & ſine vlla remurmuratione, quod monachus poſt profeſsionem ſolemnem, vxorem duxiſſet monachalem. Et in epiſtola quadã ad fratres Argentinenſ. ſcribit ſe impenſe deſideraſſe, quod Carolſtadius ſibi potuiſſet perſuadere, quod in ſacra Euchariſtia præter panem & vinum eſſet nihil, quodque ille magno beneficio ipſum deuinxiſſet, cũ probè perſpiciebat (inquit) hac re Papatui cum primis me valde incommodare poſſe. Verum ego captum me video, nulla elabendi via. Textus enim Euangelij nimium apertus eſt, & qui facilè cõuelli nõ poteſt, multò minus verbis aut gloſſis è capite vertiginoſo confictis ſubuerti. Et ita perſtitit in hac ſententia veritatis corporis & ſanguinis Chriſti in ſacra Euchariſtia, donec ann. 40. VVittembergæ in ædibus Martini celebraretur ſynodus, ad ineundam concordiam in quibuſdã dogmatibus, ſuper quibus ſectarum capita, cum magno ſuorum diſcipulorum ſcandalo, diſsidebant, & grauibus iniurijs ſe mutuo impetebant, pręſente cum alijs Martino Bucero. Concordarunt autem quantum ad S. Euchariſtiam, qualibet parte de ſua ſententia aliquid cedente, quod concorditer docerent & ſentirent in ſacramento eſſe corpus & ſanguinem Domini, ſed ſolùm dum adminiſtratur communicantibus, & dicitur, hoc eſt corpus meum,

Exod. 25. Deut. 6.

Pertinaciæ hæreticorũ cauſa altera nempe occultum Dei iudicium.

B. Ioannes Chryſoſt.

B. Auguſt.

2. *Veritas pertinaci lucta tandem victa, animũ, exemplo Lutheri, deſeruit.*

Synodus VVittenbergenſ. in ædibus Lutheri anno 40. ſuper cõcordia de S. Euchariſtia.

quod pro vobis tradetur: ſed nec antea, nec
poſt verba dicta & ſumptũ in ore ſacramen-
tum. Ita & ex animo quę docent hæretici, &
ſentiunt, tametſi abſurdiſsima, à Deo in ſen-
ſum reprobum & inſipientiam traditi, mẽte
corrupti, excæcati, vt ne in clariſsima qui-
dem dogmatum luce quid credendum ſit vi-
deant immobiles, & à ſua ſententia & iudi-
cio inflexibiles, vt nec ratione nec authori-
tatibus ſcripturæ ſacræ, quas vel reijciunt,
vel quas ſuo ſenſu interpretantur, nec Pa-
trum conſentaneo teſtimonio à ſua ſenten-
tia ſuaque adinuentione flecti poſsint. ſed
& mori magis eligũt (vt diximus) ſi ſum-
mum pertinaciæ gradum aſcenderint, quam
ab his, quæ ſibi ſua electione viſa ſunt, rece-
dere. Nimirum perſuaſi, quod pro verbo Dei
& ſacroſanctæ fidei veritate moriuntur, co-
ronam & gloriam ſanctorum martyrum ac-
cepturi. Ita occultis Dei iudicijs infatuan-
tur, vt ſe ſolos ſapere & videre arbitren-
tur, nec cæcitatem ſuam agnoſcunt, iuxta
Prouerbium Salomonis. Prouerbiorum vi-
geſimo ſexto capite ſapientior ſibi ſtultus
videtur viris loquentibus ſententias, ſimi-
les mulieri fatuæ, cuius meminit Seneca ad
Seneca epiſt. 50. Lucilium ſuum epiſt. quinquageſima, quæ
cum ſubito videre deſijſſet, nec ſe tamen cæ-
cam agnoſceret, ſubinde rogabat pædago-
gum ſuum, quod alio migraret, vbi lucidum
eſſet, & videre poſſet, cauſata ſcilicet do-
mum eſſe tenebroſam, quod non videret,
non ſuam cęcitatem. Et quamuis teſtati ſunt
ſemper immobilem hanc perinaciam hære-
tici, quando diſputando cum eis congreſsio
facta eſt: nunquam apertius, quam in collo-
3. quijs, quæ nouiſsimis annis habita ſunt. Pri-
mum VVormaciæ, deinde ſemel Ratisbonæ
in Comitijs Ordinũ Imperij, in quibus cre-
debantur quidem articuli aliquot prius con
trouerſi eſſe cõciliati, & gratulati ſunt mul-
ti, pacis Eccleſiarum amãtes, bonamq́; ſpem
conceperũt, quod ſuper reliquis breui con-
uenire poſſet. Sed audiamus, precor, quid
poſt omnem hanc colloquutionẽ diſputan-
do promouerint, quem religioſus Cæſar or-
dinesq́; imperij conſequuti ſunt fructum ex
omnibus his laboribus, ſumptibus, & mo-
leſtijs, quam imperium & communitas pa-
cem & concordiam. Abſoluta namque diſ-
putatione colloquiorum, exhibent maie-
ſtati aduerſarij & Eccleſiæ perturbatores ſce
dulam, quæ ſic habet: Nos articulos conci-
liatos ſic intelligimus, vt res eædem in no-
ſtra confeſsione Auguſtana & Apologia tra-
duntur. Quid, precor, hoc eſt, quam forma
ſermonis vtrinque mutata eſt, vt videri poſ-
ſit facta conciliatio, ſed ſenſus idem eſt, nec
in minimo quidem à priore recedimus ſen-
tentia, quam confitemur in noſtra confeſsi-
one & Apologia. Nam ſuper articulis huius
Confeſsionis & Apologiæ conſtituta fuerãt
colloquia, ad experiendum, ſi partes diſsi-
dentes poſſent fortaſſe colloquendo ſe mu-
tuo intelligere & concordare. Deinde ad-
dunt: Ne cui dubium ſit, quod doctrinæ ge-

Obſtinata Lutheranorum cæcitas in Colloquijs quibuſdam oſtenſa.

nus in vniuerſũ in Eccleſijs noſtris tradatur,
iterum teſtamur nos amplecti Confeſsionẽ
Auguſtæ Cæſareæ Maieſtati veſtræ exhibi-
tam, & Apologiam, quæ tradita eſt. Nec du-
bitamus eſſe conſenſum Catholicæ Eccleſiæ
Chriſti, quæ tradita eſt in Propheticis & apo
ſtolicis ſcripturis, & firma teſtimonia habet
Eccleſiæ Catholicæ, ac eruditorum patrum.
Quis igitur fructus in his omnibus diſputa-
tionibus & colloquijs, quæ cum huiuſmodi
hominibus in errore obfirmatis inſtituebãn
tur, expectari poterit? Quæ ſpes, quod inter
delectos illic concertatores quicquam om- 4.
nium conuenire poſſet eorum, quæ contro-
uertebantur, vtq́ue vel illi, qui vita, verbo,
& ſcriptis aſſeruerant, & publicè docuerant
nouitiam ſuam doctrinam, in quam multos
etiam ex viris primarijs & principibus cal-
lidè ab Eccleſia Catholica ſeduxerant, in ta-
li optimatum atque omnium ordinum cœ-
tu publicè damnarent, & in noſtram, hoc
eſt, Catholicam concederent ſententiam?
atque fieri poſſet, quod vel falſæ vel noxiæ
concordiæ gratia, illorum probaturi eſſent
ſententiam omnium maiorum & totius Ec-
cleſiæ Catholicæ iudicio damnatam, quam
libris per orbem ſparſis docuerant ſcriptu-
ræ ſacræ aduerſari, & doctrinam eſſe dæmo-
niorum? Et vt ſpes aliqua fuiſſet concordari
inter illos potuiſſe, aut de omnibus, aut de
præcipuis: non erat veriſimile, cæteros vni-
uerſos & multos & doctos perſpicacis exa-
ctique iudicij homines libenter ceſſuros fu-
iſſe eorum, quantumlibet vel eruditorum,
tamen paucorum iudicio, fidem receptam
relinquendo: præſertim quod aduerſus tam
paucos, tamque clanculario publicas in re-
ligione controuerſias tractantes, corrupti
ſeu gratia ſeu promiſsis, aut muneribus eo-
rum iudicij non defuiſſet ſuſpicio, ſi ob eas,
quas alius nemo audierat, rationes aliter
nunc ſtatuiſſent, quam prius & verbo & ſcri-
pto eos docuiſſe omnibus innotuerat. Fru-
ſtra igitur, nec ſine magna fidei Catholicæ 5.
iactura, huiuſmodi cum hæreticis ineuntur
diſputationes, quando neutra pars alteri ce-
dere poteſt, reclamante ſcilicet vtrimque
conſcientia: vna, propter pietatem & reli-
gionem, quam debemus omnes verbo Dei:
altera, propter cauterio aduſtam peſtilenti
errore conſcientiam, cordisque duritiam,
quam obfirmabant, ne vel vnum articulum
damnando, agnoſcerent ſe fuiſſe ſeducto-
res plebis, falſosque prophetas & magiſtros
mendaces. Nouit hoc hæreticorũ ingenium
Tertullianus, qui in libro de hæreticorum
præſcriptionibus: hæreticum (inquit) poſt
vnam correptionem Apoſtolus iubet deui-
tari, non poſt diſputationem. adeo diſputa-
tionem interdixit, correptionem deſignans.
Nihil enim proficit cõgreſsio ſcripturarum,
niſi planè vt aut ſtomachi ineat euerſionem,
aut cerebri. Iſta etiam hæreſis quaſdam non
recipit ſcripturas, & ſi quas recipit, adie-
ctionibus & diſtractionibus ad diſputatio-
nem inſtituti ſui interuertit: & ſi recipit,

Concordia cum hæreticis noſtri temporis ineundæ ſpes nulla.

Fruſtra inſtituenda in poſterum cum hæreticis colloquia.

non

non recipit integras: & ſi aliquatenus integras, nibilominus diuerſas exponens, commutata conuertit, & tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus. Variæ præſumptiones neceſſario nolunt agnoſcere ea, per quæ reijciuntur. His autem nituntur, quæ ex ſalſo compoſuerũt, & quæ de ambiguitate ceperunt. Quid promoues exercitatiſsime ſcriprurarum, cum ſi defenderis, negetur, & ex diuerſo, ſi quid negaris, defendatur? & quidem nihil prodes, niſi vocem in contentionem, nihil conſequeris, niſi vilem de blaſphematione laudem. Ille vero, cuius cauſa in congreſſum deſcendendum eſt ſcripturarum, vt dubitantem confirmes ad veritatem, anne magis ad hæreſes diuertet hoc ipſo motus, quod te videat nihil promouiſſe æquo gradu negandi, & defendendi diuerſa parte ſtatutum? Certè pari altercatione incertior diſcedet, neſciens, quam hæreſim iudicet. Nec credibile eſt, quod ex animo, ſententiaque Cæſaris & Principum Catholicorum huiuſmodi

6. *Quo ſcopo Carolus V. cum Proteſtantibus colloquia permiſerit.*

inſtituta ſint colloquia, niſi fortaſsis eorum hypocriſi & ſimulatione deluſi, crediderint eos humiliter quærere veritatem, paratos eſſe eam amplecti, quando informabantur. Non enim ignorabant naturam hanc & pertinaciam hæreticorum, ſed veriſimile eſt ex ſuggeſtione aduerſariorum, ad ſimulandam non autem reuera faciendam concordiam, eſſe ſollicitata, & ob eorum importunitatem eſſe admiſſa: ne quaſi veritate & ſcripturis deſtituti, diſputationem detrectare videremur, & quaſi non parati ad ſatisfactionem & reſponſionem omni poſcenti nos rationem de ea, quæ in nobis eſt, ſpe & fide. Et certum eſt, librum Cæſareæ Maieſtati ob-

7. *Interim Religioni perniciosum.*

truſum, & colloquutoribus deputatis ad conciliandam concordiam propoſitum, in plerisque eo ſpectaſſe magis, vt quomodocunque tegeret ac diſsimularet, quam verè tolleret & reuera ſanaret introducta vigentiaque in religione diſsidia. Eo enim verborum artificio & inuolucro concinnatus eſt, vt in capitibus grauiſsimis, vnde pendent cætera fere omnia, orthodoxi ſimiliter penè piè orthodoxeq; poſſent intelligere, & aduerſarij nihilominus omnia ad ſuam intelligunt impietatem. Vt non ſine neceſſaria & grauiſsima cauſa R.D. Contarenus, Apoſto-

Caſparis Contareni de Colloquijs Germanicis memorabilis ſententia.

licæ Sedis Legatus, hæc ſapientiſsimè perpendens, nec ea quidem parte, qua conuenerunt colloquutores, recipiendum cenſuerit eiuſmodi colloquiũ, ſed vniuerſum remittendum ad examẽ ſacerdotalis iudicij & Sedem Apoſtolicam: quod non alio ſpectaret ex parte aduerſariorum ille colloquutorum conſenſus, quam vt concordiæ prætextu & ſpecie, religioni nocere poſſent efficacius. Quam rem ita ſe habere, ipſe Martinus Bucerus diſsimulare non potuit in Actis, quæ ſcribit de iſtis colloquijs. Nam vt nunc diximus, poſt omnem diſputationem & conciliationẽ Cæſareæ Maieſtati exponunt, quod articulos conciliatos ita intelligunt, & res eædem in eorum Confeſsione & Apologia additæ traduntur. Hæc enim in palliata ſimulataq́, conciliatione venabantur, vt perſuaderent populo, probata eſſe à Catholicis impia illa, quæ execramur, & non probamus dogmata, & ſic ſuos iactarent triumphos de nobis, & doctrina, quam profitemur orthodoxa & Catholica. Hoc eſt, quod conqueruntur aduerſus legatum Apoſtolicum, impeditam ſcilicet concordiam. Ipſe enim nouerat aſtutius quid amplexandum videbatur, pro admiranda ſua prouidentia, & Theologica eruditione, quam alij quidam pij viri: pij quidem, ſed qui concordiæ amore & zelo, quamuis non ſecundum ſcientiam, vel notitiam intimæ concordiæ, non ſatis perpendebant, vis illa morbi quanto efficacius noceret & liberius contagionem diffunderet ſub ſpecie amicitiæ, prætextuque concordiæ. Præcipuus enim circa dogmata religionis modus eſt, medium pacis & con-

8. *Verum concordia modũ à Theodoſio Imper. pridem oſtenſum.*

cordiæ, ſi dogmatum quæque diuerſitas ad maiores & Eccleſiarũ conſenſum referatur, non earum ſolum, quæ nunc ſunt, ſed & earum, quæ ab Apoſtolorum fuerunt temporibus. Hocque vſus eſt medio concordiæ religioſus Imperator Theodoſius, cuius temporibus multa erant in religione diſsidia, & per ipſum pacem conciliauit & reſtituit Eccleſijs, plurimum per hæreticos turbatis. Vtinam hoc mediũ initio clementiſsimo noſtro Imperatori ſuggeſsiſſet ſpiritus Chriſti, vel potius inſpiratum per aliorum importunitates ſequi licuiſſet. Iam Deo fauente extinctæ eſſent hæreſes omnes, & tranquilla pax reddita eſſet eccleſijs. Habitę ſunt diſputationes VVormatiæ & Ratiſbonæ, & in alijs ciuitatibus: ſed inſeliciter ceſſerunt ſemper, & deteriorem hanc cauſam fidei & religionis reddiderunt. Vtinam Nectarium quẽdam Epiſcopum in conſilium adhibuiſſet, & ſopita eſſent ſchiſmata vniuerſa, & videremus pulcherrimã pacem, quæ tunc perpetua erit & Eccleſiæ. Nam vt author eſt Socrates in hiſtoria tripartita, ſuggeſtum eſt Imperatori ab Agelio & Nectario Epiſcopis, quod diſputationes non ſolùm ſchiſmata non vnirent, ſed etiam hæreſes ad contentiones maiores adducerent. Propter quod conſulebant, quod diſputationes fugeret ac contentiones, & teſtimonium ex veterum traditione faceret exhiberi. Atque in primis hæreſum præſides interrogaret, an ſermonem vellent facere de antiquis Eccleſiæ doctoribus, qui ante diuiſionẽ floruiſſent, & illos recipere, an illos velut alienos à Chriſtianiſmo reſpuerent? Et ſi quidem eos abnegarent: obijceret eis, quod ergo eos anathematizare præſumerent. Si verò de principibus non offenderentur doctoribus: tunc veterum præberent libros, per quos dogma ſuum illorum teſtimonio roboretur. Et ille, inquit Socrates, ſequutus eſt conſilium, & cauſam ſapienter inſtituebat, vocatisque hereſiarchis, interrogat, an ſuſciperent magiſtros Eccleſiæ, qui ante diuiſionis

inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Et Deus, qui natura inuiſibilis eſt, ait Ambroſius, vt à viſibilibus poſſet cognoſci, opus fecit, quod viſibilitate ſui opificem manifeſtarit, & ille Deus omnium eſſe crederetur, qui hoc fecit, quod ab homine fieri eſt impoſsibile. Et Auguſtinus libro ſecundo, de libero arbitrio capite decimo ſexto creaturas vocat veſtigia & motus, quibus Deus ſe inſinuat. Væ, inquit, qui derelinquunt te Domine, & oberrant in veſtigijs, qui motus tuos pro te amant, & obliuiſcũtur quod intimas. O ſuauiſsima lux purgatæ mentis ſapiẽtia! nõ enim ceſſas innuere, quæ & quãta ſis. Et motus tui ſunt omne creaturarum decus. Artifex enim quodammodo innuit ſpectatori operis ſui, de ipſa operis pulchritudine, ne ibi totus hęreat: ſed ſpeciem corporis fabricati ſic oculis percurrat, vt in eũ, qui fabricarit, recurrat affectu. Væ qui ſe mutant à lumine tuo, & obſcuritati dulciter inhærent. Tanquam enim dorſum ad te ponentes, in carnali opere, velut in vmbra defiguntur. tamen etiam ibi, quod eos delectat, adhuc habent, de circumfulgentia lucis tuæ. Et Hugo de ſancto Victore, de arca myſtica creaturarum, inducit creaturã loquentem nobis: Vide ô homo quomodo amauit te, qui fecit nos propter te. ſeruio tibi quia factus ſum ꝓpter te, vt ſeruias illi, qui fecit me, & te: me, propter te, te propter ſe. Si ergo acceperis beneficium, redde debitum, accipe bonitatem, redde charitatem. Eſt autem hæc vnitas, à fonte Deo effuſa ſuper omnem naturam, tam grata, tam amabilis, vt nihil æquè hæreat, vt eius diuiſionem & diuortium. Nec aliud dolorem eſſe definit clariſſimus doctor Auguſtinus, quam ſenſum diuiſionis & corruptionis impatientem. Vnde clarius, inquit, apparet, quam ſit illa natura in ſui corporis vniuerſitate auida vnitatis & tenax, quod nec libenter nec indifferenter, ſed potius retinẽter & reluctãter intenditur in eam paſsionem corporis ſui, per quam eius vnitatem atque integritatem labefactari moleſtè accipit. Nec apparet, quantus inferioribus creaturis eſſet appetitus vnitatis, niſi dolore beſtiarum. Et poſt pauca: Nulla res eſt earum, quæ vel dolorum moleſtias, vel blanditias ſentiunt voluptatum, quæ non in eo ipſo, quod dolorem fugiunt, voluptatemque appetunt, diremptionem ſe fugere, vnitatemque appetere fateatur. Nec mirum: quãdo omnium bonorum principium ſit vnio, malorum verò, diuiſio atque ab vnitate receſsio. Et bonum in vnitate quadam cuiuſq; naturæ conſiſtit: & Platonici poſuerũt vnum eſſe principium, ſicut bonum. Vnde vnumquodq; vnitatem appetit, vt bonitatem & eſſe.

Hugo de S. Victore.

Dei vnitas in hominib. excellenter adparet.

Eſt quidem in omnes creaturas diffuſa vnitas Dei, ſed differentius multo & excellentius ſuper creaturas rationales, quibus datum eſt, non modò vt in ſe eſſe poſsint indiuiſi, in vnum ſemper intenti, quod perſequantur in omnibus: ſed & cum alijs ſint vna natura, vnum cor, & cum Deo vnus ſpiritus. Nam de cæleſti Ieruſalem cecinit propheta, quod ædificatur vt ciuitas, cuius participatio ſit in idipſum. In ædificijs corporalibus ſic lapis cum proximo ſibi lapide tantum coniunctus eſt, non autem cum cæteris, licet in eodem ædificio ſunt compacti. In ædificio verò cæleſtis Hieruſalem ſinguli ſinguli, & vniuerſi proximis ſunt ſinguli, cohærent & conglutinati ſunt ſingulis, qui in eodem ædificio ſunt coædificati, habentq; ſinguli cum omnibus ineffabilem & incomprehẽſibilem communionem & participationem: idque per vnum illud ſummè bonum, cum quo ſimili ſunt perfectione vnum, & in quo ratione conſequenti omnes ſunt vnum. Ex quo principio colligit venerabilis Pater Anſelmus, in Proſlogio, inexplicabile eſſe gaudium ſanctorum, quia in perfecta charitate innumerabilium angelorum beatorum & hominum, quia vnum ſunt: nullus minus diligit alium, quam ſeipſum, non aliter gaudebit quiſq; pro alijs, quam pro ſe ipſo, nec minus, quã ſi haberet hoc ipſum quod habet alius: ſed & magis de alterius bono gaudebit, quam is ipſe, ſi amore eſt ſuperior.

Quo loco hanc vnitatem habuerit Dominus noſter Chriſtus in Eccleſia ſua, quam in terris ex omnium gentium natione ædificat, quanto affectu eam amauerit, teſtatur oratio eius, quam facta cœna ad mõtem Oliueti progreſſurus, ad Patrem ardẽtiſsimo animo effudit. Imò eam ſolam rogaſſe videtur, ſaltem omnium, quæ tum petebat, ardentiſsimè: Pro eis, inquit, rogo, vt omnes vnum ſint. Nec contentus hac mutua inter ſe coniunctione, etiam cum ipſo Deo gregem ſuum vniri exoptat: vt & ipſi, inquit, in nobis vnum ſint. Quam ſit verò hæc vnio incomprehenſibilis, declarat, cum ſubdit: Rogo, vt omnes vnum ſint, ſicut & tu pater in me & ego in te. Et iterum: pater ſancte, ſerua eos per nomen tuum, vt ſint vnum ſicut & nos. Grandis ſane vnio ſit oportet, quam Chriſtus tanta commendatione, nempe Dei patris & vnigeniti filij ſui cõparauit. Quodque huius vnionis ſummum gradum optarit, non obſcurè ſignificat: ego in eis, vt tu in me, vt ſint conſummati in vnum. Vbi videre licet, eum ſummæ coniũctionis gradu, quantum certè poſsit natura humana ferre, omnes cum patre conglutinatos eſſe voluiſſe. Atq; hanc vnionem tota oratione ſe ſpectaſſe manifeſtè declarat, vbi cauſam addit, quare illam gloriam, quam à patre tam ſollicitè quæſierat, in ſuum gregem totã tranſtuliſſet: Vt ſint, inquit, vnum, ſicut & nos vnum ſumus.

Sed vt vniuerſa chariſmata ſpiritus S. effunderet in creaturam, vt hanc pariant vnitatem, & ſanctus Apoſtolus Ioannes ſcribit Chriſtum mortuũ eſſe, vt filios Dei diſperſos in vnum congregaret. Et Apoſtolus Pau-

lus Epheſijs, ſitis ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis, vnum corpus, vnus ſpiritus, ſicuti vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ: vnus Dominus, vna fides, vnũ baptiſma, vnus Deus & pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis, vnus & mediator Dei & hominum.

2. Huius contemplatione, ad patrem peregre proficiſcens, vnum ſuo loco conſtituit vicarium, qui ſuo nomine curaret & paſceret oues, pro quibus mortuus fuerat. Propterea, ait Hieronymus aduerſus Iouinianũ, inter duodecim vnus eligitur à Chriſto, vt capite conſtituto, ſchiſmatis tolleretur occaſio.

Cur vnum Chriſtus ſui loco conſtituerit in Eccleſia Vicarium D. Petrum.

Sed cur non Ioannes electus eſt virgo? ætati delatum eſt, ne adhuc adoleſcens ac penè puer progreſſæ ætatis hominibus præferretur, & magiſter bonus, qui iurgij occaſionem debuerat auferre, diſcipulis in adoleſcentem, quem dilexerat, cauſam præbere videretur inuidiæ. Et B. Cyprianus ad ſanctum Martyrem Cornelium Ro. Pontificem ſcribit, quod non aliunde hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſchiſmata, niſi quod ſacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos aut iudex vice Chriſti cogitatur. Et de ſimplicitate Prælatorum: Vt vnitatem manifeſtaret, vnitatis eiuſdem originem ab vno incipiente ſua authoritate Chriſtus diſpoſuit, quãdo poſt reſurrectionem Petro dixit, paſce oues meas.

Eccleſia vna eſt, quę in multitudine latius incremento fœcunditatis extenditur, quomodo ſolis multi ſunt radij, ſed lumen vnũ, & rami arboris multi, ſed robur vnum tenaci radice fundatum. Auelle radium ſolis à corpore, diuiſionem lucis vnitas non capit: ab arbore frange ramum, fructus germinare non poteſt: à fonte præcide riuum, præciſus areſcet. Ita quiſquis ab eccleſia ſeparatus adulteræ iungitur, à promiſsis Eccleſiæ ſeparatur, nec pertinet ad Chriſti præmia, qui reliquit Eccleſiam Chriſti. Alienus eſt, prophanus eſt, hoſtis eſt. habere iam non poteſt Deum patrem, qui Eccleſiam non habet matrem. Si potuit euadere, qui extra arcã Noe fuit, & qui extra eccleſiam foris fuerit, euadet. Monet dominus & dicit, qui non eſt mecum, aduerſus me eſt: & qui non mecum colligit, ſpargit. Qui pacem Chriſti & concordiam rumpit, aduerſus Chriſtum facit. Nunc verò noſtro hoc tempore ſurgunt pſeudomagiſtri multi, qui hanc inconſutilem Domini tunicam varie ſcindunt, qui quaſi pro Chriſto & eius Eccleſia pugnantes, à matre filios ſegregant, & crudeliſsime in eius viſcera ſæuiunt, diſsidia, opiniones, & ſectas ſpargunt, & varijs hæreſibus ſanctam Eccleſiam conſpurcant. Lamentabile ſpectaculum, quod nullis lachrymis ſatis deplorari poſsit.

Collatio noſtræ tempeſtatis, cum illo Prophetarum ſæculo.

Maior eſt noſtri temporis calamitas, quã erat ea, quã Propheta Ieremias amariſsime defleuit, dum diceret, Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontẽ lachrymarum? Et plorabo die ac nocte interfectos populi mei? Et quaſi non eſſemus Eccleſiæ membra, vel ſtupida, nihil afficimur tanto fratrum noſtrorum interitu. Percutitur & vulneratur corpus noſtrum, nec ſentimus tamẽ, nec dolemus.

Annis iam ſupra XXX. hic cancer ſerpit crudeliſsimè, magnam corporis partem corripuit, perdidit, abſumpſit. Et ad nos vſque vorãdos peruenit eius contagium. Inter nos quaſi amici viuunt, qui reuera ſunt religionis noſtræ hoſtes ſæuiſsimi: nec mouemur, non de remedijs conſultamus, & quaſi ſecuri negligimus, & diſsimulamus. Quantus eſt ſalutis noſtræ & vitæ contemptus! Non de prædijs diuidendis hic litigatur, ſed de fugiendo æterno ſupplicio, & obtinenda vita certatur. Qui eccleſiam non habet matrem, inquit ſanctus Martyr Cyprianus, nõ poteſt Deum habere patrem: qui relinquit eccleſiã Chriſti, alienus eſt & hoſtis Chriſti.

Vel tandem malum iam vicinum nobis oculos aperiat, vt de remedio cogitemus & occurramus, ne & nos, fratresque & amicos abſorbeat vniuerſos. Inſidiatur occultè, & quaſi ex ſcripturis ad Chriſtum & verã eius eccleſiam Catholicam adducturus ab eis ſeparat, & ſcindit. Ita fallit, vt tunc ſe Chriſtianos veros eſſe credant, quando à Chriſto facti ſunt alieniſsimi. Tentauerunt quidam præſcribere remedia, quæ malo huic exterminando videbantur oportuna: ſed quia radicem morbi & originem non aduertebant, ad pharmacum ſæuijt magis morbus, quam ceſsit.

Inter quos pręcipuus eſt Eraſmus Roterodamus, vir in ſcripturis & excellenter in literis exercitatus, cui in libello, quem edidit de ſarcienda Eccleſiæ concordia, deque ſedandis opinionum diſsidijs viſum eſt, quod hæ lites & controuerſiæ, totaque tempeſtas, qua grauiſsimè nunc affligitur Eccleſia, extingui poſſent, ſi quæque pars alteri ſeſe accommodaret, & quaſi tranſactione quadam, veluti in prophanis negotijs agitur, componantur: cum nec inter chariſsimos amicos conſtet amicitia, niſi viciſsim ad quædam vitia conniueãt, ſibiq; viciſsim cedant. Eadem, inquit, dexteritate in dogmatibus vtendũ. Nam dum illi, ſcilicet, qui dogmata recepta tuentur, nihil omninò patiuntur innouari, & hi nihil ſinunt relinqui: tempeſtas orta eſt penè inſedabilis. Et dum vtrinque nimium tenditur funiculus contentionis, fit vt veraque pars rupto fune in tergum cadat.

4. Concordiæ conciliandæ ratio Eraſmiana.

Conſilium hoc incommodum eſt, & ſalua tanti viri reuerentia, per ſe noxium & exitiale. In quo nec ſecum conſentit. Declarãs enim, in quibus velit nos cedere alijs, addit: Sed hactenus obſecundetur, vt ne moueantur immobilia, & hactenus feratur hominum infirmitas, vt paulatim inuitentur ad perfectiora. Illud autem omnibus infixum eſſe oportet, nec tantum eſſe, nec ad fouendam concordiam penitus vtile, temere deſciſcere ab his quæ maiorum autoritate tradita

Refutatio concordiæ Eraſmianæ.

dita ſunt,quęque longo ſæculorum vſu conſenſuque firmata.

Quæ autem commemorat, ſuper quibus quaſi trãſigatur & condeſcendatur aduerſarijs,vniuerſa huiuſmodi ſunt,quæ maiorum autoritate ſunt tradita,& longo vſu ſtabilita. vt, quod in homine eſt arbitrium liberum, vt & cum gratia Dei à peccatis reſurgat: quod Deus ſit iudicaturus mundum ſecundum cuiuſq; opera bona & mala: quod pro defunctis orandum eſt: quod Sancti pro nobis intercedunt.

Capita controuerſa.

Similiter longo vſu recepta ſunt Dogmata de Sacramẽtis, de Confeſsione,de adoratione Sacroſanctæ Euchariſtiæ, de delectu ciborum, & Epiſcoporum conſtitutionibus, quodque fiant miſsæ priuatæ,& ſimilibus.Nihil horum eſt,quod nõ eſt multorum ſęculorum conſenſu comprobatum, & multa in ſynodis Oecumenicis definita,ſuper quibus tranſigi & componi non poteſt, cedendo vel in minimo aduerſarijs, niſi reſciſsis prius ijs,quæ in Eccleſia ſunt definita ſecundum veritatem Catholicam, eaq; velimus abnegare, quæ in indiuiſibili conſiſtunt.Sunt quędam circa hos,quę diſputari poſſunt:ſed ſuper illis non eſt nobis præcipua controuerſia cum aduerſarijs: ſed ſuper his, quę immobilia ſunt & habita ſunt ſemper.

De religionis negotio non eſſe conniuendum.

Præterirẽ hic, quod vniuerſam hanc conuenientiam & condeſcenſionem in materia fidei damnarunt maiores noſtri, niſi locus nunc eſſet oportunus, qui quaſi exigat huius deductionem.Nam Theodoretus narrat, in hiſtoria tripartita, quod poſtquam Valens Imperator Arianus vniuerſas Eccleſias ſuis nudaſſet paſtoribus,venit Cæſaream Cappadociæ, cuius tunc præſul erat magnus Baſilius, totius orbis lumen: præmiſitque Præfectum,pręcipiens vt Baſilium flecteret, vt dogmati communicaret Eudoxij,aut facere nolens expelleretur.

Ab exemplo D.Baſilij.

Audiens enim tanti viri gloriam, noluit ei primum inferre certamen,ne cum fortiter eius iacula deuitaret,cæteris fieret clarior imago virtutis. Præfectus euocauit magnum Baſiliũ, honorauit eum, & mãſuetis ſermonibus vtitur.Monet,id quod cõſulit Deſiderius Eraſmus,monet,inquã, quod haberet temporis rationem, & non eccleſiam propter paruam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur. Nam propter voculam Homouſion, hoc eſt, Conſubſtantiale imputabatur omnis eſſe cõcertatio. Promittit etiam Imperatoriam amicitiam, multaque beneficia propter hæc plurimis offerenda. Verum vir ille ſanctus pariter ac prudens Præfecto reſpondit, Adoleſcentibus hæc verba cõgruere.Illi,inquit, & illorum ſimiles talia promiſſa reſpiciũt: ſed qui diuinis innutriti ſunt eloquijs, corrumpi de diuinis dogmatibus ne vnam quidem ſyllabam patiuntur, ſed præ his,ſi contingat, etiam omnes mortis amplectuntur ſpecies. Amicitiam autem Imperatoris magnam cum pietate iudico,ſine qua perniciem potius hanc appello. Cumque Præfectus in eum ſæuiret,ſtultumque vocaret,quod conſilio ſuo non acquieſceret: ait ſanctus Baſilius: Hanc ſtultitiam ſemper habere exopto. Quem cum egredi tunc iuberet, vt quid deberet facere,cogitaret, & ſententiam ſuam altero die depromeret:ait Baſilius,Ego quidem etiam cras ipſe regredior, dummodo tu ſententiam non mutes, ſed vtere minis tuis.Eiuſdem ſententiæ ac iudicij fuit & magnus ille Theologus, apud Græcos celebratiſsimus, Gregorius Epiſcop. Nazianzenus, qui ſimilitudine & parabola ſuam ſententiam etiam populariter declarat.

Ab exemplo D. Nazianzeni.

Sicut (inquit) his, quibus diſtrictis in excelſo funibus incedere diſciplina eſt, huc vel illuc declinare diſcrimen eſt,& deuiare aliquantulum, quamuis illud perexiguum videatur,interitus: omnis autem eis in hoc ſalus eſt,ſi directam inceſſus ſui viam tenent: ita & in noſtris actibus,præſertim fidem concernentibus, in quãcumq; quis partem quacunque ex cauſa declinauerit,ſiue id malitia,ſiue imperitia fecerit,extremi periculi res eſt Et,ſi præeſt, non ſibi ſoli, ſed & ceteris fiet cauſa interitus. Idem iudicat Aug. in cauſa Pelagij,& Cęleſtij q̃ miris modis eũ exercuit.

Ab exemplo D. Auguſt.

Nouerunt viri hi præclariſsimi hæreticorum verſutiam, quibus ſi vel ad latum vnguem ceſſeris in veri aſſertione, amplius inſoleſcũt, & inſaniunt magis, quã reſipiſcũt. Cuius rei exemplum eſt Synodus Ariminenſis, in qua teſte Hieronymo in Dialogo aduerſus Luciferianos,ſub ſpe pacis & concordię, ſcripta eſt infidelitas.

Nihil cedendum, ab exemplo Synodi Ariminenſis.

Proponebatur in Concilio,quod propter duo verba, quæ nec ſcripta inueniuntur, non oporteret ſeparari corpus Eccleſiæ,& ſufficeret profiteri,per omnia filium ſimilem genitori, tacito ſubſtãtiæ nomine. Hac fraude & conſilio, quod ſaltem nomen Subſtantiæ ſileretur, Epiſcopi Catholici, per ſimplicitatem abducti ſunt à confeſsione Concilij Niceni. Et ſolius nominis ſilentium errorem reduxit,prius in Concilio damnatum,ac animum addidit Arrianis illum defendendi. Quam ſuaſionem fraudulentam grauiter inſectatur & damnat D.Hieronymus eodem dialogo. Decreuit autem Concilium Nicenum, confitendum eſſe filium non ſolum per omnia patri eſſe ſimilem, ſed & cõſubſtantialem.

5.
Eraſmus Orthodoxis Patribus aduerſari oſtenditur.

Mirum,quod eam comprobet in Annotationibus epiſtolæ ad Hebræos Deſiderius Eraſmus, ita annotans: Res ſane indigna, meo iudicio, ob quam Oriens & Occidens exitiali bello inter ſe conflictarentur, & orbis concordia turpiter ſcinderetur. Cum iudicio Eraſmi, quotquot veterum huius rei meminerunt, concorditer aduerſantur, inter quos eſt ſanctiſsimus Doctor Athanaſius, & D.Hilarius: qui ex hac cauſa fortiter elegerunt mitti in exilium. Sed & euentus damnandum eſſe clare docet, vt eſt videre apud Hieronymum aduerſus Luciferianos. Porro Eraſmus commemorans ſuper quibus velit quaſi tranſigi & componi, & ſe quaſi accommodans vtriq; parti, de libero arbitiro inquit, ſpinoſa eſt verius, quam frugifera

De libero arbitrio Eraſmus varie loquutus cõtra veteres, ſibique contrarius.

diſputatio,& ſi quid quærendum eſt,in theologicis diatribis ſobriè diſcutiatur. Aliud certe ipſe Eraſmus de hac quæſtione antea iudicauit,quando iuſto volumine congreſſus eſt cum Martino Luthero ſuper materia liberi arbitrij,quaſi fidei &religionis ad credendum neceſſaria. Viſum eſt etiam aliter Amb. & Aug.Origeni & Chryſoſ.qui in ſermonibus ad populum hoc dogma tractauerunt.Nam tractatu.53.ſuper Ioannem,populũ monet orare,ne inducãtur in tentationẽ, ne cum Pelagianis nimium libero arbitrio fidentes ferantur in ſuperbiam, vel nimia diffidentia deijciantur cum Manichæis in negligentiam. Et tam claram arbitratur ipſe eſſe ſententiam quod habemus liberum arbitrium,hoc eſt, poteſtatem male agendi, & cum gratia Dei bene:quam indubitatum eſt homines peccare,quod ſine libero arbitrio non contingit. Et lib.3. Hyponoſticon. pronunciat non eſſe catholicum, qui liberum negauerit arbitrium. Et vt clariora ſint quæ diximus, videamus quid aduerſarij de libero arbitrio docent,& res ipſa clamabit, non eſſe,ſuper quo conniueamus. Docent.ꝙ nullum habeamus liberũ arbitriũ, vt in nobis ſit poteſtas vitandi furtum, adulterium, homicidium, propterea quod omnia abſoluta neceſsitate eueniunt. Docent,quod Deus nos in ſcelera præcipitat, & non minus ſit author criminum, quam bonorum operum. Docent præterea, quod Deus nullo operum noſtrorum reſpectu habito,ad ſolam fidem dabit credẽtibus vitã, Itẽ ꝙ fides ſola iuſtificet. Quam ſententiam iudicauit Auguſtinus hæreſin eſſe,& ex ſcripturis confutauit in libro quem de fide & operibus ſcripſit. Quam,faciemus in his dogmatibus trãſactionem,niſi fidem totam,ſcripturas,ſed & Chriſtũ ipſũ velimus abnegare? Nimius fuit Eraſmi affectus ad cõciliandam concordiã quãdo ad ea dogmata ſe demiſit immutãda, quę reuera immobilia ſemper iudicata ſũt.

Hæreticorũ noſtri temporis dogmata

De operibus ac precibus pro mortuis.

Simile eſt,quod addit: Pij cuiuſdam affectus eſt,credere preces,ac pia opera viuorum prodeſſe defunctis: & quibus nondum hoc perſuaſum eſt,non obſtrepent ſimplicitati aliorum: ſed tanto benigniores ſint erga pauperum inopiam ſubleuandam,quo minus credunt defunctos viuorum benefactis iuuari. Quibus verbis tantum ſe demittit ad conciliandum diſsidentes, vt ipſe ab eccleſia diſſideat, & plane recedere videatur,dum in dubium reuocat ſententiam, omnium maiorum auctoritate traditam, & ab ipſis vſque Apoſtolis omnium ſæculorum vſu comprobatam. Nã B. Chryſoſtomus & Damaſcenus docent,ab Apoſt. eſſe ſancitum,quod pro defunctis oramus. Et damnatus eſt Aerius, quod docebat, non eſſe orandum pro defunctis.

De ſanctorũ inuocatione.

Simili modo hallucinatur circa inuocationem ſanctorum, de qua ſcribit: Religioſi item affectus eſt credere, ſanctos ac ſanctas, quos Deus mortali corpore grauatos tanti fecit, vt ad illorum preces dæmones expulerit, mortuos ad vitam reuocauerit, nunc quoque nonnihil apud eum poſſe. At quibus diuerſa ſedit opinio,pura mente ſynceraque fide inuocent patrem,filium,& ſpiritum ſanctum, ne conturbent odioſe eos, qui citra ſuperſtitionem implorant diuorum ſuffragia. Non fecit hanc condeſcenſionem Hieronymus, qui palam pronunciat Vigilantium eſſe hæreticum, & Catholicæ Eccleſiæ traditionem eſſe, quod Sancti in cœlo regnantes cum Chriſto, à nobis inuocantur, & pro nobis orant. De quo eſt homilia Chryſoſtomi in Pſalmum 50. O rem, inquit, admirandam? ò ineffabilem clementiam Dei? Dauid mortuus eſt, & Ezechiæ viuo patrocinatur? ò iuſtorum etiam poſt cõſummationem inexpugnabilis pugna virorum? Dauid mortuus, & poſt mortem ſuam inuenitur viuis tam grande præſtitiſſe ſolatium? Certe iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requieſcens. Attamen dicit ſcriptura, Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Credimus, inquit, ſanctorum meritis nos iuuari. Et in canonibus ſexti Concilij Conſtantinopolitani conſtitutum eſt, vt vnuſquiſque Chriſtianus ſanctos inuocet, vt pro ſe apud maieſtatem diuinam intercedant. Quod ipſum ſæpius repetitur in actis ſeptimæ Synodi vniuerſalis, in Nicæa Bythiniæ celebratæ. Simili modo oſtendi poſſet,quod nimio concordiæ affectu periculoſe hallucinatus eſt in alijs dogmatibus, quæ commemorat, vt ſuper eis componatur & tranſigatur: quæ nunc tranſimus ob temporis breuitatem. 6. Alij fuerunt, qui efficax & præſentiſsimum remedium inuenerunt,quod tamen ob nimiam morbi pertinaciam & tyrannidem, nihil, vel parum promouit. Aduertunt enim aduerſarios docere,quod à quadringentis annis nata eſſent à doctoribus Scholaſticis noua quædã dogmata de ſacramentis,de fide,de iuſtificatione impij, de libero arbitrio, & alijs, quæ controuertuntur: Apoſtolos vero et eorum ſucceſſores,& quotquot ex maioribus vſque Apoſtolorum ætatem ſcripſerunt, eadem tradidiſſe, quæ docent ipſi. Suſceperunt laborẽ,& excuſsis veterum monumentis, luce clarius demonſtrant, à quadringentis annis nullam tradi ſententiam fidei, quam non prius Eccleſia Catholica, & quotquot ſcripſerunt maiores, vſque Apoſtolos, ſimiliter tradiderunt: eoſque in omnibus clariſsime nobis conſentire, & aduerſari nouo, quod nunc annunciatur, Euangelio. Et tam clare hoc demõſtrant, citatis ſententijs & locis librorũ, vt ipſi aduerſarij diffiteri non poſsint. Quantumuis enim poſterioribus his ſæculis & mores Chriſtiani degenerauerunt, & in tradendis diſciplinis pleriſque ceſſatum eſt: dogmata tamen religionis eadem permanſerunt ſemper, permanentque etiam vſque nunc. Id quod non dubie agnoſcunt, quicunque ſtudijs ſerio addicti, ſcriptores veteres integrè legunt. Hoc certe pharmaco emendari poterant aduerſarij, ſi informandos ſe veteribus ſaltem

Verum remedium ad tollendas hæreſes idoneũ.

per

permiſiſſent, ita vt facturi ſępe ſunt viſi. Certe in libris ſuis profitentur falſo quidem, ſed non obſcure tamen, tradituros ſe, quod ſit non ſolum in Apoſtolicis libris, ſed etiam in receptis ſcriptoribus eccleſiaſticis. Vernm hæc quam vana tantum oſtentatio ſit, illud arguit, quod cum in dogmatibus plæriſque clare videant, quid quo ſenſu ſcriptum reliquerint veteres, tantum abeſt tamen, vt ipſis aſſentiantur, vt etiam ſimpliciter reijciant: non vt ſophiſtas quidem papiſticos, aut hypocritas, (Nam his conuitijs eos duntaxat doctores onerant, qui fuere proximis his annis ferme trecentis) ſed vt incommodos, & errori, vt fit, implicitos, vt ob naturę noſtrę & ingenij imbecillitatē venia digni ſint.

Calumniæ in PP. veteres quos reijciunt aduerſarij.

Sic videlicet Cypria. reijciunt, quia pænas Canonicas exigit, vt neceſſarias, quia cælibatum probat, & relapſis remiſsionem peccatorum per eleemoſynam quærendam docet.

Cyprianus.

Ambroſium: quia cætera ieiunia voluntatis eſſe ſcribit, quadrageſimam vero neceſsitatis. Dionyſium: quod de Chriſmate perinde loquitur, vt de baptiſmo, nec diſcernat inter ſacramenta diuinitus inſtituta, & humanas traditiones. Baſilium: quod doctrinæ Chriſtianæ monaſticē addidit, tanquam ſtipulā granis. Chryſoſtomum: quod laudet adeuntes monumenta ſanctorum, monaſticam ornet, & mentionē faciat orationum pro mortuis.

Ambroſius. D. Hieronymus ad Marcellam Dio. Areopagita Baſilius. Chryſoſto.

Hieronymum: quia confirmat, inquiunt, ſuperſtitioſas opiniones de traditionibus humanis, & diſcrimen ac delectum ciborum laudat, ritus ſine verbo Dei inſtitutos, & quidem tāquam cultus & perfectionem.

Hierony.

Auguſtinum: quia votis plus tribuit, quam conueniebat. Denique Bernardum: quod aſſenſerat abuſui Miſſarum, poteſtati pontificiæ, votis & cultui ſanctorum.

Auguſtinus. Bernardus.

Denique Gregorium, ſanctiſsimum licet hominem, Pontificemque vita & eruditione laudatiſsimum, tum etiā veterem & ſolidum ſcriptorem, pene tamē inter ſophiſtas numerant.

Gregorius. Pontifex. Max.

Quæ omnia fere ad verbum deſumpta ſunt ex libris eorum, toto orbe vulgatis, potiſsimum vero ex impio & blaſphemo libello Philippi Melanchthonis, quem de Eccleſia ædidit: vbi quaſi ſimiles altiſsimo, in ſolio cum Lucifero ſedentes, de omnibus maioribus et Concilijs generalibus, vt ne celeberrimo quidem illi Niceno Concilio parcant, pronunciant, damnant, & improbant pro ſuo affectu potius, quam iudicio.

Luciferiana Luteranorū in vet. Patres arrogantia, cæcumq; iudicium.

Nec eſt veterum ſcriptorum aliquis, quem non pronunciant lapſum eſſe, ſi contra eorum dogmata producatur. Et quidam præcipuus, apud aduerſarios non veretur ſcribere, quod parum ſe moueat, quæ in veterum ſcriptis de ſatisfactione paſsim occurrunt. Video quidem, inquit, eorum nonnullos, dicam ſimpliciter, omnes fere, quorum libri extant, hac in parte lapſos eſſe. Hoc igitur, quod dudum diximus, remedium videbatur futurum efficax, & præſens pharmacum, quo monſtratur eis, quod diſſentiunt ab vniuerſis veteribus, quotquot ab Apoſ. temporibus ſcripſerunt. Nec ſolū in vno, aut altero dogmate, in quo ipſi inter ſe fortaſsis variant, & ſuo ſenſu abundāt vt eorū ſermo prætēdit. nā alia doloſe aſcribit Cyp. & ſingulis, quaſi ſua dogmata, & quaſi eis eſſent propria: cum tamen in vniuerſis, quæ ſingulis tribuit, conſentiant vniuerſi. vt in cælibatu, in votis monaſticis, in Sanctorum inuocatione, in oratione pro defunctis, in poteſtate Pontificis, & alijs: quæ ſingulis quaſi propria tribuit. Sed parum hoc pharmacum promouit, & tergiuerſati ſunt, quod pro parte ſua ſtant ſcripturæ: ad quas referri & examinari oportet omnium ſcriptorum ſententias, & ſolum verbum Dei manere in æternum fixum eſt & immobile. Propter quam pertinaciam & tergiuerſationem, prioris pharmaci virtus acuitur, vt fortius ac violentius fiat. Obijcitur eis quod ſcriptores Eccleſiaſtici, qui à temporibus Apoſtolorum ſua ſcripta reliquerunt, dati fuerint à Chriſto doctores & paſtores populi ſui, quos ſicut ouiculæ manſuetæ & humiles, ſine hæſitatione totus orbis ſecutus eſt, credendo quod ipſi annunciabant. Nam teſte Apoſtolo, Chriſtus ipſe dedit in Eccleſia quoſdam Apoſtolos, alios paſtores, & doctores, ad conſummationem Sanctorum, vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinę, in nequitia hominum, in aſtutia, ad circumuentionem erroris. Et proponunt propterea, totam Eccleſiam Catholicam ſuſcepiſſe doctrinam, quam hi Patres à Chriſto ei præpoſiti tradiderunt: & ita eos diſſentire non ſolum à ſcriptoribus, ſed à tota Eccleſia catholica toto orbe diffuſſa. Nec maiores noſtri tradiderunt eccleſiis doctrinā, aliam q̄ inuenerant, & à ſuis maioribus acceperant. Proponunt præterea, Euangelium hoc nouum, cum ſua ac propria ſcripturarum interpretatione, nunquam fuiſſe auditum in Eccleſia Chriſti: & ita eos conſtringi execrabili anathemate, de quo Paulus ſcribit ad Galat. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Quæ, precor, Eccleſia vnquam accepit, hominem non habere poteſtatem vitandi periurium, vel idolatriam? Deum eſſe auctorem malorum, & cauſam quod peccamus? quod non eſt orandum pro defunctis? nec Præpoſitis noſtris obediendum? Nemo vnquam hæc docuit qui non ſtatim eſt prohibitus, & pro hæretico, ſi perſtitit, eſt damnatus. Hic torquentur vehementer, & pharmaci huius virtute grauiter cruciantur, & vel inuiti confitentur, vera eſſe quæ proponuntur, & doctrinam ſuam nunquam per Eccleſiam eſſe receptam, nec à temporibus Apoſtolorū prædicatā, vſque ad viginti quatuor annos hoſce ſuperiores. Aiunt tamē, non defuiſſe pios quoſdam, quibus ſpiritus Chriſti ſuggeſsit, quæ ipſi palam nunc docent. Nec tamen diffitentur, eos ſemper hæreticos eſſe iudicatos, quando ad publicum Eccleſiæ iudicium fuere delati. Hos pios nominant Iohannem

Hus

Quos nam ſequantur Euangelici magiſtros, & cur deplorata eſt ſalus.

Hus, Iohannem VVijclef, Hieronymum de
Praga, in Concilio Cõſtantienſi damnatos:
Vigilantium, contra quem ſcribit Hierony-
mus, & ſimilis notæ peſtilentiſsimos homi
nes. Vere ſtupenda res eſt hæretici hominis
pertinacia: cuius ingenium vt prodiderunt
omnium ſæculorum hæretici, ita noſtra tẽ-
peſtate, qui hæc introduxerunt, quibus mi-
ſere diſcerpitur Eccleſia in religione diſsi-
dia, nõ degenerare à ſuis illis patribus ac ꝓ-
genitoribus demonſtrant: ſed eorum ſe-
ſe produnt germanos filios. Propter quam
pertinacem voluntatem, deſperata eſt eo-
rum correctio, & ad ſanam mentem redu-
ctio. Cum enim communem Eccleſiæ & pu-

Diſputatione priuata potius ſanandi hæretici, quam publica.

blicæ in eo authoritatis ſententiam nullius
faciant, ne rationibus demonſtrari conuin-
cique poſsit veritas fidei: & ſcripturas non
ſit difficile quocunque torquere, & ad quem
quis velit ſenſum inflectere, quas nec Or-
thodoxi omnes ſimiliter intelligunt: quod-
nam tibi reſtat eius reducendi & veritatis
fidei illi perſuadendi principium? Quid cũ
huiuſmodi homine facias? præſertim ſi in-
ſuper obfirmato animo, ſecure & abſq; for-
midine, de oppoſito aſſentiatur iam ſuæ il-
li ſentẽtiæ? Nulla ſpes eſt, quod publica diſ-
putatione aliquis fructus proueniet. Fortaſ-

Quomodo priuatim cum hæretico agendum.

ſis, quod captari poſſet cum huiuſmodi ho-
mine priuatum abſque arbitris colloquiũ,
velut inquirendæ veritatis ſtudio, & ex amo
re & beneuolentia, oportunitas. Et tunc an-
te omnia detrahendæ cauſæ hæreticæ, quam
diximus, pertinaciæ: ponendumque ob o-
culos primum in vniuerſum, humani ingenij
ſibi permiſsi quanta ſit imbecillitas, quam
multis ſit errorib. obnoxium, etiam in his,
quæ comprehendi poſſunt humana ratione
& ingenio multo magis in his, quæ ad Chri-
ſti fidem, religionemque pertinent, quorum
nullum ſua vi poſsit comprehendere, ſed v-
ni diuinæ veritati ea affirmanti ſimpliciter
anniti oportere: quam tamen non aliter, quã
aut ſcripturarum, Eccleſiæ teſtimonio nobis
commendatarum, aut eiuſdem ipſius Eccle-
ſiæ voce audiat aut intelligat. Ad hæc, ſcrip-
turas multis locis & obſcuras intellectu, &
multiplices atque difficiles, vt quis in eis
germanus ſenſus diuini ſpiritus intelligi o-
porteat, niſi ad communem Eccleſiæ ſenten-
tiam intelligentiamque reſpicias, ignores.
Sed ſi tuo ſẽſui innitaris, toto ſæpe cœlo aber
raueris & turpiter hallucinatꝰ fueris. Incul-
canda modis omnibus communis ſententię
catholicę per orbem Eccleſiæ, & publicæ in
eadẽ doctrinæ certa & infallibilis authori-
tas: vtque ad hanc non ſatis attentis omni-
bus ſæculis, quotquot ab initio fuerunt hæ-
retici, ſuo magis quam communi Eccleſiæ
ſenſu, de dogmatibus ſcripturas intelligere
maluerunt: pernicioſiſsimorum in religio-
ne diſsidiorum authores incentoreſque fu-
erunt. Reuocandi præterea ipſis ad mentem
ſui ipſorum, aut quorum authoritatem ſe-
quuntur magiſtrorum euidentes planeque
palpabiles lapſus, præſertim ſi quos ipſimet
deprehendentes recantauerunt poſtea, vt ex
illis ipſis, quod & in cæteris, in quibus à cõ-
muni ſententia religioſæ ſocietatis per or-
bem diffuſæ diſsentiunt, errare poſsint, cer-
to intelligant, & ſingularitatem opinionis
ſuæ ſuſpectam habeant. Quæ via ſi nihil a-
pud eos promoueat: adiuncta tum oratione
publica ad Deum, vt cordis tumore & arro-
gantia abiectis, eos illuminet, relinquendi
ſunt tanquam inſanabiles, quorum deſpera-
ta eſt ſalus: & progrediendum ad eos curan-
dos, qui ſub ſpecie pietatis, & ſcripturarum
prætextu, ab eis ſunt ſeducti, credentes ta-
men magis hæreticis, & ſimpliciter erran-
tes, quam in errore pertinaces. Ad hos ſanan
dos, & ſtabiliendos eorum animos, qui gra-
tia Chriſti lapſi non ſunt, potiſsimum con-
duceret, quod rectores populi quiſque ſuũ
agnoſceret officiũ, nec ſibi vendicaret alie 7.
num, & pro virili, quãdo oportunum eſſet,
ſuccurreret & opitularetur, ſicut eiuſdem
corporis membra, quæ mutuis egent offici-
js. Sunt autem hi rectores Epiſcopi cum ſa-
cerdoribus, & authoritas ſecularis cum ma-
giſtratibus ſibi ſubiectis. Ad paſtores perti-
net, quod plebem ſibi commiſſam ſanam
pietatis doctrinam, & eccleſiaſtica definiti-
one certam, pro cuiuſque captu & conditio-
ne eodem vbique tenore doceant, nihil ad-
miſcentes nouum, aut peregrinum, & per-
petuo inculcent præcipua quæq;, & omni-
bus neceſſaria. Quod vt faciant, ad epiſco-
porum curam præcipue pertinet. Quorum
vt eſt ſuperintẽdere paſtoribus, & presbyte
ria, vt idonei vita & eruditione ei muneri
præficiantur: Ita quoque, vt ijdem illi ſuo
officio diligenter ſatisfaciant, & populum
recepta in eccleſia doctrina ſana ſalutari &
neceſſaria eodem vbique tenore fideliter
imbuant. Ad quod ſane profuerit, ſi per eru-
ditos pioſque ad hoc delectos authoritate
publica, ea vniuerſa in locos aliquot cõmu-
nes redigerentur. Ad hæc, ſi lectionum ſa-
crarum, quæ per anni circuitum leguntur
in eccleſia, explanationes aliquot ſuccin-
ctæ, piæ & Orthodoxæ, eadem authoritate
eorundemque conſcriberentur atque ede-
rentur loco multorum, adeoque infinito-
rum librorum ſermocinalium. & hęc præ-
ſcriberentur ac traderentur Eccleſiarum pa
ſtoribus, & diuini verbi præconibus, vt do-
cerent populum: permiſſa tamen doctiori-
bus libertate eadem ipſa iuxta diuinæ ſcrip-
turę conſentientia, teſtimonia & ſanctorum
orthodoxorumq; patrũ ſententia conſonas,
ſecundũ gratiã ipſis datam, explicãdi latius
& copioſius. Ita ſane ſimplicitati & ignorã-
tię multorum, quandò nõ omnes doctos ha-
bere poſſumus paſtores, ſuccurreretur, &
proſpiceretur, vt eodem perpetuo tenore
(quod præcipuam vim habere conſeruandæ
vnitatis religionis & fidei in populo indu-
bitatum eſt) vbique inſtitueretur populus.

Quomodo ſanandus populus ſeductus, nondum in errore pertinax.

Epiſcoporum officium.

Quod vt ad Epiſcoporum curam & offi-
cium præcipue pertinet: ita quoque vt ad
omnium vndecunq; introductã nouitatem
dilige-

diligentiſsime attenti occurrant, vt aberrãtes a caulis dominicis Chriſti ouiculas, modis quibus poſſunt cõmodis, reducãt. Quos poſt tentatã reductionis media omnia obſtinatę mentis pertinacia in lupos iam degeneraſſe cõſtat, & Chriſtiano gregi pernicioſos & noxios: notẽr, vitãdosq; omnibus præcipiant, & diſciplina Eccleſiaſtica & Canonica in eos vtantur: neue libri eorundem peſtilẽtes ſpargantur in vulgus, aut ab vllis legantur, diligenter proſpiciant.

Principis atque magiſtratuum officium.

Authoritatis vero ſæcularis eſt agnoſcere, ſe miniſtros Dei eſſe, à quo & gladium acceperũt, vt regno eius & Chriſti filij ſui ſeruiant, clamãte Propheta Eſaia c. 60. ad Chriſtum & ciuitatem, quam ædificat hic in terris eccleſiam ſuam: Gens & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit. Ideoq; eius officium eſt, vt ſua authoritate adſit, curetque, ne negligi contemnique poſsit Epiſcoporum authoritas, & refrænentur graſſantium in Chriſti ouile luporum audacia, & ferina rabies, neceſſe eſt. Ad hoc enim præcipue in Chriſti regno gladium portant, vt ſacro ſanctæ authoritatis, quam in eccleſia Chriſtus conſtituit, & per quam eandem gubernari voluit, aduerſus rebelles contumacesq; aſſertores ſint.

Populi officium.

Fidelis autem populi eſt, vt paſtorum & epiſcoporum ſuorum authoritatem religioſe ſequatur, vt vitet deſignatos ab illis hæreticos, velut immanem exitioſamq; beluam, & libros eorum atro carbone notatos à ſacris publicisque in eccleſia magiſtratibus veluti contagioſam peſtem fugiant. In hunc ſane modum ſi ſuo quemque magiſtratum debite fungentem videremus officio, facile reſtitueretur, conſeruaretur & conſtaret vnitas in Eccleſia, ſynceræ religionis & fidei pax, & concordia. Ita ſi contra plane ſe habere cernentur omnia, nec ſolum nullum in ſuo ordine & gradu, quod ſui officij eſt, facere, ſed conſtitutos ſpeculatores aut cœcos fore omnes, aut ſomno ſepultos & crapula, gregis cura neglecta, ſe probe curare, & ſuauiter indulgere genio, paſtores conuerſos in lupos, cuſtodes in diſperſores & ſeductores: oues degeneraſſe in feras pene incurabiles, inſurgentes in Paſtores ſuos & ſacros magiſtratus, quib. Chriſtus ipſas ſubeſſe voluit: Si, inquam, hoc pacto vniuerſa in Eccleſia ſeſe habeant: nunquid expectas, vt in Sunamitide illa Chriſti ſponſa videas decoram illam vnitatem & religioſam concordiam? Nũquid vt caſtrorum choros ordinata omnia? An non potius miſceri cuncta

Cauſæ huius calamitatis Lutheranæ aperiuntur.

horrendis tumultibus, ſeditionibus & diſsidijs? nihil ſuo loco ſtare, ſed conuulſa perturbataq; omnia? Iam videamus obſecro, an ſuis cauſis ſua quoque euenta non exacte reſpondeant. Qualis, quæſo, iam annis, imo ſæculis aliquot adhibita cura eſt, vt doctrina & vita idonei presbyteri eligerentur? qui præeſſent docendo populo & eccleſijs? quãta libertas, immo licentia inſtituendæ plebis illis permiſſa eſt? Quam parua cura adhibita, vt doctrina ſana, ſalutari, neceſſaria & iam olim vbique recepta inſtitueretur populus? vt cuique permiſtum, ſuas inuentiones, ſua ſomnia è ſuggeſtu prędicare, ſuos affectus, ſuum morbum euomere in populũ? Quantum quibuſdam nominis & gloriæ ſtudioſis & nouitatum omnium, peregrinorũque dogmatum captatoribus, & olim recepta quæcunque, de communem Eccleſiæ doctrinam in dubium reuocantibus, ex ſpeculatoribus nemine occurrente, immo nemine non applaudente, permiſſum eſt? Quã negligenter & frigide ab eiſdem itum obuiam, etiam his, qui palam lacerarunt recepta dogmata eccleſiæ? Quanta vtriſque permiſſa facultas & licentia, ſua peſtifera venena chalcographica opera ſpargendi in populum? Quanta denique populi aduerſus ſuos paſtores, rectores, & ſacros magiſtratus rebellio & contumacia? vt quos hi notaſſent, velut publicos religioſæ ſocietatis deſertores & hæreticos, illi nihilominus publica authoritate contempta, vitare nõ curauerunt? Interdictos eorum venenatiſsimos libellos, veluti ſtudio ſuum quærentes exitium, eo legerunt ſtudioſius. His adde vel aduerſam, vel non ſubſeruientem Chriſto, & ſacroſanctis ab eo conſtitutis in regno ſuo magiſtratibus, aut certe inermem, ineſſicacem contẽtamque poteſtatem ſecularem in Eccleſia, quæ & ſua ipſius decreta aduerſus declaratos publicos religionis hoſtes ſinũt impune contemni, & haberi ludibrio. Cum his, inq̃, cauſis conferamus euenta, quæ cernimus, & videmus, num ſibi exacte reſpõdeãt. Quod ſi intelligimus; intelligim⁹ quoq; his tollẽdis & reparandæ, farciendæ, ſtabiliendæq; vnitati & concordiæ in domo Eccleſiaſtica, quib⁹ opus ſit: illis nempe, quæ ante memorauimus, cauſis contrarijs: ſine quibus qui ſperat efficaciter & cõſtanter mederi poſſe his malis, q̃ inundauerunt in eccleſiam; is vana ſpe ducitur, & ſua fruſtrabitur expectatione. Nã ſeueritate mandatorum Cæſareæ Maieſtatis amputãtur q̃dem ramuli quidam: ſed radici & origini morbi nõ occurritur, niſi iuſta informatiõe, & pia eruditione ac inſtitutione ſuper his quę nunc controuertuntur. Sic principio propagatum eſt, & toto orbe diffuſum euangelium: hoc modo & conſeruabitur. Ineſſicacia ſunt, quæcunque remedia morbo apponuntur, neglecto hoc vnico. Imo audeo & pronunciare, quod ne Concilium quidem Oecumenicum & vniuerſale, quod iam conuocatum eſt, multum promouebit in hac hæreſi extinguenda, neglecto hoc quod præſcripſimus. Quando paſtores ſuas neglıgũt oues, & ſeſe curant, ſe paſcunt, quæ nam ſpes, quod non per abrupta aberrabunt oues, vt diſpergantur, & fiant in rapinam & deuorationem omnium beſtiarum agri? Væ (inquit Dominus per Ezechielem) paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. Non ne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis: gregem autem meum, quod veſtri erat officij, non paſcebatis.

Populus Iudex controuerſiarũ factus à pſeudoprophetis noſtri ſeculi.

Tribuunt turbæ enim ac populo rudi ſcripturarum intelligentiam: ſed ex ſcripturis iudicium, nec minus quam doctoribus, qui in ſtudio legis diuinæ ætatem conſumſerunt, molliunt & laxant quæcumque grauia & dura in lege Chriſti videntur, carniq; aduerſa relinquunt cuiuſque arbitrarii: confeſsionem & ſatisfactionem docent eſſe impiam: vota monaſtica ſtulta eſſe prædicant, permittentes ſacerdotibus & monachis fidê Deo frangere, inire cõnubia. Principibus pollicẽtur, quod ſoli Chriſto ſubiecti ſũt, nulli ſacerdoti, nulli epiſcopo, quin potius quod eis cõceſſum ſit ex iure diuino, Sacerdotibus & epiſcopis, imo & Rom. Pontifici Chriſti vicario, quotquot in eorum regnis habitant, imperare, inſtituere quemq; in ſuo officio, corrigere & deſtituere, hoc eſt, quod nihilominus epiſcopis, quam laicis præſideant, nec minus in ſacris quam prophanis: & hanc poteſtatem, cum ſit iuris diuini, eſſe inabdicabilem, vt nulla ſit ipſo iure exemptio, ſi imperitia ſua Princeps aliquẽ eximi velit. Nullamque docent iuriſdictionem competere Epiſcopis nec in Clericos quidem: ſed omnia ſubiecta eſſe Regis imperio, & correctioni: ipſum eſſe in ſuo regno ſummum caput, vt dixi, in ſacris & prophanis, ſolum Chriſtum ſupra ſe agnoſcẽs. Nec ſolum Regibus ſacerdotes ſubijciunt, ſed & cuiuſq; ciuitatis magiſtratui, cuius officium putant eſſe, quod de ſacris diſponant & conſtituant ſub principe. An ne huiusmodi docere, ſit adulari populo & magiſtratibus? & iuxta vaticiniũ Ezechielis Prophetæ, conſuere puluillos ſub cubito manus, ac ſub omni capite, vt molliter quieſcat populus cum principe in fecibus ſuis? In quæ tempora, ô bone Deus, venimus? in quibus nullum dogma tam abſurdum eſt, quod non ſuum buccinatorem & doctorem inueniat. quinimmo cõtra ſponſam tuã ſanctam eccleſiã pertinaciter pugnãt, quos dediſti ei protectores, Paſtores, & vigiles, qui eã proſtituũt, omnẽ eius ornatũ & decorẽ, tanquã hoſtes (quales re vera ſunt) eximũt & ſpoliãt, & hierarchiã funditus tollunt amici eius & cuſtodes, qui de mẽſa ei[9] lautiſsime alũtur.

Querela pathetica contra adulatores, potiſsimum pſeudo Epiſcopos.

Hic poſtea diuino illuſtratus auxilio, palinodiam ſui erroris cecinit.

In hanc autem cœcitatem & impietatem potuiſſe venire epiſcopum aliquem, qui ſibi videatur eſſe catholicus, nemo mihi perſuaſiſſet, niſi ſuperioribus diebus incidiſſẽ in orationem quandam ſemel atq; iterum impreſſam, titulo de vera obediẽtia ſub nomine cuiuſdam epiſcopi, qui poſtea diuino illuſtratus auxilio, palinodiam ſui erroris cecinit: in qua omnem hanc impietatem rationibus & ſcripturis demonſtrare conatur, contra receptiſsimam Eccleſiæ catholicę doctrinam, à temporibus Apoſtolorum ſemper obſeruatam, & frequentiſsimis Concilijs vniuerſalibus & apertiſsimis ſcripturis euangelicis firmatam. Quam & nobiliſsimus ille Chriſti martyr & auditor Apoſtolorum S. Ignatius epiſtola ad Philadelphienſes tradit. Principes, inquit, ſubditi eſtote Cæſari, miles principibus, diaconi presbyteris. presbyter vero atq; diaconi, & omnis clerus ſimul cum populo & militibus atq; Principibus, ſed & Cæſares obediant Epiſcopo: Epiſcopus vero Chriſto, ſicut Patri Chriſtus: ita vnitas per omnia ſeruetur.

Hanc doctrinam Apoſtolicam ſemper ſecuta eſt eccleſia, & quotquot habuit catholicos doctores, & tanquam hæretici & ſchiſmatici damnati ſunt ſemper, quotquot ſpiritu vertiginis agitati, aliter in gratiã principum dicere tentauerunt: vt, tempore Iohannis 22. Marſilius de Padua, in Apologia pro Ludouico Bauaro Imperatore, quẽ Pontifex Romanus excommunicauerat. Et quid precor, ad apertas ſcripturas Euãgelicas reſpondet? Cogor hic exclamare poſt prophetam Ieremiam, & fortaſsis iuſtiori ratione: ſtupor & mirabilia facta ſunt in terra: prophetæ prophetabant mendacium, & ſacerdotes applaudebant manibus ſuis, & populus meus dilexit talia. Quid igitur in nouiſſimo eius, quos Chriſtus in capite conſtituit, hi eoſdem in caudam trahunt. Et quid, precor, ſcripturarum citat vel rationum, pro hac tanta impietate? Primum clariſsimas ſcripturas euangelicas, quibus honorat dominus Sacerdotium, quibus ſanctorum omnis antiquitas veluti ſolidæ baſi innixa, ſacerdotium præfert imperio & regno, exſibilat verbo vno, explodit vniuerſas, nec pili eas facit. Conſideremus, inquit, quid ferant ſcripturæ, quæ ex aduerſo proferuntur. Obedite prępoſitis, inquit Paulus ad Hebræos. Item in actis Apoſtolorum: Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Nam illud, Quodcunque ligaueris, alio pertinet, & illud, Paſce oues meas non amplius quicquam continet, quam quod de regenda Eccleſia mandatum fuiſſe iam indicamus. Indicauerat autem eam regendam per reges & magiſtratum ſæcularem. Horum ergo typum gerit Petrus, quando ei à Domino oues committuntur, & ei dicitur, paſce oues meas. Vt, hæc inquit, intelligentia, vt ipſi volunt, nimirum vt Epiſcopis & verbi dei miniſtris in eccleſia obediatur, nihil aduerſetur Regiæ poteſtati, quo min[9] etiã ad capitis vſq; appellationẽ in eccleſia porrigatur: nõ magis quam quod generali quadã pronũciatione vxor marito, & ſeruus domino obedire iubentur. Nõ enim quod Apoſtolis, & ijs, qui eorum in locũ ſuccedunt, regimen eccleſiæ cõmittitur, aliqua in parte tollit aut derogat ei, quod ante à Deo Principibus cõmiſſum erat: videlicet, per me Reges regnant: &, admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire. Quæ cum ſimpliciter & ſine exceptione pronuncientur, impium eſt, quod noſtra interpretatione reſtrigantur ad laicos tm̃ & ſecularia, cum excluſione epiſcoporum & ſacerdotũ. Quibus verbis ſimulat plene reſponſũ vniuerſis ſcripturis, quibus honoratur ſacerdoti-

2. Refutatio argumẽtorũ cõtra hierarchiam Eccleſiaſticam.

 doti-

dotium Chriſti. Pro fundamento autem ſuę ſententiæ ſic ratiocinatur. Rex eſt caput ſuum regni ſui. Ex eiſdem autem perſonis conficitur regnum Angliæ, & eccleſia Anglicana, quando iam Chriſtiani ſunt & fideles eius ſubditi. Ergo eſt ſummum caput eccleſiæ Anglicanæ: ſub Chriſto tamen. Adijcit in confirmationem exempla veteris teſtamenti, ex libris Regum & Paralipo. de Salomone, Ioſaphat, Ezechia, qui de officijs ſacerdotū & Leuitarum ſcribuntur diſpoſuiſſe: & de rege Salomone, quod abiecit à ſummo ſacerdotio Abiathar ſummum ſacerdotem. Vir mortis es, inquit, ſed hodie te non interficiam, quia portaſti arcam Dei. Eiecit autem eum Salomon, ne eſſet Sacerdos Domini. Non poſſum animum inducere, quod vir vel mediocriter in ſcripturis verſatus, ex animi iudicio & ſententia hæc docere poſsit, & adeo contemnere clariſsima hæc ſcripturarum teſtimonia, cōtra quæ leuiſsimis & ſophiſticis argumentis vſus, à communi catholico ſenſu recedens, ab ea ſe ſeparat, caputque conſtituat ac ducem grauiſsimi ſchiſmatis, quo tam florens regnum à Chriſti corpore amputatur. Non eſt conſequens, ſi Rex ſit caput Regni Angliæ, quod ſit & ſupremum caput Eccleſiæ Anglicanæ, quæ pars eſt Catholicæ Eccleſiæ. Non ita regnum alterius ciuilis & mundani regni. Nam regna ſunt plurima, nec ea oportet in Ciuili aliqua, vnaque politia conuenire. Sed domus Chriſti eiuſque Eccleſia vna eſt. Confitetur quiſque fidelis vnam ſanctam Eccleſiam Catholicam & Apoſtolicam, quam Apoſtolus Paulus ad Timotheum ſcribens, docet eſſe domum Dei, Vt ſcias, inquit, quomodo oporteat in domo Dei ambulare, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Hac domo quiſque ſeparatur adulterinus. Igitur à promiſsis Eccleſiæ ſeparatur, nec pertinet ad CHRISTI præmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti. Alienus eſt, hoſtis eſt, clamat glorioſus Martyr Cyprianus: habere non poteſt Deum Patrem, qui Eccleſiam non habet matrem. Si potuit euadere, qui extra arcam Noe fuit: & qui extra Eccleſiam foris fuerit, euadet. Monet Dominus & dicit, Qui non eſt mecum, aduerſus me eſt, & qui mecum non colligit, ſpargit. Qui alibi præter eccleſiam colligit, Chriſti eccleſiam ſpargit: cuius domus rectorem dicit Petrum cū ſucceſſoribus eſſe conſtitutum. Et Beatus Ambroſius in Commentarijs epiſtolæ primæ ad Timotheum, explicans locum, Vt ſcias, quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari: Cum totus mundus Dei ſit domus: eccleſia tamen domus eius dicitur, cuius hodie rector eſt Damaſus. Et multis in locis gloriatur ſe in omnib' ſequi magiſtrā Romanam eccleſiam. Et ad eundem Damaſum ſcribens B. Hieronymus, En vetuſto Oriens inter ſe populorū furore colliſus, indiſciſſam domini tunicam deſuper contextam, minutatim per fruſta diſcerpit, & Chriſti vineam exterminant vulpes, vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficile, vbi fons ſignatus & ortus ille concluſus ſit poſsit intelligi. Ideo mihi & Cathedram Petri, & fidem, Apoſtolico ore laudatam, cenſui conſulendam. Beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri communione conſocior: ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus eſt. ſi quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Non noui Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum: quicunq; tecum non colligit, ſpargit. Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Nec ſuo hæc ſenſu & iudicio proprio hæc confitetur Hieronymus: ſed ſequens venerandam Patrum antiquitatem, quæ ab initio populum Chriſtianum inſtituerat, & Apoſtolorum ac totius Eccleſiæ catholicæ ſcientiam & fidem, vt dixi indubitatam, & fere ad verbum hæc mutuans à glorioſo martyre & Doctore B. Cypriano, de ſimplicitate prælatorum, & in epiſtola, ad Magnum. Qui in epiſtola ad Cornelium. Papam ſcribit quod nō aliunde hæreſes exortæ ſunt, & nata ſchiſmata, quam quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in eccleſia ad tempus ſacerdos, & idem iudex vice Chriſti cogitatur. Cui ſi ſecundum magiſteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuerſa, nec aduerſus ſacerdotum collegium quicquam moueret: nemo diſsidio vnitatis, Chriſti eccleſiam ſcinderet, nec ſibi placens ac tumens, ſeorſum foris nouam hæreſim cōderet. Et eidem ſententiæ ſemper ſubſcripſerunt doctores Græci ac totius Orientis, Imo & Aphri, ac magnus ille Athanaſius in epiſtola Synodica eius & epiſcoporum, qui interfuerunt Concilio Alexandrino, ad Fœlicem Pontificem Romanum. Et idem Athanaſius in epiſtola ad Marcum, Romanæ eccleſiæ epiſcopum ante annos mille ducentos. Hi ergo concorditer tenuerunt ſemper & ſenſum eccleſiæ ſequentes, intellexerunt, ſucceſſorem Petri Chriſti vicarium, ab eodem omnibus vniuerſis Chriſti præfectum, tanquam paſtorem, & iudicem. Et iam ouis præponitur paſtori, caro ſpiritui. Qui ſpiritu cæperunt, carne putant conſummari, niſi dicant regem eſſe paſtorem ſuo loco Eccleſiæ præfectum, & Petrum cum reliquo Apoſtolorum ac epiſcoporum choro ſub illo paſtorem eccleſiæ, & ducem. Res ipſa in ſe abſurdior eſt, & in ſua abſurditate luculentior, quam illa mereatur, vt diutius in ea occupemur.

Rationes Samſonis Anglici. *D. Paulus.* *D. Ambro.* *B. Hieronymus.* *D. Cypria.* *D. Athanaſius.*

Quod adducit exēpla veteris teſtamenti, in quibus Reges iudicant de ſacerdotibus & de miniſterijs ſtatuunt: ex mera imperitia proficiſcitur ſacerdotij Chriſti, cuius excellentiam ſupra ſacerdotium Aaron & veteris teſtamenti, magnifico ſtilo proſequitur Apo. Paulus in epiſtola ad Hebræos, in epiſtola 2. ad Corint. Ipſe, inquit, idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti. Quod ſi miniſtratio damnationis in gloria eſt, multo magis abundat

abundat miniſterium iuſtitiæ ſpiritus in gloria.

Non igitur oportet, ſi ſacerdotibus veteribus & legis tempore, & primis naturæ, ſuperiores fuerint Reges: quod & noui teſtamenti miniſtris & ſacerdotibus. Quã ſacerdotij varietatem in honore & dignitate, cõſiderans, & magno ſententiarum pondere & ſermonis copia conferens noſtrum ſacerdotium ſimul cum poteſtate Regali ex ſcripturis docet B. Chryſoſt. libro 3. de dignitate Sacerdotali. *B. Chryſoſtomus.* Qui terram, inquit, incolũt atque in ea verſantur, his commiſſum eſt, vt ea quę in eccleſia ſunt, diſpenſent: ijs datum eſt vt poteſtatem habeant, quam deus ipſis, neque angelis neq; archangelis datam eſſe voluit. Neq; enim ad illos dictum eſt, Quæcũq; alligaueritis in terra, erunt alligata & in cœlo, & quæcumq; ſolueritis in terra, erunt ſoluta & in cœlo. Habent quidem & terreſtres principes vinculi poteſtatem: verum corporum ſolum: id autem, quod dico, ſacerdotũ vinculum, ipſam etiam animam contingit, atq; ad cœlos vſq; pertingit, vſque adeo, vt quecumq; inferne ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſuperne rata habeat, ac ſeruorum ſententiam dominus confirmet. Iam quid ipſum hoc aliud eſſe dicas, niſi omnem rerum cæleſtium poteſtatem illis à Deo conceſſam? Quorumcumq; enim, ait, remiſeritis peccata, remittuntur, & quorũ retinueritis ſunt retenta. Quę poteſtas hac vna maior eſſe poteſt, pater omnifariam filio poteſtatẽ dedit: cæterum video ipſam eandẽ omnifariam poteſtatem à filio illis traditam, & eo in cælos aſſumpto, illi in principatum iſtũ producti ſunt. Quid multa? Rex aliquis ſicui ex ſubditis ſuis honorem hunc impertitus fuerit, vt poteſtatẽ habeat, quoſcunq; velit in carcerem conijciendi, eoſdemque rurſus relaxandi: is nimirum beatus, & admirandꝰ omniũ iudicio fuerit. At vero qui à Deo tanto maiorem accepit poteſtatem, quanto cœlum terra precioſius eſt, quanto animæ corporibus præſtant: hic ita ne vilem adeo dignitatem accepiſſe nonnullis videri debet? corporis lepram purgare, ſeu vt verius dicã haud purgare quidem, ſed purgatos probare, Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat: neq; neſcis, quanta cum ambitione, quanto cum ſtudio ac cõcertatione ſacerdotalis dignitas id tẽporis acquireretur. At vero noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, verum animæ ſordes non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus cõceſſum eſt. Quare iudicio, inquit, meo, qui iſtos deſpiciunt, contemnuntq́; multo ſceleratiores ac maiori digni ſupplicio fuerint, quam fuerit Dathã. Ille enim tametſi principatũ ad ſe non ſpectantem ſibi vindicauit, tamen miram quandam de eo principatu opinionem animo cõceperat. Id quod declarat ingens rei cupitæ ſtudium. Hi autem cum iam ſacerdotalis honos incrementum multo maius, tum præſtantiam ampliorem acceperit, quam ille, tamen multo maiora audent. Et alia proſequens: quanquam, inquit, non ſolum in bene merendo, ſed & puniendo maxima ſit poteſtas indulta ſacerdotibus. *Ambroſius.* De quo & B. Ambroſius licet ſanctus, non tamen vniuerſalis Eccleſię Epiſcopus, pro culpa, quæ ab alijs ſacerdotibus nõ adeò grauis videbatur, Theodoſium Magnum Imperatorẽ excommunicans, ab Eccleſia excluſit: qui etiam in ſuis ſcriptis oſtendit, quod aurum non tam precioſius ſit plumbo, quam regia poteſtate ſit altior ordo ſacerdotalis, circa principiũ ſui paſtoralis ita ſcribens. Honor, fratres, & ſublimitas epiſcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori comparas & principum Diademati: longe erit inferius, quã ſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum videas Regum colla ſubmitti genibus ſacerdotũ. Et B. Gregorius Naziãzenus in oratione ad Imperatorem et nobilitatem eius: Nam ſi ſermonem ſuſcipitis liberum, lex Chriſti vos meæ poteſtati, meoque ſubijcit tribunali. Imperamus enim & ipſi: addo, Imperio maiori, & perfectiore. An oportet potius, vt Spiritus ſubſit carni? cœleſtiaq; terreſtribus? Suſcipe igitur vocem liberiorem: ſcito te ouem eſſe gregis mei, paſtoris magni agnum, & alia, quæ ſequuntur. Quantum diſtant hæc ſanctiſſimorum Patrum verba ab his, quæ oratio VVintonienſis Epiſcopi oſtendit, quod non alio referri debent verba Saluatoris, Quæcunque alligaueris ſuper terram: & paſce oues. Sed prolixius fortaſsis hæc proſequor, quam tempus poſtulat.

ORATIO OCTAVA REVEREND. D. Ruevvardi Tapperi, *qua origo errorum huius ſeculi circa magiſtratus à Deo inſtitutos oſtenditur, & augumenta hæreticorum, tam Anabaptiſtarum, quam Lutheranorum, diſſoluuntur: vnum eſſe Chriſti Eccleſia demoſtrans Paſtorem Petrum, eiuſque ſucceſſorem: cui omnes Chriſti oues parere oportet.*

1. Hæreſes noſtri temporis de vtroque magiſtratu.

EX nobis prodierunt his diebus frenetici quidam Anabaptiſtę, qui vt liberius, abſque pœnæ, aut correptionis metu, animi ſui arbitrio viuãt, vniuerſam Eccleſiæ Dei politiam, ſanctam Regum, Principũ, Dominorum, ac Magiſtratuũ poteſtatem abolent: perinde ac ſi nullum deceret Chriſtianum, vllam harum habere dignitatem: quæ tamẽ ſunt ſanctæ Dei ordinationes, in publicam omnium ſalutem inſtitutæ. Sed non minus inſaniunt, qui nouum Regnum, quod Chriſtus in terris conſtituit, ſine politia & Magiſtratibus eſſe docent, ipſumque vniuerſum, totam videlicet Eccleſiam, ſubijciunt politiæ & Magiſtratui Ciuili: pertinaciter docentes omnem Iuriſdictionem & coertionem reſidere apud Magiſtratum Ciuilem, nullamque eſſe apud eos, quos Chri-

ſtus Regno ſuo, ſuæque familiæ præpoſuit. Quid enim abſurdius eſt, quam quod oues ſine Paſtore palantes reliquerit, vel quod ouicularum Paſtor, & membrorum caput ſubijciatur gubernationi? Tolerabilior namq; & minus abſurdus eſt ordinis defectus, quam contra rerum naturam peruerſio. Nam inter mala, quæ ſub ſole ſunt, vidit Eccleſiaſtes, Stultũ in dignitate ſublimi poſitum, & diuites ſedere deorſum. Vidit præterea ſeruos
Eccleſ. 10. in equis, & Principes ambulantes ſuper terram, quaſi ſeruos. Abſurdius eſt, quod iſti docent, in dignitate ſublimi poſitas oues & Paſtores ſedere deorſũ. Et quſũ iuſſerit Chriſt' oues auſcultare: Paſtoribus oues ſubeſſe, pedes & reliqua membra capiti: Et tam ſint abſurda, vt inter mala nihil tale ſe vidiſſe fateatur. Attamen callidus ille antiquus ſerpens, hoſtiſque humani generis, intelligens ſuis artibus, ſuiſq; technis nulla in re ſe magis proficere, quam ſi vt primis illis noſtris Parentibus, Deo: ita & nobis, ſacris ab eo conſtitutis, ordinatiſque magiſtratibus non obedire perſuaſerit: immo nullos, Chriſtũ in ſuo Regno conſtituiſſe magiſtratus, nullum ordinẽ. (Inde enim & Dei, & cultus eius, vniuerſæque Religionis neglectum conſequuturum videt.) Ita nulli rei, excitatis ad hoc ſuis Apoſtolis, ſtudet diligentius, aut accuratius: præſertim cũ hoc ſibi videat ceſſiſſe fœliciter.

2. *Cur noſtri temporis hæreſes patronos paſsim inueniant.*

Vniuerſi enim fere ſectarij noſtri ſæculi, tametſi in multis ab inuicem ſint diuiſi, in hac tamen inſana hæreſi conſentiunt concorditer, nullam apud Prępoſitum familiæ Chriſti eſſe authoritatem præcipiendi, coercendi iuſq; dicendi. Et ob inſitæ omnibus appetitionis cuiuſdam (niſi ratione moderetur) inordinatæ, libertatis inquam, cognatæque ſuperbiæ ac gloriæ igniculum, ſecularibus principibus facile ab eis perſuadetur, non ſubijci, non teneri ſacerdotali authoritate, & legibus. Et aures arrigunt tametſi pij alioqui Principes, cum ſua ſibi iura detracta à Sacerdotibus audiũt. Et facile creduntur, quæ per ſe arrident: & incitantur ad quæcunque ſibi vendicanda, modo, quæ perſuadentur, ſibi deberi optimo iure intelligant. Atque ethnicam fere dominationem, interdictam à Chriſto, inſtillatam ab his conſultoribus concipientes, animoque meditantes, interim obliuiſcuntur, quod Chriſtianæ Eccleſiæ membra ſint, quod oues Chriſti, quod Chriſti Regno ſeruiant, Regnique præpoſitis obedientiam debeant, veluti ſibi, qui in eorũ Regno ſunt, incolæ. Et hæc, vt diximus, concorditer fere omnes qui nunc Eccleſiam ſuis dogmatibus conturbant, &, vt gloriantur, ſcripturarum authoritate docent. Nam hæreticorum conſuetudo fuit ſemper, denſiſsime citare ſcripturas ad ſua dogmata firmanda, ſed contortas ad ſuam impietatem, non ſecundum germanam earum intelligentiam.

3. *Argumentorum, quibus vtitur Anabaptiſtæ, diſſolutio.*

Et Anabaptiſtę nihil ſe ſine ſcripturis docere gloriãtur, quæ ſanæ pro eorum inſania non minus ſũt apparentes & in ſpecie probabiles, quam ſunt, quas pro ſuo errore citant iſti. Nam tẽporibus B. Auguſtini, ex ſcriptura euangelica hic error occupauit viros quoſdam liberaliter inſtitutos. Nam Marcellinus vir clariſsimus ſcribit beato Auguſtino, quibuſdam, inter quos ponit virum illuſtrem Voluſianum, videri, quod prædicatio, & doctrina Chriſti, Reipublicæ morib. nulla ex parte conueniat, cuius hoc conſtat eſſe præceptum, vt nulli malum pro malo reddere debeamus, & percutienti præbere alterã maxillam, & pallium dare perſiſtenti tunicam tollere, & cum eo, qui nos angariare voluerit, ire debere ſpatio itineris duplicato: quę omnia Reipublicę moribus aſſerunt eſſe contraria. Nam quis ſibi tolli ab hoſte aliquid patiatur? vel Romanæ Prouinciæ deprædatori non mala velit belli iure reponere? Quibus reſpondens Auguſtinus, epiſtola ſequente ad eundem Marcellinũ, numero epiſtolarum quinto, ſcribit non opus eſſe, vt diutius reſpondendo laboret, quando conſideratur, quod optimi quique Reipublicæ adminiſtratores propenſiores fuerunt ſemper ad ignoſcendum, quam ad vindicãdum. Imo, inquit, poterant gubernare, atque augere Rempublicam, quam ex parua & inopi magnam opulentamque fecerunt, qui accepta iniuria ignoſcere, quã perſequi maluerunt. Quinimo Cæſaris vtique Adminiſtratoris Reipublicæ mores extollens Cicero, dicebat, quod nihil obliuiſci ſolet, niſi iniurias. Deinde oſtendit veram ſcripturarum intelligentiam, quæ huic ſententiæ fauere videbantur, maiori ſane apparentia, quam alteri dogmati, quod ſcilicet præeſſe debet ouicula ſuo Paſtori, caput pedibus, ne ceſsitate impoſita Paſtori, vt quod iuſſerit ouicula, ſequatur Paſtor, & quod diſcipulus præſtare debeat Magiſtro. Scripturæ, quas pro hoc ſuo dogmate in eccleſia nunquam audito ſtabiliendo adducunt, hæ ſunt. Citãt enim imprimis, quod Apoſtolus Paulus ad Romanos ſcribit, Omnis anima (citra aliquã exceptionem) ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit. Non enim eſt poteſtas, niſi à Deo. Et eæ quæ ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Itaq; qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. & quæ ſequuntur.

4. *Chriſtianos omnes vni Petro ſubiectos eſſe contra Lutheranorum ſententiam.* *Rom. 13.*

Diuus item Petrus 2. prioris epiſtolæ capite: Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deũ, ſiue Regi, quaſi præcellenti, ſiue ducib' tanquam ob eo miſsis, ad vindictam male factorum, laudem verò bonorum. Ex quibus ſcripturis monent, quod quiuis apud ſe cogitet, qualis fuerit horum architect' qui aduerſus verbum Dei hanc inuenerunt quarũdam perſonarum exceptionem à poteſtate quæ à Deo ordinata eſt. & ex eis colligunt, *1. Pet. 2.* nullum hominum ordinẽ hoc tempore huic infami ſectę Anabaptiſtarum magis conſentire, quam eum qui ſe ſacerdotalem aut eccleſiaſticũ nominat. Quos perſpicimus (inquiũt) callide ab his ſe poteſtatibus exemiſſe, quo liberius poſsint, nullo reclamante,

pro

pro ſua libidine vitam tranſigere: cũ tamen ne litteram quidem ex vniuerſa ſcriptura in huius rei confirmationem afferre queant:& facile inuenerint,quod in epiſtola ad Rom. ſcribit Apoſtolus Paulus quod omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſit ſubiecta. De quibus doctoribus vere dici poteſt, quod habet B.Pau.1.ad Tim.3. Quemadmo-
1.Timo.3. dum Iamnes & Mambres reſtiterunt Moyſi: ita & hi reſiſtunt veritati,homines corrupti mẽte,reprobi circa fidẽ,ſeductores,errãtes, & in errorẽ mittentes.Et implent, quod B. Petrus ſcribit,homines indoctos & inſtabiles deprauare loca difficilia in epiſtolis Pau. ſicut & cęteras ſcripturas ad ſuã ipſorũ pditionẽ.Quantum aũt ponderis habeant ad ſtabiliendũ ſuum dogma ſuperius citatæ ſcripturæ,ex epiſtola ad Rom. & prima epiſtola B.Petri primum videamus:deinde, quam aperte ſcripturis ſacris aduerſetur, dogmaq; Eccleſiaſticum verbo Dei plane conſentiat.

Refutatio Lutheranicorum argumentorum.

Rom 13. Facile (inquiunt) inuenerint in epiſtola ad Rom.quod omnis anima citra exceptionem aliquam ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit.Certe inuenimus & libenter amplectimur:ſed ſimul animaduertimus Apoſtolicũ ſermonem generalem eſſe de his, quicunq; prędıti ſunt authoritate.Quod etiam annotauit melliſluus Doctor Bernardus; in epiſtola, quam ſcripſit ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum ex eo oſtendens, Abbatem debere obedientiam Epiſcopo. Non enim dicit omnis anima ciuilibus poteſtatibus ſubdita ſit:ſed omnis anima, omniſque homo ſubditus ſit poteſtatibus ſublimioribus:nempe quiſq; ei,quẽ Deus ſua diſpoſitione ei præpoſuit.Nec ſcriptura dicit. Omnis anima ſublimiori poteſtati ſubiecta ſit,quaſi de vno dũtaxat loqueretur gradu, cui omnem animã velit eſſe ſubiectam: ſed pluraliter Poteſtatibus ſublimioribus: multos inducẽs principatus,multaſq; ſubiectiones, vt ait Sanctus Epiſcopus Io.Chry.in Commẽt. Epiſtolæ ad Rom. Nam iuxta hanc Apoſtoli ſententiam,Serui Dominis,famuli & ancillę patri familias,vxor marito,monachus abbati ſuo,omnes deniq;,qui vel ſua voluntate, vel ex ſtatu & conditione Reipub.cuius partes ſunt, vel ex ſuæ natiuitatis ſorte alteri ſubiecti ſunt,illi obedientiam debent. Itaq; quum non idem in omni ordine ſuperioritatis & ſubiectionis debetur ſuperioribus poteſtatibus à ſubditis, concludens illam generalem ſententiam,infert: Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum:cui vectigal,victigal:cui honorem,honorem: clare inſinuans, non idem deberi omni gradui ſuperioritatis. Nam apud Malachiam Prophetam legitur,filius honorat patrem, & ſeruus timet dominum ſuum. Si ego pater ſum, vbi eſt honor meus? & ſi dominus ego ſum,vbi eſt timor meus dicit Dominus exercitũ.Et loquẽs de poteſtate ciuili quæ gladiũ habet,dicit:Ideo eni & tributa pręſtatis.Miniſtri enim Dei ſunt,in hoc ipſi ſeruientes,quod proprie ei tributa debẽtur,alijs aũt vectigalia,alijs honor & timor. Reddite inquit,omnibus debita,non tm̃ Magiſtratibus ciuilibus,ſed cui vectigal, vectigal:cui tributũ,tributũ.Nõ enim omnibus, ꝗbus debemus eſſe ſubiecti,debẽtur iſtá vniuerſa: ſed vni tributum,alteri vectigal, tertio honor,alij timor.Sed & ipſa ratio Apoſtoli,quæ perſuadet omnes omnibus ſuperioribus poteſtatib.obedientiam debere, conuincit illum ita, vt diximus, vniuerſaliter loqui,&non tantũ de poteſtate ſeculari,aut Magiſtratu ciuili. Quoniam,inquiũt,à Deo hæc ita ordinata ſunt,cuius ordinationi qui reſiſtunt ſibi ipſis damnationẽ acquirunt.A Deo ſiquidem ordinatũ eſt,vt ſit ordo inter homines vt hic pręſit,& cęteris imperet:ille ſubſit & obſequatur alterius imperio:ne cũcta temere ferantur, & quemadmodum vndę(vt B.Chryſoſtomi verbis vtar) ita & Populi huc atq; illuc circũducerentur.Et quoniam honoris atq; conditionis ęqualitas,inquit idem Chryſoſt. pugnas & diſsidia plerunq; inducit,multos fecit Principatus,multaſq; ſubiectiones, vtpote viri & vxoris,filij & patris,ſenis & adoleſcentis,ſerui & domini,Principis & ſubditi,Præceptoris & diſcipuli.Nec mireris,inquit,qꝛ in hominib⁹ hũc ordinem inſtituit:quando idem & in corpore noſtro conſtituit. Neq; enim hic paris honoris fecit omnia: ſed hoc equidem minus, illud vero potius: & hæc quidem membris reliquis imperantia, illa vero ſeruientia. Quod & in beſtijs eſt videre,vt in apibus,in gruibus,in gregibus omniũ agreſtium. Quĩ & mare ab iſtâ diſciplina deſtitutũ non eſt, ſed illic quoq; multa piſciũ genera ſub vno reguntur, ac militant, longaſq; velut peregrinationes ſuas exequuntur.Hactenus ferè Chryſoſt. In hunc modum vnus quilibet homo,quicumque tandem is fuerit,ſeu Apoſt. ſeu Propheta, ſeu Epiſcopus, ſeu Sacerdos, ſeu Monachus,ſeu Prætor, ſeu Conſul, ſeu Rex, ſeu Imperator,quicunq; tandem is fuerit, ſibi ſupereminẽti poteſtati obedientiã dependere debet. Si quæ tamen illi poteſtas ſupereminèat : ea enim reſtrictione opus eſſe, res ipſa cogit intelligere. Nam ſuprema in terra, & nulli alteri ſubordinata authoritas, ſoli Deo ſubiectionem debet & obedientiam. Quod vero generalem illam ſuam atq; adeo diuinam ſententiam in ciuilibus & huius ſæculi poteſtatibus velut in exemplo, diligentius executus ſit: hoc fecit,vt obſtrueret ora quorundam loquentium iniqua,per quos apud gentes blaſphemabatur nomen domini & Chriſtiana Religio, quaſi doceret ſubditos rebellare Magiſtratibus, & ſeruos dominis.Ita enim pleriq; ſentiebant de doctrina Apoſtolorũ, quod omnes velut propoſito pilio euocarent in libertatem,& veluti ſeditioſi,rerũque nouatores omnia ad euertendum leges communes & facerent & docerent. Paulus ergo vt ſe & Chriſti religionem purgaret infamia, illam quam præmiſit generalem ſententiam,& veluti animi quandam com-

B. Chryſoſtomus.

3. Cur Apoſt. cuiuis legitimæ poteſtati etiam Ethnicæ parendũ docuerint.

munem conceptionem, in publicis poteſtatibus & Magiſtratibus ciuilibus diligentius exequitur: reuertitur tamen tandem ad communem & generalem ſententiam, dicens: Reddite ergo omnibus debita: qua veluti communi animi conceptione, argumentum hoc inceperat. Ita quoque & eodem cōſilio a generali regula, quam nemo negare

1. Petri. 2. poteſt, cœpit Petrus Apoſtolus, Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, hoc eſt, quiſque ſuo ſuperiori & ſtatuto, quod eo quaſi creatur & conditur: ab eo, inquam, cui eſt ſubditus ſecundum ipſas humanarum ſocietatum leges ac ordinem. Hoc ipſum deinceps ſpeciatim perſequens, ſiue Regi, inquit, tanquam præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis. Et deinceps: ſerui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis. Et capite ſequēti, de vxoribus, quod ſubijciantur ſuis maritis: Omni ergo humanæ creaturæ nobis præpoſitæ, hoc eſt, vt loquitur Apoſt. Paulus, omni ſublimiori, aut ſuperiori poteſtati, quiſq; ſecundum Dei ordinationē & voluntatem, debet obedientiā quam adeo non tollit lex Chriſti & euangelica, vt etiā confirmet. Huc modo hūc locū epiſtolæ B. Petri, interpretatur Venerabilis

Venerabilis Beda. Beda. Omnis humanæ creaturæ, inquit, hoc eſt, omni dignitati hominū, omni perſonæ, ſiue principatui, cui nos diuina diſpoſitio ſubdi voluerit. Hoc eſt eni quod dicit, propter deū: quia non eſt poteſtas, niſi a Deo, Et qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit Eſt aūt frequens in epiſtolis Paulus Apoſt. in exhortando ad hāc ſubiectionem, quam Chriſtiani debēt magiſtratui politico: propterea quod multi hunc errorem ſequebantur, quod Populus Dei Principibus Ethnicis nullam debeat obedientiam. Nā & in epiſt. ad Titū admoneri vult ab eo ſubditos, quod Principibus & poteſtatibus obediant. Vbi in commentarijs B. Hiero. Hoc inquit, præ-

B. Hieronymus. ceptum & hic, & in epiſtola ad Rom. propterea puto editum, quia Iudę Gali. per illud tempus dogma illud vigebat, & plurimos habebat ſectatores, Cuius & in Actis Apoſt.

Act. 17. fit mētio q̄ inter alia hoc quaſi probabile proferebat ex lege, nullū debere dominum, niſi ſolum Deum, vocari, & eos qui ad Templū decimas deferunt, Cæſari tributa non debere. Quam hęreſim ita creuiſſe dicit, vt etiam Phariſęorum & multam partem Populi conturbaret: & ad dominum quoque noſtrum referretur hæc quæſtio, liceat Cæſari dari tributum, an non? Non igitur ex his ſcripturis epiſtolarum Beatiſsimorum Petri & Pauli Apoſtolorum probatur, quod oporteat Epiſcopos totumq; clerum ſubeſſe poteſtati Politicæ: quin potius contrarium, q; Magiſtratus cum ſuo imperio ſubſit Præpoſito, quem Chriſtus ſuæ familiæ præfecit: eo tamen coaſſumpto. Quoniam autoritate politica prædiri ſunt Chriſti oues & domeſtici eius, & ciuibus ſanctæ ciuitatis, quam hic in terris dominus ędificat, vna cū illo & Chriſtus peregre profecturus ſuper familiam domus Præpoſitum conſtituit & Rectorem, cū plena facultate ligandi & ſoluendi, pro pace & ſalute familiæ. Nam ex eis clariſsime docetur, quod quiſque ſubeſſe & parere debet poteſtati, quia Deo ſubiectus eſt, quod ſeruus domino, quod familia ei, quem paterfamilias præfecit, membrum capiti. Sūt autem reges & Magiſtratus politici, quando in Chriſti fidem iurauerunt, domeſtici, & de familia eius, conciues ſanctorum, ſanctæque ciuitatis Ieruſalem, quam hic in terris Deus ædificat, & oniculæ commiſſæ curæ Paſtoris, ſi tamen ad Chriſti ouile pertinedt, & inter Chriſti oues numerari debēt. Æquiſsimum igitur eſt quod Præpoſito familiæ & domus, & Paſtori, cuius curæ concrediti ſunt, obediant: & abſurdiſsima ordinis inuerſio, quod contra domeſtici impe-

rēt Patriſamilias, cuiq; nomine gubernāti *Petrus eiuſque ſucceſſores Ro. Pontifices domus Rectores.*

Petrum autem & eius Succeſſores in Cathedra Romana Pōtifices eſſe quos præfecit Chriſtus ſuæ familiæ peregre hinc profecturus, teſtantur ſcripturę Euangelicę ac Apoſtolicæ, & ab annis ſupra mille & quingentos, tota Eccleſia Catholica, & omnis Patrum antiquitas, & generalia Chriſtianæ Eccleſiæ Concilia. Quæ ſecutus Diuus Ambroſius in Commentarijs primæ epiſtolæ ad Timotheum, circa locum: Hæc tibi ſcribo, vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei cōuerſari: dicit, cuius hodie Rector eſt Damaſus. Is enim illo tempore ſedit in Cathedra

Petri, & nunc Paulus Tertius. Cum enim huius dominus & familię ac huius regni, quod *6.*

dominus venit nouum cōſtituere in terris, *Præpoſitus domus Dei erat Damaſus teſte Ambroſium.* & aliquando tradet Patri ſuo integrum, ex omnibus ad hoc electis conſtans, aliç ſint leges, alius finis, alia forma gubernationis, quam in Politia ciuili, neceſſe eſt alium eſſe præpoſitum, alium Rectorem, inſtructumq; authoritate potentiori, quæ etiam attingat & liget animam. Ei enim dicitur, Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cęlis: & quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. &, quorum remiſeritis peccata, remittūtur eis: & quorū retinueritis, retenta ſunt. Quæ pertractans B.

B. Chryſoſt. Chryſoſt. li. 3. de dignitate ſacerdotali, Qui terram incolunt, atq; in ea verſantur, ijs cōmiſſum eſt, vt ea quæ in cęlis ſunt diſpensēt: ijs datum eſt, vt poteſtatem habeant, quam Deus Optimus neq; Angelis, neq; Archangelis datam eſſe voluit. Neq; enim ad illos dictum eſt, Quæcunq; alligaueris in terra, erūt alligata & in cęlo: & quæcunque ſolueris in terra, erunt ſoluta & in cœlo. Habent quidem & terreſtres Principes vinculi poteſtatem: verum corporum ſolum. Id autē, quod dico, Sacerdotum vinculum ipſam etiam animam contingit, atque ad cœlos vſq; pertingit: vſque adeo, vt quæcunque inferne ſacerdotes cōfecerint, illa eadem Deus ſuperne rata habeat, ac ſeruorum ſententiam dominus confirmet, Iam quid ipſum hoc aliud eſſe dicas, niſi omnium rerum cœleſtiū

pote-

poteſtatem illis à Deo conceſſam? Quo-
rumcunque enim, ait, peccata remiſeritis re-
mittuntur: quorumcunque retinueritis re-
tenta ſunt. Quæ nam poteſtas hac vna maior
eſſe queat. Pater filio omnifariam poteſtatē
dedit. Cæterùm video ipſam eandem omni-
fariam poteſtatem à filio illis traditā. Quid
multa? Rex aliquis, ſi cui ex ſubditis ſuis, ho-
norem hūc impartitus fuerit, vt poteſtatem
habeat, quoſcunque velit in carcerem conij-
ciendi, eoſdemq; rurſus relaxandi: is nimi-
rum beatus & admirandus iudicio omnium
fuerit. At verò qui a Deo tanto maiorem ac-
cepit poteſtatem, quanto cælum terra pre-
cioſius eſt, quanto etiam animæ corporibus
præſtāt, apud aliquem cum ſuo munere ſor-
deſcere poteſt? Inſania eſt manifeſta, deſpi-
cere tātum iſtum principatum. Quo ſermo-
ne omnem ſuam ſententiam pronūciat bea-
tus Chryſoſtomus, de dogmate aduerſario-
7. rum Eccleſiæ.

Omnes Chriſtianos paſtori ouiū Chriſti Petro ſubiectos eſſe oportet.
Act. 20.

Cum enim quiſq; Chriſtianus ſit ouicula
Chriſti: ei ſubiectam eſſe oportet, cui dixit
dominus, Paſce oues meas, paſce agnos meos,
hoc eſt, paſtoraliter rege oues & agnos. Non
enim paſcere, ſolum eſt pabulum verbi Dei
& ſacramenta miniſtrare. Nam B. Paulus in
Actis c. 20. teſtatur presbyteris Epheſiorum,
quod Spiritus ſanctus poſuit eos epiſcopos
regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſan-
guine ſuo. Nam vt paſtoris eſt præeſſe gregi
ſuo, ita & iudicare, mandare, imperare, quæ
ſunt pro gregis ſalute, ac ædificatione fidei,
ſpei, & charitatis. Et ligare & ſoluere, remit-
tere & retinere, verba ſunt poteſtatem ha-
bentia & abſolutam gubernationem. Nam
Gregorius Nazianzen. & inuiti ligantur & retinentur. Hinc Gre-
gorius Epiſcopus Nazianzenus, in oratione,
q. magna ex parte habuit ad Imperatorem &
principes, qui tum ei aderant: Quid de vobis
dicemus principes, & in poteſtate cōſtituti?
Iam enim ad vos ſermo noſter ſe vertit. num
ſermonem ſuſcipitis liberum? Lex Dei, in-
quit, vos meæ poteſtati, meoque ſubijcit tri-
bunali. Imperamus enim nos ipſi, & impe-
rio maiori atque perfectiore. Niſi (quod ab-
ſurdiſſimum eſt) fortaſſis oporteat, vt ſpiri-
tus ſubſit carni, cæleſtia terreſtribus. Et ad
Imperatorem ſe vertens: Suſcipe igitur vo-
cem liberiorem. Scito te ouem eſſe gregis
mei, Paſtoris magni agnū. Agnoſcebat quip-
pe in ſe poteſtatem, vt quicquid ſolueret,
B. Hieron. vel ligaret in terra, in cælis ratū haberetur.
Et ſanctus Hieronymus libro primo aduer-
ſus Iouinianum, Propterea inter duodecim
vnus eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſma-
tis occaſio tollatur. Et B. Cyprianus ſanctiſ-
B. Cyprian. mus Chriſti martyr, ad Cornelium Papam
& martyrem: Neque enim aliunde hæræſes
obortæ ſunt aliquando, aut nata ſchiſmata,
quam quod ſacerdoti Dei non obtempera-
tur, nec vnus in eccleſia ad tempus ſacerdos
& Iudex vice Dei cogitatur. Mera igitur ca-
lumnia eſt, accuſare Eccleſiam Chriſti, quod
contra verbum Dei, tradit exemptionem
ordinis Eccleſiaſticorum a poteſtate ſæcula-
ri. Hanc inquam poteſtatem, omneſque ea 8.
præditos, Eccleſiaſticis Prælatis ſubeſſe, vt *Poteſtates omnes ſeculares ſubeſſe Præpoſitis Eccleſiæ.*
oues ſuis Paſtoribus, à quibus ligari poſſunt
& ſolui, clariſsimè docet verbum Dei, & a
temporibus Apoſtolorum vniuerſa Chriſti
per orbem Eccleſia. Atque hoc eſt quod bea-
tus Paulus Corinthios interrogabat, cupe-
rēt ne ad eos ipſe cum virga veniret, an cum
charitate & ſpiritu lenitatis: per virgam in- *1. Cor. 4.*
telligens ſine dubio correctionem. Vnde &
capite ſequenti Corinthium tradidit Satha-
næ, in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus eſ-
ſet. Et in alijs literis, ad eoſdem: Hæc abſens
ſcribo, ne cum præſens fuero, durius agam
ſecundum poteſtatem, quam Dominus de-
dit mihi. Qua poteſtate fretus ſcribit Timo- *Ad Titum.*
theo, vt arguat, increpet: Et Tito, vt dure re-
darguat ſuos Cretenſes. Et apertius hanc Iu-
riſdictionis facultatē exprimit ad Timothe-
um ſcribens, dum iubet eos, qui peccant, co-
ram omnibus ita argui, vt & cæteri timorem
habeant. Sola certè paſtoris ſollicitudo, ſo-
la monitio, non multum timoris incutit,
prætertim quibus ingenium cōtigit durius.
Et omnem tergiuerſandi locum adimunt *Ordo iudicij præpoſitus Eccleſiæ datus.*
etiam inuitis (vbi aduerſus presbyterum,
inquit, Accuſationem ne admiſeris, niſi ſub
duobus aut tribus teſtibus) vocabula accuſa-
tionum & teſtium: Item num teſtes ſint ad-
mittendi & quot, quoq; numero? quis neſcit
ſpectare ad formam & ordinem iudicij? de
quo & B. Bernardus, libro de conſideratione *B. Bernard.*
ad Eugenium, tractans verba beati Petri, Ec-
ce duo gladij hic, notat ſaluatorem reſpon-
diſſe, ſatis eſſe, non nimis. Vterque, inquit,
gladius eſt eccleſiæ, & ſpiritualis & materia-
lis: Sed is quidem pro eccleſia, ille verò & ab
eccleſia exercendus: ille ſacerdotis, is mili-
tis manu: ſed ſane ad nutum ſacerdotis, &
iuſſum Imperatoris. Quando enim Impe-
rator & principes facti ſunt Chriſtiani, &
Regno Chriſti aſſcripti, & facti, vt diximus
conciues ſanctorum & domeſtici Dei: cœ-
perunt ſubeſſe præfecto domus, quam ſunt
cum ſuo magiſtratu ingreſſi: ei videlicet, 9.
quem Dominus ſuper familiam ſuam con- *Principum in Eccleſia locus & officium Chriſtianum.*
ſtituit. Non enim ipſi mox vt in familiam
Chriſti gratioſe ſuſcipiantur, admittuntur
adhuc veluti neophyti, & ſuper familiam
Chriſti conſtituuntur, eo cedente, qui ante
eam gubernabat. Suam tamen ſeruant autho-
ritatem, ſuum Imperium: Sicut puer admiſ-
ſus per baptiſmum in ſocietatem ſancto-
rum, iure patrio non ſpoliatur, nec Domi-
nus imperio in ſeruos. In regno autem Chri
ſti nullum accipiunt, nec habent Imperium
in his, quæ regno ſunt propria. Eam etiam
quam habent authoritatem, conferre nunc
debent in ſalutem eccleſiæ ac fidelium, id
eſt, domeſticorum Chriſti, tanquam Reipu-
blicæ: cuius facti ſunt partes & mēbra. Nam
veluti pater Chriſtianus aliter inſtituere &
gubernare debet filium ſuum, quam ethni-
cus: ita & princeps ſecularis, ſi Chriſtianus
eſt, aliter ſuos debet ſubditos gubernare. In
omni enim ſua functione ſpectare debet, qd

Chriſto Domino ſuo placeat, quomodo gloriam & honorem eius pro ſuo vſu & auctoritate promoueat. Ethnicus autem non ſpectat, niſi quæ naturalis bonitas ſuggerit, & quæ decent in populi gubernatione. Hoc Eſaias Propheta vaticinatus eſt, & terribiliter comminatus. *Eſaias.* Aperientur portæ tuæ iugiter (loquitur enim Eccleſię Chriſti ſub nomine Hieruſalem) die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & Reges earum adducantur. Gens enim & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit, & gentes ſolitudine vaſtabuntur, & venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt veſtigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi. Et vocabunt te ciuitatem domini Syon, ſancti Iſrael. Quo vaticinio Propheta docet verum officium poteſtatis ciuilis & regalis, quando eſt in Principe Chriſtiano.

10. *Officiũ principis Chriſtiani quid poſtulet.* Eſt enim ſeruire Eccleſiæ, regno Chriſti, eiusque adminiſtrationi, non quidem ipſum regnum adminiſtrare, ordinare & diſponere: ſed defendere fidem, Eccleſiã, eiuſque rectores, & conſtituta, ritus, ac cæremonias, vt ſit verus propugnator Eccleſiæ regni Chriſti, & eorum qui Eccleſiæ ſunt. Nam vt legitur in Clementina vnica de Iureiurando, *Iuramẽtum Imperatoris Romani.* Imperator priuſquam Italiam ingreditur, tactis ſacroſanctis euãgelijs iurat, quod Eccleſiam Romanam & fidem Catholicam pura fide, totisq; viribus conſeruabit reuerenter, & etiam defendet, omnemque hæreſim, ſchiſma, & hæreticos quoslibet fautores, & receptores & defenſores ipſorum exterminabit pro poſſe. Et Carolus Imperator religioſiſsimus, in Edicto VVormatienſi dicit, ſe ſuosque maiores fuiſſe fideliſsimos Romanæ Eccleſiæ, & defenſores Catholicæ fidei ſacrarumque cæremoniarum, decretorum, conſtitutionum, ſanctorum deniq; rituum, ad honorem Dei, augmentum fidei, & ſalutem animarũ. Et alio loco dicit, ſe Chriſtianæ fidei verum & ſupremum propugnatorem.

ORATIO NONA REVEREN. D. *Ruevvardi Tapperi, De Prouidentia Dei: quam Philoſophis dubiam & incognitam fides Chriſtiana verè illuſtrat, cauſasq; docet, curnam boni hic ferè affligantur, mali verò hæretici, adeoq; Athei bonis iſtis perituris paſſim floreant: à quibus cruentum* BELLVM *Eccleſiæ Dei nunc impendere ſpiritu prædicit Prophetico.*

Anno 1518. in licentia D. Iacobi Cremeri & M. Iodoci Horrẽbeeck

MAGNA fuit olim controuerſia inter huius mundi ſapientes ac Philoſophos, de prouidẽtia & gubernatione Dei, An omnia, quæ in hoc mundo fiunt bona & mala, contineat & complectatur. Conſiderabant quidam eorum, in his rebus huius mundi inferioris, et pręcipuè in rebus humanis multã varietatẽ, cuius nulla apparebat iuſta ratio. Nec referri poterat ad hominum merita bona vel mala. Omnia quippe videbant æqualiter prouenire iuſto & impio, vtrumque vtriuſque exitum, & plerunque fœlicius ſuccedere impijs, quam iuſtis. Et arbitrati ſunt nullo nos ordine diuinæ prouidẽtiæ gubernari, ſed omnia agi vel caſu, vel neceſsitate materiæ, vel cauſarum inferiorum naturæ impulſu, ſuos effectus producentium, ſecundum latentes quaſdam virtutes eis ab initio impreſſos. 1. *Fides pi[illegible] ries prouidentiam oſtendit.* Animos ſuos inducere non potuerunt, vt crederent, iuſto bonoq; Deo authore, hominesque curante & gubernante, tantam confuſionem ordinisque perturbationem, inconſtantiam, & indignitatem poſſe contingere. Eget pecunia, qui liberaliter in pauperes effunderet. Auarus omniũ rerum ſuarum tenaciſsimus, diues eſt, & ampliſsima poſsidet patrimonia, quę nec in ſuos, nec alienos vſus expendere nouit. Iuſtus quærit panem in ſudore vultus ſui, & tota die laborans nequit ſuccurrere ſuis, familiæque neceſsitatibus. Alius ſcortator peſsimus & impius, delicijs, omnique abundantia fruitur, imò & perit iuſtus, ſecundum vaticiniũ Prophetæ, & non eſt qui recogitet in corde ſuo. Et conqueritur Apoſtol. Paulus, quod ſancti æſtimati ſunt veluti oues occiſionis. *D. Paulus.* Et nos, inquit, vſque in hanc horam eſurimus, ſitimus, nudi ſumus, & colaphis cædimur, maledicimur, perſequutionẽ patimur, blaſphemamur, tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus. E contrariò de impijs loquitur ſcriptura, quod domus eorũ ſecuræ ſunt, & pacatæ. Nec virga vlla Dei ſit ſuper illos. Nullam in his iuſtitiæ faciem, nullã iuſtæ adminiſtrationis rationem penetrare potuerunt. Nam viris iuſtis diſtribui bona, & indignis tolli, malisq; mala & ſupplicia rependi, iuſtitię leges, iuſtaq; gubernatio exigere videtur. Quod verò iuſti grauibus affligãtur ſupplicijs, & contemnãtur, maliq; honorentur, iniquiſsimũ videtur, omnisq; iuſti ordinis & gubernationis ſubuerſio. Huiuſmodi igitur rerum omniũ confuſione & indignitate, huius ſeculi ſapientes traducti ſunt in errores, vt quidam eorum inſipientiſsimè crederent, nullum eſſe Deum, vel dubitarent, ancipiti opinione de Deo ſentiẽtes. Nam Protagoram dixiſſe affirmant, neſcire ſe, vtrum dij ſint, an omnino nõ ſint. Quos ferè ſequutus eſt M. Cicero, negãs Deum eſſe futurorũ præſcium, in lib. 2. de diuinatione, vt ſcribit de eo clariſ. doctor Aug. lib. 5. de Ciuit. Dei. *Cicero Dei prouidentiã negas.* Epicurus verò & ſequaces eius Deum quidẽ eſſe dixerunt, ſed ad ſeſe conuerſum, nolle quicquã negotij ſibi exhiberi, neq; alia curare. *Epicurei.* Ariſtoteles autẽ Philoſophorũ princeps, quid in hac re certe grauiſsima ſenſerit, non ſatis ex libris eius conſtat, & ſtuduiſſe videtur, ne palã & clarè proderet ſuã ſentẽtiam. *Ariſtoteles.* Opinãtur tñ ex veterib. plurimi, cũ ſenſiſſe orbes cæleſtes vſq; ad lunã, Dei prouidentię ſubeſſe, & eorũ, quæ ſub luna ſunt, gubernationẽ reliquiſſe fatorum neceſsitati. Sed pulſæ ſunt hæ tenebræ à cordibus fidelium, per fidei illuſtrationem, qui firmiſsimè credunt *Chriſtianorũ de prouidentia Dei ſententia.*

& con-

& concorditer docent ex ſcripturis ſacris, omnia fieri ſecundum ordinem diuinæ prouidentiæ. Clamant enim ſcripturæ, quod Rex omnis terræ Deus, quod præcipit ſoli, & nó oritur. Et in Euangelijs ſaluator, Nonne duo paſſeres aſſe veneunt, & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro? Veſtri aũt capilli capitis omnes numerati ſunt. Et Petrus Apoſtol. Omnem ſollicitudinem veſtram proijcite in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. Attamen variant qui pro fidelibus ſe gerunt, an ſecundum cuiuſque merita bona vel mala, qualitas vitæ diſponatur.

Quatenus ſingulis deus prouideat.

Et quibuſdam non rectè intelligentibus, neq; interpretantibus ſcripturas, viſum eſt, quod meritorum diuerſitas ſit cauſſa, quod in hac vita ſit tam varia naſcendi conditio, vt vnus ſit diues, alter pauper, vnus cæcus vel claudus, ægrotus vel ſtultus, aut natura iudocilis, contumax & proteruus, & alius optimis naturæ dotibus præditus. Nam cũ ſit, inquiunt, optimus & ſapientiſsimus gubernator huius mundi, ſingulis diſpenſat ſecundum dignitatem & merita. Hoc enim requirit iuſtitia diſtributiua. Et conſiderantes hanc varietatem fortunæ, non poſſe ad huius vitæ merita referri: cum plerumque proſperentur Ethnici, & peſsimi quique, qui Deum nõ agnoſcunt, & Dei cultoribus aduerſentur omnia, (cuius exemplum clariſsimum habemus in Chriſto Saluatore noſtro, eiuſque Apoſtolis ac ſanctis martyribus.) Et abundãt tabernacula prædonum, qui audacter prouocant Deum, cum ipſe dederit omnia in manus eorum.

2. *Origenis error exploſus, de animarũ ſubſiſtentia ante corpora*

Magnus ille Origenes in libris ſuis περὶ ἀρχῶν, id eſt, de principijs, ſcripſit Deum bonum omnes animas ſimul ab initio condidiſſe bonas, & factas eſſe malas ex libero ſuæ voluntatis arbitrio: & ſententiã Apoſtoli de Iacob & Eſau, quod priuſquam aliquid boni aut mali egiſſent, dictum eſt, Maior ſeruiet minori, interpretatur: priuſquam aliquid boni vel mali egiſſent in hac vita. Et ſecundum ſæculi prioris merita, priuſquam corpori animæ vnirentur, ſingulis arbitratus eſt à Deo optimo & iuſtiſsimo Gubernatore bona & mala diſtribui, paupertatem & diuitias, infirmitatem & incolumitatem, cæteraſq; quas videmus in hominibus varietates. Sed hunc errorem diligentiſsimi Origenis ſatis confutauit in euangelijs ſaluator, dum interrogantibus diſcipulis de cæco nato, quis peccaſſet, vt cæcus naſceretur, vel ipſe vel parentes eius, reſpondit: Neque hic, neque parentes eius: ſed vt manifeſtentur opera Dei in illo. Et patientiſsimus Iob de Domino dicit, quod innocentem & iuſtum ipſe conſumit, quodque multiplicat vulnera eius ſine cauſa. Et ſapiẽs palam profitetur apud Deum: ipſum quoq;, qui non debet puniri, condemnas, & externum exiſtimas à tua virtute. Nec conuenit interpretatio Origenis progreſſui apoſtoli, in capite nono ad Romanos, cuius inſtitutũ eſt, omnia referre ad odium & dilectionem Dei, præueniendo opera, quæ magis ait eſſe eorum ſequelam & effectus, quam cauſam vel occcaſionem. vt ſecundum electionem, inquit, propoſitum Dei maneat non ex operibus, ſed ex voluntate, dictum eſt ei ſcilicet Rebeccæ matri, quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Et concludit: Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerantis eſt Dei. Et cui vult miſeretur, & quod vult indurat. Ex quibus clariſsimè conſtat, prę̨ſentis ſeculi bona & mala nõ diſtribui pro meritis nec huius nec vitæ alterius: ſed promiſcue bonis & malis, ſecundum beneplacitum conſilij Dei gubernatoris vniuerſi. Quis, inquit, ſcriptura libri Iob, Deo dicere poteſt, Cur ita facis, ſi ſubuertit etiam omnia. vel quis contradicet, ſi in vnũ coarctauerit? Et ſcriptura in libr. Sap. Quis tibi imputabit, ſi perierint nationes, quas tu feciſti? Ipſe nanq; operatur omnia ſecundum conſilium & beneplacitũ voluntatis ſuæ.

Deus nihil inordinate facit aut temerè.

Sed ex his ipſis ſcripturis aliud naſcitur dogma, à veritate fidei alienũ: quod nullo habito rerum ordine, omnia Deus operatur ſicut vult: neque aliam eſſe querendam cauſam eorum, qui circa eos in hoc mũdo gerũtur, quare ſic fiant, niſi quod Deus ea ſic fieri velit: cum tamen nihil velle poteſt, niſi ſapientiſsimè iuſtiſque rationibus & cauſis. Neque irrationabilis & iniqua eius volũtas eſſe poteſt. Omnia, inquit propheta, quæ feciſti, in vero iudicio feciſti. Nõ eſt autem verum iudicium, niſi cuique quod ſuum eſt, ſibique debitum, tribuatur. Et teſtatur ſcriptura, quod reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Sed ſi hoc dicendum: iam relabi videmur in errorẽ prius confutatum, quod cuique pro merito ſuo fit à Deo retributio in hoc ſeculo. Verè grandis eſt hic quæſtio, & ad penetrandum difficillima, in qua ſudauit propheta Dauid, eiusque contemplatione cõfitetur, quod penè moti ſunt pedes ſui, & penè effuſi ſunt greſſus.

3. *Quæſtio de prouidentia Dei merito pios omnes exagitauit. Pſal. 71.*

Quia zelaui, inquit, ſuper iniquos, pacem peccatorum vidẽs. In labore hominum non ſunt, & cũ hominibus non flagellabuntur. Tranſierunt in affectum cordis, cogitauerunt & loquuti ſunt nequitiam, iniquitatem in excelſis loquuti ſunt. Quomodo (inquit ipſe) ſcit Deus quę fiũt, & ſi eſt ſcientia in excelſo? Iniuſtus eſt, qui malos patitur, & ſinit ꝓſperare. Ego laui inter innocentes manus meas: & tamen fui flagellatus tota die. Tandem concludens: exiſtimabam vt cognoſcerem quæſtionis veritatem: ſed hic labor eſt ante me. Laborioſa nimis eſt hæc quæſtio ante oculos meos. Et Propheta Abacuc huius rei difficultate & mole preſſus, vociferatur ad Dominum, Quare reſpicis contemptores? & taces, conculcãte impio iuſtiorem ſe? Et facies hominis quaſi piſces maris, & quaſi reptilia nõ habentia ducem, neque principes. Et huius quæſtionis materia eſt præcipua, imò & vnicum argumentum, quod prolixa diſputatione agitur per totum librum Iob.

4. *Boni ac pij cur hic affliguntur. Caſſianus.*

Ad quam ex ſcripturis ſacris & Moralis & Religioſus doctor Caſsianus reſpondet, ex collatione

Vene-

Venerabilis patris & Abbatis Theodori, ad quem huius quæſtionis gratia acceſsit, cum quibuſdã fratribus, admirantibus, & ſcandalizatis de Dei iudicijs, quod ſanctiſsimi quidam Monachi in ſolitudine Aegypti commorantes interempti eſſent repentè, à diſcurrẽtibus Sarracenorum latrunculis. Hinc, inquit Abbati, de prædictorum virorum nece querimoniam fudimus, admirantes tantam Dei patientiam, quod viros tanti meriti, tantarumq; virtutum, taliter perimi permiſiſſet, tanti, inquam, meriti, vt qui alios quoq; ſuæ ſanctitatis põdere de huiuſmodi liberare tẽtatione debuerint, ne ſeipſos quidem præripuerint de manibus impiorũ, aut cur Deus tm̃ facinus in ſuos ſamulos admitti conſenſiſſet? Quibus verbis ille Abbas reſpondit. Hæc, inquit, quæſtio illorum ſolet animos permouere, qui parum fidei vel ſcientiæ poſsidẽtes, merita ſanctornm vel præmia, quæ non in præſenti redduntur, ſed repoſita ſunt in futurum, arbitrantur in huins temporalis vitæ breuitate reſtitui. Ceterùm nos, qui nõ ſumus in hac vita, tantũ ſperantes in Chriſto, ne ſecundum Apoſtolũ miſerabiliores ſimus omnibus hominibus, nihil trepidare debemus io noſtræ ſententiæ ac fidei definitione, iniuſtitiam ſcilicet, vel incuriam rerum humanarum Deo (quod dictu quoque nefas eſt) aſcribentes: quia ſanctos viros, recteque viuentes in tentatione non protegat, nec bonis ea, quæ bona ſunt, nec mala malis retribuat in præſenti. Ne cum illis damnari mereamur, quos Sophonias propheta caſtigat, quod dicunt in cordibus ſuis, Non faciet Dominus benè, ſed neque faciet malè: vel certè cum illis iueniamur, qui huius modi querimonijs Deum blaſphemare dicuntur apud prophetam Malachiam, Omnis qui facit malum, bonus eſt in conſpectu Domini, & tales ei placent: aut certè, vbi eſt Deus iuſtitiæ? Vanus eſt qui ſeruit Deo, aut quod emolnmentum, quia cuſtodimus præceptum eius? & ambulamus triſtes corã Domino? Ergo beatos nunc dicimus arrogãtes, ſiquidem ditati ſunt facientes impietatem, & tentauerũt Deum, & ſalui facti ſunt. Quamobrem, inquit, vt hanc ignorationem, quæ prauiſsimi huius erroris radix & cauſa eſt, poſsimus euadere, primum noſſe debemus, quid verè ſit bonum, quid malum, & ita demum ſuper his non vulgi, ſed veram ſcripturarum definitionem tenentes, minimè infidelium hominum decipiemur errore. Tria ſunt in hoc mundo: bonum, malũ, & medium. Debemus itaq; ooſſe, quid propriè bonum, quid malum, quid ve ſit mediũ: vt noſtra fides vera ſcientia communita, in cunctis tentationibus inconcuſſa perduret. Nihil in rebus duntaxat humanis principale bonnm eſſe credendum eſt, niſi virtus animi ſola: quæ fide ſyncera oos ad diuina perducens, illi in commutabili bono facit iugiter inhærere. Nihil malum, niſi peccatum ſolum: quod à bono Deo nos ſeparans, malo diabolo copulat, & ad perpetuam ducit gehennæ calamitatem.

Tria in mundo.

Virtus præcipuum in rebus humanis bonum: peccatum, contra.

Media aotem ſont, quæ pro affeſtu & arbitrio vtentis in vtranq; partem deriuari & declinari poſſunt: vt puta, diuitiæ, poteſtas, honor, robur corporis, ſanitas, pulchritudo, infirmitas carnis, iniuriæ & cætera his ſimilia, quæ pro qualitate & affectu vtentis vel ad bonam partem poſſunt proficere, vel ad malam. Nam diuitiæ proficiunt frequenter ad bonum, ſecũdum Apoſtolum Paulum, qui diuitibus huius mundi præcipit, vt facilè tribuant, communicẽt indigentibus, theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt per has apprehendant veram vitam. Et ſecundum euãgelium, boni ſunt, qui faciunt ſibi amicos de mammona iniquitatis. Quæ rurſum retorquẽtur in malum, cum ad regendum tantummodo vel ad luxuriam congeruntur, & non diſpenſantur ad vſus indigentium. Quales erant diuiti illi, cuius meminit in Euangelijs ſaluator, quod cogitabat intra ſe, dum ager ei vberes fructus attulerat: Quid faciam? non habeo, quo congregem fructus meos. Et tandem poſt multum cogitatum: hoc faciam, deſtruam horrea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia, quæ nara ſunt mihi bona mea, & dicam animæ meæ. Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce:, comede, bibe, epnlare. Nec tacet ſaluator, quam malè ei hæ opes ceſſerint. Dixit, inquit, illi Deus: ſtulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cuius erunt? Et concludit. Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum diues. de ipſa etiam morte & vita, quia mediæ ſunt, vel ſancti Ioanni vel Iudæ natiuitas proteſtatur. Vnius nanque initinm ſibi ita profuit: vt alijs quoqne gaudium ortus eius contuliſſe dicatnr: cum ſcriptum ſit, Et multi ſuper eius natiuitate gaudebunt. De alterius verò dicitur vita: bonnm erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. De morte quoque hominis omniumq; ſanctorum dicitur: precioſa eſt in conſpectu Domini, mors ſanctorum eius. De Iudæ autem & malorum morte: Mors peccatorum peſsima. Infirmiras etiam carnis quam ſit interdum commoda, Lazari illius pauperis vlceroſi beatitudo denotat. Cuius cum nulla alia vittutum merita ſcriptura commemorat, pro hoc ſolo, qood egeſtatem & infirmitatem corporis patientiſsimè tolerauit, ſinũ Abrahæ poſsidere beatiſsima ſorte promeruit. Egeſtas quoque, perſequutiones, ac iniuriæ, quæ mala totius vulgi opinione cenſentur, quam ſint vtiles & neceſſariæ, ex hoc liquido comprobatur, quod ſancti viri non ſolùm eas nunquã vitare voluerunt, verùm etiam in virtute ſumma, vel appetentes, vel fortiter tolerantes, Amici Dei effecti, æternæ vitæ ſunt ſtipendia conſequuti, inquit B. Paul. Apoſt. in infirmitatibus, in cõtumelijs, in neceſsitatibus, in perſequutionibus, in anguſtijs pro Chriſto. Cum.n. infirmor, tunc potẽs ſum. quia virtus in infirmitate perficitur. Et alio loco: Gloriamur in tribnlationibus. Et idcirco qui ſummis huius ſeculi dinitijs & hono-

In mundo quæ media.

5. Calamitates quæ vtiles.

honoribus ac poteſtatibus extolluntur, non ex his principale bonũ obtinuiſſe credendi ſunt, quod in ſolis virtutibus eſſe definitur, ſed medium quiddam. Quia ſicut iuſte, rectè ac neceſſariè vtentibus, vtilia hic eſſe reperiuntur, & commoda: occaſionem namq; operis boni fructusq́ue, in illius vitæ æternitate parturiũt: Ita illis, qui malè opibus abutuntur, inutilia ſunt & incõmoda, atq; occaſionem peccati mortisq; concinnant. Has itaq; cauſas fixas atqoe immobiles retinẽtes, ſcientesq́ue nihil eſſe bonnm, niſi virtutem ſolam, quæ ex timore Dei ac dilectione deſcendit: nec malum quicquam eſſe, niſi peccatum ſolum, & ſeparationẽ à Deo, quo nemo nec diabolus quidem, nec Deus ipſe nos nolentes ſeparare poteſt, niſi cordis noſtri ignania corrupta voluntate: ad propoſitam quæſtionem recnrramus. Vniuerſa, quæ putantur quaſi mala nobis ab inimicis, vel à quibuſcunq; alijs irrogari, non ſunt credenda mala eſſe, ſed media. Nõ enim talia ſunt, qualia putat eſſe ille, qui intulit animo furibũdo: ſed qualia ſenſerit ille, qui ſuſtinet. Ideoq́ue cum illata fuerit mors viro ſancto, non ei malũ illatum eſt, ſed medium quiddam. Nam quod peccatori malum eſt, iuſto requies eſt, & abſolutio fit malorum. Et ideo nec vir iuſtus ex hac morte aliquot patitur detrimentum: ſed id quod ei acceſſurũ fuerat neceſsitate naturæ, maximi inimici nequitia, non ſine præmio vitæ perennis excepit, ac debitum mortis humanæ, quod inexcuſabili lege reddendum eſt, cum fructu vberrimo paſsionis, ac magnæ remunerationis mercede perſoluit. Hæc omnia fere ad verbum venerabilis ille ſenex, ſpiritu Chriſti illuſtratus, Theodorus Abbas, apud Caſſianum Collatione 5. Ex quibus clarıſsimam rationẽ & cauſam intelligim⁹ magnæ varietatis commodorũ & incõmodorum, felicitatis & aduerſitatis: quod hoc tẽpore iuſtiſſimo Dei iudicio plerumq; diſpenſantur: nõ pro meritis, ſed ſecundum quod cuiuſq; ingenio, naturę & viribus conuenire in ſua ſapientia proſpexerit. Sumus enim veluti in paléſtra conſtituti, ad colluctandum & certandũ cum hoſte noſtro Principe tenebrarũ: ſumus veluti in ſtadio, ad certandũ pro brauio vitæ incorruptibilis & immortalis. Nouit Dominus, quid nobis conueniat magis, paupertas an diuitiæ, ſanitas an morbus, gloria vel ignominia. Quod ſingulorum pro victoria reportanda, pro brauio ex ſuo curſu obtinendo nouerit magis promouere, ipſis pro ſua benignitate diſtribuit & diſpenſat. Nam omnes vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, inquit myſteriorum Dei conſcius Apoſtolus Paul. Et vertex Apoſtolorum Petrus. Patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Et, fidelis Deus eſt, qui non patietur nos tẽtari ſuper id, quod poſſumus: ſed faciet etiam cum tentatione prouẽtum, vt poſsimus ſuſtinere. Et ideo, inquit beatus Chryſo. eos, qui deuotius Deo obtemperãt, velnti fortiſsimos athletas, magnis laboribus & grauiſsima calamitate exercet. Imbecilliores verò, qui tales perferre non poſſunt, leuioribus, vel ad bona duntaxat opera hortatur. Sed dices, Inquit: Nunquam plurimi iuſti & fortiſsimi athletę in requie, in diuitijs & cum honore vitam agunt: mali verò in ignominia, ſummiſq́ue aduerſitatibus. Sed & huius rei cauſam ſi inquirere velimus, id profectò dicimus, Deum noſtra omnia nõ vno modo ſolitnm eſſe diſponere: ſed cum ſit miſericordiſsimus, & potentia affluentiſsimus, plures nobis ſalutis vias parare. Cum itaq; plures ſint, qui futuri ſeculi ac reſurrectionis fidem non habent, vel dormitantem habent: veluti in breui tabula futuri iudicij imaginem oſtendit, cum punit malos, bonosque remnnerat. Quod cum in illo iudicio ſupremo generaliter futurum ſit: etiam nunc ex parte aliqua ideo fit, vt qui longinquum illud iudicium fere deſperãt, vel ſaltem his, quæ in hoc ſeculo contingũt, admoniti, manſuetiores atque meliores fiãt. Si enim nullus hic omnino puniretur malus, nullusq́ue honoraretur bonus, plurimi virtutem, veluti malorum cauſam aſpernarentur, & fugerent, vitia verò veluti bonorum lætorumq́ue omnium occaſionem perſequerentnr. Ideoq́ue nonnullos hic peccatores vlciſcitur, & quoſdam pro rectè factis in oculis omniũ præmijs donat, vt & ex eo, quod nõ omnibus facit, reſurrectionis affectat fidem, & compellat cogitare, huiuſmodi præmia in aliud tempus eſſe reſeruata. Nunquam enim cum iuſtus ſit Dens, tot ſineret ſiue malos impunitos ex hac vita migrare, ſiue bonos hic irremuneratos commodis & cruciatibus affici, ſi nõ vtriſq; varia in futuro ſeculo præmia pro meritis paraſſet. Aliquos etiam malos ante iudiciũ ſupplicijs afficit, vt profundiſsimo quaſi ſomno ſepultos excitet, & ad meliorẽ mẽtem inuitet. Nam malorum punitione plurimi timore corripiũtur & corrigũtur, ne eadẽ patiantur. Docet hoc in Euangelijs ſaluator. Nam cum profecti ad eum quidam mortem nũciaſſent eorum, qui ſub turre Siloe occubuiſsẽt: Pntatis, inquit, quod hi Galilæi peccatores præ cæteris fuerunt, quia talia paſsi ſunt? Non, dico vobis: ſed niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. clarè commõſtrans, ideo qnoſdam fuiſſe punitos, vt reliqui eorum caſibus admoniti, pœnitẽtiam agãt & meliores fiant. Et Apoſtolus Paul. in epiſt. 1. ad Corin. Cum iudicamur, hoc eſt, affligimur morbis, vel etiam morte propter indignã manducationem corporis Domini, à Domino corripimnr tanquam à patre filij, vt non cum hoc mũdo damnemur. Tam bonus eſt Dominus, vt ne minimum quidem nec proſperitatis, nec calamitatis inferat, quod non nouit (ſi velimus) nobis eſſe ſalutare. Nos, inquit B. Chryſoſtomus, ſi millies peccemus, illumq́ue auerſemur: ipſe tamẽ ſaluti noſtræ proſpicit, nunquam deſiſtit, vt ſiquidem fuerimus conuerſi, ſeruemur. ſin autem in vitijs perſeue-

Vita hæc paleſtra eſt, qua Dei athletas exercet, atque optimos quoſque maximis laboribus, vt magis illuſtrentur & honorentur.

Chryſoſt.

Fortiſſimos quoſq; Deus exercet maximis calamitatibus et aduerſis grauiſſimis

Cur pij plurimi paſsim ſuauiter viuant.

7\. *Cur quidam peccatores hic aliquando grauiſſime puniantur, non tamen vniuerſi.*

Deus clementiſſimus omnes curat etiam peccã-

ets aſſiduè eum offenſantes.

perſeuerauerimus:ipſe tamẽ quod ſuum eſt,
feciſſe aduertatur. Addit: Videtur quidem
eiectio illa de Paradyſo, ligniq́ue vitalis in-
8. bibitio mortiſque mulctatio, & in vniuer-

Cur vita ſit omnibus moleſta, et cruciatibus aſpera, morbiſque inimunda.

ſum calamitas, in quam per peccatum veni-
mus, cruciãtis eſſe atque punientis. Sunt au-
tem iſta omnia ſigna clementiæ, & quidem
non minus quam beneficia illa priora, quæ
Adam conditus acceperat. Et ſi enim mate-
riale id quod dicimus videtur: veriſsimum
eſt tamen. Ea quippe quæ fiebant, quãdo ſci-
licet de paradiſo expulſus in hãc lacbryma-
rum vallem & exilium venit, diuerſa viden-
tur à prioribus beneficijs, vno tamẽ concor-
diq́ue fine ſibi inuicem conſentiebant, vide-
licet vt hominũ ſaluti conſuleret. Nam ho-
mine à principio paradyſo expulit, quia ex
honore ſibi prȩſtito deterior eſt effectus, nec
ipſum ferre poterat. Nam ſi experti Domini
ſeueritatem, preſsiq́ue multa mole miſeria-
rum, ne ſic quidem peccare deſiſtimus: quo
ſcelerum progreſſa nõ eſſet audacia noſtra,
ſi nos affluentes delicijs & ocio conſtituiſſet
Deus? Demum oſtendens, quod magis ſaluti
noſtræ conuenit, affici varijs afflictionibus,
quam ab his eſſe alienũ: quodq́ue illum ve-
teranum ſeductorem ſathanã, qui nobis au-
thor eſt mortis & peccati, nõ penitus extin-
xit, nobis conſuluit, ſummaq́ue erga nos cu-
ra illum relinquit, qui etiã aduerſaretur &
impugnaret. Hæc ergo Dei prouidentia, hæc
eius cura & ſolicitudo erga nos, nobis eſſe
debet quaſi perpetua anchora, ad quam con-
fugiamus, quicquid nobis acciderit: hoc per-
ſuaſi, quod tantus eſt eius amor, & cura qua-
ſi patris erga nos, vt non ſiuiſſet, ſit aduer-
ſum, ſit proſperum, accedere, ſi non noſ-
ſet ſaluti noſtræ magis conuenire. Nec ob a-
liud hunc paupertate & inopia exercet, alte-
rum diuitijs honorat, vnum morbis, alium
corporis robore, vnum prolis defectu, & ſte-
rilitate, alium fœcunditate: quam quod ſin-

Deus medicorum more varia varijs parat pharmaca, omnibus ſalutaria.

gulorum proſpiciens ingenia, apponit anti-
dotum, quod affectibus eius, affectuumq́; na-
tura conuenienti, communi, & proprietati
melius nouit conuenire. Quemadmodum
variè affectis corporibus medicus alias pa-
rat potiones & pharmaca, vni dulcia, alteri
amara, quibuſdã calida, alijs frigida, & inter
mille laborãtes pauciſsimis omnia eadẽ. Nõ
aliter medetur affectibus noſtris Deus, vario
genere commodorum & incõmodorum. Et
ſicuti Medicus nũc medetur hoc pharmaco,
eidem autem poſteà, quãdo erit progreſsio-
ris ætatis, alio, ſi etiam eodem morbo labo-
rat; ita quoſdã nunc erigit Deus, poſtea hu-
miliat. Hoc profectus eſt affectu, propter af-
fectos mutationem, mirificus hic ſermo à pa
tientiſsimo Iob, Etiamſi occiderit me, in ip-
ſo ſperabo. Hæc erit & veſtra conſolatio in
omnibus, quæ occurrerint, eruditi domini
Baccalaurij, quibus nunc honorem Licentiæ
in facultate S. Theologiæ impartiemur. Ne-
ſcio tamen an ne plus oneris humeris veſtris
imponemus, quam honoris. Eſt quidem mul
tis honor virtutibus ſudoribusq́; veſtris de-
bitus: ſed nemo eſt mortaliũ, qui illum pro
ſua dignitate deſerre poteſt, Deoq́ue omniũ
iudici æquiſsimo illum deferendum in cõ-
ſeſſu ſanctorum Angelorum, ciuiumq́ue o-
mnium cæleſtium relinquimus. Et tenuem 9.

Cur quidem publicis ſtudiorum honoribus exornandi, & potiſsimum hoc ſaeculo, quo tã multi Euangelio infeſti hoſtes aduerſantur illud adulterantes Quales nunc hoſtes eccleſiæ Chriſti.

quandam illius vmbram deſeremus, magis
propter infirmiores, vt veſtro exemplo pro-
uocentur & glorificent patrem, qui in cælis
eſt, quam quod vos magnoperè eum expecte-
tis. Onus autem, quod imponemus, grande
eſt, & nũquam grauius, quam noſtro hoc ſæ-
culo, in quo Euangelium habet aduerſarios
multos. Verè plurimi nunc ſunt adulteran-
tes & corrumpẽtes verbum Dei, & ipſi quaſi
gladio verbis accincti contra euangeliũ pu-
gnant. Inſtituti ſunt accuratiſsimè in literis
humanioribus in Græcis, in Hebræis, in La-
tinis: valent mundicia & elegãtia ſermonis:
nõ ſunt in ſcripturis inexercitati: valent in-
genio, aſtutia & inuentione. Aptiſsima ſunt
Sathanȩ inſtrumenta, ad corrumpendum or-
bem, ad pugnandum contra Chriſti ſpõſam
ſanctam Eccleſiam, vt eam proſtituant. Ad-
uerſus hos in prælium vos nunc committi-
mus. Iam prælium certè anceps & dubium:
niſi diligentiſsimè proſpexeritis, & habita-
ueritis in adiutorio altiſsimi, & commore-
mini in protectione Dei cæli: hoc eſt, niſi ad
hanc ſanctam anchoram confugiatis, cuius
prius meminimus. Nam quod ſcribit Vene- *Deſinit. 40.*
rabilis pater Auguſtinus de officio epiſcopi,
Presbyteri & Diaconi, quod nihil eſt hoc tẽ-
pore facilius, leuius, & hominibus accepta-
bilius, ſi perſunctoriè atque adulatoriè res
agatur: ſed nihil apud Deum miſerabilius,
triſtius, & damnabilius, & nihil in hac vita,
maximè, inquit, hoc tempore difficilius, la-
borioſius & periculoſius, Epiſcopi, Presby-
teri, & Diaconi officio: ſed apud Deum nihil
beatius, ſi eo modo militetur, quo noſter Im
perator præcipit. Hoc optimo iure dici po-
teſt de Licentia in facultate Theologiæ. pro-
pter quod & maiorem nunc requirit erudi-
tionem, & morum vitȩq́ue totius integrita-
tem, atque animi conſtantiam, quam ſæculis
ſuperioribus: quibus non tamen cruentum
bellum imminebat. Sed vos tãquam optimi
tyrones, in omnibus & per omnia eſtis in- 10.

Cruentum bellum Eccleſia impendere prædicit D. Ruewardus.

ſtituti & exercitati, didiciſtis & humiliari
& abundare, primum inſtituti in diſciplinis
liberalibus, & lauream adepti in laudatiſsi-
mo pȩdagogio Falconis, doctorum virorum
in omni facultate & diſciplina a multo tem-
pore fœcũdiſsimo parente, in quo veſtrum
alter cum magna gloria, & iuuẽtutis fructu,
Logicam & Phyſicam præfectus lectioni or-
dinariæ docet. Et qua gloria verſari ſitis in
paleſtra Theologica, adſunt teſtes multi, vt
ſuperuacaneum ſit illi immorari. Morum
grauitatem ipſi teſtamini eis, quotquot ocu-
los in vos conijciunt. Progredimini, funga-
mini officio, quod nunc imponitur, quod
grãde quidem eſt, ſed dulceſcet, ſi ſpectetur
merces copioſa, quam rependet in cælis Do-
minus ipſe in ſæcula benedictus.

ORATIO DECIMA REVEREN. D. Rueuvardi Tapperi, Enchuſani, Decani atq; Cancellarij Louanienſis, qua Confeſsionis Saxonicæ potiſsima refellit capita, dolenterq; agnoſcit abuſus Romanæ CVRIAE inexcuſabiles: qui vt tollantur, & Eccleſia certo reformanda ſit, vbi oſtendit, illam refutare aggreditur, totamque Saxonum panopliam Concilio Tridentino oppoſitam in meris conſiſtere calumnijs liquido demonſtrat.

Habita anno domini 1552. in Licentia Vvilhemi Lindani, cōtra confeſſionem Saxonicam, Concilio Tridentino oblatam, quū vir eximius ex Concilio Tridentino reuertebatur.

EDITA eſt his diebus confeſsio doctrinæ Saxonicarum eccleſiarum, è quibus primo tanquam è ſentina & peſtilenti fonte, in magnam Europæ partem innumeræ hæreſes & ſchiſmata ab annis tringita effuſa ſunt, & miris modis infecta, lacerata & diuulſa Eccleſia catholica. & ſcripta non ab vno aliquo profeſſore, ſed in frequenti celebrique ſynodo VVittembergæ celebrata Anno 1551. die decima Iulij: ad quam vicinarum eccleſiarum paſtores & profeſſores Academiarum conuenerant. qui etiā ſua nomina, vt in ſynodis Oecumenicis antiquitus fieri conſueuit, vſq; tringinta ſubcripſerūt. Inter quos tamen præcipui, qui orbi libris ſcriptis innotuerunt, ſunt Iohannes Bugenhagius Pomeranus, Paſtor eccleſiæ VVitebergenſis & Superintendens, hoc eſt Epiſcopus in Electoratu Saxoniæ: qui primus tā quā primarius Epiſcopus, ſiue Archiepiſcopus & præſidens huius execrandi Concilij (nam conuocatum eſt aduerſus Oecumenicum & generale eccleſiæ Catholicæ Concilium, quod Tridenti erat congregatum) ſubſcripſit. Philippus Melanchthonus, Ioachimus Camerarius artium Profeſſor in Academia Lipſenſi, Alexander Aleſius, Facultatis Lipſenſis in Theologia Decanus, & Eraſmus Sarcerius, Paſtor Lipſenſis. Teſtantur autem hi omnes, huius Confeſsionis doctrinam ſine diſcordia, ſaltem in fundamento, ſe amplecti, & in omnibus ſuis eccleſijs ſonare, eſſeq; vere purā & incorruptam Domini noſtri Ieſu Chriſti doctrinam, congruentem cum ſcripturis propheticis, Apoſtolicis & ſymbolis, & cum veteri & puriore eccleſia: & hoc intelligi poſſe ex vetuſtis ſinerioribus ſcriptoribus. Ideoq; ob definitionem, iudiciumq; Concilij Tridentini, ſe non relicturos, & hanc veritatem eſſe abiecturos. Nec ſolam fidei ſuæ Confeſsionem hic tradunt, ſed & explicationem & controuerſiarum fontes ſe demonſtraturos pollicentur, vt ſit non pura confeſsio, ſed & ſuæ fidei red dēs rationē & ſatisfaciens, iuxta admonitionem B. Petri, omni eam poſcenti. Pollicetur & titulus, quod Chriſtianus lector videbit, quinam è Catholicæ eccleſiæ gremio reſilierint, & per quos ſtet, quo minus eccleſiæ pia concordia ſarciatur. Quam confeſsionē dum Auguſtæ Vindelicorum proſtare latinam & Germanicam reperiſsem, ſpecioſo titulo illectus comparaui, & gauiſus ſum ad magnificas has pollicitatiōes, maxime quod ſcripturas & præcipua fundamenta, quibus doctrina hæc noua nititur, in paruo opuſculo, paruoque labore cognoſcere & intelligere poſſem: nihil dubitans, imo certiſsime confidens, ſuæ fidei explicationem manifeſtam fore, ipſos eſſe, qui Eccleſiæ Catholicæ gremium reliquiſſent, & infirma eſſe nouæ huius doctrinæ fundamenta. Nec opinione & ſpe fruſtratus ſum. Nam cum eam attente legere cœpiſsē, ſtatim primo capite multas inueni calumnias aduerſus Eccleſiā veterē, q̄ propterea veram eſſe & Catholicā Chriſti eccleſiam nō agnoſcunt, ꝗ multis erroribus ethnicis & hæreſibus, vt ſcribunt, ſit proſtituta: ſuum autem cœtum, & qui nouam hāc ſequuntur doctrinam, veram eſſe Chriſti ecclesiam, ſicut olim Donatiſtæ, tempore B. Auguſtini, apud ſe ſolos veram eccleſiam gloriabantur. Affingunt enim, & per calumniam ei imponunt, quod multa tradat dogmata & doceri mandet, quæ re vera ſunt impia, ſed quæ non docet ipſa, ſed tanquam hæretica damnat & damnauit ſemper. Deinde dum ſuæ doctrinę reddunt rationem, deprehendi infirmam eſſe, & quæ virum prudentē, & in ſcripturis vel mediocriter exercitatum ne minimum quidem mouere debeat, aut poſsit, vt in quocunq; dogmate, à veteris eccleſiæ doctrina aut fide recedat.

Calumnia in Eccleſiam Catholicā.

Sunt enim inanes ratiocinationes, vel ſcripturæ perperam & proprio eorum ſenſu, contra patrum Orthodoxorum interpretationem, intellectæ. Deprehendi etiam totam confeſsionem, in quantum noua eſt, & à veteri doctrina diſſentit, ex diametro pugnare cum purioris & veteris eccleſiæ fide & doctrina. Quod eueſtigio, ſine vllo labore, apertis libris ex vetuſtis Patribus ſyncerioribus monſtrari poſſet. De abuſibus vero & lapſu diſciplinæ, quibus totum Eccleſiæ corpus eſt contaminatum, modò non agitur cū aduerſarijs. Et agnoſcimus ipſi, & ingenue confitemur, gemimus, & deploramus, in corpore eccleſiæ, à planta pedis vſq; verticē capitis, non eſſe ſanitatem, & corrupta eſſe omnia, præſertim in ſtatu Eccleſiaſtico, omneſque ſua quæ ſunt, quærere, & ſtudere auaritiæ: atque per diſpenſationes ſuper beneficiorum pluralitate, & ſuper alijs plurimis, ſuper quibus nec Chriſtus ipſe diſpenſare poſſet, per commendationes Abbatiarum, & Epiſcopatuum, per monſtroſas prouiſiones, regreſsus & retrogeſſus, omnia eſſe venalia, ſub prætextu tamen neſcio cuius cauſæ rationabilis, quæ ex more, nullo facto examine prætexitur, et bullis inſeritur ſemper: multamq; propterea in capitibus eccleſiæ damnabilem eſſe hypocriſin. De his, inquam, cum aduerſarijs non agimus. Sunt enim tam notoria hæc vitia, vt multum cæcutiat, qui ea nō videt: & inſanus ſit qui vel excuſare conatur. Quis enim non videt, quantus ſit ſacrorum Canonum circa diſciplinā ne-

2. Abuſus eccleſiæ Rom. deplorat & cæcitatem prælatorum auarorum atque damnabilem ipſorum hypocriſin.

Romæ diſpenſatur, in quibus Chriſtus ipſe non poſſet diſpenſare.

neglectus? quis non gemit, nullam fieri illorum executionem, niſi circa beneficia, & ea quæ ad forum pertinẽt contentioſum? quorum ſi ſeuera eſſet obſeruatio, & Prælati, quorum eſt eos exequi, ſuo non deeſſent officio in his, quæ mores, & diſciplinam concernunt: florentiſsima eſſent omnia in Eccleſia, nec opus eſſet vniuerſalibus Cõcilijs ad reformandam eccleſiam epiſcopos fatigare, & cum magna ſalutis iactura, ad ſeptennium oues ſuis deſtitui paſtoribus. Nec ex Concilijs fructus vllus expectatur, quam diu defuerint, qui concluſa & definitiones zeloſe exequantur. Et ideo memorabilis eſt Reuerendiſsimi cuiuſdam Cardinalis ſententia, qui rogatus à Sanctiſsimo D. N. Adriano VI. meo quondam in his ſcholis Præceptore, ac Præſidente mihi ſemper obſeruando, quid iudicaret ad reformandam Eccleſiam in primis conducere? dicitur reſpõdiſſe, & ter idem repetiuiſſe: Beatiſsime Pater, ſeruentur Canones: nullis nouis opus eſt: ſed qui ante annorũ centenarios ſunt cõſtituti, ſeruẽtur, & nõ ſolas chartas occupẽt, ſed mentibus & moribus fidelium inſcribantur per Epiſcoporum ſedulam exequutionẽ.

Iſta cenſura D. Cardinali Caietano tribuitur.

Exemplum habemus recens in Synodis diœceſanis & prouincialibus ad Cæſareæ Maieſtatis monitionem, nouiſsimis his annis apud nos celebratis. Nam ſi ſeruarentur Canones, diſponentes ſuper deſtitutione Paſtorum, Abbatum, & Epiſcoporum, quando eam merentur, præeſſent eccleſijs paſtores idonei, ſine quibus nulla eſt ſpes reformandæ eccleſiæ. Nũc autem in pluribus Præpoſitis locum habet, & impletur Zachariæ prophetæ vaticinium. Ecce ego ſuſcitabo paſtorem in terra, qui derelicta non viſitabit, diſperſum non quæret, & contritum non ſanabit, & id quod ſtat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & vngulas eorum diſſoluet. O Paſtor, & idolum, derelinquens gregem! Fieri non poteſt, quod grex Dominicus bene habeat, quando eiuſmodi paſtores habet præpoſitos. Agnoſcimus hæc omnia non minus, quam aduerſarij, qui doctrinæ ſuę gratiã, fauorem & plauſum abuſuum commemoratione conciliant. Nam de neglectu officij apud Epiſcopos, quod Satrapas magis agunt, quam epiſcopos, prolixa oratione ipſi etiam præfantur. Sed diuerſa eſt ratio morum & diſciplinæ Eccleſiaſticæ, quã multis modis lapſam eſſe diffiteri non poſſumus: & alia ratio doctrinæ & fidei orthodoxæ, q̃ ſana, integra & incorrupta manſit & manet, etiam in moribus corruptiſsimis. Rogauit enim Chriſtus Dominus, qui pro ſua reuerẽtia eſt exauditus, pro Petro, totaq; Eccleſia, quod non deficiat fides eius. Diſciplinæ autem reſtitutionem & eccleſiæ reformationem in capite & membris, quotquot ſunt pij, vehementer deſiderant: quæ & fiet, quãdo dominus miſertus eccleſiam ſuam ſponſam chariſsimam reſpicere, & piorum preces exaudire dignabitur. Ea autem ſanctis moribus reſtituta, in Prçlatis præcipue ſicut fumus diſpergentur & euaneſcent vniuerſę hæreſes, & omnes errores.

Zachariæ. Ex ſedula Paſtorũ reſidentia, ſola nexpectãda ſeria Eccleſiæ reformatio.

O Paſtor & idolum.

Attentius igitur in hac Confeſsione & in eccleſiam criminationes, & teſtimonia, quibus ipſa probatur, legens, mox arrepto calamo, à capite vſque calcem adnotare cœpi dogmata, quæ falſo eccleſiæ aſſcribit, & in quibus à veteri doctrina diſsidet, & quid deſideretur in argumentis, quæ afferuntur, & in quo deficiant, & in quibus huius prophanæ Synodi Patres cæcutiant & hallucinentur. Rei namque indignitas & deuotio, quã ex profeſsione matri noſtrę omniũ Catholicorum Eccleſiæ, & Chriſto ſponſo eius, atque Catholicæ fidei debemus omnes, me tunc hæc ſcribere, & nunc in celeberrimo hoc auditorio declamare coegit. Accuſatur enim illa in præfatione, quod dogmata falſa, ethnica, & hæretica acceperit, eaq; filijs ſuis proponat, & tanquam hæreticos tyrannice igni & aqua perſequatur, qui ea nõ ſuſcipiant, quaſi impudẽtiſsima meretrix, quæ ipſa multis adulteris, hoc eſt, erroribus proſtituta, etiam filias proſtituat, & meretricari cogat. Quis enim Chriſtianæ profeſsionis memor, & matris cõmunis, quæ nos in Chriſto genuit, eccleſiæ Catholicæ, quam apoſtolus Paulus pronunciat eſſe firmamentum & columnam veritatis, & cui promiſit Chriſtus, quod portæ inferi nunquam aduerſus eam præualerent, falſas has criminationes, calumnias ac mendacia apertiſsima, quibus falſo diffamatur, ferat patienter? Nec modo primum in hac confeſsione aſperguntur calumniæ, ſed ab initio, quando nouitas hæc dogmatũ ſuſcitata eſt in eccleſia. His enim artibus noua hæc doctrina facta eſt plauſibilis, & à multis acceptata, & vetus contemni cœpit, & accenſa odia aduerſus eam.

5. Catalogus calumniarũ confeſsionis Saxonicæ in Catholicam Chriſti Eccleſiam.

Vehementer autem admiratus ſum & obſtupui quod viros prudentes, & varia lectione inſigniter eruditos non puduerit, has calumnias tam apertas manifeſtaſque criminationes in ſanctam eccleſiam toti orbi ſynodaliter ſcribere, & proponere, idq; in ſuæ Confeſsionis principio: cum ignorare non potuerint, ſtatim deprehendi poſſe, meras eſſe calumnias, à quibus ſuam incipiunt fidei confeſsionem. Niſi hac fortaſsis confidẽtia, quod theologos vident fere omnes eſſe quaſi canes mutos, qui latrare vel ſua imperitia nequeant, vel nimio ſuæ quietis amore nolint. Nouerunt enim bellum fore perpetuum, ſi ſemel cum huius generis aduerſarijs congrediantur. Si autem tam imperitos theologos arbitrantur, quod non aduertant aſtutias, dolos, & ſophiſtica eorum argumẽta: grauiter falluntur. Vidimus enim & audiuimus in Concil. Trid. multos epiſcopos & magiſtros quorum eruditionẽ Theologię ad ſtuporem vſq; omnes admirabamur. Fateri tamen cogimur, inter eos, qui per inſignẽ eruditionẽ cauſam Chriſti defendere valẽt, raros eſſe, quos accendit zelus decoris domus Dei, vt ſuſcipiant prælia Domini, & ſanctæ religionis noſtræ cauſam defendãt. Quibus certe periculum eſt ne cum ſeruo pigro, qui pecuniam Domini in ſudario repoſitam, in terra

6. Doctiſsimi Epiſcopi in concilio Tridentino, ſed rari cauſam Chriſti ſcriptis defendunt, caueſque maneant muti.

terra fodit, damnentur, & in tenebras exteriores proijciantur, ligatis manibus in ſupplicium ſempiternum. Vel potius, ſi nefas ſit de tantis viris præſumere, quod ſcientes mentiantur, certe circumuenti ex aliorum falſa narratione, arbitratur eccleſiam docere, quæ ſemper damnauit. Ipſi enim ſua narratione ſatis oſtendunt, quod ſcholam Eccleſiæ Catholicæ nunquam intrauerunt, neque audierunt magiſtros, qui in ea docēt. His igitur artibus & mendacijs noſtro ſæculo impugnata eſt Eccleſia, & aduerſus eam accenſa odia apud principes & populum, præcipue in Germania, & ſeducta corda ſimplicium. Quis enim pius & Catholicæ aceuangelicæ veritatis amator, non odiret & exterminaret cœtum, qui ſub nomine Chriſti & Euangelij, dogmata euangelio aduerſantia ſequitur, & aqua ac igne amplecti cōpellit? & quis veterem eccleſiam ſic proſtitutam non deſpiceret? quis in eius permaneret cōmunione? Et quis pius nouam hanc doctrinam, nouamque Eccleſiam, multisque modis commendatam non amplecteretur? Quæ certe noua, aut alia eſſe non poteſt, quam quæ ab initio à Chriſto ſupra firmam petram erecta, & Apoſtolorum & ſucceſſorum miniſterio vſque ad ſæculi conſummationem per eum ædificatur & exſtruitur. Chriſti eni firma & infallibilis eſt ꝓmiſsio, Ego vobiſcum ſum vſque ad ſæculi conſummationem. Nam ſicut vnum eſt baptiſma: ita eadem & vna ſemper eſt eccleſia, vna fides, quam ab Apoſtolorū temporibus, quotquot Deo placuerunt ſecuti ſunt ſemper. Alia autem, quæ eſt aduerſariorum, noua eſt ab annis 35. nata, & ignota patribus & vetuſtæ eccleſiæ. Non igitur poteſt eſſe Catholica, & fides Catholicæ, eccleſiæ, quæ nunquā fidem, aut doctrinam mutauit. Profecit quidem doctior facta, ſed nunquam reiecit docendo, quod ſemel accepit. Nouit enim grauem Apoſt. Pauli ſentētiam: Miror quod ſic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud euangelium quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere euangelium Chriſti. Sed licet nos, aut angelus de cœlo euangelizet vobis, præter quam quod euāgelizamus vobis, anathema ſit. Iterum dico, ſi quis vobis euāgelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Audiamus nunc Cōfeſsionem, vt certo conſtare poſsit, vera eſſe quæ dicimus. Incipit autem, vt diximus, à falſa commemoratione doctrinæ veteris eccleſiæ, vt eius abſurditate & impietate gratiam ſibi conciliet & fauorem. Maxime, inquit, neceſſarium eſt in eccleſia extare doctrinam de Pœnitentia, & de fide, accipiente remiſsionem peccatorum, incorruptam & perſpicuam. Manifeſtum eſt autem, de hac præcipue parte doctrinæ eccleſiaſticæ multos pernicioſos errores & labyrinthos tradi, & confirmari ab aduerſarijs. Extant enim libri, qui inde vſq; à trecentis annis in multorum manibus ſunt, & hos errores veluti

7. Saxonici Theologi fal luntur vehementer, & quibus artib. Eccleſiam oppugnent. Eccleſia Dei Catholica non docet, quæ Saxones ei per calumniam affingunt.

Galat. 1.

8. Calumnia Saxonicæ confeſsionis in eccleſiam Catholicam

explicant. Quanta, inquit, contumelia eſt aduerſus filium dei, quod dicunt homines mereri remiſsionem peccatorum proprijs operibus, & iuſtos eſſe impletione legis? Deinde cumulant errores: cum nemo ſciat, quando ſatis habeat operum. Iubent homines perpetuo dubitare, an habeant remiſsionem peccatorum & an placeant Deo. Hic de mediatore filio Dei, & de fide accipiente gratuitā remiſsionē peccatorū, & vincente dubitationem, ſilentium eſt in aduerſariorū ſcriptis. Hi errores prorſus ethnica ſomnia ſunt, & complectuntur aliud magnum chaos errorum. Quæ verba paululum expendamus, vt intelligatur, ſi quid contineant veritatis, vel potius meras in eccleſiā calumnias. Vere neceſſarium eſt in eccleſia extare doctrinam de Pœnitentia & fide, accipiente remiſsionem peccatorum, incorruptam & perſpicuam. Et hinc colligimus doctrinam Confeſsionis de Pœnitentia ac fide eſſe peſtilentem & peruerſam, cū à Martino Luthero primum ſit tradita, & antea Eccleſię Catholicę, imo & hæreticis ignota. Eſt enim vna ex hæreſibus, quas primum ipſe inuenit, contra ſcripturas & concordem Patrum ſententiam. Quando enim in eccleſia auditū eſt, ꝙ peccator terrore gehēnæ ob peccata admiſſa concuſſus, remiſsionem cōſequitur peccatorum, ſi credat filium Dei in cruce pro peccatis ſuis oblatum, & confidat ſibi peccata remiſſa, priuſquam vitæ melioris habeat propoſitum? ſibique diſpliceat, quod patrem ſuum offenderit? Nunquā hanc doctrinam Eccleſia Catholica tradidit, nunquam eam ſecuta eſt. Quam abſurdiſsimum eſt, vſque hęc noſtra tempora, deſtitutā fuiſſe doctrina neceſſaria de fide, & Pęnitentia. Non eſt igitur noua hæc doctrina Pœnitentiæ incorrupta, ſed noxia, & auertens à vera Pœnitentia, quam docent ſcripturæ propheticæ & apoſtolicæ. Nam in Actibus Apoſtolorum ſcribit B. Lucas quod Apoſtolus Paulus docebat publice & per domos in Deum Pœnitentiam, non ob ſupplicium & fidē in dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum. Et in epiſtola 2. ad Corinthios, quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, Pœnitentiam in ſalutē ſtabilem operatur. Nam ante annos fere mille ſcripſit B. Gregorius, cum ex peccato pœna metuitur, & amiſſa Dei facies non amatur, timor ex tumore eſt, non ex humilitate, ſuperbit etiam qui peccatum, ſi liceat impune non deſerit. Et Simoni Mago ait. B. Petrus Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Vbi B. Petrus monens Simonē vt Deum roget, ſi forte ipſi remittatur cogitatio cordis ſui, plene deſtruit hanc fidem, quæ peccatorum remiſsionē acipit. Si enim rogare oportet, vt peccata remittantur, ſicut & antiqui docent, quod Patrem oremus, Dimitte nobis debita noſtra: orare autem, vt ipſi tradunt, non contingit ſine hac fide: vel inanis eſt Oratio, qa prius fides remiſsionē peccatorum apprehendit, & aſſequuta eſt:

Refutatio eiuſdem calumniæ.

8. Nouam Pœnitentiæ doctrinam inuehunt Saxonici Theologi.

9. Quod fides non apprehēdit peccatorum remiſsionem, ſed orandum iubet D. Petrus, vt peccata remittantur.

vel inãis eſt hęc fides & cõtra Scripturã, docẽtem nos orare, Dimitte nobis debita noſtra.

Et Ezechiel, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta, & fecerit iudicium & iuſtitiam in voto, & cordis deſiderio: tunc viuet & non morietur. Et alio loco: Proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras, & facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum. Nulla hic mentio fidei apprehendentis remiſsionem peccatorum, & cor nouum & ſpiritum nouum: imo potius excluditur, quando requirit propheta propoſitum præcepta omnia cuſtodiendi, & ſine eo impium manere in morte, quodque ipſe odio peccati & iniquitatis, vt contra Deum eſt, à ſe proijciat ea. Et quando beatus Petrus Simonem hortatur, quod roget Deum, ſi forte ei remittatur cogitatio cordis eius, & Dominus in oratione Dominica, quod oremus, dimitti nobis debita noſtra, cũ ſine fide hac apprehendente iuſtitiam & peccatorum remiſsionem non contingat orare: ſic enim interpretantur ſententiam Apoſtoli, Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? fide ſcilicet hac ſpeciali. Aduerſatur hęc doctrina ſcripturis, quę docent orandum eſſe pro remiſsione peccatorum, & cordis nouitate: cum oratio præſupponat, ſecundum eorum doctrinam, cordis nouitatem, & peccatorum remiſsionem, ſicut fidem, quæ primo loco hæc aſſequitur, & oblata apprehendit, priuſquam Deum orare contingat. Non igitur incorrupta eſt doctrina Confeſsionis de Pœnitentia & fide apprehendente Iuſtitiam: ſed, vt dudum diximus, ſcripturis clariſsime aduerſatur, auertens à vera pænitendi forma. Fides Catholica apprehendit verbum Dei, & quicquid loquitur, ſiue doceat, & aſſerat, ſiue promittat aut comminetur. Promiſsionem autem ſequitur certa expectatio eius quod promittitur: & comminationes, metus mali comminati & expectatio certa, niſi per verã pęnitentiam ira Dei placetur. Nã per Ieremiam prophetã loquitur Dominus, Repente loquar aduerſus gentẽ & aduerſus regnũ, vt eradicẽ, deſtruam, & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod loquutus ſum aduerſus eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui, vt facerem ei, & ſubito loquar de gente & regno, vt ædificem & plãtem illud. Meminit quidem ſcriptura fidei viuæ & mortuæ, ſiue inanis, & per dilectionem operantis fidei magnæ et modicæ: apprehendentis autem iuſtitiam, nuſquam.

Fide iuſtificari, quo ſenſu D. Paul⁹ doceat.

Quod autem Apoſtolus docet nos fide iuſtificari, & quod gẽtes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, appræhenderunt iuſtitiam: Iuſtitiam autem quæ ex fide eſt: Iſrael vero ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit. quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus: non intelligit fide, quaſi manibus, apprehendente iuſtitiã oblatam, ſed aſſequente ex gratia propitiationis Chriſti, de qua certa fide perſuaſus eſt, non quaſi ex merito operum. Et ideo dicit iuſtitiam eſſe ex fide, non autem fide quaſi manibus apprehendi. Sed ex fide operante pœnitentiam, & veram Dei dilectionem, confertur remiſsio peccatorum & vera peccatorum iuſtificatio. Quomodo ſe interpreiatur Apoſtolus ipſe cap. 10. Idem videlicet eſſe verbum fidei, quod prædicat, & de quo capitibus ſuperioribus diſſeruerat, & verbum, de quo ſcriptura in Deutero. quod prope eſt in ore tuo, & in corde tuo, Nam in Deut. certum eſt ſermonem fieri de dilectione Dei, & conuerſione plena ad Deum. Apoſtolus igitur interpretatur, quæ dixit in capitibus ſuperioribus. vbi ne meminit quidem reuerſionis ad dominum, nec dilectionis Dei, & textum Deuter. qui ne meminit quidem veibo vllo fidei. Iuſtificamur igitur, interpretante Apoſtolo Paulo, fide ex dilectione pœnitentiam operante, non operibus aut operum merito, quamuis non ſine operibus pœnitẽtiæ. Et noſtra de Pœnitentia doctrina perſpicua eſt, nullis labyrinthis perplexa, nec vllum habet er:orem, quin potius doctrina Confeſsionis. Nos enim ſimpliciter docemus, quod impius, ſi gemat & vere doleat ab peccatum commiſſum, ſeq; emendare & viuere ſecundum leges familiæ Chriſti proponat, ſi ſacerdoti peccata ſua confiteatur cum ſpe veniæ, per ſacramentum abſolutionis, ex Chriſti propitiatione omnium conſequitur remiſsionem. Nam Chriſti eſt inſtitutio, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: imo ſolum ſufficit plerumque confitendi propoſitũ. Doctrina hæc nihil habet perplexitatis, nihil labyrinthi, ſicut aduerſariorũ doctrina habet. docet enim, quod fide apprehenditur iuſtitia, hoc eſt ſi credat patrẽ ſibi propitiũ ob victimã filij in cruce oblatam, modo tamen fides ſit talis, quod eam ſequitur dilectio Dei ex toto corde, nouitas vitæ, & plena ſui reſignatio in omnem voluntatem & beneplacitum Dei. Quamuis enim paſsim loquantur, quod ſola fide iuſtificamur: quando tamen argumentis vrgentur ex ſcripturis, Qui non diligit manet in morte, & ſimilibus: explicant ſuam fidem & interpretantur non eſſe, niſi adſit vera ob Deum offenſum pæuitentia, & totius ſui in Dei beneplacitum reſignatio. Ita perplexa eſt eorum de pœnitentia doctrina, non ſolum, vt diximus, contra ſcripturas. Eadem namque requirunt, & plura quæ nos, vt impij fiat iuſtificatio. Sed eccleſia Catholica docet, quędam eorum neceſſario præcedere. Ipſi vero docent neceſſario ſequi, & ſola fide accipi iuſtitiã & remiſsionem peccatorum, antequã ſecundum Deum pœnitemus de peccatis, vel Deũ diligimus: & ita alia via contingere hæc Dei beneficia, quam vera pœnitentia, & ſacerdotis remiſsione: alio torquẽtes verba ſaluatoris. Quorũ remiſeritis peccata: ad Euangelij ſcilicet prędicationẽ. Quod aũt addũt, nos docere homines mereri remiſsionẽ peccatorũ ex proprijs operib, calumnia eſt.

Doce-

10. Docemus enim & nos, quod vere contu-
Calumnia melia eſt aduerſus filium Dei, & eius pro-
depellitur pitiationem homines mereri remiſsionem
Saxonica. peccatorum proprijs operibus, tãtum abeſt,
vt eccleſia & gymnaſia hoc doceant. Imo tã-
quam vere hæreticum & Pelagianum dam-
nant. Nouerunt enim ſententiam B. Pauli:
iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes
& ſuper omnes, qui credunt in eum. Non e-
nim eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerũt,
& egent gratia Dei. Iuſtificati gratis per gra-
tiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in
Chriſto Ieſu, quem Deus poſuit ꝓpitiatorẽ
ꝑ fidẽ in ſanguine ipſius, vt ſit ipſe iuſtus, &
iuſtificet eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti: &
Iſrael non eſt iuſtitiam aſſecutus, quia quaſi
11. ex operibus, non ex fide. Mera igitur calũ-
Saxonum ca nia eſt, quod Confeſsio Eccleſiam accuſat,
lumnia refu quod docet nos mereri remiſsionẽ peccato-
tatur. rũ operibus noſtris, nam ſi ex operibus eſt iu
ſtitia, Chriſtus gratis mortuus eſt. Docemus
enim peccata non remitti, niſi ob victimã in
cruce oblatã: cuius ſanguine lauamur à pec-
catis noſtris, modo veteris vitæ nos pœnite
at & ꝓponamus vitã meliorẽ, cũ expectatio
ne veniæ, ob Chriſti ꝓpitiationẽ. Sine q̄bus
operibus internis nulla fit peccatorũ remiſ-
ſio. Non tñ horum merito, ſed ob ſolam vi-
ctimã in cruce oblatã: cui omnis impij iuſti-
ficatio & peccatorũ remiſsio ſecundũ ſcrip-
turas attribui debet. Imo docemus nullũ eſ-
ſe meritum ante peccatorum remiſsionem,
Alia Saxonũ iuxta ſententiam Apoſt. Pau. Si ex operibus,
calumnia re iam non ex gratia. Eſt autẽ ex gratia peccato
futatur. rũ remiſsio. Similis eſt calumnia, quod dicit
Confeſsio nos docere, iuſtos eſſe impletio-
ne legis. Docemus enĩ gratis nos iuſtos fieri,
vt legẽ impleamus: nõ autẽ ex lege vel ope-
ribus iuſtificari. Nouimus enim interpreta-
tionem Beati Auguſtini circa locum Pauli
ad Roman. 2. factores legis iuſtificabuntur:
quod ſit loquutio ſimilis cum iſta, homines
creabũtur. Nam ſicut creatione fit, quod ſint
homines, non autem prius ſunt homines,
quàm creamur: ita non qui antè erant facto-
res legis, poſtea iuſtificabuntur: ſed iuſtifica-
Factores le- buntur, hoc eſt, iuſti fiunt, vt ſint factores le-
gis iuſtifican gis. Non igitur impletione legis iuſtos fieri
tur. vel eſſe docemus, ſed poſt Auguſt. gratis ob
Chriſti propitiationem iuſtos fieri, vt legẽ
impleant: dicente apoſtolo Paulo, quod im-
poſsibile erat legi, in quo infirmabatur per
carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimili-
tudinem carnis peccati, & de peccato pecca-
tũ damnauit in carne, vt iuſtitia legis imple
retur in nobis, qui non ſecundum carnẽ am-
bulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Eſt & calũ
nia, quod Confeſsio addit: Cum nemo ſci-
13. at, quando ſatis habeat operum, iubent ho-
Calumniam mines perpetuo dubitare, an habeant remiſ-
aliam Saxo- ſionem peccatorum & an placeant. Non e-
nicam refel- nim docemus, ex operibus fieri peccatorum
lit. remiſsionem, & ſic nullum operum nume-
rum ad hanc requirimus, vt Deo placeamus.
Sed ſi adſit ſolus dolor de peccatis, vt dixi-
mus, ob Dei offenſam, cum propoſito vitam
emendandi, accedente ſacerdotis abſolutio
ne, certi ſumus, & certiſsime ſine vlla vacil-
latione cõfidere poſſumus, nos Deo placere
& peccata eſſe remiſſa. Fatemur tñ, quod cõ
tingit hominem dubitare, an Deo placeat, et
remiſſa ſint peccata, vel ob animi puſillani-
mitatẽ, vel quia admiſit peccatum, quod dũ
bitat eſſe mortale, vel dubitat, an vere, & ex
animo propoſuerit peccata & peccatorũ oc-
caſiones cauere: an potius affectu adhuc eis
adhæſerit. Et quẽ, precor, vel obſcurũ docto
rẽ legiſtis, qui iubet facta Confeſsione dubi-
tare, an ſint remiſſa peccata? metuere tñ ſem
per monet Eccleſiaſticus, De propitiato, in-
quiẽs, peccato noli eſſe ſine metu. Sed aliud
eſt metuere, ne non ſint remiſſa: aliud dubi-
tare, an remiſſa ſint peccata.

Et Apoſt. Pau. hortatur, vt cũ metu & tre- 14.
more ſalutem operemur. Securitatem, quã *Certitudo*
docet Confeſsio, & certitudinem improba- *hæreticorũ*
mus, tamquã alienam à ſcripturis: qua quis *de ſalute*
debeat certo ſtatuere, quod Deo placeat, *ſcripturis ad*
vt remiſſa ſint ſibi peccata: cũ Apoſt. Pau. de *uerſatur*
ſe dicat, Et ſi nihil mihi cõſcius ſum, non tñ
in hoc iuſtificatus ſum. Prauum enim eſt cor
hominis, & inſcrutabile. quis cognoſcet il-
lud? ne ipſe quidem ſpiritus hominis ſatis
cognoſcit, quid eſt in homine. De mediato-
re, ait Confeſsio, filio Dei, & de fide, accipi-
ente remiſsionem, & vincente dubitationẽ, 15.
ſilentium eſt in aduerſariorum ſcriptis. Mi- *Falſa aſſin-*
ra certe impudentia huius Synodi, quod diſ *gunt catholi*
ſimulant ſe legiſſe magiſtrum in Sententijs *cis Saxones.*
diſtinctione 19. li. 3. vbi latiſsime tractat de
mediatore Chriſto, quodque ſolus ſit media
tor, & quotquot doctores circa illam ſcri-
bunt. & deſtinctione 25. quod fides me-
diatoris ſemper fuit neceſſaria, nec vlli ſine
ea vnquam contigerit ſalus. Quod & habet
articulus vnus venerandæ Facultatis noſtræ
Theologicæ inter eos, qui circa huius ſæculi
materias controuerſas per eam ſunt editi.

De fide autem accipiente remiſsionẽ pec- *Fides Luthe*
catorum, non mirum eſt, ſilentium eſſe in li- *ranorum ſcri*
bris noſtris, cum & in Patrum monumentis *pturis & pa*
& ſcripturis ſacris nulla eius fiat mentio. Nã *tribus igno-*
ignota fuit ſemper eccleſijs, quouſque Mar- *ta.*
tinus Luth. ſathanæ inſpiratione eam, vt di-
ximus, prædicauit, & libris ſcriptis annũcia
uit. Eſt enim hæc doctrina, quod remiſsionẽ
habet peccatorũ qui credit ob Chriſti propi
tiationẽ peccata ſibi dimiſſa, eius euãgel. In
libris noſtris ſcriptis, poſt hanc fidẽ annũcia
tam frequens eſt eius improbatio, & mẽtio:
de quo & articulus vnus eſt eum improbãs.
Euacuat enim, vt diximus, orationem, qua
precamur, nobis debita remitti, & cor no-
uum infundi. Prius enim quam hæc prece-
mur, fide, ſine qua non contingit ſecundum
eos hæc orare, iam ea accipimus.

*Finis decadis orationum Theologicarum Reue-
rend. D. Rueuuardi Tapperi. VVilhelmus
Damaſi Lindani eas ſua ad auto-
grapha recenſui.*

AVREVM REVEREND. D. RVEVVardi Louanienſis Decani corollarium, de veris afflicta hæreſibus Germaniæ, ac potiſſimum Belgicæ cauſis, vna cum ſolidis earundem ſanandarum remedijs, vt ad concordiam cum catholica Chriſti Eccleſia reducantur.

Cauſæ colla pſæ apud Belgas Religionis.

AD cognoſcendum, quibus medijs poſsint reſtitui & ſaluari fides & religio in his prouincijs Germaniæ inferioris, Cæſareæ Maieſtati ſubiectis, operæpretiũ eſt videre & cognoſcere, quæ ſint potiſsimũ cauſæ propter quas lapſæ ſunt in varios errores, & quoſdam plus quam ethnicos.

1. Negligentia magiſtratuũ Regij, Conſiliariorum et Aulicorum.

Et diligenter conſiderantibus videntur præcipuæ cauſæ eſſe tres: quarum prima eſt negligentia Gubernatorum & Conſiliorũ Prouincialium: ex qua in Magiſtratibus Ciuitatum, & alijs officiarijs iuſtitiæ miniſtris non ſolum neglectus ſui officij eſt ſequutus, ſed & fauor hæreticorum, & error multorum ſuppoſitorum: quorum incuria & exemplo magna pars populi varijs erroribus corrupta eſt, multique in populo nutant atque vacillant: & qui optimi ſunt, minus, quam ſolent, fidei & religioni ſunt affecti & deuoti, quã maieſtas & reuerentia Chriſti, quẽ noſtræ fidei & Religionis authorem habemus, requirũt. Adhæc negligẽtius hanc Chriſti cauſam curant, quod quibuſdam etiam maioribus perſuaſum ſit, quod iſtæ controuerſiæ dogmatum, quæ citra annos 25. ortæ ſunt, ſolum concernunt quaſdam opiniones Theologorum & monachorum: & ideò alios debere eſſe quaſi ſpectatores. Quę perſuaſio, valde pernicioſa eſt, & ex ea videtur, magna parte profectus eſſe io Conſilijs & Magiſtratibus atq; officijs Principis, neglectus iuſtitię, & fauor & credulitas hęreticorum, & applauſus ac riſus, ſi detegerentur vel Doctorum Eccleſiaſticorum, ut Religioſorum defectus & lapſus, & errores aliqui in ſpecie veri proponerentur.

Vnde orta in Reipu. capitibus negligentia iuſtitiæ, ac incuria Religionis conſeruandæ.

2. Epiſcoporũ dormitantia & officij ſui ignorantia.

Secunda cauſa eſt, negligentia Epiſcoporum, & Prælatorum ignorantia officij ſui. Rarus eſt Epiſcopus, qui agnoſcit ſe à Deo datum eſſe ſpeculatorem domui Iſrael, vt inſonet buccina, quando videt gladium venientem, quodq́ue ſanguinem pereuntium de manibus eorum ſit requiſiturus domin⁹, ſi vel non ſint ſpeculati, vel nõ inſonent buccina, vt legitur Ezechiel 33. Epiſcopus enim Paſtor eſt præfectus ouibus Chriſti, vt eas ſeruet contra inſidias luporum & hæreticorum: qui multi nunc circumambulant gregem Domini: quin & latent inter oues, & perdunt in ſilentio, ita tecti velleribus ouillis, & aſtuti, vt oues non ſolum non fugiãt, ſed ſequãtur lupos, eorum anhelitu & afflatu faſcinati. Super has oues ſibi concreditas ex officio debet Epiſcopus vigilare, obſeruare aduentum luporum, vt arceat, & valetudinem ouium curet, vt quod infirmum eſt cõſolidet, quod ægrotum, ſanet, iuxta mandatum Domini apud Ezechielem 34. Nunc tantum abeſt vt iſta præſtent, vt magis in eos competat maledictio Domini apud eundem Prophetam: Hæc dicit Dominus Deus, væ Paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemet ipſos! Nonne greges à paſtoribus paſcuntur? & quæ mala ſequentur ex hac dormitatione Paſtorum, non tacet prophæta ore Domini. Viuo ego dicit Dominus Deus, quia eo quod facti ſunt greges in rapinã, & oues meę in deuorationem omnium beſtiarum agri, eo quod nõ eſſent Paſtores: neq; enim quæſierunt Paſtores gregem meum, ſed paſcebãt paſtores ſemetipſos, & greges meos nõ paſcebãt: faciam, vt non amplius paſcant gregem meũ. Et quia nouerũt lupi officium illorum nunc ex iniuria, vel amore huius ſæculi impediri, quod non ſtudent præſtare: inde patet liber acceſſus & introitus lupis, vt mactent & perdant pro ſua tyrannide, & inexplicabili nequitia: niſi quos Dominus ſingulari ſua electione & prouidentia cuſtodire dignatur.

Officium Epiſcopi quod quam graue.

Vnde luporũ huius ſeculi Euangelicorum tanta per Belgiũ copia.

3. Scandaloſa Eccleſiaſticorum vita & neglectus diuini cultus.

Tertia cauſa eſt ſcandaloſa vita eccleſiaſticorũ, & neglectus nimius cultus diuini in officijs priuatis & publicis. Nam magna pars eorũ ſunt homines penitus inutiles, diuini & humani iuris imperiti, & ocioſi, gulæ & luxuriæ dediti, mancipia veneris, auari, plurales in beneficijs: quorum ne vni quidẽ ſeruiunt, nec ſeruire ſunt idonei, mirum quæſtum facientes ex aucupatis beneficijs, venatores, & quaſi aucupes Sacerdotiorum & dignitatum, beneficia copulantes beneficijs: ne cogitantes quidem de vllo officio reddendo. Iſtæ videntur mihi eſſe præcipuæ cauſæ, quod late propagantur errores, & mala dogmata per has prouincias. Et certum eſt, quod quotidie incrementum ſument incurabile: niſi celeriter occurratur. Operæpretium igitur erit, in vtroque ſtatu, ſpirituali & ſeculari, Canonicam Eccleſiæ facere reformationẽ, vt tollantur ſcãdala in vtroq; ſtatu q̃ putantur cauſę potiſſimæ eſſe hæreſum huius temporis. Quæ niſi fuerint ſublatę, non eſt, noſtro quidem iudicio, vlla ſpes religionis reſtituẽdæ, aut fidei conſeruandæ. Quare nunc pacis tẽpore, quũ Dominus cælitus in terram mittere dignatus eſt, ſumma cura enitendum eſt omnibus Deum timentibus, & fidei ac Religionis ſynceritatem zelantibus, et præcipue Cæſareæ Maieſtati, vt eliminatis erroribus, fides et religio auita reſtituatur et colatur in vnitate fidei Author pacis Deus benedictus, cum Chriſto filio eius in ſecula.

Cur pacem Deus dederit Carolo V. Anno 15.

Et veriſimile eſt hanc pacem à Deo datam, vt Dominus Imperator nunc habita opportunitate, in tempore vacans à bellis, præſtet opere, quod multis iam eſt annis meditatus, & experiatur fidelitatem & religionem Maieſtatis ei⁹ erga ſe. Cũ igitur hæ ſint radices, ex quibus peſſimæ hæreſes & errores proceſſerunt, & multorũ animos in his prouincijs

corru-

corruperunt, & conſiderato, quod nec vlla ſit ſpes reſtituẽdæ religionis & fidei, niſi hæ malę radices euellantur, ſaltem quantum patitur huius ſæculi malitia & infirmitas: & ſuccedat negligentiæ & ignorantiæ officij, vigilantia & notitia eorum, quæ cuique ex officio ſuo incumbunt: Inſuper conſiderato, quod magnus ſit Dominus, cui in fide & religione Chriſtiana ſeruitur: quodq́; tanti habeat hanc fidem & religionem, vt ipſe ſolus ſit eorũ author, & ipſe per filium, quem in hoc miſit in mundum, pręſcripſerit, quod hac fide ſola, hac reuerentia, & religione ipſe coli deſiderat, quodq́; cultus ſecundũ aliá fidem offendat, & ad iram prouocet: ad hæc, quod pręcipua ratio reformãdi Eccleſiã pendeat ab epiſcopis & poteſtate ſęculari: vtriſq; munus ſuum obeuntibus, Epiſcopis quidem circa ſuos officiarios primũ, deinde per eos circa clerum ſuæ Diœceſis: Clementiſſimo verò Imperatore, circa Conſilia Prouincialia, & per ea circa magiſtratus, & tum circa minores officiarios iuſtitię diligenter occupato: ſponte ſequerẽtur omnium bonorum reſtitutio fidei, religionis & optimæ vitæ in ſubditis reliquis maieſtatis eius. Et ſicut fungentibus officio ſuo Epiſcopis circa ſuos officiarios, & Clerũ ſuæ diœceſis, ſtatim & per ſe ſequeretur reformatio Cleri: ita ſi Conſilia Prouincialia eſſent, qualia ex officio ſibi impoſito deberent: Magiſtratus inferiores benè fungerentur ſuis muneribus. Circa iſta igitur duo, Epiſcopos, inquam, & Conſiliarios cum officiarijs ſæcularibus, debet eſſe cura Cæſareæ Maieſtatis, ſi velit extirpari hæreſes in his Prouincijs, & reſtitui religionem & fidem Patrum verè Catholicam, vt à ſeculo fuit.

Remedium quale adhibendũ circa Senatores Conſiliorum Prouincialium.

Eſt igitur ordinandum per Cæſaream maieſtatem, & cum effectu exequendum, quod Conſiliarij & Iudices in Conſilijs Prouincialibus ſint viri prudentes & Deum timentes, qui odiant auaritiam & munera, qui odiant ſectas & nouitates vniuerſas, & præcipuè quæ ab his ann. viginti quinq; natę ſunt, qui zelum habeant auitæ religionis & fidei, & tales ſe exhibeant populo & alijs, quod hæc opinio de eis habeatur, & glorientur ſe eſſe antiquæ fidei ac religionis patrum ſectatores: & ex animo exequantur edicta Imperialia, & ſecundum ea proſequantur officium ſuum, non ad oculum ſeruientes, nec alia ſpectantes. Nam vſque nunc multi non aliud ſpectare videntur, quam vt accuſati habeant quod excuſent apud Cæſaream Maieſtatem, vel apud ſereniſſimã Dominam Reginam. Et ſi inueniantur inter eos ſuſpecti, vel fauentes erroribus iſtis & nouitatibus, vel credentes: deſtituantur confuſi & puniantur ſecundum qualitatem; exceſſus, nec vllus habeatur reſpectus inter paruũ & magnum. Nam paucorũ exemplum plurimum ædificabit, & deterrebit alios, & multos cõfirmabit in fide & religione. Super iſto facta eſt ordinatio per Cæſaream Maieſtatem anno 40. 4. Octobris, quo ad magiſtratus oppidorum: ſed nulla ſit mẽtio Conſiliariorum, vt qui per eius Maieſtatem debeant priuari & argui: ſed exequutionem nullam audiuimus factam. Igitur diligens fiat inquiſitio ex mandato Maieſtatis eius, de ſuis Conſilijs prouincialibus, & Conſiliarijs, qui ſint ſuſpecti de ſectis, qui fauentes, qui errantes: & poſt eam, proſequutio ad deſtitutionem ſtatus & ſuppliciũ, prout exceſſus merebitur. Nam corde ægrotante, non poſſunt benè valere membra, & ſi ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur? Si Cæſarea Maieſtas curet ea, quæ dicta ſunt circa Officiarios ſuos: Deo aſpirante, corruptio, quę nunc latiſsimè ſerpſit, veluti nix à facie ignis liqueſcet, & ſpõtè reſtituentur omnia, quæ lapſa ſunt, Deo cooperante, & fungentibus officio ſuo Epiſcopis, de quibus poſtea erit ſermo. Nam teſtatur Eccleſiaſticus, Qualis eſt rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Et alio loco apud Salomonem in Prouerbijs: Rex, qui ſedet in ſolio Iudicij ſui, diſsipat omne malũ intuitu ſuo.

A Politicis conſiliarijs et magiſtratibus efficax errorum extirpatio inchoanda.

Princeps, qui libenter audit verba mendacij, omnes miniſtros habet impios. Ea eſt natura hominum, & præcipuè harũ Prouinciarum, quod ſtudent maioribus ſuis placere, & propenſiſsimi ſunt ad ſequendum eorum mores, vitam & religionem. Renouẽtur ordinationes de impreſſoribus librorum, venditoribus, & emptoribus, publicatæ anno 40. die 25. Septemb. quas etiam opus eſt recognoſcere, ne forte ſint nimis ſeueræ, & boni iudices non audeant exequi, & iudicacent magis eſſe cõminationes, quam efficaces ordinationes. Ex libris malis hęreticorum magnas vires acceperunt errores, & latiſsimè fuerunt ſparſi. Non minor cura habenda eſt circa præla & excuſionem librorum, quam circa monetã & monetarios: eo quod plus detrimenti adferre poſsint Reip. Videtur igitur, quod non debet cuilibet permitti facultas imprimendi: ſed approbandi ſint publica authoritate, præmiſſa examinatione eorum ſuper fidelitate, fide, & religione ac timore Dei. Et præcipuè Antvverpiæ vigilare oportet, & deſignare cum ſtipendio viſitatores librorum. Diſponit & de iſto ordinatio prædicta. Fiat ordinatio de Ludimagiſtris, quod ſint probatæ vitæ, timentes Deum, alieni à ſectis, & habentes bonum teſtimonium apud omnes, priuſquam admittantur. De quibus habeat cognoſcere paſtor loci cum duobus, aut tribus viris probatis eiuſdem loci, quibus etiam præſcribantur libri, quos debeant & poſſent legere. Nam quod eis relinquatur arbitrium legendi, quod placet, non eſt ſine periculo, nec affert fructum iuuentuti, quam docent, & facilè poterit fieri ordinatio, qui libri iuuentuti conueniant, ſecundum varios gradus & ſcientiam, quam aſſequuti ſunt ex viris doctis, & Deum timentibus, qui in illa harena ſunt exercitati: Quod colloquia Eraſmi in totum probibeantur prælegi iuuentuti, ſecundum quod iudicauit Facultas Theologica Pa-

Circa libros malos vigilandum.

Circa Ludimagiſtros.

Colloquia Eraſmi ſcholis explodenda.

ca Pariſienſis Anno .... & Cardinales 4. cum Epiſcopis & Abbatibus 6. deſignatis per Paulum Modernum Pontificem, ad colligēdum articulos, ſuper quibus oporteret primum Eccleſiam reformare, anno 38.

Requirat Epiſcopos & moneat eos Cęſar. Maieſtas officij ſui, quod habeant Officialē, ſigilliferum, & virum aliquem inſignis eruditionis & exemplaris vitæ, pro ſuo primario Cōſiliario & Vicario: quibus prouideat
Curia epiſcopalis vt reformanda. de competenti ſalario. Non requirat ab eis, nec quibuſuis officiarijs annuum cēſum, cuius occaſione multa ſæpè naſcuntur ſcandala, & iniquè premuntur innocentes. Hi habeāt cognoſcere de qualitatibus, vita & mo-
Ordinandi. ribus, ac ſcientia cuiuſque promouendi ad ordinem ſacrum, ne nimis cito alicui manus imponatur, vt idonei & ſatis probati admittantur, & alij reijciantur pro ſemper, vel ad tempus: donec vita & exemplo probati inuenti fuerint. Per hos viros viſitet Eccleſias
Viſitatio. ſeculares ac regulares: reformet, corrigat, ſi quid inuenerit reformandum, aut corrigendum: ſuſpendat ab officio & beneficio ad tēpus, vel priuet, ſecundum qualitatem exceſſus. Nam ſi reſtituatur diſciplina Canonica, & exerceatur: bona ſpes erit, quod Clerus reformabitur. Vnde pendent fere mala omnia & bona, teſtante B. Chryſoſtomo. Non audiantur appellationes friuolæ: & hæc viſitatio fiat aſſumptis Prælatis regularibus, in viſitādo Regulares eccleſias: & ſæcularibus, in viſitando ſæculares: & authoritate Apoſtolica, exemptas: ordinaria, non exemptas. habebūt hi prouidere de Archipresbytero,
De Archipresbyteris. vt officium ſuum Canonici faciant. Mandetur iudicibus ſæcularibus, vt aſsiſtāt Epiſcopis & iudicibus eccleſiaſticis. Cæſarea Maieſtas moneat & oret ſanctiſsimum dominum Papam, & ſequatur conſilium illorum Cardinalium & epiſcoporum, in reformatione ſuæ curiæ: maximè quod ad illa, de quibus
Curia Rom. vt reformāda. ita fuerunt per eum adiurati. Non eſt ſpes, quod vnquam ſine illis reſtitui poteſt fides & religio, quodq́ue ipſe diſponat de beneficijs, maximè curatis, & de parum idoneis aut nolentibus reſidere.

REFVTATIO EST EIVSDEM R. *D. Ruevvardi quorundam falſorum remediorum aulicorum, cum explicatione veri remedij, ad Belgicam ab hæreſibus liberandum, potiſsimum comparati.*

CIRCA primum articulum, quod tam late per has prouincias hæreſes variæ, & fere quotidie nouæ naſcātur, & ſpergātur, variæ ſunt cauſæ: apud quoſdam vna, apud alios alię. Qui ſunt vltimo ſupplicio affecti, expoſuerūt cauſas & occaſiones, quibus ipſi ſeducti ſunt & peruerſi. Alij veriſimiliores ſunt, quos mouerunt aliæ occaſiones. Itaque non videtur ad extirpandas hęreſes & errores ſatis eſſe, quod occurratur occaſionibus, quas pauci quidam habuerunt pro cauſa erroris. Cauſa fidei communis eſt omni Chriſtiano, non eſt peculiaris cauſa Prælatorum vel eccleſiaſticorum. quamuis eorū profeſſio & ſtatus requirat maiorem curam & ſolicitudinem circa communem ſalutem animarum. Nam de manibus eorum animæ pereuntes eorum neglıgētia requirendæ ſunt. Et ſi totum vel potiorem partem velit Imperialis maieſtas ablegare à ſe, & committere eis: periculum eſt, quod nō ſequetur fructus. Ipſa debet ſe gerere, tanquam requirentem & ſollicitantem eorum officium, nec tamen reliqui officio ſuo deeſſe.

Circa articulum ſecundum, Multis viris prudentibus videtur, quod principalior cauſa harū hæreſeon tam latè ſperſarum, ſit negligentia officiariorum principis: qui, donec cauſa fieret ferè deſperata, nimis diſsimulauerunt, nec debitam ſeueritatem iuſtitiæ exercuerūt in infectos & tranſgreſſores mādati Imperialis: imò fauerunt magis, & deſiderant etiam Conſilia prouincialia in ſuis ſuppoſitis eſſe ab eis immunia. Non eſt credendum, quod auſi fuiſſent attentare ſimplices pauci, quæ attentarunt, ſi vidiſſent cordatam ac ſeriam mādati imperialis exequutionem. Et dicitur ſatis cōſtare primarijs viris, qui ſunt apud Reginā, de quibuſdam huiuſmodi: & tamen taceri de gubernatoribus oppidorum, notorium eſt, nec poſſet tergiuerſando celari. Si huiuſmodi aliquot pro ſuo merito punirentur, vel ſaltem ante tempora aliquot puniti fuiſſent, veriſimile putant, quod nunquam tantam vim ſerpendo ſumpſiſſent iſtæ hæreſes.

Ex inſufficientia paſtorum, & præcipuè primarij paſtoris diœceſis Epiſcopi, id eſt, qui alios paſtores tanquam oues ſuas dirigere, paſcere & coercere debet ex officio ſuo, multa proficiſcuntur mala ſi ſunt imperiti, ſcandaloſè viuentes, vel ſi etiam periti & vitæ repræhenſibilis, tamen fugiunt indignationem, ſectantur quietem & commoda ſua, & incōmoda fugiūt magis, quam ſalutem & interitum animarum. Conqueritur D. Paulus, quod multi non ſyncerè tractarent verbum Dei etiam ſuo tempore. His malis omni cura occurrendum eſt, & eo magis, quod ſi etiam diligentiſsime ſuper eis vigilatur, non expurgabitur vniuerſum malum. Et officium præcipuum epiſcopi eſt, his occurrere, qui ſint inſufficientes, negligentes, magis ſua quærentes, quam ſaluas reddere Chriſto animas depoſitas. & difficillimū erit remedium. erit forte temporarium, ſed non diuturnum, nec multi temporis. Multi non ſine graui cordis gemitu deplorant iſtas prouincias, quod deſtitutæ ſunt veris paſtoribus Epiſcopis. Habēt quidem epiſcopos, ſed quaſi non haberent, minima videtur eis eſſe cura, vbi oporteret omnem eſſe. Vtinam Deus vel tandem hoc inſpiret animo Imperat. quod ſtudeat præfici ſuis prouincijs dignos Epi-

ſcopos,

ſcopos, & non tam prouideat hominibus, quam Prouincijs, quos promouet. Qui ſi onus epiſcopole & officium aduerterent: agnoſcerent etiam angelicis humeris importabile, nec facilè ſuos ſubmitterēt. In quibuſdam oppidis Hollādiæ digni & idonei ſunt Curati, qui nec officio ſuo deſunt, nec defuērunt toto iſto tempore, quando propagatæ ſunt hæreſes: nec tamen populus totus ſeruatus eſt illæſus. Vnde alias cauſas eſſe oportet, præter inſufficientiam Paſtorum. Quidam eorum habet annis fere 4. hæreticū ſua in parochia prędicantem: quantumlibet clamauerit aduerſus eum apud eos, quorū erat prohibere, nihil proficit. In culpa erant officiati principis.

In Gelria & oppidis quibuſdam non ſunt meliores, nec magis idonei Curati: tamen quia princeps ſyncerus eſt, & magiſtratus vel officiarij metu proſpicitur, nullus vel paruus eſt defectus. Item ſunt Curati & Prælati non inferiores, quam eſſe ſolent. Aliunde igitur malum nobis inuehitur. Item plaga & manus Domini vel propter peccata notoria paſsim inualeſcit, vel quod non fit iuſtitia, ſed potius in multis iratus Deus hāc nobis plagam infert.

Quidam pij viri bonæ vitæ & mediocriter docti, ante aduentum huius hæreſis, præfuerunt his annis eccleſijs: ſed ſeducti ſunt & corrupti, & facti aliorum corruptores boni & idonei præficiuntur, ſed fiunt peſtilentes. Aduerſus hos deberēt vigilare diſciplina & ſeueritas eccleſiaſtica, quàm nō poteſt exercere, niſi epiſcopus. Qui ſi negligat, vel quod res huiuſmodi parum ſit ei cordi, quis precor obſeruabit Paſtorem, & ſuper vigilem vigilabit? Hinc naſcuntur fere omnia mala. Item conqueruntur Epiſcopi in ſua functione, ſi aliquando fungantur officio, ſe prohiberi ab officiatis Principis, qui ipſi facere nequeunt, vel non ſciunt, & prohibent alios benefacere, & fungi officio ſuo.

Circa tertiū. In perplexitatibus rectè conſulere, nō eſt niſi eminentis ſcientiæ Theologicæ, ad quam non tenentur Paſtores Eccleſiarum: & imponere pœnitentiam delinquentibus, iuxta decreta Canonum, vt oportet: ſed quod nouerit ſalutare eſſe pœnitenti. Sunt nanque pœnitentię nunc arbitrarię. Verū eſt, illa tria eſſe neceſſaria Paſtori: ſed ſi degeneret à bona & exemplari conuerſatione, ſi abutatur ſua doctrina, cuius precor officium eſt ſuper hoc vigilare, niſi epiſcopi? qui ſi dormiat, malo homine ſuper ſeminante zizania, quis prohibebit? quis aduertet? niſi iam multis corruptis? Huius ergo debet eſſe, prouidere ouibus bonum & diligentem Paſtorem, & cū eccleſiæ multæ ſint, & pauci viri valentes etiam mediocri eruditione, qua iam maiori opus eſt, quam alijs ſæculis, & vita integra ac incontaminata, vbi inuenientur, qui præficiantur? Quanta ſalus patriarum eſſet ſequutura, ſi faceret Imperator rotulam ſtudioſorum, qui ſunt in vniuerſitate, & illis prouideret de curis vacantibus ad ſuam præſentationem, & reſidere faceret, & ſecundum quantitatem curarū præficeret perſonas qualificatas. Tunc ſpes eſſet, quod multa inſignia ingenia inuitarentur ad ſtudia ſcripturarum, quę iam neglecta & ſine ſpe neceſſariorum vitæ coguntur ſectari ſtudia diuerſa.

Circa quartum. In patria Hollandiæ fere vniuerſas eccleſias habet cōferre Imperator, qui ſi dignos viros ſtuduiſſet præficere, vel ſaltē tales, qui idoneos ſubſtituiſſent: nō eſſet querimonia iſta aduerſus curatos Hollādiæ, vbi tamē præcipuè peſtis hæreſum ſperſa eſſe dicitur. Audiui à quodam Lutherano per iuſtitiam moriente, quod aulicus quidā obtuliſſet plus offerēti deſeruituram paſtoratus, & ex hoc ſe primum ſcādalizatum cepiſſe occaſionem hæreſium.

Circa quintum. Regulariter non grauantur penſionibus curæ, niſi ad medietatē fructuum, & nunquam niſi relicta competenti ſuſtentatione paſtoris. Et ſi iuſtā de hoc querimoniam haberēt: facillimè illuc impetraretur reductio. Ex vita turpi & inhoneſta nō ſolùm paſtorum, (quanquā eorum maximè) ſed & aliorum ſacerdotum, populus ſcandalizatur, ſupra quos debet eſſe ſollicitudo Epiſcopalis & ſeueritas.

Circa ſextum. Lapis iſte offenſiōis eſt, ſed non ſolus: ſed nec præcipuus. fortaſsis & ideò, niſi ſimul occurratur, & alijs periculum eſt, quod nullus, vel admodū paruus ſequetur fructus.

Circa ſeptimum. Cordatos eſſe oporteret epiſcopos, qui negotium & cauſam animarū ita ſyncere promouerēt, qui nec fauore, nec affectu, nec à ... tangerētur in re huiuſmodi. Et ſi nō ex animo faciant, ſed ſolum ad complacēdum pro nunc Imperiali Maieſtati, ſtatim totum frigeſcet. Cum his, qui inidonei inueniuntur, ſi reſignare nolint, nec ipſi reſidere, procedatur ſecundum Canones.

Circa octauum: deberet Pōtifex ſummus admoneri ſuper iſtis ab Imperatore, & ſuppliciter orari, quod dignaretur aſsiſtere, & non ſolùm non ponere impedimentum.

Circa nonū. In exceſsibus & alijs melius eſt ſeruare Canonicam cōſtitutionem, quod laudabiles conſuetudines obſeruentur. quæ ſi alicubi nimis populum grauent, moderatio eſt apud Epiſcopum.

In ſequētibus vſque 14. niſi habeatur epiſcopus, vel vicesgerēs, amator gregis Dominici & animarum, parum promouebunt ordinationes. Nam penſiones in totum abolere non expedit. Sunt enim qui ſeruiunt Eccleſiæ in alijs, vel docendo, vel prædicando, vel ſcribēdo: quibus plus ſtipēdij, & abunde de neceſsitate vitę prouideri debet. Qui niſi habeāt ſuper beneficia pēſiones, vel aliundè ꝓuideatur: excludentur neceſſaria mēbra & ꝑcipua eccleſię. Oportet igitur eſſe Superintendentē, qui ſingulis rationib. & cauſis inſpectis, vel admittat vel neget cauſa cognita. Quod paſsī beneficia grauētur, nulla vel admodū modica cauſa exiſtēte intolerabile eſt.

In de-

tiam Dei, ſed quidquid Deus Eccleſię per Apoſtolos eſt loquutus.

3. A ſola traditione Apoſtolorum pendere ſcripturas, etiam Eccleſiæ Chriſtianæ dogmata.

4. Refutatio Apologiæ Cõfeſsionis Auguſtanæ, de Iudice controuerſiarum in Catholica Dei Eccleſia, quod is ſolus ſit Rom. Pontifex. quod conſentanea orthodoxorum patrum demonſtratur concordia.

5. Imperator ſi Catholicus eſt, filius eſt Eccleſiæ atque ouis: diſcere ipſius eſt, nõ docere, qui intra eſt, non ſupra Eccleſiam.

6. Petro dicta ad officium paſtorale pertinentia, etiam pertinent ad legitimos eius in cathedra ſucceſſores.

7. Iudicium Romani Pontificis in cauſa fidei, eſt ſecundum veteres PP. infallibile.

8. Quænam adhibenda Romano Pont. media, vt eius iudicium ſit infallibile.

9. Status controuerſiæ Catholicis cum Apologia Confeſsionis Auguſtanæ.

10. Apologiæ contumelia in epiſcopos Eccleſiaſticos, quod ſerui ſunt rebelles & ſeditioſi in principes, refutata.

11. Quam craſſa Philippi Melanch. cæcitas: cuius cauſa oſtenditur, quod fidei regulam ſemel reliquit.

12. Quo ſenſu Epiſcopi verè ſint Eccleſiæ miniſtri, ſed tamen patresfamilias Chriſti, & ouium paſtores.

4. In eam nos temporum calamitatem.

Fidem eſſe donum Dei, & cur metuendum, ne Germanijs auferatur.

1. Fidei eſſe donum Dei.

2. Cur quibuſdam Prouincijs ſpiritus erroris nunc videatur miſſus.

3. Quanto ſtudio fides in Germanijs ſit retinenda, ne alio migret: cuius maximum oſtenditur periculum.

4. Collatio huius ſæculi hæreticorum cum priſcis illis, qui vnum aut alterum renouabant dogma.

5. Cauſæ exponũtur, cur nam metuendum, ne fides Chriſti Germanias deſerat.

6. Pueros baptiſmo Chriſti & fide parentum atque Eccleſiæ ſaluari, non propria fide ſuâ.

7. Nullo argumento nixi docent aduerſarij, pueros propriam habere fidem.

8. Exponitur quidnam habeat doctrina Catholica de baptiſmo paruulorum.

Anabaptiſtæ Lutheriſmi ſoboles.

9. Ex inſana Lutheri doctrina de baptiſmo paruulorum, natos eſſe Anabaptiſtas.

10. Peccatum verè tolli baptiſmo.

11. Origo impiorum errorem Lutheri, ex fictitia ſua fide ſpeciali, Patrib. ignotiſsima.

5. Tanta eſt voluntatis.

Cauſa pertinacia hæreticorum.

1. De veris pertinaciæ hæreticorum cauſis, quæ ſunt affectus erga errorem electum malitia obfirmatus.

2. Exemplo Lutheri oſtenditur, longa mentis malæ lucta veritatem animo reluctantem vinci tandem.

3. Pertinaciam ſuam & obſtinatam animi cæcitatem Lutherani in Colloquijs VVormatienſi & Ratiſponenſi liquido ſunt orbi conteſtati.

Concordia cum eis ſpes nulla.

4. Nullam eſſe ſpem concordiæ inter Catholicos & noſtri ſeculi hæreticos ineundę.

Colloquia in poſterũ fruſtra.

5. Fruſtra inſtituenda in poſterum cum hæreticis colloquia.

6. Quo pio ſcopo Carolus V. cum proteſtantibus colloquia permiſerit, aut clementer indulſerit.

Interim Religioni pernicioſum.

7. Librum concordiæ Carolo V. oblatum nocere religioni veræq; religionis concordiæ ineundæ.

8. Verum concordiæ medium à Theodoſio pridem oſtenſum.

Pax Eccleſiarum vnde reſtituenda.

9. Pax Eccleſijs diſsidentibus quomodo rectè reſtituenda.

6. In Sacris.

Vnitas et cõcordia fidei Apoſtolicæ omnibus nervis tuenda.

1. Laus eſt vnitatis & admirandarum eius operationum, pro qua Chriſtus ſuæ Eccleſiæ præſtanda tum ardenter ſub mortem orauit, Ioann. 17.

2. Cur vnum Chriſtus ſuo loco in Eccleſia inſtituerit vicarium D. Petrum, & eius ſucceſſorem Rom. Pontificem.

Cauendum Belgarum incendium hæreticum.

3. Deplorat pijs lachrymis ſæuiſsimã iſtam per Lutheranos, Caluiniſtas & Anabaptiſtas corporis Chriſti diuulſionem, hortaturque ad remedia inuenienda, tempeſtiueque adhibẽda, ne totam inficiant prouinciam Belgicam.

Eraſmiana cõcordia refutata, quod noxia fidei.

4. Falſa quorundam remedia, potiſsimum Eraſmi Roterodami, refutãtur ab exemplis DD. Baſilij, Nazianzeni, & Auguſtini. Hæreticis enim ſi cedas, magis inſoleſcunt. quod Ariminenſis Synodus teſtatur.

Eraſmus PP. Orthodoxis aduerſatur.

5. Eraſmum patrib. Orthodoxis aduerſari de homouſio, libero arbitrio, de precib. pro defunctis, atque ſanctorum inuocatione.

Diſputatio cum hæreticis an ineunda, & qualis.

6. Verum remedium oſtenditur, tollendis ſchiſmatibus idoneum. Cum enim patres omnes contemnant euangelici, & ſcripturas, ſuo pro arbitrio, quo volunt trahant, diſputatione priuata potius ſeruãdi, quã publica.

Plebs infecta vt ſananda.

7. Qua ratione ſanãdus populus ſeductus, nondũ in errore pertinax, & Catholici quonam modo ſtabiliendi.

Cauſæ huius calamitatis per Germanias.

8. Cauſæ huius calamitatis Lutheranæ aperiuntur, quod & paſtores & magiſtratus ſuũ non faciunt officium.

9. Religio Chriſti conſeruãda eodem modo, quo fuit ab Apoſtolis plantata.

7. Sicut non alij.

Cõtra Samſonem Angli cum hæreſeõ cauſa eſt, aulicorum adulatio.

1. Quod adulatio aulicorum potiſsima eſt hæreſon nunc graſſantium cauſa.

Ro. pontificũ excellentia ſupra omnes Reges.

2. De excellenti Romani Pontificis authoritate ſupra reges, & principes Chriſtianos ſæculares.

7. Ex nobis prodierunt.

Vigentium hæreſeon cauſæ quæ.

1. Errores hæreticorum noſtri ſæculi exponit, Anabaptiſtarum quidem circa Magiſtratum Politicum, Lutheranorum verò circa Eccleſiaſticos paſtores, oſtendens vtrumq; à Chriſto in ſuo Eccleſiæ Chriſtianę regno inſtitutum.

2. Cau-

2. Cauſas aperit, cur fœdiſsimi iſti errores tot inueniant patronos & applauſores, non ſolum in populo, ſed in aulis principum, etiam piorum, atque adeo Catholicorum.

3. Argumenta, quibus Anabaptiſtæ nituntur claré diſſoluuntur.

Chriſtianos omnes vni Petro ſubiectos.

4. Argumentis Lutheranorum reſpondet contra excellentiam politicorum ſupra Eccleſiaſticos, illudque D. Apoſtoli ad Rom. 12. Omnis anima, generaliter de omni præpoſito eſſe accipiendũ, tam Eccleſiaſtico, quàm politico.

5. Cur apoſtoli tam ſerio hortantur omnes ad ſuperiorum obedientiam, etiam paganorum & idololatrarum.

6. Præpoſitum domus Dei D. Damaſum fuiſſe ait B. Ambroſius: vbi illius explicatur poteſtas ex D. Chryſoſtomo.

7. Omnes Chriſtianos paſtori ouium Chriſti Petro ſubiectos eſſe oportet.

8. Poteſtates omnes ſeculares ſubeſſe præpoſitis Eccleſiæ.

Principum locus in Eccleſia & officium Chriſtianum.

9. Principes per Baptiſmum fiunt ouiculæ Chriſti, ſuã retinẽtes in ſuos authoritatem, vt pater in filios: ſed quam in vſum & auxilium Catholicę Eccleſię debent conuertere.

10. Officium principis Chriſtiani quid poſtulet.

9. Magna fuit olim.

Prouidentiã Dei oſtendit pijs fides Chriſti.

1. Fidem Chriſtianã tenebras quæſtionum Philoſophicarum de prouidentia Dei illuſtrare, cur boni affligantur, & mali atque hæretici, adeoque Athei ſubinde ad tempus quoddam hic floreant.

2. Origenis error exploſus de animarum ſubſiſtentia ante corpora.

3. Pios omnes quæſtio de prouidentia Dei merito exagitauit ſemper.

Boni ac pij cur hic affligantur.

4. Cauſæ aperiuntur, cur nã boni paſsim affligãtur, & mali bonis perituris efflorescãt.

5. Calamitates pijs vtiles demonſtrantur.

6. Fortiſsimos quoſque Deus exercet, maximè publicis calamitatibus & aduerſitatibus grauiſsimis.

7. Cur quidam ſceleratorum hic aliquando puniantur crudeliſsimè.

8. Deus medicorum more omnibus hic ſalutaria parat pharmaca.

Prophetia de bellis Euangelicorum contra Catholicos.

9. Contra Euangelij hoſtes quidam publicis ſtudiorum honoribus ordinãdi ſunt, potiſsimum hoc ſæculo.

10. Ab Euangelij adulteratoribus impendere pijs Dei cultoribus cruentum bellum.

10. Edita eſt.

Refutatio Confeſſionis Saxonicæ.

1. Confeſsionis Saxonicæ Concilio Tridentino anno 1550. propoſitæ confutatio, quod calumnioſè falſa dogmata, immò impia Catholicæ adfingit Eccleſiæ.

Romanæ curiæ abuſus.

2. Agnoſcit gemens varios Roma. Eccleſiæ abuſus in diſpenſationibus, quod in ijs diſpenſatur, in quibus Chriſtus non poteſt diſpenſare, ac de damnabili capitum Eccleſiaſticorum hypocriſi.

Eccleſiæ ſolida reformatio eſt, Reſidentia Eccleſiaſticorũ, vt officium factus.

3. Nõ Concilijs generalibus, ſed canonum veterum obſeruatione reformãdam eſſe Eccleſiam, ſedula paſtorum vniuerſorum reſidentia, ab exemplo Adriani ſexti Romani Pontificis.

4. Diſtinguendam eſſe fidei doctrinã à moribus & diſciplina Eccleſiaſticorũ, ſuæ profeſsioni non reſpondentium.

Calumniæ Saxonum in Catholicos.

5. Catalogus calumniarum Confeſsionis Saxonicæ, in Catholicam Chriſti Eccleſiam: Concilium Tridentinũ doctiſsimos habuiſſe Epiſcopos: ſed raros, qui cauſam Chriſti ſcriptis agant, quos illi ſeruo pigro pecuniã dñi ſui in terris fodienti ſimiles demõſtrat.

Refutantur calumniæ Lutheranorum.

7. Eccleſia nunquam fidem mutauit, nec ea docuit, quæ Confeſsio Saxonica ei per calũnias affingit.

Saxones nouam inuehere doctrinã.

8. Quod nouam pœnitentię doctrinam inuehant Saxonici.

Fides ſpecialis figmẽtum eſt Lutheri.

9. Quod fides apprehendens iuſtitiam, figmentum eſt Lutheranorum, & ſcripturis, orthodoxisque patribus ignotum ſimul & aduerſarium, magisque perplexam eſſe hanc doctrinam, quam Catholicorum eſt.

Meritum.

10. Quod calumnia eſt, nos docere homines ſuis proprijs operibus mereri peccatorũ remiſsionem.

Iuſtificatio an per opera Iuſti an impletione legis.

11. Quod iuſtificamur fide, ſed nõ ſine operibus, non tamen illorum merito.

12. Alia calumnia in Catholicis refellitur, quod docemus iuſtos eſſe impletione legis.

Dubitatio.

13. Alia retunditur calumnia, quod nos doceamus dubitare de peccatorum remiſsiõe.

Certitudo de ſalute quædam temeraria.

14. Certitudinem hæreticorum de ſalute aduerſariam eſſe ſcripturis diuinis.

Diſsidiũ calũnijs fouent Lutherani exitiale Germanijs, ni occurratur.

15. Quod falſa affingunt dogmata Catholicis Saxones, vt funeſtum iſtud alant Eccleſiarum Germaniæ diſsidium, nobis omnib' ni tempeſtiuè occurratur, certo exitiale.

ARGVMENTVM COROLLARII ad AA. Carolum V. & Ferdinandum Imperatores, Eiuſdem R. D. Rueuvardi Louanienſis Decani.

1. Ad cognoſcendum.

Ad Carolum V. A de ortu hæreſeon & remedijs earundem.

Fontes veros tres aperit, vnde in Belgium hæreſes nunc graſſantes & ortę ſunt & inualuerũt, deinde verò contra eaſdem exponit remedia, quę ſi fuiſſent adhibita, iam florida ſtaret Belgica, hæreſibus nunc paſsim perniciosè tentata.

2. Circa primum articulum.

Ad Reginã Mariam de vero Belgij remedio cõtra graſſantes hæreſes.

Refutatio eſt quorundam falſorum remediorum, à quibuſdam aulicis Sereniſs. Reginæ Mariæ Vngariæ ſuggeſtorum: cum explicatione veri remedij, ad ſanãdum Belgicam potiſsimum comparati.

3. Ante paucos dies.

Ad Ferdinãdi A. ſuggeſtionem, de Remedijs Germaniæ ſanandæ.

Conſultatio eſt clariſsimorum doctorum Louanienſ. Theologorum, ad A. Ferdinandi ſuggeſtionem, ſuper remedio Germaniæ ſanandæ atque ad concordiam cum Catholica Chriſti eccleſia certo reducendæ: quæ videtur eſſe S. Facultatis Theologicę Louanienſ. Scripta enim eſt manu DD. Hentenij, & DD. Tiletani additionibus caſtigata, & R. D. Rueuvardi tandem ſtylo abſoluta.

RVE-

RVARDI DE ENCHVSEN Sacræ Theologiæ profeſſoris quæſtio Quotlibetica de effectibus quos conſuetudo operatur in foro conſcientiæ &c. pronunciata publice Louanij in Scholis Artium. Anno domini. M.CCCCC.XX. in Decembri.

VTrum iudex ſæcularis impediens venerabile ſacramentum euchariſtiæ miniſtrari ſceleratis ad mortem ducēdis per aliquam conſuetudinē à mortali peccato excuſari poteſt. *Propoſitio.* Pro cuius ſolutione primo tractabo de effectibus, quos operatur conſuetudo in foro conſcientię, Deinde de venerabili ſacramento euchariſtiæ, an ſit præcepti diuini in articulo mortis, & ſimul ad quæſtionem reſpondebo.

Conſuetudo varie accipitur. Pro priori præmitto, ꝙ hoc nomen cōſuetudo varie accipitur. Primo pro frequentia actuum, qui ſunt in noſtra poteſtate. Et poſſunt actus frequētari ab vno priuato homine: vel à diuerſis membris eiuſdem communitatis, & ſecundum hoc aliqua conſuetudo dicitur eſſe priuata, & alia publica ſiue communis. In qua ſignificatiōe vtimur nomine conſuetudinis in communi ſermone. Secundo accipitur pro lege obligante, vel permittente vt id fiat, quod fieri ſolet, lege inquam tali ex frequentia actuum inducta, hoc modo capitur in principio decretorum, quando conſuetudo diffinitur eſſe ius quoddam moribus inſtitutum. Tertio capitur vt non differat, à præſcriptione, niſi quod per præſcriptionem acquiritur ius priuato, per conſuetudinem vero nullum ius priuato. Hoc eſt ſolum certis quibuſdam, ſed in communi & publico acquiritur, vt dicit Panorm. in ca. finali de conſuetu. Exemplum. Si aliquis tranſiens frequenter & multo tempore per fundum vicini ſui, tādem acquirat in fundo ſeruitutem, vt tranſire poſsit domino contradicente, eſt præſcriptio. Si vero paſsim à varijs de communitate tranſitur, eſt conſuetudo. Sæpe tamen hæc nomina confunduntur, & accipiuntur pro eodem. In hac ſignificatione capitur in titulo de conſuetu. & tā frequenter in canonibus & gloſsis, & apud canoniſtas quaſi nullam aliam ſignificationem haberet. Hæc autē conſuetudo aliquando concurrit cum derogatione legis ſuperioris, & ita cum cōſuetudine ſecundo modo accepta, aliquando ſine ea, quā diſtinctionē non obſeruantes ſummiſtæ omnia confundunt, & perplexa faciunt quæ de conſuetudine loquuntur. Præmiſſa hac diſtinctione, ponam pro primo articulo quinque propoſitiones.

Propoſitio prima. Prima propoſitio eſt. Conſuetudo hominis priuati nec legi derogat, nec legem facit, quæ propoſitio intellecta de lege cōmuni & publica nullam habet dubitationem, cum illam condere ad ſolam ſpectet autoritatem publicam, & admodum parum operatur ad talis legis immutatiōnem ſola hominis priuati cōſuetudo, & ideo eam ſolum deducam de lege priuata. Et probō, quia ſolis ſubditis lex imponitur, nam ſocius in ſocium, & par in parem, nullum habet imperium, ergo nec idē in ſeipſum. Et ridiculū eſſet dicere quod aliquis obligatur lege, quā tollere poteſt, dum vult, qualiter eſſet de iſta lege priuata cum eiuſdē ſit legem tollere cuius eſt cōdere. Ex qua propoſitioue infero tria correlaria: Primū eſt. *Correlarium primum.* Qui præmiſſa matura deliberatione decernit & firmiter proponit certo die ieiunare, vel pauperi dare eleemoſynam, ex huiuſmodi decreto & propoſito nullo modo obligatur, etiamſi voluerit & intenderit ſe obligare. Ex quo vlterius ſequitur. Si tale propoſitum habēs decernat pro maiori firmitate, quod dabit pauperib. vnum ſtuferum, ſi propoſitum & decretum non impleuerit, nō implens nō tenetur illā pœnam ſoluere dādo pauperibus vnum ſtuferum, quamuis intendiſſet ſe obligare, non enim magis obligat decretum conditionatum extante conditione, quale eſt iſtud ſecundum, quam decretum abſolutum. Probo iſtud correlarium, quia ſi aliqua obligatio naſceretur illa veniret ex lege quā ſibi videtur impoſuiſſe, aut ex voto vel promiſſione. Non primum ſicut patet ex declaratione propoſitionis, nec ſecundū, quia ibi nullum eſt factum votum vel promiſsio, cū hæc ſolum fiant ad alterum Et idem etiā ſatis patet ex capitulo. Literaturam, de vo. & vo. redemp. Et ſicut voluntas, qua volo eſſe ſanct⁹ vel doctus, non ſtatim parit ſanctitatem vel ſcientiam, ita nec intentio ſe obligādi parit verā obligationem, ſi non adeſt opus, ex quo nata eſt ſequi obligatio, puta votum vel promiſsio, aut iuramentum, ad quæ tunc obligatio prope ſequitur, non ex dicta intentione. Cuius ſentētiæ etiam eſt Angelus in ſumma in verbo votum primo. §. ſeptimo. Pro cuius *Correlarium ſecundum.* maiori declaratione infero ſecundum correlarium Sicut intentio ſe obligandi nunꝗ parit veram obligationem, ita non eſt neceſſaria ad rationem voti, iuramenti, vel promiſsionis, ſed eis omnino impertinēs. Patet quia ex hoc ſolo completur ratio iuramēti, & naſcitur vinculum eius, quod aliquid affirmatur ſub atteſtatione nominis diuini. Et quæcuq; fuerit affirmantis intentio, fieret deo irreuerentia, ſi non fiat, quod eo in teſtē vocato affirmauit eſſe futurum. Et certū eſt, eum obligari ex huiuſmodi iuramento quāquam inter iurandum non intendiſſet implere quod iurabat, & probabilius eſt ſi etiā noluiſſet ex iuramento ſuo obligari, hinc patet quod non ſtatim iuramentum doloſum dicendū eſt in conſcientiā non eſſe obligatorium. Et idem puto de matrimonio doloſe contracto, in quo plures confeſſores etiam docti periculoſiſsime falluntur, & fallunt, putantes ſtatim matrimonium eſſe nullum in foro conſcientiæ, ſi fraudulenter & doloſe audiunt eſſe contractum, cum tamen

ſolus dolus qui excludit intentionem contrahendi, faciat matrimonium eſſe nullum. Ex quo ſequitur primo, Si aliquis contrahat cum aliqua, quamuis intendit non ſeruare fidem, quam tamen promittit vt copulam extorqueat, non minus naſcitur verum matrimonium.

Secundo ſequitur, Probabile eſt, quod cõſentiens in aliquã, & conſenſum debite exprimens, contrahit verum matrimonium, quamuis ex huiuſmodi conſenſu nolit ad aliquid obligari, dummodo abſoluto conſentiat, ſine modo & conditione, & hęc ſunt compoſſibilia, propter concurſum erroris, vt quia putat non contrahi matrimonium, niſi expreſſe & formaliter velit ſed obligare. Vel putat eam eſſe conſanguineam in tertio gradu, & ideo ex conſenſu ſuo nihil ſequitur iuxta Ca. vnicum, de ſpon. & matri. libro ſexto. Et ideo audacter omnia promittit vt copulam extorqueat. Probo iſta, quia obligatio eſt effectus, qui ex contractu ſequitur & extra eius ſubſtantiam. Iam diſſenſus in effectum non ſuſpendit nec impedit cauſam, ne effectum pariat, ſicut ſtuppa comburitur, ſiue approximans eam igni velit ſiue nolit, & fortiter alterum percutiens, non minus lædit ſi eum lædi nolit. Ex quibus concludo quod regulariter eſt verum matrimonium, quod à ſimplicibus doloſe contrahitur. Et admodum difficile eſt, verbis promiſſorie & donatiue prolatis, non habere intentionem neceſſariam, ad veram promiſsionem & donationem, quamuis facile ſit dicere animo ea ſic mendaci. Et ſicut nunc declaraui de Iuramento, ita ſimiliter declarari poteſt de voto & promiſsione. Ex hoc enim quod prima deliberatione, promiſsiue dicimus deo vel homini nos aliquid facturos, quod ad eos ſpectat, eſt verum votum, & promiſsio, nec minor obligatio naſcitur, quam ſi formaliter & expreſſe intendiſſemus nos obligare. Nam fidelitas debita deo & hominibus, ex qua ſola debent impleri vota & promiſſa, requirit taliter dicta impleri. Et notanter dico quando promiſsiue dicimus nos aliquid facturos, quia ſi ſolum enunciatiue prædicendo ſcilicet operis noſtri futuritionem, ſecundum noſtram veriſimilem coniecturam, ac ſi ſimile quid enunciaremus ei de altero, non eſt votum nec promiſsio. Et doctores dicentes requiri intentionem & animum ſe obligandi, ſolum volunt requiri animum & modum dicendi promiſsiue, quem quilibet facilius apud ſe experiri poteſt, quam proprijs verbis exprimere, ſicut modum dicendi optatiue, imperatiue, aut deprecatiue. Similiter intelligo diffinitionem legis quam ponit Cancellarius Pariſienſis in fine tractatus de poteſtate eccleſiaſtica, in qua dicit, quod lex eſt ſignum notificatũ rectę rationis volentis teneri ſeu ligari creaturam &cæt. Cum ad rationem legis ſufficiat quod notificetur imperioſa ordinatio ſuperioris de aliquo faciendo.

Tertium correlarium infero, quamuis nemo ſibi legem ferre poſsit, poteſt tamen facto ſuo id efficere, vt incipiat eum de nouo ligare lex communis iuris naturalis, diuini & humani. Nam vouentem incipit ligare lex diuina, & naturalis, ad votum implendum, & habente conſcientiam erroneam ne contraueniat. Contra hanc propoſitionem primam eſt vna obiectio, & altera contra primum correlarium. Dimittens conſuetudinem ieiunandi certo die, vel dicendi certas orationes diu ſeruatam patitur remorſum conſcientiæ, ergo in dimittendo peccat. conſequentia tenet, quia conſcientia ſolum remurmurat de malo, ſicut ſoli bono cõgaudet. Propter quod dicit apoſtolus gloriam noſtram eſſe teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Altera eſt ex homilia tertia Gregorij ſuper Ezechielem. Qui bona inquit agunt, ſi meliora agere deliberant, & poſt deliberata non faciunt, licet in bonis prioribus perſeuerent, in conſpectu tamen dei ceciderunt ex deliberatione. Ex quo verbo opinatur gloſa in ca. Litteraturã de vo. & voti redemptio. & Canoniſtæ, quod propoſitum firmum, obligat in conſcientia, quamuis ad nullam procedatur promiſsionem. Corr. terti

Ad priorem reſpondeo, quod ſi conſcientia remordet, & arguit dimittentem ſuam conſuetudinem tanquam de peccato eſt erronea, eamque contemnere oportet & deponere. Et falſum eſt quod de ſolo malo cõſcientia remurmuret, remurmurat enim de omni eo, quod exiſtimatur eſſe malum, quamuis in ſe ſit vere bonum, vel indifferens.

Secundo dico, quod conſcientia ſæpe arguit nos quod meliora dimittimus, adhortatur enim ad optima, ſed ſicut dictat illa nõ eſſe neceſſaria, ſed ſolum ſub concilio ſi non fallitur, ita nec omiſsionem iudicat eſſe peccatum, cui conſcientiæ non eſt peccatum difformari, ſicut ſequi & amplecti non oportet, ea quæ ſunt concilij. Ex quo infero pro conſolatione timoratarum conſcientiarum, quamuis patiantur frequenter remorſum conſcientiæ, in lectione horarum, & alijs operibus ſuis, non ideo in animo deijciantur, tanquam ſtatim contra conſcientiam peccauerint. Nam iſte remorſus & contriſtatio naſci poteſt ex hoc ſolo, quod deficiunt à fine intento, ea ſcilicet diligentia, deuotione ac feruore, in quibus eſſe deſyderant, & à quibus contingit inculpabiliter deficere propter noſtram infirmitatem, Nec ſunt in noſtra poteſtate cum ſint ſingularia DEI dona, quæ aliquando nobis ſine culpa noſtra denegat DEVS, vt agnoſcamus noſtram infirmitatem, & paupertatem, & diſcamus ea eſſe à DEO donata, dum nobis adſunt, & quando deſunt ab eo ſolo petenda. Nec ad extremum ſeruoris

ac

ac diligentiæ gradum tenemur. Summe tamen caueatur ne in illis tempore exercitij operis formetur conſcientia quaſi de peccato, nam contra hanc agens ædificat ad gehennam. Et quia prior remorſus & contriſtatio, ad hanc conſcientiam proxime diſponit, ideo conſultum eſt vt non amittatnr tempore exercitij operis. Ad alteram obiectionem quæ eſt ex Gregorio dico quod loquitur de recedente à meliori propoſito propter pauorem & torpnrem mentis, & animi leuitatem & inconſtantiam, ac diffidentiam de auxilio Dei, ſicut ipſemet ſe exponit. Nec cenſetur quis mittere manũ ad aratrum & reſpicere retro, niſi poſt exordia boni operis ad mala reuertatur, quæ reliquit iuxta interpretationem eius. *Nota* Patet ergo quam debili fundamento innituntur qni propter illud dictum Grego. opinantur propoſitum firmatnm deliberatione obligare.

Propoſitio Secunda. Secunda propoſitio eſt. Couſuetudo communis ſiue totius communitatis poteſt facere legem, qua ſinguli illius cõmnnitatis in foro conſcientiæ obligabuntur. Pro cnius probatione præmitto qnod ex conceſsione iuris naturæ præueniẽdo omnẽ conſtitutionem iuris diuini poſitiui, & humani, in communitate eſt iuriſdictio & poteſtas ſtatuendi legem pro vtilitate boni communis, hanc alicui vni cõmiſit, propterea quod per ſe eam difficulter exercere poteſt & exequi, hic eſt quem vocamus principem, regem vel ſuperiorem communitatis, in qua commiſsione populus ſe non exuit, nec à ſe abdicat iuriſdictionem & poteſtatem legislatiuam, ſed alteri quaſi vicario & miniſtro ſuo committit, vt recte ſentit gloſſa. c. ſi. xxiij. q. iij. fundans ſe in c. dominus eadem cauſa. q. ij. Et talem intelligit eſſe conceſsionem quam inſti. de iure na. gen. & ciui. populus in principem omnem poteſtatem & imperium dicitur cõceſsiſſe. Non enim cenſetur popnlus ſe ſeruum feciſſe, aut plus in principem trãſtuliſſe, quã tranquillo, ac ſalutari regimini ſuo expediat, immo cum hæc poteſtas ex iure naturali communitati cõueniat, videtnr eſſe ab ea inabdicabilis. Sicut ab vnoquoque priuato inabdicabilis eſt poteſtas ſui directiua in finem, & beatitudinem ſuam. huic fundamento innituntur doctores & canones ſupponentes in Collegijs, Capitulis, & vniuerſitatibus, iuriſdictionem & poteſtatem ſtatuendi, nednm in rebus paruis, (vt Panormit. male eã reſtringit in ca. cum omnes, de conſtitut.) ſed in vniuerſis quæ membra ſua concernunt, vt recte ſentit glo. ca. 2. de verbo. ſig. li. ſexto. fateor tamen quod ſuperiore irritante talia ſtatuta, & ordinationes nõ amplius obligant, quouſq; tamen reuocata non ſunt, qnamquam nec approbata, valida ſunt. Simile eſt de voto & iuramento vxoris aut filiæfamilias, quæ vere obligant ante approbationẽ mariti vel patris, quibus tamen irritantib. nulla manet obligatio, iuxta textum numer. xxx. & ea quæ Auguſtinus ibi tractat. Hic tamen diſtinguere npnrtet inter poteſtatem ſecularem & eccleſiaſticam. nam omnis princeps ſecularis perfectæ communitati præſidens, ab ea ſuam poteſtatem habet, & ideo eius ſtatuta irritare non poteſt, ipſa reclamante. Dixi notanter perfectæ communitati præſidens, ad excludẽdum poteſtatem paternam, & mariti in vxorem, quę primo pri. & marito conueniunt ex conceſſione iuris naturæ. Sed poteſtas eccleſiaſtica non eſt à communitate, cui per eam præſidetur, nam immediate à domino dictum eſt Petro, & in eo ſucceſſoribns eius, Paſce oues meas, Ego dabo tibi claues regni cælorum. Et quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis. Propter quod ſummus pontifex, totius eccleſiæ, cui præfectus eſt, ſtatuta ac conſuetudines reuocare poteſt & irritare, tãquam vniuerſis ſuperior ſicut ſingulis. nec nbſtat quod quidam ex epiſtola. 36. quarti libri Regiſtri Grego. allegat Gregorium & omnes prædeceſſores ſuos recuſaſſe nomen epiſcopi vniuerſalis, quia vt ex ſequentibus patet, intelligit epiſcopum vniuerſalem eum, qui eſt ſolus epiſcopus per excluſionem aliorum. Nam epiſtola 34. eiuſdem libri dicit epiſcopos eſſe ſuæ curę commiſſos, Et agit contra Ioannem epiſcopum Conſtantinopolitanum, vt eum deponat. Et conqueritur quod Salonitanæ vrbis epiſcopus, eo neſciente ordinatus ſit, & adulatorie & temerarie cõcilium Calcedonenſe illud nomen Romanis epiſcopis obtuliſſet, niſi in aliquo vero ſenſu etiam communi eis conueniret. Hac ſuppoſitione præmiſſa ſatis clara eſt propoſitio, quia nihil refert quocunque modo ſtatuta vel leges promulgentur, facto ſcilicet vel verbo, dummodo ſufficienter conſtet de mente legislatoris. Loquuntur enim opera noſtra ſicut & verba & mentis conceptus manifeſtant vt dicit Auguſtinns homilia 3. in primam canonicam Ioannis. Et apoſtolus dicit quoſdam factis deum negare. Et potiſsimum per actus multiplicatos, interior volũtatis motus, & rationis cõceptns declaratnr. Et hoc ſolo modo intelligitnr conſuetudo facere legem, ſcilicet tanquam legis promulgatio. Quapropter ſi promulgatio nõ ponatur eſſe de ratione legis intrinſeca, rectius diceretur quod conſuetudo legem promulgat, quam quod legem facit. Circa hanc propoſitionem ſunt aliquæ difficultates valde perplexæ.

Prima eſt, quomodo communitas laica poteſt ſua conſuetudine facere legem eccleſiaſticam, qualis videtur eſſe lex ieiunandi in profeſtis ſanctorum, ſoluendi iura ſepulturæ, & ſumendi ſacramentum eucharistiæ, & extremæ vnctionis. Nam poteſtatem legislatiuam maiorem non habet quam princeps ſuus ſæcularis, cuius ſtatuta etiam in fauorem eccleſiæ facta declarantur eſſe nulla in ca. Eccleſia ſanctæ Mariæ de conſti. *Prima difficultas.*

Secunda difficultas.

Secunda difficultas, cum poteſtas legiſlatiua nõ ſit apud ſingulos de cõmunitate ſed vniuerſos, mirum eſt, quomodo ex actib. ſingulorum, quales ſunt actus cõſuetudinarij, poſsit fieri lex, nam facta non cenſentur eſſe collegij vel cõmunitatis, niſi collegialiter concludantur & præſtetur conſenſus in cõmuni, iuxta ca. in Geneſi de elec. & notata doctorum ibidem.

Tertia difficultas.

Tertia difficultas, qua intẽtione actus fieri debẽt à cõmunitate, & à quota parte, & quãto tempore, vt aliquando legẽ faciãt, & quomodo conſuetudo debet eſſe rationabilis, q̃ difficultates oẽs pendent nõ à iure humano, canonico, vel ciuili, ſed preciſe à iure naturali, & diuino, quib. canones innituntur, veritatẽ in quibuſdã eorũ determinantes, ſine noui iuris inductione, vt fatetur etiã Panor. in ca. fin. de cõſuetudine, nec de alijs negari poteſt. Pro prima difficultate ſufficit ꝓ veritate propoſitionis, quod cõmunitas laica poteſt inducere cõſuetudinem obligatoriã in illis in quib' habet iuriſdictionem. Quę vero ſunt illa, impertinens eſt propoſitioni, tamẽ pro ſolutione difficultatis motæ, & vt ſciatur in quibus rebus cõmunitas laica poteſt ſtatuere, expedit præmittere quibus finibus diſtinguntur poteſtas eccleſiaſtica & ſecularis, ex quo ſtatim depræhendetur q̃ ſunt temporalia & quæ ſpiritualia, penes quæ in canonib & apud doctores hæ poteſtates diſtinguũtur, & in quibus materijs, ſinguli decernere, ſtatuere, & leges ferre poſſunt. Eſt aũt finis poteſtatis ſecularis, nõ diuitiæ, non voluptas cõmunitatis ſibi cõmiſſæ. Imo nec pax & tranquillitas temporalis, ſed ipſam viuere ſecũdũ virtutes maxime morales in quibus conſiſtit felicitas naturalis & politica. Et poteſtatis eccleſiaſticæ finis eſt, vt perducatur cõmunitas ſibi commiſſa, ad fœlicitatem regni cœleſtis, quã Chriſtus nobis ꝓmiſit. Nam cũ gubernatore cõmunitatẽ ſit ipſam dirigere & mouere ad ſuũ finem, ſecũdum duplicẽ eius finem, naturalẽ ſcilicet & ſupernaturalẽ, duplex eſt eius gubernatio, & duę poteſtates eius directiuæ. Hinc ſtatim patet quod poteſtas eccleſiaſtica ex architectonica & præceptiua reſpectu poteſtatis ſecularis, tanquã ea quæ eſt finis ſuperioris ad quem alterius finis ordinatur, iuxta proceſſum Ariſto. I. Ethicor. Hinc etiam patet quã late extenditur poteſtas ſecularis, ad omnia ſcilicet quæ vtilia ſunt ad viuendũ, ſecundũ virtutẽ maxime moralẽ, & ergo vt apparet, præcipere poteſt ſuis, vt deo & ſanctis honorem debitũ impendant, & ſoluant miniſtris eius ſtipendiũ debitum, & vniuerſaliter oẽs actus virtutum moraliũ. Nam punire poteſt ſacrilegia, periuria, & vniuerſaliter omne crimen quod eſt contra ius naturæ, ſicut hoc latiſsimè deducit Panormi. in ca. Cũ ſit generale. de foro cõpetenti, niſi forte vbi ratione periculi, pontifex ex cauſa, quædã reſeruauit poteſtati eccleſiaſticæ, vel ipſi principes in Conſilijs ceſſerunt. Eſt enim principis ſecularis parare materiam ſecundũ virtutes morales, quæ apta ſit per pontifices eleuari, ac perduci ad regna cœlorum. Iſta latiſsimè tractat B. Thomas in fine I. libr. de regimine principis. Et Panormi. ca. ſupra allegato ſatis conformiter eandem materiam determinat. Præter hanc poteſtatem, in qua princeps ſecularis ſubſtitutus eſt, videtur mihi probabiliter, quod communitati chriſtianorum, ſimul in eodem collegio vel ciuitate viuentium conuenit poteſtas legiſlatiua, in ordine ad fœlicitatem æternam immediate. Sũt enim chriſtiani non ſolum ciues terrenæ cõmunitatis ſed etiam cœleſtis Hieruſalem, cõciues ſanctorum & domeſtici dei vt dicit Apoſtolus ad Epheſ. 2. & vt huius ciuitatis ſunt mẽbra, probabiliter mihi videtur conuenire eis dicta poteſtas. videtur enim conueniſſe fidelibus tempore legis naturæ, ſine ſpeciali diuinitus facta communicatione, videtur etiam conuenire patri reſpectu familiæ ſuæ, quam ita dirigere poteſt præceptiue ad fœlicitatem æternam, ſicut ad finem naturalem. Et ſicut vnuſquiſq; naturaliter mouetur deſyderio ad fœlicitatem cœleſtem, & ſe ac membra ſua ad eam dirigere poteſt. Ita videtur communitas fidelium, ſua membra ad eam poſſe imperioſe mouere, de qua poteſtate eccleſiaſtica, quando alicui vni totius communitatis cõmittitur, ſiue vocetur decanus, ſiue abbas, vel abbatiſſa, eſt idem iudicium, quod de poteſtate ſeculari, quãtum ad hoc, quod primo communitati cõuenit, & ſuperiori ſolũ ex eius cõmiſsione, quodque non magis ab hac poteſtate ſuperior deſtitui poteſt per prælatos eccleſiæ, quam ſuperior laicus & ſecularis à ſua, eſt valde probabile.

Reſponſio ad ſecundã difficultatem.

Ad ſecundam reſpondeo, quod non eſt neceſſe communitatem localiter congregari, vt facta cenſeantur eſſe communitatis, & nõ ſingulorum ſtando in limitibus iuris naturę & diuini, ſed ſufficit quod fiant à partib. cõmunitatis in quãtum partes ſunt, maxime ſi de conſenſu aliorum membrorum conſtet circa idem factum, hoc ſentit gloſ. poſt Hoſtien. ca. I. de rebus eccleſiæ, non alie. li. 6. Nã localis congregatio nihil poteſtatis tribuit communitati, quamuis vtilis ſit ad mature tractandum, ſed multa ſunt quæ tractatu nõ indigẽt, vel propter modicitatem, vel quia ſunt prius ſatis tractata, & quod aliqua irrita & inualida ſunt, niſi communitate localiter conuocata, & in communi conſentiente. vt in ca. in Geneſi. & in ca. Quia propter de elec. hoc eſt ex humana pontificis ordinatione, quæ vltra materiam ſuam extendi non debet.

Reſponſio ad tertiam difficultatem.

Ad tertiam difficultatem in qua multa petũtur, dico primo, quod conſonũ eſt æquitati naturali, vt in factis cõmunitatis ꝓualeat maior & ſanior pars, prout declaratur, & ſupponitur in multis canonibus. Ex cauſa tamẽ ſtatuitur in quibuſdam, vt duę partes cõſentiant. nam determinari poteſt naturalis poteſtas & ab effectu ſuo per præuenientẽ irritationẽ impediri, ſicut certũ eſt, de poteſtate contra-

trahendi matrimonium cum attinenti in 3. gradu. Dico ſecundo de tempore, quod nullum certum tempus eſt iure determinatũ, vt lex conſuetudinaria introducatur: nam canones loquentes de conſuetudinis præſcriptione intelliguntur & expreſſe loquũtor, de conſuetudine qua præiudicatur iuri alterius, vt licet hoc in ſingulis intueri. Et ideo dico in genere loquendo, quod tamen tempus requiritur vt maior & ſanior pars cõmunitatis iudicet facto ſuo, quod velit ipſam à tota cõmunitate pro lege ſeruari, & quouſq; hoc factum non eſt, nulla cõmunitatis conſuetudo obtinet vim legis obligatoriæ. De intentione vero qua debet conſuetudo à populo ſeruari, vt aliquãdo legem faciat, ex dictis facile patet, quod ſcilicet intentione promulgandi legem, & eam imponendi ſingulis de cõmunitate, debet ergo prius in populo eſſe volũtas, & ordinatio legislatiua quã explicare & promulgare intendat ſuis actibus, quos frequẽter iterat, cum fungitur hic officio & vice legislatoris, vt doctiſsime deducit B. Tho. prim 2. q. 97. art. 3. cuius ſententiã refert, & ſequitur. Arch. in Roſario diſt. 11. Ex quo infero quod non ſatis eſt vt cõſuetudo vim legis obtineat, quod ſeruetur à cõmunitate tãquam bona & expediens, vel etiam tanquam debita & obligatoria, ſed ſeruari debet intentione faciendi & promulgãdi debitum legis, quæ ſi non præceſsit, ſeruatur ex errore populi, tanquã debita & obligatoria. Simile eſt de ſoluente indebitum quod putat eſſe debitum, qui ex hoc debitor non conſtituitur nec dare cenſetor.

Conſuetudines obligatoria admodũ pauca.

Secundo infero quod admodũ paucæ ſunt conſuetudines populi chriſtiani, quæ obligant in ſoro conſcientiæ ex vi conſuetudinis. dico notanter ex vi conſuetudinis, quia ratione ſcandali, & turbationis, quæ veriſimiliter ex earũm violatione ſequeretur, ſæpe in conſcientia obligant, in quo caſu loquuntur ca. quæ allegat Gratianus diſtinct. 11. & 12. ſicut clare patet ex epiſtolis Auguſt. ad Caſulanum, & ad inquiſitiones Ianuarij, ex quibus multa ſumuntur. Si obieceris. Turpis eſt pars quæ non conſormatur ſuo toti, ergo oportet omnem conſuetudinem bonã ſeruare, quæ eſt in communitate, in qua viuimus. Pręterea in canonibus mandatur vt cõſuetudo rationabilis & pręſcripta ſeruetur, ergo nihil reſpicere oportet ad intentionẽ populi. Ad primum reſpondeo, quod turpis eſt pars quę non conſormat ſe toti, in quibus oportet, & ideo ſi in caſu ſcandali, vel vbi conſuetudo eſt obligatoria, vel pręcepta ſeruari, aliquis ſe toti non conſormaret, eſſet pars turpis. Certũ eſt apud omnes quod non in quolibet bono oportet toti conformari, alias omnis conſuetudo eſſe obligatoria, etiam in actibus mere liberalib. Ad ſecundũ dico. Si mandetur in genere obſeruari conſuetudo rationabilis & præſcripta, intentio mandantis eſt vt ſeruetur pro tali qualis eſt, argumento eorum quæ dicuntur in ca. Exijt qui ſeminat de verbo. ſigni. lib. 6. Et etiam illi canones loquuntur ſicut dixi de conſuetudine, qua præiudicatur iuri alterius, quæ obſeruari mandatur in foro exteriori, fortaſsis tamen in quibuſdã certis materijs conſuetudinem ſeruare eſt neceſſarium ex mandato ſuperioris, non ex vi conſuetudinis, ſicut probabiliter puto eſſe in ca. ad apoſtolicam de Simonia.

Lex quando rationabilis.

De rationabilitate conſuetudinis, hoc eſt legis conſuetudinariæ dico quod eadem requiruntur ad rationabilitatem legis & conſuetudinis. eſt enim vna legis ſpecies. Et tũc lex eſt rationabilis, quando eſt lata ab habẽte authoritatem, ad bonum commune, ſecũdum iudicium prudentis, vt aũt legi derogetur per aliquos actus nulla requiritur eorũ rationabilitas, ſed ſufficit ſi non ſint irrationabiles, hoc eſt ſi legi naturali & diuinæ nõ aduerſentur, ſicut dicit cõſolatorius doctor Cancella. Pariſienſis. lectione quarta de vita ſpirituali animæ & in alijs multis locis, & tunc ſolum iudicãda eſt corruptela. Imo addit & veriſsime, quod per peccatum & malitiam ſubditorum, & ſic per conſuetudinem irrationabilem lex abrogari poteſt. Et non mirum quia illa ſacere poteſt, quod inutiliter perciperetur, quod prius vtiliter mandatum erat. Ceſſante aũt legis vtilitate, ſimul ceſſat eius vis obligatoria, de quo latius in quarta propoſitione dicam. In actib. autem quæ legẽ conſuetudinariã faciũt, requiritur rationabilitas hoc eſt cõformitas ad rectam rationem, hęc tamen nõ ſufficit, quia nõ eſt rationabile legẽ fieri, de omni illo quod bonum eſt fieri & expediẽs cõmunitati. Ex hac 2. propoſitione infero corrolarie quod communitas poteſt diſpẽſare, & abrogare & ſimplici verbo tollere legem, quã ſua conſuetudine induxit, eiuſdem enim eſt tollere legẽ cuius eſt condere, ſubducendo authoritatẽ quam condendo impertiuit. Et procedit corrolarium etiam de conſuetudine & lege cõfirmatis, per ſuperiorem, cum eius confirmatio nullam nouam obligationẽ adducat, ſed ſolum præexiſtentem approbat & ratificat vt ſentit Panor. ca Dilecto, de preben. & dig. Nam ſublato principali, quale eſt in propoſito ſtatutum vel conſuetudo, ſimul cadit acceſſorium. Nec obſtat quod omnia noſtra facimus, quibus noſtram impertimur authoritatem, quia quamuis noſtra approbatione, fauore, aut defenſione, non tñ talia, qualia eſſent ſi à nobis primarie emanaſſent. In propoſito aũt ſuperior relinquit factũ aliorum confirmando vt ex terminis patet. Simile eſt de viro approbante vota vxoris. Ex quo vlterius ſequitur, quòd cõſuetudo ieiunandi, vel celebrandi aliquid ſeſtum obligatoria, perderet virtutem legis, ſi curatus vel magiſtratus de conſenſu populi denuntiaret, q placeret eam amplius non ſeruari. De tranſgreſsione vero conſuetudinis quale peccatum eſt, mortale ſcilicet an veniale, idem dicendum eſt, quod de tranſgreſsione legis, ſi in eadem materia à ſuperiore promulgaretur.

Propoſitio tertia.

Tertia propoſitio eſt. Conſuetudo communitatis poteſt abolere legem ſuperioris eccleſiaſtici & ſecularis, ſed non naturalem vel diuinam. Secunda pars propoſitionis clara eſt, quia ius naturale ſemper idē manet vt dicitur v. diſtinct. In principio & v. Ethico. & Bernar. in lib. de diſpenſa. & præcepto. dicit Ius diuinum eſſe inuiolabile & neceſſarium, in cuius obſequium, mores noſtri, tempora, loca, & omnis commoditas captiuari debent, ei locum tribuēdo, vt etiam dicitur in c. finali de conſue.

Lex abrogatur multipliciter.

Primæ partis declarationi præmitto, quod multipliciter lex abrogatur. Primo ſi expreſſe reuocat eam legislator. Secūdo puto probabiliter, quod abrogatur ſi ab ea recedit legislator, non curando ſi non ſeruetur. Nam dicit Cancel. Pari lectio. iiij. de vita ſpi. animæ, quod cenſendus eſt reuocare legem ſuperior quando cognoſcit ſubditos paſsim, & publice tranſgredi illam abſq; contradictione, aut [illegible] cōtradicit, dānoſe & ſolis verbis contradicit, cum deberet vti factis, allegat B. Thomā & Henricum de Ganda. alioquin inquit alio loco. Conſtitutiones poſitiuæ non eſſent niſi in laqueum, offenſiones & ſcandalum, nedum inſipientium, ſed & ſapientium. Eandem ſententiā ſępe ſequitur Petrus de palu. Nec obſtat quod multa per patientiā tolerātur, quę ſi deducta fuerint in iudiciū exigente iuſtitia, nō debent tolerari, vt dicitur ca. Cum iam dudum. de pręben. & dig. quia talia multa ſunt, nō omnia, illa ſcilicet, quę iuri diuino & naturali aduerſant, in quib. diſsimulatio hominis nihil poteſt ām̄mutare: fateor tamē quod iſta abrogatio non eſt ſine ſcrupulo, nec iudicāda niſi à prudentibus. Tertio lex abrogatur, quādo incipit eſſe pernitioſa, vel inutilis cōmunitati, nam ſicut in poteſtate ſuperioris, non eſt lege decernere qood eſt pernitioſum, vel inutile, ita lex prius vtilis ſuam efficaciam perdet, quando facta eſt inutilis: vt patet ex cōditionib. legis quæ ponuntur in ca. Erit autem 4. diſt. Et præter hæc ſuſpenditur legis obligatio, quādo ſtatim poſt publicationē, ſubditi adferunt apparentem exceptionem & cauſam, propter quā legem illam ferri nō conuenit. iuxta ca. Si quando de reſcriptis. nam ſi legislator tunc vellet legem ſuam ad ſtatim obligare, eſſet voluntas irrationabilis, nec obligaret ſubditos. Et ſæpe legis obligatio omnino ceſſat, ſi populus nolit legem acceptare. iuxta ca. In iſtis 4. diſtinc. vbi dicitur quod leges inſtituuntur quādo promulgantur & firmantur cum moribus vtentium approbātur. Cuius ratio eſt, quia regulariter non expedit ſubditis imponere quæ auerſantur & non approbant, maxime quādo ſunt natura pertinaces & immanſiui, & ideo non approbatio populi facit ordinationem non eſſe expedientē & prudentialē, & per cōſequēs nec dignā nomine legis. Sūt tamen quædā, quæ poſſunt populo etiā inuito imponi propter vtilitatē incōparabiliter maiorem, quā eſt mala turbatio. Quo præmiſſo ponā quaſdā ꝓpoſitiones minus principales, declaratiuas tertiæ ꝓpoſitionis. Prima eſt, Cōmunitas poteſt abrogare legē ſui ſuperioris, expreſſe eam reuocando, ſi ei imperium & authoritatē conceſsit, ſed non illius qui aliūde ſuā poteſtatem habet. Prima pars patet, qa talis cōmunitas eſt ſupra ſuū principem, & ſimiliter ſecunda, quia vniuerſa communitas eſt illo principe inferior. Eſt hic difficultas, an extēſo imperio principis, cōmunitas quæ prius ſola habebat poteſtatē caſſandi leges eius, eam amittat ſi maior eſt cōmunitas, quæ imperio dn̄i ſui accreuit: nā quæ pri⁹ tota erat, poſtea videtur eſſe minor pars, cuius non eſt hæc poteſtas & autoritas. Reſpōdeo hic ꝓbabiliter, quod vnitas ſuperioris non facit vt oēs ſubditi eius faciant vnam cōmunitatem: nec princeps hoc facere poteſt ſine cōſenſu eorū, cum ſit eis pręiudiciale. Simile eſt de epiſcopo, qui præficitur duob. epiſcopatibus, qui non ſtatim fit vnus epiſcopatus, ex capitis vnitate. Secūda ꝓpoſitio minus principalis: Conſuetudo cōmunitatis etiam ſecundū partem minorē oſtendit ſuperiorem reuocaſſe legem ſuā ad min⁹ interpretatiue probatur. quia oſtendit ſuperiorem nō curare, quod lex ſua negligitur, quomodo ex paucorū paucis actibus lex poteſt abrogari, maxime in principio, ſicut dicit Panor. cap. primo de Treuga & pace.

Tertia propoſitio eſt. Conſuetudo abrogat legem faciēdo ei deeſſe cōditiones, ſine quibus lex dici non meretur. Probatur quia conſuetudo facit legem tempori & loco nō cōuenire, facit etiā eam eſſe inutilē & pernitioſam, cū difficile ſit aſſueta relinquere, & ita de alijs cōditionib', ſine quibus lex humana eſt tyrannica & humana præſumptio. Et omnium iſtorū ratio eſt, quia lex eſt prudentialis ordinatio, quę variatur ſecundum mutationē ſtatus, & qualitatis, loci, tēporis, & materiæ. Ex nunc dictis patet quod actus cōſuetudinarij per quos lex tollitur aliquādo fiunt ſine peccato, aliquando cū peccato.

Propoſitio quarta.

Quarta propoſitio eſt. Cōſuetudo quæ eſt quędā pręſcriptio ſeruitutis vel iuris alieni non excuſat à peccato ſi nō ſubeſt ſufficiens cauſa, propter quā alius ſuo iure priuari poteſt, aut ſeruitute grauari, quā probo. Quia neminē poteſt princeps ſine cauſa re ſua priuare vel noua ſeruitute grauare, vt aperte colligitur ex epiſt. Am. ad Marcel. ſororem ſuā, & ex oratione quā habuit cōtra Auxentium, nā princeps in rebus ſuorū habet ius defenſionis & gubernationis, & in neceſsitate reipublicę vendicationis, ſed nō proprietatis, non enim habet proprietatem in eis ex conceſsione iuris naturę, vel diuini, vt puto certum eſſe, & populus non plus iuris in ipſum tranſtulit, q̄ neceſsitas boni communis requirit, nec intendebat ſe facere ſeruū. ſed manere in naturali libertate, quod nō oportet longius declarare de principe ſeculari. Princeps aūt eccleſiaſticus vt ſummus pontifex maiorē videtur habere poteſtatem circa bona eccleſiaſtica, ſed hæc poteſtas eſt diſpē

ſatoris

ſatoris, non dñi, aut proprietarij, vt tenet Panor. ca. Conſtitutus. de reſcriptis, & glo. in ca. Can. de verbo. ſig. Et dicit Cancellariua Pariſiẽſis de poteſtate eccleſiaſtica cõſideratione. 12. hoc deciſum eſſe in conſilio Conſtantienſi. Nam dominium bonorum eccleſiaſticorum, eſt apud particulares eccleſias, collegia, aut conuentus, ſicut aperrè ſequitur ex ca. Exijt, qui ſeminat lib. 6. de verbor. ſignifi. E clemẽtina exiui de paradyſo, vt habeatur differentia inter bona, data fratribus minoribus & alijs capitulis vel conuentib. Et poteſt idem probari ex intentione eorũ, qui ſua eccleſiæ relinquunt, qui intendunt ſua dare certo conuentui, vel capitulo, vel eccleſiæ ad vſum ibidem Deo ſeruientium, ſub certo onere & modo, non Pontifici. Ex quo ſequitur, quod primaria diſpenſatio bonorum eccleſiaſticorum, ſpectar ad totum collegium vel cõmuniratem, cuius ſunt, vel ad eum, cui ab eis eſt commiſſa, ad ſummum verò Pontificem, quãdo negligitur ab alijs, vel malè adminiſtratur. Domini enim eſt diſponere de rebus ſuis. Nec alius rectè ſe intromittit, ſi debite eas diſpenſat. Er probabiliter puto, quod non alia facultas diſpenſandi bona eccleſiaſtica, ex iure diuino ſummo Pontifici conuenit, niſi fortaſsis per accidens, ratione miniſtrorum, in quorũ vſus ſunt deſtinata, quos ipſe videtur vniuerſos poſſe pro ſuo arbitrio inſtituere, de qno ego valdè dubito. Immò mihi videtur probabilius, quod ſicut Abbaris cum ſuo conuentu eſt monachum acceprare, & inſtituere, ita decani cum ſuo collegio eſt aſſumere miniſtros ſuæ eccleſiæ, niſi aliud habeat fundatio, vel hac poteſtate mereantur priuari ob ſuam culpam, vel ei ceſſerint. Nec poteſt alius quiſpiam rationabiliter de hoc ſe intromittere, ſicut nec in collatione Burſarũ, vel diſtributione portionum menſæ ſancti ſpiritus, niſi cui ex fundatione, vel eius cõmiſſione conuenit. Scio ſummum Pontificẽ eſſe capot, vicarium ſuper totam eccleſiam, ſed capitis ſunt ſua officia, non omnia, imò multa ſunt aliorum membrorũ corporis Chriſti. Poteſt quidem rationabiles leges facere, circa adminiſtrationem eorum, quorum intereſt, ſed illam non poteſt illis tollere nec adminiſtrare. Intelligo de poteſtate à Chriſto ei conceſſa. Si tamen poteſtas, omnia benficia conſerendi, vt apud eum præuentio locum habeat, conceſſa ſit ei in generalibus conſilijs ego neſcio. Non credo aliquod conſilium voluiſſe præiudicare iuribus aliorum, & intentioni rationabili fundatorum, extra caſum magnæ vtilitatis, & ideò puto probabiliter, quod ſæpè in foro coſcientiæ, eſt inualida beneficiorum impetratio, quæ paſsim & indifferenter in omnibus, in vrbe procurator. Et idem puto de aſsignatione penſionum, & commendatione monaſteriorum ſine libero conſenſu eorum, quorum intereſt, cũ per illas, bona eccleſiaſtica in alienum, & alterius vſum trãſferantur, quã ſunt deſtinata, & cum iniuria Domini actu poſsidentis. Ex quibus infero Correlarium, quod ſine magna cauſa, ſummus Pontifex non poteſt bona vnius eccleſiæ transferre ad aliam, vel vnius monaſterij ad aliud, vel dare alteri in cõmendis, ſicut nec bona priuata vnius eccleſiaſtici ad alterum, vel legatum vni pauperi ad alterum. probatur, quia verum dominium ac proprietatem habent monaſteria & eccleſia in illis, ſicut priuatus Eccleſiaſticus vel laicus in ſuis, ſicut prius declaraui. Et quid naturalius vel æquius, quã quod tam pia ac ſancta fundatorum voluntas, non tam cito violetur. Scio eſſe ſcriptum, nedum in Clementinis, ſed etiam in corde hominis, quod deſtinata largitioni fidelium in certos vſus, in illos, & non in alios debere conuerti, & ſaluã eſſe in hoc Apoſtolicæ ſedis non voluntatẽ, ſed ſolam authoritatem. Et mihi videtur ꝙ non aliam authoritatem ſedes Apoſtolica habeat, circa bona monaſterinrum vel capitulorũ ex inre diuino, quã habeat princeps ſecularis circa pecuniam, quã ſinguli ciuitates in publicu ærario habent pro ferendis ſui oppidi oneribús, cuius diſpoſitionẽ non aliam nec maiorem habet, quã pecuniæ ſingulorum. Nec iſta eſt mea ſolius ſententia ſed eandem tenet, & mihi publicè dicendi occaſionem & audaciam dedit cõſolatorius doctor Cancellarius Pariſienſis, in tractatu de poteſtate eccleſiaſtica, & etiam in multis locis alijs. Difficulter mõſtrari poſſet, qood ſedes Apoſtolica ex conceſsone Conciliorũ, & ſic quaſi ceſsione eccleſiarum, plus poteſtatis habeat, maximè extra caſum vrgentẽ magnæ vtilitatis. Ex quibus facilè conſtare poteſt, an authoritare ſedis Apoſtolicæ paſsim & indifferenrer remitti poſſunt, ea quæ debentur monaſterijs, vel alijs locis eccleſiaſticis, vel cõponi, vt pars ſoluatur quæ nec ipſa vertitur in vtilitatem cõmuniratis, cui debetur, mulrò minus compoſitio fieri poteſt ſuper vſuris. per vnum vſurarium ab alio extortis, ſicut vt pulchrè proſequitur colẽdiſsimus magiſter noſter Athẽſis cuius anima in pace quieſcat, in vna quæſtionum quas ſcripſit ci ca tertium ſententiarũ. Patet etiam quid dicendum ſit de priuilegio, ſi quod concedatur principi ſeculari, vt per omnẽ terram ſuã diſponat, de prælatis, quo videntur capitula, abbatiæ, & cõuentus ſpoliari poteſtate & iure ſibi ex iure naturali & diuino vt apparet competentibus. Nec magis poſſunt hoc iure priuari, quã iure aſſumẽdi nouos monachos, vel facultas Theologiæ, aut iuris iure inſtiruendi burſarios in ſuis collegijs. Nõ poſſunt aliud ſentire, neq; puto quod quiſquam aliud ſentiet, ſi materiam ad prima principia, iuris naturę & diuini reſoluat, & contemnat ſuperficialem & literalem ſenſum capitulorũ, & canonũ, de quib. nõ vereor dicere, quod prior dixit Apoſtolos de lege diuina: Litera occidit, ſpiritus viuificat. Sed his fortaſsis multorũ iudicio plus ſatis, quæ omnia induxi ad oſtendendum, quod nec princeps ſecularis nec eccleſia.

cleſiaſticus poteſt ſuos priuare rebus ſuis, vel grauare, ſine cauſa ſufficienti, prout dicit propoſitio. De cauſa autem quæ ſit ſufficiens, vt per viam conſuetudinis, vel præſcriptionis, aliquis poſsit grauari, vel re ſua priuari, ſentio idem cum Henrico de Gandauo. quotlibeto. 8. q. 22. & B. Thoma quodlibeto. 12. arti. 25. & reuerendiſsimo patre Cardin. Darthuſ. præceptore meo, à quorum ſententia non admodũ diſſentiunt canoniſtæ. Quod eſt ſola culpa illius, qui grauatur, vel priuatur re ſua. Probatur, quia ſi alia cauſa eſſet, illa videretur eſſe quies, pax, & trãquillitas Reipub. ſed illa non requirit innocentem re ſua priuari, vel eum verè ſeruitute grauari, cũ illis ſufficienter conſulatur, ſi non admittatur actio illius, contra quẽ præſcriptum eſt, tunc enim lites forenſes ceſſabunt non minus, quàm ſi translatio dominij facta eſſet, quod latiſsime declaraui, & probaui Henricus de Gandauo. & reuerend iſs. Cardin. Darthuſ. Nec quæuis minima culpa, vel negligentia meretur hanc pœnam ſpoliationis rei ſuæ, ſed videtur quod ad minus debeat eſſe mortaliter culpabilis, quæ raro accidit circa temporalia, quæ magis contemnere oportet quã amare, & circa quæ pauci admodum negligentes inueniuntur, ſequitur ergo, quod rariſsimè in conſcientia, & conſpectu Dei excuſat præſcriptio vel illa cõſuetudo, eum, qui illo titulo, vel rem vel ſeruitutem ſibi vendicat vel tenet. Et verè ipſemet Imperator, à quo iura præſcriptionum & conſuetudinum manauerunt, vocat præſidium præſcriptionis, impiũ, & improbam temporis allegationem in authentico, vt eccleſia Roma. centum annorum præſcriptione gaudeat. Ex quibus infero quædam corrolaria, Primũ. Nulla conſuetudine excuſari poſſunt Canonici, qui à fratre nouiter recepto, notabilem pecuniæ ſummam recipiunt, quã inter ſe diſtribuant, & quamuis receptio illa fieri poteſt, vt non ſit proprie Simonica, ſemper tamen iniuſta eſt, propter quod Papa in ca. Iacob. de Simonia, illam cõſuetudinem reijcit & contemnit. Cuius ratio facilè ex dictis colligi poteſt tam clara, vt nemo auaritia non excæcatus non videat eſſe iniuſtum. Et videtur, quod ſola ignorantia inuincibilis, poſsit hic excuſare, cum ſit iuris diuini regulariter. Secundum Correlarium eſt. Nulla conſuetudo excuſare poteſt capitula vel prælatos, in vſurpando fructus beneficij litigioſi, in præiudicium habentis verum ius, ſi etiam darent pauperibus, quod per locũ à minori deduci poteſt ex ca. quia ſæpè de elec. & elec. poteſtate lib. 6. Et ratio ex dictis facilè colligitur, cùm in nulla culpa ſit is, qui verum ius habet, propter quam aliqua conſuetudine grauari poſsit. Tertiũ Correlarium. Nulla conſuetudine excuſari poteſt maritus, pro ſua voluntate diſtrahens dotem vxoris inuitè, nec ipſa grauari poteſt per aliquam cõſuetudinem debitis, quæ maritus ſua prodigalitate contraxit. iuxta cap. penult. de conſuetudine. Idem iudicium ferendum eſt de gabellis, telonijs, aſsiſijs, & alijs grauaminibus impoſitis, vtputa ne feræ capiantur ab his, quibus damna faciũt. quodque damna non reparantur per eos, qui ſibi eas appropriant, & in mille ſimilibus, quæ nunquam fiunt iuſta ex ſola conſuetudine, ſi etiam mille annis bona fide eſſent ſeruata. Multa habentur pro iuribus ex conſuetudine, vel præſcriptione, quæ ſi radicitus examinentur, inuenientur eſſe iniuriæ & violentiæ, oppreſsiones & tyrannides, valdè lamentabile eſt, quod multi viri etiam docti paralogiſantur, & falluntur in hac materia, putantes, quod præſcriptio & conſuetudo idem operantur in conſcientia, quod in foro exteriori. Parum momenti hic habent capitula, quæ ſolũ procedunt in foro exteriori, vt fatẽtur multi Canoniſtæ & omnes Theologi. Attendatur ſcriptum eſſe in cordib. noſtris. Ne alteri faciamus, quod nobis fieri nolimus. De præſcriptione verò iuriſdictionis & poteſtatis Eccleſiaſticæ in excõmunicando, in miniſtrando ſacramenta, in eligẽdo, & inſtituendo, ac conferendo beneficia Eccleſiaſtica, quantũ in foro conſcientiæ operatur, propter maximam materiæ perplexitatem, difficilè eſt determinare, à quo tamen multa pendent. nam ſi conſuetudo non dat ius conferendi, tunc inualida eſt collatio beneficiorum, quæ ſoli conſuetudini innititur, & ſi beneficium eſt curatum, inualida eſt abſolutio ſacramentalis, quæ impenditur parochianis, & ſic de multis alijs, quæ inde ſequuntur. Mihi probabilius videtur, quod nihil dictorum præſcribitur ſine culpa eius, in cuius præiudicium eſt, vel quia ipſe ſine culpa ſua non poteſt iure ſuo priuari, vel Pontifex cenſetur nolle priuare eum innocentem. Scio B. Bernardum de conſideratiõe ad Eugeniũ lib. 3. ſentire inualidã eſſe exemptionẽ à prælatis immediatis, ſi paſſim & ſine magna cauſa fiat. Scio etiam non deeſſe, qui probabiliter putant, nõ poſſe curatis indifferenter caſus reſeruari, cùm ſint veri hierarchæ, habentes ſuam poteſtatem immediatè à Chriſto, quæ vt tolli non poteſt, ita nec minui, niſi hoc expediat ſuæ eccleſiæ.

Quinta propoſitio eſt. Poteſtas ſecularis non poteſt præſcribere, nec cõſuetudine obtinere iuriſdictionem vel poteſtatem mere eccleſiaſticam, probatur, quia nihil obtinetur via præſcriptionis vel conſuetudinis, niſi transferente lege vel canone, quibus ſolis innitũtur. Et ideò impræſcriptibiles ſunt res, quarum præſcriptioni lex & canon non aſsiſtunt. In quo differt conſuetudo præſcriptiua, ab ea, quæ eſt abrogatiua, & conſtitutiuæ legis, quæ per nullam reſiſtentiam ſuperioris impeditur fundata in iure naturali & diuino. Sed hanc poteſtatem & iuriſdictionem ſpiritualem lex dare non poteſt, cũ eius cõditor de ea non poſsit diſponere. Et canon non ſolũ non concedit, ſed & reſiſtit, ne ius ſpirituale à laico præſcribatur, vt patet in cap. cauſam de præſcriptionibus in ca. ſacro-

ca. ſacroſancta. & ca Maſſana. de elect. & ca. Eccleſia S. Mariæ, de conſtit. Et concorditer hoc tenent Canoniſtæ, ex quo fundamento etiam deduci poteſt, an conſuetudo inducta contra clericos, vt partem aſsiſiarũ ſoluant, vel aliter grauentur, vnquam poſsit in conſcientia excuſare grauantes, cũ canones reſiſtant conſuetudinibus, quæ ſunt contra libertatem eccleſiaſticam, & principes ſeculares, pro nulla negligentia clericos punire poſsũt. Et probabilius eſt, ꝙ nec per Papam tolli vel minui poteſt immunitas à ſoluendis grauaminibus, ſine conſenſu vel culpa clericorum, cũ priuilegia immunitatis clericorum magis innitantur donationi, remiſſioni, ac ceſsioni principũ ſecularium, quã nudo priuilegio, ad voluntatem concedentis reuocabili. Hoc ſolũ probabiliter teneo, ſemper paratus in iſto, vt in alijs omnib. acquieſcere meliori informationi, & ſententiæ meæ cedere.

Secundus articulus admodum parũ difficultatis habet, & ideò paucisſimis ipſum ab ſoluam, ponendo quaſdam propoſitiones, ex quibus inferã Correlarium reſponſiuũ. Prima propoſitio. Sumere venerabile ſacramentum Euchariſtiæ non cadit ſub præcepto diuino. Probatur, quia illud præceptũ promulgaretur à ſaluatore Ioannis. 6. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitã in vobis. vel Matth. 26. Accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum. Item hoc facite in meam commemorationem, ſed in his locis nullum præceptum promulgatur. Nam in loco priore Ioan. 6. Saluator loquitur de manducatione ſpirituali, quæ fit fide firma per dilectionem operante, ſicut interpretatur B. Auguſt. & ipſemet Saluator, dum dicit. Qui manducat meam carnem, &c. in me manet, quaſi manducare & bibere ſit in ipſo manere. Et poſtea. Verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus ſunt & vita. Et verba adducta ex 26. cap. Matth. ſecundum Auguſt. de verbis domini, ſunt verba inuitantis, non præcipientis. Præterea vterque locus ita loquitur de bibendo ſanguinem, ſicut de manducanda carne, ſed ex antiquisſimo ritu eccleſiæ, & determinatione conſilij Conſtantienſis, certum eſt, non eſſe præceptum diuinum vt laici ſacramentaliter bibant, quanquam nec ſit eis diuino præcepto prohibitum. nam in primitiua eccleſia, ſub vtraque ſpecie communicabant, vt patet ex Apoſtolo primæ ad Corinthios. 11. Imò adhuc tempore Cypriani. & Auguſti. ſicut patet ex epiſtolis & ſermonibus eorum. Eadem propoſitio probari poteſt, ex ritu ſanctorum patrum eremitarum. Quam propoſitionem tenent Alexander de Hales. ſanctus Thomas in quarto. beatus Bonauentura. & ferè omnes Theologi. Et quamuis præcipuus & delicatior cibus & potus animi noſtri, ſit corpus & ſanguis Domini, propter quod comparatur adipi frumenti, altilibus, vitulo ſaginato, & ſimilibus, ſunt tamen alia fercula & potus, quæ neceſsitati famis & ſitis ſpiritualis ſufficiunt, & eundem cibum & potum, qui ſumuntur ſub ſacramento. Saluator Ioannis 6. docet ſumere ſine ſacramento vt conſimiliter reficiant. Qui venit, inquit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet in æternum. Et Ioannis 4. dum loquitur cum mul. ſamaritana. de aqua viua ſaliente in vitam æternam. hinc Auguſti. Crede, inquit, & manducaſti. Secunda propoſitio. Ex præcepto eccleſiæ quilibet Chriſtianus, qui ad annos diſcretionis peruenit, tenetur ſemel in anno recipere venerabile ſacramentum Euchariſtiæ. Et conſuetudo populi Chriſtiani habet, vt petatur & ſumatur à morituro. Prima pars nota eſt ex capi. Omnis vtriuſq; ſexus de penitent. & remiſ. Circa ſecundam partem dubium eſt, an hæc cõſuetudo ſit præceptiua, & ſimiliter de cõſuetudine ſumendi extremam vnctionem & confirmationem, de quo in propoſito nihil refert, ſatisſit, ꝙ non ligat iſtos ſceleratos cùm in illo hominum genere locum nõ habeat. Tertia propoſitio. Iſti ſcelerati ex cõſpectu ſuæ indignitatis, poſſunt ſinguli dicere cum Centurione. Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, & cum Petro. Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. Nam B. Auguſtinus in epiſtola ad Ianua. dicit vtrunque honoraſſe ſaluatorem, Zacheum, & Centurionem, quamuis diuerſo & fere contrario modo. vnum non audendo ſuſcipere, alterum non audendo propter ſuam neceſsitatem, & Domini reuerentiam prætermittere. Contemptum ſolum, inquit, non vult cibus iſte, ſicut nec manna faſtidiũ. Nihil offendent Deum, ſi dixerint ſinguli. Peccaui in cælum & coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum ex mercenarijs, quorũ non eſt ſedere in menſa, & comedere filiorum panem, noluitque ex ſui deſpectu manducare de vitulo ſaginato. Scio quod regulariter Deo patri noſtro gratius eſt, quod de agno Paſchali, propter nos occiſo, aſſato, & parato manducemus & epulemur, quia præcipuè quærit, vt fructificemus ex gratia oblata nobis, nobis etiam eſt vtilius & ſalubrius, ſed tamen ediuerſo, non diſplicet Deo humilitas, ex qua ad eius aſpectum accedere veremur, & noſtri contemptus ſi moueant nos, ne ore ſtatim prius polluto, & adhuc peccatis ſanguinolento cum ſumamus. Quarta propoſitio. Diſpenſator familiæ domini præfectus, poteſt ex cauſa quoſdam de familia, etiam filios, non admittere ad menſam Domini. Probatur, Quia hoc aliquando poteſt conuenire honori, & reuerentiæ domini, & ſaluti eius, qui nunc repellitur. Nam ſi cum domino inciperet, ex frequentia familiarius agere, & eum minus reuereri, quam conuenit, diſpenſatoris eſt non admittere, cum ipſe ſaluti familiæ habeat intendere, & dare in tempore tritici menſuram, & nõ ſolum ſi ſaluti eius qui repellitur expediat, ſed etiam ſi neceſſarium ſit ſaluti aliorum

membrorum

omnibus paratus cedere, & acquieſcere meliori informationi.

Quomodo dicit Apoſtolus ad Corinthios ſexto, de ſe & coapoſtolis, quod erant tanquam nihil habentes, & omnia poſsidentes, cùm videantur eſſe contraria, omnia poſsidere, & nihil habere. Hæc apparens contrarietas, primum diſſoluitur, ſi dicentur nihil habuiſſe actu, & omnia poſſediſſe in ſpe, quomodo filiusfamilias nihil habet, nullius enim dominus eut proprierarius eſt, & tamen eius ſunt, in ſpe omnes diuitiæ patris. Ita Apoſtoli & omnes iuſti ex eo, quod filij Dei ſunt eius hæredes & cohæredes Chriſti, ad Romanos octauo: & ex hoc in certa capectatione hæreditatis & gloriæ filiorum Dei, quæ tota & integra abſque aliqua ſui diuiſione eis obueniet. Sicut ergo Dei ſunt omnia. Tui, inquit, propheta ſunt cæli, tua eſt terra, & apud alium Dominus dicit, Meum eſt aurum, meum eſt argentum: Ita iuſti omnium dominium, omnium poteſtatem & ius expectant, & iuata infallibile promiſſum veritatis. Super omnia bona ſua conſtituet eos. Sed quia iſte ſenſus non ſatis videtur teatui conuenire, in quo ex præcedentibus videtur velle Apoſtolus, quod omnia actu poſsidebant, quãuis nihil habẽtes. Ideo difficilior videtur concordia. Pręmittit enim. Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes, ſicut egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes & omnia poſsidentes. Et ideò beatus Auguſtinus in expoſitione Pſalmi ſexageſimi octaui hanc apparentem contrarietatem diſſoluit, per hoc quod Apoſtolus non dicit abſolutè, nihil habentes, nec abſolutè triſtes, aut egentes, ſed cũ particulis diminutiuis, dicit quaſi triſtes, ſicut egentes, tanquam nihil habentes, tales enim reputabantur. Ipſe autem populi opinionem corrigens, dicit eos non eſſe verè egentes, non eſſe nihil habentes, ſed ſemper gaudentes, omnia poſsidentes, & tam copioſè, vt multos ſuis diuitijs locupletarent. Sed quomodo precor Apoſtolus, & alij iuſti, etiam nunc omnia poſsident, quomodo verè omnia habent, qui veraciter Domino confitentur. Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te, ſi omnia reliquerũt, quomodo omnia poſsident, res mira ſed tamen veriſsima, quam propter ſui nouitatem Apoſt. frequẽter celebrat. Nam in Epiſtola ad Romenos octauo. Qui proprio filio ſuo, & cæter. quomodo non etiam omnia cum illo nobis donauit, non, inquit, vt Auguſtinus dicit, donabit. Et alibi. Omnia veſtra ſunt, & ſæpius idem; hic dico duo.

Primò, quod omnia, quæ ſunt in domo domini, ſunt ſeruorum & maximè filiorum, in actu, quoad vſum, ſi eis indigeant, ita vt liberam habeant facultatem eis vtendi pro ſua neceſsitate & indigentia, omniaque eis indigentibus ſubſeruiunt, etiam ipſe paterfamilias, nec minus eis languentibus aſsiſtunt, & parata ſunt omnia, quam ipſi domino, hoc ſenſu ſecundum interpretationem Athanaſij, Omnia ſunt filiorum Dei. Scimus, inquit Apoſtolus, quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, in ſalutem & vtilitatem eorum his, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, hoc eſt, qui verè ſunt filij, qui non merebuntur exhæredari. Et eſt hic modus loquendi apud vos vulgaris, vt familia, & filij Domini dicant. Ecce nos poſsidemus hunc agrum, nos habemus hæc domi noſtræ. Conſimiliter Paulus cognoſcens ſe domeſticum & filium Dei, dicit ſe omnia habere & poſsidere.

Secundò dico ex præcedentibus, quod nedum iuſti omnia poſsident, in Chriſto, quaſi domino & patre ſuo, ſed verè ipſi omnium Domini ſunt, omnibus enim vti poſſunt, modò caueant de iniuria alterius. Et verius omnia poſsident, ſuo diuino & naturali dominio, quam habentes in eis ſolum dominium ciuile & politicum. Hi enim magis poſsidentur, & ſubditi ſunt diuitijs, quam eas poſsident, & dominentur. Quid enim eſt poſsidere, quam in poteſtate habere & dominari, & qui verius dominantur, quam qui eas calcant & contemnunt, vtentes tamen pro ſua neceſsitate & commoditate. Dominio ciuili ſinguli religioſi ceſſerunt, & fratres minores etiam vniuerſi, vtentes rebus pro ſua neceſsitate, non vſi iuris ciuilis aut politici, ſed alio multò diuiniore, iuris ſcilicet diuini & naturalis, quo ſerui facultatem habent vtendi rebus domini, & filij rebus patris, ſecluſo omni iure ciuili & politico, quo iure vtebatur Chriſtus, in his, quæ erant ei ad victum neceſſaria, vtebantur & Apoſtoli, vtuntur & nunc religioſi, maximè fratres minores, habent enim ius tale, quale habet pater ſuus, quale habet dominus ſuus, cuius eſt terra & plenitudo eius, qui nullum ius ciuile, nullum politicum in aliquo habet; & quale eſſet in vtente; ſi nulla eſſet facta rerum diuiſio, vtuntur re ſua, ſed non ſua ciuiliter, ſed titulo charitatis, vel iuris; per quod ſedari poſsit illa contentioſiſsima diſputatio, quam agit Ioãnes vigeſimus ſecundus in multis extrauagentibus, vt apparet, contra determinationem conſilij Nicolai Papæ, in conſilio Viennenſ. quæ habetur in capitul. Exijt de paradyſo. Ex quo inferunt quidam Correlarie, quod quilibet abutens re, quæ eſt ſua ciuiliter, committit furtum, quia contrectat rem alterius, vt ad vſum ſibi non conceſſum domino inuito, ſicut Gerſon in multis locis proſequitur. Nemo enim iuſtorum contentus eſt, vt res ſuæ aſſumantur in contemptum & irreuerentiam domini ſui. Ita ergo intelligi poteſt, nihil habentes ciuiliter, nullius dominium politicum & ciuile, quod ortum habet ex lege Imperatoris, quod eſt ſolum quaſi nihil habere, & omnia poſsidentes

titulo & iure charitatis, vel etiam in Chriſto patre & domino ſuo.

Secunda quæſtio ſine argumẽtis eſt. Qnomodo in publicis ſermonibus promittitur populo pax & proſperitas temporalis, cùm tamen dicat Apoſt. Omnes qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionem patiẽtnr. ſecundæ ad Tim.3. Hic primum moueri poteſt, quomodo vniuerſaliter dicitur, quod omoes qni volunt, &c. cùm multi vidcãtur iuſtè viuere, quibus omnia fœliciter ſuccedunt, nec vllam experiuotur perſecutionẽ vel moleſtiam. Vbi reſpondere poſſem poſt Nicolaũ de Lyra, quod ſi qui tales ſnnt, qui piè viuunt, & nullam patiuntur tribulationem, propter raritatem & pancitatem, qnaſi nulli eſſent reputantur. Nec propterca ſcriptura minus generaliter loqui debet. Hoc inq̃ reſpõdere poſſem, niſi idẽ Apoſt. clariſſimè hunc ſenſum excluderet, ad Hebr. 12. dicens, quod Deus flagellat omnẽ filium quẽ recipit, & ne vllum excipias ſubiũgit. Quis enim filius, quem nõ corripit pater, q̃ ſi extra diſciplioam eſtis, cuius participes facti ſunt omoes, ergò adulteri & non filij eſtis. Quem locum tractans Auguſtin. in ſermone de paſtoribus. Para, inquit, te flagellari, aut certè non quæras recipi in filium, omnem filium quem recipit flagellat. Exceptus es à numero filiorum, ſi es exceptus à paſsione flagellorum. Ita omnem filium flagellat, vt & vnicum, qui ad hoc carne iodutus eſt, vt ſioe flagello non eſſet. Qui ergo flagellat vnicũ filium ſine peccato, nuoquid relinquet adoptiunm cum peccato. Si putas te oon habere tribulationes, nondum incepiſti eſſe Chriſtianus. Nũquid tempus eſt, vt incipiat iudicium à domo Dei, & ſic iuſtus vix ſaluabitur, vt ſciatur quam terribilis fiois eorum, qui non creduot Euangelio. Incipe viuere io Chriſto, & probabis verum eſſe, quod dicit Apoſtolus. Omnes qui piè volunt, &c. Chriſtus aduerſarios habet multos. Suot enim Antichriſti multi, qnos omnes inimicos habebit, qui Ieſu amicitiam expetit. Nemo ergo ſine alicuius exceptiõe iuſtè viuit, ſi oon patitur tribulationem. Et quamuis nõ ſemper in ſe aut in rebus ſuis, cruciatur tamẽ, & eò grauiùs, quo eſt magis iuſtus, quia læduntur illi, quibus charitatis vinculo deoinctus eſt, puta Deus vel proximus. Cùm enim honor Dei læditur, quod fit in tranſgreſsione legis eius, vel ſanctum nomẽ eius blaſphematur, quis eum tanquam patrem & dominum amat, & veneratur, & hoc videns oon grauiter affligitor? Sic dicit Aoguſt. in epiſtola ad Seb. Quid tam perſeqoitur vitã bonorum, quã vita iniquorum, non modo, cũ cogit mutari, quod diſplicet, ſed cũ cogit dolere quod videt. Similiter cùm læditur proximus, quem, ſi piè viuimus, vt noſipſos diligimus, condolemus ei, & compatimor, non ſolũ cum malis pœnalibus ſubijcitur, ſed maximè ſi in malum culpæ ſciens & gaudens labitur. Vnde Apoſt. Quis infirmatur, & ego non infirmor, quo ad malum pœnæ, & quis ſcandalizatnr, & ego noo vror, quo ad malum culpę. Imò Orige. lib. 4. commen. in epiſt. ad Rom. tractsns locum Apoſt. Non ſolùm autem, ſed & gloriamur, per multa oſtendit iuſtos noo minns tribulari in proſperitate per anxietatem ne in mollitiem reſoluantur, quam per aduerſitatem.

Ex his reſpondeo ad quæſtionem poſt B. Auguſt. in ſermone de paſtorib. qnod ſuper arenam ædificant domoa conſcientiæ audiẽtium, & non ſupra petram, qui temporaliũ proſperitatem promittunt, ſi legem Dei ſeruauerint, à peccatis recedendo. Potius, inqnit prædicandum eſt. Fili accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in timore, & pręparaanimã tuam ad tentationem. Si enim doctus fuerit populus, ſperare proſpera ſeculi, ipſa, inquit, proſperitate corrumpitur, ſuperadueniẽte verò aduerſitate, ſauciatur, aut fortaſsis extinguitur. Et ne deijciatur & formidet ad ſeruitutem accedere, vbi tribulatio ferenda eſt, cõſolaberis dicens. Fidelis Deus qui oon patietur, &c. & ab omni tentatione eripiet te Dominus. Aliud tempus nunc eſt, quàm aote Chriſti aduentum erat, quo io remunerationem temporalia promittebantur.

FINIS.

INDEX

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

INDEX SENTENTIARVM IN VTROQVE TOMO CONTENTARVM, PRIOR NVMERVS INDICAT TOMVM, SECVNDVS PAGINAM: *a, priorem paginæ partem, b verò poſteriorem.*

A.

ABraham prius iuſtus ex operibus iuſtificatus tom. 2. pag. 4. b

Abſolutionem à muliere impenſam dicunt hæretici tantum valere, quam ſi à ſacerdote impendatur: & quæ à ſacerdote ludente tantum, quantum a ſeriò proferẽte, modo alter ſe credat abſolutum to. 1. 8. a

abſolutio ab omnibus cenſuris & peccatis tempore neceſſitatis à quolibet ſacerdote impendi poteſt tom. 1. 88. a

ad Abſoluendum dicit Durandus non requiri iure diuino iuriſdictionem ſed tantum ordinem. to. 1. 87. b. & ſequent.

abſolutio à cenſuris & peccatis an tempore neceſſitatis ab hæretico accipi poſſit & debeat. to. 1. 88. a

abutens re quæ eſt ſua ciuiliter committit furtum. tom. 2. pag.

actus imperatus cuiuſque potentiæ rationi ſubiectæ naturaliter ſequitur imperium voluntatis etiam in operibus gratiæ. to. 1 201 a

accidentia in Euchariſtia quomodo maneant ſine ſubiecto. to. 2. 196. b

actus boni ſimul in eodem cum habitu malo. to. 2. pag. 17. a

actio ſacerdotis etiam priuatim & ſecreto celebrãtis publica & totius Eccleſiæ. to. 2. 261. b

Adam & ſancti Angeli quomodo alia fide ſint iuſtificati quam nos iam iuſtificamur. to 2. 5 a

ab Adæ peccato in nos transfuſo ſicut intrinſecè dicimur peccatores, ita per iuſtitiam Chriſti intrinſecè dicimur iuſti to. 2. 11. a

adoptio impedimentum matrimonij. to. 2. 318. a

adoratio Euchariſtiæ quò referenda. to. 2. 197. b

adoratur Chriſtus adoratione latriæ & duliæ. to. 2. pag. 198. b

adorandus Chriſtus in Euchariſtia exiſtens eodem cultu, quo eum Angeli adorant in cælis. tom. 2. pag. 199. a

contra Adulatores pſeudoprophetas & epiſcopos querela to. 2. 361. a

adulatio pſeudoapoſtolorum noſtrarum calamitatum cauſa to. 2. 360. a

adulatorum aulicorum vnde nunc tanta copia? to. 2. 360 b

adulter eſt qui dimiſſa etiam adultera vxore, aliam ducit. to. 2. 291. b

affinitas contrahitur etiam ex cõmiſcentium fornicaria coniunctione. to. 2. 280. b

agni paſchalis vſus primarius erat vt offerretur, ſecundarius vt ederetur, ſic & corpus Chriſti in Euchariſtia hos habet vſus. to. 2. 261. b

Albertus Pigius lapſus in materia de iuſtificatione. tom. 2. 20 b

amicus ſyncerus quo melior eo rarior. to. 2. 360. a

amor Dei propter ſeipſum, & dolor de peccatis ob Dei offenſam eſſe non poſſunt, ſine cognitione quòd Deus ſit, & qualis ſit in ſe. to. 2. 46 a

amor ſui quis non repugnet charitati. to. 2. 16. a

amare poſſumus Deum etiã ante iuſtificationem. to. 2. 67. b

Ambroſij non eſſe ſententiam illam qua probat Eraſmus virum poſſe adulterantem vxorem dimittere non autem econuerſò, ſed a falſarijs Ambroſio inſertam. to. 2. 296. a

Ambroſius Catarinus lectione Eraſmi ſeductus & corruptus. to. 2. 262. a

Anacletus papa quomodo excõmunicauerit præſentes ſacro, & non communicantes. tom. 2.

Angelis etiam neceſſe fuit renaſci denuo. to. 1. 29. a

Angeli ſine fide nec iuſtificati nec beati. to. 2. 5. a

Angelica ſufficientia omnis à Deo, ſicut humana. to. 2. ibid.

Angeli per ſolam ſublimationem in conſortium naturæ diuinæ iuſti ſunt. tom. 2. 5 b

Angeli an iuſtificati ſint ex fide Chriſti naſcituri non certo conſtat. tom. 2. 5. a

Angelis malis etiam ſi potuiſſent iuſtificari, non fuiſſet neceſſaria fides propitiationis in ſanguine Chriſti. tom. 2. 5. a

animam eſurire & eam ſitire idem eſt, & proinde idem ſimul eſt & cibus & potus eius. to. 2. 216. a

animarum cura quam ardua. tom. 2. 342. b

animarum ſubſtantiã ante corpora Origenes credidit. tom. 2. 369 a

Apologiæ Auguſtanæ obiectiones aduerſus confeſſionem, & earum ſolutiones. tom. 1. 125 a & ſequent. & 131 & ſeq.

Apologiæ cõfeſſionis Auguſtanæ refutatio de iudice controuerſiarum. to. 2. 336. a & ſeq.

Apologiæ ſtatus. tom 2. 340. b

Apologia omnes patres impietatis damnat. ibid.

Apologiæ contumelia in Eccleſiaſticos to 2. 341 a

Appetitio vel refutatio libera eſt vel determinata ſecundum quod præcedens iudicium eſt tale. tomo 1. 183. a

aqua pro vino vtentes in ſacramento altaris non conſecrant, nec vtentes vino in baptiſmo baptizant. tom 2. 237. b

arbor bona & mala quæ ſint & quæ harum radices vel fructus. to. 1. 231. b

arbor bona in ſcripturis eſt homo bonæ voluntatis & mala arbor malæ voluntatis. to. 2. 107. b

articulorum qui hoc libro tractantur ordo & methodus. to. 1. 1. a

attritus interdum verum ſuſcipit ſacramentum ſine eius effectu, interdum & cum effectu. to. 1. 111. a

attritio varijs modis contingit. to. 1. 110. a

Auxilium Dei ſufficiens an omnibus paratum ſit, niſi propria culpa impediatur. to. 1. 205 a & ſequ. item 216. b

dicentes Auxilium Dei cuilibet adulto adeſſe pro loco & tempore, vt ſi ad vlteriora poſſit præparare, non ſentiunt cum Pelagio. tom. 1. 219. a

auxilium Dei ſufficiens an omnibus aliquando adſit, non pari modo loquuntur doctores. to. 1. 220. b & ſequent.

B.

BAptiſmus & eius efficacia vbi tradatur. tomo 1. 1. b

Baptizandos paruulos negant Anabaptiſtæ, quia credere nequeunt: quod alij hæretici deuitare cupientes, aſſerũt infantes credere & intelligere. tom 1 8. a

baptiſmi neceſſitas nõ eſt tantum præcepti, ſed potiſſimum propter eius effectum. to. 1. 27. b

baptiſmi præceptum quando cœpit obligare. to. 1. 28. b

baptiſmi defectum ſupplet martyrium & plena cordis conuerſio. to 1. 29. b & ſeq.

baptiſmo tollitur omnis culpa & pœna. tom. 1. 33. a & ſeq. item 47. b & ſeq.

in Baptizatis non ſolùm non imputatur, ſed nec eſt peccatum. to. 1. 33. b & ſeq.

baptizati ſunt verè, licet non plenè iuſti: non partim iniuſti vt vult Lutherus. to. 1. 45. b & ſeq.

baptizati patiuntur in ſe bellum ciuile, & hinc nūc caro dicuntur nunc ſpiritus. tom. 1. 46.b & ſeq.
baptizati ſunt filij Dei. tom. 1. 48 a
batiſmi fructus varij, quo etiam futura peccata quodam ſenſu tolluntur ibid. 6. & ſeq.
baptiſmus iterari nequit. tom. 1. 49.a
baptiſmi ſacramentum non a Ioanne, ſed à Chriſto inſtitutum: & horū baptiſmata male diſtinguunt hæretici to. 1. 58 a & ſeq.
baptiſma multiplex in ſcripturis. ibid. b
baptiſmus quomodo ſit interrogatio bonę conſcientiæ. to. 1. 60.b
ante Baptiſmū poteſt catechumenus conſequi peccatorum remiſſionem. to. 1. 153 a
Baptiſmus, Cōfirmatio, & Ordo charačterem imprimunt. to. 2. 144.b
baptiſmus quem habeat effectum. to 2. 13 a
baptiſmus ſicut & alia fere ſacramenta conſiſtit in actione & vſu. to. 2. 170.b
baptizari eſt infanti credere. to. 2. 246.a
baptizato ſicut conceditur poteſtas ſumendi corpus Chriſti, ita ordinato datur poteſtas ipſum conficiendi. to 2. 246.a
de Baptiſmo doctrina Lutheri. tomo 2. 265.a
& eiuſdē doctrina de baptiſmo paruulorū. ibid.
item baptiſmi effectus ſecundum eundem ibid.
de Baptiſmo paruulorum doctrina Eccleſię catholica tom 2. 346 a
beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates quomodo intelligendum to. 2. 29.a
benedictio hęc creſcite & multiplicamini, &c. contulit vim generatiuam non ſolum hominibus, ſed & alijs animalibus to. 2. 275.a
beneficij litigioſi fructus recipientes nulla conſuetudine excuſari poſſunt tom. 2. 392.a. Nec poſſunt dari pauperibus ibid.
Berengarius eandem hæreſin poſtquā ter quaterve publicè reuocauit, quare non ſit traditus brachio ſeculari. to. 2. 172.b
Berengarius primus hæreticus circa ſacramentum Euchariſtiæ to 2 183.b
non Bibam a modo de hoc genimine vitis quomodo intelligendum. to. 2. 207.a
Bigamia nō contrahitur ex defectu ſignificationis qua Deus coniungitur animæ iuſtæ, ſed ex defectu ſignificationis qua Chriſtus coniungitur cū Eccleſia. to. 2. 276 a
blaſphemia eſt, quod poſt baptiſmum in nobis ipſis iniuſti manētes, in Chriſto tantum iuſti ſumus & Deo placentes to. 2. 11.b
blaſphemia eſt, quòd iuſtitiæ Chriſti imputatione tantum placeamus Deo to. 2. 27.a
boni & ſimul mali ſunt quidam, ſed ab eo quod præualet nomen accipiunt. t. 1. 46.a & ſeq.
bonorum à malis diſcretio, & meliorum a minus bonis partim à Deo eſt partim a libero arbit. & ideo nunc huic nunc illi tribuitur: diſcretionem hanc Auguſtinus ſæpius ad Deū refert, tāquam ad cauſam primariam & originalem, interdum etiam ad liberum arbitrium. to. 1. 207.b
bonum non eſt hominem eſſe ſolum quomodo intelligendum. to. 2. 289.a
bonum naturæ quia à Deo creatore non à Chriſto redemptore, ideo non placet Deo in Chriſto vel ob Chriſtum. to. 2. 406.a
bonum, malum, & medium tria ſunt in mundo conſideranda to. 2. 370 a
Bullingero Caluino & Zuinglio paruuli non naſcuntur filij iræ. to. 1. 53.a

C.

CAluinus miratur ſacerdotes arceri à matrimonio. to. 2. 284.b
Caluini argumenta contra ſacramētum pœnitentiæ. tom. 1. 93.a
Caluinus fruſtra gloriatur ſe ſequi D. Auguſtinū de libero arb. cum æquè illi contradicat ac cæteris. to. 1. 240.b
Caluinus tollit omnem voluntatis actiuitatem in operibus ſalutis. ibid.
canones duplices irritantes & prohibentes matrimonia. to. 2. 305.a
canones morum ceſſant obligare, ceſſante cauſa, ob quam lati erant: ſed non ita canones de matrimonijs. to. 2. 308 b
canones non expreſſe derogant legibus diſponentibus, ne ſine parentum conſenſu liberi contrahant to. 2. 316.a
canonici non poſſunt recipere pecuniam à fratre nouiter recepto. to. 2. 392.a
caput 6 Ioannis quomodo præter ſententiam Caietani ſit intelligendum. to. 2. 244.b
caro Chriſti ſecundum ſe inadorabilis. to. 2. 220.a
carne ſeruire legi peccāti non tollit iuſtitiam noſtram, imo nec minuit. to 2. 18.b
caro non prodeſt quicquam quem habeat ſenſum. to. 2. 169.b & ſeq.
caro in ſcripturis eſt aliud quam corpus. to. 2. 17.a
Carolo V. imperatori permiſſa fuit electio Pontificis Rom. & diſpoſitio ſedis Apoſtolicæ. tom. 2. 266 b
caſuum reſeruationem quidam dicunt non reſpicere propriè peccata, ſed tantum excommunicationem to. 1. 87.b
caſuum reſeruationes factæ ſine magna eccleſiæ vtilitate an ſint validæ. to. 1. 88.b
in Caſuum reſeruationibus magni contingunt in Eccleſia abuſus. to. 1. 89.a
Caſparis Contareni de colloquijs Germanicis memorabilis ſententia. to. 2. 351 a
cauſa libera & naturalis quæ dicatur to. 1. 181.a
cauſa proxima qua vnus alio eſt ſanctior conatus hominis eſt in vſu gratiæ Dei. to 1. 195.a
cauſa 2. quo ſenſu dicatur Dei inſtrumentum in agendo to. 1. 199.b.
cauſa 2. poteſt neceſſariò moueri à prima, & ſimul non neceſſariò moueri to. 1. 200.a
cæremoniis ſacramentorum, licet non ipſis per ſe, iuſtificamur. to. 1. 12.b
certitudo quid. to. 2. 82.a
certius eſt quod creditur quam quod videtur. to. 2. 39.a
certus ſum, quod neque mors, neque vita, &c. quomodo intelligendum. to. 2. 54 a
certitudo hæreticorum de ſalute ſcripturis aduerſatur. to. 2. 377.b
charitas ordinata quæ, to. 2. 2.a
charitas facit hominem Deo gratum, ſicut albedo facit album. to. 2. 19.b
charitas & cupiditas non omninò excludunt ſe ab eodem ſubiecto. to. 2. 17.b
charitatis actus quomodo debeat exerceri. tomo 2. 38.b
charitatis actus perfectus eſſe nō poteſt in homine peccatore, ſicut actus fidei & ſpei ibid.
charitas totum virtutum chorum adducit. t. 2. 2.a
charitatis opera & principia in tabulis aut chartis deſcripta, ſunt lex operum & litera occidens. tomo 2. 4.a
Chriſti ſolius virtute ſacramenta ſunt efficacia, & ab eo inſtituta, licet per alios inſtituere potuiſſet. to. 1. 3.a
Chriſti gloria nō tollitur ſed augetur, ex eo quod nos poſſumus ſatisfacere. to. 1. 152.b
Chriſti mediatoris officium quo ad paſſionis myſterium to. 1. 155 a & ſeq.
Chriſtus homo proprium & priuatum aliquid voluit tom. 2. 16.b
Chriſti morte ſola tanquam merito, quomodo à peccatis iuſtificemur. to 2. 7.b
Chriſtus fuit angelis & hominibus redemptio, ſed diuerſimodè. to. 2. 5 b
Chriſtus in extremo iudicio non erit miſericors pater ſed iuſtus iudex. to. 2. 17.b
Chriſtus debet ſanctis regnum cælorum to. 2. 18.b
Chriſtus in Euchariſtia manet quādiu manet ſpecies panis & vini. to. 2. 171.a & ſeq.
Chriſtus quomodo ſecundum carnem vixiſſe dicatur, quod videtur vitioſum. to. 2. 176.a
Chriſtus eſt totus ſub qualibet parte hoſtiæ poſt conſecrationem diuiſæ to. 2. 230.a

Chriſtus ſeipſum in manibus ſuis portabat in cœna nouiſſima. to. 2. 170.b
Chriſtus in nobis eſt corporaliter per communionem corporis & ſanguinis ſui, & non ſolum per charitatem to. 2. 178.a
Chriſmatis vſus fuit in Eccleſia temporibus Apoſtolorum to. 2. 144.a
clericos exactionibus grauantes an excuſari poſſint in conſcientia to. 2. 393.a
Communio ſub vtraq; ſpecie prohibenda Bohemis & Germanis to 2. 223 b
communicare ſub vtraq; ſpecie oſtenditur ex ſcripturis nullo modo neceſſarium to. 2. 224.b
communio ſub ſpecie panis tantum obſeruata à Chriſto & ab Apoſtolis to. 2. 217.b
communionis laicorum ſub ſpecie panis tantum, multæ iuſtæ ſunt cauſæ to. 2. 226.b
à Communione qui abſtinere debeant to. 2. 228.a
communio laica quæ ſit to. 2. 243
communio actiua vel paſſiua malorum & excommunicatorum duobus tantum caſibus vitanda. tom. 1. 5.b
communicare qui dicatur aliorũ peccatis. to 1. 6.b
communitas laica conſuetudinem obligatoriam inducere poteſt in quibus habet iuriſdictionem. tom. 2. 388.a
communitas legem conſuetudinariã abrogare poteſt. to. 2. 390.a
conciliorum de ſacramento pœnitentiæ definitiones. tom 1. 93 a
concupiſcentia in renatis Luthero eſt peccatũ imputabile to. 1. 37.a Caluino vero 62.a
concupiſcentiã in nondum renatis propriè eſſe peccatum difficile eſt intelligere to 1. 36.b
confeſſio an ſit neceſſaria pars ſacramenti pœnitentiæ to. 1. 90 b
confeſsionis Auguſtanæ & Apologiæ Melãchthonis errores circa pœnitentiæ ſacramentum to. 1. 102.a & ſeq.
confeſſio peccatorum varia. to. 1. 120.b
confeſsio ſpecialis omnium peccatorum eſt neceſſaria. to. 1. 121. a & ſeq. non tamen omnium ſimpliciter. 130.b
confeſſio ſpecialis ſingulorũ ideo requiritur, quia contritio ſpecialis requiritur, & etiam propter iudicij naturam. to. 1. 122.a
confeſſio iure diuino præcipitur. to. 1. 126.a & ſeq.
confeſſionem non eſſe præceptam quo ſenſu dixerit Hugo de S. Victore. ibid.
confeſſa peccata publicandi mos tollitur t. 1. 127.b
confeſſio an ex neceſſitate debeat fieri ſecretè. to. 1. 128.b
confeſſurus quam diligentiam adhibere debeat vt omnia peccata confiteatur. to. 1. 129 a
confeſſarius adiuuare tenetur infirmitatem confitentis. to 1. 130.a (& ſeq.
confeſſionis ſolus ſacerdos eſt miniſter. tom. 1. 13 b
cõfeſſionis Auguſtanæ, Melanchthonis & Caluini circa confeſſionem errores to. 1. 133.b & ſeq.
confeſſionis præceptũ ſemper incluſum eſt in præcepto communicandi: & vno conceſſo alterum conceditur. to. 1. 135 b
confeſsionis præceptũ quam ſit antiquũ to. 1. 136 a
confeſſionem non abſtulit Nectarius, ſed aliquid aliud. to. 1. 137.b
confeſſionem eſſe neceſſariam non negat Chryſoſtomus to. 1. 140.b
confirmationis ſacramentum quomodo à Chriſto inſtitutum to. 2. 142.b. Vbi tradatur, to. 1. 2.a
cõfirmationis proprius effectus nõ eſt pugnare contra hoſtes inuiſibiles, ſed tantũ viſibiles. t. 2. 144.b
confirmatio quomodo ſit ſacramentum neceſſarium, to. 2. 149.b
confirmationis ſacramento character imprimitur to 2. 144.b
confirmationis ſacramentum quando, quibus, & quamdiu datum ſit. to. 2. 140.a
confirmationis effectus aliquando contingit ſine ſacramento, ſed non ſine eius voto. to. 2. 145.a
confirmati maiorem gloriam conſequuntur poſt mortem quam ſolum baptizati. to. 2. 146.a
confirmatio quo ſenſu baptiſmũ excellat t. 2. 152.b
confirmationis & extremæ vnctionis contemptus, quomodo ſit mortale peccatum, & quomodo nõ to. 2. 150.b
Confidere licet virtutib. & operib bonis. to. 2. 72. a
coniuges quomodo ſint vna caro to. 2. 280 b
coniunx adulterans ſicut & negans debitum coniugale, violat fidem matrimonij. to. 2. 301 b
coniuges ſine culpa ſua frequenter contiuere debẽt to. 2. 297.a
coniuges clandeſtini exercentes actum matrimonialem, mortaliter peccant. to. 2. 313.b
conſcientia non ſolum de malo, ſed de omni quod malum eſſe putatur, remurmurat. t. 2. 396.b
conſcientiarum timoratarũ conſolatio. t. 2. 336.b
contra conſcientiam agens ædificat gehennam tomo 2. ibid.
conſuetudinis variæ acceptiones tom. 2. 385.a
conſuetudo aliquando concurrit cum derogatione legis ſuperioris aliquando ſine ea to. 2. 390.a
cõſuetudo hominis priuati nec legem derogat nec legem facit. to. 2. 385 a (2. 389.a
conſuetudo magis legem promulgat quã facit. to.
conſuetudinaria lex vt introducatur nullum tempus certum in iure determinatum eſt ibid.
conſuetudo quando vim legis obtinet quãdo non to. 2. ibid.
conſuetudines paucæ ſunt quæ ex vi conſuetudinis obligant in foro conſcientiæ ibid. ex alijs cauſis tamen obligare poſſunt ibid.
conſuetudo quando rationabilis. ibid.
conſuetudinis tranſgreſſio quale peccatum ſit. tomo 2. 389.b
conſuetudo cõmunitatis poteſt abolere legem ſuperioris eccleſiaſticæ aut ſecularis, nõ tamen naturalem aut diuinam. to. 2. 390.a
conſuetudinarij actus per quos lex tollitur aliquãdo fiunt ſine peccato, aliquãdo cum peccato. tomo 2. 390.b
continere non licet coniugato, niſi altero coniuge volente. to 2. 295.b
cõtritio quib⁹ modis ab attritiõe differat t. 1. 109 b
contritio ſine qua peccatum non remittitur quænam ſit to. 1. 113 b
contritio quæ pars eſt ſacramenti pœnitentiæ neceſſariò reſpicit reliquas eius partes. to. 1. 114 a
cõtritio ſpecialis de ſingulis peccatis eſt, & ſemper fuit neceſſaria to. 1. 121.b
corpus cuius Chriſtus eſt caput complectitur et iã angelos. to. 2. 5.b
corpus Chriſti in Euchariſtia eſt etiam ſignum, ſed eiuſdem corporis in cruce immolati to. 2. 168 a
corpus in forma conſecrationis Hoc eſt enim corpus meum, ſignificat tantũ alteram partem compoſiti. to. 2. 193.b
corpus Chriſti quomodo vocetur in ſcripturis panis. to. 2. 204.b
corpus & ſanguinem Chriſti rectè & ſanctè adoramus to 2. 211.b & ſeq.
Corpus Chriſti rectè circumfertur in proceſsionibus to. 2. 213 b
corpus Domini non dijudicare, quid ſit. to. 2. 153 b
cor nouum creare, cor carneũ ex lapideo facere, & ſupplere quod deeſt infirmæ volũtati longè diſtant. to. 1. 242.b
corporale dicitur duobus modis to. 2. 176 a
creatura rationalis ſicut ex gratia eligitur & prædeſtinatur ita ex gratia vocatur & iuſtificatur. to. 2. 5 a
credentes in Deum quomodo iuſtificantur. t. 2. 12. a

D.

DEſperatio contingere poteſt ſtante vera fide ſalutis. to. 2. 48.a
Dei ſermo multiplex. to. 1. 21.b
Dei offenſa cum in contritione dicitur ratio diſplicentiæ peccati quid contineat. to. 1. 113.b
Deus neminem punit vt iram exerceat vel diſſipet. tom. 1. 161.b
Deus frequẽter cõnqueritur quod quidam nec beneficijs nec caſtigationibus emendẽtur. to. 1. 162.a

Dei maior eſt gratia & nobis gloria maior quod non tota pœna ſtatim cū culpa remittatur, ſed in hoc dignetur nos habere cooperatores. to. 1. 179. b
Deus multas ob cauſas immittit flagella. t. 1. 180. b
Deus ſolus poteſt efficaciter mouere voluntatem quocunque voluerit, ſic tamen vt ipſa libere cogat. to. 1. 190. b & ſeq. An prius natura cauſet quam cauſa ſecunda tam in operibus gratiæ quā naturæ to. 1. 199. b
Deum quod in ſe eſt omnibus gratiā impartiri, ſed quoſdam ponere obſtaculum ſcripturis conforme eſt: ſed an hoc ſemper faciat ſunt opiniones: to. 1. 210. a
Deum ſecūdum merita præſentia vel futura ſuam dare gratiam, prædeſtinare vel reprobare ſonāt plurimæ ſcripturæ ac patrum authoritates to. 1. 212. a & ſeq.
Deum auctorem eſſe cuiuſuis peccati primū dixit Melancht. to. 1. 226. b ſed poſtea reuocauit. 228. a
vt Deus nos adiuuet nos cooperari debemus, non ſolis votis apud eum agere to. 1. 242. a & b
à Deo accepimus animam viuentem, à quo accepimus ſpiritum viuificantem per quæ ad diuerſa opera ei cooperamur to. 1. 242. b
Dei imputatio aliud eſt ab eius doctrina: quæ ſæpius miſcet Caluinus to. 1. 249. b
Deus mouere poteſt intellectum aut effectum, vt non poſſint non ſequi. ibid. Non imperat aliquid impoſsibile. tom. 2. 23. b. Non damnat hominem pro eo quod non poteſt vitare. ibid. Pro iuſtis habere nō poteſt qui ſunt iniuſti to. 2. 24. b. Propter ſe amandus eſt, nō propter noſtrum commodum. tom. 2. 45. b
Deus quid ſignificet to. 2. 60. b
Deus quomodo non aliter nos liberare potuit a dānatione, quam incarnatione Chriſti t. 2. 165. a
Deus maxime vnus eſt to. 2. 352. b. Vnitas eius in hominibus oſtenditur to. 2. 353. a
Deus in creaturis cognoſci poteſt ibid.
Dii an ſint dubitat Pythagoras in 2. 368. b
Deum futurorum præſcium negat Cicero. ibid.
Dei prouidentiam negāt Epicorei ibid. Ariſtoteles quoque infra globum lunæ prouidentiam ſe extendere negat. ibid.
Deus nihil inordinatè facit aut temerè to. 2. 369. b
Deus omnes curat etiam peccantes & aſsiduè eum offenſantes to. 2. 372. a
Deus medicorum more varia variis pharmaca parat omnibus ſalutaria. ibid. Fortiſsimos quoſq; maximis exercet calamitatibus to. 2. 371. b
Diaconis non inungitur in ordinatione, ſed ſolus ſacerdos to. 2. 269. a
Diaconi quorum fit mentio in Actis, & de quibus loquitur Paulus ſecundum Caietanum non fuerunt eiuſdem generis. ibid. b
Diaboli in Chriſtianos inſidiæ to. 2. 326. a
Diabolus quibus dolis aggrediatur quos vi ſuperare non poteſt to. 2. 326. b
Diabolus quare hæreſi fidem impugnet to. 2. 327. a
Dilectionis præceptum quomodo in hac vita impleri poſsit, & quomodo non to. 1. 67. & ſeq.
dilectio ex toto corde, anima, & mente, quomodo intelligenda to. 2. 75. a
diſpoſitio efficax & proxima ad iuſtificationem eſt pœnitentia to. 2. 66. a
diſpenſationes ſine neceſsitate vel communi vtilitate factæ reprehenduntur to. 1. 89. a b
in Diſputationem reuocanda non ſunt quæ ſemel recte iudicata ſunt to. 1. 4. a nec quæ Eccleſia per totum orbem credit. 32. a (350. b
diſputationes publicæ cum hæreticis non ineundæ
diſputatione priuata ſanandi hæretici. to. 2. 358. a
poſt Diuortium non licet ſecundas inire nuptias. to. 2. 290. a
diuortium tantum ſignificat ſeparationem non cū alia coniunctionem to. 2. 303. a
diuortio innocens ſeparatus, religionem profiteri & ſacros ordines ſuſcipere poteſt. ibid.
dolor de peccatis propter Dei offenſam eſſe non poteſt ſine cognitione Dei quod & qualis ſit. tomo 2. 46. a

E.

Eccleſiæ vox nuſquam ſecurius auditur quam in concilio Oecumenico to. 1. 4. a
Eccleſiæ a Chriſto probatæ tactum eſt in ſingulis argumentum to. 1. 32. a
extra Eccleſiam non eſt ſalus. to. 2. 327. b ſed remedia extra eam ſunt toxica ibid.
eccleſia iā olim a doctis miniſtris oppugnata ibid.
eccleſiam a ſuo ſponſo 1400. annis relictam fuiſſe incredibile eſt. to. 2. 328. b quæq; inde ſequantur abſurda ibid. & ſeq.
eccleſia eſt vnica nullo populo aut tempore cōcluſa t. 2. 332. a
eccleſiam verā apud ſolos catholicos eſſe t. 2. 333. a
eccleſiam apud ſe eſſe contendunt hæretici ibid.
eccleſiam eſſe viſibilem ibid. b
eccleſiam malos & bonos complecti ibid.
in Eccleſia quæ retinuerint Auguſtinū to 2. 334. a
eccleſia vera quibus notis ab hæreticorum conciliabulis diſtingui poſsit to. 2. 335. a
eccleſiæ doctrina ſemper fuit eadem ibid. b
Eccleſiæ Rom priuilegium t. 2. 337. b non errat in fide. ibid.
eccleſiis diſſidentibus quomodo pax reſtitui poſsit. to. 2. 352. a
in Eccleſia cur Chriſtus vnum inſtituit vicarium D. Petrum to. 2. 354. a
eccleſiæ hoſtes quales nunc ſint tom. 2. 372. b
eccleſiæ euerſionem & bellum imminere ſpiritu prophetico prædicit auctor. to. 2. 372. b
eccleſiæ Rom. aux abuſus deplorat auctor & cæcitatem prælatorum, auaritiam & damnabile eorum hypocriſin to 2. 373. b
eccleſiaſticorū ſcandaloſa vita & diuini cultus neglectus cauſa ruinæ religionis in Belgio t. 2. 378. b
Eccleſiaſtes ſeu concionator piis promittēs proſperitatem temporalē ædificat ſuper arenam. to. 2. 396. b
Electio eſt proprius actus libertatis, & eſt tam intellectus quam voluntatis to. 1. 183. a
Epiſcopus ſolus ordinarius miniſter ſacramenti Confirmationis. to. 2. 144. a
Epiſcopus non tantum iuriſdictione, ſed & gradu, dignitate & poteſtate ſuperior presbytero. to. 2. 270. b
Epiſcopi duo depoſiti quod conſenſiſſent Imperatori duas habere vxores to. 2. 298. b
Epiſcopi ſunt Eccleſiæ columnæ to. 2. 309. a
Epiſcopi quo ſenſu ſint Eccleſiæ miniſtri t. 2. 341. a & quo paſtores & patresfamilias ibid.
Epiſcopis qualis competat dominatio. to 2. 342. b
epiſcoporum officiū tempore hæreſeon. to. 2. 351. b
epiſcoporum officium laboroſum in ſe, acceptabile corā hominibus, miſerabile apud Deū, ſi male adminiſtretur, ſi bene, nihil beatius to. 2. 372. b
epiſcoporum officium quod & quam graue. tomo 2. 376. a
epiſcoporum dormitantia cauſa lapſæ religionis in Belgio. ibid.
Eraſmus primus noſtro ſæculo docuit poſt diuortium licere innocēti aliud inire matrimoniū, in quo hæretici pleriq; eum ſequuntur. to. 2. 262. b
Eraſmus docet vxori non eſſe parem poteſtate virum dimittendi, quæ eſt viro dimittēdi vxorem tomi. 2. 296. a
Eraſmus docet coniugium filii ſine parentum conſenſu nullum eſſe, & ſimiliter profeſsionem religionis to. 2. 309. b
Eraſmus ridet habitus ſecularis in religioſum mutationem item, mutationem nominis to. 2. 313. b
Eraſmi concordiæ conciliandæ ratio. tom. 2. 354. b eiuſdem refutatio ibid.
Eraſmi iudiciū de libero arb. to. 2. 356. a de precibus pro mortuis ibid. de ſanctorū inuocatione. ibid.
Eraſmi colloquia iuuentuti prohibenda t. 2. 379. b
eſcam eandem & potum ſpiritualem quomodo patres manducauerint & biberint tom. 2. 171. b
Ethnicorū multa bona opera, licet non ſint pietatis, agnoſcit Auguſt. & eſſe Dei dona. to. 1. 191. a
Euangelici verbi vſus quis ſit. to. 1. 9. a

Euan-

Euangelium præter efficaciā quam habet ex ipſius auditu & intellectu, poteſt talem habere, qualem Sanctorum reliquiæ, vel alia ſacra. ibid.
Euangelij & Sacramenti diſcrimen, to. 1. 8.b
Euchariſtiæ efficacia vbi tradatur, to. 1. 2.a
Euchariſtiæ inſtitutionis prima ratio quæ ſit, to. 2. pag. 215.b
Euchariſtiæ inſtitutio quibus verbis facta ſit, ib. a
Euchariſt. inſtitutio facta ſub vtraq; ſpecie. ibid. b
ad Euchariſtię ſacramentum vt eſt ſacrificium pertinet perfecta repręſentatio paſſionis Chriſti, tomo 2. 235.b
Euchariſtiam vt eſt ſacrificium, inſtituit Chriſtus ſub vtraq; ſpecie, to. 2. 231.b.
Euchariſtię vtraq; parte totum contineri Chriſtum recte ſatetur confeſſio VVittembergenſis, to. 2. 242.b
Euchariſtiæ communionē ſub vtraq; ſpecie in Bohœmiam inuexit Iacobellus quidam, to. 2.243.a
Euchariſtiæ ſacramentum non conſiſtit in actione & vſu, ſicut alia ſacramenta, to. 2. 178
de Euchariſtiæ vſu non poſſe intelligi caput S. Iohannis, non rectè aſſerit Caietanus, to. 2. 244.b
Euchariſtiā eſt non ſolum oblatio, ſed verum ſacrificium, to. 2. 233.b
Euchariſtia auſertur in omnem finem & vſum in quem ſacrificia vetera offerri ſolent, to. 2. 255.a
Euchariſtia valet ad remiſſionem peccatorum, & non tantum ad reatum peccatorum abolēdum. Ibidem.
Euchariſtiæ oblatio & ſacrificium à Chriſto in cruce peractum, differunt quoad efficaciæ generalitatem. ibid b
Euchariſtia valet ad quālibet neceſſitatē, to. 2. 256 a
per Euchariſtiæ oblationem domus liberata à ſpiritibus malignis. ibidem
Euchariſtia prodeſt defunctis. ibidem
Euchariſtia non ſolis ſumentib. prodeſt, to. 2. 260.b
Euchariſtia ex antiquiſſimo Eccleſiæ vſu ſeruatur & portatur ad infirmos, to. 2. 220.b
de Euchariſtia concordia Lutheranorum VVittebergæ inita, to. 2. 310.b
Euchariſtiam ſumere non eſt de præcepto diuino, to. 2. 393.a
Euchariſtiam ſumere ſemel in anno tenetur omnis qui ad annos diſcretionis peruenit, ibid. b
Euchariſtia vt ſumatur & petatur à morituro conſuetudo populi habet, ibidem
Euchariſtia ex rationabili cauſa etiam in articulo mortis poteſt negari ibid.
an Euchariſtia ſceleratis & morti adiudicatis in articulo mortis poſſit negari. ibid.
Euchariſtiā prohibens dari ſceleratis & condemnatis Iudex ſecularis iniuſte agit nec poteſt excuſari à peccato mortali per cōſuetudinē, to. 2.394.a
Euchariſtia ad mortem damnatis duabus aut trib' horis antequam moriuntur dari debet vt ſpecies ante mortem reſoluantur. ibid. b
Excommunicatorum & malorum communionem duobus tantum caſibus vitare debemus, to. 1.6.a
Exemptiones ſine magna Eccleſiæ vtilitate factæ, an ſint validæ, to. 1. 89.a.b

F.

FAbiola ab Hieronymo reprehenſa quod relicto adultero nupſiſſet alteri viro, to. 2.303.b
Facere quod in ſe eſt non eſt facere quantum poteſt ex his quæ à ſe habet, to. 1. 217. b. & ad quid iſtud ſecundum conducat, to. 1. 220.a
Facienti quod in ſe eſt Deum adeſſe in neceſſariis ad ſalutem, intelligit B. Thomas de præuento diuina motione. ibid.
Fidem iuſtificare non inſert ſacramenta non iuſtificare, to. 1. 18.b
Fidem qua in ſacramētis iuſtificamur Melanchthō eandem agnoſcens, intelligit fiduciam. ibid.
Fides qualis requiratur vt ſacramentum ſuſceptū ſit efficax. ibid.
de Fide neceſſaria in ſacramentorum ſuſceptione diſſident à Luthero Melanchthon, Zuinglius, & Bucerus, to. 1. 20.b
Fides propria vel aliena, aut alia quęuis benedictio an ſine baptiſmo iuſtificet, to. 1. 31.a
Fidem ſuſcipiētes metu gehēnæ vel deſiderio beatitudinis ſunt verè Chriſtiani & ſaluādi, t. 1. 85.a.b
Fides intellectum illuminans neceſſaria eſt ad iuſtificationem, to. 2. 2.a
Fides in hac Apoſtoli ſententia: Iuſtificamur ex fide & non ex operibus, quid ſignificet, to. 2. 3.b
Fides nunquam in ſcripturis excludit opera pœnitentiæ, ibidem
Fides toto vitæ curſu etiā iuſtis neceſſaria, to. 2. 4.b
Fides morienti neceſſaria. ibidem
Fides propitiationis in ſanguinem Chriſti ſoli pœnitenti neceſſaria. ibidem
Fides propitiatoris & mediatoris eadem, to. 2. 6.a
Fides propitiationis locum non habet vbi nullum eſt peccatum, to. 2. 4.b
Fides mediatoris diſtincta & expreſſa eſt nunc neceſſaria, to 2. 6.b
Fides quæ iuſtificat, to. 2. 8.a
Fides ſine pœnitentia non iuſtificat, to. 2. 8.b
Fide ſola iuſtificari impium quam habeat ſententiam. ibid.
Fides eſt regula dirigens pœnitentem, to. 2. 9.b
Fides quomodo ſit minus quàm ſcientia, to. 2.38.b
Fides verbo Dei nititur, to. 2. 39.a
Fidei & ſpei actus, perfecti eſſe poſſunt in peccatore. ibid. b
Fidei & ſpei actus quomodo exercendi. ibidem
Fides manens fides a charitate ſeparatur, to. 2. 40.a
Fidei formatæ & informis videtur eſſe idem numero actus. ibidem
Fides quomodo per dilectionem operatur. ibid. b
Fides mortua ficta & probata quę ſit ſecundum Bernardum, to. 2. 42.a
Fides Catholica quam latè ſe extendat, to. 2. 45.a
Fidei beneuolentiæ Dei erga nos nō meminit ſcriptura, to. 2. 46.b
Fidei certitudo ſuperat ſcientiam & euidentiam, to. 2. 47.a
Fidei officium quod ſit. ibid.b
Fidei certitudo quomodo differat à ſpei certitudine, to. 2. 48.a
ex Fide naſcitur fiducia, ex fiducia audacia, t. 2. 49.b
Fides iuſtificat nō tantum quia initium ſalutis, ſed quia fundamentum & radix vnde impetrantur reliqua, to. 2. 59.a
Fide ſola iuſtificari aliud eſt, quam iuſtificari fide & non ex operibus, to. 2. 69.b
Fides Dei iudicio diſponenti de loco in locum migrat, to. 2. 343.b
Fidem repellentibus minatur Deus, to. 2. 344.a
Fides Lutheri fictitia omnium errorum eius eſt origo, to. 2. 348.a
Fides integra manet etiam in moribus corruptiſſimis, to. 2. 374.a
Fide nos iuſtificari quo ſenſu doceat Paul. t. 2. 376.a
Fides mediatoris vbi à Catholicis tractetur, tom. 2. 377.b.
Fides apprehendens remiſſionem peccatorum Catholicis ignota. ibidem
Fides quibus cauſis in Belgio lapſa, to. 2. 378 a
Fidelis cum vult poteſt ſe in operibus fidei & charitatis aut pietatis exercere ſine alia ſpeciali diuina motione quam horum habituum conſeruatione, to. 1. 202.a attamen vt his habitibus vti velit debet præcedere diuina motio, to. 1. 203.a
in Fide inſtructus ſi antea ſit ei immiſſus à Deo pius affectus, poteſt ſine alio Dei auxilio ſe determinare ad credendum relicta infidelitate, to. 1. 202.a
Finis vtrum neceſſariò an liberè ametur, to. 1. 184.a
Fornicatio vnica & per ſe cauſa diuortij perpetui, to. 2. 299.b

G.

GElaſius papa quomodo dicat nō ſine ſacrilegio fieri diuiſionem eiuſdem myſterij corporis & ſanguinis Domini, to. 2. 243.a
Germaniam ne fides deſerat cauendum, to. 2.345.b & cauſa cur id metuendum, to. 2. 344.b
Germanos Lutherū ſeq mirādū eſt, & cur, t. 2. 350.a

Gratia ad quodlibet opus pietatis agendum requiſita quæ ſit, & quæ naturam ſanans & ſic ad merendum eleuans, to. 1. 188.a. & ſeq.
ſine Gratia poteſt homo multa bona agere, ſed nõ talia quæ ſunt pietatis, to. 1. 186. b. & ſeq.
Gratia habitualis & virtutes infuſæ, licet conducant, nõ ſunt tamen neceſſariæ ad vlla opera pietatis præſtanda. ibid.
Gratiæ bonus vſus an ſit liberi arbitrii, to. 1. 192.b
ad Gratiæ mouentis vſum, an alia ſpecialis gratia requiratur, to. 1. 193.b.& ſeq.
Gratia vel adiutorium ſpeciale quid ſit, to. 1. 195 a
Gratia ſicut non deſtruit naturam, ita non impedit eius cauſalitatem, to. 1. 311.b
Gratia dans poſſe credere & reſiſtere peccato, pœnitere, bene operari vel perſeuerare, non ſemper dat hæc operari, to. 1. 202.b
Gratia vel inſpiratio ad aliquod opus data ſemper ſufficit ad hoc faciẽdum vel ſalte ad impetrandũ per orationem, id quod ad illud ſufficit. ibid.
Gratiam ſufficientem etiam ſi dicatur Deus paratus omnibus dare, non poteſt dici æqualem omnibus dare, to. 1. 206.a
ſine Gratia Dei nemo poteſt petere, quærere aut pulſare, to. 1. 214 a.b
Gratiæ Dei non derogat quod ex ſe poſſit homo facere aliquid, cuius intuitu Deus det illi fidem & vlteriora auxilia, to. 1. 218.a.b
Gratiæ initiũ non eſt ex nolentibus fieri volentes nec ipſa Dei electio, to 1. 250.b
Gratia quã confert ſacrament. Ordinis, to. 2. 268. a
Gratia ex ſacram. Matrimonij expectãda, t. 2. 274.b
Grauius eſt peccatũ duas ſimul habere vxores quã altera dimiſſa vnicam habere, to. 2. 299.b
Gratis iuſtificari, eſt nihil eorũ quæ præcedunt iuſtificationem ipſam mereri, to. 2. 10. a

H.

HAbitus virtutum quãuis Deo placeant, non tamen excludunt peccatum & iram Dei, to. 2. 4. a
Habituales inclinationes ad bonum & ad malum quomodo ſimul ſint in eadem anima, to. 2. 16.b
Hæretici docent ſacramenta tãtum eſſe ſigna Dei erga nos ad excitandã fidem, nec magis efficacia eſſe nouæ legis ſacramẽta quàm veteris, to. 1. 7.b
Hæreſis & adulterium legittimæ cauſæ diuortii, to. 2. 279.a
Hæreſes nõ tolluntur permiſſionibus, ſed cõtrarijs conſtitutionibus, to. 2. 224.b
Hæreſi cur fidem impugnet Diabolus, to. 2. 327.a
Hæreticorum quanta ſit miſeria. ibid.
Hæreticis martyrium eſt pœna perfidiæ & deſperationis meritum. ibid. b
Hæreticorũ ſucceſſus admirandus, & cur, to. 2. 328.a
Hæreticorum recentium conatus arduus eſt & difficilis. ibid.
Hæretici ſua doctrina & fucata pietate Eccleſiam ſæpe tentârunt, to. 2. 329. b
Hæreticorum recentium dogmata, eadem de cauſa tam multi hodie ſequuntur, qua olim homines Epicurum & Iouinianum, to. 2. 330.b
in Hæreſin multos cadere etiã pios, non dat præiudicium noſtræ fidei. ibid.
Hęreſes ortæ ex eo quod nõ obediatur ſummo Pontifici, to. 2. 332 a
Hæreſes noſtri temporis iam olim ab Eccleſia damnatæ ſunt, to. 2. 335.b
Hæreſes nuper natas ex Diabolo eſſe conuincit dogmatum diſcordia. ibid.
Hæreticorũ recentiũ cum priſcis collatio, t. 2. 344.a
Hæreticorum pertinaciæ quæ cauſa, to. 2. 348.b
Hæretici quod docẽt credunt & ſentiũt, to. 2. 349.b
cum Hæreticis noſtri temporis concordię ineundę ſpes nulla, to. 2. 350. b
cum Hęreticis noſtris fruſtra diſputatur, to. 2. 350. a
Hæretici ſcripturas cumulatiſſime allegant, to. 2. 364.a
ad Hæreſes tollendas verum & idoneum remedium to. 2. 356.b. Aliud Theodoſij ad concordiam cum hæreticis ineundam, to. 2. 351.b
cum Hæreticis concordiæ ineundæ ratio Eraſmi Roter. to. 2. 354 b. eiuſdem refutatio. ibidem
Hæreticus quomodo priuatim admonendus & ſanandus, to. 2. 358. a
ab Hæreticis ſeductus ſed nondum in errore pertinax quomodo ſanandus. ibid.b
Hæreſes noſtri temporis de vtroq; magiſtratu, to 2. 363.b
Hæretici moderni licet diuerſi aduerſiq;, tamen cõueniunt in pontificis poteſtate impugnanda, to. 2. 364.a
Hiſtoria cuiuſdã mulieris ad martyriũ vltrò properantis & puerulum ſuum trahentis, to. 2. 326.
Hierarchia Eccleſiaſtica & argumentorum contra hanc refutatio, to. 2. 361.b
Hoc facite in meã &c. hinc non certò conſtat an Euchariſtia ſub vtraq; ſpecie cõſecrari, itẽ an ſub vtraq; ſpecie celebrans communicare debeat, to. 2. 232.b
Hoc, quid demonſtret in cõſecratione corporis Domini, to. 2. 168. b. & 205.b
Hoc facite &c. ſunt verba inſtitutionis Euchariſtię to. 2. 215. a & b
Homo dupliciter Deo debitor efficitur, to. 1. 157.b
Homo facultatem habet acceptandi ac refutãdi ea quæ per intellectum proponuntur, to. 1. 183. a. & ſeq. Cuius facultatis radix eſt intellectus indeterminatio. ibidem
Homo idem rectus ſecundum mentem & obliquus ſecundum carnem, to. 2. 16.a
Homo omnis eſt vel bonus vel malus, ſed non omnia hominum opera ſunt bona vel mala, ſed quędam media, to. 2 107.b

I.

IN Iacob & Eſau deſignantur in ſcripturis oẽs electi & omnes reprobi, to. 2. 5.a
Ex ignorantia vel impotẽtia agere differt ab eo quod eſt ignoranter vel impotentẽ agere, t. 1. 205.b
Impotentia credendi vel ſe cõuertendi ſi nullo modo ſit volita propria voluntate ſemper excuſat, to. 1. 204.b
Impotentia vel ex peccato Adæ cõtrahitur vel ꝓpriam ſequitur voluntatẽ: prima non imputatur nec eius effectus ſine propria voluntate. ibid.
Impedimenta matrimonij duplicia, impedientia, & dirimentia, to. 2. 304.a
Imperator ſi catholicus ſit, filius eſt Eccleſiæ non præpoſitus, to. 2. 359. a
Infantes propriam habere fidem alioquin non eſſe baptizandos vult Lutherus, to. 2. 345. a. id abſq; argumentis docet. ibid. b
Intellect⁹ indeterminatio radix eſt eligẽdi, t. 1. 183.a
Intellectus plerunq; in iudicando ſubeſt affectioni voluntatis. ibid. b
idem Intellectus eſt principium omniũ cognitionũ etiam earum quæ diuina reuelatione habentur to. 1. 190. a. latius. 192.a
Interdictum & ceſſatio à diuinis ob quam cauſam fiat, to. 2. 194.a
Iohan. Brent. contra Luth. & Bucer. de gradibus affinitatis & conſanguinitatis, to. 2. 318.a
Iohan. Brentius docet gradus affinitatis & conſanguinitatis petendos a natura & legibus Romanis, to. 2. 320.a
Iouinianus ipſe celebs virgines nubere fecit, to. 2. 230.a
Iudicij diuini duo genera, vindictę & caſtigationis, quæ ſola ratione differunt, to. 1. 182.b. & ſeq.
Iudiciũ intellectus quantã habeat vim, to. 2. 348. b
Iudicij Præpoſitis Eccleſiæ dati ordo, to. 2. 367.b
Iuramenti ratio completur quando aliquid affirmatur ſub atteſtatione nominis diuini, tom. 2. 385. b
Iuramentum ſub atteſtatione nominis diuini etiã abſq; intentione obligat. ibidem
Iuramentum Imperatoris Romani, to. 2. 368.
Iuriſdictionis poteſtas an iure diuino ſoli papæ, an omni ſacerdoti competat, to. 1. 87.b
Iuſtitia quadruplex, to. 1. 70. b. & to. 2

in Iu-

In Iuſtis eadē eſt potentia propinqua operandi quę fuit in Adam ante peccatum, ſed non eade potentia perſeuerandi, to. 1. 202.a
Iuſtis duobus ſimiliter à Deo adiutis fieri poteſt vt vnus perſeueret & non alius, to. 203.a
Iuſtificationis cauſæ quæ ſint, to. 2. 28 b
Iuſtificatio impij quomodo ſit gratuita, to 2. 10. a
Iuſtificationē cōſiſtere in ſola remiſſione peccatorum aut imputatione iuſtitiæ Chriſti hæreticū, to. 2. 13. b.
Iuſtificationis noſtræ formalis & vnica cauſa eſt iuſtitia Dei, qua nos iuſtos facit, to 2. 12. b
ad iuſtificationem requirur pœnitentia formalis to. 2. 8 b
Iuſtificatio hominis eſt multo maius beneficium quam Angelorum vel Adæ, to. 2. 6. a
Iuſtificatio impij ex fidei operib^9 diſpoſitiuè & nō per modum meriti, to. 2. 3. b
Iuſtificamur in Chriſto effectiuè per eius meritū, victimam, &c to 2. 25. a
Iuſtificari ſignificat etiam iuſtum pronunciari, to. 2. 20. b
Iuſtificamur gratis, to 2. 10. a
Iuſtificationis impij quomodo nūc fides, nunc pœnitentia ſit principalior cauſa, to. 2. 9. a
Iuſtificari etiam dicitur homo qui in iuſtitia creſcit, to 2. 1. a
Iuſtificationis effectus quis. ibid b
Iuſtum eſt quod rectum, adæquatum, & ſuę regulę eſt reſpondens. ibidem
Iuſtitia quam ſcripturæ commendant, nō eſt iuſtitia operum, to. 2. 2. a
Iuſtitia legis variè à Paulo in epiſtolis nominatur, to. 2. ibidem
Iuſtitia legis eadem apud Paulum cū morali philoſophorum iuſtitia. ibidem. b
Iuſtitia fidei eadem cum Iuſtitia operū ex fide profectorum, to 2. 4 a
Iuſtitia quam Paulus tribuit fidei aſſcribit Iacob^9 operibus. ibidem
Iuſtitia legis eadem cum iuſtitia ex operib. to 2. 2. b
Iuſtitia fides quare ſola vocetur iuſtitia Dei, to. 2. 3 a
Iuſtitia fidei ſola diſcernit filium a ſeruo. ibid.
Iuſtitiæ augmentum eſt ex operibus fidei vt ex merito, to. 2. 4 a
Iuſtitia vel fides nuſquā in ſcripturis vocatur merces, to. 2. 3. a
ad Iuſtitiam primam neceſſaria eſt fides propitiationis, ad ſecundā fides remunerationis, to. 2. 4. b
Iuſtitia fidei triplex, habitualis, acquiſita & actualis, to. 2. 8. a
Iuſtitia qua iuſti ſumus eſt qualitas meriti inhęrēs & intrinſeca, to 2. 10 b
Iuſtitia eadem, eadē vita, & idem ſpiritus per Chriſtum nobis reſtituuntur, quæ Adam ſibi intrinſecè peccando perdidit, to. 2. 11. b
per Iuſtitiam fidei ſumus naturæ diuinæ cōſortes ſicuti ferrum candens habet ignis conſortium, to. 2. 12. & ſeq.
Iuſtitia moralis infuſa pars iuſtitiæ fidei, to. 2 12 b
Iuſtitia noſtra etſi non ſit perfecta, eſt tamen vera, to. 2. 13. b. & ſeq.
Iuſtitia omnis impletur impletis præceptis de diligendo Deo & proximo. ibid.
ſecundum Iuſtitiam operum fiet retributio mercedis æternæ, to 2. 7. b
Iuſtitia noſtra licet imperfecta, ferri poteſt ſecūdū Dei iudicium, to. 2. 17 b
Iuſtitia noſtra impura eſt propter coexiſtentiā maculaū quę ſunt in operationib. animę, to. 2. 19. a
Iuſtitia Chriſti participatio eſt iuſtitię Dei, t. 2. 20. a
Iuſtitia noſtra recta eſt, ſi non conſentiamus peccato, licet non pura, to 2. 24. b
Iuſtitiam in Adam per pœnitentiā reparatā fuiſſe auctiorem & intenſiorem, quam ante lapſum, veriſimile eſt, to 2. 15. a
Iuſtitia fidei nō conſiſtit in actionibus, ſed habet ſe per modum habitus ſeu ſtatus, to. 2. 22. a
Iuſtitia Chriſti hominia creata, nec per eſſentiam iuſtitia, to. 2. 26 a
Iuſtitia Chriſti iuſtos nos eſſe quatuor modis intelligitur. ibid. & ſeq.
Iuſtitia & nouitas mentis eſt prior natura adoptione, to. 2. 28. a
Iuſtitia legis, & iuſtitia in lege, ex lege & per legem quomodo differant apud Paulum, to. 1. 70. a
Iuſtitia diſtributiua tantum, & non commutatiua locum haber in Chriſto, to. 2. 121. b
Iuſtorum opera verè Deo placere & mereri vitam æternam, to 2. 129. b
Iuſtus licet de præmio certus, non eſt tamen certus de perſeuerantia, & ideo nunquam eſt ſecurus de ſalute, to 2. 77. a
Iuſti quomodo efficimur & ſumus, to. 2. 377. a
Iuſti quomodo nihil habentes & omnia poſſidentes, to. 2. 395. a
Ius naturale & diuinū ſemper manet idē. to. 2. 390. a
pro Iuribus multa habentur quæ ſi examinētur iniuriæ & oppreſſiones erunt, to. 2. 392. b

L.

LAici quia non poſſunt facere, id eſt, conſecrare, non poſſunt etiam bibere ſanguinē Chriſti, to. 2. 221 b
Leo primus quare præceperit ſub vtraq; ſpecie cōmunicari, to. 2. 218 b
Lex Dei eſt charitas cui prudentia carnis ſubijci nequit, to 1. 243. b
Lex non violatur quamdiu finis legis non excluditur, to. 2. 22. a
Lex quando dicenda rationabilis, to 2. 389. b
Lex quando abrogari poteſt. ibidem
Lex abrogatur multipliciter, to. 2. 390. a
Legem tranſgreditur qui loquitur verbū otioſum aut iocosè mentitur, to 2. 23. b
Leges Leuitici de gradibus affinitatis & cōſanguinitatis abrogatæ, to. 2. 306. a
Leges & Canones in Repub Chriſtiana neceſſarii, to. 2. 306 a
Legem obligantem nemo ſibi ipſi imponere poteſt, to 2. 385. a
Legis definitio, to 2. 386. a
Leges factione an verbo ferantur, parum refert, dūmodo ſufficienter conſtet de mente legiſlatoris, to. 2. 387. b
Legis vtilitate ceſſante, ceſſat eiuſdem via obligatoria, to. 2. 389. b
Liberum arbitrium quid ſit & quod ſit in homine, to. 1. 181. a
Liberum arbitriū à Deo neceſſitari poteſt nō cogi: cōmuniter tamē ab eo mouetur iuxta naturam ſuam, id eſt contingenter. ibidem
Libertas ad velle & non velle, naturaliter ſequitur omnem naturam intellectiuam, to. 1. 184. b
Libertas arbitrij in quo per ſe conſiſtat, to 1. 185. a
Liberi arbitrij quatuor ſtatus in homine. ibid.
ſuper Libertate a neceſſitate ineuitabilis inclinationis, eſt & ſemper fuit nobis altercatio cum hęreticis, to. 1. 185. a
Liberum arbitrium effectiuè ſe habet ad opera iuſtitiæ, to. 1. 189 b
poſt Liberi arbitrij primū velle ſic in ipſo agit Deus vt illud etiam libere cogat quod vix poteſt intelligi, to 1. 190. a
Liberum arb. nihil poteſt agere niſi Deo primum mouente & ſequente, to. 1. 191. & ſeq.
Libero arbitrio poteſt homo illuminatus a Deo pœnitere, to. 1. 192. a
Liberi arb. quæ ſint partes, to. 1. 193. a
Liberum eſt iuſto nō acquieſcere tentationi, ſimiliter peccatori præueniēte Dei vocatione. ibidem. b
Libertatem arbitrij concernentes variæ ponuntur propoſitiones, to. 1. 194 b & ſeq.
Liberum non eſt arb. circa ea in quib. nullū aut determinatum tantū poteſt eſſe iudiciū, to. 1. 205. b
Liberum arbitrium in triplicibus rebus operatur in homine, to. 1. 217. b
Lib. arb. improbāt Luth. to. 225. a. Melanch. ibid. b. & ſeq. Caluin. 231 a. pro lib. arb. poſtea ſcripſit Melanch. cōtra ea quæ prius ſcripſerat, to. 1. 220. b
Liberè gratiā recipimus ſed nō niſi a Deo t. 1. 296. a
Libero ſoli arbit. tribuitur bonū pro malo eligere, quamuis libera & ſancta electio ſit a Deo. ibid.

libertatem arb. non ſtatim concedit quiſquis ſpontaneitatem admittit to.1. 185 a
libertatem per gratiam haberi dicit Auguſtinus, vocat facultatem iuſte viuendi ac perſeuerandi, to.1. 251.a
liberi arbitrij corruptio quomodo ſit ſimilis curuitati tibiæ, to.2. 106.b
Lutheri obiectiones contra numerum Sacramentorum, to.1.13.a. contra contritionem, to. 1. 116 & ſeq.
libertas carnis, quam hæretici noſtri prædicant, graphicè deſcribitus, to.2. 331.b
lutheranicæ ſcholæ pictura luculenta, to.2. 329.b
lutheri graphica deſcriptio. ibid.
lutheri cum propria conſcientia lucta, tomo. 2. pag. 349.b
lutheranorum obſtinata cæcitas in colloquijs non nullis oſtenſa to.2. 350.a
lutheranicæ calamitatis cauſæ nonnullæ aperiuntur, to.2. 359.a. & ſeq.

M.

MAgdalena & ſimiles quibus Chriſtus in perſona remiſit peccata, obligabantur credere ſe eſſe à peccatis liberatos, to. 2. pag. 72.a
Maledictiones veteris teſtamenti & leges, primo reſpiciunt mala temporalia to.2. 24.a
Maledictio apud Paulum eſt reatus ſupplicij futuri ſeculi. ibid.
Mali miniſtri etiam notorij non minuunt efficaciam ſacramentorum, to 1. 5.b
Mali in extremo iudicio infra condignum punientur, & iuſti ſupra condignum præmiabuntur, to. 2. 122.a
Mariam dicendum eſſe matrem Dei non Chriſti decreuit Concilium Epheſi. contra hæreſin Neſtorianam, to 2. 224 b
Maritus typus eſt Chriſti & Vxor Eccleſiæ, tom. 2. pag. 274.b
Martinus Bucerus docet matrimonium per magiſtratum ſecularem ſolui debere, to 2. 286 a
Martinus Bucer. damnat cælibatum & virginitatē tom.2. 237.a
Martinus Buc profeſſus ordinem & regulam prædicatorum, vnde apoſtatauit, to 2. 237.b
Martinus Lutherus mauult plures ſimul haberi vxores. quam priori dimiſſa aliam duci, tom.2. pag. 299.b
Martinus Lutherus vult hominem diuortio ſeparatum aliud inire matrimonium, to. 2. 300 a
Martinus Lutherus aperte aſſerit eum mentiri qui dicit ſe continere non poſſe: ibidem tamen multis affirmat impoſſibile eſſe continere, tom. 2. pag. 302 a
Martinus Lutherus fatetur ſe hæc verba: Hoc eſt corpus meum, non potuiſſe à ſua ſignificatione detorquere, to 2. 170.a
Martinus Lutherus docet ſimul cum corpore & ſanguine Chriſti manere panem & vinum, tom. 2. 186 a
Martyrium requirere formalem peccatorum diſpicentiam probabile eſt, to 1. 113.b
Matrimonij ſacramentum vbi tradatur, to. 1. 2.a
Matrimonium eſſe ſacramentum nouæ legis gratiam conferens, to. 2 274.a
Matrimonium eſſe indiſſolubile ex ſua inſtitutione, to. 2. 272.b
Matrimonium eſſe indiſſolubile ex ſignificatione coniunctionis Chriſti cum Eccleſia, to. 2. 274.a
Matrimonij ſacrament. gratiam confert ex opere operato ibid.
In matrimonio requirit Paulus ſpiritualem & gratuitum amorem non qualemcunq;. ibidem. b
Matrimonij officium quod eſt gratiæ naturæ vires excedit. ibid.
Matrimonium nouæ legis translatum in ordinem ſpiritualium quale non fuit in veteri lege, to. 2. 275.a
Matrimonium veteris legis non fuiſſe ſacramentū magnum in Chriſto & Eccleſia. ibid b
Matrimonium ſignificat duplicem cōiunctionem Dei videlicet cum anima iuſta & Chriſti cum Eccleſia. ibid.
Matrimonium etiam non conſummatum indiſſolubile propter ſuam ſignificationem, tom. 2. 276.b
Matrimonium ratum & iam non conſummatum non poſſe à Papa per diſpenſationem diſſolui, tom.2. 277.a
Matrimonij indiſſolubilitas magis ex ratione Sacramenti, quam ex inſtitutione, to.2. 278 b
Matrimonium nō ſolui per ſuſceptionem ordinis ſacri ſicut per profeſſionem religionis approbatæ, to. 2. 28[illegible] b
Matrimonium non conſummatum ſolui, altero coniugum ad religionem conuerſo, to. 2. 28[illegible] a
Matrimonium catechumenorum ſi alter baptizetur & alter nolit cohabitare ſicut oportet ſoluitur, to. 2. 281 b
Matrimonij plures fines, to. 2. 299 a
Matrimonium infidelium eſt ſacramentum verū ſed non ratum, to. 2. 301.b
Matrimonia contra canones ipſa dirimentes contracta, irrita & nulla, to. 2. 304 a
Matrimonij impedimenta ipſum inualidantia & irritantia. ibidem.b
Matrimonium pluribus ex cauſis impeditur, quam alia ſacramenta. to. 2. 305 a
Matrimonialis contractus ſubeſt poteſtati Eccleſiaſticæ & ſeculari to 2. 206.b
Matrimonia quare ratione conſanguinitatis aut affinitatis prohibeantur, to. 2. 307.b
Matrimonia olim prohibita vſq; ad ſeptimū gradum cōſanguinitatis & affinitatis, ſed poſtea reuocati hi Canones, to 2. 308
ad matrimonium ſufficit ſolus conſenſus contrahentium, to. 2. 309 b
Matrimoniū inuitis parentibus, & clandeſtine contrahere differunt, to 2. 31[illegible] a
Matrimonij contractus clandeſtinus ſine teſtibus factus obligat in conſcientia, & dirimit matrimonium quod ſubſequitur. ibid.
ad matrimonium contrahendum ſupplet malitia ætatem minorem, to. 2. 311 b
Matrimonium cōtrahere poteſt quis ante annum ætatis ſuæ 15. ſed non poſſet tum religione profiteri, etiam ſi plenum rationis vſum habeat. ibidem.
Matrimonium contractum tali dolo qui excludit intentionem contrahendi, nullum eſt Alius vero dolus matrimonium non facit irritum, to. 2.
Melanchthon damnat omnem vitæ auſteritatem ſponte aſſumptam quod tamen eſt contra ſcripturam, to. 1. 173 a & b
Melanchthon retractat quæ ſcripſerat aduerſus liberum arbitrium, to. 1. 226.& ſeq.
Melanchthon prima fidei noſtræ fundamenta impugnat, to. 2. 336.a
de Merito bonorum operum doctrina catholica, to. 2. 377.a
Motus primi à concupiſcentia cauſati nō ſunt peccata, to.1.35.a. huius ratio, 203.b

N.

NAturali lumine poteſt homo bona opera facere, licet non talia quę ſunt pietatis, to. 1. 186 b & ſeq.
Naturæ ductu potuerunt Ethnici nō ſolum Deum cognoſcere, ſed & glorificare. ibid.
Neceſſitas inferri non poteſt ex inſeparabilitate, aut indeclinabilitate, vt patet in Deo, tom. 2. 245.a
Nectarij factum circa confeſſionem ſacramentalem, to.1. 137 a & ſeq.
Nemo eſt ita ſcelesatus qui amiſerit naturale lumen rationis, to. 2. 109.a
Neſtorius fatetur Mariam eſſe Chriſti matrem ſed non Dei, to.2. 224.b

Neutra-

Neutrales, qui nec cum Ecclaſia catholica nec contra ſentiunt, hoſtes ſunt Eccleſiæ. to. 2. 331. a.
Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, &c. Cyprian. Innocen & Auguſtin. docent etiam infantibus applicari. tom. 2. 245. b.
Nouatiani damnati quod ſacramentum pœnitentiæ negarent. tom. 1. 83. a.
Nouatus quid circa pœnitentiam reliquerit & quid damnauerit. tom. 1. 139. a.

O.

Obedientiam longè maiorē debet monachus Abbati, quam filius patri aut diſcipulus magiſtro. tom. 2. 315 a.
Obligandi ſeipſum intentio non obligat ſine iuramento aut voto. tom. 2. 315 b.
Obligandi intentio nihil facit ad iuramentum vel votum. Ibidem.
Obliquitas in homine, quomodo ſit recta & iuſta. tom. 2. 14. b.
Opera ſupererogationis Deo grata ſunt contra Melanchthon. tom. 1. 173 a & ſeq & 177. b.
Opera pietatis, vt opera, vel vt libera, fiunt à libero arbitrio: vt autem pietatis opera, fiunt à gratia to. 1. 100. a.
Opus ſalutis totum eſt à Deo, & totum à libero arbitrio contra Caluinum. tom. 1. 243. a.
Opera fidei potiſſima tom. 2. 3 a.
Opera iuſtitiæ fidei ſunt opera Chriſti per nos tanquam membra ſua operantis, quę propterea Deo patri placent. Ibidem.
Opera iuſtorum in Chriſto facta eſſe peccata blaſphemum tom. 2. 17. b.
Opera bona non meretur vitam æternam tanquam mercedem, hæreticum. tom. 2. 85 b.
Opera bona homines non ſolùm operantur, ſed & benè ea operantur, tom. 2. 99. a.
Opera bona non omnia merentur retributionem. tom. 2. 100. a.
Opera bona, quomodo perfecta, & quomodo imperfecta. tom. 2. 117 a.
Opera omnia eſſe pręcepti & nulla ſupererogationis, hæreticum. tom. 2. 116. b.
Opera bona non omnia fiunt ex ſpiritu fidei & charitatis. tom. 2. 100. a.
Opera noſtra ſicut & verba loquuntur. tom 2. 187.
Opinamur etiam, quæ ſunt fidei, ſi non habeamus rationem verbi Dei. tom. 2. 37. a.
Oratio fidei quæ intelligatur apud Iacobum, cùm dicit Oratio fidei ſaluabit infirmum to. 2. 148 b.
Ordo quo hoc libro tractantur articuli. tom 1. 1. a.
Ordo Sacramentum & eius officia vbi tradatur. to. 1. 2. a.
Ordo in conuerſione peccatoris tom 1. 115. b.
Ordinis miniſter ſolus Epiſcopus. tom 2. 264. b.
Ordinis materia, forma & effectus. tom. 2. 268 a.
Ordo ſola manuum impoſitione ab Apoſtolis conferebatur ſine verbis in ſcriptura expreſſis. Ibid. b
Ad Originalis deletionem ſemper neceſſarium fuit aliquod Sacramentum. tom. 1. 29 a.
Originale malum Zuinglio eſt morbus non peccatum: Pelagio verò natura eſt. tom. 1. 36 b 37. a.
Originales peccati acceptiones apud catholicos. to. 1. 37. b.
Originale peccatum Guilhelmo Pariſienſi duobus modis accipitur. Ibidem.
Originalis peccati materiale & formale iuxta B. Thomam. tom. 1 40 a.
Originale peccatū minus eſt minimo veniali. Ibi b.
Originale an propriè peccatum. tom. 1 36. b.
Originale peccatum quomodo ſit proprij nominis peccatum. tom. 1. 41. a. & 44 a. Et quod non ſit propriè peccatum. tom. 1. 4. —
Originali peccato ſumus peccatores, non qualis erat Adam tranſgrediendo, ſed qualis permanſit poſt tranſgreſſionē, & quomodo. to 1. 42 a.
Originale peccatum propriè non eſt concupiſcentia, ſed auerſio mentis à Deo cum inordinata cōuerſione. tom. 1. 43 b. & ſeq & 45 a.

P.

Pacem cur Deus dederit Carolo quinto annos 1. tom. 2. 372 b.
Papa an poſſit errare. tom. 2. 319. b. & ſeq.
Papa controuerſiarum iudex. tom. 2. 337. a.
Papa ſtatuta & conſuetudines reuocare & irritare poteſt & cur. tom. 2. 357. b.
Papa eſt vniuerſalis ſuperior tom. 2. Ibidem.
Papa quam poteſtatem habeat in bona Eccleſiaſtica tom. 2. 390. b.
Papæ ſubiectos eſſe oportere omnes Chriſtianos tom. 2. 301. a.
Vide Pontifex.
Paruulis & adultis ſubita morte præuentis retribuenda merces ſecundum merita Chriſti. to. 2. 8. a.
Paruuli quomodo dicantur præuaricatores legis. tom. 1. 42 a.
In Paruulis quomodo dicat Augu. eſſe pœnæ meritum. tom. 1. 43. b.
Paruuli ſaluari nequeunt ſine baptiſmo contra Caluinum, Zuinglium, Bullingerum, & Bucerum to. 2. 49. b.
Vide Originale concupiſcentia, & Baptiſmus.
Paruuli ſine baptiſmo diſcedentes nulla fide, voto vel benedictione parentum ſaluari poſſunt. to 1. 54. & ſeq.
Paruulis quam fidem tribuat Lutherus cum ſuis, vt in ſacramento iuſtificentur. tom. 1. 55. b.
Paſſionis Chriſti efficaciam, tam in baptiſmo, quàm in pœnitentia quiſque ſuſcipit ſecundum ſuam diſpoſitionem & pœnitentiam. to. 1. 167. a.
Pater cæleſtis non remittit peccata, niſi reſpiciendo in faciem filij ſui. tom. 2. 7. b.
Patrueles & conſobrini iuſtiſſimè à matrimonio prohibiti. tom. 2. 317. b.
Paulum habuiſſe perfectiorem fidem, ſpem & charitatem, quam Adam ante peccatum to. 2. 74 a.
Paulum in mundo adhuc exiſtentem habuiſſe maiorem charitatem & iuſtitiam, quam multos ſanctos in cælis. tom 2. 15. a.
Paulus docens hominem ex fide & non ex operibus iuſtificari quomodo non aduerſetur D. Iacobo, qui docet Abrahamum ex operibus iuſtificatum. tom 2. pag 3. b.
Paulus in epiſtolis opponit gratiæ & fidei opera noſtra & opera legis. tom. 2 7. b.
Pauli locus, Omnes qui piè volunt viuere, &c. excutitur tom. 2. 196. a.
Peccata non ſunt primi motus cauſati à concupiſcentia tom. 1. 35. a.
Peccata omnia & eorum reatus plenè tolluntur in baptiſmo tom 1. 34. b.
Vide baptiſmus & Originale.
Peccatum eſſe eadem res nunc dicitur, nunc non peccatum, quod Caluinus non aduertit. tom 1. 64 b.
Peccatum ſæpius non contritione, ſed abſolutione deletur tom. 1. 84. b.
Peccata retinere, non propriè pertinet ad ſacramentum, ſed tantum remittere. tom. 1. 23. a & 84. a.
Peccati imperfecta diſplicentia varijs modis contingit. tom. 1. 109. a.

Peccatum vnum non poteſt ſine alio remitti, ſeu retineri,& ideo ſingula ſunt cōfitenda.t.1.123.a.b.
Peccata nō eſt neceſſe ſcribere, ne obliuiſcamur,ad confitendum. tom 1. 130.a.
Peccata venialia confiteri non eſt opus. Ibidem.b.
Peccatorum recogitatio magis requiritur ad contetendum,quam ad confitendum. Ibid.a.
Peccati præteriti nunquam debemus obliuiſci exemplo Dauid tom.1. 147.a.
Peccato variæ pœnæ diuerſimodè reſpondēt.t 1.156 a.
Peccatorum remiſſio fit gratis,ad quā tamen aliquid conferre debemus tom 1. 165.a.
Peccatorum remiſſio aliud eſt quàm reconciliatio, quā ſolius Chriſti merito aſſequimur. to.1 166.b.
Peccati remiſſi quomodo dicatur Dominus non recordari, & quomodo recordari, & de ſimilibus locutionibus.tom.1. 168.a.
Peccatorum debet eſſe acerba punitio, etiam vltronea, & horum dantur exempla. tom.1. 171.b.
Sine peccato nemo viuit, benè tamen ſine crimine. tom.1. 178 b.
Peccatum non eſt,nec vitium,quod ex neceſſitate eſt. tom.1. 182.a.
Peccatum non eſt non conuerti,quando non poteſt quis habere gratiam qua conuertatur: ſicut non credere cùm nō poteſt,quia non habet à quo audiat Euangelium.tom.1. 203.b.
Peccandi neceſſitas,quæ eſt ex noſtra infirmitate opponitur incurabili quo ad vniuerſa non quo ad ſingula tom 1. 204.a b.
Ad Peccatum imputari non poteſt, quod non eſt ex propria voluntate, vel in propria poteſtate. ibidem b.
Ad Peccatum quid non ſufficiat & quid requiratur. tom.1. 239.b.
Peccatorū remiſſio natura prior iuſtificatione. to 2. 34.a.
Peccatum eſſe quidquid ante fidei ſacramentum ſuſceptum falſum eſt.tom.2. 69 a.
Peccati mortalis & venialis vnde ſumenda diſtinctio tom.2. 117.b.
Peccata mortalia aliquando per confirmationem remittuntur tom.2. 145.
Peccatum originale,& iuſtitia fidei,an ſint in eſſentia animæ an in voluntate.tom.2. 12 b.
Ad Perſeuerandum non ad operandum eget homo alio auxilio Dei,quàm præuia immiſſione præfectus ad bonum.tom.1. 202.b.
Perſecutiones Eccleſiæ decem. tom. 2. 325.b.
Pertinaciæ hæreticorum cauſæ. tom. 2. 348.b.
Petrus cur potius Chriſti vicarius electus, quam Ioannes.tom.2. 354 a.
Perfectio iuſtitiæ multiplex.tom.2. 71.a.
Perfectio charitatis quæ à nobis in hac vita requiratur.tom.2. 128.a.
Perfectio iuſtitiæ in hac vita magis conſtat remiſſione peccatorum,quam perfectione virtutum.to.2. 133.b.
Petrus Dreſenſis primus auctor communionis ſub vtraque ſpecie in Bohœmia. tom.2. 210. b.
Philippus Melanchthon damnat,dicentes ſacramenta ex opere operato gratiam conferre. tomo 1. 10 b.
Philippus Melanch. Cotolſtadium vituperat.tom.2. 177.b.
Pighij & Catharini error de peccato Originali excuſatur tom.1. 44.b.
Plerophoria non vnicam habet in ſcripturis ſignificationem.tom.2. 49.b
Pœnæ variæ manent hic & in futuro ſæculo dimiſſo peccato. tom 1. 145.a
Pœna in futuro ſæculo debita differt ab ea, quam Deus in præſenti ob peccatum infligit .tomo 1. 150.a.
Pœnam dimiſſa culpa nunc remitti nunc remanere. Ibidem. b. & ſeq.
Pœna poſt remiſſam culpam qualis maneat tom. 1. 155. b. & ſeq.
Pœnæ variæ reſpondent peccato.tom 1. 156 a.
Pœnæ diuturnitas & acerbitas cui reſpondeant. Ibi.
Pœna futura commutatur in præſentem, per ſacerdotem virtute clauium. Ibidem.
Pœnæ non a ſacerdote impoſitæ, ſed vltro aſſumptæ,non ſunt propriè ſatisfactio, ſed compenſatio vel redemptio Ibidem b.
Pœnæ noſtræ an poſſint eſſe ſatisfactoriæ pro culpa & pœna æterna. Ibidem.& ſeq.
Pœnitentiæ ſacramentum & eius efficacia.to 1. 1 b. & vbi ſit a Chriſto inſtitutum.tom 1. 83.a.
Pœnitentia quid ſit & quod donum Dei eſt tom.1. 82. a b & quod diuinæ reſipiſcentia. Ibidem.
Pœnitentia an diſtinguatur a fide & amore Dei, vel à conuerſione ad Deum. Ibid.
Pœnitentię propriè ſacramentum eſt. tom.1. 83 a.
Pœnitentia ſacramentum & item Ordinis, quoad ſecundarium eius actum ijſdem Chriſti verbis inſtitutum tom.1. 83.a.
Pœnitentiæ ſacramento verè remittuntur, non annumerauit remitti peccata. Ibidem b.
Pœnitentiæ & Baptiſmi idem eſt aliquis effectus. Ibidem.
Pœnitentiæ ſacramentum an verè fuerit in veteri lege tom.1. 84.a.
Pœnitens interdum nec Deum, nec creaturam,vt vltimum finem diligit. Ibidem.
Pœnitentiæ ſacramenti neceſſitas colligitur ex verbis Chriſti tom 1. 86.a.
Pœnitentia magis neceſſaria eſt, quam pœnitentiæ ſacramentum.tom.1. 89 b.& ſeq.
Pœnitentiæ ſacramentum neceſſarium eſt, non tantum neceſſitate finis,ſed & præcepti. tom 1 90.a.
Pœnitentiæ ſacramentum per modum iudicij exercetur, ideò partes habet ſimiles iudicio. Ibidem.
Pœnitentiæ partes quales ſint & quam neceſſariæ. Ibidem. & ſeq.
Pœnitentiæ partes ſumuntur ex fine,quæ eſt reconciliatio.tom 1. 91.a.
Pœnitentiæ partes ſunt quodam modo iuris naturalis tom 1 92.a.
Pœnitentiæ ſacramentum in quibus conſiſtat. to.1. 90.b & 96 a.
Pœnitentiæ cur ſecunda dicitur poſt naufragium tabula tom.1. 91 a.b.
Pœnitentiæ tres actiones iuxta Auguſtin. tomo 1. 95.a.
Pœnitentiæ ſacramento peculiare eſt, quod promittitur datio ſpiritusſancti, priuſquā poteſtas detur illud exercendi. tom. 1. 100.a.
Pœnitentia ab hæreticis dicitur ſequi remiſſionem peccatorum fide apprehenſam.tom.1. 101.a.b.
Pœnitentiæ partes quas ponunt hæretici. to.1.102.a.
Pœnitentiæ pars aliqua quomodo poteſt non eſſe ſenſibilis.tom.1. 116.b.
Pœnitentia etiam futurum reſpicit.tom 1. 119.a.
Pœnitentiæ actus duo complectitur.tom.1. 110 a.
Pœnitentiam veram agere eſt difficilè. Ibidem.
In Pœnitentiæ foro inueniuntur quæ omni iudicio competunt.tom.1. 116.a.
Pœnitentiæ qui ſunt digni fructus. tom.1. 147.a.
Pœnitentiæ opera multiplicia.tom 1. 156.b & ſeq.
Pœnit. varij fructus præcepti & nō præcepti.t.1.174 b.

Pœnitentiam

Pœnitentiam à ſacerdote impoſitam nolle acceptare an ſit peccatum & quale. tom.1. 176.a.
Pœnitentiæ proprius effectus quis. tom 2. 9.a.
Pœnitentiæ propria ratio quæ conſiſtit in odio peccati, non requirit fidem propitiationis. Ibid.
Pœnitentia, immediata cauſa remiſſionis peccatorum & iuſtificationis. Ibidem.
Pœnitentia vt complectitur propoſitum emendandi & ſpem veniæ, neceſſariò requirit fidem propitiationis. Ibidem.
Pœnitentia includit ſpem veniæ. Ibidem.
Pœnitentia eſt ex communi fide Catholica, ſpes veniæ ex fide propitiationis. Ibidem.
Per Pœnitentiam tanquam diſpoſitionem Deum inuitâmus, ſed ex Chriſti propitiatione tanquã merito iuſtificamur. Ibidem.
Pœnitentia vt talis non requirit propoſitum à peccatis poſthac abſtinendi, tamen contrarium eſt dicere ſecurius. Ibidem.
Pœnitens non ex pura patris cæleſtis gratia veniam peccatorum aſſequitur tom.2. 7.a.
Pœnitens ex ſuis operibus Chriſti ſanguine aſperſus, veniam peccatorum aſſequitur, Ibid.
Pontificum Rom. ſucceſſio tempore Auguſt. tom.2. 314.b.
Pontifici Rom. dicta ſunt, quæ D Petro dicta ſunt. tom.2 339 a.
Pontifex Rom. an errare poſſit in controuerſijs fidei iudicandis ante annos 150. diſputari cœpit. to 2. 319.b.
Pontifex quænam adhibere debeat media, vt iudicium ſuum ſit infallibile tom.2. 340 a.
Vide Papa.
Poſſumus aliquid agere ſine gratia, & non peccare. tom.1. 217.
Ex Poteſtate cõſecrandi corpus Chriſti proficiſcuntur aliæ poteſtates alia ſacramenta adminiſtrandi aut ſunt eadem poteſtas. tom.1. 131.a.
Poteſtas contrahendi matrimonium aut religionem profitendi, &c. naturalis eſt, & illo poteſt etiam ſeruus vti inuito Domino. tom. 2. 312 a
Poteſtas abſoluendi a peccatis iudiciaria eſt & falſum eſt eam in ſola Euangelij prædicatione conſiſtere. tom.2. 272 a
Poteſtati ſeculari ſummam in Eccleſia rerum tribuentium argumenta eorundemque refutatio. to 2. pagin. 346 & ſeq.
Poteſtati etiam legitimæ etiam Ethnicæ, cur Apoſt. parendum docuerint. tom 2. 365 b.
Poteſtates omnes ſeculares ſubeſſe præpoſitis Eccleſiæ tom.2. 367 b.
Poteſtatis ſecularis finis tom.2. 381 a.
Poteſtatis Eccleſiaſticæ finis. Ibidem.
Poteſtas ſecularis & Eccleſiaſtica quibus finibus diſtinguantur. Ibidem.
Poteſtas ſecularis non poteſt præſcribere nec conſuetudine obtinere iuriſdictionem vel poteſtatẽ merè Eccleſiaſticam tom.2. 392 b.
Poteſtas ſecularis in diſpoſitione ſpiritualium nullũ miniſterium ſibi commiſſum habet. tom.2. 394 a. nec conſuetudo ei aliquam dare poteſt. Ibidem.
Præceptum primũ de Dei dilectione, quo pacto præcipiatur & impleri poteſt in hac vita. tom. 1. 67. & aliquot ſequent.
Præceptum idem eſt de confeſſione. de eius integritate & de examine conſcientiæ. tom .1. 130.a.
Ex Præceptis ſcripturæ ſacræ doctores concludunt voluntatis libertatem. tom 1.
Præceptum de diligendo Deo & proximo non perfectè hic impletur tom.2. 11 b.
Prædeſtinatio quid ſit. tom 1. 220 b.
De Prædeſtinatione & reprobatione videtur aliter loqui Auguſt. quàm alij doctores, quia diuerſimo dè iſta accipiunt. tom. 1. 215 a b.
Prædeſtinatis omnib. ſemper procuratur audiendũ Euangelium ſecundum quod veniant to.2. 6 a.
Presbyter in ſcripturis variã habet ſignificationem. tom 2. 150.b.
Præſcium eſſe Deũ futurorum negauit Cicer. ne homini cogeretur adimere liberum arbitrium. to.1. 182.b.
Præſentia corporalis Chriſti, apud Apoſtolos non impediebat Spiritum ſanctum, ſed corporalis conuerſatio. tom. 2. 165.
Principes ſubeſſe, non præeſſe Epiſcopo. tom.2. 361.b. contraria argumenta refutantur. ibid. & ſeq.
Principum in Eccleſia locus & officium. tom. 2. 367 b.
Princeps ſecularis vel eccleſiaſticus non poteſt ſubditos priuare bonis ſuis. tom. 2. 384.a. vel ſi poſſit quando id locum habet.
Priuilegiũ, quo poſſit quis eligere quemuis ſacerdotẽ in ſuum confeſſarium improbatur. tom. 1. 131.a.
Promiſſio ſalutis quomodo ſit implicita conditione non innocentiæ, ſed operum. tom.2. 33.a.
Promiſſionis fides quomodo non ruat, ſi operibus fulciri debeat. Ibidem.
De prouidentia Dei magna olim fuit controuerſia tom. 2. 378.a.
De Prouidentia Dei quæſtio meritò pios omnes exagitauit tom.1. 329 b.

Q.

Qvicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, &c. quomodo intelligendũ. tom.2. 23 a
Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, &c. quomodo intelligenda exceptio tom. 2. 283.b.
Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt, quem habeat ſenſum. tom. 2. 108.b.

R.

Reatus quis ſit, quem idem dicit eſſe Auguſt. quod peccatum. tom.1. 44.b.
Reconciliatur non ſolùm qui offendit, ſed qui offenſus eſt tom.1. 396.b.
Redemptio Chriſti magis illuſtratur ex eò, quod etiam nos poſſumus ſatisfacere. to 1 157.b & 177.b.
Reformatio neceſſaria in vtroque ſtatu tõ 2. 368.b.
Reformatio expectanda eſſet ex ſedula paſtorum reſidentia. tom.2. 374.a.
De Reformatione Eccleſiæ memorabilis ſententia cuiuſdam Cardinalis. ibidem
Reformationis normam circa ſingulos ſtatus præſcribit Ruardus. tom 2. 378. & aliquot ſequent.
Reformationis a quibuſdam aulicis conceptæ refutatio tom.2. 380.a. & ſeq.
Regis & tyranni diuerſa officia. tom.2. 342 b.
Religionis probatæ ingreſſus ſoluit matrimonium, non conſummatum. tom.2. 281.b.
Religionis profeſſio valida etiam inuitis parentibus. tom.2. 310.b.
Religionis profeſſio valida facta completa anno ætatis profitentis. Ibid.
Religionis profeſſio inuitis parentibus laudabilis: ſed contractus matrimonij inuitis parentibus culpabilis. tom.2. 311.a.
Religioſæ mulieres crimen olim reſecabant & velo & flammeo olim conſecrabantur. tomo ſecundo. 314 b.
Religionis ingreſſum improbat Eraſmus multis rationibus. tom.2. 313 b.

Peccatum vnum non poteſt ſine alio remitti, ſeu retineri,& ideo ſingula ſunt cōfitenda.t.1.123.a.b.
Peccata nō eſt neceſſe ſcribere, ne obliuiſcamur,ad confitendum. tom.1. 130.a.
Peccata venialia confiteri non eſt opus. Ibidem.b.
Peccatorum recogitatio magis requiritur ad contetendum,quam ad confitendum. Ibid.a.
Peccati præteriti nunquam debemus obliuiſci exemplo Dauid tom.1. 147.a.
Peccato variæ pœnæ diuerſimodè reſpondēt.t 1.156 a.
Peccatorum remiſſio fit gratis,ad quā tamen aliquid conferre debemus.tom.1. 165.a.
Peccatorum remiſſio aliud eſt quàm reconciliatio, quā ſolius Chriſti merito aſſequimur. to.1 166.b.
Peccati remiſſi quomodo dicatur Dominus non recordari, & quomodo recordari, & de ſimilibus locutionibus.tom.1. 168.a.
Peccatorum debere eſſe acerba punitio, etiam vltronea, & horum dantur exempla. tom.1. 171.b.
Sine peccato nemo viuit, benè tamen ſine crimine. tom.1. 178 b.
Peccatum non eſt,nec virtus,quod ex neceſſitate eſt. tom.1. 182.a.
Peccatum non eſt non conuerti,quando non poteſt quis habere gratiam qua conuertatur: ſicut non credere cùm nō poteſt,quia non habet à quo audiat Euangelium.tom.1. 203.b.
Peccandi neceſſitas,quæ eſt ex noſtra infirmitate opponitur incuitabili quo ad vniuerſa non quo ad ſingula tom 1. 204.a b.
Ad Peccatum imputari non poteſt, quod non eſt ex propria voluntate, vel in propria poteſtate. ibidem.b.
Ad Peccatum quid non ſufficiat & quid requiratur. tom.1. 239.b.
Peccatorū remiſſio natura prior iuſtificatione. to 2. 34.a.
Peccatum eſſe quidquid ante fidei ſacramentum ſuſceptum ſalſum eſt.tom.2. 69 a.
Peccati mortalis & venialis vnde ſumenda diſtinctio. tom.2. 117.b.
Peccata mortalia aliquando per confirmationem remittuntur.tom.2. 145.
Peccatum originale,& iuſtitia fidei,an ſint in eſſentia animæ an in voluntate.tom.2. 12 b.
Ad Perſeuerandum non ad operandum eget homo alio auxilio Dei,quàm præuia immiſſione pij affectus ad bonum.tom.1. 202.b.
Perſecutiones Eccleſiæ decem. tom. 2. 325.b.
Pertinaciæ hæreticorum cauſæ. tom. 2. 348.b.
Petrus cur potius Chriſti vicarius electus, quam Iohannes.tom.2. 354.a.
Perfectio iuſtitiæ multiplex.tom.2. 73.a.
Perfectio charitatis quæ à nobis in hac vita requiratur.tom.2. 128.a.
Perfectio iuſtitiæ in hac vita magis conſtat remiſſione peccatorum,quam perfectione vitiorum.to.2. 133.b.
Petrus Dreſenſis primus auctor communionis ſub vtraque ſpecie in Behœmia. tom.2. 220. b.
Philippus Melanchthon damnat,dicentes ſacramenta ex opere operato gratiam conferre. tomo 1. 10 b.
Philippus Melanch. Carolſtadium vituperat.tom.2. 177.b.
Pighij & Catharini error de peccato Originali excuſatur tom.1. 44.b.
Plerophoria non vnicam habet in ſcripturis ſignificationem.tom.2. 49.b
Pœnæ variæ manent hic & in futuro ſæculo dimiſſo peccato. tom 1. 145.a
Pœna in futuro ſæculo debita differt ab ea, quam Deus in præſenti ob peccatum infligit .tomo 1. 150.a.
Pœnam dimiſſa culpa nunc remitti nunc remanere. Ibidem. b. & ſeq.
Pœna poſt remiſſam culpam qualis maneat tom.1. 155. b. & ſeq.
Pœnæ variæ reſpondent peccato.tom 1: 156 a.
Pœnæ diuturnitas & acerbitas cui reſpondeant. Ibi.
Pœna ſumma commutatur in præſentem, per ſacerdotem virtute clauium. Ibidem.
Pœnæ non à ſacerdote impoſitæ, ſed vltro aſſumptæ,non ſunt propriè ſatisfactio, ſed compenſatio vel redemptio Ibidem.b.
Pœnæ noſtræ an poſſint eſſe ſatisfactoriæ pro culpa & pœna æterna. Ibidem.& ſeq.
Pœnitentiæ ſacramentum & eius efficacia.to.1. 1 b. & vbi ſit à Chriſto inſtitutum.tom 1. 83.a.
Pœnitentia quid ſit & quod donum Dei eſt. tom.1. 82. a b & quod dicitur reſipiſcentia. Ibidem.
Pœnitentia an diſtinguatur à fide & amore Dei, vel à conuerſione ad Deum. Ibid.
Pœnitentiæ propriè ſacramentum eſt. tom.1. 83 a.
Pœnitentia ſacramentum & item Ordinis, quoad ſecundarium eius actum iiſdem Chriſti verbis inſtitutum tom.1. 83.a.
Pœnitentiæ ſacramento verè remittuntur, non annunciantur remitti peccata. Ibidem b.
Pœnitentiæ & Baptiſmi idem eſt aliquis effectus. Ibidem.
Pœnitentiæ ſacramentum an verè fuerit in veteri lege.tom.1. 84.a.
Pœnitens interdum nec Deum, nec creaturam, vt vltimum finem diligit. Ibidem.
Pœnitentiæ ſacramenti neceſſitas colligitur ex verbis Chriſti tom 1. 86.a.
Pœnitentia magis neceſſaria eſt, quam pœnitentiæ ſacramentum.tom.1. 89 b.& ſeq.
Pœnitentiæ ſacramentum neceſſarium eſt, non tantum neceſſitate finis,ſed & præcepti. tom.1.90.a.
Pœnitentiæ ſacramentum per modum iudicij exercetur, ideò partes habet ſimiles iudicio. Ibidem.
Pœnitentiæ partes quales ſint & quam neceſſariæ. Ibidem. & ſeq.
Pœnitentiæ partes ſumuntur ex fine,quæ eſt reconciliatio.tom 1. 91.a.
Pœnitentiæ partes ſunt quodam modo iuris naturalis tom.1. 92.a.
Pœnitentiæ ſacramentum in quibus conſiſtat. to.1. 90.b & 96 a.
Pœnitentiæ cur ſecunda dicitur poſt naufragium tabula tom.1. 93.a.b.
Pœnitentiæ tres actiones iuxta Auguſtin. tomo 1. 95.a.
Pœnitentiæ ſacramento peculiare eſt, quod promittitur datio ſpiritusſancti, priuſquā poteſtas detur illud exercendi. tom. 1. 100.a.
Pœnitentia ab hæreticis dicitur ſequi remiſſionem peccatorum fide apprehenſam.tom.1. 101.a.b.
Pœnitentiæ partes quas ponunt hæretici. to.1.102.a.
Pœnitentiæ pars aliqua quomodo poteſt non eſſe ſenſibilis.tom.1. 110.b.
Pœnitentia etiam futurum reſpicit.tom.1. 119.a.
Pœnitentiæ actus duo complectitur.tom.1. 120 a.
Pœnitentiam veram agere eſt difficilè. Ibidem.
In Pœnitentiæ foro inueniuntur quæ omni iudicio competunt.tom.1. 126.a.
Pœnitentiæ qui ſunt digni fructus. tom.1. 147.a.
Pœnitentiæ opera multiplicia.tom.1. 156.b.& ſeq.
Pœnit. varij fructus præcepti & nō præcepti.t.1.174 b.

Pœnitentiam à ſacerdote impoſitam nolle acceptare an ſit peccatum & quale. tom.1. 176 a.
Pœnitentiæ propius effectus quis. tom 2. 9.a.
Pœnitentiæ propria ratio quæ conſiſtit in odio peccati, non requirit fidem propitiationis. Ibid.
Pœnitentia, immediata cauſa remiſſionis peccatorum & iuſtificationis. Ibidem.
Pœnitentia vt complectitur propoſitum emendandi & ſpem veniæ, neceſſario requirit fidem propitiationis. Ibidem.
Pœnitentia includit ſpem veniæ. Ibidem.
Pœnitentia eſt ex communi fide Catholica, ſpes veniæ ex fide propitiationis. Ibidem.
Per Pœnitentiam tanquam diſpoſitionem Deum in uitàtem, ſed ex Chriſti propitiatione tanquā merito iuſtificamur. Ibidem.
Pœnitentia vt talis non requirit propoſitum à peccatis poſthac abſtinendi, tamen contrarium eſt directe ſecutiis. Ibidem.
Pœnitens non ex pura patris cæleſtis gratia veniam peccatorum aſſequitur tom.2. 7.a.
Pœnitens ex ſuis operibus Chriſti ſanguine aſperſus, veniam peccatorum aſſequitur. Ibid.
Pontificum Rom. ſucceſſio tempore Auguſt. tom.2. 314.b.
Pontifici Rom. dicta ſunt, quæ D Petro dicta ſunt. tom.2 339 a.
Pontifex Rom. an errare poſſit in controuerſijs fidei iudicandis ante annos 150. diſputari cœpit. to 2. 339 b.
Pontifex quænam adhibere debeat media, vt iudicium ſuum ſit infallibile tom.2. 340 a.
Vide Papa.
Poſſumus aliquid agere ſine gratia, & non peccare. tom.1. 217.
Ex Poteſtate cōſecrandi corpus Chriſti profiti ſcu nt, talia potestates alia ſacramenta adminiſtrandi aut ſunt eadem poteſtas. tom.1. 131.a.
Poteſtas contrahendi matrimonium aut religionem profitendi, &c. naturalis eſt, & illo poteſt etiam ſeruus vti inuito Domino. tom. 2. 312 a
Poteſtas abſoluendi a peccatis iudiciaria eſt & falſum eſt eam in ſola Euangelij prædicatione conſiſtere. tom.2. 272 a
Poteſtati ſeculari ſummam in Eccleſia rerum tribuentium argumenta eorundemque reſutatio. to 2. pagin. 346 & ſeq.
Poteſtati cuiuis legitimæ etiam Ethnicæ, cur Apoſt. parendum docuerint. tom 2. 365 b.
Poteſtates omnes ſeculares ſubeſſe præpoſitis Eccleſiæ tom.1. 167 b.
Poteſtatis ſecularis finis. tom.2. 181 a.
Poteſtatis Eccleſiaſticæ finis. Ibidem.
Poteſtas ſecularis & Eccleſiaſtica quibus finibus diſtinguantur. Ibidem.
Poteſtas ſecularis non poteſt præſcribere nec conſuetudine obtinere iuriſdictionem vel poteſtatē mere Eccleſiaſticam tom.2. 392. b.
Poteſtas ſecularis in diſpoſitione ſpiritualium nullū miniſterium ſibi commiſſum habet. tom.2. 394 a. nec conſuetudo ei aliquam dare poteſt. Ibidem.
Præceptum primū de Dei dilectione, quo pacto præcipitur & impleri poteſt in hac vita. tom. 1. 67. & aliquot ſequent.
Præceptum idem eſt de confeſſione, de eius integritate & de examine conſcientiæ tom .1. 130.a.
Ex Præceptis ſcripturæ ſacræ doctores concludunt voluntatis libertatem. tom 1.
Præceptum de diligendo Deo & proximo non perfecte hic impletur. tom.2. 13 b.
Prædeſtinatio quid ſit. tom.1. 220 b.
De Prædeſtinatione & reprobatione videtur aliter loqui Auguſt. quàm alij doctores, quia diuerſimode iſta accipiunt. tom.1. 215 a b.
Prædeſtinatis omnib. ſemper procuratur audiendū Euangelium ſecundum quod veniant to.2. 6 a.
Presbyter in ſcripturis variā habet ſignificationem. tom 2. 150.b.
Præſcium eſſe Deū futurorum negauit Cicer. ne homini cogeretur adimere liberum arbitrium. to.1. 182.b.
Præſentia corporalis Chriſti, apud Apoſtolos non impediebat Spiritum ſanctum, ſed corporalis conuerſatio. tom.2. 165.
Principes ſubeſſe, non præeſſe Epiſcopo. tom.2. 381.b. contraria argumenta reſutantur. ibid. & ſeq.
Principum in Eccleſia locus & officium, tom. 2. 367 b.
Princeps ſecularis vel eccleſiaſticus non poteſt ſubditos priuare bonis ſuis. tom. 2. 384.a. vel ſi poſſit quando id locum habet.
Priuilegiū, quo poſſit quis eligere quemuis ſacerdotē in ſuum confeſſarium improbatur. tom. 1. 131.a.
Promiſſio ſalutis quomodo ſit implicita conditione non innocentiæ, ſed operum. tom.2. 33.a.
Promiſſionis fides quomodo non ruat, ſi operibus fulciri debeat. Ibidem.
De prouidentia Dei magna olim fuit controuerſia tom.2. 378.a.
De Prouidentia Dei quæſtio meritò pios omnes exagitauit tom.1. 309 b.

Q.

Qvicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, &c. quomodo intelligendū. tom. 2. 23.a
Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, &c. quomodo intelligenda exceptio tom. 2. 293.b.
Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt, quem habeat ſenſum. tom.2. 108.b.

R.

Reatus quis ſit, quem idem dicit eſſe Auguſt. quod peccatum. tom.1. 44 b.
Reconciliatur non ſolùm qui offendit, ſed qui offenſus eſt tom.2. 396.b.
Redemptio Chriſti magis illuſtratur ex eo, quod etiam nos poſſumus ſatisfacere. to 1 152.b. & 177.b.
Reformatio neceſſaria in vtroque ſtatu tō 2. 168.b.
Reformatio expectanda eſſet ex ſedula paſtorum reſidentia. tom. 2. 374.a.
De Reformatione Eccleſiæ memorabilis ſententia cuiuſdam Cardinalis. ibidem
Reformationis normam circa ſingulos ſtatus præſcribit Ruardus. tom 2. 378. & aliquot ſequent.
Reformationis a quibuſdam aulicis conceptæ reſutatio tom.2. 180. a. & ſeq.
Regis & tyranni diuerſa officia. tom.2. 342 b.
Religionis probatæ ingreſſus ſoluit matrimonium, non conſummatum. tom.2. 281.b.
Religionis profeſſio valida etiam inuitis parentibus. tom.2. 110.b.
Religionis profeſſio valida facta completa anno ætatis profitentis. Ibid.
Religionis profeſſio inuitis parentibus laudabilis: ſed contractus matrimonij inuitis parentibus culpabilis. tom.2. 311.a.
Religioſæ mulieres crinem olim reſecabant & velo & flammeo olim conſecrabantur. tomo ſecundo. 314 b.
Religionis ingreſſum improbat Eraſmus multis rationibus. tom.2. 313 b.

Religionis

Religionis Chriſtianæ 3. principia. tom. 2. 336.a.
In Religionis negotio nihil immutandum aut conniuendum. tom. 2. 355.a
Religio quibus cauſis in Belgio lapſa. to. 2. 378.a.
Remedium ſiue diuortium Euangelicum ſolùm eſt ſeparatio, quo ad thorum & cohabitationem. to. 2. 292.b.
Ad Remiſſionem peccati putant quidam ſolam peccati deteſtationem ſine vllo alio actu ſufficere. tom. 2. 5.b.
Rex & Magiſtratus tam Eccleſiaſticus, quàm ſecularis poteſtatem habet leges ferendi teſtimonio ſcripturæ. tom. 2. 305 b.

S.

Sacerdos actu abſoluendo frequenter remittit peccata. tom. 1. 113.
Sacerdotes quo ritu conſecrentur. tom. 1. 131.b.
Contra Sacerdotes & Epiſcopos a Magiſtratu inſtitutos: & quod non omnes Chriſtiani æqualiter ſint Sacerdotes. tom. 1. 132.a. & ſeq.
Sacerdotium nouæ legis à Chriſto inſtitut. tom. 2. 270.a.
Sacerdotium propriè conſiſtit in conſecrandi, remittendi, retinendique peccata poteſtate. Ibidem.
Sacerdotium duplex in ſcripturis, ſicut & duplex regnum tom. 2. 265.b.
Sacramentorum in genere numerus, auctor, & miniſtri. tom. 1. 1.a.
Sacramenta quid ſint, & quod eis tranſeuntibus maneat eorum effectus. Ibid.
Sacramenti vocabulum quare aſſumpſerit Eccleſia, & quam ſacrum ſit habitum, licet Zuinglio inuiſum. Ibidem.b.
Sacramentorum ſingulorum efficacia vbi tradatur. Ibidem. & ſeq.
Sacramentorum inſtitutio ab eo eſt, à quo ipſorum efficacia tom. 1. a.b & ſeq.
Sacramentorum inſtitutionem quo ad ſignificationem & efficaciam, potuit Chriſtus conferre miniſtris, ſed non fecit. Ibidem.
Sacramentorum inſtitutionem, quo ad materiam & formam, an Chriſtus alijs contulerit, & an ipſa Sacramenta per alios inſtituerit. Ibid. & ſeq.
Sacramenta ſingula in quibus conſiſtant. to 1. 3.a.
Sacramenta characterem imprimentia & iterari nequeunt? irreiterabilia. Ibid b.
Sacramentorum numerus vnde habeatur. to. 1. Ibid.
Sacramentorum certitudo & de ſingulis comprobatio. tom. 1. 4.a.b.
Sacramenta quare in externis rebus ac verbis inſtituta. Ibidem.b.
Sacramenta gratiam ex opere operato conferre quid ſit. tom. 1. 5.a. & ſeq 10.a.
Sacramento nihil accedit aut decedit ex miniſtri vita, quamdiu ab Eccleſia toleratur. tom. 1. pag 5.a. & aliquot ſequent.
Sacramenta ſuſcipiens à malis miniſtris, quando dicitur ponere obicem. tom. 1. 6.b.
De Sacramentis 12 Canones Cōcil. Tridentini. to. 1. Ibidem.
Sacramentorum vſus non eſt, vt ſint ſigna voluntatis Dei erga nos, ad excitandam fidem, ſed vt operentur & ſignificent ſalutares effectus. to. 1. 7.b.
Sacramenti ratio & definitio ſecundum hæreticos. tom. 1. 8.a. & 12.a.
Sacramentorum & Euangelij eundem ponūt vſum hæretici, contra Paulum tom. 1. 8 b.
Sacramenta non opus eſt adminiſtrari vulgari idiomate, cùm habeant effectum, etiam in non intelligentibus. tom. 1. 9 a.
Sacramentorum diuerſorum, ſicut varij ſunt effectus, ita diuerſæ ad ea debeant eſſe præparationes. Ibid.b.
Sacramentum tam baptiſmi, quàm pœnitentiæ Eccleſia tribuit interdum non intelligentibus. tom. 1. 10.b.
Sacramentorum numerus ac varij modi accipiuntur apud hæreticos. tom. 1. 13 b. & ſeq.
Sacramentorum vſus & finis iuxta hæreticos. Ibid.
Sacramentorum exhibitio requirit intentionem in miniſtro contra Caluinum. tom. 1. 15.b. & ſeq.
Sacramenta iuſtificant ſicut & fides. tom. 1. 16.b.
Sacramentorum efficax ſignificatio, quomodo accipienda. tom. 1. 21.a.
Sacramentorum efficaciam & neceſſitatem improbat Zuinglius tom. 1. 23.b.
Sacramentorū numerus & efficacia rurſus aliter improbatur. tom. 1. 24. b
Sacramentorum formas & diſcrimen inter noua & vetera, improbant hæretici. tom. 1. 25 a.b.
Sacramenta nouæ legis alias habent promiſſiones quam veteris contra Caluinum. tom. 1. 26.b.
Sacramentum aliquod ſemper fuit neceſſarium ad peccati originalis deletionem. tom. 1. pag. 29 a.
Sacramentum baptiſmi vel pœnitētiæ in voto, item fides aliena ſeu quiduis aliud poſt inſtituta hæc ſacramenta an iuſtificet. tom. 1. pag. 31.a.
In Sacramentorum formis quia efficatiuæ ſunt, ſignificatur effectus ſequi, quantum eſt ex parte ſacramenti tom. 1. 6.b.
Sacramenta omnia, præterquam Euchariſtiæ, conſtant verbo & elemento. tom. 2. 107 b.
Sacramentum hoc magnum eſt, dico autem, &c. intelligit Paulus per ſacramentum vinculum, quod ſecutum eſt contractum coniugalem to 2. 277.a.
Sacrificium quid ſit ſecundum Auguſtinum. tom. 2. 247 b.
Sacrificia differunt ab oblationibus tom. 2. 248 a.
Sacrificium Miſſæ intermittendum tempore Antichriſti. tom. 2. 362.b.
Sanctificationis varia genera traduntur propter locum 1. Cor. 7. tom. 2. 50.b.
Sanctificare & iuſtificare re ſunt eadem. to. 2. 51.b.
Sanctus quis ſit, & quæ ſit ſanctitas. Ibidem.
Sanguinem Chriſti ſub propria ſpecie omnes bibebant tempore Cypriani & Ambroſij & Euchariſtiam in manus ſumebant. tom. 2. 218.b.
Sanguis Chriſti potus cibalis tom. 2. 225 a.
Sanguis Chriſti ſub ſpecie panis, non ex vi ſacramenti, ſed naturali concomitantia tom. 2. 229 b.
Sanguis Chriſti non in ſacramento fluidus, ſed in totius corporis Chriſti venis, ſicut ſanguis hominis. tom. 2. 230.b.
Satisfactio ante abſolutionem ſolet imponi & peragi tom. 1. 148 a.
Satisfacere ac deprecari poſſumus pœnas remiſſo peccato reſtantes. tom 1. 149.a. & ſeq.
De Satisfactiōe articulus loquitur propriè de ea, quę ſacerdotis arbitrio impoſita eſt. to. 1. 151.a. & 157 a.
Satisfactionis noſtræ neceſſitas non tollit plenitudinem redemptionis & ſatisfactionis Chriſti. to. 1. 151.b. & ſeq.
Satisfactionis Chriſti plenitudo ex eo magis illuſtratur quod nos fecerit potentes ſatisfacere. to. 1. 152.b.
Satis fecit Chriſtus pro omnibus etiam impijs ſufficienter & cauſaliter, non effectiuè. tom 1. 153.a.
Satisfacere poſſumus pro temporali pœna & hic & in futuro, ſine applicatione ſatisfactionis Chriſti, licet hanc virtutem ab eius paſſione habeamus. tom 1. 152 a. & 151. b.
Satisfactio tantum quo ad ſufficientiam non eſt pro-

proprie ſatiſfactio. tom. 1. 154. b
ſatiſfactionē, ac remanere peccato remiſſo pœnā improbant hæretici. to. 1. 158. b & ſeq.
ſatiſfactionibus noſtris redimimus pœnas purgatorij to. 1. 172. b & ſeq.
ſatiſfactionem etiam pro pœna temporali fieri nō poſſe, in peccato mortali probabilius eſt. ibid.
ſatiſfactio an fieri poſſit per opera alias debita. tomo 1. 174. a
ſatiſfactio pœnæ reſtantis, ſi à ſacerdote nō iniungatur an ſit in præcepto pro hac vita to. 1. 175. b
ſatiſfactionem à ſacerdote impoſitam an liceat recuſare. tom. 1. 176. a
ſatiſfactio noſtra dupliciter poteſt cōſiderari ibid.
ſatiſfactio fit per opera ſupererogationis. nam illa Deo grata ſunt. to. 1. 177. b & ſeq.
ſcandalum quid. to 2. 227. b
ad Scandalum vitandum, faciendum vel omittendum quidquid fieri vel omitti poteſt ſalua veritate vitæ. ibid.
ſcire quomodo in ſcripturis frequenter accipiatur to. 2. 88. b
ſcholaſticorum ſententia dicētium Deum ſemper adeſſe facienti quod in ſe eſt, vnde deſumpta ſit. to. 1. 214. a
ſcriptura non ſecundum tropum intelligenda, niſi quando ſermonis proprietas ſenſum facit abſurdum. to. 2. 167.
ſcripturæ in quibus fiunt promiſsiones vel comminationes in genere ſunt certæ, infallibiles, ſicut verbum Dei, ſed ſumptiones non ſunt certæ. to. 2. 75. b
ſcripturarum iudex an ſit Eccleſia. to. 2. 337. a
ſcripturarum iudex ſit à pſeudoprophetis noſtri ſeculi commune vulgus. to. 2. 361. a
ſecuritas mater eſt negligentiæ to. 1. 109. a
ſecuritatem nullam eſſe in hoc mundo. tomo 2. 94. a
ſecuritas quid. to. 2. 51. b
contra Securitatem ſalutis. to. 2. 377. b
ſepultura priuari poteſt à iudice homo propter ſcelera morti adiudicatus. to. 2. 394. b
ſemina quædam & inclinationes in homine quaſi media inter charitatem & cupiditatem. tomo 2. 107. b
ſeruire licet Deo intuitu vitæ æternæ tanquā mercedis to. 2. 122. a
ſigna præſentis gratiæ Dei & electionis diuinæ tomo 2. 79. a
ſpei Theologicæ actus debet exerceri ſub conſideratione gratiæ & liberalitatis. to. 2. 39. b
ſpes in ſpecie ſibi applicat, id quod promittitur in genere, fides hoc non poteſt, ſed in genere ſe continet to. 2. 48. a
ſpei certitudo differt à certitudine fidei ibid.
ſpei obiectum nō bonum arduum poſſidendum ſe quod poſſideri eſt poſſibile. to. 2. 49. b
ſpei definitio quomodo intelligenda to. 2. 82 b.
Spiritus ſanctus datur ad varia munera. tomo 1. 99. b
Spiritus Chriſti aliter adiuuat nō inhabitās quam habitans. to. 1. 192. a
Spiritus ſancti motus non ſemper eſt efficax, quia multi ei reſiſtunt. to. 1. 249. b
Summiſtæ erant conſuetudinis acceptiones malè diſtinguendo.
Supererogationis opera Deo ſunt grata cōtra Melanchthonem. tomo 1. 123. b. & ſequent. & 177. b. & ſequent.

T.

Tempus huius vitæ non eſt retributionis, ſed futuræ. tom. 1. 146. b
Teſtamentum nouum & vetus ſubſtantia idē eſſe docet Caluinus. to. 1. 26. b
Timor præparat ad veram pœnitentiam & charitatem. to. 1. 115. b. & 116. b
Timor potiſsimum gehennæ conuertit à caducis ad Deum. to. 1. 116. b
Timorem & tremorem ſimul cum certa vitæ æternæ fiducia coniuncta habere debemus quamdiu ſumus in hac vita. to. 2. 33. a
Thalmudici docebant virum pro ſolo libitu voluntatis poſſe vxorem repudiare, to. 2. 286. a
Thomas Caietanus contra communem Theologorum ſententiam ſentit de diſpenſatione ſuper matrimonio rato ſed nondum conſummato. to. 2. 277. b
Thomas Caietanus ex ſcriptis Eraſmi ſeductus & in errorem lapſus to. 2. 392. a
de Tranſubſtantione panis & vini in corpus & ſanguinem domini. to. 2. 193. a
Tropus ſeu figura in ſcripturis ſacris obſeruanda. to. 2. 167. b
Tropus qui excludat veritatem præſentiæ Chriſti nō eſt in his verbis Domini: Hoc eſt corpus meū. to. 2. 168. a
Tropum aliquem neceſſario requirit conſecratio calicis. ibid. b
Tropum non eſſe in ſcripturis agnoſcendum, niſi quando ſenſus alioquin abſurdus eſſet. tom. 2. 167. b

V.

Valentiniani Imperato lex qua permittebat duas habere vxores non diu ſubſtitit, to. 2. 303. a
Velle & perficere opus bonum diuerſimodè in nobis operatur Deus. to. 1. 201. a
Venialium non eſt neceſſaria ad ſalutem confeſſio, contritio, nec propoſitum abſtinendi. tom. 1. 130. b
Verbum de quo ait Dominus, Iam vos mundi eſtis propter verbum &c. quod ſit. to 1. 22. b
Verbum Dei quare ſemini aſſimulatur. tomo. 1. 202. b
Verbum Dei ſunt etiam traditiones Eccleſiæ. to. 2. 45. a. 336.
Veritas triplex qua dicit Gerſon dimitti peccata ſine ſacramentorum perceptione. to. 1. 108. b
Veritas pertinaci lucta tādem victa animum deſecit, exemplo Lutheri. to. 2. 349. b
Virtutum vel iuſtitiæ fructus, vt tales non dicūtur fructus pœnitentiæ. to. 1. 147. a
Virtus conſecrationis eſt in verbis conſecrationis & etiam in ſacerdote. to 2. 194. a
Virtutes eſſe connexas philoſophorum non Apoſtolorum eſt ſententia. to. 2. 23. a
Virtutes quomodo nobis inſunt à natura. tom. 2. 100 b
Virtus præcipuum in rebus humanis bonum. to. 2. 370. b
Vitam æternam meremur nō ex applicatione meriti Chriſti, ſed ex dignitate accepta ex morte ei⁹ to. 1. 154. b
Vitæ auſteritatem ſponte aſſumptam damnat Melanchthon contra ſcripturæ teſtimonia, tom. 1. 173. a b
Vita æterna & gratia & debitum. to. 2. 119. a
Vitæ monaſticæ deſcriptio & commendatio. to. 2. 314. a
Vita cur omnibus moleſta. to. 2. 372. a
Vita hæc paleſtra eſt. to. 2. 371. a
Vnctio extrema & eius efficacia vbi tradatur to. 1. pag. 2. a.
Vnctio infirmorum apud Iacobum non inſtituit, ſed Apoſtolus ad eam à Chriſto inſtitutam hortatur. to. 2. 147. a
Vnctio infirmorum quare extrema dicta. Ibid. b
Vnctio de qua apud Marcum longè alia quam ea de qua Iacobus agit. to 2. 148. a
Vnctio extrema non adhibenda niſi ſpiritualiter viuenti. to. 2. 149. a
Vnctionem extremam quanti fecerit S. Malachias to. 2. 147. a
Vnctionis extremę effectus primarius quis, tom. 2. 149. a
Vnitas Dei. to. 2. 352. b

vnitatem in Eccleſia quantoperè diligat Deus. tomo 2. 353.b
vnlo principum cauſa eſt omnium bonorum, diuiſio verò atq; ab vnitate receſſio, malorum ibid.a
vocati ad nuptias qui non venerunt, in libera erant voluntate vt non venirent. to. 1. 193.b
vocationem Dei multi ſequi poſſent qui non ſequuntur. to. 1. 207.a
voluntas an interdum neceſſitetur à paſſione. tomo 1. 184.a
voluntatis & intellectus primi actus, licet ab eis effectiuè procedant, hoc tamen eſt naturaliter, & à Deo auctore naturæ & gratiæ. to. 1. 190 a
voluntate aliter procedit velle quam operari, ſimiliter hæc a Deo diſsimiliter procedunt. tomo 1. 201.a
voluntate aliquid eſſe vel fieri dupliciter intelligitur. tom. 1. 239.b
voluntatem à Deo excitari, non idem eſt, quod infirmam ex ſe adiuuari tom. 1. 242.a
voluntas bona a Deo eſt, ſed bonus eius vſus etiam a nobis eſt. to. 1. 244.a
voluntatem moueri vt obſequatur ſi libeat aliud eſt quàm formari vt bona ſit, aliud etiam eſt moueri vt libeat & velit. to. 1. 246.a
volũtatem in homine eſſe aliud eſt quam eum habere liberam boni ac mali electionem. t. 1. 249.a
voluntas peruerſa prima cauſa pertinaciæ hæreticæ. to. 2. 348.b
vota omnia commutantur in votum religionis tomo 2. 281 a
vota promiſsionis ac iuramenta impuberum parentes irritare poſſunt to 2. 312.b
votum alicuius vouentis non habentis plenum rationis vſum non obligat apud Deum ibid.
vxor virum adulterantem dimittere poteſt, ſicut vir vxorem. to. 2. 290.a
vxorum pluralitas vnde illicita. to. 2. 297.b
vxorum pluralitatem non eſſe contra ius naturæ ſicut eſt maritorum pluralitas. to. 2. 299.a
vxoris dotem diſtrahens maritus pro ſua voluntate ipſa inuita nulla cõſuetudine excuſari poteſt, ſicut nec ipſa grauari poteſt debitis quæ maritus ſua prodigalitate contraxit. tom 2. 391.a

FINIS INDICIS.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Typis Godefridi Kempenſis
Anno M. D. L X X X I I.

ROMA